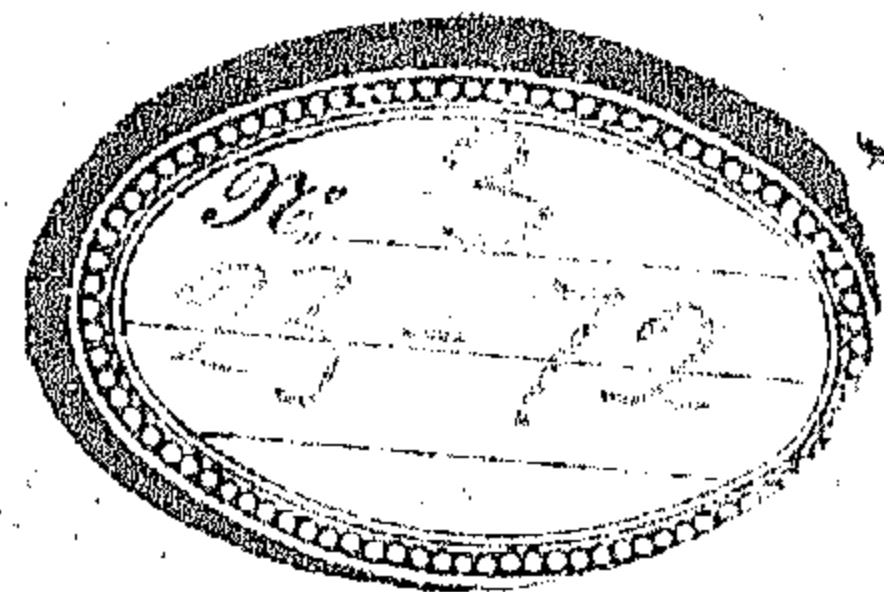

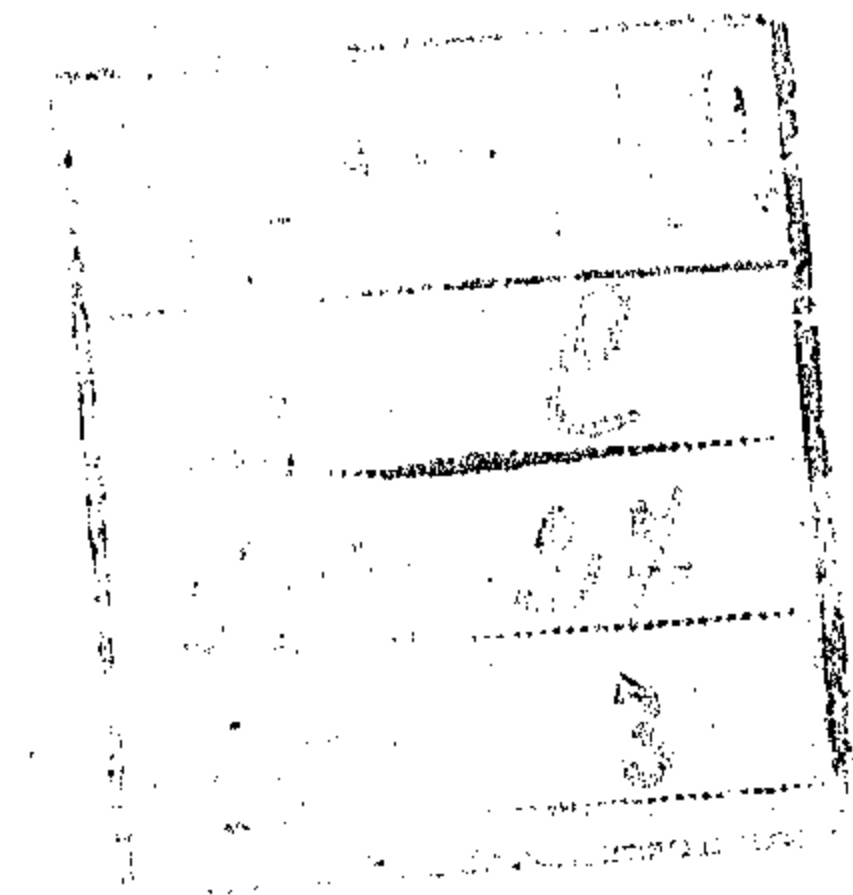
LI-2
2.a. 6. 19.

R. 20470
REVERENDI
PATRIS D. IOANNIS HOF-
MEISTERI, COMMENTARIA
IN MARCV M ET LYCAM
EVANGELISTAS.

Nunc primum in lucem edita.

Impressio del L. Año de Ejecución de Granada

LOVANI,

Excudebat vidua Seruatij Saffeni, sumptibus heredum Arnoldi
Byrckmanni. Anno M. D. LXII.

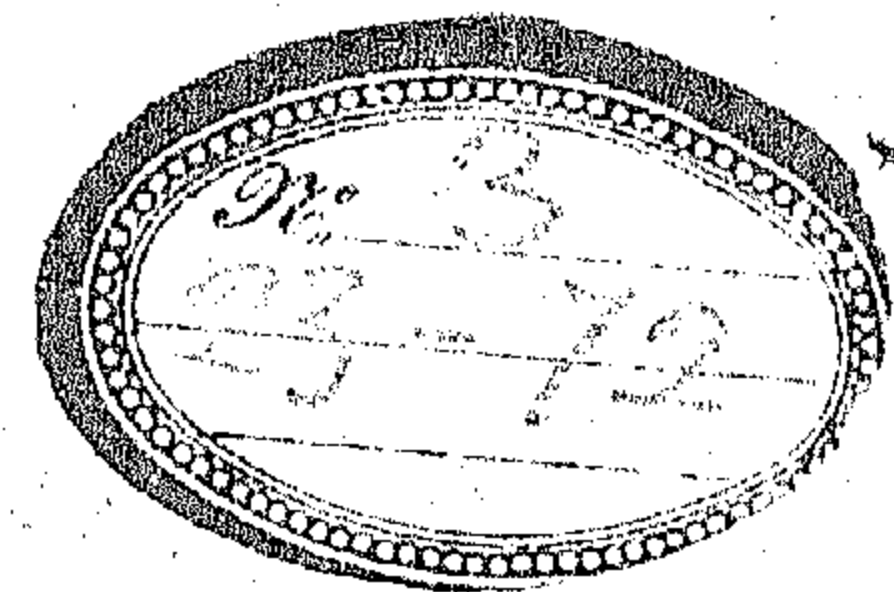
Cum privilegio Cæsareæ Maiest. ad decennium, & Regis
Hispaniarum ad annos quatuor.

2 400 40

MADE IN SPAIN

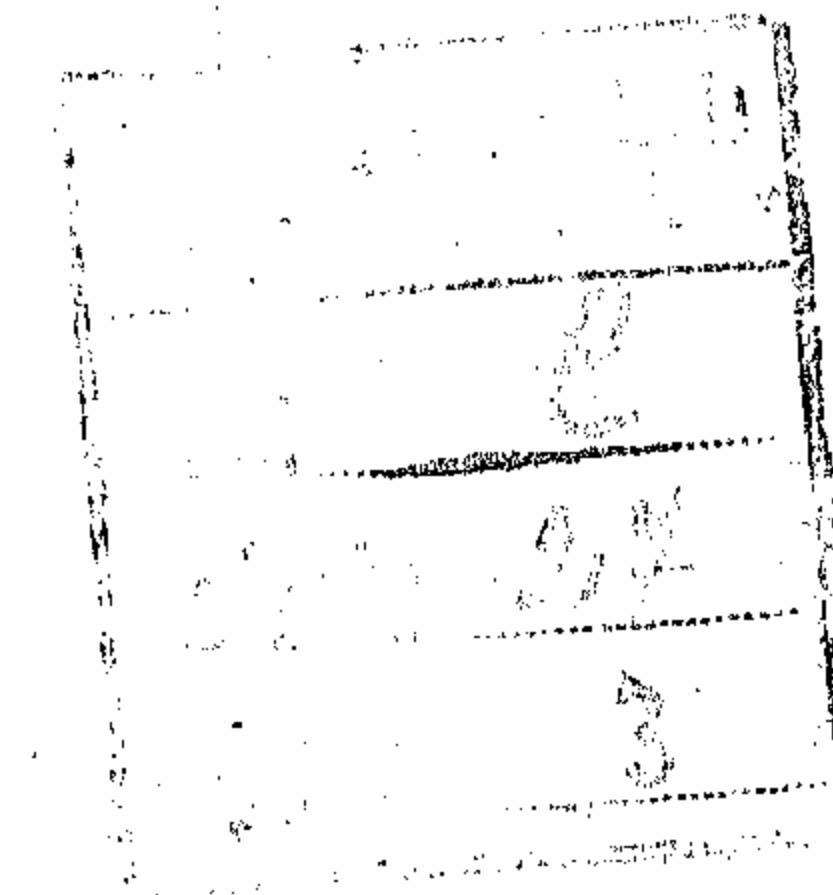
LI-2
2.a. 6. 19.

R. 20470
REVERENDI
PATRIS D. IOANNIS HOF-
MEISTERI, COMMENTARIA
IN MARCV M ET LVCAM
EVANGELISTAS.

Nunc primum in lucem edita.

Del Imprenta del Sr. Fr. de Esquivas de Granada

LOVANI,

Excudebat vidua Seruatij Saffeni, sumptibus heredum Arnoldi
Byrckmanni. Anno M. D. LXII.

Cum privilegio Cæsareæ Maiest. ad decennium, & Regis
Hispaniarum ad annos quatuor.

34

Regio priuilegio cautum est,
 Ne quis præter viduam Seruatij Saf-
 feni, hæc V. Patris D. Ioannis Hof-
 meisteri in Marcum & Lucam com-
 mentaria, excudat aut excudi procu-
 ret. Præuaricatori confiscatio istius-
 modi librorum, & grauis multa pe-
 cuniaria in pœnam constituta: iuxta
 literas Bruxellis datas Nouẽbris.16.
 Anno.1561.   Signat.
 I. de Perre.

REVERENDI
 PATRIS D. IO. HOFMEI-
 STERI IN MARCVM

PRÆFATIO.

NON SUMVS sicut plurimi adulterantes verbũ
 Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram Deo in
 CHRISTO loquimur. 2. Corint, 2. Paulus aposto- 2. Cor. 2
 lus, neque ab homine, neque per hominem, sed per Gal. 1
 IESVM CHRISTVM, in defensionem sui, contra
 maleuolos & obtrectatores suos, hæc verba scripsit, quibus & semet
 ipsum defendit, & pios ecclesiastas sui officij admonet, Hic etenim
 Paulus, à CHRISTO ad apostolatum vocatus, quàm strenuè suũ
 ministerium impleuerit, obscurũ non est. Cursus illius prædicationis Rom. 15
 erat ab Hierosolymis vsq; in Hispaniam. Nec illi suffecerat Euange-
 lium prædicare, nisi & purè prædicaret & gratis. Quamuis enim 1. Cor. 9
 Dominus sic ordinauerat, vt qui Euangelium prædicarent, de Euan-
 gelio & viuerent: noluit tamen pius Apostolus hæc libertate vt, vt 2. Cor. 11
 sic etiam quæstus opinionem fugere possit. Non illum remorantur
 vlla pericula, vel aquæ vel ignis, vel falsorum fratrum, & alia quæ
 alibi enumerat: non vincula, non carceres. Vnde hæc ad Timo- 2. Tim. 2
 theum dicebat: Memor esto dominum IESVM CHRISTVM
 resurrexisse à mortuis ex semine Dauid, secundum Euangelium meũ,
 in quo laboro vsq; ad vincula, quasi malè operans. Sed verbũ Dei
 non est alligatum. Adiunge his, quòd Euangelium suum validissi- Act. 14
 mis probabat exemplis, iam mortuos suscitans, iam demones eij- Act. 20
 ciens, serpentes tollens: breuiter, tanta pollebat sanctitate, vt vel Act. 28
 sudariola eius omnes morbos tollere possent. Et vir tam pius, sedu-
 lus, sanctus, & innocens, non potest effugere calumniatorum insidias
 & blasphemias, Vbique à pseudopphetis, ab angelis sathanæ tra- 1. Cor. 5
 ducitur, quasi desit veritati, quasi quidam de Paulo sentirent supra
 id quod erat. Aduersus ergo illorum impias calumnias maxime se-
 tutatur Apostolus, ne fides derogetur suæ prædicationi, & hoc mul-

tis & exemplis & verbis. Sed nobis satis sit testimoniū illa sententia,
 quam praefiximus huic prologo, sic habes: Non sumus, inquit, sicut
 plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo,
 coram Deo, in Christo loquimur. Vult dicere Apostolus: Multi qui-
 dem ubique sunt Ecclesiastae, qui se pollicentur veritatem ubique &
 in omnibus praedicare, cum verè nihil aliud faciant, quàm quod
 adulterant verbum Dei, hoc est, verbo veritatis falsa quaedam mis-
 cent. Quare hoc? Quia non ex Deo loquuntur, sed somnia sua, & fi-
 cta mendacia loquuntur, plus fidentes scientiæ suæ, quàm Deo. Neque
 cogitant, quod coram Deo loquuntur, cuius oculos & aures effuge-
 re non possunt, sed tantum coram hominibus loquuntur, hoc est, ho-
 minibus loquuntur placentia: si hos benevolos sibi reddere possunt,
 iam existimant se pensum absoluisse. Neque in gloriam Christi præ-
 dicant, sed suam gloriam conantur hinc stabilire. Sic agunt pseudo-
 prophetæ, vult dicere Apostolus, qui nos traducunt & calumniatur.
 Sed immerito nobis obtreçant. Non enim sumus sicut plurimi adul-
 terantes verbum Dei, non falsa veris oculimus, sed ex sinceritate
 animus noster omnis malitiæ & doli nescius est. Ex Deo loquimur,
 unde omnia nos accepisse, & accepturos confidimus. Et coram Deo
 loquimur, non cupientes hominibus placere, sed Deo. Et in Christo
 loquimur, hoc est, nihil aliud prædicamus, quàm ut fides & gloria
 Christi propagetur. His verbis, quemadmodum diximus, non tam
 se defendit Apostolus, quàm ceteros Ecclesiastes sui admonet of-
 ficii. Multi profecto prædicant verbum Dei, sed adulterant, & multa
 falsa immiscent, neque ex sinceritate loquuntur, cum cor habeant
 malitiæ & dolo plenum. Nec ex Deo loquuntur, quum potius præ-
 dicent quod ratio elicit, quàm quod spiritus Dei suggerit, quod
 sacra docent literæ: neque coram Deo loquuntur. Sed ait aliquis:
 Quomodo oculos & aures Dei effugient? Respondeo, Apostolum
 loqui vulgarissimo modo. Exempli gratia. Si quis coram patribus
 Senatoribus apparet, & technis quibusdam conatur subvertere ve-
 ritatem, tunc ferè huic hunc in modum responderetur: Hic existimat
 se fungos & stipites habere auditores. Ita & Paulus ait: Non loquun-
 tur coram Deo, hoc est, non recordantur, se minimè posse effugere
 illius oculos, sed tantum sic conantur hominibus imponere. Et in
 suis prædicationibus, non gloriam Christi quaerunt, sed propriam, &
 quaestum,

quaestum, & magnæ scientiæ opinionem. Sed quorsum hæc ait ali-
 quis. Responsum in promptu est. Ut intelligatis, Non omnes præ-
 dicare Euangelium, qui hoc ipsum iactant: sed multos esse, qui
 illud ipsum adulterant, & pestilentissimas hæreses, sacro Euan-
 gelio tutari conantur. Facile est multos adducere sacræ scripturæ
 locos: sed qua ratione hoc ipsum fiat, qua dexteritate item, hoc
 probè considerandum est. Quandoquidem autem non est omnium
 probare spiritus, vtrum ex Deo sint, hoc omnibus consultum vo-
 lo, ut non patiantur se circumferri omni vento doctrinæ, ad nova
 quaedam somnia, hoc vnico dicto admoniti, quia credimus vnam
 sanctam catholicam Ecclesiam, quo quidem articulo omnes om-
 nium seculorum hæreses deprehenduntur, & iugulantur. Obser-
 Quicquid enim iam noui est, vel singulare, ad catholicam Ecclesiam
 non potest pertinere, quia Ecclesia non singularis est, sed vniuersa-
 lis: Et hæc catholica Ecclesia tam certa est, ut nullius singularis ho-
 minis doctrinam accipiat vel probet, quantacunque vel scientia,
 vel sanctitate polleat. Si Augustinus aliquid singulare dixerit,
 quod sibi cum aliis non est in sensu commune, sed repugnans, ana-
 thema sit. Si Origenes propria dicit, quemadmodum multa qui-
 dem habet, non subleuat eum sanctitas, non admirabilis erudi-
 tio, non indefessum in Ecclesia ædificanda studium. Cyprianus do-
 ctor & martyr verè pius, si quid noui, quid singularis habet, in hoc
 non admittitur: ceteris autem, quæ cum reliquis sanctis viris com-
 munia habet, subscribit Ecclesia. Cæterum ut & hoc adimoneam,
 Nulla est iam hæresis, quæ non habuerit suos propugnatores ante
 multa secula: sed quia singulares habuerunt autores, qui Ecclesiæ
 præiudicare voluerunt, anathemate percussi sunt. Breuiter, quic-
 quid singularitate quadam se venditat, quantumuis eximie pie-
 tatis speciem habeat, ad Ecclesiam sanctam catholicam pertine-
 re non potest. Huius rei quàm diligentissimè admonitos nos esse
 voluerunt Apostoli, qui etiam bases fuerint Ecclesiæ, nihil tamen
 vel ipsi in rebus arduis, aut nouis (non consulta Ecclesia, & prius
 iusto habito concilio) diffinierunt. Ita Petrus ilicò post ascensio-
 nem Domini, Mathiæ Apostoli electionem ad Ecclesiam retulit. Obser-
 Et simili modo, cum murmur Græcorum aduersus Hebræos or-
 tum esset, habito Ecclesiæ concilio, electi sunt septem Diaconi, qui
 & minis

P R A E F A T I O.

Galat. 2 & ministrarent mensis. Item Paulus, postquam multis Gentibus
prædicauerat, iuxta spiritus reuelationem, ascendit Hierosolymam,
& suum Euangelium cum Apostolis contulit, quo maioris autorita-
tis foret, & ne in vacuum cucurrisset. Possum multa in hanc rem ad-
ducere, quæ prudens prætereo. Proinde quia enarraturus sum vobis
Euangelium Marci, hoc ipsum vobis de me persuasum velim, me
nihil dicturum, quod non ad Ecclesiam vniuersalem, id est,

sanctam, & catholicam referri possit, Quam vtinam

à periculis hæreticorum eripiat, qui eam

redemit, & sanctificauit, IESVS

SVS CHRISTVS

Dominus

noster.

A M E N.

IN SACROSANCTVM IESV
CHRISTI DOMINI NOSTRI EVAN-
GELIVM SECYNDVM MARCVM, V. P.
IOANNIS HOFMEISTERII
ENARRATIONES.

NITIVM Euange-
lij Iesu Christi filij Dei.

Quando quidem es-
narraturus Evangelij
Matthæi, multis qdē
præfati sumus, ostens-
dentes quid discriminis sit inter Legis
& Evangelij tempora: deinde quæ ra-
tio scribendi Evangelia. Cur item non
plures quàm quatuor Evangelistæ ac-
cepti essent ab Ecclesia catholica, cum
constet omnibus, præter Matthæum,
Marcum, Lucam, & Ioannem, plures
etiam Evangelia scripsisse, aut potius,
vt Lucæ vtamur verbis, conatos ve-
rius scribere, quàm scripsisse: quum il-
lis ipsis verus dictator euangelij defue-
rit. Adiunxeramus etiam, quare multa
communiter, & multa singuli pro-
pria scripserint: quomodo item, si in
aliquo discordes viderentur, reconcilia-
ri possent: Hoc igitur nobis vnicum re-
stat dicere, quænam fuerit causa qua
Marcus compulsus scripserit hoc euā-
gelium, quod Dei beneficio ac favore
enarraturi sumus. Hanc rem historię
succinctissimè tradunt, & quidem his
verbis. Cum Romanæ vrbi clarū ve-
ri Dei lumen, prædicante B. Petro A-
postolo, fuisset exortum, adeo verbū
veritatis vniuersorum mentes placido
illuſtrabat auditu, vt quotidie audienti-
bus eum nulla vnquam satietas fieret.
Vnde neq; auditio sola eis suffecit, sed
Marcum discipulū eius omnibus præ-
dicantibus obsecrantes orant, vt ea quæ ille
verbo prædicabat, ad perpetuam eorū
commonitionem habendam scripturæ
traderet, quo domi forisque in huiusce-
modi verbi meditationibus permane-

rent: Nec prius ab obsecrando desis-
tunt, quàm quæ orauerant impetras-
rent. Petrus verò, vt per spiritum sanc-
tum religioso se spoliatum comperit
furto, delectatus est, & fidem eorum
deuotionemque per hæc considerans,
factum confirmavit, & in perpetuum
legendam scripturam ecclesijs tradidit.
Huius rei testimonium dant boni &
docti viri Clemens & Papias, authore
Hieronymo. Hic autem Marcus tam-
charus fuit diuo Petro, vt non dubi-
taret, hic illum filium vocare, in prio-
re epistola dicens: Salutat vos Mar-
cus filius meus. Quod profecto in nō
vulgarem laudem Marco cedit. Ad-
iungam & hoc, quod videtur Marcus
etiam affectator Pauli apostoli fuisse,
& consobrinus Barnabæ, vocatus a-
lio nomine Ioānes, sicut & Marthæus
alio nomine Leui dictus est. Hoc si
à vero non est alienum, habuit certè
Hierosolymis matrem commorantem,
& eam quidem fidelissimam: quod ex
duodecimo Actionum apostolicarum
cognoscitur, vbi sic habetur de Pe-
tro à potestate Herodis per angelum
liberato: Consideransque venit ad
domum Mariæ matris Ioannis, qui
cognominatus est Marcus, vbi erant
multi congregati & orantes. & cæte-
ra. Porro Marcus, Eusebio teste, as-
sumpto euangelio quod ipse confec-
erat, perrexit in Aegyptum, & pri-
mum Alexandriae Christum annun-
cians, constituit ecclesiam, tanta do-
ctrina, & vitæ innocentia, vt omnes
sectatores Christi, ad exemplum sui
cogeret. Ferunt & de ipso, quod si
bi pollicem amputauerit, vt sic facer-

Autoritas euang.
Marc.

Vide ec-
cles. hist.
lib. 3. ca.
39. de
Marco
Euang.

1. Pet. 5.

Colos. 4.

Act. 12.

Ex diu.
Hieron.

Obseru.

A dotio

Lucæ. 1.

Qua ra-
tione euā-
gelium
scripse-
rit Mar-
cus.
Eusebio
lib. 2. ca.
15.
Petrus
Romæ.

Marcus episcopus.

dotio reprobis haberetur, quod certe exemplum nostro seculo nigro cygno rarius est. Verum quod manibus deerat, vitæ sanctitas resarciat, & inuitus in episcopum Alexandrinum consecratus est: quem quidem episcopatum, & Euangelica prædicatione, & sanguinis effusione decorauit. His ergo præmissis, accedamus ad verborum euangelicorum contextum, quem diuina nobis opitulante gratia, & piè, & breuiter elucidabimus.

[Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei.]

His verbis, quasi præfatur, summam operis & instituti ostendens: & sicut scriptores ferè solent, beneuolentiam captat, vt attentum reddat auditorem. Summa totius negotij est, quod nobis Euangelium Iesu Christi filij Dei descripturus est, Quod euangelium, quod bonum nuncium. Nimirum vt natus sit, vixerit, docuerit, miraculis se *aliquid supra hominem esse declarauerit, supplicium tandem perulerit, & à mortuis resurrexerit, suisque mandata euangelij prædicandi derit, iterumque se tandem in cælum receperit. Hæc, inquam, nobis descripturus est Marcus noster, non quidem omnia quæ vel docuerit vel fecerit Christus, hoc enim impossibile esse Ioannes docuit, sed tantum ea quæ nos scire bonum atque necessarium est. Vnde & Euangelista noster citra præiudiciū Ioannis dicere posset: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc: Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia Iesus Christus est filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Igitur non superflua, sed necessaria tantum scripsit Marcus noster, ea scilicet, quæ nobis fidem faciunt Christum filium esse Dei, quod primis etiam verbis testatur. Et obserua quomodo attentum faciat auditorem, cum promittit Euangelium,

Summa euangelij totius.

*longè.

Ioan. 20

non de Mose, Abraham, Isaac, Iacob, aut de Iudicibus vel Regibus Israëlitarum, non de aliquo eximio huius mundi principe, sed de Iesu Christo filio Dei, iam quandoquidem omnes nouarum rerum studiosi sumus, hunc nostrum Euangelistam attentè audiamus. Verè enim & noua & felix annuntiatio est quam Marcus promittit. Hanc enim, iuxta Christi testificationem, multi prophetæ & reges audire voluerunt, & non audierunt. Qui verò non dicerem nouam annuntiationem de Iesu Christo filio Dei? Quis vnquam talia audiuit? His enim verbis promittit Euangelista euangelium de eo qui verus sit homo, & verus Dei filius, ad hoc & seruator: Iesus enim saluatorem significat, sicut rationem huius nominis reddens Angelus dicebat: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Christus autem, hoc est vnctus, dicitur, quod in hominem regem vel sacerdotem quadrare tantum potest. Quòd autem Christus rex sit, Matthæus in principio sui euangelij abundè testatur, cum filium Abraham & Davidis fuisse conuincit. Testatur hoc ipsum & Angelus apud Lucam in hæc verba: Dabit illi dominus Deus sedem David patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum. Quòd porro sacerdos sit, Propheta ante multa secula prædixerat: Tu es sacerdos, inquit, in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Et Apostolus ad Hæbræos scribens: Hic, Christum puta, eo quòd maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium. Talis enim decebat, vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus: verè sic Paulus. Quomodo enim in ipsum Christum quædraret Iesu, hoc est, saluatoris nomen, nisi excelsior cælis esset factus. Sed ad ordinè, & vide, quam plura & miranda

Luc. 10.

Iesus.

Matt. 1.

Christus.

Luc. 3.

Psal. 109.

Heb. 7.

pau

Filius Dei.

Hominis filij.

Rex.

Sacerdos.

Seruator.

Heretici

Io. 1.

*habita ait.

paucissimis complexus est Marcus noster. In vnico nobis promittit, filium Dei, filium hominis, regem, sacerdotem, & seruatorem. Filium Dei, qui solus nouerat qua ratione placari poterat pater cælestis. Filium hominis, qui morte sua (Deus enim mori non potuit) nos redimeret. Regem, cuius regnum non est de hoc mundo, qui & tyrannidem satanæ, propulsare poterat. Sacerdotem, qui se metipsum agnum immaculatum prototius mundi peccatis in cruce obtulit. Seruatorem, è cuius potestate nemo nos eripere poterit. Filium ergo Dei timeamus: filium hominis amemus: regi obediamus: sacerdoti nostra peccata confiteamur: seruatori, nos toros dedamus. Sed hæc omnia in processu pluribus disputabuntur. Obseruandum etiam, qua ratione statim ab initio impias opiniones hæreticorum propulsat, tam eorum qui Christum filium Dei negat, quam qui verum hominem negant. Heretici alterum negant, sed Christiani vtrunque fatentur, & nisi fateantur, saluari non possunt. Quomodo enim mortem subiret Deus? Mori etenim non potest qui nunquam natus est. Aut quomodo homo Deo satisfaceret? Oportebat enim vt esset pontifex sanctus, &c. qui non habebat necesse orare pro se, &c. Vtrunque ergo cum Marco nostro fatemur, filium Dei, & filium hominis, cum Ioanne dicentes: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, &c. Et deinde. Verbum caro factum est, & *habita ait.

Sicut scriptum est in prophetis: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas eius. Fuit in deserto Ioannes baptista, &c.

Euangelista noster, quæ Matthæus longo sermone de genealogia Christi, de Magorum muneribus, de infantia, de introitu siue fuga Christi in Aegyptum, & exitu inde habet, omnino silentio præterit. Natiuitatem item Christi, ortum & progressum 10 annis baptistæ, copiose à Luca narrata, tacet, in omnibus breuitati studens. Vnde illis omnibus omissis, sic orditur suam narrationem. Sicut scriptum est in prophetis. Ecce ego mitto angelum, &c. Vox clamantis in deserto, &c. Fuit in deserto Ioannes baptizans, & cæ. Altera prophetia est apud prophetam Malachiam, altera verò apud Esaiam. Vnde obseruandum est, statim ab initio, quòd nihil scripturus est Euangelista, quod non veteris testamenti scriptura longè antè testata fuerit. Prophetæ ergo prædixerunt, quòd Christus citra præcursorem venturus non sit, qui quidem præcursor, non à semetipso venturus sit, sed à Deo Optimo Maximo mittetur, & ob muneris dignitatem ipsi sumque officium, non homo sed angelus dici debeat. Ipse enim præparaturus est viam ante faciem domini Iesu Christi. Alter prophetiæ locus dicit. Vbi nam locorum habitabit præcursor? non in aulis regum, non in medio summorum sacerdotum, Scribarum, aut Phariseorum, non in medio populi, sed in deserto. Quid faciet in deserto? Nunquid ipsi studium erit, texere fiscellam iunco, vel vine, piscem fallere, scrutari nidos, certare palæstra, & cæ? Non: sed clamabit in deserto, Parate viam domini, rectas facite semitas eius. Angelum porro Ioannem dicimus, & præcursorem, quod vulgò, ni fallor, Euæriæ, appellant. Et quia iubet parare viam domini, & rectas facere semitas eius: docere vult, vt in occursum Christi, & ad recipiendū eum, quàm honorificentissimè omnia parent, sicut solent

Matt. 23

Luc. 3.

Malach. 3. Esai. 40.

Angelus Io.

In deserto.

Iudæos sacerdotes dicit auaros & duræ ceruicis hoies, in circuitu cordis & oculis. Vox clamantis.

qui expectatum diu charumque principem excipere volunt. Viam ei hi modis omnibus expediunt, commodamque reddunt, quicquid editum est deducunt, quod depressum atollunt, flexuosa dirigunt, salebrasque omnes submouent. Nec hoc opere contenti, sed quicquid existimant offendere dominum, amouent: quicquid illi principi placere nouerunt, in medium statuunt. Omnia autem eo diligentius, quo maius lucrum a principe expectant. Sic & diuus Ioannes iubet parare domino viam, & rectas facere semitas, hoc est, quam diligentissimè nos disponere ad dignè suscipiendum tam clarissimum principem & regem caelorum & terræ, cuius regnum, regnū omnium seculorum: cuius potestas, potestas æterna: in cuius ditione omnia sunt posita: cui nemo resistere potest. Omnipotens enim nomen eius. Probè igitur considerandum, ne filij huius seculi prudentiores sint filijs lucis. Quod quidem fieri certò constat, si maiori studio nos præparemus ad honestè suscipiendum hominem, quatumuis magnum principem, quam ad suscipiendum Dominum dominantium. Nec est vt pluribus interrogare velis, quibus honoribus illum suscipere debeas. Parum refert, etiam si fueris pannosus & asper, & in ruguriolo, nescio quo, habitas. Declina à malo & fac bonum. Dilige dominum, & mandata eius serua, nec diu desiderabis eum, sed in momento vim suam & potentiam exeret. Hoc enim promisit dicens. Si quis diligit me, sermonem meum serua-bit, & pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sed de his satis: iam audiemus vocem in deserto.

Psal. 144

Dan. 7. Hest. 13.

Exo. 17. Luc. 16.

Psal. 33.

Ecc. 12.

Io. 14.

Fuit ergo Ioannes in deserto baptizans, & predicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum.

Ioannem hic intellige, non filium

Zebedæi, sed filium Zachariæ & Elisabethæ: hic fuit in deserto iuxta prophetæ vaticinium, & baptizabat & prædicabat baptismum penitentiae, in remissionem peccatorum, intellige, quam à Christo accepturi erant. Baptismus enim Ioannis non habebat remissionem peccatorum, sed tantum penitentiam peccatorū. Longè enim aliud conferebat baptismus Christi, quam Ioannis: qua de re non ita multò post dicemus. Non erat ille Ioannes lux, sicut alius Euangelista habet, quæ illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum, sed erat nuncius lucis mox exorituræ. Non erat ille medicus qui tolleret peccata, darétque sanitatem, sed tantum admonuit homines, vt agnoscerent morbos, esse enim in proximo, qui solus liberare possit à peccatis. Non erat ille sponsus, sed antecambulo sponsi, qui cunctos expergefaceret, vt venienti occurrerent. Non erat dies, sed auro-ra diem proximè præcedens. Angelus siue nuncius erat, non rex qui nuncium ablegare solet. Præcursor, non dominus. Vnde & sibi domini auctoritatem vendicare erubuit. Diximus ergo, baptismum Ioannis ad penitentiam quidem fuisse, non autem ad remissionem peccatorum, nisi quantum præparatio potest. Sed dicet aliquis: Quid opus erat præcursore & præ-nuncio? Respondemus, idè Ioannem præmissum ante domini prædicationem, ne fortè subito veniens Christus, & dicens se filium Dei, propter ipsam magnam & terribilem indicationem rei ipsius, magis se incredibilem faceret, & magis abominandum potiùs, quam audiendum. Si enim Ioannes prædicauit persona cognitus, genere non ignotus, erat enim filius Zachariæ sacerdotis, & conuersatione mirabilis, tamen infideles Iudæi non acquiteuerunt credere Christo per illum: quanto magis non erant

Baptismus Io.

Io. 1.

Io. 1.

* noluit

Quare Io. præmissus.

erant credituri, si nulla ante eum denuntiatio præcessisset? Nam quatumuis fuerit persona laudabilis, in sua causa non potest esse testis idoneus. Sequitur continenter.

Et egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio & Hierosolymita vniuersi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua.

Iam effectum prædicationis Ioannis Marcus describit, & oportunè quidem. Iam enim dixit, Fuit Ioannes in deserto baptizans. Vnde ne quis rogaret: Quem igitur baptizauit, semetipsum more Phariseorum quibus frequens erat baptismus? An ne gentiles à Ioanne baptizati sunt? Hocrum nihil ait Marcus, sed egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio, & Hierosolymita vniuersi, & baptizabantur ab eo. Vbi? In Iordanis flumine. Qua causa? Confitentes, inquit, peccata sua. Verè enim hoc ipso facto, confitebantur peccata sua, ostendentes semetipsos sibi displicere. Lucas rem sic effert, inquit. Et interrogabant eum turbæ dicentes. Quid ergo faciemus? Respondens autem dicebat illis. Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad illum. Magister quid faciemus? At ille dixit ad eos. Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes. Quid faciemus & nos? Et ait illis. Neminem conculcatis neque calumnia faciat, & contenti estote stipendijs vestris. Haecenus Lucas. De confessione enim cuius usus iam est in ecclesia, cum nondum clauis datae erant, nulla fit mentio. Neque tamen negauerim & aliquem confessionis usum fuisse apud Iudæos ante Christi aduentum, quod legenti veteris testamenti scripturas apertè erit. Iosue. vij. ait Io-

Luc. 9.

Confessio peccatorū.

Iosue. 7.

sua ad Acham. Fili mi, da gloriam Deo Israel, atque confitere, & indica mihi quid feceris, & ne abscondas. Respondit Achas, & dixit. Verè ego peccaui domino Deo Israel, & sic & sic feci. Numerorum quinto etiam vestigium quoddam confessionis inuenire est, sed hac de re in Matthæo nostro copiosius disputauimus. Hoc tamen interim obseruandum, quod & mos ille adhuc viget, quo adulti baptizandi, priusquam baptizentur, confitentur actus suos. Iuxta quod Act. xix. dicitur. Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos. Et cap. ij. ait Petrus: Penitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum. De infantibus porò alia ratio est.

Num. 5.

Obser.

Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

Interspargit Euangelista propositiographiam, id est, descriptionem personæ diui Ioannis: describit autem eum à vestitu & cibo quo usus est, & à prædicatione (quam paulò post audiemus.) [Vestitus erat de pilis camelorum.]

Nere solent in Palæstina pilos camelorum, sicut docti testantur, & ijs terris quæ hoc genere animalis abundat. Sicut etiam apud nos ex rudioribus, vilioribus, asperioribusque lanis, incultiores pannos efficiunt. Neque enim arbitramur Ioannem prorsus peregrina veste usum, sed ex illis incultioribus, asperioribusque lanis vestitum habebat confectum. Non integra pelle vestitus erat, vt in pictura representari solent: neque enim dicit Euangelista, Ioannem habere vestimentum de pelle, sed de pilis camelorum. Et Christus de Ioanne: Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt. Addit Marcus. [Et erat illi circa lumbos zona pellicea.] Vt de Helia legitur, quod vir pilosus esset, & zona pellicea accinctus renibus: vt intelligas & hunc & illum in omni vestitum

Pili camelorum.

Matth. 23.

4. Reg. 4.

Zona.

vestium genere luxum, non quæsit se. Apparet enim in zonis aliquem fuisse illis gentibus luxum, sicut & nostro tempore mulieres zonis magno pretio emptis luxuriantur, ab hac ergo luxuria alienum fuisse Baptistam Marcus docere vult. Quod item adiutum est Ioannem locustas & mel syluestre edisse, miram illius parcimoniã testatur, quã scilicet omnes omnium ciborum delicias vitauerit: unde & non in domibus regum, sed in desertis locis habitare elegerat. Porro sicut vnicuique regioni situs mos est, ita & singulæ nationes ferè singulos habent cibos, quos aliæ nationes aut nõ frequenter, aut omnino non edunt. Sic quod Ioannes locustis & melle syluestri vescitur, ad terram Palæstinam referri debet, & nihil absurdi erit. Vescuntur Itali cibus quos Germani abominantur. Sed ne longius, quàm necessum est, se extēdat oratio, cætera prosequemur. De potu nihil habet Marcus; sed ex Angeli prophetia intelligimus, ipsum mera aqua usum. Sic enim, inter cætera, de Ioanne testatur nondum nato, Vinum & siceram non bibit. Summa austeritate vitæ & parcimonia victus, representabat suam prædicationem, nihil auditoribus præscribens, quod non ipse prius fecerat. Sic interim admonens futuros prædicatores, vt summæ humilitatis & modestiæ præberet ex se exemplum, & non sibi plus nimio indulgentes, in alios sæueri dictatores essent. Hoc enim Pharisaorum est, non Euangelistarum: sicut apud Matth. xxij. ca. apertum est. Sic enim ait de Pharisæis: Alligant onera graua & importabilia, & imponunt in humeros hominum, ipsi autem digito suo nolunt ea mouere. Neque inibi silet, quàm diuersa fuerit horum vita à Ioannis instituto: qua de re aliàs.

Luce. 1.

Obfer.

Matth. 23.

Et predicabat dicens: Venit fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum

eius. Ego baptizauit vos aqua, ille vero baptizabit vos spiritu sancto.

Rectè de Ioanne alibi dicitur. Ille erat lucerna ardens & lucens, quando quidem non minus vitæ innocentia, quàm sana doctrina prædicaret, atque populum ad veram pœnitentiam perduceret. Porro si locum hunc penitus introspicias, inuenies quàm verè dictũ sit vulgatissimo prouerbio: Gloria fugientem sequitur, ambientem abominatur. Audi Marcum. [Et prædicabat dicens. Venit fortior me post me, &c.] Qua ratione, qua consequentia hoc dicit, Lucas nobis luce clariùs ostendit dicens. Existimante autem populo & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne fortè ipse esset Christus, respondit Ioannes. Ego quidem aqua baptizo vos: Veniet autem fortior me post me, &c. Iam rem intelligimus. Ipse Baptista sua sanctimonia, sua vitæ innocentia, tantã auctoritatem & gloriam sibi pepererat apud Iudæos, vt plerique suspicarentur eum esse Mesiam. Ille verò tametsi vir esset Deo gratissimus, plurimisque diuinis dotibus præditus, tamen intelligens quantum scelus esset, hominem sibi vendicare gloriam Dei, aut hominem in homine salutis præsidium collocare, palàm apud omnes prædicabat dicens. Venit fortior me post me, cuius nõ sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius. Ac si diceret. Non sum is, quem vos me esse suspicamini: Venit fortior me post me, cuius in minimis ministrare non sum dignus. Opus artificem commendabit, cui plus confert, alteri præponendus erit. Iam ego baptizauit vos aqua, nimirum sic tantum præparans vos ad pœnitentiam. Ille, vbi prodierit, baptizabit vos spiritu sancto, cuius oculata vis sanctificat omnia. Vides quomodo pius præcurfor non patitur domini gloriam in se transferri, manifestissimo argumento demonstrans vtri

Ioan. 5.

Luc. 3.

Opus spiritus sancti, inuisibilis doctoris.

Baptismus Christi & Ecclesie.

Act. 10. Bapt. necessitas.

Ioan. 3.

Act. 10.

Necessitatis articulus.

vtri præstet, cum ipse, Ioannem putata, tantũ aqua baptizet, ille verò spiritu sancto. Ioannes in pœnitentiam, Christus in remissionem peccatorũ. Et hoc est quod supra diximus, baptismũ Christi longè plus conferre, quàm baptismum Ioannis, cum, iuxta Doctorum sententiã, Baptiste baptismus neque Sacramentum fuerit, neque remissionem peccatorum contulerit, sed pœnitentiã docuerit, peccatumque ostenderit. Baptismus autè Christi, hoc est, quo vniuersalis Ecclesia baptizat, Christi sanguine imbutus, vim quandam habet imbibitam, qua in suscipientis anima remissionem operatur & gratiam. Hoc ex verbis diui Petri comprobatur, qui in Actis dicit ad eos qui concionantem audierat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorũ, & accipietis donum spiritus sancti. Tam necessarius autem est iste baptismus, vt certa & cõmunis sit Ecclesiæ catholicæ sententiã, neminè ab inuulgato euãgelio, absque baptismi munere, remissionè & salutem consequi, nisi temporis angustia baptismũ non expectet. Ea sententia roboratur his domini verbis, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto nõ potest introire regnum Dei. Eò pertinet quod Apostoli etiam eos baptizauerint, qui ante baptismum, gratiam Dei & spiritum sanctum acceperant. Adhuc enim prædicante Petro apud Cornelium, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Tunc respondit Petrus. Nũquid aquã quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritũ sanctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine domini Iesu Christi. &c. Porro qui absque baptismi munere salui creduntur, hos subleuat necessitatis articulus. Scimus item non tantum baptismum fluminis, sed fluminis & sanguinis. Porro citra mari tyrium quis saluari potest, citra baptis-

mum non item. De infantium conditione, qui absque baptismi munere vitam finiunt, in commentariis nostris super Matthæum diximus, de Anabaptistis item, & de pædobaptismo. Iam vnicum illud addere placet, imò admodum necessarium visum est, vt hoc sacramentum maiore deuotione celebremus, & frequentius in memoriam reuocemus. Quæ enim dementia est ludum arbitrari hoc, in quo omnis nostra salus consistit? Aut quæ imprudentia est iterum submittere colla iugo immittissimi tyranni satanæ? Sed non ita multo post, exemplo Christi docemur, quid post baptismum nobis faciendum restat.

Obfer.

Et factum est in diebus illis venit Iesus à Nazareth Galilee, & baptizatus est à Ioanne in Iordane. Et statim ascendens de aqua, vidit celos apertos, & spiritum sanctum tanquam columbam descendentem & manentem in ipso, & vox facta est de celis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

Ex Lucæ Euãgelio apparet Christũ suscepisse baptismum Ioannis circa annum suæ ætatis tricesimũ: porro Matthæus habet quomodo Ioannes noluerit Christum baptizare, donec plenius instrueretur à Christo, quia ipsum oportebat sic implere omnem iustitiã. Neque quis miretur Christum suscepisse baptismum Ioannis, qui pœnitentiæ baptismus erat. Quomodo enim dedignaretur se in pœnitentium ordinè dare, qui inter iniquos reputatus est, iuxta veterè Prophetiã. Hoc tamen fatemur, Christo qui peccatũ non fecit, nec dolus in eius ore inuentus est, baptismum nihil contulisse, sed Ioanni & nobis plurimum profuisse. Hinc Ioannes dicit, Ego debeo baptizari à te, & tu venis ad me? Quia igitur Christus baptizatus est baptismate Ioannis, ostendit non fuisse contēnendum illius baptismum, neque temerè à Ioanne

Esaiæ. 53. i. Pet. ij.

Notanda est ditio baptismi facionis Christi.

vsurpatum. Quantum autem nos attinet, suo sanctissimo corpore, Christus aquas sanctificauit, & aquae vim regeneratiuam contulit, vt qui postea immergeretur inuocato nomine Trinitatis, à peccatis purgaretur. Sicut ergo aqua sordes corporis abluit, ita baptismus maculas animae sordēsque vitiorum emundando abstergit, vt homo qui per peccatum vetus erat, per gratiam baptismi renouetur. Eò pertinet quòd Ananias Paulo dicebat, ipso Acto rum. xxij. referente. Exurge & baptizare, & abluc peccata tua, inuocato nomine ipsius. Cæterum addit Marcus, quòd Christo ascendente de aqua, Ioannes viderit caelos apertos, & Spiritum sanctum tanquam columbam descendentem & manentem in ipso Christo, audiuerit item vocem paternam, de caelis super Christum, Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Hæc omnia facta sunt primò, vt essent vera testimonia, vter vtrum præcederet, Christus ne Ioannem, an diuersum, Tanta enim erat autoritas Ioannis apud populum, vt ipsum longe præferrent Christo. Hinc Ioannes dicebat omnibus & manifestissimè ferebatur, se non esse Christum, non Heliam, non Prophetam illum qui expectabatur, sed vocem clamantis in deserto. Item digito ostendebat Christum dicens, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et hic: Venit fortior me post me, & cæc. Et apud Ioannem Euangelistam, accedunt ad Baptistam sui discipuli dicentes. Rabbi qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum: Respondit Ioannes, Non potest accipere homo quicquam, nisi fuerit ei datum de celo. Ipsi vos testimonium mihi perhibetis,

Murmur ob gratiam prohibetur hic.

quòd dixerim, Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. Postremò in vinculis positus, cum adhuc indignè de Christo sentirent illius discipuli, ablegat illos ad Christum, vt re ipsa videant & experiantur, vter vtri præstet, & cæc. Sic quæ in baptismo facta esse Marcus memorat, principio eò faciunt vt eo certius agnoscamus Christum, ipsumque vt filium Dei amplectamur & audiamus. Secundò hæc ad doctrinam nostram scripta sunt, vt sciamus quid de baptismo nobis promittere debeamus. Omnia siquidem quæ in Christi baptismo facta sunt visibiliter, inuisibiliter in nostro baptismo sunt. Verè enim ad inuocationem Trinitatis adest ipsa Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, Spiritus sanctificat, Filius abluat, Pater saluat & beatificat. Et vere suscepto baptismo ad nos verba patris coelestis referuntur, non ad aures corporis, sed mentis. Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui. In baptismo certè pignus hereditatis nostræ accipimus, Spiritum nimirum sanctum qui testimonium dat conscientiæ nostræ, quia sumus filij Dei & hæredes, hæredes inquam Dei, coheredes autem Christi. Qui verò non essemus filij Dei dilecti, cum omnis inimicitiae causa iam sublata sit, peccatum nimirum, quod in baptismo ablutum est. Hinc etiam aperiuntur nobis caelorum ianuae, quas nobis peccatum obserarat. Nec tibi incredibilia hæc videantur, eò quod sunt inuisibilia. Maior debet nobis esse perfectio, post Christi ascensionem, post apostolorum prædicationes, post martyrum denique sanguinem, quàm vt nobis necesse sit visibilibus signis. Naaman ille Syrus, etiam non putabat Iordanis aqua posse ablui lepram, sed

Notetur Re conciliatio mundi saluandi.

4. Reg. 5. quod

quod non crediderat, re ipsa verum esse expertus est. Natatoria Syloæ ad Christi iussum, cæco nato oculos aperit. Piscina probatica, ad motionem angelicam omnes omnium hominum morbos tollit. Postremò Marath fons amarissimus erat, misit in eum Moses lignum, & dulcis est factus. Summa si attenderis tantum ad eum qui sacramento baptismatis adest, nihil tibi impossibile videbitur. Adest sanctissima & ineffabilis trinitas. Vnde & Apostolis dictum est, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, & c. Cum igitur res sic se habeat, probè vigilandum est, ne ex dilecto filio Dei, miserrimus & maledictus filius, imò seruus & mancipium satanæ fias. Sequentia audite.

Et statim Spiritus expulit eum in deserto. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentatur à satana: erat que cum bestijs, & angeli ministrabant ei.

Hic videtis quàm breuissimè & còpendio quodam omnia quasi digito lo tantum demonstrata. Ipsi enim scitis quàm prolixè, pulcherrimo tamen ordine, hunc Christi de satana triumphum depinxerit Matthæus. Quibus armis, qua occasione Christus aggressus à satana, quibus item tormentis aduersarij vim propulsauerit. Hæc in Matthæo etiam fusius tractata sunt. Hoc factis visum est Marco admonere, quod Christus à spiritu sancto in desertum actus fuerit. Sic enim & Christus post dicebat. Non veni vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris. Hoc eò refero, quòd Christus non carne propria, quæ requiem semper desiderat, motus sit ad ineundum cum satana certamen, sed spiritu sancto. Admonuit item Marcus quãdiu ipse Christus in deserto fuerit, in eo

Ioan. 7. Ioan. 6.

Exod. 17

Credeti omne verbum possibile. Fides vero sit conformis verbo Dei.

inquam deserto vbi non confluerebat multitudo populi, sed grex ingens bestiarum. Et vide, Christus tutus est à bestijs, ab hominibus, ab angelis inuisistratur, à solo dæmone tentatur. Et hæc omnia, quemadmodum & superiora ad doctrinam nostri scripta esse intelligimus. Iesus enim in se exprimebat, quid à nobis fieri vellet, & quid baptismi sacramentum sequeretur, nihil nisi acris tentatio. Quando enim aptiores sumus ad certamen, nisi cum aduersario debilitatæ sunt vires, & arma nostra adhuc noua & polita! In baptismi autem sacramento vires aduersariorum minuuntur, cacodæmon sua potestate exiit, sic vt nos quidem inuitè oppugnare possit, sed non nisi volentes expugnare. Et in eodem regenerationis lauacro infirmitas nostra, hoc est, peccatum amouetur, & per gratiam spiritus vires augentur. Et probè obserua, quia Christus ab hominibus quidem & bestijs tutus est, sed cum satana congregari necesse habet. Sic possibile nobis est, aliquò conspectum & hominum & bestiarum fugere, sed vt effugas tentationem satanæ impossibile est. Neque enim minus aggressus est Euam in Paradyso, quàm Caym ex

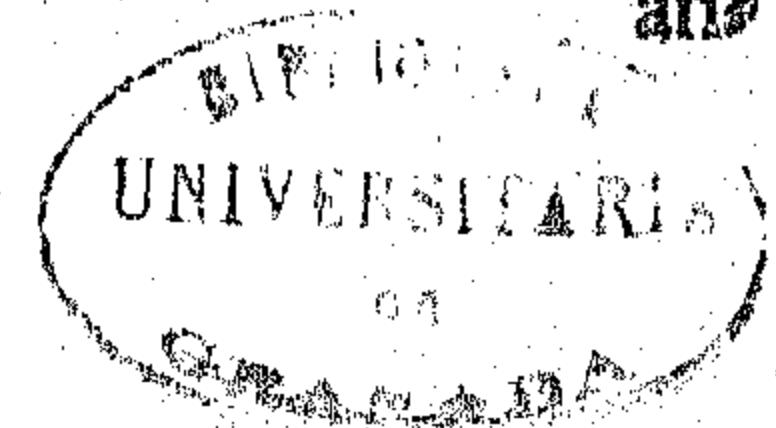
Contra scādaliū crucis.

Gen. 3.

Matt. 22

Matt. 17

Hæb. 1.

Obfer.

Deus no-
uit suos
eripere
ex tenta-
tione.

Gal. 4.

Benigni-
tas Dei.

angelos qui iuxta Paulum omnes sunt
adminiftratorii fpiritus, in minifte-
riū miffi propter eos, qui hæreditatē
cipient falutis. Obferua postremò, ne
tuapte fponde, imò temerè, te præcipi-
tes in periculū, fed in illud fpiritu fan-
cto ductus fortiter pugna, & fac tibi
promittas non ante fore finē pugnae
quàm vitæ.

Postquam autem traditus est Ioan-
nes, venit Iefus in Galilæam, prædicans
Euangelium regni Dei, & dicens, Quo-
niam impletum est tempus, & appropin-
quauit regnum Dei. Pœnitementi & cre-
dite Euangelio.

Historiã decollationis Marcus cap.
vi. fequenti copiofè profequetur, vbi
& copiofiora dicemus: Hoc tamen,
quantum ad hiftoriam attinet, obfer-
uandum eft, quòd Marcus quemadmo-
dum & Matthæus, ea, quæ Chriftus
primo anno poft fufceptum baptifmū
operatus eft, omnino præterit, tan-
tum ea describens quæ poft incarceras-
tionem Ioannis à Chrifto gefta funt.
Porro, ne omnino hanc hiftoriam in-
tactam prætereamus, vifum eft & hoc
admonitõe dignū, quòd tamē nemini
nō manifefmū eft, fcilicet, nos nō tantū
vexari ab infefto fatana, fed etiã ab ho-
minibus, quomodocunque tandem il-
lud fit, æquo animo ferendum eft. Cū
igitur pius ille Præcurfor in carcerem
proiectus fuerat, ne euangelij prædica-
tio rursus oblitteretur, venit Iefus in
Galilæam, prædicans euangelium re-
gni Dei, dicens, Impletum eft tempus,
& appropinquat regnum Dei: Quòd
tempus impletum eft? Hoc de quo di-
cit Apoftolus, At vbi venit plenitudo
temporis, miffi Deus filium suum in
hunc mundum, factū ex muliere, factū
fub lege, vt eos qui fub lege erant redi-
meret, vt adoptionem filiorum recipe-
remus. Hoc impletum eft tempus, in
quo vifum eft Deo lapfum primi ho-
minis reparare, & mundo fe beni-

gnum & reconciliatum offendere. Im-
pletum eft tempus inquam, impleti
sunt dies, quos multi reges & Prophe-
tæ videre & audire defiderarunt. Et ap-
propinquit regnum cælorum, proxi-
mum quàm antea vnquã. Iam enim
filius Dei, factus fuerat filius hominis,
iam aderat agnus Dei, qui tolleret pec-
catum mundi, iam inter mortales mo-
rabatur, qui mediator futurus erat in
breui, inter Deum & homines. Iam iux-
ta prophetarū petitiones, & dirupe-
rat & inclinauerat filius Dei cælos &
descenderat. Iam propè erat regnum,
vt hi quibus Paradifus denegatus fue-
rat, intrare pollent, fed quibus appro-
pinquat regnū cælorū, aut quibus des-
betur? His minirum qui obtempera-
turi funt Chrifto dicenti, Pœnitementi
& credite Euangelio. Vnde & Paulus
ad Hebræos fcribens ait, de Chrifto,
factus eft omnibus obtemperantibus
fibi, caufa falutis æternæ. Qui ergo pœ-
nitentiam agent, & Euangelio fidem
habebunt, ijs in proximo eft regnum
Dei. Vide ergo quàm diuerfa eft quo-
rundam rabularum prædicatio, à præ-
dicatione Chrifti. Illi poftremam tan-
tum partem proponunt fuis auditori-
bus, dicentes, Euangelio tantum crede
& faluus eris, & appropinquet regnū
Dei: Chriftus verò adiungit, præmittit
que, Pœnitementi, refpifcite, transme-
tamini, pudeat vos priſtinæ vitæ & no-
uam inſtituite, & credite Euangelio, tam
felici & læto nuntio. Pœnitementi in-
quam, & credite, quia pœnitentibus re-
gnum cælorum debetur. Et hic certè
obferua quid ſola illa & toties nobis
obiecta fides poſſit, ſcilicet parum, niſi
innocentia vitæ acceſſerit, quæ certè
magis propriæ charitatis opus eſt, quàm
fidei. Porro crede omnem rem ſe ſic ha-
bere, quemadmodum Euangelium vbi-
que docet, & ſimili admonitioni poſt
hac non relinquatur locus.

Et præteriens ſecus mare Galilææ vi-
dit Simonem & Andream fratrem eius,
mittentes

Luc. 10.

Ioan. 11

Innocen-
tia refer-
git.
Eſa. 64.
Pſalm. 143

Harb. v.
Quibus
Chri-
ſtus fa-
ctus cau-
ſa ſalu-
tis.
Obfer.

Obfer.

Quod
ſi quis
non eſt,
potelt
fieri. Vir-
tutē ſpi-
ritus fan-
cti nega-
re hære-
ticū eſt.
Sunt enī
12. horæ
diei.
Anaba-
ptiſta.

Matt. 13.

mittentes retia ſua in mare (erant enim
pifcatores) & dixit eis Iefus. Venite poſt
me, & faciam vos fieri pifcatores homi-
num. Et protinus relictis retibus, ſecuti
ſunt eum. Et progreſſus inde puſillum, vi-
dit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fra-
trem eius, & ipſos componentes retia in
naui, & ſtatim vocauit illos. Et relictis
patre ſuo Zebedæo in naui, cum mercena-
rijs, ſecuti ſunt eum.

Ioan. 1.

Act. 4.

Quo tēpore Chriſtus hos quatuor
diſcipulos vocauerit, ex alijs Euangelijs
ſtis clarum eſt. Apparet & ex Euangelio
Ioannis diſcipulos illos, maxime autē
Petrum & Andream, fuiſſe diſcipulos
& ſectatores Ioānis Baptiſtæ: Sed hæc
citra incōmodū præterire poſſumus.
Hoc tantum hic obſeruandū eſt, quòd
ante multiplicem miraculorum opera-
tionem diſcipulos ſibi ſeligit, vt nihil
eos lateat, nec verborū Chriſti, neque
operum, vt poſtmodum fiducialiter
dicere poſſunt. Nō poſſimus enim nos
quæ vidimus & audiuiſmus nō loqui.
Deinde quod ait, vidit eos, & corpora-
liter & ſpiritualiter intelligendum eſt,
nō enim ad facies ſolū, ſed & ad corda
eorū reſpiciebat. Et elegit eos nō quaſi
Apoſtolos, ſed quia Apoſtoli poterant
fieri. Vnde ait, Faciam vos fieri pifcato-
res hominum, non ait, Quia pifcatores
hominū iam eſtis, eligo vos, ſed faciam
vt quod iam non eſtis, poſtea efficiami-
ni. Sicut artifeſ, ſi viderit gemmas præ-
cioſas, & non dolatas, eligit illas non
quod ſint ſed quod fieri poſſint: habēs
enim ſcientiam artis, bonum incom-
poſitum non contemnit. Sic & Chri-
ſtus rudes pifcatorum animos reforma-
uit, vt poſt hac poſſēt pifcari homines.
Sed hæc de re in cap. iij. Matth. plura di-
ximus. Nihil enim minus facit hic lo-
cus, quàm patrocinarij putidis & idio-
tis Anabaptiſtis. Quod item pifcatores
elegit in Apoſtolos non malè conue-
nit, cum & alibi regnum cælorum ſa-
genæ miſſæ in mare, comparare non

dubitet. Et pulchra proſectō collatio-
ne, Nam ſicut qui retia iactat in aquā,
neſcit quos pifces comprehenſurus
eſt, ſed quos ei Deus tranſmiſerit, illi
intranſ in retia, Sic & doctor, quan-
do diuini ſermonis retia ſuper popu-
lum iactat, neſcit qui ſunt acceſſuri ad
Iefum, ſed quofcunque Deus excita-
uerit, illi adhærent doctrinæ. Ergo
quemadmodum in pifcatione labor ſo-
lus requiritur pifcandi, Deus autem
tranſmittit capturam, Sic in doctore
nihil requiritur niſi inſtantia doctrinæ:
Populum autem non corrigit homo;
ſed Deus. Et vide quàm efficax ſit ſer-
mo Chriſti, qui dicens ſola hæc verba,
Venite poſt me faciam vos fieri pifca-
res hominum, ſtatim relictis, reti, naui,
patre item, bini fratres Chriſtum ſe-
quuntur. Qua in re vides quales Chri-
ſtus amet diſcipulos, nimirum eos, qui
ipſi omnia quantumuis chara poſt-
ponunt, ſiue ſit propriæ carnis voluntas,
ſiue huius mundi voluptates, ſiue pa-
rentes, vel alij amici atque affines. Vnde
& alibi videns turbam copioſam ſe-
quentem, ait, Si quis venit ad me, & nō
relinquit patrem ſuum vel matrē ſuā,
uxorem, liberos item atque fratres, ad-
huc autem & animam ſuam, nō poteſt
meus eſſe diſcipulus. Obſeruandum
item quod Chriſtus non ſine cauſa bi-
nos fratres & binos collegerit princi-
pio, ſed certè voluit hoc factō docere,
nullos, aptiores eſſe euangelij præco-
nes, quàm eos qui fraternam charitate
cōcordes eſſent. Hoc quàm verum ſit,
non longa argumentatione opus eſt,
ſed res ipſa clamat, ne dicam quod &
noſtro maximo malo experti ſumus.
Quis enim nobis hanc miſerrimam
quam nunc patimur, tragœdiam pepe-
rit, niſi liuor edax, & extincta ec-
cleſiaſtarum charitas, cum alter alteri
ne latum quidem vnguem cedere vult?
Obediſſimus & conſtantiſſimus Si-
mon Petrus, nuſquam videtur, nec vi-
ſilis Andreas, qui ſe murum ponat pro
domo

Regnū
cælorū
quare
vriculo
cōpareſ.

Laborā-
dum eſt,
reliqua
Deo cō-
mittēda.

Potētia
verbi di-
uini.

Quales
diſcipu-
los amat
domin⁹

Luc. 14.

Quare
binos &
binos.

Petrus,
Iere. 1.
Andre-
as,
Murus
athene⁹.

Jacobus domo Dei. Desideramus & Jacobos, q
huius mudi delicias, fauore, potestate &
diuitias, forti animo calcare possent. Pro
Ioannes gratioso ite Ioanne, plures habemus q
magis yaficie pollent, q gratia Dei. Si
cut igit piscatores sunt, ita & pisces, cu
neq Ecclesiastes neq auditor, suo fune
Obfer. gatur numerere. Postremo no temere fa
ctum est, quod Christus elegerit Iudeos
potius q gentiles, sed hoc factum ita cre
ditur, vt Iudeis incredulis no relinque
ret excusandi vllus locus: Sed de his ia
fatis. Quomodo pariter relinquenti vel
contempnendi sunt, alibi dicitur.

*Et ingrediatur Capharnaum: & statim
Sabbatis ingressus in Synagogam, docebat
eos. Et stupebat super doctrina eius, erat
enim docens eos quasi potestate habens, et
non sicut Scriba.*

Matt. 5. Longum illum sermonem, quem dñs in
Luc. 4. mote habuit, a Matthæo descriptum, Mar
cus omnino silentio præterit. Et ex Luca
intelligim, q ante ingressum ciuitatis Ca
pharnaum, prius docuerit, & oim oculos in
se conuerterit in synagoga Nazareth, v
bi & illi dicebat, nonne hic est filius fabri
&c. & patris interpositis sermonibus,
duxerunt Christum extra ciuitatem in super
ciliu mote, vt præcipitaret eum, Iesus
aut trahens per medium illorum ibat. Et de
inde ingressus est Capharnaum, & hic sta
tim aggressus est Euangelistam munus.
Na sabbato ingressus synagogam doce
bat eos publicitus. Talis aut erat in do
cedo, vt oes auditores verterent in stu
porē. Audierant antea Scribas & Pha
risæos docentes, sed horum doctrina mi
re frigebat, doctrinae Christi collata.
Scribae enim tantum interpretes erant le
gis, quam miris technis corrūpebant,
Christus autem dominus legis, qua &
dexterrime interpretabatur & imple
bat, non semel dicens, Audistis quia di
ctum est antiquis: Ego autem dico vobis.
Matt. 5. **Obfer.** Obseruandum ergo hic primum venit,
quomodo Sabbathum feriendum & sanctifi
candum sit, cum Dominus sabbatis in sy

nagogis docet. non autem potest docere
nisi habeat auditores. Obseruandum de
inde, quomodo verus ecclesiastes ani
mos hominum mouere possit, vt & li
bentissime audiant, & quod audierunt
fidelissime opere compleant. Non enim po
test fieri, vt ignis non calefaciat, aut nix
non sit frigida. Quomodo item dare po
test spiritum sanctum quis, qui a spiritu
sancto derelictus est. Non mihi iam ser
mo est, de Hæreticis concionatoribus,
sed de his qui veram pietatem docent, sed
ipsi a pietate alieni sunt, Et qui non ipsi
amant, quod aliis præscribunt. Vnde
& iam paulo ante diximus, quales pis
catores sunt tales & capiunt pisces. Nec
est vt quis impietatem suam excusare
aut velit aut possit, impietate vitæ con
cionatoris. Nam & dominus alibi dicit,
Quæ dicunt facite, secundum autem ope
ra eorum nolite facere. Quod de his di
ctum est, qui cum ipsi sint impij, pie ta
men docent. Possum ex abundantia ad
dere longè terribilius, quod etiam his qui
decipiuntur ab hæreticis per blandos
sermones, aut specie pietatis, parum re
manet excusationis. Quare hoc? Quia
iustum est, vt is, qui auertit aures suas
a veritate, per mendacium decipiatur.
Quando Rex Achab non patitur ve
racem Michæam, tunc merito decipitur
ab ijs prophetis qui habent spiritum
mendacem in ore suo. Et quando popu
lus Samuelē mitissimum respuit, me
rito tyrannidi Saulis subiicitur. Regna
re facit hominem hypocritam, ait Iob,
propter peccata populi.

*Et erat in Synagoga eorum homo in spi
ritu immundo, et exclamauit dicens: Quid
nobis et tibi Iesu Nazarene? Venisti per
dere nos? Scio quod sis sanctus Dei. Et co
minatus est ei Iesus dicens, Obmutesce
& exi de homine. Et discerpens eum spi
ritus immundus, & exclamans voce ma
gna, exiit ab eo. Et mirati sunt omnes,
ita vt conquireret inter se dicentes, Quid
nam est hoc? Quæ nam doctrina hæc no
ua? Quia*

Obfer.

Spiritus
sanctus
suos de
reliquit
aliquan
do vt im
becillita
tem hu
manam a
gnoscat
& soli
Deo fi
dere di
scant.

Matt. 23

Mala
species
est auer
sanda.

3. Re. 22.

Iob. 34.

*ua? Quia in potestate spiritibus immun
dis imperat & obediunt ei.*

Non est vllus locus extra caelum,
in quod non conetur satanas sese in
gerere. Nullus tam sanctus, quem non
ardeat aggredi. In paradiso certe non
defuit, cum illius inuidia, iuxta Sa
pienrem, mors intrauerit, in vniuersum
orbem terrarum. Et non ita longè antea audi
uim, quomodo tetrauerit Christum. Et ali
bi apud Matthæum dñs dicit, Vbi duo
vel tres congregati fuerint in nomine meo,
ibi & in medio eorum sum ego. Sed hic
videm, quod vbi multus fuerit popu
lus ad audiendum Dei verbum, & Christus
ipse ecclesiastes aderat, tamē non defuisse
satanam, immundum illum spiritum: Non em li
benter abest, vbi tormenta contra ipsum
fabricant, q in Euangelica prædicatione
fit. Vnde & alibi in Parabola dñs dicit.
Matt. 13 Omnis qui audit verbum regni & non intel
ligit, venit malus & tollit quod semina
tum est in corde eius. Cauet ergo vnus
quisq sibi, ne locum det diabolo, sed cum
maxima attentione Christi sermones au
diat. Secundo dæmoniacus hic figuram ge
rit eorum, qui verbis ecclesiasticis vtuntur at
tacti statim respondant, indigni arbitra
tes, si quis scelera ipsorum pro merito accuset.
Nec verentur cum diabolo dicere, Quid no
bis rei reus est, Iesu Nazarene? Venisti
perdere nos? Quid nobis cum Euangelio
tuo? Non in aliud ascendisti suggestum, nisi
vt nos traducas? &c. Hæc quidem videntur
hoies loqui, sed re vera diaboli voces
Obfer. sunt. Obserua deinde, quod Christus
statim in principio ostendit, qua nam
causa venerit, nimirum vt de satana
triumpharet, eiusque regnum destrue
ret. Sed qua ratione non passus est
Christus spiritum immundum vera lo
qui? Quia scilicet nondum erat tem
pus vt astrueretur illius ore Christi di
uinitas in carne latens. Et quia vole
bat ostendere, quales ipse postularet
præcones, certe pios, & mundos, non
eos qui omnium viciorum, immunditia
polluti essent. Deinde ne populus ve

Insidie
& rech
nz mali
gni spūs
& inui
dentia.
Sap. 1.
Matt. 18

Matt. 13

Obfer.

Quare
no pas
sus satha
na loqui

De diui
nitate
demo
ni vide
Tert. in
Apolo.
cap. 22.
pag. 655

niret in persuasionem, quod & diabolus
posset vera dicere, & postea a mendace
seducerent. Na etiam si vera prædicat sa
tan, non audiendus est, quia ab ipso oia ad
deceptionem fiunt. Postremo sic cum ma
gno eiulatu exiens ab hoie, magis testas
tus est, Christum suum dñm esse, q inuis
ta confessione. Cum igitur sic lux cum
tenebris, reparator cum perditore,
Christus cum Belial certaret, & aduers
farius Christo coactus est cedere, mi
rati sunt omnes, ita vt conquirerent in
ter se dicentes, Quid nam est hoc? Quæ
nam doctrina hæc noua? Quia in pos
testate spiritibus immundis imperat &
obediunt. Nihil tale legimus vnquam
a prophetis esse factum, vt simplici ver
bo propellerent dæmonia. Neque hic
magicis precibus, aut prolixa ad Deum
flagitatione, aut alioqui magno ne
gotio profligat impios spiritus, sed ceu
dominus ac victor eorum, nudo verbo
imperat illis, & volentes nolentes obe
diunt ei. Facile est imperare spiritui im
mundo, sed vt exeat, hoc opus hic labor
est. Vnde & in Apostolorum actis leg
gimus, quod septem filij Scæuæ, prin
cipis sacerdotum, venerint atque dixe
rint spiritibus immundis, hoc est dæ
moniacis, Adiuro vos per Iesum, quem
Paulus prædicat. Respondens autem spi
ritus nequam dixit illis: Iesum noui, &
Paulum scio, vos autem qui estis? Et insu
lles in eos homo, in quo erat dæmo
nium pessimum, & dominatus ambo
rum inualuit contra eos, ita vt nudum
& vulneratum effugerent. Cæterum quod
populus hic dicit præ admiratione.
Quænam doctrina hæc noua? Non
est, vt Lutherani pro se dictum existi
met, aut hac lege sua hæresim defende
re velint: Neq em ideo doctrina Christi
noua erat, qa populo noua videbat, sed
verè vetus erat, quando quidem Christus
oia & fecerit & docuerit iuxta Moysen
& Prophetas. Neq ideo damnatur do
ctrina vlla, quia noua est, (nihil enim
vetus est, quin nouum fuerit olim) sed
ideo

Act. 19.

Obfer.
De do
ctrina
Luthe
rana.

B ideo

ideo damnatur quia impia est, & singularis. Veteriq; doctrinae catholicae aduersa. Adde, quod aliud est Christum filium Dei nouam doctrinam proponere, & hominem immundum, nouum & inauditum dogma ceu oraculum quoddam mundo obtrudere. Et quandoquidem suum dogma negat esse nouum, assentiri cogor, & re ipsa nouum non est, cum nihil haec tenent, vel Lutherani vel sacramentarii, vel Anabaptistae proposuerint, quod non damnatos Haereticos ante multa secula, auctoritates habuerit, quemadmodum hoc ipsum in cap. Matth. ix. Abunde ostendimus. Sed ad sequentia animaduerte.

Lutheranorum dogma non nouum, quomodo.

Et processit rumor statim in omnem regionem Galilaeae.

Matt. 7.

Scilicet quomodo daemonicum illud uerbo curarunt, & quod spiritus immundus testimonium dedisset, Christum sanctum illum esse Dei. Neque enim accedunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Nec potest ciuitas abscondi supra montem posita. Et in Psalmis est, Emittit eloquium suum terrae, velociter currit sermo eius.

Psal. 147

Et protinus egredientes de Synagoga, venerunt in domum Simonis & Andreae cum Iacobo & Ioanne. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans, & statim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam apprehensa manu eius & continuo dimisit eam febris.

Fugit autem populum.

Quod protinus egreditur synagogam, ostendere uoluit se non ambire applausum & gloriam hominum, in pertractandis miraculis: Longe aliter facies quam quidam qui aliquod egregium factum operati, non statim foro caedunt, sed omnibus sua egregia facta ostentant. Porro, cum egressus esset Iesus, non diu versatur in publico, sed statim ingreditur cum quatuor discipulis suis, in domum Simonis, nimirum ibi cibum cum discipulis sumpturus. Ipse enim domus eius nullam propriam domum habebat, sta-

cut alibi dicit, Vulpes foueas habent, & volucres caeli nidus, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Ingressus ergo domum Simonis, admonent eum discipuli, quod socrus Simonis, materfamilias decumberet & detineretur febribus, sanaret ergo illam. Et accedens Iesus, apprehensa manu eius eleuauit eam, & statim dimisit eam febris, sic ut iuxta Matthaei & Lucae Euangelium, omnino pristinae sanitati restitueretur, nullasque reliquias pristinae infirmitatis sentiret, verum surgens ministraret Iesu & discipulis eius. Et uide daemonicum non tangit, sed unico uerbo spiritum immundum eiecit: Socrum autem Simonis, manu apprehendit, & iuxta alios Euangelistas, stans super eam imperat febrim ut relinquat bonam multerem. Sic in minimis miraculis maiori uirtute circumstantia, pluribus item ceremonijs, ut ita loquar, sed in maximis omnia simplicissimè agit, ut uideas eum non semper facere quantum possit, sed quantum uelit. Adiunge his quod pro daemónico nemo rogat, pro focru autem Petri, discipuli intercedunt.

Matt. 8.

Luc. 4.

Vespere autem facta cum occidisset Sol, afferebant ad eum omnes male habentes, et daemonia habentes, et erat omnis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos qui vexabantur varijs languoribus, et daemonia multa eiecit, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

Et in principio huius capituli diximus Euangelistas non omnia & singula Christi opera descripsisse, sed multo uerius nobis tantum gustum aliquem dedisse. Praesens autem historia demonstrat, Christum nullo non tempore credendum succursurum. Non enim arbitramur Euangeligraphum, frustra Chronographia usum, cum dicit. Vespera iam facta, quando sol occidisset, quasi diceret, an non adfabilis, an non benignus heros Christus, quod eo tempore, quo nemo non laborum presus, domi suae se quieti tradit, a laboribus supersedet, hominibus operam suam impendere non grauatur, id est, quod

Vespera

nos

nos certe consolari debet. Nam quoties quoties fiducia uera Christi opere imploauerim, opere eius nos sensuros hic docemur. Tu quando etiam in extremis afflictionibus uersamur, adeo ut iam uespera sit, oes de nobis, de salute nostra desperent, tunc tandem Christus solet suam exorere potestatem. Deinde hic considera baiulorum & fidei & charitatem. Fidem, quod credunt Christum oes posse & uelle sanare: charitatem, quod oes male habentes ad Christum ferre non dubitant. Porro, ut baiulorum hic fides ostendit, ita etiam ualentinianorum fides magna declaratur. Nam cui uerisimile uideri potest. Valentinianos passuros fuisse, se ad Christum perducere, nisi firma fiducia, se eius ope, morbis defuncturos credidissent. Si hic mysticum sensum etiam admittimus. Vespera, siue solis occubitus, passionem mortemque significat illius, qui dixit: Quam diu sum in mundo, lux sum mundi. Et sole occidente, plures daemones quam ante, plures sanant aegroti: Quia qui temporaliter in carne uiuens paucos iudaeorum docuit, calcato regno mortis, omnibus per orbem gentibus, fidei salutisque dona transmisit. Quare Christus de se testificari daemones non passus fuerit, iam paulo ante dictum est, scilicet ut doceret nos, ne crederemus eis, etiam si uera dicant. Inde & Paulus prohibuit spiritum Pythonicum dicentem. Homines illos esse seruos Dei altissimi. Adiungam & hoc quod ad historiae fidem attinet, scilicet quod non absque causa addiderit Marcus, adductos sole occiduo infirmos, sed quia putabant Pharisaeo animo, non licere cuiquam sanare die sabbati, & eius gratia expectabant usque ad occasum: Qua de re & alibi.

Baiulorum fides & charitas.

Mystice

Ioan. 9.

Act. 16

Quare uespere adducti infirmi.

Et diluculo ualde surgens, egressus abiit in desertum locum, ubique orabat: Et processit cum Simon, & qui cum illo erat: Et cum inuenissent eum, dixerunt ei. Quia omnes quaerunt te, et ait illis. Eamus in proximis vicis & ciuitates, ut & ibi praedicem.

cem: ad hoc enim ueni. Et erat praedicans in synagogis eorum in omni Galilaea, & daemonia eiciens.

Non opus quidem est, ut pluribus interrogemus quare nam dominus egressus sit tam mane in desertum locum, cum Marcus dicit eum ibi orasse, hoc est, patri caelesti gratias, pro more suo egisse. Neque enim solum oramus cum aliquid a Deo petimus, sed etiam cum ei gratias pro susceptis beneficijs agimus. Et magis credendum est, quod Christus nobis exemplo esse uoluerit sua oratione, quam quod ipsi uilla petitione opus fuerit. Docuit ergo, ut si quid beneficii in proximos nostros contulerimus, non inde extollamur, sed multo magis Deo, qui nobis benefacendi gratiam dedit, gratias agamus. Nullus autem locus orationi diuinisq; laudibus magis aptus est, quam desertus. In deserto porro est, non tantum, qui in abdito aliquo loco est, sed qui a uoluptatibus huius mundi & prauis cogitationibus liber est. Sequitur quod & discipuli & uulgus eum quaesierint, hoc & nos admonet, ne unquam libenter patiamur nos a Christo auelli. Quod noluit reuerti in Capernaum ea potest esse causa, ne increduli multa uidentes miracula postea atrocius punirentur. Postremo testatur Christus se non uenisse, ut Iudaeos a Romanorum iugo eximeret, sed ut eis Euangelium regni caelstis praedicaret.

Gratiarum actio etiam oratio est. Si non habemus, oramus & accipimus, si habemus gratias agimus pro eo quod habemus.

Locus orationis aptus. Desertum.

Quare dominus. Cur non uerit re petere Capernaum.

Et uenit ad eum leprosus deprecans eum, & genuflexo dicit: Si uis potes me mundare: Iesus autem misertus eius extendit manum suam, et tangens eum ait illi: Uolo, mundare. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est. Et comminatus est ei, statimque eiecit illum, & dicit illi. Vide nemini dixeris. Sed uade ostende te principi sacerdotum, et offer pro emundatione tua quae praecipit Moyses in testimonium illis.

Tam multa de hoc miraculo in Matthaeo nostro diximus, ut pigeat iam pluribus tractare, tam pulchra autem hic omnia sunt,

B ij ut non

ut non possum his posthabitis praeterire. Quantum ergo ad historiae ordinem attinet, Matthaeus subindicat videri, quod leprosus hic occurreret Iesu cum post legem illum sermonem in monte habitum de monte descendisset. Omnino enim prudens fuit ille leprosus, qui sermonem domini noluit imprudens interrumpere, neque se vulgo contra legis praescriptum adiungere. Sed expectans sermonis finem, & deinde oportunitate nactus, genu flexo deprecatur Christum, dicens, Si vis potes me mundare. De potestate non dubitat, sed de voluntate. Oia siquidem potest Deus, sed non oia vult. Et autem subest cum voluerit posse: & nos nobismetipsis persuadere debemus? Deum nihil aliud vellet, quod nouit nobis prodesse. Unde non imprudenter, neque temere nos & nostra oia Dei committimus voluntati potius quam potestati. Nouerunt & tres illi pueri Deum quidem posse ipsos de camino ignis liberare, sed an vellet nesciebant. Dicunt itaque, ecce Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexit non adoramus. Haec recensimus verba puerorum, & vide quia non dicunt, vult Deus nos liberare, sed potest. Neque dicunt, si non poterit, sed si noluerit, &c. Et tali ratione intelligenda sunt verba leprosi: Domine, si vis potes me mundare. Quod autem Christus leprosum tangit ideo fit, ut ostendat se super legem esse, neque posse coinquinari tactu leproae. Nam non alijs prohibitum est tangere leprosos, quia ipsi qui tactu immundi fieri possunt. Quod dicit Christum eiecisse illum, ostendit, quod vi quasi illum a se repulerit. Nam locus subindicat, quod leprosus videns carnem suam mundam, voluerit statim adherere Christo. Hoc volebat Christus, sed iussit ut ostendens se sacerdoti legi satisfaceret, iuxta Mosi praescriptum. Quod sequitur paucis absoluemus.

Quando leprosus curatus est

Sap. 2.

Dan. 7.

Quare tangit Christus leprosum

At ille egressus cepit predicare, et disseminare sermonem, ita ut iam non posset manifeste introire in civitatem, sed foris in desertis locis esse: & conueniebant ad eum undique.

Vulgarissima est apud doctos sententia, Gloria fugientem sequitur, ambientem fugit. Christus a se repulit eum quem a lepra mundauerat, ne videatur ambire laudem, & sibi maxime ex hoc facto placere, sed leprosus ille pergens, nimirum postquam se ostenderat sacerdoti, & hoc ubique spargit in vulgus, ut undique ad eum confluere homines. Dicit hic quispiam, Duo iussus est hic leprosus, ut & sacerdoti sese offerret, & hoc factum non euulgaret, quare ergo in altero praestitit quod erat iussus, in altero neglexit domini praecipitum? Quia alterum pertinebat ad confirmandam miraculi certitudinem, ut sacerdos signaret, a quo sanatus esset, pronuntiaret de perfecta sanitate per Iesum restituta, qui fortasse calumniaturus fuisset Iesu beneficium, si priusquam pronuntiaret, autor beneficii fuisset cognitus. Sed confirmatio per sacerdotis sententiam miraculo, ad Dei gloriam pertinebat divulgare. Quare igitur Iesus iussit silere, quod voluit divulgari? Nimirum ut nos admoneret, ex beneficiis nostris, quae Deo operatur per nos, non esse querendam gloriam apud homines, quae speciosior sequatur fugitanti: Magni animi est, sic dare beneficium, ut ab eo cui das, nolis tibi gratias agi, contentum iuuille proximum. Caeterum hoc maiore studio praedicari debet apud omnes beneficium adiutum est: Nam ex Catone pueris haec praescribuntur: Officium alteri multis narrare memeto. Tu si forte cui bene feceris ipse silet. Neque igitur putandum est, quasi leprosus ille contempserit Dei iussa, sed immensa laetitia de sanitate reddita, & impotens quidam amor erga salutis auctorem, non pattebat illum silere. Quid autem est consequutum ex huius hominis praedicatione? Tanta de Iesu nata est omnium hominum opinio, ut iam ob turbam affluentium non posset palam ingredi civitatem, quemadmodum confluere, sed

Questio

Quare iussit domine minus leprosum silere.

sed cogere, vitatis vrbibus, in desertis locis versari. Sed ne longius quam par est his immorer, praestat hic huic primo capiti finem imponere. Ad vltiora comitetur nos Iesus Christus Dei filius. Amen.

CAPVT SECVNDVM.

Et iterum intravit Capharnaum post dies aliquot, et auditum est quod esset in domo, et conuestim conueniebant multi, ita ut non caperent neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum.

Nescio qua ratione multitudo Capernaitarum tam auida est, audiendi verbi Christi, an bono zelo, an nouitate quadam illecta (nam vulgus ferè semper nouis capite.) Neque enim sequentia probe testatur de ipsis, cum Christus alibi dicit. Et tu Capernaum, nunquid in caelum exaltaberis? vsque in infernum descendes. quia si in Sodomis factae fuisset virtutes quae factae sunt in te, forte mansissent vsque in hanc diem. Verum dico tibi quia terrae Sodomorum remissius erit in die iudicii quam tibi. Ex his ergo apparet non ex amore Christi aut ipsius verborum ita confluisse, sed magis nouitati studentes, aut tantum huc respexerunt ut minus haberent infirmorum, animarum salutem omnino negligentes. Nam inuenies in Evangelio, quod tantum Christum videre desiderant, ut noui aliquid ab ipso fieri videant. & hac ratione diu desiderauerat Herodes ipsum videre. Alij sequuntur ut ab infirmitate corporis tantum liberentur, hoc animo videntur ingrati illi nouem leprosi accessisse. Inuenies qui gratuito cibati a Christo, eundem comitantem, aut sequuntur. His dicit Christus, Amen amen dico vobis queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manduca distis ex panibus, & saturati estis. Minor numerus est eorum qui vero animo accedant, nimirum ut sit mens sana in corpore sano. Hinc est ut Christus nunc alium vult discipulum, alium non vult. Exempli gratia. Accedit quidam ad-

Matt. 11. Quae es vsque in caelum exaltata, vsque ad inferos detrahevis.

Luc. 13.

Luc. 17.

Ioan. 6.

lescens dicens. Magister sequar te quocumque ieris: Hunc non vult Christus, sed dicit, Vulpes foueas habet, & volucres caeli nidus. &c. Alio dicit sequere me, cum autem ille recusat dicens, Dimitte ut prius sepeliam parentes meos. Audit a domino. Dimitte mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuncia regnum caelorum. Adiecta & aliud ex Lucae Euangelio, quod cum turba multa quam pauerat esset cum Iesu, ait illis. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Et Lucae. xliij. Ibant turbae multae cum Iesu, & conuersus dixit ad illos, Si quis venit ad me & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Nemo igitur se mihi iungat, nisi paratus ad eadem, ad quae ego propero. Omnibus humanis affectibus renunciet oportet, qui volet perpetuus meus esse discipulus, &c. In tanta igitur animorum diuersitate quid certi de Capernaitis dicere possumus? maxime autem propter sequentem domini comminationem, quam supra posuimus. Verum quocumque tandem animo Capernaitae ad Iesum sic agmine quodam confluerint, siue bono animo, quem postea mutauerint, siue diuersa ratione, nostrum erit bono & pio studio confluere vbi Christi verbum esse agnouerimus. Et utinam in nostris concionibus tam frequens esset multitudo auditorum, ut ne vestibulum quidem capere possent. Sed hac de re in multis alijs locis copiosius.

Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur. Et cum non possent offerre eum illi prope turbam, nudauerunt tectum vbi erat, et patefacientes submerserunt grabatum in quo paralyticus iacebat.

Haec confirmant illa verba Marci, quibus iam dixerat, congregati sunt ad eum multi vbi Iesus erat in domo, ut iam non caperent

Matt. 8.

Luc. 9.

Luc. 14.

Obser.

caperent eos, nec illa loca quae erant circa ianuam. Huic certe iam conuenit, quod ait quatuor baiulos non tantum inuenisse spatium, ut possint paralyticum ad Christum inferre, sed coacti sunt, ascendere tectum, & detegulare tegulas, ut sic comode submitterent debilem ad pedes Iesu. Proinde hic animaduertendum, ardens eorum, qui laborantem afferebant, iuuandi ipsum studium, quod ni mirum prodiderunt, tectum facile aded nudantes & perfolientes. Sic sane si pro salute fratrum aeterna singuli essemus solliciti, ut hi pro recuperanda tantum corporali, quanto minus esset malorum mortu, & plus pietatis atque iustitiae? Modò nec pro nobis nec pro aliis, ut sancte & beate viuamus, satis solliciti sumus. Nec iam iuuat hanc rem pro merito exaggerare: Sed finem miraculi audite.

Obfer.

Cum autem uidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico, Fili dimittuntur tibi peccata tua.

Fides baiulorum.

Qualem fidem habuerint baiuli obsecurum non est, cum omnem mouent lapidem, donec paralyticum ad pedes domini submittant. Quod si non credidissent dominum posse salutem conferre infirmo, operi huic pepercissent. Neque tamen fuit omnino perfecta fides eorum, qui non crediderunt absentem absentem posse subuenire. Huiusmodi fidem etiam habebat ille cui Dominus dicebat, Nisi signa & prodigia uideritis non credetis: Sed longe perfectorem centurio ille dicens, Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic uerbo, & sanabitur puer meus. Habet enim fides gradus suos donec perueniat ad summam perfectionem. Vnde quidam dicebant domino, Adauge nobis fidem, caeterum quem admodum in superioribus Dominus respiciens ad intercessionem discipulorum, sanauit focrum Petri, ita & hoc loci respiciens fidem & intercessionem baiulorum, ait paralytico. Fili dimittuntur tibi peccata tua. Quibus certe uerbis subindicat, omnes morbi causam fuisse peccatum, quo remisso recederet etiam infirmitas. Neque tamen

Ioan. 4.

Matt. 8.

Luc. 17.

Morbi ex peccato.

est, ut existimes omnes morbos, hanc unice habere causam, hoc est, puenire ex peccatis nostris. Sunt enim aliae plures causae quas enumerare non possumus breuiter. Quis enim sanctissimum Iob existimet tantum ineffabilibus afflictionibus peccata luisse? Quid referam afflictiones Noe, Abraam, Loth, Isaac, & Jacob, quorum Deus se dominus dici uoluit? Sed tamen impijs & peccatoribus minatur dominus pestem, gladium, & famem: Vnde non temere pronuntiandum est, qua causa quis hoc uel illud patiat: Porro, si tu in aliquam aduersitatem incidere, cogitare poteris, te tua luerere peccata, & non peccabis. Alios autem relinquo Deo iudici: Est tamen ponere tempus aut locus, ubi proximorum aduersitates peccatis acceptum ferre possimus, ut cum impatientes infirmos pio animo castigamus dicentes: ut quid sic contra Deum murmuras? Peiora commertus es: cur non patienter feras? Sic enim Deo placuit tua peccata restringere. Nunc quid contendas cum Deo, quod mauult te temporibus afflictionibus punire, quam aeternis cruciatibus referuare? &c. His uerbis si quis pio animo utatur, non temere iudicat, in occasione sumit ut profitur Domino. Temerarius autem iudex non uult prodesse proximo, sed ipsi incommodare.

Obfer.

Erant autem quidam ibi de scribis, dicentes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur blasphemias? Quis potest peccata dimittere nisi solus Deus.

Apud Lucam legimus quod erant Pharisei sedentes, & legis doctores qui uenerant ex omni castello Galilaeae & Iudaeae & Hierusalem. Hi ergo cum audissent dominum dicere, Fili remittuntur tibi peccata tua, statim cogitabant in cordibus suis: Quid hic loquitur? nunquid blasphematur? Quis potest remittere peccata nisi solus Deus? Hoc enim testatur omnis lex & Prophetarum: Ut quid ergo hic sibi uendicat, quod Dei solius est? Hic obseruandum quod nihil supra hominem suspicari sunt de Christo: Ideoque & bene & male faciunt. Bene quidem, quod blasphemiam abominantur & gloriae

* senserunt. Et bene & male loquuntur Pharisei

Obfer.

gloriae Dei vindices sunt: Male autem, quod ex operibus Christum ipsum non agnoscunt, sed temere pronuntiant. Exemplo igitur Phariseorum oportet nos omnibus modis abominari blasphemos, & gloriam quae solius Dei est alteri non cedere: & ut tamen frustra haec admonerem? Pharisei blasphemiam accusant ubi non est, nos blasphemos impijssimos excusare non pudet. Deinde caueamus nobis, ne temere de quoquam iudicemus, alias nobis eueniet, quod euenit Phariseis, qui blasphemiae arguentes Christum, ipsi blasphemiam facti sunt. Blasphemia siquidem est, negare Christum non habere potestatem peccata remittendi.

Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitauerit intra se, dixit illis: quid ista cogitatis in cordibus uestris? Quid est facilius, dicere paralytico dimittuntur tibi peccata, an dicere, Surge tolle grabatum tuum & ambula? Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) Tibi dico surge, Tolle grabatum tuum, & uade in domum tua, Et statim surrexit, & sublato grabato suo abiit inde coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum dicentes, Quia nunquam sic uidimus.

Ecce duabus rationibus probat, se posse remittere hominum peccata, altera ipse proponit Christus, altera nos etiam intelligere possumus. Res autem sic se habet, Pharisei audientes Dominum remittere peccata, arguunt eum blasphemiae. Cum enim Dei solius est, peccata dimittere, quisquis se dicit eadem posse, aut Deus sit, aut blasphemus, necesse est. Sed iam Christus remittere uult peccata, & cum Deus non sit, iudicio Phariseorum, blasphemus certe est. Hanc rationem sic diluit Christus: Deus solus est scrutator cordium, & solus unico uerbo sanat. Ergo qui hoc propria potestate possit, hunc Deum esse manifestum est. Iam ego noui quam de me

sinistram iudicatis in cordibus uestris, excusantem blasphemum, qui Dei filius est, ergo quod Dei solius est, ego possum. Deinde unico uerbo sanare possum morbos omnes, quod & ipsum deitatem arguit. Quid igitur tam facilius est, dicere remittuntur tibi peccata tua, an surge & ambula? Vtrumque certe dei opus est. Sed quis hoc potest? Arrogantiae hoc est forsatis, possent Pharisei dicere: Responderet autem dominus, Ut igitur sciatis quia filius hominis potestatem habet in terris dimittendi peccata, tunc dixit paralytico, ut surgens & sublato lectulo abiret. Ac uix edito sermone, manifesta praesentaneaueque uis secuta est. Non enim paralyticus paulatim ac tandem egrè cepit sese mouere, sed ad Iesu uocem alacer exiit sese, quasi nunquam sensisset ullam paralyticum, & sublato in humeros lectulo per confertam hominum multitudinem egressus est, nouum & antehac inuisum spectaculum omnibus exhibens, ut qui paulo ante quasi exanime quoddam cadaver a quatuor baiulis affixus lecto deportabatur, nunc gestiens & alacer, tantae etiam sarcinae gestandae solus sufficeret. Datus est locus exeuntem, qui negatus est aduenienti. Videntes autem turbae hoc miraculum stupefactae sunt, glorificaueruntque Deum qui talem potestatem dedisset homini, ut simplici uerbo & peccata condonaret, & morbum aliam insanabilem adimeret: ingenue confitentes, inter omnia quae narrarentur a sanctis superioribus peracta, aut quae suo seculo fieri uidissent, nihil huic factio simile extitisse: uere enim multum distant opera domini, ab operibus famulorum.

Duobus rationibus probat Christus, se habere potestatem dimittendi peccata.

Et egressus est rursus ad mare, omnisque turba ueniebat ad eum: & docebat eos. Et cum praeteriret, uidit Leui Alphaei sedentem ad telonium & ait illi, sequere me, & surgens securus est eum.

B. liij. Rursum

Rursus dominus concedit ad mare, tū vt inuidiam Phariseorū declinaret, tum etiam, vt aduenientem turbam illam magnam, commodius docere posset. Sic alibi legimus dominum ascendisse in nauiculam, & ob turbæ multitudinem ē nauicula concionem habuisse. Et fortassis dominus tam frequens accessit ad mare propter peregrinos & aduenas qui subinde venerant: Sed in his nulla difficultas. Tantū hoc est obseruandum, quia Christū in ciuitate, in domo, ad mare, in montibus: breuiter, vbique inuenitur salutem hominū operans, & nostrum est ipsum fidelissimē imitari, cuius rei exemplum iam continenter sequitur. Ait siquidē euangelista noster: Et cum præteriret Iesus, vidit Leui Alphæi sedentē in telonio, & ait illi, sequere me: & surgens sequutus est eum. His verbis dominus Petrū & cæteros piscatores vocauerat, & ipsi quā celerrimē sequuti sunt, relictis omnibus quæ habebant. Imo ipsis probis piscatoribus nō vulgare quiddam (nimirum ipsos fore piscatores hominum) promiserat vt sequerentur. Improbo autem teloni, nihil omnino promittit, sed tantum iubet dominus se sequi: & statim sequitur, nulla cōuentio ne prius habita, vel de ministerio, vel de mercede. Quid existimas hic Phariseos cogitasse? cum Christus publicanum etiam ad se vocat, & suæ adiungit sodalitati? Statim audies, si prius animaduertes quā efficax sit Christi ipsius verbum, quo tam facillē ex telone Apostolum & Euangelistam facere potest. Maius certē miraculum est hoc, quā sanasse paralyticum quantumuis desperatum. Rogandus ergo est dominus, vt ipse nobis ad cor loquatur, donec paremus nos in occursum saluatori nostro.

Et factū est cum accumberet in domo illius, multi publicani et peccatores simul discumbebāt cum Iesu & discipulis eius: erāt enim multi, qui & sequebātur eum.

Luc. 5.

Obser.

Matth. vocatio.

Præbue sunt gustum potius, q̄ plenius oia descripserint.

Eccete 12. horæ diei.

Lucas scribit, Et fecit ei Leui conuiuium magnū in domo sua, & erat turba multa publicanorum & aliorū qui cum illis erant discumbentes. Porro id hominum genus, publicanorum putatur, quanquā vbique est populo inuitū, tamen apud Iudæos peculiariter habentur abominabiles. Redimunt enim iniqua summa munus à principe, eoque ferē, quo plus lucri faciant, inlece-^{Publicanus.} menter extorquent ab omnibus, odio seque negotium facessunt nautis & viatoribus, quibus nonnunquam aliunde est fatis incommodi. Erant enim apud Iudæos plurimi, qui negabāt Iudæos, populum Deo sacrum, pendere tributum oportere Cæsari, profano principi, & idolorum cultori. Hinc factū est, vt publicanos vehementer execrarentur. Porro nullus morbus, siue corporis siue animæ, domino Christo est insanabilis: hinc non difficilē fuit vnico verbo efficere, vt & Matthæus à malo desisteret, & alios ad simile exemplum adhortaretur. Haud dubiē enim Matthæus non alia ratione conuocauit cæteros publicanos, quā vt & ipsi Christi doctrina prouocati relinquerēt mundum, & Deo inseruirent. Sicque statim in principio suæ cōuersationis pulchrum specimen dedit, qualis postea futurus esset. Tū vocabat verbis, nunc scriptis conuocat ad conuiuium Christi, dum in vniuersa ecclesia eius euangelium celebre est. Hoc exemplum imitandum est omnibus p̄ijs, vt quoscumque lucrari possint Christo lucrificiāt. Sunt enim alij multi impij qui proximos ad simile scelus conuocare solent, ne nō similes habeant labra lactucas.

Et Scribæ & Pharisei videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dixerunt discipulis eius. Quare cū publicanis & peccatoribus māducet & bibit magister vester? Hoc audito Iesus ait illis. Non necesse habent sani medico, sed qui malè habēt. Non enim veni vocare

Luc. 5.

Publicanus.

Mat. 22.

Quare Matth. vocauerit publicanos ad cōuiuium.

re in-

re iustos, sed peccatores ad poenitentiam.

Nusquam desunt Scribæ & Pharisei qui calumnientur domini & dicta & facta: facillē sumunt conuiciandi occasionem, cum non quærunt quid dicant, sed tantū vt dicant. Ipsi pharisei sibi videbantur omnium sanctissimi, ideoque ne contaminarentur, publicanos & peccatores ne alloquuto quidem dignabantur, nedum tactu. Hinc est, quod cum quidam Phariseus Christum inuitauerat, & huic conuiuio se Maria illa peccatrix adiungeret, & oscularetur pedes Christi, cogitabat Phariseus intra se: Hic si propheta esset, sciret vtique quæ & qualis esset hæc mulier. Existimabat enim, quod si nouisset Christus peccatricem, nō admisset illam ad contactum pedum. Sic & hoc loci calumniantur Christum, vt qui indigna se fecerit. Manducat enim & bibit, cū publicanis & peccatoribus: Horrendum scilicet, sed considera obsecro quā faucia & trepida conscientia omnia faciunt. Non audent Christo facillē aliquid in faciem exprobrare: Cū remittit infirmo paralytico peccatum, in cordibus suis cogitāt, Hic blasphemat: Iam cum manducat cum publicanis, non aggreditur ipsum Christum, sed rudes discipulos, qui videbantur facillē abduci posse à præceptore, & dicūt eis: Quare cum peccatorib⁹ & publicanis māducet & bibit magister vester? Quā ob rem, inquit, magister vester, quē vos, deserto Ioanne, vt sanctiorem sequeimini, peccatorum conuiuia est, cū mensæ cōmunitio summæ familiaritatis sit inditum? An non legitis quod scriptum est, Cum sancto sanctus eris, cum peruerso peruerteris? An nō cogitat quod hac cōsuetudine addit animos peccatoribus, qui vitati fortē resipiscerent? Hæc Phariseorum calumnia volebat, & videbantur sibi non poenitentiam habere occasionem, qua & Christum traducerent, & ipsum discipulis spoliarent. Porro Iesus, quem nec vo-

Luc. 7.

Mat. 15.

ces clanculariæ, nec cogitationes occultæ phariseorum latebant, pro discipulis respondit: Non necesse habent qui sani sunt medico, &c. quasi diceret: Quid obmurmuratis Pharisei, quod cum his quos vos pro impijs & abominandis ducitis, agito conuiuia potius, quā cum Sacerdotibus, Scribis, & Phariseis? Laudantur medici, qui sani cum vocantur, adeunt ægros: & ego culpor quod eos adeā, qui morbum agnoscunt animi sui, & medicum desiderant? Qui prospera valetudine sunt, non exposcunt cum medico dicentes: Quare inuisis illos & illos, & nos non inuisis? Etenim hi qui valent non indigent medico: at medicorū ars his debet esse parata, qui malè habent: Ergo qui medicus sum, ab eis vocor qui infirmi sunt, & cum his mihi res est. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores: non vt peccatores maneant, sed ad poenitentiam vocare. His verbis inest ironia quædam, & obliquè perstringit factum Phariseorum, qui sibi videbantur iusti, cum nihil minus essent: Vult ergo dicere: vos iusti estis, scilicet, rectè ergo me non desideratis, &c. Sed iniuria reprehenditur medicus, si id facit quod profitetur ars: & in signis est inhumanitas eorum, qui cum sani sint, medici præsentiam inuidēt ægrotis.

Et erant discipuli Ioannis & Phariseorum ieiunantes, & veniunt & dicunt illi. Quare discipuli Ioannis & Phariseorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant?

Ex euangelio Matthæi intelligimus discipulos Ioannis domino hanc quæstionem proposuisse. Ad maiorem autem huius rei intelligentiam obseruandum est, quod Pharisei, & hos imitati Ioannitæ, peculiare dies sibi præscripserant in quibus ieiunarent, vltra præscriptum legis, sicq̄ viderentur cæteris hominib⁹ sanctiores. Porro, Christus cum

Obser.

cum

cum discipulis suis horū nihil moraba-
tur, sed quæ magis & propius ad verā
pietatem faciunt, horum nihil negliges-
bat. Cum igitur discipuli Christi non
ieiunant, neque Christus ipse, subor-
nantur discipuli Ioannis à Phariseis
vt aggrediantur Christum, arguen-
tes quare hunc luxum in discipulis nō
emendaret. Hoc autē faciunt, vt eodē
argumento & Christum qui cum po-
test emendare, tamen patitur, & discipu-
los qui non ieiunant calumnientur:

Aut vt cum priori dolo non potuerūt
discipulos à domino abalienare, abalie-
nent dominum à discipulis. Et vide
quomodo ora venenati poculi melle
circumliniunt, ac si condolerent Chris-
to, cui dedecori sit luxus discipulorū.
Neque tamen suam probitatem celāt
dicentes: Nos, Ioannis discipuli, & Pha-
riseorum discipuli ieiunamus, tui au-
tem discipuli, qui maius quid de se pol-
licentur, non ieiunant. Obserua item
indolem inuidorum & calumniantiū:

Obfer. Cūm videtur Christus peccare, apud
discipulos illum traducunt, cūm verō
discipuli videntur peccare, non ipsis ex-
probrant, sed ad Christum referunt.

Ex feris
coruus,
ex cicuri-
bus de-
tracto.

Tale studium detractorum est, qui ma-
lunt proximum perdere, quàm sanare.
Pij autē cum viderint proximum pec-
care, non dilacerant famam ipsius apud
proximos, sed candidè ipsum sui ad-
monent officij. Et hoc est quod docet
Christus dicens: Si peccauerit in te fra-
ter tuus, vade & corripe inter te & ip-
sum solum, & si te audierit lucratus
es fratrem tuum, & cætera quæ apud
Matthæum sequuntur. Porro hic ob-

Matt. 18
ieiunare seruandum est, ieiunare bonum esse,
sed sibi de hoc blandiri, & sanctimonie
opinionē apud vulgus velle cōparare,
hoc tandē malum est. Et tales ieiunato-
res hactenus multos vidit mundus, qui
aliquo tempore tantum abstinentes à
carnibus, videbantur sibi omnium reli-
giosissimi: sed præstaret non solum à
cibus bonis, sed & malis moribus ab-

stinere. Sed audi qua ratione Christus
patrocinetur suis discipulis.

Et ait illis Iesus. Nunquid possunt filij
nuptiarū quādiu sponsus cum illis est ieiun-
nare? Quanto tempore habent secū spon-
sum, non possunt ieiunare: venient autē
dies, quum auferetur ab eis sponsus, &
tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo as-
sumentū panni rudis affuit vestimēto ve-
teris: alioquin aufert supplementū nouū
à veteri, & maior scissura fit. Et nemo
mittit vinū nouum in vres veteres: alio-
quin dirumpet vinū vres, & vinum ef-
fundetur, & vres peribunt: sed vinum
nouum in vres novos mitti debet.

Omnia hæc sunt parabolica, & vt
apparet, vulgi prouerbia, quæ signifi-
cent, non omnia omnibus, vel omni tē-
pore cōuenire. Quis enim impudentiā
illorum & præposterum studium serat
qui nuptiarum tēpore, ieiunare vellet,
cum oēs cæteri lætarentur. Tempus ri-
dendi, & tempus lugendi, tempus eden-
di & tempus ieiunandi: & omnia suum
tempus habent, iuxta dictū Sapientis: Ecclesi. 3.
Nec oīa omnibus cōuenire, certissimū
est: & quod iam absurdum est, postea
amcenisimum erit. Circuncisio ante in-
stitutionē stulta erat, post præscriptū
& sub lege necessaria: post legem, tem-
pore scilicet gratiæ, impia & nociua.

Ergo dominus clamat, Masculus cuius
præputij caro circuncisa non fuerit, de-
lebitur anima illius de populo. Gen. 17.

Apostoli vox est, Si circūcidimini Christus vo-
bis nihil proderit. Aliud exēplum: Pe-
trus apostolus aīam suā posturus pro
Christo ante Christi passionē, stultē fa-
cit: post Chri ascensionē, piū est vo-
tū. Sic cū apostoli adhuc habebāt secū
Chīm, nō opus habebāt ieiunare, neq;
ratio temporū patiebarur. Cogebātur
enī semp cū Christo vltro citroq; am-
bulare: nec tam spirituales fuerant, vt
liberè suapteque spontē ieiunarēt: sed
post ascensionem Christi aliter agere vā-
des. Summa igitur omnīū est, quod
hoc

Non oīa
omnib;
conue-
niunt.

hoc tempore noluit dominus aposto-
lis præscribere, quæ post suapte spon-
te facturi erant: Et quod in præscriben-
dis legibus ratio habenda est eorum,
quibus aliquid præscripturus es. Ne-
que enim omne pharmacum singulis
morbis prodest. Iam cum dominus ait
discipulos suos hoc tempore non ieiun-
nare, sed olim, hoc est, post passionem
suam ieiunaturos, suapte sponte nimis
rum. Qui sit vt quidam nouitatis stu-
diosi dogmatizant, omne quod fiat
citra Dei præceptum, & quod nobis
metipsis placeat, peccatum esse: hæcer-
go sola facienda, quæ domini præce-
pto iubemur: Hoc quàm friuolum &
impium sit, vtriusque testamēti autho-
ritas abundē docet. Dauid citra præ-
ceptum domini Ephod indutus corā
archa domini saltat, Si quid peccauit
hoc facto, quare *Micol sterilitate per-
cussa est, quia illum riserat, & non po-
tius Dauid cui hæc saltatio præcepta
non fuerat? Quid referam Rechabiz-
tas, qui ex præcepto patris non bibe-
ras vinum, & cæt. Hoc quàm pla-
cuerit domino, apud Hieremiam vi-
dere poteris. Venio ad nouum testa-
mentum, vt ex plurimis pauca referā:

An oīa
quæ præ-
ceptum
dñi faci-
mus, pec-
cata sint
2. Re. 6.

Michal.

Hier. 35.

Ioan. 11.

Luc. 24.

2. Cor. 9.

Quis iussit Mariam illam domini pes-
des & caput vngere? Dic item, pecca-
ueruntne Mariæ illæ tres quæ ipsa no-
ctē dominicæ resurrectionis petierunt
sepulchrum vncturæ domini corpore
Sed maximè omnium huc facit, quod
apostolus Paulus ait, Dominus sic or-
dinavit, vt qui euangelij annunciant,
de euangelio & viuant. Et deinde in
multis locis testatur se noluisse hac do-
mini ordinatione vtī. Hæc veluti pro-
bè obseruarent, qui quicquid in buccā
venit, temerariē effutiunt: Sed tam im-
potens est hæreticorū odium in Chri-
sti ecclesiam, vt omnis & honesti & de-
cori nullam rationem habeant, neque
conentur vinum nouum, sed vappam
venenatam veteribus vtribus infunde-
re. Verūm pij facile videre & nosse pos-

sunt, quàm dedecorosum sit huiusmo-
di rudes pannos integræ tunicæ Chris-
ti assuere.

Et factum est iterum cum dominus
sabbatis ambularet per sata, & discipuli
eius cœperunt progredi & vellere spicas,
Pharisæi autem dicebant ei: Ecce quid fa-
ciūt discipuli tui sabbatis, quod nō licet?

Rectè & merito dicit dominus alibi
Pharisæis: Væ vobis Scribæ & Pha-
risei, qui decimatis mentam & anethū
& cyminum, & reliquistis quæ grauio-
ra sunt legis, iudicium & misericordiā,
& fidem. Hæc oportuit facere & illa
non intermittere. Duces cæci excolan-
tes culicem, camelum autem glutien-
tes. Quæ enim hæc est præpostera reli-
gio, calumniari in bonis discipulis, qđ
magis commiserationem flagitabat.
Sed rectè hoc factum, ordine proxime
auditum sequitur, vt sic & discipulo-
rum innocentia, & Phariseorum ma-
litia aperiatur. Iam enim accusarunt
discipulos, quod non suo exemplo iei-
unarent: iam ergo vide an contempto
ieiunio genio indulerint, cuticulamq;
plus æquo curarint. Factum est, in-
quit Marcus, cum dominus sabbatis
ambularet per sata, & discipuli eius cœ-
perunt progredi & vellere spicas, non
vt seruarent aut secum ferrent, sed vt
manducarent, quemadmodum Mat-
thæus docet. Ecce mirum luxum, in-
tolerabiles commestationes. Impij illi
helluones, apostoli scilicet, vsq; ad e-
de se ingurgitarunt, vt iam euulsis spicis,
contritis granulis famem depellere pos-
sint. Dicunt enim Christo: Ecce disci-
puli tui faciunt sabbatis, quod non
licet. Omnibus noua doctrina tua in-
sultas, cur non & in tuos discipulos sæ-
uerus dictator es? Quid tibi negotij
est, cum his impijs qui sabbatum vio-
lant, sicq; doctrinam tuam malè audire
faciunt? Nam quemadmodum discipu-
lorum probitas commendat præcepto-
rem, ita malefacta solent his imputari
qui

Math. 23.

Ironice.

Obfer. qui instituerunt. Obserua hic in Apostolis temperantiae exemplum, qui & si nullos dies praescriptos ieiuniorum habuerunt, tamen dictu mirum quam parca vixerint. Et certe quisquis tam moderate vicitat, huic non opus est iniungere, praescriptu ieiunandi tempus. Sed vide qua ratione Christus bonis discipulis rursus patrocinetur.

Modestia & temperantia. Et ait illis: Nunquid legistis quid fecerit David quando necessitatem habuit, & esuruit ipse & qui cum eo erant, quando introiit in domum Dei sub Abiathar principe Sacerdotu, et panes propositionis manducauit, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus, & dedit eis & qui cum eo erant? Et dicebat eis sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum. Itaque dominus est filius hominis etiam sabbati.

Duobus argumentis & his quidem fortissimis patrocinetur Christus discipulis. Primum est ab exemplo, & sic se habet: Accusatis discipulos meos, quia si faciunt quod non licet facere sabbatis. Cur non eadem ratione accusatis Dauidem, qui ipse fecit quod vestro iudicio non licuit. Lex siquidem solis sacerdotibus permittit panes propositionis ad edendum, Dauid autem comedit. Nec quicquam hic inficari licet: sic enim scriptum est, & sic legistis. Sed Dauid necessitate & fame compulsus fecit: Quid tum? Et mei discipuli neque luxu neque animi gratia faciunt, sed fame eodacti. Sed Dauid & rex & propheta erat, possent obijcere Pharisei, tui autem discipuli qui sunt? Responso in promptu est, Dauidem non solum, sed & omnes milites qui cum eo erant, manducasse: Quod igitur militibus licuit, discipulis cur non licebit? Ad hoc, lex praescribit ne praeter sacerdotes quispiam vescatur panibus sacris, sed nulla lex prohibet euulsas spicas edere. Ex his ergo patet, quod ea quae prohibita sunt, aliquando relaxari possunt. Sed, vt &

hoc propter temerarios nouatores ad moneam, diligenter hic obseruandum venit, quod Dauid cum suis, non admodum uere temerarias manus, sed prudenter egerunt cum sacerdote, & eius mandatis obtemperarunt. Altero argumento patrocinetur discipulis, docens non esse illicitum sabbatis, euulsis spicis granula manducare. Dicit autem in haec verba. Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum: Hoc est, sabbatum constitutum & praescriptum est, vt esset vsui homini, non vt hominem perderet. Quod si religio est aliquo modo vitae consulere, certe in detrimentum vergeret sabbati institutio. Sed quis te interpretem legis constituit o bone? possent obijcere calumniatores. Huic respondet ipse Christus. Filius hominis, etiam sabbati dominus est: Si dominus est sabbati quem instituerit, melius omnibus nouerit, qua ratione vel violetur vel sanctificetur. Sic ergo excusati sunt discipuli: tum quod quae alias non licent, tempore tamen necessitatis licita sunt: tum quod illicitum non erat sabbatis vesci granis spicarum: postremo quod dominus sabbati secum haberent. Obseruandum hic quo tendere debeant omnes omnium hominum constitutiones, cum sabbatum propter hominem factum sit, nimirum vt commodum sint & inseruiant hominum salutem, de quo forassis alibi plura. Iam sit huius cap. ij. finis nobis concessus, gratia & fauore domini nostri Iesu, omnium bonorum largitoris. Amen.

CAPVT TERTIVM.

Obfer. **E**t introiit iterum in synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam, & obseruabant eum si sabbatis curaret, vt accusarent illum. Et ait homini habenti manum aridam. Surge in medium.

Et dominus perpetuo est sui similis, nec Pharisei latu vnguem a sua indole disce

discedere volunt, sed conantur pertinaci sua malitia benignitatem domini obfuscare. Dominus Iesus, inquam, semper est sui similis, quia nulla inuidia, nulla detractio, nulla irrisio mouetur ad cessandum bene facere, sed rursus intrat synagogam, vbi multi nimirum conuenerant, vt & eos doceret, & sanaret: Sic enim conueniebat vt miracula testimonio essent doctrinae. Erat igitur quidam in synagoga habens manum aridam, fortassis suapte sponte hic expectans medicum Christum, aut subornatus a Phariseis vt Christus haberet causam medendi, ipsi autem calumniandi. Ait enim Marcus, Et obseruabant eum si sabbatis curaret, vt accusarent illum, calumniatorem putata, & prauaricatorem legis. Nota singula: Aderat homo quidam miserabilis, manum, cuius opera solitus est alere seipsum ac liberos, circumferens arefactam & mancama, membrum mortuum & inutile. Nihil quidem orabat miser ille, verum hoc ipsum erat rogare, venire in conspectum misericordis Iesu. Aderant & Pharisei, quos oportebat miseros hominis, interpellare Iesum pro sanatione: at taciti obseruabant eum an restitueret homini manum. Nouerant enim domini clementiam vbique promptam ad opitulandum omnibus. Aderat & Iesus, de quo nihil non boni sibi pollicebatur mancama ille. De loco dicemus. Erant in synagoga vbi multi conuenerant. Habet Iesus occasionem benefaciendi multis: gratulantur sibi Pharisei, quia putant se habere testes calumniae. Iam & de tempore quid dicam. Erat sabbatum, in quo tantum cessabant homines ab operibus manuum, vt & requiescerent corpore, animam autem reficerent pabulo verbi Dei, & diuinis laudibus. Porro Iesus non ignarus, (iuxta Lucae testimonium) quae apud se cogitarent Scribae & Pharisei, conpellat hominem cui manus erat arida,

quoque conspicuus esset omnibus, iussit vt surgeret & prodiret in medium populi. At ille, vt statim intelligas fuisse dignum Iesu beneficio, obediens surrexit, inque omnium conspectu constitit, exhibens suae calamitatis spectaculum.

Obfer. Et dicit (Iesus) eis (Scribis & Phariseis:) Licet sabbatis benefacere, an male? animam saluam facere, an perdere? At illi tacebant. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit & restituta est manus illi.

Bona certe quaestio, ad quam pius facile respondisset. Vult enim dicere: Noui cogitationes vestras, libens ergo a vobis didicerim qui profitemini legis scientiam, vtum liceat sabbatis beneficio iuuare proximum, aut potius deserere proximum in calamitate, cui possis subuenire? Aut vtum fas est vitam hominis seruare in sabbato, an perdere? Perdit autem, qui cum possit seruare non seruat. Non fallebat illos quo tenderet haec cornuta percontatio. Si respondissent satis esse ob religionem sabbati pati perire proximum, quam neglecta superstitione succurrere periclitanti, non tulisset populus tam absurdum responsum. Nam & legis mandatum habet, **Exo. 20** Memento vt diem sabbati sanctifices: Quomodo autem magis sanctificari potest, quam misericordiae & pietatis operibus? Sin respondissent licere, sibi admissent ius calumniandi. Itaque visum est obmutescere. Porro Iesus, iuxta Matthaei eum **Matt. 12** gelium, aliam attulit quaestionem: num quis inter illos tam religiosus obseruator sabbati, vt oue sabbato delapsam in foueam, perire sineret, nec auderet educere: Sed nemo ad hanc quaestionem respondit. Iesus ergo circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam.

tuam. Et extendit & restituta est illi manus. Hoc itaque exemplo docuit dominus, ob malorum deploratam peruersitatem non esse abstinendum à iuuantibus proximis. Vt quid enim medicus propter incurabilem morbum vnus infirmi, omnes morbos negligeret? Nec seminatore deterret à feminando vnus atque alter lapis, & cæc. Aduertendum etiam est, quomodo dominus factorum suorum rationem dicat. Neque enim semper locum habet auctoritas, sed aliquando danda est doctorum aut factorum ratio. Possit modo obseruandum quomodo sanctificandi festi dies: Benefaciendo scilicet proximis, & seruando animas. Sed iuxta Psalmistam: Qui facit iniquitatem odit animam suam. Et alibi: Qui operantur iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. Sequitur.

Excuntes autem Pharisei, statim cum Herodiani consilium faciebant aduersus eum, quomodo eum perderent.

Similem disputationem ante non multos annos videre licuit quibusdam bonis viris, qui à parte catholice ecclesie stabant. Sed vide inuincibilem illorum malitiam: Cum enim se omnia frustra tentare vident contra Christum, aggrediuntur ipsum vi perdere aut dolo, quem argumentis vincere non poterant. Miraculum euidentius erat, quam vt negari posset: sensus communis approbat esse pium, quouis tempore succurrere saluti mortalium. Adiungunt igitur sibi Herodianos, & consultant de rebus pessimis, scilicet, quomodo Iesum perderent. Hoc apud illos religionis proceres licebat sabbato, quum religio esset homini miserabili conferre salutem sabbato. Volebant eum Pharisei perdere, qui ipsos saluare venerat. Nisi enim illos saluare voluisset, non proposuisset ante eos sanitatis exemplum. Secretò autem consultabant,

Obseru. Rom. 8.
Obfer. Iob. 22.
Psal. 10.
Tob. 12.

rati sic demum suum consilium latere posse eum qui omnia videt, & solus est scrutator cordium: Quòd autem illum non latuerit, audi.

Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare, & multa turba à Galilea & Iudæa secuta est eum, & ab Hierosolymis & Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Sydonem, multitudo magna, audientes que faciebat, veniebant ad eum.

Iesus ille qui vnico capitis nutu cælum & terram posset perdere, cedit impio Phariseorum consilio, non quasi inuitum opprimere possent, hoc enim sæpius tentarunt, sed quia nondum venerat hora eius. Et melius ei visum est nobis dare exemplum, aliquando cedendum potius malitiæ, quam resistendum, quam suam in aduersarios ostendere potestatem. Neque enim oportet vt Petrus Simonem magum perdat, sicut Ananiam & Saphiram: Et diuus Apostolus Elymã magum sibi resistentem cæcitate ad tempus punit, alios autem Deo iudici relinquit. Summa oportet bonum virum aliquando de suo iure cedere, maxime cum ei res est cum capitis & iracundis viris, & semper meliora sperare. Sic tamen omnia facienda sunt, ne boni vel negligantur, vel damnum accipiant: Ita & Christus cedit quidem & locum dat inuidiæ Phariseorum, sed præter vllius incommodum: nam turbæ ad eum vndique confluunt, quibus & euangelium prædicat. Quir enim volentes repelleret, qui iam contristatus fuerat super eos qui nolebant sanari? Et vide discrimen inter electos & reprobos. Impij Pharisei suis oculis vident quæ illa operatur dominus, audiunt quæ loquatur, cordibus coguntur item ipsum innocentem fateri, sed nihilò meliores fiunt. Turba autem illa quam Marcus describit, rumore tantum percipit quæ

Rom. 8.
Iob. 22.
1. Mac. 8.
Act. 8.
Act. 19.
Obferu.

quæ fiant à Iesu, confluunt vndique, non iudicantes famam mendacem vel impossibilia ferre, neque itineris longitudine ab incepto desistunt.

Et dixit Iesus discipulis suis, vt nauicula sibi deseruiret propter turbam, ne comprimerent eum. multos enim sanabat, ita vt irruerent in eum vt illum tangerent quotquot habebant plagas. Et spiritus immundi cum illum videbant, procidebant ei, & clamabant dicentes tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

Exo. 17.
Iosue. 2.

Qui olim ministerio Moysis mare rubrum, & ministerio Iosue Iordanem diuiserat, vt filij Israel sicco pede transirent, hic iam discipulos iubet præparare nauiculam in quam se concionaturus recipiat. Tantus enim erat ardor hominum ob auiditatem sanitatis, vt alius alium proruderet, ac vt irrumperent ad Iesum, vt eum vel solum contingerent, quando solo etiam vestis contactu pellebantur morbi. Nec vllum erat vel hominum vel morborum discrimen apud potentem iuxta ac benignum medicum. Quicumque quibuscunque malis tenebantur, protinus liberabantur modo contigisset adire Iesum. Quin & spiritus immundi, viso Iesu, non ferebant illius præsentaneam virtutem, sed procidentes ad genua illius, manifestè fatebantur illum esse filium Dei. Qua verò ratione noluerit à spiritibus malis prædicari, supra auditum est. Per humiles & apud mundum tenues prædicari vult, quibus dixit. Qui vos audit, me audit. Spiritibus autem impijs ne tum quidem fidem haberi vult, quum vera dicunt. Porro hic nihil necesse est pluribus rem agere, cum omnia iuxta literam manifesta sint: Tantum hoc obseruandum est, quàm auidi sint properare ad Christum, vt & ipsius verba audiant, & ipsum contrectent quo & animo & corpore sanentur. Quòd si quis allegoriam quæret,

Luc. 10.
Obfer.

inueniet hic præfiguratum, Christum Iudæis incredulis relictis, ad fideles gentiles transiturum.

Et ascendens in montem, vocauit ad se quos voluit ipse, & venerunt ad eum: Et fecit vt essent duodecim cum illo, & vt mitteret eos predicare. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates & eijciedi demonia. Et imposuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est filij tonitru: & Andream & Philippum, et Bartholomæum, & Mattheum & Thomam, & Iacobum Alphaï, & Thaddæum, & Simonem Cananæum, & Iudam Iscariotem: qui & tradidit illum.

Quo ordine vel tempore Apostoli vocati fuerint & in Matth. cap. v. & ca. x. dictum est, & nullã utilitatem habet in illis longe immorari. Satis est nobis scire, quod à Christo vocati sint, & tam eximiam potestatem ab eo acceperint. Porro sicut alij euangelistæ habent, Christus pernoctauit in oratione ante hæc Apostolorum electionem. Deinde accersuit ad se non quosuis multitudinem, sed quosipse voluit, quosque ad hoc munus delegerat. Non enim vocauit opulentos, non satrapas, non sacerdotes, Phariseos aut Scribas: sed tenues, humiles, ac idiotas. Et duodecim selegit ex multis, qui veluti fidei satellites nunquam ab ipsius latere discederent: vt vbi res euangelica postularer, mitteret eos veluti legatos à latere, prædicaturos quæ à rege suo didicissent, ac diuulgaturos per vniuersum terrarum orbem edicta sui principis. Quoniam autem ignobiles erant piscatores, idiotæ, tenues, nihil regale præ se ferentes, quum pollicerentur regnum Dei, ne contemneretur ipsorum autoritas, addidit potestatem, quam nulli huius mundi Monarchæ dare possunt suis legatis: nimirum vt in nomine Iesu

Eligim.
Quos voluit.
Duodecim.
Dedit potestatem.

omne morborum genus sanarent, utq[ue] etiam impuros spiritus profligarent. Horum primus erat Simon, quem nominavit Petrus, quod Saxonum interpretatur. Et hunc, sicut euangelica testatur scripta, ubique caeteris praetulit, ante & post mortem. Hinc iubet Petro annunciari se resurrexisse, & iuxta Paulum, visus est Cephae: & huic dixit, Pater oves meas. De auctoritate autem successoris Petri, hoc est, summi Pontificis, propter contentiosos ne verbum quidem addam. Elegit & filios Zebedaei, Ioannem scilicet & Iacobum, & illis imposuit nomen, ut Boanerges dicerentur, quod Syris sonat filios tonitruum, quod & hi erant praeter alios fidei tonitruum mundum percussuri. Id a Iacobo factum esse argumento est, quod eum Herodes ante alios omnes, etiam ante Petrum, neci dedit: eo facto Iudaeis gratificans, indubie quod praeter alios apostolis infestior illis euangelij praedicatione fuisset. De Ioannis tonitruum, quo uniuersos haereticos perculit, & ecclesiam tutatur, ipsius euangelium & epistolae testantur. Potissimum autem Christus his tribus, Petro scilicet, & filiis Zebedaei, nomina dedit, quod erat opera ipsorum ad regnum suum institutum praecipue usus: quare & peculiariter praeter alios familiares habuit, sicut sane ad plura, quam alios adhibuit, ut clare testantur historiae euangelicae. His tribus addidit & reliquos usque ad duodenarium numerum, & per hos paucos obscuros, illiteratos, imbecilles, visum est domino totum innovare mundum, ne quam laudis partem in caelesti negotio sibi vendicaret humana vel sapientia, vel potentia: quemadmodum & hoc ipsum Paulus i. Corint. i. testatur abunde. Quomodo vero his simplicibus apostolis res successerit, ipsi nostis, ideoque non necessum est longius hic immorari.

Luc. 24.
1. Cor. 15.
Ioan. 21.
Boanerges.
Act. 12.
1. Cor. 1.
Obscr.

tales eliguntur, quales vult Christus. Iam eliguntur interdum pastores, qui nec Deo, nec episcopo, nec subditis vel placent, vel vsui sunt: sed alicui tyranno aliquando inseruitur, & eligitur aliquis in pastorem, non ut pastor sit Christiani gregis, sed mancipium impij principis aut praesidis. Deinde obseruandum, quod apostolos non tam inermes neque tam rudes emiserit, sed dedit eis potestatem quam audistis, interpretatus est illis scripturam, largitus est spiritum sanctum, habuit prius illos testes omnium dictorum & factorum suorum, & sic tandem facti sunt praedicones uniuersi orbis, &c.

Obscr.

Et veniunt ad domum & conueniunt iterum turba, ita ut non possent nec panem manducare: & cum audissent sui, exierunt tenere eum. Dicebant enim, quoniam in furorem versus est.

Quod redierit Christus post electionem in domum, siue hoc Capernaum siue alibi factum sit, obscurum non est, sed mysticus hic sensus mihi non potest displicere. Electos enim apostolos in monte, domum reducit, quasi tacite eos admonens, ut post acceptum apostolatus gradum, ad conscientiam suam redeant, & quo ampliores docendi cura suscepit, eo solertius ipsi habitacula mentium suarum considerando penetrent, & ne ibi quid forte quod occulti inspectoris oculos offendit, inueniatur, sedula examinatione perquirant. Sic etenim quisque proximum rite regit, si a suo prius corde studiosa exploratione quicquid inerat prauitatis expurgat. Hoc si factum fuerit, tunc vberior erit messis. Sic enim hic euangelij locus habet, quod ubi descensum est ad domum, rursus confluerit promiscua multitudo, tanta importunitate instans, ut audirent Iesum, & a morbis liberarentur,

In domum deduce re quid.

rentur, ut apostolis non fuerit otium vel cibi sumendi. Nihil hoc spectaculo gloriosius esse potest euangelicis doctoribus, quam quum populus discendi audis negotium faceret sacerdotibus, quum promiscuae multitudinis angustae sunt basilicae, concionantibus episcopis. Sed, heu dolor, fatis superque locorum est in templis quantumuis exiguis. Adiungit Marcus: Cum audissent cognati Iesu talia, exierunt tenere eum. Rumor peruenerat ad illos, Iesum cum humili sordidoque sodalitate sursum deorsumque vagari, trahere post se cateruas hominum, noua quaedam & inaudita docere, profligare morbos, eicere daemones. Haec igitur & similia cum rumor pertulisset ad cognatos Iesu, quibus nota erat carnis infirmitas, furori tribuebant, quod erat diuinae potentiae, quam Christo inesse nondum sibi persuaserant. Quid igitur tum? Quoniam erant cognati, iuxta leges humanas, putabant esse sui officij, ut mentis impotem, & a spiritu quopiam ereptum, vinculis coercerent. Dicebant enim, In furorem versus est. Sic mundus solet adhuc iudicare. Qui contemptis rebus terrenis omnibus, atque ipsa etiam vita, caeleste philosophiam toto pectore amplectuntur: insani videntur his, quibus nihil sapit nisi terrenum & caducum. Qui patrimonium profundit in usus pauperum, insanit ei, qui vitae praesidium in diuitijs collocauit. & sic de caeteris sentiendum.

Obscr.

1. Cor. 2. Carnalis si quidem homo non percipit ea quae sunt spiritus. Et vide hoc tam impium iudicium a suis propinquis tulit dominus, ne quid offendatur illius discipuli, si similia passuri sint a suis.

Matt. 10 Nam & apud Matthaeum dicit: Et in amici hominis domestici eius. Et alibi: Si patrem familiam vocauerunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius?

Matt. 10 Porro hunc impium rumorem, scilicet, Christum furere, Pharisei auxerunt, ut apostolis non fuerit otium vel cibi sumendi. Nihil hoc spectaculo gloriosius esse potest euangelicis doctoribus, quam quum populus discendi audis negotium faceret sacerdotibus, quum promiscuae multitudinis angustae sunt basilicae, concionantibus episcopis. Sed, heu dolor, fatis superque locorum est in templis quantumuis exiguis. Adiungit Marcus: Cum audissent cognati Iesu talia, exierunt tenere eum. Rumor peruenerat ad illos, Iesum cum humili sordidoque sodalitate sursum deorsumque vagari, trahere post se cateruas hominum, noua quaedam & inaudita docere, profligare morbos, eicere daemones. Haec igitur & similia cum rumor pertulisset ad cognatos Iesu, quibus nota erat carnis infirmitas, furori tribuebant, quod erat diuinae potentiae, quam Christo inesse nondum sibi persuaserant. Quid igitur tum? Quoniam erant cognati, iuxta leges humanas, putabant esse sui officij, ut mentis impotem, & a spiritu quopiam ereptum, vinculis coercerent. Dicebant enim, In furorem versus est. Sic mundus solet adhuc iudicare. Qui contemptis rebus terrenis omnibus, atque ipsa etiam vita, caeleste philosophiam toto pectore amplectuntur: insani videntur his, quibus nihil sapit nisi terrenum & caducum. Qui patrimonium profundit in usus pauperum, insanit ei, qui vitae praesidium in diuitijs collocauit. & sic de caeteris sentiendum.

1. Cor. 2. Carnalis si quidem homo non percipit ea quae sunt spiritus. Et vide hoc tam impium iudicium a suis propinquis tulit dominus, ne quid offendatur illius discipuli, si similia passuri sint a suis.

Matt. 10 Nam & apud Matthaeum dicit: Et in amici hominis domestici eius. Et alibi: Si patrem familiam vocauerunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius?

Matt. 10 Porro hunc impium rumorem, scilicet, Christum furere, Pharisei auxerunt, ut apostolis non fuerit otium vel cibi sumendi. Nihil hoc spectaculo gloriosius esse potest euangelicis doctoribus, quam quum populus discendi audis negotium faceret sacerdotibus, quum promiscuae multitudinis angustae sunt basilicae, concionantibus episcopis. Sed, heu dolor, fatis superque locorum est in templis quantumuis exiguis. Adiungit Marcus: Cum audissent cognati Iesu talia, exierunt tenere eum. Rumor peruenerat ad illos, Iesum cum humili sordidoque sodalitate sursum deorsumque vagari, trahere post se cateruas hominum, noua quaedam & inaudita docere, profligare morbos, eicere daemones. Haec igitur & similia cum rumor pertulisset ad cognatos Iesu, quibus nota erat carnis infirmitas, furori tribuebant, quod erat diuinae potentiae, quam Christo inesse nondum sibi persuaserant. Quid igitur tum? Quoniam erant cognati, iuxta leges humanas, putabant esse sui officij, ut mentis impotem, & a spiritu quopiam ereptum, vinculis coercerent. Dicebant enim, In furorem versus est. Sic mundus solet adhuc iudicare. Qui contemptis rebus terrenis omnibus, atque ipsa etiam vita, caeleste philosophiam toto pectore amplectuntur: insani videntur his, quibus nihil sapit nisi terrenum & caducum. Qui patrimonium profundit in usus pauperum, insanit ei, qui vitae praesidium in diuitijs collocauit. & sic de caeteris sentiendum.

Sequitur enim. Et scriba qui ab Hierosolymis descenderant dicebat, Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe demoniorum eicit daemones.

Matt. 12

Impij Pharisei ne latum quidem culmum a sua indole recedunt. Et obserua quia non adsunt Scribae a consuetudine aliquo oppidulo, sed Scribae a Hierosolymis, ubi oportebat esse sanctissimos. Quid faciunt? Cum factum tam apertum est ut negari non possit, facti etiam tempora calumniari non licet, statim ad facti modum conuolant, hinc quod calumniari possint venaturi. Et ut rem intelligas, Adduxerant, iuxta alios euangelistas, Christum hominem daemoniacum, surdum & mutum, hunc statim liberat & sanat dominus. Mirantur uniuersi quinam hoc factum sit, tale nunquam viderant factum: & spes erat multos ob hoc facinus Christo adhaeruros. Caeterum Pharisei & Scribae, quos oportebat, ob prophetarum cognitionem, ex huiusmodi factis intelligere, iam adesse quod expectant, blasphemis uocibus incessunt Iesum, quasi dicerent, Beelzebub habet, &c. Sunt quidem haec humanis uiribus maiora quae faciunt: uerum ista non facit uirtute Dei, sed potentem aliquem & insignem habet daemone, cuius praesidio prodit miracula talia. Habet enim spiritum Beelzebub, qui princeps est omnium daemoneum, & huius auxilio profligat daemones minus ualentia.

Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest Satanas Satana eicere? Et si regnum in se diuidatur, non potest regnum illud stare. Et si domus super semetipsam dissipatur, non potest domus illa stare. Et si Satanas consurrexerit in semetipsum, dissipatus est, & non poterit stare, sed finem habet.

Vulgatissimis exemplis suam innocentiam imo Dei gloria tutatur, aper-

C iij tiffime

issimè ostendens, Satanæ præsidio se non eijcere Satanam, cum Satanus nō velit suum destrui regnum, sed magis ampliari: & dæmonū perpetuum fœdus est, homini esse infensos & noxios. Quod si hic Satanus sanat, quem alius lædit, certè sibi aduersantur, & non potest fœdus illorum stare. Quod si uolunt regnum suum stabile fore, oportet, ut omnes in idipsum incumbant, scilicet homines lædendo: Nam regnū inter homines, si factionibus intestinis diuisum fuerit, ruinæ proximum est. Propterea quod: ut concordia custos est optima regni, ita discordia nihil nō quamlibet firmum ac munitum demolitur. Quid de regno loquar? Adeo nihil est stabile ubi regnat seditio, ut ne priuata quidem domus diu possit consistere, si mutuis odijs inter se dissideant inhabitantes. Friuolum igitur non minus est quàm impium, quod dicitis Satanam mihi auxilio esse: ut dæmones eijciam.

Nemo potest uasa fortis, ingressus in domum diripere, nisi prius forte alligauerit, & tunc domum eius diripiet.

Probatum est præcedentibus, Satanam nō uelle auxilio esse Christo, cum Christo regnate illius regnum destruat. Iam his probat Christus se non indigere alieno auxilio, sed se longè fortio-riore principis dæmoniorum. Quod quidem ex eo patet, quod Christus illius uasa diripit, nimirum dæmones, qui hominibus incommodant expellendo. Nisi enim fortior esset Christus, non posset talia: cum autem fortior est, illius ope non eger. Falsum igitur est & manifesta blasphemia dicere, In Beelzebub principe dæmoniorū eijcit dæmonia. Apud Matthæum & Lucam alia addit argumenta, quibus suam tatur innocentiam: dicens cum illorum filij, apostoli nimirum, in nomine Christi spiritus malos eijciant, facile esse iudicare in qua potestate ipse dominus eadem faciat. Deinde addit, Qui nō est

Matt. 12
Luc. 11.

mecum, contra me est, &c.

Amen dico uobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominū peccata & blasphemia quibus blasphemauerunt. Qui autē blasphemauerit in spiritum sanctū, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant spiritum immundum habet.

Quoniā Christus hæcenus euidentissimis argumentis probauit, se suæ ipsius propria potestate expellere spiritus immundos, tam hac terribili sententia impios illos blasphemos ab impietate dehortari conatur, cum audiant hanc blasphemiam in æternū non habere remissionē. Blasphemant enim, cum & uident & intelligunt, non alia ratione posse expelli dæmones, q̄ diuina uirtute, nihilominus tamen sola inuidia moti, agnitā ueritatē impugnant, dicentes hæc omnia præsidio Beelzebub fieri. Dicit ergo dominus, quod omnia peccata alia quæ fecerint homines remittentur, intellige, si ea homo confessus fuerit & poenituerit. Solum autem peccatum in spiritū sanctum, nō remitti, intellige, quia nunquā uel ad ueram confessionem, uel ueram poenitentiam perueniet. Quaecumque enim peccatum perpetraueris, si sequatur confessio & poenitentia, nō erit irremissibile. Porro quidam enumerāt species illius horredæ blasphemiae, ut sunt, Desperatio, cōtra dei misericordiam: Præsumptio, cōtra Dei iustitiam: Impugnatio agnitæ ueritatis, cōtra ueritatis agnitionem: Inuidia fraternæ charitatis, cōtra gratiæ collationem: Impoententia, qua nō consideratur turpitudō peccati, & ita eligit homo nunquā de eo poenitere: Obstinatio, qua uult delectatio nī peccati perpetuō inhærere. Sed præstat hæc cauere, quā plurimis tractare. Tantū hoc attendendum, ne bonum oblatum respuamus, ne agnitam ueritatem impugnemus: indignos aliās faceremus nos, qui ueritatem unquā inueni-

Gab. 24
Sent. d.
43.9.43.

Obfer.

Ioan. 4.

August.
De peregrinationib⁹ & miraculis sanctorum.

August.
in ca. 12.
Matth.

inueniremus. Non iuuat iā enumerare eorum blasphemias, qui omnia miracula quæ apud diuorum monumenta fiunt, Satanæ dolis ascribunt. Nunquid Christus dixit. Qui credit in me opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora his faciet. Et ueteris testamenti prophetarum ossa mortuum cadauer uitæ restituerunt, noui testamenti prophetæ nihil possunt? Iuuat hic adscribere quæ D. Augustinus habet Epist. cxxxvij. Ecclesiæ & clero Hyponensi scripta, sic inter cætera loquitur. Quis poterit consilium Dei perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci: ubi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quo uolui ut pergerent, quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest quicquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, furem quendam qui ad eum locū uenerat ut falsum iurando deciperet, compulsus fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Nanquid non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? Et tamen nusquam scimus hic talia fieri, &c. Hæc Augustinus ad uerbū, qui certè candidius sensit de sanctorum reliquijs, quā quidā nouitatis studiosi, qui, ut supra diximus, omnia miracula sanctorum dæmonibus ascribunt.

Et ueniunt mater eius, & fratres, & foris stantes miserunt ad eum uocantes eum, & sedebat circa eum turba & dicunt ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris querunt te, Et respondens eis ait, Que est mater mea, & fratres mei? Et circumspiciens eos qui in circuitu eius sedebant ait, Ecce mater mea et fratres mei: Qui enim fecerit uoluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater mea est.

Quid illis rei fuerit cū Christo, eua-

gelistæ non aperiunt, nisi ad superiora referendum sit, ubi dicitur. Quod cognati Christi uenerint, ut iniicerent ei manus, quem in furorem uersum prædicabant quidā: Ut cunque tandem sit, Mater & fratres, hoc est, affines cognati non ueniunt hic in tempore, cū magis scandalo essent. Nam & tantum ob hoc Christus male audiebat, quia putabatur tantum filius Mariæ & non filius Dei. Docuit item Christus, Dei misterio omnia postponenda: eumque sibi omnium esse cognatiore, qui fecerit uoluntatem Dei. Sua itaque responsione non negauit se habere matrem, sed magis illius dignitatem extulit, cum ipsa gloriosa Dei parens, & corpore & mente genuerit Christum. Obserua postremo (nam cætera Matth. xij. tractata sunt) parū laudis promereri illos, qui uerbi Dei prædicationem inturbant. Consentaneum siquidem est ut honestè tractetur & suscipiatur hoc, quo nihil est preciosius, reuerenter sumatur quod nos indissolubili nexu Christo unit, sic ut fratres, sorores & matres Christi esse possimus, quemadmodum hoc caput tertium docuit, cui & iam finem imposuisse Deo immensas gratias agimus. Amen.

Obfer.

Obferu.

CAPVT QVARTVM.

Et iterum cepit docere ad mare, & congregata est ad eum turba multa, ita ut in nauim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat, & docebat eos in parabolis multa.

Si inspicimus, quod & Beda annotauit, Matthæi euangelium, patet profecto hanc doctrinā domini ad mare eadem die factam, qua interrupperunt sermonem eius cognati sui: qua die tantā blasphemiam à Phariseis sustinuit. Et uide, quā nihil possit hominum malitia aduersus bonitatem Dei. Quāto plus Pharisei Christum calūniantur,

Matt. 13.

eo minus turba ab ipso recedit, ubi cuncte tandem se recipiat. Cum enim relicta domo, in qua dæmonē expulerat, ad mare proficiscitur, tanta eum turba sequitur, ut coactus fuerit conscendere scapham, qua & suggestus vice usus est. Docebat autem turbas, nā Pharisei illius doctrinā abominabantur: Nihil hic dicendum, quod non in præcedentibus dictum fuerit. Quod si cui placet allegoria, quam ferè perpetuo Beda sequitur, intelligere potest dominū reliquisse Iudæā incredulam & blasphemam, & ad gentes concessisse. Domus ergo in qua dominus blasphemias sustinuit, Iudæa est, Mare fluctuans & tumidū, Gentilitas, in qua diuersa animantium genera, dii multi & cultus varij, & cæt. Deinde non potest turba melius & verius passci, quā e nauicula in qua Christus est, hoc est, e catholica ecclesia quæ Christi spiritu regitur, sic ut nec inferorum portæ aliquid aduersus eam possint.

Allegoria.

Obser.

Et dicebat illis in doctrina sua: Audite. Ecce exiit seminans ad seminandum. Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & venerunt volucres cæli & comederunt illud. Aliud vero cecidit super petrosa ubi non habuit terram multam, & statim exortum est, quo niam non habebat altitudinem terræ, & quando exortus est sol, exarsit, & eo quod non habuit radicem exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spine & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferbat, unum tricesimum, & unum sexagesimū, & unū centesimum. Et dicebat. Qui habet aures audiendi audiat.

Hactenus Christus. Et hic vides, quid voluerit Euangelista dicens, Et dicebat illis in doctrina sua, hoc est

prædicabat more suo, more nimirum omnium apertissimo, & quo maxime potuit à turbis intelligi. Hoc & præfiguratum est in hoc quod Christus in nauicula non ita à longe esse voluit, sed penes littus, ut ab omnibus & videri & audiri potuerit. Quid enim iuuat audire, quod non intelligas? aut quod supra captum tuum est? Deinde probe considerandum, quibus similitudinibus docendus sit simplex populus, non à longe petitis & obscuris, sed omnium apertissimis, alias obscuris addis nebulas pro luce: Nec odiosis exemplis docendus est populus, sed quibus nemo lædatur. Postremo auditorum est, ut maxima attentione doctorem audiant, quod Christus admonere volens dicebat. Qui habet aures audiendi audiat. Parabolam ipsam dominus ipse statim rogatu apostolorum explicauit. Sequitur enim.

Obser.

Et cum esset singularis, interrogauerunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam exponere. Et dicebat eis. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, ut videntes videant, & non videant, & audientes audiant & non intelligant, nequando conuertantur & dimittantur eis peccata.

Morbus est non iudicium damnare quod nescias, stultum probare quod non intelligas: discipuli ergo qui parabolam à domino vulgo prolaram nō intellexerant, non calumniantur, neque irident, sed rogant eum, exponat apertius, quod obscure proposuit. Hoc & omnium fidelium auditorum est, ut non facile calumniemur concionatorem, sed rem penitus introspiciant, & prædicatorem interrogent. Et considera hoc loci discipulorum prudentiam, qui non interrumpunt dominum sermonem, sed cum esset forsorsim, interrogabant eum. Ita & stultus

stultum & iniquum est. Concionatori in sermonis progressu respondere, sed oportune omnia faciēda sunt. Sed quid interrogatus Iesus responderit, audite. Vobis datum est, inquit, nosse mysterium regni Dei, illis autē qui foris sunt in parabolis omnia fiunt. Non omnia omnibus cōueniunt. Vobis datum est ut intelligatis mysteria regni Dei, quia diligenter quaeritis, & aude auditis, facta non calumniāmini, dicta non contemnitis: His autem qui foris sunt non datum est intelligere, cum visa miracula calumniantur, intellecta vero verba negligunt. Quæ vident videre nolunt, & quæ audiunt, non curant: Melius ergo est illos non scire neque intelligere, cum eis plura intellecta maiorem peccatam præparabunt. Seruus enim sciens voluntatem domini, & non faciens, plāgis vapulabit multis. Quæ curiosi hic in domini verbis sectantur, magis oēiosis committimus. Hic autem obseruandum, quod nemo mysteria regni Dei intelligere poterit, nisi ei datum fuerit desuper. Multis autem veritatis agnitio denegatur, quoniam agnitam etiā contemunt: Sed quæ sequuntur audite.

Obser.

Et ait illis, Nescitis parabolā hanc? Et quomodo omnes parabolas cognoscetis?

Ut discipulos reddat dociliores, sub increpat illorum tarditatem. Nondum coniectis, inquit, quid sibi velit hæc parabola, quæ facilis est cōiectu: Et quomodo reliquas parabolas omnes coniectabitis? quasi diceret. Hæc vulgarissima & aperta est parabola, cæteræ vero obscuriores sunt. Sed quandoquidē parum est arguere nisi & doceas, (nam & impij & immodi omnia reprehendere possunt, & alter alterius prodere ignorantiam) Christus re aperit dicēs.

Qui seminat verbum seminat: Hi autem qui circa viam: ubi seminatur verbum, & cum audierint, confestim venit Satanas & auferit verbum quod semina-

tum est in cordibus eorum.

Iam noli mirari, aut, quod multi solent, calumniari, cum auditoris ignorantia condescendit concionator, exemplis docens, quod alias intelligi non potest. Neque enim est satis docere veritatem, nisi & apte doceas, ut intelligat & custodiatur. Sic etiā nō satis est audire veritatem, nisi hanc ipsam pijs operibus præstes. Non enim auditores legis, iusti sunt apud Deum, sed factores. Primus quidē gradus est audire, secundus amare, tertius memoriæ comēdare, quartus operibus præstare. Et iam considera quantum placet Deo, homines audire verbum Dei, cū tam sedulo conatur diabolus sementem hanc perdere.

Rom. 33

Et hi sunt similiter qui supra petrosa seminantur, qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud, et nō habet radicē in se, sed temporales sunt, deinde orta tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

Tales & nostrum seculum habet nō paucos, qui audientes verbum, cum gaudio accipiunt, & cum gemitu testantur sibi placere veritatem, exeuntes concionatorem miris modis extollunt, verum rogati, quid audierint, etiam iure iurando testantur se oblitos esse. Cum omni populo, palmarum die Christo acclamare, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel, facile fieri potest: sed cū omnis populus clamat aduersum Christum, Dæmonium habet, si quis tum audeat extollere vocem cū muliere & dicere, Beatus venter qui te portauit, &c. hic non vulgarem meretur laudē: Palm dag vnd carfrytag ist zveyerley: Ad crucē vsq; sequendus est Christus. Male audiūt qui Christū tantum sequūtur in deserto cibantem turbas, derelinquunt autem felle & acetopotatum, sed est & aliud seminis genus.

Matt. 21

Matt. 12

Luc. 11

Et alij sunt qui in spinis seminantur: Hi sunt qui verbum audiunt, & erumna seculi, & deceptio dimitiarum, & circa cellis

reliqua concupiscentie introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit, ait quidam, & hic amor multas secum adfert steriles curas, quomodo thesaurus accumulatur, & accumulatus conseruetur. Non minor est virtus parva tueri, quam augere diuitias. Accedit quidem adolescens diues ad Iesum dicens, Magister quid faciendo vitam aeternam possidebo? Et cum gaudio audit, Christum respondere, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Sed cum adiungit dominus, Adhuc vnum tibi deest. Vade & vende omnia quae habes & da pauperibus, & veni sequere me: tum tristis abit, quia habebat multas diuitias, euangelio teste. Et alio loco negociationes remorantur quendam a conuiuio nuptiali. Et merito dominus, deceptioni diuitiarum addit, concupiscentias circa reliqua. Neque enim studium accumulandarum diuitiarum solum est, sed habet comites, fraudem, furtum, superbiam, inuidiam, luxum, & quid non?

Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum & suscipiunt, & fructificant vnum tricesimum, vnum sexagesimum, & vnum centesimum.

Terroris plena sunt haec & commiseratione dignissima, quod quarta tantum pars semen Dei vere audit, suscipit & fructificat, & varie tamen fructificat. Hic adfert mediocrem fructum, ille copiosorem, alius copiosissimum. Qui copiosum semen producit, est cur gratias agat Deo, non est quur sibi placeat: qui mediocre, non est quur felicitari inuideat. Deus enim qui nulli est obnoxius aut debitor, pro sua benignitate partitur vnicuique suas dotes, prout ipsi visum est, immo prout nobis prodest. Nam alius euangelij locus testatur dominum seruis suis dedisse talenta, vni quinque, alij vero duo, tertio vnum, vnicuique autem secundum suam virtutem. Et Apostolus dicit, vnicuique

datur manifestatio spiritus, ad utilitatem: Et hic vide gradus auditorum, scilicet licet audire, suscipere, & fructificare. Iam qui non audit, quomodo suscipiet? Qui non suscipit, quomodo fructificabit? Hos praecipuos gradus inuenire est in Maria Magdalena, quae sedens ad pedes domini, audit verbum illius: Audi quam auidè suscipiat & mente recondat, vt omnium negotiorum obliuiscatur. Hinc Marthae vox est, Domine non est tibi curae quod soror mea, &c. Audi iam fructificantem, accusata & quasi conuicta a sorore petita, non regerit male dictum, sed omnia Christo committit excusanda. Taceo vnditionem, & cum Christo in mortem vsque perseverantiam. Et cui obscurum est Mariam primam omnium annuississe Christi resurrectionem? Sed haec alias opportunius.

Et ait illis. Nunquid venit lucerna vt sub modio ponatur, aut sub lecto? Nonne vt super candelabrum ponatur? Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur, nec factum est occultum quod non veniat in palam. Si quis habet aures audiendi, audiat.

Quia discipuli iam audierant parabola expositionem, quae turbas latebat. His similitudinibus vult admonere dominus suos Apostolos, vt & in ipsi sint bona terra, quae fructum reddat decuplum, vel centuplum. Neque se illis hoc dixisse, vt perpetuo celent, sed vt suo tempore aperiant, & secundum hanc doctrinam viuant: eo pertinet quod apud Matthaeum legitur. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et vt intel-
ligamus quam lucernam velit, adiungit. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Admonet igitur discipulos, vt gratiam acceptam non negligant, quibus addit nihil occultum quod non reue-

reueletur, &c. Hoc est, quicquid tandem feceritis, siue hoc malum, siue bonum fuerit, non perpetuo celabitur, sed manifestum erit. Studete igitur potius bonitati, quam impietati. Si quis habet aures audiendi audiat, nimirum sic vt & intelligat & perficiat: Quidam rem sic enodant, & satis quidem pie: vt velit dicere Christus. Lux est per me in vobis accensa, vt vestro ministerio discutiat tenebras totius mundi. Nunc quidem multa celamus multitudinem, quoniam nondum est capax, & si esset, nondum venit tempus: verum vbi tempus aduenerit, nihil est inter nos tam absconditum, quod tum non sit patefaciendum: neque quicquam tam arcanum, quod non palam omnibus praedicandum est, &c.

Et dicebat illis. Videte quid audiatis. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Qui enim habet, dabitur illi, & qui non habet, etiam quod habet aufertur ab eo.

Ecce rursus, ne quod dixerat excideret, adiicit Iesus. Videte quid audiatis, ac si diceret, curate ne frustra audieritis. Non enim auditis humanas fabulas, sed caelestem doctrinam, per vniversum orbem vestra opera diffundendam. Quod accepistis bona fide tradite, ne quid diuersum ab eo doceatis, quod accepistis. Nolite esse parci aut ignaui dispensatores doctrinae, quam vobis impartio: largite effundite, quandoquidem vestra benignitas non diminuet, sed auget quod habetis. Pecuniae thesaurus exhauritur benignitate, hic thesaurus caelestis, quo benignius impartietur, hoc magis cumulabitur. Neque vt pauperior est qui largitur opes suas egenibus, ita indoctior est qui doctrinam euangelicam quamplurimis communicat. Verum vt qui praelucet multis, non ideo ipse minus lucis habet, ita qui doctrina euangelica viam aperit om-

nibus ad cognitionem veritatis, non facit iacturam eius lucis, sed copiosius re donabitur lumine, quo pluribus queat prodesse. Summa est, qui donis Dei benigniter & liberaliter utitur, hic Dei benignitatem ad plura elargienda prouocat. Sed qui minus illiberaliter utitur, hic indignus est, cui aliquid tribuatur. Haec autem rem omnia ex alijs parabolis alibi audiemus.

Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si iaciat homo sementem in terram, & dormiat & exurgat, nocte & die semen germinet, & crescat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit falce, quoniam adest messis.

Christus adhuc parabolis aliquot, quid fructuum verbum diuinum fide auditum in pectoribus hominum proferat, ostendit. Regnum Dei, id est, praedicatio euangelij, aut potius status praesentis ecclesiae, sic se habet, vt si homo agricola iaciat seminem in terra, &c. Praedicator verbi, verbum in terra pectoris nostri iacit, idque vni officium est praedicatoris, verbum putre docere, deinde dormire, id est, curam proferendi fructum Deo permittere. Et ecce semen verbi Dei in agros prospectorum humanorum consparsum germinat, id est, statim fructum proferit, & subinde augetur, etiam insecto agricola, hoc est praedicator verbi. Terra enim, id est cor, in quod semen verbi illapsum est vltro fructificat, spiritu sancto intra se concepto. Nec tamen statim solide in nobis irroboret verbum vitae auditum, sed vt vbi semine in terra computruit, in herbam exilit, deinde vbi culmus exeruerit sese adnascitur spica, tandem spicae folliculi plenis tritici granis implentur. Ita simulac verbum in corde hominis computruerit, id est, per fidem cordi adhaeserit, illico homo

homo incipit Christo fidere, deinde paulatim pietate progreditur vsque ad veram perfectionem. Hoc autem, de eo semine intelligendum est, quod in terram bonam cecidit, de alio semine supra auditum est. Ex hac ergo parabola discet ecclesiastes, quid ipse operetur, & quid Deus. Concionatoris est proserere semen, Dei autem dare incrementum. Sic Paulus ait, ego plātaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Deinde obserua, non statim proserere grana, sed primum herbas, &c. Nemo siquidem repente sit summus.

Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei, aut cui parabola comparabimus illud? Sicut granum sinapis, quod cum seminum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quae sunt in terra, & cum natum fuerit ascendit in arborem, & fit maius oibus oleribus, et facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra eius aues caeli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbū, prout poterat audire: sine parabolis autem nō loquebatur. Secorsim autē discipulis differebat omnia.

Omnis vis parabolae in hoc sita est, ut intelligamus non esse contemnendum, quod prima specie humile est. Nihil etenim sub caelo magnum est, quod perpetuo magnum fuerit. Sic vult dominus dicere, euangelij praedicationem prima fronte quidem, nihil magni de se polliceri, sed non ita multo post, omnes alias doctrinas post tergum relinquere. Quam enim speciem eximiam habet, dicere, Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum Dei, & cæc. Quam stultum iudice mundo, est hominum corpus aqua perfundi, ut anima mundaetur & sanctificetur. Deinde quis credidisset, hanc euangelij doctrinam vniuersum mundum peruagaturam, cum piscatoribus humilibus committitur. Hinc Apostolus dicit: Vbi sapiens: vbi scriba, vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sa-

pietiam huius mundi? Nam quia in sapientia Dei non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam praedicationis, saluos facere credentes. Verū post pauca addit Apostolus, quod stultum est Dei, sapientius est omnibus hominibus: Neque enim granum sinapis ideo verè contemptu dignum est, quod vile appareat, sed nō contemnendum, cum vsque adeo se in altitudinem erigat: Sic Euangelij praedicatione verè non est humilis, neque contemnenda, vtriusque tādē displiceat mundo. Sultum quidem videtur cum nouerimus ecclesiam Christi Petro, Andreae, &c. hoc est, piscatoribus commendatam, sed si & hoc cogitauerim, quod ex piscatoribus pisciū, facti sunt piscatores hominum, quod spiritus sancti virtute ex alto donati, imō induti sunt, tum ni fallor mutabimus sententiam. Adhuciam & hoc, Petrus in cathedra stans, despectus videtur, sed cum ad inuocationem suam spiritus sanctus de caelo super credentes venit, omnibus suspiciendum se praebet. Nullus scribarum, vel Pharisaeorum, vel sapientum huius mundi, poterat talem elemosynam claudo ad spetiosam templi portā dare, qualem Petrus dedit. Cæterum hic notandum, quod Christus quidem in parabolis loquitur, sed iuxta captum hominum, hoc est, prout nouerat omnibus expedire. Neque enim omnia omnibus conueniunt.

Et ait illis in die illa, cum sero factū esset: Transeamus contra. Et dimittentes turbam, assumūt cum sicut erat in naui, & alie naues erant cum illo.

Qui Israelitas per desertum & Iordanem perduxit, qui Petrum supra mare ambulante fecit, hic naui vtitur, non quidem quia necessum habet, sed quia vult. Et verè dictum est, Assumūt eum discipuli sicut erat in naui, sicut nimirum iudicabatur à multis. Nam secundū hoc quod videbatur, naui opus erat, secundum autem hoc quod erat, solo

solo nutu potuisset exiccare omnem aquam, ut nihil necesse fuerit admiculo nauiculæ. Sequitur.

Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita ut impleretur nauis. Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens, & excitant eū, & dicunt illi. Magister, non ad te perinet, quia perimus? Et surgēs cōminatus est vēto, & dixit mari: Tace, obmutesc. Et cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna. Et ait illis. Quid timidi estis? Nec dum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas est iste, quia ventus & mare obediunt ei?

Aperta est historia: sed multa salutaria documenta complectitur. Et primo quidem vide, dormiente Iesu, statim tempestas oritur. Quid hinc discimus? Nihil aliud quàm ut certò pro mittamus nobis tentationes, simulatq; Christum praedicanter audierimus. Vult enim ut periculum faciamus eius doctrinae quam accepimus: Exempli gratia. Inuenies parentes, qui liberos suos venientes à concionibus, vel Iudo literario examinant, & inuestigant quid nam memoriae cōmendarint, &c. Sic & nos è sacris concionibus egressi, statim tentamur, & Satanus, iuxta domini sermonem, conatur de cordibus nostris semen verbi Dei rapere. Discimus & hinc, rem omnem nostrā in magno esse discrimine, dormiente Christo: Vnde perpetuò excitandus est prijs operibus & deuotis precibus. Quod si nos aliqua tentatio praecoepauerit, statim ad Christum currendum, & illius contra omnes aduersitates petendum auxilium. Quod autem dormit Christus hic super ceruical, ostēdit se verum hominem, qui omnia, excepto peccato, communia nobiscū habeat. Quod ventis imperat, ostēdit aliquid homine maius in homine Christo. Vnde populi hæc & discipuli

lorum vox est. Quis putas est iste, quia ventus & mare obediunt ei? Quod admonet discipulos, imō corripit & exprobrat illis modicam fidem, arguit nos debere ex praeteritis praesentia & futura iudicare. Postremò admonendum & hoc, Christo super puluinar dormiente & cutem curante, excitatur talis tempestas. Sic & pastoribus nostris tantum ea spectantibus quae corpus attinent, talis tempestas in ecclesia Christi oritur. Vtinam aliquando excitati, iuberent hos mortus flescere: Sed, quod miseratione dignum est, apud pastores nostros plus valet ceruical, quàm Christus cum sua ecclesia. Iam tumultuatur nauis, impleta est fluctibus, haeresum procellis cōcutitur, hinc Lutherani, isthinc Sacramentarij, illinc Anabaptistae, ab altera parte, Iconomachi, nec desunt impij Christiani, per quos nomen domini blasphematur. Cum igitur episcopi nostri altum stertant, ad vnicum Christum confugiendum est, qui hactenus nunquàm submergere passus est nauiculam, itiam si maiores senserit fluctus, quique solo nutu potest omnibus ventis silentium indicere. tantum rogandus est ut velit, & procul dubio faciet. Interim discipulis cauetum ne extra nauim exiliant, se metipsos liberaturos, alioquin eis eueniet quod illis qui extra Archa Noe, & extra domum Rahab fuerunt. Custodi ergo tu nos o domine ut pupillam oculi, & cæc. Iam vela colligenda sunt auspice Deo Optimo Maximo, qui est laudandus in secula. Amen.

CAPVT QVINTVM.

ET Venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum. Et exeunti eide naui, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumento. Et neque catens iam quils

quisquam poterat eum ligare, quoniam saepe compedibus & catenis ductus dirupisset catenas, & compedes comminisset, & nemo poterat eum domare. Et semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans & concidens se lapidibus.

Gerasa. Gerasa est Arabiae ciuitas, contigua monti Galaad in tribu Manasse, haud procul disita à lacu dicto Tyberiadis. Apud ciuitatem ergo hanc tam miserum spectaculum fuit Iesu exhibitum, ut qui iam tumescenti mari imperarat silentium, etiam daemone compesceret. Praestat hic admonere, ut à daemone nobis caueamus, quam multa de illorum natura dicere. Tragediam magnam profecto Marcus noster hic scribit, cum daemon ille & obsessus & liberis negotium facerent. Obsessum cogit vndiquaque circumcursare, in monumentis & montibus habitare, semet ipsum lapidibus concidere. Sic expositus fuerat miser homo, & imbris, & ventis, neque calido neque frigido sibi valens consulere. Adiunge his, quod nemo illi poterat praebere cibos, cum non potuerit ullis vinculis coerceri. Ait enim Euangelista, illum saepe catenis & vinculis ligatum, sed omnia comminuisse. **Luc. 8.** Lucas dicit illum multis temporibus habuisse daemone, & vestimentis non usum, & quod ruptis vinculis aliquando agebatur à daemone in deserto. **Obfer.** Obseruent hoc miserum spectaculum, qui ex impatientia aliquando mori, etiam daemonibus sese deuouent, serio postulantes ut vel daemon veniat illis opem laturus. Hinc nobis diuini prodeunt, veneficae, & caeterae orbis pestes. Meminerint item quaedam matres hoc miserum spectaculum ad se pertinere, cum ex consuetudine magis quam corde, etiam infantulos suos diris deuouere solent. Caeterum hic daemoneus imaginem gerit eorum impiorum hominum, qui ad omne scelus pro-

perant, neque diuinis neque humanis legibus coerceri possunt: & vulgatissimus deinde vulgi sermo est, Opinor hunc obsessum & oppletum esse daemone, qui nullum non scelus tentat. Hos nemo potest domare, excepto vno daemone, cui suapte sponte inserviunt.

Videns autem Iesum à longe, cucurrit & adorauit eum, & clamans voce magna dixit. Quid mihi & tibi Iesu fili Dei altissimi? adiuro te per Deum uiuentem ne me torqueas. Dicebat enim illi. Exi spiritus immunde ab homine isto. Et interrogabat eum. Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

Vides hic quem nemo hominum vincere poterat, hunc solus Iesu conspectus terret. Quum enim miser ille ad strepitum hospitem processisset à latebris suis, impetum facturum in eos, quem admodum consueuerat, mox ut emissus vidit Iesum, ut caelesti attractus, subitoque mutatus est qui prius nocuerat, iam deprecatur sibi noceri, accurrit ad Iesum & adorauit eum. Moxque daemon per os hominis cepit ingenti voce clamare. Quid tibi rei mecum est Iesu, fili Dei altissimi, **Obfer.** Obsecro te per Deum ne me torqueas. Etenim Iesu vox illi tormentum erat, dicebat enim Iesus: Impure spiritus exi ab homine. Hic observa malitiam & inuidiam daemone, aduersus hominem, grauissimus ei est cruciatus, si non permittitur nocere homini. Sic & sceleratorum hominum indoles est, ut grauissimus illis sit cruciatus, si non permittuntur in obuium quaeque saeuire. Porro quod Christus daemone nomen quaerit, ex ignorantia non fit, sed ut sic ipsius potestas manifestior fiat, qua tam facile potest legionem eicere quam vnicum daemone.

Et de

Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascebat in agris. Et deprecabantur eum spiritus dicentes. Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus. Et concessit eis statim Iesus: Et exeuntes spiritus immundi, introierunt in porcos, & magno impetu grex praecipitatus est in mare, ad duo millia, & suffocati sunt in mari.

Dubium non est, quin multi daemones vagentur in orbe, in aere, in aquis, in desertis item locis, sicut ex scripturarum multis locis manifestum est. **Obfer.** Quorum quidem daemone ratio nobis incerta est, nisi quod certis coniecturis nouimus, quod nihil boni de illis nobis polliceri debeamus, & quod in ultimo iudicio tandem ad inferna retrudentur. Cum igitur illi daemones sentiunt se non posse longius inhabitare hunc hominem, timent ne iussu domini cogantur secedere ad tartara: deprecantur igitur Christum multis, ne ipsos extra regionem mittat. Quare hoc petierunt: ut haberent occasionem hominibus nocendi, aut fortassis quia in illis regionibus multos seruos habuerunt. Porro cum Iesus ad hanc petitionem non annueret, Rogant rursus daemones, ut permittatur sibi inuadere gregem porcorum, qui aderat. Hic iam vide quam parua sit daemone potestas, qui ne animantibus quidem brutis nocere possunt. Et vide quanto odio accensi sint erga genus humanum, ut hominum causa etiam iumenta corripiant, tanto inquam, hominum ardente odio, ut non solum ipsos, sed & ea quae ipsorum sunt, cupiant interire. Huius rei exemplum habemus, quod antequam beatum Iob Satan tentat, prius omnem substantiam eius perdit. Haec Diuus Hieronimus Hilarioni haeremitae adscribit, quibus & subiungit quod huic loco apte quadrat, nec

mouere quempiam debere, quod domini iussione duo millia porcorum à daemone interfecta sunt. Siquidem eos qui viderant, aliter non potuissent credere, exisse de homine tantam daemone multitudinem, nisi grandis porcorum numerus, & quasi à multis actus corruisset. Aliam causam aperit Theophilactus, scilicet ideo Iesum permisisse daemone inuadere porcos, ut ostenderet, quod & in homines, qui porcorum more viuunt, & in luto voluptatum versantur, ingrediuntur daemones, & mittunt illos praecipiti perditione huius vitae, ut suffocentur. Permittit etiam illis inuadere porcos, ut discamus quod sicut non pepercerunt porcis, ita neque illi obsessio pepercerit, nisi cum diuina virtus custodisset.

Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in agros. Et egressi sunt videre quid factum esset, & viderunt ad Iesum, & vident illum qui à daemone vexabatur, sedentem, vestitum, & sane mentis, & timuerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei qui daemone habuerat, & de porcis. Et rogare coeperunt eum, ut discederet de finibus eorum.

Nihil hic difficultatis est, sed tantum historiae copiosa descriptio. Subulci, qui custodiebant gregem, vident quidem porcos per praecipitum ruere in mare, nequaquam ausi sunt, vel porcos prohibere aequa, vel cum Iesu hanc expostulare iniuriam: & fugiunt in ciuitates & proximos vicos, & nunciant quid factum sit, nimirum de porcis. Hi ergo quorum porci erant, cogitabant esse re sua esse ut prospicerent, egrediuntur visum quid factum fuerit de porcis: & ecce vident Iesum, quem antea non viderant, & vident eum qui à daemone vexabatur, quem omnes nouerant prius praefuroris impatientia solitum oesca-

D ij tenas

thenas & compedes dirumpere, vestes dilacerare, seipsum faxis concidere, prætereuntes impetere, vesanis vociferationibus omnia complere, nunc sedere ad pedes Iesu quietum, vestitum ac sanæ mentis. Porro qui spectaculo adfuerant, neque enim solus erat Iesus, rursus ab initio narrant illis, qui procurrerunt, omnem rei gestæ historiam, de legione eiecta, de porcis demersis in lacum. Itaque cum iam ex re diligenter peruestigata, fides esset facta, quod narrabatur esse minimè vanum, metu percussi cœperunt rogare Iesum, vt ex ipsorum finibus procederet. Coniiciebant enim Iesum idem posse in hominibus quod in porcos. Et ingrati homines plus tristantur de porcorum interitu, quàm de hominis sanitate lætantur. Et certè hic homo dæmoniacus plus potuisset omnibus Gerasenis incommodare, quàm vniuersi porci commodare. Nonne miserrima conditio fuit Gerasenorum, qui homine adhuc à dæmoniis vexato, non potuerint tuti exire ciuitatem? Habet & præfens seculum, qui malunt habere porcos, quàm Iesum cum discipulis. Sic impij semper piorum conspectum deprecantur, ne aliquantisper cogantur ab impietate cessare.

Cumque ascendisset Iesus in nauim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt esset cum illo, & nō admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quanta sibi fecisset Iesus, & omnes mirabantur.

Matt. 7. Noluit Christus Margaritas proijcere porcis, nec dare sanctum canibus, sed rogatus discedere, conscendit nauim. Interea qui fuerat à dæmonio liberatus, videns autorem suæ salutis abire, cœpit illum rogare, vt sibi liceret in illius esse comitatu. Quare hoc? Vi-

demus in pusillanimitis; qui semel in periculum acti, si illis conceditur liberari, semper timent vincula. Exempli gratia: Qui diu in vinculis fuit, & præter opinionem eripitur, vbi cunque deinde apparitorem viderit, quasi timore corripitur, & sicut vulgi prouerbum habet, Gebrent kind furchten das fur. Pari ratione hic miser homo, timet ne spiritus immundi Iesu absente, redeant, & fiant nouissima peiora prioribus. Iesus autem sciens nihil superesse periculi, maluit illum habere præconem quàm comitem, quod id magis expediret multorum salutis. Iussit igitur illum abire, & omnibus prædicare quanta sibi fecerit dominus, & quomodo secum misericordiam fecerit. Ea regio autem, in qua hoc miraculum factum fuerat, decem ciuitates complectebatur, vnde & Decapolis dicta est. Abijt homo Iesu iussis obtemperans, ac per omnes eas ciuitates prædicabat, & qualis fuisset & qualis esset beneficio Iesu factus. Porro narratio fidem apud omnes fecit, quod plerisque illius regionis hominibus notus fuisset, & nunc palam præ se ferret integram mentis sanitatem à Iesu consequutam.

Et cum transcendisset Iesus rursus in nauim trans fretum, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam Archisynagogus nomine Iairus, & videns eum procidit ante pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens. Quoniam filia mea in extremis est, veni impone manum tuam super eam vt salua sit & viuat. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

Lucas dicit, quod turba omnis expectarit dominum, quem Geraseni, vt à finibus ipsorum recederet orabāt. Addit etiam Lucas, filiam hanc fuisse quasi duodennē, vnde nō dubiū, quia patri

patri charissima fuerit, iam infantiam egressa, & statim nubilis. Et hic vide quomodo necessitas nos humiliet: Archisynagogus ille, in necessitate constitutus, expectat dominum, procidit ad pedes eius & deprecabatur eum multum, ostendens festinato opus esse, si iam enim iā agere animam. Modica enim Archisynagogi fides est, qui credit Christum quidem posse infirmam sanare tactu manus (quemadmodū & Naaman Syrus putabat ad suam mundationem impositione manuum Helibzei opus esse) neque hoc posse absentem absenti conferre. Non credit mortuam posse suscitari. Vnde merito apud Matthæum dominus de Cæturionis fide dicit. Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Ipse enim Centurio aperte fatebatur, Christum vnico verbo omnia posse. Ob hanc tam modicam Archisynagogi fidem Christus nō detrectat officium, sed comitatur eum, ostendens oportere etiam inseruire his qui nostro officio indigni sunt. Et vti nam quidā magnates hoc domini exemplum imitarentur, imò non magnates tantum, sed & alij qui putant se esse aliquid, cum nihil sint. Inuenire est aliquos qui & possent & vellent beneficium conferre in proximum, sed quia non cum longa dignitatis præfatione alloquuntur, à petitoribus mutant animum.

Et mulier quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeffa à compluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat, cunque audisset de Iesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum eius, dicebat enim. Quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero: Et confestim siccatus est fons sanguinis, & sensit corpore, quia sanata esset à plaga.

In lauro præcessit exemplum fidei, sed modicæ, hic autem habemus exem-

plum maximæ fidei, cum mulier hæc emorroissa credit se tactu vestimentorum Christi sanari, & tamen multa erant quæ fidem potuissent infringere. Morbus erat grauis per se, durauerat per duodecim annos. Multi medici illam magis cruciarunt intempestiuis suis medicinis. Morbus indies vires accipiebat grauior, & iam tantum audiens potentia & benignitatis in Christo, non dubitat, quin solo tactu vestimentum Christi, etiam inscio Christo, sanitatem recipere possit. Sexus pudor ac morbi fecditas obstabat quominus faceret, quod fecerat Archisynagogus, sed accessit retro, contigit vestimentum Iesu. Tantam enim de illo conceperat spem, sicut diximus, vt diceret apud se, Si liceat vel simbriam vestis eius attingere, liberabor à morbo. Nec se fellit mulierem sua fiducia, simul vt tetigerat vestimentum domini, siccabatur sanguinis profluuium, sic vt ipsa statim sentiret sanitatem. Obserua hoc loci, vbi cessauerit omnis humana industria, tunc tandem incipit se prodere diuina potentia. Vnde in omnibus necessitatibus nostris principio ad Deum fugiendum est, qui si annuerit votis nostris, omnia felicem habebunt successum.

Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem quæ exierat de illo, conuersus ad turbam aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ad eum discipuli. Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit? Et circumspiciebat videre eam quæ hoc fecerat. Mulier verò timens ac tremens, sciens quod factum esset in se, venit & procedit ante eum, & dixit ei omnem veritatem: Ille autem dixit ei. Filia fides tua te saluam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua.

Qui sola veste morbum hominibus incurabilem sanare poterat, hunc certè

Fides modica

Reg. 5

Matt. 5

Obseru.

Fides maxima

Obseru.

non potuit latere, quæ quo animo ipsum tetigerat. Vnde quod interrogat de tactu, non ignorantia est, sed voluit sic manifestare fidem mulieris, & interim animare Archisynagogum ut bono animo sit, nihil diffidens de morbo filiae suae. Quod verò mulier tremens ac timens accedit, pudoris est, & fortassis timet, ne Christum hoc bono furto offenderit, qui beneficium repperet. Hanc historiam Sept. Tertullianus tractat pulchrè lib. iij. aduersus Martionem. Velim & hunc locum considerent de tactu vestium Christi, reliquiarum conspurcatores. Nolo tamen ego quibusdam impijs impostoribus, qui praetextu reliquiarum ventrem suum alunt, vel consulere, vel patrocinari. Sed nunquid horum impostura, praedjudicare debet sanctorum sanctis reliquiis? Sed hac de re olim plura: Placet hic vice coronidis adijcere, quod de hoc domini facti in ecclesiastica historia legitur. Verba Eusebij sic habet: Mulierem quam sanguinis profluuium laborantem à saluatore curatam euangelia tradunt, Caesareae Philippi ciuem fuisse constar, domusque eius in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus verò domus ipsius, basis quaedam in loco æditiore collocata monstratur, in qua mulieris velut genubus Christi prouolutæ, palmasque suppliciter tendentis, imago ære videtur expressa, &c. Adstat verò alia ære nihilominus fusa statua, habitu viri stola circumdanti, ac dexteram mulieri porrigentis. Atque huius ad pedem statuæ, è basi herba quaedam noua specie nascitur: quæ cum exorta fuerit, excrescere vsque ad stolæ illius ærei indumenti simbriam solet. Quam cum summo vertice contigerit, vires inde ad omnes depellendos morbos, languoresque conquirat. Ita vt quæcunque illa fuerit corporis infirmitas, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino virium habens, si antequam æræ simbriae summitatē

Tertull.
Obfer.

De sanctorum reliquijs.

Eusebij

Obferu.

crescendo contigerit, decerpatur. Eam statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam tradebant, quæ permansit nostra vsque ad tempora, sicut ipsi oculis nostris perspeximus: Hactenus Eusebius, cuius quidem verba adscribere placuit, vt habeant temerarij illi sacri legi, qui diuorum imaginibus bellum mouent, exemplum, in quo doceantur, quàm non recens sit imaginum vsus in ecclesijs.

Adhuc eo loquente veniunt nuncij ad Archisynagogum, dicentes, Quia filia tua mortua est, quid ultra vexas magistrum? Iesus autem audito verbo quod dicebatur, ait Archisynagogo: noli timere, tantummodo crede. Et non admisit quæquam se ferui, nisi Petrum & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi. Et veniunt in domum Archisynagogi, & vidit tumultum, & flentes, & euulantes multum, & ingressus ait illis: Quid turbamini & ploratis, puella non est mortua sed dormit. Et irridebant eum.

Tentat fides Archisynagogi, à seruis qui non maiorem de Christo opinionem conceperant, quàm dominus illorum. Putant enim nulla re iam opus esse nisi sepulchro quo condiatur puella. In infirmitate fuisse aliquam spem reualescentiæ, sed iam illa mortua conclusum omnino esse. Admonent igitur famuli dominum, ne diutius vexet dominum, quem non credebant posse à mortuis reuocare adolescentulam. Facit autem hoc seruorum nuncium ad manifestationem miraculi & potentiæ Christi. Certo siquidem affirmant famuli adolescentulam iam mortuam, vt post hac de resuscitatiõe nemo dubitaret. Porro Iesus audiens tam triste nuncium adferri ad patrem filiae iam mortuæ, consolatur eum dicens. Noli timere, tantummodo crede. Parum refert siue viua sit puella, siue mortua, tantummodo crede & viuam recipies. Cum autem venisset ad domum, non

acce

accepit omnes discipulos secum, sed tantum hos tres quibus peculiaria nomina imposuerat, Petrum Iacobum & Ioannem. Ingressus autem dominus cum discipulis, vidit turbam tumultuantem, & more Iudaico deplorantem præmataram filiae mortem, & ait illis dominus. Quid turbamini & ploratis? Non est mortua puella, sed dormit. Nimirum domino dormiebat, qui verbo poterat expergefaceri, multo facilius quàm homo hominem excitare à somno. Sed hoc non intelligit turba, ideoque quod non intelligit, irridet. Et hæc verè sunt gratiarum actiones quas promerentur pij de impijs, scilicet irrisionem & calumnias. Malum quidem est pro beneficiis non habere gratias, sed pro beneficiis referre calumnias, omnium pessimum est. Et tamen hæc ætas tales fert homines, qui tuo cibo pasti, tuam famam denigrare conantur.

Ipsè verò cietis omnibus, assumit patrem & matrem puella, & qui secum erant, & ingrediuntur vbi puella erat iacens. Et tenens manum puella, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum, Puella, tibi dico, surge. Et confestim surrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis vehementer, vt nemo id sciret, & iussit dare illi manducare.

Vt dominus ostenderet se suis miraculis non ambire auram popularem, neque incredulos dignos, qui videant Dei miracula, noluit quæquam admittere, præter solos parentes, tres item supra memoratos discipulos, quos huius miraculi voluit habere testes. Non uisimè iubet, puellæ dari cibum, ad testificandum ipsam verè iam resuscitatam & viuam, alias enim potuisset phantasma videri. Quod autem puellæ manum tangit, non ita cogitandum est, quasi aliter non potuerit, cum in resuscitatione Lazari ne manum quidem admo-

Ioan. 11.

uerit. Obserua item quod Christus paulo ante Gerasenum daemoniacum voluit habere præconem diuinæ potentiæ & misericordiæ, hunc autem Archisynagogum noluit habere præconem, vt sic testetur Deum humana sapientia vel prudentia parum opus habere. Obseruandum deinde hanc puellam duodennem typum gerere horum hominum, qui ex infirmitate quadam humana labuntur in aliquod facinus, his adhuc facillimè subueniri potest. Difficilior eius curatio, qui iam in publicum emanauit: difficillima qui longa peccandi consuetudine callum duxit. Ea omnia pulchrè significantur in tribus mortuis quos Christus in euangelio resuscitasse traditur. Sed non placet hanc rem iam pluribus tractare. Sufficiat iam sic huic capiti imposuisse finem, gratia & benignitate domini Iesu Christi. Amen.

CAPVT SEXTVM.

ET egressus inde abiit in patriam suam, & sequebantur eum discipuli sui. Et factò sabbato cepit in synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde huic hæc omnia? Et quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes tales quæ permansus eius efficiuntur? Nonne hic est faber ille, filius Mariæ, frater Iacobi & Ioseph & Iudæ & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.

Quocunque locorum, quacunque occasione sese confert, aut recipit dominus Iesus, vbique sui similis est, salutem adfert, vt interim comites discipulos admoneat, nusquam esse cessandum ab euangelico negotio, sed semper hoc per omnem occasionem agendum, vt ex malis reddamus bonos, ex bonis meliores: siue domi contingat viuere, siue peregre, siue in publico, siue in priuato.

D iij

le

Iesus igitur qui Gerafenos adire tenta-
 rat, ne videretur in alienos propensior
 quam in suos, relictis locis lacui victi-
 nis, recepit sese in patriam suam, nimirum
 Nazareth, in qua conceptus & nutritus
 fuerat, comitati sunt illum discipuli iam
 affectatores perpetui. Porro cum aduenisset
 dies sabbati, quo ex laudatissimo more
 Iudaei consueverunt convenire ut legem
 domini vel discerent, vel docerent, ingressus
 est & Iesus, & coepit docere: Interim iuxta
 Lucae demonstrationem, ex Esaia demonstras
 se esse Messiam. Quum sic igitur doceret
 in synagoga Iesus, apud multos hoc ele-
 vauit illius auctoritatem, quod iuxta carnem
 notus esset. Nouerant tenues parentes, &
 humilem domum vnde prodierat: de patre
 caelesti, de quo domo aeterna, vnde nostra
 causa descenderat, ne per somnum quidem
 aliquid suspicabantur. Nouerant artem
 paternam, qua Ioseph familiam alebat, quam
 ut videtur, primis annis & ipse Iesus
 exercuerat. Proinde quibus notus erat Iesus,
 qui vsque ad annum ferme trigessimum
 vixerat apud suos, nihil praese ferens
 pharisaicae doctrinae, quum audirent eum
 magna cum auctoritate docentem, quae
 nunquam audierant a doctissimis Phariseis,
 vehementer admirati sunt, dicentes inter
 sese. Vnde hic subito factus est alius?
 Vnde huic haec omnia? Et quod est hoc
 nouum sapientiae genus, quae data est
 illi? Et vnde tam praesens vis in edendis
 miraculis, quantum nec in villo prophetarum
 audiuimus? Nonne hic est faber ille, filius
 Mariae, frater Iacobi, & Ioseph & Iudae &
 Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum
 sunt? **Obseru.** Observandum hic, illos qui
 fratres domini vocantur, non fuisse filios
 Mariae vel Ioseph, sicut Heluius dogmatizabat,
 sed more scripturae vocantur fratres, qui
 ex vna familia cognati sunt. Sic Loth frater
 Abrahami dicitur, cum tantum huius consobrinus,
 ille fuerit. Facilia sunt haec. Sequitur.

Luc. 4.

Obseru.

Gen. 3

Et dicebat illis Iesus, Quia non est Prophe-
 ta sine honore nisi in patria sua, et in do-
 mo sua, et in cognatione sua: Et non poterat
 ibi virtute vllam facere, nisi paucos infir-
 mos impositis manibus curauit: & mira-
 batur propter incredulitatem eorum, &
 circumibat castella in circuitu docens.

Prophetam non esse acceptum in pa-
 tria sua, apud Lucam exemplis Heliae
 & Heltzei probat, dum ille a vidua Sa-
 reptana pascitur, hic vero Naaman Sy-
 rum a lepra mundat. Quod igitur alijs
 prophetis factum est, idem & Chris-
 to accidit. In alijs regionibus & ci-
 uitatibus fama eius celebris est, vnde
 ad ipsum confluxit turba promiscua po-
 puli, in patria autem sua omnino con-
 temnitur. Sic enim vulgi iudicium est,
 cui peregrina plus placent, quam pro-
 ximiora. Et hoc aliquando videmus,
 quod ij quos nos paruis facimus aut om-
 nino contemnimus, alibi in magno ho-
 nore sunt. Plerumque item fit, ut Iudaei
 Barrabam liberent, Christum autem cru-
 cifigant. Ad iungam & hoc, quod quic-
 quid vel peregrini vel noui est, hoc mul-
 tis placet, praeter omnibus veteribus. Vn-
 de plurimum accidit, ut fiat Glauci &
 Diomedis permutatio. Habet etiam
 vulgi prouerbiu: Quod rarum, cha-
 rum: Sed praeposterum est hoc vulgi
 iudicium, & qui rem non ex eo probat,
 vnde probare oportebat. Gustato pri-
 mum fructum, deinde ferto sententiam.
 Caeterum sequitur hic, quod Christus
 non potuerit in patria sua virtutem vllam
 facere, nisi quod paucos infirmos
 impositis manibus curauit. Quare non
 potuit? Quia noluit. Subest enim ei cum
 voluerit posse. Sed quare noluit? Pro-
 pter incredulitatem illorum, & ne mi-
 racula visa illis forent occasio grauio-
 ris poenae. Quod autem mirari dicitur
 dominus incredulitatem illorum, non
 quasi inopinata & improuisa miratur,
 qui nouit omnia antequam fiant, sed
 qui nouit occulta cordis, quod miran-
 dum

Luc. 4.

Reg. 4.

Peregr. na ph. cent.

Sap. 2.

dum vult intimare hominibus, mirari
 se coram hominibus ostendit. Et pro-
 fecto admiranda Nazarenorum infide-
 litas, qui & doctoribus abundantes,
 & eloquijs diuinis, in quibus Christi
 praedicabatur aduentus, ipsum etiam
 praesentem habentes Christum, agni-
 tionem sui & verbis ingerentem & vir-
 tutibus, nihilominus increduli dura-
 bant. Aduertendum autem, quod vo-
 lens ostendere, se posse quidem hic in
 patria sua mirabilia operari, vel pau-
 cos infirmos curat, omnipotens enim
 nomen eius. Sed noluit plura facere,
 ne plura faciens, ut diximus, ciues in-
 credulitatis condemnaret. Obscurum
 non est quid dominus Capernaum &
 Bethsaida & Corozain imprecatur, in
 quibus ciuitatibus multa signa ostend-
 erat. Porro quia Iesu erat cursum suum
 consummare, neque aliquem contra
 suam voluntatem saluare, relictam patriam
 incredula, alio concessit, circumiens ca-
 stella, vbique sanans & docens.

Exo. 15.

Matt. 11

Marc. 3.

Matt. 18

Potestas discipu- lorum.

Et vocauit duodecim, & coepit eos
 mittere binos: & dabat illis potestatem
 spirituum immundorum.

Iam tempus erat, ut apostoli quos
 Euangelicae functioni designaret, iam-
 que aliquandiu assidui comites fuerat
 Iesu, emitterentur. Vocat igitur duo-
 decim, nimirum eos quos supra Mar-
 cus nominauit, a Simone Petro nume-
 rare incipiens, vsque ad Iudam Iscariotem.
 Et hos binos & binos emisit, tum ut
 in ore duorum vel trium consisteret om-
 ne verbum, tum etiam, ut ostenderet
 ipso facto nullos aptiores esse ad euan-
 gelizandi munus, nisi quos fraternam
 commendaret charitas. Emisit autem in-
 ermes ac nudos, ne quid hic in caelesti
 negotio sibi vindicarent mundana praes-
 idia. Porro ne leuis esset piscatorum
 & idiotarum auctoritas, addidit illis, quod
 huius mundi monarchae suis legatis ac
 praefectis dare non possunt. Tradidit
 enim illis potestatem eiciendi daemo-

nes. Vide autem quam benignus & cle-
 mens sit dominus, qui non inuidet dis-
 cipulis suas virtutes, & sicut ipse cura-
 uerat omnem languorem & omnem
 infirmitatem, apostolis quoque suis dedit
 potestatem ut curarent oes omnium mor-
 bos & languores. Sed multa distantia
 est inter habere & tribuere, donare &
 accipere. Iste quodcumque agit, pote-
 state domini agit. Illi si quid faciunt,
 imbecillitatem suam & virtutem do-
 mini confitentur, dicentes ut Petrus:
 In nomine Iesu Christi Nazareni, surge
 & ambula. Sequitur.

Act. 4.

Et praecipit eis ne quid tollerent in via,
 nisi virgam tantum: non peram, non pa-
 nem, neque in zona es, sed calceatos san-
 dalijs, & ne induerentur duabus tunicis.

Munus euangelicum tam impletum
 est curis & laboribus, ut certe requirat
 hominem ab omnibus alienis curis li-
 berum: proinde hic Christus adimit
 discipulis omnia quaecumque eos remo-
 rari possent in via ambulantes. Virgam
 eis concedit tantum, ut expeditiores
 sint in via, utentes ipsa scipionis loco.
 Neque concedit eis, ut vel contra fa-
 mem, neque frigus, neque hostes se mu-
 niant, sed haec omnia quae viator sibi
 necessaria putat, superflua existiment:
 ita neque panem, neque peram, neque
 zonam aere onustam, neque duas tuni-
 cas, sed cum virga concedit sandalia, le-
 ue calciamentorum genus, quod & pe-
 des defendit, & tamen eos non remora-
 tur a celeri cursu. Summa, haec omnia
 eo spectant, ut sic se parent, quod nulla
 re impediatur ad euangelij praedica-
 tionem, omnem sollicitudinem & cur-
 ram in Christum reijcientes. Igitur non
 peccabit in hoc, si quis secum ferat ba-
 culum etiam quo tutus sit aduersus ca-
 num morsus: vel peram, vel panem,
 vel pecuniam, ut alijs non sit oneris: vel
 calciamenta vel ocreas, vel tunicam &
 pallium ad propulsandum frigus & im-
 bres: modo in has res nemo plus fidat
 quam

Euangelii zadi munus requirit liberum hominem.

Obseru.

quàm in Christo, nec patiatu sibi suã prædicta esse impedimento. Legimus & apostolos quosdã habuisse gladios, & vsos procuratores: & Paulus proprijs manibus laborauit. Sed hanc rem in Matthæo explicauimus.

Et dicebat eis. Quocunq; introieritis in domum, illic manete donec inde exeatis: & quicumque non receperint vos, nec audierint, exeutes inde excutite puluerẽ de pedibus vestris, in testimonium illis.

Quidam codices adiungunt. [*Amen dico vobis, tolerabilius erit Sodomis & Gomorris in die iudicij, quàm ciuitati illi.*]

Vult autem dicere dominus discipulis. Emitto vos sine argento & auro, nolo vt onusti sitis villo cõmeatu, ne tamen sitis solliciti, vel de diuerso rio, vel de cibo. Sed ingressi ciuitatem vel vicum, quacunque domus vos exceperit, etiam si sit tenuis & humilis, illic permanete, donec alio vocante euangelij profectu, visum fuerit inde discedere. Pauci & paruo contenti, nõ eritis cuiquam graues hospites. Vix fieri poterit, vt vsquam sit tam deplorata ciuitas, in qua nullus reperitur, qui tales hospites nõ sit cupidè recepturus, cum sint qui medicum magno conducant, & è longinquo accersant. Sed poterant discipuli obijcere: Quid si nos à se repulerint? Respondet: Quod si domus aut ciuitas contigerit tam ingrata, vt vos vltro deferentes cæleste munus, quo sanentur & corpora & animi, nõ recipiant, nolite ob paucorum peruersitatem desistere à suscepto negotio, sed exeutes inde excutite puluerẽ etiã de pedibus vestris, sic illis exprobrantes suam ingrati tudinem & stultitiam, qui noluerunt eos recipere, qui & corpori & animæ mereri voluissent atque potuissent: tam nulla mercedis spe, vt etiam puluerem non petant. Apparet solenne fuisse apud Iudæos, excutere puluerem de pedibus, exprobrando aliqui

bus suam ingrati tudinem. Vnicuique enim regioni suus mos est.

Et exeutes prædicabãt vt poenitentiam agerẽt, et demonia multa eijciebãt, et vngebãt oleo multos agrotos, & sanabãtur.

Matthæus hanc rem copiosius habet, sed nõn opus est hic recensere, nisi quod præscripserit illis dominus, quo abire deberẽt. Ait enim: In viã gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed ire potius ad oues quæ perierunt domus Israel. Exeutes ergo discipuli eandẽ prædicationem faciunt, quã & à Ioanne & à Christo audiuerant: nimirum dicentes, Poenitentiam agite, appropinquat enim regnum cælorum. Prædicationẽ autẽ suam cõfirmabãt subsequẽtib; signis: quod neque Ioannes Baptista, neque quisquam vel Phariseorum vel scribarum poterunt facere, scilicet, eijcere dæmones, & sanare quolibet morbos. Porro quod de vnctione olei hic dicit, neque Matthæus neque Lucas memorat. Neque tamen dubium est, quin domini iussu agrotos oleo unxerint.

Quis enim tam impudens est, vt opinetur discipulos aliter fecisse, quàm quod à Christo acceperunt? Et hic olei vsus à tempore apostolorum in ecclesia seruatus est, vsq; in hanc horam. quantumvis multi hæretici impudentissimè hac de vnctione crocitarunt. Quod discipuli hic apud Marcum faciunt, idem & post domini ascensionem fecisse, certum est ex epistola Iacobi, qui dicit: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum: & alleviabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Secundum hanc Apostoli admonitionẽ, & apostolorum discipuli fecerunt. Meminit enim & Tertullianus, olei quo dominus suos ungere solet, inter cætera sacramenta. Nescio tamen an de oleo christi

chris matis, vel extremæ vnctionis dicitur. Porro Diuus Augustinus clarioribus verbis rem effert, sic dicens: Quotiens aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, nõ diuini, &c. sed qui ægrotat in sola Dei misericordia fidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumq; benedictum fideliter ab ecclesia petat, vt de corpus ungetur. Et secundum Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, &c. Eiusdem rei meminit li. ij. cap. iij. de visitatione infirmorum. Hæc pijs sufficiant, qui certè domini sacramenta vel inutilia vel superflua non iudicabunt. Qui hoc facit quod ab apostolis & eorum discipulis factum nouerit, nunquam in hoc peccabit.

Et audiuit rex Herodes (manifestum enim factum est nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes Baptista resurrexit à mortuis, & propterea virtutes operantur in illo. Alij autem dicebant, Quia Helias est. Alij verò dicebant: Quia propheta est, quasi vnus ex prophetis. Quo audito Herodes ait, Quem ego decollavi Ioannẽ hic à mortuis resurrexit.

Varia fuit quorundã de anima sententia, siue maior opinio diuersa, cum hic sic, alius sic sentiret. Nihil esse post mortẽ, Epicuri schola est. Ait & Seneca, omnia post mortem finiri, etiam ipsam. Sed Platonici immortalem animam è contrario reclamant, imò adhuc proximè etiam in corpora remeabilem affirmant, etsi non in eadem, & si non in humana tantum, vt Euphorbus in Pythagoram, Homerus in Pausaniam recenseantur. Sed vnde Philosophi in hanc stultitiam peruenerint paucis dici non potest. In ea opinione & Herodes fuit cum alijs quibusdam, vt de audiens Christum tam mirabilia facere, arbitratur Ioannis animam in Christi corpus remigrasse, & Ioannem sic quasi diuiniorem factum, ideoque tam miranda operari. Tam crebra enim

erant Christi miracula, tam euidentia item, vt nemo posset causari cõmentaria: tam salutifera, vt nullus calumniari posset, ea per malos dæmones geri. Nihil ergo cogitat Herodes, quàm Ioannem resurrexisse, & aliud corpus adsumpsisse. Rursus alij, sumpta cõiectura ex Malachiæ vaticinio, dicebant Iesum esse Heliam, cuius reditus promittitur ante diem domini magnum & horribilem. Erant qui negarent illum esse Heliam, cuius apud Iudæos summa erat authoritas, sed vnum quempiam ex mediocribus prophetis, qui reuixisset. Quorum sententijs auditis, Herodes perstitit in sua dicens. Imò hic est ipse Ioannes quem ego decollavi, Is reuixit, ac iam diuus factus operatur humanis viribus superiora. Est & alius locus euangelij, huic non dispar, cum dominus suos discipulos interrogat dicens, Quem dicunt homines esse filium hominis? Illi autem responderunt: Alij Heliam, alij Ioannẽ Baptistam, alij verò Ieremiam, aut vnũ ex prophetis. Sed hic obserua, quamuis Christus ab Herode non agnosceretur, tamen summis & sanctissimis viris assemblatur. Longè enim præstat appellari Ioannes Baptista, quàm Roboam, Achaz vel Manasses, &c. Quin etiam Herodis stoliditatem considera, fatetur Ioannem reuixisse, fatetur illũ nunc dæmũ plus valere quàm valuerat viuus, & tamen propemodum iactat, quod illum occiderit, paratus & eum rursus occidere si licuisset. Tanti facinoris occasionem audire est operæ pretium.

Ipsè enim Herodes, misit ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.

Impius rex mittit sceleratos milites, ac comprehẽdi facit sanctissimum, quo inter natos mulierum maior non surrexit. Sed ponderabimus singula verba

De rectitudine catholice cõuersa. par. 10.

Matth.

Ioã. 10.

De vnctione olei.

Tertul. de resur. rectioe carnis.

Iaco. 5.

Lib. 1. ad uerius Marcionem. pag. 162.

Mat. 4.

Mat. 16.

Obser.

Mat. 16.

Herodes.

Gal. 4.

verba. Herodes misit & tenuit Ioannem. Quis est iste Herodes? Eius Herodis qui innocentes occiderat filius, hoc est, mali corui malum ouum. Pater occidit infantes pueros, filius innocentem prophetam: Pater persequitur Christum, filius præcursores. Sic enim perpetuo Esau non cessat persequi Iacob, Cayn Abelum, Absalon Dauidem. Herodes igitur ille misit. Quid misit? Satellites nimirum suos, qui noverant quam in re possent domino suo regi gratum facere. Hos igitur impij regis impios seruos misit, ac tenuit Ioannem, qui per filiolum iussus suapte sponte venisset, & vinxit eum in carcere. Ioannes venit ut liberaret regem à vinculis diaboli, & rex vinculis alligat sanctum virum in carcere. Rogas, quid mali fecit? quare proiectus est in carcerem? Propter Herodiadem. Quid Ioanni rei est cum Herodiade? Quid sancto viro cum spurcissima lupa? Herodias hæc fuit vxor Philippi fratris Herodis, & hic fratris vxorem apud se retinebat. Quid hæc ad Ioannem? Nunquid Ioannes Philippum vxore spoliavit? Nequaquam. Ut quid igitur Euangelista dicit, Herodes misit ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcerem, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Audi.

Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat.

Hæc causa est quod sanctus vir in vinculis tenetur, quia officium suum sedulo exequitur, & Herodem admonet ne suo desit officio, dicens: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Frater enim adhuc superest, & filiam habet, ut non sit necesse suscitare semen fratris. Non licet tibi, quia rex es, & omnes omnium oculi in te conuersi. Quod tu feceris, & alij sibi licere poterant, sicq; tuo malo exemplo alios ad

impietatem prouocas. Non licet tibi habere vxorem fratris tui, cum grande piaculū sit regem etiam aliās scortari. Hæc serè verborum Ioannis sententia est, sed iuxta Comicum, Obsequium amicos, veritas odium parit. hinc sequitur: Herodias autem insidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat. Quare insidiabatur illi? Quia timebat ne Ioanne improbius admonente, Herodes scortum abijceret. Ideo volebat impia mulier pium virum occidere, sed non videt qua occasione hoc ipsum posset.

Herodes autem metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

Poterat quispiam dicere, Quid opus erat Herodiadem Ioanni insidiari, cum nullum erat periculum, Herodem persuaderi ut abijceret adulteram, & si voluit occidere Ioannem, quid remoraret illam ab incepto? Subiungit Marcus. Herodes enim metuebat Ioannem, & si non amabat ex animo: sciebat enim illum virum iustum ac sanctum, & obseruabat eum, multisq; in rebus illius consilijs obtemperabat, ac libenter audiebat. Hæc obstant quo minus impia adultera posset Ioannem extinguere. Herodes habet occasionem ut metuat Ioannem, & obseruet, & illius monitis obtemperet, scit enim illum virum iustum & sanctum. Herodias autem habet impedimentum ne suam malitiam exerceat, cum scit Ioannem aliquid posse apud adulterum. Et hic obseruandum principibus viris, quales debeant admittere consiliatores, nimirum homines iustos & sanctos: & eos debent suscipere, eis obtemperare, & libenter audire. Sed inuenies iam, qui habent bonos & optimos viros à consilijs, sed abutuntur eis ad porrigendam matulam: audiunt eos proponentes bona, sed non obtemperant: imò mallent bo-

Obserua

nos

Matt. 14.

nos viros non adesse, quos semper impietas metuere cogitur. Inuenies deinde, qui quales sunt principes, tales etiā eligunt sibi consiliatores, ne desit dignum patellæ operculum. Cæterum, quæ hic refert Marcus de Herode, quæ licet sanctè senserit de Ioanne, ad illud tempus referendum est, quo nondum Ioannes libertinè Herodem increpauerat. Apud Matthæum enim sic legimus: Et volens Herodes Ioannem occidere, timuit populum, quia sicut prophetam eum habebat. Bene comparatum, & iuxta prouerbiū vetus, Pares cum paribus facillimè congregantur. Vtrique sedet animo occidere Ioannem: Herodes timet populum, Herodias regem: tantum deest vtriusque occasio ad perpetrandum facinus, sic ut excusari posset.

Et cum dies oportunus accidisset, Herodes natalis sui cenam fecit, principibus, & tribunis, & primis Galilææ. Cumque introisset filia ipsius Herodias, & saltasset, & placuisset Herodi simulque recumbentibus: rex ait puella, Pete à me quod vis, & dabo tibi: & iurauit illi, Quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

Morem hic vides veterum, quomodo soliti fuerint quidam celebrare diem natalis sui, quod in quibusdam regionibus adhuc fieri constat. Sic & Herodes celebrat diem natalis sui magno sumptu, magno luxu, magnaque lætitia. Aduocarat enim magnates regni sui, quo honestaretur conuiuium. Neque citra saltationem lætitia hæc transacta est, ingressa enim filia Herodias, saltat coram rege & simul recumbentibus. Quod cum mirè placuisset regi & conuiuis, rex ait puellæ, pete à me quod vis & dabo tibi. Et ut maiorem fidutiā adderet puellæ petendi quicquid libuisset, temulentum promissum iure iurando confirmauit. Quicquid, inquit, petieris, etiam si dimidium regni mei

petieris, dabo tibi. O vocem stultissimam, & temulento regi dignam. Hic vide hominem, cui merito regnum committitur, qui non dubitat dimidium regni, turpi saltatione vendere: nec satis est semel polliceri, nisi & iusiurandum accedat. Et tales Herodes multos est inuenire, qui pro poculo vini ebibendo audent magna polliceri, & sanctius seruant quod temulenti promiserunt, quam baptisimi votum, vel aliud sanctum votum. Vnde & in vulgi prouerbiū celsit, Vino ingrediente, sapientiam egredi. Hinc in Prouerbijs scribitur, Noli regibus dare vinum, quia nullum secretum ubi regnat ebrietas: Ne fortè bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

Obserua

Pro. 31.

Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa: Caput Ioannis Baptistæ. Cumque introisset, statim cum festinatione ad regem, petiuit dicens. Volo ut protinus mihi des in disco caput Ioannis Baptistæ.

Attende, Puella quemadmodum hanc fabulam matris instinctu coepit agere (nam illa diem, locum, & horam obseruabat, illa saltatriculam instruxerat) non audeat ilico pronunciare quid peteret, sed egressa è conuiuio consuluit matrem dicens: Iure iurando rex confirmauit se daturum quicquid petiero, quid igitur petam? Hic merito locus erat hæsitandi, ne tanta periret oportunitas. At incesta mulier nihil contata, neque quicquam charius habens morte sanctissimi viri, respondit: Pete caput Ioannis Baptistæ. Cogitabat enim venefica, si non esset qui à se regis animum abduceret, posse omnia impetrari postea à rege iam cæco amore temulento. Sed audi docilem ad omne flagitium puellulam: Ilco reuersa est intro ubi Rex prandebat, dicens:

E

Vnicum

Vnicum dumtaxat missum peto: Volo vt protinus mihi des in disco caput Ioannis Baptistæ. Quare protinus: Ne Ioannes colloquedo longius cum rege; perficiat vt adulteram abijceret. Et verisimile est filiam libentius commoratum cum Herode, quam cum Philippo, vt sic videamus quod minime degenerarit. Sequitur.

Et contristatus est rex: Propter iurandum autem, & propter simul discumbentes, noluit eam contristare: sed misso spicatore, præcepit caput eius adferri in disco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito discipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento.

Quantumuis aliquis sit pessimus, tamen non potest fieri, quin conscientia ipsum accuset, si male fecerit: Sic & crudelissimus tyrannus audiens impiam petitionem contristatur, non enim potest vel negare vel dissimulare tam crudele facinus. Sed quare non negauit petitionem? Propter iurandum, & propter simul discumbentes noluit eam contristare. Audi obsecro. Nouerat Ioannem iustum & sanctum virum, & eum libenter audiebat, sed quia iurauerat, non vult mutare sententiam. Oh præposteram & nefandam religionem illam: Rex ille impius timet iurandum rescindere, quod lasciuia puellæ motus, inter pocula vino sepultus fecit: sed rem habere cum vxore fratris, temerè polliceri, inebriari vino, sanctum virum in carcerem conicere, & postea decollari iubere, non timet. Sed præstat, scilicet, iustum & sanctum virum, qui in omnibus animæ tuæ salutem quærit, perdere, quam regem adulterum & ebriosum pelerare, quam puellam tam impudicam, tam honestos, scilicet, hospites contristari. Sic solent impij ex-

colare culicem, & deglutire camelum: sed viri cordati erat, ad æquitatem hoc iuramentum exigere & cogitare: Iurasti quidem te omne quod Herodias filia petat daturum ei, iurasti quidem, & iuramenta viro honesto seruanda sunt, verum quando puella hoc abs te petit quod æquum & bonum est, & iuramentum de præstando quod quis velit, tunc seruandum est, si id quod promisimus in se licitum, & his quibus promisimus vtile sit, ided nunc omnem perfidiæ maculam effugere possum, non præstando quod promiseram. Vide etenim singula. Rex temulentus deierat, puella lasciuia & impudica petit quod inhonestum & proximo nocuum, & nemini vtile est, quod præter & contra omne æquum & iustum est. Quis igitur sanæ mentis hoc iuramentum præstandum esse diceret? Sed ob iurgatio Ioannis ob ductâ fratris vxorem, magis coegit Herodem, quam iuramentum. Hic vide diabolicas nuptias, & eius domini conuiuas. Rex adulter inebriatur, stolidè iurat: Herodias parat necem Ioanni, puella homicidium postulat, licitor promptè obedit, conuiuæ suscipiunt. Sed hi sunt adulterij & ebrietatis fructus. Nullus erat regi tam amicus, qui rem tam nefariam interpellaret. Et postea miramur, si reges aliquando audent nefaria, quæ tales habeant conuiuas, vel timidos, vel impios, vel adulatores. Sed non possum huic tragœdiæ longius immorari. Temeritatem puellæ, quæ caput viri adhuc cruentum matri offert, quis non videt? Vbi corpus sancti viri positum sit, parum refert.

Et conuenientes apostoli ad Iesum, renunciauerunt ei omnia quæ egerant & docuerant. Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec spatium manducandi habebant. Et ascendentes in nauim, abierunt

vnt in desertum locum seorsum. Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi, & pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc: & præuenierunt eos.

Historiâ de Ioanis decollatione obiter inferuit Marcus, cum sic occasione miraculorum Christi in mentionem Ioannis inciderat, scilicet, quomodo quidam dixerint Ioannem ab Herode decollatum resurrexisse à mortuis, & ided tanta miracula operari: iam ceptum ordinem prosequitur. Et quia paulò ante dixerat apostolos duo decim à Christo emissos ad prædicandum, iam memorat eos ad Christum rediisse, & retulisse quàm feliciter res successerint. Sic & apud Lucam septuaginta duo discipuli, quos dominus ad prædicandum emiserat, reuersi sunt cum gaudio dicentes, Domine etiam daemona subiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis, Videbam fatam sicut fulgur cadentem de caelo. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit, & cæc. Sic, & hoc loci veniunt duodecim apostoli & renunciant domino, quid vel fecerint vel docuerint. Et ait illis, Venite in desertum locum & requiescite pusillum, quod simpliciter intelligere possumus, concionatores non debere adeo se semel laboribus conficere, vt ad docendum prorsus inutiles reddantur, sed ita debere docere, vt ad docendum diu vtilis & alacres esse queant: id quod futurum est, si aliquando à laboribus ad quietem concesserint, non ad voluptatibus laxandum animum, sed vt corpus non nimio labore conficiatur. Nota est ethnici poetæ sententia, Quod caret alterna requie durabile non est. Nec incelebre est proverbiū: Funiculus nimium tensus rumpitur: homo plus iusto laboribus occu-

patus, diu illis ferendis sufficere non potest. Sed hæc admonitio nostris concionatoribus superflua est, apostolis autem necessarium erat, sic concedere pusillum ad quietem, siquidem vbi tū temporis offenderunt discipuli dominum, innumera hominum turba ventitabat ad Iesum, qui adeo nullam quietem permittebant Apostolis ex istinere lassis, vt ne cibi quidem sumendi daretur spatium. Ideoque dimissis turbis, & conscensa nauis, petierunt littus Bethsaidæ vicinū, atque inde in locū desertum sese cum domino receperunt. Verum nec hic corrigi diu latitare, quia secessus hic nihil aliud quam irritauit & acuit hominum desideria. Obseruatum est à quibusdā, quod se corulissent, nimirum in desertum spectans ciuitatem Bethsaidæ: moxque rumore sparso quod illic ageret, magna vis promiscuæ multitudinis, ex omnibus vicinis oppidis, eodem pedes contendit itinere, sic vt prius eodem pedes peruenerint, quàm ipse dominus cum discipulis, etiam nauigatione adiutus. Vtinam tam audierint nostri seculi homines, vt semper præuenirent ecclesiasten, ne ipse cogatur illos diu expectare. Vtinam & concionatores omnes meminissent instare tempus, quo reddere compellentur rationem de omnibus & factis & verbis, quemadmodum & eius rei exemplum in apostolis ostensum est.

Et exiens vidit turbam multam Iesus, & misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem: Et coepit eos docere multa.

Iesus vbi sensit innumeram hominum multitudinem vndique difficili & pedestri itinere confluisse, adeo non subduxit sese, nec abegit importunos, vt è secessu suo velut obuiam prodierit. Vbi igitur conspiciatus est numerosam quidem, sed promiscuam & incōpositam turbam puerorum, virorum ac

mulierum, tactus est misericordia sua per eos. Sitiabant enim salutarem doctrinam, idque arguebat etiam itineris & celeritas & difficultas, sed erant velut oves huc & illuc palantes ob boni pastoris inopiam. Siquidem sacerdotes Pharisei & Scribae, neglecto grege, pascebant semetipsos, quod ubique audimus dominum apud Prophetas conquerentem. Iesus itaque misertus simplicis turbæ, cepit agere fidum pastorem. Primum multo doctrinæ sacræ pabulo refecit illorum animos, mox sanabat, quos secum adduxerant ægrotos.

Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius dicentes: Desertus est locus hic, & iam hora præterijt, Dimitte illos, ut euntes in proximas villas & vicos, emant sibi cibos, quos manducent.

Vide quomodo discipuli in pietate proficiant, sic tamē ut homines esse nō possis tergiuersari. Iā auditū est: Exiēs Iesus & videns turbam multam, misertus est, super eos: sic & discipuli benignum suum dominum imitantur. Cū enim Christus diu docuisset & sanasset turbam, iamque res ipsa moneret corporis quoque cibo reficiendam esse multitudinem, discipuli præceptoris clementiam imitantes submonent illum, Domine, inquit, vides infinitam multitudinem, absque comœatu vsque huc profectam: Et locus hic desertus est, iamque tempus reficiendi corpora præterijt: Obluiscuntur sui, tuis sermonibus inhiantes, nec possunt diuelli. Itaque dimitte illos, ut eant in proximas villas ac vicos, emantque sibi cibos quos edant. Vides iam discipulos etiam condolare multitudini. Iam ostendunt se verē adhuc homines, & non satis candidē de Christo sentire, dum existimant eum non cogitare quid factum oporteat, dum existi-

mant solo pane vitere hominem, dum existimant denique Christum non posse turbam pascere citra admiculum vilius pistoris. Sed facile hoc condonare possumus, si sequentia ponderamus.

Et respondens ait illis, Date illis manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare. Et dicit eis: quot panes habetis? ite & videte. Et cum cognouissent dicunt: quinque & duos pisces.

Nouerat quidem dominus discipulos non posse alere turbam propria virtute, nihilominus tamen iubet, ut sic & attentiores faceret ad subsequens miraculum, & ostenderet discipulorum suorum pietatem & parsimoniam. Maxima etenim benignitas est, quod parati sunt ire & ducentos denarios (quos habuisse verisimile est) expendere, & sic multitudinis famē consulere, non solliciti in posteros dies. Neque enim responsant dicentes, qui nos possumus tantam turbam alere in deserto? Nunquid omnes pecunias nostras iubes exponere, & meliora sed incerta sperare? Nihil tale auditur, sed parati sunt omnia sua impartiri in turbam famelicam. De parsimonia quid dicam? duodecim discipuli, cū domino, qui tredecimus erat numero, tantum habent quinque panes, & duos pisces, in desertis locis, & sic habent, ut quasi nesciant, dispiciunt enim, iussi à domino, quid ciborum habeant. Sequitur.

Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride foenum: Et discubuerunt in partes per centenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus et duobus piscibus, intus in calū benedixit, & fregit panes & dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos. Et duos pisces diuisit omnibus, &

man

manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui manducauerunt quinque millia virorum.

Præpta obedientia discipulorum.

Hic videmus miram discipulorum obedientiam, qui iussi à domino, faciunt tantam turbam hominum discumbere, & non vident quicquam quo pasci possent, nisi quinque panes & duos pisces: neque cogitant, ecce quantus pudor erit iubere homines discumbere, & non habere escas: neque de se solliciti dicunt, nunquid panes & pisces nostros dabis turbis, & nos esuriemus? Nihil tale obijci tur vel cogitatur à discipulis. Quod autem iubet dominus discipulos, ut omnes iuberent in virenti gramine discumbere, sic distributos in sodalitia, ut in singulis centum aut quinquaginta simul accumberent, idē factum est, ut animaduertent quanta esset hominum multitudo. Paruerunt igitur apostoli domino, populus paruit apostolis, tanta erat fiducia in pastore Iesu. Is ergo accepit quinque panes ac duos pisces, & ex more sublatis in cælum oculis, gratias egit patri, deinde fregit panes, tradiditque discipulis ut ponerent multitudini: similiter & pisces partitus in partes tradidit discipulis omnibus distribuendos. Refecti sunt omnes ad saturitatem vsque, & adeo cuique nihil defuit, ut peracto conuiuiō apostoli ex reliquijs iussu domini collectis, impleuerint cophinos duodecim. Porro numerus multitudinis, qui facile poterat deprehendi, ex distributis per viridaria sodalitijs, erant quinque virorum millia, præter pueros ac mulieres. Hæc omnia facillimē credere possumus, si tantum cogitauerimus ab eo gesta, qui totum terrarum orbem pascit, & cui dictum est: Oculi omnium in te sperant domine, & tu das illis escam in

tempore oportuno. Cæterum hic vide de quā verē alibi dicit dominus, Primum quaerite regnum Dei & iustitiam eius, & omnia hæc adjicientur vobis. Turba illa populi primum quaerit regnum Dei, sequuta est Christum, idēoque pascuntur ad saturitatem vsque. Et in hoc conuiuiō nulum luxum vides, sed tamen omnia pro necessitate: ut intelligas Deum omnia dare quibus sustentatur corpus, quibus autem ad luxuriam nutritur, ea rapimus. Deinde obseruandum, quod is qui pauperibus sua elargitur, nihil minus habebit, sed multo magis abundabit: cuius rei exemplum in vidua illa Sareptana accepimus. Et hic exponunt discipuli quinque panes & duos pisces, recipiunt autem duodecim cophinos plenos fragmentis. Ex hoc item miraculo discere possumus, egenis quidem subueniendum, bona tamen magis, quā lauta danda. Postremo, multitudo hic populi, sic in sodalitia distributa, designat Ecclesiam in toto orbe dispersam, quæ omnis vnicuique cibo eodēque alimento nutritur. Sed in cap. octauo simile audimus miraculum, ubi cætera enucleabimus.

Et statim coegit discipulos suos ascendere in nauim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum.

Obseruandum hic primo omnium quod dicit, Et statim coegit discipulos suos: ut ostendat Evangelista, quā agrē potuerint diuelli à Christo, ut & nos illorum exemplum imitemur. Qui enim secum habet Christum, huic quid deesse poterit? Habet enim eum & in Christo, quicquid boni vel cogitare poterit. Sed quare coegit discipulos ascendere nauim, hoc Marcus non habet,

E iij sed

Ioan. 6 sed Ioannes aperte ostendit dicens. Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant. Quia hic est verè propheta qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset quia venturi essent, vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. Quia turba iam satuta volebat ipsum dominum facere regem, ideo cogit discipulos ire trans fretum. Sequitur.

Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare. Et cum sero esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. Et vidit eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare, & volebat pretereire eos. At illi videntes eum ambulantem supra mare, putauerunt phantasma esse, et exclamauerunt. Omnes enim viderunt eum: & conturbati sunt. Et statim locutus est eis, & dicit eis. Confidite, ego sum, nolite timere: Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus. Et plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerunt de panibus, erat enim cor eorum obcæcatum.

Ex multis doctrinis quos nobis præfens historia ob oculos ponit, paucas demonstrabimus. Cum dimisisset turbas & discipulos dominus, ascendit in montem orare, vt ostenderet nobis omnem auram popularem vitandam, & post saturitatem cum gratiarum actione ad Deum confugiendum. In monte autem orandum est, ne ea quæ hic mundus admiratur petamus, sed quæ propius faciunt ad gloriam Dei, & salutem animæ. Quod discipuli iussu domini in tale periculum veniunt, ostendit nos nunquam in maiora huius mundi pericula venire, nisi quando monitis Christi quam fidelissimè obtemperamus. Sed addit Marcus, Erat nauis in medio mari, & ipse Iesus solus in terra, vt ostendat

deret conduplicatum periculum, quia longe erant à portu, & nauclero Christo, qui non longè antea motus maris composuerat, carebant. Sequitur, Et vidit eos laborantes. Quid hoc aliud dictum, quàm contra voluntatem domini discipulis suis nihil accideret: Non latet dominum nostrum periculum, vult tamen vt illius opem imploremus. Hinc non subuenit, quia videt, sed quia periclitantes clamant. Nec tamen statim opitulatur, sed quando ei visum fuerit. Patitur enim discipulos tandiu varijs agitari fluctibus, vt nos discamus non primo hostis impetu desiderare requiem. Post diuturnum prælium gloriosior erit triumphus. Vide quàm periculosum certamen subire fecit dominus suos. Laborant in remigando, habent ventum aduersarium, sunt in medio maris, longè nimirum à portu. Nox auget timorem & periculum, putant se phantasma videre. Nesciunt vbi nam se receperit Christus, non est quisquam inter eos, qui alterum consolaretur, ac bono animo esse iuberet, sed omnes vident, omnesque conturbantur. Et hæc omnia fiunt, & sciente & vidente & permittente Iesu. Neque igitur te moueat, si afflictionibus tuis vel paruis vel maximis non statim medicabitur dominus. Non patietur nos tentari supra id quod possumus, ait Apostolus. Possem & alia adiungere, quæ non carent suis mysterijs, vt quod Iesus est solus in terra, hoc est in tuto, & quod absente Iesu exoritur periculum, qui si adierit, vnico verbo iubet omnes motus quiescere. Postremò tamen hoc obseruandum quod ait Marcus, Non enim intellexerant de panibus, erat enim cor eorum obcæcatum. Tanta erat discipulorum tarditas, tantaque obliuio, vt non veniret illis in mentem vel illud miraculum, quod paulo ante viderant, quinque panibus ac duobus piscibus saturata tot hominum millia. Tantaque erat caligo cordis, vt pro stupa

penda re ducerent, quod Iesus ambus lassè super vndas: quum longè prodigiosius esset, tantulo cibo tantam saturare multitudinem. Hanc tarditatem in suis dominus inhærere permisit, vt & ipsi consuescerent imbecillium ferre tarditatem.

Et cum transfretaissent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt.

De hac regione cap. v. auditum est. Inibi enim eiecerat legionem spirituum immundorum, qui ingressi duo millia porcorum suffocarunt in mare.

Cumque ingressi essent de nauis, contumud cognouerunt eum, & percurrentes vniuersam regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui se malè habebant circumferre, vbi audiebant eum esse. Et quocumque introibat in vicus, vel in villas aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos. Et deprecabantur eum, vt vel simbriam vestimenti eius tangerent. Et quotquot tangebant eum salui fiebant.

Quando demones in porcòs permisit intrare, tunc viderunt eum, ideoque ex facie noscunt. Tunc autem rogabant vt discederet ex ipsorum finibus, iam nihil lætius illis potest contingere, quàm Iesus, qui omnes omnium morbos sanare potest. Nec ei opus est multis pharmacis, quemadmodum homo hominem curat, nec opus longa precatione, quemadmodum prophetæ solebant, sed vnico vel verbo vel contactu sanat. Quid dicam de contactu? Quotquot tangebant simbriam eius salui fiebant. Nihil tale præstare possunt, quàm libet lætæ Phariseorum simbriæ. Porro contactus sine fide nihil valet. Nudum corpus Iesu contrectarunt, qui impegunt alapas, qui vinciebant, qui flagellabant, qui suffigebant in cruce, neque cuiquam profuit contigisse. Qui tangit sperans salutem, salutem assequetur. Beati sunt oculi apostolorum, quia viderunt Christum, multi autem viderunt, qui non

beatificantur. Multi tunc tangebant simbriam vestimentorum Christi & sanabantur, iam multi sumunt corpus Christi in pane Eucharistiæ, quibus incommodo est, non quia sumunt, sed quia indignè sumunt. Cæterum nihil hic dicendum, quod non dictum sit prius. Deprecabimur igitur Christum, vt cuius simbriæ contactus omnes infirmitates tulit, contingat cor nostrum, vt quæ digna sunt euangelio & cogitare & dicere possim. Amen.

CAPVT. VII.

ET conueniunt ad eum Pharisei, & quidam de scribis venientes ab Hierosolymis. Et cum didissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus, id est, non lotis, mādūcare panes, vituperauerunt eos: Pharisei enim & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non manducant, tenentes traditiones seniorum. Et à foro venientes, nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & urceorum, & aramentorum, & lectorum.

Ipse Marcus nossem rem tam aperte significat, vt non sit necesse quicquam addere, tamen vt rem facilius intelligatis, hoc obseruandum est: Hæc quæ hic Marcus enumerat de variis lotionibus, non esse præcepta diuinæ legis, sed constitutiones seniorum, quæ ad hoc instituta videntur, vt ciuilius inter se viverent Iudæi, quoniam non parum rusticum & inciuile est, illotis manibus in patinas irrumpere, vel è poculo luto bibere, & sic de cæteris idem esto iudicium. Porro Pharisei impij & præposterè religiosi, stultissimè iudicantes animi puritatem in corporalibus rebus sitam, adeo superstitione seruabant illas traditiones seniorum, vt etiam si fame periclitarentur, non caperent cibum, nisi lotis manibus. Et si sæpius in die capiendus sit cibus, crebrò lauant

manus, atque ita se puros arbitrantur ad cibum accedere. Quin etiā si domū à foro redeant, veluti à populi contāctu contraxerint aliquid impuritatis, non capiunt cibum, nisi loti corpore toto: quum interim mentem habentes odio, liuore, ambitione, auaritia simulatione, cæterisque pestibus inquinatissimam, non cogitent de lauando. Nec satis erat subinde lauare corpus, quo puriores viderentur, frequenter lauabant & vrceos, & vasa ærea, & lectos deniq; Hinc Christus apud **Matt. 23** thæum illis dicit: Væ vobis scribæ & Pharisei hypocritæ, quia mundatis quod de foris est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Phariseæ cæce, mūda prius quod intus est calicis, & paropsidis, vt fiat & id quod de foris est mundum. Hæc hæc tenus enumerata non solum superstitiose seruabant, sed etiam alios ad similia hortabantur: quodque sceleratius est, ex his quæ per se nihil pietatis habent, impietatis calumniam struebant proximo. Quū enim vidissent aliquot ex Iesu discipulis sumere cibum manibus illotis, hoc est, quemadmodū illi loquuntur, cōmunibus & impuris, vituperabant illos, quasi parum religiosos, simulq; præceptorem, qui suos parum sanctè institueret. Nec hanc querelam habent simplices & indocti quidā Pharisei, sed ij qui venerant ex sanctissima illa vrbe Hierosolymorū, vbi & doctiss. & sanctiss. Pharisei erant.

Et interrogauerunt eum Pharisei & scribæ: Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionē seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

Horrendū & nusquam ferendū facinus, scilicet, indigni sunt impij discipuli quos sanctiss. Pharisei alloquant, sed ne impuri fiant, hoc nephas infandū ad Christum referunt. Quur, inquit, discipuli tui, qui te sequuntur, & ex tua pendunt institutione, nō obseruant mo-

rem à maioribus institutum? Quid au-
dio: O bone, fas est ne nominare sce-
lus immensum? Cōmunibus manibus
manducant panem: Quis igitur hoc
æquo animo audire potest? Attendite:
Suprà bis accusati sunt boni discipuli,
quod & in Deū & in homines peccate-
runt. In Deū peccasse arbitrantur Pha-
risæi, quod boni discipuli ad propul-
sandam famē spicas euulserint, & gra-
nula cōtrita sabbato comederint. In ho-
mines peccauerūt, quia nō ieiunarunt
quemadmodum discipuli Phariseo-
rum & Ioannis. Sed de his duobus
criminibus innocentes iudicati sunt à
Christo, qui & legem dedit, & interpre-
tatus est. Iam tertia vice accusantur &
traducuntur, quasi transgressores pa-
ternarum traditionum, quod crimen
luce clarius est, non enim lauant ma-
nus cum manducant. Quis bonis &
misellis discipulis hac in re patrocina-
ri poterit?

At ille respondens dixit eis. Bene prophetauit Esaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me: In vanum autem me colunt docentes doctrinas & præcepta hominum.

Vult dicere Christus: Merito scilicet calūniamini meos discipulos, qui transgrediuntur traditiones seniorum, cum vos simplices & innocentes oues nullam aquam hactenus turbaueritis. Hypocritæ, factis vestris declaratis, rectè meritoque de vobis hypocritis vaticinatum Esaiam, qui foris speciem habetis sanctimonix, cum intus pleni sitis omni iniquitate. Apud quem hunc in modum conqueritur dominus. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum procul est à me. Er quemadmodum ipsi viuunt, sic alios instituunt. Speciem quidem pietatis habent, sed virtutem non item. Si in-
Tita

sua esset vera pietas, nemo esset magis pius, sed quia Deus tantum facta ex corde iudicat, in vanum colunt me, frustra expectant à me premium. Labijs laudare dominum non est impium, sed hac laude contentum esse, hoc frustra neū est. In Psalmis legimus. Quoniā melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabūt te. Et rursum: Domine labia mea aperies, &c. Non igitur tantum considerandum est quod dicit. Populus hic labijs me honorat, sed & hoc quod sequitur, cor autem eorum longè est à me. Igitur si cor idem sentit quod labia proferunt, non vituperabitur à domino. Porro hunc Esaiæ locum, quidam obiiciunt monachis & nonnis, qui Psalmos non intellectos recitant, quàm dextrè autè obiiciant, ipsi viderint. Non statim vituperio dignum est, sacra verba nō intellecta pronunciare, aliàs ea ratione magnam orbis christiani partem cōdemnabimus, quæ, sicut fama habet, plerumque latinè orationem dominicam orat, & salutationem Angelicam, cum ne decimū quidem verbum intelligat. Quid referam eos pueros qui in palmarum die Christo non intellecta verba occinebant, & tamen probè excusantur à domino. Non raro fit, mihi crede, vt puerulus lallando plus extorqueat à parente, quàm vir strenuus absoluta & perfecta oratione. Hæc mihi eō sint dicta, non vt ignauix quorundam sacerdotum patrociner, sed vt impias calumnias abstergam. Iam quales huiusmanæ constitutiones Christo displiceant ipse aperit dicens.

Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditiones hominum, baptismata vrceorum & calicum, & alia similia his facitis multa.

Audis hic quando traditiones hominum Deo improbantur, nimirum cum ob has negligitur mādātū Dei, & cū plus incūbitur traditionibus homi-

num, plusq; illis fiditur, quàm mādātis Dei. Pharisei parum curabant negligētum præceptorum Dei, sed sedulo incūbebant lotionibus, ne vlla negligetur, sicque videbantur sibi bene iusti, cum hominum huiusmodi traditiones non ideo faciendæ sunt vt iustificemur inde, sed vt ordinariis & ciuilius viuamus inuicem. Lauare ergo vrceos, calices, spondos, &c. per se neque bona neque mala sunt, sed indifferentia, sed cor lauantis lotionem bonam vel malam facere potest, verbi gratia: Si aliquis lotiones has tam necessarias existimauerit, vt citra quas nemo saluari possit, & sic diligens lotor erit, certè mala est ei lotio, quemadmodum & Phariseis. Item si quis lotiones has tam impias existimauerit, vt cum his nemo saluari possit, hic certè non minus peccabit, quàm ille. Adijciā & hoc, Si quis in contemptum proximi vel lauat vel negligit, hic excusari non poterit, vt qui charitatem fraternam læserit. Imò nihil tam bonum poni potest, quod nō cor impij vitare possit. Huius rei multa exempla ponere facile est: Sed audiamus Christum.

Et dicebat illis: Bene irritum fecistis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum & matrem tuam: & Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri vel matri corban, quod est donum, quotcumque ex me, tibi proderit: & Ultra non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram quam tradidistis: Et similia huiusmodi multa facitis.

Hic locus, hæc Christi sententia satis arguit, quas traditiones vituperet, non quidem omnes hominum traditiones, sed eas quæ militant aduersus Dei mādātum. Hinc Christus præceptum de honorandis parentibus, non opponit

Psal. 61.

Psal. 50.

An statim impium sit verba facra non intellecta proferre.

Matt. 21

Obserua

Exo. 20. Deut. 5.

Corbona qd sit vide lib. 2. eccle. Hist. ca. 6.

Tita

tra

traditioni de fontibus manuum vel vaforum, sed traditioni quae docet filios ut parentes & negligant & contemnant. Dei praeceptum est in omnibus parentes esse honorandos & obseruandos. Phariseorum autem commentum est, magis pium esse, Deo, hoc est Phariseis offerre aliquid, quam parentibus. Vnde Christus ait, rescindentes, nimirum impijs glossis, Dei traditionem. Obseruandum igitur magnū esse discrimen inter Dei mandata & traditiones hominum. Quantum enim interest inter hominem & Deum, tantū interest inter hominum constitutiones & praecepta Dei: Inter ipsa denique Dei praecepta non parum discriminis, quaedā enim singularia sunt, quaedā communia: hoc est, quaedā eos tantū homines concernūt, quibus illo tempore dum praescribentur, praescripta sunt. Exempli gratia, Abraham dicitur, Tolle filiū tuum quem diligis domino, & offeres eum in holocaustum domino, &c. Commune praeceptū est, Non assumus nomen domini tui in vanū, &c. caetera Decalogi praecepta. Posita sunt & constituta alia praeceptorum Dei differentiae, ut alia Dei praecepta sint perpetua, alia verò temporaria. Perpetua est. Diliges dominū Deum tuū, ex toto corde tuo, & ex tota mēte tua, &c. Praecepta autem de circumcisione, de sacrificiis Iudaeorum, & reliqua ceremonialia, temporaria tantum sunt, & vni Iudaeorum populo praescripta. Post deinde ponit casus, ut liceat etiam ea praecepta hominum alicui negligere, quae alijs communia & perpetua sunt. Hoc ipsum exemplis probare possum, & ne longius repetam testimonia, tractabimus praeceptum de honorandis parentibus. Cōmune & perpetuū praeceptum est, Honora patrem tuum & matrem tuam, &c. Sed Christi vox est, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem suam, &c. non potest meus esse discipulus. Communis deinde

Phariseorum cōmētū

Obseru. Varia esse praecepta.

Gen. 22.

Exo. 10.

Exo. 20.

Exo. 20.

Luc. 14.

de praeceptum est, Non occides: Sed Saul parcēs Amalechitis, regno priuatur: Et in Exodo Moyſis vox est, Haec dicit dominus Deus Israēl, Ponat vir gladium super fœmur suum. Ite & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisq; fratrem & amicum & proximum suū. Commune & perpetuum praeceptum est. Non furtum facies: Et non concupisces rem alienam: sed Israelitae citra piaculum spoliant Aegyptum. Sed hac de re fortassis plus satis. Iam de domini mandatis, ad traditiones hominū veniamus. Humanæ traditiones etiam non nihil discriminis habent. Quaedam enim aperte sunt contra legem Dei, ideoque proflus intermittendae, etiam cum vitæ periculo. Oportet siquidem Deo magis obedire quam hominibus. Quaecunque autem ad externam vitā decenter, & cum commodo proximorum degendam, ab hominibus constituantur, nō humanæ traditiones sunt, sed potius diuinæ, dimanantes scilicet ex lege dilectionis, mandatorum Dei capite. Euenit item interdū vt ab hominibus praecipiat, quae & à Deo praecepta sunt, vt parendum magistratui, nō fornicandū, non inebriari, nō blasphemare, & caetera id genus. In omnibus igitur humanis traditionibus diligenter inuestigandum est, an cum dilectione Dei & proximi institutae sint. Nec dubium est quin huiusmodi traditiones mutari possint, respectu loci, temporis, & personarum. Et sicut non omnium est aliquid sancire, neque contra necessitatē, ita & non est cuiusuis temerarias admouere manus. Sed hac de re in Matth. cap. xv. abundē diximus.

1. Re. 11.

Exo. 31.

Exo. 31.

Humane traditiones.

A. 8. 1.

Et aduocans iterū turbā, dicebat illis: Audite me oēs & intelligite: Nihil est extra hominē, introiens in eum, quod possit eum coquinare: sed quae de homine procedunt, illa sunt quae cōmunicant hominem. Si quis habet aures audiendi audiat. In suis

In superioribus auditum est, quod non tantum Pharisei, propter traditiones & suas & seniorū, reliquerint mandatum Dei, sed etiā hoc ipsum populū docuerint, idē Christus nō tantū obiurgat Phariseos, sed etiā aduocat turbas, & docet quid hac etiam in re sentendum sit. Sententia haec est domini, Mandatis illotis manducare, non facit iniustum hominem. Omne etiam quod intrat in os, sicut apud Matthaeum legitur, non coinquinat hominem. Si autem homo iniustus sit, hoc sibi imputandum erit, non cibo. Et hic rursus bene obserua domini verba. Non vetat lotis vel illotis manibus manducare, sed tantum dicit, quod ex his homo non redditur impius neque pius. Potest tamen poni casus vt iam sit impius vel pius, quod prius erat indifferens, quē admodum & paulō ante ostendimus. Vult ergo Christus dicere turbis, Audite omnes & intelligite, quia haec doctrina omnes ex aequo concernit. Vidistis intentatū impietatis crimen, propterea quod discipuli quidam mei manibus illotis panem comederint, quasi tali cibo contaminetur apud Deū qui vescitur. Puritas & impuritas hominis non est in rebus extraneis, sed internis. Nec animus inquinari potest rebus corporeis. Quod si homo coinquinatur, id ex homine proueniat necesse est. Et cum introisset in domum à turba, interrogabant eū discipuli eius parabolā. Et ait illis, Sic & vos imprudētes estis? Quia dominus dixerat, Si quis aures habet audiēdi audiat, Discipuli adhuc tardiores existimabant aliquid occulti in verbis Christi esse, quod ipsi non bene perciperent, nolunt tamen inturbare sermonem eius, sed expectant, donec relicta turba dominus ingreditur domum, interrogat ergo quid sibi velit hoc sermone: Omne quod intrat in os non coinquinat hominem. Laude dignum est, quod non calumniantur domini sermonem, sed multo

Matth. 15

Obfer.

magis interrogant, quod nā discrimē sit inter ingredientiē & egrediētes immunditias de ore. Iesus autē, quo attentiores redderet discipulos, obiurgat eos dicens: Sic & vos adhuc imprudētes estis: Toties me concionantem audistis, toties vos aduersus Phariseorum calumnias defendi, & adhuc nescitis, quia in re vera pietas sita sit.

Non intelligitis quid omne extrinsecus introiens in hominē, non potest eum cōmunicare? quia non intrat in cor eius, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgans omnes escas? Dicebat autem, quoniam quae de homine exeunt, illa cōmunicant hominem. Abintus enim de corde hominum male cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. Omnia haec mala ab intus procedunt, & cōmunicant hominem.

Hic verē docet Christus ea quae impurum faciunt hominem, nimirū scelera & peccata, quae hactenus enumerauit. Nam edere vel bibere, lotis vel illotis manibus, non facit purum vel impurum hominem. Si autem ad esum vel potum accesserit illorum criminū aliquod, tunc verē impurus est homo, quomodocunque tandem vescatur. Omnia munda mundis, ait Apostolus, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatae sunt eorū & mens & conscientia. Sed vt rem intelligas, Nihil quod intrat in os sanctificat vel impurum facit hominem, Sed qui cibos vetitos comedit, impurus est, non quia edit, sed quia legem Dei contemnit. Aliud exemplum. Vnus idemque cibus in quo nullum discrimē est, huic prodest, alteri obest: in quem hoc discrimen ponemus? non in cibum, sed in sumentem. Si igitur homo purus est, cibo non coinquinatur, si impurus, cibo non sanctificatur. Impurus autem est, non qui illotis manibus edit, sed

Tit. 8.

Obferu.

De dele
ctu cibo
rum,

sed cuius cor sceleribus plent est. Iam
eat Evangelicus quispiam, & in con-
temptum ecclesiae quolibet tempore
vescatur quibuslibet, & inueniet num-
ea quae intrant in os coinquinant ho-
minem. Verè cibi non coinquinant,
sed cor sumentis cibum ante coinquin-
atum est. Nihil igitur facit hic locus
contra delectum ciborum, qui à tem-
poribus Apostolorum vsque in ho-
diernum diem durauit. Imò si conten-
dere placet, hic locus in illorum caput
retorquendus est: Si nihil quod est ex-
tra hominem, hominem coinquinat,
certè quod intrat in os, nec sanctificat
hominem: si igitur neq; purum neque
impurum reddit hominem cibus, cur
obsecro sic vrgent hunc locum, quasi
non liceat vitam aeternam ingredi, nisi
quis citra delectum cibis vescatur. Nò
est regnum Dei esca & potus, sed iustit-
Rom. 14 tia & pax & gaudiũ in spiritu sancto, q-
enĩ in hoc seruit Christo, placet Deo, &
probatum est hominibus. Itaq; quae paz-
cis sunt sectemur, ait Apostolus, & quae
edificationis sunt inuicẽ custodiamus.
Hæc Apostoli verba si aduersa pars
obseruaret, non suscitarent tantam tur-
bam in Ecclesia Christi. Si regnũ Dei
non est esca & potus, aduersarij non ha-
bent causam, quare ciborum delectum
reiciant, Catholici autem habent vt
eum statuunt & defendant. Neq; enim
dubium, quin delectus ciborum ideo
praescriptus sit, vt ea quae pacis, ædifi-
catis ac mortificationis carnis sunt se-
ctemur. Sed in Matth. ca. xv. fustius hac
de re diximus. Sequentia videamus.

Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sydonis, & ingressus domum nemine voluit scire, & non potuit latere. Mulier enim statim vt audiuit de eo, cuius filia habebat spiritum immundum, intravit & procidit ad pedes eius. Erat enim mulier gentilis Syrophœnissa, quae & rogabat eum vt demonium eiceret de filia eius.

Postquam defenderat dominus suos

discipulos aduersus Pharisaeorum calu-
nias, & demonstrat quanam in re si-
ta sit vera pietas, derelictis Iudæis in-
credulis, ad gentiles proficiscitur, & nò
apertè illic apud gentiles versatur, què
admodum apud Iudæos, sed neminem
vult scire, & tamen non potest latere,
sicq; arguitur quòd Iudæi vltro oblatã
salutẽ reiciunt, gentiles autẽ improbè
efflagitant. Cum enim Iesus intrasset fi-
nes Tyri & Sydonis, mulier cuius filia
habebat spiritum immundum, audiuit de
illo, & accedens procidit ad pedes eius,
& rogabat eum, vt demoniũ abijceret
de filia eius. Matthæus sic ait mulierẽ
dixisse: Miserere mei domine fili Da-
uid, filia mea malè à dæmonio vexatè.
Audi fidem mulieris, non rogat vt Ie-
sus secum abeat domum, sed rogat vt
eijciat dæmonium, credens haud dubiè
Christum absentẽ etiã filia suã consu-
lere posse, & in diabolium imperium ha-
bere. Habes in hac muliere etiã charita-
tis exemplũ, nã non est cõtenta mater,
quòd ipsa sana esset & anima & corpo-
re, nisi etiã filiola eius, vtraq; in re sani-
tate frueretur. Quòd exemplum vtinã
parentes huius seculi imitarentur.

*Qui dixit illi: Sine prius saturari fi-
lios. Non est enim bonum sumere panem
filiorum & mittere canibus. At illa re-
spondit, & dicit illi, Vtiq; domine, nã &
catelli comedunt sub mensa de micis pue-
rorum. Et ait illi, Propter hunc sermonẽ,
vade, exiit dæmonium à filia tua. Et cum
abiisset domum, inuenit puellam iacentẽ
super lectum & dæmonium exijisse.*

Quae Matthæus habet, maiorem fi-
dem huius mulieris testantè, dicit enim,
quòd Christus ad primam petitionẽ ne
verbũ quidẽ vllum respõderit. Et acce-
dentes, inquit, discipuli, rogabant eum,
dicentes, Dimitte eam quia clamat post
nos. Ipse autẽ respondens ait, Non sum
missus nisi ad oues quae perierunt do-
mus Israel. At illa venit, & adorauit
eum dicens, domine adiuua me. Qui
respon-

respondens ait: Non est bonum sume-
re panem filiorum & dare canibus, &
cætera quae Marcus hic habet. Et hic
Obseru. vide quomodo Iesus tam difficilem se
ostendit, & quasi omnino alienum à se-
metipso. Alios vltro prouocat, vt sibi
patiantur benè fieri, & rogatus ab
alijs, quicumque tandem sint, conco-
mitatur eos, petita praestat. hic autem
rogatus, anxiam mulierculam ne vni-
co verbulo quidem dignatur. Inter-
pellatus à discipulis, apertè negat be-
neficium, rursus rogatus à muliere,
canem vocat & indignam beneficio.
Quare hoc? Vt ostentaret omnibus
praclarã mulieris ethnicae fidei, ar-
dentemque eiusdem petitionẽ. Petitu-
rus enim aliquid à Deo, primo fatea-
tur necesse est se aliena egere ope, Dei
nimirum. Credat Deum posse praesta-
re quae voluerit, & nihil velle nisi quod
nobis prodesse nouerit. Fateatur se itè
beneficio Dei egentem, indignum tam-
men qui recipiat: perseueret item
orando donec voti compos fiat. Hæc
omnia probè docet praesentis miracu-
li descriptio. Sequitur.

*Et iterum exiens de finibus Tyri ve-
nit per Sidonem ad mare Galilææ inter
medios fines Decapoleos. Et adducunt ei
surdum & mutum, & deprecabantur
eum vt imponat illi manum.*

Non diu moratur dominus apud
gentiles, ne Iudæis daret occasionem
calumniandi, quasi ipse praeruaricaretur
legem, cum gentilibus commercia has-
bens. Cum igitur relictis gentilibus
rursus veniret ad mare Galilææ, ad-
ducunt ei quidam surdum & mutum,
& deprecabantur eum vt imponat il-
li manum. Natura surdus, mutus est,
nihil enim loquimur nisi quod audis-
mus. Qui autem non audit, quomodo
audita referre potest? Cæterum hæc
surditas non natura illi homini accide-
rat, sed sicut ex alijs euangelistarum
locis apparet, dæmonum malitia sur-

dus & mutus factus est, erat enim dæ-
moniacus. Hunc ergo miserum ho-
minem adducunt ad Iesum, vt qui has-
tenus tam multos curasset, curaret
& illum, & deprecabantur eum vt im-
ponat illi manum. Simili enim facto
viderant eum alios curare.

*Et apprehendens eum de turba seor-
sum, misit digitos suos in auriculas
eius, & expuens reuoluit linguam eius,
& suspiciens in caelum ingemuit, &
ait illi. Ephpheta, quod est adaperire.
Et statim aperta sunt aures eius, &
solutum est vinculum linguae eius, &
loquebatur rectè. Et præcepit eis ne
cui dicerent.*

Quare Christus tam multis ceremo-
nijs & circumstantijs vsus fuerit, non
videretur necessarium multis quaerere.
Vbiq; enim videmus quia non vno
eodemque modo sanat male habens-
res. Possumus tamen dicere Chri-
stum hoc facto ostendisse, quàm gras-
ue sit eum hominem reualescere, qui
neque bona audire, neque bona loqui
potest, & ad hanc miseriam non perue-
nit naturali quodam defectu, sed dæ-
monis malitia. Quòd autem digitos
mittit in auriculas illius, & spuito tan-
git linguam illius, ostendit nihil inesse
sibi quod non merè sanctum & salutis
ferum sit. Quòd suspicit in caelum,
ostendit vnde nam petendum sit homi-
nibus tam deploratis auxilium, è cae-
lo scilicet. Quòd ingemuit, docet con-
dolendum esse miseriae proximi, nec
congratulandum alienis malis. Ad vo-
cem autem Christi statim aperiuntur
aures surdi, & vinculum linguae solui-
tur, vt argumentum sit Christum ma-
gis nobis in exemplum, quàm ex ne-
cessitate ingemuisse. Post solutionem
linguae rectè loquitur, quia non dedit
nobis dominus linguam ad blasphemandum Deum, aut proficindendam pro-
ximi famã, sed ad Dei laudes pmendas,
& vt necessitates nostras Deo libera-

confessione aperiamus, proximum ite nostrum bonis cōsiliis adiuuemus. Au res aperiantur, non ad audiendum de tractorem, sed ad audiendum diuinos sermones, & clamorem pauperis. Iesus item praecepit ne cui dicerent, nō quod nollet sciri id quod gestum est, sed quia volebat homines docere, ne in benefactis propriam quaerant gloriam.

Quanto autē eis praecipiebat, tanto magis plus praedicabant, & eō amplius mirabantur, dicentes: Bene omnia fecit, et surdos fecit audire, & mutos loqui.

Hic affectus est p̄ij & honesti viri, vt quod ipse benefecit, soli Deo notū esse velit, nisi quātum ad exemplū proximi attinet, atque hoc ipso dignior est qui praedicetur apud omnes. Quisquis em̄ affectat gloriā apud homines, hoc ipso indignus est gloria. Proinde quod Iesus interdixit his, qui mutum adduxerant, ne cui dicerent quod esset actum, hoc ipsum magis prouocauit, vt apud omnes praedicarent: atque hoc vehementius suspiciebant magnitudinem Iesu, qui cum talia posset ac praestaret, non solū nihil exigebat premij, verū etiā ne gloria quidē tam insignis facti frui cupiebat. Sed vt est hominis verē benefici, non exigere laudem pro beneficio: ita grati est hominis, hoc impensius referre gratiam, quod qui beneficium dedit, nullā expectet gratiam. Itaq̄ passim isti praedicabant de Iesu dicentes: Bene omnia fecit, & surdis reddidit auditū, & mutis linguam. Haec laus in solum Deum comperit. Nemo mortalium bene facit omnia, imō vt Iacobus dicit, in multis offendimus omnes. Et tamen inuenies homines tam stultos, ne dicam impios, quibus sola sua opera summopere placent: & tolerabilius esset, si tantum hominum caeterorum opera calumniarentur, nisi & Dei opera temerario ausu blasphemac̄ lingua profcinderent. Tales homines verē surdi & muti sunt, cum neq̄ Deum re

Iob. 3.

uerentur, neque homines timeant, & pro his intercedendum est, vt incipiāt tandem bene loqui, & de Deo & de caeteris hominibus. Sed hic finis esto, gratia sit Deo, qui & linguam meam vt iam nam aperiat, vt Euangelium suum dignē valeam adnunciare. Amen.

CAPVT OCTA-
VVM.

IN diebus illis, iterum cum turba multa esset cū Iesu, nec haberent quod manducarent, conuocatis discipulis, ait illis: Misereor super turbā, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent: & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. Quidā enim ex eis de longē venerunt.

Apertissima est haec historia, quae tamen auditu & iucūdisima & vtiliss. est, & quandoquidem cap. vi. similem ferē habuimus, hanc breuissimis explicabimus. Quare turba multa cum Iesu hactenus fuerit, mirum non est. Quis enim cum eo domino non libentiss. esset, qui praeter benefacere nihil aliud potest, cui nullus morbus incurabilis, qui neminē à se repellit, qui omnib⁹ quales quales sint benefacere gaudet, qui tandem & animam & corpus hominis saluare potest: Sed ad historiam. Cū multa turba esset cū Iesu, nec haberēt quod māducarent, conuocatis discipulis suis, ait illis: Misereor super turbam, &c. Quare conuocat discipulos suos ad se? Vt discipulos ad futurum miraculum attentiores faceret, & minorum consilia non esse semper spernenda doceret. In sordido enim palliolo aliquando magna latet sapientia. Suis ergo discipulis ostendit benignitatem suam erga populum, dicens: Misereor super turbam, & hoc triplici ratione. Triduo enim iam sustinent me, vt & verbum Dei audirent, & infirmis suis sanitatem implorarent. Nec

Nec habent quod manducēt, etsi enim aliquid cōmeatus secum attulerunt, in hoc triduo consummatū est. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via, & ego qui autor sum salutis, habebor homicida: tanta enim est hominis infirmitas, vt non diu possit citra vitae discrimen ferre famem. Nec possunt statim in domos suas se recipere famem depulsuri, cū quidam ex eis de longē venerint. Obseruanda hic magna misericordia Iesu Christi domini nostri, qui etiam nobis inficis nostram salutem operatur. Obseruanda item populi huius pietas qui triduo perseuerarunt apud Christum, sic intenti in eius praedicationem, vt ne de corpufculo quidem reficiendo cogitarent.

Obfer.

Obfer.

Et responderunt ei discipuli sui. Vnde istos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? Et interrogauit eos. Quot panes habetis? Qui dixerunt, Septem. Et praecepit turba discumbere super terrā.

Discipuli adhuc rudes ac rursus oblitī, quemadmodum ante paucos dies dominus numerosam multitudinem quinque panibus & duobus piscibus, existimant impossibile tantam multitudinem panibus saturare in deserto, vbi non est qui panem habeat. Interrogat ergo Iesus quot habeant panes, non quasi nesciat, sed vt defectus manifestior fiat, & fides miraculi maior. Discipuli nihil celant dominum, sed apertē fatentur se tantum septem panes habere, quos lubentissimē impartiri vellent. Sed quid inter tantos? Porro Iesus, qui nouerat quid ipse facturus esset, praecepit turbae discumbere super terram. Turba esuriebat, nec audebat Iesum interpellare pro cibo, quia nouerant se in solitudine esse, vbi non est qui vendat panes. Discipuli, audiunt Christum de fame turbae dicere, sed cogitant se tantum septem panes habere,

re, vnde ipsi non iubent turbam discumbere. Sed Iesus qui citra panem cibare potest hominem, aut si vult cum pane cibare, panem perficere, vel multiplicare potest, hic praecepit turbae discumbere super terram. Hic nemo est, qui non continuo obediat, & non Iesu fidat.

Et accipiens septē panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis, vt apponerent, & apposuerunt turbae. Et habebant pisciculos paucos, & ipsos benedixit, & iussit apponi. Et manducauerunt & saturati sunt, & sustulerunt quod superauerat de fragmentis septem sportas. Erant autem qui manducauerant, quasi quatuor millia, & dimisit eos.

Nihil tam paruum, quod non Dei benedictione crescat, nihil tam paruum, quin accedente Dei benedictione multiplicetur. Vnde accipit Christus septem panes, gratias agit Deo patri, cuius & gloriam in omnibus quaerebat, & fregit panes, & dabat discipulis suis vt apponerent, & apposuerunt turbae, quae saturata est, & ex reliquiis panum, impletae sunt septem sportae. Quis credidisset septem panes sufficere ad saturandum quatuor millia hominum? Sed iam videmus non tantum saturatos, sed plures restare panes post refectionem, quam ante. Porro si ad altiorem sensum huius miraculi ascenderis, inuenies turbam non melius pasci, nisi cum dominus elargitur, discipuli accipiunt de manu domini, & turba iubente domino discumbit super terram, hoc est, se deiecit, & defectus suos fatetur, auidē sumens caeleste pabulum. Discipuli sua virtute non potuissent turbam saturare septem panibus, sed iussu domini nihil non possunt. Habet & ecclesia adhuc suos panes, septem ecclesiae sacramenta puta, quibus non posset pasci, nisi haec ipsa distribuisset, & adhuc dis-

Sacra-
menta
EccL. 7.

R ij stribues

tribueret Christus: Minister Ecclesiae nisi accepisset à domino Baptismi sacramentum, nihil prodesset infanti. Sed quia accepit à domino, cum lauit corpus, Christi benedictione lauatur, purgatur & sanctificatur anima. Nec minus est post refectionem quam ante. Multa hominum millia baptizati sunt, & baptismo purgati, nec tamen minus virium habet Baptismus iam, quam tempore Christi vel apostolorum. In vnicò tantùm deficit, quia quod tempore apostolorum visibiliter operabatur, hoc nostro tempore non quidem visibiliter, sed non minus verè. De sacramento Eucharistiae quid dicam? Sumit vnus sumunt mille, quantum isti tantum ille, nec sumptus consumitur. Sed non est locus hic, pro merito hæc iam tractare. Suo igitur loco referuanda sunt.

Et statim ascendens nauim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha. Et exierunt Pharisei, & coeperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de caelo, tentantes eum. Et ingemiscens spiritu ait: Quid generatio ista signum querit? Amen dico vobis si dabitur generationi isti signum.

Postquam dominus sanarat ægrotos, docuerat turbam, pauerat fame periclitantes, statim recipit se cum discipulis suis in nauim, quia diu hæere in loco vbi aliquid egregij feceris, est hominis expectantis quid gloriæ aut remunerationis. Et non dubium est quin Iesus sic statim reliquerit multitudinem, ne rursus venirent & raperent eum in regem. Sic enim est natura populi, vt pro minimis beneficijs soleat maximas agere gratias. Leuissimi beneficij est alere corpus: maius est sanare: maximum sacra doctrina sanare ac pascere animum. Pro doctrina, proque sanatis morbis, nemo reatum detulit Iesu, pro cibo detulerunt, quemadmodum & supra in simili

miraculo docuim⁹. Id ne rursus fieret, sicut dixi, Iesus illico reliquit multitudinem, & conscensa nauim cum discipulis, quos perpetuos comites sibi delegerat, venit in fines Dalmanutha, quæ alio nomine & Magdala & Mageda dicitur. Quo que sæpius patefiat phariseorum incredulitas, & huc egressi sunt, nõ vt sanarentur, sed vt calcinarentur. Inuidebant enim miraculis Iesu: inuidebāt & populo tot beneficijs adiuto. ceperunt itaque disputare cū Iesu, quasi miracula quæ promebat, non gererentur virtute caelesti, quod essent humilia & plebeia. Proinde si vellet Phariseos, homines longè supra vulgus positos, sibi credere, exigebant vt signum aliquod ederet e caelo, quemadmodum Moyses Deum impetrauit Manna de caelo: & Helias precibus suis effecit, vt ignis subito de lapsus e caelo consumeret & holocaustum & ligna, & cæt. Dominus autem sciens illos calumniaturos, quicquid fecisset, ingemuit spiritu, declarans se dolere de illorum incredulitate tam pertinaci, qui à doctrina ad miracula, à miraculis, ad doctrinam prouocarent: vel maiora miracula item appellarent, ne non haberent suæ incredulitatis prætextum. Et quasi indignans dominus ait apud sese. Quæ nam hæc est natio tam peruerfa, vt visis tot miraculis, adhuc signum requirat, quasi nullum antehac viderit? Deinde versus ad Phariseos ait. Amen dico vobis si dabitur generationi huic signum. Alibi apud Matthæum legimus Christum sic respondentem Phariseis quærentibus signum e caelo: Generatio praua & adultera signum quærit, & non dabitur ei signum, nisi signum Ionæ prophætæ, & cæt. Tales Phariseos multos adhuc inuenire est, quos non mouent Prophetarum vaticinia, non Christi miracula, non martyrum sanguis, non ecclesiae vnanimis consensus, non veneranda antiquitas, sed indies,

indies talia iactant verba, dubij illi Christiani, & leues paleæ. Nescio quomodo tandem me conuertam in hac discordia, vtinam Deus miraculo quodam rei veritatem ostenderet, &c. Sed illis respondetur: Habent Moysen & Prophetas, audiant illos, &c.

Luc. 15.

Et dimittens eos ascendit iterum nauim, & abiit trans fretum. Et obliuiscuntur panem sumere, & nisi vnum panem non habebant secum in nauim. Et præcipiebat eis dicens: Videte & caute à fermento Phariseorum et fermento Herodis. Et cogitabant ad alterutrum dicentes: Quia panes non habemus.

Obfer. parifimo niã discipulorū domini

Deploratos Phariseos & incorrigibiles derelinquit dominus. Vbi enim spes est correctionis, ibi immorandum est, vbi autem illa defuerit, inde transeundum. Et hic vide quàm egrè discipuli cuticulam suam curarint, quantæ item fuerint parifimonie. Quod enim nauigaturi trans fretum obliuiscuntur viaticum sumere secum, indicium est, quàm paruam carnis curam haberent in reliquis, quibus ipsa reficiendi corporis necessitas, quæ naturaliter cunctis mortalibus inest, mente exciderat. Huius rei rarum apud nos est exemplum, cum prior cura semper sit nobis, vt cibus præueniat esuriam. Sequitur quod discipuli tantum vnum habuerint panem, hoc iuxta historiam verum est. Mysticè autem vnus cum illum panem qui de caelo descenderat secum habebant, hoc est Christum filium Dei, quem qui secum habet, non est vt timeat vllam vel corporis vel animæ famem. Porro dominus adhuc recordabatur Phariseis impietatis, qui temere discipulos illotis manibus manducantes traduxissent, & iam signum aliquod de caelo petissent, admonet ergo discipulos suos dicens. Videte & caute à fermento Phariseorum, & fermento Herodis. Apud Matthæum dicit eis: Intue-

Ioan. 6.

Matt. 16

mini & caute à fermento Phariseorum & Sadduceorum. Nec defunt qui legunt, à fermento Herodianorum, ac si noua quædam horum secta fuerit, sicut secta Phariseorum & Sadduceorum. Cæterum fermentum Phariseorum, Beda teste, est decreta legis diuinæ traditionibus hominum postponere, vel certè legem verbis prædicare, factis autem impugnare. Fermentum eorum est dominum tentare, nec doctrinæ eius, aut operibus credere, sed ab operibus ad signa, à signis ad opera appellare. Fermentum Herodis est adulterium, homicidium, temeritas iurandi, & cætera impij regis scelera. Alij fermentum Phariseorum dicunt esse bona opera hypocritarum adulterata, fermentum autem Herodis plane impiam vitam nullo pietatis prætextu palliatam. Cum igitur discipulis dicebat dominus, Caute à fermento Phariseorum, &c. ipsi non intelligebant dominum de doctrina vel pietate verba facere, sed cogitabant Christum illos arguere, quod non sumpsissent secum panem.

Fermentum Pharisæorum

Quo cognito, ait illis Iesus. Quid cogitatis, quia panes non habetis? Nondum cognoscitis neque intelligitis? Adhuc cæcatum habetis cor vestrum, oculos habentes non videtis, & aures habentes non auditis? Nec recordamini quando quinq; panes fregi in quinq; millia, et quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicit ei duodecim. Quando et septem panes in quatuor millia, quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei septem. Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

Verebantur, boni discipuli, obiurgari de negligentia, sed obiurgantur de superuacanea cura. Quid, inquit dominus, disputatis inter vos, solliciti quod non habetis panes? Tot præceptis instituti, tot exemplis edocti, toties admoniti, nondum animaduertitis, nec intelligitis? Non saltem illud memoria tenetis, quod nuper bis exhibitum

B iij est ve

est vestris oculis! Qui quinque panibus quinque millia hominū paui, & septē panibus quatuor millia, nūquid vnico pane possum & vos duodecim pascere! Quod monui de fermento Phariseorum & Herodis, non pertinet ad panes, sed ad illorum doctrinam vitandam, ne & vos seducamini, quemadmodum illi seducit multos. Nihil hoc loci difficultatis est, sed sufficiat ad monuisse vt ex præteritis præsentia & futura æstimemus, neq; vnquam Christo diffidamus. Et sicut Christus hic iubet discipulos sibi cauere à fermento Phariseorum & Hærodis, ita & nobis cauendum ab omni doctrina, quæ Ecclesiasticæ & Catholicæ doctrinæ aduersatur, quacunque tandē vel specie vel eruditione sese venditet. Nunquam deerit malum illud fermentum, nostrū est non gustare, Paulo siquidem teste, Modicum fermenti totam massam corrumpit. Et tam letalis est cibus hæreticorum & contagiosus, vt quicumque vel paululum gustauerit, non possit post in totū abstinere, & quicquid inde gustabit sibi, sapiet vetus fermentum. Quod si aliquando contigerit respicere ad panes euangelicos, nihil aliud tibi præter fermentum Phariseorum videbuntur. Si manna videris, anima tua cum ingratis Israelitis nauseabit super cibo isto leuissimo, & cepas & allia Aegyptiaca desiderabis. Optimū igitur consilium hoc erit, vt in totum abstineas ab hæreticorum fermento, & contentus sis euangelicis panibus. Sequitur.

Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, educit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impositis manibus suis interrogauit eum, si quid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & cepit videre, & restitutus

est, ita vt clarè videret omnia. Et misit illum in domum suam dicens. Vade in domum tuam, & si in vicum introieris nemini dixeris.

Huius miraculi neq; Matthæus neq; Lucas meminit, sed solus Marcus, q & copiosè describit. Bethsaidam hæc est patria Petri, Andreae & Philippi, q omnino à cõciuib; suis degenerarūt. Apparet enim populum in illo castello fuisse satis incredulum, hinc alibi apud Matthæum legimus. Væ tibi Chorrosaim, væ tibi Bethsaidam, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & cilitio penitentiam egissent, &c. Ad hanc igitur Bethsaidam cum peruenisset dominus cum discipulis suis, quidam adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret, nimirum vt & sanaret. Hunc ergo dominus apprehensum manu, educit extra vicum, & expuens in oculos eius, imposuit ei manus. Quare educit extra vicum? Quia in digni erant ciues qui viderent hoc miraculum, quod citius calumniaturi, quàm probaturi fuerant. Et sicut in superioribus sputo linguam surdi & muti tetigerat, ita & iam expuit in oculos cæci: nihil enim in Christo est, siue corpus, siue vox, siue sputum, imò etiam vestes, quod non habeat vim medicatiuam. Quod autē cæcus rogatus an videret, ait, Video homines velut arbores ambulantes: ostendit ipsum non fuisse cæcum à natiuitate, sed aliquando vidisse: ostendit item quod non perfectè curatus primò fuerit: cuius quidem rei causam Euangelista non reddit. Hoc scimus quod ad curandum Christus varijs vitur modis & circumstantiis, sed quod à parte tantum sanat, hoc nouum hic est. Videtur mihi hic cæcus fuisse parū credulus, vt quem nihil audimus rogare à Christo, ideoque Christus huic tam noua curatione voluit ostendere morbi grauitatem. Cæterum cum nondum

Perfe

perfectè videret cæcus, rursus imposuit dominus manus super oculos eius & cepit videre: omnino clarè. Quod autem dominus prohibet eum id miraculi prædicare, suo more facit, Quod si mysticū hic sensum disquirere voluerimus, inueniemus hoc cæco designari genus humanum, quod primum quidem hoc est, statim vt conditus est, clarè vidit omnia, vt pote in statu innocentie constitutus, sed deinde demonis astutia occæcatus est. Hunc cæcum reparaturus dominus, principio quidem segregauit à multitudine, vt sibi esset populus peculiaris, dedit leges & mandata, quæ faciens homo vt cumque incipiebat videre. Postremò rursus imposuit ei manus dominus, cum Christus incarnaretur, & pristinae innocentie restitutus est homo. Sed in his philosophari sicut facillimum, ita & superfluum.

Et egressus est Iesus & discipuli eius in castella caesarea Philippi, & in via interrogabat discipulos suos, dicens eis. Quem me dicunt esse homines? Qui responderunt illi, dicentes. Alij Ioannem Baptistam, alij Eliam, alij verò vnum de prophetis.

Apud Ioannem Euangelistam sic legimus Christum dicere ad patrē. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te Patrem solum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Vt igitur cognoscere ab hominibus, iuxta Prophetiā Baruch, in terris visus est, & cū hominibus cõuersatus est, prædicauit, miracula operatus est, qualia antea nullus fecit. Hac autem re quid profecerit apud vulgus, iam rogat discipulos dicens. Quæ me dicunt homines esse? Audiunt me concionantem, vident facientem miracula, nouerunt iam tempus Messiae instare, palam est iam sceptrum de Iuda ablatum esse, quem igitur me dicunt esse: quam de me conceperunt opinionem? Discipuli simpliciter citraque

fraudè respōdent quod audierāt à vulgo: Alij Ioāne Baptistā, alij Eliā, alij vero quasi vnū de prophetis. Hanc vulgi opinionem in superioribus audiui mus, & vnde in errorem hunc peruenirint docuimus. Herodis impij & crudelis Tyranni vox erat, Quem ego decollauit, Ioānes Baptista, surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo: fuerunt & alij in ea opinione sicut ex euangelica historia patet. Et hic videmus hominum inconstantiam, Ioannem pro Christo habent viuentem, Christum habent pro Ioanne quem mortuum fatentur, & sic neque Christo neque Ioanni crediderunt.

Tunc dicit illis: Vos verò quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei. Tu es Christus. Et comminatus est eis ne cui dicerent de illo.

Vult dicere Christus, Vacillat, vt videri deo, vulgus, nihil de me constanter sentiens: & tamen magnificentius de me sentiunt, quàm hi, qui me nihil aliud prædicabant quàm fabri filium, quàm qui dicebant me verum in furorem, & venabantur ad vincula, quàm qui dicebant in me spiritum esse Beelzebub: Vos autem, qui me domesticè nostis, qui perpetui testes fuistis omnium quæ gessi, quæque docui, quem me esse pronunciatis! Tum Petrus apostolorum princeps, ore omnium respondit, Tu es Christus. Apud Matthæum legimus, Tu es Christus ille filius Dei viui: Nam multis Christi nomen, cum Christo cõmune est, cum & sacerdotes & reges vngebatur etiam tum temporis: Sed filium esse Dei viui longè aliud eulogium est. Neque tamen negauerim, & Christi fideles filios Dei appellari; sed longe alia ratione. Quod autem sequitur, comminatus est eis ne cui dicerent de illo, quare fecerit, iam audiemus.

Et cepit docere eos quoniam oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus

F iij scri

Obfer.

Cauenda doctrina pestifera

1. Cor. 5.

Num. 21

Bethsaidam

Matt. 11

Extra vicum

Cap. 7.

Misticè

Ioan. 17.

Baruch.

Ioan. 15.

Gen. 49

Marc. 6.

Marc. 3.

Matt. 14

Christi,

nomen

multis

cõmune

Fili Dei

multi.

Videte

qualem

charitam

tem nobis

dedit Deus,

vt filij

Dei nominemur

& simus. 1.

Ioan. 21

et scribis, & occidi, et post tres dies resur- gere. Et palam verbum loquebatur.

Opor- tet filii hominis multa pati, &c.

Apud mundum hæc duo, esse filium Dei viui, & crucifigi, nõ probè sese sequuntur: sed apud Deum hæc summa sapientia est. Quia verò mundus æquo animo hæc ferre non potest, idèd post Petri, imò omnium apostolorum cõfessionem, statim mentionem facit, ecce pitque eos docere, inquit. Oportet filium hominis multa pati, & reprobari, non ab infimæ sortis hominibus, nõ ab infidelibus gentilibus, sed à senioribus, & à summis sacerdotibus & scribis. Nec à persequando desistent, donec occidat. Sed hæc vos nõ moueat plus æquo, quia mors hæc mihi nihil nocet. Post tres enim dies resurgam. Iam nota verba Christi diligentius. Audit à Petro, Tu es Christus filius Dei viui. Neque tamen dominus dicit, oportet filium Dei viui multa pati & reprobari: Sed oportet filium hominis multa pati. Secundum enim quòd filius Dei est, pati non potuit, occidi non potuit, sed secundum quòd filius hominis. Quia igitur filius hominis factus est, mori potuit. Quia filius Dei viui, tertia die resurgere potuit, & quæ ventura erant discipulis prædicere. Sed quare discipulis passionem suam dominus prædicit? Vt cum factum fuerit quod prædixerat, non offenderentur, memores scilicet suæ confessionis, qua confessi sunt ipsum esse filium Dei viui. Sed cur noluit, vt apostoli prædicarent vulgo ipsum esse filium Dei viui? Ne iam credentes, post videntes & passum & mortuum amplius scandalizarentur. Porro eum prædicari filium Dei viui, qui & passus & mortuus est, & tertia die resurrexit, facillimum est creditu. Sequitur.

Quare prohibuit filium Dei prædicari.

Et apprehendens eum Petrus cepit increpare eum. Qui conuersus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominũ.

Petrus, quàm ardentiss. amauerit Christum obscurum non est, cum itaque audiret tam crudelem sermonem de damnando, de affligendo, de occidendo, ausus est Iesum seducere, quasi priuatim aliquid admoniturus, quod è re sua esset: & dicit iuxta Matthæum, Absit hoc à te, & propitius esto tibi domine. Huic Christus responder: Vade post me Satana, hoc est aduersarie, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Petro videbatur indignum, vt Christus filius Dei viui, qui nemini incommodaret quidem, sed omnibus proderet, sic deberet persecutionem pati, etiam ad mortem vsque: admonet igitur, vt cum sit filius Dei, & possit sententiam reuocare, propitius sit sibi metipso. Et quando quidem Christus increpaturus Petrum etiam reliquos discipulos respicit, apparet omnes eiusdem fuisse sententiæ, sed Petrum vt confidentiorem hæc Christo dixisse. Porro non insultandum est hic Petro, qui à se tam diuersa facit. Fatetur filium Dei viui, & filium Dei, & docere & increpare non veretur. Nondum acceperat spiritum cælestè, qui perficeret in eis, quod erat imperfectum. Habet hic multos Petros, qui sapientiores volunt esse Christo, & ei præscribere quid facto opus. In hoc tamen peiores Petro sunt, quòd admoniti nolunt resistere. Petro videbatur indignum, si filium Dei occidi, sed admonitus resistit. Appelles, Martion, & multi alij indignum æstimabāt Christum filium Dei, vel nasci vel mori, sed admoniti, in sua hæresi mortui sunt. Sacramentariis res Christo indigna videtur, vt velit nos suo corpore & sanguine alere. Toties super hac re admoniti sunt, pro penitentia pertinaciam habemus. Porro non est hominis, apprehendere Iesum & increpare ne faciat, quod decreuit facere: sed adorandus est, vt nos digne tur apprehendere, ducturus quo velit.

Matth. 16

Obseru.

Aduersus Sacramentarios.

Et

Et conuocata turba cū discipulis suis, dixit eis. Si quis vult me sequi, denegat semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam propter me & euangelium, saluam faciet eam.

2. Cor. 1

Abnega te semetipsum.

Rom. 12

Durum videbatur Petro, quòd ipse dominus deberet pati crucem. Conuocat igitur turbam, in hunc sensum ferè alloquitur Petrum: Tu me, inquit, reprehendis Petre, quòd crucem tollo: ego autem tibi dico, quòd neque tu, nec quisquam saluabitur, nisi moriatur pro bono & veritate. Multi me sequuntur pedibus magis, quàm imitatione, nec omnes eadem adducit causa: alios allicit miraculorũ nouitas, alios amor sanitatis, alios verò fames doctrinæ. Cæterum quisquis voluerit esse affectator mei, si voluerit esse socius felicitatis & gloriæ, paret interim animam suam, vt sit socius afflictionum & mortis. Abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Quid est abnegare semetipsum? Hoc quid sit discemus, si didicerimus quid sit abnegare alium. Qui enim abnegat alium, fratrem fortassis vel familiarem, vel patrem, etiam si flagellari eum viderit vel occidi, non aduertit, non dolet, non cõpatitur, semel ab eo abalienatus. Sic quoque dominus nos vult corpus nostrum despiciere, vt siue flagella, siue aliquid patiat, ne illi parcamus. Quod ergo dominus hic abnegare dicit, alibi odire animam suam dicit: & Paulus, curam carnis non facere. Breuiter, nulla in re corpori parcere, si Christi gloria hoc ipsum postulauerit. Deinde oportet vt tollat suam crucem, hoc est, quicquid aduersitatis tibi immiserit Christus, hoc æquo animo ferendum erit. Quia autem nõ satis est pati & affligi, nisi hoc ipsum pius patiat, ait & sequatur me. Habet enim & Satanas suos martyres: vnde & Christus etiam

subiungit: Qui autem perdidit animam suam propter me & euangelium, saluam faciet eam. Qui digna factis recipiunt, nullo encomio digni sunt. Sed iam hoc seculũ multos habet, qui gloriantur, imò conqueruntur, se euangelij gratia persecutionem pati, odio haberi, &c. Et verè cõqueruntur: puniuntur certè propter euangelium, sicut homicida capite plectitur propter iustitiã. Qui occidit hæreticum, occidit propter euangelium, non quia hæreticus illud docet, sed quia persequitur & aduolat euangelium: Sed satis hac de re. Cæterum ad sensum euangelij, qui pluris facit hanc vitam quàm pietatem, quàm Christum, etiam si videatur ad tempus lucrifacere vitam, tamen re vera perdit eam. Nullus enim hic vitam suam vltra præscriptũ diem valet pro rogare, & post hanc vitam, quæ nulli non breuissima est, addicitur æternæ morti. Porro quisquis amore Christi vitam suam posuerit in discrimen mortis, saluam sic faciet, &c. Oportet enim omnino nos imitari Christum, qui passus nobis reliquit imitandi exemplum. Non pudeat discipulum sequi præceptorem, non pudeat seruum sequi dominum, Oportebat pati Christum & sic intrare in gloriã suam: ergo oportet & nos per multas tribulationes intrare in gloriã alienam.

Heretici propter iustitiã adstringuntur, sed sensu.

Luc. 24.

Quid enim proderit homini, si lucratur mundum totum, & detrimentum animæ suæ faciat? aut quid commutationis dabit homo pro anima sua?

Hæc domini verba non expositio, sed imitatione indigent. Quis tam stultus est in hoc mundo, qui vitam suam temporalem commutaret omnibus huius mundi diuitijs? Exempli gratia, si alicui dicerem, Ecce iam pauper es & diu viues, quòd si volueris, in momento faciam te principem totius mudi, sed cum principatu aderit mors: Nunquid hic diciturus est, quid mihi mor

mortuo proderit fuisse principē: Si igitur præfens vita nobis charior omnibus mundi diuitijs existit, quid de vita animæ sentiendū erit? Animæ vita perpetua est & cælestis, cum corporis vita sit caduca & terrena. Quid igitur proderit homini si vniuersum mundum lucretur, & detrimentum animæ suæ faciat: aut quid commutationis dabit homo pro anima sua? Anima omnibus rebus quæ in mundo sunt præpōderat, vnde & pro ipsa non pigre laborandum est, ne pereat. Sed animæ preciositatem diuites huius mundi non curant, pro vnico nummo seruando plus solliciti sunt, quàm pro anima seruanda. His obijcimus diuitem & purpuratum epulonem, qui illis sit documentum quid factum oporteat. Sed hac de re aliàs copiosius.

Qui enim me confessus fuerit & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.

Dixerat, Quid proderit homini si lucretur vniuersum mundum, & detrimentū animæ suæ patiat: Iam quid lucri facturus sit, qui nihil præponit Christo, apertè significat dicens: Qui me confessus fuerit & verba mea, in generatione ista adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum, &c. non omnis mundus amplectetur vel Christum vel ipsius euangelium, sed multi impij Christi discipulis bellū mouebunt: hoc ergo in tumultu oportet vt nemo despondeat animum, sed apertè fateatur se esse Christi. Nam & Christus confessionem confessione compensabit: si abnegasti illum, abnegabit te: si confessus fuisti eum, & ipse confitebitur te. Quid autem sit Christum abnegare aliquem, doceant te fatuæ virgines, quæ clamantes, Domine domine aperi nobis, audierunt: Amen dico vobis, nescio vos: id est, reprobo vos,

Matt. 25

condemno vos. Ne igitur eandem vocem audire nos contingat cauendum est. Apostolus de quibusdam loquitur: Confitentur quidem se nosse Deum, factis autem negant. Neque enim sufficit dicere Christianum inter Christianos, Christianus sum, sed tempore persecutionis Christianorum, qui hoc audebat dicere, verè Christianus erat. Iam quandoquidem Christianorum martyria cessarunt, Christi nomen operibus pijs profitendum erit. Si Christi vestigia imitatus fueris, si charitate fraterna præditus fueris, si patientiam & longanimitatem indueris: hæc & similia testantur verum Christianum. Porro si pro Christo pati non potes detrimentum vnus obuli, quomodo pro illo vitam impendes? Sed ad textum reuertamur, vbi obseruandū est, quod Christus non dicit se iam aduenisse vt remuneret, sed olim ad remunerandum aduenturum. Possent enim quis dicere: Quid magni est, etiam si Christus iam in crucem adigendus, me confitebitur esse suum? Dicit ergo, Filius hominis confitebitur eum, non quando iam est in confusione & scandalo crucis, sed cum venerit in gloria patris sui, cum angelis sanctis. Quod vtiā nobis contingat, gratia domini nostri Iesu Christi. Amen.

CAPVT NONVM.

ET dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.

Expectabat Iudæorū populus admirabile quoddam regnum Israelitici populi, quod mox exoriturū arbitrabantur, simulatq; venisset Messias. Et ideo non poterant credere Iesum esse Messiam, quod tam humilis, tam abiectus aduenisset, magis autem offendebatur

men

Aduer
Messiæ
duplex,

mentionem crucis ac mortis. Non intellegebant autem duplicem Messiae aduentum, priorem iuxta mundum humanum & ignominiosum, alterum maiestatis & gloriæ plenum, qui in fine mundi futurus est, vt vniuersum corpus suum ab omnibus exemptum malis, sibi iungat in gloria patris: Satanam autem cum omnibus suis mēbris demergat in gehennam. Huius autem aduentus diem omnibus incertū esse voluit, sed tamen in hunc voluit omnes esse paratos. Itaque cum dominus iam dixisset, filius hominis vēturus est in gloria patris, & multi essent in turba, qui proculdubio sic cogitabant apud sese, Quando veniet hoc tempus gloriæ, quod promittit? Dicebat ergo illis, Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. Quæ quidē domini verba videntur mihi intelligenda de futura transfiguratione, qua speciem quandam futuræ gloriæ tribus discipulis exhibuit. Sequitur enim continenter in textu.

Et post dies sex assumpsit Iesus Petrum, Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum solos, & transfiguratus est coram ipsis. Et vestimenta eius facta sunt splendida & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. Et apparuit illis Elias cum Moysē loquentes cū Iesu.

Luc. 9.

Lucas dicit hæc post octo dies facta esse, numerat enim diem in quibus hanc promissionem fecerat, & postremum diem in quo transformatus est. Marcus verò tantum intermedios dies numerat. Sed quare tantum tres Apostolos, Petrum & duos filios Zebedæi assumpsit secum? Vt qui futuri erant participes passionis, etiam participes essent gloriæ. Hos enim tres Apostolos etiā passurus ad montē oliueti secū duxit. Quod autem ascendit excelsum

Ascēde
re in mō
tē quid.

montem, ostendit neminem visurum gloriam cælestem, nisi qui contemptis mundi voluptatibus cælestia cogitant. Hinc Paulus dicit: Si cōsurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt quaerite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Et transfiguratus est ante eos: Quales enim futurus est tempore iudicii, talis apostolis apparuit. Nemo autem putet Christum pristinam formam & faciem perdidisse, vel amississe corporis veritatē, & assumpsisse corpus spirituale vel aëreum. Neque enim alio corpore resurrexit dominus, quàm quo passus est, nisi quod corpus patiens passibile fuerit, corpus autem resurgens immortale & impassibile. Sed corporis Christi veritatem Thomas Apostolus abunde probauit, digitos suos in locū clauorum, manum autem in latus domini mittens: qua de re aliàs. Vestimēta porro domini in hac transfiguratione facta sunt splendida & candida sicut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere, & iuxta alios euangelistas, facies eius resplenduit sicut sol. Per splendorem faciei, iuxta Gregoriū, designatur claritas Christi futura, per candorem autem vestium, designatur claritas aliorum sanctorum. Vnde sicut claritas niuis superatur à claritate solis, ita claritas Christi superabit claritatē aliorū sanctorū. Quare autē Moyses & Helias apparuerint, multæ à multis assignantur causæ. Primum isti duo apparuerunt, vt ostendatur quod mortis & vitæ potestatem habeat, Moyses enim morte defecerat, & Helias in paradysum locum voluptatis raptus fuerat. Altera causa: Quia dixerant discipuli, populi opinionē esse, quod Christus sit vel Elias, vel alius ex prophetarum numero, ostendit eis prophetarū præcipuos, vt & inde discant quantum inter dominum & seruum inter sit. Aliā rursum causam ponunt: Quia multi eum putabant aduersarium Deo, & quod

Col. 3.

Ioan. 2. 9.

1.

4. Reg. 2.

2.

3.

quod

quod solueret sabbatum, ac legem prævaricaretur, ostendit in monte prophetas, quorū vnus legislator, alter æmulator fuerat. Neque enim colloquium cum eo habuissent prophetæ, qui visus fuisset soluere legem. Propter has ergo & fortassis nonnullas alias causas apparuerunt Helias & Moyses, & erāt loquentes cum eo. Sed quid loquuti sunt? Audi Lucam Euangelistam sic dicentem. Erant autem Moyses & Helias visi in maiestate, & dicebant excessum eius quem completurus erat in Hierusalem.

Et respondens Petrus ait Iesu. Rabbi bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, tibi vnum, & Moysi vnum, & Helie vnum. Non enim sciebat quid diceret: erāt enim timore perterriti. Et facta est nubes obumbrans eos, & venit vox de nube dicēs. Hic est filius meus charissimus, ipsū audite. Et statim circumspicientes neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantū secum.

Audiens pius ille Petrus, quæ colloquerentur Prophetæ cum domino, quod scilicet oportet Iesum ire Hierosolymam, & ibi multa pati, demū etiā crucifigi, adhuc timet pro Christo, sed post increpationem non audet dicere rursus, Propitius esto tibi, sed idem occultè per alia verba dicit inquit, Rabbi bonum est nos hic esse, & faciamus hic tria tabernacula, &c. Cogitauit enim quod si hoc fieret, non ascenderet Hierosolymam, & si non ascenderet, Christus non moreretur. Cogitabat fortassis etiam, quod Helias aderat, qui in montem ignem descendere fecit, & Moyses qui intrauit nebulam, & cum Deo locutus est, vnde occultari poterant, vt nullus persecutorum sciret vbi essent. Sed quacunque tandem occasione hoc dixerit Petrus, non multis quærendum est, cum Marcus dicat, Nō enim sciebat qd diceret, vsq̄ adeo timore perterritus fuerat. Nesciebat em̄ ve

rè quid diceret, sicut alibi filij Zebedæi nesciunt quid petant. Errauit Petrus, quia imaginem gloriæ, verā gloriam æstimabat. Errauit etiam, quia voluit vt regnum electorum constitueretur in terra, quod dominus promiserat dare in cælis. Errauit deinde, quia oblitus est se & socios suos esse mortales, & absque gustu mortis voluit subire æternam felicitatem. Errauit postremo quia voluit particeps esse gloriæ, sed non passionis. Porro cum exterriti discipuli non poterant ferre splendore hunc, nubes, iuxta Matthæum, lucida obumbravit eos. Neque quicquam respondit Christus, ad vocem Petri, sed venit vox de nube dicens: Hic est filius meus chariss. ipsum audite: ac si diceret: Hactenus Iudæi suspexerunt Moysen & Eliā, qui vaticinati sunt de filio meo, magnissimi fuerunt, sed serui mei: Hic est autem ille filius meus mihi chariss. ipsum audite. Sic ergo Christus habuit testes, ex cælo patrem cœlestem, ex paradiso Heliam, ex terra Apostolos, ex inferis Moysen, vnde & merito ab omnibus audiendus est, quemadmodū & pater cœlestis admonuit. Et olim per Moysen eadē admonuerat inquit, Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi dominus Deus tuus, ipsum audies, &c. Et rursus: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq̄ eis omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor extestam. Vides igitur nō tutum esse Christi verba vel negligere, vel profus negare, fac igitur vt sint lucerna pedibus tuis & lumen semitis. Deinde sic instituas vitā tuā, vt ex fugitio seruo efficiaris & ipse charissim⁹ Dei filius. Hoc enim non impossibile esse alibi filius Dei docet, dicens: Diligite inimicos vestros & benefacite his qui vos oderūt, &c. vt sitis filij patris vestri cœlestis, qui solem

solem suū facit oriri super bonos & malos, &c. Et rursus: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabūtur. Eo pertinet quod Ioannes in canonica sua dicit: Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & simus.

Et descendit illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quod viderent narrarent, nisi cū filius hominis à mortuis resurrexerit. Et verbū continuerunt apud se, conquirentes quid esset, cum à mortuis resurrexerit.

Nunquid phantasma fuit, quod viderunt apostoli illi tres? Nunquid illorum oculos fascinavit? Nequaquam. Quare hæc videre fecit discipulos, si noluit scire? Descendentibus enim illis, præcepit ne cuiquam quod viderent narrarent. Obserua quia discipulis præscribit, quousque silentium fuerit hoc præclarum facinus. Neq̄ enim perpetuo silentium fuerat, sed donec à mortuis resurgeret. Quid enim profecissent hoc narrantes, nisi quod incredulis ludibrio essent futuri? Quis autem credidisset verè talem apparuisse Iesum, quem mox viderent tot ignominias affectum? & denique morientem in cruce? Post resurrectionem autem non erat periculum: Quis enim non crederet illum in tantā maiestate visum, & patris testimonio comprobatum, quem nouit à mortuis resurrexisse? Oportuit ergo vt visio hæc annuntiaretur, sed post resurrectionem: vt neminem scandalizaret, sed omnibus prodesset. Non enim tantū refert quid dicas, sed quando, quibus, & qua ratione. Hinc apostoli prohibiti à domino, hunc sermonē cōtinuerunt apud se, etiā si nō intelligerent, donec à mortuis resurrexisset Christus, & ad caelos ascendisset. Inuenimus siquidem eius visionis Petrum facere mentionem cū dicit: Non enim indoctas fabulas secuti, notā fecimus vobis domini nostri Iesu virtutē & præsentia, sed speculatores

facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriā, voce delapsa ad eū huiusmodi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. & hanc vocē nos audiuimus de cælo aflatā, cum essemus cum ipso in monte sancto. Cæterum quod discipuli inter se disputant, quidnam sit, cum à mortuis resurrexerit, sic se habet: Boni discipuli, & si iam sæpius audiuissent Christum mortem crucis subiturū, tamen nō potuerunt adduci vt crederent futurum esse, maximè cum iam viderent illius magnitudinem, & paternā vocem de cælo audissent, Quomodo igitur à mortuis resurget, qui nunquam morietur? Sed morietur dicit Petro: hic respōdet: Non est verisimile, vt pater cœlestis patiatur filium suum charissimū in hanc ignominia venite. Quod si etiam discipulis persuasum fuerit Christum moriturū, sed tamen nouum hoc fuit exemplum, vt quis semetipsum à mortuis resuscitet. Summa, hæc erant supra captū discipulorum, & aliās nō facile credimus quæ illibenter audimus. Sed videamus quæ sequuntur.

Et interrogabant eum dicentes: Quid ergo dicunt Pharisei & Scribæ, quia Heliam oportet venire primū? Qui respondens ait illis: Helias cū venerit, primò restiruet omnia, & quomodo scriptū est in filiū hominis, vt multa patiatur & contemnatur: sed dico vobis quia Helias venit, & fecerunt illi quæcumque voluerūt, sicut scriptum est de eo.

Celebris erat fama apud Iudæos, Heliam Thesbitem venturum esse ante diem domini magnum, & discipuli illum diem imminere, vnde sese non poterant explicare, quidnam hac de re certi crederent: interrogant ergo Christum, dicentes: Quid est, quod ex Machiæ prophetia dicunt Pharisei, nō venturum illum diem, nisi prius venierit

Luc. 9.

Marc. 9.
Errat Petrus quod drupli. citur.

Matt. 17.

Christi testes.

Deut. 18.

Psal. 118.

Matt. 5.

1. Io. 3.

1. Pet. 1.

Obrer.

G

nerit Helias Thesbites, qui praearet populum in aduentum illius diei, ne feriat dominus omnes anathemate! At qui nondum venit Helias, quem vidimus tecum in monte, neque quicquam adhuc per illum est actum. At Iesus ad illam interrogationem, quasi in hunc sensum respondit. Et quod de Helia dixit Malachias, & quod de filio hominis praedictum est a prophetis, haud dubie futurum est. De Helia legis, quod praeueniens diem domini magnum & horribilem, conuersurus sit corda patrum in filios, & cor filiorum ad patres: ut minores intelligant exhibitum, quod a maioribus fuerat expectatum. Hic igitur Helias anteuertens, restituet omnia sicut scriptum est. Sed quemadmodum verax est Malachiae propheta de praecuratore Helia, ita verax est caeterorum prophetia: quae praedicit futurum, ut filius hominis priusquam aperiat maiestatem suam, multa patiatur, contemptuique & ludibrio habeatur, denique & occidatur. Sed dico vobis quia Helias venit, & tamen qui prophetiae intelligentiam iactant hunc non agnouerunt, sed fecerunt in eum, non quod ille merebatur, sed quicquid ipsis colatum est. Haec Christus de Ioanne Baptista loquutus est, qui venit iuxta Esaiam & Malachiae vaticinia, vociferans in deserto adesse diem domini magnum & terribilem, iam securim adnotam arboris radicis, properaret quisque fugere venturam Dei vindictam. Breuiter. Prophetarum vaticinia duos domini aduentus venturos praedixerunt, vnum in humilitate, alterum in maiestate: vnum in infirmitate, alterum in gloria. Et praedictum est, primum aduentum qui fuit in humilitate, habere praecursores, nimirum Ioannem Baptistam, qui in spiritu & virtute Heliae venit. Alterum autem aduentum habere praecursores Heliam illum Thesbitem, qui igneo curru raptus per aera in paradysum, qui que eos in viam veritatis

Duo domini aduentus.

restituet, quos Antichristus corrumpet. Sed Iudaei qui nihil aliud spirant, quam libertatem, regnum, & potentiam, primum domini aduentum in carne nolunt recipere, sed tantum alterum expectant, nec volunt credere Christi aduentum vllum, nisi prius viderint Heliam Thesbitem. Hinc est quod alibi Baptistam interrogat dicentes: Helias es tu? &c. Sed de his plus satis.

Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & scribas conquirentes cum illis. Et confestim omnis populus videns Iesum stupefactus est, & expanerunt: & accurrentes salutabant eum, & interrogauit eos: Quid conquiretis inter vos?

Notanda in omnibus locis distantia mentis Scribarum & turbae. Erat enim cum discipulis turba, erant & Scribae: sed adueniente domino, mox omnis turba stupefacta expauit, illumque salutans accurrit: Scribae nihil deuotionis, fidei, humilitatis & reuerentiae ei exhibuisse narrantur. Denotatur autem dolus Scribarum: qui cum domino congregari non auderent, diuexare rudes discipulos absente ipso instituerant, quo vel speciem viatoriae contra veritatem, apud imperitam plebem obtinerent. Sic & haeretici solent incautos & simplices venari, contra quos suas haereses defendere audent. Quid autem Scribae cum discipulis domini disputauerint, Euangelista non dicit. Postest vero apte intelligi de hoc quaestione fuisse motam, quare ipsi cum essent discipuli Saluatoris, saluare daemniacum, qui in medio erat positus, non possent. quod ex sequentibus intelligi potest verbis, cum enim interrogasset dominus dicens: Quid inter hos conquiretis?

Respondens vnus de turba dixit ei: Magister attuli filium meum ad te, habentem spiritum mutum, qui ubique eum apprehenderit, alludit illum, & spumat & stridet dentibus, et crescit. Et dixi discipulis tuis ut eijcerent illum, et non potuerunt. Qui respondens eis dixit: O generatio incredula, quae diu apud vos eris? Quam diu vos patiar? afferte illum ad me.

Non

Non ignorabat Iesus quid discernerent Pharisei, sed tamen interrogat quid esset rei, de quo disceptarent, ut omnibus esset notum quid ageretur. Quum & discipuli pudore obrutescerent, quod frustra tentassent daemnum eijcere: obtiteret & Pharisei, qui nomen Iesu apud discipulos inefficax causatione: quidam est turba, quae dederat huic disputationi occasionem, re ut erat exposuit Iesu. Magister, inquit, adduxerunt huc ad te filium meum, obnoxium muto spiritui, a quo miserè affligitur, &c. Quoniam autem tu non aderas, rogavi discipulos tuos, ut profligato spiritu, liberarent filium meum. Illi tentarunt quidem, sed non potuerunt. Hoc audito dominus ut ostenderet fiduciam imbecillitatem in causa fuisse, quo minus liberatus fuisset iuuenis, velut indignus apud se, ait. O generatio incredula, &c. Verè enim incredula erat natio, quae tot miraculis editis, non adduci poterat ut crederet. Matthaeus hanc historiam breuissimis describit, tamen addit eum filium fuisse lunaticum. Hinc Beda occasionem sumit dicens allegoricè: Hic puer designat eos de quibus scriptum est. Stultus ut luna mutatur, Qui nunquam in eodem statu permanentes, nunc ad haec, nunc ad illa vitia mutati, crescunt atque decrescunt. Muti sunt ad loquendum bona, ad detractionem verò vocalissimi. Surdi sunt ad audiendum verbum Dei, ad turpia & lasciuia verba satis auriti. Spumant autem, cum stulti, & quicquid in buccam venit euomunt. Strident dentibus, cum iracundiae furore perciti sunt in obuium quenque. Et hi iracundi & inuidi homines, verè tabescunt alienam felicitatem vel videntes vel timentes. Sequitur.

Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum statim spiritus conturbauit illum, & elisus in terram volutabatur spumans. Et interrogauit patrem eius. Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille

ait: Ab infantia, & frequenter eum in ignem & in aquam misit ut eum perderet, sed si quid potes adiuua nos miserus nostri.

Quantum ad historiam attinet, nihil est hoc loci difficultatis, si quis modo meminerit, quid in aliis locis gestum sit. Quod spiritus immundus visus Iesu miserum hominem vehementius infestat, ideo fit, quia veretur se non posse ferre domini virtutem, sed se cogi ut exeat ab homine. Quod autem Christus interrogat, quanto tempore hoc mali corripuerit hominem, non ex ignorantia facit, sed ut patre omnia ordine referente, res clarius existat. Quod denique pater ait ad dominum: Sed si quid potes adiuua me, miserus nostri, indicat quam tenerè pater amauerit filium, & quam parum habuerit fidei. Non enim cum leproso dicit. Si vis, potes, sed si quid potes adiuua me. Mysticum huius etiam facti sensum non possumus intactè praeterire. Alacrum ergo domino puerum spiritus conturbat & elidit, quia saepe dum conuerteri ad dominum post peccata conamur, maioribus nouis antiqui hostis pulsamur insidijs. Quod ob id vti que callidus facit aduersarius, ut vel odium virtutis incutiat, vel expulsiōis suae vindictam in iuriā. Hinc Sapiens dicit: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & praepara animum tuum ad tentationem, &c. Obseruandum item miserum illum ab infantia sic à daemone vexatum, solet cum Deus aliquando parentum peccata punire in filijs, quibus tamen rependere potest per modica passione, perennem gloriam.

Iesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri, cum lachrymis aiebat. Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Et cum vidisset Iesus concurrerunt turbam, conminatus est spiritui immundo dicens illi: Surde & mute spiritus ego praecipio tibi exi ab eo, & amplius

G ij

ne introeas in eum. Et exclamans & multum eum discerpens, exiit ab eo: & factus est quasi mortuus, ita ut multi dicerent, Quia mortuus est. Iesus autem tenens manum eius, eleuauit eum, & surrexit.

Dixerat pater pueri, Si quid potes, adiuua nos misertus nostri. Hoc dictum corrigit dicens: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Mihi nihil est impossibile, sed quæ possum, non facile aperio nisi credenti. Audiens hæc pater, concepta certiore spe, & clamore & lachrymis testificans vehemens animi desiderium, ait confido domine, & si quid deest meæ fidutiæ, tu succurre imbecillitati meæ. Magna vis est etiam modicæ fidei, unde & Christus alibi dicebat. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis huic monti tollere, & mitte te in mare, fiet, & cæter. Sed fides hæc suos gradus habet, quemadmodum & reliquæ virtutes. Hinc Apostoli dicunt, domine adauge nobis fidem. Breuiter: Nemo repente fit summus: sed in bona conuersatione à minimis quisque inchoat, ut ad magna perueniat. Alia namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Porro obseruandū, quod dñs nō puero sed dæmoni imperat & cōminatur. Sic & qui peccantē emēdare desiderat, vitium utique increpando & execrādo debet exterminare, sed hominē amando refouere. Obseruandū & hoc, quod dñs qui spiritum immundū expellit ab homine, simul ne amplius ingrediatur in eū imperat. Ille siquidem veraciter poenitentia agit, qui ad peccata pristina nō reuertitur. Porro quod dæmon exclamans & multum eū discerpens egreditur, ostendit quā inuitus egrediat. Cætera omnia sunt aperta. Sed quid ad hæc discipuli?

Et cum introisset in domum, discipuli eius secreto interrogabant eum. Quare nos non potuimus eicere eum? Et dixit illis: Hoc genus dæmoniorum in nullo po-

Magna vis est etiam modicæ fidei. Matt. 17

Obseru.

test exire nisi in oratione & ieiunio.

Quum Iesus introisset in ædes, discipuli semotis arbitris interrogabant eum, quid fuerit in causa cur ipsi non potuerint hunc dæmonē eicere, quæ antea multos eiecissent in nomine Iesu. Cœperat enim animos illorum solitudo humana, ne quid imprudenter offendissent dominū, & virtutē faciendū miracula, semel ab ipso traditam, perdidissent. Et dixit illis Iesus, esse peculiare quoddam dæmonum genus, quod expelli nequeat, nisi adhibita precatione & ieiunio. His enim duobus machinis multum possumus dæmoni incommodare, oratione nimirum & ieiunio. Ieiunium autem generale est, nō solum ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere carnalibus, imò ab omnibus victorū cōtinere passionibus. Sic & oratio generalis, nō in verbis solum est, quibus diuinam clementiam inuocamus, verum etiam in omnibus quæ in obsequium nostri conditoris fidei deuotione gerimus. Hinc & Apostolus ait: Sine intermissione orate. Quomodo enim quis omnibus horis atque momentis sine intermissione Deū potest inuocare sermonibus? Sed tunc sine intermissione oramus, cum ea solum opera gerimus, quæ nos pietati nri commendat autoris. Quomodo nimirum ieiunio & qua oratione, opitulante domino, cunctas antiqui hostis debellabimus & propulabimus insidias.

Et inde profecti prætergredebantur Galilæam, nec volebat quenquam scire. Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis, quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, & occidetur eum, & occisus tertia die resurget. At illi ignorabant verbum, & timebant eum interrogare.

Prætergreditur dñs Galilæam, nec quenquam vult scire, quia nondum venerat hora eius, ut per passionem suam transiret ex hoc mundo ad patrem. Inter eundem autem rursus inculcat discipulis suis, quod non semel iam audierant. Dicebat autem, Omnino futurum est, quod toties dixi. Filius

Filius hominis tradetur in manus hominum, ut capiatur, ut contemnatur, ut illudatur, ut flagelletur, ut occidatur. Scio, perturbat vos mortis mentio, sed oportet forti esse animo: non diu vos deseram, nam tertia die reuiuiscam. Hæc loquente Iesu, tantus torpor obsederat animos discipulorum, ut hunc sermonem, tametsi dilucidum, non intelligerent, suspicantes aliquid ænigmati esse: quandoquidem meminerant sese dictis eiusmodi figuratis aliquoties fuisse falsos, veluti cum iuberentur cauere se à fermento Phariseorum. Necdum animo concipere poterant mysterium crucis, neque coniectare quorsum attineret occidi, si mox esset reuiuiscurus: quum qui reuiuiscere potest ubi velit, idem possit, si velit, non mori. Proinde quanquam hoc sermone vehementer offenderentur, tamen non audebant interrogare Iesum, exemplo Petri deterriti, cui parum feliciter successerat hac de re dominum interpellasse. Audierat enim, vade retro satana.

Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi esset, interrogabat eos, Quid in via tractabatis? At illi tacebant: siquidem in via inter se disputauerant, quis eorum maior esset.

Discipuli domini adhuc nihil super hominem sapientes, regnum quoddam mundanum somniabant, sicut ex multis alijs euangelistarum locis intelligimus. Itaque inter viam orta est inter ipsos disputatio, quis esset primas habiturus in regno Dei, quod mox sperabant apparituum. Viderant paulo ante tres discipulos prælatos cæteris in consensu montis, viderant Petrum omnibus prælatum in tradendis clauibus regni caelorum, & tamen erant illi natu maiores quidam, etiam sanguinis propinquitate cōtingentes dominum. Quum autem ventum esset Capharnaum, dominus priuatim interrogabat illos, quid esset illud de quo clanculum inter sese dispu-

tassent in itinere. At illi tacebant: conscientia nimirum accusante eos ambitionis, cuius exemplum in Christo non viderant.

Et residens vocauit duodecim & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cum complexus esset, ait illis: Quisquis unum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

Hæc verba satis testantur, Christum non ex ignorantia interrogasse. Discipulis enim obtuscentibus, quum facile suspicarentur fore, ut hunc ambitionis affectum improbarer dominus, omnis modestiæ doctor ipse Iesus: quo penitus hunc affectum omnium pestilentissimum ex animis suorū reuelleret, confedit veluti rem seriā cum authoritate traditurus: iussitque duodecim apostolos adesse, & ferè in eum sensum ipsos alloquitur: Non me clam est optimi discipuli, quæ & qualia tractaueritis in via, nimirum quis vestrum præferendus olim sit in regno Dei: sed ego paucis ostendā, quid super hac re sentiendum sit. Si cui animo infidet ambitio, si quis se tali munere vel honore dignum existimauerit, hic omnino indignus erit. Verus ergo ad veram dignitatem gradus hic est, ut quis se viliores omnibus existimet, se omnium seruum faciat & ministrum, & hac humilitate se dignum faciet omnino honore & laude. Porro quo magis infingeret animis discipulorum hæc doctrinā, vocat ad se puerum pusillum, & hunc statuit in medio discipulorum. Eum ubi complexus esset, significans quā auersaretur superbos, quā diligenter humiles spiritu atque modestos, ait illis: Quisquis unum ex huiusmodi pueris receperit, &c. Hoc est, ut noueritis quanti apud me & patrem meum sint, quicumque mundanis affectibus carent, hoc scitote, quisquis unum ex his pueris honorarit, non minorem gratiam accipiet,

Obfer. piet, atque si vel me vel patrem meum honorarit. Obseruandum iam hoc loco, nullos magis à Christo diligendos, quàm qui nulla ambitione tenentur, sed humile de semetipsis sentiunt: hi enim tam similes sunt domino, quàm nemo alius. Hinc & Christus nihil aliud vult à se doceri quàm humilitatem, sicut alibi dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Hi autem qui sursum deorsumque curfant, qui omnem mouent lapidem, tantùm vt dignitatem accipiant, non possunt placere Deo: imò vt maius aliquid dicam, quotquot dignitates ambiunt, Deo aduersantur, & hominibus non placet. Quàm enim Deo aduersetur superbia siue ambitio, vnus multorum angelorum casus demonstrat, quantumq; infeliciter ambitio Adæ & Eue cesserit, nemini obscurum est. De hominibus non est vt plura verba faciam. Nemo, aut certè rarus est, qui lumbens patitur sese contemni: sed quid dicit Apostolus, Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Inquit aliquis, si ambitio tam enorme crimen est? Respondeo, aliud esse velle prodesse, quàm velle præesse: hi tantùm vituperantur, qui in ambiendo non subditorum emolumentum, sed propriam gloriam vel vtilitatem quæerunt. Sed hac de re fortassis alibi plura.

Respondit illi Ioannes, dicens: Magister vidimus quendam in nomine tuo eijcientem demonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. Iesus autè ait: Nolite prohibere eum, nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito malè loqui de me: qui enim nò est aduersum vos, pro vobis est. Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

Quo potentia Christi magis declararetur, in nomine eius etiam mali, ab initio regni eius virtutes fecerunt: vn-

de & Matth. vij. auditum est à domino: Multi mihi in illa die dicent, nonne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus: &c. Ioannes igitur etiam videtur quendam in nomine Christi eijcientem dæmonia, qui non erat ex numero, vel duodecim, vel septuaginta duorum. Videtur autem Ioannes occasionem hæc referendi ad Iesum hinc sumpsisse, quia dominus dixerat de puero quem in medium statuerat. Si quis talem puerum receperit in nomine meo, me recipit, & eum qui me misit. Hinc ergo motus Ioannes forsitan fuit, vt de eo quem eijcere dæmonia prohibuerant, velut interrogaret, num iure eum reprehendissent, quando recepisse tantum puerum in nomine eius, res esset ipsi tantopere grata. Quasi diceret: Est tanti aliquid tuo nomine fecisse, vt te & patrem is susceperit, qui tantum puerum talem in nomine tuo suscipiat, quid est sentiendum de his, qui in tuo nomine virtutes faciunt? Nos talem quempiam, qui in nomine tuo dæmonia eijciebat, prohibuimus, eò quòd non sequeretur nos, neque ageret in nostro comitatu: vereor vt rectè fecerimus. Respondit autem Iesus, dicens: Nolite prohibere eum, intellige, qui quocunq; tandem modo conducit euangelio: non est spectandum an sequatur nos, sed an prædicet nomen nostrum. Quòd si inuocato meo nomine eijcit dæmonia, nò facilè potest de me malè loqui. Quòd si faciat, res ipsa redarguet eum: dicitur enim illi, Qua fronte obtrectas nomini, quòd in edendis miraculis expertus es potens & efficax? Nolite facilè suspicari eum malo animo facere, qui rem piam facit: qui non est aduersum vos, pro vobis est: sed qui idem facit quòd vos facitis, vobis incommodare nò potest: quicquid ille facit ad gloriam meam cedit, etiam si nò corpore me sequatur. Addit deinde Iesus: Quisquis enim potum dederit vobis

Obfer. vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis non perdet mercedem suam. Ac si diceret, Non solum hi mercedem ob euangelij negotium prouectum ferent, qui in nomine meo dæmonia eiecerint, verum etiam qui pro suis facultatibus vel minimum aliquod momentum attulerint. Quis enim vobis vel aquæ frigidæ potum dederit in nomine meo, hoc est, quia mei estis discipuli, meumque negotium agitis, pro certo habetote, non est cariturus mercede sua. Obser. Obseruandum ergo hic, etiam si optima quæque opera non minus ab hypocritis, quàm verè pijs fieri queant, neque tamen de quoquam quid sinistra suspicandum est. Honesti siquidem viri est omnia quoad potest, in meliorem partem interpretari. Obseruandum deinde, quàm impiè hæretici calumniantur miracula sanctorum martyrum, etiam si verè sectati fuerint Christum. Discipulos hic nihil aliud mouet, quàm quòd operator mirabilium non sequeretur Christum, non calumniari si fuisset ex numero discipulorum. Nostri autè sancti quorum miracula prædicamus, sic sequuti sunt dominum, vt non dubitarint etiam pro ipso sanguinem fundere. Obseruanda postremò Christi bonitas & liberalitas, qui & calicem aquæ frigidæ suam reposuerit mercedè &c.

Et quisquis scandalizauerit vnum ex his pusillis credentibus in me, bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo eius, & in mare mitteretur.

Si hæc domini verba referenda sunt ad paruulum, quem dominus supra statuit in medio discipulorum, intelligendum est quòd Ioannes sermonem Christi adhortantis ad humilitatè irruerit. Sed ad vtrumque hic sermo Christi referri potest, siue ad paruulum quem dominus complexus est, siue ad eum qui eijciendo dæmones promotebat euangelicum negotium. Non e-

nim vult dominus, vt quisquam alium remoretur à pietate. Scandalizare enim proximum non aliud est, quàm dicto vel facto dare occasionem, vt is à pio instituto resiliat. Scandalizantur ergo homines vel impia vita, vel praua & hæretica doctrina, his enim duobus homines à pietate auocantur. Videtur autem dominus & hæc in terrorem discipulorum dixisse, qui prohibuerant dæmonia eijcientem, ostendens non esse leue crimen obstare pio operi. Nec tantum sic increpat discipulos, sed generali sententia oēs quotquot scandalizare nò verent, percellit dicēs. Quisq; scandalizauerit vnum ex his pusillis qui in me credunt, expedit ei vt mola asinaria alligetur collo eius, & mittatur in profundum maris, hoc est, melius illi esset temporali poena etiam grauissima puniri, quàm mitti in ignem æternum. Et obserua quòd dominus eos qui scandalizantur pusillos appellat. Verè enim soli pusilli offenduntur, & à vera pietate falsa doctrina abducuntur. Leues paleæ cito sentiunt venturum. Obserua item quòd ait: Qui offenderit vnum ex pusillis his qui in me credunt. Qui enim non credunt, qui impij per se sunt, non possunt offendi, non possunt auelli à vera pietate, quàm non habent. Sequitur.

Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguitur. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguitur. Quòd si oculus tuus scandalizat te, eijce eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos

los habentem, mitti in gehennam ignis, ubi Vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguitur.

Dixerat iam dominus & admonuerat nos, ne alicui simus offendiculo, iam his verbis docet & exhortatur ne patiamur etiam nos seduci, quisquis tãdem ille fuerit, qui nos remorari conatur à pio instituto. Neque enim hic iubet dominus nos abscindere vel pedem vel manum, vel eruere oculos (quemadmodum & bis in Matthæo hæc admonuimus) sed per hæc membra intelligi vult proximos & amicos. Ut sit sensus. Quod si offendiculum non nascatur ab alienigena vel persecutore, sed ab his qui videntur esse amici, nihil tam charum oportet habere, vt huius gratia deseratur euangelica functio. Finge manum esse dexteram, hoc est patrem aut amicum omnino necessarium: finge oculum esse dextrũ, hoc est vxorem adamatam & dulces liberos: finge pedem esse, hoc est, famulum aut procuratorem, cuius opera carere non possis in huius vitæ negotiis: amputa manum, eruere oculum, abscinde pedem ab euangelico negotio remorantem. Si potes patrem vel matrem, fratres vel sorores tecum adducere ad salutem euangelicam, facito: sin horum charitas te reuocat ab euangelio, futurumque est, vt dum illi per te seruari nolunt, tu simul cum illis pereas, exue illum affectum, & hoc fac in animæ periculo, quod faceres in periculo corporis. Si res vrgeret, vt aut occidendus esses, aut manus iactura vita seruanda, non dubitares amputare manum, & vnus membri quamuis necessarij dispendio vitam redimere. Optabilius quidem erat simul cum parentibus & amicis seruari, verum si id non licet, præstat te deserere parentibus & amicis seruari, quam vnã cum parentibus & amicis, qui

Obferu.

non solum seruari nolunt, verum conantur te etiam in exitium pertrahere, coniici in gehennam. Sic & de cæteris sentiendum. Porro quod hic dominus addit de verme nunquam morituro, ex Esaia desumptum est, neque apud Matthæum legitur. Vermem autem dicit seram scelerum pœnitentiæ, quæ nunquam in tormentis conscientiam afflictorum mordere cessabit. Vt ignis sit pœna extrinsecus sæuiens, vermis dolor intrinsecus accusans. Ad hunc locum pertinet quod in Sapien-^{Sap.}tiæ libro legimus. Videntes, nimirum impij sanctos, turbabunt timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, intra semetipsos pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Qualis hæc sit angustia pijs absconditum est, impij autem quotidie experiuntur. Neque enim maius tormentum est, quam mens mali sibi conscia, Vermis ille nunquam quiescens.

Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur: Bonũ est sal. Quod si sal insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis sal: & pacem habete inter vos.

Locus hic, mihi certè est difficilis, ab alijs verò sic explicatur vt sit verborum domini hæc sententia. Monui ne quem offendatis, quod res sit nocentissima offendiculum, quod tam abesse debet à vobis, vt prius quam ipsi illud patiamini, etiam oculos, manus, & pedes eruatis, & reseratis, id est, charissima à vobis reijciatis. In quo scio sentiet caro cruciatum. At scitote, vt olim nulla hostia offerrebatur absque sale, ita oportet omnem hominem; qui domino offerri debet, igne saliri, hoc est, satis tribulatione & aduersitate aduri. Hæc & pia & vera sunt, an verò hic scopum attigerit, nescio. Sunt, qui ignis nomine, gratiã spiritus sancti intelligunt, per

Vermis.

Sap.

Leul.

per saltem autem sapientiam & discretionem, quod & ipsum amplectendum videtur. Ad vitandum etenim scandalum, non opus est alia virtute magis quam discretionem vel prudentiam, vt scilicet quis rationem habeat, loci, temporũ, ac personarũ. Ne aut quis patiatur humanos affectus, vel amorẽ ppin quorũ sibi offendicula esse, verè opus est gratia spiritus sancti. Addit deinde dominus, Bonum est sal: Quod si sal insulsum fuerit, in quo ipsum condietis? Sic & Matth. v. dicebat discipulis suis, Vos estis sal terræ. Quod si sale uenerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi vt mittatur foras & conculcetur ab hominibus. Multi sunt facti prudentes, & discreti, nouerunt quid facto opus sit, non desistuntur gratia vt aliquid possint: sed nolunt benefacere, & in vanum recipiunt gratiã Dei. Nihil igitur tam bonum est, quin abusu vitari possit. Admonet ergo dominus discipulos, vt in semetipsis habeant salẽ illũ sapientiæ & discretionis, & sint vnanimis atq; pacifici. Hæc enim priorũ doctorũ vera atque certiss. sunt insignia, scilicet habere rationẽ omnium legitimarum circumstantiarum, & esse concordēs. Inter hæreticos enim nunquam conuenit, cælumque terræ miscent, quod nostro infæliciss. seculo factis videmus. Sed præstat hic huic capiti finem imponere, quam hæreticorũ vasticiem ostentare, quam vtinam à nobis propellat Iesus Christus filius Dei viui. Tu igitur domine illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus, Præualui aduersus eum.

Obfer.

CAPVT X.

ET inde exurgens venit in fines Iudææ ultra Iordanem, & conueniunt iterum ad eum turbæ, & sicut consueuerat iterum docebat illos. Et accedentes Pharisei interrogabant eum, si

licet viro vxorẽ dimittere, tentantes eũ.

In superioribus auditum est Iesum venisse cum discipulis suis in Galilæã, cum igitur inibi & prædicasset & sanasset infirmos, relicta Galilæa venit in fines Iudææ ultra Iordanem, vbi olim Ioannes Baptizauerat, & conueniunt iterum ad eum turbæ, accedunt & Pharisei. Et hic notanda mentium distantia in turbis & Phariseis. Turbæ conueniunt vt doceantur, & sui sanentur infirmi: deuotio enim & pietas hanc adduxerat. Pharisei accedunt vt Seruatorem & Doctorem veritatis tentando decipiant. Malunt enim insidiari quam sanari, tẽtare quam discere. Turbæ igitur docentur, Pharisei confunduntur. Dicit enim Euangelista, dominus sicut consueuerat docebat illos. Bona hæc est consuetudo, vbi quis in hac consuetudinem venit, vt nihil nisi bene agere possit, hæc consuetudo nunquam finienda est. Est & alia consuetudo vituperio dignissima in Phariseis, qui cælum quidem mutant, iuxta prouerbum, sed non animũ. Vverden vvel elter, aber nit frummer. Nusquam nõ sunt sui similes, sed sicut semel in animo instituerunt Christum odire & persequi, ita & in hac malitia perseverant. Hinc est quod Marcus dicit, Accedentes Pharisei interrogabant eum. Si licet viro vxorem dimittere, tentantes eũ. Accedunt quidem corpore, sed animo fugiunt in maximam sui perniciem, iuxta illud Psalmi. Qui se elongant à te peribunt. Accedere bonum est, interrogare bonum est, sed interrogando tentare, pessimum est. Sed quomodo tentant dominum? Obijciunt captiosum problema, dicentes. Quid tu sentis Magister? Num est fas viro repudiare vxorem? Hanc cornutam quæstionem inter se cõmenti fuerant, sperantes fore, vt vel in hoc, vel in illud cornu respondens incurreret. Pronunciarat fortassis quædam in laudem castitatis, itaq; si fauens castitati pronunciaisset, licere dimit

Turba.

Pharisei

Consuetudo bona nota mutata

Psalm. 72.

dimittere uxorem, alterius ducendae gratia, quemadmodum passim faciebant Iudaei, videretur docere pugnantia. Si respondisset, non licere, obiecissent violatam legis auctoritatem, quae permittit marito ius repudiandi.

At ille respondens dixit eis. Quid vobis praecepit Moyses? Qui dixerunt. Moyses permisit libellum repudij scribere, & dimittere. Quibus respondens Iesus ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis praeceptum istud, ab initio autem creatura masculum & foemina fecit eos Deus. Propter hoc, relinquet homo patrem suum, et matrem suam, & adhærebit ad uxorem suam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit homo non separet.

Pro. 21.
Psal. 9.

Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum, ait Sapiens. Et Propheta de impijs. In laqueo suo quem absconderunt comprehensus est pes eorum. Quae quidem verba prophetica non ineptè huc quadrant. Accesserunt siquidem Pharisei tentari dominum, & in confusionem acturi, sed omnino diuersum euenit. Non enim respondet Iesus, quemadmodum illi volebant, sed extorsit ab illis responsionem, dicens: Quid vobis praecepit Moyses? Ac si diceret: Quid opus est me percotari, quum legis peritiã profiteamini? Quid vobis Moyses his de rebus praecepit? Illi respondent. Moyses permisit libellum repudij scribere & dimittere. Verum est hoc quod respondent Pharisei, Moyses si quid maritum offenderet in uxore, permisit vt dato libello repudij dimitteret eam, & aliam si videretur duceret. Hanc legis permissionem sic interpretabantur Pharisei quasi rectè facerent qui ob quamlibet leues causas repudiarent uxores suas, & alias ducerent. Cum igitur Pharisei sic allegassent legem, dominus sciens illorum falsam interpretationem, ait illis: Ad duritiam cordis vestri, scripsit Moyses

vobis praeceptum hoc, &c. Quod dicitur eiusmodi est: Nunquid potest Deus sibi esse contrarius, vt aliud ante iusserit, & sententiã suã nouo frangat imperio? Non ita sentiendũ est. Sed Moyses scilicet videret propter desiderium secundarum coniugum, quae vel ditiores vel iuniores vel pulchriores essent, primas uxores interfici, aut malam vitam ducere, maluit indulgere diuortio, quam odia & homicidia perseverare ac perpetrari. Quod ergo Moyses vobis permisit ius repudiandi, nequaquam sauit diuortio, sed indulgit maritorum libidini: maluitque concedere leuius malum, quam aperire fenestram grauioribus malis. Maluit, inquam, diuortium quam homicidium. Tolle odium, tolle homicidium, tolle maritorum libidinem, & non permittet Moyses diuortium. Adde deinde dominus dicens: Ab initio autem creaturae masculum & foeminam fecit eos Deus. Hoc est, diuortij ius non perpetuo permissum est, sed dominus ipsa creatione aperuit quid placeret sibi, cum ab initio solum masculum & foeminam crearet, non masculino plures foeminas, nec foeminae plures masculos. Addit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori. Et erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Si tantus amor debet esse mariti erga uxorem, vt relinquendus sit propter ipsam pater & mater, quanam potest esse causa quae diuortium postulet? Sic amore iungendi sunt coniuges duo, vt non sint duo homines sed vnus, cum inter ipsos sit idem velle idemque nolle. Cum igitur sic se res habeat, quod Deus coniunxit, homo non separet. Obseruandum ergo hic venit (nam caetera canonistis relinquemus) vt homines sic ineamus matrimonia, vt verè videantur à Deo iuncti esse. Hoc autem fiet, si non ad diuitias, vel pulchritudinem, vel generis nobilitatem respicias, sed vt filios Deo generes, & matrimonium remedio sit

fornic

fornicationi. Sed vnde apparet te sic iunctum matrimonio? Si liberos tuos in omni pietate educaueris, & propria & legitima uxore contentus fueris. Ob seruandum deinde quantum debeat esse amor coniugum, vt appareant non duo esse sed vnus. Hinc Apostolus dicit: Mulieres viris suis subditae sint, sicut domino: quonia vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiae. Deinde dicit: Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt ipsam sanctificaret, &c.

Eph. 5.

Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum, & ait illis: Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, moechatur.

Responsum Christi Phariseis datum non intelligebat satis. Suo etenim responso Christus, vt ita dicam, nihil concluderat, sed tantum ostendit, quae mens Dei ab initio creaturae fuerit, & qua ratione Moyses diuortij ius concesserit. Cum igitur peruenisset Iesus cum discipulis suis in domum quampiam, interrogauerunt eum discipuli super diuortio, vt planius explicaret. Et aperitis, sententiam dominus tulit dicens. Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit. Apud Matthaeum clarius dicit: Quicumque uxorem suam dimiserit, nisi ob fornicationem, adulterium committit. Neque enim vult dominus, vt ob tam leues causas disiungantur quos ipse coniunxit, nec aliam ponit separationis causam, nisi vnicam fornicationem. Caeterum an aliae sine separationis causae, non est huius loci disputare, etiã si non nesciam quam ius quorundam hac in parte claudicat. Quae necessaria sunt hactenus proposui, quae scandalo sa prudens praetereo.

Et offerebant illi paruulos vt tange-

ret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus: Quos cum videret Iesus, indignè tulit, & ait illis. Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos. Talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Et complexans eos, & imponens manus super illos benedicebat eos.

Hac de re in Matthaeum plura diximus, ob pestiferos catabaptistarum errores, paucis igitur hoc loco textum ab soluemus. Videmus hic quã verè vbi que testatur scriptura, apud Deum non esse respectum personarum, cum & senibus, & iuuenibus, patribus & filijs sese benignum exhibet. Cum enim Iesus sic suos discipulos instrueret de diuortio, aderant quidam adducentes paruulos, vt Iesus imposita manu benediceret illis. Viderant illius contactu pelli morbos, confidebant & infantibus profuturum aduersus incommoda, quibus multis aetas imbecillis esse solet obnoxia. Discipuli verò suspicantes dominum maioribus intentum, non esse fatigandum huiusmodi leuioribus negotijs, arcebant pueros, ne venirent ad Iesum, & increpabant eos qui adducebant, quasi importunitate sua, domino fauissent negotium. Atqui paulò ante dominus commedauerat eis paruulos. Itaque cum videret illos, oblitos quae dixerat, obstare quo minus infantes peruenirent ad ipsum, coërcuit discipulos suos dicens, Sinite paruulos venire ad me, nec arcete illos à contactu meo, talium est enim regnum caelorum. In his est exemplum innocentiae ac simplicitatis, ad quod oportet resingere superbam malitiam hominum, si velint admitti in regnum caelorum. Neque enim omnes paruuli, neque soli paruuli ad regnum caelorum pertinent. Magna est inter paruulos fidelium & infidelium distantia, inter eos qui sunt de grege domini, & qui de grege alieno. Talium

Matt. 19.

Tantum est regnum caelorum, inquit Christus, qui multi oblati sunt, quos benedictione mea dignatus sum, qui ad foedus meum pertinent: nemo igitur illos contemnat, vel offendat: Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Hoc apud Matthaum clarius legimus, in haec verba: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. Oportet igitur vt nos simus animo & virtute, quod paruuli sunt aetate. Puelli parentibus facile credunt, non anxie disquirunt, quomodo hoc, quomodo illud vsuenerit possit. Nos, si regno Dei potiri volumus, Deo patri nostro fidem adhibeamus in omnibus quae nobis promittit, non curiose haec atque illa plus aequo inquirentes. Puelli parentes ex animo amant, nos si regni Dei consortes esse expetimus, Deum ex animo amemus: proximos non aliter atque nos ipsos amore prosequamur oportet. Puelli carent furo, simulare nesciunt: a regni possessoribus quoque omnis fucus exulare debet. Pueri nihil sibi tribuunt, non efferuntur: nos si regnum Dei ingredi cupimus, nihil superbi de nobis sentiamus, non vlla re efferamur, absit a nobis Thrasonica gloriatio: si gloriari volumus, in domino gloriemur. Summa, Pauli apostoli vox est, Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Et Petrus apostolorum vertex: Quasi modo geniti infantes, sine dolo, & caet. Caeterum, postquam satis admonuisset discipulos, ipso facto ostendit, quanti sint apud eum paruuli: complexus est eos, & impositis vnicuique manibus suis, benè precatus est illis. Obseruandum igitur venit hoc loco, vt eo maior cura sit parentum in liberos, quò no-

Matt. 18

Puerorum bonorum indoles.

1. Cor. 14

1. Pet. 2.

Obser.

uerint Deo esse gratiores. Rogandus item in primis est dominus Iesus, vt dignetur illis manus suas imponere, benèque ominari. Dabit ille paruulis astutiam, qua vitent diaboli laqueos: dabit infantibus linguam, vt ex ore infantium & lactentium perficiatur laus Dei. Obseruandum denique, quòd hic mos imponendi manus, non minus in veteri, quam nouo testamento fuerit. In nouo vero testamento inuenire est ad quid conducatur, cum in Actis legimus: Cum audissent apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem: qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum: nondum enim in quibusdam illorum venerat, sed tantum baptizati erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum, nimirum visibili specie, quemadmodum & in discipulos in die Pentecostes venerat. Et hic probè obseruandum, quòd non Philippus diaconus imponere manus, sed tantum apostoli, proceres scilicet: qui mos adhuc inter Catholicos obseruatur, vtinam tam deuotè, quam verè. Huius Confirmationis meminit Diuus Hieronymus contra Luciferianos, cuius vnus testimonium sufficit Catholico. Obseruandum tamen, quòd hoc sacramentum Confirmationis, apud veteres, non infantibus, sed quasi post septimum annum conferebatur, quomagis hoc ipsum recolere possit confirmatus. Confirmatur verò puer, quoniam tenera aetas procliuor est ad malitiam, quam ad pietatem: vt per eam Confirmationem sacram, muniatur in eo procliuitas, & augeatur docilitas ad pietatem, ne prius inciat vitium, quam planè norit quid sit vitium. Hieronymi autem de Confirmatione

Cont. Iulianum

Omn.

firma

firmationis sacramento haec verba sunt: Episcopus si imponit manum, his imponit, qui recta fide baptizati sunt, qui in patre & filio & spiritu sancto, tres personas & vnā substantiam crediderunt, &c. Et infra. Quòd si hoc loco quaeras, quare in ecclesia baptizatus, nisi per manum episcopi non accipiat spiritum sanctum? Disce hanc obseruationem ex ea autoritate descendere, quòd post ascensum, olim spiritus sanctus ad Apostolos descendit, & multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius sacerdotij, quam ad legis necessitatem, & caetera. Docet deinde continenter Diuus ille Hieronymus, hoc sacramentum non esse absolutæ necessitatis.

Et cum egressus esset in via, procurrrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum dicens: Magister bone quid faciam vt vitam aeternam percipiam. Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus: Praecepta nosti, ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum & matrem.

Luc. 11.

Lucas vocat hunc percontatorem principem, qui accesserit ad Iesum, interrogaturus quid ad vitam aeternam possidendam factopus foret. Existimabat autem hic fortassis Christum tanquam nouum aliquem prophetam, noua daturum praeccepta, & compendiarium ad vitam aeternam ostensurum viam. Accedit igitur, & genu flexo ante eum, vt ostenderet serio se interrogare, rogat dicens: Ma-

gister bone, quid faciam, vt vitam aeternam percipiam? Bona interrogatio. Quaerit enim à Christo id quod nemo non hominum scire in votis habet, nimirum qua ratione vitam aeternam consequatur. Et hoc primaria omnium hominum cura esse debet, vt sciamus quaenam compendiarium via ad vitam aeternam sit. Nece est vt quis sibi singularem imaginetur viam, sed eam oportet incedat, quam videt à Christo praescriptam. Quae nam est haec via? Apud Matthaum dominus sic respondet, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Sed quid est, quod dominus boni nomen non agnoscit, dicens: Quid me vocas bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus: Responso in promptu est. Adolescens ille & princeps fortassis hoc titulo blandiri volebat Christo, quem supra hominem nihil esse iudicabat. Voluit autem dominus tam acriter responso, hanc suspicionem, quasi amaret laudari, à se remouere, & docere neminem suapte natura bonum esse, nisi solum Deum. Et vt rem intelligas. Solenne est apud multas nationes, vt magnificis titulis praemissis, alloquamur homines magnates, verum qui ex his sunt prudentiores, nolunt tam prodigiosos titulos agnoscere, sed iubent transferri in Deum bonorum omnium largitorem. Haec si ad Christi responsum contuleris, luce meridiana clarior erit. Porro quia non satis est corripere, nisi & doceas, addit Christus: Praecepta nosti, Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum & matrem. Nihil hic loquitur Christus, de sacrificijs, vel

Matt. 19

Quomodo Christus agnoscat boni nomen

Non satis est corripere, nisi & doceas.

Hortio

Ezech.
20.

lotionibus, vel alijs Iudæorum ceremonijs, sed remittit eum ad Decalogi præcepta, quæ faciens homo, iuxta Prophetam, viuet in eis. Cæterum decalogum ego hoc loci nolo interpretari, quia nec opus est, nec ordo admittit: vtinam eas tenus seruentur, quatenus intelliguntur.

At ille respondens ait. Magister hæc omnia obseruauit à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei. Vnum tibi deest, vade quæcunque habes vende & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni sequere me: Qui contristatus in verbo, abiit mœrens. Erat enim habens multas possessiones.

Audiens bonus ille Princeps nihil aliud à Deo præscribi, quàm quæ Moyses præscripserat, non parum lætabatur, sibi persuasum iam habens, se factum voti compertem: Respondit ergo Christo dicens. Magister hæc omnia obseruauit à iuuentute mea. Non hic multis quærendum est, an verè vel falso hæc responderit: est enim verisimile ipsum hæc obseruasse, quantum ad externam mandatorum Dei obseruationem attinet. Nec creditibile est, quod quidam existimant, ipsum tentandi gratia accessisse ad Christum, maxime cum (iuxta Marcum) Iesus intuitus eum dilexerit, & quæ illi deerant ad salutem ostenderit dicens: Vnum tibi deest. Vade, vende quæcunque habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni sequere me. Ac si diceret Christus. Quod ista seruaris laudo, sed ad perfectam iustitiam adhuc vnum tibi deest: Redi domum tuam, ac diuenditis possessioni-

bus omnibus, pecuniam collectam eroga in pauperes. Nō perdes quod ita dissiparis, sed pro terrenis possessionibus recondes thesaurum in cælis. Deinde liber & expeditus veni & sequere me. Hoc audito iuuenis discessit mœrens, nimirum frustratus laude sperata iustitiæ. Habebat enim possessiones multas, quas subito relinquere durum videbatur. Porro discessit non omnino desperandus. Nec enim indignatus est, nec obmurmurauit, sed abiit tacitus ac mœrens. Cæterum circa hunc locum disputant quidam, num hoc præceptum de diuendendo omnia, personale vel generale sit præceptum. Sed nos paucis sic dicimus. Neminem qui possessiones suas plus amat quàm Christum, ad vitam æternam peruenire posse, nisi mutauerit animum. Hinc dominus alibi dicit, Nisi quis renūciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Breuiter quisquis paratus est omnia relinquere si res postulet, is reliquit omnia.

Et circumspecti Iesus ait discipulis suis. Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescabant in verbis eius. At Iesus rursus respondens ait illis: Filioli quam difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus dixit: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum, omnia enim possibilia sunt apud Deum.

Diuitiæ quantumuis per se sint neutæ

neutræ, vt ita dicam; tamen plerumque malè audiunt in scripturis sanctis, raro siquidem fit, vt qui habent diuitias, eas non plus æquauerint. Quotusquisque est qui non pauperem detestetur? Nemo sua sorte contentus est. Pauperes conquestrunt se nihil habere, diuites nihil nō putant sibi deesse: hinc omnes quantum in ipsis est, cupiunt ditari. Sed quid ait Apostolus? Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia & nocua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Hæc igitur cum se habeant, & discipuli vident Principem illum mœstum abire, audiuntque dominum dicere: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Obstupescunt, existimantes vix quenkum posse inueniri, qui amplas possessiones suas subito profusus esset ob regnum Dei. Porro quia diuitiæ per se neque bonæ, vt diximus, neque malæ sunt, mitigat dominus sententiã, & dicit quasi blandiens mœstis discipulis, Filioli quam difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem in regnum Dei. Adolescens ille princeps diues erat, & in diuitijs suis confidebat, apud semetipsum cogitans: Ecce mihi multa bona sunt, mihi pecuniarum magna vis affluit, quod si Christi præcepto morem gesserò, & omnes meas res abdicauerò, vbi tandem quod edam quod bibam inueniam, vbi opes illas semel à me dimittas recuperabo? Qui ergo talis est, vt neglecto Deo, omnem fiduciam suam collocet in diuitias, sic vt in diuitijs constitutus præsumat, in

paupertate constitutus desperet, hic profecto vix regnum Dei intra bit. Imò facilius est, inquit Christus, camelum per foramen acus transire, quàm talem diuitem intrare in regnum Dei. Hinc Psalmista dicit: diuitiæ si adflunt nolite cor apponere: Et apostolus ad Timotheum. Diuitibus huius seculi præcipe non sublimè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, & cætera. Cæterum audientes hoc discipuli magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Sic apud se cogitabant: Quotusquisque est qui non quærat ditari? Nec minori cura quod partum est seruiant, quàm quæsierunt. Quis iam quærit ditari, qui non multum tribuat diuitijs, qui non cum diuitijs sibi securitatem promittat. Si iam nullus potest esse saluus, nisi intret regnum Dei, & si nullus potest intrare regnum Dei nisi abiecerit diuitijs, quom videamus homines sic amare diuitias suas, vt non videantur relicturi, quis diuitum poterit seruari? Hæc discipulorum sollicitudo sapiebat pietatem, cupiebant enim quàm plurimos intrare regnum Dei, sed nondum intelligebant vigorem euangelicæ professionis, qua iubemur & vxorem & liberos & parentes, & vitam denique conuicere, si res poscat. Dominus igitur videns suos discipulos sollicitos & mœstos, ob hunc sermonem, & dolere eos vicem proximarum, quos omnes cupiebant saluari, intuens eos dixit: Apud homines impossibile est, intellige diuitem qui confidit in diuitijs, seruari, sed

H ij ri, sed

ri, sed non apud Deum, omnia enim
possibilia sunt apud Deum. Ac si
diceret: Impossibile est vt qui
spem & fiduciam suam collocat in
diuitijs suis, seruetur, sed apud Deū
possibile est, vt mutet diuitis men-
tem, sic vt iam non amet diuitias,
sed paratus sit omnia pro Christo

Obseru. vel relinquere, vel exponere. Hoc
quotidie videmus, quia non facti-
le persuadebis hominibus diuitibus,
vt omnem fiduciam in Deum po-
nant, diuitijs non extollantur, nec
pauperie torqueantur, sed Dei opus
est, hanc incertam fiduciam diui-
tum mentibus eximere. Non opus
est hic longa demonstratione, euan-
gelia vtrosque diuites habent, &
qui regnum Dei intrauerunt, & qui
regno priuari sunt, cum plus diui-
tjs quam Deo crediderunt.

Et post hoc cepit ei Petrus dicere:
Ecce nos dimisimus omnia, & sequi-
ti sumus te.

Matt. 19 Apud Matthæum sic dicit: Ecce
nos reliquimus omnia, & sequuti
sumus te, quid ergo erit nobis?
Cum enim Iesus tam multa dixerat
de contemptu diuitiarum, & antea
Principem iusserat omnia vendere
& se sequi, Petrus sic interrogat: Ecce
nos reliquimus omnia, & secuti
sumus te. Præstitimus quod ab ado-
lescente requirebas, illi promittebas
thesaurum in cælo, nobis igitur quid
sperandum? Non tantum habui-
mus, quantum hic adolescens possi-
det, sed suum cuique maximum est.
Ecce nos dimisimus omnia, nihil
nobis reseruauimus, quid ergo erit
nobis, qui sic nudi & omnibus hu-
manis præsiidijs destituti, sequuti
sumus te?

Respondens Iesus ait: Amen dico
vobis, nemo est qui reliquerit domum,
aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut

Et vita
& mors
diuites
habet.

matrem, aut filios, aut agros, propter
me & euangelium, qui non accipiet
centies tantum nunc in tempore hoc,
domos, & fratres, & sorores & ma-
tres, & filios, & agros cum persecutio-
nibus, & in seculo futuro vitam æter-
nam. Multi autem erunt primi nouissi-
mi, & nouissimi primi.

Tantum abest, inquit Christus,
vt frustra vos mei discipuli aliquid
dimiseritis, vt affirmem pro certo,
neminem aliquid dimissurum pro-
pter me, qui non centuplam retribu-
tionem recepturus sit. Cæterum hic
probe obseruandum est quod domi-
nus dicit, Qui relinquit hoc vel illud
propter me & euangelium. Multi es-
nim relinquunt domū, patrem, ma-
trem, &c. sed non euangelij gratia,
nec hic centuplum recipient, nec in
æternam vitam æternam posside-
bunt. Neque enim iubet dominus
vxores dimittere, vel parentes auxi-
lio destituere, sed docet nos præferre
pietatem erga Deum omnibus car-
nalibus, quemadmodum & aliās à
me demonstratum est. Nec aliquis
hic humanam retributionem som-
niet, sicut Chiliastæ, ac si post hoc
seculum aliud futurum esset secu-
lum, in quo quis recepturus sit pro
vno parente centum, pro vna vxo-
re, centum: nequaquam ita erit, sed
multiplicem remunerationem vo-
luit hac hyperbole ostendere. Sic &
nos aliquando dicimus ijs qui no-
bis se debere fatentur: Non opus est
multis gratiarū actionibus pro meis
in te beneficijs, quibus iam centies
respondisti. Possumus & ad hoc re-
spicere. Petrus vnam domum reli-
quit, vnam mulierē, vnum parētem.

Quot deinde mulieres fuere, quibus
cura erat de cibo & esu illorum, &
quæ ministrarunt eis, qui nihil hor-
um curabant, sed solum sermonem
& do-

Obseru.

Chilia-
stæ.

Quo-
modo
centuplū
recipi-
mus.

& doctrinam. Similiter parentes mul-
tos habuerunt apostoli, qui dilige-
rent & amico affectu erga se essent. Et
vnam domum dimisit Petrus, sicut
diximus, postea omnium discipulo-
rum suorum domos habebat, & cæter.
Quod autem dominus hic dicit: Multi
autem erunt primi nouissimi, & no-
uissimi primi: videtur arguere Petri cō-
fidentiam, & quod aliquando qui iam
relinquit sua, postea possit inuadere
aliena, cuius rei exemplum in Iuda
auaro & proditore videre est: & qui iā
concupiscit aliena, postea erogaturus
sit etiam sua. Zacheus huius rei exem-
plum esto.

Obseru.

Erant autem in via ascendentes Hie-
rosolymam, & precedebat illos Iesus.
Et stupebant, & sequentes timebant. Et
assumens iterum duodecim, cepit illis di-
cere que essent ei euentura. Quia ecce
ascendimus Hierosolymam, & filius homi-
nis tradetur principibus sacerdotum, &
scribis & senioribus, & damnabunt eū
morte, & tradent eū gentibus, & illudēt
ei, & conspuent eum, & flagellabunt eū,
et interficiēt eum, & tertia die resurget.

Joan. 11.

Matt. 17

Audiuerant supra discipuli, quia do-
minus passurus esset Hierosolymæ, vn-
de non libenter eō peregrinabantur.
Hinc in euangelio Ioannis legimus, cū
nunciij ad dominum referrent Lazarū
lecto decumbere, & dñs diceret. Eamus
in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli,
Nunc quærebant te Iudæi lapidare &
iterū vadis illuc? Et in superioribus se-
mel increpat dominum Petrus dicens:
Absit hoc à te, propitius sis tibi, nō erit
hoc. Et cum tres discipuli audirent in
transfiguratione, Heliā & Moysē Ie-
su ostendere, quanta eum oporteret pa-
ti Hierosolymis, dicebat Petrus: Do-
mine bonū est nos hic esse. Hæc igitur
omnia ostēdūt quā discipuli domini
abhorrerint à Hierusalē. Sic & hoc lo-
ci, cū sunt in via, Hierusalē versus, non
multum festināt, nec præcedūt Iesum,

sed lento gradu ipsi dominū sequūtē, tri-
stes & obmurmurantes, quod se volēs
in manifestū vitæ periculū coniceret.
Et illius animum admirabantur & sibi
metuebant, ne per illū & ipsi veniret in
periculū. Et assumens duodecim, cepit
illis dicere, vbi, quomodo, & à quibus
passurus esset mortē: sed addit etiā con-
solationē, de resurrectione verba faciens.
Hæc ergo in re Iesus nobis exemplū ostē-
dit, vt in instituēdo pximo magis ei tra-
damus quæ necessaria sunt, quā quæ
iucunda, ac salutaria magis quām fra-
uia. Nam & hoc ipsum etiā periti medi-
ci faciunt, qui aliquādo ægrotis præscri-
bunt medicamina saluberrima quæ, sed
à quibus omnino abhorret ægrotorū
animus. Nouerat quidē dominus tur-
bari discipulos mentione mortis suæ,
sed nihilominus meminuit eius, vt audī-
rēt & meminissent ipsum & volentē &
scientē passurum, cū hora à patre præ-
fixa adesset. Nō enim oportet fugere,
cum tempus adest à Deo præscriptum.

Obseru.

Et accedunt ad eum Iacobus & Ioan-
nes filij Zebedæi, dicētes: Magister, volu-
mus vt quodcunque petierimus facias no-
bis. Ad ille dixit eis: Quid vultis vt faciā
vobis? Et dixerunt: Da nobis vt vnus ad
dexterā, & alius ad sinistram tuam se-
deamus in gloria tua.

Matt. 20

Matthæus dicit, matrem postulasse
hæc filiorum nomine, nam filij subor-
narant matrē, vt citra odiū aliorū disci-
pulorum hæc petitio fieri posset. Sed
qua ratione hanc petitionē proponūt
Christo? Quid illos mouit, cū Christus
hic de regno nihil dicit? Obseruandū est
quod hæc petitio originē habet ex in-
epta persuasione discipulorū, qui au-
dientes Christū post passionē à morte
resurrecturū, existimabant statim à re-
surrectione ipsum dñm hic regnaturū,
qua de re in Matth. c. xx. plura dixim⁹.
Omnia enim quæ de spiritali Chris-
ti regno prophetæ habent, Iudæi de
temporali regno intelligunt. Sed iam
vide,

H iij

vide, qua calliditate Christum adorantur, cum non aperte pronunciant quid velint, sed volunt ut promittat se praebiturum quodcunque petierint, ut cum sic annueret Christus, postea non possent negare quod petierint. Sed Christus cognitum habens quicquid insideret Zebedaeorum animo, voluit ut ipsi palam facerent suam ineptam petitionem. Interrogati porro discipuli, dicunt. Volumus, des nobis, ut vnus ad dexteram tuam, alius ad sinistram tuam in gloria tua simus: ut prae omnibus primatum teneamus.

Iesus autem ait eis. Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? aut baptismo quo ego baptizor baptizari? At illi dixerunt, possumus: Iesus autem ait eis. Calicem quidem quem ego bibo bibetis, et baptismo quo ego baptizor, baptizabimini: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

Verè nesciunt quid petunt, cum petunt primores esse in regno, quod nulloquam futurum est. Sed quænam regia via sit ad honores ipse dominus satis ostendit, cum ad sufferentiam malorum ipsos prouocat, ostendens neminem regnaturum cum Christo; nisi qui cum eodem & passurus sit, quæ quidem sententia apud Paulum vbique obuia est: Vnde & alibi dicit, Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Obserua autè hic quàm modestè dominus agit cum discipulis, cum dicit, Calicem quidem quem ego bibo bibetis, & baptismo quo ego baptizor baptizabimini, hoc est, pro meo nomine patiemini: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis: intellige, qui mihi amicitia iuncti estis, sed quibus paratum est. Paratum est autem omnibus, qui non dubitant animam suam ponere pro Christo. Quod si ipsi olim bibetis calicem quem ego bibiturus sum, certè ex eorum nu-

mero estis, quibus paratum est à patre meo.

Et audientes decem indignati sunt de Iacobo & Ioanne. Iesus autem vocans eos, ait illis: Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est autè in vobis, sed quicumque voluerit fieri maior, erit vester minister: & quicumque voluerit inter vos primus esse, erit omnium seruus. Nam & filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

Duorum discipulorum simplicitas, siue, quod citra piaculum dicere ausim, ambitio, aliorum discipulorum animos patefecit. Etenim vbi rescuerant, quid duo ambissent apud dominum, quamquam non impetrarant: cæteri velut inuidentes, indignantur illis, quod parum agnoscentes mediocritatem suam, primum locum ausi fuissent postulare, qui potius alijs debebatur. Nullus autem sibi non sperabat (sicut supra auditum est) ut quisque dotibus suis ac meritis blanditur. Indignantur de duobus fratribus, cum in eodem tamen hæreant luto. Duo fratres ambiunt primatum: alij autem putant se dignius præferri, vnde non est ut alter alteri indignetur. Si malum est ambire dignitates, cur & ipsi ambiunt? Si malum non est, cur indignantur de Ioanne & Iacobo? Sed omnino carnales erant adhuc discipuli, atque eius sermonis, quæ Iesus habuerat de minimo & maximo in regno cælorum, deque imitatione paruuli, profunda illis obrepserat obliuio, ideoque his condonandum est, & quod in apostolis reprehensionem dignum videtur, tu noli imitari. Cæterum Iesus cognita causa vocat eos & ait eis: Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est in vobis: Ac si diceret, Nō

vos

vos multum moueat, quis regni moderaturus sit habenas, nunquam deerunt principes, qui dominabuntur & potestatem suam exercebunt. Non vos ideo elegi, ut aliis dominemini, sed potius inseruiatis. Proinde quemadmodum antea docui, quicumque voluerit inter vos verè magnus esse, sit vester minister: nec semetipsum erigat ad dominandum, sed semetipsum deiciat ut prosit omnibus. Et quicumque voluerit inter vos primus esse, fiat omnium seruus: nec sibi vindicet dignitatem, sed obseruiat omnium vtilitati. Non pigeat vos imitari, inquit Christus, quod in me videris expressum. Non enim venit filius hominis in mundum ut temporaliter dominaretur, ut alios seruitio premeret, sed ut omnium salutem subministraret. Hactenus ergo compefcuit dominus animos discipulorum, ad humilitatem inuitat, docens gentiliu exemplum vitandum, præscribens verò se imitandum, ut qui in mortem vsq; se humiliarit. Cæterum Anas baptistarum errores circa hunc locum in Matthæo, satis refutauimus, vnde non est necessum altius hæc rē tractare.

Et venit Hierico: & proficiscente eo de Hierico, & discipulis eius, & plurima multitudine, filius Thimæi Barthimæus cæcus sedebat iuxta viam mendicans. Qui cum audisset quia Iesus Nazarenus esset, cepit clamare & dicere: Iesu fili David miserere mei. Et cominabatur illi multi ut taceret, at ille multo magis clamabat, fili David miserere mei.

Historia hæc intellectu facillima est, habet enim nobile exemplum, & charitatis Christi in iuuandis hominibus, & fidei in homine cæco, quem suis coloribus certè depingit. Vocat enim Barthimæum, ut sciamus nomen illius, nam fide præditi homines in libro viuientium scripti sunt, & nomina illorum etiam coram hominibus innotescunt. Addit Marcus illum hominem

fuisse cæcum, quod vitium fuit maximum & miserrimum. Quid enim magis miserum accidere potest homini præter cæcitatem. Notum est quid passim in triuijs dicatur, vir cæcus vir miser. Vulgo, Blind man arm man. Huic malo accidit id quoque, quod iuxta viam sedere cogitur, & manum suam ad stipem accipiendam porrigere. Quid vltra? Nō sufficit hoc ad miseriam, sed cum auditum medicum Iesum inuocat, obiurgatur à turba, quæ eius salutem impedire conabatur. Sed iam audiam fidem illius. Nouerat Iesum verum messiam de semine Dauid natum, de quo & ante multa præclara audierat, animatur itaque & in spem consequendæ salutis erigitur. Transeunte itaque domino, cepit clamare & dicere (neque enim nouerat cominus vel eminus esset seruator) Iesu fili David miserere mei. Vnicum desolatorum refugium est Dei misericordia, quæ est super omnia opera eius. Turbæ porrò increpabant cæcum ut taceret. Ille autem adeo non cedit, ut obiurgatus iussusque tacere, validius vociferaretur. Fili David miserere mei.

Et stans Iesus præcepit illum vocari, Et vocant cæcum, dicentes ei. Anima quior esto, surge vocat te: Qui proiecto vestimento suo, exiliens venit ad eum. Et respondens Iesus, dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei. Rabboni, ut videam. Iesus autem ait illi: Vade, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit & sequebatur eum in via.

Principio, quo manifestior fiat cæci fides, non audit Christus cæcum, dissimulat etiam turbam increpantem & obiurgantem, sed cum cæcus hic non despondet animam, nec ad impatientiam relabitur, sed ingeminando misericordiam inuocat, non potest Christus diutius defraudare illius desiderium, sed præcipit illum vocari ad se, nec hoc contentus, sic immutat dominus animos

H iij increp

inreparentium cæcum, ut mansuetiores facti, iam cæco bene speranti etiam fiduciam addant. Talis artifex est Iesus, ut etiam ferrea pectora possit emollescere. Porro audiens cæcus hæc, scilicet, se à domino vocari, tantam spem defendebatur aduersus frigoris iniuriã, exiit & accurrens ad Iesum. Adstante iam cæco, & populo expectante facti finem, interrogat dominus cæcum quid velit: non ignorans quid velit, sed ut scirent adstantes, quod non peteret pecuniam, sed diuinam efficaciam, ut à Deo: & ided sequitur cæcū dixisse, Domine ut videam. Iesus autē ait illi: Vade, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via, eius discipulus iam factus, cuius opem interpellauerat. Elegantissima est hæc historia, & quæ multis tractari posset, sed nos paucis ipsam absolueamus. Et quidē primò oīum obseruandum venit, quia dominus in via Hierosolymam versus cæco auxilio fuerit. Quo facto ostendere & admonere nos voluit, ut non desistamus à benefaciendo proximis, vsque in mortem. Deinde obseruandum, qualem fidem postulet oratio hominis, qui quod petit impetrare confidit. Multa erant, quæ cæcum ad desperandam salutem sollicitabant, sed fidem seruans in Christum, sanatus est. sed hæc de re supra. Postremò obseruanda huius cæci alacritas, qui vocatus à domino, proiectis vestimentis ad dominum confugit. Quoties tu vocaris ad Iesum, nec abijcis pallium, nec exilis, nec accurrens ad vocantem: sed tergiversaris, differs, hæsitans, causas nescio quid, tantum ut non cogaris ad Christum venire. Si ille in nuptijs abiecit sordidam vestem, & indutus fuisse vestē nuptialem, nō proiecissent ipsum in tenebras exteriores. Splendida vestis est innocentia, fides, charitas, &c. Quam verò sordidè palliatus est, qui libidine, qui auaritia, qui luxu,

Obser.

qui ambitione coopertus est? Quam miserè cæcus est, qui nec se nouit, nec Deum! Sed ais, quando me vocat Iesus? Quoties vel legis, vel audis euangelicam doctrinã, aut animum tuum titillat spiritus sancti arcanus afflatus. Ad has voces non obturandæ sunt aures, sed ad Iesum confugiendum est, qui solus illuminare potest tenebras nostras, ut in lumine illius videamus lumen illud quo fruuntur sancti & electi omnes in æterna beatorum patria. Ad quam nos vtinam perducatur qui cæcum illuminauit. Amen.

CAPVT VNDECIMVM.

ET cum appropinquaret Hierosolymam, & Bethania ad montem oliuarum, mittit duos ex discipulis suis, & ait illis: Ire in castellum quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, inuenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit, soluite illum & adducite. Et si quis vobis dixerit, quid facitis? dicite quia domino necessarius est: & continuo illum dimittet huc.

Dominus ac redemptor noster Iesus Christus, imminente tempore passionis suæ, ut suam ostenderet passionem esse voluntariam, ad locum ascendit in quo erat passurus, & se præsentem exhibuit: vnde & tempus, & locus, & genus mortis, non secundum euentum fortuitū, sed secundum illius præuisionem & voluntatem fuerunt. Præuidit enim, quando, & vbi, quo genere mortis moriturus esset. Tempus, fuit Pascha: locus, Hierosolymis: genus mortis, crux: quæ omnia Iudæi immutare attentantes, non potuerunt. Alio enim tempore, alio loco, alio denique mortis genere ipsum interficere conati sunt. Aliquādo enim voluerunt ipsum præcipitare, sicut legitur Luc. iij. Eiecerunt eum extra ciuitatem, & duxerunt eum ad supercilium montis vsque, ut præ-

Ioh. 8.

Quidam nos vocer le sus, Ioh. 7.

Domini opus habet his.

ut præcipitarent eum, sed non præuauerunt, vnde postea dicitur: Ipse autē transiens per medium illorum ibat. Alibi dicitur, quod volebāt ipsum lapidare, Iesus autem abscondit se, & exiit de templo. Io. vii. Quærebant Iudæi Iesum interficere, & nemo apprehendit eum, quia nōdum venerat hora eius. Iam autem venerat hora eius, quā præfixerat ei pater, vnde ascendit Hierosolymam, insolito certè more. Cum enim appropinquaret Bethphage, ut alij Euangelistæ habent, venissetque Bethaniam, in qua Lazarus resuscitauerat, mittit duos ex discipulis suis, iubens ut pullum asinæ ligatum adducerent, neminem enim ipsos prohibitorum abducere. Ostendit autem hoc facto se non latere, quæ fiebant Hierosolymis, ut non possit aliquis causari ipsum dominum incautum in laqueos Iudæorum incidisse. Deinde cum iubet discipulos, ut interrogati responderent, ut est apud Matthæum ca. xxi. Dominus his opus habet, ostendit se dominum omnium esse, siue quæ in terris, siue quæ in cælis. Non enim dixit discipulis, dicatis dominus tuus his opus habet, vel dominus vester, sed absolute: Dominus his opus habet, & talis dominus, qui non minus potuisset Iudæos prohibere, ne ipsum interficerent, quàm dominum iumentorum, ut non contradiceret discipulis, sua legatione fungentibus.

Et abeuntes inueniunt pullum ligatum, ante ianuam foris in binio, & soluiunt eum. Et quidam de illis stantibus dicebant illis: Quid facitis soluentes pullum? qui dixerunt eis sicut præceperat eis Iesus, & dimiserunt eis. Et duxerunt pullum ad Iesum, & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum. Multi autem strauerunt vestimenta sua in via. Alij autem frondes sternerant in via, & qui præibant & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osanna, benedictus

qui venit in nomine domini, benedictum regnum patris nostri David, Osanna in excelsis.

Quandoquidem multa super hac rediximus, Matth. xxi. paucis iam hunc locum tractabimus. Et principio quidem venit, obseruandum, quod alij Euangelistæ adducunt prophetiã Zachariæ, qui prædixerat expectatum Messiam simili pompa intraturū ciuitatem Hierosolymam. Nihil enim vsquam in prophetis de Messia scriptū est, quod non impleuerit Christus, ut non relinqueretur Iudæis dicentibus se ignotum occidisse, excusandi locus. Quandoquidem enim scriptum est, Messiam sic equitaturū olim in Hierosolymam, confiteantur necesse est hoc in Christo adimpletum, aut ostendant quod non possunt alij regem, qui hæc prophetiam impleuerit. Deinde obseruanda hic prompta discipulorum obedientia, qui nihil respondentis, continuo vadunt, legatione iniuncta functuri. Potuissent enim dicere: Quid hoc noui est? Tam longum emens es hactenus iter pedes, qui iam nos post iumenta mittis? Citius pedes ingressus fueris Hierosolymam, quàm nos iumenta adduxerimus. Et putas tu verba tua tantum valere, ut nemo contradicturus sit tibi, quæ iam iam iuxta verba tua trucidaturi sunt? Nihil tale respondent boni discipuli, sed continuo abeuntes inueniunt quemadmodū prædixerat dominus, & faciunt quod iussi fuerāt, nihil Christi verbis vel addētes, vel detrahentes, nisi quæ nouerunt ad gloriam Christi facere, iussi enim tantum fuerant asinum adducere, illi verò etiam imponunt vestimenta sua, ut cōmodius sedere possent Dominus. Plurima autem turba nec deest suo officio, quilibet pro suo posse inseruit domino, qui caret pallio, quod sternat in via, ramos cedit de arboribus, & sternit in via. Sic mouerat & ad se rapuerat animos hominum

Mat. 21.

Zach. 9.

Præpta discipulorum obedientia.

Obser.

minum Christus, qui potuisset facere, ut Princeps sacerdotum, Scribae & Pharisei, praefavore populi erga Christum, nihil virium in eum haberent. Ceterum dominus hoc facto, voluit ostendere, iam tempus instare in quo exaltatus a terra omnia trahat ad seipsum. Voluit item ostendere, si animus suisset hic in mundo temporaliter regnare, facile potuisset sibi animos vulgi conciliare. Quod populus clamat, populi bene animatis acclamatio est (& potest fieri, ut quidem ipso die prophetiae Zachariae meminerint) pro qua nos dicimus: bene sit tibi, fortunatus sis. Bene dictum sit regnum, id est, felix, faustum sit regnum: Gloria sit deo in excelsis, qui illum talem ad nos mittit &c.

Et introiit Hierosolymam in templum, & circumspexit omnibus cum iam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum xij. & alia die cum exiret a Bethania, & scripsit. Cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit si quid forte inueniret in ea. Et cum venisset ad eam, nihil inuenit nisi folia. Non enim erat tempus ficorum. Et respondens dixit ei, iam non amplius in aeternum ex te fructum quisquam adducet. Et audiebant discipuli eius.

Matthaeus habet: Cum ingrederetur ergo Hierosolymam Iesus, commota est vniuersa ciuitas dicens: Quis est hic? Et populus dicebat: Hic est Iesus Nazarenus propheta, &c. Quod vero dominus principio templum ingreditur, suo more facit, fortassis ipso die, vel oras vel praedicans, & sicut Matthaeus refert, sanauit aegrotos, restituit debiles, illuminauit caecos. Addit Marcus, dominum oia oculis collustrasse in templo obseruans, nimirum si quid gereret templo Dei indignum. Non quod illi magnopere curae fuerit, quidquid in eo templo gereret (noluit tamen & ipsum conspurcari) quod paulo post nouerat esse demolitendum: sed imagine quadam rei corporalis declarare voluit, qualis velle suam ecclesiam, quam aedificabat ex viuis lapidibus.

In his conuenit obambulare Pontificem, & circumspicere ne quid sit, quod templum deo dicatum profanet. Sequitur. Qui autem iam appeteret vespera, reuersus est in Bethaniam, quod in tanta opulenta, tam superba ciuitate non reperiret hospitium. Iesus. Et si fortassis erat qui ipsum suscipere nolentem Iesus alicui periculo esse. Mystice. Ingressus quidem est Iesus Hierosolymam, sed iterum exiit, ostendens quod relicturus esset eam desertam, & in direptionem. Et egreditur in Bethaniam, quam vertunt interpretes domum obedientiae. Iudaeis enim inobedientibus & duris corde relictis, venit cum discipulis ad eos qui sibi obedierunt. Videamus autem & quae de ficu dicuntur, emergunt enim & apparet quaedam absurda. Primum quidem, quod esturierit mane, deinde quod non esset tempus fructuum, fructus quae scilicet, ad haec, qua ratione plantam quae scilicet. Dicit ad haec re Theophilactus, omnia haec singulari dispensatione facta. Nam quoniam saepe miracula fecit, beneficia endo hominibus, non viderat autem discipuli potentiam eius, si quae vellent affligere. Eius gratia hic vult ostendere discipulis, quod & affligere, & se crucifixuros in vno momento perdere potuissent, si voluissent. Habet item & ficus typum synagogae Iudaeorum, quae sola folia habet, nullum autem fructum habet. Et quae admodum dominus in Cruce sitiebat nostram salutem, ita & hoc loci esurit Iudaeorum iustitiam, quam quia non habuit maledicta est, & exaruit, neque prophetam, neque doctorem habens. Sequitur continenter.

Et veniunt Hierosolymam. Et cum introisset in templum, cepit eijcere vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. Et non sinebat, ne quisquam transferret vas per templum, & docebat, dicens eis: Nonne scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

Hoc facto satis ostendit dominus, quid nomen signum

significare & admonere voluerit, excreando ficum. Neque enim aliquid peccauit arbor, quod esuriente domino poma non habuit, quorum necdum tempus aduenerat, sed peccauere sacerdotum qui omnia ad auaritiam suam saturandam instituerant. Erexerant enim ipsi sacerdotes has nundinationes, ut commodius sibi offereretur a peregrinis, quemadmodum ex D. Hieronymo, in Matth. cap. xxi. ostendimus. Iam si dominus nec ea volebat venundari, quae in templo volebat offerri, videlicet propter studium auaritiae, siue fraudis, quanta putas animaduersione puniret, si inuenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes, aut alij cuilibet vitio mancipatos? Si enim ea quae alibi cuilibet libere geri poterant, dominus in domo sua geri non patitur, quanto magis ea quae nusquam fieri licet, plus caelestis irae merentur, si in aedibus Deo sacratis aguntur. Ceterum quantum ad historiam attinet, non semel dominus ementes & vendentes de templo eiecit, sed ut ex euangelistis apparet, bis vel ter, ut insinuaret nihil adeo sibi displicere, ut in templo Dei nequandam auaritiam. Venuit & vas quodcumque per templum deferri, quod sacra sacris solum sunt deputata, & locus sacer fundendis Deo precibus, diuinisque dicendis laudibusque vsibus. Prophetiae autem quas dominus adducit sic leguntur. Esaias dicit, Holocausta eorum & victimae eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus, ait dominus Deus. Hieremias autem: Nonne ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris?

Quo audito, principes sacerdotum et scribae querebant quomodo eum perderent. Timebant enim eum, quia vniuersa turba admirabatur super doctrina eius.

Vulgo illud iactatur, Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet. Hinc principes sacerdotum & scribae videntes quae saepe obiurgaret dominus ipsorum auaritiam, ut non solum ementes & vendentes templo eijceret, sed etiam ipsos accusaret blasphemiae vel idololatriae, quae ex domo orationis domum facerent negotiationis, aut quod manus est, speluncam latronum. Haec inquam illi videntes & audientes, non possunt aequo animo ferre. Videtur ergo impijs latronibus consultum, ut quocumque tandem pacto possint, ipsum dominum a medio tollant. Timebant enim eum, ne scilicet fauore populi munitus (vniuersa etenim turba admirabatur super doctrina eius) ipsi nihil possent illi nocere. Tam impio facinore concesso, non metuunt Deum vltorem, cui nullum factum, nullus hominis cogitatus occultus est, & populum formidant. Quis non saltem metuunt ipsum Iesum? Viderant & audierant ab eo tot edita miracula, quae plane praesentem illi diuinam virtutem, quoties volebat, testificabantur. Qui potest profligare daemones, multo facilius potest immittere. Qui verbo reuocat ad vitam tam exanimis, multo facilius potest eripere vitam. Si credunt tam clementem ut nolit quenquam, cum possit, laedere, cur talem moliantur occidere? Sed sic excacati fuerant a sua malitia & auaritia, ut nihil tale cogitarent, sed in hoc vnum intendebant animum quomodo ipsum possent occidere. Et tales latrones praesens seculum habet, qui promptiores sunt disputare cum gladijs vel lanceis, quam cum gladio spiritus, quod est verbum Dei.

Et cum vespera facta esset, egrediebatur de ciuitate. Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam, & radicibus, & recordatus Petrus dixit ei, Rabbi ecce ficus cui maledixisti aruit.

De frequenti illa domini egressione sub

Hieronymus. Matth. 21

Obser.

Mat. 21

Mat. 7

Obser.

LUC. 21. ne sub vesperam. Lucas sic dicit: Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero extens morabatur in monte qui vocatur Oliueti. Iesus enim, instante iam mortis tempore, nullum tempus finit elabi sine fructu: Cætera plana sunt. Vident Discipuli ficum, quam dominus pridie execrat⁹ fuerat, iam à radicibus arefactam, recordantur eius maledictionis, quam alia die non sic animaduertent, & præ admiratione dicit Petrus domino: Ecce ficus cui maledixisti, aruit. Observans ^{Matt. 3.} dum hoc loci quod Ioannes apud Matthæum dicit. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur, & iam securis ad radicem arborum posita est. His profecto verbis Ioannes neq; de malo, neq; p^{ro}, &c. loquitur, sed de hominibus quorum interest bonos fructus, & opera iustitiæ facere. &c.

Et respondens Iesus ait illis. Habere fidem Dei, amen dico vobis quia quicumque dixerit huic mōti, tollere & mittere in mare, et nō hæsiterit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

Non interrogarant discipuli qua ratione maledixisset dominus ficui, sed tantum mirantur magnitudinem potestatis, licet maius sit mortuum ad vitam reuocare, cæcū illuminare, quàm ficum maledicendo perdere. Ideoque dominus quasi in hanc sententiam loquitur: Nolite, o mei discipuli, nolite mirari quod ficum hanc execrando arefecerim, dico vobis, si sincera fide præditi fueritis, maiora efficietis. Amen enim dico vobis, quicumque dixerit mōti huic, tollere & mittere in mare, & nō hæsiterit in corde suo, fiet. Iam longè mirabilius est vñico verbo montem loco mouere, quàm arborem areface^{re}: Adiunge his, quod omnia quæcumque

que orantes petitis, & creditis vos accipientes, accipietis. Hic obserua, per translationem arborum, quemadmodum & in Matthæo nostro admonuimus, significauit rem difficilem & nostræ imbecilitati impossibilē. Ad hunc locum pertinet quod alibi dicit: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora his faciet. Nō est igitur vt multis quæramus, an Apostoli alibi montem loco mouerint vel non, satis est credere, si opus fuisset, potuisse. Deinde probè obseruandum, eos qui vera & viua fide præditi sunt, nihil postulatos, quod non cessurum sit in gloriam Dei & proximorum utilitatem, ideoque facile impetratos quod postulauerint.

Et cum stabis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt et pater vester qui in caelis est, dimittat vobis peccata vestra: Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in caelis est, dimittet vobis peccata vestra.

Est quædam fiducia in hominibus quibusdam quæ magis præsumptio dici meretur, vt si quis omnibus sceleribus se dedit, nusquam poenitentiam cogitat, & tamen nihilo secius sperat Deum misericordē inuenturum. Sic & inuenies hominem qui vsque adeo ira odio & inuidia tumet, vt ne læto quidem intuitu dignetur, vxorē, liberos, domesticos denique omnes, & tamē indefinenter orat, & impudenter præsumit se exoraturum omnia, hic impudens homo nihil impetrabit, nisi iram domini intolerabiliorem. Rogat enim dominum vt de se vindictam sumat, cum dicit: Dimittite nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, &c. Loquitur ergo & Christus hunc in modum. Quin composueritis vos ad orandum, ex animo remittite, si quis aliqua in re vos læsit: hac conditione pater vester qui in caelis est, remittet vobis peccata vestra.

Quod

Quod si vos nolitis condonare proximo culpam in vos admissam, nec pater vester cælestis vobis gratiam faciet delictorum in se admissorum. Obserua iam si is qui læsus ab alio non indulget, incassum orat, quomodo is qui alios non cessat lædere exorabit. Sed hac de re in Matth. plura.

Et veniunt rursus Hierosolymam. Et cum ambularet in templo, accedit ad eum summi Sacerdotes & Scribæ & Seniores, & dicunt ei: In qua potestate hæc facis, & quis dedit tibi hanc potestatem vt ista facias?

Primo die, palmarum scilicet, quando Iesus ingressus est ciuitatem & templum, nemo illum redarguit, sed altera die, cum non stipatus erat tanta populaturba, & ex more venit in templum. Principes sacerdotum adiunctis sibi scribis populique primoribus, quo res videretur legitimo consilio geri, quum viderent Iesum in templo, doctrina sua occupantem aures multitudinis, & regnantem miraculis, adeunt illum & interpellant, refricantes veterem calumniam, ac dicentes: Qua tandem autoritate facis ista? Et quis dedit tibi istam potestatem? Verba sunt iracundi hominis, qui ira & odio motus, non potest verba ad plenum formare. Neque enim dicunt: Rabboni, dic nobis amice, qua nam ratione pridie tanto triumpho ingressus es ciuitatem, qua autoritate prædicas, qua tandem potestate miracula edis? Nihil tale dicunt, sed iracundi canes sic frendent, sic latrando dicunt. Qua autoritate ista facis, & quis dedit tibi hanc potestatem? Interrogatio autem ista calumniam adiunctam habet, & conantur ipsum sui ipsius verbis illaqueare. Si enim dixerit, cogitant: Accepi autoritatem hanc à Deo, Blasphemus est: Si dixerit, Propria autoritate facio, Seditiosus est. Quid Iesus?

Iesus autem respondens ait illis: Interrogabo & ego vos vnum verbum, & respondete mihi, & dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismus Ioannis de celo erat, an ex hominibus? Respondete mihi. At illi cogitabāt secū dicētes: Si dixerimus de celo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis? Si dixerimus, ex hominibus, timentus populum: omnes enim habebant Ioannem, quia verè propheta esset. Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus. Et respondens Iesus, ait illis: Neq; ego dico vobis, in qua potestate hæc faciam.

Non opus erat longā mouere questionem de autoritate Iesu, cum ipsa facta clamarent Deo autore geri, quod gerebatur, quum res ipsa loqueretur hunc esse, quem Deus olim per prophetas futurum esse promiserat, quum pater post baptismum sua voce declarasset, hunc esse filium suum vnicū dilectū, cui deberent omnes obedire. Noluit ergo Christus simplici verbo interrogatoribus tam callidis respondere, sed interrogationē interrogatione cōpensat, sic clauum clauo repellens. Dicit itaque hic Christus nos, ne quibuslibet interrogatoribus respondeamus, sunt enim plerique qui interrogant, non vt discant, sed vt nos in insidias conijciant, cuiusmodi hoc loco erant Pharisei & Scribæ. Sunt qui interrogant nullo alio nomine, quàm vt & magis pij & docti euadant, illis non grauatè respondebimus. Sic sæpius discipulis suis respondet Christus: at iam Phariseis nihil responderet, nisi quæstionem obijciens. Sed nihil difficultatis est hac in re, & satis multa in Matth. cum idem locus tractaretur, diximus. Sentiant impij rogatores se captos esse in suis verbis, quomodo cūq; tandē respōderint, etiā, vel nō. Dicunt autem: nescimus. & hac ratione existimant se ex his laqueis liberos.

Interrogantii, non idē animus est.

I Respondet

Respondet Igitur Christus, Neque ego dico vobis, in qua potestate hæc faciã. Quod vos scitis, negatis, quod ego scio, non negabo, sed non aperiam vobis. Breuiter Ioannes ipse testimonium reddiderat Christo, & tam sancti hominibus testimonium de Christo non audebãt impij homines negare: videntur ergo se nihil sapientius dicere posse, quã omnia negare, suãque ignorantiam fateri. Si ergo Ioannis autoritatem non morantur, quid de autoritate Christi solliciti sunt? Porro vt hoc caput finiam, nos scimus Christũ omnia diuina virtute & dicere & facere, nostrum igitur erit, vt ipsi obediamus & supplicemus, quatenus nos nihil vtile celer, sed potius ducat in omnem veritatem. Amen.

CAPVT XII.

ET cepit illis in parabolis loqui. Vineam plantauit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & edificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregre profectus est. Et misit in tempore ad agricolas seruum, vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum. Et iterum misit ad illos alium seruum, & illum in capite vulnerauerunt, & contumelijs affecerunt. Et rursum alium misit, & illum occiderunt, & plures alios, quosdam cadentes, alios vero occidentes.

Mat. 21. Similem parabolam, Matth. xxi. auidimus. Potest autem sic breuiter exponi. Homo iste qui plantauit vineam, est Deus optimus maximus, qui plantauit vineam, de qua Esaias plenissimè per canticum loquitur, describens omnem commoditatem vineæ sic exultæ, vt nihil supra. Ad extremum, ne quis aliquid carnale suspicetur dixit: Vineam Domini Sabaoth domus Israel est, Et in Psalmo dicitur:

Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Agricola omnes maiores sunt, quibus cura Synagogæ commissa fuerat, immo vt rectius loquar, ipsi Iudæi omnes, Coloni, Agricola, & laboratores fuerunt. Quod autem dicit hominem peregre profectum, nihil aliud intelligitur, nisi illos colonos reliquisse in manu consilij sui, dedisse eis spatium, & tempus bene operandi. Per primum seruum, intelligunt Moysen, qui quadraginta annos continuos fructum aliquem legis quam dederat, à cultoribus inquirebat: sed casum eum dimiserunt vacuum. Irritauerunt enim Moysen in castris, & Aaron sanctum domini. Et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Qui & ipse seruus, quid de fructu vineæ huius sentiat, palam carmine declarat dicens: Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorra. Vna eorum vna fellis, & botrus amaritudinis in ipsis: furor draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Seruus alter, David regem & prophetam, cæterisque significat, qui post Moysen missi sunt, vt colonos vineæ post edita legalia psalmodiæ modulatione, & dulcedine citharæ, ad exercitium boni operis excitarent: Sed & hunc contumelijs affecerunt, dicentes: Quæ nobis pars in David? aut quæ hæreditas in filio Isai? Attamen ipse, pro hac vinea, quæ de Aegypto translata Palestinæ montes sua obumbratione protexerat, ne radicibus exterminaretur, orabat: Domine Deus virtutum, conuertere nunc, respice de caelo, & vide & visita vineam istam, & dirige eam quam plantauit dextera tua. Tertium cum suis socijs seruum, prophetarum chorũ intellige, qui cõtinuis attestationibus populũ cõuenerunt, & quæ huic vineæ ventura imminerent mala prædixerunt. Sed quæ prophetarum nom-

Ac. 7. sunt persecuti? Et occiderunt eos qui prænuñciabant de aduentu domini saluatoris. Et hi omnes multa dixerunt de sterilitate huius vineæ, sed vnus Hieremiæ planctum audire sufficiat. Ego autem, inquit, plantaui te vineam electam, omne semen verum, quomodo conuersa es in prauum vineæ alienæ? Et in Esaiæ Cantico. Expectauit vt faceret vuas, fecit autem lastruscas.

Elas. Adhuc ergo habens vnum filium charissimum, & illum misit ad eos nouissimũ, dicens: Quia reuerentur filium meum. Coloni autem dixerunt ad inimicem: Hic est heres, venite occidamus eum, & nostra erit hereditas. Et apprehendentes eum occiderunt, & eiecerunt extra vineam. Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet & perdet Colonos, & dedit vineam alijs.

De filio vnico & charissimo nõ est dubium, quin ille sit ad quem vox patris de caelo bis facta est, sic dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Matth. iij. & xvi. Hunc vnicum filium, & vnicè charissimum, post multos seruos, ad colonos illos inuites misit, quemadmodũ Paulus ad Hebræos scribens testatur. Multiphariam, inquit, multisque modis olim loquens Deus patribus nostris in prophetis, nouissimè autem hisce diebus locutus est nobis in filio, quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & secula. Et filius ipse: Sic Deus dilexit mundũ, vt filium suum vnicogenitum daret, &c. Sed ingrati & impij Coloni videntes filium, nõ potuerunt ferre, dicentes: Ecce mundus totus post eum abiit, Et si dimittimus eũ sic, omnes credet in eum. Et venient Romani & tollent nostrũ locum & gentem. Vt igitur ipsorum institutum succederet, rapuerunt filium, patibulo crucis eũ affigentes. Sed quomodo hanc ingratitude punierit pa-

ter familias, siue dominus vineæ, obscurum non est. Missis enim exercitibus suis, iuxta aliam domini parabolã, perdidit homicidas illos, & ciuitatem eorum succendit igni, & vineam suam locauit genti faciendi fructus eius, hoc est, Ecclesiæ ex gentibus collectæ.

Nec scripturam hanc legistis: Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli? A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Et quærebãt eũ tenere, & timuerunt turbã. Cognouerunt enim quoniã ad eos parabolam hanc dixerit.

Sententia non obscura est, Lapis quẽ reprobauerunt edificantes, filius ille charissimus est, quẽ coloni extra vineã eiecerunt. Breuiter, sensus est, Pater famil. vindictã sumet de ingratis & scæuis agricolis, qui vnicè sibi dilectũ filium occiderunt, non quia iã prorsus careat filio suo, quasi porro extinctus sit. Agricola quidẽ occisi sunt, & filij occisi, sed reuiuifcet, nec aliter se res habebit cum filio, ac eũ lapide quẽ reprobauerunt edificantes, qui factus est in caput anguli. Coloni, hoc est, Scribæ & Pharisei, & seniores populi, improbi edificatores, lapidem reprobant, filium extra ciuitatem cruci affigent, sed ipse filius per hanc contumeliã ad maximam gloriam perueniet. Quo autore inquis. A domino factum est istud, nõ humana industria hic aliquid factum est, sed diuina dispositione. Sicque lapis ille exaltatus est, vt sit mirabile in oculis nostris. Cæterũ quõ Christus lapis angularis sit, Paulus ad Ephesios multis docet: Sed illi Pontifices & Seniores populi, intelligentes, quoniã dominus contra illos hanc parabolam dixisset, iam conantur filio insidiari, iam incipiunt reprobare lapidem, quærunt enim ipsum tenere, sed timuerunt turbã, imò nondum venerat hora eius, vt transfret ex hoc mundo ad patrem.

Et relicto eo abierunt, & mittunt ad eum quosdam ex Phariseis & Herodianis, ut eum caperent in verbo. Qui venientes dicunt ei: Magister scimus quia verax es, & non curas quenquam. Nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces: Licet dare tributum Cæsari, an non dabimus?

Non videbatur Principibus Sacerdotum tutum, sic manus iniicere Iesu, turbam enim non passuram hoc, ut quæ sublimius aliquid de Christo sentiebat. Consultum igitur videbatur, quomodocunque hoc ipsum fieri posset, alienarent animos vulgi à Christo, ut ipsum sic sine tumultu perdere possent. Mittunt ergo ad eum quosdam ex Phariseis & Herodianis, ut eum caperent in sermone. Qui venientes dicunt ei: Magister scimus quia verax es, & non curas quenquam. Nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces. Licet dare tributum Cæsari, an non dabimus? Stabimus tuo iudicio: Vide quàm melliti sermones hi sunt. Exordiantur à blâdissimo proëmio, quasi falli posset blandimento, qui toties declararat sese nihil nescire. Magister, inquit, novimus te veridicum esse, neque te vereri quenquam, sed citra respectum per sonarum liberè quod verum est pronuntiare. Nec enim te mouet dignitas aut sublimitas cuiusquam, quem admodum faciunt multi, qui potentibus assentantur, sed contemptis hominibus liberè doces, quod Deus præcepit. Dic igitur & nobis, licet necensum dare Cæsari, an non licet? Pharisei defendebant, populum Deo dicatum non oportere tributarium esse pphanis Cæsariibus, & simulachrorum cultoribus: Contra Herodianus Cæsaris tuebantur. Et huc tendebat insidiosa præfatiuncula: ut pro Phariseis pronuncians, ab Herodianis deferretur, velut autor rebellionis ad-

uersus Cæsarem. Quod si pronuncians ret pro Cæsare, deferretur à Phariseis apud populum, qui libertatè amabât.

Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium, ut videam: At illi obtulerunt ei. Et ait illis: Cuius est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Respondens autem Iesus, dixit illis: Reddite igitur quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et mirabantur super eo.

Impij tētatores sic videbāt sibi metipsis instituisse quæstionē, ut nō posset Christus has tendiculas effugere, cogeret enim vel pro Herodianis vel pro Phariseis respondere. Iesus autem quo cōmodius effugeret eorum captiones, iubet ostendi nomisma, quarit de imagine & superscriptione. Cumq; ipsi tentatores responderent, Cæsaris esse omnia: Respondet, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Si igitur Cæsar tantū potestatis in Iudæos habet, ut cogant ipsius numismatis vti, æquū est ut ipsi pareant, & quod debent soluant. Sic ergo Christus tēperavit responsū, ut nemo posset eum reprehendere, quippe qui nullius potestati derogarit, sed iubens omnibus dare debita: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari: nec hic subsistit, sed addit, & quæ sunt Dei Deo. Vide nomisma titulū & imaginē habet Cæsaris. Si hūc agnoscis, & pendis Cæsari quod debetur, quāto magis reddendū est Deo, cuius imaginē reddit homo! In baptismo Dei character impressus est animo tuo, cur eū tradis diabolo? Christiani titulo gloriaris: cur nō reddis illi quod debes expressiōe? Corpus & anima Dei sunt, ab eo utique accepisti, vide ut rursus suo tēpore reddas. Iram, odiū, malitiā, superbiam, à cacodæmone accepisti, redde illi suas spurcicias.

Et venerunt ad eū Saducæi, qui dicunt resurrectionē non esse, & interrogabant eū dicentes: Magister, Moyses nobis scripsit

scripsit, ut si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater eius uxorem illius, & resuscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto semine, & secundus accepit eam & mortuus est, & nec iste reliquit semen, & tertius similiter. Et acceperunt eam similiter septem, & non reliquerunt semen. Nouissimè omnium defuncta est & mulier, in resurrectione ergo cū resurrexerint, cuius de his erit uxor? Septem enim habuerunt eam uxorem.

Saducæi neque resurrectionem, neque angelum, neque spiritum esse credebant. Prophetarum vaticinia non acceptabant, sed tantum quinque libros Moysis. Hi ergo instructi, nimis sibi non poenitentiam de Christo victoriam pollicētes. Fingunt factum quod fortassis nunquam factum est, neque fiet. Historiam accepimus: vis in eo latet. Multi habuerunt, ordine à Moysè præscripto, vnicam uxorem. Si igitur resurrectio erit, in resurrectione cuius erit uxor? Neque enim credibile est, vnicam habere plures viros. Et cū vni non debeatur potius quàm alteri, nūquid magna absurditas erit fratrum inter se belligerantium de uxore? Præstat igitur non credere futuram resurrectionē, quàm credere tantam confusionem. Hæc absurda Christo proponunt, ridiculo eum cupientes exponere. Et observa hic duplicem Saducæorum errorem circa resurrectionem. Nō credunt vllam futuram resurrectionē, quemadmodum diximus, sed animam simul interire cū corpore: Deinde existimant Phariseos non aliam opinionem de resurrectione habere, quàm de hac vita, in qua coniugio copulantur viri ac mulieres. Moriuntur, nascuntur, eluriunt, sitiunt, &c: Sed Christus comodè ad vtrumque respondet. Sed

principio, ante responsonem Christi, videnda lex Moysis in Deuteronomio quæ sic habet: Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis fuerit mortuus, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & primo genitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israel, &c. Hactenus Moyses iussu domini instituit hanc legem, tum ut non cessarent, sed auerentur familiæ, tum ut viduis prouideretur de alioribus. Noluit item dominus commisceri diuersos tribus, ut certo agnosceret an Christus ex pmissa tribu prognatus fuerit vel nō. Ad hac pertinet quod iustum est, ut vnusquisque de tribu ac familia sua duceret uxore: ut dum veniret, dñi nasceretur, non incertum sciri posset, quia sicut promisit & iurauit, sic & fecit dominus. Cæterum, ut & hoc obseruiter admoneam, ex hac lege, quam Moyses supra posuit, bene considerata, multæ soluantur in scriptura quæstiones, quod alij sunt patres secundum legem, alij secundum naturam, & tamen vtrigque veri patres. Verè enim pater est quem sua lege & voluntate dominus patrem facit & declarat. Hinc Ioseph sponsus Mariæ virginis duos habet patres, alterum carnis, qui vocatur Iacob, alterum legis, qui vocatur secundum Lucam Heli, &c.

Et respondens Iesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes scripturas, neque virtutem Dei? Cum enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in celis. De mortuis autem quod resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum, quomodo dixerit illi Deus, inquit: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum sed viuorum: Vos ergo multum erratis.

Potissimè Saducæorum rationes, quare non credunt mortuorum resur-

rectionem hæc duæ sunt, quas illis dominus obiicit, quia scilicet non intelligunt scripturas, nec agnoscunt virtutem Dei. Scriptura siquidem docet, quia mortui resurgunt, & virtus Dei tam magna est, ut etiam maiora possit. Duo ergo probat dominus, resurrectionem esse, & non talem esse qualem illi imaginabantur. Et ad questionem Saducæorum ita respondet: Non opus est multa disputatione, cui tandem ex septem fratribus sit cessura. Cum enim resurrexerint à mortuis, neque quisquam ducet uxorem, neque quisquam locabit filiam nuptiæ, sed quo ad immortalitatem, & usum matrimonij, erunt sicut angeli Dei in cælo. Coniugium enim ad hoc repertum est inter mortales, ut quod per se perpetuum non est, aliud ex alio propagando propagetur. Cæterum ubi nullæ sunt vices nascendum ac morientium, quid opus est matrimonio. Propter mori enim, nasci inuentum est. Possent iam obiicere Saducæi dicentes: Esto sanè, si resurrectio est, talis est qualem depingis, sed nondum certò constat resurrectionem esse. Addit ergo dominus: Porro mortuos resurgere, quomodo vobis absurdum videtur? Nonne legistis in sacris libris, quorum vobis sacrosancta est autoritas, quibus verbis usus sit Deus è rubo loquens ad Moysen, Ego sum Deus Abraham, Isaac & Iacob: Illi iam mortui erant, & tamen se vocat illorum Deum. Viuunt ergo mortui, propter superstitas animas. Quæ si supersunt, quid magni est eas in pristini corporis domicilium reuocare? Quod si prorsus interierunt, absurdè dicit Deus mortuorum. Quemadmodum enim nemo se gloriatur regem esse eorum, qui non sunt, ita Deus non se vocat Deum, nisi si qui viuunt. Deus dicitur à beneficièdo, quid igitur boni faciet eis qui non sunt. Cum autem perpetuò se vocat Deum, hoc est, benefactorè Abrahæ, Isaac, & Iacob, manifestum est eos vi-

uere: Si viuunt, quod verissimum est, vos Saducæi vehementer erratis. Obseruandum hoc loci, clariora esse in prophetis & Psalmis, & in alijs bibliæ libris testimonia de resurrectione mortuorum, sed usus est dominus testimonijs, quæ autoritatem suam habent apud Saducæos. Hi autem quemadmodum supra diximus, solo Pentateucho vtuntur, solus Moyses apud eos sacrosanctus est, cæteras scripturas nihil curant. Hoc manifestissimum est, apud Saducæos Moysen pugnandum est, apud gentiles vatribus & scriptoribus prophanis, apud hæreticos biblijs, apud Christianos biblijs & autoritate sacrosanctæ ecclesiæ, quemadmodum etiam super Matthæum admonuimus.

Et accessit vnus de scribis qui audierat illos conquirentes, & videns quoniã bene illis responderit, interrogauit eum quod esset primũ omnium mandatũ. Iesus autẽ respondit ei: Quia primũ omnium mandatũ est, Audi Israel, dominus Deus vnus, Deus vnus est. Et diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primũ mandatũ. Secundum autem simile est illi, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Maius horum aliud mandatũ non est.

Multæ quæstiones magis difficiles quàm piæ vel necessariæ iactabatur apud Phariseos, imò in vniuerso Iudeorum populo: de quibus Apostolus ad Timothæum scribit, Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuota, sciens quia generant lites. Et possum contra impietatem dicere, hanc quæstionem domino propositam, fuisse stultam & inutilem. Quid enim refert vtrum præceptum maius sit, cum dominus velit nos omnia implere, & qui primum verè & ex animo seruat, non possit vllum transgredi domini mandatũ. Diligendus quidem est Deus primò om-

nius

nius, sed qui hunc diligit, eius reliqua mandata non negliget: Sed ad rem, Atunt Hebræi (I. Stapulensi autore) quinque priora præcepta Deum respicere, & quinque posteriora proximum; & in vnoquoque quinque priorũ, nomine tetragrammaton, quod scribitur sed non legitur, quod & nomen dicitur ineffabile, contineri. Ac primum omnium esse maximum, deinde secundum maius tertio, & tertium quarto, atque ita deinceps vsque ad extremum, quod existimant omnium minimũ. Hac autem ratione dicunt primum maius secundo, quia non credere in Deum, est maius peccatum, quàm idola colere: quãdoquidẽ multi, & si idololatræ sint, credunt tamen in Deum, sicut scriptum est. Timuerunt dñm, & sculptilibus suis seruiuerunt. nam isti quidem confitebantur Deum, sed ei adiungebant alterum. Porro secundum tertio, quia idololatriam maius peccatum ponunt, quàm sumptionem nominis Dei in vanum, & ita deinceps, quæ ad longum explorare, nimis videtur à proposito nostro alienum. Cæterum quandoquidem de præcipuo legis quæstio erat inter Phariseos, videtur sibi habere quo tentant dominum. Cum igitur iam audissent Pharisei, ut Matthæus autore est, quod dominus silentium imposuisset Saducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis legis Doctor, tentans eum: Magister quod est mandatũ magnum in lege? Iesus autem incunctanter respondet illis ex Deuteronomio. Audi Israel dominus Deus tuus Deus vnus est, id est, crede Deum vnum esse, dominum cæli & terræ, & omnium quæ in cælo & terra sunt. Proinde illius nutu omnia fieri, citra illius nutum accidere nihil, crede illum in sua manu omnia habere. Quare diliges dominum Deum tuum, id est, qui est defensor tuus, à quo tu habes omnia, qui ti-

bi nihil defieri patitur. Ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua, ut dum viuas, aliud quid plus quàm Deum non diligas, semper de illo cogites, hoc est præcipuum ac maximum mandatũ. Huic proximum & simile est illud, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Quomodo hoc? audiamus quid dicat Ioannes in epistola sua cap. iij. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et hoc mandatũ habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & proximum. Ex his, opinor, facile intelligimus hanc Christi collationem auditam. Quomodo verò proximus diligendus sit, Christus docet, ut te diligis, ita proximum, hoc est, obuium quenque qui tua opera opus habet dilige, id est, ut tecum velis fieri, ita cum proximo quoque facito. Tibi in aduersis ab alijs succurri velis, ergo & proximo in aduersis succurre. Te in mœrore consolari velis, quare & proximum dum ei ægrè est consolare, & cæter.

Et ait illi Scriba: Bone magister in veritate respondisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam se ipsum, maius est omnibus holocaustis & sacrificijs. Iesus autem videns, quod sapienter responderet, dixit illi: Non longe es à regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare.

Ex responsione huius Scribæ apparet, non tantum quæstionem fuisse de præceptis decalogi, quod nam horum maius sit, sed etiam sacrificia aliquando Decalogo fuisse collata, quibus, videlicet Scribis & Phariseis

I iij hostias

hostias & sacrificia laudantibus, alijs vero maiore auctoritate fidei & dilectionis opera praeferentibus, eo quod plurimi patrū ante legem absq̄ omnium victimarum & sacrificiorum cōsuetudine, ex fide tantū quae per dilectionē operatur, placerēt Deo, summiq̄ apud eū loci haberentur. Nemo autē vnquā absq̄ fide ac dilectione per holocausta solū & sacrificia Deo placuisse inuenitur. Et in hac sentētia hic scriba fuit, cū ait, Diligere Deum & proximū, maius esse omnibus sacrificijs & holocaustis matibus. Sacrificia temperaria sunt, dilectio autem perpetua. Possunt impij sacrificare, sed non possunt diligere. Sapienter ergo respondet scriba, & merito à Christo praedicatur non longe esse à regno Dei. Qui enim inuentā veritatem amplectitur, non potest minus esse. Nihil hoc loci difficultatis est: Sententia in hoc stat, dilectionem Dei & proximī omnibus rebus praepondere. Ait autem Christus: Si quis diligit me, mandata mea seruabit, & caet. Porro haecenus tentarunt Pharisei, Herodianī, Saducei, Scribae, & nihil respondit Christus quod patere posset calumniā, sed tentatores omnes confusi sunt, ideoque nemo audebat eum amplius interrogare.

Et respondens Iesus dicebat docens in templo: Quomodo dicunt scribae Christū filiū David esse? Ipse enim dicit in spiritu sancto: Dixit dominus domino meo, sed de dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse enim David dicit eum dominum, & unde est filius eius? Et multa turba eum libenter audiuit.

Matt. 22 Matthaeus sic habet: Congregatis autem Phariseis interrogauit eos dicens. Quid vobis videtur de Christo: cuius filius est? Dicunt ei: David, Et respondet eis Iesus, quemadmodum Marcus noster habet. Res autem sic habet. Iudaei nouerant ex multis

vaticinijs, Messiam fore filiū Davidis, hinc est quod multi infirmi, leprosi, & caeci clamabant: Iesu praceptor, fili David, miserere mei, & caetera. Sed nolebant credere eundem etiam esse filium Dei, & ex hoc etiam dominum Davidis. Quod concedunt bonum est, quod negant blasphemia est. Nisi fuisset filius Davidis, hoc est, filius hominis, non potuisset mori: & nisi fuisset filius Dei & dominus Davidis, non potuisset resurgere. Interrogat ergo dominus Phariseos & Scribas dicens: Quomodo David vocat Messiam dominū suum, si tantum filius eius est? Nec cogitandum est quod David hoc ex ignorantia dixerit, cum in spiritu haec praedixerit, Dominum suum sessurum ad dexteram Dei patris, hoc est, habere aequalem cum patre potestatem. Igitur non sufficit credere filium hominis, sed & filium Dei. Haec cum Iesus doctē & sapienter prosequeretur, turbam eum libenter audiebat, quod aegre habebat Scribas & Phariseos, qui suae auctoritati timebant.

Et dicebat eis in doctrina sua: Cauete a Scribis qui volunt in stolis ambulare, et saluari in foro, & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in caenis, qui deuorant domos viduarum, sub obtentu prolixae orationis, hi accipient prolixius iudicium.

Haec omnia multis verbis & non vulgari austeritate conquestus est dominus apud Matthaeum. Nos paucis sic rem expediemus. Obtescentibus scribis & Phariseis, pleraque multitudo fauebat Iesu, eūque libenter audiebat differentem. Quam quum videret sanabilem, Sacerdotes autē, Scribas, & Phariseos, destinata malitia tendere quo ceperant, cepit eos palam apud populum traducere, non ut illis obtestaret, sed ne post hac populum fallerent, detraxit illis falsae pietatis ac sanctimoniae personam. Cauere, inquit

inquit, ne vos fallat magnifica species Scribarum & Pharisaeorum: non studeat vestrae salutis, sed suae gloriae. Cupiunt enim, ut magni videantur, ambulare in vestibibus ad talos vsque demissis, venanturque salutationes in foro, captantque primorum sedilium honorem in consensibus, & in conuiujs primum locum in accubitu. Habent prolixas preces, quo videantur caeteris religiosiores. Haec omnia non fiunt vel ad Dei gloriam, vel commodum proximorum, sed tantum ut sic venentur pecunias à simplicibus & pijs viduis. Sed adeo non effugient iudicium Dei, adeo non proderit illis ista simulatae religionis species, ut grauius etiam sint à Deo condemnandi, quod malitiam suam obnubilant furo sanctimoniae, & Dei armis diabolo militarunt. Obseruandum hic prolixas vel breues vestes, per se neminem vel iustum vel iniustum facere, sed Christianos omnis decet modestia & pudor, luxus Deo abominationi est. Diuiti epuloni exprobratur, quod indutus fuerit purpura & bysso, etc. De prolixis & succinctis orationibus alibi multa diximus, ut non sit necesse repetere. Auaritiam & Hypocrisim vbique detestantur sacrae literae. Ad sequentia respiciemus.

Et sedens Iesus contra Gazophylatiū, aspicebat quomodo turba iactaret es in gazophylatiū, & multi diuites iactabant multa: Cum venisset autem vna vidua pauper, misit duo minuta quod est quadrans. Et conuocans discipulos suos ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua haec pauper plus omnibus misit, qui miserunt in Gazophylatiū: Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt: Haec vero de penuria sua omnia quae habuit misit, totum victum suum.

Pulcherrima haec est historia, quam non multis tractare animus est, ne videatur meum negotium agere. De multis

neribus dandis, non est acceptabilis sermo. Iesus miraculose cibans turbam, in regem quaeritur constituendus, sed iubēs dare tributa Caesari, malè audit. Sed ad rem: Domini sententia est, Redite quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo. Et quantum recipientē artinet, dicit, dignus est operarius mercede sua. Iam potest fieri, ut vterque peccet, & exponens & recipiens. Si exponens non Dei gloriam, & commodum proximi spectat, non meritorie exponit: Si recipiens non satisfacit suo muneri, etiam impiè facit. Quantum autē dantem respicit, testatur dominus se non respicere munus, sed animum, non factum, sed intentionem. Hinc de Abelo legitur: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Primum ad Abelum, deinde ad munera. Primum ad intentionem, deinde ad factum. Credibile est diuites hic in Euangelio, non omnes eadem ratione obtulisse, sed quia Christus eos non accusat, committēdi sunt eius iudicio, qui nouit abscondita cordium. Sed vidua haec omnibus praepōnitur, ut quae maluerit satisfacere legi, quam sibi aliquid reseruare. Et obserua quod vidua quae omnē substantiam suam obtulit, laudatur. Si autem sacerdotes hoc extorsissent, non considerata viduae paupertate, tyrannidis & crudelitatis notam non effugissent. Breuiter: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, ait Christus, hoc est, sola intentio facit opus bonum vel malum. Nihil autē tā bonum, quod non possit mala mens vitiatum. Oratio, Eleemosyna, Ieiunium, Oblatio, de qua nobis iam sermo, vtiq̄ bona sunt, sed haec omnia à mala mēte vitari possunt. Obseruandum itē tantam esse bonitatem Dei, ut nemo possit verè se excusare, quod defuerit pietatis operibus. Acceptor Deus duo minuta aera, acceptat calicem aquae frigidae, acceptat tandem & laudat, & coronat promptam voluntatē, si faciendū

desit facultas. Hanc rem multis tractat
dicitur Paulus, ad Corinthios scribens in
2. Co. 8. hæc verba: Si voluntas prompta est,
secundum id quod habet accepta est,
non secundum id quod non habet. Hoc
dicit. Si modo adsit animi beneuolentia
& promptitudo, iam acceptum Deo
est quicquid tandem secundum vestras
facultates conferatis. Non enim est ac-
ceptum beneficium, quod confertur ab
inuito. Neque exigitur à quoquam, ut
donet quod non habet. Sed iam collige-
nda sunt vela, & finis huic capiti im-
ponendus, gratia Domini nostri Iesu
Christi, qui in nobis operatur velle &
perficere.

CAPVT XIII.

ET cum egredere-
tur de templo, ait
illi unus ex discipulis suis: Magister
aspice quales lapides, & quales structu-
re? Et respondens Iesus ait illi: Vides has
omnes magnas aedificationes, non relinquetur
lapis super lapidē, qui non destruat. Et
cum sederet in monte Olivarum contra
templum, interrogabant eum separatim
Petrus & Iacobus, & Ioannes, & An-
dreas. Dic nobis quando ista erunt? &
quod signum erit, quando hæc omnia im-
cipient consummari.

Quando quidem textus hic idem est,
Mat. 24. cum eo quem habuimus, Matth. xxiii.
paucis hic immorandum erit. Dixerat
dominus multa de ruina, siue destru-
ctione templi Hierosolymitani, in vni-
uerso mundo celeberrimi, cum igitur
Dominus iam cum discipulis suis ciui-
tate egreditur, accesserunt iuxta Mat-
thæum discipuli eius, ut ostenderent ei
aedificationem templi, non quasi antea
non viderit, sed ut ipsum dominum ad
commiserationem perducant, quo mis-
eratus super eam veniant, quæ iam futu-
ra Christus prædixerat. Aut fortassis,
discipuli nihil supra hominem sentiē-
tes, putant vix possibile esse, ut tam

vasta & munitissima ciuitas, tam ingens
 multitudo hominū, expugnari possit.
 Et hæc proxima ratio vero propius vi-
 detur. Respondit enim Iesus dicens:
 Videtis has omnes magnas aedificatio-
 nes? Amen dico vobis, non relinquetur
 hic lapis super lapidem qui non des-
 truat. Nihil est omnium horum tam
 munitum, aut pulchrum aut sanctum,
 quod non sit demolendum, adeoque
 dissipandum, ut nec lapis vilius lapidi
 cohæreat. Porro consueuerat dominus
 ferè semper, egressus urbem Hieroso-
 lymorum, montem conscendere, ut vel
 in hoc loco patrem secretius oraret,
 vel discipulos suos seorsum doceret. Cū
 igitur dominus sic sederet in monte oli-
 varum, vnde templum erat in prospe-
 ctu, renouata est discipulis memoria
 sermonis, quo prædixerat fore, ut tem-
 plum funditus dirueretur. Ad eum ergo
 Iesum ita sedentem secretò quatuor è
 discipulis, Petrus, Iacobus, Ioannes, &
 Andreas, hoc agentes, ut quemadmo-
 dum transfigurationis archanum, pau-
 cis seorsum crediderat, ita de tempore
 venturi regni paucis communicaret,
 quod alijs omnibus crediturus non esset.
 Dicunt itaque ei: Dic nobis quando
 fient ista, & quo signo poterimus de-
 præhendere iam adesse tempus illud?
 Et iuxta Matthæum dicunt: Dic nobis
 quando hæc erunt, & quod signū ad-
 ventus tui, & consummationis seculi.
 Simul enim hæc omnia fore existima-
 bant, vastandā Hierosolymam, ipsum
 in gloria venturum, & mundum hunc
 accepturum finem. Existimabant ni-
 mirum tam celeberrimum in toto or-
 be templum, ad finem vsque mundi
 permansurum.

Et respondens Iesus cepit dicere illis:
 Videte ne quis vos seducat, multi enim
 venient in nomine meo dicentes, quia ego
 sum, & multos seducunt. Cum audieritis
 autem bella, & opiniones bellorum, ne
 timueritis, oportet enim hæc fieri, sed
 nondum

nondū finis. Exurget enim gens contra gē-
 tem & regnū super regnū, & erūt terræ mo-
 mor per loca, et fames: mirū dolorū hæc.

Omnino necessaria erat hæc Christi
 admonitio. Quum enim certò futuri
 essent pseudochristi, qui se pro Chris-
 to, pro Messyah venditarent, & verus
 ille Messias discipulos elegerat, qui
 Christum mundo prædicarent, peri-
 culum erat, ne & ipsi seducerentur, pro
 Christo recipientes antichristum. Di-
 cit ergo Christus: Videte ne quis vos
 seducat, quorum est alijs ostendere viā
 veritatis. Veniēt enim multi in nomi-
 ne meo (quos non misi) ut seducāt popu-
 lū, & quādoquidē multi sunt, non om-
 nino frustrabitur conat⁹ eorū, sed mul-
 tos seducunt. Hæc oīa facta sunt inter
 Domini ascensionē, & Hierosolymorū
 destructionē, cuius iā meminit dicens,
 hoc urbis excidiū non inopinatū fore,
 sed prius præcessurū rumorē prælio-
 rum, nec tamē hijs rumoribus auditis,
 iam finem esse. Plerumque enim vani
 sunt rumores, quod hoc loci non eue-
 niat. Exurget enim gēs contra gētem, &
 regnū aduersus regnū, & erūt terræ mo-
 rus, nimirū ad ruinā prouocantia ædifi-
 cia, & fames, quod in prelijs, maximè
 obsidionibus, non nouū est fieri. Magna
 quidem hæc, crudeliss. & terribiliss. sed
 tantū initium dolorū: Peiora sequētur.

Videte autem vosmetipsos. Tradent
 enim vos in concilijs & in Synagogis va-
 pulabitis, & ante præsides & Reges sta-
 bitis propter me, in testimonium illis: Et
 in omnes gentes oportet prædicari euan-
 gelium. Et cum duxerint vos tradentes,
 nolite præcogitare quid loquamini, sed
 quod datum vobis fuerit in illa hora, id
 loquamini. Non enim vos estis loquentes,
 sed Spiritus sanctus: Tradet autē frater
 fratrem in mortē, & pater filium, & cōsur-
 get filij in patres, & morte afficiēt eos.
 Et eritis odio omnibus propter nomē meū.
 Qui autē sustinuerit in fine, hic saluus erit.

Quod ait de discipulorum persecu-
 tione, facile intelligendum est, cum sic

factum esse exactis Apostolorū aperte
 cognoscatur, Luca referente ac dicente:
 Ibant Apostoli gaudentes à conspectu
 concilij, quando digni habiti sunt, pro
 Christo cōtumeliā pati. Boni discipuli
 prædicabant eū filiū Dei, qui prædica-
 batur à multis tantum filius hominis.
 Prædicabant à mortuis resurrexisse,
 quem multi viderant in patibulo cru-
 cis morientem. Cū igitur discipuli tam
 diuersa docerēt à Scribis & Phariseis,
 tradebātur & ducebātur ante præsides
 ac reges, ut lata cōtra ipsos discipulos
 sententia, iustè viderētur trucidati. Sed
 possent obijcere discipuli: Sed abscon-
 demus nos, nihil prædicabim⁹, in tuto
 nauigabimus. Respondet Christus, Non
 ita erit, sed oportet prædicari Euange-
 liū in omnes gentes. Non præcipitabit
 dñs vltionē suā, verū primū omnīū fa-
 ciet manifestari & prædicari Euāgelij,
 ut nemo possit prætereundere ignorantia
 suam, sed qui perit sua malitia pereat.
 Aliā obiectionem rursus diluit. Potu-
 issent enim dicere discipuli: Qui nos
 sumus, in quos totus mūdus insurget?
 Qui poterimus tibi adesse? Idiotæ su-
 mus, facile à doctis Scribis & Phariseis
 superabimur. Respondet Christus: Cū
 duxerint vos tradentes, nolite præco-
 gitare quid loquamini, sed quod datū
 fuerit vobis in illa hora id loquamini.
 Non enim vos estis loquentes, sed Spiri-
 tus sanctus, hic erit patronus & aduo-
 cat⁹ vester. Huc pertinet quod in Actis
 de Petro & Ioanne dicitur: Vidētes autē
 Petri constantiā & Ioannis, comperto
 quod hoīes essent sine literis & idiotæ,
 admirabātur, & cognoscebāt eos quod cū
 Iesu fuerāt: hominē quoque vidētes scītē
 cū eis quod curat⁹ fuerat, nihil poterāt cō-
 tradicere. Et de Stephano: Surrexerunt
 quidā de synagoga, disputātes cū Ste-
 phano, & non poterāt resistere sapiētiae
 & spiritui quod loquebatur. Adiūgit deinde
 dñs persecutiōes huiusmodi discipulis, non
 tantū expectādas esse ab alienis & hostib⁹
 verū etiā ab amicis & cognatis. Frater
 enī fratrem inquit præbet in ius, & capitis
 accersent

accerferet, contempto naturali affectu: & pater filium, præter naturæ pietatem. Quin & filii vicissim erigent se aduersus parentes, & ad mortem adigent. Et quum nemini noceatis, sed offeratis salutis nuncium omnibus, tamen eritis omnibus inuisi, qui mundum hunc diligunt, ob mei nominis quod prædicationis inuidiam. Cæterum in his malis opus erit perseveranti animo. Quisquis enim perstiterit in bene cceptis vsq; ad finem, hic saluus erit. Persecutoribus pertinacia nocebit, vos perseverantia saluabit.

Cum autem videritis abominationem desolationis stantem vbi non debet, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes, & qui super tectum, non descendat in domum, nec introeat, ut tollat quid de domo sua. Et qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum.

Quidam dicunt abominationem desolationis esse imaginem Cæsaris, sicut in Matthæo recensuimus. Verius autem quid sit, Lucas Euangelista interpretatur. Nam in quo loco Marcus & Matthæus ponunt: cum videritis abominationem desolationis, in ipso loco Lucas sic ponit: Cum videritis circumdari Hierusalem ab exercitu, tunc scitote quia propinquavit desolatio eius. Et sic dicit, qui in Iudæa sunt, fugiāt ad montes, &c. ut non sit dubium, quin Lucas cæteros exponat. Fuerat enim exercitus alienigenarum, & Romani Imperatoris stans circa Hierusalē, quæ dicta est ciuitas sancta, immo tota Pælaestina terra sancta dicitur. Exercitus autem Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus erat Hierusalē, iuxta quod prædictum fuerat à Christo: Non relinquetur lapis super lapidem, &c. Cætera quæ sequuntur præliorum gravitatem designant, & intellectu facillima sunt. Nihil enim aliud vult Dominus

Abominatio desolationis.

his significare, quàm tantum instare prælium, ut vnusquisque conabitur fuga quærere salutem, & contentum esse, si tantum saluam potest seruare vitam: vnde sequitur.

Vae autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate verò ut hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creature quam condidit Deus vsq; nunc, neque fient. Et nisi breuiasset Dominus dies, non fuisset salua omnis caro: Sed propter electos quos elegit, breuiabit dies.

Quare vae prægnantibus & nutrientibus: Quia illas non finit natura onus abijcere, has prohibet pietas. Nec grauidæ possunt fugere imminens periculum, nec nutrices alere infantes in tanta omnium rerum penuria. Lege Regum historiam, vbi nutrix filij malsolum captiuitatis præpropere fuga vitando, lapsam Ionathæ filium perpetuo claudum recepit. Orare autem eos iubet, etiam iuxta Matthæum, ne fuga illorum fiat hyeme vel Sabbato, quia in altero duritia frigoris prohibet, ad solitudinem pergere, & in montibus deserti que latitare, in altero autem transgressio legis est, si fugere voluerint, aut mors imminens si manere voluerint. Quæ sequuntur quidam existimant ad extremum mundi pertinere diem, sed citra piaculum de vtroque intelligi potest, tã de deuastatione Hierosolymorum, quàm cõsummatione mundi. Nos de priore omnia interpretabimur, quemadmodum & in Matthæo à nobis factum est. Si quis nouerit salutem aliquam huius tragediæ partem, facile pronunciat hæc domini verba vera esse, cum dicit: Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creature, quam condidit Deus vsque nunc, neque fient. Quis enim in obsidione vrbis cuiuscunque legit vnde decies centena millia fame & gladio periisse, quod in Hierusalem factum

Josephus

Josephus docet, & vrbe capta sexcenta millia virorū interfici iussa, & hoc in solennitate Paschæ, qua dominum gloriæ supplicio affecerāt, captiuorū aut publicè venūdata centū millia. Tãta & talis ab initio mudi nō legitur, neq; (ipso prædicere domino) aliquãdo tãta, talisq; futura est. Ab hoc ostēdit dñs grauioribus illos supplicijs dignos, sed electos & fideles illis fuisse p̄tectōi. Nō est igitur, ut dicāt Iudæi hæc mala, p̄pter prædicationē & adorationē Christi accidisse sibi, cum horū gratia citius finis bello impositus sit. Nō rarū est exēplū, pios impijs apud Deū patrocinari, ut det hijs poenitentiae locū. Hinc dñs Abraham olim p̄ Sodomis intercedēti & petenti, ne p̄deret iustos tãq; iniquos, & interroganti si fuerint. I. iusti in ciuitate, perdes illos: respōdit: Non perda ciuitatem si fuerint in ea. I. iusti, & totum locum seruabo. Et sic per ordinem in interrogationum & responsionum vicē, etiã si decē iustos inuenerit in ciuitate, tamē propter paucorū iustitiã impunitatē toti populo promittit. Vnde discimus, Amb. teste, quātus mur⁹ sit patriæ vir iustus, &c. Sed de his hæc⁹ satis.

Amb. II. de Al. 2. ca. 6.

Et tunc, si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. Exurgēt enim pseudoprophetae, & dabūt signa atq; prodigia, ad seducēdos, si fieri potest, etiam electos: Vos ergo videte, ecce prædixi vobis omnia.

Iam iterū ad memoriã reuocandū est, quod superius diximus, scilicet discipulos arbitratos fuisse cõsummationē seculi, & aduentū filij hominis, & excidium Hierosolymorū simul & semel ventura. Scientes igitur verū tēpus destructionis Hierusalem & desolationis templi, putabāt se cætera non posse latere. Hanc igitur stultā opinionē volēs Dominus animis discipulorū eximere, in eã sententiã loquitur: Vos arbitramini me reuersurū, statim post excidiū Hierosolymorū: non ita fiet. Destruet quidē Hierusalē, & ego reuersurus sum sicut prædixi, sed nō immediatē post expugnationē vrbis. Tunc ergo si quis

vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. Exorientur enim in illis diebus pseudochristi, qui sibi meū nomē, meaq; personā falso vindicabūt, Exorientur etiã pseudoprophetae, qui fucata sanctimonix specie, se metientē esse prophetas: magicisq; pdigijs ac dæmonū arte adūbratis miraculis imitabūtur prophetas ac me, sic vt eiusmodi præstigijs falli possint, si qua vis valeret aduersus Deum, etiam electi. Vos igitur non remorentur signa vel prodigia, quæ & à pijs & impijs fieri possunt, quàm maxima, plus his omnibus valeat apud vos, quod prædixi vobis, & admonui. Sequitur continenter.

Sed in illis diebus post tribulationē illā sol cõtenebrabitur, & luna nō dabit splendore suū, & stellæ cæli erunt decedentes, et virtutes quæ in cælis sunt, mouebūtur. Et tunc videbūt filiū hominis venientē in nubibus, cū virtute multa & gloria. Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos à iij. ventis, à summo terre, vsque ad summum cæli.

Alia res est, vult dicere Christus, cū fine mundi, & cū aduentu filij hoīs. Nō citra maxima prodigia, non citra maximos terrores veniēt illi dies, vt nō sit necesse dicere: Hic vel illic est Christus. Quæritis, o mei discipuli, signū aduentus filij hoīs: Accipite: Post multas tribulationes hominū, circa finē mudi existētiū, sol cõtenebrabit, & luna nō dabit lumē suū. Ad hæc videbūt & stellæ de cælo decedentes in terrā, quæ tot seculis illic affixæ fuerāt, in vsum humani generis. Qui & cælorū virtutes, quarum potētia mirāda illa corpora, seruati à Deo p̄scriptos cursus, ac functiones suas ab orbe cōdito, cōcutiētur. Hijs signis vtiq; cognosci potest, aduentus filij hominis, qui nō diu tardabit, sed tūc videbūt oēs qui vixerint filiū hominis, nūc humilē & cōtemptum, emicantē in altis nubibus, cū potestate multa, & gloria patris, & innumeris angelorū copijs. Tūc emittet angelos suos, qui nullum electū patientur abesse, sed omnes vndiq; colligēt, seu viuos seu mortuos,

K subitō

subito in vitam reuocados, vt qui fuerant consortes afflictionū, consortes sint æternæ felicitatis. Longè distabit aduentus Christi secundus, à primo eiusdem aduentu: Christo siquidem in terris nato, Angelus domini astitit iuxta pastores, & claritas Dei circumfulsit illos. Et post pauca, facta est cum Angelo multitudo cælestis exercitus laudārium Deum, &c. Christus in Bethleem nascitur, in præsepio collocatur, à paucis nascitur. Stella ipsum Magis demonstrat. Sed quomodo venturus iam sit, in secundo aduentu iam auditum est.

A ficu autem discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit æstas. Sic & vos cum videritis hæc fieri, scitote quod in proximo sit in hostijs: Amen dico vobis, non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Vult dicere Christus: Sicut nemo vos persuadere poterit æstatē in foribus esse, cum adhuc ne gemmas quidem videtis, ita & non patiamini vobis persuaderi diē domini instare, nisi prius signa quæ prædixi vobis futura, facta sint. Nemo ergo vos decipiat, quasi excidiū Hierosolymorum verum signū sit, instare diem domini magnū, sed cum sol obtebrabitur, & iuxta Ioelem, luna cõuerteretur in sanguinem, tūc vobis certo persuasum sit, diē domini instare. Nolo vobis verba dare, sed in veritate dico vobis, quia non præteribit generatio ista humana, nisi omnia ista facta fuerint. Cælum & terra transmutabuntur, atque renouabuntur, verba autem mea non possunt esse inania.

De die autem illa vel hora nemo scit, neq; angeli in cælo, neq; filius, nisi pater.

Vide Hi
lar. li. 9.
par. 2.
Multa quidem signa prædixit dominus præcessura diem domini magnū & terribilem, sed non descripsit numerum signorum, vt certo possit

sciri hora illius diei. Futurum quidem est extremum iudicium, futura sunt prædicta signa ante illum iudicij diem, sed nemo potest dicere, quæ nā sint vltima signa. Hinc ait dominus: De die autem illa vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque filius, nisi pater. Quod ergo & angelis & hominibus immo ipsi filio hominis absconditum est, vobis nescire periculum non est. In Actis legimus dominū discipulis dicere: Non est vestrum scire tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Sed quare non expediat nobis illa scire, immo quid nescios nos oporteat facere, subiungit.

Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit: Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet: Vigilate ergo, nescitis enim quando dominus veniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit reperit, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.

Perspicuè ostendit dominus, quare dixerit: De die autem illa vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque filius, nisi pater, quia scilicet non expectabat scire apostolis, vt pēdulæ expectationis incerti, semper eum credant esse venturum, quem ignorant quando venturus sit. Vnde subiungit exemplum patrisfamilias, ac fidelium seruorum, quasi in hanc sententiā loquens. Simulat à vobis hinc abiero, ita vos gerite, vt se gerunt serui fideles, quibus dominus peregrè profectus, credit authoritatē administrandæ rei familiaris, & suū cuiq; imposuit munus. Hi quādo ignorāt, quādo dominus suū domū rediturus, sedulo dāt operam, vt suū quisq; officium faciat, vt quocūq; tempore dominus domū redeat, reperiat eos vigilare, id est, officijs quēlibet suis defungi

defungi, ita & vos curate, vt dies domini vos imparatos nō inueniat. Porro ne quis putare possit, discipulis tantum præsentibus, hæc à Christo dici, addit: Quod autem vobis dico, non vobis solū dico, sed omnibus dico, vigilate, hoc est vestro nomini satisfacite: Hinc apud Lucam dicit. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suū, quando reuertatur à nuptijs. Sed quæ est ista lucerna: Apud Matthæum inuenire est, vbi dominus dicit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est: Sed hæc clariora sunt, quàm in lōgiori interpretatione opus sit, sed factō tantum opus est. Quanquam enim in fine mundi Dominus semel veniet omnibus, tamen singulo cuiq; venit, quum adest mortis tempus. In hoc igitur, quoniam æque incertū est, priuatim cuiq; vigilandum est. Quibusdam enim venit sero, velut in adolescētia, quibusdā intēpēta nocte, velut in florētis ætate, quibusdam in gallicantu, puta in senectute. Nec viribus, nec ætati fidēdum: omnibus ex æquo incertus est mortis dies. Memorare igitur nouissima tua, & in æternum non peccabis. Quod vtinā nobis cōtingat gratia, & benignitate Domini nostri Iesu Christi: Amē.

CAPVT XIII.

Erant autē pascha & azyma post bidduum, & quærebant summi sacerdotes & scriba, quomodo eū dolo tenerēt & occiderent, dicebat autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

Educturus Dominus filios Israel de seruitute Aegyptiaca, præscribit eis vt manducarent agnum anniculū masculinum sine macula, non coctum aqua, sed tantum assum igni. Mandat item vt septem diebus vescantur azymis

panibus. Adiungens ceremonias, quæ ad hoc conuiuium pertineant, & cum omnia ferè perfoluerit, subiūgit dicēs: Habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eam solennē domino in generationibus vestris cultu sempiterno. Septem diebus comedetis azyma, &c. Hæc autem festiuitas pascha dicebatur: Vult igitur iā Marcus dicere. Eo tempore quo post bidduum Iudæi lege cogebantur manducare agnum paschalem, & vesci septem diebus azymis panibus, tum quærebant summi sacerdotes, quomodo Iesum dolo tenerent & occiderent, sed quoniam id palam non audebant ob populi metum, & tamen certum consilium ceperant occidendi Iesum, visum est, vt per dolum illi manus iniicerent, & occiderēt. Hoc ipsum sæpius antea tentatum fuerat, sed frustra, quia nondum venerat hora eius. Cæterum quæ illos summos sacerdotes mouerint, ex alijs euangelistis docemur, sed visum est nihil alieni hic adducere: Matthæus omnia copiosius docebit. Sed vide hic sacerdotum & scribarum impietatem non vulgarem, quem iure accusare nō possunt, dolo tenere & occidere tentant: Tales sacerdotes & scribas, tales iudices, & apud hoc seculum inuenire est, qui innocentes opprimūt, blasphemos defendunt. De his apud Esaiā dominus loquitur in hæc verba: Principes tui infideles socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduæ nō ingreditur ad eos. Deinde hoc in sacerdotibus & scribis perpetuum est, magis timere homines, quàm Deum. Statutum enim fuerat, & certò deliberatum apud eos perdere Iesum per dolum, ab hac mala mente nō prohibebatur, vel innocētia & beneficentia Christi, vel Dei timore, vel paschæ tandē religione, sed tantū timebāt plebē, timēt tumultū, timēt ne nō desint Christo, sui satellites & propugnatores

natores: Sy forchten vberfall. Pefsima quidem sunt hæc, sed quorum illi, quos nec amor virtutis, nec poenæ formido à vitijs cohibet, sed quasi laxatis habenis, in omne ruunt nephas!

Obfer.
Hier. 3.

Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier habens alabastrum vnguenti, nardi spicati pretiosi, & fracto alabaastro, effudit super caput eius.

Nouerat dominus Iesus iam instare tempus suæ passionis, nouerat Sacerdotum & Scribarum consiliū, noluit igitur longè fugere, vel se subducere morti, sed tantum cõcesit Bethaniam, quæ quàm prope sit Hierosolymam, Diuus Ioanes alibi docet, in resuscitatione Lazari dicens.

Ioan. 11.

Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam quasi stadijs xv. Cùm igitur esset Iesus Bethaniæ, in domo Simonis leprosi (nō qui iam leprosus sit, sed olim leprosus existens, mundatus à Christo fuerat) & recuberet, venit mulier habens alabastrum vnguenti, nardi spicati pretiosi, & fracto alabaastro effudit super caput eius. Hæc mulieris secundanda est vnctio, nā primo, vt cognouit quod Iesus esset in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti, & stans retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & vngueto vngentibus.

Luc. 7.

Vnctio-
nes in
terra Pa-
lastina,

Hic autem tantum effudit super caput Iesu recumbentis. Cæterum hæc vnctio referenda est ad morē terræ Palæstinae. Nam Iudæis vnctionem frequentem fuisse, ex multis Euangelij locis patet, vt apud Matthæum. Tu autem cum seiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, &c. Obseruandū hic qualia oporteat Deo offerre, pretiosa nimirum, non pefsima: Sed hac de re, & supra quædam diximus, & infra quædam adiungemus.

Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes: Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud venundari, plus-

quam trecentis denarijs, & dari pauperibus: Et fremebant in eam.

Non opinor necessarium esse multis disputare, qui nam super muliere indignati fuerint. Ioannes de vnico Iuda proditore hæc scribit, qui oculos habebat, & fur erat. Credibile autem est & alios indignatos, quod tantum sumptus fecerit mulier, sed longe alia mente. Indignatus Iudas furtum meditabatur, alij alia cogitabant, fortassis putantes Christum hæc ægrè ferre, & magis ex animo Christi esse, si venditi vnguenti pretium, pauperibus erogaretur. Nolo hic huius seculi, Iudas impios & fures, pro merito traducere: sed velim diligenter examines murmuratorum verba: Poterat vnguentum istud venundari, &c. Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Respondeo murmuratoribus: Quàm mihi perditionem occidit? Nunquid perditum est, quod Christo tribuitur? Nunquid rependere potest? & vt magis verè dicam: Nunquid aliquid habes, quod non à domino acceperis? Sed aiunt: Verum non moratur Christus hæc? Interrogo, Quare non moratur huiusmodi delicias dominus? Respondeo, Quia nihil pietatis habent: Benè est, imitare igitur, o Pharisæe Christum, & noli tam delicatè luxuriari, tam pretiosis vnguentis. Sed addunt: Poterat autem vnguentum istud venundari plusquam trecentis denarijs, & dari pauperibus. Quid tunc poterat quidē venundari, sed nunquid peccauit mulier, non vendens vnguentum, sed in caput Christi effundens? Posses quidem bibere aquam, cur tu potius vino vteris? Poteras citra luxum vestiri, cur luxum nō abominaris? Longè aliud est, mihi crede, aliquid posse fieri, & aliquid necesse esse fieri. Et Pauli vox est: Omnia quidem licent, sed non omnia expediunt. Sed hæc non curant aduersarij, & nouatores putidi, quorum perpetua vox est: Poterat vnguentum hoc venundari multo, &c.

Nunquid

Nunquid posset sacerdos, aiunt, (Ceteris emplis quid velim docebo?) citra casualam, &c. factum facere? Respondeo: De hoc non est controuersia quid possit, sed an hoc quod facit, impium sit: Sed nolo hunc latissimū dicendi campum ingredi.

Iesus autem dixit: Sinite eam: Quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habetis vobiscum, & cum volueritis, potestis illis benefacere, me autem non semper habebitis: Quod habuit hæc fecit, præuenit vngere corpus meum in sepulchra. Amen dico vobis, vbicumque prædicatum fuerit Euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

Christus
ter patrocina-
tur Ma-
gdal.
Luc. 7.
Luc. 10.

Ter legimus in Euangelio dominum Mariæ huic patrocinari, primò in domo Pharisæi cuiusdam, qui videns dominum attrectari à Magdalena, dicebat intra se: Hic si propheta esset, sciret vti quæ & qualis esset ista mulier. Respondeo autem Iesus: Simon habeo tibi aliquid dicere. At ille, Magister dic: Respondit Iesus, Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, &c. Secundo, cum intrasset dominus domum Marthæ, & Maria sederet ad pedes domini, audiens verbum illius, Martha autem stans dicebat: Domine non est tibi curæ quod soror mea relinquit me solam ministrare? dic illi vt me adiuet. Quomodo Dominus patrocinator fuerit Mariæ, obscurum nō est. Dicebat enim, Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium, Maria oportimam partem elegit, quæ nō auferretur ab ea. Tertio iam hoc loci multis excusant dominus deuotam mulierem: Dicit enim, Quir negotium facessistis huic mulieri? Sinite illam obsequi animo suo. Cur calumniimini innocentem? Bonum opus operata est in me: nec est quod pauperum inopiam prætentatis, Semper enim pauperes habebitis vos

biscum, & cum volueritis potestis illis benefacere, me autem nō semper habebitis, vt officijs corporalibus possitis deinereri. Quod habuit hæc fecit, pius animus non potest improbari. Instat mors, cupiet tunc corpus meum vngere sepeliendum, id quoniam tunc nō licebit, anteuertit: & viuo impendit honorem, quem mortuo non poterit. Cæterum huius mulieris pietas, cui vos obstrepitis, adeo nō carebit laude sua, vt cum mors mea per euangelium celebrata fuerit, per omnes orbis regiones, simul & huius mulieris memoria celebranda sit, quæ mortem meam antequam morerer, tali munere honorarit. Hijs dictis dominus minus discipulorum suorum murmur cõpescuit. Et certè quod ad vltimū enconicum huius Mariæ attinet, apertum est, quomodo in vniuerso mundo prædicetur. Quis enim hoc pietatis studium, non statim laudat & probat? Sed audiamus quid ad hæc discipuli dixerint.

Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim, abiit ad summos sacerdotes, vt proderet eum illis. Qui audientes gauisi sunt, & promiserunt ei pecuniam se daturus. Et quærebatur quomodo eum oportune traderet.

Omnia hæc maximum pondus habent: Iudas vnus de xij. non alienus, nō vnus de ex septuaginta duobus discipulis, sed vnus de duodecim, quæ dominus discipulatu & Apostulatu dignatus fuerat, cui potestatem super omnes morbos, & omnia daemonia commiserat, hic Iudas Iscariotes abiit, nō iustus, sed suapte sponte, immo suapte malitia, ad summos sacerdotes. Quid facturum illum Christo patrocinatorum apud illos? num pecuniam emendicaturus, quod subleuaret pauperum inopiam? Non, sed vt proderet Iesum illis: Quid ad hæc Summi sacerdotes? Stulte Iudas, quid apud Summos sacerdotes facis, hoc malo animo? Frustra accedis tam sanctos viros, patraturus tale crimen: auerfabuntur tui umbram. Sed nouerat Iudas, quàm infensos haberet,

K in Iesus

Iesus summos sacerdotes, ideoque ab iis ad eos. Qui audientes gauisi sunt, & promiserunt ei pecuniam se duros. Placuit author sceleris domesticus Iesu: placet Iudae pactum, ut sic possit refarcire vnguenti iacturam. Credidit itaque Iudas simplici promisso sacerdotum, absque tabulis ac testibus, absque sponsore aut vade. Cogitat apud sese quo pacto possit Iesum prodere Sacerdotibus ac Scribis, ex ipsorum animi sententia, hoc est, loco & tempore commodo, ne quid oriretur tumultus. Nam haec in pacto intercesserat conditio. Multo hodie Iudae scelus, ut Beda admonuit, quod Dominum ac Magistrum Deumque suum pecunia vendiderit, velut inmane & nepharium exhorrent, nec tamen cauent. Nam cum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto quia veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit: Ego sum veritas.

Et primo die azymorum, quando Pascha immolabatur, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus & paremus tibi comedere Pascha? Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem, & occurret vobis homo lagenam aquae baiulans, sequimini eum, & quocumque introierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Vbi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse vobis demonstrabit coenaculum grande stratum, & illic parate nobis. Et abierunt discipuli eius, & venerunt in civitatem, & inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerunt Pascha.

Nouerant boni discipuli dominum suum, non transgredi legem domini, de esu agni Paschalis, instate igitur a Deo praescripto tempore, hoc est, primo die azymorum, accedunt dominum dicentes: Quo vis eamus & paremus tibi comedere Pascha? Tempus est ut legi satisfaciat, tuum igitur erit ostendere

locum, ubi commodè praeparare possumus. Nos à proprijs aedibus absumus, in alienis vescamur agni paschalem necesse est. Interrogatus ergo dominus ablegat ad apparadam coenam, duos ex discipulis, Petrum nimirum & Ioannem, Luca testante. Et ait illis: Ite in civitatem, & ingressis occurret vobis homo lagenam aquae baiulans, eum sequamini, & quocumque introierit, dicite domino domus, haec verba meo nomine: Magister dicit, ubi est coenaculum, ubi Pascha cum discipulis meis edam? Is nihil moratus, ostendet vobis coenaculum grade stratum, illic nobis quae ad esum agni paschalis necessaria sunt parate. Crediderunt discipuli verbis domini, abierunt, & inuenerunt omnia iuxta domini verba, & praeparauerunt. Vide hic dominum nihil omnino latere, ut palam sit illum praescium, ac volentem omnia passum, quae nostra causa passus est. Ad haec vide auctoritatem, ad domini vocem statim ostenditur coenaculum, ut perspicuum sit, illi in manu fuisse, facere quicquid vellet. Nutu poterat coercere sacerdotes ac Phariseos crudeliam molientes. Nec silentio praeterire possum, promptam discipulorum obedientiam, quibus videbatur tutius Christi verba sequi, quam suam rationem. Ratio enim proculdubio aliud dictabat, quam in hoc rerum tumultu Christum intraturum Hierosolymam, vel etiam si intraret, inuenturum qui Christum cum suis susciperet. Neque enim tutum erat cuiquam suscipere hospitium eum, quem Summi sacerdotes & Scribae ad occidendum quaerebant, &c.

Vespere autem facto, venit cum xij. Et discumbentibus eis & manducantibus, ait Iesus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, qui manducat mecum. At illi coeperunt contristari, & dicere ei singularim: Nunquid ego?

Haec omnia testantur magnam Christi benignitatem

benignitatem, & patientiam in peccatores, in quos non praecipit iudicium: Quid enim ait Marcus? Vespere autem facto venit cum duodecim, nimirum Hierosolymam in domum destinata. Cum duodecim, inquit, non repudiavit traditorem, sed propria mensa dignatus est. Quis nostrum tam patiens est, ut vel amico responso dignetur inimicum. Pius autem dominus noster Iesus Christus, noluit eum excludere, a quo nouerat se in mortem tradendum esse: Nec est, ut quisquam existimet Christum laruisse traditorem, vel coenae non interfuisse Iudam, ait enim Euangelista: Discumbentibus vero eis, & manducantibus, ait Iesus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, ex vobis inquam qui manducant mecum. Haec verba tam aperte eloquutus fuit dominus, ut statim ingressor animos discipulorum corripuerit. Nullus quidem praeter vnum Iudam, sibi male conscius erat, sed tamen non possunt aequo animo ferre, vel mali tantum suspicionem in se. Singuli igitur dicunt: Nunquid ego sum?

Qui ait illis: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Et filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo: Vt autem homini illi per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei, si non esset natus homo ille.

Apparet ex his verbis, vndecim discipulos, ex verbis domini sic terrefactos, ut continerint apud se manus suas, nihilque praeter tristitia magna commisitisse, donec dominum diligentius interrogarent. Iudam autem ea fuisse impudentia, ut audiens domini verba, nihil secius intinxerit manum cum Christo in catino, ut audacia bonam conscientiam mentiretur. Interrogatus ergo dominus de proditore, ait iterum: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Addit deinde dominus: Et filius quidem hominis vadit

sicut scriptum est de eo. Nihil ei acciderit, nisi quod scriptura praedixit. Peius longe peius habebit traditor, quam traditus. Passio Christi, maximae gloriae initium erit. Sed traditio Iudae, proditori initium maximi cruciatus erit. Vix enim homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei, si non natus fuisset homo ille, qui nulla re ad poenitentiam prouocari potest, non benignitate domini, non conscientiae morsu, non denique poenae, & supplicij praedictione. Sed sic habet scriptura: Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Morbus grauior est, quam ut ullam medicinam admittat. Obseruandum hic Iudae similes esse, qui ad conuiuium accedentes, non exiunt omnem iram & inuidiam. Sed tales multos habet praesens mundus, qui tantum alienas accedunt mentes, quo peius nocere possint, ut sic verificetur quod dicit: Et inimici hominis domestici eius, &c.

Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens, fregit & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur. Amen dico vobis, quod iam non bibam de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

Quid est quod Christus hic facit? Cur accipit panem, & facit corpus suum? Ecce pollicitus fuerat hoc apud Ioannem dicens. Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in aeternum. Et panem quem ego dabo, inquit, caro mea est, quam dabo pro mundi vita. Accipit igitur iam panem & benedixit, fregit, datque discipulis suis dicens: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agens, dat eis dicens: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui

qui pro multis effundetur. Neque enim sufficiebat Christi benignitati, atque misericordiae corpus suum tradere in mortem, sanguinem item pro peccatis nostris fundere, nisi & hoc pignus amoris post se nobis relinqueret, nimirum corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum, ut sic passio illius, & mors magis memoriae nostrae inhaereret, si demque nostram magis confirmarent. Quis enim non credat se ipsius morte liberatum, cuius corpore & sanguine pascitur? Si semetipsum nobis donauit, quid iam reliquum est, quod dubitemus nos ab illo recepturos? Sed ad textum. Veteri legi iam satisfactum fuerat, & agnus paschalis, iuxta quod Moyses à domino mandatum acceperat, comestus. Porro agnus ille paschalis comedebatur, in memoriam liberationis populi Israel ex Aegypto, quo huius rei memoria nunquam esset interitura. Sed ea liberatio, qua nos liberauit Christus, maior est tanto, quanto captiuitas nostra erat nocentior. Illi liberati sunt à Pharaone, nos autem à diabolo. Noluit igitur Christus nobis deesse memoriale huius excellentissimae, & summè necessariae liberationis, praescripsit itaque, & instituit suis altum agnum edendum, nimirum agnum qui tollit peccata mundi. Praeterea agnus ille typicus, non carebat suo sanguine, & testamentum quod pepigit Dominus cum Israelitis, sanguine confirmatum est. Accipit igitur & Christus calicem vini, & benedicit, dat discipulis dicens: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Quod autem sequitur: Amen dico vobis, quod iam non bibam de hoc genere uitis, usque in diem illum, cum illud bibam nouum in regno Dei, voluit significare iam in proximo esse horam passionis, in qua triumpharet regnum satanae, qui hactenus regnabat potenter in mundo. Mortem autem passus Christus pro nobis, ipse regna-

Ioan. 1.

bat, & Regnum Dei sese exerebat. Noluit ergo Christus post institutionem huius sacramenti amplius bibere, donec passione sua completa, Regnum Dei appropinquaret, profligato diabolo scilicet. In hoc ergo regno, hoc est, dum iam regnaret Deus, tunc bibit & manducauit dominus cum discipulis suis, quod ex Apostolorum verbis clarum est. Nouum autem illud bibit, hoc est, nouo quodam modo & insolito: non enim ultra habebat corpus passibile, quod cibo indigeret, sed immortale & incorruptibile. Sufficiant haec iam. In Matthaeo copiosius haec tractantur.

Et hymno dicto, exierunt in montem Oliuarum. & ait illis Iesus. Omnes scandalizabimini in me in ista nocte, quia scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oves. Sed postquam resurrexero, praecedam vos in Galilaeam.

Qualis fuerit hymnus, non est certum, gratiarum actionem fuisse, non videtur à vero alienum. Oportet enim semper agere gratias, semper laudes Deo canendae sunt, siue contingunt prospera, siue aduersa. Et sicut Deus rogandus est, ut nobis det escam in tempore, ita & illi agendae sunt gratiae sumpto cibo. Caeterum Dominus in eum locum profectus est, qui Iudae traditori suo notissimus erat, ut ostenderet se sponte sua capi, ac pro vita mundi immolari voluisse. Porro in exitu ad montem Oliuarum, alloquitur discipulos suos, quorum imbecillitate nouerat, dicitque eis. Omnes scandalizabimini in me in ista nocte. Comites quidem huius itineris estis, quia nihil adhuc est periculi, sed in hac ipsa nocte omnes vos scandalum patiemini, omnes vos à me aufugietis. Implebitur enim & haec scriptura, quae dicit: Percutiam pastorem, & dispergentur oves. Ego pastor sum, vos oves: Si ego percutiar, certe vos aufugietis. Non potest metiri propheta, qui

qui certo cognouit, haec futura esse, certoque praedixit: Hoc & si contingat, nolite tamen desperare. Noui infirmitatem vestram, possum etiam condolere vobis. Non abnegabo vos, etiam si à me fugietis. Sed postquam resurrexero, praecedam vos in Galilaeam: Obserua hic locum, nam exemplo debet nobis esse, ut praemoneamus amicos nostros ab imminente periculo, si modo id nobis cognitum fuerit.

Obfer.

Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. Et ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in hac nocte, priusquam bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

Petrus ardentif. Christi amator.

Quam ardentissimus Christi amator fuerit Petrus, obscurum non est. Vnde cum dominus audit dicere: Omnes vos scandalizabimini in me in ista nocte, non potest haec aequo animo ferre, nec potest dissimulando praeterrite, ait igitur illi: Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. De alijs nihil promitto, quid mihi sit animi accipe. Cum igitur Petrus fortiter quidem, sed temere respondisset, & quasi contempsisset praese caeteros omnes, respondet illi Iesus. Amen dico tibi, quia tu hodie in hac nocte, priusquam bis gallus vocem dederit, ter me negabis, ac si diceret: Petre non credis prophetiae, neque verbis meis, & alios praese te contemnis. Amaram tibi rem putas à me aufugere: grauiora tibi dicam. Non enim à me aufugies sicut caeteri, sed in hac ipsa nocte, priusquam bis gallus vocem dederit, in paruo nimirum tempore, ter me es negaturus. Hac oratione adeo non coercita est Petri confidentia, ut tanto fortius, etiam ac magnificentius, de se polliceretur dicens: Imo si me necesse fuerit etiam commori tibi, tamen haud vnquam te abnegabo. Tan-

tum abest, inquit Petrus, ut te deseram vel negem, ut etiam paratus sim mortem, vel pro te, vel tecum subire. Audientes caeteri discipuli magnam Petri confidentiam, & ipsi coeperunt plurima Christo polliceri. Sed nemini suae vires fati notae sunt, & non potest esse vanum, quod ex Christi ore processit. Obseruandum deinde ne quis praese alium contemnat, plerumque enim fit, ut huiusmodi contemptores proximorum, in grauiora delicta ruant. Non est contemnendus frater qui peccauit, sed magis emendandus. Apostolus enim dicit: Fratres si aliquis praese occupatus fuerit aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans temetipsum, ne & tu tenteris.

Obfer.

Gala. 6.

Et veniunt in praedium, cui nomen Gethsemani, & ait discipulis suis: Sedete hic, donec orem. Et assumit Petrum, & Ioannem, & Iacobum secum, & coepit pauere & tedere, Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: Sustinete hic & vigilate.

Gethsemani vallis est ad radicem montis Oliueti, & hic iubet subsistere reliquos octo discipulos. Iudas traditor sua curabat, ipse autem Iesus adiunctis sibi tribus, Petro, Iacobo, & Ioanne, non magno intervallo, ut vacaret precibus. Accepit autem hos tres, ut quos habuerat spectatores sublimitatis & maiestatis, in monte ostendat, eosdem haberet, & testes humilitatis. Nusquam hic facies, solis in morem fulgurans, nusquam vestis niue candidior, nusquam confabulatur Moyses vel Helias, sed quod illi in monte praes dixerat, hoc iam agitur. Christus enim, ut homo, omnium prorsus destitutus auxilio, coepit pauere, conturbari, & anxietate mentis exanimari. Nimirum homo verus erat, & insigniter in se expressit, quod imminente tali tempestate solet his accidere, qui nihil aliud sunt quam

Gethsemani

Mat. 17.

quam homines. Nec dissimulavit anxietatem hanc, apud amicos suos discipulos. Tristis est anima mea, inquit, usque ad mortem. Quærens pius dominus undique solatium, non inuenit.

Obfer. Est & hoc aliquod solatiij genus, apud amicos, tametsi nihil opitulaturos, quæri de calamitate. Hic igitur iubet & hos subsistere ac vigilare.

Et cum processisset paululum proci- dit super terram, & orabat ut si fieri posset, transiret ab eo hora, & dixit. Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me, sed non quod ego volo, sed quod tu.

Dictum iam est, Christum per omnia se habuisse (excepto peccato, quod semper exceptum volo) sicut homo verus, cui naturale est horrere mortem, & undique consolationem quærere. Christus igitur, iuxta quod verus homo fuit, plurimum horrens mortem, procedit paululum, proci- dit super terram, & orat patrem, ut si fieri posset, transiret ab eo hora, & dixit: Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer hunc calicem à me. Horret animus ad cogitationem, tam acerbissimæ passio- nis, trepidat totum corpus, atque tor- queri refugit: Omnia tibi possibilia sunt, potuisses alia ratione huic mor- bo mederi, sed quandoquidem non aliter tibi visum est, fiat voluntas tua, quæ semper optima vult: Obseruan- dum hic verum exemplum orandi, ut nos projiciamus in terram, hoc est hu- miliemus, & magno ardore animi Chri- sti opem imploremus, nostram ite- rum voluntatem voluntati diuinæ subijcia- mus. Non potest quidem fieri quin vol- untas nostra sese ostendat, sed hæc cogenda & reprimenda est, ut etiam quæ non volumus, faciamus.

Obfer. exempli orandi.

Et venit & inuenit eos dormientes: Et ait Petro: Simon dormis? Non potuisti una hora vigilare? Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus

quidem promptus est, caro autem infirma: Et iterum abiens, oravit eundem sermonem dicens. Et reuersus, denuo inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauari) & ignorabant quid responderent ei.

Christus à petitione ad patrem, rediit ad tres relictos apostolos, ac reperit illos iam dormientes: Quia verò Petrus tam magnifica iam pollicitus fuerat, ipsum appellat dicens, Simon dormis? In somnis pro me cum umbris pugnabis? Non potuisti vna hora vigilare mecum? Quomodo paratus igitur es mecum subire mortem? Si me presente dormis, quid tecum fiet me absente? Sic increpato Petro, cæteros etiam alloquitur dicens: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Et ut nos vulgò loquimur: Das hertz ist vvol gut, aber es vwill sunst nit noher. Sic Christus: Voluntas vestra satis præpta est, satis magnificè pollicemini, sed caro infirmior est, quam ut pollicitis stare possitis, vigilate itaque & orate, ut quod carnis infirmitati deest, Deus cœlestis pater perficiat. Admonitis discipulis, iterum abire oraturus, ut & nobis daret exemplum perseverandum esse in orationibus prijs. Et reuersus denuo, inuenit eos dormientes, (erant enim eorum oculi grauari) & ignorabant quid responderent. Ecce dormitabant in visione maiestatis, nec sciebat Petrus quid loqueretur, dormiuit & hic in spectaculo infirmitatis, nec satis intelligunt, quid respondeant obiurganti Iesu. Obseruandum hoc loco, quomodo dominus noster Iesus Christus aliquando nostrum negotium agit, etiam stertentibus nobis & altum dormientibus.

Et venit tertio, & ait illis: Dormite iam & requiescite, sufficit, venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum: Surgite eamus, ecce qui me tradet

tradet prope est.

Tertio iam orauerat Dominus, & venit ad suos tres discipulos, quos iussit ferat orare & vigilare, & rursus alloquitur eos dicens: Dormite iam & requiescite. Non iubet eos hic dormire, sed dormitionem eis exprobrat, ac si diceret. Non est huius temporis status tam tranquillus, ut liceat vobis tutos dormire. Sed vos dormitis & requiescitis, parum de me vel vobis ipsis solliciti: Sufficit. Satis iam dormitum est. Ipsa res vos volentes nolentes excitabit. Adest articulus tempestatis. Ecce filius hominis mox prodetur, tradendus in manus scelerosorum. Surgite eamus illis obuiam: Ecce qui me tradet prope est. Iam Dominus Iesus ex precatione robur animi collegerat aduersus instarem procellam afflictionum. Nec post vllum signum dedit patris aut tædij, sed exemplum constantissimæ tolerantiae nobis prebuit, usque ad mortem.

Obfer.

Et adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes, vnus de duodecim, & cum eo turba multa, cum gladijs & lignis missi à summis sacerdotibus, & scribis, & senioribus. Dedit autem traditor eis signum dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite eum. Et statim, cum venisset accedens ad eum ait: Ave rabbi, & osculatus est eum. At illi manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum.

Astutia filiorum huius seculi.

Vides hic astutiam filiorum huius seculi, quomodo scilicet nihil intentatum relinquunt. Venit Iudas Scharioth, vnus de duodecim, quem dominus tanto honore decorarat. Quid facturus? Nunquid cum cæteris Apostolis vigilaturus & oraturus? Minimè. Venit cum eo turba multa, cum gladijs & fustibus: Quid? Nunquid tu multus hic exortus est, incio magistratu? Non, sed missi à summis sacerdotibus, & scribis, & senioribus. Sed

nunquid milites illos a fenatu exorauerat in defensionem Christi? Nihil minus: Sed traditor pessimus dat eis signum dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est: Quid tum? Propugnabimus pro eo? Tenete eum, inquit, & ducite eum cautè, ne scilicet sicut alias, ita & iam elabatur de manibus vestris, sicque ego pecuniæ iacturam facerem, qui promissis non stetit accusarer. Considera iam singula. Traditor vnus est de duodecim, nouit locum in quo solitus erat dominus orare. Adest turba multa, ut etiam nolentem & se defendentem opprimere possent. Nec est periculum, ne aliquis scditionis reus agatur, cum omnia scitu & iussu Senatus & magistratus fiant. Accipiunt deinde signum à Iuda, ne Apostolum aliquem, pro Christo ignari capiant. Admonet traditor, ut omnia cautè agant, ne conatus ipsorum frustreretur. Et statim accedens, omnis honestatis & decoris oblitus, ait ad dominum, Ave rabbi: Et osculatus est eum. Ad osculi venenati signum, milites manum iniecerunt in Iesum, ac vinxerunt. Obseruandum hic eos omnes esse Iudæos, qui sub prætextu pietatis suum agunt negotium, qui prætextu amicitiae proximo fraudem faciunt.

Obfer.

Vnus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit illi auriculam.

Petrus is fuerat, qui hoc facinus perpetravit. Videns enim milites canum rabidorum more in Iesum irruere, oblitus eorum, quæ ei Iesus dixerat, iudicat tempus adesse, quo præstaret aliquid dignum fortibus promissis. Educto ergo gladio, percussit seruum summi Pontificis nomine Malchum, quod is fortassis cæteris ferocior, primus festinaret manus iniicere in Iesum, ac domino dexteræ ictum proculdubio moderante, tantum amputauit auriculam illius

Illius dexteram, quam Dominus, iuxta alios Euangelistas, illi rursus restituit, non nihil exprobrans etiam Petro crudelitatem.

Et respondens Iesus, ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladijs & lignis comprehendere me, quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis: Sed ut impleantur scripturae.

Vult dicere Christus: Quid accidit, ut in tempesta nocte cum gladijs & fustibus exiretis huc ad me, tanquam ad latronem sese similibus armis defensorum. Quotidie eram Hierosolymis, non clam sed clara luce, & in loco omnium celeberrimo, videlicet templo, sanans aegrotos, ac docens veritatem. Semper inermis fui, cum inermi raroque discipulorum comitatu. Quis ibi me non comprehendistis? Certè minore negotio rum poteratis, si decretum hoc erat: Sed sic oportet impleri scripturas, iuxta quas omnia fiunt. Quando in templo docebat, non potuerunt illum comprehendere, quamuis in illorum manibus esset, quia nondum tempus erat patiendi: quando autem voluit, tunc seipsum obrulit, ut impleantur scripturae, quod sicut ovis ad occisionem ductus sit, non contendens, neque clamans, sed sua sponte sequens.

Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt. Adolescens autem quidam sequebatur eum, amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum. At ille reiecta sindone, nudus profugit ab eis.

Impleta est scriptura de captione Christi, oportebat & impleri scripturam de fuga discipulorum, quae sic habet, ipso Domino supra referente. Persecutionem pastorem, & dispergetur oves. Non sit quod discipuli promiserant, sed quod Christus praedixerat. Omnes enim discipuli eius relinquentes eum fugiunt, timentes ne & ipsi cum Christo captiui ducantur. Porro quisquis adolescens ille fuerit, neque notum est,

neque necessarium cognitu. Quidam autem eum fuisse e domo, in qua comederant pascha. Quidam autem dicunt illum fuisse Iacobum fratrem domini, qui cognominabatur iustus. Hic enim vna veste usus est per omnem vitam suam, qui & sedem Hierosolymitanam ab apostolis accepit, post domini ascensionem. Nec desunt, qui per adolescentem hunc Ioannem intelligunt. Quisquis tandem fuit, minus rem in se quam in ceteris amore domini permansisse comprobatur, qui illis iam fugientibus, ipse donec ab hostibus comprehenderetur, vinculo charitatis astrictus, eum prosequi non omisit. Ceterum de fuga in persecutione hoc obseruandum est: Vbi plus est dispendij, quam compendij Euangelio ex morte tua, fugito, latita: Vbi est fructus copiosus, si moriaris, dispendium ingens si te subducas, occurre carnifici: Tutius est perdere sindonem quam corpus, tutius corpus perdere quam animam. Quod enim sindonem est corpori, hoc corpus animae.

Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem, & conuenerunt omnes sacerdotes, & scribae, & seniores. Petrus autem a longe secutus est eum, usque intro in atrium summi sacerdotis, & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

Cayphas fuit hic summus Pontifex anni illius, ad quem ductus est Iesus. Annas quidem etiam erat summus Pontifex, sed non illius anni. In domum igitur Cayphae, conueniunt omnes sacerdotes, & scribae, & seniores. Astiterunt reges terrae, iuxta Psalmistam, & principes conuenerunt in unum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt autem aduersus Iesum damnata concordia, inter quos tantior discordia extitisset. Et omne consilium illorum erat, quomodo Christum per apertam iustitiam occidissent, & non prout erant homicidae in occulto,

in pu

In publico vocarentur, aduersus innocentiam testimonia conquirebant, sicut statim audiemus. Sed ais, ubi interim Petrus, qui tam magnifica pollicitus fuerat? Petrus a longe secutus est eum, usque intro in atrium summi sacerdotis, Cayphae nimirum. Quid illic negotij Petros? Sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se. Videtur Petrus hic se calefacere, quum verisimile sit ipsum praetimore, non multum frigoris sensisse, sed iuxta vulgatum proverbium: Er vermbt sich do in nit frahr. Immiscuit se bonus Petrus Pontificum ministris, ut videret rei exitum, aut ad minus audiret aliquid super hoc negotio a ministris, &c. Plerumque enim fit, ut a iudicibus nondum condemnatur, qui a iudicibus nondum est examinatus. Potest tamen fieri, ut verè frigoris causa accesserit. Sed audiamus quid in hoc concilio factum.

Obseru.

Summi sacerdotes verò, & omne concilium, quarebant aduersus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inueniebant. Multi autem falsum testimonium dicebant aduersus eum, & conuenientia testimonia non erant. Et quidam surgentes falsum testimonium ferebant aduersus eum, dicentes: Quonia nos audivimus eum dicentem: Ego dissoluam templum hoc manu factum, & post triduum aliud non manufactum aedificabo. Et non erat conueniens testimonium illorum.

Indoles concilij Malig. p. acium.

Indolem hic videmus concilij Maligantium: Quae est enim iustitia, quae rere primo omnium testimonia, ut aliquis morte mulctetur? Nunquid iustitiae verae est, quærere quid accusatus fecerit vel dixerit? Deinde an verè accusatus sit? Postea de poena quaestio mouenda est, quando scilicet aliquis criminis alicuius convictus fuerit. Deinde vides innocentiae exemplum, contra quod nullum testimonium conueniens produci potest. Quis item non videt, quod pessime omnia ad occasionem malitiae arripiat. Magnum scilicet nephas est, & omnino capite plectendum, si aliquis dixerit:

Ego dissoluam templum hoc manufactum, &c. Obserua item falsorum testimonium fraudem, qui Christi verbis vim faciunt. Saluator dixerat, Soluite templum hoc, isti commutant & aiunt: Ego dissoluam templum hoc manufactum. Vos inquit, soluite, non ego soluam: Quia illicitum est, ut ipsi nobis inferamus mortem. Deinde illi vertunt, & post triduum aliud non manufactum aedificabo, ut proprie de templo Iudaeo dixisse videatur. Dominus autem dixerat, ego in triduo suscitabo illud. Aliud est aedificare, aliud suscitare. Sed quid multis opus? Ipsi iudices, quantumvis impij, vident hoc testimonium inconueniens esse. Quid igitur de cetero? num absoluitur? num fatentur male narratum? nunquid falsos testes puniunt, quod conati sunt innocentem opprimere? Nihil minus.

Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogauit Iesum, dicens: Non respondes quicquam ad ea quae tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi: Ego sum. Et videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam, Quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum esse eum mortis. Et coeperunt quidam conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cadere, & dicere ei. Prophetiza. Et ministri alapis eum cadebant.

Ira praiceps & impatiens, non inueniens calumniae locum, excutit de folio Pontificis, ut insaniam mentis motu corporis demonstraret. Quanto plus Iesus tacebat, ad indignos responsione sua falsos testes, & sacerdotes impios, tanto magis Pontifex furore superatus, eum ad respondendum puocat, ut ex qualibet occasione sermonis, locum inueniat accusandi.

L

Nihilos

Luc. 22.

Nihilominus Iesus tacet: Sciebat enim quasi Deus quicquid respondisset torquendum ad calumniam: Hinc apud
 Lucā dicit: Si dixerō vobis, nō crederetis, & si interrogauerō vos nō responderetis mihi. Porro Pōtifex latius instat quærens, nō vt discat & credat, sed vt capret contra eū occasionē. Adicit autē ad dictū: Tu es Christus, etiā hoc, filius Dei benedicti. Multi enim fuerūt Christi, reges inquam & pōtifex, sed nullus horū fuit filius Dei benedicti. Ad hanc ergo interrogationē respōdet Iesus dicens: Ego sum, &c. Sciebat quidē Iesus quod non essent credituri, nec propter veritatē auditā ipsum liberaturū, attamē respōdit, vt ne habeat ostēta quod dicat: Si manifestē ipsum audivissemus hoc dixisse, credidissemus. Porro quod addit dominus: Et videbitis filiū hominis sedentē à dextris virtutis Dei, & venientē in nubibus cæli, ostēdere voluit se olim lōge altū veterū, q̄ nunc venerit, & qui iam iudicatur ab impijs, eū postea iudicaturū vniuersum terrarū orbē. Quod autē Cayphas vestimēta disscindit, Iudæorū more facit. Quod impii ministri sic Christo illudunt, nō alla ratione faciunt, q̄ vt sic magis placeāt dominis suis. Nolo hic diuti⁹ immorari. Præstat iā audire quō modo se Petr⁹ habuerit ad prunas sedēs
 Et cū esset Petrus in atrio deorsum, venit vna ex ancillis summi sacerdotis, & cū vidisset Petrū calefacientē se, aspiciens illū ait: Et tu cū Iesu Nazareno eras: At ille negavit dicens, Neq; scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit. Rursus autē cum vidisset illū ancilla, cœpit dicere circumstantibus, quia hic ex illis est: At ille iterū negavit. Et post pusillū rursus qui adstabant, dicebat Petro: Verē ex illis es, nā & Galileus es. Ille autē cœpit anathematizare & iurare, quia nescio hominē istū quē dicitis: Et statim gallus iterū cantavit. Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat

ei Iesus, priusquam gallus cantet bis, ter me negabis, & cœpit flere.
 Vide quid prauorū hominum colloquia pariant. Petrus inter discipulos fatetur Christū filiū Dei esse viuentis, in colloquio autē militum ipsum dominum ter negat. Præstat hoc loci discere exemplo Petri, non plus quā æquū est in nobismetipsis fidere, & post peccatū poenitentiae remediū nō negligere, quā pluribus disputare, quo ordine negationes illæ tres factæ fuerint. Qui has negationes mysticē interpretantur, dicunt primā ancillā quæ Petrum alio locuta est, significare titubationem, vel cogitare peccatum: Alteram verō cōsensionem: Virum autem, operis executionem, & ipsum peccati actum. Nā hiis quasi tribus vitiosis gradibus ad peccatū peruenitur. Primo enim mala cogitamus, hæc cogitatio nisi statim opprimatur, crescit in consensum, ex consensu actus elicitur. Qui ergo hos gradus ascendit, videat ne altius ascendat, sed cum diuo Petro, retrahat pedē, pudeat & cogitationis, & cōsensus, & operis, sicque quod fecit nō erit letale. Habet adhuc Christus suos Galilos, qui peccantem ad poenitentiam invitāt. Tunc enim nobis gallus cantat, quando prædicator quisque per poenitentiam corda nostra ad compunctionem excitat. Talis gallus talis excitator erat Paulus, cum dicit: Hora est iam nos de somno surgere. Et diuus Petrus suo periculo sapientior factus, alios admonet, ne similem iacturā faciant. Fratres, inquit, Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Et in Psalmis est: Nunquid qui dormit non adiciet vt resurgat, &c. Huiusmodi plura sunt in sacre scripturæ cāpo, quæ peccatorē ad poenitentia stimulat, quæ Petrū Petrōq; similes ad amaras illas lachrymas excitant. Nostrum igitur est, vt gallum canentem

Præstat colloquium.

Grado ad peccandum

Galli

Ro. 11.

1. Pet. 5.

Psal. 40.

canentem non obaudiamus, ne lectum voluptatis non plus æquo amemus, neq; in peccatorū volutabro torpeamus. Poenitentia est, quæ nos statim Deo recōciliare poterit, hæc si arripuerimus, facile vitabimus gehēnæ supplicium, facile hæreditabimus regnum cælorum, quod vtiā nobis contingat gratia Domini nostri Iesu. Amen.

CAPVT XV.

ET cōfestim mane conciliū faciētes summi saterdotes cū senioribus & Scribis, & vniuerso cōcilio, vincietes Iesum, duxerunt & tradiderunt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus: Tu es Rex Iudæorū? At ille respōdens ait illi: Tu dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. Pilatus autē rursus interrogauit eū dicens. Non respōdes quicquid? Vide in quātis te accusant. Iesus autē amplius nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus.

Luc. 16.

Verificatur hoc loci, quod dominus alibi dixerat. Filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis, in generatione sua. Discipuli etenim domini, sicut in superioribus auditū est, nō poterāt vni ea hora vigilare cum Iesu. Impij autem sacerdotes, totā noctē transigunt vigiles, tantum vt illudāt Iesu, puniant, atq; perdant. Nec cōtenti totā noctē insumpsisse in Christi contumelias, sed mane cōciliū faciunt summi sacerdotes cū Senioribus & Scribis, & vniuerso cōcilio, & videtur ipsis bene cōsultum, Christū non vi vel clam perdere, sed processu & ordine iuris. Vinciunt ergo pium dominū, qui suapte sponte paratus fuerat omnia pati, & sic vincitū offerunt Pilato præsidī. De quibus autē ipsum dominū accusauerint, alij Euāgelistæ habent copiosius. Hic tantum nostra interpretabimur. Pilatus nihil moratur ea quæ ad Deū spectant, sed tantū quæ Cæsare attinent. Interrogat itaq; Tu es Rex Iudæorū? Iesus respōdit: Tu dicis, tacitē agnoscēs quod erat.

Obser.

Quāq; ea vox nihil mouebat Pilatū, quū in Iesu nihil appareret, quod argueret regni mūdani affectatorē. Porro summi sacerdotes, ne qua posset elabi Iesus, varios criminū articulos in illū congerunt, vt ex multis tandē aliquid saltem esset, quod moueret Iudicē, nō admodū iniquū. Pilatus autē animaduertens, quod res ageretur odijs priuatis, captabat occasionem liberandi reū à causa. Itaque quum rursus adisset Iesum, nec ille quicquā responderet, ait: Non respōdes quicquam in tanto capitis periculo? Vide quot articulos isti tibi obijciunt. Iesus autē ad calumnias sacerdotū nihil respōdit. Et hic probē obserua, quod dominus ethnico, & ignorantī scripturas, satis modestē respōdit, alijs autē sacerdotibus nimis, & reliquis accusatoribus nihil respōdet: cū omnia potuissent ex scripturis discere, neq; ignorātia, sed malitia & odio peccabant. Deinde obserua quā prudenter Pilatus ordinem iuris hactenus seruauit, cum summi Sacerdotes Christum indicta causa mortis adiudicauerunt.

Obserua

Obserua

Per diē autē festū solebat dimittere illis vnu ex vincētis quēcunq; petissent. Erat autē qui dicebatur Barrabas, qui cū seditionis erat vincētus, qui in seditione fecerat homicidium. Et cum assensisset turba, cœpit rogare sicut semper faciebat illis. Pilatus autē respondit eis & dixit: Vultis dimittā vobis regē Iudæorū? Sciebat enim quod per inuidiā tradidissent eū summi sacerdotes. Pontifices autē concitauerunt turbā, vt magis Barrabā dimitteret eis. Pilatus autē iterū respōdens, ait illis: Quid ergo vultis faciā regi Iudæorū? At illi iterū clamauerunt: Crucifige eū. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim malū fecit? At illi magis clamabant, crucifige eū. Pilatus ergo volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabā, & tradidit illis Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

L ij Historia

Historia clara est, nec aliqua expositione opus habet. Sed tantum considerandum venit, quod Christus dominus Iudaeos suos sibi magis offensos habet, quam gentiles. Pilatus omnia conatur, & omne mouet lapidē, vt Iesum absoluat, quē sola Pōtificū inuidia traditū nouerat, in quo nec ipse, nec Herodes causam mortis inuenire poterat. Rursus Principes sacerdotū, nihil intentatū relinquūt, donec Pilatus ferat super Iesum mortis sententiam. Vide quā multas causas Iudaei habuerint liberandi Iesum. Consuetudo illa vetus, quae in Paschae festo debebat Iudaeis vnū ex vincētis. Secundō nō cōferebatur innocens quispiā alius cū Iesu, sed cū hoc, insignis latro Barrabas, qui fuerat homo seditiosus, & homicidiū fecerat. Vnde nō erat periculū, vt Iudaei postea audirent, Innocentē occidi peccatis, & seditiosum liberatis. Tertiō facillimū erat Iudaeis liberare Iesum, cū ipse tam beneuolū Iudicē Pilatum haberet. Verū hāc nihil mouēt Iudaeos, sed multo iritiores facti, nō desistunt à vociferando, donec exoratus sit Pilatus, & ferat sententiam. E cōuerso quibus modis & artibus, Pilatus conatus fuerit Iesum liberare, obscurum nō est, cū Pilatus ipse Iudaeis obijciat hāc consuetudinē, offert Iesum liberandū, non semel fatetur Iesum innocentē, & vix potest improbitare Iudaeorum eō cōpelli, vt illorum arbitrio permittat Iesum. Cū igitur omnia frustra tentasset Pilatus, voluit tandem populo satisfacere, & dimisit eis Barrabā, & tradidit illis Iesum, more Romano: flagellis caesum, vt crucifigeretur. Bene dicit Euangelista, Pilatū voluisse satisfacere populo, neq̄ enim Pilatus sibi satisfacit, neq̄ Iuri, in quo nō excusatur. Vereor ne adhuc sint, qui pro Barraba Iesum nolunt sibi dimitti. Vereor ne nō desint huic seculo sui Pilati, qui innocentiam cognitam praetextu iuris impugnant, tantū vt sibi inseruiant.

Milites aut duxerunt eum in atrium praetorii, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam, & ceperunt salutare eum: Aue Rex Iudaeorum. Et percutiebant caput eius arundine, & conspuerunt eum, &ponentes genua adorabant eum. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis, & educunt illum, vt crucifigerent eum.

Rectē in Psalmis dicit: Nolite confidere in principibus, in filiis hominū, in quibus non est salus. Accepistis quibus modis hactenus Pilatus turatus fuerit innocentiam Christi, & iā eo deuenit, vt ipsum dominū innocentissimū, omnino voluntati scelestissimorū militum tradiderit, qui quicquid ad cōtumeliā, pāssionē & turpitudinem facere potuit, nō neglexerūt. Milites enim ducūt Iesum in praetorii atrium, & cōuocant totā cohortē, nō vt pro Iesu sic vnanimes intercederent, sed vt illudentium maior esset numerus. Primū ergo denudāt eū turpiter, qui omnis verecundiae & pudoris exemplar fuit. Secundō imponūt ei spineam coronā, dant arundinē in manū eius, cōspuunt in faciem eius, in quē angeli prospicere desiderant, nihilominus salutātes ipsum, Aue Rex Iudaeorum, sic (nisi quod huiusmodi tormēta lusus non sunt) ex rege omnium regū, regem morionū facientes. Sed sic placuit Deo patri, vt qui omnibus redimēdis venerat, ab omnīū hominū genere calūnias pateretur. Porro post diutinā illusionē, post crudelissimos lusus, exuunt eum purpura, & induunt eum vestimentis suis proprijs, vt sic ab omnibus cognosceretur, ducuntq̄ eum ad crucifigendū. Quia crudelitate verō ipsum duxerint, nō describit Marcus, sed singulis nobis hoc iudicādum reliquit. Sed quid in hāc miserima educatione cōtigerit, statim subiūgit Marcus dicēs.

Et angariauerunt praetereuntem quēpiam Simonem Cyrenaeum venientem de villa

villa, patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucem eius. Et perducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatū, Caluarie locus: Et dabant ei bibere, myrrhatum vinum, & non accepit.

Obfer. Apparet ex Euangelistarum narratione, Christum principio sibi crucem baiulasse, sed cū prae nimia debilitate videretur nō sufficere portandae cruci, ne in via itaq̄ succumberet, & tūc ipsum crucifigere non possent, coegerūt hunc Simonem Cyrenaeum, vt vicem Iesu impleret. Neq̄ enim existimauerim milites commiseratione quadam motos hoc fecisse, sed tātum hoc quod dixi, timebant, ne scilicet non in cruce moreretur. Porro quod tam graphicē Simonē depingit, inditio est eū fuisse virum magni nominis, & tunc quādo hāc scribebat Marcus, multis notum. Quod autem ipsum Dominum ad locum Caluariae ducunt, ideo fit, vt nihil contumeliae desit. Loco enim isto omnes scelesti plectebantur. Sed quare dant myrrhatum vinum: Non vt sitim eius subleuant, sed vt suam crudelitatem fariarent, sicq̄ impleretur quod in Psalmis est: Dederunt in escam meā fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Porro discamus hic cū Simone Christi crucem portare, vt quod ipse Christus in cruce pro nobis passus est, nobis proficuum sit. Ait enim Petrus ille Apostolorum vertex: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus causa eius inscriptus: Rex Iudaeorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, & aliū à sinistris eius. Et impleta est scriptura quae dicit: Et cum iniquis reputatus est.

2a. 51. Lusus tantū fuit hāc misio fortitū, nihilominus tamen sic implebatur

scripturae. Praedictū enim fuerat olim à Regio Propheta in persona Christi: Diuiserunt sibi vestimēta mea, & super vestem meam miserunt sortē. Deinde vide quā paucis rem magnificā Marcus describat, dicens: Erat autem hora tertia, nimirum sicut ex alijs liquet, circa meridiē: & crucifixerunt eū. Quid simplicius dici potuit, Et crucifixerunt eum: Quid tūc qua crudelitate: Nihil huiusmodi Marcus scribit, sed ex Propheta intelligitur, qui dicit: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea. Quod verō adfigunt titulū, ideo fit, vt ab omnibus cognoscatur: & quod Regē Iudaeorū nomināt, in despectionē Iudaeorū proculdubio factū est. Ponūt autē Iesum in medio, tanq̄ latronē insigniorē. Nec tñ his cōtumelijs satiatus est militū furor.

Et praetereuntes blasphemabant eum, mouentes capita sua & dicentes: Vah qui destruis templū Dei, & in tribus diebus reaedificas. Saluum fac te ipsum, descendens de cruce. Similiter & summi sacerdotes, illudentes ad alterutrum cum scribis, dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: Christus Rex Israel descēdat nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et qui cum eo erant crucifixi, conuiciabantur ei.

Nihil hic fortuito fit, sed omnia iuxta prophetiā vererem. De derisione enim domini, in Psalmis praedictū erat: Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum, saluū faciat eum nūc si vult. Et Psal. lxx. Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum dicentes: Deus derelinquit eū, persequimini, & cōprehēdite eū, quia nō est qui eripiat. Et in libro Sapientiae, dicit impij: Si est verus filius Dei, suscipiet illū, & liberabit illū de manibus cōtrariorū. Sic ergo illudic dominus, à militibus, à sacerdotibus, &

Pacien-
tia exē-
plum.

Mat. 12.

Scribis, à latronibus denique. Omnia autem nobis in exemplum, ut à patiens entia in aduersis nunquam excidamus. Cæterum quod sacerdotes iam signum petunt, frustra petunt, & hoc duplici nomine. Primo enim antea illis dominus responderat: Generatio praua & adultera signum petit, & non dabitur ei signum, nisi signum Ionæ prophætæ, &c. Secundo, maius signum fuit resurgere à mortuis, quam descendere de cruce uiuentem. Si ergo signis mouentur impij sacerdotes, credant ei quem nouerunt à mortuis resurrexisse. Sed quid ad hæc conuitia Christus!

Et facta hora sexta, tenebrae factae sunt per totam terram, usque in horam nonam: Et hora nona exclamauit uoce magna, dicens: Elahi, Elahi, lema sabaktani, quod est interpretatum: Deus meus, deus meus, ut quid dereliquisti me.

De tenebris an super uniuersam terram fuerint.

An tenebrae hæ factae sint per totam terram, an solum per totam terram Iudæorum, vel Hierosolymitanam, nos parum curamus, citius crediderim tamen, per uniuersam terram has tenebras visas, quam per solam terram Iudæorum. Porro quod Iesus clamat: Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me, non anxie disputandum est. Christus uerus homo erat, & præter peccatum, nihil alieni ab homine habuit. Qui ergo pro me famem, sitim, frigus, uel æstum passus est, pro me & hanc uocem emisit. Naturale est hominum ad supremum spiritum, ad animam & spiritus diuisionem plurimum angere. Et uerè quantum humanam naturam attingit, derelictus erat Christus militum & Iudæorum libidini, ut in eum quocumque uellent facerent.

Et quidam de circumstantibus audientes dicebant: Ecce Heliam uocat. Curuens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, uideamus si ueniat Helias ad deponendum eum.

Qui dicebant Heliam uocat iste, ij erant gentiles, qui cum Hebraicæ linguæ essent ignari, cum clamaret Eli Eli, arbitrati sunt quod uocaret Eliam, & Eli, Eliam significare. Aut fortassis militari scurrilitate, sic studio Christi uerba inuertunt. Quomocumque autem sit, Christus non opus habebat Heliam saluatorem, sed Helias opus habebat Christo redemptore. Frustra igitur expectant, uidentes num ueniet Helias Christum depositurus de cruce. Tales sunt hodie multi, semperque futuri sunt pseudoprophætæ, nihilo melius interpretantes uerba Iesu, quam irrisores illi sunt interpretati. Cæterum, acetum dari solitum affixis, putant quod mortem eorum acceleraret: ad hoc enim acetum ipsum facere credunt. Aduertendum item hic est, non ad illam uocem domini Eli, Eli, &c. Militem accurrisse, ut præberet acetum, sed (quod ex Ioanne cognoscitur) ad hanc uocem: Sitio, quanquam non tantum de illa uulgari siti diceret, sed etiam de siti salutis hominum, sicut in superioribus esuriebat, quærens ficus. Quo fit, ut bis dominus acceperit acetum, semel felle mixtum, & deinde non mixtum, sed acetum purum. Sequitur.

Iesus autem emissa uoce magna expirauit: Et uelum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum. Videns autem Centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Uerè hic homo filius Dei erat.

Quæ erat illa magna uox Christi? Cognoscimus ex Luca, qui scribit Luc. 23. Dominum clamasse: Pater in manus tuas, commendo spiritum meum. Multa siquidem præterit Marcus, quæ alij Euangelistæ copiosius descriperunt. Sed quare uelum templi scissum est? Ut ostenderet iam uiam cæli apertam esse, & mediam inter Deum & homines inimicitiarum maceriem dissolutam, & uelam antiquæ legis sublata, &

Heliam uocat iste.

Luc. 23.

Uelut tēpli quid significet.

suma

Obseru.

Obseru.

Mat.

summumque pontificem iam ingredi sanctum sanctorum, omniaque prophetarum dicta, omnes ueteris legis figuræ de passione domini, impleta esse. Et iam considera, quomodo mortuo Christo, statim se exerit, quod Iudæis relictis, Christus ad gentes transferretur. Vix enim potest mori Christus, & statim gentiles suæ laudis præcones habet. Centurio enim uidens Christum tam magno clamore, contra hominum consuetudinem expirare, statim in hæc erumpit uerba: Uerè hic homo filius Dei erat.

Erant autem & mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi iunioris, & Ioseph mater, & Salome: Et cum esset in Galilea, sequebantur eum, & ministrabant ei, & aliae multae quae simul cum eo ascenderant Hierosolymam.

Vide ordinem inuersum: Iudæi calumniantur, gentiles cōstitentur, discipuli aufugerunt, mulieres Christum in cruce affixum non relinquunt, ut uerum appareat quod dominus dixerat: Multi erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Maria illa Magdalena, quæ olim mulier fuerit, obscurum non est, qualis autem iam sit, quis non uideat? Bonis & honestis mulieribus, non satis uidebatur Christo in pace ministrasse, nisi & morienti adessent. Et hic obserua exemplum discipulo Christi præpositum. Qui uerus uult esse Christi minister, hunc oportet, & in pace & in persecutione, ne latum quidem uulgum discedere, sed paratum esse ad durissima quæque pro Christi nomine, & gloria patiendum: ut non sit de illis, qualem Psalmista perstringit dicens: Confitebitur tibi cum benefeceris ei, &c.

Et cum iam sero esset factum, quia erat Parasceue, quod est ante sabbatum, uenit Ioseph ab Arimathia, nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introiit ad Pilatum,

& petijt corpus Iesu: Pilatus autem mirabatur, si iam obisset, & accessit Centurione, interrogauit eum, si iam mortuus esset, Et cum cognouisset à Centurione, donauit corpus Ioseph. Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum, inuoluit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de perra, & aduoluit lapidem ad ostium monumenti.

Et in hoc Iosepho, habemus exemplum ueri discipuli, qui pro nomine & gloria Christi domini sui, non dubitat tam ingens periculum subire. Quis enim non uidet, quale sit periculum, in tanto rerum tumultu ire ad Pilatum, & petere corpus Iesu. Nobilis erat decurio, uir senatorius, periculum ei timendum fuerat ab inuidis Iudæis, qui Iesum tanquam latronem fecerant educi & crucifigi, ipse autem illum uellet tam honesta dignari sepultura. Certè ipse euangelista satis innuit, non caruisse periculo, petere corpus Iesu, cum dicit, Iosephum audacter introisse ad Pilatum, quod quid aliud est, quam Iosephum aliquid præter cæteros ausum. Sed uide quomodo omnia suo ordine diuina prouidentia stant. Pilatum rogasse an Iesus iam mortuus fuerit, ad hoc facit, ne Iudæi deinde calumniari possent, Christum non à mortuis resurrexisse, sed adhuc uiuum de cruce sublatum, & medica arte à uulneribus curatum. Deinde quod tam honorifice sepelitur, non præter opinionem fit, sed ut impleatur scriptura quæ dixerat. Et erit sepulchrum eius gloriosum. Obseruandum autem hic uenit, ut quemadmodum Ioseph corpus Iesu monumento nouo, & sindone munda excepit, ita & nos Christi corpus & sanguinem mundo corde suscipiamus, per poenitentiam renouati scilicet,

Maria autem Magdalena, & Maria Ioseph, aspiciebant ubi poneretur.

Multa quæ circa sepulturam domini

Audacter introiit.

Esa. 57.

Obseru.

L. iij

contis

contigerunt. Marcus silentio præterit, quæ etiam in alijs copiosius explicatur. Porro, quare bonæ & honestæ mulieres, tam diligenter aspexerint, ubi poneretur Iesus, ideo factum est, ut quum liceret, ex more gentis illius offerrent, quod quàm diligenter fecerint, principium sequentis, hoc est postremi capituli satis aperit: Sequitur enim.

CAPVT XVI.

ET cum transisset sabbatum, Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Iesum. Et valde mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum orto iam sole, & dicebant ad inuicem. Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?

Luc. 23. In Euangelio Lucæ scriptum est, quod reuertentes à monumento, parauerunt aromata & unguenta, & Sabbatho quidem, quia religio erat Iudæis operari, cessauerunt. Mandatum enim legis erat, ut Sabbati silentium à vespera vsque ad vesperam seruetur, ideoque religiose mulieres sepulto domino, quamdiu licebat operari, id est, vsque ad solis occasum, in unguentis præparandis erant occupatæ, ut Lucas scribit. Et quia tunc præ angustia temporis opus explere nequibant, cum transisset Sabbathum, ubi remeauerat licentia operandi, festinauerunt emere aromata, ut venientes mane ungerent Iesum, secundum consuetudinem Iudæorum, ut scilicet fragrans maneat, & ne quid foetidum ex corruptione oriatur, & ut unguenta, & alia quæ virtutem siccandi habent, humoremque corporis absorbent, incorruptum corpus seruent. Cum igitur religiose illæ mulieres, omnia ex animi sententia præparassent, valde mane prima Sabbatorum, hoc est, Dominica die, veniunt ad monu-

mentum, oriente iam sole, & dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Erat enim ingens, nec muliebrium erat virium eum amoliri. Hoc præ nimio studio, non cogitauerant bonæ mulieres: Sed quid dico, de lapide non cogitasse: Tantis erat ardor Christo, etiam nunc mortuo inferuire, ut non periculo noctis, nec periculo militum, qui domini sepulchrum custodiebant, nec Iudæorum tandem, qui excommunicationem interminabant, his qui Christum confiterentur, retardari potuerint ab hoc officio. Sed amanti viuum ambulanti, amanti cruci affixum, nec minus amanti sepultum. Ah quam parum dormierunt, quam longa fuit bonis mulieribus hæc nox, quam dein conceperunt incertitudinem, recordantes lapidem non reuolutum!

Et respicientes viderunt reuolutum lapidem, erat quippe magnus valde: Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt, Qui dixit illis: Nolite expauescere, Iesum queritis Nazarenum crucifixum, surrexit non est hic. Ecce locus ubi posuerunt eum: Sed ite, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. At illa exeuntes fugerunt de monumento. Inuaserat enim eas tremor & paupor, & nemini quicquam dixerunt, timebat enim.

Videmus hic quàm non deserat Deus pios conatus hominum religiosorum: Ecce enim piæ mulieres plurimum sollicitæ fuerant, de reuolueno lapide, & circumspexerunt, si quem nasci possent, cuius ad id vterentur opera. Ac dum respiciunt, viderunt lapidem iam amotum. Et quod maius est, non quidem inueniunt quod quærebant, sed multo plausibilliora. Quem enim ipsi quæruno mortuum, accipiunt rursus viuere. Circumspiciunt de homine qui lapidem

Pios conatus
Deus non deserit,
sed adiuuat.

lapidem reuoluat, & inueniunt Angelum, qui omnem resurrectionis historiam ordine recenset. Sed iuuat singula perpendere: Quod angelus stola candida induitur, ostendit læticiam resurrectionis: Mulieres autem obstupescere nouum non est, cum & Domina virgo Maria, ad ingressum angeli turbata fuerit, & Zacharias ad vocem angeli omnino animo consternatus. Porro Mariæ dicitur: Ne timeas Maria, inuenisti gratiam apud dominum. Zachariæ dicitur: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Religiosis autem mulierculis, dicit Angelus: Nolite expauescere: Iesum queritis Nazarenum crucifixum, scio, surrexit non est hic. Et ut certo agnoscatis rem se sic habere: Ecce locus ubi posuerunt eum. Possent mulieres dicere, Sed quid iuuat scire ipsum surrexisse, cum non liceat videre. Addit ergo angelus dicens: Ite dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. Vbi autem hoc prædixit? In uersus montem oliuarum. Sic enim uerba sonabant: Percutiam Pastorem, & dispergentur oues. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Cæterum mulieres illæ partim insolito gaudio, partim nouo spectaculo expauesctæ, fugerunt de monumento, neque quicquam ibi loquutæ sunt: tantus paupor illas corripuerat.

Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua eiecerat septem demonia: Illa uadens nunciavit his qui cum eo fuerant, lugentibus & stentibus: Et illi audientes quia uiueret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

Quomodo Christus apparuerit Mariæ Magdalene, Ioannes copiosius refert, in hæc uerba dicens: Discendenti bus Petro & Ioanne à monumento, Maria stabat ad monumentum foris

plorans. Dum ergo fletet, inclinauit se & prospexit in monumentum, & uidit duos angelos in albis sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. Dicunt ei illi: Mulier quid ploras? Dicit eis, Quia tulerunt dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, conuersa est retrorsum, & uidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est. Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras? Quem queris? Illa existimans quia horridulus esset, dicit ei: Domine si sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, & ego eum tollam. Dicit ei Iesus, Maria. Conuersa illa dicit ei, Rabboni, quod dicitur magister. Dicit ei Iesus, noli me tangere, nondum enim accedi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dice eis: Ascendo ad patrem meum, &c. Venit Maria annuncians discipulis, quia uidi dominum, & hæc dixit mihi. Huic iam addendum est, quod Marcus dicit: Et illi nimirum discipuli, audientes quia uiueret, & visus esset ab ea, non crediderunt. Et hanc discipulorum incredulitatem etiam illi duo peregrini apud Lucam, referunt domino sibi ignoto. Sunt & hæc uerba apud Lucam: Et uisa sunt ante illos sicut deliramentum uerba ista, & non crediderunt illis. Porro incredulitas illorum fidem nostram corroborat.

Post hæc autem duobus ex his ambulanti bus, ostensus est in alia effigie, euntibus in uillam, & illi euntes nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt.

Quomodo hoc factum sit, Lucas exponit latius. Quod autem dicit Marcus, ostensus est in alia effigie, hoc aperit Lucas, quia oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent, donec cum illo uenientes in castellum, quouibant, & ponentes ei mesam, quasi per regnum, tandem cognouerunt eum in fractione panis. Aperit & Lucas nomen uillæ uocæ Emaus, nec non & alterum discipulum

Luc. 1.

Mat. 26.

Luc. 24.

Luc. 24.

Ioan. 20.

discipulorum indicat, vocans ipsum Clepham. Est autē hic scrupulus, quo modo verū sit quod Marcus hic dicit: Et illi nunciaverūt cæteris, nec illis crediderunt, Lucas verò dicit, quod resuerſi inuenerunt congregatos vnde cum dicentes, quod surrexit dominus. Dicimus igitur, quod annunciauere reliquis, non de vndecim loquitur discipulis, sed de quibusdam aliis. Aut forrasse aliqui fuerunt ex Apostolis, qui hoc noluerūt credere, quēadmodū & Ioānes de Thoma Apostolo refert.

Nonissimē autem recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem illorum, & duritiam cordis, quia his qui viderant eū resurrexisse à mortuis, non crediderunt.

Hæc videntur esse facta quadagesimo die à resurrectione, hoc est, ipso die quando ascensus erat Dominus ad patrem. Nam multis aliis in locis apparuit Iesus discipulis suis, sicut ex Euangelij & actibus Apostolicis patet. Nouissimē autem, hoc est, cum vltimo sese manifestaret, exprobrauit illorum incredulitatem, & duritiā cordis, quia hīs qui viderāt eū, &c. Multa quidem discipulis debebant fidem fecisse. Prophetarum enim vaticinia hoc docebant, sicut Christus duobus peregrinis, & deinde cæteris Apostolis interpretatus fuit. Et ipse Christus omnia hæc prædixerat, scilicet se nō tantū moriturum cruce, sed & tertia die resurrecturum. Dixerat, Præcedam vos in Galilæam. Postquā autem surrexisset, testes habuit, Angelos, mulieres, ministros Pilati, peregrinos, ipsum dominum met, parum tamen crediderant. Et deinde totus mundus, solis illis Apostolis fidem habuit. Christum reuixisse. Rectē ergo dominus exprobrat eis incredulitatem ipsorum, & duritiā cordis, quod etiam noluerunt credere his, qui viderant ipsis oculis eum à mortuis resurrexisse. Sed nemo pro-

pter hanc incredulitatē insultet Apostolis, cum illorum fera credulitas magis proſit nobis, quā Magdalene credulitas repentina. Neque enim possunt iam nobis, vel Iudæi, vel gentiles obijcere, Apostolos aliās facilē credidisse Christū resurrexisse: diuersum siquidē scriptum est, scilicet illos non nisi multis argumētis certiores factos credidisse.

Et dixit eis: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creatura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit condemnabitur.

Non iam dicit in viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ: Non dixit prædicate hīs, qui obtemperant, sed omni creaturæ, siue recipiant, siue non. Prædicate Euangelium, non vestra somnia, non aniles fabulas, non hæreticorum impura dogmata. Prædicate, inquit, Euangelium. Quod? Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur. Nihil igitur proderit sine fide baptismus. Fides autem sine baptismo aquæ prodesse potest, cum & baptismus sit flaminis, vel etiam sanguinis reliquus. Quid igitur de infantibus dicemus, qui fidem vel non habēt, vel non confiteri possunt, & tamen baptizantur? An ne condemnabuntur, vel saluabuntur? Respondeo: Si adoleuerint, & baptismum fidem per dilectionem operantem non addiderint, nihil eis profuerit baptismus. Sed obijciunt Anabaptistæ: Credere non possunt, quare ergo baptizantur? Responsio in promptu est: Quicquid possunt, ad id obligantur, & cuius capaces sunt, hoc eis non negamus. Baptismi capaces sunt, & ideo baptizamus, ad fidei confessionem non obligantur, cum sit extra ipsorum posse. Quomodo enim possunt

Obſerua

Mat. 10.

Obſerua

Anabaptistarū obiectio

possunt confiteri fidē, quā prædicatā nō intelligūt? Sed hac dere in Matt. plura. *Signa autē eos qui crediderint, hæc sequentur. In noīe meo dæmonia eijciēt, linguis loquētur nouis, serpētes tollēt: Et si morti ferū quid biberint, nihil eis nocebit. Super egros manus imponēt, & bene habebūt.*

Et dominus apud Ioannē loquitur:

Ioan. 14. Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora his faciet. Et in prima ablegatione dixerat discipulis suis: Infirmos curate, mortuos suscite, leproſos mūdare, dæmones eijcite, gratis accepistis gratis date. Et

Mat. 10. Lucæ ix. legimus. Cōuocatis Iesus xij. apostolis, dedit illis virtutē & potestatem, super omnia dæmonia, & vt lāguores curaret. Et misit illos prædicare regnū Dei, & sanare infirmos. Sic & hoc loci, nō vult ipsos inermes obijcere toti mundo, sed sic eos armat potestate, vt sola beneficentia sibi totum mundum cōcilient. Sed nunquid quia ista signa nō facimus, ideo non est vera fides in mundo? Absit: Miracula Christi, nō ad ostentationē, neque frustra, sed necessitate fiunt. Iā cum vniuersus mundus Christi fidē cōfiteretur, nō opus est multis miraculis, quibus fides nostra confirmetur. Apostolus dicit: Linguarū in signū sunt, nō fidelibus, sed infidelibus.

Quod ergo Paulus de linguis, hoc ego de oibus miraculis verē dicere possum. Si quis à nobis petet miracula, statim audiet: Habēt Moſē, & Prophetas, &c.

Et quidem Dominus Iesus postquam loquutus est eis, assumptus est in calum, & sedet à dextis Dei.

Quid amplius locutus fuerit Iesus, apud alios Euangelistas inuenitur: Et gloriosam domini ascensionē Lucas eruditissimē describit in principio Actorum Apostolorum. Sed quid est, quod Marcus Christū sedere facit ad dexterā patris, & Stephanus stantē videt? Respondeo. Scimus quia sedere iudicantis est, stare verò pugnantis, vel adiuuantis. Quia ergo redeptor noster

in cælo assumptus, & nunc omnia iudicat, & ad extremū iudex omnium venturus, hunc post assumptionē Marcus sedere scribit, Stephanus verò in laboris certamine positus, statem vidit, quem adiutorē habuit. Breuiter Christum ad dexteram patris sedere nihil aliud est, quā potestate sua oīa implere, & salutem in electis suo spiritu perficiendo patris regnū administrare. Proinde cū ad patris dexterā sedere ab Euangelistis annunciat Christus, nihil est quā si dicatur Christus ipse, qui cum summa humilitate, multiſque pressuris, ac immenso labore, in terris opus nostræ salutis cōsummauit, iā cū summa gloria in cælis cū patre super cuncta regnat, etiā qua parte est homo, qui ea quoque parte summo genitori, vsque ad crucis mortem paruit. Sed hac de re plus satis.

Illi autem profecti, prædicauerunt vbiq; domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

Non sic sentiendū est, quasi discipuli statim assumpto Christo in cælū, profecti fuerint. Prius etenim expectauerunt, iuxta Christi admonitionē, donec induerentur virtute ex alto. Accepto igitur prius spiritus sancti locupletiore gratia, sub speciebus linguarū, profecti sunt, & prædicauerūt vbiq;. Quo modo: Primū in Iudæa, deinde in cæteris regionibus. Dixerat siquidem dominus: Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimū terræ. Quo adiuuante prædicauerūt: Domino cooperante, & sermonē cōfirmante, sequentibus signis.

Sic apostolus Paulus plantat, Apollo rigat, Deus autem incrementum dedit, quemadmodum & Actus apostolorū, imo totus mundus clamat: In omnem terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. Tu igitur Domine Iesu cuius auxilio ad optatū finē peruenimus, perfunde nos spiritu tuo sancto, vt veritati agnitæ vera in te fide, & bona virtutum operatione nō desimus. Amen.

Quomodo Christus ad dexterā Patris stat, vel sedet.

Quomodo Christus ad dexterā Patris stat, vel sedet.

Quomodo Christus ad dexterā Patris stat, vel sedet.

Quomodo Christus ad dexterā Patris stat, vel sedet.

Quomodo Christus ad dexterā Patris stat, vel sedet.

COMMENTARIORVM
V. P. IOANNIS HOFMEISTE-
RII IN EVANGELIVM
Lucæ Proœmium.

VI CORPORVM CORPORALES CVRARE MOR-
bos instituunt, nihil non tentant, imò omnem mouent lapidem, so-
lum in hoc intenti, vt quod bene sperantes instituerunt, ex voto et
iuxta animi sententiam perficere possunt. Id ipsum & spirituali,
hoc est, animarum medico faciendum esse, nemo est, modò sana-
mentis sit, qui non videat. Iam primum ac præcipuum est, vt cor-
poralis ille medicus, si modò curare velit, iuxta mutationem morbi, etiam pharmaca
mutet, neque enim opinor vnicum pharmacum, qualecunque tandem illud sit, ad
omnes omnium pellendum morbos sufficere. At spiritualis medicus vnicum habet
pharmacum, quo facile omnes animæ infirmitates & ægrotudines sanare, imò pro-
pulsare & extinguere possit. Vnicum est pharmacum spiritualis medici, inquam, sed
vt pro sit, multum situm est in dante, hoc est, offerente medico, & sumente infirmo.
Periculo non caret, si vel importunè offeratur, vel non commodè recipiatur. Hoc vo-
luit significare Christus cum diceret: Nolite quod sanctum est, dare canibus, neque
proijciatis margaritas ante porcos. Huic obediuit & Paulus Apostolus, quoniam
verè dicit: Factus sum omnibus omnia, vt omnes lucrificerem: Ipse enim nouerat
quibus vel lacte vel solido cibo opus sit. Quod si ego ipse præstare possim, & talem in-
docendo referre Apostolum, an non vos fœlices putaretis? Sed faciam quod potero,
imò faciam, quantum per me humilem famulum Deus in vestri commodum operari
dignabitur. Velle quidem adiacet mihi, sed omnis sufficientia mea ex Deo est. Quan-
tum voluerim, ipsi, ò mihi charissimi auditores nostis, quantum autem profecerim,
Deus nouit. Porro vt ad intermissam similitudinem reuertar, Quilibet Verbi mini-
ster iuste & meritò medicus animarum vocari & debet & potest. Præcipuus au-
tem & summus medicorum est Christus Iesus, filius Dei viui, cui & his verbis in eu-
angelio illuditur: Medice cura te ipsum, qui & de semetipso dixit: Non est medicus
necessarius bene habentibus, sed male habentibus. Et iterum: Venit enim filius homi-
nis querere & saluum facere quod perierat. An non egregius medicus est, qui in Eu-
angelio audeat dicere: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego resi-
ciam vos: Diffidis talia pollicenti de semetipso? Audi quid Scriptura dicat diuina.
Misit verbum suum, & sanauit eos ab interitionibus eorum. Et in libro Sapientia
ad Medicum nostrum Christum dicitur: Etenim neque herba, neque malagma sana-
uit eos, sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia. Hic medicus noster vulneratum il-
lum, qui in latrones inciderat, curauit, simulatq; vinum & oleum vulneribus illius
infuderat. Nolo autem te moueat quod de ipso Samaritano in persona Christi legi-
tur, quod abierit, & negotium stabulario commiserit, neque enim ideo minus sana-
bimur. Quemadmodum enim amici medici, si quando non licet semper adesse egro-
tis, relinquere solent pharmacum aliquod, quo minus defraudetur vel negligatur qui
laborat: ita Dominus Iesus Christus in cœlum reuersus, reliquit nobis non solū phar-
macum, sed & viros rei medicæ peritos, qui nobis curandis vices ipsius agant: Phar-
macum, Euāgelij sana doctrina est. Medici, id est Christi vicarij, sunt Euāgelista et
Apostoli, qui & ipsi quoad sibi licuerit in terris versati, ægrotates animas neglexe-
runt.

Math. 7
1. Cor. 6
1. Cor. 3
Hebr. 5
Rom. 3
2. Cor. 3
Luc. 4
Math. 9
Luc. 19
Math. 11
Psa. 106
Cap. 16
Luc. 10
Pharma-
cum spī-
ritualis
medici,
quod.

runt minime: nec opus est exemplis, cum res ipsa clamitet rem se sic habere. Quis enim ignorat, quam diligens, & quam peritus in hac arte, animas scilicet curandi, fuerit Paulus? Quam sedulo suo muneri incubuerit Petrus? Idem de reliquis dictum puta: In Psal. 18. omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum. Non sunt loquela neque sermones, quibus non audita sint voces eorum. De unico Paulo dicemus: An non curauit a grauissimis idololatriæ morbis Romanos? Corinthios, Ephesios, Galatas, & alios populos ac gentes, ad quas sua doctrina, vel diua voce, vel literis missis peruenit? Et cum ipse non sufficeret omnibus curandis, acciuit & alios quos spiritualiter infirmis proficeret. Quid per alios profecerit, in Timotheo & Tito accepimus, qualem ipse habuerit medicam manum, in Corinthiis putamus manifestum fecimus. Sed quid loquamur de Euangelistis? Neque enim hos putamus suo defuisse officio. De Matthæo & Ioanne Euangelia ipsa satis testatur: De Marco suo loco diximus. De Luca (quonia & hic iam nobis interpretandus venit) ut sic varietate & permutatione quadam medicinarum ægrotis vestris animabus fastidium tollat, iam dicemus. Illi, inquit, Euangelistæ, donec illis cœcæsum est, vel cum Christo, vel cum huius Apostoli in terrarum orbe versari, nusquam non promouere studuerunt animarum salutem: Verum quonia cognitum habuerunt, hominibus omnibus statutum esse mori, & ideo se etiam aliquando solem relicturos, ne animabus miseris deforet medicina, pharmacum illud celeste literis tradiderunt, ut qui in ipsorum locum succederent, unde debilibus prodesse in promptu haberent. Quod quam fideliter præstiterint, in prioribus Matthæo & Marco ostendimus, de tertio, hoc est diuo Luca, idem re ipsa demonstrabimus. Nec est ut hoc loci multis nominibus pium & fidelem commendem Euangelistam, cum hoc ipsum a Paulo & alijs abunde factum fuerit. Satis enim constat inter eruditos Lucam Antiochensem hunc esse, cuius tories in epistolis meminit Paulus, velut in epistola ad Corinthios posteriore. Misimus etiam, inquit, cum illo fratrem nostrum, cuius laus est in Euangelio: Rursus ad Colossenses. Salutem, inquit, vos Lucas medicus charissimus: Et ad Timotheum secunda, Lucas est mecum solus. Fuit enim hic Lucas præcipuus affectator Pauli, atque peregrinationis illius indiuiduus comes. Sunt qui ipsum putant fuisse ex collegio septuaginta discipulorum, & ipso die resurrectionis Dominica, cum Cleopha Emaunte peregrinatum: Sed hic nihil asserimus. Hoc est ex historijs testatissimum, Lucam neque uxorem neque filios habuisse, & usque ad annum octuagesimum quartum vixisse. Huius itaque sanctissimi viri euangelicum pharmacum penitus sumus contemplanturi, donec animabus nostris (nam & ego plurimum infirmior) veram sanitatem recuperauerimus. Ego sicut & ante diximus, paratus sum panem verbi Dei, a Iesu Christo seruatore meo, a filio Dei benedictum & fractum, vobis ministrare, vobis apponere, vestrum est, ut præparetis animas vestras, ut esurientes impleatis. Audiemus enim diuam virginem, in Myropoleio hoc euangelij cantillanti suauiter. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Et Virginis filius, summus medicus: Beati, inquit, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ego talentulum meum, quantulum quantulum sit, non fodiam in terra, sed exponam, ne mihi dicatur: Oportebat te dare pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum visuris visis, exigissem eam. Ego semen verbi Dei cum benedictionibus, hoc est abundanter proiciam, vos curate ne in petrosam vel aridam, vel spinis deprauatam terram cadat. Ego nuptias cœlestes vobis occultare nolim, vestrum est solicitos esse de veste nuptiali. Dominus noster Iesus Christus det nobis verbum suum virtute multa.

Heb. 9.

Lucas quis.

2. Co. 8.

Colo. 4.

2. Ti. 4.

Luc. 1.

Luc. 6.

V. P. IOANNIS HOFMEI-
STERII IN IPSIVS LVCAE PRAE-
FATIONEM EXPOSITIO.

Noniam quidem multi sunt conati ordinare narrationes, quæ in nobis completæ sunt rerum, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt sermonis: Visum est & mihi assecuto omnia, a principio diligenter, ex ordine tibi scribere optime Theophile, ut cognoscas eorum sermonum, de quibus eruditus es, veritatem.

Inter omnes quatuor Euangelistas, solus Lucas in euangelij sui historiam præfatur, præfatione autem breui & necessaria, qua ostendit, quid scripturus sit, & quare hanc scribendi prouinciam subierit. Igitur ut præfatiunculam hanc minime contemnendam intelligamus, obseruandum est: verum Christi euangelium, etiam verè & sincere prædicatum in Ecclesia, antequam illi Euangelistæ, vel cogitarunt de texenda historia. Quod enim Christus dixit: Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ, non intelligendum est de euangelio scripto, quum tunc ne litera quidem ex his quatuor scriptoribus extaret. Vocat autem Christus euangelium, totius redemptionis humanæ mysterium. Et Christus Apostolos suos emisit, non ut scriberent, sed ut prædicarent. Et illi profecti, non primum scripserunt, sed prædicauerunt ubique domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Quonia autem facilius vitatur narrationis sinceritas, quæ voce ceu per manus tradita promanat ad plurimos, quam quæ scriptis proditur, idcirco Matthæus Apostolus, vnus è numero

duodecim, & Marcus Petri discipulus, afflatu diuini spiritus cõmoniti, summam euangelicæ narrationis in literas miserunt, non hoc agentes, ut alijs præriperent, ipsidem de rebus scribendi facultatem, sed ne per pseudopistos quis circumuentus, Iudaismum aut ineptas fabulas pro euangelio sequeretur. Nec opinor ante Matthæi vel Marci euangelia, aliquem conatum euangelij summam in literas mittere. At illis primum aggressis & absolutis, continuo & alij exorti sunt, qui & ipsi scribere attentarent euangelia, sed infeliciter attentarunt, Deo ipsorum conatus frustrante. Aggressi enim sunt contexere seriem euangelicæ narrationis, quemadmodum alij rerum scriptores ab hominibus gestarum solent, sæpe falsa veris miscentes, quæque ex incertis vulgi rumoribus hauserant, pro compertis narrantes. Neque dubium est, quoniam non pauci fuerunt scriptores, sed ut Lucas ait, multi, quoniam in ipsorum numero fuerint, qui ex composito & studiosè conati fuerint, suis narrationibus Christi Domini nostri obfuscare gloriam, id quod Satanas nusquam non per suos molitur. Hæc igitur quoniam non latebant D. Lucam, Diui Pauli dilectum comitem, diuino quodam afflatu impulsus, & ipse aggressus est euangelij historiam, historico filo per omnia texere, id quod & in præfatione sua pollicetur, & in narrationis progressu fidelissimè præstitit. Præfationem itaque ipsius audiamus. Multi, inquit, conati sunt ordinare narrationes, quæ in nobis completæ sunt rerum, sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt sermonis, &c. Hoc est: Multi conati sunt euangelium scribere. Quid

M ij autem

autem in se cōplectitur euangeliū: Hoc ipsum quod viua voce nos docuerunt apostoli. Hī enim ab initio viderunt euāgelij negotiū, & nōnullā hui⁹ partē ipsi praestiterunt. Quis enim nesciat apostolos ministros fuisse Christi, in euāgelij negotio? Multi ergo conati sūt hoc ipsum in literas mittere. Qui sunt illi multi? Nō Matthae⁹, nō Marc⁹, Sed qui? Basilides, Apelles, & alij qui nobis suas haereticas opiniones obtruserunt, sub praetextu euāgelij ab apostolis scripti. Circūferebantur enim, tū euāgelia sub titulo Thomae, Mathiae, Bartholomaei, Nicodemi, & aliud duodecim apostolorū nomine, quū tamē nullus horū quicq̄ talitū scriptorū agnosceret. Dicit ergo Lucas, multos fuisse conatos scribere euāgelia: Et benē dicit conati sūt, quasi diceret, sed implere nequiverūt, quoniā conatus ipsorū frustratus est. Matthaeus autē, Marcus, Lucas, & Ioānes, nō sunt conati scribere, sed spiritu sancto pleni & impulsū scripserūt euāgelia, & spe sua frustrati sunt minime, quoniā id quod scripserunt ab Ecclesia receptum & approbatū est. In literas enim euangelistae miserūt, quod Ecclesia à Christo & apostolis viua voce acceperat. Quicquid autē ab alijs, extra horū quatuor scripta producit euāgelij nomine, iam diu explosum est, & eneruatū. Dicit itaq̄ Lucas: Quoniā illi pseudopostoli suo conatu, suoq̄ labore frustrati sunt, ita vt quod instituerūt, perficere nequiverint, visum est & mihi assecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi scribere o Theophile. Hoc est quod Lucas dicit: Se ex vago populorum nō accepisse quod statuerit scribere, sed omnia diligenter inuestigasse, ne aliquo modo vel falli, vel fallere posset. Deinde addit se scripturū, ea quae certa fide, & à grauissimis authoribus hauserat, à principio, diligēter, & ex ordine. Quod autē omnia diligenter inuestigauerit Lucas, nihil dubitamus, hoc ipsum enim ex alijs

Euseb.
Histor.
Eccle. li.
3. ca. 25.

euangelistis facillē conicere possumus, Quod diligēter omnia scripserit, nihilominus credimus, id quod dictū spiritui sancto acceptū ferimus. Postremo pollicetur se à principio, & ex ordine narrationē suā texere, & hoc sufficiēter praestitit, id quod ante nos D. Irenaeus ^{Li. 3. ca. 14.} annotauit. Plurima enim & magis necessaria euāgelij per hūc cognouimus, sicut Ioānis generationē, & Zachariae historiā, & aduentū angeli ad Mariā, & exclamationē Elizabet, & angelorū ad pastores descēsum, & breuiter illa oīa, quae primo & secūdo capitib⁹ ipse Lucas fusiori stilo prosequitur, quae ab alijs aut nihil, aut carptim degustata sunt. Habet & alia multa quae alij euangelistae praeterierūt, siue de miraculis, quae ante dñi resurrectionē, siue post hāc facta sunt, dixeris. Porro D. Euangelista hoc suū euangeliū dicatū vult Theophilo cuidā, ad quē scribit, vt & tu, inquit, cognoscas horū sermonū, de quibus eruditus es, veritatē, hoc est, vt quae viua voce pridē ab alijs audieras, certiore fide scripto nostro percipias, repudiaris cōplurium fabulis, quae se nūc falso euāgelij noīe veditant. De Theophilo illo, quisq̄ tandē fuerit, nō erimus plurimū anxij. Et haec de praefatione Lucae in Lucā. Obserua autē ex his primum, q̄ sollicitus, immo q̄ malitiosus fuerit statim ab initio satanae angelus, qui statim ab initio nascentis Ecclesiae nō dubitauerit, etiā scriptis ministrorū suorū euāgelicā interturbare doctrinā: vnde nō mirū est, quod & hoc nostro seculo nō cessat facessere pijs negotiū. At qui Theophili sunt, hoc est, qui pijs studiis ambūt amicitia Dei, nihil mali ab pseudoprophetis patiuntur. Nouit enim Dñs qui sunt sui. Oues itē Dñi alienū nō sequūtur, sed fugiunt ab eo. Obserua secūdo, & caue ne Lucae scripta vel contēnas, vel irrideas. Sūt enim fide digna, & quibus certō inhærere, quibus fidere possis indubitato. Ad hunc enim, nō minus q̄ ad Apostolos dictum

dictum credimus: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit me spernit. Obserua item Lucae non satis visum, veritatem vt scriberet, nisi etiam alios falsa scripsisse significaret, vt haec declinantes ad illa, hoc est verē Euangelica, respiceremus. Neque enim voluit Dominus, vt sui Prophetae, Apostoli aut Euangelistae, tantum plantarent, sed vt prius euellerent & eradicarent ea quae mala sunt, quo bonis portior sit locus. Vix enim malum non cognitum fugias: & primus ad fanitatem gradus est, agnoscere morbum. Igitur nemo mihi vitio vertar, si aliquando errores traduxero pseudo-

prophetarum, aut haereticorum, sic enim facilius caueri & vitari possunt. Profecto mihi non est persuasum, tempore Lucae tot fuisse pseudoprophetas, qui sub Euangelij praetextu simplicibus imposuerint, atque nunc sunt. Qualis enim iam turba pseudoprophetarum, quorum nullus non sibi egregiē blanditur, de renato euangeliō, quorum nullus non alterum praese contemnit, & ad se vocat, clamitans: Ecce hic est Christus. Sed valeant illi, nos Lucam nostrum audiamus.

De haereticis

M ij CAPVT

CAPVT PRIMVM.

Vit in diebus Herodis Regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth.

Diuo Euangelistæ nostro Lucæ in votis fuit, nō solum scribere Christum verum à Deo promissum Messiam venisse, sed etiam quo tempore venerit: quod posterius, non vulgare veritati prioris testimonium reddit. Nouerunt enim sacrarum literarum studiosi indagatores, in literis veteris testamenti, non minus prædictum tempus aduentus Christi in carnem, quam aduentum ipsum. Iacob enim Patriarcha morti vicinus, fatidico afflatus spiritu, cum futura prædicens filiis, ad Iudam venisset, è cuius tribu proditurus erat Christus iuxta carnem, vaticinium huiusmodi deprompsit: Non auferetur sceptrum de Iuda; & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Hæc prophætia satis euidenter significabat, tum venturum Messiam, quum Iudaica natiō, quæ semper à suæ gentis ducibus, iudicibus, regibus, & sacerdotibus, fuerat gubernata, pareret alienigenæ principi. Sed primus omnium Herodes Antipatri filius, quum nō esset Iudaici generis, & alioqui vir impius, fauore Cæsaris regnum in Iudæos obtinuit, id quod Lucas noster significare voluit, scribens Herodem Regem Iudææ. Proinde vel hoc inditio conlicere poterant Scribæ & Pharisei, legis scientiam profitentes, iā adesse tempus quo nasceretur ille, quem iam diu promissum expectauerat Messias. Suffecerint hæc, quoniā in sequentibus & alia eius generis adiicienda veniēt. Porro quomodo intelligendum sit, quod scribit Zachariam de vice Abia sacerdotem fuisse, & hoc planè explicandum

est: David ille Rex verè religiosus, vniuersum sacerdotum genus, in viginti quatuor sortes distinxerat, vt singulæ per suas vices sacris operarentur, diebus septem. Dum igitur hic ordo sortibus digeritur, inter viginti quatuor familias, octauus locus obtrigit Abiæ, à quo descenderat Zacharias, in cuius quoque vices successerat. Iā itaq; textū explicemus. Fuit in diebus Herodis regis, &c. quasi diceret: Erat sub impio Rege sacerdos pius, nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Neque enim id temporis nephas putabatur, sacerdotes si vxorem ducerent, sed tamen cancellis quibusdā prohibebantur, ne quascunq; vellent ducerent, adde quod nō licebat illis perpetuo vxoribus cohabitare, quod vtrūq; ex lege Moysis probatu facillimū erit. De primo enim legitur: Sacerdos scortum & vile prostibulum non ducet vxorem, nec eam quæ repudiata est à marito. Virginem ducet vxorem, viduam autem & repudiatam, & sordidam atque meretricem non accipiet. De altero legitur hoc loco quod Zacharias peractis diebus officij sui, tū demū abiit in domum suam. Ad hæc certum est, quod nō licuerit sacerdotibus vescepanibus propositionis, nisi foret mūdi à mulieribus. Et Paulus iubet subinde abstinere à matrimonij actibus, quo paratior sit ad orādum: Sed de hoc negotio multa diximus in Corinthijs. Obseruandum hic, quod pius sacerdos Zacharias non moratus est impietatem Herodis Regis, sed suo officio gnauiter functus est, id quod & nobis obseruandum, ne scilicet superiores nostros in impietate vel nequitia imitemur. Vnusquisque enim onus suum portabit. Sequitur quod Elizabeth fuerit de filiabus Aaron, ad demonstrandum stirpem & tribum vtriusq; coniugis. Neque enim licebat ex alia tribu vxorem ducere, sed ex eadem.

Erant

Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela.

Magna hæc piorum hominum laus est, & diligenter tractanda, non tantum vt sciamus illos fuisse laudabiles, sed vt sanctum zelum assumentes, etiam ipsi laude digni efficiamur. Potuerat simpliciter scribere: Erant iusti ambo, ambulantes in mandatis domini: nunc autem necessariò addit: Erant autem iusti ambo ante Deum, siue in conspectu Domini. Potest quippe fieri, vt sit aliquis iustus in conspectu hominum, sed in conspectu Dei non. Verbi gratia, quando non habet homo quod de me mali loquatur, & in me vniuersa considerans, nihil cui detrahat reperit, iustus sum in conspectu hominum. Difficilis autem res est, in conspectu Dei iustum esse, sicut Apostolus de quibusdam dicit: Quorū laus, inquit, nō ex hominibus, sed ex Deo: Et Christus de Nathanaele: Ecce, inquit, verus Israëlita in quo dolus nō est, sed pigritiōri, quod dicitur, minerva rem explicabimus. Finge omnes homines æquam de te habere opinionem, nec posse inuenire quod tibi detrahant, sed consono ore te laudare, iam iustus es in conspectu hominum: Verum horum non est certum iudicium. Nesciunt enim quid in abscondito cordis tui lateat, nesciunt quo animo, quod facis, facias, sed hoc Deus nouit, qui scrutator est cordium, & cuius oculi vniuersam cōtemplantur terram. Sic Pharisei & hypocritæ, elemosynas faciētes, orātes, & ieiunantes, iusti quidem videntur ab hominibus, sed quales in veritate sint, Christus ipse apud Mattheū satis aperuit: Væ vobis, inquit, scribæ & pharisei, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris hominibus videntur speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum. Sic & vos à foris quidem parētis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisis & iniqui-

rate. Sed ne tale quid suspicemur de Zacharia & Elizabeth, præcauet diuus Lucas dicens: Erant autem ambo iusti ante Deū, qui solus verus & infallibilis iudex est. Quomodo iusti? aut quibus exemplis iusti probantur? Noui euangelistæ respondent, ex sola fide: Quid Lucas? ex operibus etiam. Sed audiamus huius verba: Incedebant, inquit, in omnibus mādatis & iustificationibus domini sine querela. Quid est incedere in omnibus mandatis domini? Est studere cum diligentia timori diuino & ipsius voluntati, multa diligentia omnia odire, quæ Deo non displicere. Iustificationes autem dicuntur ceremoniæ legis, & alia quæ Moyses extra Decalogum præscripsit. Sed quid est quod annectit: Sine querela? Nos vulgo sic efferimus. Man v vuste nichts dan liebs vnd guts von inem zusagen: hoc est, sic omnia sua negotia instituebant, vt nemo iure de hijs cōqueri potuerit. Tu iam non tantum considera, quales fuerint cōiugati illi, sed omni studio conare, sic vitam tuā instituere, vt & de te nemo iure queri possit. Si enim laude dignum est, quod de Zacharia & Elizabeth legitur, certè qui diuersum facit vituperio dignissimus erit. Et profectò felix coniugium, vbi vterque cōiugum pari zelo sectatur quæ pietatis sunt. Sic infelicissimū coniugium, vbi sic viuatur, vt nescias gentiles ne sint, an Christiani, sicut & apud nos inuenire licet, qui Ecclesiasticos conuentus cane peius & angue odiunt. Obserua deinde, quod nō suffecerit vnicam tantum sectari virtutē, sed curandum, vt in omnibus domini mādatis feliciter ambules. Quid enim proderit, aut quid magni feceris, etiam si non fueris homicida, fur, vel raptor, vel sacrilegus: es autem adulter, ebriosus, lufor. Quid magni feceris, si etiam aliena non furaris, nisi & tua dispensas pauperibus? Adde non suffecerit in mandatis domini ambulare, nisi & iustificationes

M iij

stificationes

In nouos Euāgelistas.

Ge. 49.

Leui. 21.

Eze. 44.

Gal. 6.

Rom. 2.

Ioh. 1.

Mat. 23.

stificationes non negligantur: A malo quidem abstinendum, sed quod bonum est, etiam sectandum. Sed ad sequentia, quae de felicissimo matrimonio hoc dicuntur.

Et non erat illis filius, eo quod esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

Vt magna apud sanctos veteris testamenti, semper habita est matrimonij fecunditas, ita sterilitas cum primis erat in probro, & inter praecipua vitae mala habebatur, sacrum populum locupletare aliqua prole non posse. Saep̄ tamē steriles leguntur iustae foeminae, & iustorum vxores, vt Dei gloria ex miraculoso partu, tandem inclaresceret magis. Adde quod ij qui ex sterilibus nati perhibentur, plerūq; viri magni, & apud Deum preciosi habiti sunt. Sic Isaac, sic Iacob, sic Sampson, sic Samuel, & alij quorum memoria sacrosancta est. Quoniam itaq; & Dominus praeclearum quid perficere voluit, per ministerium Ioannis, statuit & ipsum ex sterili tandem natorum, ne scilicet homines plebetum aliquid expectarent ab eo, qui non iuxta vulgarem naturae cursum, sed caelesti beneficio natus esset. Itaque non praeteriit pregnantem causam, Lucas nos nos scire voluit, Elizabetham fuisse sterilem, & prouectae aetatis, ita vt iuxta naturae cursum amplius non potuerit sperare prolem. Subest & alia ratio, quam etiam non possumus silentio praeterire, ea scilicet, vt discamus quomodo se Deus habeat erga suos charissimos, scilicet quomodo & ipsos subinde permittat tribulationibus vexari, neque tamen perpetuo deferat. Omnipotens enim Deus, praecellens quoddam minus daturus suis, dura & aspera illis praemittit, vt eo charius sit, quo tardius exhibetur, maxime posteaquam graua multa prius pertulerunt. Hinc est, quod antequam quietis locum traderet Abrahamo, illum per

regrinari voluit. Antequam Iacob super gloria filij sui Ioseph laetaretur, illum a fera deuoratum credidit, & grauissimos interea dolores sustinuit. Sic & Ioseph ipse, antequam Aegypti princeps fieret, quanta mala pertulit. Ita & beati illi coniuges Zacharias & Elizabeth, antequam pro sancti filij natiuitate laetarentur, sterilitatis opprobrium pertulere. Haec dum vides semper in electis Deum operari, argumentum suscipe, eos qui diutius aduersa perferunt (modo necessariae in Deum fiducia non obliuiscantur) plurimum esse felices. Sentiant tantum de illo, quod bonus verax & potens sit, quod scilicet implere velit & possit, quae in secretis promissit. Precentur quoque illum, in fide nihil dubitantes, & liberabuntur. Habes pariter inde magnū argumentum, quod illis valde timendum est, quibus omnia prosperè secundum carnem succedunt. In tempore itaque bonorum, non immemor sis maiorum. Et in tempore turbulento ne despondeas animum. Et tantum de sterilitatis opprobrio, de quo fortassis in sequentibus plura.

Factum est autē cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suae ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exijt vt incensum poneret ingressus in templum domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.

Quod hic dicit, non magno verborum apparatu opus habet ad explanandum. Sensus enim est: Quum Zacharias sacerdotij munere fungeretur in ordine vicis suae, & in templo versans in conspectu Dei, purus & castus sacris operaretur, iamq; ex more, sorte deligendus esset, quis introire templi secretissimum secessum, quod dicitur sanctum sanctorum, quo nemini fas erat, ingredi praeter Pontificem, aut huius loco designatum, vt ex praescriptis

Vide
Orig. in
Exod.
Rom. 8.

odoribus sacrum suffitum poneret in altari, quod erat in secreto templi recessu. Habebatur enim apud Iudaeos hoc sacrificij genus omnium sanctissimum, nec ad huius conspectum admittebatur caeterae plebes. Sed manebant foris secluso velo, deprecantes interim, vt quod pro totius populi salute offerebatur, Deus ratum habere dignaretur, donec sacerdos peracto intus sacrificio prodiret in publicum, reliquaq; perageret, quae ad sacrificij legitimos ritus pertinebant. Sic enim in Leuitico legitur: Nullus hominum sit in tabernaculo, quando Pontifex sanctuarium ingreditur, vt roget pro se & pro domo sua, & pro vniuerso caetu Israel, donec egrediatur tabernaculum. Et hoc est quod Lucas dicit: Omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. Hora incensi erat mane & vespere, sicut in Exo. xxx. capite legitur. Apertum iam putamus, quod ad historiam ipsam pertinet. Iam quae ad formandos mores nostros faciunt non negligamus. Obseruandum itaque quod de Zacharia dicitur, ipsum scilicet sacerdotali munere functum ante Deum, hoc est in conspectu domini. Et certe quicquid agimus siue bonum siue malum sit, in conspectu domini agimus. Omnia enim aperta & nuda sunt ante oculos suos, etiam occultissima quaeq;. Quod si cogitarem, cautius vtique ageremus. Sed nos omnia nostra opera sic institutum, quasi ad Deum nihil pertineant, aut si ad ipsum pertineant, tamen opus ipsum, non operis finem, aut operantis intentionem examinet. Et quod peius est, hominum apud nos maior est reuerentia, quam Dei. In conspectu Dei facimus, quae in conspectu hominum non faceremus. Et haec maxime sacerdotibus dicta esse volumus, vt dum sunt in officio suo, meminerint se in conspectu Dei stare. Haec enim vera & legitima sacerdotij consuetudo est, vt omnia honeste & secundum ordinem

Ex nomine consuetudinis occasionem arripere aduersus Nostratos.

nem fiant. Consuetudo autem quae iam in nostris templis seruatur, de immodestia & impudentia loquimur, abusus est pestilentissimus, non consuetudo. Obseruandum item quid te plebeum facere oporteat, dum sacerdos satis operatur. Omnis multitudo populi, inquit Lucas, erat orans foris. Et tu itaq; dum sacerdos quae sua sunt agit, noli detractionibus, vel risu vacare, sed ora vt quod sacerdos suo totiusq; Ecclesiae nomine precatur, Deus pro sua misericordia ratum habere velit.

Apparuit autem illi angelus domini, stans a dextris altaris incensi: Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.

Pulchre haec cum superioribus cohaerent. Neque enim dubium est, quin angeli boni adstent hominibus bonis, hoc est, ijs qui semper cogitant se in conspectu Domini dei ambulare, qui quae bonae sunt consuetudinis non negligunt, qui in multitudine orantium non grauatae numerantur. Sicut enim angeli mali, hoc est daemones, non possunt non praesentes esse, vbi sibi sacra fiunt, hoc est, vbi vicijs & sceleribus vacatur, ita & boni angeli nusquam certius inueniuntur, quam vbi virtutibus & pietatis operibus vacatur. Itaque qualem operum tuorum habere desideras spectatorem, talia & operare. Sed de angelorum ministerio in consequentibus. Textus planus est: Apparere angelus dicitur, quoniam non sese quibusuis conspiciendum praebet, sed solum ab his videtur, a quibus videri vult. Stat autem a dextris altaris incensi, non a sinistris, quo argumento declarat, se non infelicia, sed prospera annunciare. Porro quod Zacharias turbatur, nihil mirum est. Non potest enim fieri, quin corporales ab incorporalibus & supercaelestibus quasi abhorreant, & timore suffundantur. Neque enim ad homines, vulgato hominum more veniunt, sed repente & praesens

& præter opinionem sese conspicuos exhibere solent. Verum vt humanæ imbecillitatis est, ad subitum angeli conspectum inhorrescere, ita angelorum benignitatis est, nostrum pauorẽ blando alloquio tollere. Sed roget aliquis, Qui sit igitur quod Abraã, Loth, vel Tobias nõ fuerunt turbati ad angelorum præsentiam? Sic respondemus, Quoniam non angelico, sed humano more se conspiciendos præbuerunt angeli. Adijciam & hoc, Zachariam non temerẽ turbatum ad conspectum angeli. Vulgo enim celebratum erat, statim moriturum eum, qui Deum vel illius angelum sibi apparentem vidisset, quod verum esse Geodeonis testatur historia. Hic enim videns quod angelus sibi locutus esset, ait, heu mihi domine Deus, quia vidi angelum domini facie ad faciẽ. Dixitq; ei dominus: Pax tecum, ne timeas, nõ morieris. Sic etiam vbi Manue pater Sampsonis intellexisset sibi angelum apparuisse, dixit ad vxorẽ suam: Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Ita fortassis & Zacharias cogitauit, vnde & turbatus est: sed videamus consequentia.

Judic. 6.

Jud. 13.

Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Et vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt.

Iam paulo ante diximus, quia sicut humanæ fragilitatis est, spiritalis creaturæ visione turbari, ita & angelicæ benignitatis esse, pauentes de aspectu suo mortales, mox blandiendo confortari. At contra dæmoniacæ est ferocitatis, quos sui præsentia territos senserit, ampliori semper horrore concutere, quæ nulla melius ratione, quàm fide superatur intrepida. Sic & hoc loci, blando vultu & blando alloquio, cõ-

pellans Zachariam angelus, ait: Non est quod expauescas Zacharia, sed est quod gaudeas, nam adfero tibi, totiq; populo pro quo intercedis, lætum nũcium: Exaudita est deprecatio tua, annuit Deus pijs votis tuis. Quid petierat Zacharias: Nõ est verisimile, iuxta Augustinum, vt cum pro peccatis populi, vel salute, vel redemptione sacrificium ille offerret, quod potuerit publicis votis relictis, homo senex vxorẽ habens sterilem pro accipiendã prole orare, præsertim cum nemo orat accipere, quod accepturum se esse desperat. Vique adeo autem ille iam se habiturum filium desperauerat, vt hoc etiam Angelo promittenti non crederet. Magis itaque credimus Zachariam orasse pro peccatis populi, admonuisseque Deum promissi, vt scilicet tandẽ mitteret, quẽ missurus esset, & de hoc dicit angelus: Exaudita est oratio tua, quasi diceret, Venturus enim est ille iam olim promissus, multisq; iã seculis expectatus Messias, liberator ac seruator populi sui. Et hæc quidem tibi cõceteris communia. Est & aliud quod peculiariter ad te pertinet: Hoc enim ad votorum cumulum adijcit diuina bonitas, quod tu iam petere non ausus es. Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomẽ eius Ioannem: Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Omnia hic pondus quoddam habent, & cum magno affectu dicuntur. Neq; enim solum dicit, vxor tua, sed addit Elizabeth, quasi diceret, Hæc vxor quã iã habes, quæ iam annorũ numero etiã sterilis putatur, quã vnice amas, hæc, inquit, tibi pariet filium. Tu suscipies filium, nec est vt aliam vxorem accipias præter Elizabetham. Et illa pariet, non alio cõiugi, sed tibi. Pariet autem, non filiam quæ & ipsa grata foret, sed filium, qui multo gratissimus erit: Et vocabis nomen eius Ioannes. Hoc etiã ad gloriã Ioannis, & ad gaudium Zachar

Quid orauerit Zacharias.

Quæ tuo tuã ge lib. a cap. 1.

Zachariæ pertinet, quod nondum nato filio nomen imponitur, & nomen suo officio satis accommodum. A gratia enim nomen accepit, qui summæ gratiæ & benignitatis prece esse debebat. Ioannes enim, si in Latinum trãsuderis, gratiosum significat, quẽ alio nomine germanico nimirũ, Huldreycus vocamus. Et iam olim solebat Dominus ijs nomina imponere antequam nascerentur, qui magni apud eum futuri essent, sicut Isaac, Iosias, & alij nomina suum ante diem natalis sui habuerunt. Hinc & Ioanni, qui Christum præsentem iam orbi indicare & prædicare debebat, nomen hoc impositum fuit diuinitus priusquam nasceretur. Addit angelus ad Zachariam dicens: Et erit gaudium tibi & exultatio: quasi dicat: mceror quem hæctenus attulit tibi coniugis sterilitas, vberẽ gaudio pensabitur. Sequitur: Et multi in natiuitate eius gaudebunt: Nec istud gaudium, inquit, intra tuã domus parietes continebitur: gaudebit tuo gaudio complures amici, qui prius tuo dolore dolebant. Bene ponderanda sunt quæ hic dicuntur. Multi enim nascuntur pueri, qui causa existunt maximi doloris, qui simulatque adoleuerint, statim & parentibus & vicinis redduntur odiosi. Sed vide quales filij læticia sint parentum. Filius sapiens lætificat patrem, ait Salomon: filius vero stultus mcestitia est matris suæ. Si autẽ quæras, quis porro sit filius sapiens? Audi eundem: Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem comestatores patris, confundit patrem suum. Et rursum: Confusio est patris de filio indisciplinato. Sed de educatione & disciplina puerorum aliàs. Obseruandum autem ex hac historia, quod fidelium preces exaudiuntur, & id quidem oportune, sicut omnipotens Deus nobis expedire cognouit. Non frangatur ergo mens deprecantis, vbi de altissimi bonitate est certissimus. Impossibile enim est fideles non exaudiri. Nam si non habes quod postulas, aut sicut postulas, quæ tibi magis cõducunt, quàm quæ petis, tempore oportuno recipies. Denique verus fidelis semper habet, quod petit. Nihil enim cupit aut petit, nisi sicut sibi Deus expedire nouit. Et quæcunque accipit, cum gratiarum actione accipit, sciens quia à Deo venit. Et hæctenus de exauditione petitionis Zachariæ. Iã quod reliquũ est encomij de sancto Ioanne nondũ nato audiem?

Ioannes

Erit enim magnus coram Domino, vinum & siceram non bibit, & spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ. & multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum.

Non tam encomium est Ioannis, quàm ipsius officij descriptio. Quatuor autem sunt, quæ de illo prædicantur & ea ipsa suo ordine explicabimus. Primo inquit: Erit enim magnus, & hoc coram Domino. Quid hoc? Nunquid refert coram Deo quis sit magnus vel pusillus? Goliath magnus Polyphemus fuit, at Zachæus pusillus. Non loquitur hic angelus de quantitate staturæ hominis, sed de æstimatione, vt ita loquar, hois. Nã & nobis magnus dicitur, qui, etiã si sit statura pusillus, tamẽ magni nois & reputationis est. Virtus, vt

Origenes ait, eminentẽ præstat & magnum. Peccatũ autem hoiem paruam facit & exiguum. Sicut enim ægritudo corporis exilic & exiguum facit corpus hominis, sanitas vero lætũ reddit & validum: ita intellige quia & animam ægritudo quidẽ peccati facit humilem et paruam: sanitas vero interioris hominis, & virtutis opera magnã faciunt eam & eminentem, & quantum in virtutibus crescit, tato prolixiorẽ reddit magnitudinem suã. Nã secundũ corpus crescere & magnum fieri in nobis non est.

Anima vero in nobis habet causas & arbitrij libertatẽ, vt ille idem ait, vt vel magna vel parua sit. Sic in veteri

Pro. 10.

Pro. 25.

Ecc. 22.

Ho. 12. in Leuit. cap. 22.

Matth. 7.

veteri testamento Isaac valde magnus appellatus est, non quod fuerit statura corporis proceriore, sed quod magni reputatus est coram Deo. Pari itaque modo intelligendum est quod de Ioanne prædicatur. Erit enim magnus coram domino, hoc est, domino erit pretiosus & vnice charus. Et hæc magna laus est, apud Dominum haberi magnus. Multi certè in hoc seculo vel magni habentur, vel magni haberi cupiunt, sed reuera apud Deum nihili reputantur. Hic affectat videri magnus ob prudentiam suam, ille ob potentiã suam, alius ob diuitias suas: at sola virtus magnos facit. Sed de hoc suo loco. Sequitur: Vinum & siceram non bibet. Tantum, inquit, aberit à luxu Ioannes, cæterisque corporalibus oblectamentis, vt nec vinũ nec sicerã sit vnquã bibiturus, hoc est, abstinebit ab omni quod sobrietatem hominũ adimere potest. Hebræis enim Sicera dicitur, omnis potus qui potest inebriare, siue de pomis, siue de frugibus, seu de aliqua alia materia confectus sit. Proprium verò in lege Nazareorum fuit, vinũ & siceram abstinere, maxime consecrationis tempore. Et certè non decet eum vino impleri, qui spiritus sancti templum effici desiderat. Et Apostolus vinolentum abominatur episcopum, sicut in Timotheo & Tito nostris explicauimus. Spiritus malignus non delectatur aridis, nec in locis inaquosis requiem inuenit, sed Behemoth ille in locis humidis, hoc est, vbi ebrietas regnat, habitare delectatur: At Spiritus sanctus sobrietatis amator est, id quod vel in Ioanne nostro manifestum fit. Sequitur enim statim post abstinentiã & sobrietatis descriptionem: Et replebitur Spiritu sancto adhuc ex vtero matris suæ, quod factũ esse nõ ita multo post audiemus. Statim enim ab ipsa infantia præludijs quibusdam ostendit Deus, quæ successu temporis, illius ministerio agere & perficere vellet, Sed quid

Vide O-
rigen. in
Hierem.
hom.

Sicera

Num. 6.

Mat. 12.
Iob. 4.

in virili ætate faciet Ioannes? Multos filiorũ Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum: hoc certè fecit, nõ tam admirabili prædicatione, quàm vitæ sanctissimæ exemplo. Porro ex hoc quod angelus docet Iudæos Ioannis ministerio conuertendos, certè intelligere datur, ipsos omninõ à Deo auersos fuisse, & in malis studijs ac adinventionibus suis prauis ambulasse. Obseruandum item hoc loci, ad quid ad prædicandum prædicatores mittantur, nimirum vt horum verbis populus admonitus respiciat, & ad Deum conuertatur. Habet itaque hoc loci & prædicator, quid se facere oporteat, & populus auditor etiam sui admonetur officij. Cæterum in sequentibus vtrunque fusius tractabitur.

Et ipse præcedet ante illum, in spiritu & virtute Heliae, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam.

Quod D. Ioannes in spiritu & virtute Heliae Christum præcurrerit, multis probari potest, maxime si quis consideret quàm multa inter ipsos sint paria. Habet enim Helias sanctus propheta & virtutem magnam & gratiã. Virtutem vt ad fidem animos populorum à perfidia retorqueret, id quod & de Ioanne hoc loci dicitur. In deserto Helias, in deserto Ioannes. Ille cuius pascebatur, hic dum diues esset, calcata omni voluptatis illecebra, parsimoniam prætulit, luxumque contempsit. Ille Achab regis gratiam nõ quæsiuit, hic gratiam spreuit Herodis. Ille Iordanem diuisit, hic ad lauacrum conuertit. Hic cum Domino versatur in terris, ille cũ Domino apparet in gloria. Hic prioris, ille sequentis dominici præcursor aduentus. Sed his posthabitis, verba angeli pinguiori, quod dicitur, Minerua explicemus. Igitur quod angelus dicit de Ioanne: Et ipse præcedet

Ioannis
ad Heliam
collatio

cedet ante Mesiam, in spiritu & virtute Heliae, nihil est aliud, quàm si diceret. Pari se modo habebit in officio suo, atque olim Helias Propheta. Helias in hoc totus fuit, vt Dei populum in viam virtutis cogeret. id ipsum faciet etiam Ioannes. Habuerunt olim Iudæi sub Achab rege, suum Heliam, qui ipsos in ordine cohiberet. Habebit & iam sub Herode suum Heliam, hoc est, non minorem prophetã, qui ipsos in ordinem cogat. De Helia legimus: Et surrexit Helias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. De Ioanne verò dicitur: Ille erat lucerna ardens & lucens. Lucerna autem hæc ideo igne sancti spiritus accensa est, & ideo splendorem ex se dedit, vt conuerteret corda patrum in filios, & vt conuerteret incredulos ad prudentiam iustorum, in hoc nimirum, vt parat Domino plebem perfectam. Sed qui sunt patres illi? Et qui sunt filij de quibus hic sit mentio? Patres intelligimus pios & iustos homines veteris testamenti. Filios autem, pios homines noui testamenti, vt sit sensus: Ioannem Baptistam eò instituere prædicationem suam, vt quemadmodum patres in futurum Mesiam crediderunt, ita filij credant in præsentem, sicque quod fuit in patribus, iam quasi renouatum videatur in filiis, Mesiaæ credentibus. D. Augustinus huic vult esse sensum, vt etiam filij sic intelligant legem, id est, Iudæi, quemadmodum patres. i. Moyses & prophetae intellexerunt, nimirum spiritualiter de Christo. Idem igitur vult Augustinus, quod nos aliis verbis diximus. Sequitur: Vt conuertat incredulos ad prudentiam iustorum, quod idem esse videtur cum proximè præcedenti. Hæc enim fuit prudentia veterum iustorum, vt in actionibus veteris testamenti aliud viderent, & aliud intelligerent, scientes legem nihil aliud esse, quàm vnam futurorum bonorum. De talibus tu-

L. 15. 20.
de ciui.
Dei. ca.
29.

stis dicit in Euangelio Christi: Amen, Math. 23 amen dico vobis, quia multi prophetae & iusti cupierunt videre, quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Et verè prudentia iustorum est, intelligere sapientiam quam Paulus inter perfectos loquitur, & intelligentia assequi mysterium Christi siue Euangelij, quod nemo Principum huius seculi cognouit. Adiangam & Bedæ sententiam, qui dixit: Prudentia iustorum est, non de legis operibus iustitiam præsumere, sed ex fide salutem quærere. Vt quamuis in lege positus, legis iussa perficiant, gratia se tamen Dei per Christum saluandos intelligant. Sequitur, Ioannem Baptistam in hoc mittendum, vt parat Domino plebem perfectam. Pulchrè enim & rectè parati sunt, qui promissum Christum humiliter & grato animo suscipiunt. Parauit autem eos, quando iussit illos penitentiam agere, & baptisari credendo in eum qui venturus erat, vt deleter peccata totius mundi. Sed hæc omnia in prædicatione Ioannis Baptistæ clariora futura sunt.

Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis.

Quod signum petit Zacharias, incredulitatis est argumentum: & quod insuper rationem in oppositum subiungit, dicens & suam & vxoris suæ ætatem, suscipiendæ proli accommodam, iam esse exactam. Quo nam argumento cognoscere queam, certum esse quod polliceris? Nam alioqui re clamat naturæ sensus. Siquidem ipse iam consenui, & vxor prouectioris ætatis est, quàm vt ex ea partus sperari possit vel debeat. Quomodo continget vetulis & effectis, quod iuuenibus & corpore vigentibus non contingit? Non sic fecerat fidelis Abraham, sed contra spem in spem credidit, vt fieret

N

patet

Rom. 4. pater multarum gentium. Et non infirmatus est in fide, nec consideravit corpus suum mortuum, cum iam fere ceterum esset annorum, & mortuam vuluam Saræ. In repromissione etiã Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcunque promissit Deus, potens est & facere. Et ob hæc fiduciam meritò ubique commendatur Abraham. Accedente enim Dei promisso, non interrogandus est naturæ cursus, sed simpliciter credendum est Dei promissis. Plura enim nobis præstare potest Deus, quàm nos intelligere possumus. Et plerunque sensus nostri nos decipiunt, quum Deus verbumque eius nos decipere possint minime.

Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel qui asto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem quo hæc fiant: pro eo quod non credidisti verbis meis, que implebuntur in tempore suo.

Multis argumentis instituit Angelus Gabriel Zachariæ fidem. Non est, inquit, quod de promissis meis dubites: ego enim sum angelus Gabriel, neque ab homine didici, quod tibi futurum prædico. Si tibi promitteret tale quid homo ab homine missus, non infuria de promisso dubitares. Fateor enim esse supra vires humanas, fateor esse præter communem naturæ ordinem quod promitto: sed ego quod promitto, ab homine non accepi, sed à Deo, cui semper assisto, & à quo missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Huius igitur promissi, ne quid diffidas, Deus author est, ego tantum nuncius, qui tibi, quod Deus ipse tecum facere instituerit, annunciat

re iubeor. Porro quoniam non credidisti verbis meis (quæ tamen implebuntur tempore suo, siue credas siue non credas) tu iam ex hac hora eris tacens, & non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant: hoc est, donec certò videris te ex vxore tua Elizabetha sustulisse filium. Apertum est quod Angelus hic dicit. Nos itaque quæ ad mores nostros reformandos facere possunt, adiciemus. Primo omnium ponderemus, quod Angelus Gabriel dicit se astare ante Deum, quo nimirum declarat se semper expectare Dei iussa, & semper ad ea implenda paratum esse: & in hoc nobis imitandus venit, vt scilicet & nos ipsi ad mandata Domini facienda simus promptissimi. Sic paratus & promptus fuit Dauid, quando dixerat: Paratus sum & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus. Parati erant ad faciendas iustificationes Domini illi Machabæi, qui dicebant: Parati sumus mori magis quàm patrias & Dei leges præuaricari. Sic paratus erat Esaias, quando dicebat Dominus: Quem mittam, & quis ibit nobis? Et ille respondit: Ecce ego, mitte me. Adiungam & facilem Dei ministrum, Paulum, imò Saulum adhuc, qui simul atque à Domino audiuit: Saul, Saul quid me persequeris? statim respondit: Domine, quid me vis facere? Horum & talium exempla imitari deberemus, vt non grauati, sed promptè & libere virtutum ingrederemur tramites. Hilarem datorem diligit Deus, ait Apostolus, Non ex tristitia aut ex necessitate, &c. Sed vbi inuenies tales Paulos, tales Esaias, & tales Machabæos, qui facilius præsentem vitam, quàm Deum abnegant legem? Inuenies autem complures qui nusquam non parati sunt ad faciendas iniquitates, de

Prou. 1. de quibus Sapiens dicit. Pedes eorum ad malum currunt. Et Hieremias: Sapientes sunt, vt faciant mala, benefacere autem nescierunt. Et rursum: Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad presidium, &c. Hæc certè non arguunt vitam Christianam, sed vitam infidelium, qui existimant Deum nostra nec respicere nec curare. Hoc non est cum Gabriele in conspectu Domini stare, sed contra Dominum à parte stare Diaboli. Hoc non est angelicam viuere vitam, sed diabolicam, cuius finis perditio erit. Et tantum de hoc quod angelus Gabriel prædicatur semper in conspectu domini Dei stare. Dignum enim est, vt nos qui optamus in resurrectione similes angelis fieri, in præsentia vita etiam illis assimilemur, id quod nobis impossibile non erit. Gabriel fortitudo Dei interpretatur, & nos omnia possumus in eo qui nos confortat. Pios tuos conatus Dei pietas adiuuabit. Satanas ille se solet in angelum lucis transfigurare, tantum vt decipiat, vt noceat, vt perdat. Quanto magis nos decet angelos, quoad licet & datur imitari, vt Deo placeamus, & proximum ædificemus: Dicam & aliud. Omnis sacerdos, omnis verbi Dei præco Angelus Domini est, & cum Gabriele iubetur Domini mandatum populis annunciare, siue hoc libenter audiant, siue minus. Quod si putas me sacerdotes immerito Angelorum nomine appellare, audi quid dicat sermo diuinus: Labia sacerdotum custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est: Vtinam hæc de omnibus sacerdotibus huius seculi non immeritò dici possent. Sed heu dolor, inuenies qui neque literas, neque naturæ (iuxta prouerbiū) nouerunt, qui in hoc tantum positi sunt à Satana, puto vt sacerdotium

contemptui & dedecori dedant. Postremo silentio prætereundum est minime, quod Zacharias verbis Angelus diffidens, hac pena punitus est, vt ad tempus existeret mutus. Ex hoc enim intelligimus, qualia signa Dominus incredulis dare solet aliquid quando, nimirum talia, vt malint nulla. Plerumque enim fit, vt qui verbis non credit, post factis credere cogatur, non suo maximo bono. Hieremias Propheta multa prædicauerat Iudæis de captiuitate Babiloniæ, sed illi credere noluerunt, donec ipsa experti sunt: Phrix plagis sapit. Quod in Luca nostro sequitur, videamus.

Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur quod tardaret ipse in templo: Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quod vidisset visionem in templo: Et erat ipse inuens illis, & permansit mutus.

Et in præmissis audiuitis populum orantem stetit foris templum. Dum igitur hæc quæ enarrata sunt, aguntur in templo inter Zachariam & angelum, populus vnusuersus expectabat foris in atrio suo, vt prodiret ex more sacerdos, reliqua peracturus, in conspectu multitudinis. Quoniam autem Zacharias solito diutius morabatur in templo, populus ignorans quid ageretur, admiratione tenebatur. Tandem Zacharias prodit ad populum, elinguis tamen, sic vt verbis non potuerit, quæ gesta erant, populo edicere. Intellexit autem populus, certis quibusdam notis, Zachariam non nihil numinis vidisse. Porro quod pius Sacerdos linguæ misterio enunciare non potuit, nuntibus significauit. Quid autem significauit nuntibus? Nimirum feliciter

esse litatum, sibi que angelum apparuisse, gratias igitur agerent Deo, qui vota suorum exaudisset: Hæc pro te-xtus explanatione. Tu porro hic vide, quod & Theophylactus admonuit, quomodo Iudæi expectabant, & per-manebant donec exiret summus sa-cerdos! At nos Christiani, nisi mox ut ingressi sumus in templum, iterum egrediamur, existimamus male no-biscum agi. Quid dixi? Inuenies ho-minem qui per annum, ne semel qui-dem templum à limine salutari: Qui principium sacri non vident, nedum finem. Qui statim atq; è nido se pro-ripuerint, quærent ubi rursus Baccho & Cereri sacrificare possint. Olim impius habebatur, qui ante finem sa-cri dominicis diebus aliquid gustas-set: at iam euangelicissimus reputa-tur, qui ante auroram ebrio quam si-millimus existit. Sed quid Prophe-ta? Væ qui consurgitis mane ad ebrie-tatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Ob-seruandus itaque præfens euangelistæ locus bibonibus & helluonibus istis, quod de Iudæis prædicatur. Erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quod tardaret ipse in templo. Nos porro non expectamus, sed fugimus: non miramur, sed calumniatur, no-stro maximo malo: Sequitur de Za-charia.

Et factum est vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam.

In superioribus annotauimus, quod vicis suæ tempore Pontifices, tem-pli tantum officijs mancipati, non so-lum à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstine-rent ingressu: Quales igitur nouum testamentum sacerdotes postulet, quis non videt? Et quod iam admonui-mus in genere omnes, rursus admo-nemus sacerdotes, vt & ipsi finem factorum expectent. Nolo hic con-

entionem instituere contra eos, qui impollutis & impijs latratibus Missæ Detra-hentes missæ, sacrum blasphemant. Quomodo pos-sunt bona loqui, qui tantum de ma-lis cogitant. Missa nostra stabit, at hæresis illorum epicureorum ruet, & stirpitus eradicabitur.

Post hos autem dies concepit Eli-zabeth vxor eius, & occultabat se mē-sibus quinque, dicens: Quia sic fe-cit mihi Dominus in diebus quibus re-spexit auferre opprobrium meum inter homines.

Magna sanctis cura est verecundiæ, sicut Ambrosius loquitur, sicut in sancta Elizabeth hoc loci cernimus. Quæ enim alia causa occultationis in ipsa, nisi pudoris? Verebatur enim quod ipsa his qui nondum nouerant, hæc autore Deo geri, iam anus ad-huc libidini vacasse, posset videri. Nec enim ignorabat, quàm sit prouum ad male suspicandum, simul & male loquendum, vulgus hominum: Sic & vxor Abraham audiens, se iam ve-tulam concepturam, risit dicens: Postquam consenit, & Dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo: Sic & Elizabetham pudet se concepisse coram populo, ne scilicet videretur mulier libidinosa. Est enim iuxta Sapientem, tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Et, iuxta Diuum Ambrosium, est vnicuique officio præscripta ætas, & quod tempore decet, tempore non decet, æuique mutatio facti vniuscuiusque mutat sæpe naturam. Ado-lescenti conceditur, quod seni vitio datur: & rursus in sene toleratur æquo animo, quod in iuvene dete-stamur pessimè: Sed ad textum. Occultat quidem se Elizabeth, pu-dore ad hoc compulsæ, at nihilo-minus Deo grata est, qui vel in senecta tandem prolem concesserit, quam iam non poterant sperare amplius.

amplius. Possem ex præsentis histo-riæ vltimis verbis multa adducere ad reformandos hominum quorundam mores, sed malitia hominum, & iniu-ria temporis suadet digito, vt ille ait, compefcere labellum. Quod matrimo-nij negotium, eiusdemq; copulam atti-net, in Corinthijs nostris tractauimus, vtinam tam feliciter, quàm verè & quàm catholicè. Quid porro tam cir-cumspectè dici possit, quod calumniæ malitiosorum non etiam patere pos-sit? Et Christo & prophetis sua inuer-terunt verba, quomodo ergo non idem mihi fieri possit? Matrimo-nium suos certos & præfixos limi-tes habet, quos citra peccatum trans-gredi tibi licebit minimè. Possunt & maritalæ & mariti sic agere in statu matrimoniali, vt ne latum quidem vn-guem sint à vilissimo scorto. Quid es-nim refert matrimonio iunctum esse, & nihilominus & moribus & verbis per omnia referre Glycerium, ne di-cam Laidem. Sed nolo hanc rem plu-ribus agere. Conscientiam tuam inter-rogato, num omnia iuxta Dei volun-tatem fiant. Cæterum non possum nō laudare D. Elizabetham, quæ & ipsa nouerat non esse à matrimonio alienū liberis operam dare: at nihilominus ve-recundia mouetur, & quasi ipsam pu-det in senili ætate tale quid de se suspi-cari. Qualis porro iam in mundo est verecundia? Qualis pudor? Quos quas-lesve traducam? Nusquam non exulat modestia. Verecundia locum inuenire non potest. Apostolus vult habere Epi-scopum & Diaconum pudicos, at iam sacerdotestalia & loquuntur & faciūt, qualia referre militem sanguinariū pu-det. Omnis sermo spurcus ex ore ve-stro non procedat, inquit Apostolus, sed si quis est bonus ad ædificationem. Et D. Iacobus: Si quis videtur sibi reli-giosus esse, non refrenans linguam suam, huius vana est religio. Qualis in senibus pudor? Quæ ipsi per se perfi-

cere nequeunt (de malis loquimur) ad hæc alios instigant: & illos ipsos iu-uat vel meminisse tantum perfectæ ma-litiæ. Quid parentes? Minus cauent scandalizare suos pueros, quàm parie-tes. Quid mulieres? Gratia super gra-tiam, inquit Sapiens, mulier sancta & pudorata. Et Paulus vult mulierem or-nari non auro vel argento, sed verecun-dia, de quo in Timotheo & Tito dixi-mus. Nolo hic traducere qualem sub-inde videre licet in puellis & adoles-centulis perulantiam, qualem in ve-stitu luxum, qualem in verbis & can-ticis impuritatem, &c. Breuiter, Bo-na Elizabeth non habet quæ ipsius imitentur modestiam. Sed quod se-quitur, impregnatam Elizabeth via-deamus.

In mense autem sexto, missus est an-gelus Gabriel à Deo in ciuitatem Gali-lææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Io-seph, de domo David, & nomen virgi-nis Maria.

Mulieris vetulæ ac sterilis mi-rabilem accepimus conceptum, sed quod iam sequetur, longè mirabilius est: nimirum quod virgo adolescen-tula sic conceperit, vt nihilo secius virgo permaneret, tam in partu, quàm in conceptu. Quod in Eliza-beth vetula audiuit, nouum non fuit, quoniam & similia in veteri tes-tamento legimus. Quod autem in Virgine Maria audiemus, antea nunquam factum est, nec post vn-quàm fiet. Cæterum nos verba Lucæ ea qua possimus fide & breuitate explicabimus, paulum morati as-las & pias piorum, in præsentem historiam, cogitationes. Non patie-mur nos facile à literæ contextu ab-strahere, sed recta ad mentem Lucæ. In mense autem sexto, inquit Lucas,

N iij missus

Qui nō
perstitit
in tēplo
imo nec
illud
frequē-
tant.

Esa. 5.

Coniu-
gati sint
pudici.

Gen. 18.

Vide Hi-
ero. sub
finē li. 1.
aduer-
sus Ioui-
nianum

Ecl. 3.

Eph. 4.

Jacob. 1.

Ecl. 26.

Gen. 13.

missus est angelus Gabriel à Deo: Singula huius præclarissimæ legationis verba ponderanda sunt. Quis fuit mensis ille sextus? Sextus fuit ab Helizabæth conceptu. Fuit mensis ab æterno in hoc selectus, vt tam necessaria emitteretur legatio, qua promitteretur vnigenitum Dei filium, iam iam velle assumere carnem hominis, vt hominem lapsum, & qui tam miserè desperierat saluaret. De hoc mense, de hoc tempore Paulus dicit: Vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, &c. vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum acciperemus. In sexto hoc mense, in tempore hoc ab æterno præfinito, missus est Gabriel angelus, angelus nimirum ille, qui & præcursoris natiuitatem prædixerat, angelus ille, qui Danieli prophetae ipsum Christum venturum, & occidendum prænunciarat: Gabriel, qui à fortitudine Dei nomen habet, missus est, annunciare illum iam iam concipiendum, qui fortis & potens olim prædicabatur futurus in prelio, qui congressurus erat cum infernali & tartareo illo Goliath. A quo autem mittitur? A Deo. Non ab alio angelo, nõ à Moysè, nõ ab alio aliquo homine, sed à Deo, vt sic re ipsa patefieret negotium esse magni momenti, non de lana caprina, aut quod dicitur, de asini vmbra. Quo missus est? In ciuitatem Galileæ, cui nomē Nazareth, est autē Nazareth sita in Galilæa, in sorte Zabulō, vicina tribui Neptalim, de quibus Esaiæ præcesserat oraculum. Primo tempore alleuiata est terra Zabulō, & terra Neptalim, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galileæ gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbrae mortis, lux orta est eis. Et ab alio propheta prædictum est, quoniam Christus Nazareus vocari debeat, id quod & Matthæus admo-

nuit. Missus porro est Angelus Gabriel, ad virginem desponsatam viro nomine Ioseph, & nomen virginis Maria. Vir autem fuit de domo Dauid. Quare ad virginem missus? Quoniam scriptura iam olim sic prophetauerat: Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Sic quod Lucas testatur Ioseph fuisse de domo Dauid, etiam ad prophetiam illam respexit, quæ habet Psal. cxxxii. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et alia prophetia dixit: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Quare porro desponsata fuerit Ioseph, quæ tamen erat virgo conceptura & paritura, in Matthæo nostro multis ostendimus. Sic conueniebat, & maluit Dominus, iuxta Ambrosium, aliquos de sui ortu, quàm de matris pudore dubitare. Adde quod desponsatio hæc patrum prophetis patrociniatur, cum ex illa profectus carnem assumpsit, de tribu Dauid fuisse. Quoniam itaque audis omnia iuxta Dei promissa fieri, discite & alia, quæ ex ore Dei prodeunt, non fore irrita. Discite item Dei & Domini nostri exemplo famæ proximi tui curam agere, id quod delatoribus, & susurrantibus dictum volumus.

Et ingressus ad eam Angelus dixit: Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.

Vbi angelus Mariam inuenit, quid uerum gesserit, ex euangelicis literis constat minimè, neque tamen possumus reprehendere cogitationes plorum, qui putant illam fuisse in interiori domus suæ cubiculo, & hunc Esaiæ locum legisse: Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c. Hoc certè uero similis est, quod Angelus illam in publico non inuenit, multo minus

vanis

vanis & ludicris rebus vacantem. Cum itaque in suo conclau Maria virgo vacaret, rerum celestium contemplationi, Gabriel angelus multa luce conspicuus, ingressus ad eam, & nouo salutationis genere salutauit eam, dicens: Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Ave, inquit, & gaude virgo gratiosa & fauorabilis, Dominum tibi habes fauorem ac propitium, & ob hoc eris vnice celebris ac laudatissimi nominis inter omnes mulieres. Sed breuiter explicemus. Ave, salutationis dictio est, & significat gaude vel lætare. Est autem hæc saluatio omnium bonorum omnique felicitatis ac salutis imprecatio, qua sic proximo imprecamur optima quæque, vt si liceret, re ipsa, quod imprecamur, etiam præstaremus ex animo. Quum itaque Angelus ad Mariam dicit Ave, id est, ac si Dei nomine illam iuberet esse lætam, & de Dei fauore ac gratia securam. Sequitur enim: Gratia plena, quod Græcis est *κεχαριτωμένη*, & à nostris Pseudeuangelicis non vsque adeo purè interpretari solet. Egrè ferunt enim Mariam plena gratia prædicari, & malunt nescio quid amatorij hic intelligere, quàm id quod Ecclesia hactenus intellexit. Nos autem qui Christiani & Ecclesiastici sumus, illam diuam virginem libenter fatebimur plenam gratia: & merito, neq; citra pregnantes rationes. Si admitti cogimur, Mariam plenam spiritu sancto fateri, quomodo alterum negari potest? Quasi scilicet gratia non sit, vbi spiritus sanctus est. Et quasi gratia vacua fuerit, quæ fontem omnis gratiæ & bonitatis in utero suo portauit. Angelus ita dicit, & nos cum angelo dicamus: Ave gratia plena. Et bene, iuxta Ambrosium, Maria sola plena gratia dicitur, quæ sola gratiam quam nulla alia meruerat, consequuta est, vt gratiæ repletur autore. Et D. Hieron. ad Principiam virginem, inquit,

Mariam dici plenam gratia, quod in ea sit omnis plenitudo deitatis. Sequitur, Dominus tecum. Qui ad virginem nuntium misit, ipse nuntium anteuerit. Dominus tecum. Qui angelum ad virginem miserat, ab angelo apud virginem inuenitur. Verè enim Dominus cum Maria fuit, & longè alio modo quàm cum alijs sanctis fuisse prædicatur. Olim angelus Gedeoni dixerat: Dominus tecum virorum fortissime. Dominus, inquam, prædicatur fuisse cum Abraham, cum Isaac, cum Moysè, cum Iosue, cum Saul, cum Dauidè item: & iam ab angelo Mariæ dicitur: Dominus tecum. Cum illis fuit gratia, auxilio atque fauore suo, cum Maria autem non tantum gratia, sed & totus quantus quantus est, vt quæ ipsum conceperit, sicut audiemus. Sic cum diua Maria fuit Dominus, vt eam ab omni labe peccati tam originalis quàm actualis præseruarit, vt ne per momentum quidem sub potestate Satanæ fuerit. Sic cum Maria fuit Dominus, quod & de ipsius carne & sanguine nasci voluerit. Vnde merito in hac salutatione sequitur: Benedicta tu in mulieribus. Leguntur & aliæ mulieres inter mulieres benedictæ, sed non per angelum. Ad Iahel enim dicitur: Benedicta tu inter mulieres Iahel. Et ad Iudith viduam, dicit Iochim: Benedicta tu filia à Domino, Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, &c. Et hæc quidem verè & merito prædicantur de sanctis mulieribus, sed longè verius prædicantur de diua virgine, & maiori cum laude. Nisi enim aliæ præcessissent benedictæ mulieres, minor videretur laus Mariæ. Neq; enim magnum videtur, inter malos reputari bonus, sed inter bonos censeri optimus, hoc tandem honestissimum est. Sic itaque dicimus: Multæ sanctæ, piæ ac beatæ mulieres præcesserunt in populo Dei, sed omnibus his quamuis honestissimis, longè præstat diua virgo

N iij

Ma

Qui angelicam salutationem despiciant

Maria, cuius ministerio non Sifar, non Holofernes, sed infernalis draco, hostis humani generis nocentissimus, deus est, ita ut ipsa merito inter omnes virgines vel mulieres benedicta, ab Angelo audire meruerit. Pereant igitur quotquot se Mariæ vel æquare, vel præferre temerario ausu & impolluto ore conantur. Pereant, inquam, blasphemus. Quod in angelica salutatione sequitur, quoniam ex verbis Elizabeth sumptum est, suo loco interpretabimur. Hoc vnicum hic mirari solemus, quomodo angelica salutatio in eâ despectionem tã apud catholicos, quàm schismaticos venerit, quum tamen in ipsa nihil impij sit, & semper in magno pretio apud maiores nostros fuerit. Nemo enim potest negare, quin non temere populus mane & vesperi ad hanc salutationem, campana solitus fuerit inuitari. Quo nomine verò apud catholicos habeatur, facile ex eo coniecimus quod nusquam in suis catechismis eius meminerunt. Sed valeant blasphemæ nocentes, qui Salutationem Angelicam hoc tantum nomine contemnunt aut negligunt, quod nihil in ipsa precemur, indigni sunt, quibus vel verbo respondeatur. Videamus itaque reliquum.

Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio.

Sacratissima virgo ad subitum aspectum angeli, simulq; ad nouã & inauditam salutationis formã auditam, quum ipsa de se nihil magnifice sentiret, nonnihil animo turbata est. Nam quod expauit ad inexpectatum ingressum, verè virginei cuiusdam ac teneri pudoris erat, quod non ilico respondit, sed secum in animo versabat, quid vellet tam noua tamq; magnifica salutatio, partim erat prudentiæ, partim modestiæ. De qua D. Ambrosius: Trepidare virginum est, & ad omnes viri in-

gressus pauere, omnes viri affatus vereri. Discant & virgines, exemplo Mariæ, verborum vitare lasciuam, discant & eiusdem exemplo raro inueniri in publico. Necessariam hanc putamus admonitionem. Tam impura certè est virginum quarundam loquacitas, ut non possint non male audire. Tam frequens & immodestus est illarum incessus, ut excusari non possit. Sic conuertuntur ac amiciuntur, ut nescias ament ne videri honestæ, an turpes. Et vide, obsecro, quàm diuersè ac præposterè oia fiant. Quæ corpore pudicæ sunt, speciem probitatis negligunt, & quæ impudici sunt corporis, ut plurimum amant videri honestæ. Mulier inupta & virgo, inquit Paulus, cogitat quæ Domini sunt, ut sit casta corpore & spiritu. Hæc ut dicerem, modestia & verecundia virginis Mariæ admonuit. Iam consolatorem Angelum audiemus.

Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, et vocabis nomen eius Iesum.

Quum non lateret angelum, quid illa secum agitaret in corde, sollicita de salutationis insolita forma, non passus est eam diutius animo fluctuare, sed & pauorem blando ademit alloquio, & nouæ huius salutationis causam exposuit. Ne timeas, inquit Maria, quasi ad fallendum te missus fuerim, quasi verbis te decipere velim. Dixi, iusi te gaudere ac auere, nec est, ut vel tantillum turberis. Dixi, gratia plenã, & verè nata es gratiam apud Dominum, fauorem eius assecuta es, & ei summopere places. Dixi, Dominum esse tecum, neque hoc falsum est. Sic enim est, & sic erit tecum, ut cum nemine alio est, vel fuit, vel vnquam futurus est. Concipies enim ipsum in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.

Hæc simplicissima verborum angelici videtur expositio. Militat autem hic locus

M. Hofman.

locus maximè contra eos hæreticos, qui negant Christum natum ex carne & sanguine diuæ virginis, quam hæresim & nostri seculi Anabaptistæ quidam resuscitare conati sunt. Nolumus hanc camarinam pestilentis hæreticorum latius mouere. De nomine porro Iesu, in Mattheo diximus, & in sequentibus, si oportunitas sese obtulerit, nonnihil adijciemus.

Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Sicut cum diua virgine peculiari & præcipuo quodam modo fuit Dñs, & non tantum sicut cum alijs pijs, ita & Christus magnus prædicatur peculiari & præcipuo modo. De Ioanne Baptista audiuimus eundem Angelum ad Zachariam dicere: Hic erit magnus coram domino: & iam de Christo Iesu id ipsum audiuimus, non quod fuerint pares, sed quod neuter contemneretur. Fuit enim Ioannes verè magnus & magnæ æstimationis coram Deo & hominibus: at quod hic de Christo prædicatur, Ioanni conuenire potest minimè. Ioannes enim Zachariæ, non altissimi filius vocabitur. Nec regnabit Ioannes vel hic vel alibi. De Christo autem verè dicitur, quoniam magnus erit, & filius altissimi vocabitur. Filius autem altissimi vocabitur, non sicut cæteri pij homines per adoptionem, sed per naturam. In principio enim erat verbum apud Deum, quod dein tempore suo, in utero virginis gloriosæ caro factum est. Et bene dixit: Vocabitur, non dixit, & erit filius altissimi. Fuit enim filius altissimi ab æterno, sed tum demum rectè à nobis & cognitus & vocatus est, quando exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, hoc est, quando iuxta prophetiam veterem, in terra visus est, & cum

Ioan. 1.

Philip. Baru. 4.

hominibus conuersatus est. Tum enim dicebatur Deus Abraham, & Deus Iacob, & Deus Isaac, nunc verò Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus. Cæterum quod sequitur de regno æterno Christi in domo Iacob, candidè & spiritualiter interpretandum est, non Iudæcè, hoc est, secundum literã. Nam quàm falsi sint Iudæi, temporale Christi regnum somniantes, quis est qui nesciat? Regnum meum, inquit Christus, non est de hoc mundo. Et nihilominus apud Matheum loquitur: Omnia tradita sunt mihi à patre meo. Et iterum: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Videtur autem angelus respexisse ad caput Esaiæ nonnum, ubi sic legitur: Multiplicabitur imperium eius, & pacis non erit finis. Super solium David, & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia, a modo & vsque in æternum. Quale itaq; regnum habebit? Quid sedes David? Quid domus Iacob? Vnũ est quod hic triphariam nominatur, & omnia de credentium tam ex Gentibus quàm ex Iudæis Ecclesia intelligenda sunt. Verè enim in Ecclesia sua regnat Christus, donec omnes inimicos suos ponat sub pedibus suis. Quale porro regnum sit, ex Daniele intelligimus: ubi sic scriptum est: Ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquitatem peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi tribus & linguæ seruiant ei. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Regnum itaque eius in hoc est, ut omnes populi tribus & linguæ ipsi seruiant, ipsum pro rege habeant, sub ipsius signis, aduersus mundum & principem huius mundi militent, sic, ut in nostro mortali corpore non amplius regnet peccatum, sed ipse Dominus Iesus Christus. Diuus Augustinus intelligit

Esa. 9.

Dani. 7.

locus

intelligit hoc quod Angelus dicit, Re- gnabit in domo Iacob in aeternum, ut idem sit atque dixisset, sanctos & electos cum Christo sine fine regnatos. Et quod additum, Regni eius non erit finis, ideo additum putat, ne quisquam aeternum hic sic acciperet, quemadmodum seculum finem quandolibet habiturum. Sed de regno Christi alias copiosiora dabimus.

Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Ne quis hic intelligat ditam virginem verbis angeli non credidisse, sicut & Zacharias non crediderat, diligenter verba prudentis virginis tractanda sunt. Dicamus igitur cum D. Ambrosio id quod res est: Cum Maria dicit: Quomodo fiet istud? non de effectu dubitavit, sed qualitatem ipsius effectus quaesivit. Legerat apud Esaiam: Ecce virgo in utero concipiet, & ideo credidit futurum: sed quomodo fieret, ante non legerat. Quod autem Angeli verbis crediderit, obscurum non est ex verbis Elizabethae ad virginem: Beata quae credidisti, inquit, illa. Sic igitur intelligenda sunt verba virginis, ut paucis dicam.

De sancta virgine. Quae. sup. Nu. li. 4. q. 19

D. virgo Maria, ut Augustinus testatur, perpetuam Deo vouerat castitatem, nec animus ipsi fuit unquam a bono illo proposito referre pedem: neque dubium est, quin & Ioseph in hoc consenserit, qui & custos & testis huius continentiae esse & potuit & debuit. Cum igitur iam angelus pollicetur Mariam fore matrem, & parituram filium, cum ipsa nihil tale in animo unquam habuisset antea, sed, ut diximus, perpetuae castitatis habuerat votum, non diffidit Angeli dictis, sed tantum quaerit quid sibi faciendum, ut Dei proposito relictum non sit, ac si veller dicere: Quomodo nam ratione fiet, ut pariam filium, quando quidem ita sum desponsa viro, quo cum tunc viuo, ut mihi tamen eum eo

August. de ciuit. Dei. li. 16. cap. 13.

non sit consuetudo connubialis: quae si mihi esset, non foret incredibile me parituram filium. Doce igitur o Angele Dei, quid me facere conueniat, quid a me velit Deus fieri. Sic mihi placet perpetui caelibatus integritas, ut tamen & ipsi & omnibus caeteris, altissimi praeferam voluntatem. Et quemadmodum eo volente, caelebs persistere volui, eo etiam volente, si iusserit, a priore proposito desistam. Quid porro ad haec responderit angelus, accipite.

Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei.

Quonia in Esaiam legimus de Christi generatione: Generatione eius quis enarrabit? quo nimirum Propheta intelligi voluit, rem esse supra captum humanam, & quae nullis hominum verbis eloqui possit. Quoniam, inquam, sic nos praemonuit Esaias, cauebimus ne quid in hoc mirabilissimo negotio effutiamus temere, sed verba angeli quam simplicissimè interpretabimur. Neque enim Angelus oia huius negotii ad amissim expressit: sed tamen opificem, non modum operis significauit. Est itaque sensus angelicorum verborum, hunc Mariam parturam opera Dei patris, Dei filij, & spiritus sancti fieri: ut non sit opus aliquo humano opere. Unde quidam non indocte nec imple sensum sic exposuit: Nihil hic, o Virgo, geretur iuxta communem naturam cursum: caelestis erit partus, ac caelesti peragetur opifice: castum spiritum tuum casto perges persequi amore: continet te fieri matrem absque vilo virginitatis detrimento. Non enim tibi in hoc datum est spiritus Ioseph, ut is te matrem faciat, aut tu illum patrem. At spiritus sanctus caelestis illabatur in te, inque tuo utero mirabile opificium peraget, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Unde & quod ex te nascetur, quoniam ex opificio sancti spiritus, qui sanctificat omnia,

Esai. 53

omnia, quoniam est purissima virgine, quam unam Deus in hoc delegit munem ab omni labe vitiorum, mox sanctum erit, ut conceptum fuerit, ac propter corpus humanum de cui corporis substantia desumptum, vocatur recte filius virginis ac filius hominis.

Obfer. ua.

Tempore autem suo, vocabitur filius Dei, id quod & ab aeterno fuit. Obseruanda nonnulla hic sunt, pro maiori intelligentia. Et primum quidem dicimus, hoc firmiter credendum, Christum ex virginis sanguine & carne verum hominem natum, sic tamen ut diuinitatis non senserit ipse vllum detrimentum. Quod enim ab aeterno erat, nimirum Deus, permanit, & quod non erat, assumptum. In hoc conceptu Christi in virgine Maria nulla viri opera appropinquauit, sed spiritus sanctus, & virtus altissimi, patris nimirum caelestis, hoc negotium perfecit: quomodo autem hoc factum sit, captum excedit humanum. Simplicissimè rem omnem exposuit Angelus: ego spinosum adducere nolum. Praestat sic instituere vitam nostram, ut & nobis, hoc est, nostro emolumento conceptus & natus sit Christus, quam anxie inuestigare quomodo natus sit, vel quomodo conceptus fuerit. Obseruandum secundo, quod solus Christus & sanctus conceptus sit, & sanctus natus. Nos autem iuxta communem naturam legem & in peccatis concipimur, & in peccatis nascimur. Sic solus Christus filius Dei & conceptus sanctus & natus est. Nos autem & concipimur & nascimur natura filij irae & mortis. Regenerati autem tandem efficiamur adoptione filij gratiae, filij Dei. Quod hoc loci diximus de generali naturae cursu & lege, nolo praepiudicet quorundam hominum privilegij, qui vel ab omni labe peccati praeseruari sunt, vel antequam nascerentur in hunc mundum sanctificati.

Obfer.

De D. virgine, inquit Augustinus, propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi vobis loquaestionem. Ad Hieremiam autem dicitur: Priusquam formarem te in utero noui te, & antequam exires de vulua sanctificauit te, &c. Et D. Ioannes Baptista adhuc ex utero matris suae repletus est spiritu sancto. De his itaque & similibus peculiari quodam modo loquendum est. Aliud est, sanctum esse ex natura, sicut Christus, aliud ex gratia sanctum esse, quod regeneratum hominum est. Immaculatum autem & sanctum esse praeter patrem & filium & spiritum sanctum, ut Origenes ait, nulli substantialiter inest: sed sanctitas in omni creatura accedens res est. Praemissis addit Angelus:

Nota.

De natu ra & gra tia contra Pelag. cap. 36.

Et ecce Elizabeth cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis sextus est illi quae vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

Libro 7. Peri archon. cap. 5.

Quae hic Angelus adiunxit, non opus habent longiori tractatu: nisi forsitan aliquem moueat, quod Elizabeth cognata Mariae praedicatur, cum ex Scripturis constet Mariam regalis, Elizabetham vero sacerdotalis fuisse stirpis. Sed hunc nodum facile soluemus. Legitur enim in Exodo, quod

Exod. 6

Aaron primus in lege sacerdos duxerit ex tribu Iuda uxorem Elizabeth nomine, filiam Aminadab, sororem Naasson, quia imbo a Matthaeo in genealogia Christi numerantur. Fuit itaque Elizabeth uxor Zachariae, a patre quidem tribus Leui, a matre autem tribus Iudae, unde & non immerito cognata dici potest Mariae virginis, quae ex tribu Iuda prognata esse probatur. Lex autem de non permixtione Tribuum post Aaronis coniugium lata est: ne quis calumnietur bonum sacerdotem. Diuino certe nutu diuinamque prouidentiam factum est, ut regium genus sacerdotali iungeretur, ut Christus qui rex est & sacerdos ab utrisque secundum carnem nasceretur. Et tantum

Num. 6

tum de eo quod cognationem Mariæ & Elizabeth attinet. Iam quare angelus in hac legatione Elizabethæ mēminerit, non est quod existimemus ideo factum, vt ex hac relatione Mariæ fides confirmaretur: Aliās enim virgo Deipara credebatur. Et nō rarum erat Mariæ in scripturis legere, de Sara, Rebecca, Rachele, vel Anna (matre Samuelis) sterilibus scilicet mulieribus: neque vlla est comparatio sterilis conceptus ex viri semine, ad conceptum virginis citra omnem viri operam. Alia igitur sit ratio necesse est, nimirum vt Maria audiens & secum & cum Elizabeth Deū magnifica quædam moliri, haberet vnde plus lætaretur, cognatamq; suam non sine matris & filij fructu visitaret, id quod factum esse, non multo post audiemus. Est ergo sensus verbo Angeli talis. Vt gaudium tuum cumulatus sit, ecce Elizabeth cognata tua, anus illa iam diu deplorata sterilitatis, præter oēm spem, præter naturæ vires, concepit filium, & hoc in senectute sua, cum in iuventa id illi datum non fuerit. Et hic mensis illi sextus est, ex quo concepit illa, vulgo dicta sterilis, etiam antequam senesceret. Sed nō curat Deus ætatem, nec opus habet Deus communi cursu naturæ, quoniam apud ipsum non est impossibile omne verbum. Nihilque est apud homines tam incredibile, quod non præstet diuina virtus, si voluerit. Hæc quoniam aperta sunt, & omnibus Christianis indubitata, sic absoluta volumus. De voluntate Dei possumus esse incerti, de potestate nō item. Quæcumque voluerit Deus, facere potest: at multa posset facere, quæ noluit: hinc scriptum est: Oīa quæcūq; voluit Deus, fecit: non, Omnia quæcumque potuit facere, fecit. Nunquid Deo quicquam est difficile? ait Dñs ad Abrahā. Et in Hieremia legimus prophetam Deo dicere: Non erit tibi difficile omne verbū. Sequitur in Luca:

Vide
Chryso-
sto. Ho.
4°. in
Genes.

Gen. 18.
Hier. 32.

Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit angelus ab ea.

Breuis quidem gloriosæ virginis responsio est, sed supra modū mirabilis, non solum ob hoc, quod virgo humilis persuaderi potuit, se fore matrem virginis Dei filij, & hoc citra omnem viri operam, saluæq; virginis honestate: sed etiam quod virgo Deipara sua responsione tam miram referat humilitatē. Audit enim ab angelo se futuram matrem saluatoris, matrem Messias, matrē filij altissimi, matrē regis qui regnaturus esset in domo Iacob in æternum, & cuius regni non esset futurus finis. Neque tamen respondet D. virgo: Ecce futura mater Messias, mater filij Dei, mater regis æterni. Sed quomodo: Ecce ancilla, ecce serua Dñi: nihil sibi tribuit, sed suæ conditionis & diuinae bonitatis conscia, se suæq; oīa Dei esse protestās, ac se suæq; oīa Deo subiiciens: Ecce ancilla Dñi, inquit, fiat mihi secundum verbū tuum. Ac si diceret: Scio promissum esse per os Esaiæ, vt virgo conciperet & pareret filium: nec dubito quin Deus omnia possit quæ velit, nec faller in promissis suis. Quod si ita illi visum est, me humilem nec magni nominis puellā ad huius mysterij deligere ministerium, offero me ancillā Domino, cui semel dicata sum, paratam ad omne obsequium. Credo quod promittis, & opto vt mihi contingat quod promittis. Et hæcenus quidem audiuit colloquū non minus vtile quā lucundum D. virginis & angeli, quo colloquio De^o auspicari voluit restituendi generis humani negotium. Legimus & de alio quodam colloquio, sed pestifero, cuius interuentu totum humanum genus perierat. Euæ & Serpentis putamus colloquium verè noxium. Corruptum bonos mores colloqua praua, inquit Apl̄s. Tu itaque vide quo cum loquaris. Ex

Christi,
octavo
Calēd.
Aprilis
conceptus,
oīa
uo vero
calend.
Januar.
nato tra
ditur,
ait B. Au-
gustin.
de Trin.
li. 4. ca. 5

Ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis: Angelos bonos, hoc est, qui diuina loquuntur, ad colloquia admitte: nō serpentes qui linguis suis, & videntes: & audientes veneno inficiunt. Vtinam, frequentiora virginē colloqui cernerentur exempla, nō serpenti colloqui. Vtinam sermo noster, iuxta Apostoli ad monitionem esset in gratia sale conditus: Vtinam omnis immunditia, turpiloquium vel scurrilitas, nec nominaretur in nobis: Sed qualia sunt iam huius mundi colloquia? Quales confabulationes sacerdotum, virginum, virorum, mulierum, senum ac iuuenum? Læte confabulationes res turpes habent: Seueræ autem detractiones, maledictiones & blasphemias. Sed de hac re aliās. De Mariæ humilitate aliās etiam dicemus. Mēminerit autem mulieres, quæ sibi ipsi nō nihil videntur esse, quid Mater Domini responderit, nimirum humilia, ecce angelo respondit, ancilla domini: Illæ autem gratiosæ volunt vocari Dominæ. Ad coruos cum tanto fastu. Quæ sequuntur videamus.

Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth.

Quoniam diua virgo ex angeli sermone didicerat Elizabeth cognatā suā sextum iam mensem esse gravidam, relictis ædibus suis, profecta est in montana, magnæq; celeritate peruenit in ciuitatē Iudæ, vbi habitabat Zacharias, & ingressā domū illius, salutationē & gratulationē obtulit cognatæ. Siquidē vera pietas, potius gaudet de sclicitate aliena, quā studet iactare suā: Abiit ergo Maria Dei mater in montana, nō quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuncio, nec quasi dubitās de exemplo, sed tantum ob hoc abiit, vt

iam gruidæ Elizabeth ministraret. Vnde exemplo D. virginis discant sanctæ mulieres (id quod & Ambrosius admonuit) sedulitatem quam pregnantibus exhibere debeant. Mariam, quæ ante sola in penetralibus versabatur, non a publico virginitatis pudor, non ab studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit. Admonendi sunt & mariti vt vxorum gravidarum sollicitam habeant curam, ne scilicet ex parentibus fiant homicidæ: Obseruent item virginēs quod de virginum Regina hic legimus: Mariam scilicet festinasse, & in unicam Zachariæ domum intrasse, nec priuam Zachariam vel famulos, sed Elizabetham salutasse. Discant itaque virginēs non circumeursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico, vel in alienis ædibus miscere sermones. Neque enim laudari potest puella, quæ nusquam non circumuagatur, quæ omnes sequitur choreas, &c. Discant & virginēs Mariæ humilitatem. Venit propinqua ad proximam, iunior ad senioem, Mater Dei ad matrem hominis. Nec solum prior venit, sed etiam prior salutauit. Descet enim vt quanto castior virgo, tanto sit & humilior. Subiungemus & generales obseruationes: Exurgit Maria: Surgamus & nos, admonente nos apostolo: Hora iam est nos de somno surgere. Filij hominum vsque quod graui corde: vt quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Surgamus, inquam, a peccatis, & festinemus ad montana, hoc est, ad Regiam viam, ad viam virtutis, quæ nos caelo mittat: Satis indultum est genio, satis dormitum est, satis cessatum est. Surgamus, abeamus, nec differamus de die in diem, sed cum festinatione in domum Zachariæ, hoc est, memores simus Dei (hoc enim sonat Zacharias) memores, inquam, simus Dei, qui

qui propterea nos expectat, ut misereatur nostri. Procedamus, omnia enim plena sunt.

Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, exultavit infans in utero eius: & repleta est spiritu sancto Elizabeth, & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

Quis fuerit salutationis Mariæ tenor, dicere non possumus, quoniam hoc à Luca expressum non est; sed quicumque tandem fuerit, certum est eam & Elizabeth & filio veram salutem optasse, imprecarique fore felicem & lætum partum: Verum quia non sterilis fuerit Mariæ salutio, Evangelista non tacuit, Ioannes enim nondum natus, cognito Christo, ingenti perfunditur gaudio: Et Elizabeth spiritu sancto repletur, prophetisq; efficitur: Verè enim prophetissa fuit, quæ per spiritum sanctum cognovit, quid Maria gestaret in utero. Neque enim frustra dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Humano certè iudicio, vel naturalibus signis advertere non potuit Elizabeth: Mariam matrè filij Dei fecit, sed ut diximus, per spiritum sanctum quo ad salutationem Mariæ repleta est, intellexit: Omnia itaq; hic magnifica & pretiosa sunt. Vide autem quam distincte evangelista omnia recenset. Elizabeth prior vocem Mariæ audit, sed Ioannes prior Christi aduentum sensit: Exultat infans, repleta est mater. Neque prius mater repleta quam filius, sed cum esset filius repletus, replevit & matrè: sicq; replevit, ut quemadmodum diximus, prophetissa effecta fuerit, alijsq; hominibus occultata, ipsa sola cognoverit. Dixit enim, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui: Tu iam observa quam conveniat spiritui sancto in Elizabetha cum verbis angeli. Hic enim supra dixerat: Ave gratia plena, Dominus tecum,

benedicta tu inter mulieres: Et non ita multo post: Quod nascetur ex te sanctum, filius Dei vocabitur: Priora angeli verba Elizabeth repetit, & ipsa dicens ad diuam Virginem: Benedicta tu inter mulieres: Et posteriora verba angeli, alijs verbis exponens, Benedictus, inquit, fructus ventris tui. Verè enim benedicta est virgo Maria super omnes mulieres, ut quæ similem nunquam habuit, nec unquam habebit. Et verè benedictus fructus ventris ipsius, ut à quo omnes benedicti, & à maledicto liberati sumus: Condemnantur autem hoc verbo Elizabeth omnium seculorum. Hæretici, qui vel negant Christum de carne & sanguine virginis Mariæ natum, vel carnem virginis maledictioni obnoxiam prædicare non verentur. Priorè hæresim Valentinianæ, & nostro seculo Anabaptistæ sequuntur posteriorè. Sed valeat pestilentissima illa mōstratio: Nos iuxta fidem catholicam fatemur, & Christum fructum esse de ventre virginis, & virginem esse benedictam inter & super omnes mulieres. De exultatione Ioannis in utero matris nihil dicemus, nisi speciali quodam privilegio, & Christum nondum natum cognovisse, & ob hoc ipsum exultasse (De sanctificatione eius in utero non est quod addam, quoniam audivimus angelum dixisse: Replebitur spiritu sancto adhuc ex utero matris suæ.) Neque enim somnandum est infantes, post quinque menses in maternis uteris, etiam aliquem rationis usum habere, id quod etiam D. Augustinus cauet alibi: Nam quod Evangelici nostri de infantum propria fide effutiunt, somnium est, aut si maus, opinio non admodum certa: Postremo quoniam audimus talem effectum virginæ salutationis, formandæ sunt & nostræ salutationes sic ut sanctum spirent spiritum, & audientes inde ædificentur. Nā quales aliquando sint quorundam in congressu

De præsentia Dei ad Dardam, ca. 10.

congressibus salutationes pudet referre. Aut enim impuritatem, aut blasphemiam, aut aliqd aliud vitij habet. Procedam?

Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit præ gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidisti, quoniam perficiuntur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.

Iam diximus Elizabetham spiritu sancto sic impletam, ut etiam Prophetissa fieret, id quod etiam presenti loco probatur. Loquitur enim bona Elizabeth de presentibus, præteritis & futuris. Agnoscit eam esse matrem filij Dei, quæ nondum pepererat. Noverit quid loquutus fuerit Angelus Mariæ, & quod hæc angelo crediderit: deinde prædicat hæc omnia certò vètura quæ ab Angelo prædicta sunt ad virginem. Sed tu vide humilitatem D. Elizabeth. Unde hoc, inquit, mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? quasi dicat: Quid boni feci, quæ opera mea tanta sunt, ut mater Domini mei ad me veniat? Dignum fuerat, ut ego tibi ministratura occurrerem, & tu venis ad me? Ego hominis mater sum, tu mater Dei: Ego prophetam, tu prophetarum Dominum in vtero habes. Unde igitur mihi hoc, ex quibus bonis, de qua fidelitate mentis hoc merui, ut veniat mater Domini mei ad me? Nec putes me latere tuam felicitatem. Scio enim, & certis quibusdā argumentis intelligo, qualis & quanta effecta sis. Ecce enim simulatq; vox salutationis tuæ personuit aures meas, sensi infantem subsultantem in utero meo, velut occurrere gestientem Domino suo, ac debitum honorem exhibentem. Noverit quid tibi angelus locutus fuerit, & hoc nomine beata es, quod credidisti. Omnia enim quæ tibi dicta sunt, nuncio angelo, à Domino perficiuntur. Hactenus verba sanctæ Elizabeth audivimus, ex quibus rursus virtus illa magna humilitatis commendatur, nisi

mirum ut discamus illius exemplo humiliter de nobis sentire, & Dei donis nos verè indignos esse. Discamus & eiusdem exemplo eos qui honore digni sunt, meritis prosequi honoribus. Væ autem illis qui dicunt bonum malum, & malum bonum, &c.

Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultavit spiritus meus, in Deo salutari meo.

Ante Ioannem prophetavit Elizabeth, & ante ortum Domini saluatoris prophetat Maria. Prophetat, inquam, quia non solum ea dicit quæ facta sunt secus illis præteritis, sed etiam quæ futura erant. Est autem hic hymnus D. virginis longè omnium excellentissimus, & quæ perpetuo magnificat Ecclesia, ut quem habere solita est in quotidiano usu. Nos singulos versus & dilucidè & brevitè explicemus. Canit ergo in hæc verba: Magnificat anima mea Dominum.

Quærat hic aliquis: Si Dominus nec augmentum nec decrementum accipit, quomodo anima gloriose virginis Dominum magnificare potest? Scripturæ versus observandus est, ne impiè vel de Deo, vel de diua virgine sentiamus. Neque enim Deus se maior fieri potest, neque diua virgo absurdè locuta est, sed quia scripturam sacram & amavit & novit, etià iuxta eius formam loqui voluit. Certè in Psalmis sic ait Propheta: Magnificate Dominum mecum. Commodè hunc nodum sentiamus. Magnificare in Scripturis divinis idem est, quod aliquè laudibus extollere, magnifica de aliquo prædicare: Sic Lucae vij. legimus de populo: Magnificabant Dominum dicentes, Propheta magnus surrexit in nobis, hoc est, laudibus summis vehebant Deum, mirabatur, nec satis laudare poterat divinam beatitudinem. Sic nobis præcepit Exodus. xx. Deus, ut magnificemus parentes nostros, hoc est, magnificè de eis sentiamus, ut pretiosi nobis sint, etiam si sint vilissimi & pauperrimi. Et vult quidem

Magnificare Dominum, nisi quis possit.

Psal. 34.

Magnificare.

Luc. 7.

Exo. 20.

quidem Deus, ut magnificemus eum, hoc est, ut magnificè sentiam⁹ de ipso, ut virtutes ipsius prædicemus, ut à laudibus eius non taceamus, etiamsi ipse ex laudibus nostris nihil emolumentum capiat, neque ex vituperio nostro detrimenti quippiam. Quemadmodum enim is, qui apertis oculis solis intuetur lucem, sibi ipsi prodest, admiras pulchritudinem sideris, neque illi aliquid confert, quippe clariorem facere ipse admirando non potest, sed permanet idem solis fulgor: ita & qui Deum admiratur, eumque honorat, sibi ipsi præmia promeretur, non Deo aliquid addit. Hinc est quod Dominus dicat: Ego glorificantes me glorificabo. Et Psalmista ad Dñm: Bonorum meorum non eges. Et Iob xxij, inquit Eliphaz Themanites: Quid prodest Deo si iustus fueris? &c. Sed reuertamur vnde digressi sum⁹. De para virgo, dicēs Magnificat anima mea Dominum, nihil aliud voluit indicare, quàm si dixisset, Ego, quam tu Elizabeth beatam prædicas, & matrem Domini Dei tui agnoscis, non possum negare me esse id quod sum, nec habeo quod agā aliud, nisi ut laudibus summis summum extollam Deum. Anima itaque mea, hoc est, cor meum, & corpus meum, quantum vires meæ possunt, laudant Dominum. Magnificè sentio de ipso, præciosus mihi est, & omni honore & laude dignissimus à me habetur. Sequitur: Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Paulo ante audiuimus Ioannem Baptistam præ gaudio exultasse in vtero matris: Iam & spiritus Mariæ præ gaudio exultat in Deo seruatore nostro. Vult enim dicere: Tanto amore prosequor Deum & salutorem meum, ut vix me contineam, ne præ gaudio exultem. Imo tantus est in eum amor meus, ut externè testatum facere non possim, sed spiritus meus intra me miro gaudio gestit, & ineffabiliter lætatur in Deo salutari meo.

Simile.

Psalm. 34.
Iob. 22.

Videtur secundus versus primi esse interpretis. Obserua autem quomodo laudandus & honorandus sit Deus, non externa tantum larua, quod hypocritarum est, sed ex corde, & intimo affectu, id quod & alijs scripturæ exemplis docemur. Exultavit cor meum in Domino, inquit Anna mater Samuelis. Et Psalm. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. De Hypocritis autem loquitur Dominus: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Verum autem gaudium & vera exultatio Christianorum est, gaudere & gloriari in Domino Deo seruatore nostro: non in hui⁹ mundi diuitijs vel voluptatibus. Procedamus.

Quia respexit humilitatē ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatā me dicent omnes generationes.

Rationem reddit, quare non possit non magnificè sentire de Domino, & quare sic exulet in Deo seruatore suo. Vult ergo dicere: Dignū equidem est, ut aīa mea, hoc est, quicquid virium & sensus in me est, Deū laudibus extollat immēsis, Quia respexit humilitatē ancillæ suæ. Quid est respexit? An non oīa aperta sunt oculis Dei? Obseruandū ex scripturis verbū, Respicere, pleurūq; in bono accipi, rarò aut in malo. Est aut respicere Dei, misereri, vel auxiliari. Sic in Exodo: Respexit Dñs filios Israel, & liberavit eos. Et Iudith vi. Respice ad humilitatē nostrā. i. iuua nos. Et psalm. ci. Respexit in orationē humilium: & non spreuit precē eorū. Sic in Gen. Respexit Dñs ad Abel & munera ei⁹, ad Cayn autē & munera ei⁹ non respexit. Hoc est, Abel & munera eius placuerunt Deo, Cayn verò nequaquam. Sic respexit dñs Petrus stentē, &c. Sumitur tñ subinde & in malā partē, ut libr. Iudith, ca. ix. Respice castra Assyriorū. i. euerte, puni, destrue. Et apud Abac, ca. i. Quare nō respicis iniquos. i. quare non punis. In priori itaq; significatu à Maria

1. Reg. 1
Psalm. 139

Esa. 19

Exod. 11

Iud. 11

ria accipitur, quo voluit significare se minimè adeo contemptā fuisse à Deo, ut eūq; nō fuerit magni nominis apud huius mundi homines. Iuerunt & aliæ puellæ & virgines in Iudæa, immo in toto mundo, & fuerunt apud mundū preciosæ, magnæ reputationis, genere & diuitijs claræ, sed nulla illarū Deo placuit. At ego vilis puella apud mundū, sponsa miseri fabri, incola & ciuis nō celeberrimæ vr̄bis Hierusalem, sed contēpti haecenus oppiduli Nazareth, visa sum Deo digna ancilla, per quā miracula quædam perficeret. Tu autē vide quàm se totam deiciat. Potuisset verè se vocare Matrem Dei, & vocat se ancillam Dei: Potuisset verè dicere, se præferri multis alijs, sed nihil hic gloriatur de suis virtutibus, hoc vnicò cōtenta est, demonstrasse scilicet se ipsam Deo placuisse, etiamsi indigna sit ad tantam dignitatem euehi: Solent enim verè sancti & virtuosī homines, suas virtutes nec agnoscere, nec magnificè tactare. Subdit autē diua virgo: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: Et hæc propheticè loquitur. Et si enim tum tēporis quando Christum in vtero gerebat Maria, nō magni nominis habita fuerit, ut cuius felicitas mundo incognita tunc fuerat, tamen à nato Christo vbique, & beata & gloriosa prædicata est, non tã à gentilibus conuersis ad Christū quàm à Iudæis. In euangelio certè mulier illa plebea clamabat dicens ad Christum: Beatus venter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. Et quanto maiore te meritate hæretici aliquot Diuæ virginis labem aspergere conati fuerunt, tanto maiore splendore dignitas & eminentia ipsius emicuit. Ex hoc igitur, inquit, quando mater facta sum filii Dei, quando tantam gratiam inueni apud Dominum, beatam me dicent, laudabunt & glorificabunt me omnes generationes. Addit diua virgo & alias suæ beatitatis causas.

Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.

Quæ sunt illa magna? Ab æterno ipsam præ omnibus mulieribus delegit, ab omni laque tam originalis, quàm actualis peccati præseruauit, Spiritu sancto repleuit, Archangelum Gabrielem legatum ipsi misit, in virginitate perpetuo seruata matrem filii Dei fecit, in ipsius vtero verbum Dei caro, id est, homo fieri voluit: Hæc magnifica illa sunt, & adeo magna, ut maiora ab æterno non audierit mundus. Quid enim mirabilius, quid magnificentius vnquam auditum est, quàm quod virgo id vtero conciperet & pareret filium, & filiū à quo ipsa creata est? Hinc rectè in Ecclesiastico cantico dicitur, beata es virgo Maria, quæ portasti creatorē mundi, genuisti eū qui te fecit, & in æternum permanes virgo. Porro ne quis dubitaret de tã magnifico factō, addit Maria: Qui fecit mecum magna potens est, & sanctum nomē eius. Et in superioribus eadem accepimus ab Angelo, & sacra litteræ alibi eadē de Domino prædicat: Ab angelo audiui⁹. Apud deū nō est impossibile omne verbum. Et deinde: Quod nascetur ex te sanctū vocabitur filius Dei. In Psalmis autē: dñs fortis & potens. In Moysē: Omnipotens est nomē eius. Et rursus in Psalm. Nomē eius sanctū est. Quid est? Sanctū nomē eius. Quidā interpretantur, Nomē eius, id est, Deus ipse, & quicquid de ipso verè prædicari potest, sanctum est, & sic sanctum est, ut quicquid præter ipsum sanctum est aut dicitur, ab illo qui naturaliter sanctus est, participium sumptur: Quoniam vero in sacris id sanctū dicitur, quod Deo cōsecratum est, quodq; prophanare nemini licet. Vt detur diuina Maria hoc loci, nomen pro laude siue gloria Dei sumpsisse, sicut & vsus sermonis obtinuit, ut dicitur de viro laudabili, magni nominis est. Ut sit sensus huius versus:

Psalm. 24

Psalm. 111

Sanctū

O iij

Qui

An nō egregiē & hic dedit poenas? Venio ad Nouū Testamentū. Nolo autē recensere quoties Dñs Iesus Christus Scribas & Phariseos suis ipsorum vicerit consilijs. Vnico contenti erimus exemplo. Superbi illi Pharisei, Scribae & Pontifices, quale collegerint consilium aduersus Dominum, obscurum non est. Quid facimus? inquit, Hic homo multa signa facit, Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: Et venient Romani, &c. Vidisti consultores: audisti consilium. Crucifixus est iuxta illorum mentem Christus Iesus. Et hic tandē contra illorū consilium, omnes crediderunt Christo, & venientes Romani deuastarunt & locum & gētem. Hæreticorum, qui & ipsi superbis nitijs aut conatibus consularūt contra Christum, nolo referre interitus. Vbiq̄ certē brachium Domini vicit, cepitq̄ astutos in prudentia sua, & omne consilium ipsorum euerit. Ego Dominus, apud Esaiam legimus, conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens. Intelligimus itaque tam quid D. Virgo versu hoc sexto cecinerit. Sequitur in septimo:

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Fastus hominum impiorum plerunq̄ in tribus consistit: aut enim gloriantur homines de sua sapientia, aut de sua potentia, aut de diuitijs suis. Iam quemadmodum nulla est sapientia, qua consilium Dei everti possit, ita nulla est potentia, quæ Deo resistere possit, ita & nullæ sunt diuitiæ quas Deus non possit perdere. Pulcherrimo ergo ordine Deipara virgo tria hæc profequitur, id quod & à Hieremia olim factum fuerat. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diuitijs suis: sed in hoc gloriatur, scire & nosse me, &c. quæ sequitur. Sed exemplis facile probatur, quod

gloriosa virgo canit. Deposuit certē Dominus potentes de sede, & exaltauit humiles. Deposuit potentes Angelos, Luciferum cū apostaticis angelis suis: deposuit & potentes homines de thronis suis: Exaltauit humiles angelos qui libero suo arbitrio malos angelos non sunt secuti. Exaltauit & humiles hoīes qui suæ cōditionis nō sunt oblitī. Quis sicut Dominus Deus noster, inquit Psal. qui in altis habitat, & humilia respicit in caelo & in terra. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Quoties repetitur sententia Christi in Euangelijs: Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Adducemus vtriusque exempla, & mixtim quidem. Apud Daniele legim⁹, superbiam & fastum regis Nabuchodonozoris cum sua statua aurea: legimus ibidem eiusdem deiectionem, & quia scenum vt bos comedit. In eodem libro prophetico legim⁹, quā Daniel cū tribus pueris à miserijs magnis ad maiores honores exaltati fuerint. Quis nesciat Aman fastuosissimū oppressorē Iudæorū non solum sede deiectum, sed etiam patibulo affixū, meritis deesse poenas? At humilis & contempt⁹ Mardocheus in illius substituitur honoris locū. Audis bonū virum Ioseph patriarchā in ergastulo carceris, audi eundem Saluatōrē mundi in Aegypto vocari. Huius generis exempla petas licet ex Ethnicorum monumentis copiosissima. Annotauit non nihil eius gr̄is Valerius Maximus. Perpetuō em̄ verū est quod hic canit Maria: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Sic Samuelis mater Anna olim cecinit: Dominus suscitāt de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt se deat cum principibus, & solum gloriæ teneat. Obseruandum hic diligenter, quid Maria dicat: Deposuit, inquit, potentes de sedibus: non dicit: Deposuit

Deposuit sedes potentum. Magistratus enim, quoniam à Deo ordinatus est, vituperari non potest: at qui potestate abutuntur, hi culpandi sunt, & de sedibus suis deiciuntur. Nec quis arbitretur quæ Maria hic canit, non semper venire ad effectum, quum videamus multos potentes sua potestate pestilentissimè abuti, nec tamē deici: sed cogitandum est Deo laneos quidē esse pedes, at plumbeas manus, ita vt tarditatem supplicij grauitate poenæ comperare possit. Diu sustinuit Pharaonis contumaciam, nec statim oppressit Manassis tyrannidem. Impietatem Achab regis patienter vidit: quis autem nesciat illos & similes grauissimas deesse poenas? Nostra malitia talibus principibus puniri debet: meretur em̄ peiora, & solent mali principes dari propter malitiam populi. Sic enim Iob loquitur: Propter peccata populi facit regnare hypocritam. Sequitur:

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Quæ de sapientia, potentia, & diuitijs in hoc sanctissimo hymno dicuntur, sic intelligenda sunt, vt non dona Dei (sunt em̄ illa tria certē dona Dei) sed donorum vsus damnari noscatur. Neque enim ideo disperguntur sapientes, quia sapientes sunt: sed quia sapientia sua in derogationem diuini honoris vtuntur. Sic de potentibus & diuitibus etiam dictum esto. Pari modo quod de his dicitur qui in infimis numerantur, vel qui paupertate premuntur, non sic intelligendum est, quasi infirmitatem esse vel pauperem esse certus sit ad beatitudinem gradus: neque enim omnes humiles exaltantur, neque omnes pauperes bonis implentur. Sic autem negotium hoc intelligendū venit. Qui sortem suā æquo fert aīo, & in humili loco positus, maiores non appetit honores, hic meretur à Deo exaltari, si non in præsentī, certē in futurum

ro. Qui autem nunquam sua sorte contentus existit, sed semper altiora cogitat, quicq̄ alienis inuidet honoribus, hic tantum abest vt exaltetur, vt etiam ad inferos vsque demergatur. Quod de dignitatibus diximus, idem & de diuitijs dicemus. Multos inuenire licet pauperes & esurientes, qui profectō indigni sunt, vt vel communi vtantur aera. Nebulones enim sunt, latrones, heluones: & vt summatim dicam, mancipia diaboli. Hi ad Christum non spectant, Deo non placent, & iudicium illorum non tardabit. Si autem sunt qui ob iustitiam, paupertate, vel esurie, vel infirmitate premuntur, & patienter omnia ferunt, suag sorte contenti sunt, hi sunt quos subleuandos à Deo diua virgo canit, dicens: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Esurientes hic pauperes intelligimus, quibus opponit diuites. Vide autē quā pregnantibus verbis omnia efferat. Esurientes, inquit, hoc est, qui miseria & paupertate premuntur immeritō, hi non tantum accipiunt bonum, sed implentur, inquit bonis, vt abundēt etiā. Diuites porro, qui gloriantur in diuitijs suis, qui existimant seipso sibi sufficere, quicq̄ bonis suis abutuntur, vel luxu dilapidantes, vel in pauperes non erogantes, tales, inquit, ne minimum quidem à Deo recipient, sed dimittentur inanes, & euacuatis oculis. De his canunt Psalmographi. Dauidis hæc sunt: Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Et ibidem: Vidi impium superexaltatum & eleuatum super cedros Libani, & transiit, & ecce non erat, & quæsiit eum, & non est inuentus locus eius. Rursus in alio psalmo legimus: Diuites eguerunt & esurientes, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. Suffecerunt hæc. Quod si quis rem penitus intranspexerit, inueniet hæc Mariæ verba etiam alio modo posse intelligi, nimirum

Ioan. 11.

Esa. 44.

Psal. 111.

Dan. 4.

Dan. 3.

Hest. 4. & 7.

Gen. 41.

1. Reg. 2.

Esurientes.

Psal. 36.

Psal. 33.

mirum de his qui etiam spiritualiter sibi videntur diuites, hoc est, qui praesumunt plus aequo de probitate & iustitia suis, aliosque fideles praese contemnant. Hi certe audient olim: Amen dico vobis, nescio vos. Qui vero esuriunt & sitiunt iustitiam, hoc est, qui infirmitatis suae memores nunquam non ambiunt Dei misericordiam, hi, inquam, saturabuntur. Sic ergo iuxta hanc interpretationem committimus Pharisaeum cum publicano: In priori vero diuitem purpuratum cum Lazaro mendico. Iam rursus ordo diuam virginem vocat.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae.

Quis est Israel ille puer siue seruus Domini. Primum intelligimus Iudaeos, qui nato Christo crediderunt. Secundò, intelligimus eos qui ex Hellenismo ad Christianam religionem perueniunt: sic enim Apostolus noster Israel em bifariam interpretatur. Quid autem est, quod ait, Suscepit: ex alio scripturae loco intelligere licet, ubi sic legitur: Custodiens paruulos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram. Et rursus: Suscipiens mansuetos Dominus, humiliatus sum & liberavit me. Idem ergo est suscipere, quod liberare, protegere, vel auxiliari. Quasi vellent dicere: Hactenus quidem videbatur Deus & misericordiae suae, & gentis nostrae oblitus, videbatur ite uniuersum Israel reiecisse. At nunc declarauit, sese nequaquam immemor sui populi, declarauit item, se adhuc misericordem. Suscepit enim Israel, id est, curam eius in se suscepit, auxiliatus est ei, Er hat sich der Iuden angenommen, manum labenti Israel porrexit, vt ipsam rursus erigeret. Loquitur autem hic diua virgo tectis verbis, de eo quod ipsa iam in vtero habebat, verum Messiam, quem praecipue patet caelestis populo Israel promiserat.

Tectis autem verbis, inquam, de eo negotio, de incarnatione nimirum Christi loquitur, vt nusquam non referatiam humilitatem. Potuisset certe dicere: Ecce ego mater sum filij Dei, ego electa sum vt Messiam uniuerso orbi parerem, meoque ministerio salus mundi perageretur. Sed ne inanis gloriae notam incurreret, neve aliis glorandi exemplum praerberet, maluit tectis verbis & gloriam Dei, & veritatem rei indicare. Quod enim in hoc versu dicit: Suscepit Israel puerum suum, & recordatus est misericordiae suae, statim sequenti versu, cum de promissionibus Dei, patribus factis loquitur, declarat quid velit. Sed obserua, quod ait: Recordatus est, misericordiae suae, ne quis putet nostris meritis, vel nostra probitate patre caelestem commotum, vt filium suum mitteret in mundum. Non enim nostra probitas, aut nostra iustitia in causa est, sed misericordia Dei, id quod Apostolus multis locis ostendit. Cum inimici eramus, reconciliati sumus, inquit, Deo, per mortem filij sui. Et diuus Ioannes in canonica sua: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris, &c. Idem Christus ipse in euangelio Ioan. testatur: Sic Deus dilexit mundum, inquit, vt filium suum unigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Sed videamus vltimum huius cantici versum.

Sicut loquutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in secula.

Nihil fortuito hic geritur, inquit, sed quod olim Deus promiserat patribus nostris, Abraham & posteris eius, hoc nunc exhibitum est. Dicitur enim ad Abraham: In semine tuo benedi-

dicentur omnes gentes. Dicitur est David: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Dicitur est: Egressa est virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini. Eisdem vt loqueretur ad Achaz regem: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Ad Hieremiam autem: Creauit Dominus nouum super terram: scamina circumdabit visum. Quid ad Baruch: Post haec in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Sed desinam recensere omnes veteres prophetias, quoniam alias certissimum Deum praestare, Abraham & semini eius usque in saeculum, quaecumque pollicitus est: Quae procedunt de labijs meis, ait alibi, non faciam irrita. Sed satis diu cantico huic sumus immorati, ad reliqua properamus.

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

Sex mensium a conceptu erat infans, quando beatissima virgo salutauit Elizabeth, quae & puero in ventre ipsius sanctificato, repleta est spiritu sancto, & tres ferè menses mansit apud eam. At ferè sex & ferè tres, nouem non excedunt menses. Tempus autem naturalis partus, ad initiu decimi peruenit: Vnde ex praesenti loco colligitur, virginem discessisse circa tempus pariendi Elizabeth, hoc est, cum iam iam esset paritura. Mansit autem quam diu potuit, & abiit quando debuit. Indecens enim est, virginem partibus adesse, & Maria virginum omnium regina & speculum, fugiebat multitudinem hominum qui ad partum venturi erant. Mansit itaque Maria tribus mensibus cum Elizabeth, nec dubium, quin cum magno & Ioannis & matris profectu. Si enim eo quod tantum venit Maria ad Elizabeth, & salutauit eam, exultauit infans in gaudio, & spiritu san-

cto plena Elizabeth prophetauit ea quae in Euangelio scripta sunt, & in vna hora tantos profectus habuit, nostrae coniecturae relinquitur, quid in tribus mensibus profecerit assistente Maria Elizabeth. Valde quippe indignu est in puncto horae atque momento exultare, spiritu sancto repleti, & per tres menses ex vicina matris Domini saluatorisque praesentia non profecisse. Quid & quantum eis credimus affuisse gaudij, dum de diuinis solae confabulareretur, dum reserbar quod non proprijs meritis, sed ex diuina gratia talium factum fuerant portatrices, tam magnoru filioru se praenoscerent esse matres? Nesciebant diuortiri ab inuicem, quas amor caelestis coniunxerat. Neque enim tam cito dimittenda bonorum consortia, ubi possibilitas est morandi, nec leuitate animi recedendum est ab his, in quibus verè virtus adesse cognoscitur. Et sicut vtile ac laudabile est non repente bonorum consortia derelinquere, ita vtilissimum est impiorum conuentibus non accedere. Sequitur.

Elizabeth autem impletu est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

Si quis cogitauerit quo dictate Lucas Sanctus scripserit Euangelium, non mirabitur nos longiori tractatu Euangelistae verba persequi. In Ethnicorum scriptis utcumque dormire licebit: at in sacris non item. Quaecumque scripta sunt, inquit Apostolus, ad nostram doctrinam scripta sunt. Itaque ubi textus facillioris interpretationis fuerit, ad moralem locum expatiemur. An non facillima videntur verba iam ex Luca recitata? At pregnantia sunt. Caeterum omisis longioribus ambagibus, quae Dominus dederit, differemus qua poterimus fide. Primum itaque hic vide quam omnia respos-

Psalm. 132.

Isa. 7.

Hier. 30.

Baruc. 3.

Psalm. 88.

Miseri cordia

1. Io. 4.

Ioan. 4.

Gen. 22.

Obserua.

Rom. 15.

respondeant praemissae prophetiae: Angelus ad Zachariam dixerat: Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium. Et iterum: Multi in natiuitate eius gaudebunt. Et Elizabeth ipsa dixerat: Sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. Iam vides omnia haec impleta. Peperit enim Elizabeth filium, laetantur & congratulantur vicini, & agnoscunt Dei in hoc partu misericordiam. Iam, si placet, verba ipsa inspiciamus. Elizabeth impletum est tempus pariendi. Quod hic quidam obseruarunt & annotarunt, verbum implendi tantum poni vbi de iustorum partibus fit mentio, non autem de impiorum, nolumus longiori tractatu discutere. Neque tam in otiose putamus positum, tempus hoc impletum esse, cum potuisset simpliciter dici: Elizabeth peperit filium. Hoc igitur mihi videtur spiritus sanctus in Luca voluisse intelligi, iuuentam Elizabethae non fuisse tempus pariendi, sed potius senectam. Credibilis enim fuerat Elizabetham parituram in ipsa iuuenta, quam in senectute. At Domino totius creaturae, qui etiam contra communem cursum operari potest, visum est, vt tandem in senectute impleretur tempus pariendi. Itaque quae in iuuentute sterilis fuit, in senectute, iuxta Dei pollicita, peperit filium, filium talem, cuius laus ante suam natiuitatem, ab Angelo Gabriele decantata est. Et audierunt vicini & cognati eius, Elizabethae intellige, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabatur ei. Mirum fortassis alicui videbitur, quod vicini sic celebrant hunc partum, quasi in hoc Deus Elizabethae maxime misericors fuerit, & quasi minus propitium videatur habere Dominum, quae mater fieri non possit. Hoc negotium expediemus, id quod nos facturos recepimus. Primum itaque obseruandum, qualis fuerit Iudaici populi sup sterilitate sententia,

Orig.
Ambr.
Theo.
Beda.

Impletum
tempus.

De steri-
libus ma-
tribus.

In Deuteronomio sic legitur: Si postquam audieris haec iudicia, custodieris ea, & feceris, custodiet & Dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam iurauit patribus tuis, & diliget te & multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, &c. Eadem & in Exodo dicta sunt, & vtroque loco additum: Non erit apud te sterilis virtusque sexus. Fecunditas itaque in populo testabatur Dei fauorem, sterilitas autem rudi populo indignationem Dei testari videbatur. Sic & in Psalmis legitur: Beatus es, & bene tibi erit, vxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuae. Filij tui sicut nouellae oliuarum, in circuitu mensae tuae. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Et Psalmi cxliij. Quorum filij sicut nouellae plantationes, in iuuentute sua. Filiae eorum composatae, circumornatae vt similitudo templi, &c. Beatum dixerunt populum cui haec sunt. Vides fecundos bene audire in Israel, steriles autem blasphemari. Accedit quod & quaedam mulieres, propter impietatem, sterilitatis opprobrium pertulerunt. Sic in Genesi legitur: Concluserat Dominus omnem vuluam domus Abimelech, propter Saram vxorem Abraham. Sic Michol filia Saul quoniam temere despexerat Dautem coram arca Domini saltantem, non accepit filium vsque in diem mortis suae. Et in Propheta Osee, de Iudeis idolo latris dicit Dominus: Quod si enutrierint liberos suos, absque liberis faciam eos in hominibus. Et statim: Quod et si genuerint, interficiam amantissima veteri eorum. Ex his itaque & similibus sumptum Iudaei occasionem, sterilitatem verum esse indignationis Dei argumentum. Sed falsi sunt. Dominus enim subinde solebat impios sic punire, at non omnes steriles in poenam suam steriles sunt. Apud Esaiam enim legitur: Eunuchis nihil obesse, etiam si non possint post se relinquere semen: modo legem Dei non praeuaticarentur.

Deut. 7

Exo. 17

Psalm. 117

Psalm. 117

Gen. 10

1. Reg. 6

Osee. 9

Isa. 56

&

& docuit ibidem nihil obesse, si quis aut non posset habere filios, aut noller, dummodo legem Dei seruaret. Male dictum enim illis competebar, qui cum possent aut vellent diuino obstante iudicio, steriles erant, ne fructum haberent creationis Dei, quem spernebant. Vnde cum viderent generare se non posse, aut genitos minime possidere, cognoscerent indignantis Dei iram esse, & conuersi satisfacerent. Et tamen falsa opinio illa, non infimos tantum, sed etiam magnos tenebat homines. Nam & sancti viri, cum cupidi essent filiorum, & id non obtinerent, aestimabant peccata ob stare, & dolebant, ignorantes Dei esse obseruantiam, cui seruabantur. De Abraham, Isaac & Jacob loquimur, qui omnes steriles habuerunt vxores. Non possum carere eorum vitam, & dicere, quod sterilitate illam peccata fuerint operata. Omnes iusti, omnes virtute praediti, omnes a Deo testimonium habentes. Nam de ipsis dicebat: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Beatus autem Paulus: Ideo non confunditur Deus, vt inuocetur eorum Deus. Multae ipsorum laudes in nouo, multae in veteri testamento. Vndique clari & nobiles, & omnes habuerunt steriles vxores, multoque tempore caruerunt liberis. Falsa itaque eorum est opinio, qui existimant sterilitatem semper esse peccati poenam, quum tam clari viri, tam Deo dilecti viri, omnes steriles habuerunt vxores. Videmus itaque vnde hanc falsam persuasionem habuerint: tam magnates quam infimates, & inde possumus conicere quare Elizabeth suam sterilitatem opprobrium vocarit, & quare vicini fecunditatem Elizabethae Dei misericordiae adscriperint. Congratulati sunt itaque vicini & cognati Elizabeth, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, ita vt in senectute potuerit parere filium, & sic potuerit veterum Patriarcharum assimilari vxoribus,

August.
Quest.
Vet. et
Nou. te-
sta. ca. 17

Chryso-
stomus
Ho. 48.
in Gen.
cap. 25

Heb. 11

quae & ipsae in senectute tandem effectae fuerunt matres. Laude digni sunt profecto vicini & cognati illi, qui oem inuidiam exuertes, alienae foelicitati congratulantur. Diabolicum est enim aliena torqueri foelicitate. Laude digna etiam est Elizabeth, quae sua probitate & suis commodis moribus potuerit sic a se omnem propellere malevolentiam eorum quibus cum conuersari debuit. Inuenias enim familiam sic exorbitantem, vt non possit non contemni a vicinis. Sis tu Elizabeth, & inuenies qui foelicitati tuae non inuidebunt. Sequitur:

Et factum est in die octauo venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

In Genesi Dominus ad Abraham dixerat: Masculus octo dierum circumcideretur. Nato itaque Ioanne a partu ipse octauo die venerunt, vicini nimirum & cognati in aedes Zachariae ad circumcidendum puerum. Neque enim lex circumcisionis in Ioanne, sed in Christo cessare debuit, quoniam Ioannes promissionem Abraham a Deo factam implere non potuit, quam vnus Christus Dei filius, Messias noster implere debuit. Porro sicut nos in baptismo, ita illi in circumcisione pueris noia indere solebant. Dum itaque circumcideretur puer, & ipsi nomen imponi debebat. Pater autem mutus, cum loqui non posset, qui tamen autor esse debebat imponendi nominis, Cognati & vicini suspirantes id patre velle, quod vulgo sole esse gratissimum, appellarunt eum nomine patris sui Zachariam. Sed quam hoc displicerit vtrique parenti, statim audiemus. Tu hic primum disce in rebus prosperis, inque temporibus laetitia Dei non obliuisci. Magna quidem erat omnium laetitia, neque tamen vel negligebat vel differebat Dei mandatum. Nos porro acceptis quae volumus, ne pili quidem facimur Deum. Cura ite ne negligas circum-

P

circum-

circuncisionem tuam, sed amputato omnia superflua, ne os plus loquatur quam deceat, ne auris non audienda audiat, ne oculus fugienda concupiscat, &c.

Et respondens mater eius dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine.

Amici & vicini, quemadmodum diximus, bono animo nomen patris volebant puero imponere, at aliud visum est parentibus, imò spiritui sancto qui aliud iusserat: & dignum est, ut nostram voluntatem quantumvis bonam, semper postponamus Dei beneplacito, id quod in superioribus etiam admonuimus. Sed ad propositum. Bono, inquam, animo cognati & vicini volebant ut puer iam natus vel ipso nomine referret patrem, tum quòd & primogenitus & vnigenitus videbatur esse patris, tum etiam, quòd patris nomen nihil absurdi haberet, imò quòd per omnia videretur còuenire. Zacharias enim interpretatur, memor Dei: et conueniebat ut puellis iam natus nunquam non foret memor Dei. Cæterum hoc pium vicinorum votum non placebat Elizabethæ, quæ haud dubiè à spiritu sancto edocta fuerat nomē prolis, ideoque ait: Nequaquam id fiet quod vestra pietas suggerit, sed vocabitur Ioannes: non quòd mihi mariti displiceat nomen, sed quòd aliud visum sit Deo. Non cesserunt auctoritati matris cognati, sed è regione contendebant potius appelladum Zachariam, eo quòd nullus esset in tota gète Zachariæ, qui dictus sit Ioannes. Hoc de affinis & cognatis præsentibus intelligendū est, aut qui non diu adeo defuncti ex familia illa fuerant. Nam inter maiores eius plerique hoc nomine vocati fuerunt. De impositione nominis paruulorum, suo loco dicemus. Neque enim dici potest, quàm superstitiosi quidam in hoc negotio sint. Quod sequitur videam?

Innuebant autem patri eius, quem vellet vocari eum, & postulans pugillarem, scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt vniuersi.

Quum non conueniret inter puerperam & cognatos, opuserat auctoritate patris, quæ contentionem finiret: at is nondum habebat linguam: nutibus igitur vteunq; significabant illi, quòd nomen placeret puero indi, pluris enim huius, quàm matris faciebant auctoritatem. Ille, re intellecta, poposcit tabellas pugillares, ut mutis literis indicaret quòd viua voce eloqui non poterat. Allatis pugillaribus scripsit in hunc modum: Ioannes est nomen eius. Ac si aperte dicat: Non sibi mater, non ego potior parens huic nomen imponimus, sed hoc est penitus nomen eius. Nos sibi non damus, vosq; cognati, more solito in aliis, nato huic nomen non imponetis: habet nomen, tenet nomen. Frustra de huic imponendo nomine litigatis. Ioannes est nomen eius. Quòd igitur de supernis est sancitum, humanis iudiciis non transfertur. Hæc cum cognati intellexissent, mirati sunt vniuersi, nimirum quòd placeret nomen nouum, & quòd inter matrem, & patrem mutum de nomine conueniret. De etymologia nominum Zachariæ & Ioannis, diximus suo loco. Laudamus hic cognatos quoniam præter voluntatem parentum, quorū intererat, nihil voluerunt facere. Et iam videmus Zachariam melius sapere, qui nomen quòd ab angelo, Ioanni nondum nato impositum fuerat, mutare non ausit. Sequitur:

Apertum est autem illi os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.

Prædixerat Angelus Zachariam voce priuandum, quousque hoc quòd dixerat completeretur: sed iam videbatur completū, quia filius erat natus. Cur igitur in natiuitate aut in ipso ortu Ioannis

os

os Zachariæ non fuit apertum, sed vsq; in octauum diem dilatatum: Ecce in natiuitate Ioannis verba Angeli nondum fuere in totum completa, ideoque differri debuit loquela Zachariæ. Neque enim tantū prædixerat angelus, quòd Zachariæ nasciturus esset filius, sed quòd in natiuitate eius plures essent gauisuri, & quòd vocandus esset puer Ioannes. Itaque non debuit Zacharias loqui, donec pueri innotuisset nomen. Adde quòd miraculū hoc in circuncisionis die clarius erat ob populi frequentiam, quàm in die natalis. Et præstabat hæc populū scire, ut magnificentiū postea tractaretur Ioannes, maiorque huius esset apud populū auctoritas: Nihil difficultatis hoc loci est. Obseruandum tamen quòd Zacharias suum loqui, à laude Dei accipite, quòd vtiā idem facerent liberi quorundam parentum malè religioforum: Certè oportebat pueros primū omnium paternas preces, non diabolicas blasphemias voce perdissequa, ut ita loquar, imitari. At non sumus Zachariæ, hoc est, memores Dei, cui de omni verbo ocioso reddenda erit ratio: Cæterum quomodo Zacharias benedixit dominū, non ita multo post audiemus: Sequitur.

Et factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc. Et posuerunt omnes qui audierat in corde suo dicentes: Quis putas puer iste erit? Etenim manus domini erat cum illo.

Omnia quæ hactenus enumerata sunt; scilicet de anu puerpera, de nouitate nominis, de filio per angeli promissum nato, de patre prius ex loquente facto muto, rursus ex muto in laudem Dei facundo facto, omnia, inquam, hæc erumore sparsa sunt, non iam per cognatos tantum ac vicinos, verum etiā per vniuersam illā Iudææ regionē, quæ montana dicitur, adeo ut

non solum admiratio, sed stupor quidam & horror, ex tot tam insolitis miraculis conceptus, occuparet animos hominum. Siquidem ex his præluigijs colligebant, natum puerum olim magna & inaudita patraturum, cuius conceptus & natiuitas iam tum prodigijs insigniretur. Videbant patris effectam senectutem, anus deploratam sterilitatem: audierant, haud dubiè, Gabrielis intercessisse ministerium, sentiebant in vtroque parète spiritus cælestis afflatum, nihil non esse præter morè còmunem, nihil non præ se ferre virtutē diuinam. Hæc in suo corde quique contentantes, dicebant apud se: Quis nam futurus est iste puer? Q. d. Nemo prophetarum tam prodigiosè natus est. Similia non vidimus, & necesse est ut miracula & singularia velit Dominus per hunc infantem operari. Addit Euangelista: Erat enim manus Dei cū illo: hoc est, diuina non humana virtus sese tum magnificè exerebat in puero, & in vtroque etiam parente: Vtiā & in nobis manus Dei, id est virtus diuina sese exerat, ut nemo non magnificè de nobis sentire possit. Nam profectò ea est iam complurium Christianorum vita, ut merito de singulis dici possit: Quis putas puer iste erit? Quòd si interrogares verè Christianum, vti que responderet: Nisi poenitentiam egerit, mancipium diaboli futurus est. Neque enim manus domini, sed diabolicus quidam genius sese in illo exerit. Sic itaque vitā & tuā & tuorū instituas, ut etiā qui certò nesciunt qualis futurus sis, tamen nihil mali de te opinari possint: ut ex primis herbis sibi polliceri possint quā optimos fructus. Obseruandum postremò est, ut & nos ea quæ de diuinis operibus, vel videmus vel audimus, in corde nostro ponamus, iuxta illud quòd in Psalmis est: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccet tibi. Hoc est, ponenda sunt verba diuina in cordibus nostris ut ea credamus & diligamus, ut in eis

P n sedulo

Obseru.

Obseru.

Obseru.

Psalm.

sedulo meditemur, vt ex eis fiat directio gressuum nostrorum, ne a vero deuiantes, in falsa incidamus: Quae sequuntur videamus.

Et Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto & prophetauit dicens: Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebi suae.

Vide quam bonus Deus, & facilis indulgere peccatis. Non solum ablata restituit, sed etiam non sperata concedit. Amissam loquelam Zachariae reddidit, & Spiritum sanctum, spiritum propheticum eidem donauit, sic vt non solum de praesentibus & futuris loqui, sed etiam de futuris prophetare potuerit: Quod enim hoc loci canit Zacharias facerdos, verè prophetia est, demonstrans quid Christus nondum natus suo tempore operaturus esset, adiungens ite de puero suo Ioanne, id quod iam pridem ab angelo didicerat. Incipit autem sic, Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebi suae: Audiuius in prioribus cantibus cum Diuae & gloriosae virginis Mariae, quod spiritu sancto repleta cecinerat, audiemus iam carmen, aut si maius hymnum, quem eodem Spiritu sancto dictante, laetus atq; iocundus cecinit Zacharias, quemque S. Mater Ecclesia, vt magnificum & consolatione plenum, in quotidiano vsu habet. Vult itaque Zacharias in hunc modum dicere. Praedicanda est, inquit, & omnis laudis genere vehenda Dei bonitas, qui cum sit Deus omnium, tamè peculiariter vult dici Deus Israel, non quod non esset aliarum gentium quoque Deus & dominus, sed quia sese Deus Israel semper exhibuerit, ab illo agnitus adoratusq; fuerat & praedicatus, praedicanda inq; Dei bonitas est, qui tandem dignatus est inuisere populum suum, iam miserè diutinaeq; seruitutis taedio laborantem, ac desperationi proximam, aduersus quem Satanas,

peccatum & mundus intraluerat, dignatus est redimere. Iam si placet, singula prophetae Zachariae verba discutiamus: Benedictus, inquit, dominus Deus Israel: Vbi nos consueuimus dicere: Laudandus Deus, siue Deo sit laus, Hebraei, hoc est Iudaei, dicere solent benedictus Deus. Sic diuus Apostolus in Corinthiis ait: benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi. Et in Psal. Benedic anima mea dominum, hoc est, lauda, magnifica dominum, magna eius praedica, vt & ab alijs praedicet & glorificetur ab omnibus: Quare autem vocat dominum & Deum Israel? cum sit dominus omni ratione creationis & possessionis. Ideo nominat eum Deum Israel, quoniam excludere voluit omnes alios gentium Deos, qui & si vocentur dii, nihilominus sunt daemonia, sicut Psalmus dicit: Omnes dii gentium daemonia. Est alia ratio quoniam Deus verus a nullo alio populo rectius colebatur quam ab Israelitis, vnde & Deus Israel specialiter dici voluit. Eo iam referri debet, quod in Deuteronomio legitur, Moysen ad Israelitas dicere, te elegit dominus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram, quia dilexit vos dominus. Et in Psalmis: Notus in Iudaea Deus, in Israel magnum nomen eius. Et rursum: Annunciat verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel: Accedit ad hoc quod Christus in euangelio dicit. Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel. Habes itaq; quare Deus vniuersorum, peculiariter Deus Israelitarum dici voluerit, nimirum quoniam a solis Israelitis vero cultu, nimirum quem ipse instituerat, colebatur, & quoniam peculiariter horum rationem habuit semper: Iam autem, iuxta Pauli mentem, omnes dicuntur Israelitae, qui vera & viuam fide Christum amplectuntur, siue carne fuerint Israelitae, siue Moabitae: Iam quid sibi velit verbum, visitauit, videamus.

Benedictus Dominus, Cor. 1. Psal. 103.

Deuter. 7.

Deuter. 7.

Psal. 117.

Mat. 15.

Israelitis Rom. 9.

Et prius

Et primo quidem in rationibus temporum obseruandus est mos prophetarum, qui rem futuram sic exprimunt, ac si iam perfecta fuisset, id quod certitudinis est propheticae. Quod enim hic Zacharias de visitatione & redemptione canit, vix dum quando haec canebat, occeperat, neque enim tum Christus natus fuerat, nedum passus & mortuus. At morte Christi redempti sumus, hinc liquet Zachariam de morte Christi futura dicere, ac si iam praeterita fuisset. Iam ordo nos vocat vt & de visitationis appellatione dicamus, quoniam huius appellatio latè pater. Visitare dicitur Deus hominem, sicut medicus dicitur visitare aegrotum, nimirum vt eius infirmitates subleuet, vt miserum curet, vt benefaciat, vt dolori & tribulationi finem imponat. Sic in Exodo legitur: Visitando visitaui vos, & vidi afflictiones vestras. Sic Sophoniae propheta magnus surrexit in nobis, & Deus visitauit plebem suam. Postremo Christus ruinam Hierosolymorum deflens, dicit illa omnia super Hierusalem futura, eo quod non cognouerint tempus visitationis suae. Et ita plerumque fit, vt qui Iesum sanantem & miserantem contemnit, post iratum & plectentem effugere non possit. Sic itaque Zacharias canit Christum venturum nostro bono, nimirum vt nos redimat & liberet a peccati & Satanae iugo, vt nos patri caelesti conciliet, vt nos ad vitam aeternam erudiat, id quod & in sequentibus demonstrabit ordo carminis, huius verè sancti sacerdotis. Et tu vide ne tam benignum Dominum excludas, ne tam peritum medicum contemas, ne huius recepta, quae vocant, contempnim negligas: hoc enim inipunde tibi non licebit. Si visitationem illam benignam agnoscerè nolis, verè non

Visitare

Exod. 3.

Psal. 105 Luc. 7 Luc. 19

Mat. 15

Israelitis Rom. 9.

prorsus amicam aliam in tempore sensurus sis visitationem, puta de qua scriptum est: In die visitationis visitabo & hoc peccatum eorum. Et in Leuitico: Quod si non audieritis me, sed spreueritis leges meas, &c. visitabo vos velociter in egestate & ardore qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras, &c. Addam & ex Psalmis: Si iustitias meas, inquit, prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Simus itaq; & nos populus Israel, simus plebs Domini obediens, vt visitatione misericordiae suae nos visitet, vt digni habeamur stare ante filium in postremo visitationis die, cuius. s. Diuus Petrus in Canoniceis suis meminit, dicens: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. Quod postremo Zacharias dicit: fecit redemptionem, idem est, atque redemit nos. Venit enim filius hominis ministrare, & animam suam dare in redemptionem pro multis. Captiui enim tenebamur, & in carcere peccatorum positi eramus, nec erat aliqua creatura siue in caelis siue in terris, quae nos redimere potuisset. Venit itaque Dominus Deus Israel, misericorditer nos visitauit, & pretioso sanguine suo nos redemit, de quo Paulus in Corinthiis: Empti, inquit, estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Et Diuus Petrus: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati. Christi & incontaminati. Dicamus itaque cum Zacharia ex animo, in exultatione spiritus nostri: Benedictus & laude dignissimus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebi suae. Sequitur: *Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui.* Quid est erigere, vel vt alij legunt, *excelsus*

Exo. 32. Leui. 26

Psal. 88.

1. Pet. 5.

1. Cor. 6.

1. Pet. 1.

Mat. 15

excelsus

P. liij

Cornu. excitare cornu? Cornu vulgari phrasi scripturæ, pro victoria, virtute, gloria, regno, amplitudine, potentia, & maiestate sumitur, vel quod quadrupedum animalium potentia & robur cornua sint: illis enim bestia pugnât & superbiunt: vel quod Reges oleo & cornu sumpto inungebatur. Sic Zachariæ ij. Ecce quatuor cornua, id est, regna. In Thre. Threnis autem ij. Confregit in ira sua omne cornu Israel, id est, fortitudinem. Hoc ergo in loco cornu pro fortitudine, & regia potentia sumitur, vt sit sensus: Excitauit potentissimum & robustissimum regem, in domo Dauid, hoc est, de familia Dauid, nimirum qui cum Satana congredi, & ipsum vincere posset. Potens enim erat Tyranus, qui multo satellitio stipatus, regnabat per omne genus hominum, à quo viribus humanis non poterat vindicari libertas Israelitarum. Solus Deus hoste potentior, addidit infirmis robur, misso duce inuicto, qui cornu diuinæ virtutis deiceret aduersariorum opes, quicquid deuicta morte gratis conferret per fidem salutem æternam omnibus. Breuiter, Christus Iesus Dei filius, in hoc à patre missus est, vt expugnaret Satanâ principem huius mundi, nosque omnes qui ipsi per veram & viuam fidem adhererent, ab illius liberaret tyrannide. Huius pugnae præludium fuit pugna Dauidis aduersus fastuosissimum illum Philisthæum Goliath. Huius pugnae meminit Christus in Euangelio, quando abstergebat à se calumniam Iudæorum, qui dicebant ipsum præsidio principis dæmoniorum elicere dæmonia: dicit enim ibidem: Cum fortis armatus custodit atrium suum, &c. Huius pugnae etiam meminit Paulus, cum in Colossensium epistola dicit: Et vos cum essetis mortui in delictis & in præputio carnis vestrae, hoc est, in Gentilismo & Idololatria vestra, conuiuificauit Deus cum Christo, donans vobis omnia delicta, delens quod ad-

uersum vos erat chirographum decreti, quoderat contrarium vobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Docet itaque Paulus hoc loco aduersarios nostros à Christo non tantum victos, sed etiam omnibus armis & præsidijs spoliatos, id quod & Euangelium docet. Et in Hebræis apostolus testatur. Christum per mortem suam eum destruxisse qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolum. Sequitur:

Sicut loquutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarum eius.

In sanctissimo simul & præclarissimo hymno D. virginis Mariæ audiuntur, quomodo omnia sua dicta ad promissiones Dei retulerit; dicens: Sicut locutus est ad patres nostros, &c. ita & Zacharias in hoc suo hymno testatur omnia fieri iuxta conditum. Hæc, inquit, quæ enūmero, non casu sic eueniunt: sed quod nunc præstat, iam olim promiserat Deus per omnium prophetarum ora, quos suo spiritu afflauerat, qui ab orbe condito vaticinati sunt. Huc pertinet quod D. Petrus in Actis dicit paria cum Zacharia, & addit, Moses quidem dixit, Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris tanquam me: ipsum audietis iuxta omnia quæcunque locutus fuerit vobis. Erat autem: omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. Et omnes prophetæ à Samuel, & deinceps qui locuti sunt, etiam annuntiauerunt dies istos, &c. Et rursus idem Petrus in Actis cap. x. Hinc, Christo scilicet, omnes prophetæ testimoniū perhibent, remissionem accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Porro omnia prophetarum testimonia super Christo enumerare, non est presentis instituti. Nonnulla in hymno virginis gloriosæ

rosæ adduximus. Nihil enim vel egit, vel passus est Christus, quod non in veteri lege prædictum & prophetatum fuerat ipsum vel acturum vel passurum. Natiuitatis ipsius & locus, & tempus, & genus, iam olim fuerat prædictum, quoniam scilicet de semine Abraham, de familia Dauid, & in Bethlehæ terræ Iudæ, & tunc tandem quando ablatum fuisset regnum à Iudæis, id quod Iacob prædixerat. Nec solum prædixerunt futurum Christum prophetæ veteres, sed etiam modum aduentus notarunt. Nā affuturus erat, non iaciens vel fulmina vel fulgetra à supernis, neque concutiens terram, nec rotans cælum, nec alia id genus prodigia operans: sed absque strepitu, & ita absque tumultu & turbatione, vt nemo perentisceret. In Bethlehæ enim, in diuersorio publico natus est, vnicuique Ioseph fabro teste. Vnde in propheta prædictum fuerat: Descendet sicut pluuia in vellus, quoniam nimirum ostendit, quàm placidè venturus esset. Quid ultra: Herodes Christum inquisiturus erat, & interempturus propter eum omnes qui ibi erant pueros: & neque hoc siluerunt prophetæ, sed multis antea temporibus prædixerunt, dicentes: Vox in Rhama audita est, &c. Nam hanc prophetiam adduxit Matthæus ipse. Erat Christus in locis insignibus manifestandus, vbi statim signa faceret & doceret. Et hoc ipsum prædictum est à Propheta Esaiâ dicente, quoniam in tribu Zabulon & Nephthalim, ihs qui in tenebris ambulabat, lux orta sit. Subiungit idem propheta futura per Christum miracula, dicens: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient, tunc saltabit quasi ceruus claudus, & clara erit vox in expeditè loquentium: quod scilicet nunquam factum est, nisi in aduentu Christi. Breuiter, doctrina, miracula, passio, resurrectio, in cælum ascensio, Spiritus sancti missio, imo & Matthei in Iudæa traditoris locum surrogatio à propheta

tis longè antea prædicta, quàm facta fuerunt. Nusquam enim non aperta sunt in Euangelicis & Apostolicis literis prophetarum testimonia. Et Christus non temerè dixit: Scrutamini scripturas, hæ enim testimonium perhibent de me. Et iterum: Si Moyse crederetis, crederetis vti que & mihi, de me enim ille scripsit. Et rursus: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Ex his itaque manifestum est Zachariam verè dicere, cum dicit: Quoniam Deus omnia facit, iuxta quod locutus fuerat per os sanctorum prophetarum, qui ab initio seculi fuerunt. Obserua hic auctoritatem prophetarum, & vide ne illos contempnas, sancti enim dicuntur, et Deus per os illorum locutus prædicatur. Obserua item, quod non dicit per ora, sed per os, scilicet, prophetarum, vt declaret illos, etiam diuersis locis & diuersis temporibus eadem docuisse. Sed procedamus.

Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.

Quod pius sacerdos & sanctus propheta paulò antea obscuris verbis dixerat, de cornu salutis excitato, hoc iam ipse interpretatur, Salutem esse ex inimicis nostris, & de manu omnium qui nobis male volunt. Hoc ipsum & in priori versu dixerat, his scilicet verbis: Visitauit & fecit redemptionem plebi suæ: Hanc enim visitationem, redemptionem, hanc salutem, die erretung, ex inimicis iam olim promiserat Deus Ecclesie suæ per prophetam, inquit: Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt. Et D. Ioannes in canonica sua inquit: In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Neque enim hic locus de corporalibus inimicis intelligendus est, sicut Iudæi persuadebant sibi ipsi in aduentu Messie liberationem à iugo Romani imperij, & nefcio quæ alia: P iij sed

Zach. ij.

Thre. ij.

1. reg. 17

Luc. ij.

Colos. 2

Heb. 2

Dem. 2

Act. 3

Act. 10

Psal. 71

1. Cor. 31

Math. 2

Esa. 9

Esa. 35

Ioan. 5

Luc. 24

Propheta non contenti.

Mich. 5

Ioan. 3

sed de spiritualibus inimicis, qui dæmones dicuntur, qui nos maxime oderunt, ut qui nobis vitam invident, et nos in perpetuum perdere festinant. De his paulo ante diximus. Liberati enim sumus atque redempti à iugo Satanæ, non quidem ut ne nobis posthac insulteret, sed ne nolentes vi opprimatur: tentare enim potest nolentes, sed non potest vincere nisi volentes. Dedit enim nobis potestatem conculcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. Hinc & in Psal. xc. legitur: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Omnia enim superamus, teste apostolo, per eum qui dilexit nos. Fratres & diminutæ sunt vires aduersariorum nostrorum: nostræ autem vires auctæ, & præsidia nostra aucta. Fidelis item est Deus, qui non patitur nos tentari super id quod possumus. Nec habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. Suffecerint hæc pro præsentis loci interpretatione: nam multis aliis locis earundem rerum erit tractatus. Præmissis adde Zacharias.

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

Pulcherrima hæc sunt, & rursus cantico diuæ virginis. Mariæ responsa dedita. Hæc enim cecinit: Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suæ. Iam canit Zacharias eadem. Non erat hoc meritis nostri quibus præstitit hoc tantum beneficium, nec patrum quibus promiserat quod nobis exhibuit. Sic illius bonitati est visum, ut rem tantam largiretur, immerentibus illis iustitiæ visum est, ut quod promiserat præstaret suo tempore, ut ab omnibus intelligeretur non modo misericors atque beneficus, verum etiam verax & promissi tenax. Sed examinanda sunt singula. Quod addit,

Psal. 90.

Rom. 8.

1 Cor. 10.

1 Cor. 10.

1 Cor. 10.

Deum facere misericordiam cum patribus nostris, principio testatur humanis meritis hic nihil tribuit. Nullus enim hominum, imò nulla creatura siue in cælis siue in terris mereri potuit, ut filius Dei hominem assumeret, nedum ut turpissima morte moreretur. Quid enim mereri possunt, qui omnes cum propheta clamare coguntur: Omnes iustitiæ nostræ quasi pannus menstruarum. Et Sapiens dicit: Non est qui faciat bonum & non peccet. Non quod opera bona, iuxta Euangelicorum nostrorum somnium, peccata sint, sed quod defectu non carebant, cum siebant ab iis qui in indignatione Dei & mortis rei tenebatur: & præterea quia hæc longè excedebant omne meritum humanum. Redemptio itaque humani generis, non nostris bonis operibus, sed misericordiae & gratiæ Dei adscribi debet, id quod Paulus ubique testatur, & nos in superioribus etiam admonuimus. Imò audemus & hoc adicere: Redemptio nostri erat & misericordiae & debiti. Dicit quispiam: Quodnam ænigma hoc? Si misericordiae, quomodo debiti? Si debiti, quomodo misericordiae? Audacter dico, & pie dico, tu modo quod dico rectè intelligas. Rem paucis ita accipe: Debat nobis aut potius sibi ipsi, quoniam promiserat, redemptionem, sed ut promitteret, nullis nostris meritis prouocatus, nec demeritis nostris prohibitus, hoc totum misericordiae & gratiæ fuit. Vide autem gratiam & misericordiam. Adam & Eua præuariantur diuinam legem, & ob hoc merentur poenam æternam. Verum Deus ab his non rogatus, nullis meritis prouocatus, vltro pollicetur seruatorem dicens: Inimicitias ponam inter te, mulierem & serpentem, inter semen tuum & semen illius, & ipsum suum semen conteret caput tuum. Hic certè promissus est Messias, ut quemadmodum sola bonitate ductus Deus hominem creauerat, ita & eade ductus bonitate,

Esa. 64.

Eccl. 7.

Redemptio nostra ex misericordia & debito.

Gen. 3.

tate ductus Deus hominem creauerat, ita & eadem ductus bonitate, hominem suapte malitia lapsum restitueret. Et hoc est quod opus redemptæ & restauratæ humanæ naturæ ad misericordiam Dei retulimus, sic tamen ut etiam debiti fuisse assereremus. Misericordiae est, iuuat enim repetere, quod promissit, debiti autem, quod promissa exhibuerit. Fidelis enim est Deus, promissisq; sit tenax. Hinc est, quod Dauid in Psalmis clamat: Memor esto verbi tui, in quo mihi spem dedisti. Nemo sperare potuisset redemptionem, nisi Deus pollicitus fuisset. at pollicitatione facta, iam tuto & fidenter sperare licet. Hinc pollicitationi nitentur patres veteris testamenti, & nouerant ipsam non fore irritam, sed tantum rogabant ut cito impleretur. Hinc illæ voces: Obsecro Domine, mitte quem missurus es. Et alius: Vitinam disrumperes cælum & descenderes. Huc etiam facit quod Christus in Euangelio discipulis suis dicit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis, &c. Multi enim reges & prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, &c. Et apud Ioannem Iudæis loquitur: Abraham pater vester exultauit ut videret diem meum, vidit & gauisus est. Quis est dies ille Christi? Dies reparationis humanæ naturæ, dies in quo descendit Iesus Christus Dei filius in vterum virginis, vnde & verus Deus & verus homo natus est, ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, cum iis nimirum qui promissum Messiam expectauerant, & futurum certò crediderant. Neque enim dubitauerant quin aliquando futurus esset memor testamenti sui sancti, quod ex mera misericordia cum ipsis fecerat. Videbant differri, sed non timebant auferri: differrebat enim, nec tamen negabatur: imò in ipsa dilatione subinde renouabatur pollicitatio. Neque enim semel Messias promissus est, sed sæpissime, id quod Moyses & prophetae

Psal. 118.

Esa. 64.

Luc. 11.

Ioan. 8.

testantur. Nulla tamen promissio sic celebris erat, atque ea quæ facta est ad Abraham, cuius etiam Zacharias hoc loci meminit dicens continenter: *Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi: In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.*

Quid Deo Abraham promiserit, notius est in Christiano orbe, ut longiori tractatu opus sit, dicamus tamen non nihil, id scilicet quod propius ad rem facit. In Genes. cap. xxij. legimus angelum Abrahamæ loqui in hæc verba: Per me metipsum iuravi, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in litore maris. Possidebit semen tuum portus inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Hoc iusiurandum quomodo interpretetur. Paulus adiendum est. Sic inquit in Hebræorum epistola: Abrahamæ promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum dicens: Nisi benedices benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimitè ferens adeptus est re promissionem: intellige quando Messias apparuit redempturus filios germanos Abrahamæ. De eodem testamento loquens in Galathis dicit: Abrahamæ dictæ sunt promissiones, & seminatæ. Non dicit: Et feminibus, quasi in multis, sed quasi in vno: Et semini tuo, qui est Christus. Fecerat itaque Deus testamentum cum Abraham, etiam interposito iuramento, quod esset benedicturus in semine, hoc est, per semine suum omnes gentes. Iam Maria diuæ theoteros, ex semine Abrahamæ orta est, & ex carne & sanguine Mariæ Christus: atgo Deus

Gen. 22.

Heb. 6.

Gal. 3.

1 Cor. 10.

Deus exhibuit iuramentum & iustitiam quod iurauerat ad Abraham patrem nostrum, quod ipsum D. virgo in suo hymno etiam annotauit. Roget iam quis: Ad quid igitur omnia hæc spectant? in quem finem omnia facta sunt? Quis redemptionis nostræ finis? Addit Zacharias: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. Hoc est quod in testamento Dei cum Abraham ponitur: Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum: per portas intellige ciuitates. Hebræus enim per portas aliquid quando ciuitates & omnem munitiōnem intelligit: hinc nimirum, quod circum portas omnia sunt munitissima. Quod igitur Abraham dicitur: Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, idem est, ac si dixisset: Occupabit ciuitates & munitissima quæque loca inimicorum suorum. Et huc alludit sanctus Sacerdos, dicens: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi. De inimicis nostris spiritualibus in superioribus diximus. Porro manus inimicorum, hoc loci significat oppressionem siue violentiam, tyrannidem & seruitutem, sicut & in Exod. xiii. Liberauit Dominus Israel de manu Aegyptiorum. Est & nobis Germanis hic tropus quædam familiaris. vvere ich in seiner hand. i. si in potestate huius essem, pessime me tractaret, &c. Sed propius ad rem: In hoc de hostium nostrorum potestate liberati sumus, vt posthac seruiamus Deo, in sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Vide quàm diligenter omnia enuntiet vates, certis numeris. Primum ostendit cui seruiendū sit, Deo, nō diabolo, nō libidini, nō auaritiæ & cæteris vitijs, sed Deo. Sic Paulus in Rom. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Quomodo seruiendum Deo: sine timore, hoc est, nō coactè, nō violenter, sed libere & hilariter. Hilariter enim datorē diligit Deus. Tertio. Quis

Exo. 14.

Rom. 6

verus Dei cultus? In sanctitate & iustitia. Sanctitas fidei est, iustitia operū. Sanctitas cōscientiæ est, iustitia vitæ. Ante Christum natū Deus colebatur varijs varijs animalium victimis, iā colit vult vera fide, quo ad ipsum: & vera dilectione quoad proximū. Eadē docet Paulus Tit. ij. Vt abnegantes omnem impietatem & secularia desideria, sobriè & iuste, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mūdaret sibi populū acceptabilem sc̄tatorē bonorū operū. Quarto, sic seruendum est Deo coram ipso, nō coram hominibus, vt hypocritæ faciūt, & sic mercedem suam perdunt: sed coram Deo ipso: à quo vno bonorū operum mercedē sperare cōuenit. Attendite itaque, ait Christus, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c. Et Apłs: Si adhuc, inquit, hominibus placere, Christi seruus non essem. Postremo addit Zacharias, cultū hunc Deo exhibendū, non vno atq; altero die, sed omnibus diebus nostris. Qui perseuerauerit vsque in finem, ait Christus, saluus erit. Et apostolus: Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit.

Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præbis enim ante faciem Domini parare vias eius.

Hactenus enumerauit pius sacerdos Zacharias, quanta facturus sit Dñs populo suo per Messiam multis retro seculis promissū: & quod hic rursus à nobis quaeratur, nimirum vt vero cultu illi seruiamus perpetuò. Iā porro vertit orationē ad puerū iam natū Ioannē: & de huius functione pphetat, imò puero annūciat quæ supra ab angelo audierat. Accepimus enim angelū in hæc verba locutū: Elizabeth pariet tibi filiū. Erit enim magnus, &c. Et multos filiorum Israel conuertet ad Dñm Deū ipsorū, & quæ sequuntur. Hæc, inquit, Zacharias puero annūciat in præsen-

Quid si talia dicere possent patres de suis?

præsentia populi, vt illius apud hunc post hac maior sit autoritas: sicq; congratulatur sibi & suis in senectā tādē & filium sustulisse ex Elizabetha vxore, & tantum filium. Nec est vt quis hic accuset Zachariam imprudentiæ, quod puerum recenter natum & lactentem, & octo dies natiuitatis suæ non excedentem allocutus fuerit, qui nec intelligere, nec in memoria retinere poterit verba patris, si modò naturæ ordinem aspexeris. Neque enim dubium est, quin qui in vtero matris agnosce re potuerat Christum non natū, etiam potuerit percipere verba patris, non quidem iuxta vulgarem naturæ cursum, sed iuxta eius, à quo in vtero sanctificatus fuerat, potentiam. Sed verba ipsa audimus. Et tu puer, inquit, propheta altissimi vocaberis, præbis enim ante faciem Domini parare vias eius. In hoc non est falsus pater. In Euangelij enim progressu Ioannes non tantum propheta, sed plus quàm propheta, & maior inter natos mulierum dicitur. Nec immeritò, quem enim alij prophætæ futurum prædixerunt, hunc Ioannes non natum agnouit non natus, & natum digito monstrauit, & in Iordanis flumine baptizauit. Præiit deinde ante faciem Domini parare vias eius, Christi nimirum Domini; id quod in superioribus angelus alijs verbis expressit, dicens: Vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum. Et iam continenter alijs verbis exponit Zacharias, dicens:

Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum.

Quæ ad munus sanctissimi baptismi pertinet, pater expressis designat verbis: Tuæ functionis erit populum erudire atque docere quænam sit veræ & compediaria ad veram salutem via, quæ salus citra remissionem peccatorum nulla erit. Tu doceris filios Abraham, quid se facere oporteat, quod ad re-

missionem peccatorū peruenite queat. Audit populus Israel omni sabato legem & prophetas in synagogis, & tantum audit, nec aliquid intelligit, quoniam niam non habet qui verè & sincerè erudiant. Frustra audiunt Scribas & Phariseos, qui alijs claudunt regnum cælorum, & ipsi non intrant. Tu itaque o puer, in hoc à Deo electus es, vt rectè erudias populum, quod agnoscat veram salutem, & inueniat remissionem peccatorum. Duo obseruanda sunt in his duobus proximè præmissis versibus. Primus testatur Christum Mariæ filiū verè & esse & dici Deum & hominem, hoc quod olim multi impugnarunt Hæretici, quum tamen præter cætera Zacharias apertis verbis Christum hoc loci vocat & altissimum & Dominum. Obseruandum deinde ad quid conducant verbi diuini præcones, nimirum vt populus ipsos audiens ad agnitiōnem veræ salutis perueniat, & remissionem peccatorum apud Dominū inueniat. Cæterum de officio Ioannis in sequentibus.

Per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.

His ostendit, vnde nobis proueniat remissio peccatorum, nimirum à misericordia & bonitate Dei nostri, qua etiam sola ductus venit in hunc mundum. Vocat enim Christū Orientem, iuxta illud prophetæ: Exorientur vobis Mal. 4. Et in Zacharia: Ecce ego adducam seruum meum Orientem. Et cap. vi. eiusdem prophetæ: Et ecce vir, Oriens nomen eius. Quod autem hic dicit per viscera misericordie Dei nostri nos & remissionem consequi peccatorum, & nos ab Oriente, hoc est, Dei filio visitatos, id est, ac si dixisset, per intimam & cordialem, vt ita dicam, misericordiam & omnino effusam quandam bonitatem studiumque nobis benefaciendi. Sicut enim diua virgo omnia benefi-

cia

cia quæ accepimus, Dei misericordiae fert accepta, ita & Zacharias facit. Remissionem enim peccatorum accepimus per Christum, qui ut hanc nobis daret, non nostris meritis prouocatus est, sed sola sua misericordia motus.

Non potuit amplius æquo animo ferre tyrannidem Satanæ: dolor erat diuinæ misericordiae nostra perditio: es that im hertzlich vveh: ideoque misericordia sua quasi coactus, filium suum misit in hunc mundum, ut cuius omnipotentia conditi sumus, eius & potentia restitueremur. Sic Paulus ad Titum scribit: Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et ad Galat. Qui dilexit me, & tradidit semetipsam pro me. Ad Ephesios verò, inquit: Propter nimiam charitatem qua dilexit nos Deus, filium suum misit in mundum.

Tit. 3.

Gal. 2.

Eph. 2.

Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Quoniam iam iam dixerat: Visitauit nos oriens ex alto, in cepra perstat metaphora, inquit, ideo descendisse, ut luceat siue illucescat iis qui in tenebris sedent. Ne autem aliquis opinetur Solem illum naturalem vocari Christum, & de corporali luce hic loqui, tenebris addit umbram mortis, ut intelligamus quæ hic de luce dicit, spiritualiter esse intelligenda. Necessarium quidem & iucundum est humanis oculis lumen solis naturalis: quoniam citra huius splendorem & lucem misera esset hominis vita. Adde quod calor solis multum commodat ad prouehendos omnis generis fructus: taceo alta & innumera corporalis solis commoda. Verum illa omnia nihil sunt, cum Christo commissa. Christus enim veluti sol quidam cœlestis nobis exortus, dispulit tenebras ignorantiae nostræ, prostrigauitque caliginem peccatorum, ac frigida nostra corda charitatis suæ igni accendit.

Iacebamus profecto in tenebris, non poteramus ad illum oculos attollere, ille se demisit ad nos, suisque radijs in animos nostros immisis, serenus ac salutarifer illuxit nobis, qui prius in tenebris peccatorum, ac desperatione salutis, velut in umbra mortis sedebamus, idolorum latriis excaecati, mundanis cupiditatibus obtenebrati, currebamus ab impietate ad impietatem, palpitantes in densissima caligine, pro cœlestibus amplectentes terrena, pro veris umbras, pro spiritualibus carnalia, pro salutaribus pestifera. Exortus itaque est nobis Sol, Christus sol & vera lux mundi, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & tenebras ignorantiae nostræ discussit, ad viam item veritatis reduxit, quam Zacharias viam pacis nominat. Tu porro vide quam omnia conueniant. Iam longè antea dixerat Propheta de habitantibus in regione umbræ mortis, hoc est, proxime mortem, quoniam lux orta est eis. Et idem propheta clamat: Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quæris quis lucis nomine intelligatur? Hic audis Zachariam interpretem. Quod si huic diffidis, audi Ioannem Euangelistam, qui testatur filium Zachariæ non esse veram lucem, sed tantum in hoc missum, ut testimonium perhiberet tibi, de quo lumine non ita multo post dicit: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hoc lumen perhibet Si meon venisse ad reuelationem genitum, & ad gloriam plebis suæ Israel. Veni penitus ad Euangelii historiam, & audi Christum dicentem: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Et iterum: Quam diu sum in mundo, lux sum mundi. Et rursus: Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Quid referam Paulum, qui ipse nos filios lucis appellat, & declarat opera tenebrarum, ut induamur armis lucis.

Ioan. 1.

Esa. 60.

Esa. 60.

Ioan. 1.

Luc. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

De

Ioan. 14.

De via porro pacis, quæ Deo scilicet conciliamur, Christus ipse dicit: Ego sum via veritas & vita. Sed fortassis hæc plus te quo extendimus. Ioannis officium, & nostram à Christo illuminationem in corpore euangelij copiosius tractabimus. Cæterum: hætenus plus senex hæc fatidico peccatore promens, exemplo prophetarum, sic futura præcinebat, quasi iam essent peracta, quando quidem intelligebat iam incepta.

Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

In superioribus satis copiose pulcherrimoque ordine Lucas nobis descripsit natiuitatem Ioannis Baptistæ, & iam paucissimis comprehendit tempus, quod inter circumcisionem & prædicationem eius intercesserat, suo autem loco, quam sedulo suo incubuerit officio Ioannes, describet pro merito. Puer itaque Ioannes, quemadmodum per ætatem adolecebat corpore, ita per afflatum diuini numinis semper in maius proficiebat firmitate roborisque spiritus. Nec diu se continebat in parentum ædibus, sed ab ipsa statim puertia subduxit sese ab hominum frequentia, ne vel ex vulgi commercio labem contraheret, qui in vtero fuerat sanctificatus, vel ex nimia populi familiaritate eius autoritas post contemptum, esset passura. Præstat enim subinde, apud feras habitare, quam apud alios quos homines etiam ipsis feris crudeliores. Diuus itaque Ioannes contemptis huius seculi deliciis, contemptæ paterna, loca deserta petit, ubi habere potuit perpetuum cum Deo colloquium. Talis nimirum vita decebat eum, qui prædicandæ penitentiae destinatus erat: Et locus delectus congreuebat prophetiæ, quæ vocat illum vocem clamantis in deserto: Hic latitabat sanctus vir, quo non maior inter natos mulierum: hic silebat, ut suo tempore, maiore cum fructu, & maiore autoritate prodiret, ac loqueretur. Non se ingessit ad munus præconis, sed quæ spiritus impulsisset animum ipsius, ut suam lucem, proferret, & ostenderet populo Israelitico quantum esset, tum magna autoritate cepit agere præcuratorem. Et hætenus quidem de Ioanne De vestimentis & cibis Baptistæ suo loco. Obseruandum hoc loci, ut quæ admodum de Ioanne legimus, quoniam adoleuerit corpore & spiritu, ita & nos in virtutibus crescimus, ut quæ admodum proficimus corpore, proficiamus & mente. Huius rei exemplum, habes in Paulo Apostolo, cuius hæc sunt verba. Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, posteaquam autem factus sum vir, euacuauit ea quæ sunt paruuli. Cura itaque vitam tuam sic instituas, ne in te conueniat id adagij: Lupus pilum mutat, non animum. Sed esto hic finis primi capitis.

Obferuis

CAPVT II.

Factum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cesare Augusto, ut describeretur vniversus orbis. Hæc descriptio prima facta est à præside Syriae Cyrino.

In prioribus depinxerat nobis S. Euangelista conceptum Diuæ Virginis, eius itaque partum iam depingere, simulque ea quæ comitata sunt tantum mirabilem partum, auspiciatur. Et quærat aliquis merito, qua ratione motus Lucas Augustum Cæsarem, huiusque decretum, euangelicæ historiæ apposuerit: Nihil temere hic agit, sed omnia ex instinctu spiritus, ideoque prudenter: Fecit hoc Lucas, non solum ob veritatem historiæ, sed etiam ut nos doceret, quid negotij Mariæ & huius marito Ioseph in Bethleem, quos tamen certum est, habitasse Nazareth. Docet itaque Mariam & Ioseph

Q

Sic se humili-
ate Deo
superbit
Augu-
stus ho-
mo.

Ioseph edicto caesaris coactos, in Bethleem peruenisse. Edictum enim Octauiani Augusti omnes vocabat, quos quos Romanis subessent Imperio. Erat & tunc Iudaea Romanis tributaria facta: Voluit autem Caesar Augustus hoc edicto certo cognoscere quos homines suo subessent imperio, & quanta illorum facultas. Hoc iam olim fecerat David, subens numerari populum, ut non impune. Sed sinamus haec, illa solum tractaturi quae proxime ad rem faciunt. Sententia Evangelistae est, ostendere quo tempore Christus natus fuerit, & ubi, & quo medio ad locum natiuitatis Maria perueniret. Eo, inquit, tempore quo Caesar Augustus edicto publico emisso, voluit totum Romanum orbem censeri, & hoc nomine Ciriace Syriae praeses, a Caesare missus esset in Iudaea, Christus in Bethleem natus est. His autem admonet nos Evangelista rursus veteris prophetiae, quae docebat primum quidem auferendum a Iudaeis sceptrum & ducem, & tunc tandem nasciturum Messiam. Pulchre autem haec conueniunt: Augustus Caesar emittit praesidem suum, ut subditorum accipiat nomen. Christus verus Caesar noster etiam suum habebit praesidem, nimirum Ioanem Baptistam, qui & ipse numerabit eos, qui sub Christi signis forent militaturi. At hic multa diuersitas: Augustus plerasque mundi regiones obtinebat. Christus porro vere dicit: Mihi data est omnis potestas in caelo & in terra: Latior itaque Christi, quam Augusti patet ditio. Adde: Qui Caesari dant nomen, quid aliud quam seruitutem profitentur, & rem familiarum comperiunt arclorem. Qui autem nouo principi Christo dant nomen, longetolerabiliores habent seruitute, seruitute omni humana libertate liberiores. Et enim Domino seruiunt, qui placidius regnat, qui non arripit mortalia, & tamen dat caelestia: Augustus

Ge. 49.

quanquam esset omnium in rebus gerendis dexterimus, tamen multas regiones non poterat armis subigere. At Rex noster, sine vi, sine praesidiis huius mundi, vniuersum terrarum orbem, tot linguas, tot ritus, tot religiones, tot barbaras ac retrusas nationes, in vnam Ecclesiam, velut in vnum regnum congregauit. Huic potentis. Regi in baptismatis fonte nomina dedimus, huic necesse est seruiamus, in sanctitate & iustitia, sicut nos docuit Zacharias, hoc est vera fide & bonis operibus. Ab hoc principe, si quis descuerit ad illius aduersarios daemones, impune non fecerit. Restat enim adhuc alia descriptio, quae futura est in nouissimo die, quando apparebit signum filii hominis in caelo, & congregabuntur ante eum omnes gentes, &c. Sequitur.

Et ibant omnes vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem.

Hoc vrgebat Caesaris edictum, vt singuli in natiuas suas ciuitates, ad natale solum vnusquisque remearet, ipsis praesidiis Romanis profiteretur, nomen, patriam, & substantiam. In hanc enim obedientiam venerunt, qui Deo parere recusauerant, quique hactenus sua imperia imprudenter & impie administrauerant.

Ascendit autem & Ioseph a Galilea de ciuitate Nazareth, in Iudaeam ciuitatem Dauid, quae vocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore, praegnante.

Videmus hoc loci exemplum verae obedientiae ac verae humilitatis. Quoniam diuina prouidentia eo ventum fuerat, vt Imperator idololatra Iudaeis tam bonis quam malis imperaret, non detrectarunt sanctissimi coniuges officium, sed & ipsi proficiscuntur in suam ciuitatem, vnde & genus & ortum duxerant, vt ibi profiterentur, & ge.

Obseru.

Math. 11.

Obseru. 11.

Psal. 131.

Obseru. 12.

1 Reg. 16.

& genus & patriam, & nomen & censum. Plerumque enim fit, vt boni in hoc mundo pari cum impijs premantur iugo. Et bene faciunt Ioseph cum Maria, agnoscunt Dei ordinationem, obediunt Magistratibus, & reddunt Caesari quae sunt, Caesari, & quae Dei, Deo. Nec putes sanctissimis coniugibus suam fuisse felicitatem ignoram. De Maria non est dubium, quoniam ex Luca omne negotium accepimus: De Ioseph autem nos docet Matthaeus, qui huius mysterij negotium ab angelo didicerit. Ad ipsum enim ab angelo dictum est: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Facilis est historia. Obseruandum hoc loci, Luca nobis rursus in memoria reducere veterem prophetiam, qua dictum est: Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Docet enim hic Evangelista, Iosephum fuisse de domo & familia Dauid, & de eadem familia etiam diuam Theorocam Mariam. Obserua item, quam sedulo & diligenter potestatibus obediendum sit. Vides enim hic Mariam praegnantem & partui proximam, per montana transire a Nazareth in Bethleem, ne videatur velle negligere edictum Caesaris Augusti iam promulgatum. Porro quare Bethleem ciuitas Dauid dicta sit, haec ratio est, quoniam Rex Dauid olim ibi habitauerat, & ipse & pater ipsius Iesse ibi sepulti sunt. Sequitur: *Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies, vt pareret.* *Factum est, inquit, Lucas, cum essent ibi. Vbi? In Bethleem. Attendite, o boni, quam inscrutabilia sint iudicia*

domini, quam vere dixerit: Confilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Propheta iam olim praedixerat Messiam nasciturum in Bethleem Iudae. Quis hoc credidisset, comperit habens Mariam & Ioseph non in Bethleem, sed in Nazareth Galilaeae habitationem suam habere. At prouidentia Dei factum est, vt Maria quae in Nazareth conceperat de spiritu sancto, partui proxima in Bethleem veniret. Quae enim semel procedunt de labijs Domini, non faciet irrita. Augustus itaque Caesar Dei prouidentiae & ordinationi ignorans seruit, edicto cogens Mariam a Nazareth in verum & a Deo electum natiuitatis locum venire, & in vtero gestare Imperatorem caeli & terrae. Edictum hoc non debuit vel anticipari vel prorogari, vt sic potuisset Maria post partum illo venire, vel ante partum inde de domum reuerti, vt Nazareth talem haberet puerperam: sed sic disponebat diuina prouidentia, sic stabat consilium Domini, vt dum esset Maria in Bethleem, implerentur dies, vt pareret eum sine humano semine, qui primum hominem etiam citra humanam operam creauerat. De propheta quae testatur Christum in Bethleem nasciturum, si quaeras, sic habet: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in milibus Iuda; ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio a diebus aeternitatis. His significauit prophetam Christum nasciturum in Bethleem, etiam si non sit inter magnificas Iudaeae ciuitates numerata. Ephrata olim dicta est, quam hic Michaeas Bethleem nominat, quo certo demonstrat quam Bethleem velit, nimirum eam quae est tribus Iudae, non eam quae ad tribum Zabulon pertinet. Vocat autem Michaeas Messiam, Dominatorem in Israel, vt verum significaret esse hominem, & addit

Mich.

Gen. 35. & 48.

Ios. 18.

Q ij addit

addit egressum illius esse ab initio à diebus aeternitatis, quibus verbis manifestissimè probatur Christi diuinitas. Porro ne quis existimet hanc prophetiam in Christum non conuenire, ex Mathæo discimus, Principes sacerdotum & scribas populi Hierosolymis, ex hoc Michæa loco Herodi probasse Christum Messiam in Bethleem Iudæ fore nasciturum. Sequitur:

Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.

Sicut natiuitas Domini nostri Iesu Christi citra omnem fastum mundanum contigit, ita & D. Lucas omnem verborum lasciuam in describenda natiuitate ipsa vitauit. Quis enim non videt quàm simpliciter tam mirabilem rem describat? Quid enim simplicius dici potuit? Peperit, inquit de Maria, filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, &c. Quæ est illa parens quæ peperit? Est virgo illa, quæ iuxta Esaiæ vaticinium, concipere debuit in utero. Est Maria illa quam virtus altissimi obumbravit, in quam Spiritus sanctus descendit, quæ citra omnem viri operam concepit. Hæc, inquam est, quæ inter mulieres benedicta est, quam beatam dicere debent omnes generationes. De hac loquitur Lucas: quoniam peperit filium suum primogenitum, filium altissimi, filium non Ioseph, sed Dei, Emanuelem illum, quem nobis propheta Esaias descripsit. Iam igitur tandè impletum est, quod idè Esaias dixerat: Puer nobis natus est, & filius datus est, cuius imperium super humerum ipsius, &c. Iam excitauit Dominus, iuxta Hier. Dauidi germen iustum, vt Israel habitare possit confidenter. Iam Lucas testatur, quæ dixerat propheta in psal. cxxxii iurauit Dominus Dauid veritatè, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Hunc ergo filium

Dei, filium altissimi, filium Abraham & Dauid, cum peperisset Maria virgo citra omnem virginalium claustrorum læsionem, pannis inuoluit, & reclinauit eum in præsepio. Vide paupertatè. Vbi obstetrix? vbi famulæ? Vbi thorus ante quinque aut sex menses magnis impensis extructus? Ipsa sanctissima Theotocos puerpera est, obstetrix est, famula est: præsepium cunæ sunt, aula regalis stabulum: tapetæ simus: vicinæ quæ puerperæ adstant, animalia. Quid dicam amplius? Qui ab æterno vnigenitus Dei existit filius, fit Mariæ primogenitus & vnigenitus filius. Verbum quod in principio erat apud Deum, caro factum est, & habitauit in nobis. Qui Mariæ creator existit, ex Maria nascitur. Qui prædicatur, amictus lumine sicut vestimento, panis inuoluitur. Qui oēs creaturas vestire solet, panis inuoluitur. Et quæ cæli capere non possunt, in præsepio collocatur. Sic se humiliat redemptor noster, sic nasci voluit conditor noster, sic humilis Iesus confundere voluit superbiam nostram. Attendite hic diuites, qui vestræ superbiam & insolentiæ nescitis modum, nec facitis luxuriam diuitem. Si principè agnoscis tuum, in cuius verba iurasti, ne pigeat illius exemplum imitari, & pudeat mētis tuæ. Attendite, o pauperes matres, matrè Dñi nostri Iesu Christi, benedictam inter mulieres, in summa paupertate puerperam agere. Non te ad impatientiam adducat fastus superbarum matronarum, sed potius tuam paupertatem soletur huius puerperæ exemplum. Si quando videris diuites matronas ab aliis & plurimis honorari, non turberis quasi infelicio, sed recordare Christum in præsepio, Mariam in stabulo. Præstat enim cum Maria paupertate contentari, quam cum vxoribus Herodis & Pilati luxuriari. Qui in hoc mundo Christi paupertatem non contemnit, olim Christi

Christi diuitiis fruatur copiosissimè. Et si enim hic prædicatur iacere in præsepio, & non habere locum in diuersorio, & iuxta alium euangelistam, non habere vbi caput reclinet, tamen post dicit: Data est mihi, omnis potestas in cælo & in terra. Noli itaque contemnere puerulum istum, quoniam imperium eius super humerum eius, & qui iam iacet in præsepio, vocatur Deus, fortis, &c. Bene considerandum est quod hic dicitur, Mariam & Christum non habuisse locum in diuersorio, quod quàm verum sit nemo non intelligit. Satanus enim ipse procul dubio sic occupauit omnia diuersoria, vt Christo ne angulus quidem sit relictus. Sed quid dico de diuersorijs? Olim licebat inuenire Christum in alijs ciuium conuentibus, at Satanus etiam Christo præripuit locum: Christus non habet locum, vbi ebrietatibus & crapulæ studeat, Maria non habet locum, vbi ipsi veneris præferuntur. Sed videamus sequentia: Heluidij impij impijissima commenta nihil moramur

Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

Natus erat iam iam Christus in summa paupertate, & debuit innotescere. Quibus autem debuit potissimum innotescere pauper, nisi pauperibus, & qui fastum & voluptatem huius seculi non curant? Christus pastor dicitur est, & in prophetis & in Apostolis, & in Euangelistis, & pastoribus primò innotescere voluit. Quibus pastoribus? Qui in regione illa non ita longè à Bethleem vigilabant, custodiam habentes gregis sui. Tu porro hæc, quantumuis simplicia Lucæ verba non negligas. Magna laus pastorum est, qui digni habiti sunt primi videre natum Messyam, sicut statim audiemus. Vtinam & inter Christianos qui vigilant, proximè Christum vigilarent: Multi vigilant, quos præ-

staret altum dormire. Vigilant iusores, ebriosi, fornicatores, vigilant fures & latrones, sed in regione cæcorum vigilat, non vbi Christus nascitur. Horum vigilate in scripturis dormire vocatur, quoniam his, sceleribus intendentes, non animaduertunt infernalem latronem, suis ipsorum insidiantem animabus. Ad Christianos omnes dictum est: Vigilate quia nescitis diem, neque horam. Et omnes Christiani pastores sunt, & gregem proprium habent. Hic pueros, ille familiam: tu, si nihil aliud, certè animam habes, quam dormitione tua perdere posses. Huc pertinet quod Petrus admonuit dicens: Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester Diabolus, circuit tanquam leo rugiens, cui resistite fortes in fide. Ad exemplum itaque pastorum, illorum vigila super gregem tuum, super animam tuam, super familiam tuam, ne Satanus præter omnem opinionem veniat, & aliquid ex tuis depredetur. Sunt Episcopi & Paroeci pastores, sunt qui Magistratu funguntur, pastores, & his incumbit vt nihil somnoletè agat, sed proximè Christum vigilent, semper ad huius voluntatem respicientes. Sequitur.

Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

Angelus Mariæ, angelus Ioseph, angelus iam postoribus etiam Christum verum Messyam annunciat: Erat Herodes Hierosolymis, erant Pharisei, erant Pontifices & Scribæ, sed ad hos non venit angelus, indigni erant tali nuncio, quoniam non credidissent. At pastoribus vigilantibus adstat angelus, digni enim sunt angelica visitatione, qui aliis stertentibus & dormientibus ipsi super gregem sibi commissum vigilant. Aliis autem quorum paulo supra mentionem fecimus, qui proximè Satanam vigilant, hoc est

qui impuri intenti sunt sceleribus, non assistit Angelus, sed Satanas ipse: Sic diuitibus quos sola auaritia insonnes reddit, non bonus Dei angelus, sed angelus Satanæ adstat, non ut confoletur, sed ut in desperationem adigat. An non recordaris huius quod in euangelio ad auarum dicitur: Stulte hac nocte animam repetet à te, & quæ congregasti cuius erunt? Vide igitur quomodo vigiles, & cui rei inuigiles. Cæterum ut ad verba Lucæ redeamus, paucis hic rem absoluere licebit. Non loquitur Lucas, Angelus venit ad Pastores, sed: ecce assistit illis, quod declarat repentino motu ipsis adfuisse. Angeli enim nullo locorum interca pedine remorantur, sed in momento sunt quò mittuntur. Claritas autem Dei circumfulsit illos, quoniam lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, iam orta erat, ad illuminandum eos, qui iuxta Zachariæ dictum, in tenebris & in umbra mortis sedebant: De timore quem homines ex conspectu angelorum concipiunt, semel atque iterum in superioribus diximus.

Et dixit illis angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate David.

Angelorum bonorum est, eos quos turbauerunt, rursus consolari, id quod & in superioribus iterum atque iterum demonstraui. Nolite, inquit angelus, timere. Sic Zachariæ dixerat: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Sic Mariæ dixerat: Ne timeas, Maria, inuenisti gratiam apud dominum. Quis autem non consolationem acciperet, audiens suam deprecationem esse exauditam, vel se inuenisse gratiam apud Dominum? Et profecto quæ angelus pastoribus annunciat, plena consolationis sunt:

Nolite, inquit timere. Ecce enim Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Gaudium erit commune, sed vos digni habiti estis, quibus primo annunciareretur. Vobis pastoribus annunciat, quod sapientibus & prudentibus huius seculi absconditum est: Vos contempti pastores, quibus vix conceditur Pilatum, vel Herodem, vel Annam, vel Cayapham alloqui, vos, inquam, tam præciosum euangelium, primi annunciat bitis mundo. Quale hoc euangelium? Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus. Magnifica sunt hæc verba, & digna quæ angeli ore primò proferatur. Natus est vobis hodie saluator, quæ omnium ora prophetarum prædixerant, quæ omnes Prophetæ & Patriarchæ desiderauerant, in quem omnis Israel sperauerat. Hic natus est hodie: Hodie natus est vobis, non Dux, non Rex, non propheta veteribus similis, sed seruator. Moyses, Iosue, Cyrus & alii plura beneficia populo Israel præstiterunt, at nihil est, ad hoc collatum quod ab hodie nato seruatore expectare licebit. Nemo vnquam antea in mundum natus est, qui liberare potuerit populum Israel, sed hodie natus est Seruator, qui est Christus Dominus, nimirum Messias, quem omnes Iudæi tam diu expectarunt & desiderarunt. Hoc gaudium angelus Pastoribus annunciat, & addit natiuitatis locum, ne quid desistant. Natus est vobis, inquit, Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate David, quæ erat Bethleem, hoc quod & in superioribus annotaui. Pulcherrimo ordine angelus omnia prosequitur, Legationem suam diligentis prosequitur, omnes circumstantias suo ordine adaptans. Summa Euangelij est, ut annunciet Messiam natum in hunc mundum. Addit: Quibus, hoc est in cuius commodum. Vobis, inquit, omnibus in genere, non

solis

solis Iudæis, nec solis Ethnicis, sed omnibus: erit enim gaudium hoc, inquit, omni populo. Addit tempus: Hodie natus est, non iam diu natus, nec multis retro seculis nascetur: sed hodie natus est, non alio tempore. Addit locum: in ciuitate David, hoc est, in Bethleem: sic enim prædixerant prophetæ. Quod nomen eius: Christus Dominus, nimirum Messias, rex & sacerdos. Addit Angelus:

Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.

Hæc si audit Iudæus, si audit Ethnicus, quid dicet? non ridebit: Quæ est ista Euangelizatio angelica, ut ad signandum Iesum Christum Dominum, infantem pannis inuolutum, reclinat in præsepio clamer? Sunt ne ista tria, infantia, panni, præsepium, tria præstantia signa, ut testentur saluatorem? Cur pro signo tanti signati aliquid esse leste non dedit? Cur non induxit in signum, illius noctis insolitam claritatem? Cur ei locutionem pro signo non dedit? Inueniuntur alia signa data in manu Moyse & Aaron, Helix & Helizæ, & multorum prophetarum, ut eorum dicta & facta crederentur. Quamobrem pro tanto domino, ut in cognitionem aueniat, designando, tam vilia signa sunt inducta, ut inuolutus pannis, & positus in præsepio: saluator omnium crederetur. Erant ne pastores tantæ prudentiæ, ut ex tam vili signo eum crederent omnium saluatorem? potius autem debuit ex signo dato accepisse contemptus. Vox angeli, & alia quæ circa pastores facta sunt, sufficientia fuerunt testimonia, ut pastores nihil humile cogitarent. Nec erat moris, ut puerpera recumberet in stabulo, vel infans poneretur in præsepio. Adde, Christus sua diuinitate non voluit saluare mundum, sed humanitate sua. Pauperes habuit parentes Christus, peregrè natus est.

Pauperibus annunciarum voluit, & voluit in paupertate à pauperibus inueniri. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, ait Apostolus, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, ut illius inopia vos diuites essetis. Non te moueant panni, vel præsepium, sed cogita quis sit ille, qui pannis inuolutus in præsepio iacet. Infans hic prædicatur, qui verbum Dei ab æterno est. Infans est hic, qui linguas infantium, iuxta prophetam, facit disertas. Infans hic est qui os & hominis linguam condidit. Infans hic denique est, qui post prædicabitur facere, ut muti loquantur, & surdi audiant. Pannis inuolutum noli contemnere, quoniam is ipse est, qui credentes sibi, perpetua & beata immortalitate vestit. Pannis inuolutus hic iacet, qui in extremo iudicij die clamabit ad electos: Nudus fui, & cooperuistis me. Pannis inuolutus hic iacet, qui postea nudus pro nobis in ligno pependit. Nec fugit in infantia præsepium, qui vitæ factus non abhorruit crucem. In præsepio collocatur, qui dexteram patris nunquam deseruit. Hic audis pannis & præsepium, in morte audies pannis & sepulchrum. Pannitam testatur natum, & post testabuntur à mortuis reuocatum.

Et subito facta est cum angelo multitudo cælestis exercitus laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Qui vni angelo non credit Christum natum in Bethleem, pannis inuolutum, iacere in præsepio, vel innumeræ multitudini credat, & ex intuitu cælestis exercitus discat qualis sit imperator, qui infans in præsepio iacet. Certe ex auditione angelici exercitus, pastores facile potuerunt concipere, non esse rem ludicram quæ ab vno angelo nuntiata fuerat. Ostendit autem hic exercitus cælestis militiæ, quo sit animo erga humanum genus, nimirum amico & beneuolo. Quod enim hic hymnizant, hoc

Q. iij. est,

est, ineffabili more, non tam laudant Deum, quam nobis congratulantur nostram felicitatem, ut quorum saluator iam natus sit. Amant enim nos Angeli coelestes, turbantur nostra miseria, & gaudent de nostra felicitate, id quod Euangelium non vno in loco demonstrat. Gaudium est angelis Dei, inquit Christus, super vno peccatore penitentiam agentem. Et iterum: Videte ne contemnatis vnum ex pusillis istis qui in me credunt: Angeli enim eorum semper vident faciem patris mei qui in caelis est. Alibi turbantur videntes miserum seruum à conseruo nequam iniuriam pati. Alibi memorantur preces & eleemosynas nostras in conspectum Dei offerre. Sunt enim omnes administratorij spiritus, missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis aeternae. Adde his quod in veteri testamento non semel leguntur angeli pro pijs contra impios bellare. Nec incredibile est, quin si quoquo modo fieri potuisset, utique pacem fecissent inter nos & Deum: at quoniam ipsis impossibile fuerat, laetantur & exultant quod Christus Dei filius, ut hoc negotium expediat, in hunc mundum venerit. Voluissent, inquam, hominibus praebere auxilium, & eis ab eorum infirmitatibus tribuere sanitatem, sed videbant multo inferiorem suam esse medicinam, quam illorum cura poscebat. Porro ut de exemplo possis intelligere (Origenis haec sunt) vide mihi urbem in qua aegrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeatur manus: sint diuersa vulnera, quotidie in emortuam carnem serpens putredo penetret: & tamen medici qui adhibiti sunt ad curandum, nequeant alia vltra inuenire medicamenta, & artis suae scientia magnitudinem mali vincere. Veniat autem aliquis Archiater qui habeat summam in arte notitiam, & illi qui prius sanare nequiverant, cernentes Magistri

manu putredines cessare vulnerum, non inuideant vel infirmo sanitatem, vel magistro honorem, nec liuore crucentur: sed in laudes erumpant Archiatri, & praedicent Deum, qui & sibi & aegrotantibus tantae scientiae hominem miserit. Sic & Angeli videntes Deum praestare hominibus, quod ipsi praestare non potuerunt, in laudes Dei erumpunt, & hominum felicitati congratulantur, dicentes: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Haec autem angelica cantio significat, nihil ex hoc negotio gloriae deberi, nec angelis nec hominibus, sed vniuersam gloriam deberi bonitati diuinae, quae nobis quos condidit miro consilio prospicit à caelo, ut intelligamus, illinc nobis proficisci, quae quid magnificum aut salutariter obtigerit, in terris nihil aliud optandum quam pacem, quae peccatis abolitis nos Deo conciliet, quae nos mutua charitate conglutinet. Haec est enim pax, non mundi, sed quae omnem sensum exuperat, quaeque praeponderat vniuersis mundi felicitatibus. Gloria quoque Dei magnifice illustrata est, vbi spiritu Christi tam multi ipsum Deum agnouerunt & adorauerunt. Pax in terra beata confecta est, dum plurimis à Deo per Iesum Christum aditus ad patrem contigit: de cuius gratia qui securi sunt, ita pacatis & tranquillis animis existunt, ut boni omnia consulant, & pacem, quantum in ipsis est, cum omnibus hominibus habeant. Gloria, inquit, in excelsis Deo, qui sola misericordia ductus, filium suum misit in mundum, ut pacem faceret inter Deum, & homines in terris, qui hoc Dei beneficium puris mentibus agnoscunt. Haec enim sola bona voluntas est, quae ad Dei voluntatem sese in omnibus accommodat. Porro cantum hunc angelicum Ecclesia tam per multa secula in

vfu

vfu habuit, sic ut ferè singulis diebus in Missae sacro recitare soleat, id quod S. Thelesphorus papa Anno Domini cxliij. instituit, quod verò huius cantici adiectum est, Symmachus papa an. Domini cccxciiij. perfecit. Id ipsum etià historiae testatur.

Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in caelum, pastores loquebantur ad inuicem: Transseamus vsque Bethleem, & videamus hoc verbum quod factum est: quod fecit Dominus, et ostēdit nobis.

Magnam haec arguunt fuisse pastorum fidem, qui simulac angeli sese recepissent ad altiora, statim deliberant quid faciendum sit. Audierant enim ab angelo: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in praesepio. Consilium igitur inter se conferunt boni viri, non dubitantes de dictis angeli, sed cupientes plenius cognoscere quod audierat. Transseamus, inquit, Bethleem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis. Audierant enim Saluatorem natum in ciuitate David quae vocabatur Bethleem, ideoque non putant longius differendum, neque hoc mysterium ociose indicatum esse. Si Deus magnum quid perfecit in Bethleem cuius agnitione nos putat dignos: quid ni festinaremus hoc ipsum videre? Bona confabulatio, bonaque consultiatio est, qua consilium capitur de quaerendo Iesu, & de diuinis ipsis operibus considerandis. Domus Dei, templum Dei, domus orationis Bethleem spiritualis est, vbi verbum Dei, filius Dei inuenitur: ad hanc igitur Bethleem visitandam mutua debebat esse Christianorum cohortatio. At plerumque pastorum voces inter Christianos non audiuntur, etiamsi non desint mutuae cohortationes. Transseamus, inquit pastores, vsque Bethleem, &c. Quid nostri? Transseamus, inquit, ad seducendum proximum, & sicut apud Salomonem dicunt im-

pii) insidiamur sanguini, abscondamus tendiculas contra infontē frustra: Omnem preciosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis, &c. Alii dicunt: Transseamus vsque ad pocula, ad tesseras, ad scorta, &c. Rarus est qui pastoribus nostris pijs ad Christum tendentibus se comitem praebat. Porro quoniam omnis cohortatio & consultiatio frustranea est, quae in opera sese non extendit, ideo sequitur:

Et Venerunt festinantes, & inueniunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in praesepio. Videntes autem cognouerunt de verbo hoc quod dictum erat illis de puero hoc.

Nihil difficultatis hoc loci est. Ostendit enim his Lucas Angeli promissa verificata fuisse, qui praedixerat pastores talia inuenturos. Declarat item praesens locus, quantus fuerit pastorum ad haec videnda amor, quantumve desiderium. Raro certè corpus festinat, nisi aliqua mentis affectio festinare compellat: & ipsa tarditas ad quaerendum nullius aut modici amoris argumentum existit. Amor addit alas, ait ille. Festinant itaque pastores boni, ut iam diu à multis expectatum Messiam suis ipsorum oculis videant. Venerunt Bethleem, & inueniunt iuxta quod dictum erat ad illos. Bona festinatio, quae ad Mariam & huius filium Iesum festinat. Sic bona festinatio erat, quando Maria festinabat per montana, ut Elizabethae inseruiret. Bona item festinatio, quando festinat Abraham in obsequio hostium. Tales festinationes procul dubio ad Christum mittunt: at qui festinant ad perpetranda mala, sicut paulo supra diximus, horum iudicium, ut Apostolus dicit, non tardabit. Verum nos surdis haec canimus, ihs, inquam, qui dicta nostra cum risu & cachinnis accipiunt, & in die Domini, quam impune nihil huiusmodi fecerint, intelligent. An ne magna im-

probia

probitas est, ad bona facienda semper dormire, ad mala vero perpetranda etiam citis equis esse velociores! Gens sine consilio est, ait scriptura diuina, & sine prudentia. Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

Et omnes qui audierant mirati sunt, & de his, quae dicta erant a pastoribus ad ipsos.

Quoniam pastores boni audierant ab angelo hoc gaudium fore commune omni populo, ipsi rebus omnibus rite exploratis, nihil occultant, sed rem gestam fideliter referunt, id quod iuxta Dei beneplacitum factum esse, nihil dubitamus. Igitur sicut antea audimus, populi mirati sunt de mirabili natiuitate Ioannis Baptistae, ita & nunc qui pastores audiunt, admirantur, nec temere: erat enim res admiratione dignissima. An non res miranda, esse Christum Dei filium, verum Messiam non Hierosolymis in regia ciuitate, sed in Bethleem? An non admiratione dignum, quod creator omnium, pannis inuolutus, iacet in praesepio? Quod Dei filius hoc celauerit scribas & Pharisaeos, & tam infimae fortis homines voluit habere praecones? Qui ab angelis in caelestibus praedicatur, voluit primum visitari a pastoribus? Sed dignum est, ut pastor omnium alios non malos pastores non contemnat. Aegyptij pastores quidem contemnunt, at Deo boni pastores pretiosi sunt & chari. Bonus pastor Abel, bonus pastor Abraham, bonus pastor Moyses, David & alij. Vides pastorum priuilegium. Pastor primus Dei martyr fit, primusque Dei sacerdos. Ex pastore Abraham semine redemptor mundi Christus nascitur. Pastor Moyses populum Israel ex Aegyptiaca miseria & miserima captiuitate educit. Pastor David vir secundum cor Dei dicitur, & populo Israel magnificus rex praeficitur. His adde pastores, qui iam praedicantur

post angelos primi Euangelistae, qui primi homines hominibus annunciant natum Christum. Vides iam quomodo innotuerit Christus? Angeli pastoribus, pastores aliis hominibus annunciant, ut sic Deo ministerio hominum homines doceat. Tu itaque noli contemnere verbi Dei ministros, qualescunque tandem sint, modo Christum sincere doceant. Non omnia possumus omnes, ait ille. Et differenter distributa sunt Dei dona. Qui non habet Gamaliel, vel pastoribus contentus sit.

Maria autem conseruabat omnia verba haec, conseruens in corde suo.

Pastores annunciant, auditores admirantur. Occasionem ex hoc textu accepi, demonstraturus quam sedulo verbo Dei incumbendum, exaggerans Mariam post Angelos ne pastores quidem contempsisse. Maria, inquit, omnia conseruans, singula in corde suo conseruat. Neque enim dubium est, quin pastores omnia quae ab Angelis audierant, Deiparae virgini annunciauerint, nimirum quid nunciarit Angelus, quid cecinerit caelestis militiae chorus. Haec itaque probe expendit Diua virgo, cum his quae circa se facta fuerant: admiratur praesentia, & sperat maiora. Miraculis plena sunt omnia, summa humilitas ubique summa sublimitate miscetur. Infans in utero concipitur, sed angelo internuncio, spirituque sancto opifice. Puer nascitur, sed e virgine matre: reclinatur in praesepe, sed angeli gratulabundi canunt e caelis: Latitat in obscuro loco, sed caelum nati sublimitatem adorat. Haec omnia diua Theotocos contemplatur, & confert cum his quae audierat siue ex prophetis siue ex angelis. Ita pij solent virginis exemplo in operibus Dei cogitans immorari, vnde & pietas mira percipit incrementa: reliqua vero perinde atque aspidum venena rescium. Sicut enim malae cogitationes, ut de voluptatibus

tibus & de immundis aculeis relinquunt in corde hominis: ita & pia cogitationes pios quosdam affectus in hominis corde accendunt. Disce itaque exemplo Diuae virginis caelestia meditari, & amplius expectare pietatis fructum. Sequitur:

Et reuersi sunt pastores, glorificantes & laudantes Deum in omnibus, quae audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.

Beati pastorum oculi, quoniam viderunt quae multi reges & prophetae voluerunt videre, & non viderunt. Viderunt enim illi Christum natum, quem alij longe antea promissum iam diu expectauerant. Quo viso, pij atque sancti pastores, reuertuntur ad opera sua, ad custodias suas, glorificantes & laudantes Deum, qui se tali gratia dignos fecerat, ut quemadmodum ab angelo audierant etiam comperissent. Et nostrum est summis laudibus diuinam extollere bonitatem, quae nos huius infantis, quem pastores in praesepe salutarunt, participes ac fratres fecit. Quomodo vero laudandus sit Deus, in cantico D. virginis Deiparae, & in hymno boni sacerdotis Zachariae discere possis. Quae hic allegorice de pastoribus dici & admoneri possent, differemus in alium Euangelii locum. In his certe tribus articulis cardo vertitur, Vt Iesum primo omnium in praesepe, hoc est in scripturis sanctis quaerant, quaesitum ac inuentum praedicent, praedicatum laude prosequantur & gratias. Sed nos posthabitis pastoribus, ad Christum redeamus.

Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus: quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur.

Pauca quidem haec verba sunt, sed longiorem videntur requirere tractatum. De negotio enim circumcisionis,

hoc est, de usu & fructu eius multa disputantur: nos tamen ea qua possumus breuitate totum negotium expediamus. Et principio quidem putamus Christianos haud ignorare quae tempore circumcisionis lex lata fuerit, nimirum quod ea ipsa non ex lege, sed ut Christi verbis utamur, ex patribus sit. Ad Abraham enim primum omnium dictum est: Hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumciderit omne masculinum, & circumcideris carnem praeputij vestri, ut sit in signum foederis inter me & vos. Infans octidierum circumciderit in vobis. Masculus cuius praeputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Haec lex deinde in Leuitico repetita est his verbis: Die octauo circumciderit infantulus. Quae quidem lex in ipsa profectioe filiorum Israel per defectum neglecta est, ut patet Iosue cap. v. vbi sic legimus Dominum ad Iosue locutum: Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundo filios Israel in colle praeputorum. Populus qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris rarissimae solitudinis incircuncisus fuit, donec consumerentur qui non audierant vocem Domini. Post nec aliquid alia lex maiore cura & religione custodiebatur atque haec: Sabbathum magis obseruabat, at in Sabbatho circumcisio fiebat, ut quae longo intervallo post se relinqueret Sabbathum. Existimabant Deum nullius praeccepti neglectu perinde offendi. Et urgebat quod Abraham dictum fuerat: Omnis masculus cuius praeputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo. Neque enim hic temporalis terror mortis incussus est, ut Augustinus etiam admonuit, sed terror aeternae damnationis: & quod est octauo die non circumcidi, hoc est in Christo non baptizari, & quod est perire de populo suo, hoc est

Gen. 17.

Leuit. 12.

Iosue 5.

August. contra Pela. & Celest. li. 2. cap. 30. Contra Iulian. Pelag. lib. 3.

est, non intrare regnum caelorum. Propterea iuxta eundem D. Augustinum, nisi circumcisus fuisset Isaac, periisset, nec immerito, quia ex hac vita, quod per generationem damnatam damnatus intraverat, sine signo regenerationis exisset. Breuiter, hoc signum circumcisionis datum fuerat praeter caetera in remedium contra peccatum originis, in cuius locum iam successit Baptismus. Porro quoniam haec lex, circumcisionis nimirum, tantae fuerat autoritatis, & Christus non venerat legem soluere, sed adimplere: ideo & ipse circumcidi voluit, quo & sic legem adimpleuit, & nos ab ipsa legis miseria redemit. Pro me, inquam, seruauit adeoque impleuit legem, ita ut & ego, & quotquot credimus in Iesum, non obstrigamur. Iesus enim cum opus non haberet, circumcisus est, & eam circumcisionem legisque reliquae impletionem credentibus suis gratis donauit. Quod cum ita sit, non veriti tamen sunt olim quidam e Iudaeis eam legis consuetudinem in Ecclesiam ducere, hocque ex non intellectis scripturis. Sic enim argumentabantur: Quod Deus semel in sempiternum statuit, nunquam ipse mutari concedit: atqui statuit circumcisionem in sempiternum, in foedus aeternum, Ergo impii agunt qui absque circumcisionis signo sibi vitam pollicentur aeternam. His respondemus paucis, Quod Deus in sempiternum seruari voluit, nemo Christianus abolere contendit: Atqui circumcisio tale quid non est, absurdè itaque argumentantur siue Iudaei, siue Nazaraei. Dicant nobis boni illi homines, nunquid hoc scriptura praedicat, quod Deus circumcidendi ritum indixerit in aeternum? Nascendi & generandi successio aeterna erit minime, & lex circumcidendi aeterna esse poterit? Quid ergo? Ipsa scripturae verba melius inspiciamus, ne vllatenus excusabiles illos esse suspicemur. Quid Deus vo-

Idem contra eundem li. 3. ca. 18.

Idem contra Cre-scen. li. 1. cap. 31.

luit esse aeternum? Pactum suum, foedus suum. Quod est illud foedus, quod est illud pactum? Nunquid ipsa circumcisio foedus, aut pactum? Non utique, sed est foederis vel pacti signum. Cum enim dixisset Deus: Circumcidetur ex vobis, omne masculinum, & circumcidetis carnem praeputii vestri, statim addit: ut sit signum foederis inter me & vos. Non ergo circumcisio foedus, sed signum foederis est. Et quantum distat inter testatoris scriptum, & ipsius quod impressit sigillum, tantum distat certum est inter eam quae ad Abraham facta est seminis, qui Christus est, promissionem, & ipsam circumcisionem. Promissio itaque seminis & benedictionis pactum est, circumcisio vero pacti signum. Et pactum quidem, dixit Deus sempiternum: perpetuo enim erit Deus filiorum Abraham, & in sempiternum benedicet illis. At cum dixisset de circumcisio, ut sit in signum foederis, non addidit in aeternum. Ex his itaque apertum est, quam imprudenter, imò quam impie Iudaei & Nazaraei circumcisionis iugum Christianis imponere conati fuerint. Patet item quam imprudenter Iudaei hanc sic mordicus obseruant. Quid faciunt cum chyrographo, cum diffiteri non possint, quin redemptio facta sit? An non fidelis Deus inuentus est, qui quod Abraham pollicitus est, hoc ipsum iam diu exhibuerit? Promisit Messiam ex semine Abraham proditurum, at hoc ipsum factum esse, totus mundus clamat. Soli Iudaei contra suam ipsorum conscientiam repugnant. Certè ablatum est sceptrum de Iuda, cessauit vinctio, Danielis hebdomadae completae sunt, Virgo genuit Emanuelem, & nihil à Christo nostro Domino factum est, quod non praedixerint prophetae, ab ipso promisso Messia complendum. Sed satis superque diximus, ad ostendendum, circum-

Foedus aeternum non signum foederis.

circumcisionis legem non esse perpetuam, eamque frustra à Iudaeis obseruari. Caeterum non frustraneum erit his adiungere, quare Christus circumcisus fuerit, & quare Christiani in hoc negotio Christi negligant exemplum. Vtrumque certè Iudaei catholicis obijcere solent. Quare autem Christus circumcisus fuerit, ex multis causis pauca exponemus. Circumcisus itaque est, ut sua circumcisione circumcisionis legem & impletet pro nobis & aboleret. Secundò, circumcisus est, ut circumcisus, legitimus & irreprehensibilis minister, salutis suae gratiam praedicaret. Neque enim vtilis fuisset de Abraham semine procreatus, qui signum quod Abraham mandatum fuerat, non accepisset. Circumcisionem autem accepit, ut in ipso Iudaei scandalum accipere non possent. Sic & Apostolus Timotheum circumciderat, factus Iudaeis Iudaeus, ut Iudaeos lucrifaceret. Rursus altam circumcisionis causam in Christo ponit Diuus Augustinus, iniquiens: Dominus humilitatis viam docens, Sacramenta quae hic inuenit praenunciationis suae suscipere dignatus est: non ad suae purgationis adiutorium, sed ad nostrae pietatis exemplum, ut scilicet ostenderet nobis quanta deuotione suscipere debemus ea, quae illum iam venisse testantur, quando ipse suscipere dignatus est, quae illum venturum significabant. Est & haec non minima causa, quod circumcisus probauit se veram & naturalem ex virgine suscepisse carnem, id quod haeretici quidam negauerunt olim. Restat nunc ut doceamus, quare Christiani non circumciduntur ad exemplum Christi. Ad hoc respondet Diuus Augustinus: Circumcisio signum fuit promissi filij Dei, id est, Christi, quoniam nato, cessare oportuit signum promiss-

Quare ad exemplum Christi, non circumcidantur Christiani.

Vide E-piph. lib. 20. ca. 30.

Contra literas Petilia. li. 2. cap. 37.

Quest. Vet. & no. test. quaest. 50.

tionis, ita tamen, ut ipse promissus aduentus, signum patris acciperet, ut sciretur is esse, qui promissus fuerat omnes gentes iustificare per fidem, in circumcisione cordis. Cum itaque quaeritur: Cur iam non circumcidatur carne Christianus, si Christus non venit soluere legem, sed adimplere? Respondeo: Imò iam ideo non circumciditur Christianus, quia id quod eadem circumcisione propheta tabatur, iam Christus impleuit. Circumcisio erat signum, quemadmodum supra diximus, fidei Abraham, fides autem Abraham credebatur venturum Messiam, Ergo qui circumciduntur, credunt quod Abraham credit, nimirum Messiam promissum certò venturum. Cessante autem hac fide, cessare debuit & signaculum fidei. Quomodo enim non maxima stultitia est, credere eum venturum, qui iam diu venit. Illi ergo circumcidantur, qui Christum venisse, cum Iudaeis negant, & sic arguant Deum mendacij, qui vbique & semper fidelis in promissis suis inuentus est. Breuiter, Der brief ist abgelest, nec est ut alium credamus venturum Christum. Qui hodie circumcisus est pro nobis, hunc amplectimur, huic credimus, per hunc benedictionem illam speramus, quam Deus Abraham, Isaac & Iacob, Abraham iam olim promiserat. Et tantum quidem de circumcisione, iam de impositione nominis videndum est. In ipso enim circumcisionis die, Luca teste, vocatum est nomen pueri IESVS, quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur. Quid nomen hoc IESVS velit, Angelus ipse demonstrat, dicens ad Mariam quidem: Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM, Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur.

Augusti contra Faustii, lib. 19. cap. 9.

Augusti quaest. vet. & no. test. 4. 14.

De impositione nominis.

R. Ad

Ad Ioseph verò: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam: Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum, Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorū. Hic itaque intelligimus & ab angelo annunciatum, & hoc ante partum, à deoque etiam nominis interpretatio nem, scilicet quod à seruando Seruator dictus fuerit. Et pastoribus annunciatum fuerat, Saluatorem in ciuitate David natum, &c. Obserua itaque quid sibi velit Seruatoris nostri nomen, & sic vitam tuam institue, vt quemadmodum à Christo Christianus vocatus es, ita & à Saluatore Saluatus vocari possis. Saluator enim est omnium quidem, ait Paulus, maxime autem fidelium. Et Christus ipse: Non enim misit Deus filium suum in hunc mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Et in conuersione Zachæi: Venit enim filius hominis querere & saluum facere quod perierat. Itaque quantum est in me dico, omnibus saluandis venit, ergo qui non saluatur, sua culpa perit. Habuerunt Iudæi alios Iesus, Iesum scilicet Naue, & Iesum Iosedech: Verum hi ad illum collati, vix tam egregium nomen merentur. Corpora enim illi duo liberare potuerunt, & templa in terris construere: sed corpus & animam ex captiuitate educesse, & tyrannidem Satanæ comprime re, non erat humanarum virium. Vni Christo tam speciosus seruabatur de hoste maximo, atque de pestilentissimo illo tyranno triumphus. Cæterum si typum Seruatoris nostri penitus contemplerur, inuenire licebit in Iosue, hoc est, in Iesu Naue pulchram adaptationem. Iosue filios Israel non potuit introducere in terram promissionis, nisi prius in circuncisos petrius cultellis circuncis-

1. Tim. 4
Ioan. 3

Iesu no-
men in
veteri
Test.

disset: Sic & Iesus noster, vtunque vocetur Saluator, neminem introducet in hæreditatem promissam, nisi prius introducendus fuerit circuncisus. Neque enim putes ideo Christianos carere circuncisione, quod Iudæicam non habent: Est enim & nobis nostra circuncisio. De Baptismo, qui in Circuncisionis successit locum, iam nihil dicemus, sed de alia quadam Circuncisione, cuius frequens in Veteri Testamento fit commemoratio. In Deuteronom. cap. decimo legimus: Circucidite præputium cordis vestri. Et cap. xxx. Circucidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, vt possis viuere. In hac circuncisione non habet locum quod Paulus Galatis dicit: Ecce ego Paulus dico: Si circucidamini, Christus vobis nihil proderit. Sed sic hoc loci loquendum est: Nisi circucidamini, Christus vobis nihil proderit. De circuncisione loquimur spirituali, qua circucidi possunt omnia membra nostra, tam interna quàm externa. Hieronimus ad circuncisos Iudæos loquitur: Circucidite Domino, & auferite præputia cordium vestrorum. Sic Stephanus Iudæos vocat incircuncisos corde & auribus. Vestra itaque circuncisio est, vt circuncisæ sint aures vestræ, secundum verbum Dei, vt vocem non accipiant obrectantis, vt maledici & blasphemæ verba non audiant, vt falsis criminationibus, mendacio, irritationi non pareant. Opulentur, ne iudicium sanguinis audiant, aut impudicis canticis & theatralibus sonis pateant. Nihil obscenum recipiant, sed ab omni scena corruptionis auersæ sint. Hæc est Circuncisio, qua Ecclesia Christi aures suorum circucidit infantum. Istæ, credo, sunt aures, quas in auditoribus suis requirebat Christus, dicens

Circucisio
Christi
Christianorum

Deut. 10

Deut. 30

Gal. 3

Hier. 46

Act. 7

Orige.
Hom. 10.
in Gen.

dicens: Qui habet aures audiendi, audiatur. Veniamus si vultis & ad labiorum circuncisionem: Ego puto quod incircuncisus sit labiis, qui nondum cessauit à stultiloquio, à scurrilitate, qui bonis derogat, qui criminatur proximos, qui instigat lites, qui calumnias mouet, qui fratres inter se falsa loquendo committit, qui vana, incepta, secularia, impudica, proterua, blasphema, & cætera quæ indigna sunt Christiano ore proloquitur. Si quis vero ab his omnibus continet os suum, & disponit sermones suos in iudicio, verbostratem reprimat, linguam temperat, verba moderatur, iste merito circuncisus labijs dicitur. Circucidendæ etiam sunt manus à rapinis, à furtis, à cædibus, & ad sola Dei opera pandendæ. Circucidendi sunt pedes, ne veloces sint ad effundendum sanguinem, & ne intrent in concilium malignantium, sed vt tantum pro mandatis Dei circumeant. Circucidantur & oculi, ne concupiscant aliena, ne videant ad concupiscendam mulierem. Qui enim erga sceminarum formas lasciuo & curioso oberrat aspectu, iste incircuncisus est oculis. Quod de auribus, oculis, manibus & pedibus diximus, de aliis membris intelligendum pari ratione putamus: Hæc itaque de circuncisione Christianorum, præmissis adicere placuit: iam ad ordinem intermissum accedamus.

Psal. 111.

Et postquam impleri sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege domini. Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum domino vocabitur: Et vt darent hostiam secundum quod dictum est in lege domini, par tururum, aut duos pullos columbarum.

Tria legis Mosaicæ præcepta hic leguntur impleta à Deipara virgine,

quæ singula ex fontibus suis quærenda sunt, sic enim apertum fiet, quid sibi Lucas hic velit. Primum mandatum est. Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septē diebus. Et subditur: Et die octauo circucidetur infantulus, ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: Huic legis mandato se submisit Diua virgo Maria, cum tamen legi hac in re nihil deberet, vt quæ nullo suscepto semine, sed de Spiritu sancto, virtute altissimi obumbrata concepit, ac virgo peperit. Voluit autem Maria dignissima subiici legi, & quasi purgari in templo, neque ante tempus à Moysē præscriptum, publicè versari, ad dandum obedientiæ ac humilitatis exemplum, ad vitandum scandalum Iudæorum, ad confirmandum se aliis mulieribus illicitis & honestis. Adde quod Maria propalare non debuit, quod Deus occultum esse voluit. De hac itaque lege Euangelista dicit, Mariam obseruasse dies purgationis, hoc est, non in publicum venisse, nec templum ingressam, donec complerentur dies illi quadraginta, quos lex præscripsit in genere omnibus mulieribus, quæ suscepto semine, iuxta communem naturæ cursum masculos pepererunt. Completis ergo his diebus, Maria & Ioseph tulerunt illum, infantem scilicet Iesum, in Hierusalem, vt sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, hoc est omne primo genitum, sanctum Domino vocabitur. Altera hæc lex est, quam Maria, licet non teneretur, voluntariè, ad cauendum scandalum, implere voluit: Charitas enim in virgine nesciebat legem, nec vllis terminis coarctabatur. Non uerat proculdubio Diua virgo & Mater Dei, filium suum non posse sanctiorem fieri, neque vllam externam sanctificationem suscipere, vt qui ipse omnes

Leuit. 12

R ij

sancti

sanctificat, quotquot sanctificantur. Adde quod Christus vuluam matris non referauerit, sed non violatis virginalibus claustris verè verus homo natus fuerit. Porta hæc clausa erit, ait Ezechiel in figura, & non aperietur, & vir non transiet per eam, quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam. Porro quod sequitur parentes pro puero Iesu dedisse, iuxta legis præscriptum, oblationem, par turturum aut duos pullos columbarum, sic in lege scriptum legitur. Cum expleti fuerint dies purificationis suæ, mulier pro filio siue pro filia deferet agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ siue turturem pro peccato, &c. Quod si non inuenit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato, orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur. Ex his tu iam vide paupertatem Christi, qui supra non habuit locum in diuersorio, iam non habet agnum quo redimeretur, sed oblatione pauperum redimitur: Iuxta sententiam enim legis, pro primogenito agnus masculus anniculus debebatur, & qui hunc non habebat, iuxta paupertatem suam vilioribus oblationibus redimebatur. Pulchrè autem omnia hic conueniunt: Agno non redimitur, qui post agnus Dei nominatus est à Ioanne dicente: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Agnum non habet, quem oblati agni in vniuersa lege præfigurant: Columba porro redimitur, super quem in baptismo Spiritus sanctus in specie columbæ videbitur. Columba mansuetissima volucri redimitur, quem in euangelio audimus dicere: Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Columba simplicissima volucri redimitur, qui post discipulis dixit: Estote prudentes sicut

serpentes, & simplices sicut columbæ. Castissimo turture redimitur, qui de castissimo Diuæ Virginis vtero prognatus est. Lugubri turture redimitur, qui ad consolationem omnium hominum in hunc mundum venit. Et hæcenus Ecclesia non cessat Deo offerre in sacratissimo Missæ officio, Agnum immaculatum qui pro nobis semetipsum in cruce obtulit, oblationem illam mundam, quam Dominus in veteri lege in nouissimis temporibus offerendam prædixit, per os Malachiæ prophetæ. Sic enim olim locutus est Dominus. A solis ortu vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. Hæc prophetæ verba certè de alio sacrificio vel de alia oblatione intelligi nequeunt, quàm de sacrificio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, id quod Diuus Hieronimus ante nos admonuit. Inter alia inquit: Christus noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo: & statim dicta sua verbis Malachiæ probat. Sed non est huius vel temporis, vel loci, hæc longiori prosequi tractatu. Qui calumniantur Christum non posse à quoquam offerri citra ipsius incrementationem, non tantum in Ecclesiæ sacerdotes, sed etiam in Diuam Virginem impij sunt. Hæc de agno oblato: Iam de turture & columbis: Turtures Deo offerunt, qui in castitate positi, sua vel aliena peccata lugent. Columbas offerunt, qui in simplicitate animi sui Dei sermonibus credunt. Et tantum de oblatione: Cætera audiemus. De primogenitis hic nihil addam, nisi ut meminerimus Deo de melioribus offerendum, id Abelo plurimum olim profuisse legimus.

Et ecce

Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.

Conueniebat ut nec paucis, nec vulgaribus argumētis confirmaretur, quod creditum, esset omnibus seculis allatum æternam salutem, non credidum, mortem æternam. Voluit itaque Dominus Christum suum innotescere, & sic tum humilitate, tum gloria maiestate ipsum omnibus populis commendatum facere. Ergo angelus nunciat, testis adhibetur sponsus Ioseph, Elizabeth sterilis parit, mutus Zacharias loquitur. Vterque spiritu prophætico completur. Exultat Ioannes in vtero matris, Virgo generat, Hospites Magi occurrunt, & adorant, Pastores prædicant. Et hæc quidem in prioribus audita sunt. Nunc ne non ab omni sexu omnique ætate, omni statu, ac professione ferretur testimonium; neque quisquam relinqueretur, qui sibi ab hoc non promitteret salutem; alij sequuntur testes. Erat id temporis, ait S. Lucas, Hierosolymæ homo quidam nomine Simeon, senecta iam frigidus, sed spiritu feruens: homo iustus, homo verè pius & religiosus: non venans, exemplo Phariseorum, gloriam ac quæstum ab hominibus, sed publicæ salutis avidus: quem nulla voluptas in hac vita remorabatur, nisi ut videret oculis suis eum, quem in hoc prophetarum oracula promiserant venturum, ut consolaretur Israeliticum populum: multis modis afflictum. Et Spiritus sanctus erat in hoc pio homine. Cæterum magna hic laus, magna commendatio boni senis est, cuiuscunque tandem conditionis aut dignitatis apud suos fuerit. Iudei tradunt hunc fuisse magistrum & præceptorem doctrinæ Gamalielis, ad cuius pedes deinde Paulus Apostolus noster educa-

tus est. Ecclesiæ consuetudine Sacerdos siue Episcopus & prædicatur & pingitur: At hæc ad salutem nihil est promouendam vel remorandam. Et quæ Scriptura sacra tacet, ea cuius Theoriosius quærere non oportet, præsertim vbi nulla vtilitas. Porro magna, ut diximus, laus est huius sancti Simeonis, qui prædicatur homo iustus, timoratus, expectans Israelis consolatore, & homo spiritu sancto donatus. Iustum puto referri ad homines, timoratum autem vel religiosum ad Deum. Et iustitia difficulter, ut Beda ait, sine timore custoditur. Non illum dico timorem qui temporalia sibi bona subtrahi perhorrescit, huiusmodi enim timorem perfecta charitas foras expellit, sed timorem Domini sanctum volumus, qui manet in seculum, & quod pius Deum quanto ardentius diligit, tanto solertius offendere cauet. Per timorem Dei, ait Scriptura, declinat vnusquisque à malo. Et iterum: Qui timet Deum faciet bona. De impijs autem Psalmista conqueritur, dicens: Non est timor Dei ante oculos eorum. Deinde quod de Simeone prædicatur, ipsum expectasse consolationem Israelis, negligendum est minime. Ex hoc enim conicimus, imò aperte asserimus, in idipsum tempus quo Christus natus est, ipsum à pijs fuisse expectatum. Nam pleræque prophetiæ, ut de sceptro non auferendo à Iuda, de Hebdomadis Daniæ: atque hoc ipsum tempus prophetiæ designant. Vt que loquuntur quicumque credunt, nec possunt sibi retinere, quæ saluti esse queant multis, ita non est dubium, multos tum sanctiores, & Simeoni similes, de instanti Christi aduentu populum admouisse. Sed quia carnalia quærentibus CHRISTVS nullus estimatur, ita surdis de CHRISTO aduentu

R. ij

aduens

Eze. 44

Leui. 12

Ori. Ho. 3. in Le.

Missæ

Malachiæ

Lib. 4. cap. 30

Timo-

ratus.

Expectans consolationem Israel

aduentu istu praedicarunt, inter quos nimirum rarissimi erant, qui Deum vere agnoscerent. Vergebatur nanque res ipsorum ad obcaecationem & ex- cidium. Et vulgus reliquum, quod & saepe alias admonuim, de regno Christi & Dei, de spiritali Israelis conso- latione parum erat sollicitum, sed semper temporalia respiciebat, opes nimi- rum, gloriam, potentiam, & caetera quae carnalis libertatis sunt. Hic autem no- ster Simeon nihil temporale quaerit, sed expectat consolationem Israel, id quod de Ioseph Arimathaeo etiam le- gimus. Idem enim est expectare regnum Dei, & expectare consolationem Israe- lis, imo alterum ab altero declaratur: Vulgus enim expectat consolationem, nimirum temporariam & mundanam libertatem: at pii sic expectant conso- lationem, vt optent profligato Sata- na Christum Dei filium in se ipsis re- gnare. Ex multis hoc loco pauca ob- seruanda sunt: Simeon homo praedi- catur iustus & timoratus. Et certe, quotquot vere homines sunt, a iusti- tia & a timore Dei alieni sunt inuicem. At quoniam praeter figuram nihil ho- minis habent, sed moribus suis decla- rant quales sint, voracitate lupi, rabie canes, immunditia sues, &c. Hi tales neque iustitiam nec timorem Dei ali- quid curant. Nec expectant huiusmo- di bestiae regnum Dei, sed regnum car- nis & daemonis: nec habent in se spiritum Dei, sed spiritum malignum, a quo ca- riam instigantur, & ducuntur ad scele- ratissima quaeque facinora. Accedat Lucas & prosequatur sua historiam de vere iusto sene.

Et responsum acceperat a spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et ve- nit in spiritum templum.

Sanctus hic Simeon multis argu- menti edoctus iam iam instare tem- pus & horam promissi, & iam diu ex-

pectanti Messiae, ardentissimis votis ag- gressus est caelestes pulsare fores, vt il- li contingat eum viuere diem, quo vi- dere posset corporalibus oculis suis, tot iam seculis expectatum Messiam. Responsum itaque accepit in adito pectoris sui a spiritu sancto, fore, vt non emigraret ex hac vita, nisi prius oculis corporeis vidisset, quem oculis fidei iam pridem perspexerat, vt testa- ri posset vel apud defunctos patres, ve- nisse iam eum, quem venturum non dubitauerant. Et existimamus adhuc aliquot pios & senes existere homines qui nihil aliud aequè desiderant, ac vi- dere pacatam Ecclesiam, atque trium- phum Christi in cordibus fidelium, priusquam a Deo hinc reuocentur. Alij alias habent causas cur nolint ac- celerare diem mortis suae. Hic causatur impiam suam vitam, nec tamen studeat pius abire: Ille causatur liberos, quos tamen mauult ditites quam pios post se relinquere: Alius aliis retardatur. Quis enim tot hominum consilia enu- merare possit? Foelix qui sic se suosque instituit, vt nunquam non paratus sit, Deo hinc vocante, mortem obire. Egregia Diu Pauli vox: Cupio qui- dem dissolui, inquit, & esse cum Christo: manere autem in carne magis necessarium propter vos. Sic Di- uis Martinus: Domine si adhuc po- pulo tuo sum necessarius, non recu- so laborem, fiat voluntas tua. Ceterum quum futurum esset vt puer Iesus adferretur in templum, beatus ille se- nex submonitus afflatu spiritus, sub- ipsum tempus venit ad templum. Foelix ille, qui spiritu bono motus templum Domini ingreditur, quas enim alij occasiones habeant intran- di templi, non est huius loci, vt referat- tur. Vereor ne minima pars illorum, spiritu sancto moueatur. Meliores ma- gis consuetudine quam pietate mo- uentur.

Et cum inducerent puerum Iesum parentea

Obser- ua.

Obser- ua.

parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis, pro eo, & ipse acce- pit eum in vlnas suas, & benedixit Deo.

Adhuc omnia pertinent ad histo- riam purificationis, ne quis putet haec alio accidisse tempore. Ipso enim die quo Maria & Ioseph Christum defe- rebant in templum, vt ipsum sisterent Domino, & darent pro eo par turtu- rum, aut duos pullos columbarum, ipse Simeon accepit infantem in vlnas suas, vt non modo, iuxta quod deside- rauerat & sperauerat, ipsum videret, sed etiam manibus atrectaret. Solet enim Deus piorum hominum pia de- sideria quam cumulatissime adimple- re. In progressu enim Euangelij eius rei multa argumeta inuenimus. Simeon itaque non solum videre, sed & atre- ctare meruit Christum Domini, ideo etiam benedixit, laudauit, gratias egit. Nec mirum est, quod Simeon infan- tem agnouerit, qui sicut alij pueri ad templum Domini deferrebat. Qui enim hanc gratiam, s. videndi Christi, Simeoni promiserat, idè etiam, quem Maria portaret, demonstrare voluit. Sed quoniam haec satis aperta sunt, au- diemus quibus verbis pius senex Chri- stum benedixerit. Ait autem in haec verba:

Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.

Duos hymnos praemisit S. Euan- gelista, alterum Mariae, alterum Zacha- riae, his iam tertium adiecit, breuiter quidem eum, sed alijs prioribus confer- rentem. Maria gaudio exultauit se fo- re matrem Christi, Zacharias laetatur se factum patrem praecursoris Christi. Mirum autem in modum exultat Si- meon, quod illum quem Maria pepe- rit, & cui Ioannes praecurrit, oculis tam carnis quam cordis videre meruit, & non modo videre, sed & in vlnis ge- stare, non citra magnum & corporis & animae suae emolumentum. Simeon

ad tactum simebrae vestimenti eius, mu- lier post sanata est, quid de Simeone, qui in suas vlnas accepit infantem, pu- tandum est? Non frustra certe laetatur & tripudiat pius senex, non frigide hymnum hunc componit, sed omnia diuino amore ardent. Sed audiamus canticum: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Nunc, inquit, satisfactum est, o Domine, votis meis: nunc iubens ac laetus moriar, quia dimittis seruum tuum animo quieto ac placido, neque quicquam praeterea desiderantem in hac vita. Pollicitus es o Domine, quae tua est benignitas, me licet senem non obiturum mortem, nisi prius viderim Christum Domini. Haec spes semper afflixit interim animum meum, omne temporis momentum mihi annus vi- sus est, hoc vnicum desiderabam vt fieret, & statim fieret. Quoniam vide- bam omnia argumenta testari Chri- stum Messiam in proximo esse, sceli- cem me putabam, videre ipsum si con- tingeret: infelicem sin minus. Nunc autem nihil est, quod me amplius viue- re delectet, nihil est quod diutius me temporetur: animo laeto iam, & quan- do Deo visum fuerit, ad patres meos concedam, qui & ipsi futurum crede- bant olim, quod ego iam video adim- plerum. Aperta sunt omnia. Audium est in superioribus quales cantilenae mulieres deceant, quales item sacerdo- tes, qui Zachariam habent praecento- rem. Iam qualis senem debeat esse ca- tus ipse vides. Sufficiat in iuuenta se- mel insanisse. Turpissimum est audire senem impudicum: at iucundum, se- nem videre seruum Dei, & qui sic vi- ta suam instituit, vt nunquam non para- tus sit hinc ad Christum abire. Qui porro seruiunt in senecta ipsa vel Ve- nere, vel Baccho, vel Mammona, illi quomodo in pace abeant, non video. Maledictus puer centu annorum, ait Scriptura. Sed reuertamur ad plium

R iij nostrum

nostrum senem, auditur causam suae exultationis.

Quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Non peto ut vitae meae periculis in longos dies extendatur, sed paratus sum hinc discedere, quando me hinc vocabit Dominus, quoniam votis meis abunde satis factum est. Viderunt enim oculi mei salutare Dei, hoc est, eum, per quem Deus decreuit saluare vniuersum mundum, hoc quod etiam sequens versus declarabit. Vidit Simeon, magna cordis sui laetitia, eum cuius diem olim vidit Abraham & gauisus est. Vidit Simeon salutare Dei, de quo multa in scripturis mentio.

Ioan. 8

Psal. 120

Esa. 25

David in Psalmis inquit: Auxilium meum à Domino, qui fecit caelum & terram. Esaias autem dies hos praedixit, inquit: Dicent in die illa, Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos. Iste Dominus: sustinuit museum, & exultabimus & letabimur in saluari eius. Et idem Prophetata, cap. liij. Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terrae salutare Dei nostri. Suffecerunt haec scribitur, quibus aliis persuasum est per vnum Christum nobis salutem paratam: per quem etiam Deo patri placuit omnia sibi reconciliari, siue quae in caelis, siue quae in terris. Huius Saluatoris etiam meminit diua virgo in hymno suo dicens: Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae. Meminit eiusdem etiam Zacharias: Saluauit nos ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Scribitur in hoc sancto hymno:

Quod parasti ante faciem omnium populorum.
Declarat his Simeon salutare Dei, non vni Iudaeorum populo missum, sed omnibus populis qui se ab hoc saluatore propria malicia non elongabunt. Scriptum enim est in Daniele: Omnes

Dan. 7

populi, tribus & linguae serulent ei. Itaque Simeon testatur Christum non modò in gratiam Iudaeorum venisse, sed etiam in gratiam gentium, id quod Iudaei in principio nascentis Ecclesiae difficillimè admiserunt. De negotio hoc, scilicet quod salus vtrique populo communis esse debeat, pluribus disputat Paulus in Romanis. An Iudaeorum Deus tantum: nonne & Gentium? Imò & Gentium. Et cap. ix. adducit prophetam in haec verba: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Eo pertinet quod Christus ipse apud Ioannem circa omnem exceptio nem loquitur: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Et ascendens in caelum, ait: Euntes in mundum vniuersum (non in solam Iudaeam) praedicate Euangelium omni creaturae. Et iterum in Actis: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & vsq; ad vltimum terrae. Caeterum quod nos hic loquitur, aperte canit Simeon venerandus senex, inquitens Christum esse

Osce 2

Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis suae Israel.

Multa quae ad hunc locum pertinere videntur in cantico Zachariae diximus: Probe autem considerandum, quod vocat Christum lumen gentium, & gloriam Israel. His autem declarat, quod paulo ante dixerat: Salutare Dei paratum ante faciem omnium populorum: quo testatus est, vt diximus, eum esse bonum de quo non tam Gentes quam Iudaei participarent. A Domino, inquit, paratum est, vt Iudaeos glorificaret, & Gentibus illucesceret, eosq; illuminaret. De Iudaeorum glorificatione primum dicemus. Constat autem Iudaeos quos hic Israelis nomi

ne

ne intelligimus, non sic ambulasse in tenebris, quemadmodum Gentes. Dominus enim annunciauit verbu suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et rursum in psal. Notus in Iudaea Deus, in Israel magnum nomen eius. Et Paulus dicit Iudaeos in hoc praestare Graecis, sic enim vocat Gentes Idololatrias, quod illis sint credita Dei eloquia. Ex his apparet, non sic excaecatos Iudaeos, vt non viderint quae recta quaeue praua. Habuerunt Moysen, Prophetas, ipsorum est, vt Paulus in Romanis differit, ad optio filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres ex quibus Christus secundum carnem, qui est benedictus in secula, Amen. Huc pertinet quod Christus apud Ioannem dicit Samaritanæ: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudaeis est. Audis caecitatem Gentium. Adorant quod nesciunt: audis gloriam & priuilegium Israel, adorant quod sciunt, & ex ipsis salus est. Haec Israelis gloria vbique & à Christo & ab apostolis quaeritur & propugnatur. In Euangelio dicit Christus ad mulierem Ethnicam: Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel. Ibidem Iudaeos filiorum dignatur nominare, Gentiles autem canes appellat. Amandaturus autem discipulos ante passionem suam, inquit: In viam Gentium ne abieritis, & ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: sed ite potius ad oues quae perierunt domus Israel. His adde quam sedulo patrocinetur Iudaeis suis Paulus in Romanis & alibi. Petrus item in Actis. Vnicum de D. Apostolo Paulo addam, qui cum Barnaba Antiochia sic alloquitur ipsos Iudaeos: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis aeterna vita, ecce conuertis

Rom. 9

Ioan. 4

Mat. 15

Mar. 10

Act. 13

mur ad Gentes. Vides priuilegium Iudaeorum: vides gloriam Israelis, quibus primum annunciari debuit Christus. Esai. 49. Iam sequitur Illuminatio Gentium. Addit enim Paulus: Sic enim nobis praecipit Dominus: Posui te in lucem Gentium, vt sis in salutem vsq; ad extremum terrae. Rectè ergo distinxit pius Simeon inter Iudaeos & Gentes, vt illis gloria, his autem lumen quo illuminentur à Deo, paratum sit. De gloria Iudaeorum satis superq; dictum est. Iam de lumine Gentium. Lux orta est eis, inquit Propheta de Gentium populo. Erant enim miserae gentes miseris errorum tenebris submersi, & ambulabant de impletate ad impietatem, id quod Paulus nusquam non testatur, in Romanis verò praecipue, vbi docet quibus implicati fuerint olim erroribus, qui creatorem, quem vel ex creaturis cognoscere potuerant, non vt Deum glorificauerint. Corinthios autem in haec verba alloquitur: Scitis quoniam cum Gentes essetis, ad simulas lachra muta prout ducebamini ibatis. Ad Ephesos porro: Memores estote, inquit, quod vos olim eratis Gentes, quod eratis sine Christo, alienati à re publica Israelis, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo lesa vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Et ad eosdem: Hoc igitur, inquit, dico & testificor in Christo, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulat, in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantia quae est in illis, propter caecitatem cordis ipsorum, &c. Sed de his in Tito nostro olim diximus. Caeterum quod ad institutum nostrum attinet: audimus hic in Gentibus tenebras, caecitatem, errores, obscuratum intellectum, caeca corda, ad haec itaque in melius commutanda venit Christus, iuxta Simeonem, lumen ad

Esa. 9

1. cor. 12

Eph. 2

Eph. 4

ad

ad reuelationē Gētium. Sic Zacharias in superioribus: Vistruit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. Et vide quā omnia conueniant. De tenebris satis diximus. De lumine iuuat lōgiore tractatu agere. In prophetis de hoc lumine iam olim prādictum est apud Elaiam: Dedi, inquit, te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terrae. Hæc in superioribus allegauit Paulus ipse. Et rursum: Dedi te in fœdus populi in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, &c. Et iterum: Ambulabunt gentes in lumine tuo. Quod lumen dicitur: Audi Simeonem, qui sanctus Iudæus existens apertè faretur Christum esse Lumen ad reuelationem Gētium. Simeonis verba confirmat Ioannes Euangelista, inquit de Christo: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et hæc: Lux in tenebris lucet. Hoc præconium de se Christus satis apertè agnoscit, inquit: Ego sum lux mundi. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi. Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos compræhendant. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij sitis lucis. Hæc omnia de seipso prædicat Christus. Hæc omnia sunt Euangelij. Hæc suffecerint ad probandam Simeonis sententiam, qua dixit Christum nō solūm Iudæis, sed etiam Gentibus missum. Hoc vnicūm adhuc aditiam, Christi officium lucis nomine nobis proprijsimè depingi, quod nimirum ideo venerit, vt ignorantia nostræ tenebras expelleret, & nobis, quid fugiendum quidve sectandū fieri demonstraret. Hæc lucerna itaque posita est super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Tu vide ne lumen hoc domo excludas. Hoc est iudicium, inquit Christus, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quā lucem: erant

Esa. 49

Esa. 72

Esa. 60

Ioan. 1

enim mala illorum opera. Et hæcenus quidem de cantico Simeonis, quod & ipsum Ecclesia in quotidiano vsu habet, ad horam nimirum completorij, vt populus Ecclesiasticus vel ad cuiusque diei finem mortem suam rememoretur, ignorans quid superuentura dies sit allatura. Iam Lucas nos ad se reuocat.

Et erant pater eius & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo.

Consuetudo scripturæ est id quod etiam D. Hieronymus admonuit, gesta ita referre, quomodo tunc quando fiebant fieri putabantur. Proinde cum hic audis Ioseph dici patrem Iesu, nihil humani cogites cum Iouinianis vel perfidis Iudæis, sed semper oppone quod in superioribus auditum est, Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Et ad Ioseph: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in earum est, de spiritu sancto est. Quod igitur ad procreationem siue profeminationem attinet, Ioseph nihil minus quā pater Christi est. Quod autem ad coniugium pertinet, verè pater dicitur filij vxoris suæ Mariæ. Erubescat itaque Iudæus infelix (canit Ecclesia) qui dicit Christum de Ioseph semine esse natum. Blasphemi sunt & iniurij in legem suam, qui non habent fidem Domino per Elaiam dicenti: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Sed non ita multo post fatebitur Christus ipse quæ patrem habeat, dum inquit: Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse. Cuius patris? Ioseph? Nihil minus, Sed patris cælestis. Ioseph itaque verus coniux Mariæ qui putabatur pater Christi, & illius sponsa Diua virgo Maria, vera mater Christi, erant admirantes super his quæ dicebantur de puero. Erant enim omnia mirabilia & admiratione dignissima. Nihil hic de virginis conceptu, Elizabetha, Ioanne, Zacharia, de Angelis,

Multa verusta exempla vna cu Com plutens & Euthymio habent Ioseph & matrem eius. Rursus hoc capite vbi habentur Et non cognouerunt parentes eius, illa habent & non cognouit Ioseph & matrem eius.

de pastoribus, nihil hic de longa Mariæ profectio, magnificisve illorum muneribus dicimus, vel ea tantum quæ cum Simeone fiunt, sufficiunt ad admirationem mouendam. An non res mira est, infantem cuius mater ob inopiam non habet vnde agnum emat in sacrificium, sic deprædicari à Simeone sene & religioso? An non res miranda, quod pius senex sic lætatur ob conspectū infantem, quod sic tripudiat, lubensq; fatetur se iam obiturum mortem, postquam viderit infantem, imò postquam cognouerit infantis huius excellentiam: nimirum hunc missum in salutem omnium populorum, in gloriam Israelis, & ad reuelationem gentium. Sequitur:

Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur.

Simeon ille sanctus & verè religiosus senex, non potest non exerere vim illam diuinam spiritus sancti à quo afflatus fuerat. Nescit enim tarda mollimina (vt Ambrosius alibi dicit) Spiritus sancti gratia. Et spiritus vbi vult spirat, & vocè eius audis, hoc est, præsentiam eius repentinam intelligis & sentis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat. Ad propositum, Simeon in quo spiritus sanctus esse prædicatur, simul atque hymnum suum finierat, statim se vertit ad parentes pueri Iesu, & benedixit illis, hoc est, bona illis imprecat, & sacris aliquot conceptis verbis illos Deo commendat. Sic enim solebant veteres patriarchæ illis benedicere, quibus bene volebant. Sic Isaac, sic Iacob, sic Ioseph, sic Moyses filijs Israel, id quod sacra testatur historia. Habet etiam nostra Ecclesia quasdam peculiaris preces quibus puerperis à puero dimissis benedicere solet. Târūm

In Luc. cap. ij. Ioan. 3

Num. 6. Nota.

de benedictione. Iam quid Simeon Mariæ loquatur videndum est. Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. Sicut palato non sano poena est panis, qui sano suavis est: & sicut oculis ægris odiosa est lux quæ puris est amabilis; & sicut Apostoli aliis sunt odor vitæ in vitam, aliis verò odor mortis in mortem, ita & Christ⁹ aliis ad resurrectionem, aliis verò ad ruinam & perditionem facit. Credentibus bene, incredulis autem male. fit per Christum. Etsi enim Christus à patre cælesti in hunc mundum missus sit; iuxta Simeonis superiora verba, Lumen ad reuelationem gentium, & ad gloriam plebis Israeliticæ, tamè nec omnes secundum carnem Israelitæ, nec omnes gentes ipsum susceperunt. Venit Christus ad glorificationem Iudæorum, at illi ipsum tradunt Gentibus ad crucifigendum, & clamant: Nolumus hunc regnare super nos, Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Gentes verò lumen viderunt, sed multi illorū magis dilexerunt tenebras, quā lucem. Vult itaque Simeon Mariæ dicere in hæc verba: Audi obsecro Maria, quidnam futurum sit de puero tuo. Positus est à Deo in terram hanc ad instar magnæ & durissimæ petræ, in quam multi impingere solent: & positus est quasi fortissimus baculus, quibus multi innixi sese subleuare & erigere valebunt, hoc est, multis erit salutis, & multis erit perditionis occasio. Est quidem via, veritas, & vita: est agn⁹ innocens: ab omni peccato alienus existit nec tamen deerunt qui illi sint contradicaturi. Obstreperunt illi Pharisei, Scribæ & pontifices: reclamabunt increduli & hæretici. Gentiles porro damnationa sua non facile patientur cōdemnari, sed pro ipsis, tanquam pro aris & focis pugnabunt. Hæc omnia esse impleta non modo Biblia, sed etiam Ecclesiastica historia docet. Cæterū huc pertinet,

Aug⁹

2. Cor. 3

pertrahet, quod Paulus in Romanis de petra scandali loquitur: Offendunt, inquit, Iudaei in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Syon lapidem offensionis, & petram scandali, & omnis qui credit in eum non confundetur. Huc etiam facit quod apud principem Apostolorum Petrum legimus, hunc lapidem credentibus honori futurum, non credentibus vero lapidem offensionis, & Petram scandali. Breuiter, qui Christum & Euangelium eius susceperunt, siue fuerint Iudaei, siue Gentiles, resurrexerunt de tenebris ad lucem, de morte ad vitam. Qui vero in suum Moysen confisi, vel humilitate Christi offensi ipsum Christum neglexerunt, aut contempserunt, hi ceciderunt ad interitum aeternum, ad mortem aeternam, ad tenebras nunquam illuminandas. Porro quod addit Simeon, Christum etiam possum in signum cui contradicitur, iuxta veterem prophetiam dictum est, ubi legimus: Posuit me quasi signum ad sagittam. Et Iob dicit: Posuit me sibi quasi signum, hoc est, omnibus omnium insidiis & spiculis expositus sum, omnes mihi contradicunt. Sy schiellen all zu mir: nemo causam meam tutatur. Sic & Christus fuit signum cui contradicebant Scribae, Pharisei, hypocritae, Samaritani, Herodiani, Pontifices, et ex turba non minima pars, & hoc, adhuc in terris visibili corpore agente Christo. Ipso vero in caelum sublato, quam multos habuerit aduersarios & contradicentes, nemo est qui nesciat. In Actis certe Apostolorum Iudaei ipsi sic ad Paulum loquuntur: De secta hac notum est nobis, quia ubique ei contradicitur. Et Christus ipse discipulis suis praedixerat, quae ipsi essent: sufferenda Euangelij nomine. Caeterum quoniam haec satis clara putamus, ad Simeonem nostrum redimus, qui hactenus in colloquio suo cum D. virginem persistens ait:

Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

Tantus, inquit Simeon, ubique erit tumultus, sic multi tractabunt puerum tuum, ut ne tu quidem sis a malorum consortio futura immunis: Hoc quam verè dixerit Simeon, nemo est, si modo Euangelium legerit, qui non videat. Neque enim multo post haec senis verba, Herodes primus est qui puerum quaerit ad perdendum, & cogitur Diana virgo cum infante non sine magno dolore in Aegyptum fugere: rursus ex Aegypto in terram Israel, post in Galilaeam. Deinde an dolore caruisse dicas virginem, quando filium quaesuit inter Nazareth & Hierusalem? Sed audies eam ipsam sic dicere: Quid nobis dolentes quaerebamus te, &c. De aliis doloribus & compassionibus D. virginis non est ut plura dicam. Quid crucifixo filio assistens passa fuerit, quis eloqui possit? Gladio materiali quidem non est transfossa, sed dolore quouis gladio acutiore. Et nos Germanica nostra lingua acerbissimum dolorem gladii vocamus. Es gieng mir ein messer durchs hertz, &c. Porro quod sequitur: Ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes, maxime tempore passionis Christi impletum est. Ibi enim multorum corda aperta sunt, quae prius fuerant occultata. Certè in passione Domini aperuit Petrus qualis fuerit, & alij apostoli suam pusillanimitatem satis testati sunt. In coenaculo ubi hostis umbra non videtur, satis parati sumus cum Christo in carcere & in mortem ire: at hoste appropinquante, aut cum discipulis fugimus, aut cum Petro negamus. Profecto non est dubium, quin multorum hypocrisis in cruce Domini aperta & prodita fuerit: eorum nempe, qui Christo adhuc obambulante, non ausi sunt ipsi contradicere: in cruce autem mortuo, prouerunt. Ecce

Ecce sic solet fieri pseudopropheta. Hoc semper diuinabam futurum: Et sic quidem mali. E regione etiam prodiderunt boni, quo animo fuerint in Christum, sicut Ioseph, Nicodemus, & mulieres quae Christum fuerant sectatae a Galilea usque Hierosolymam: Sed quid dicam de tempore passionis Domini. Simulatque Christus accepit Euangelium praedicare, statim malitia sese prodidit quorundam impiorum, & res ipsa docuit eos procul abfuisse a vera iustitia, qui apud homines arcem videbantur tenere iustitiae, & deprehensi sunt in impietate, qui sibi vindicant doctrinam pietatis. Scribae certe & Pharisei ante Christi aduentum, Messiam semper habebant in ore, & eundem multipharlam multisque modis commendabant populo, testabanturque se magno desiderio illum expectare. At ubi venit Christus, ipsi primitiuenti sunt, qui tam diu expectati, tam diu desiderati Messiam in morte usque persequerentur. Porro, pastores miseris, quid loquor pastores? publicani & meretrices quasi primi fuerunt qui Christo fidem haberent, & eidem ad praedicationem Ioannis penitentiam egerunt, id quod alibi Christus Phariseis & scribis, & aliis huius farinae hominibus seuerè exprobat: Sed haec sufficenter tractata sunt. Obseruandum tamen ex praemissis, ut discamus cum Maria dolore angustissimi, vel negligi, vel opprimi. Obseruandum item quod in rebus aduersis tandem probatur quis qualis sit: Ideo Paulus dicit: Oportet haereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Profecto saepe alia audimus a quibusdam dum infirmantur, quam audiueramus ab eis dum bene valebant: Sequitur in Luca:

Et erat Anna prophetissa, filia Phaimuel de tribu Aser, haec processerat in diebus multis. Et dixerat cum viro

suo annis septem a virginitate sua: Et haec vidua erat usque ad annos octoginta quatuor, quae non discedebat de templo, ieiunans, & obsecrationibus Deo seruiens die ac nocte.

Iam acceperat Dominus Iesus testimonium ab angelis, a sacerdote Zacharia, ab infante nondum nato Ioanne, ab Elizabeth nupta, a pastoribus, a Simeone, & restabat ut a vidua quoque ferret testimonium. Tanta vis erat infantis nondum exerentis iustas vires, ut omnia corripere, diuino spiritu afflatis humiles, superbos perturbans ac terribitans, ut ex hiis rerum praeludiis, non difficile colligi posset, quae foret rerum mutatio futura, quum iam adultus vocem illam caelestem palam depromeret, quum miraculis inclaresceret, quum moreretur ac resurgeret, quum spiritum sanctum afflatum a caelis in omnes credentes effunderet. Ergo senti Simeoni, qui egregium Christo dederat testimonium, succedit apud vidua, quae qualis fuerit copiosius nobis depingit Euangelista: Et dignus profecto fuit Christus, qui talem haberet encomiasten: digna haec quae tam sancto insigniretur nomine. Anna enim Hebraeis a gratia dicitur. Et haec Anna multam apud Dominum gratiam inuenit, sicut sequentia docebunt. Fuit enim prophetissa, hoc est, habuit spiritum propheticum, erudita erat in sacris, alios homines cognitione diuinorum rerum longe post se reliquit, & quae futura erant, aliquo modo praedicere potuit. Sic in Exodo soror Aaronis Maria prophetissa dicitur: Et in Esai de prophetissa quaedam egregia, quae concepisse & peperisse praedicatur mirabile filium, sit merito. Ecclesia Mariae Deiparae intelligit: Habet etiam nouum testamentum suas prophetissas, ut filias Philippi Diaconi, quorum Lucas noster in actis meminit: Tales enim olim in Ecclesia futuras, Ioel

S propheta

Propheta non multis retro seculis
 prædixerat, id quod Dignus Petrus in
 prima concione apud Hierosolymitanos
 nos admonuit, dicens: Non enim sicut
 vos aestimatis hi ebrii sunt, cum sit hora
 diei tertia, sed hoc est quod dictum est
 per prophetam Joel. Et erit in novissimis
 diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu
 meo super omnem carnem, & propheta-
 bunt filii vestri & filiae vestrae, &c.
 Addit Lucas hanc honestam matronam
 fuisse filiam Phanuel de tribu Aser, quod
 certe ipsam magnifice commendari voluit,
 non modo suo nomine, sed etiam
 Christi. Testimonium enim quod ab honesto
 homine fit, maioris aestimatur, quam
 si a corrupto quopiam ferretur homine.
 Pater autem huius Annae nomen habet
 ab eo loco, ubi sanctus Jacob olim locatus
 status prædicatur cum Angelo, donec
 quam petebat benedictionem ab hoc ex-
 torqueret. Legimus enim ibidem in hæc
 verba: Vocavitque Jacob nomen loci illius
 Phanuel, dicens. Vidi Dominum facie ad
 faciem & salva est anima mea. Interpre-
 tatur enim Phanuel, facies Domini: Nec
 contentus est Euangelista nobis descripsisse
 patrem Annae, nisi & tribum indicere, quod
 scilicet maior sit historiae fides. Poterat
 enim fieri, ut Hierosolymis inveni-
 retur & aliam Annae, verum Lucas de unica
 illa Anna loquitur, quae est propheta-
 tissa, filia Phanuel, & de tribu Aser,
 qui octavus ponitur in ordine duode-
 cim filiorum Israelis: Pulcherrime autem
 hæc omnia conveniunt. Quae enim fue-
 rit Anna, filia Phanuelis, merito de
 tribu Aser esse prædicatur. Aser enim
 beatus interpretatur: Iam singula col-
 lige. Anna, à gratia, Phanuel, à facie
 Domini, Aser, à beatitudine nomen habet.
 Qui porro gratiam Domini habet, & fa-
 ciei domini protectorem & custodem ha-
 bet, merito beatus esse prædicatur.
 Post enarratam genealogiam Annae, Lu-
 cas addit aliam, inquiens: Et hæc honesta
 matrona, processerat in diebus multis.
 Non fuit levis & temeraria puella, quae

Christo testimonium daret, sed mulier
 grauis, inquit Lucas, & provectoris
 ætatis: Et sacrae & prophanae literae
 plus sapientiae & prudentiae tribuere
 solent senioribus, quam adolescentio-
 ribus. Quam annosa autem fuerit Anna,
 inde conicere licet, quod Euangelista ad-
 dit, ipsam septem annos vixisse à virgi-
 nitate sua cum viro, & iam viduam
 egisse usque ad annos octoginta qua-
 tuor: His si addideris, vel quindecim
 solum annos, quos virgo vixerit, pro-
 cesserit ad annum sextum, supra cen-
 tesimum, ad hoc nimirum servata, ut
 sancta, sanctum Domini, hoc est, verum
 Messiam videret. Sunt autem & hæc
 magnifica præconia per se, maiora au-
 tem si cum nostri seculi contuleris mo-
 ribus. Paucis quid velim dicam. Com-
 mendatur honesta matrona, quod vir-
 go ad matrimonium pervenerit, quae
 laus utinam tam communis esset, quam
 rara est. Nec de foemellis tantum, sed &
 de masculis loquimur, quibus ipsa vir-
 ginitas ne cognita quidem est: Statim
 enim à prima infantia voluptati operam
 dans, priusquam quid continentiae
 virtus sit cognoscant. Et huius rei
 poenas dabunt parentes, qui his moribus
 liberos suos imbuerent solent. Ebrietas,
 vestium luxus, turpes cantilenae, im-
 munditiae, fidei sunt comites. Com-
 mendatur item Anna, quod septem
 annis vixerit cum viro suo in mat-
 rimonio, quibus verbis ab adulterii
 crimine liberatur: At quam diversa
 hoc seculo audire soleamus, quis non
 videt? Certe viri adulteri nihil minus
 honoris habent: Imò quibusdam lae-
 rea dignum putatur, multas vicissim
 virgines, multas fecisse adulteras.
 Commendatur item Anna quod vir-
 ginitatem coluerit, usque ad annos
 octoginta quatuor: At sic iam exul-
 lat pudicitia, sic ubique Libido vi-
 catrix triumphat, ut paucae in-
 veniantur viduae, & tales viduae,
 qualis hic Anna nostra depingitur: Non

Non loquimur de ætate graui, sed de
 mirabili probitate. Verum audiamus
 ipsum Lucam. Et hæc non discedebat
 de templo, ieiuniis & obsecrationibus
 Deo seruiens die ac nocte. Quae de no-
 mine, gente, vel tribu Annae diximus,
 non omnibus possunt esse communia,
 neque enim in hominis potestate est,
 unde quis nascatur. Quae vero iam præ-
 missis subiungit, omnibus Christianis
 debebat esse communia. Tempora Dei,
 qui bonus Christianus est, nunquam
 auerabitur, in Christianorum basilicis
 non illibenter inuenitur, carnem
 suam ieiuniis castigat, Deo se suaque
 pietas precibus commendat. Qui vero
 Christianorum contemnit conuentus,
 qui concupiscentias carnis ieiuniis non
 domat, quique Dei favorem ardentibus
 orationibus non ambit, hic quomodo
 Christianus dici possit non videro.
 Nec putes, quoniam Anna Iudaea
 est, ipsius exemplum ad te non pertinere.
 Christus & huius discipuli non gra-
 uatim templum illa externa ingressi sunt.
 Quam multis autem nobis commen-
 daret Christi preces & ieiunia, in Mat-
 theo nostro ostendimus, & in progres-
 su huius Evangelii non tacebimus. An-
 na hic prædicatur & laudatur à Luca
 nostro, quod nunquam discesserit de
 templo, hoc est, quod rarissime extra
 templi septa fuerit inuenta. At qui non
 ieiunio per integrum annum basilicam
 Christianorum nunquam intra-
 uerit, bellus sibi videtur homo, nec
 desunt qui laudent peccatorem in de-
 siderijs animae suae. Commendatur
 Anna nostra prophetissa à precibus &
 à ieiuniis: at hodie inuenire licet, qui
 blasphemis & crapula gloriam quaerunt,
 nec deest dignum patella operculum.
 Sed missos faciamus Epicureos
 istos. Euangelista edoctus fuit à spiritu
 sancto, quales Christo adscriberet tes-
 tes, viros scilicet iustos & religiosos,
 matronas pias atque deuotas, qualis Pha-
 nuellis hæc filia fuit, quae & digna visa

est Christo dare testimonium. Quae porro
 aut qualia dixerit deuota matrona à Lu-
 ca per scriptum non est. Et verba sic habet.

Et hæc ipsa hora superuenit, confite-
 batur domino, & loquebatur de illo om-
 nibus qui expectabant redemptionem israel.

Dum Maria cum infante & Ioseph est
 in templo, & dum purificationis ritus
 peraguntur in templo, dum vaticinatur
 Simeon, dumque sacris gratulationibus re-
 dundat omnia, commodum & hæc Anna
 superuenit, ut & ipsa testis esset nati-
 ueritatis, cuique pectoris affectus cum aliorum
 gaudiis coniungeret, laudibus effertis di-
 uinam benignitatem, quae respexisset po-
 pulum suum. Nec tacuit honesta vidua
 apud alios, quod oculis viderat, quod
 afflatu didicerat, sed de puero loque-
 batur omnibus, qui Hierosolymis ex-
 spectabant redemptionem Israeliticæ gen-
 tis: Audiuimus in superioribus Mariam,
 Zachariam & Simeonem huic puero hym-
 nizanantes, inde conicimus Annam hæc non
 fuisse illis dissonam: Gratulatur Simeon,
 quod in ipsa senecta meruerit videre
 oculis carnis Christum dominum, qui
 non gratularetur & bona vidua? Cur
 non loqueretur de illo quem Christum Do-
 mini esse cognoscebat, quae tam diu ex-
 spectauerat, quae tam diu desiderauerat?
 Loquitur autem bona vidua non permi-
 xim omnibus, sed his omnibus qui
 expectabant redemptionem Israel, ipsi qui
 ipsi fuerunt pares fide & vitae innocentia.
 Nouerat proculdubio margaritas mi-
 nimè proiciendas porcis, nec sanctum
 dandum canibus. Apud pios de pietate
 exquisitissimus sermo auditur: Tractant
 fabrilis fabri: Alii de gloria, potentia,
 vel diuitijs huius mundi loquuntur.
 Hæc pia anus de Christo loquitur,
 Christum amat, in Christo omnem suam
 spem collocat. Alia iam sunt vetularum
 loquia, alia cogitat, alia somniant, alia
 quaerunt: Illae auaritia, hæc detractioni
 student. Hæc adolescentiam mentis
 studet luxu vestium, illa putat sibi
 omnia licere quoniam anus est. Accipite &

bonæ viduæ, D. Annam veræ viduæ
tatis verum exemplar. Sed desino.

*Et ut perfecterunt omnia secundum
legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam,
in ciuitatem ſuam Nazareth.*

Nulla expositione hæc opus habet.
Quod verò ad ordinem historiæ at-
tinet, nihil diſſonum hic ſcribit Lucas
ab aliis Euangelographis. Describit
enim Ieſum huiusq; parentes in Galilæam
veniſſe in ciuitatem ſuam Naza-
reth, id quod nec Matthæus negat.
Ego certè puto Magos ferè circa finem
puerperij, vt ita dicam, D. virginis ac-
ceſſiſſe, & quod Matthæus describit
perfectiſſe. Magis autè per aliam viam
ad ſua reuertentibus, & dum Herodes
Magos expectat, adſuiſſe tempus pu-
rificationis, quo tempore Diua virgo
Hierosolymam proficiſcitur, & fiunt
quæ iam audiuiſimus. Peractis autem
omnibus ſecundū legis præſcripta, pa-
rentes cum puero Ieſu redeunt Naza-
reth, cum in Bethleem non erat quod
agerent. Dum autem hæc fiunt, Hero-
des videt ſe à Magis deluſum, & ſtatuit
ſecuire in pueros, quemadmodum hoc
ipſum Matthæus deſcripſit. Et admo-
netur Ioseph vt cum puero & matre
eius ſecedat in Aegyptū: de qua quidè
ſecèſſione quoniā aliis Euangelista co-
pioſius declarauit omnia, Lucas noſter
nihil refert, ſed ſtatim addit quomodo
adoleuerit Chriſtus infans.

*Puer aut̄ creſcebat & confortabatur ple-
nus ſapientia, & gratia Dei erat in illo.*

Hactenus quidem cæleſtis ille prin-
ceps noſter, qui ſeſe noſtra cauſa vſq;
ad faſcias, cunas, vagitus, & imbecil-
lem corporis infantia detecerat, alienæ
vocis teſtimonio prædicatus eſt. Cæte-
rum paulatim accreſcens ætas augebat
corporis modum ac vires, in quo ve-
lut in domicilio, relucebat indoles
quædam admirabilis, aliquid præ ſe fe-
rens homine maius. Augeſcebat & ſpi-
ritus robur, indies magis ac magis ſeſe

exerentis, vultu, inceſſu, ſermone, fa-
ctis, in quibus nihil erat quod non ſpi-
raret modeſtiam, caſtitarè, ſuauiſſimam
pietatem. Non enim erat obnoxius his
vitiis, quibus ætas illa ſolet laborare,
ineptia, laſciua, inconstantia, ſtultitia,
ſed cæleſtis ſapientia qua repletus erat,
non expectatis annis, iā tum ſeſe pro-
ferebat ſic, vt qui prius alieno teſtimo-
nio fuerat cōmendatus, nunc raris do-
tibus ſuis redderetur omnibus & adm-
rabilis & amabilis. Sed apertū eſt quod
Lucas dicit, nec difficile creditu. Quo-
modo enim non crederetur plenus ſa-
pientia, in quo omnes theſauri ſapientia
ſunt abſconditi? Et quomodo nō ad-
mitterem⁹ gratiā Dei in eo eſſe vel fuiſ-
ſe, quem Dei filiū eſſe certò credimus?
Prædicant ſacræ historiæ multa adm-
randa, quæ pueri in ipſa pueritia ege-
runt: quid igitur dubitarem⁹ de pue-
rorum omnium domino? Ioannes Ba-
ptiſta ſuas dotes habuit, quemadmo-
dum & Euangelista noſter non tacuit:
at quanto maior eſt creator creatura,
tanto maior eſt Chriſtus Ioanne.

*Et ibant parentes eius per omnes an-
nos in Hieruſalem, in die ſolenni Paſchæ*

Maribus tantum præceptum fue-
rat Exod. xxij. vt quotannis ter aſcē-
derent Hierosolymam, feſta inibi cele-
braturi, ad feſtum ſ. Paſchæ, Penteco-
ſtes, & Tabernaculorum, nimirum vt
populus legem Dei certius diſceret, &
animi ex conuentibus illic magis ad re-
ligionem coaleſcerent, & ad mutuā fa-
miliaritatem & charitatem fouendam
conuenirent. Diſpenſabatur tamē cum
his qui remotiores erant ab Hieruſalē,
de feſtis Pentecoſtes & Tabernaculo-
rum. Dicit itaque Lucas, parentes Ieſu
quotannis ad feſtum Paſchæ Hieroſo-
lymam profectos eſſe, quanquam Na-
zareth non parum diſtaret à Hieroſo-
lymis, id quod planè noſtram in rebus
fidei arguit negligentiam. Maria & Io-
ſeph nulla itinere vel longitudine,
vel

vel aſperitate prohiberentur, quo mi-
nus vel ſemel in anno Hierosolyma-
ranum petant templum, at quot inue-
nire licebit homines inter Chriſtianos,
qui ne ſemel quidem per integrū annū
eccleſiæ ſiue baſilicæ noſtræ ingre-
diuntur limina? Imò non ſolum ipſi
non ingrediuntur, ſed etiam ingre-
dientes, ſi non calūntantur, certè irridet.
Fit itaque vt maiori ſtudio frequen-
tetur cenopolia, ne dicam lupanaria,
quàm baſilicæ: Sed hac de re non ita
multò poſt plura dicemus.

*Et cum factus eſſet Ieſus annorum
duodecim, aſcendentibus illis Hieroſoly-
mam, ſecundum cōſuetudinem diei feſti,
conſummatiſque diebus cum redirent,
remansit puer Ieſus in Hieruſalem, &
non cognouerunt parentes eius.*

Euangelista noſter Lucas nō refert
peregrinationem Chriſti in Aegyptū,
nec inde reditum in Galilæā, quoniam
hoc ipſum D. Matthæus ſatis copioſe
deſcripſerat. Describit autè nobis hic
noſter Lucas quale de ſeipſo Chriſtus
in adoleſcentia ſpecimē exhibuerit, id
quod ſtatim audiemus. Quid porrò
Chriſtus meus à pueritia ad duodeci-
mum vſq; annū, & inde vſq; ad Bap-
tiſmum ſuum egerit, ab Euangelista per-
ſcriptum non eſt: Nam ea quæ de in-
fantia ſaluatoris referuntur, & libris
æditis circūferuntur, apocrypha ſunt,
& magis faciunt ad probe inſtituendū
iuuentutis mores, quā ad confirmandā
fidei noſtræ dogmata: Præſtaret ad-
huc in Eccleſia Dei ſimiles fingere li-
bros, q̄ in vniuerſum Chriſtianiſmum
tot hæreticorum ſpargere volumina.
Ego certè quicquid ad formandos ado-
leſcentiæ mores aliquo modo valet,
nolim reiſcere, ſiue id ſcripto fiat, ſiue
picturis quibuſdā. Iam Euangelici no-
ſtri ſacris voluminibus adpingere ſo-
lent tales imagines, quales nemo pius
dignaretur ſuis parietibus adpingi. Sed

ad historiā Lucae, quæ docet anno
duodecimo nati Chriſti, Mariam & Io-
ſeph, puero Ieſu comite, profectos
Hierosolymā ad feſtū, & hoc ſecundū
conſuetudinē diei feſti, nimirū Paſchæ:
Quid Dominus meus Chriſtus egerit
Hierosolymis, nō ita multò poſt au-
diemus. Laudamus hic primū parentes Doct.
Ieſu, de laudabili illa conſuetudine, qua
non ſunt grauati, licet longè diſtarent,
licet longe habitarent à Hieruſalem, ad
diem feſtum venire. Sed de hoc paulò
ſupra. Maria nō ignorabat ſuam ſcelici-
tatē, nō ignorabat ſe beatā inter & ſu-
per omnes mulieres, nec exciderat ſe
matrem Dei eſſe, neq; tamen recuſat
comes eſſe Iosepho in hac peregrina-
tione ad diē feſtū. Et Ioseph à Matthæo
Iuſti decoratur nomine, & ipſe exte-
nū illū Dei cultum in tēplis non cō-
temnit. Qui Chriſtianorū conuentus
nō amant, re ipſa declarant ſe ad Chri-
ſti corpus, quod eſt Eccleſia, minimè
pertinere. Sed obijciunt quidā cateuā
gelici. Quid: an nō licebit priuatim pre-
cari? An non iuſſit Chriſtus claſſo cubi-
culi oſtio precari patrem? An non a-
pud Ioannem Samaritanæ mulieri di-
xit: Venit hora & nunc eſt, quando ve-
ri adoratores adorabunt patrem in ſpi-
ritu & veritate. Et Paulus vult viros
in omni loco leuare puras manus:
Respondemus catholicè. Et priuatim
licet orare, tu autem vide ne ſingulari-
tate tua potius Deum blaſphemes,
quàm places. Licet cum Chriſto in
oratione pernoctare, ſed æquum eſt
vt cum eodem etiam templum intres.
Quod de claſſo cubiuli oſtio Chri-
ſtus dicit, non prohibet in publico
precari, ſed prohibet factum qui maxi-
mè in his Eccleſiæ contemptoribus
inueniri ſolet. Damnat hoc loci
CHRISTVS, eos qui ex oratio-
nibus applauſum populi venantur:
at Euangelici noſtri ex eo quod pa-
rum orent, magni haberi affectant.
Deinde quod Chriſtus Samaritanæ
S iij dixert

Contra
Pſeude-
uangelis-
cos.

Obie-
ctio.
Math. 23
Ioh. 4

dixerit, nihil contra nos facit. Neque enim licebit minus patrem in spiritu & veritate, adorare in publico Ecclesiae conuentu, quam in priuato cubiculo. Postremo si iubet Paulus in omni loco orare, cur non licebit & in templo orare? Et templum certe locus est. Haec aduersus eos dicta volumus, qui Ecclesiae publicos conuentus & negligunt & contemnunt. Sequitur in Luca: Quod consummatis diebus, cum redirent parentes eius, puer Iesus remanserit Hierosolymae, & hoc ignorantibus parentibus: Audiuimus quod parentes templa uisitarunt, iam laudat Lucas eosdem, quod filium suum comitem habuerint ad haec festa: Vide obsecro, quid facias. Immo uide quid Maria faciat. Maria mater Dei, filium suum, filium Dei, Christum, Messiam, Saluatorem, Iesum, in quo omnes thesauri sapientiae sunt absconditi. Maria, inquam, filium suum duodennem secum ducit Hierosolymam ad festum Paschae: An te pudeat imitari Mariam? Cur non & ipse tecum liberos tuos ad basilicas nostras ducis? An meliores sunt pueri tui puero Iesu? An dignum est ut Iesus pueri tui nomine a Nazareth Hierosolymam usque proficiat, & in dignum est, ut puer tuus in gratiam Iesu, vel ad horae spatium templum petat? Memento o patens quam te neare rationem reddere pro filio tuo. Non audiam hic excusationes illas caluas & friuolas, quas solent stupidi parentes praetexere, &c. Ad mundanas scilicet ineptias satis maturi sunt, ad pietatem autem inhabiles. Ad impurissimas cantilenas satis vocales, ad preces porro omnino infantes sunt: Ad tibias saltant, ad porrigendas eleemosynas claudicant. Breuiter ad perditionem Mercurij, ad salutem Vulcani: Et haec omnia olim excusabunt, parentes scilicet, coram districto illo iudice. Possem hic querulandi finem

Doct.

facere, sed cogor penè inuitus ad impudentiora ascendere. Primum scelus est, quod ad pietatem suos liberos non institunt. Secundum quod ad luxum promouent. Tertium quod increpiti scelus defendunt, quibuscunque fucis possunt. Quartum quod bene mouentes, & ob scelera praedicta obiurgantes, odio penè Vatiniano persequuntur. Accipite o miseri parentes, Abraham in exemplum, de quo Deus ipse testatur, inquit: Scio quod Abraham sit praecipiturus filiis suis & domui suae post se, ut custodiant viam domini, & faciant iudicium & iustitiam, ut adducat Dominus propter Abraham omnia quae locutus est ad eum: Vide quantam mercedem promittat Dominus Abrahae, & quare. Non enim tantum mercedem accipit, quia ipse bene egit, sed & quia praecipit natis suis, largas retributiones accipit. Is enim qui principium praebet ac initia, etiam eorum quae postea fiunt, author est. E contrario: Omnia quae deliquerint filij, de parentibus requiruntur, qui non erudierint, neque corripuerint filios suos. Huius euidens exemplum in Heli ostenditur, & in filiis eius, & in aliis alibi. Haec sciens gloriosus Dei famulus Iob, non solum a manifestis peccatis obseruat filios suos, sed & ab occultis, ne aliquid mali in corde suo cogitarent. Profecto multis paruulis aditus ad regna caelorum clauditur a parentibus, cum ab hiis male nutriuntur, id quod Gregorius ille magnus conqueritur, & satis horribili exemplo probat, quomodo scilicet paruulus blasphemis assuetus, & ob hoc a patre non correptus, a daemonibus in sinu patris sublatus fuerit. Et tantum de educatione liberorum, de qua non illibeter loquimur. Praemisissis addit Lucas quod puer Iesus ignorantibus parentibus Hierosolymis manserit, quo docuit quatenus filij parentibus obedire teneantur. Paren-

Nota.

Gen. 18.

Chryso.
Ho. 44.
in Gen.
cap. 18.Orig. in
Iob. li. 1.Lib. 4.
Dialo.
cap. 18.

Doct.

Parentibus quidem obedientiam debent, sic tamen, ut ipsis longè praeferratur Deus. Oportet enim Deo magis obedire, quam hominibus, ait scriptura sacra. Et puer iste iam adultus dicit: Si quis uenit ad me, & non odit patrem suum, &c. non est me dignus. de quo suo loco. Inuenire enim licet patres ita mundanos, ut liberos suos penè cogant ad impietatem, id quod ab auaris, a potentibus, a negotiatoribus, & horum similibus fieri solet. Adde eos impios parentes qui a Lutherano decepti, liberos suos in eandem nassam propellunt. Huc tandem pertinet quod Christus alibi: Si oculus tuus, manus tua, vel pes tuus scandalizat te, erue, abscinde, proiice abste, &c. Puer noster Iesus pios certe habuit parentes, at his longè praetulit mandatum Dei. Neque enim ex contemptu ignorantibus illis remansit Hierosolymis, sed ut patris sui caelestis mandatum exequeretur. Vos itaque, dilecti pueri, si uobis fuerint pii parentes, ex animo ipsis obtemperate, sin minus, nequaquam a pietate auellamini. Quod in Luca nostro sequitur uideamus.

Luc. 14.

Existimantes autem illum in comitatu esse, uenerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos.

Nemo hic negligentiae aut imprudentiae pios parentes arguat, quod abierint incerti ubi sit tantus puer, quem nouerant de spiritu conceptum, & ex uirgine natum. Sic enim disposuit pater caelestis, ut puer hic nonnullum specimen exhiberet suae sapientiae, quam non de uirgine, multo minus autem de Ioseph, sed a Deo patre acceperat. Adde quod filiis Israel moris fuerit, ut Beda admonet, ut temporibus festis uel Hierosolymam confluentes, uel ad propria redeuntes, seorsum uiri, seorsum autem foeminae choros ducentes incederent, infantesque uel pueri

cum quolibet parente indifferenter ire potuerint. Ideoque Maria & Ioseph uicissim putauerunt puerum Iesum quem se comitari non cernebant, cum altero parente reuersum.

Et non inuenientes regressi sunt in Hierusalem, requirentes eum. Et factum est post triduum inuenerunt illum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos & interrogantem eos.

Inter cognatos & notos carnales non inuenitur Christus, sed inter eos cognatos de quibus puer ipse dicturus est: Quicumque fecerit uoluntatem patris mei qui in caelis est, hic meus frater, soror, & mater est. Et de quibus dicit: Ubi duo uel tres fuerint congregati in nomine meo, in medio eorum ero. Et haecenus multi quaerunt Iesum salutare Dei, sed frustra quaerunt, & non inueniunt eum, quonia non rectè quaerunt, nec ubi est quaerunt. Qui Christum Iesum quaerit, hoc est, qui fiduciam suam ponit in uoluptates, diuitias, potestatem uel gloriam huius seculi, Christum non inueniet, quoniam diuitiae iuxta scripturas non proderunt in die ultionis. Et in multorum comitatu non inuenitur Christus, nimirum in illorum, quorum pedes ad malum currunt, & qui ueloces sunt ad effundendum sanguinem. At tu discite ubi Iesus & quaerendus & inueniendus. Post triduum, inquit Lucas, Maria & Ioseph inuenerunt illum in templo, neque in templo simpliciter, sed in medio doctorum, audientem & interrogantem eos. In medio doctorum & in templo inuenitur Christus, non in medio helluorum in cenopolio. In templo inuenitur, non ad tibiam uel ad alia ludicra & histrionica. O uerè felices parentes, qui liberos suos consueuerunt & in templo quaerere, & in templo inuenire. Et o uerè felices pueri, qui in templo libenter cum Christo conuersantur, eumque interrogantem & docentem libenter

S iij audiunt.

audiunt. Sed quid ego hic de pueris? Omnes quotquot Christum confitentur, quotquot Christiano censentur nomine, quotquot Christum suum caput agnoscunt, non erubescant eiusdem imitari exemplum. Christus Dominus & magister noster, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi, in discipulorum se ponit ordinem, & legis doctores illos audit: tu porro erubescis ab aliquo homine discere, tua scilicet illa magna sapientia contentus. Sed hac de re aliam. Licet autem ex hoc loco colligere quam bene faciant, qui liberos suos bonis literis instituendos literatis commendant.

Quae hic de mysterio tridui Ambrosius adfert, quoniam absurdum non est, enarrare minime grauabor. Post triduum, inquit, Christus reperitur in templo, ut esset indicio, quia post triduum triumphalis illius passionis, in sede caelesti & honore diuino, fidelis nostrae se resurrecturus offeret. Nec alienum fuerit & illud admonere, sicut Christus hic non alibi quam in templo inuenitur, ita & extra Ecclesiam Christum nemo inueniet. Quid porro Christus Iudaeos interrogat, quidve ab his ille audierit, ex Euangelica historia non est manifestum. Nihil autem hic frivolum fuisse tractatum, testantur verba Lucae, quae in hunc modum subsequuntur.

Stupebat autem omnes qui eum audiebant, super prudentia & responsis eius: et videntes admirati sunt.

Non dubium est quin Iesus praegnantes quaestiones Legis peritis proposuerit, & tales, quae Iudaeos ad cognitionem Messiae perducere poterint, quas quidem cum illi non intellexerent, ipse explicuit & interpretatus est prudenter. Iesus itaque cum ignotus esset Doctoribus, & circumstanti populo, omnes vertit in admiratio-

nem sui, quod tantillus puer dictis & responsis suis admirabilem quandam & plusquam senilem sapientiam declaret. Videbant aetatem corporis imbecillem, & immaturam sapientiae (qualis enim potest esse sapientia in puero duodecim annorum?) & tamen interim audiebant puerum ea promerem quae doctores proeclatae aetatis, quicquam sapientiae fastigium assecuti esse videbantur, non pigeret discere. His rebus factum est, ut & Doctores, quibus cum disputabat, & ij qui circumstantabant, testes eius disputationis, vehementer obstupescerent. Nec iniuria mirantes hic obstupescunt, audientes puerum disputare, cum etiam iam virum factum extra admirationem audire nequiverint, id quod capite quarto audiemus. Et apud Marcum legimus: Facto sabbatho, coepit Iesus in synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde huc haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi? & virtutes quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber, filius Mariae, frater Iacobi & Ioseph, & Iudae & Simonis? Nonne & sorores eius nobiscum sunt? Apud Iosannem vero sic legimus: Iam autem mediante die festo, ascendit Iesus in templum, & docebat. Et mirabantur Iudaei, dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Si itaque sic admirantur de doctrina tam adultum, qui non fuissent admirati de doctrina pueri? Porro quod hic in Christo fit, id ipsum & in discipulis eius factum esse constat. In Actis enim legimus: Videntes autem Principes Sacerdotum, scilicet Petri constantiam & Ioannis, comperto quod homines essent sine literis, & idiotae, admirabantur, & cognoscebant eos, quoniam cum Iesu fuerant. Dicit itaque Lucas, omnes quotquot Christum vel audierunt, vel viderunt disputantem.

tem, docentem, vel interrogantem, admirati super eo fuerint. Tales pueros hic mundus non habet, qui statim a pueritia declarant quales futuri sint diuinarum rerum amatores. Habet autem multos super quibus non temere admireris, unde scilicet tantillis pueris, tantus fastus, tanta ad omnis generis voluptates libido, tam blasphemata lingua, &c. Talia enim iam non putet pueros facere, qualia olim puduit senes vel cogitare. Sed procedamus.

Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quarebamus te.

Dum sic puer Iesus doctrina caelesti occupatur, superueniunt parentes eius, quibus nondum ad plenum erat cognitum diuini consilij mysterium. Ioseph quidem tacet, nec verbulo quidem alloquitur Christum, ut qui sibi conscius erat, se nihil habere iuris in partum sponsae suae. Mater autem materno affectu commota, ut declaret se veram huius pueri matrem, cum filio expostulat, inquit: Fili, quid fecisti nobis sic? Quid cur te clam subduxisti a nobis? Multas calamitates tuo nomine & in Bethleem, & in Aegypto, & in Galilaea perpessi sumus, & iam rursum nobis doloris causam exhibes. Ecce pater tuus & ego dolentes quarebamus te. Quare dolentes quaerunt? An non nouerunt filium Dei? Quaerunt cum dolore eum, quoniam sine eo, nisi cum maximo dolore esse non possunt. Originis ideo existimat ipsos fuisse dolentes, quoniam timebant ne forte relinquerent eos reuersus esset ad caelos, cum illi placuisset iterum descenditurus. Veli quod aliorum est sententia, metuebant ne quod Herodes in infantia patrare quaesierat, nunc iam in pueritia positum inuenta oportunitate, aliter interficeretur. Caeterum quocumque tandem nomine solliciti fuerint parentes eius, nos

non dubitamus, quin prophetia Simeonis de gladio compassionis hic sese exeruerit, & Maria non frustra dolorem suum exposuerit. Et nos dum peccando amissimus Iesum, protinus cordialiter doleamus, & cum sollicitudine ac moerore eum quaeramus, nec dissolute ac negligenter pertranseamus. In Deuterono, discimus quomodo quaerendus sit Dominus. Cum quaesieris Dominum Deum tuum, ait Moyses, inuenies eum, si tamen toto corde quaesieris eum, & tota tribulatione animae tuae. Et in Hieremia: Cum quaesieritis me in toto corde vestro, inueniatur a vobis. Sic quaerit Zachaeus, sic Magdalena, sic duo discipuli Petrus & Ioannes, sic qui peregrinantur Emauntum. Sed de hoc negotio alias copiosius. Audiamus quid Christus dilectae matri suae responderit.

Et ait ad illos: Quid est quod me quaerebatis? Nesciebatis quia in his quae patris mei sunt oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum quod loquutus est ad eos.

Egregia haec est responsio, & digna filio Dei, non filio Ioseph fabri illius. Vides iam quis verus huius pueri pater? Lucas ad vulgum Ioseph vocat Christi patrem, & Maria sese vulgo attemperat in hoc, quod maritum suum vocat patrem pueri: at puer ipse iam satis declarat quem habeat patrem. Et poterat fieri ut Iudaeus audiens Ioseph a Maria patrem pueri vocatum, non crederet puerum de spiritu sancto in utero virginis conceptum, sed scandalizaretur. Christus itaque ait: Nesciebatis quia in his quae patris mei sunt, oportet me esse? Cuius patris? Ioseph? Nihil minus: sed eius qui per Prophetam loquitur: Domus mea domus orationis est. Domus Ioseph in Nazareth est, non Hierosolymis: at domus patris pueri huius templum Hierosolymitanum. Hinc & alibi dicit: Auferete ista

Extra Ecclesiam non inuenitur Christus

Marc. 6

Ioan. 7

Act. 4

Deut. 4

Hier. 29

1. Cor. 13

Ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Respondet itaque Christus: Et quid est quod me quaerebatis? Ego vestri doloris causa non sum: vos ipsi vobismetipsis dolorem adducitis. Non vos negligo, nec in vestri contemptum hic remansi. Patris mei negotium me hic cohibuit: & certe non nescitis, quoniam oportet me esse in his quae patris mei sunt. Pater meus meo nomine non dolet, quoniam in ipsius negotiis versor. Haec sic quam simplicissime volumus esse interpretata, non ignari, quantum Christus martiri, & haec illi deferre debeat. Habet patrum auctoritas limites suos, sicut & supra admonuimus, cui renuclandum est, quorties agitur negotium salutis aeternae. Par est enim, ut humana cedant diuinis: & prior sit ratio Dei quam hominis. Debemus parentibus sane plurimum, sed longe plus debemus Deo, cui debemus & ipsos parentes. Caeterum quid sibi vellet oratio Iesu, non satis intellectum est a parentibus. Licet enim ex his quae praecesserant, nihil vulgare aut mediocre expectarent a puero, non dum tamen ad plenum intellegebant sublimitatem diuinae virtutis, nondum cognouerant quam admirabili consilio decreuisset Deus per filium suum genus redimere humanum. Audiant nomen patris, quem sciebant non habere patrem in terris: audiunt negotium patris, de quo nihil adhuc illis meminerat. Obserua hic quod Lucas de parentibus Iesu testatur, eos non intellexisse verbum Iesu. Quales igitur sunt qui simulatque alphabetariorum classem excesserint, statim se putant omnia scire, quique volunt non discipuli, sed magistri esse, qui docere volunt, non discere. Non pudeat, amabo, non pudeat cum D. virgine re ipsam in discipulorum ordinem dederememo sic repente fir summus. Omnis homo velox sit ad audientium, inquit Iacobus, tardus autem ad loquendum. Et iterum: Nolite

Nota.

Iacob.

plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir, &c. Et Christus ipse ad discipulos suos inquit: Vos autem nolite vocari Rabbi.

Iacob. 3.

Mat. 23.

Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis.

Pulchra consequentia: sic enim oportet ac decet fieri, ut a Hierusalem descendamus ad Nazareth, hoc est, ab obedientia & cultu Dei, ad obedientiam & seruitutem parentum & superiorum, itaque fiet ut quod Dei est Deo, & quod hominis homini tribuatur: vni & soli homini velle obedire impium est: Deo obedire soli, homines autem, siue hi fuerint parentes, siue superiores, contemnere, seditiosum est. Apostolica regula est, Oportet Deo magis obedire quam hominibus. Non autem sic: Oportet vni & soli Deo obedire, hominibus vero nunquam. Sis itaque in hoc negotio & prudens & simplex, ita ut Deo non aduerseris, & hominibus fraudem non facias. Reddite quae sunt caesaris caesari, ait Christus, & quae sunt Dei Deo. Obserua hic de puero, obserua hic o parens. Christus vni genitus Dei filius descendit cum Maria & Ioseph in Nazareth, estque illis subditus. Hoc puer Iesus facit: omni potens Deus assumpta humanitate, hominibus subicitur, & tu non vereris parentibus obstrepere. Puer Iesus parentibus suis est subditus, tu parentes tuos calumniaris, odio prosequeris, alloquio dedignaris, diris deuoues. O scelus, o crimen ad inferos usque deportandum. Vbi hic magistratus? Vt quid de paritidid: illis non sumitur poena? In lege Dei scriptum est: Quicumque maledixerit patri vel matri, morte morietur. Erratum. Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium,

Le. 11. 19

Deut. 21

&

& coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducunt ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentque ad eos: Filius iste noster proteruius & contumax est, monita nostra audire contemnit, & comestrationibus vacat, & luxuriae atque conuiuio: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, & auferatis malum de medio vestrum, & vnuerfus Israel audies pertimescat. Audis hic legem diuinam? Quomodo igitur, fili contumax & in parentes maledicus, effugies iudicium Dei? Vtunque iudices huius seculi in flagellandis impijs sint negligentes, certe Deus suo muneri non est defuurus. Nec existimes duram hanc esse in liberos legem. Ab Ethnicis dictum legimus: Dijs, parentibus & praceptoribus, non potest reddi aequiuale. De dijs & praceptoribus nihil addam. De parentibus superfluum est dicere, quot labores, curas, anxietatesque subierint nostro nomine. Ad paruos pueros parua cura, ad magnos magna pertinet. Recte itaque Tobias senior filio suo: Honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae eius. Memor enim esse debes quae & quanta pericula passa sit propter te in utero suo, &c. Et Salomon inquit: Qui maledixerit patri suo & matri suae, extinguetur lumen eius in medijs tenebris, hoc est, in praesentissimis periculis, & quando maxime ope egerit, derelinquetur. Et rursum idem Sapiens inquit: Audi patrem qui genuit te, & ne contempseris, cum senuerit mater tua. Nolo hic adducere quae in Euangelicis & Apostolicis literis hac de re praecipuntur. Si quis praemissis, licet paucioribus pro te, non mouetur, indignus est qui plura audiat. Habent libri scripturam quam docentem audiunt, habent Christum Mariae filium quem imitentur: quod si haec omnia nihil fecerint, & sic in sua malitia perrexerint, olim dabunt meritas poenas. Non audiemus hic: Pater meus delirus senex

Tob. 4

Pro. 20.

Pro. 23

est: Mater mea morosa vetula est. Quasi lescunque sint, parentes tui sunt, & nisi hos ex animo colueris, poenam & supplicium aeternum non effugies. An non & parentes tui satis diu stultitiam & querulas tuas voces pati sunt coacti in ipsa iuuentute tua, quando propter te nec cibum capere nec somnum poterunt? Haec cogita, & ad exemplum Christi parentibus tuis obedi. Ipsi non grauari sunt tecum in Aegyptum, & Galilaeam, & Iudaeam cedere, tu nolo graueris cum ipsis ad Nazareth descendere, & haec quidem liberis dicta volumus. Tu itaque, o parens, nisi frustra haec a me velis esse dicta, puerum tuum tecum ducito Hierosolymam, & non grauatim tecum descendet in Nazareth, hoc est, recte ad pietatem institue, & duc ubi sacra tractantur, & post certe morigerum habebis filium. Sequitur:

Obsta.

Et Maria conseruabat omnia verba haec in corde suo.

Gloriosa atque inter & super omnes mulieres benedicta Maria facta est bona discipula Christi, quae etiam non adamusim intellecta verba Christi in corde suo conseruat. Vide quam omnis haec historia te inuiter ad diligentem verbi Dei audientiam. Puer Iesus doctos & legis peritos audit. Maria autem pueri huius auditrix est: nec solum auditrix, sed verborum illius fidelis conseruatix. Primum est, ut audias & libenter & diligenter: secundum, ut conserues & cordi inscribas fideliter: tertium, firmissime credas: vltimum, ut quod bene audisti, conseruasti, atque fructumque ad instar Euangelici agri, in multa patientia adferas. Sed de hac re in superioribus.

Et Iesus proficiebat sapientia, & atate, & gratia apud Deum & homines.

His verbis Lucas noster imponit finem pueritiae pueri Iesu, non volens de hoc quietam scribere, donec ipse Iesus,

De hoc vide Damasc. li. 1. cap. 22. quomodo scilicet profecerit Christus.

Iesus peruenerit ad annum ætatis suæ tricesimū, hoc quod etiā in superioribus admonuimus. Noluit enim Christus nos scire quæ ipse à reditu suo ex Aegypto in patriam suā egerit, vsq; ad annum ætatis suæ duodecimum, & à duodecimo hoc anno, vsq; ad tricesimum annum, quamuis non dubitamus quin imprudenter nihil egerit. Et hoc nos ignorare in bonum Ecclesiæ cedit. Si enim mirabilia quædam eius infantie prædicarentur opera, haberēt hæretici vnde negarent verā in Christo carnem. Iam verò cum audiunt de Christo, quod profecerit sapiētia, & ætate coram Deo & hominibus, non habet quod contradicant, quoniam hæc omnia de vero homine, qui ex corpore & anima constat, dici possunt. Quod enim ad diuinam illius substantiam attingit, oīa ab æterno nouit. Quod verò ad humanitatem assumptā attinet, corpore & animo profecit. Cum enim in forma Dei esset, semetipsum exinanuit, formam serui accipiens, & habitu inuentus est vt homo. Quomodo porrò Christus in sapientia creuerit à multis multa disputantur, quæ nos indiscussa sinamus. Nostrum est etiam ad exemplum Christi crescere, sicut ætate & sapientia & gratia apud Deum & homines. Primò apud Deum, dein de apud homines, vt cum pilis & mentem mutemus. Malitia paruuli simus, sensibus autem senes. Ex primis herbis facile diuinare possumus qualis prouenerit fructus. Sit porrò huius secundi capitis finis.

CAPVT III.

ANno autem quinto decimo imperij Tiberij Cesaris, procurante Pontio Pilato Iudeam, Tetrarcha autem Galliæ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis, et Lysania Abilenes Tetrarcha,

sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto.

Quod hic D. Lucas tā superstitione administrationem prouinciarum Romani imperij, principes item Iudæorū depingit, præter cætera, ad veritatem historiæ pertinet. Et in initio huius euāgelicæ enarrationis admonuimus, Lucam non citra rationem nos admonuisse, Iudaici regni vim, nato Christo, penes Romanos, gentiles ac idololatrias fuisse, id quod etiam præsentī loco demonstrat. Sic enim iuxta veterē prophetiam factum oportuit, vt ablato de Iudæis sceptro, promissus nasceretur Messias. Cum igitur iam penes Iudæos nulla esset imperij potestas, sed Romani idololatriæ occupassent oīa, cumq; iam etiam ipsum Iudæorum sacerdotium vagum esset ac mercenarium, cuius principatus tum erat penes duos insigniter impios, Annam & Caipham, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, hoc est, dum ageret in desertis, nō à seipso, sed à verbo Domini, à spiritu Dñi admonitus & iussus est, vt officio suo non deesset diutius. Quæ ad noticiam historiæ pertinet, hoc est, quomodo, & quando, & quare Romani sic diuiserint imperia, quoniam horū cognitio ad pietatem parum facere visa est, nihil addere placuit. Animus enim gessit audire & videre quæ & quanta gesserit Ioannes in sua iuuentute. Audiemus itaq; Lucam.

Et venit in omnē regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Quis vel qualis fuerit habitus ac vultus Ioanni Baptistæ, quoniā à Matthæo copiosius per scriptum est, Lucas silentio præterire voluit, contentus indicare quodnam fuerit illius officij, quamq;

quamque sedulo huic ille operam dediderit. Tempus illius prædicationis auditum est: auditur iam etiam locus. Venit, inquit Lucas de S. Baptista, in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Venit Ioannes, nō autem à semetipso venit, sed à verbo Domini iussus. Et venit in omnem regionem, quæ est circa Iordanem, quo paratior scilicet esset baptizandis aquæ copia. Et ibi prædicabat baptismū pœnitentiæ, in remissionem peccatorum. Duo agebat, prædicabat & baptizabat. Prædicabat respiscerent, animum in melius mutarent, alia tēpora alios mores postulare docebat. Quotquot autem peccata sua confitebantur, pœnitentiam se acturos promittentes, illos Ioannes in Iordanis baptizabat flumine. Et quotquot ex animo pœnitebant vitæ ante actæ, ac verbis Ioannis credebant, ipso item baptismo testabantur & pœnitentiam & fidē suam in futurum Messiam, quem Baptista prædicabat, remissionem accipiebant peccatorum, nō quidem ex Baptismo Ioannis, sed ex fide in Christum. Baptismus siquidem Ioannis, id quod Theophylactus etiam testatur, cooperabatur quidem in remissionem peccatorum, quæ remissio per baptismum Christi datur. Neque enim baptismus Ioannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conferebat ac promouebat, hoc est, præparabat homines, vt acciperent baptismū Christi, qui habebat remissionem peccatorum. Quos enim Ioannes baptizauerat, eos Christi demum baptisma suscipere necessum fuit, vt eum iam in mundi redemptionem aduenisse, eo baptismo profiterentur, quem ad id venturum antè sperabant. Sed de baptismo Ioannis, in Matth. cap. iij. abundè diximus. Cæterum quod ad prædicationem Ioannis attinet, Euāgelistæ alij testantur ipsum his verbis

Theop.
Lu. 3

Vide
August.
de Bap-
tismo
contra
Donatist.
lib. 11. §
cap. 10

vsunt: Pœnitentiam, appropinquat enim regnum cælorum: quæ verba etiam loco prædicto exposuimus. Quid autem pœnitentia sit, ex sequentibus gestis quæ nobis Lucas depingeret intelligere poterimus. Sequitur autem ministerij Baptistæ commendatio ex veterē prophetia.

Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ propheta: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias planas, & videbit oīs caro salutare Dei.

Pulchra est hæc Esaiæ prophetia, cuius priorem partem in Matthæo & Marco exposuimus. Et in Euangelio Ioannis, ipse Baptista dicit (interrogatus enim quis esset, à Leuitis fuerat) Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini, &c. Nos, quoniam omnia metaphora sunt, paucis expediamus. Ioannes Baptista, iuxta Esaiæ vaticinium, debuit in locis desertis extollere vocem suam, & homines admonere, vt pararent viam Domini, huiusq; semitas facerent rectas. Quod qui fieri possit, statim similitudinibus quibusdam exposuit. Omnis, inquit, vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, &c. Hoc est, Qui sublimes erant apud homines, opinione iustitiæ aut sapiētiæ, deponēt superciliū, vt cæpæ sint iustitiæ ac sapiētiæ diuinæ: qui velut idiotæ ac peccatores contempti iacebant apud homines, subito per obedientiam euāgelicam erigentur, ad consortium regni cælorum. Breuiter, ad Christi aduentum omnino rerum vices inuertentur, adeo vt qui antea desperauerant, bonam sint spem concepturi: è conuerso, qui sibi fidebant, porrò relicientur. Qui prius habebantur sapientes, stulti

T sicut

fient: qui stulti, caelesti sapientia donabuntur: qui prius idololatras, fient cultores Dei: viui: qui cultores Dei videbantur, reperientur fuisse idololatras: qui prius iracundi, placidi fient ac benifici: qui prius seruebant libidini, nunc amplectentur castimoniam: qui prius rapiebant aliena, nunc sua largientur. Haec, vt diximus, Ioannes similitudinibus quibusdam, ac parabolicè locutus est: at Christus omnia plano sermone effabitur. Ioannes iuxta Esaiam dicit: Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Quid Christus? Qui se humiliat, exaltabitur, & qui se exaltat, humiliabitur. Pertinet & aliæ sententiæ euangelicæ ad hunc locum, vt hæc, quam dixit Christus: Dico vobis, Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno Dei: filij autem regni eicietur foras. Item: Viri Nituitæ surgent in iudicio aduersus generationem istam, &c. Item: Dico vobis, quia meretrices & publicani præcedent vos in regnum Dei, &c. His iam iunge historias euangelicas, quæ testantur sic omnia præter opinionem inuersa. An non Petrus & Andreas piscatores præferuntur Annæ & Caiphæ? An non Matthæus & Zachæus publicani, multis præcipiunt palmam? An non Magdalena famosa peccatrix sua poenitentia multas præteruertit matronas? In Euangelio porro Ioannis, Nicodemus magister in Israel, ac princeps Iudæorum, ah bone, quam ad prædicationem Christi stupet ac desipit? Sic capite nono cæcus natus Christo in publico doctissimorum collegio patrocinatur. Sed desino plura adijcere, quoniam ex iam dictis putamus metaphoram Ioannis patere. His itaque sic inuersis, & hominibus sic se ad meliora conuertentibus, videbit omnis caro salutare Dei, imò non solum videbit, sed etiam sentiet salutare Dei. Solis enim poenitentibus, siue illi fuerint Iudæi, siue Gentiles, præderit Christus: alijs autem, cuiuscunque tandem fuerint: vel nominis vel conditionis, nisi poenitentiam egerint. Christus non erit salutaris. Poenitentia itaque via regia est, qua Deus ad nos, & nos ad illum venire possumus. Hanc etiam viam parare iubemur, atque rectas facere semitas Dei nostri, quod tum demum fit, quando abdicamus atque reijcimus omnia quæ illi displicere no uimus, hoc enim aliàs solent facere homines, recepturi aliquem magni nominis virum: maxime autem diligenter omnia disponunt ac ordinant, si nonnulla lucri spes animos illorum titillauerit. Iam quis ille Dominus sit, cui viam parare iubemur, quidve ab illo sperare liceat, non opus est vt multis declarem: ita & ex abundantia fuerit longo verborum tractu ostendere quæ illi placeant, quæ illi displiceant. Ad sequentia itaque transimus.

Dicebat ergo ad turbas quæ exibant vt baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira?

Hi ad quos duræ increpationis & comminationis verba dirigebantur, maxime erant Pharisei & Saducæi, quod ex Matthæi capite tertio cognoscere promptum est, vbi ait: Videns autem multos Phariseorum & Saducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrat vobis fugere à ventura ira? Hos ergo durè increpat: simplices verò ad se venientes, volentes poenitentiae statum suscipere, factis operibus poenitentia dignis, benignè excipiens Ioannes baptizabat. Et certè durum ad tam sanctos ac præstabiles viros videtur exordium, & satis inhumana salutatio: sed satis dulcis erit, simul ac cognoueris ex quam

quam beneuolo illa profluxerit animo. Scopus profectò huius orationis fuit, arrogantes illos, & generis nobilitate frustra fidentes, meru diuini iudicij perterrefacere, atque ita ad resipiscenciam permouere: & ad hoc non parum conducebat, tanta seueritate & obiurgandi vehementia exordiri, vt audientes maiorem scilicet opinione sua liberratem, maiorem etiam quam appareret, obiurgantis suspicere auctoritatem. Nec ibi erat periculum ne Pharisei & Saducæi, audientes se tam pessime exceptos, contemnendo baptismum, resisterent, quoniam spiritus ille qui in Ioanne loquebatur, facile eos cohibere potuit, qui etiam illos attraxerat, id quod Ioannes ipse significare videtur cum dicit: Quis vobis demonstrat fugere à ventura ira? Sic certè in Euangelio Ioannis Christus loquitur: Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Et iterum: Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me: videtur certe Ioannes hoc velle dicere. Quod iam ad me irruitis baptismum suscepturi, non à pestiferis parentibus vestris, nec à calida vestra prudentia habetis, sed à Deo benignissimo, qui mouit corda vestra, qui salubri terrore vos cogit ad poenitentiam. Sic Diuus Ambrosius exponere voluit, quum dicit illis, Phariseis nimirum ac Saducæis, Dei miseratione insulam prudentiam, vt gerant suorum poenitentiam delictorum, futuri terrore iudicij, prouida deuotione metuentes. In Matthæo nostro etiam alio modo interpretati sumus, nimirum Phariseos & Saducæos merito increpatos, qui externa quidem larua seipsos in poenitentium ordinem statuissent, neque tamen veram peccatorum suorum displicenciam habuissent: verumque cum scriptura defenditur, & in neutro deest quod sanctè imiteris exemplum. Nemo enim ex animo poenit

ter, nisi spiritu sancto admonitus, cum malus ille spiritus diuersum admonere soleat: Et manens impius in pristino statu, & mores suos & consuetudinem prauam non relinquens, nequaquam rite seipsum inter poenitentes numerandum putat. Quocunque itaque illi tandem animo venerint, Ioannes Baptista veræ poenitentiae præco insurgens in ipsos inquit: genimina viperarum, quis vobis demonstrat fugere à ventura ira? Solet enim sacra scriptura secundum stimulantem passionem, pleurumque ferarum nomina hominibus imponere, interdum eos canes nominans causa procaecitatis: equos, ob luxum: asinos, propter dementiam, & leones & pardos, causa rapacitatis & petulantiae, aspides causa doli, serpentes causa calliditatis, viperas causa veneni, &c. Sic Phariseorum ac Saducæorum filios nominat. Baptista genimina viperarum, eò forte respiciens, quod scribitur catulos viperarum, dum singulos mater singulis diebus edit, viginti editis, reliquos tarditatis impatientes, percurrere latera, occisa parente, id quod etiam in Matthæo admonuimus. Sic dum gens illa de qua nobis præsens sermo, Prophetas Domini vsque persecuta fuit, atque occidit eos qui ipsos in fide genuerunt, parentibus & benefactoribus suis hoc retulit, quod catuli viperarum suis matribus, Senatus itaq; est verborum Ioannis: Vos progenies estis viperarum, & ex eorum numero qui salutaria monitiones occidunt, qui clauem scientiae sibi iam pridem vendicarunt, & omnem iustitiam arrogarunt, vt neque doctore, neque resipiscencia sibi opus esse arbitrentur, quid vobis igitur accidit noui, quod & vos ad meum hoc baptismum venitis, quo, iam iam adfuturo Christo, eos tantum allego discipulos,

qui peccatores, ut sunt, ita se quoque agnoscunt: Hæc quoniam magis imitatione, quam interpretatione opus habet, sic absoluta volumus. Sequitur.

Facite ergo fructus dignos poenitentiae.

Fructus poenitentiae, ut Theophylactus ait, non solum fuga mali, sed elaboratio boni est. Hoc enim re vera est proferre fructum poenitentiae, si bonum operati fuerimus. Et D. Gregorius ait, notandum esse quod Baptista postulat, non tantum fructus poenitentiae, sed dignos poenitentiae fructus, ut unusquisque tanto maiora acquirat bonorum operum lucra per poenitentiam, quanto grauiora sibi intulit damna per culpam. Neque enim par boni operis fructus esse debet eius qui minus, & eius qui amplius deliquit. Inquit ergo Ioannes: Facite fructus dignos poenitentiae. Nondum mutata mens est, proinde si verè vos poenitet superioris vitae, sumite mores alios, & factis ipsis declarate vos esse correctos. Veram hic requirimus resipiscenciam, vera autem erit, si suos fructus protulerit, nimirum rerum presentium contemptum, sui abnegationem, summam modestiam, ardensque pietatis studium. Hi denique fructus sunt animi plane resipiscencis, & vitae nouitatem serio meditantis. Alij interpretantur dignos poenitentiae fructus, cum ipsa poenitentia æquabile delictum, aut quod perperam est commissum. Aequari autem poenitentia possit, ut tantus esset dolor animi, quanta fuit ipsa delectatio commissi peccati, & æqua futurorum cautela, sicut prolapsio in commissis. Digne itaque poenitet, dignusque dicitur poenitentiae fructus, cum ipsa dolendo æquatur ad crimen. Longè autem dignissimus est poenitentiae fructus, si virtutis amor, præualeat amor quem quis habuit in ipso peccato, & delectatio bonitatis, delectationem nequã exuperat, & tantum ad id quod nefas est odium

degenerat, quanta extitit delectatio in his in quibus anima culpabiliter fuerat delectata. Huc certè videtur Apostolus respexisse cum dicit: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiae & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete membra vestra seruire iustitiae in sanctificationem. Apertum est quid velit Paulus, utinam etiã nobis acceptum esset, utinã quod ipse admonet nos faceremus. Professio non ad solos Iudæos pertinet, quod hic Ioannes de fructibus poenitentiae dicit, sed ad omnes quotquot nolunt suae salutis esse contemptores. Sola enim poenitentia est, quae lapsos post baptismum Deo reconciliare possit. Hinc tam frequens in scripturis sacris ad poenitentiam adhortatio, qua admonemur veterem ac sceleratam nostram odire vitam, Deum diligere, timere gehennam, regnum caeleste quaerere, nouam ac innocetam meditari vitam, sine qua frustra omnia facimus. Dissimulat Deus, iuxta Prophetam, peccata nostra propter poenitentiam, nec vult mortem peccatoris, sed multo magis ut conuertatur & viuat. Agnoscamus itaque peccatum nostrum, odiamus peccatum pristinum, timeamus peccatum futurum, non dubitantes quin gratiam inueniemus apud misericordem dominum: De poenitentiae partibus non est ut multis disputem. Utinam verè poeniteat nos nostrorum scelerum, siue poenitentia ex timore poenae, siue ex dilectione Dei oriatur: Et poenitentia illa non sit fucata, non simulata, sed amara & ex intimis medullis cordis nostri promanans. De confessione & satisfactione suis locis dicemus.

Et ne coeperitis dicere: Patrem habemus Abraham, Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.

Iudæi iuxta carnalè propagationè sine dubio

dubio Abraham filijerant, sed nihil illis proderit ab Abraham descendisse, nisi huius virtutis fuerint sectatores. Imò vanum & turpe est extolli de bonis praecessoribus, & desicere ab eorum virtutibus, & turpe est alienis decorari virtutibus, quem virtus propria non vestat. Nemo igitur confidat in praecessoris iustitia, si sibi dominatur iniquitas, nemo sibi de sanctitate alterius blandiatur, nisi & ipse velit se in virtutibus exercere. Quid dicim? de meritis parentum? Nec meritum omne Christi, ac etiam totius sanctae Ecclesiae, opere possit hominibus ferre, nisi ab iniquitate resipiscat, & quantum permittitur, dignos poenitentiae fructus agat. Proinde S. Baptista non ignoras quam vana esset Iudæorum de Abraham virtutibus praesumptio, audacter illos increpat, et quam vana sit illorum spes praenunciat. Nemo enim ignorat quantus fuerit in hoc negotio Iudæorum fastus. Semen Abraham sumus, inquit, Abraham patet noster est, &c. Dicit itaque Ioannes: Nolite in cordibus vestris huiusmodi voluere cogitationes: Patrem habemus Abraham, Nos sumus filij Abraham, nobis promissa est haereditas salutis, non deseret Dominus populum suum: imò quæ admodum vobis ad meliora resipiscencibus nihil officiet malorum impietas, ita nihil profuerit Abraham progenitoris sanctitatis, si vos perstiteritis in malicia pristina. Reijcimini, abdicabimini, funditis peribitis, nisi prius mutati, fructus attuleritis Evangelio dignos. Nec deerit Abraham posteris sine vobis, nec deerit Deo sauis populus à quo colatur, cui promissam haereditatem praestet, etiã si vos desciscatis ab eo. Hoc enim confirmo vobis, Deus potest vel de his lapidibus suscitare filios amico suo Abraham. Doctus ille Origènes scribit Baptistam hoc loco prophetare, hoc est, praedicere expulsionem prioris populi, & vocacionem Gentium. Putat enim Ioannem lapidam nomine intellexisse Gentes, qui

duro & verè lapideo corde adorantur idola lapidea, & in quibus impletum est illud: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Et nos igitur obsecram? Deum, ut si quando fuimus lapides, hoc est, criminibus indurati, vertamur in filios Abraham, hoc est, tales fiamus, ut digni habeamur promissione Dei.

Tam securus ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur & in ignem mittetur.

Hæc quidè peculiariter ad Iudæorum populum dicta sunt, cui Baptista minari voluit excidium. Possunt tamè, imò etiam debent ad vniuersos homines transferri. Sicut enim ira Domini super impoentes Iudæos venit, ita & super impoentes Christianos ventura est. Nam & Christus apud Ioannem dicit: Omnis palme in me non ferens fructum, excidetur, & in ignem mittetur, & ardebit. Sic hoc in loco: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Nihil iniquum est, nulla mora est: aut vera pietate properandum est ad æternam salutem, aut nisi id fiat, irreparabiliter ac supeditis pereundum. Ergo resipiscite, dum tempus habetis, & credite Christo quem praedico, si vnus poterit vos à malis quæ superuenient vestrae genti, eximere. Similitudinem hæc arboris etiam in sequentibus audiemus. Quos hic vocat bonos fructus bonæ arboris, supra vocauit dignos poenitentiae fructus. Fructicemus itaque & nos, non simus steriles, sed simus fecundæ arbores ferentes fructus perpetuos. Videmus securim arboris radicem admodum, omne periculum in mora est, ex templo laborandum est. Videmus multas nouellas plantationes praeter omnem opinionem areferri & perire, & tamen hactenus ociosi sumus. Imò non sumus ociosi nisi in bonis. Nam in malis praestabat ociosum esse, quam

aliquid operari. Profecto comminatio hæc. Baptistæ lusus non est, sed seria admonitio, & fraternæ correptio, a deoque digna quæ cordibus nostris commendetur. Nihil addam. Timeo ne sero sapere incipiant Phryges. Sequitur:

Et interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus?

Populus Iudæorum qui audiebat tam seuam minacemque Ioannis orationem, territus est, & quomodo minas illius effugere possit, sollicitus. Baptistam rogat quid facto opus sit, ut iram Dei effugere possit? Quid ergo faciemus? inquit. Qui sunt fructus digni poenitentiae? Et si nobis non proderit esse filios Abrahamæ, quid faciendum aliud? Qua ratione licebit effugere securim incidentem? Qui sunt bonæ arboris boni fructus? Quid faciemus? o sancte Ioannes Baptista, ut remissionem inueniamus nostrorum peccatorum? Signum est euidētissimum profectus verbi Dei, timor & compunctio audientium, quoniam statim se conferunt, unde æterna possint præcauere pericula. Sic in Actis legitur Lucam de turbis dicere, qui Petri concionem audierant. His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus? viri fratres? Petrus autem ad illos: Poenitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum spiritus sancti.

Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.

Qui demonstrauerat periculum, non grauat etiam docere viam qua vitari possit periculum. Poeniter, vult dicere, vos prioris vitæ: Cupitis respicere? Quæritis qua ratione possitis effugere venturam iram? Docebo: Vos mor-

do quod iubeo non dedignemini facere. Qui habet duas tunicas, communis det non habenti, & qui habet escas, faciat similiter. Quid est hoc dicere? An qui alteram tunicam non habenti dederit, quique escas cum proximo diuiserit, omne poenitentiae pensum absoluisse dicitur? Facilis itaque erit poenitentiae via diuitibus & potentibus huius seculi. Quid igitur dicemus? Accipite veram & indubitatam huius loci interpretationem. Diuus Ioannes breuibus demonstrare voluit poenitentiam nihil aliud esse, quam eam mentis inuolutionem, ut velit vnusquisque postquam iam toto animo respicit, quibuscumque vltro omnibus bonis suis inserrere. Atque hic tunicae & cibi nomine, vinctum & amictum, hoc est, omnem humanæ vitæ necessitatem complexus est. Nos Germani dicimus: Daseiner hab vmb vnd an: ne quid omnino desit, vt sit sententia: Is verè poeniter, qui inopiam fratris suam facit, fratris commodo perinde atque suo lætatur.

D. Gregorius putat non præter rationem Ioannem de tunica potius dixisse, quam de pallio: sed vt ostenderet ad dignos poenitentiae fructus pertinere, vt non solum exteriora, & quibus aliquo modo carere possemus, sed etiam ea quæ nobis valde necessaria sunt cum proximis diuidere debeamus. Breuiter, Charitatis opera, dignissimi sunt poenitentiae fructus. Charitatis autem fructus est elemosyna: ideoque ad præsentem locum pertinet omnia illa, quæ in sacris scripturis sunt charitatis & elemosynarum encomia. Charitas, inquit Petrus, operit multitudinem peccatorum. Et D. Ioannes Euangelista: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo (er hat kein mitleyden mit ihm) quomodo charitas Dei manet in eo? Ad dicit continenter: Filii mei, non dilagamus verbo neque lingua, sed opere

Esa. 58

Ioan. 3

& veritate. Huc etiam pertinet quod Daniel Nabuchodonosor regi dicebat: Quamobrem, rex, consilium meum tibi placeat, & peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordis pauperum, forsitan ignoscere Deus delictis tuis. Intelligimus itaque iam, quam satisfactionem, quosque poenitentiae fructus Ioannes a conscientibus sibi quaesierit, nimirum beneficentiam in proximos: Quod vtinam & huius seculi confessores animaduertent, plusque alienis, quam priuatis studerent commodis. Neque enim careret suspitione auaritiæ, si illis comendaueris egenos, te autem ipsum inter egenos præcipuum facis, &c. Sed audiamus quid aliis dictum sit:

Venerunt autem & Publicani, vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis.

De publicanis quoniam frequens in Euangelis habetur mentio, non præter rationem fuerit vel semel audire, qui aut quales fuerint. Sunt aut publicani, qui a fisco aliquid conducunt, præcipue autem vectigalia, quique vectigalia exigunt, & tales apud Romanos olim habitus sunt homines honestissimi & ornatissimi, vt eos M. Tullius in Oratione pro lege Manilia prædicat. Ideo autem Iudæis ordo publicanorum tantopere infamis fuit, quod Romanorum apud eos vectigalia exercebant, cum ipsi Iudæi putarent se liberos esse debere, nec quicquam debere gentibus idololatriis, adde quod publicani vi, & rapina, & fraude non raro peccarent in Iudæos, plus exigentes ab ipsis, quam leges superiorum præscriperat. Talis publicanus fuit Zachæus, qui quasi suspectus fraudis dicebat: Si quem defraudauit, reddo quadruplum. Quoniam & D. Ioannes, sicut audimus, a fraude, quasi a familiari illis peccato,

præcæteris dehortatus est, monens ne supra quam constitutum esset, exigant. Hi enim sic territi fuerant: seueram Ioannis prædicationem, vt & ipsi ventarent ad Ioannem, flagitantes doceri de salute sua, & poenitentiae signum baptismum suscipere, discere cupientes: quopacto placare possent diuinam iram. Ioannes autem verus præcurator illius qui nullum quamlibet magnis peccatis inquinatum relecturus erat, etiam publicanis placide ac benigne respondet: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis exigatis. Ac si diceret: Si nondum potestis vestra largiri, certe sit ille primus gradus ad meliorem vitam, vt abstineatis a rapiendis alienis: habetis salarium a Cæsare, præscriptum est quid debeatis exigere a populo. Ne quid ergo extorqueatis in vestrum vsu vel lucrum, vltra id quod præscriptum est. Obseruandum probe quod Baptista hic dicit. Non damnat exactiones principum, cum fiscalem interdum exigunt pro communi vtilitate pecuniam. Et Magistratibus huius mundi expedit re publicam in tranquillitate tuere, & pro euentuum varietate in prouisionibus & agendis fisci regis aut ciuitatis semper decet esse referum. Sed hi qui superioribus ab exactionibus sunt, non plus exigant quam quod prima dicta uit autoritas. Nec suo consilio suasse Baptista publicanis, a Reipub. actione recedere, sed ipsam exercere secundum iustitiam constitutam. Quod de publicanis dictum est, etiam de aliis publicis officiis intelligendum venit. Indiget enim mundus gubernatione principum, & constitutione legum, ne malorum improbitas insurgens, innocetibus perniciem machinetur. Iam quid vnus atque alter efficiet homo, siue ille fuerit Cæsar, siue Rex, nisi habuerit manus aduerices, quarum ministerio vel probos defendat, vel improbos puniat? Ad hunc locum fortassis etiam pertinet quod de emptionibus ac venditionibus

Obserua

T iij

nibus

nibus dici potest. Nimirum, Vendere, vel emere, siue mercaturam exercere, simpliciter non esse peccatum, modo iuxta leges ac præscripta superiorum hoc ipsum fiat, modo desit avaritiæ studium, modo charitas fraterna non exulet. Sed satis super hoc negotio. Accedant alij.

Interrogabant autem eum & milites dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: sed contenti estote stipendijs vestris.

Milites quoque veniunt post Publicanos ad Ioannem, quoniam & hoc ceperat terror diuinæ ultionis, sic ut agnoscerent peccatum suum, & baptismum expererent, rogarentque quibus modis placatorem possint habere Deum. Vocat autem Lucas eos milites, qui vel principibus vel urbibus publicæ tranquillitatis tuendæ causa, suâ pro constituto stipendio locant operam, ne quis putet sanguinarium hoc nebulonum genus, quod vltro citroq; curstrans castra sequitur, ad cædes, ad latrocinia natum, hic probari. Iam milites quorum consilio ac manu vtuntur principes, hoc potissimum nomine male audiunt, quod satis stipendijs non contenti, falsè deferendo, vim facièdo, in bona aliorum inhiant. Frequenter enim arma quæ princeps dedit ad defensionem publicæ tranquillitatis contra hostes, vertunt in ipsos ciues, & quibus publica salus defendi poterat & debuerat, his vlciscuntur iram priuatam: Prædantur itaque frequenter, incendunt, abigunt, vi constuprant feminas, prærumpunt fotes, exigunt & pulsant hospitem, id quoniam plerumque faciunt impune, credunt licere. Rursus alij falsè deferunt apud principes aut duces, innoxios: quod pars facultatum confiscatarum ad ipsos redeat, calumniæ præmium. Plærique dum quod à Principe salarii nomine datur, scortis,

alea, temulentiaque prodigunt, rapto furtisque rei lacturam faciunt, & non solum non resoluunt quod debent, sed vltro extorquet quod non debetur, &c. Huic igitur hominum generi Ioannes ostendit quid facere soleat, & quid post hac vitare debeant, si velint effugere vindictam Dei. Ne quem, inquit, concutiatis, ne quem deseratis, falsò lucra causa, sed estote contenti stipendijs vestris. Obseruandum hic, quod bella gerere & militem agere non simpliciter malum est, Bellarunt enim sanctissimi quique homines tam noui quam veteris testamenti, vt Abraham, Moyses, Iosua, Gedeon, & cæteri quos D. Paulus in Hebræis non frigide commendat. Et in Nouo Testamento nec Centurio in Euangelis, nec Cornelius in Actis reprehenditur ob militiam. Milites enim publici ministri sunt, ob defensionem bonorum, & vindictam malorum ordinati, quemadmodum & de Publicanis diximus. Habet tamen bellum siue militia suas leges, quæ si non transgrediuntur, vituperari non potest bellum. Bellum hoc dico quod iusta de causa suscipitur, hoc est, si pro defensione publicæ tranquillitatis, si pro tuitione Christianæ religionis, si sic, vt vitari non possit, si per pios principes, si quam minima lactura eorum qui bello causam non dederunt, si per duces coerceatur militum temeritas, &c. Erant ergo Carabaptistæ, qui simpliciter omnia bella damnant, quum hoc nomine sanctissimos homines darent. Et iam olim in simili errore hæsit Faustus ille Manichæus, cui piè & catholice à Diuo Augustino responsum est. Respondet autem Augustinus ex præfati loco, inquiens: Si non liceret omnino bellare, Ioannes ad milites responderet: Arma abicitate, militiam istam deserite, neminem percutite, neminem vulnerate, neminem prostermite. Sed quia sciebat eos cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros

Obsen.

Quæst. super Iosue. lib. 6. cap. 10

To. 3. sermo 7

Contra Faust. II. 22. ca. 74

istros legis, & non vltros iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Audiatur etiam Christus, hoc stipendii iubentem reddi cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi. Redditur inquit, quæ sunt cæsaris cæsari, & quæ Dei sunt, Deo. Ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella, necessario militi stipendium præbeat. Et Centurionis illius fidem laudauit; non illius militiæ defensionem imperauit. Sed de iustis quidè & iniustis bellis nunc disputare locum est, & non necessarium. Idem Augustinus in Iosue cap. viij. de bellis sic scribit: Iusta bella definiuntur quæ vlciscuntur iniurias: si qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit quod à suis improbe factum est, vel reddere quod per iniurias ablatum est. Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione iustum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & nouit quid cuique fieri debeat. In quo bello ductor exercitus, vel ipse populus, non ipse tam auctor belli, quam minister iudicandus est. Sed si uiamus hæc. Latrones illos qui vnica pecunia & oculi libidine ducti, castra sequuntur, nemo bonus excusabit: neque enim milites sunt, sed latrones, homicidæ, & raptores sunt. Ioannes de his militibus loquitur, sicut admonuimus, qui ministri magistratus sunt, in hoc conduti, vt ipsa innocentia inter improbos & defensa esse possit. Sequitur in hoc sententia Ambrosij, qui alibi scribit: Non militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est.

Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioannes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos, veniet autem fortior me post me, cuius non sum dignus soluere

corrigiam calciamentorum eius: ipse vos baptizabit spiritu sancto & igne.

Non solum populus, sed etiam doctissimi in Hierusalem existimabant Ioannem verum esse Messiam: hinc honestam ab Hierosolymis legatione ad Baptistam mittunt, interrogantes quis nam ille sit, sicut ex Ioannis Euangelio nota est historia, qui scilicet fuerint legati, & qualis Baptistæ fuerit responsio. Multa autem illis præbuerunt causam vt tam magnificè de illo sentirent. Nouerant ex scripturarum collatione, iam instare tempus aduentus Messiae, nouerant quorū miracula in Ioannis conceptione, natiuitate, & circuncisione peracta fuerant. Videbant sancti viri sanctissimam conuersationem, animadvertebant tenuitatem eius in vestitu ac victu. Iam his adde nouam baptismi caeremoniam, austeram eius prædicationem. His igitur visis, nihil aliud cogitarunt, nisi Ioannem esse Messiam. Et discipuli Ioannis, qui hunc tamen propius nosse debebant, errauerunt in magnitudine illius, ita vt Ioannes cogèretur ipsos ad Christum mittere: quo, visis miraculis Christi, vter vtri præstaret re ipsa perdiscerent. Tu igitur vide quis & qualis fuerit Ioannes, quem omnis populus sanctissimum, & iam multis retro seculis expectatum putauit Messiam. Sic vnusquisque quantum sibi permittitur, bonus sit virtutis amator, non vt de ipso bonitatis fama peruoliter, sed ne infamiam incurrat, omnino deuitet. Si verò fama virtutem excesserit, caueat ne super id quod est rapiatur. Nam & Ioannes intra claustrum humilitatis tenebat, cum plus quam esset crederetur: nec præsumebat rapere quod sibi imperitū vulgus videbatur offerre. Si autem sopito virtutis nomine infamia quandoque tabesceret, constantia opus est, ne virtus elidatur in animo, quoniam neque fama bonos, nec infamia potuit facere criminosos. Et iustus

Iustus iudex meritotumque librator, non secundum famam aut infamiam, sed secundum virtutem veritatis & vitij, hoies iudicabit. Sic & D. ille Baptista nec ob calumnias impiorum virtutis tramitem deseruit, nec ob laudatorum laudes quicquam praesumpfit, sed ne gaudet se esse quod non erat, & quod erat manifeste expressisq; verbis confessus est. Ego quidem vos baptizo aqua, inquit, veniet autem fortior me, post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. Ac si velit dicere: Vos aestimatis me ex rebus visibilibus, ex cibo, potu, vestitu, & baptismo, vel doctrina fidelis ac solida, sed longe sunt efficaciora, quae non videntur. Ego quanquam aqua baptizo vos, tamen non remitto peccata, sed praeparo vos efficaciori baptismo, quem accipietis ab eo, cuius aduentum vobis praedico. Tempore quidem maior sum ei, & praedicationis ordine prior, sed potentia & virtute, sanctitate & iustitia longe inferior. Is enim qui me sequitur, tanto me praestantior est, ut ego, quem magnum aliquem esse creditis, indignus sum qui solvam corrigiam calciamentorum eius. Et addit rationem ac causam. Ego, inquit, baptizo vos aqua, ipse vos baptizabit spiritu sancto & igni. Quis non hic videat magnum discrimen baptismi Ioannis & baptismi Christi? Hic spiritum sanctum ac ignem habet: ille aquam. Baptismus Ioannis praeparat ad remissionem peccatorum, sed haec in baptismo Christi datur. In baptismo Ioannis Iordanis est, baptista Ioanes est, homo poenitens est. In baptismo Christi, vox patris auditur, Spiritus sanctus in specie columbae visitur, homo innocens, & ab omnibus peccatorum maculis ablutus progreditur. Sed haec omnia in baptismo Christi audiemus. Sequitur.

Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, & congregabis

tritico in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili.

Possum haec sic intelligi, ut sint etiam argumento quantum Christus praestet Ioanne. Hic enim nullam habet potestatem infideles & improbos puniendi, sed pater omne iudicium dedit filio, ut non solum munificus sit dignis, sed etiam praevocationis sit vltor. Proinde unusquisque semetipsum examinet, & qualis sit, certo exploret, quonia in magna iudicii die magna erit separatio, nec paleae & triticum vno recondentur loco. Triticum in caeleste horreum, paleae in ignem inextinguibilem proiciuntur. In praesentis quidem Ecclesiae area triticum & paleae, hoc est, pii & impij mixtim conuersantur: at tempore messis, tempore consummationis seculi, aliud videbimus, aliud perpetiemur, id quod non tantum hac Ioannis similitudine docemur. Nouimus enim quid Dominus alijs in locis dixerit, de piscibus bonis & malis, tritico & zizanijs, virginibus sapientibus & stultis, ouibus & haedis, &c. quibus omnibus idem admonet Dominus, quod Ioannes hic admonere voluit. Nam qui sibi ad salutem sufficere putat Sacramentorum Ecclesiae susceptionem, hic profecto se seducit. Quid enim magni est aqua ablui, vel in Iordane, vel in Baptisterio? Magni quidem est in Baptismo peccatorum accipere remissionem, tamen si relaberis in pristinum peccati coenam, nec poenitentiae dignis fructibus te rursum abluas, ventilabrum Christi te horreo caelesti expellet. Neque enim Ideo tibi peccata pristina remissa sunt, ut nouiste dedas peccatis, sed ut post hac innocenter viuas, voluptates huius seculi contemnas, Satanae ministerio te ipsum nunquam dedas. Audis hic triticum, audis paleas, audis horreum, audis ignem. Triticum in caeleste horreum, paleae in ignem pertinent. Paleae quidem in area non nihil prosunt tritico, & in multis communantur tritico; verum nouissime pereunt.

Et

Et in Ecclesia improbi probis, Dei bene scio profunt: sed nullo improborum emolumento, nisi & ipsi fiant boni. Quousque hic vivimus, necesse est vitam praesentis seculi, permixti, ut Gregorius loquitur, peragamus. Boni enim soli nusquam sunt, nisi in caelo, & mali soli nusquam sunt, nisi in inferno. Si ergo boni estis, quamdiu in hac vita subsistitis, aequanimiter malos tolerare debetis. Nam quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam suam testis est, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercet. Sic in tritura areae grana sub paleis premuntur, sic flores inter spinas oriuntur, & rosa quae redolet, crescit cum spina quae pungit. Duos quippe filios habuit primus homo: unus horum electus est, alter reprobus fuit. Tres filios Noe arca retinuit: sed duo ex his electi sunt, & unus reprobus fuit. Duos Abraham filios habuit: sed unus electus est, alter reprobus fuit. Duos filios Isaac habuit: sed unus electus est, alter reprobus fuit. Duodecim filios habuit Iacob: sed ex his unus per innocentiam venditus est, alij vero per malitiam venditores fratris fuerunt. Sic Apostoli non omnes mundi fuerunt. Septem denique sunt Diaconi ab Apostolis ordinati: sed sex in fide recta permanentibus, unus exitit autor erroris. In hac ergo Ecclesia nec mali sine bonis, nec boni sine malis esse possunt. Quid malis faciendum? Bonorum exemplum imitentur. Quid bonis faciendum? Malos ad imitationem sui bona conuersatione inuitent. Sed satis digressi sumus. Obserua autem hic, quoniam niam unus Christus habet ventilabrum in manu sua, & ille unus potestatem habet, triticum a paleis separare, ut in totum mundum sit triticum, quod quidem, ut diximus, in consummatione seculi tandem fiet. Interim tu caue de relinquant aream Domini propter leuitatem palearum, sed potius stude,

D. Gregorius. 8. p. 8. Hom. 13. in euan.

Obserua.

quantum quidem in te est, ut paleas in triticum conuertas. In Ecclesia nostra catholica, quae area Domini est, paleae sunt; mali homines sunt; abusus sunt, superstitiones sunt, hypocritae sunt: at propter haec non effugiendum est extra Ecclesiam. Noe propter malitiam Cham non deseruit arcam: nec Petrus ob leuitatem improbitatem deseruit Apostolorum. Quae enim insania est propter impuritatem Papistarum, ut vocant, ad haereses concedere, Ecclesiam abnegare? Si in Ecclesia non esset peccatum, quid opus foret remissione peccatorum? An quia unus atque alter Sacrificus impure viuit, totam Christi calumniaberis Ecclesiam? Noli contemnere rete euangelicum, propter malos pisces. In Ecclesia nostra maxima quidem visuntur scelera, at nihilominus vera ac euangelica seruat doctrina. Scelera operibus poenitentiae obliteranda sunt, at doctrina mordicus retinenda est; bonisq; operibus vendicanda. Extra Ecclesiam porro & impurissima scelera inuenies, & sanam doctrinam frustra quaeres. Suffecerint haec.

Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo.

Non dubium est, quin S. Baptista tam paucis verbis sua praedicationem non absoluerit: sed quae Lucas descripsit, summa tantum est, & scopus totius praedicationis Ioannis, quae in hoc tantum instituta erat, ut populum uniuersum ad poenitentiam atque vitae innovationem prouocaret. Itaque ne quis existimet Ioannem nihil aliud dixisse, quam quod supra auditum est, Lucas cauere voluit, inquitens S. Baptistam multa alia dixisse, dum exhortaretur populum, huicq; euangelizaret Christum. Monstrauit, ut Origenes ait, Baptismum spiritus sancti, praedicauit publicanis salutem, docuit milites disciplinam, aream purgari, succidi arbores, & caetera quae euangelii narrat historia.

Exceptis

Contra hereticos.

Exceptis ergo his quæ scripta sunt, etiam illa quæ scripta non sunt annu-
ciasse monstratur, in eo quod dicitur:
Multa quidem & alia exhortans an-
nunciabat populo. Et quomodo in eu-
angelio secundum Ioannem de Christo
refertur, quia multa & alia locutus est,
quæ non sunt in isto libro scripta, &c.
sic & in præsentis loco intellige, quod
forsitan Lucas, quoniam maiora quæ-
dam à Ioanne annunciabantur, quàm
ut literis deberent credi, noluerit ea no-
minatim dicere, sed tantum significa-
uerit quod dicta sint: & idcirco dixisse:
Multa quidem & alia exhortans euan-
gelizabat populo: ex quibus certè li-
quet, Ioannem etiam alia, ut diximus,
quæ scripta non sunt, populo prædis-
casse. Hæc ex sententia Origenis: Ob-
seruandum itaque multa à Ioanne, ab
Apostolis, à Christo denique dicta, fa-
cta & instituta fuisse, quæ in canonicis
libris quidem non sunt, sed tamen suc-
cessionem quadam, & quasi per manus
tradita, ad nos usque peruenierunt.
Hinc diuus ille Hieronymus dicit, Tra-
ditiones ecclesiasticas (præsertim quæ
fidei non officiant) ita obseruandas, ut
à maioribus traditæ sunt. Hæc ille.
Porro ne quis malam hic vel supersti-
tiosam velit prætereundam traditionem:
certò statuendum est, traditiones quæ
Apostolorum nomine ad nos feruntur,
non debere vllò pacto ab illorum dis-
citis vel factis dissentire: neque in ali-
quo gloriæ Dei, vel charitati proximi
aduersari. Sed de traditionibus Eccle-
siæ alibi.

Tradi-
tiones
Ecclesi-
asticæ.

Hieron.
ad Lu-
cinium,
To. 1.

*Herodes autem tetrarcha, cum corri-
peretur ab illo de Herodiade uxore fra-
tris sui, & de omnibus malis quæ fecit
Herodes, adiecit & hæc super omnia, &
inclusit Ioannem in carcerem.*

Sanctus ille Baptista compluribus
sermonibus hactenus populum exhor-
tatus est ad penitentiam vitæ prioris,
& ad desiderium mox venturi Messias,

periculo territans, præmijs exultans, ac
læto nuntio salutis populares animos
ad pietatis euangelicæ studium exper-
gefaciens. Atque hanc loquendi liber-
tatem, ob insignem viri sanctimoniam
tulit turba promiscua, tulerunt publi-
ciani, tulerunt & milites, reprehensi mor-
bum suum agnouerunt, territi quæsie-
re remedium. Verum non tulit Hero-
des, animo regio sibi licere volens, quic-
quid liberet. Amabat tamen Ioannem,
id quod ex alijs euangelistis liquet, per-
spiciebat atque probabat raram vitæ
integritatem, atque in multis obtempe-
rabat Baptistæ consilio. Cæterum in
eo, in quo potissimum oportebat au-
scultare dictis illius, non solum non ob-
temperauit, verum etiam bene monen-
tem coniecit in carcerem, & ab exitio
reuocantè, dedit exitio, sicut hoc ipsum
Matthæus & Marcus scriptum relique-
runt. Cum enim Herodes palam domi
haberet Herodiadem uxorem fratris
sui Philippi, quam ille viuo præripue-
rat, unà cum filia Philippi, vir sanctus
non ferens tam incestas nuptias, in do-
mo regia, unde cõueniebat exemplum
seruandarum legum potissimum pro-
ficisci, admonuit eum, ut abstineret à
tam impio flagitio. Sed apud impium
regem plus habuit momenti, puellæ
saltatricis impia postulatio, & implæ
mulieris suggestus, quàm tam incorru-
pti viri salutaris admonitio, qua tan-
tum absuit ut emendaretur, ut superio-
ribus flagitijs, facinus adiecerit omnium
impurissimum, Ioannem coniciens in
vincula, eò demum progressus vesaniæ,
ut amputatum innocentissimi viri ca-
put, obscenæ saltationis præmium da-
ret puellæ diffamatissimæ & pestilen-
tissimæ. Hæc nimirum est merces & co-
rona qua donatur veritatis præcones,
à perfido mundo: Et hic est genius im-
piorum principum, ut adulatoribus
protectioni, viris autem integerrimis
sine timori. Piorum item Ecclesiastarum
est non timere Sardanapalos aut Ne-
rones

Vide Io-
seph. li-
18. anti-
quitati,
h. e. Eufe-
biu li. 4.
cap. 17.
ecclesi-
asticæ hi-
storiae.

rones illos, sed libenter pro nomine
domini Iesu durissima quæque sub-
ire: Qualem animum utinam nobis
concedat ille, cuius nomine Baptista
hæc perpessus est. Porro quæ Lucas
hic describit, non sunt facta eo ordine,
quo scripta sunt, alioqui consequere-
tur quod ante baptismum Christi, Ba-
pista fuisset inclusus, quum longe alit-
er res acta sit. Sed hac mentione his-
toriæ illius, solum ostendere voluit
Lucas, quàm sæuerus fuerit concio-
nator, Ioannes scilicet, ut nec Phari-
sæis, nec Saducæis, nec Publicanis, nec
militibus, nec Regibus tandem in ali-
quo adblanditus fuerit: Nos iam ad
baptismum Christi properamus.

*Factum est autem cum baptizaretur
omnis populus, & Iesu baptizato atque
orante, apertum est celum, & descen-
dit spiritus sanctus corporali specie,
sicut columba in ipsum, & vox de ca-
elo facta est. Tu es filius meus dilectus
in te complacui mihi.*

Priusquam Dominus Iesus aggre-
deretur prædicandi negotium, quod
erat intra breue tempus absolaturus,
ut omnes numeros modestiæ iusti-
tiæque impleret, non dedignatus est
cum cæteris venire ad baptismum,
non mundari volens, sed, ut Ambro-
sius ait, mundare aquas, ut aquæ scilicet
ablutæ per carnem Christi, quæ
peccatum non cognouit, baptismatis
ius haberent. Venit, inquam, Chri-
stus baptizare, non ut ipse purificaretur,
sed ut nobis æternæ salutis laua-
crum suo baptismo consecraret. Et
deiecit quidem ipse sese, sed Ioannis
voce, ac patris cælestis testimonio
clarissimo commendatus est palam
omnibus, ut de facie quoque cogno-
scerent eum, de quo vaticinati fuerant
prophetæ, de quo testificatus fuerat
Ioannes baptista. Quum igitur bap-
tizaretur ingens numerus promiscuæ

multitudinis, & inter hos velut vnus
è multis adueniens Christus, à Ioan-
ne velut peccatis obnoxius bap-
tismum flagitasset, recusauit Ioannes
(hoc enim alij Euangelistæ testan-
tur) agnoscebat enim authorem puri-
tatis, à quo debuerat ipse potius
baptizari. Hoc itaque primum à Io-
anne testimonium, Iesu præsentis di-
gnitati redditum est apud multitudi-
nem: sed euidentiore signo pater dis-
creuit filium suum à cæteris qui bap-
tizabantur. Cæteris enim baptiza-
tis nullum signum apparuit: Verum
vbi baptizatus est Dominus Iesus,
iamque deprecaretur, apertum est cæ-
lum, atque inde descendit spiritus
sanctus, circumdatus visibili specie,
specie nimirum columbæ. Descendit
autem in sacrum verticem Domini
Iesu, palam designans illum esse, quem
pater a fatim omnibus cælestibus do-
nis vniuersis, quæ in omnes sibi fi-
dentes, ac per baptismum corpori
suo inuitos, esset effusus: Accessit
huic paternæ vocis euidentis testimo-
nium, non iam per prophetas, non
per Moysen, non per angelos pro-
latum, sed ab ipso patre prolatum:
Vox enim è supernis, his verbis in-
tonuit. Tu es filius meus dilectus,
in te complacui mihi. Nulli pro-
fecto veterum sanctorum tale per-
hibitum est testimonium. Columba
præcedens, designabat ad quem vox
illa pertineret, ne quis suspicari posset
Ioannem hoc elogio fuisse laudatum,
de quo plerique tam magnificè sen-
tiebant, ut eum crederent esse Mes-
siam: Hæc pro historiæ veritate
dicta sunt. Iam quid patres illi ve-
teres Orthodoxi sentiant, super hoc
loco, audiemus. Ambrosius di-
cit in hæc verba: Vnus (scilicet Chri-
stus) meruit, sed lauit omnes. Vnus
descendit, ut ascenderemus omnes:
Vnus omnium peccata suscepit, ut
in illo omnium peccata morerentur.

Quare
Christo
à Ioan-
ne bap-
tizatus
fuerit,
vide
August.
contra
Episco-
p. Parme.
li. 2. c. 17.

Theophylactus omnia ad ædificatio-
nem nostri vertens, sic inquit aperitur,
scilicet in baptismo Christi, cælum, vt
monstratur nobis, quod baptisma ape-
riat omnibus cælum, quod Adam
clauserat. Descendit autem spiritus
in Iesum, vt ex hoc discamus, quod
& in nos cum baptizamus, descen-
dat spiritus, neque enim Dominus
spiritu opus habebat, sed omnia pro-
pter nos facti, & primitiæ ipse fit
omnium quæ nos sumus sumpturi
post hac, vt fiat primogenitus in
multis fratribus. In specie autem co-
lumbæ descendit, vt discamus quod
mansuetos nos esse oporteat ac mun-
dos. Et sicut tempore Noë columba
significauit quiescentem iram Dei, sic &
hoc loco Spiritus sanctus conciliauit
nos Deo, facto peccati diluui: Et
filius audit à patre vocem allatam,
monstrans quod & nobis qui baptiz-
zamus, adoptionem filiorum Dei
largitus sit. Venerabilis ille Beda
docet, quid sibi velit Christus orans,
nimirum Christum hoc fecisse ad nos-
tri informationem, quibus vt post
lauacrum baptismatis, aula cælestis
pandatur non ociose viuendum, sed
ietunius, precibus atque elemosynis
est insistendum: Quia etsi peccata sunt
omnia in baptismo laxata, non adhuc
tamen est fragilitas humanæ carnis
solidata. Nam quasi transito mari ru-
bro necatos quidem gratulamur Aeg-
yptios, sed in deserto mundanæ con-
uersationis hostes occurrunt alij, qui
duce & cooperatrice Christi gratia,
nostro sudore vincantur, donec ad
promissam vitæ æternæ peruenia-
mus patriam: Et hæcenus quidem de
baptismo Christi, qui baptismi quo
Ecclesia vtitur vera fuit sanctificatio.
Statueram quidem copiosiora hoc lo-
ci de baptismo nostro dicere, at nos-
lim iam sterili terræ præciosum se-
men mandare, nec sanctum cani-
bus dare. Quæ Ecclesia baptismi

Aug. de
fide &
operib.
cap. 11.

nostro addit tam firma sunt, vt fru-
stra ab hæreticis impugnentur. Nec
mirum est, quod hæretici nostrum
baptismum calumniantur, quum hæ-
cenus inter ipsos non conueniat quid
baptismus sit, quid agat, quibusue
ceremoniis celebrandus sit. Valeans
igitur hæretici cum suo veneno, nos
ad Lucam medicum nostrum reuer-
tamur.

Et ipse Iesus erat incipiens quasi an-
norum triginta, vt putabatur filius Io-
seph, qui fuit Heli: qui fuit Mathat,
qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit
Ianna, qui fuit Ioseph, qui fuit Matha-
thie, qui fuit Amos, qui fuit Nahum,
qui fuit Heli, qui fuit Nagga, qui fuit
Maath, qui fuit Mathathie, qui fuit Se-
mei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, qui
fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zo-
robabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,
qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit
Cosan, qui fuit Helmadan, qui fuit Her,
qui fuit Iesu, qui fuit Heliexer, qui
fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit Le-
ui, qui fuit Symeon, qui fuit Iuda, qui
fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit
Eliachim, qui fuit Melcha, qui fuit
Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit
Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Iesse,
qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit
Salmon, qui fuit Naasson, qui fuit
Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit
Esrom, qui fuit Phares, qui fuit Iuda,
qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit
Abraham, qui fuit Thara, qui fuit Na-
chor, qui fuit Saruch, qui fuit Raga-
u, qui fuit Phalech, qui fuit Heber, qui
fuit Sale, qui fuit Chaiman, qui fuit
Aphaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noe,
qui fuit Lamech, qui fuit Mathusale,
qui fuit Enoch, qui fuit Iareth, qui fuit
Malaleel, qui fuit Chaiman, qui fuit
Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui
fuit Dei.

Genea-
logiam
virgi-
Mariæ
Ioa. Dz.
habet,
4. ca. 13.

Quæ

Quæ hic quidam de genealogiarum
varietate disputant, nos intacta præ-
tereamus, quoniam difficultatem hæ-
rent potius quam vtilitatem. Neque
enim plurimum refert, siue scias, siue
ignores verum & certum ordinem pa-
trum, ex quibus Christus secundum car-
nem natus est: at multum & supra mo-
dum refert, vt & tu inter cognatos &
affines Christi numereris: inter illos,
inquam, de quibus ipse alibi in hæc
verba loquitur: Qui fecerit volunta-
tem patris mei qui in cælis est, hic
meus frater, soror & mater est. Nec re-
fert vnde tu prognatus sis, aut quales
habueris progenitores, sed hoc quæ-
ritur, quomodo vixeris, quosve imi-
tatus fueris. Certè in generatione Chri-
sti multi recensentur infames, & infi-
gniter nequam, at hi nihil præiudicant
Christo, qui ab omnibus peccatis im-
munis, in hunc mundum venit pecca-
tores saluos facere. De Christi Genea-
logia suffecerit, ipsum natum iuxta pro-
missiones Dei, & iuxta Prophetarum
vaticinia, nimirum ex semine Abraham,
& de familia Dauid, id quod vterque
Euangelista, Matthæus scilicet & Lu-
cas probare voluerunt. Et probauerunt
quidem, non obstante quod diuersam
viam ingressi fuerint. Sed ad ordinem.
Cum ipse Iesus circa trigessimum an-
num ageret, putabatur filius Ioseph,
eius Ioseph nimirum, qui fuit verus
maritus Mariæ, qui fuit filius He-
li, cuius generatio ab Adam ad Abra-
ham, ab Abraham ad Dauid deriuat-
ur. Quid autem est, quod dicit: Et ipse
Iesus erat quasi triginta annorum, &
putabatur filius Ioseph? Sic se gessit
Christus à duodecimo ætatis sue an-
no, vt ab omnibus putaretur filius na-
turalis & legitimus Ioseph fabri: vo-
luit enim privilegium matris suæ ali-
quandiu occultari, quod cito prolata-
tum nihil profuisset: magis siquidem
dedisset suspicionem adulterij, quam
laudem virginittatis. Putabatur ergo

Iosephi filius, etiam si non erat. Sed pa-
ter cælestis testat^r est ipsum esse suum
filium, non Iosephi fabri illius. Et in su-
perioribus auditum est, quod Maria
non ex commercio Iosephi, sed ex ob-
umbratione Spiritus sancti concepe-
rit, eundem partum, virgo existens, in
mundum ediderit. Nec ita multo post
ipse Christus & verbis & factis decla-
rabit, cuius verus sit filius, quidve posse
sit. Nec impossibile credas virginem
cælesti opificio posse hominem gene-
rare, cum credideris Adamum citra vi-
ri ac mulieris operam creatum fuisse.
Postremo (ad finem enim huius capi-
tis properamus) animaduertendum est,
quod nos etiam sumus natura filij A-
dæ, sed in ipso regenerationis lauacro
simus filij Dei, & hoc non natura, sed
gratia & adoptione. Cauendum autem,
ne rursus excidamus: Excidimus au-
tem, quando vita & conuersatione
nostra potius Adamum, quam Christum
referimus. Quomodo porro re-
ferre Christum quis posset? Audi eun-
dem: Discite à me, quia mitis sum, &
humilis corde. Audi Paulum: Imita-
tores mei estote, sicut & ego Christi.
Et iterum: Estote imitatores Dei, sicut
filij charissimi. In quo igitur nobis
imitandus venit? In eo quod nos do-
cuit, quod nobis præscripsit. Neque
enim filiis Dei orio vacandum venit,
sed cum vitis & cum Satana ipso lu-
ctandum, id quod Lucas nos exem-
plo Christi admonebit. Sequitur enim
in quarto capite.

CAPVT IIII.

IESVS autem plenus spiritu san-
cto, regressus est à Iordane, & a-
gebatur in spiritu in deserto diebus
quadraginta, & tentabatur à Dia-
bolo.

V ij

Hæc

Hæc, baptizato Domino, confestim facta esse, Matthæus & Marcus designant: quorum vnus descripto baptizato eius, ita subiunxit: Tunc Iesus dicitur esse in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo. Alter ita: Et statim spiritus expulit eum in desertum, & erat ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Verùm ne cui veniret in dubium à quo eum spiritu ductum siue expulsum dicerent in desertum, cõsultè Lucas primo posuit, quia Iesus plenus spiritu sancto regressus est à Iordane, ac deinde intulit: & agebatur in spiritu in desertum. Desertum autem hoc proxime Iordanem est in Iudæa, ita vt Iesu ex Iordane regresso non longum iter foret conficiendum ad locum illum, vbi etiam Baptista Ioannes antea cõuersatus fuerat. Huius enim deserti meminit Christus, quando ad populum de Ioanne loquitur: Quid exitis in desertum videre? &c. In hunc ergo eremum venit Iesus, & hoc ductu spiritus sancti: hoc est, spiritui sancto ita visum est, vt ingrederetur desertum. Quã ob causam? Lucas dicit: Tētabatur à diabolo. Matthæus hanc causam ponit: Vt tēraretur à diabolo. A bono ergo spiritu ducitur, à malo verò tentatur. Quomodo autē tentatus sit, statim audiemus. Sed quare tēratur? Non

Cypria-
nus. vt diuinitatis integritas probaretur: sed vt tentatoris confunderetur præsumptio. Tentatur, vt nobis suo exemplo ostenderet (Ambrosij verbis utimur) diabolum ad meliora tendētibz inuidere. Hoc igitur cum nouerimus, cauti simus, sobrii simus, ac vigilemus, ne quando nos rapiat aduersarius ille noster, qui tanquam leo rugiens circumcui, quærens quem deuoret. Si enim nequã ille nõ dubitauit Christum inuadere, quis sibi securitatē promittet? Dei filium tētar, & misellū hoīem nõ auderet aggredi. Sed nõ despondeamus animū: simus fortes & intrepidi. Caput nostrum Christi commūne hostē vicit, prostratum

uit, triumphauit, illi si fide & conuersatione sancta respondebimus, frustra nobis illudet Satanas. Obseruanda sunt hic quædam. Primum, quod Christus non iuit in desertum, vt ieiunaret ac tēraretur, nisi prius actus à spiritu sancto, vt ostendat, nisi ieiunia & preces nostræ à bono spiritu proficiuntur, omnino inania fore: & vt admoneat ne temerè nos exponamus periculo, id quod etiam D. Chrysostomus admonuit. Secundò quod hic Iesus plenus spiritu sancto predicatur, etiam sanè intelligendum est, ne quis Apostolos, qui & ipsi in Actis leguntur repleti spiritu sancto, æquales putet Saluatoris: Sed, vt Origenes ait, & Iesum & Apostolos, & alium quemlibet sanctorum, plenos spiritu sancto cognosce, secundum mensuram vasculi sui: & quomodo, verbi gratia, si volueris dicere: Hæc vasa plena sunt vino vel oleo, non statim iudicas quod æquali mensura plena sint: quum in altero plus, in altero minus sit, omnia tamē plena: ita etiam de Christo pleno spiritu, & Paulo pleno intellige, quoniam vterque plenus, sed iuxta mensuram suam. Iam ad cõtextum reuertamur.

Et nihil manducauit in diebus illis, et consummatis illis, esurijt.

Quod Matthæus ieiunare vocat, hoc ipsum Lucas non manducare vocat. Nihil, inquit, māducauit Christus quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Sic fecit Moyses, sic Helias, quæ admodum hoc ipsum veteris instrumenti testatur historia. Et noluit quidē Christus ieiunium suum extendere ultra tēpus à Moysē & Helia obseruatum, ne humanæ ipsius naturæ præiudicare videretur: sed ad exemplum illorū ieiunauit, vt videretur nec legi nec prophetis contrarius esse. Ieiunauit item nobis in exemplū, vt & nos post baptismum seculo abrenunciantes, ieiunemus, & corpus nostrum castigemus. Obserua autem

De Ec-
clesiæ ie-
iunio.

autem tu quid hoc loci sit ieiunare. Non tantum sobriè viuere, quod Lutherani ieiunare dicunt: nec tantum cibos variare aut commutare, quod alij nonnulli facere solent, sed nihil manducare, & esuriam pati: Sic ieiunauit Christus, & hoc quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Quid enim est magni, si tantum delectis quibusdam cibus te ingurgitas, & sola carne abstineas? Delectus quidem ciborum, si ritè & iuxta præscriptum Ecclesiæ sit, bonus est: Sed tamen oportet vt & ab aliis cibus abstineas: & quod corpori tuo denegas, pauperibus & mendicis eroges. Sic non suffecerit sobriè viuere, & crapulæ non inseruire, nisi & suo tempore omnibus cibus abstineas: Sobrietas omnium tempore obseruetur, at aliud est sobrium esse, aliud ieiunare. De ieiunante Christo audis Lucam sic dicere: Nihil manducauit in diebus illis. Et de Moysē legitur: Fuit cum Domino quadraginta diebus & quadraginta noctibus, panem non comedit, & aquam non bibit, &c. Nec est vt hic impossibilitatem obijcias. Nemo enim iam te cogit, vt per totos xl. dies ac totidem noctes ieiunes: nam hoc tibi impossibile est, at possibile est, vt iuxta Ecclesiæ præscriptum ieiunes. De ciborum delectu, & de quadagesimali ieiunio alibi disseruimus.

Dixit autem illi Diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat.

Quali specie Satanas Christum aggressus fuerit, manifestum non est, neque tamen dubium est quin visibili specie ad ipsum venerit. Alibi dicit Christus: Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de caelo: Et, iuxta Paulum, subinde se transfiguratur in Angelum lucis: Et in Paradiso tentas protoplastos nostros, proculdubio visibilis fuit: Tu vide porro diaboli maiestatem sectatur, tanto maioribus expo-

situs est periculis & tentationibus grauioribus: Certè quod in Christo capite sit, hoc in hominibus mēbris nõ deerit: Sed inuestigemus primo omnium mentē Satanae. De hoc an Satanas Christum nouerit, vel nõ nouerit haecenus non conuenit inter omnes. In Matthæo eā sumus secuti opinionem, qua putatur Satanam in dubio stetitisse, incertumque fuisse quid de Christo statueret. Audiuit enim proculdubio vocem de caelo apud Iordanē, quæ testabatur Christum filium Dei: audiuit testimonium Ioannis, quo dicebat: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. At vidit Christum cõmuni hominum more baptizari, videt ieiunare, animaduertit ipsum esurire: Cogitat itaque, tempus iam esse, vt virtuti & innocentiae bellum inferat. Sicut enim vitii & malis nostris cupiditatibus delectatur Satanas, ita & virtutibus & pietate nostra cruciatur. Statuit ergo Christum aggredi, siue ille sit Filius Dei, siue alius quispiam sanctus. Putat enim se multas iam tentandi occasiones habere. In deserto enim est Christus, diu ieiunauit, esurit, nec est in ipso loco quod edat: Accedit itaque & dicit ad Christum: Si Filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat: Quousque, inquit, corpus tuum maceras? Quousque ieiunas? Satis ieiunatum est, tempus est vt vel sero tandem venter curetur: Ede itaque, & post tam miseram famem, epulare ac lætare: Nec est vt causeris desertum, quasi scilicet non sit quod edi possit: Tibi non erit difficile vndecumque etiam cibos in promptu habere. Si Filius Dei es, id quod videri vis, & alij de te testantur, dic vel vnicum verbum, & vel ex lapidibus panes efficies. Vide actum Satanae. Hypocrita adulatur Christo, & simulat se quasi condolere Christo, qui suam felicitatem non agnoscat: Quare hoc facit? Vt Christum ad miraculorum operationem ducat, & ieiunium eius soluat. Bene enim secum

V ij actum

actum putasset Satanæ, si vel alterum extorsisset, ut vel suo suasu ex lapidibus panem fecisset, vel famem cibo sedasset. Sic peruersissimus nebulo & proroplastis adulat⁹ est, donec ad esum noxialis pomi eos perduxisset: Nouit satanas sua iacula. Gulam habet, qua plures prostrauit, quam abstinentia vel ieiunium prostrare potuisset. Gula vicit primum Adamum, at secundum Adamum nullo telorum genere vincere potuit: Sed audiamus Christi responsum.

Et respondit ad illum Iesus: Scriptum est, Quia non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei.

Propheta dixerat iam olim: Non est consilium, non est sapientia nec prudentia contra Dominum. Satanæ ille nequam, egregie scilicet instigauerat suam tentationem, ut scilicet non effugere possit Christus laqueos. Quid enim faceret Christus? Optio nem habet, ut aut Filium dei se neget, aut ad voluntatem Satanæ ex lapidibus panes faciat: Si enim non velit, videtur non posse, quod si non potest, iam stultè sibi videtur Dei filius. Habes iam laqueum Satanæ, prudentissimi illius ac callidissimi serpentis: Iam vide quomodo Christus elabatur, sic tamen ut nec neget se Dei filium, nec faciat quicquam ad voluntatem Satanæ: Nihilominus manet & perpetuo est Dei filius, & posset vel ex nihilo creare panes, ut qui ex nihilo creauerat omnia: at aliter sese explicat, inquit: Scriptum est, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei. Sensus est: O Nebulo, o callidissime serpens, sentis me esurire, & putas me tam impatientem esse famis, ut ad tollendam hanc nihil non tentem: Falleris nebulo, Fame non paream, etiam si nec panem nec carnes habeam. Quis olim pavit illos in deserto, ad quos dictum est: Non

in solo pane viuit homo, &c! Numquid coactus est Deus, scilicet ad saturandos illos, ex lapidibus facere panes? Recordare manna, petram, & coturnices, qui hæc potuit esurientibus præstare ad saturitatem, nec mihi deerit: Nisi fortè putes Deo difficile sustinere vnum per quadraginta dies, qui tot millia enutrit per quadraginta annos. Hæc est via qua elapsus est Iesus, ut nequam intelligere potuerit suas strophas intellectas: Sic & tu noli ventris causa Satanæ voluntatem facere, quemadmodum iam multi Evangelici faciunt, qui scilicet propter vnicum ventrem, & Christum & sanctos, in Ecclesiam catholicam non solum contemnunt, sed etiam, quod magis impium est, calumniantur. Obijciunt nobis ex Apostolo illud, Regnum Dei non est esca nec potus, quum tamen illi non aliter sese ingurgitent, atque in hoc pietatis summa & caput situm sit. Sed ad contextum.

Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit ei omnia regna orbis terræ, in momento temporis, & ait illi: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa: Tu ergo procidens si adoraueris coram me, erunt tua omnia.

Sicut in Matthæo nostro vitauimus curiosas quæstiones, vbi etiam has tentationes tractauimus, ita & iam faciemus, magis scilicet factum ipsum, quam facti circumstantias inuestigando: Neque enim nos remorabitur diuitius, quis ille altissimus mons fuerit, vel quomodo ex ipso videri potuerit regnum mundi, & hoc ipsum in momento temporis: Sed videamus quale tentationis hoc genus fuerit. Primum de quo tentatus fuit Iesus, Gula peccatum & diffidetiæ fuit: Alterum iam auaritiæ & ambitionis est. Ostendit enim Christo omnia regna mundi, & omnem gloriam eorum, nimirum ut sic alliceret illum

In no-
uos Eu-
gelicos.

illum ad regnandi diuitiarumque cupiditatem. Dicit ergo Christo: Vides hæc omnia? Mea sunt, quoniam mihi tradita sunt, nec enim alienis abutor, sicque mea sunt, ut cuiuscumque voluerim, dem illa. Ergo si te delectat, si amas regnare, si cupis ditescere, facillimum fuerit hæc omnia tui iuris facere. Tu tantum procidens adora me, & omnia hæc tua erunt. Audis superbiam Satanæ, quam scilicet gloriosus sit, & quam gloriose mentiat. Nusquam non cupit præferri Deo, vbi que haberi Deus contendit. Et certè quamuis hic multa neget mendacia, tamen ante Christi aduentum ferè per totum mundum idololatria sua regnabat, & ab hominibus colebatur ut Deus, atque adorabatur. Venit, inquit Christus, princeps mundi huius. Porro adueniente Christo, interitus illi imminerebat, & iniquitas Satanæ traducenda ac palam triumphanda veniebat. Multis enim antea gloria, ambitione, atque auaritia imposita, ita ut quicquid sibi placeret, facerent: At Christus hoc noluit. Noluit enim nobis ambitionis aut auaritiæ exemplum præbere, sed humilitatis ac paupertatis. Tu porro vide ne respectu gloriæ aut diuitiarum idololatra fias, sicut scilicet illi faciunt, qui nihil intentatum relinquunt, modo ad honores & diuitias huius seculi peruenire possint. Certè qui sic inhiant honoribus ac diuitiis, ut his plus fidant quam Deo ipsi, verè sunt idololatræ, & diuitias ab ipso dæmone accipiunt, ut æterna tandem paupertate prementur: gloriam vanam hic acquirunt, ut perpetuo infames sint. Nolite itaque o Christiani, propter honores aut diuitias huius seculi Satanæ inservire, sed sitis contenti, his quæ iusto titulo ad vos veniunt. Primum quærite regnum Dei, & in cæteris non erit quod desideretis. Iunior fui, inquit David, etenim senui, & nunquam vidi iustum derelictum, aut semen eius quærens panes.

Sed audiamus quibus verbis Christus à se repulerit Satanam.

Et respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

Poterat hic respondere Dominus: Tu pestilentissime nebulo, quid mihi polliceris quæ mea sunt? Qua fronte postulas, ut tibi accidam ad genua, cum Deus sim qui te condidi, qui te superbientem cælo depuli, deiecturus in tartara simulatque mihi videbitur? In hæc regna nihil habes iuris, nisi quantum tibi hæcenus à me concessum est. Poterat hæc, inquam, atque alia eius generis Christus respondere Satanæ: sed non debuit doceri, qui corrigi non potuit: & humilitate vincendus erat, qui superbia vincere conabatur. Respondet ergo Christus: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Tu quum neque Dominus, neque Deus sis: neque adorandus es, neque tibi seruicium est. Deus enim non patitur gloriam suam transferri in alium, solus vult adorari, solus vult tanquam Dominus cæli & terræ ab hominibus coli. Frustra igitur petis à me adorari, quantumcunque tandem pollicearis. Hanc responsum Christi sibi dictam putent, qui tenelli lucri causa, & corpus & animam diris deuouent, quique Deum & sanctos suos abiurant. Sequitur:

Et duxit illum in Hierusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. Scriptum est enim, quod Angelis suis mandauit de te, ut conseruent te, & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Aduerte hic o fidelis anima, qualem habeas antagonistam: nullus locus infra cælum sibi inaccessus: nulla bellandi tela sibi occulta. In deserto tentat, in montibus tentat, in ipsa sancta ciuitate super pinnam templi tentare non

erubescit, neque formidat. Si pauper es, habet vnde paupertatem tuam subleuet. Si diues & potens, habet vnde tuo magno cumulo superaddat. Si denique scripturarum cognitione superbis, non veretur & scripturis ipsis selectioribus tecum congruere. Christus allegauit: Non in solo pane viuit homo. Allegat: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Tu iam vide quid auit Satan. Ducit Christum super pinnaculum templi, quod fuit Hierosolymis, & persuadere conatur, vt ipse Christus semetipsum præcipitatem det è summo templo: & vt tanto efficacior sit persuasio, addit scripturæ autoritatem, ex optimo illo Davidis psalmo. Et poterat quidem Christus illæso corpore semet è pinnis descendere, qui è cælo fuerat lapsus, & in cælum postea regressus. Sed tentatus, sed à Satana iussus, detrectauit facere. Poterat Christus sibi inde nomē suum facere illustrius: sed noluit quicquam facere ad præscriptum diaboli. Quod autem ad allegationem. Scripturæ attingit, Diabolus veram quidem scripturam allegat, sed non in loco, nec bono proposito, adde imprudenter. Scripturæ enim hæc ex psalmo adducta, non de Christo filio Dei, sed de alio quouis homine iusto intelligenda est. Angeli enim administratorij spiritus sunt, missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis æternæ. Et psal. xxxvi. legitur: Apud Dñm gressus hoīs, si iusti, dirigentur, & viam eius volet. Cùm ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam, &c. Hic apertis verbis, licet aliis, idē audim⁹ quod Satan ex alio psalmo adducit, nimirum à Domino gressus viri timētis Deum dirigunt, & viam eius placere Domino, hoc est, benignè Deum aspirare cœptis eius: & si quando cadit in infortunium, non sterni tamen eum, neq; succumbere infortunio, sed statim restitui, &c. Sic & Psalmo. xc. capit Psaltes

Psal. 96.

Heb. 1

Psal. 36.

Deum angelis præcepisse, vt custodiā agant hominis piij, ne fortè impingat pedem lapidi, neque quicquam mali ipsi accidat. Verum vti dicere inceperimus, Satan scripturam hanc de filio Dei interpretatur, cùm is tamen huiusmodi custodia non opus habeat. Nec bono proposito ipsam scripturam allegat, sed vt huius prætextu Christo imponat. Vera quidem dicit, & quæ adducit in psalmo scripta sunt (licet truncatim citentur) sed persuasum habebat se sic Christo posse persuadere, non vt hic Deo, de cuius custodia Psaltes dixit, fideret, sed vt ipsi, Saranæ puto, obtemperaret. Imprudenter denique ac stultè Dei filio obijcit angelorum custodiam. Quomodo enim angelorum eget custodia, qui angelorum fuit creator? Obserua hic Saranæ actum, qui scripturarum testimoniis Christi aggreditur, vt tibi post hac non videatur magnum, etiam si ipsius ministri sacris literis simplicibus imponere non frustra conantur. Audiamus Christi responsum.

Psal. 50

Observa.

Et respondens Iesus, ait illi: Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. Deut. 6.

Dominus Iesus Christus interim dissimulās se natura Dei filiū esse, tantum illud respōdit quod à quouis pio homine responderi possit, scripturæq; falsò citatam, alia scriptura rectè adducta, ceu clauū clauo retrudit. Scriptū est, inquit: Non tētabis Dñm Deum tuum: hoc est, non quæras ad vanā gloriā diuinum auxilium, vbi suffecerit humanum: nec expectes à Deo miraculum, vbi natura vel ars non patitur defectum. Dei enim auxilium tum aderit, cùm te casus aliquis, aut religio pertraxerit in periculum; non cùm ipsius virtutem prouocaris ad ostentationem. Indignus est ope diuina, qui suæ gloriæ causa, semet vtrò conticit in periculum. Neque piorum est hominum Deo præfinire, quando

quando, quibusve modis nos debeat è periculis eripere, quum certi simus, siue liberat, siue non liberat, hoc agi per illum quod nobis saluberrimum est. Nonnunquam scilicet est ægrotare, quàm bene valere: mori, quàm viuere, affligi, quàm rebus secundis vti. Pietas est ab ipso simplici animo pendere: impium est humana curiositate tentare quid Deus possit. Potest enim omnia, sed non vult nisi optima. Sanè omnipotentiam eius ex operibus suis satis habemus cognitam, vt non sit necesse tētari ipsum quid possit. Voluntatem eius die noctuque experimur, quum plura nobis præstet beneficia, quàm ipsi intelligamus. Ex Iudæis veteris testamenti discite quàm pœnam mereatur Tentare Deum. In psalmo lxxvij. legitur: Et tētauerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis, & dixerunt: Nunquid poterit nobis parare mensam in deserto? Nunquid & panem poterit dare, aut mensam parare populo suo? Et statim sequitur, quia opera Dei mirò modo viderunt. Mādauit nubibus, inquit Psaltes, desuper, & ianuas cæli aperuit. Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis. Panem angelorum manducauit homo: misit eis cibum in abundantia, & pluit illis sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata. Audisti tentatores Dei, & huius vides potentiam. Iam audi progressum. Abhorrebat Deus ab his Iudæis quoquo modo tentari, quoniam ipse illis multa mira præmiserat, & fecerat magnalia, etiam non quæsitus. Quid igitur illis tētatoribus fecit? Audi Psalmistam: Adhuc escæ erant in ore ipsorum, & ira Dei descendit super eos. Et occidit pingues eorū, & electos Israel impediuit. Nec non & omnem illam multitudinem tentatorum de Aegypto egressam, in deserto, morte prostravit, vt nullus terrā promissionis intraret, exceptis duobus

Psal. 77.

Iosua & Caleph, qui nullo pacto Dominum in aliquo tentauerunt. Huc respexit Apostolus, dum inquit: Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Breuiter, Tentatur Dominus à nobis, quādo præter omnem necessitatem illius experiri volumus omnipotentiam. Non opus est, nec vlla necessitas cogit, vt Christus se præcipitatem det de pinna templi: quum recto gradu possit per gradus descendere. At post vbi à ciuibus suis tentatur, qui ipsum volebant de mōte præcipitare, tum se Dei potentia exerit. Sic etiam altis exēplis declarare possumus. Non in solo pane viuit homo: quoniam nō presente pane, alio modo nos alere potest Dñs. At dum panem habere possumus, non est vt de cælo cibum expectemus. Dum Helias coruos habet ministros, non indiget hominum ministerio: at hoc presente, nullus apparet coruus qui panem offerat. Hæc igitur habuimus pro responsione Christi. Sequitur:

Et consummata omni tentatione, diabolus ab illo ad tempus recessit.

Matthæus scribit quod iussu Domini recesserit, nimirum intelligens fortiore se inuenisse, qui iuxta psalmū à se adductum, posuit super aspidem & basiliscum ambulare, & leonem & draconem conculcare. Sed vide Lucæ verba. Consummata omni tentatione, inquit, diabolus recessit ab illo ad tempus. Non dicit Lucas, hac trina tentatione finita, sed omni tentatione. Quæ draginta enim diebus tentatus est, id quod & Origenes animaduertit: sed quæ fuerint tentamenta, quibusue verborum circumstantiis facta sint, nescimus. Neque enim credimus Satanam vel tam pauca obiecisse, vel Christum non plura respondisse. Sed quæ hic notata sunt, summa est totius tētationis, quæ de his tribus criminibus facta est. Hinc

Satan
quibus
armis
vincēdy

Hinc Ambrosius dicit: Non dixisset scriptura omnem tentationem consummatam, nisi in primis prae-missis esset omnium materia delictorum. Omne enim quod est in mundo, ait Ioannes, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ, hoc est, Ambrosio interpretare, carnis oblectatio, spes gloriæ, & auiditas potentiae. His enim tentationibus tentare solet Satanas quoscunque tentare instituit. Quomodo porro vincendus & repellendus sit, exemplo Domini nostri Iesu Christi discite. Ieiunat, orat, & sacrae scripturae sententias semetipsum defendit. Exemplis, & paucis quidem docebitur. Suggestur ut pecces, id est, ut suam facias voluntatem, Recusa, obiectis in os impudici Satanae dictis diuinæ legis, dic ad exemplum Christi: Scriptum est, Declina à malo, & fac bonum. Si te sollicitat ad auaritiam, dic: Scriptum est, Habentes victum & amictum, his contenti simus. Sollicitat ad superbiam: Responde ex Salomone, Quid superbis terra & cinis? Obicit: Regnum Dei non est esca nec potus. Tu regere: Si scandalizatur frater meus, non manducabo carnes in æternum. Breuiter, vbi que succurrit & occurrit quod Satanae obicit, tu modo adferas animam amantem Dei, & osorem impleratis. Cesso iam. Ad sequentia properamus. Nam quod additum est: Relinquit Satanas Christum ad tempus, intellectum facillimum est, nimirum, Satanam subinde receptis viribus redintegrare bellum, & plerunque inopinos obruere.

Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galileam, & fama exiit per vniuersam regionem de illo.

Cuius virtute cesserat in desertum, illius regreditur in Galileam. Omnium autem optimus ductor est spiritus sanctus, quo etiam ductus est Christus,

iuxta humanam naturam. Et quisquis in his quibus afficitur & quæ operatur alium sequitur ductorem præter ipsum, certe deuiat à recto. Formam enim prærogauit, in cuius virtute ad omnia feramur, cuius instinctu omnia operemur. Insinuat quidem se spiritus ille malignus, vt ad nutum suum vitam & mores nostros instituamus: at nostrum erit hoc neglecto, sequi admonitiones spiritus sancti, quæ Christus in lauacro regenerationis, vt Paulus ait, abunde in nos effudit. Et alibi ait: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et rursum: Quicumque autem spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei: hoc est, qui à spiritu sancto illuminantur, qui spiritus sancti consilia sectantur, hi sunt filij Dei. Qui autem spiritu maligno, aut carnis concupiscentiis obtemperant, filij Dei non sunt, sed illis dicitur, quod à Christo Iudæis: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere, &c. Iam ad quæ agat spiritus ille nequam, paulò supra auditum est: & quomodo vincendus sit, iam iam dictum est. Sequamur itaque ad exemplum Christi, ductum sancti spiritus, vt & fama nostra, bona scilicet, exeat per vniuersam regionem. Nam sic loquitur Lucas: Regressus est Iesus in virtute spiritus in Galileam, & fama exiit per vniuersam regionem de illo. Ad nos porro dicit Christus: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est.

Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

Hactenus de Christo auditum est, quomodo omnia ductu spiritus sancti fecerit, fama eius per vniuersam Galilææ regionem exierit, quod ne quis miraretur, Lucas causam describit, nimirum Christum in synagogis Iudæorum docuisse, indeque magnifice laudatum fuisse,

Obfer-
ua vete-
rem cō-
suetudi-
nem.

fuisse. Erat autem apud Iudæos consuetudo, vt frequenter, sed præcipue in Sabbatis ac festis diebus conuenirent in templum aut in synagogas, vt otium quod illis indixit lex, à sordidis operibus ac profanis negotiis, non in aleam, scorta, compotationes, rixas, aliaque flagitia consumerent, sed in his quæ sunt pietatis collocaret. Illic erat consuetudo, non de nugis humanis, sed de lege Domini, de venturo Messia, qui flagrantissimis votis à piis expectabatur: & quod quisque poterat, cōferebat in medium, cuiuscunque status esset. Porro qui præ se ferebat habere quod doceret populum, huic dabatur codex diuinæ legis: quicquid autem hic dicebatur aut gerebatur, non poterat esse clam, quod eò promiscua multitudo conflueret. Sic in superioribus auidiuimus Iesum agerem duodecimum annum, sedere in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Et iam agens annum ætatis tricesimum, Iesus volens suam doctrinam esse notam omnibus, perambulans Galilææ ciuitates, iuxta laudatam Iudæorum consuetudinem, ventitabat in synagogas eorum, vbiq; promens admirabilem illam & efficacem doctrinam regni caelestis. Nec deerant etiam apud Galilæos animi dociles, qui mirarentur nouum hoc doctrinae genus, quicquid doctorem admirabilem suspiceret ac laudibus veherent. Dicit enim Lucas: Et magnificabatur ab omnibus. Adhuc enim quasi blandus erat Christus, nec tam durus increpator: & populus ad fastidium iam audierat Pharisæos, Christum itaque laudant, Christum sequuntur, Christus in omnium ore est. Sed mutabilis est & inconstans populi fauor, id quod non multo post audiemus.

Et venit Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbathi in synagogam, & surrexit legere: Et traditus est illi li-

ber Esaiæ prophetae. Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus, misit me, sanare contritos corde, predicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere cōfractos in remissionem: predicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.

Iesus peragratis aliquot Galilææ vicis ac ciuitatibus, tandem venit Nazareth, vbi quoniam fuerat infans educatus, diuque vixerat cum parentibus & cognatis, natus credebatur à multis, vnde & Nazareus vulgo dictus est. Porro ne & hi queri possent, quod patriam & propinquos suos fastidisset, venit huc quoque, vt diximus, & ex more suo vadit in publicam synagogam. Quumque audisset alios de lege differentes, surrexit & ipse, hoc gestu significans, se quoque spiritu afflatum, habere quod loqui vellet apud multitudinem. Hunc docendi morem, ex institutione Pauli, olim habebant Corinthi, vt scilicet vicissim audirent & dicerent: & si fuerat alicui reuelatum aliquid dignum cognitu, cedebat qui prior dixerat, & dabat locum successori, id quod in Corinthiis nostris olim ostendimus. Itaque cum in synagoga surrexisset Christus ad legendum, datus est ei codex, idque tum ex more fiebat. Nec enim egebat Iesus codice, vt in quo erant omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi: sed tamen accepit, vt nobis studium sacrae lectionis commendaret. Et traditus est illi, non Thalmud, sed liber Esaiæ prophetae, quoniam nemo clarius aut euidentius vaticinatus est de Christo, deq; doctrina euangelica. Et vt Christus reuoluit librum, obrulit sese locus qui clarissime Christum prædicaret: hoc autem fortuito factum non est, sed diuina sic ordinatae prouidentia. Locus est apud Esaiam cap. lxi. & sic habet iuxta quod Lucas

ex Septuaginta translatione allegat: Spiritus Domini super me, &c. Hæc Esaiæ prophetia iam non magna difficultate exponi potest, quoniam quæcunque hic dicuntur, in Christo impleta esse scriptura Euangelij testatur. Sed singulas prophetiæ partes videamus. Spiritus Domini super me. Vbi? In Iordanis flumine, ubi Christo baptizato, & e flumine egresso, atque orante apertum est cælum, & descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum. Secundo: Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Consortium hic nomine homines intellige, Sacerdotes nimirum & Reges, qui etiã uncti sunt & dicuntur, iuxta humanam enim naturam Christus consortes habuit, at non iuxta diuinam. Et unctus est præ participibus siue cõfortibus suis, quoniam hi oleo carnali, ille autem oleo spirituali. Meminit huius unctionis etiam D. Petrus in actis cap. x. inquit: Vos scitis quoniam Iesum à Nazareth unxit Deus spiritu sancto & virtute, qui pertransiit beneficiendo & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cū illo. Quæris quare unctus fuerit: aut quare Christus vel Messias (vtrunque enim ab unctione venit) vocatus fuerit? Responso in promptu est. Ungebantur olim Sacerdotes, ungebantur etiam reges, vt paulo ante diximus. Saluator autem noster, & rex noster, & sacerdos noster à Deo nobis missus est. Vt sacerdos enim semetipsum pro nobis obrulit in cruce, vt sacerdos nobis sacramenta contulit, vt sacerdos nos instruxit. Regis autem persona functus est, quādo nos vocauit ad regnum, quando nos liberauit, & quando iudex à patre constitutus est tam viuorum quàm mortuorum. Nam ei data est potestas omnis in cælo & in terra. Et scriptum vidit Ioannes in scemore eius: Rex regum, & dominus dominan-

Psal. 44

Act. 10

tium. Proinde qui ab hoc uncto sacerdotore sanctitatem non accipit, nunquam sanctus erit. Qui ab isto rege non regitur, regi infernali male pefundatus subiacebit. Ad ordinem reuertimur. Unctus est Christus à Deo patre per spiritum sanctum. Ad quid? Audi Christum: Euangelizare pauperibus misit me, inquit. Qui sunt hi pauperes? Origenes intelligit Gentiles, nihil omnino spiritualiter possidentes: non Deum, non legem, non prophetas, non iustitiam reliquasque virtutes. At nos in genere intelligimus pauperes, cuiuscunque tandem fuerint conditionis, qui pauperes sunt spiritu, qui mites atque mansueti sunt, qui à solo Deo dependent, qui, iuxta Mariæ canticum, esuriunt & sitiunt iustitiam. Talibus pauperibus prædicatur euangelium, hoc est, consolantur & implentur iustitia. Et Christus dicebat: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et ad discipulos Baptistæ: Pauperes, inquit, euangelizantur. Quarto: Sanare contritos corde. Contriti corde sunt, quos vere poenitet peccatorum perpetratorum, in quibus vera est peccati detestatio, verus dolor, perfectum peccatorum odium, quibus magna crux est, vñquam peccasse. De his in psalmo dicitur: Misit verbum suum, & sanauit eos: & apertius: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humillimum Deus non despiciet. Accipe iam ex euangelio: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Accipe Magdalenam omnium poenitentium exemplar, quæ contritum habens cor, sanata est à Christo, audiens: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Sic alij publicani & peccatores, quorum euangelium meminit, sanati sunt. Quinto: Prædicare captiuis remissionem

Terrij

Psal. 50

Math. 9

Luc. 9

illis

illis scilicet, qui apud Iudæos captiui sedebant: & qui diaboli vinculis, ac peccatorum carceribus tenebantur inclusi. Iudæis primò, qui legis præuaricatione male subacti erant: Et gentibus, qui à diabolo captiuati, male idolis seruibant. De hæc solatione siue liberatione apud Zachariam legitur: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti unctos: de lacu in quo non est aqua. De alijs captiuis nusquam non dicit Scriptura. Hinc in euangelio Christus de forti armato, cui à fortiore ablata sunt arma & spolia. Et de muliere quadam in cap. xiiij. huius, dicit Christus: Hanc filiam Abrahamæ, quam alligauit Satanas ecce decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die sabbathi? Huc pertinet quod Apostolus dicit: Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et in Zachariæ cantico audiuius: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Et vt intelligeremus hanc redemptionem, addit: Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Et non ita multo post: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi, &c. Hanc captiuitatem qua tenebamur à Satana peccatorum nostrorum vinculis, non intelligentes Iudæi; à Christo audierunt: Si filius vos liberauerit, vere liberi estis. Hic enim solus est qui potuit nos liberare, & nobis captiuis prædicare remissionem. Sequitur, sexto: Cæcis visum. Hoc sic exposuit Zacharias: Visitauit, inquit, nos Oriens ex alto, Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Et Simeon attestatus est Christum fore Lumen ad reuelationem gentium. Ipse autem Christus: Ego sum, inquit, lux mundi, Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Est enim Christus lux vera, quæ illuminat, iux-

Zach. 9

Luc. 13

Rom. 6

Luc. 1

Ioan. 8

Luc. 6

Ioan. 3

ta quod Ioannes testatur, omnem hominem venientem in hunc mundum. Hinc Paulus Ephesijs dicit: Eratis enim aliquando tenebræ, nimirum antequam vos illuminaret Christus: nunc autem lux in Domino. Spiritualem hic volumus cæcitatē intelligi, quæ homo non videt, quid bonum, quid malum, quid fugiat, quidve sequatur, quæ homo peccatis occæcatur cor habet. Illuminatur autem homo, quando Dei gratia donatur, & quando in discipulatum Christi suscipitur. De hoc in Tito nostro susus. Sequitur, septimo: Dimittere contractos in remissionem. Contracti dicuntur, qui in mundi huius voluptates impigerunt, & antequam à Deo illuminarentur, de peccato in peccatum ruentes corruerunt, & omnibus membris ad bene operandum destituti sunt. Hinc in euangelio curantur paralytici, & manus aridas habentes, & muti & surdi. Contractus erat, cui à Domino dictum est: Fili confide, remittuntur tibi peccata tua. Et cui dictum est: Ecce iam sanus factus es, posthac ne amplius pecces. Talibus contractis alibi dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Octauo, prædicare annum Domini acceptum. Hoc est, prædicare atque annunciare verum annum iubilæum, quo gratis offertur libertas & salus ijs, qui se mansuetudine & credulitate præbent dociles ac sanabiles. Annum, inquam, illum, qui Deo acceptus est, qui Deo placuit, vt in eo restauraret omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terris. Alios annos alij elegerunt, & sperauerunt, in quibus nasceretur Messias liberator noster, verus Iosue noster: At Deo aliud visum est, qui hunc annum, qui hoc tempus, qui hos dies elegit, vt in ipsis sibi totum genus hominum reconciliaret. Huc pertinet quod apostolus dicit: Ecce nunc tempus

Ioan. 6

Eph. 3

Mat. 9

Ioan. 5

Mat. 11

Eph. 3

X accepta

2. Cor. 6 acceptabile, ecce nunc dies salutis: Hoc anno vel hiis diebus non abutamus, sequitur enim, Christum etiam in hoc missum ut praeedicaret nono, Diē retributionis, diem nimirū iudicij, in quo redditurus est unicuique iuxta facta sua, id quod Christus per semetipsum, & per discipulos suos saepissime admonuit. Neque enim ideo pauperes nos consolatus est, ut post hac diuitiis inhiaremus: nec contritos corde sanauit, ut tanto liberius post hac peccarent, nec captiuos nos liberauit, ut post hac libertatem hanc faciamus occasionem carnis, &c. sed ut haec omnia in honorem Dei, & in proximi vertamus emolumentum, non ignorantes quā horrendum & terribile futurum sit iudicium.

Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum.

Christus postquam Prophetiae verba legit, complicato libro, reddidit ministro, & sedit, iam scilicet Doctoris personam sumens, explicaturus quod legerat. Nam quod stans legit, datum est auctoritati diuinæ scripturae, cui par est omnem humanam dignitatem assurgere. Cum itaque Dominus Iesus sic, mirabili videlicet modo, scripturas explicaret, oculi omnium qui in Synagoga erant, in Iesum intendebant, nimirum admirantes unde illi tanta sapientia, ac scientia tam insignis. Obserua hoc loci Christum scripturam interpretandam ex codice legisse, ne concionatores erubescant e libro sacro depromere certius, quod ex Dei verbo dicendum spiritus Christi suggererit, potius quā ut fidant memoriae, & de ea gloriari in Ecclesia videantur. Sic & olim S. patres non erubuerunt scripturae loca, quae interpretanda erant,

E codice dicere aut concionari nisi turpe sit.

ex codice praelegere, ad quod illorum testantur monumenta. Certè Diuus ille Augustinus, Ioannis Euangelium enarrans, e codice textum legebat, id quod ex Tracta. xxv. manifestum est, dum, inquit, Depositurus sum ego codicem istum, discessuri estis & vos vnusquisque ad sua: Quae enim imprudentia est, quis factus, quae superstitio, bonam temporis partem perdere, ut memoriter dicas, quod citra piaculum e bibliorum libris legere possis? Nolumus hic quorundam ignauiae patrocinari, sed quorundam superstitioni mederi. Dicam igitur quod res est, & dicam quod primus non dixerim. Quod si vsu veniat ut plura nomina sint recitanda, aut prolixior scripturae locus citandus, & memoria vel natura, vel sentio fuerit imbecillior, non est turpe concionatori de scheda pronunciare turbam nominum. Scripturae verò prolixius testimonium plus habet ponderis ac fidei, si de scheda aut e codice recites, quā si memoriter. Idem censeo de testimoniis doctorum celebrium, maxime si sit locus insignis, & animaduersione dignus. Sed cesso hie negotium hoc fustius prosequi. Mediocritas rerum regina. Obseruandum item quod non parua laus est Iudaeorum, intentos fuisse in Iesum: quod vtiā facerent praesentis seculi homines. Video enim iam sic comparatum apud homines, ut centesimus quisque non attendat quid, sed quis & quomodo dicat, non intendendo in Iesum, cuius verba loqui conueiebat, sed in hominem: Qui ex Deo est, verbum Dei audit, a quocunque tandem & quomodocunque dicatur. Sequitur.

Coepit autem dicere ad illos, quia hodie impleta est hac propheta in auribus vestris. Et omnes testimonia illa

August.

Obserua quid sit intendere in Iesum

Ioan. 8

illi dabant, & mirabantur in verbis gratiae quae procedebant de ore ipsius. & dicebant: Nonne hic est filius Ioseph?

Simulatque vidit Iesus omnium oculos in se vnū coiectos ac defixos, coepit illis dicere: Audistis Esaiam sancti spiritus afflatu vobis promittentem eximium quendam ac potentem doctorem, qui non humana quaedam in medium adferat somnia, aut aniles deprædicet fabulas, sed qui sit a Deo vinctus, & ab eodem missus, ut pauperibus lætū afferret nunciū, &c. Hodie itaque, hoc est, hoc tempore, impleta est propheta in auribus vestris. Neque enim hæc propheta alij conuenit, quā Mesias, non Esaias. Hodie itaque in auribus vestris hæc propheta impleta est, hodie Dominus promissis suis stetit, hodie pauperes lætū accipiunt nunciū, hodie vos Iudæi videtis & auditis, quae multitages & prophetae voluerunt videre & audire, sed nec viderunt, nec audierunt. His verbis Christus modestè significabat se esse eum, de quo Prophetæ recitaret vaticinium. Et populus Christo testimonium dabat, hoc est, non poterat improbare sermonem illius: sed mirum in modum afficiebantur caelesti illa doctrina, re ipsa sentientes, Christum sua doctrina multum dissimilem esse reliquis doctoribus. Et probabant quidem sermonem eius, & mirabantur, nec tamen de illo, ut conueniebat, sentire potuerunt. Erant enim inter hos, apud quos generis & familiaritatis humilitas, non nihil minueret auctoritatem doctrinae caelestis. Etenim quum omnes adhuc crederent illum esse filium Ioseph & Mariae, nec esset ignota parentis vtriusque, & affinitas, ac propinquorum tenuitas, vidissentque illum multis annis a pueritia nihil aliud didicisse, quā

artem patris. (sic enim Marcus in Marc. 6. Nonne hic est filius se scholas Pharisæorum & Legis peritiorum, demirabantur, unde tantum cum auctoritate, facundia. Non dum enim intelligebant, quanto plus valeret vinctio spiritus, quā Pharisæorum doctrina. Aestimantes igitur eum ex his quae in conouerant, secundum carnem, dicebant: Nonne hic est ille filius Ioseph fabri? Non enim nouerant patrem caelestem, qui per filium operabatur. Sic & Ioannes alibi refert, Iu. 7. dæos audientes verba Christi dixisse: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?

Et ait illis: Vtique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice curate ipsam: Quanta audimus a te facta in Capernaum, fac & hic in patria tua.

Non latebat Dominum Iesum de se populi rumor, ideoque cogitationibus ipsorum facillimè responderet & obuiare poterat. In alijs ergo ciuitatibus plura miracula operatus fuerat Christus, in Nazareth autem pauciora, id quod Nazarenos latere non potuit. Mirantur itaque, quare apud alienos magis, quā apud suos suam exeret potestatem: quum conueniat ut quis liberalior sit in suos, quā in alienos. Et videntur hic Iudæi statim prodere suum ingenium, quod post, crescente fama Christi, a verbis ad facta, a factis ad verba prouocare solent. Audiemus enim praedicanti Christo Scribas & Pharisæos dicere: Quod signum ostendis nobis? Et: Volumus a te signum de caelo videre. Signis autem infallibiliter perpetratis, apud Ioannem dicunt Christo: Si tu es Christus, dic nobis palam. Sed ad rem. Cum Christus impiorum illorum murmuracione certò cognouisset, statuit ipsorum ora obstruere, & inquit:

X ij Vtique

Marc. 6. Nonne hic est faber?

Ioan. 7

Iudæorum malitia.

Vtique dicetis mihi hanc similitudinem, utique hoc dicitur in me laetatis, quod vulgo dicitur: Medice cura te ipsum. Audiuimus te prodigiosa quaedam patraste in ciuitate Capharnaum, vbi peregrinus eras, nec villos habes tibi sanguinis propinquitate conuictos. Atqui conueniebat potissimum in tuos esse beneficium. Proinde si tibi virtus propria est & perpetua, quicquid apud Capharnaitas & alienos patrasti, patrato & hic apud tuos, in patria tua. Obserua quod non dicunt: Quanta scimus te fecisse, sed quanta audiuimus: vt sic ostendant se non nihil dubitare, num verè ita vt praedicatur contigerit. Quapropter nisi Christus similia apud suos non facier, videbitur aut non velle, aut non posse. Quod si non vult, ingratum in patriam suam existit. Quod si non potest, Capharnaitas vt maleficus sua magia excoecauit, sic vt putarint certò fieri, quod fieri non potuit. Quid igitur ad impias illas cogitationes Christus?

Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua

Bene respondit. Nullus enim quantumuis doctus ac benignus medicus mederi potest aegrotis, si pharmacum oblatum rejiciant, ac fideli medico diffidant. Est autem hic affectus vulgare hominum, vt medicum hoc plerisque aestiment, quod è longinqua regione venerit ignotus, & illic plus inuenit fiducia, vbi non aliis ex rebus aestimatur, quam ex arte sua. At qui cum longam & diuturnam habuimus familiaritatem, quamcunque tandem profiteatur artem, & quam peritus is sit, non curamus, sed perpetuò apud nos plus aestimatur peregrinus, quam ciuis, ita vt etiam in prouerbio censeat: Omne rarum, charum. Et hoc in spiritualibus quidem fit, & secularibus. Quis iam non magis delectatur vestibus ac vasis peregrinis, quam patrijs,

Breuiter: Peregrinam habemus fidem, peregrinis vestimur, peregrinis induimur, peregrina loquimur. Nec puto in hoc negotio stultiorem nationem inueniri sub caelo, atque Germani sumus? Germanis nouitas grata, vt qui semper varij ac mutabiles. Constantia apud nos nulla, sed leuitas maxima. Quur sic praecipitamus iudicium nostrum? Quur tam facile credimus? Quur terminos à patribus nostris nobis praescriptos, tam temerè transgredimur? Vereor, vereor leuitatis nostrae olim demus poenas. Sed audiamus Christum.

In veritate dico vobis: multi viduae erant in diebus Heliae in Israel, quando clausum est caelum, annis tribus & mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sarepta Sidonis, ad mulierem viduam.

Historia quam Christus adducit, est Regum lib. iij. cap. xvij. & quoniam Ecclesiae notissima est, ipsam non multis tractabimus. Sed quaeris quam ob causam à Christo allegata fuerit? Quid sibi inde patrocini aduersus Iudaeos sperare potuerit? Quaestio inter Christum & Iudaeos hic scopus est. Num reprehensione dignus sit Christus, qui posthabitis suis, alienis beneficiis? Historia ergo de Helia & vidua planè arguit ipsum prophetam relictis Israelitis, mulieri ethnicae beneficiis. Ergo vnde Helias laudatus est, inde Christus vituperari non mereatur. Vult ergo Christus dicere: O concitius nihil noui est quod magis beneficus sum in alienos, quam in vos concitios meos: nam hoc ipsum & alij prophetae sancti fecerunt. Sequor bonorum prophetarum exemplum. Illud enim pro certo confirmo vobis, aetate qua vixit Helias propheta, quum totos annos tres, ac menses sex non decidisset vlla pluuia, atque hinc sterilitas

Obserua
ua ger-
manicam
ingenue-
tatem.

Minor
est infan-
tia ve-
ro.

ritas terrae ingenti fame regiones illas occupasset, multas fuisse viduas in terra Israelitica, & tamen propheta fame periclitans ad nullam harum mittitur pascendus & pasturus, nisi ad viduam Sareptanam, in regione Sidoniorum. Cur non potius missus est ad viduas Hierosolymitanas, vt illis augetet hydriam fatinarianam ac lechythum olei: vt apud harum aliquam ederet insigne miraculum, puero in vitam reuocato? Nimirum, quonia apud Israelitas nulla erat quae huius ethnicae ac barbarae syncerae fiduciam aequaret. Rogata proptè dedit aquam pollicenti non defecturam hydriam & lechythum, habuit fidem, parauit pulcem, vt erat iussu. Apud Israelitas certè talem viduam non inuenisses, vt eunquē sibi visi sint satis religiosi. Addit Christus & aliam historiam, quo id ipsum probat, nimirum sanctos prophetas non cessasse à benefaciendo alienis.

Et multi leprosi erant in Israel sub Heliseo propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.

Si itaque Heliseo non exprobratur, quod Naaman gentilem à lepra curarit, nullum autē leprosum Iudaeum curarit, causam non habent cur Christum accusent Nazareti, quod tanta fiducia apud se non fecerit, quanta in Capharnaum fecerat. Historia nota est iij. Reg. v. Obseruabis hic primum Christi consuetudinem, qua non illibenter se exemplo veterum prophetarum tutatur, vt quod illis vitio verum non est, nec sibi vitio vertatur, &c. Sic alibi discipulis sabbato vellentibus spicas, eos excusat exemplo Dauidis, qui olim panes propositionis comederat, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, sed solis sacerdotibus. Et in Euangelio Ioannis accusatus blasphemiae, quod se vocarit filium Dei, obiicit & alios vocatos olim Deos, ad quos sermo

Matt. 12
Luc. 6.

Dei fuerat factus. Tu itaque etiam sic vitam moreque tuos institue, vt contra maleuolos te exemplo bonorum virorum defendere possis. Certe autem ne tibi magis arideat Paulus Ecclesiae persecutor, quam Paulus Ecclesiae propugnator. Addam: Si quando propter religiosè obseruatas Ecclesiae constitutiones fueris ab impijs tractatus, non egrè feras, sed solentur te tot sanctorum martyrum exempla, qui & ipsi non dubitarunt facere quod tu facis. Haec ideo animare volui, quoniam videmus hoc loci, imò & in alijs videbimus, Christum sese exemplo bonorum defendere. Sequitur in contextu.

Et repleti sunt omnes in synagoga ira, haec audientes. Et surrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat edificata, vt precipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat.

Non ignorabant Nazareti quid sibi vellent Christus cum adductis historijs, nimirum quod ipsis longè praefereat extraneos, imò & ethnicos, quam contumeliam diutius ferre non poterant, ideoque aggrediuntur, quod hic à Luca describitur. Iudaea enim gens nusquam non ostentabat, verbis scilicet, suam pietatem, & in Deum huiusmodi prophetas maximam reuerentiam, cum res ipsa longè alia clamaret, id quod etiam à Christi apostolis alibi Iudaeis obiicitur. Apostolus siquidem Paulus ad Thessalonicenses dicit: Iudaei & prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus aduersantur. Et Diuus Stephanus non sine capitis sui periculo exprobrabat Iudaeis in hac verba: Quem enim prophetarum non sunt persecuti patres vestri, ex his qui prius annunciabant de aduentu

iusti illius. Huc etiam pertinet quod Christus apud Matthæum illis vitio fert, quod edificarent magno sumptu monumeta prophetarum, in testimonium horum innocentiae, quum ipsi interim non cessaret ab occisione sanctorum virorum. Et hæc quidem vera erant, sed Iudæorum auribus nimè placentia, vt qui magis studebant pñ apparere, quàm pñ esse. Sed ad contextum. Qui non ita longè antea Christum magnificabant, & huius prædicationes non satis admirari poterant, illi iam Christum ad supercilium montis ducunt, vt vi & impetu factis ipsum Dominum præcipitent. Erant enim Nazaræi ex illis qui apud Prophetam prophetis occinunt: Loquimini nobis placentia. Facile passi sunt Christum de temporibus Messie differere: erant enim hæc ipsis exoptatissima, at corripientem suam ipsorum scelera, & tradicentem Iudæorum in sanctos viros ingrattitudinem, non possunt æquanimiter ferre. Habet etiam nostrum serculum tam delicatas aures, quæ satis quidem amant audire sermonem de Dei in peccatores misericordia, de Dei autem in impenitentes vindicta differrentem non ita libenter audiunt. Breuiter, sic comparatum est, vt nemo non sibi, quàm alteri melius velit. Clerus amat conciones in quibus traducantur laici, hi diuersum volunt. Quod si vbi minister liberæ fuerit linguæ, & a cerimus insectator vitiorum, hoc certo sciat fore, quod hic in Christo videmus. Ad supercilium montis ducitur præcipitandus: at Iesus transiens per medium illorum ibat. Nondum enim venerat tempus quo nobis expediebat mori Iesum, qui moriturus venerat pro nobis, sed suo tempore, quod illi præsinierat pater, sed eo genere mortis quod delegerat: Non placebat præcipitium, sed altitudo crucis. Frustrataque conatur Satanas vi suorum facere, quod ipse prius persuadere non

De auditoribus
ad concionem

poterat. Siquidem ipse Satanas nihil aliud ausus est, quàm suadere præcipitationem. Nazaræi autem conglomerati, ciuem notum ac bene meritum pertrahunt ad præcipitium, & quantum in ipsis erat præcipitarunt. Ipsi quod potuerunt fecerunt. Christus autem quæ voluit passus est. Obseruet hic fidelis Ecclesiastes, quàm nihil potuerint mali hoies, aduersus Christum vera prædicantem: Sic & aduersus illum nihil poterunt viri mendaces, Domino ipsum conseruante. Caueant item auditores & discipuli, ne vera prædicantem abominentur, id quod iam Nazaræis vitio vertitur. Admonet etiam præsens locus, vt tales simus, quales videri volumus, & vt vocationi nostræ, iuxta quod decet, respondeamus, ne etiam à Domino gentes nobis qui Christiani dicimur, præferantur. Transite ad insulas Cethim, ait Dominus apud Hieremiam, & videte, & in Cedar mittite & considerate vehementer, & videte si factum est huiuscemodii, si mutauit gens deos suos, &c. Sed desino iam.

Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galilæe, ibique docebat eos sabbatis. Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo eius.

Videmus hic Dominum nostrum Iesum clementiam, neque enim indignatione commotus, nec scelere offensus, nec iniuria violatus Iudæam deserit, quin etiam immemor iniuriæ, memor clementiæ, nunc docendo, nunc sanando, omnibus benefacere, & in bono malum vincere studet. Relicta enim superba Nazareth, Iesus descendit proficiscens ad ciuitatem Galilææ Capharnaum, opulentam, & ideo perditam luxu, voluptatibus, ambitione, superbia, ceterisque vitis quæ comitari solent opulentiam: & hic igitur iuxta morem suum sabbatis veniebat in synagogas, ac docebat eos. Non enim tantum apud illis

potuit

potuit Nazaræorum parricidalis impietas, vt offensus atroci crimine relinqueret Iudæorum regionem, & proximus euangelij munus ad gentes transferret: sed re præstitit quod post docuit suos discipulos, nimirum vt electi ex vna ciuitate profugerent in aliam, non cogitantes de vindicta, sed de euangelio propagando, vt euangelium malitia proficeret etiam ad celeritatem divulgandæ professionis euangelicæ. Capharnaum autem vehementer admirati sunt doctrinam Iesu, quoniam longè dissimilis erat doctrinæ Phariseorum, & solida, & autoritatis plena. Primum enim quæ docebat Iesus verissimæ erant, & à quæstu vel inani gloria alienissima, & proximè faciebant ad pietatem: ad hæc doctrinam eius vitæ singularis integritas commendabat, & verba eius ignita erant, & ad imbecordis penetrantia: accedebat his omnibus miraculorum insolita virtus, quæ declarabat à Deo proficisci quod docebat, non ab humano spiritu. Obserua diligenter, quod Christus sabbatis docet, vt & tu feriis diebus eam tantum agas, quæ ad animæ salutem spectant. Parum enim fuerit ab operibus manuum abstinere, nisi & à vitis & malis operibus abstinueris. Et nihil proderit corpus requiescere, nisi & anima à prauis cupiditatibus tranquilla fuerit. Obserua item de solo Christo verè dici, quod cum potestate doceat, quoniam hic solus potestatem habet, nos solum ministerium. Paulus plantat, Apollo rigat, à solo Deo incrementum expectandum venit. Sequitur doctrinæ Christi per miraculum confirmatio.

Et in synagoga erat homo habens demonium immundum, & exclamauit voce magna dicens: Sime, quid nobis & tibi Iesu Nazarenè? Venisti perdere nos? Scio te, quia sis sanctus Dei.

Non somnolenter obseruandus est

hic locus, vbi videmus in concione Christi dæmonem præsentem. Verè enim non abest malignus spiritus, vbi concio de diuinis instituitur: quoniam nouit quantum sibi damni inde oriri possit, nisi remoram inijciat. Hinc est quod Christus in Euangelio dicit: Semen est verbum Dei: Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. Sed ad propositum. In synagoga vbi Christus docebat, dæmoniacus homo erat, qui non ferens nouam virtutem Iesu, quæ se tacite quoque proferebat, vociferari cœpit ingenti clamore: Et quid tibi nobiscum rei est, Iesu Nazarenè? Venisti perdere nos? Quasi dicat: Scimus quæ supplicia nos maneant in extremo die, sed nunc tua præsentia nos ante tempus cruciat & torquet. Tu hic cogita dæmonis erga humanum genus inuidiam. Pœnam sibi putat hominis liberationem. Matthæi viij. cap. dicit: Venisti ante tempus perdere nos, nimirum ante tempus iudicii (sic etiam Augustinus exponit) quo æterna damnatione puniendi sunt, cum omnibus etiam hominibus, qui eorum societate detinentur. Subitum enim illis fuit, quod futurum quidem, sed tardius opinabantur, siue perditionem suam hanc ipsam dicebant, qua fiebat vt cogniti sperneretur. Quod autem hic quidam disputant, an & quomodo dæmones Christum agnouerint, idem Augustinus breuissimis rem exposuit, dicens: Tantum eis, dæmonibus scilicet, innotuit, quantum voluit: tantum autem voluit, quantum oportuit. In Quæstionibus autem veteris & noui testam. quæst. lxxvi. inquit: Dæmonia sciebant ipsum quidem esse, qui per legem fuerat promissus: omnia enim signa videbant in eo, quæ dixerant futura esse prophetæ, vt quod ex semine esse de virgine venturus esset redemptor Israel: mysterium autem diuinitatis eius

Luc. 8

De ciu.
lib. 8. ca.
27

In Ciu.
di. 9. cap.
27

eius ignorabant; &c. Sed ad finem huius historiae.

Et increpauit eum Iesus dicens: Obmuresce, & exi ab eo. Et cum proieciſſet eum demonium in medium, exijt ab illo, nihilque illum nocuit.

Non est speciosa laus in ore peccatoris, ait scriptura, quam dedecoratum igitur est Christum à Satana laudari. Nec potest Christus ferre, ut quis ipsum vocet dominum, nisi etiam paratus sit facere quae ille iusserit: Nec est extrema laus concionatoris, si ab improbis laudetur: Et ego malim meam doctrinam ab Haereticis vituperari, quam laudari. Increpat ergo Iesus Dæmonium, & silentium ei imponit, iubens miserum relinquat hominem. Facit igitur Dæmon non quantum vult, sed quantum permittitur: Vellet loqui, vellet longius hominem vexare, sed cogitur mutire & abire, sic ut homini nihil noceat: tanta est Christi potestas. Porro quare Christus non permisit Dæmonium loqui, in Matthæo & Marco nostro ostendimus. Non debemus Diabolum audire, nec ei credere, etiamsi veritatem dixerit: Hostis & aduersarius noster est, & quidem acerrimus, quicquid facit, insidiae sunt, laquei sunt, captiones sunt: Audiuimus in superioribus conflictum Satanae cum Christo, in quo satis cognouimus, quid velit & quid possit. Fugite igitur o Christiani illius consortium, nolo enim vos socios fieri Dæmoniorum. Fugite quicquid ab illo proficiscitur, nolite illius ambire auxilium: Praestat cum Christo egere, quam cum Diabolo abundare.

Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad inuicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute, imperat immundis spiritibus, & exeunt. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

Capernaetae tale miraculum nunquam

antea viderant, ut scilicet quis unico verbo tam pessimum expelleret hostem: Solem enim huius qui conantur hominum corpora à spiritibus noxiis liberare, nihil non adhibere remedij, quod malum depellant, preces certis verbis conceptas, certas ceremonias, &c. & si quando discedit spiritus malignus, relinquit suae malitiae vestigia, vel auulso membro, ut Beda ait, vel relicto morbo incurabili. At Christus nullas adhibet ceremonias, nulla carmina ad exorcismum conficta, sed unico verbo expellit bestiam, sic ut in homine liberato nulla remaneret laesio: Proinde populus admirandus dicit: Quod est hoc verbum: Quid nam est hoc? Quae doctrina haec noua? In potestate & virtute imperat spiritibus immundis, & exeunt: quasi dicerent, alij longe plura adhibere solent, nec tamen semper voti compotes fiunt. Illius porro iustus tanta inest vis & auctoritas, ut mox velut agnoscens tes potentiores se, relinquunt hominem immundi spiritus. Huius itaque tam admirandi miraculi spectaculum effecit, ut Iesu fama non solum in ciuitate Capharnaum, verum etiam per uniuersam illam regionem diuulgaret hoc factum in Synagoga Iudaeorum. Vt nam Christus ipse potens in opere & sermone expellat de cordibus nostris malignos illos spiritus, quorum instinctu ad impurissima quaeque scelera propellimur.

Surgens autem Iesus de Synagoga, introiit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febris, & rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam imperauit febre, & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis.

Postquam beatus Lucas virum à spiritu nequitiae liberatum ante praemisit, substituit foeminae sanitatem: Vtrumque enim sexum Dominus curaturus aduenerat: Historia aperta est, & quae

& quae annotatione digna visa sunt in Matthæum & Marcum annotauimus. Manebat & diuertebat Christus apud discipulos honorans ipsos, & animosiores reddens. Post primam enim vocacionem discipuli redierunt ad sua, & suis bonis potius vsi sunt, quam alienis. Deinde autem relictis omnibus secuti sunt Dominum, &c. Porro historiae filium relinquentes, paucissimis allegoriam illius facti contemplerur: Nihil enim hic sit, quod non commode eo duci possit. Verè enim surrexit Iesus de synagoga, & intrauit in domum Petri, quado relicto Iudaeorum populo, secessit ad ecclesiam Gentium, in qua Petrum vicarium, imò pastorem constituit, eiq; pascendas oues commisit. In domo Petri sunt infirmi multi & imbecilles, peccatorum vulneribus saucij, pro his autem interpellatus Iesus non dedignatur ipsos curare. Habet enim Ecclesia salubrem peccatorum imò poenitentium medicinam ad manum, Ecclesiae sacramenta putamus. Curati autem à Christo, huic ministrent oportet, ne quid deteriorius ipsis contingat. Exhibeant ergo membra sua seruire iustitiae in sanctificationem, ut antea exhibuerunt ea seruire immunditiae & iniquitati, ad iniquitatem. Transeamus ad alia. Ex hac historia videtur mos ille verè Christianus desumptus, quo fieri curamus orationes publicas in ecclesia pro aegrotantibus, & ne dum in ecclesia, sed & presbyteri ducuntur ad infirmos domi, qui pro ipsis, vna cum intercessionem diuorū, qui in regione nunc sunt, viuentium, orant, & isti plerumque vel conualescunt, vel in domino moriuntur. Probatur & hic mos per sanctum Iacobum dicentem: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros. Ecclesiae, & orent pro eo, & oratio fidei saluabit infirmum, &c. Admonet itè nos praesens historia, ut visitemus infirmos, atque ipsis compatiamur, eosque pro

virili iuuenimus, si nihil eis conferre possumus, saltem solemur eos, & Deum pro ipsis oremus, uti hoc loci, pro Petri locu rogauerunt Apostoli. Sed sufficit haec, ad contextum progredimur.

Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

Verè occiderat iam sol, non lumen illud mundi, sed sol iustitiae, & desistimae in cordibus infidelium regnabant tenebrae, ita ut non animaduertent quid facto opus foret, quid fugiendum, quidve sequendum foret. Si enim à sole iustitiae in cordibus suis illuminati fuissent, magis curassent in anima curari, quam in corpore. Sed ad filium historiae quae aperta & facilis est. Neg enim miraculum est quod omnes male habentes Christo offerunt, sed quod ab ipso omnes curantur, miraculum est. Quis enim non adduceret Christo, si quos haberet infirmos cognatos vel affines? Christo, inquam, cui nullus morbus incurabilis, quique continuo & gratis curabat omnes. Habent autem episcopi & pastores hic exemplum, quo admonentur quanta sollicitudine debeant inuigilare ouibus Christi. Videmus enim Christum nullo momento cessare à benefaciendo, aut enim praedicat, & animorum morbos tollit, aut corporum soluit aegritudines. Et hic est verus veri pastoris genius, si à bene docendo ad bene operandum descendit.

Exibant autem demonia à multis clauantia & dicentia: Quia tu es filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

Nondum venerat tempus, quo Dominus palam omnibus esse voluit, se esse Messiam illum filium Dei: & si voluisset, noluit impuros spiritus suae gloriae praecones: vel quia non simplex, sed subdola erat illorum professio: vel quia

Iacob.

Orige.
Hom. 16
in num.

quia periculum erat, ne si pondus habere cœpisset illorum testimonium: in re tanta, in cæteris quoque fidem inuenirent, in quibus mendacio fallere gauderent. Etenim quum Satanas natura sit mendax, etiam si quando verum prædicat, non in aliud tamen hoc agit, nisi vt fallat. Et hanc artem Pseu- dapostoli ab illo didicerunt, qui piâ impijs, qui vera falsis admiscunt, veluti salubribus cibis venenim lætifera addentes, quo plures & in errorem, & in perniciem pelliciant. De cognitione dæmoniorum de Christo, paulo supra quod potuimus diximus.

Facta autem die egressus, ibat in desertum locum, & turba requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum, & detinebant illum, ne discederet ab eis. Quibus ille dicebat: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum: & erat predicans in synagogis Galilee.

Abijt Christus in desertum, vt etiam Marcus dicit, & orabat, non quod ipse oratione indigeret, sed vt nobis bonæ operationis fieret forma. Abijt, inquam, Christus Iesus, qui non in hoc venerat, vt vni tantum ciuitati prædicaret, sed cunctis totius mundi regionibus: ideoque à Nazareth, Capharnaum venit: & quum hic etiam miraculis editis, doctrinaque salutaris fecisset bonam sementem euangelij, diluulo, priusquam iterum conueniret multitudo, magis admirans & expectes sanitatem corporum, quam salutem animarum, relicta Capharnaum, secessit in desertum, veluti fugiens popularem turbam. Porro cum iam dies esset, confluxerat denuo magna vis promiscuæ multitudinis, ob pridie gestorum magnitudinem: & vbi iam cognouissent abesse Iesum, multi consequuti sunt illum, ac repertum conati sunt remorari, ne relinqueret ipsorum etul-

tatem, sed illic sedem perpetuam sibi deligeret. At assumptæ carnis dispensatio aliud postulabat, nimirum vt subinde mutans locum, latius ac latius propagaret nouam adhuc & recentem euangelicam doctrinam. Respondit itaque, se non aspernari illorum hospitium, sed se oportere etiam alijs ciuitatibus annuntiare regnum Dei. Hac excusatione placatis Capharnaitis, Iesus perambulabat vicos & ciuitates Galilee, prædicans iuxta morem suum in synagogis eorum. Cætera aperta sunt. Obseruandum hic primo, vt discamus exemplo Christi, non vni aut alteri tantum benefacere, sed omnibus quotquot officio nostro opus habent. Quod si hoc super facultatem nostram fuerit, tamē is sit vobis animus, qui de omnibus bene mereri velit. Obseruandum secundum, vt cum promiscua hac multitudine non facile à nobis dimittamus Iesum, sed potius rogemus vt perpetuam in nobis sibi parat mansionem: sed de hoc statim in sequentibus. Pius quidem fuerat Capharnaitarum affectus, sed beatiores sunt, qui Dominum Iesum non sinunt à sui pectoris domicilio discedere, qui parantem abire, precibus reuocant. Discipuli illi qui Emaus tem peregrinabantur, cogebant Iesum, vt ad se diuerneret. Mane, inquit, nobiscum, quoniam ad uesperas cit, &c. Studeamus itaque Capharnaitis similiores esse, quam Genesensens aut Nazarethanis. Illi de ciuitate eijciunt Christum, hi vero difficile ipsum à se dimittunt. Sic ergo hic præsentis capituli finis. Sequitur

CAPVT V.

FACTVM est, cum turba irruerent in Iesum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

Cum

Cum Indies latius apud omnes increbresceret fama Iesu, iatus erat hominum affluxus, vt tam non satis esset illum sui copiam facere in synagogis, in vicis, in oppidis, verum etiam quocumque se subduceret Dominus, eod simul accurreret promiscua multitudo viro- rum ac mulierum. Plerosque pellexerat amor sanitatis, nonnullos inuitabat miraculorum nouitas, per multos cælestis doctrinæ ius attrahebat. Non eos deterrebant deserta vastitas, non montium laboriosus ascensus, non abarcebat eos pudor irrumpendi priuatam domum, si forte se domi occultasset. Ventum est denique ad stagnum, nec nauigare parantem poterant relinquere. Stagnum autem eo loci vbi versabatur tum Iesus, stagnum Genesareth appellabatur, sicut alibi mare Galilee, & mare Tyberiadis appellatum legimus. Historia nota est, & quæ hic dicuntur, non tam audienda quam imitanda. Videmus enim hic quam audidus sit Iudeorum populus cælestis doctrinæ, quam sedulo sequatur, quam inuitus ipsum Dominum relinquat. Id ipsum cap. vii. huius audiemus: & multis alijs in locis. Primum certe gradus est ad sanitatem, agnoscere morbum: proximus, quærere medicum: tertius, obtemperare benemolenti. Sed videamus historiam.

Et vidit duas naues stantes secus stagnum piscatores autem descenderat, & laxabant retia. Ascendens autem in vnam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docuit turbas.

Et hic nihil obscuri, omnia verò appetitissima. Audisti populi ardorem ad Euangelij doctrinam: audi tam cælestis doctoris mititatem. Neque enim offenditur Christus tam improbo populi concursu: sed magis omnia sic parat, vt percipi & intelligi possit à populo. Nauim conscendit, non quamlibet, sed nauim Petri. Et nauim pro cathedra

uitur, nimirum docens exemplo suo omnia nostra colloquia, quocumque uenerimus, semper esse debere ad ædificationem. Sedens, inquit, docebat: sic enim tum moris erat vt sedendo docerent doctores, id quod in multis Euangelij locis patet: ne existimes itaque Christum aliquid noui fecisse, quando sedens docuit: cum iam doctores plerumque stare soleant in ecclesijs. Vni cuique regioni suus mos est. Sedendo itaque Christus docebat, non seducebat, non inanes tractabat fabulas, sed docebat, instruebat, prædicabat, &c. Iam non vacat à mysterio, quod Iesus neglecta altera naui, in solam Petri conscendit nauiculam. Hoc enim significat, quod extra nauiculam Petri, quæ est Ecclesia, non prædicat Christus, sed Satanas seducit & peruertit. In nauicula Iudeorum non est, nec est in nauicula idololatrarum, nec dignatur ad hæreticos conscendere, vt tunc Christus iactent aquilas. In solam Petri nauim conscendit, vt diximus, & inde docet turbas. Qui ergo Christum prædicantem audire voluerit, is ne longius à Petri nauim abeat, &c.

Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxaborete.

Primum quærere regnum Dei, ait Christus, & iustitiam eius, & hæc omnia, nimirum quæ ad corporis sustentationem pertinent, adijciuntur vobis, quod quam verum sit, præsens historia abunde probat. Christus quærere regnum Dei, Euangelium Dei de prædicans, & populus prædicationi intendens, quærere regnum Dei, nec vllus hic est defectus. Ante concionem Petrus per totam noctem laborat, & frustra laborat. Finito autem sermone Christi, quid factum fuerit, statim audiemus.

diemus. Apud veteres nostros Christianos vulgò iactabatur id diuerbij: Gots dienst verſumpt nit, Almufen geben, verderpt nit. Hoc quidam sic reddidit: Est mora quæ te non remoratur, tempora sacris Impede officijs, & bene viue Deo. Est sumptus nihil absumens, dare munus egenti: Cedent hinc rebus scenera magna tuis. Habes itaque in hac mirabili historia, qua ratione vitam tuam instituas. Prima cura sit animæ, proxima corporis, foelicissima autem cura est, si labore manuum tuarum sustentatus fueris. Adde & hoc. Finitis sacris concionibus, ne quæras cenopolia, non theatrum, sed ea quibus honestè viuere possis: nempe, quæ aduersus Domini præcepta non pugnant. In tuo, inquit Petrus, verbo laxabo rete: meum erit obsequium, tuus euentus. Et tuum est vt omnia iuxta Domini verbum instituas, non iuxta somnia tua, non iuxta concupiscentias carnis tuæ. Laxa retia tua, quibus per noctem vsus es, sed nullo emolumento, & deinde ad verba Christi, ad lucem vitæ æternæ projice retia tua, & frustra non laborabis. Retia tua immunda fuerunt: laborabas, sed non in bonum finem, non vt te tuosq; honesto labore aleres, sed vt luxui, aleæ, & compotationibus sufficere posses. Hæc intentio, hic finis impura reddit retia tua, in felices facit labores tuos. Porro simul atque laueris, simulatque fugeris quæ iam recitauimus, luxum puta, crapulam, &c. foelicem rerum & laborum tuorum expertere successum. Sed procedamus.

Et cum hoc fecissent, concluderunt piscium multitudinem copiosam. Rumpatur autem rete eorum, & annuerunt socijs qui erant in alia nauis, vt venirent & adiuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt pendere mergerentur.

Magna hic nobis describitur fides, magna obedientia Petri. Per totam noctem laborando nihil ceperat, nullus piscis sese obtulerat, frustra laboratum fuerat, tamen iussus remittere rete in mare, non detrectat, non recusat, non meminit frustranei laboris, non diffidit Christi verbis, & lætum vidit rerum suarum successum. Nam qui ne vllam quidem piscem per totam noctem ceperat, iam vnico tractu tantam capit multitudinem, vt & rete rumperetur, & implerent duas nauiculas. Tu ergo hic discere Dei verbis audacter fidere, & de eius bona voluntate non minus, quàm de eius omnipotentia dubitare, hoc est, vt runque tibi persuasum habe, Deum & tibi bene velle, & bene facere posse. Vtrunq; scriptura canonica nobis abundè declarat. Discere item hoc loci charitatis fraternæ pulchrum exemplum. Petrus nouerat suos comites, nouerat quàm fidos haberet socios, nimirum qui tempore necessitatis pedem non referrent, sed accurrerent. Annuit itaque eis vt se adiuuarent, veniunt, locant suam operam, etiam cum nonnullo periculo. Mergebantur enim penè naues, Vtinam tales socios habereamus. Quid prohibet & aliud subijcere? Considera quàm non ingrato facias, quicquid Christo facis. Petrus locat paruo tempore Christo nauim, vt hæc pro cathedra vtatur: at Christus pro gratiarum actione duas dat naues piscibus plenas. Et tu itaque certus sis, non perire quicquid Dei nomine feceris.

Quod cum videret Simon Petrus, proccidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cura illo erant, in captura piscium quam ceperant: Similiter & Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis.

Magna

Magna hic Petri describitur humilitas, quæ non minus à nobis imitanda est quàm laudanda, non vt à nobis Saluatorem nostrum abigamus, sed vt infirmitates & peccata nostra fateamur. Quanto enim submissius egerimus, tanto maioribus dignabitur nos Deus donis. Alibi rogant Gadarenam dominum, vt ab ipsorum discederet finibus, & male faciunt, quoniam maluerunt homines perire quàm porcos. At quod hic Petrus domino dicit: Exi à me, quia homo peccator ego sum, culpandum non est. Non enim ex odio, sed ex reuerentia loquitur, indignum se reputans qui cum tanto domino conuersaretur. Simile habes, iij. Reg. xvij. Vbi ait vidua Saareptana ad Heliam: Quid mihi & tibi vir Dei? ingressus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? Ex subita enim hac piscium captura coniecturam captebat Petrus, qualem secum haberet dominum. Res quippe miraculo non carebat, tot capere pisces in eo loco, vbi paulo ante ne pinnula quidem capi potuit: Breuiter non aliter visum est hoc negotium Petro, atq; si Christus ipse hos pisces de nouo creasset: Stupet ergo, admiratur, animo angitur, nesciens quo abeat, quòue redeat. Et quod accidit Petro, idem accidit socijs suis, qui & ipsi stupent, & præ magna admiratione solliciti & anxij sunt, sibi nihil, Christo autem hunc foelicem adscribentes successum. Hic Evangelicus prædicator habet exemplum in Petro quod imitetur. Quanquam enim nauis esset ipsius Petri, quanquam suum rete iecerat, quanquam primus attraxerat, nihil tamen hic laudis sibi vendicat, sed ex magnitudine successus factus est etiam modestior, accidit ad genua Iesu, etq; totam huius facti gloriam transcribit, se nihil aliud quàm peccatorem confitens, indignum etiam, qui di-

uinae virtutis minister sit & organum. Similiter itaque facere debet Evangelicus concionator, si quando foeliciter succedit opera prædicationis. Hæc enim tamen peragitur humanæ vocis & industriæ ministerio, tamen summa laudis totius, vni Christo tribuenda est, cuius auspicijs soluitur ad dicendū lingua: cuius spiritus afflat dicentis pectus, cuius occulta vis attrahit animos auditorū, &c. Sequitur.

Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere, ex hoc iam eris homines capiens. Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus, secuti sunt eum.

Non displicuit Christo Petri humilitas qua eum è nauis cedere iubet, ideoque non increpat eum, quod in lotionem pedum sit, sed consolatur ac amicè alloquitur, iubens eum nihil timere, sed bono animo esse. Addit etiam magnificam promissionem dicens: Ex hoc iam eris homines capiens, scilicet, non tam implendo nauem piscibus, sed Ecclesiā Euangelicæ doctrinæ professoribus. Porro quod Dominus locutus est Petro, id omnes intellexerunt, & sibi dictū esse. Mox itaque subductis in terram nauibus, atq; inibi relictis omnibus, secuti sunt Iesum. Obseruandū autem discipulos Christi nō hoc tempore sic secutos dominum, vt nunquā sint ad sua reuersi. Sed iam per aliquod tēpus sequuntur, & deinde ad suam piscationē, & ad suas naues quas ad litus subdixerāt, reuertuntur: Tum autē quod Matthæus & Marcus habet, factum est. Inuenit enim eos super mare Galilææ, piscantes & reficientes retia sua, & vocauit eos dicens: Venite post me, faciā vos fieri pisces hominū. Et illi relictis retibus & nauis, secuti sunt Dominū, &c. Et hic sunt pisces illi, quos iam olim Deus per Prophetā promiserat dicens. Ecce ego mittam pisces multos, & piscabuntur eos. Mitte & nobis o Domine tuos pisces, pifca

In Hæ-
reticos
conci-
natores.

piscatores qui nos ad vitam æternam capiant, non qui nos diaboli laqueis inuoluant: qui nos in nauicula tua conferuent, non qui nos ad diuersa hæreticorum diuerticula diducant: Volumus vt Petrus rete suo nos venetur, abhorremus ab pestifero Hæreticorum hamo, &c.

Et factum est cum esset in vna ciuitate, & ecce vir plenus lepra, & videns Iesum, & procidens in faciem suam rogauit eum dicens: Domine si vis, potes me mundare.

Expressis quidem verbis Lucas testatur virum hunc fuisse plenum lepra, at obscure significat, illum etiam fuisse plenum in Deum fide, corpore scilicet immundum, sed spiritu purum: Quantam enim de Christo spem & fiduciam habuerit, ipsa verba & ipsi gestus demonstrant, si modo in vnum contuleris, quæ singuli Euangelistæ de illo leproso scribunt. Matthæus ait: Ecce leprosus veniens, adorabat eum dicens. Marcus vero: Venit leprosus deprecans eum, & genu flexo dicit, Si vis, potes me mundare. Lucas porro sic habet: Vir plenus lepra, videns Iesum, procidens in faciem suam, rogauit eum dicens, Domine si vis, potes me mundare, &c. Ergo flectit genua, procidit in faciem, & adoratur, & deprecatur Iesum, quæ omnia testantur quàm magni apud ipsum fuerit Iesus: Adde quod non dubitat de potestate, sed de voluntate. Certus enim est & persuasum habet, Christi potestatem eo extendi vt possit leprosum curare, verùm an velit se curare ignorat. Ipsi us itaque voluntati permittit sanationem, vt qui nihil contra illam petere audeat, velut agnoscens propter peccata se merito morbum adeo scedum gestare: Inquit ergo leprosus, Domine si vis potes me mundare. Domine,

inquit, scio malum meum esse immedicabile, & fortasse non sum dignus tuo beneficio, sed tamen illud habeo persuasum, posse te mundare me, si velis. Habes meam de tua potentia fiduciam, superest vt tua bonitas iudicet, vtum hunc calamitosum hominem dignari velit sua misericordia. Leprosus autem ille, vt Ambrosius adnotauit, de voluntate domini, non quasi pietatis incredulus, dubitauit, sed quasi colluisionis suæ conscius, non præsumpsit. Admonet idem Doctor nos, vt cum Leproso in faciem nostram procidamus, hoc est, vt ex conspectu peccatorum nostrorum pudore suffundamur, sic tamen vt medico morbum occultare non velimus. Si enim confiteamur peccata nostra, ait Ioanēs, fidelis est Deus & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate, &c.

Et extendens manum tetigit eum dicens: Volo, mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

Eo sanitatis genere sanat, quo rogatus à leproso fuerat. Ille dixerat: Si vis, potes me mundare: Christus itaque ait: Volo, Mundus esto: Non dubitasti credere, non tardo sanare: Creditis me posse, senties te non falso credidisse. Quod autem Christus manum suam extendens tangit leprosum, non ideo facit quasi aliter sanare non potuerit, & tamen citra pregnantem causam non fecit. Prima causa potest hæc esse, vt ipsius exēplo disceremus, etiã manus nostras extendere ad pauperes, sicut in Sapiente scriptum legimus de muliere forti: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Et iterum: Non sit manus tua porrecta ad accipiendum, & contracta ad dandum, &c. Alia causa est, quod sic declarare voluerit, etiam suam humanitatem esse & veram, & curatricem, ac medicam.

Tertiam

Tertiã causam Chrysostomus & Ambrosius adferunt, scilicet, quod hoc tacitu voluerit demonstrare, & se supra legem esse, & à lepra non posse coinquinari. Certè Heliſæus non fuisset aut sus Naaman leprosum manibus atrectare, quod hic fecit Christus. Ille enim sub lege fuit, hic autem dominus legis.

Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret: sed vade ostende te sacerdoti, & offer pro emendatione tua, sicut præcepit Moyses in testimonium illis.

Tria hic præcipiuntur leproso à Christo, neque enim post acceptum beneficium compressis, quod aiunt, manibus in sinu sedendum est, sed gratificari debemus illis qui nobis bene fecerunt. Primo ergo præcipitur leproso, ne hoc miraculi palam faciat. Quare hic prohibet Christus, ne cui quidpiam dicat sanatus: Nouerat certè hunc non taciturnum. Imò nec quod factum erat posse latere, tum quod sanatus erat venturus in conspectum hominum, tum quod ipsi eundem fuerat pro emundatione sui ad sacerdotē. Respondemus id quod veteres, Dominum exemplum dedisse nobis ad fugiendam gloriam omnem, præter Dei gloriam, vt pote quæ est vnica & quæreda, & promouenda nobis. Certè voluit Christus vt ab ipso sanati, referrent gratiam, & prædicarent gloriam Dei, id quod ca. viij. & xvij. sequētibz audiemus. Semper tamen sic moderatur sua verba, vt appareat se magis Dei patris, quàm suam gloriam quærere. Sic discipulis Ioannis dicit: Ite & renunciate quæ audistis & vidistis, &c. Non dicit, quæ à me fieri audistis & vidistis: ego surdis reddo auditum, ego cæcos illuminō, ego claudorum reparo gressus, &c. Sed sic: Surdi audiunt, cæci vident, claudi ambulant, &c. Hunc itaque imitemur modestiæ ac humilitatis magistrum,

ne vana gloria nostram pro bonis operibus deprædetur mercedem. Secundo iubet Dominus, leprosum sese ostendere sacerdoti. Sacerdotibus siquidem iudicium concredutum fuerat, Leuit. xij. quo discernent ac iudicarent inter lepram & lepram: & iudicio sacerdotis cogebantur stare leprosi. At Christus sic mūdauit leprosum, vt non esset periculum, quin absolueretur à sacerdote, & intrmitteretur in synagogam, & omnem populi conuentum, à quo prius abstinere cogebatur. Voluit itaque Christus, vt leprosus illè non semetipsum proclamare mundatum, sed potius sacerdotis expectaret iudicium; id quod lex bene iusserat. Tertium, iubetur offerre pro emundatione sua, sicut præcepit Moyses in testimonium illis: Offer, inquit, pro emundatione tua, quod Moisaica lex præscripsit offerendum his, quibus contigit à lepra liberari. Ita pariter fiet, vt nec queri possint sacerdotes, sibi per me decrescere quantum suum, nec violatam esse legem aut contempnam, nec calumniari beneficium, vt aut negent te fuisse leprosum, aut iudicent te non fuisse sanatum. Etenim ilico res ipsa respondebit illis: Si leprosus non erat, cur vos qui iudicandi peritiam vobis sumitis, eum leprosum pronunciaſtis, ac submouistis ab hominum conuictu? Sin autem mundus non est, quur velut à mandato sumpsistis oblationem lege præscriptam? Sed de hoc in Matth. cap. viij. copiosiora. Vide autem hic, ait Theophylactus, quod vbi aliquis fuerit purificatus, tunc denique dignus est offerre Domino donum istud, hoc est, immolare Christum, & sacrificare. Nam qui leprosus est & imundus anima, haud dignus fuerit talia offerre dona, hoc est, offerre corpus & sanguinem Domini, quod diuinæ naturæ vnitum est. Hactenus ille.

Y ij Per-

Perambulabat autem magis sermo de illo, & conueniebant turbae ut audirent & curarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

Vnius saluatio, vt Beda dicit, multas ad Dominum cogit turbas. Vt enim ipse leprosus, se exterius interiusque doceret esse sanatum, nequam perceptum beneficium, vel ab ipso à quo acceperat iustus, tacere. Quin potius, vt Marcus narrat, mox egressus cepit prædicare & diffamare sermonem, ita vt non posset iam manifeste Iesus introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis agebat, & conueniebant ad eum vndique. Clarus & asperus est textus. Fama de Christo vbi que viget, & leues se tollit in auras: gloria enim fugientem sequitur, sequentem fugit. Populus confluit ad eundem quidem locum, sed non eodem animo, hic vt audiat Dominum, ille, vt curetur à Domino: & vtrunq; imitatione dignum existit. Prius tu sis Christi auditor & discipulus, & ille tuus erit medicus. Primum, exhibe curandam animam, & ipse corpus nequam quam negliget. Secedit autem Christus in desertum locum ad orandum, quo nobis exemplum dedit, ne post benefactum vanè gloriæ simus, ne in sinu (quod dicitur) gaudeamus: ne operum nostrorum in turba encomiastas queramus, sed secedamus in desertum, & Deo, quicquid benefactum est, ascribamus, vt à quo quicquid habemus & sumus, accepimus, &c.

Et factum est in vna dierum & ipse sedebat docens. Et erant Pharisei sedentes & legis doctores qui venerant ex omni castello Galilæe, & Iudæa et Hierusalem, & virtus Domini erat ad sanandum eos.

Ab oratione Christus ad docendum procedit, quod qui fecerit Eccles-

astes, non infeliciter docebit. Et pia nec minus vetus consuetudo sic obtinuit, vt & prædicator & auditor prius omnium animos suos deuota precatione præparent: quod vti nam sicut ex consuetudine, ita & ex animo fiat. Sed ad textum, qui per se nihil obscuri habet. Sedebat Iesus in domo quadam priuata, ibique docebat. Habebat autem auditores non tantum plebeios, sed Phariseos omnium doctissimos: & virtus Domini erat ad sanandum omnes. Cæterum quantum profecerit Christus apud Phariseos & legis doctores, non ita multo post audiamus.

Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, & querebant eum inferre, & ponere ante eum. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, & per regulas submiserunt eum cum lecto in medium ante Iesum.

Nouerāt illi baiuli Christi virtutem esse ad sanandū omnes, & quantum in se erat, ad lædendū neminē. Erat certē Christo naturale cunctis benefacere, & à beneficiendo & saluando nomē habet. Quocunq; circūferas ignem, calefacit: vbi cunq; sol est, lucet. Quocunq; dilabitur aqua rigat. Vbi cunq; diffunditur vnguentum, spargit odoris gratiā. Sic Christus vbi cunq; venit, seruator est, nihil aliud potest, nihil aliud cupit, nisi seruare. Itaque si quis perit, suo vitio perit. Seruator itaque noster in domo quapiam, vt apparet, plebeia, sedens docebat, & ecce inter loquendū, præsto est exerendæ virtutis materia. Paralyticus grabato affixus à baiulis aliquot affertur, qui nihil addubitant, quin Dñs & possit salutē dare, cui nullum morbi genus immedicabile, quin & velit, si modo sub oculis misericordis veniat miserandæ calamitatis spectaculum. Sed differta turba fores obfidens, nō dat aditū misero. Quis enim

patiatur

patiatur diuelli ab oratore tam facundo: Tanta autem vis hominū affluerat, vt domo plena, plurimi ad fores ac fenestras inhiarent sermoni Iesu. Tā ardentes animos oportet adferre Christianos ad Ecclesiasticam concionem. Non est Christus qui docet, sed Christi verbum est quod docet, & spiritus Christi loquitur per os hominis: Quid interim exclusi baiuli! Non sinunt eam occasionem elabi. Rem iuxta mundum impudentem moliantur: sed iuxta Græcorum pro uerbum, inutilis est pudor viro egeno: Baiuli itaque magno conatu sarcinam suam in tectum domus subuehunt. Verisimile est enim eam domum nullas habuisse contignationes, nec tectum nostratibus simile, sed planius, in quo liceat ambulare: quod genus ædificia nonnulla videntur adhuc apud Italos & Hispanos: ac nudata tecti parte, pensilem paralyticum cum suo grabato demittunt ad pedes Iesu. Roget aliquis, quin expectabant finem concionis? Sciebant Dominum vndique à multis appellari, nec vsquam procedere, nisi densissima vallatum turba: se verò cum sua sarcina parum expeditos ad consequendum, aut per turbam penetrandum ad Iesum: Quid igitur inter hæc mitissimus medicus? Non indignatur sermonem suum tam fusco necto interrumpi spectaculo, non incusat improbitatem baiulorum, non exprobrat impudentiam & importunitatem, non destomachatur, sed quid? Audi Lucam.

Quorum fidem vt vidit, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua.

Nihil rogant baiuli, spectantes à tecto, nihil Paralyticus, cui morbus etiā linguæ vsus haud dubiè ademerat: & hoc magis loquebatur medico, quia loqui non poterat, immo ipsa miseria pro misero loquebatur: &

quod fecerant baiuli, satis arguebat quid sperarent à Domino. Iesus itaque perspecta illorum admirabili fiducia, plus præstitit quam expectabant: Summa votorum erat, vt Paralyticus corporis morbo liberaretur. At Iesus ostendens esse diuinius ac magis expetendum, liberari morbis animi, versus ad Paralyticum ait: Homo, remittuntur tibi peccata tua. Hic annotandum venit, quod Dominus interdum ad alienam fidem proximo bene facit: Veluti cum Archisynagogo, cui nunciata est mors filiae, dicit: Noli timere, tantummodo crede. Item patri dæmoniaci dicit: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti: Sic hoc loci videt fidem baiulorum & subuenit Paralytico. Habebant enim multiplicem de Christo fidem, de potentia, de misericordia, de mansuetudine, quæ nulla interpellantium importunitate poterat offendi. Iam quantum aliena fides valeat, magna apud huius seculi doctos agitur quæstio, aliis alia atque aliter dicentibus: Profecto qui articulum fidei nostræ considerauerit, qui est de communionem sanctorum, non potest diffidere quin aliena fides non omnino sit infrugifera, & ex hoc negotio etiam dependet, quod Ecclesia docet de intercessione sanctorum, tam viuorum quam eorum qui in Christo obdormierunt. Sed de hac re alibi dicemus: Ad textum redimus. Tacet igitur Paralyticus ad pedes Iesu, caduerit magis quam homini similior, baiulis è tecto prospectantibus. Non procumbit in genua, non composit manus, non orat, omnia enim membra morbus occuparat. Hic mihi contemplare promptam & effusam Domini liberalitatem: Multo plus largitur quam expectabant baiuli. Probabile est enim illos nihil aliud expectare, quam

Y liij vtho

vt homo paralyti liberaretur. At Dominus qui perspicit intima cordium, vidit hominem magis aegrotare animo quam corpore, primum itaque interiorem hominem a peccatis liberat: Tanta autem est mansuetudine, vt misero homini non exprobrat commissa, nec obitarget, sed tantum addit: Conside fili, bono animo esto, remittuntur tibi peccata tua. Hic incidit locus dicendi de his, qui propter peccata sua grauissimas patiuntur infirmitates, sed differemus & hoc in alio loco.

Et ceperunt cogitare Scribae & Pharisei, dicentes: Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

Didicerant Scribae & Pharisei ex Esaia, solum Deum esse qui condonaret peccata. Ita enim loquitur per os sui prophetae: Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et ipsi Iudaeorum sacerdotes non remittebant peccata, sed tantum oblati hostijs, precibus cum Deo agebant, vt dignaretur populi delictis ignoscere, quum ipsi quoque delictis obnoxij egerent expiatione. Sic enim Paulus ad Hebraeos ait: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quae

Heb. 5.

sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit ijs qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Neque tum dictum fuerat sacerdotibus: Quaecunque solueritis super terram, erunt soluta & in caelis, &c. Quum igitur Christus, nullis hostijs, nullisque precibus praemissis, absolute diceret: Fili, remittuntur tibi peccata tua, Scribae & Pharisei, qui alias ad calumniandum erant proni,

statim cogitant in cordibus suis, Christum blasphemum esse, qui sibi arrogaret, quod solius Dei est: Dei autem solius est peccata remittere, hoc scilicet quod Christus sibi arrogat. Sed valeant ipsi Scribae & Pharisei supra modum blasphemari, qui Christo Iesu Dei vnigenito filio derogare conantur, quod illi Pater caelestis dedit. Pater enim omne iudicium dedit filio, & hunc misit in mundum, non vt iudicet mundum, sed vt mundus saluetur per ipsum. Blasphemi itaque sunt Pharisei in Deum, adde & in sanctam scripturam, nam haec quae docuit ipsos, Dei solius esse remittere peccata, eadem & docere potuit, si modo voluissent credere, Christum esse Messiam ac Dei filium. In hoc itaque culpandi sunt merito. Est tamen aliud in quo nobis sunt praefereendi, hoc nimirum, quod blasphemias se illibenter audire ostendant, quum nos blasphemantibus arridere soleamus, etiam contra saeuerum domini mandatum, qui olim Moyse dixerat: Qui blasphemauerit nomen domini morte moriatur. Sed prosequamur quod reliquum est historiae.

Leui. 24

Vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata, an dicere: Surge & ambula?

Necessitas, immo salus nostra quum vnicuique sitiebat Christus, ipsum vrgebat, vt suam apud Scribas & Phariseos tueretur auctoritatem: sic autem tueretur, vt alijs atque alijs exemplis suam declararet diuinitatem: Nam vel hoc argumentum declarat se esse non quemlibet hominem, quod ad tacitas illorum cogitationes responderet: Solus enim Deus cardiognostis est. Et vide domini patientiam, qui non regerit conuictum, nec concitat in illos populum, sed potius irrefutabilibus argumentis suam tueretur auctoritatem: Quis, inquit,

male

male cogitatis in cordibus vestris? Quasi dicat: Non creditis siuic remissa peccata, quia mentis habitum non cernitis. Sed paralyticum videtis, quem si verbo erexero, credite & animam verbo sanatum esse. Nam cuius est vel vnicuique verbo sanare paralyticum, eius etiam est dimittere peccata. Vtrum, inquit, facilius est dicere: Remittuntur tibi peccata, an dicere: Surge & ambula. Nimirum vtrunque eius est, qui supra hominem est. Ex hoc itaque quod oculis conspicimini, credite quod oculis cerni non potest. Pulchrum est quod Cyrillus hic dicit: O Pharisei, quia dicitis: Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? Respondeo vobis: Quis potest secreta cordis scrutari, nisi solus Deus, qui per prophetas dicit: Ego Dominus scrutans corda, & probans renes. Tu velim perpetuo cogites cogitationes tuas non posse Deum latere, & haud dubie, securius post hac ages. Sequitur.

Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum in quo iacebat, & abiit in domum suam, magnificans Deum, & stupor apprehendit eos, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

Aperta hic sunt omnia ex praemissis. Reipsa enim declarat Christus se posse dimittere peccata, quum possit verbo curare paralyticum. Cum enim omnium animi tenerentur suspensi, dubitantes & expectantes quidnam esset facturus Dominus, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & abiit in domum tuam. Nec mora, surgit alacer, integris viribus, nullum morbi vestigium praeseferens, adeoque non languidus, vt ipsum lectum in quo decubuerat, tolleret in humeros, ac domum

deportaret. Abiit autem non mutus, neque ingratus, sed magnificans Deum. Roget quis, cur iubetur abire domum? Vt suis, qui paralyticum nouerant, quosque diutinis obsequijs vexauerat, praedicaret Iesum, essentque certi testes sanitatis, qui morbi fuerant conscij. Facient interim Pharisei, grauiore paralyti correpti, quam fuerat ille paralyticus. Multitudo indocta religiosus interpretans miraculum hoc, timore concutitur, magnificatque Dominum, ingenuè confitens se vidisse eo die mirabilia. Quae omnia in vnum si conuuleris, multa habebis de diuinitate Christi testimonia. Dei est remittere peccata, Dei est intueri hominum corda, Dei est verbo curare infirmos, Dei solius est mirabilia facere, sicut in Psalm. dicitur: Qui facit mirabilia solus. Iam reuduc omnia: Christus remittit peccata, patet corda Phariseorum, verbo restituit paralyticum sanitati, & restituit mirabilia operatur. Haec igitur quoniam verè de Christo dicitur, quis negabit ipsum esse Deum Dei filium. Et haecenus quidem historiae filij interpretati sumus? Allegoriae verò tractatio maioris luciditate habet, si declarem paralyticum animi multis partibus esse miserabilem paralyticum corporis. Quam infeliciter paralyticus est, qui manus non habet ad subueniendum egenis, sed habet ad rapinas: qui membra non habet ad officia charitatis, sed habet ad luxum, ad libidinem, ad violentiam. Qui linguam non habet ad docendum & consolandum proximum, sed habet expeditam ad nugandum, ad turpiloquium, ad obrectandum. Miser paralyticus est, qui non in grabato, sed in coeno vitiorum volutatur. Miser paralyticus, qui non baiulatur ad Christum, sed ad omne dedecus. Sed sinamus haec ex animo deprecantes Christum verum medicum & animae & corporis, quatenus obscenitatem ac turpitudinem vitiorum nostrorum non agnoscere

X iij

agnoscere faciat, non autem solum agnoscere, sed & fugere, & ex animo de testari, vt verè & mihi & tibi dicere possit: confide fili, remittuntur tibi peccata. Et o vtinam nobis contingat vel semel videre tale miraculum, vt qui iam fuerat paralyticus in virtutibus, iam sit in eisdem Mercurius. Neque hoc solum optare conuenit, sed precibus piis Deum sollicitare, vt hoc fiat.

Et post hæc exiit, et vidit publicanum nomine Leui sedentem ad Telonium, et ait illi: Sequere me. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

Sanato corporali paralytico, sanat etiã spiritualiter paralyticum, hoc est, talem, qui omnia sua membra habebat ad pietatem mortua, qui non habebat manus ad subuentionem pauperum, sed ad rapinam & ad fraudem. Hic enim erat publicanorum genius, vt per phas atque nephas suis prouiderent loculis, id quod in historia Zachæi audiemus. Porro quomodo sanauit Christus Matthæum (sic enim alio nomine vocatur) à paralyti sua spirituali, audiamus. Et post hæc exiit Iesus, ad lacum scilicet, & vidit Publicanum nomine Leui sedentem ad Telonium, & ait illi: Sequere me. At ille ad vocem Iesu, velut efficaci quodam incantamento in alium hominem transformatus, surgit, & relictis omnibus, sequutus est Dominum. Iam hoc erat insignis miraculum, hominẽ infamabilem deditum, & negotiis inexplicabilibus inuolutum, repente vertere, sic vt qui paulò ante inhiaret alienis, iam propria in alienos diffunderet. Hoc possunt oculi Domini, quibus aspexit postea Petrus. Hoc potest vox Dñi, qua vel mortuos excitare potuit. Eia q̄ im paret sumus Matthæo Telone. Hic ad vnicã Dñi vocẽ ab omni negotio suo surgens, Dño obtèperat, eundemq̄ sequitur: at nos nullis Dñi admonitionibus mouemur. Oculos suos ad nos amississime vertit, at nos tergum obuertimus, ne corda nostra emolliat.

Vocat nos ad nuptias filij sui, at nos seruos male tractamus. Vocat nos ad magnam cœnam: at nos frivolas excusationes reddimus. Hinc nobis dicitur: Vocauit & renuistis, extendi manum meam, & non erat qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & ^{Proia} subsannabo, cum vobis id quod timetis, eueniet. Cũ irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tēpestas ingruerit, quãdo venerit super vos tribulatio & angustia: tunc inuocabunt me, & non exaudiam, mane consurgent, & non inuenient me, eò quod exosam habuerint disciplinã meã, & timorẽ Dñi non susceperunt, &c. Tu itaq̄, simul atque audieris vocẽ te vocãtis, id quod semper sit, obtèpera, ne aliquãdo inuocando nõ exaudiare, &c. Sed ad textũ.

Et fecit ei Leui conuiuium magnũ in domo sua, & erat turba multa publicanorum & aliorum qui cum illis erant discumbentes.

Matthæus vir non ingratus, beneficium Domini corde agnoscens, quod potuit, ad testificandũ animi sui prõptitudinẽ, exhibet. Parat em̄ Christo cõuiuiũ, ad quod & alios publicanos & peccatores inuitat, vt quos habuerat socios peccati, esset etiã socij pœnitentiæ. Et statim à vocatiõne sua ostendit ad quid se vocarit Christus, & q̄gnauiter officio suo functurus sit. Muneris certè apostolici est, vocare peccatores ad Christũ, hoc quod iam Matthæus facit. Obserua hoc loci, tũ demũ te verè audisse vocẽ Domini, quando senseris te in proximos quosq̄ esse beneficium.

Et murmurabant Pharisei & Scribae eorum, dicentes: Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis & bibitis?

Duplici errore hic tenebantur Pharisei, cum magistro veritatis de susceptione peccatorũ detrahebant, interim se iustos arbitrãtes, qui superbix fastu à iustitia lōge discesserant, & cum eos crimina-

criminabantur peccatores, qui resipiscendo à peccatis, non longè erant à iustitia, magis iam pœnitentes, quàm peccatores vocandi. At inuidia eos sic excæcauerat, vt nec sua, nec aliena corda nosse possent. Nouerant Matthæum publicanum fuisse, at nosse nolebant, quod idem, relictis omnibus quæ pœsederat, factus esset Christi discipulus. Et plerunque fit, vt minimi peccatores à scelestissimis nebulonibus proscindantur. Sed audiamus vipereas Phariseorum voces: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Ac si velint dicere: Quomodo deceat sanctos cum sanctis habere commercium, cur vos publicanos & peccatores palam infames non solum admittitis ad colloquium, verum etiã in ipsorum aedibus familiariter editis ac bibitis cum illis? Hæc ad discipulos Christi dixerunt, sicut ex Matthæo liquet. Quid porro ad hæc Christus?

Et respondens Iesus dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Eliciunt & extorquent calumnijs suis Pharisei & Scribae à Christo eius modi sententiam, qua nihil potest neque fingi, neque excogitari pretiosius quid, sententiam talem, qua merito eriguntur conscientix agnitione peccatorum suorum consternatæ. Vult em̄ Christus dicere: Quid calumniamini, quod cum publicanis & peccatoribus habeam consuetudinem? Imò cum nullis potius me decet habere commercium. Apud quos enim magis decet versari medicum, quàm apud ægrotos? Ego in hoc veni, vt meo dear animabus, peccatorum morbis obnoxij. Et sanabiliores sunt hi palam peccatores, agnoscetes morbum suum, & ideo medicum accercentes, quàm alij qui sibi sani videntur, cum intus grauioribus malis laborent, &

insanabilis ægrotent. Quare cum medicus sim, æquum est vt ægros accedam. Quod qui mihi ob hoc indignantur, non minus damnandi sunt, quàm si qui sanus est, indignetur meo dico visenti ægrotum, vt eum morbo leuet. Adde, quod non venerim vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hoc dicto Dominus redarguit Phariseos & scribas, qui sibi videbantur iusti, cum nihil minus essent. Ne minem enim inuenit Christus verè iustum, quia omnes, iuxta Pauli doctrinam, peccauerunt, & egent gloria Dei. Et iuxta Psalmistam: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, nõ est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Quod itaque hoc loci Christus dicit: Non veni vocare iustos, ironicos intelligendum est. Notare enim voluit Dominus factum Phariseorum, qui magis apparebant iusti, quàm erant. Obseruandum hic quod Christus non contentus fuit dicere: Non veni vocare iustos, sed peccatores: sed continenter addit, ad pœnitentiam: quo dicto ostendit ad quid vocare velit peccatores: non quidem vt perpetuo peccatores sint, sed vt ex peccatoribus pœnitentes fiant. Neque enim medicus ægrotum accedet, vt ab infirmitate non liberetur, sed vt illius monitis obtemperans ocyssimè conualescat.

At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis frequenter ieiunant, & obsecrationes faciunt, similiter & Phariseorum, tui autem edunt & bibunt?

Matthæus refert, ipsos Ioannis discipulos hæc dixisse Saluatori, vnde patet vtrosque coniunctos hac etiã quæstione pulsasse. Et certè hic maxime reprehendendi sunt Ioannis discipuli, non solum de iactantia sui ieiunij, sed etiam quia calumniantur eum, quem sciebant à magistro suo prædicatum. Reprehensione item digni sunt, quod iunguntur Phariseis, quos ab Ioanne nouerant

Ioannis discipuli. si reprehensibiles.

nouerant esse reprehensos. Cæterum ex descriptione Matthæi, calumnia illorum magis patet. Primum enim traducit Christum apud discipulos suos, dicentes: Quare magister vester manducat cū peccatoribus & publicanis? Et hac calumnia conantur discipulos auocare à Christi discipulatu, vt qui huiusmodi bonis viris indignus sit. Quoniam autem frustra has tendiculas posuerat, alia via aggrediuntur tam foelix disjungere sodalitiū, & traducunt discipulos apud magistrum, vt ipse etiam nolentes à se abigat. Non enim potest inuida iniquitas concordiam fratrum æquo animo ferre. Porro vt negotium hoc magis apertū fiat, occasio huius quæstionis quærenda est. Ioānes Baptista, cum esset confiniū legis mox cessaturæ, & euāgelicæ libertatis mox emerituræ, quædam tradebat quæ speciem quandam habebant pharisæi instituti. Et aliis Christi magis detestatus est fiduciam operū pharisæorum, quàm ipsa opera. Pharisæi autem, præter ea quæ ex lege turbas ciebat, habebant certas precum, ieiuniorum item statutas horas & dies, sic & Ioannes discipulis suis nonnulla huiusmodi præscriperat. At Christus, quanquam ipse frequenter oraret, tamen suos docuit & paucis, & clam orandum esse: non quod impiū sit, certis quibusdam horis orare, sed quod Pharisæorum mens in hoc negotio non omnino pura erat. Nam quàm amet Christus peccatores, argumento est, quod alibi dicit: Oportet semper orare, & nunquam deficere. Et Paulus ait: Sine intermissione orate. Idem sentiendum de ieiuniis: nam & hæc ad Pharisæorum mentem Christus non exegit à suis. Siquidem longè fortius est iniuriam cōdonare ex animo, bene mererietiam de male meritis, pro salute proximi etiā vitæ iacturam facere, quàm inediam proferre vsque ad vesperam. Hoc enim etiam impij Hy-

Quæstionis huius occasio.

pocritæ facere possunt, illud verò solt pi. Sed ad textum, vt audiamus quàm impudenter Pharisæi Christi discipulos sint calumniati. Quid causæ est, inquit, quod discipuli Ioannis frequenter ieiunant, & orant prolixè, & diligenter obseruant quæ maiores custodienda tradiderunt, suntq; in talibus stricta conscientia cuncta seruantes: Tui verò longè irreligiosiores, edunt & bibunt pro suo arbitrio, neque per inadè conspiciuntur frequentes in orando. Quasi dicat: Si constanter probas Ioānis sanctimoniam, cur disides ab illius institutione & moribus?

Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autē dies, & cum ablatu fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Mansuetissimus dominus discipulos suos satis amicè excusat, quum tamen Pharisæi longè duriora meruerat. Vult autem dicere: Est tempus ieiunandi, & est tempus non ieiunandi. Quis tam insipiens foret, vt tempore nuptiarum, filiis sponsi ieiuniū præcipere? Gaudendum est cum gaudentibus, flendum cum flentibus. Sinite filios sponsi sic cum sponso lætari: nam breuissimum tempus ipsis ad hoc cōcessum est. Simulatque enim nuptiæ finem habuerint, tunc statim succedent magni labores, & curæ tristes. Sic, o Pharisæi, nolite discipulis meis hanc inuidere licentiam, quæ non diu durabit. Dum cum illis sum non ieiunant, tamen temperanter viuunt. At post discessum meum certò ieiunabunt. Et sic factum est. Interim enim dum apud eos fuit, quibusnam molestijs pressi sunt? Profectò nullis. Vnde & Dominus audeat rogare, Luc. xxij. Cum misi vos sine sacculo, & pera, & calciamentis, num quid defuit vobis? Et responderunt: nihil. Sed postquam ablatu est ab eis Christus, tunc impletum est quod

quod prædixerat Ioannis xv. In mundo pressuram habebitis. Tunc & ieiunauerunt, & peccati sunt, quo possent persistere in tentationibus & tribulationibus. Hoc Acta & epistolæ Apostolorum abundè probant. Addit Christus.

Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram à vestimento nouo immittit in vestimentū vetus, alioquin & nouum rumpit, & vetus non conuenit commissura à nouo.

Prouerbialis est hæc locutio, haud dubiè Iudæis olim familiarior & notior quàm nobis, qua tamen nihil aliud significatur, quàm non omnia omnibus, nec omnia omni tempore conuenire. Paruulis vbera præbentur surgenda, à quibus certè adolentes abhorrent. Da paruulo solidum cibum, & videbis infelicem conatum. Omnia igitur suo & loco, & tempore, & modo facienda sunt: Ne quod sanctū est canibus detur, aut margaritæ porcis projiciantur. Dicit ergo hic Christus: Nemo tam ineptus, vt assumētum panni rudis affluat vestimento veteris: dum enim hoc intenderet, vt illud faceret melius, dilaceraret magis, quia vestimentum vetus pannum recētem ferre nequit. Hanc similitudinem siue ad Apostolos, siue ad discipulos Ioannis retuleris, nihil facies absurdi. Discipuli adhuc doctrinæ cælestis non satis erant capaces, sed prius erant innotuandi, vt noua nouis committeretur. Vnde ad ipsos à Christo dictum est: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Et Petro: Quod ego facio tu nescis modò, scies autem postea. Id ipsum & de Ioannis discipulis dicendum est, quasi Dominus dicere voluerit: Rogatis, quid non ieiunent discipuli mei? Ego verò dico, Si deberē exactè respondere vobis ex ratione doctrinæ euāgelicæ, rudiores estis, quàm vt eam responsionem ferre possētis.

Idem vult similitudo, aut si mauius, pro uerbiū sequens.

Et nemo mittit vinum nouum in vres veteres, alioquin rumpet vinum vres, & vinum effundetur, & vres peribunt: sed vinum nouum in vres novos mittendum est: & vtraque conseruantur. Et nemo bibens vetus, statim vult nouum, dicit enim: Vetus melius est.

Quod hic Christus dicit, quantum quidem verba contextus adiunct, satis apertum est: nam quod Christus dicit, subinde solet fieri: at ipsa similitudo docere nos vult, quàm periculosum quàmque difficile sit, nouam hanc & spiritualem doctrinam commendare ijs, qui iam diu veteri assueuerunt: Vix enim quicquam placet cuiquam diuersum ab eo cui diu assueuerit: protinus enim offenditur ad gustum inustitæ rei: quemadmodum qui diu biberit de vino veteri, non statim delectatur nouo musto, requirit enim gustum cui assueuit, & dicit vetus fuisse melius: non ob aliud, nisi quia assueuit. Iam si quæ harum rerum quærat exemplum, vnum atque alterum adducam. Nicodemus ille qui ad Iesum noctu venerat, vt trem veterem secum ferebat, haustus mustum euāgelicæ doctrinæ: at quàm male veteri vtri conueniret cum musto, ipsius Nicodemi stultæ responsiones declarant. Sic Ioannis sexto, quum Christus de comestione corporis sui disputaret, quidam audientes, abierunt dicentes: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus, ait Paulus, sed stultitia est illi, &c. Eius rei etiam multa exempla si quis requireret, in actis apostolorum inueniet. Nos huic quinto capiti finem volumus impositum, foelici cursu, Deoq; nauclero, ad caput sequens properantes.

FACTVM est autem in sabbatho secundo primo, cum transiret per sata, dellicabant discipuli eius spicas, & manducabant, confricantes manibus.

Quid Lucas intelligi voluerit nomine sabbathi secundi primi, adhuc apud doctos controuertitur. Sunt tamen qui negotium sic explicare conantur. Leuit. xxij. sic scripsit Moyses: Mense primo quarta decima die ad vesperum Pascha Dñi est, & quinta decima die mensis huius solennitas azimorum Domini est, septem diebus azima comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus & sanctus. Iam ex hoc loco constat, Iudæos solennitatibus suis mandato Domini, septem dies numerasse, quorum primū nomine sabbathi, propter celebritatem nō censēbāt, sed secundam ab illo primo sancto die sabbathum vocabant. Porro hunc diem Lucas rectē appellat secundo primum sabbathum, quod fuerit secundus à primo, quem sabbathi nomine non vocauerunt, & primus, quē sabbathum dixerint, & sabbathi diem primum, cum tamen re vera fuerit secundus. Nō abhorret Theophylactus ab hac interpretatione, cum dicit: Iudæi festum sabbathum vocabant, nam sabbathum requiē sonat. Sæpe numero igitur incidebat festū in Parasceuen, & vocabant parasceuen sabbathum propter festū. Itaq; quod propriē sabbathū erat, nominabant secundo primum, quod secundū esset ab altero festo, & sabbatho quod præcesserat. Hactenus Vulgarius. Sed de his nō est ratio vt contendatur. Satis est, diem fuisse sacrū, in quo nephasset operis aliquid facere. Notandū autem vt non luxuriarint discipuli Christi, quos ad vellendas spicas & sabbatho famem compulerit, cum tamē nobis, qui euan-

gelici dici volumus, animus semper sit in patinis. Factum discipulorum nihil obscuri habet. Iesus iter faciebat per segetem, porro discipuli, cum forte fortuna esurirent, reuulsas spicas aliquot confricabant manibus, & granis vesciebantur. Quid tum! An hoc memorabile factum?

Quidam autē Phariseorū dicebāt illis: Quid facitis, quod nō licet in sabbathis?

Hoc scilicet grande piaculum est, grande nephas atque morte piandum. Quid faciunt boni discipuli? Confricatis spicis grana comedunt. Sed heus tu Pharisee, quis hoc prohibuit? quare lege, ne tale quid fiat, cautum est? An non licet in agro, quod domi licet? Phariseus domi frangit panem, & non peccat, qui igitur peccare possunt discipuli, cōfringentes spicas? An licet Phariseis, quod discipulis prohibetur? Quid si Pharisei viderent nostras festas, vbi non confricantur spicæ, sed fraude & dolo geritur res? Vbi per inregros dies scortantur, pergræcantur, ludunt, saltāt? vbi ne verbulo quidem Deum diuosve salutant. Sed audiamus Christi responsum.

Et respondens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legis quod fecit Dauid, cum esurisset ipse, & qui cum illo erant, quomodo intrauit domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducauit, & dedit his, qui cum ipso erant, quos non licebat manducare, nisi tantum sacerdotibus? Et dicebat illis: Quia Dominus est filius hominis etiam sabbathi.

Rursus Dominus suis patrocinator, & responderet, memorabile factum Dauidis esuriētis phariseis obijciens. Quasi dicat: Traducitis meos discipulos quasi legis transgressores, quod ad propellendā famē spicas euulserint, granaq; ex illis in cibū cōfricauerint, quoniam scilicet hoc non putatis licere in sabbatho, quod omnib; sacrosanctum esse debet. Qui sit autē quod vos q legis cognis-

cognitionem profiterentur, non saltem illud legis, quod fecerat olim Dauid, cum esuriret ipse cum suis comitibus, quemadmodum nunc videtis meos esurientes? Non solum ausurus erat in famis discrimine facere quod mei nunc faciunt, sed ingressus est templum Dei, nec reueritus est vesci sacris panibus, quos illi propositionis appellant, quibus solis sacerdotibus vesci fas erat: nec ipse Dauid solus ausus est vesci, sed ex eisdem pauit comites suos, nihil commotus neque templi religione, neque legis interdico, vetantis quenquam attingere panes illos, præter sacerdotes, idque tantisper, donec in templo versantes sacris operarentur: Iam audi collationem. Ex vna parte habes Christum cum discipulis, ex altera Dauidē cum comitibus: Hij vescuntur sacris panibus, illi granis, & his erudit: Quid de lege violata? Lex vetabat ne homines prophani comederent sacros panes, vt diximus: Lex item alia vetabat, ne quis manibus operaretur sabbathis. Illam legem transgressus est Dauid: Hanc vero discipuli: Porro ob transgressionem legis non male audit Dauid, quoniam famem illum vrsit. Multo minus itaque tradūcendi sunt discipuli, eadem causa, nimirum necessitate compulsi. Leges enim non institutæ sunt ad pernitiam hominum, sed ad salutem: & idcirco cessare debent vbi maior vrger necessitas: Et sæpenumero fit, vt lex legi cedere cogatur, id quod Dominus apud alios Euangelistas in hoc negotio satis aperuit, cum de circumcisione & sabbatho collationem faceret: Et hic profecto summē obseruandum est, in quem finem humane leges, & promulgandæ & interpretandæ sint, nimirum vt Charitati non sint aduersæ: Item ne Dauidi liceat, quod discipulis non permittitur, ne muscas capiant, & cras-

brones dimittant. Cæterum historie siue exemplo Dauidis, Christus aliam sententiā annectit, inquit filium hominis etiam esse Dominum sabbathi, nimirum qui certissime sciat huius transgressionem ac obseruationem: Alibi dicit Dominus Sabbathum propter hominem, nō hominem propter Sabbathum factum: Sed procedamus.

Factum est autem & in alio sabbatho, vt intraret in synagogam, & doceret: Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Observabant autem scribæ & pharisei si in sabbatho curaret, vt inuenirent unde accusarent eum.

Quia destructionē Sabbathi quam arguebant Pharisei in discipulis, magister probabili excusauerat exemplo, nunc ipsum, obseruando magistrum calumniari volunt, vt si Sabbatho curaret, transgressionis: si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant: Ex his autem videmus, quā sit lætale venenum odiū aduersus pios conceptū. Obreecat enim, vt sanctis, quæq; habeantur pro pessimis, diuina pro peccatis, etiam postquam intelliguntur qualia sint. Sed propter impios calumniatores, à pietatis operibus nullatenus est desistendum, quin potius optimi seruatoris exemplo, eo ardentius proximorum indigentia est succurrendum, quantumuis illi insant, submurmurent, & latent. Sed ad textum. Factum est autem in alio sabbatho, &c. Sabbathis, præcipue Dominus in Synagoga docet, vt Beda annotauit, operaturque virtutes, non solum propter insinuandum spiritale Sabbathū, sed & propter celebriorem eo die populi conuentum. Nam sicut hij quibus venandi ars est, vbi ferae, pisces, volucres, plus abundare didicerint, ibi suam maxime rem tēdunt: Ita & Dominus semper docuit in Synagoga, & in templo quod vbi Iudæi conueniūt, vbi omnes

saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. At verò Pharisei, quos oportebat præcipue salutem quærere infirmorum, & interpellare Iesum pro sanatione hominis, tacti obseruabant eum, an scilicet vellet homini restituere manum. Erat enim ibi homo, cui dextra manus erat arida. Et nouerant Pharisei Domini clementiam ad opitulandum omnibus. Atq; hinc captabant ansam caluniandi de violato sabbatho, si eo die manum restitueret homini calamitoso, quo lex vetuerat operari.

Ipse vero sciebat cogitationes eorum, & ait homini qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

Ioan. 1.

Apud Ioannis euangelium legimus de Christo: Ipse autem Iesus non credebatur semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine. Hoc quam verum sit, ubique testatur euangelium. Pharisei putabant se incauto tendere insidias & laqueos, sed non est consilium, non est prudentia, non est sapientia contra Dominum. Dominus enim Iesus Christus scrutator est cordium, scilicet cogitationes Phariseorum: & ut mala illa impiorum consilia etiam hominibus manifesta fiant, ipse Iesus iubet miserum hominem surgere, & prodire in publicum, & in medium populi. At ille, ut statim intelligas fuisse dignum beneficio Iesu, surrexit obediens, inq; omnium conspectu constitit. Hic hic, haud dubie, Pharisei suauiter risere, putantes Christum in conspectu totius populi impiè acturum, seq; ipsos habituros sceleris illius innumeratos testes. Sed quid?

Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, si licet sabbathis benefacere an male animam saluam facere, an perdere?

Nimis idonea est hæc quaestio, ut Cyrillus ait: Nam si licet in sabbatho

benefacere, nihil obstat quo minus laborantes à Deo subleuetur: desinat ergo Phariseus aduersum Christum colligere calumnias. Si autem non licet in sabbatho benefacere, tunc lex prohibet animarum salutem, hoc quod solus blasphemus dicere audet. Imò si velimus ipsius sabbathi sanctionem discutere, ad opus pietatis introductum fuisse reperiemus. Iussit enim Dominus in sabbatho feriari: ut quiescat, inq; puer tuus, & ancilla tua, & bos tuus, & quodlibet pecus tuum, &c. Iam qui bouis miseretur, & caeterorum pecorum, quomodo non miserebitur hominis graui morbo perplexi? Idonea itaque, ut diximus, & satis acuta quaestio est, ita ut vtrumcunque Pharisei affirmarent vel negarent, haudquaquam abirent illæsi. Quomodo enim permisissent malefaciendum aut occidendum in sabbathis? Caeterum si concedunt benefacendum esse, & animam seruandam, inculpabilem reddunt Christum, hoc quod contra suum ipsorum institutum est. Sequitur in contextu

Et circumspexit omnibus, dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus eius.

Marcus dicit, quod Pharisei nihil responderint ad interrogata Christi. Quid enim responderent, vnde non confunderentur? In laqueo quem absconderunt, ut psalmographi verbis vtar, comprehensus est pes eorum. Et ipsi incidunt in foueam quam alteri fecerant. Cum itaque Dominus circumtulisset oculos, neque quisquam esset qui responderet, dixit homini: Extende manum tuam. Extendit ilico manum prius mancam, contractam & immobilè. Tanta vis erat iubentis. Quid hic faceret scribae & Pharisei?

Ipsi autem repleti sunt insipientia, et colloquebatur ad inuicem quidnam faceret Iesus.

Miraculum euidentius erat, quam ut negari posset. Sensus communis approbabat esse piùm, quous tempore succurrere saluti mortalium. Christo non

non habent quod obiciant, nisi quod dixerit hæc verba: Extende manum tuam, quod indubie non est violare sabbatum: Hominis autem sanationem illi tribuunt, diuinam dicunt esse ei potestatem, si vere non ipsi hoc tribuunt, cur arguunt? Sed hæc non mouerant pios scilicet Phariseos ad respicientiam. Imò quum ex his Domini factis debuerint agnoscere diuinam virtutem, & agnoscere legis auctoritatem, vertuntur in amentiam, iamq; inter sese ineunt paritidale consiliu, qua via perderent Iesum: En, o bone, ut iudicet, ut agat odium, tantum ut sibi satisfiat, non curans æquum aut iniquum, fas aut nefas, bonum aut malum. Tum autem satisfactum putat sibi, cum qui odio habetur, vel ultione peritus est, vel sublatus è medio, &c. Exploratum hæc tepestas plenior est, quam pij velint: Caeterum sub fine huius historiae, addere placet quod Theophylactus admonuit, inquitens: Manum aridam habet, qui nulla virtutum opera facit. Manus enim operandi organum est: cui autem illa arefcit, is omnino ociosus est. Si quis igitur manum sanari vult, in sabbatho illam sanctificet, neque enim potest quis opera virtutum facere, nisi prius à malitia cesset. Declina enim (inquit) à malo & fac bonum: Itaque tu, qui putas manum te habere sanam (ait Ambrosius) caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur. Extende sapius eam, extende ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende ut proximum iuues, extende ad Deum pro peccatis tuis, &c. Sic manus extenditur, sic sanatur.

Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

Nemo hoc loco putet Filium Dei quasi infirmum rogare, ut impetret quod implere non possit: potestatis enim author erat, & factus est obediens magister, suo nos exemplo ad præ-

cepta virtutum informans: Ibi enim te docet: quid faciendum sit, quum aliquod virtutis officium adoriri uolueris. Electurus enim Dominus duodecim Apostolos, non solum in monte orat, sed erat pernoctans in oratione, ut Lucas ait; nimirum ostendens quam arduas hæc sit. At quam impii quidam sint in hoc negotio, deplorare possumus; sanare non possumus. In electione enim sacerdotum & clericorum non est vllus respectus ad exemplum Christi, non curantur monita vel præcepta Pauli, non respicitur vel ad Ecclesiae honestatem, vel ad animarum salutem, sed margaritæ Ecclesiae, & sanctum Dei porcis ac canibus projicitur: O domine Iesu visita vineam tuam. Porro quoniam diximus Christum non ex necessitate, sed multo magis nobis in exemplum orasse, huius exemplum sic inspiciendum est, ut primū discamus quod orandum, & quomodo orandum sit: Orat, in monte orat, & pernox est in oratione: Oremus & nos, & hoc in monte, hoc est, amota omnium humana solitudine: pernoctatio autem perseverantiam in precationibus docet, &c.

Et cum dies esset factus, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis quos & Apostolos nominauit. Simonem quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomeum, Matthæum & Thomam, Iacobum Alphaei, & Simonem qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Scarioth qui fuit proditor.

Quid per noctem iam præteritam egerit Christus audiuimus, nimirum quod hanc peregit in deprecando deum, nos interim docetis, sicut admonuimus, si quid auspiciari volumus, quod felix ac faustum esse cupimus, à deprecatione auspiciemur, ut Deus nostris ceptis dexter ac fauens aspiret. Vbi autem diluxit, vocauit ad se discipulos suos, quos iam habebat

Z ij perpe

perpetuos comites, ac testes eorum quæcunq; gerebat. Ex his præcipuos aliquot delegit, quos ideo nominavit Apostolos, quod eos missurus esset, veluti legatos Evangelicis in orbem universum, nihil aliud acturos quàm quod haberent in mandatis. Quod autem ex multis adeo discipulis, duodecim elegit, quos Apostolos constituit & vocavit, quos etiam voluit peculiariter secum esse, & perpetuos eos habere comites & sectatores Individuos, deinde & primùm ad prædicandum Evangelium regni emittere, huc videtur spectasse. In duodecim tribus populū Israel, qui typus fuit totius populi electorū, distribuatur. Iam his selectis Apostolis, voluit ministris atq; legatis vti, ad verum Israel, hoc est, quicquid vndiq; esset filiorū Dei, congregandū atq; instituedū, neq; ut quidā putabāt, Israelitas cōtēni velle. Quæ præterea hic obseruanda forēt, quoniā in alijs Euāgelistis anō notauimus, hic obmittēda putauimus.

Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorū eius, & multitudo plebis ab omni Iudæa & Hierusalem & maritima, & Tyri & Sydonis, qui venerant ut audirent eum, & sanaretur à languoribus suis. Et qui vexabatur à spiritibus immūdis, curabatur. Et omnis turba quærebat eū tēgere, quia Virtus de illo exibat, et sanabat oēs.

Locus hic nullā expositione opus habet, quā omnia sint aperta: Sic enim Domini fama & maiestas ipsius increbuerat, ut vndiq; ad eū cōflueret turba, etiam multi gentiliū ex longinquis regionibus: At nō erat par omnīū studiū, nec similes habebant auentus sui causas. Qui venerunt ut audiret eum, nimirū verbū Dei prædicantē, omnibus alijs meritō præferendū sunt: neque tamē incusandi sunt, qui venerūt ut sanaretur à languoribus suis: Tanta enim erat facultas sanandi Christo, ut nullū genus morbi sibi esset incurabile. Si

qui vexabantur à spiritibus immūdis, veniētes ad illū protinus curabatur: Si quis solū illū tēgere poterat, citra benescitiū non abibat. Virtus enim de illo exibat, inquit Lucas, & sanabat oēs, id quod de nemine hominū verē dici potest. Nam & prophetæ & alii sancti, ut inquit Theophylactus, non habebant virtutem à se egredientē: nō enim fuerunt fontes virtutū. At Dominus habuit virtutem à se egredientē, quando quidem ipse fons est virtutum: Hoc nō dicimus in contumeliā Diuorum, sed pro veritate, in gloriā filij Dei. Nō potest homo accipere quicquā, ait Ioannes, nisi datum fuerit ei de cælo. Et iterum de Christo: Nos inquit, omnes de plenitudine eius accepimus: Hinc Paulus: Quis dedit ei, & retribuetur illi: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, &c. De Christo itaque vere virtus illa sanatiua, ut ita loquar exit, tanquā ex proprio fonte: quotquot autē Diuorum aliquid præclarū, vel sunt vel habent, id omne Deo acceptum ferāt necesse est: Hoc etiam preces Ecclesiæ testantur, quando scilicet ad Christum clamam⁹, Fili Dei miserere nostri. Itē, Libera nos Domine: Ad ipsos angelos, Archangelos, Diuā virginē Theotocon, ad chorū Apostolicū, &c. semper dicimus precantes, orate pro nobis, intercedite pro nobis. Nec his obstat quod scriptura testatur etiā Christum pro nobis intercedere apud Patrem, sic enim pro nobis intercedit, ut nō minus sit dator, quàm intercessor muneris, &c. Sed de his plus satis.

Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.

Apud Matthæū sic loquitur, Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniā ipsorū est regnū cælorū, quibus certē non egenos & mendicos beatificat, sed ut Theophylactus interpretatur, humiles & à pecuniæ cupiditate alienos. Hi enā tametsi iuxta mundum videantur cō-

tempti

tempti & aspernabiles, tamen ipsorum est regnū cælorū, quoniā certissima spe iam possident, quod vita functi ipsa possidebunt: Et verē beatus est, qui quicquid huius est mundi ex animo cōtemnere potest: nemo enim hoc magis quietē & securē agit. E conuerso qui quæ huius mundi sunt quærunt, miserabiliores sunt omnibus hominibus. Donec enim voti compotes sūt, donec honores, opes, vel potestates acquirant, donec acquisita adaugeant, o bone, quàm multa dira illos subire oportet. Talem pauperem se olim profitebatur ditissimus rex Dauid, quum diceret: Ego autem sum egenus & pauper. Et in alio loco se peregrinum vocat, id quod de multis fidelibus Paulus in Hebræorum epistola adnotauit.

Itaque non de mendicis huius mundi hic locus intelligendus est, alioquin multi miserrima conditione paupertatis, & hic seculi gaudijs ob inopiā rerū, & ibi regno Dei ob vitiorū nequitiam carēt. Plures em̄ sunt pauperes in substantia, avarissimi tamē secundū affectū, quos nō saluat paupertas, sed dānat affect⁹. Cæterum quā in Matthæo plura de hoc dixim⁹, ad sequētia prædam⁹.

Beati qui nunc esuritis, quoniam saturabimini.

Matthæus habet: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Pauperes ergo prædicti, saturi sunt rerum temporaliū, quoniā his non afficiuntur, sed habentes quæ natura postulat (est autem hæc paucissimis contenta) ultra non quærunt: imò in ipsa fame & inopia boni cōsulant, nec Deo responsant, indignos se reputantes etiā minoribus donis. Esuriētes autē, de quibus itā nobis est sermo, in ipsa copia rerū summē inopes sunt, hoc est, quāto plus iusti sunt, tātō magis ad iustitiā properāt, semper ad perfectionē tendētes. Nunq̄ enim se satis iustos esse putant: sed quotidianū iustitiæ amā prosectū. Esuriunt & sitiunt

iustitiā, magis amant robur spiritus, quàm corporis, plus appetunt animæ, quàm corporis salutem. Nec cōtenti sunt sua iustitia, hoc est, se iustitiæ operam dare, nisi & alios etiā videāt in hoc stadio currere, &c. Magnā certē emphasim habet, quod non dixit: Beati qui sectantur, vel qui amant iustitiā: sed qui esuriunt & sitiunt iustitiam. De hac fame & siti Diua virgo in superioribus cecinit, dicens: Esurientes impleuit bonis, & ditates dimisit inanes. Et Sapiētia alibi clamat: Qui edunt me adhuc esurient, & qui me bibunt, adhuc sitiunt. Hæc ergo iustitiā etiā nos semper esurire ac sitire debemus, ut saturari cibo refectionis perpetuæ mereamur. Est & alia fames & sitis, quas qui habēt nunquā saturantur: nimirū sitis gloriæ, & fames pecuniarū, quoniā avarus nunquā implebitur pecunia. Et Ecclesiastes dicit: Considerans reperi & aliā vanitatē sub sole. Vn⁹ est, & secundū nō habet, non filiū, nō fratrem, & tamē laborare nō cessat, nec satiatur oculi eius dititiis: nec recogitat dicens: Cui laboro, & fruido animam meam bonis? Sequitur:

Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

In Matthæo legitur: Beati qui lugent, quā ipsi cōsolabuntur: & tibi plura de luctu diximus. Nō intelligendus est autē præsens locus de quæcunq; causa lugentibus, sicut & in Matthæo etiā admonuim⁹. Sunt enim qui amissa bona temporalia vehementer lugeāt, & amissa iustitia, nec lachrymulā emittāt. Et hi q; vel propter aduersam valetudinē lugēt, vel quod bonis amicis priuātur, & id gen⁹ alia, plerūq; nec spirituālē, nec temporālē consolationē accipiūt. At illi fletes & lugētes de quibus hic Christus loquitur, consolationē vtiq; accipient. Quæras, quos lugentes vel flentes vult? Cyrillus intelligit eos qui in hoc mundo nullam consolationem vel habent, vel habere cupiunt, sed penē in lachrymas propter mundi fastidiū prorumpunt, quemadmodum Apostolus

Z in qui

Psal. 71.

qui mundum pertaxus clamabat: In
foelix homo, quis me liberabit de cor-
pore mortis huius? Et iterum: Cupio
dissolui, & esse cum Christo. Et pro-
pheta: Quid enim mihi est in caelo, &
à te quid volui super terram? Hoc est,
yaledictis omnibus terrenis, te vnum
sitio, te ardeo, te vnum quero & am-
plector. Sic & alio psalmo: Defecit a-
nima mea prae tædio, &c.

*Beati eritis cum vos oderint homines,
& cum separauerint vos, & exprobra-
uerint, & eiecerint nomen vestrum tan-
quam malum propter filium hominis:
Gaudete in illa die & exultate, ecce e-
nim merces vestra multa est in caelo.
Secundum enim hæc faciebant prophetis
patres eorum.*

Ex his videmus quàm diuersa vita
esse debeat Christianorum, à munda-
norū vita: imò ex his videmus, quàm
longè adhuc simus à vera conuersa-
tione Christianorum, quum Dominus
illos tantum beatos pronunciat, qui
nullam in hoc mundo vel consolatio-
nem vel quietem habent, qui esuriunt
& sitiunt, qui lugent & flent, qui flagel-
lantur, quorumque nomen execrationi
est huic mundo. Nos autem ita sumus
tenerè educati, vt ob Christi nomē aut
professionem ne pilo quidem capitis
carere velimus. Imò vt tantum nobis
hic nihil huiusmodi desit, & Christum
& huius patrem in caelis abnegare nō
dubitamus. Sed ad contextum. Sensus
est: Vulgus felices appellat eos quibus
applaudat populus, qui ad honores
prouehuntur, quique magnificis titulis
celebrantur. Vos autē me autore beati
eritis, cum vos deriserint hoīes, cum
vos vt execrabiles è contubernio suo
eiecerint, cum in vos mea causa multa
probra congesserint, cum nomē etiam
vestrum ac memoriā abolere prorsus,
vel abominabile reddere posteris stu-
derint, idque nulla vestra culpa, sed
odio filij hominis, cuius doctrinam &

gloriam prædicabitis, ne quid ob hoc
displiceatis vobis, quin potius gaude-
te, quum hæc vobis acciderint, & exul-
tate. Etenim si non respondebit meri-
tis fauor hominum malorum, tum ma-
net vos copiosa merces benefactorum
in caelis. Non nouum est hoc exem-
plum. Semper malis inuisa fuit egregia
virtus. Quod in vos facient huius æta-
tis homines, hoc idem horum maiores
fecerunt in sanctos prophetas, non ob
aliud, nisi quod nō silebant veritatem
Dei, quæ semper inuisa est improbis.
Obersuandum hoc loci, quod Christus
non contentus fuit dixisse: Beati eritis,
cum vos oderint homines, &c. sed sig-
nanter addit, propter filium homi-
nis, hoc est, propter prædicationem.
Possimus certè nōnunquam & Chris-
ti laudes prædicare sine periculo, &
cum maximo populi applausu, vt cum
illius prædicamus misericordiā & hu-
manitatem erga peccatores, & quomo-
do pro nobis dirisima quæque subie-
rit, pro nostris item peccatis satisfacere-
rit, & id genus reliqua. Sed si verè præ-
dicas Christum, & quæ Christo displicent
redarguas & reprehendas, huma-
na signa reijcias, parum gratus eris
mundo. Quomodo autem prædicabi-
mus Dei sapientiā, nisi redarguerimus
mundi insipientiam? Christus est iusti-
tia, igitur reprehendenda est iniustitia.
Veritas reprehendit mēdaciū. Et in-
de malè audiunt præcones. Sed beatos
nos dicit Christus, si quid aduersi no-
bis oritur illo nomine, non ex nostra
malitia. Vide autem quàm varias attru-
lerit cōsolationes. Primum beatos vo-
cat, secundum dicit mercedem ipsis
multam & copiosam in caelis repositā;
tertium, testatur apostolos prophe-
tis veteribus nō fore minores, &c. Cæ-
terum quæ hic multi de vocabulo mer-
cedis disputant, taciti transiliemus. Tu
gnauiter laborato, sine Deum de pro-
merita mercede curare. Quod si etiam
omnia quæ tibi præcepta sunt feceris,
putato

putato & dicito te inutilem seruum,
& nihilo secius audies in die Domini:
Euge serue bone & fidelis, intra in gau-
dium Domini tui, &c. Non possum
mihi temperare quin hic ascribā quod
apud Herman, siue Pastorem vetustis-
simum scriptorem legitur. Est autem
in similitudinibus ordine quinta, qua
declaratur, & quid nos facere, & quid à
Domino expectare debeamus. Quidā
cum haberet fundum, inquit Pastori
angelus, seruosque multos, in quadam
eius parte suis posuit vineam successo-
ribus. Deinde peregre profectus, ele-
git seruum quem habebat fidelem, ac
sibi probatum: eique assignauit vineam,
præcipiens vt vitibus iungeret palos:
quod si fecisset, & madatum suum cō-
summasset, libertatē eidē se daturum
promisit. Nec præterea quicquam al-
liud præcepit illi quod in ea faceret,
atque ita peregrē profectus est. Post-
quam autem seruus ille curam appre-
hendit, fecit quæcunque præceperat
Dominus. Quumque depalasset vineam
illam, & animaduertisset eam herbis
repletam, cepit secum cogitare, dicens:
Peregi quod mihi præceperat Domi-
nus. Podiam nunc vineam hanc, & erig-
formosior, cum fuerit fossata, & extra-
eris herbis, maiorem dabit fructum, &
non suffocabitur ab herbis. Post ali-
quantum verò temporis, venit domi-
nus eius, & ingressus est vineam, quam
cum depalatum vidisset decenter, ac
circumfossatam, & extractas herbas ab
ea, & lætas esse vites, ex facto hoc ser-
ui sui gaudium cepit. Adhibito itaque
filio quem charum atque hæredem ha-
bebat, & amicis, quos in consilium vo-
cabat, indicat ea quæ seruo suo facien-
da mandasset, & quæ præterea ille fe-
cisset. At illi protinus gratulari sunt
seruo illi, quod tam plenum testimo-
nium domini sui assecutus fuisset. At
deinde illis: Ego quidem huic seruo li-
bertatem promisi, si custodisset man-
datum meum, quod dederam: & custo-

diuit illud, & præterea opus bonum
adiexit in vineā, quod mihi quàm plus-
imum placuit. Pro hoc igitur opere
quod fecit, volo eum facere filio meo
cohæredem, qui cum sensisset quod es-
set bonum, non dissimulauit, sed fecit
illud, &c. Et hæcenus quidem similitu-
dinem pastoris audiimus, simplicem
quidem illam, & facilem intellectu, nec
vilo modo ab euangelicis parabolis
abhorrentem. Quod in Luca nostro
sequitur, audiemus.

*Veruntamen, vobis diuitibus, qui
habetis consolationem vestram.*

Licet in pecuniarijs copijs multa
sint lenocinia delictorū, nonnunquam
tamen etiam sunt inuentiua virtutum.
Et laudabilior est pauper, qui propro
affectu dat hoc quod habet, quàm di-
ues, qui difficilè etiam plura dat. Igitur
non census, sed affectus in crimine est,
ait B. Ambrosius. Et quod diuites vè
audiunt, & æternum perēunt, nō tam
diuitior, quàm diuitiarum amor in cul-
pa est. Non enim omnis qui habet di-
uitias, sed vt ait Ecclesiastes, qui amat
diuitias, fructus nō capiet ex eis. Quia
qui habitā temporalia vel animo con-
tētere, vel pauperi nescit erogare, vsu
quidem horum delectatur ad præsens,
sed fructu, quem dando poterat ac-
quirere, carebit in posterum. Tales e-
nim amant diuitias suas plus æquo, &
dum ex his sese nutriunt ad luxum,
abutuntur, omnem spem suam in illas
collocant, thesaurum pro Deo habent,
qui ipsis in omnibus tribulationibus
sacra anchora esse possit, &c. Et de his
in Matthæo inquit Christus: Facilius
est camelum per foramen acus transire,
quàm dititem intrare in regnum cœ-
lorum. Apostolus itē ad Timotheum
scribit: Qui volūt ditēs fieri, incidit
in tentationem & in laqueū diaboli, &
desideria vana, quæ mergunt hominē
in interitū & perditionē. Qui ditescere
volunt, inquit, non qui ditēs sunt.
Fuerunt enim sanctissimi viri diuites,
Z iij nullus

Pal. 61 nullus autem sanctorum ditescere voluit, sed obtemperarunt potius psalmi stæ canenti: Diuitiæ si adfluant, nolite cor apponere. Addam quod Ecclesiasticus habet: Beatus diues, inquit, qui inuentus est sine macula, qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum: fecit enim mirabilia in vita sua, &c. cap. xxxi. Breuiter, illis comminatur vae, qui consolationem suam hic habent, hoc est, qui sic contemnunt diuinam, vt omnem suam felicitatem in diuitias collocarint, &c. Sequitur.

Vae vobis qui saturati estis, quia esurietis.

Quoniam supra dictum est: Beati qui esuritis, quoniam saturabimini, reuere iam sequitur à contrario: Vae qui saturati estis, quoniam esurietis. Et D. Virgo in cantico suo cecinit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Sic Anna Samuelis: Repleti prius, pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt. Astipulatur etiam his Psaltes, inquit: Diuites eguerunt & esurterunt, inquirentes autem Dñm non deficiet omne bonum. Admonuit autem in superioribus, hanc famem vel sitim non intelligendam de corporali aliquo cibo vel potu, quoniam apud Matthæum Dominus de siti iustitiæ dixit, hoc ipsum & iam repetitum volumus. Illis enim vae comminatur, qui ad Dei iustitiam, & ad iustitiæ opera quasi nauseam concipiunt, & qui iuxta Apostolum, suam volentes constituere iustitiam, iustitiæ Dei nolunt esse subiecti. Breuiter, de illis intelligendus est locus hic, qui iustitiæ perfectionem sibi vendicant, quum ipsam vix à limine salutari, qui sibi in ipsis iusti videntur, sicut illi Pharisei, & alios contempnunt, quod quidem non Christianorum, sed Phariseorum & hypocritarum est. Porro si quis simpliciter hæc de corporali saturitate intelligi velit, et hic non imprudenter facit. Argumeto

tibi sit vel vnus diues ille epulo, cui potestea dictum est: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, &c.

Vae vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.

Supra dictum est: Beati qui nunc fletis, quoniam ridebitis, ergo vae illis qui ridet, quoniam lugebunt & flebunt. Et sicut non omnes beati sunt qui quacunque de causa lugent, ita nec omnes maledicti, qui quacunque de causa ridet. Sed illi procul dubio maledicuntur ob risum & lætitiā, qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis, qui delinuti rerum fluxarum successu, dulcique fortuna ebrii, ridet, seque beatos existimant. Ad tales clamat Iacobus Apostolus in canonica sua, inquit: Risus vester in luctum conuerteretur, & gaudium in merorem. Sic olim ridebant Iudæi Hierosolymis, cum interim fletet ipsorum nomine Christus. Cæterum quatenus ridendum sit homini Christiano, & quatenus eidem lærandum, quid attinet plurimis disputare. Vallis lachrymarum præsens hic mundus est, non thalamus nuptialis, & qui penitus vitam suam discusserit, inueniet quod deploret plurimum, & de lætetur nihil inueniet. Hoc nouerat qui in psalmis clamat: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et Paulus: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Porro si gaudere & lætari volueris, audi quid Paulus dicat: Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus enim prope est. Sic alibi dicit Christus discipulis suis: Gaudete, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Et rursum: Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis, &c. Sequitur.

Vae cum benedixerint vobis omnes homines: secundum enim hæc faciebant pseudoprophetae patres eorum.

Mundus illos felices existimat, qui diuiti

Iacob. 4

Vide D. Basilium in regulis monach. cap. 37.

diuites sunt, qui saturati sunt, qui ridet, & qui ab omnibus benedicuntur, at quàm diuersum Christus sentiat, iam satis audiuius. Bonum quidem est laudari, quoniam ille sapiens dicebat: Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: at ob malefacta velle laudari, imò etiam ob benefacta velle laudari, execrandum est. Hinc Paulus in Galatis dicit: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Et Christus discipulis: Si de mundo essetis, inquit, mundus vtique quod suum esset diligeret. Sed quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea vos odit mundus. Quomodo autem sibi non contradixerit Paulus in eo quod alibi dicit: Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, alibi ex D. Augustino à me explicatum est. Hoc profecto verissimum est, ambitionem, hoc est, ab auditoribus ambire applausum, ipsissimam esse prophetarum perniciem. Nam qui eius est animi, studet ita suas moderari conciones, ne quem irriter, ne quem lædat, ne alicuius vitam turpem proscindat. Tales enim adulatores nolunt male audire, sed malunt vt manus manum fricat, & mutuum se mulcabant, ideoque prophetis suis illud occinunt ex Esaia: Loquimini nobis placentiā, &c. Illi porro ne auditoribus suis sint ingrati, nouerunt sic atrectare hunc, ne ramen exasperent. Vae ergo illis prophetis, inquit Christus, qui sic benedicuntur ab omnibus: secundum enim hæc faciebant pseudoprophetae patres eorum. Hic obseruandum, nullum vnquam prophetam extitisse, qui ab omnibus hominibus fuerit laudatus. Pij enim homines malos prophetas non laudant, sicut etiam bonis nunquam contradicunt. Dictum autem est hic omnes homines, pro maiore hominum parte. Maior autem hominum pars non semper potior, vt ille ait. Deinde obseruandū, Vae illud terribile solum

ad eos pertinere prophetas, qui sibi plurimum placent ob applausum populi, quique ne ab hominibus malè audiant, omnes suas conciones eo dirigunt. Breuiter, illos intellige, qui quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Nam quorum talis est genius, prædicant quæcunque laudatores sui volunt, ac amant. Volunt enim magni haberi, quicquid tædem fiat de Christo & huius Ecclesia. Porro quod Christus dicit: Sic enim faciebant pseudo patres eorum, ex biblijs patet. Exemplo nobis fuit Hieremias & Micheas boni prophetae, & Ananias pseudopropheta. Hic enim cum fregisset cathenam quæ fuit in collo Hieremias, adiecit: Hæc dicit Dominus: Sic confringam iugum Nabuchodonozoris regis Babylonis post duos annos dierum, de collo omnium gentium, &c. Porro cum huic contradiceret Hieremias, quàm malè tractarint eum sui, scriptura non tacuit, Sicut ij. Reg. xxij. dñi Micheas dicit, quæ futura erant super regem Israel & regem Iuda, malè audit, & percutitur in maxilla à pseudopropheta Sedechia. Et ait ibi rex Israel: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum, &c. At Sedechiam qui fecerat cornua ferrea, & dixerat: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam, &c. in maximo honore habuerunt. Sed sufficiant hæc. Sequitur:

Sed vobis dico qui auditis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

Quamuis hoc præceptum maxime verbi ministros admoneat sui officij, ne scilicet auditorum improbitate ab euangelizandi munere cessent, tamen ad omnes Christianos dictum esse, & illud ab his exigi, non est dubium. Vult enim Christus, vt qui à Christo Christiani vocentur, etiam Christi sequantur vestigia. At Christus dilexit nos cum ad huc

Hier. 28

huc inimici eramus, & benefecit nobis qui eramus ocores iustitiæ, benedixit maledicentibus, & oravit pro calumniantibus, quæ oia euangelij cõtextus aperte habet. Audiamus itaque, imò & implere studeamus quod nobis Christianis hoc loci præscribitur. Considerate quæ multum deiciuerimus à Christiana indole, quàm contempserimus Christi sermones. Iubemur inimicos diligere, & odientibus nos, benefacere, &c. nos autem amicos odimus, & benefactoribus malefacimus: & qui famæ nostræ consulunt, criminamur: & qui nobis bene precantur, eos nos vel diis deuouemus. Locus hic non multa interpretatione opus habet, sed fideliter obsequio. Primus gradus est, vt diligas eos qui tibi malè volunt. Secundus, vt & illis beneficias, vrcunque te odiant. Hinc Ioannes ait: Non diligamus ore aut lingua, sed opere & veritate. Tertius gradus est, vt maledicentibus benedicas. Quartò, vt eos qui tua beneficentia nolunt mitescere, Deo commendes. Hoc est, non suffecerit ignoscere inimicis tuis, nisi etiam illis Dei fauorem & gratiam impetrare studeas. Inde elegans & Christianum illud verbum manauit, quod nonnulli boni homines vsurpant (quoties audierint ab aliquo sibi aut verbis aut factis fieri iniuriam) dicentes: Ignoscat tibi Deus. Das dir's Got verziehe: quasi compatiendo, qui nihil plus optant, quàm ne talis culpa, ipsi coram Deo damno sit aut fraudi. Sed vbi inuenies iam tales Christianos? Apud Euangelicos? non: Apud veteres Christianos? non. Vtraque pars veneno odij, iræ, & rancoris turgida est, ac tumet. Alter alterius sitit & pernitiam & sanguinem: & nemo non sibi melius vult quàm alteri. Sed quomodo diligit, & beneficio profectetur is inimicum suum, qui Deum summum & omnis bonitatis fontem non diligit? Enimuerò quod inimicis debeamus, hæcenus Deo non exhibetur.

2. Ioan. 3

Quot putas inuenire liceret Christianos (hoc est, qui hoc censentur nomine) qui optarent nec Deum esse, nec creaturam, tantum ob hoc, vt sibi liceret impune impure vivere? An non sine intermissione nomē Dei blasphematur & à nobis & inter nos? An non frequenter, ne dicam semper, calumniatur Dei facta? Vides quàm belli sumus Christiani. Vides quàm longè simus à Christiana dilectione. Et interim tamen egregiè superbimus, ac si omnem peccatum absoluissemus. Fortè putamus Christi præcepta ad nos nihil pertinere. Nolumus hic multis disputare, præceptum ne sit an consilium, quod hic à Christo præscribitur. Intellige vt libet, qui odium & inuidiã aduersus proximum in corde gerit, à Christi regno alienus existit. Quæ sequuntur audi.

Et qui te percutit in maxillã vnã, præbe illi & alterã. Et ab eo qui auferit tibi vestimentum, etiã tunicã noli prohibere.

Pharisæorum commentum erat, licere omnibus vim vi repellere; quoniam in Moysè dictum legerunt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente, &c. Quod si verum esset, vt quisquis possit se vindicare, quid opus foret iudice? Manifestè itaque patet hoc dictum pertinere ad magistratum, cui Dominus gladium permisit, & commisit ad puniendum malos: illi autem deprauarunt dictum Domini, priuatis ipsorum affectibus accommodantes, quod magistratui peculiariter dictum est. Non est cuiusuis dicere ius, & vindictam sumere. Itaque quod hic dicit Christus de exhibitione alterius maxillæ, & tunicæ, nihil aliud docere voluit, nisi vt Christianus homo aliquo modo læsus, non quærat vindictam, paratiorque sit ad duriora ferenda, quàm ad vindictam de inimicis sumendam. Breuiter, tale cor postulat Dominus in suis, quod ab omni impatientia, & vindictæ cupidine, & cõtentione est alienum. Nec

Præparatio hæc in animo est, non in corde Aug. contra Faust. lib. 22. cap. 76

Nec tamen negauerim, posse contingere, vt iuxta Christi verba, & altera maxilla, & tunica ablato pallio sit exhibenda, nec dubitauerim, quin non semel tale quid à pijs factum sit. Porro an Christiano homini liceat aduersus Christianum iure agere, & coram iudice apparere, in Corinthijs nostris docuimus. Charitas in huiusmodi negotiis consulenda venit. Et non refert, iudicio assitas siue non, nec refert tua repetas, an non, sed quo aio hoc ipsum facias plurimum refert. Idem sententiam de hoc quod sequitur.

Omni autem petenti te tribue, & qui auferit quæ tua sunt, ne repetas.

Quis dubitat hæc esse faciendâ simpliciter, si hoc ipsum honor Dei & charitas fraterna postulauerit? Alias, quomodo hæc impleri debeant, facile videre est. Non sis auarus, non sis inuidus, paruo contentus esto, de omnibus bene mereri stude, & hoc præcepti ad mentem Christi impleueris. Quis enim omni petenti dare posset? Non Midæ opes, non Cresci diuitiæ in hoc suffecerint. Et si non licet repetere tua quæ tibi ablata fuerint, quomodo curabis familiam tuam? Et qui tibi vel vxorẽ, vel filias abduxerit, ad adulterium cõtinuebis? An impune licebit alijs tibi tua furto auferre? Breuiter, si qua vis aut procella ob euangelium tibi immineret, aut minatur exitium, tum non solum tunicam, sed etiam pallium, imò & corporis & totius vitæ iacturam non illibenter feceris. Neque hic oscitanter aduigilandum est, ne qua ansa detur nebulonibus & latronibus hæc doctrina abutendi, & dicendi, Christianos omnia aduersa libenter debere pati, & suo iure libenter cedere, &c. Sic enim Iulianus cæsar, pessimus apostata hæc textum olim Christianis obiecit, dicens ipsorum iure semet cum ipsis velle agere, &c. Sic etiam ille ad Laurentium, Prudentior cõsentore, inquit: Sic dogma vestrum est, audio. Suum quibusque

Præfatus.

reddito. En cæsar agnoscit suum Numisma nummis inditum, &c. Implete dictorum fidem, Quæ vos per orbem venditis: Nummos libenter reddite, Estote verbis diuites, &c. Profectò quæ hæcenus post execrationes Domini audiuius, non oscitanter vel audienda vel consideranda sunt: nec dubitandum, quin omnia ad vnum à multis bonis Christianis impleta fuerint, id quod & supra admonui, & plurimorum sanctorum vitæ testantur. At nos omnino degenerauimus à vera pietate. Diuos non solum non imitamur, sed ne passiones quidem illorum patienter audire volumus. Neque vsque ad sanguinem resistimus, sed omni vento doctrinæ circumferimur. Malum periculum facere religionis, quàm quæstus. Sed quid Christus? Filius hominis si venerit in terram, putas inueniet fidem? At quoniam deploratione nihil proficimus, ad sequentia procedamus.

Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

Si qui sunt qui breues volunt conclusiones, hanc audiant, imò non solum audiant, sed & opere perficiant. Non obsecura est intellectui, nec difficilis factu, accedente animo & adiuuante Dei gratia. Hoc præceptum, hæc breuis conclusio pectoribus nostris inscripta est. Natura hoc docere posset, vt quod tibi fieri nolis, hoc ipsum alteri ne faceres. Qui hoc fecerit, verè proximum sicut seipsum diligit. Apud Matthæum eandem sententiam legimus, & quasi eisdem verbis. Sic enim ait: Omnia igitur quæcunque volueritis, vt faciant vobis homines, sic & vos facite illis. Hæc enim est lex & prophetæ. Sic etiam de primis illis mandatis, de dilectione naturæ Dei & proximi, dicit: In his duobus mandatis vnuersa lex pendet & prophetæ. Ac si diceret: Selere cupitis quæ ego docuerim, tum quæ Moyses & omnes prophetæ tradiderint, ea vobis compendio dicam, tanta

Cap. 7

D. Aug. de vera religio. cap. 46

tanta breuitate complexurus, vt de grauitate & perplexitate doctrinae meae omnis vestra querimonia videatur inutilis & superuacanea: Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Doctrina haec breuis est, quae modico spatio disci potest, modo studium adesset, & discendi sedulitas, ac voluntas iuxta hanc viuendi. Crassius exemplis negotiū accipe: Nullus est mortalium (vt reor) qui libenter velit furto se compilari. Qua de re si cor suum interrogat, fateri cogitur, se profecto non libenter videre velle: Cur ergo idem apud ahimum suum non concludit, vt alteri quoque idem non faciat? Vt si forum rerum venalium inspereris, vbi quisque sua quam plurimo pretio poterit vendit, prout ipsi visum est, adeo vt non illibenter aliquid triginta nummis venderet, quod non valet nec constat decem, & tu interrogas res illum, heus amice, cuperes ne hoc tibi quoque ab aliis fieri? Ibi ille adeo natura barbarus & impudens esse non potest, quin dicat, se malie emere pro vt for ratio pertulerit, & quantaequū & bonum esset, ne defraudaretur. Ecce hic cor tuum est, quod tibi bellè nouit dicere, quid nam libenter haberes, & tua conscientia quae concludit, aliis quoque hoc ipsum facto exhibendum esse. Quod de mercimoniis diximus, etiam de omnibus aliis hominum negotiis & dictum & intellectū volumus.

Et si diligitis eos qui vos diligunt, quae vobis est gratia? Nam & peccatores se diligentes diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus foherantur, vt recipiant aequalia.

Vult Christus vt sui discipuli omnes altos homines, cuiuscunque illi fuerint conditionis, probitate, & iustitia

excellant. Hinc est quod apud Mattheum dicit: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum: Sic etiam hoc loci admonet, quam praestare debeat iustitia nostra aliorum iustitia. Natura docet, vt quis benefactoribus suis & dilectoribus suis non sit offensus: at Christus hoc non damnat, verum longe sublimiora a suis requirit, nimirum vt omnes ex aequo diligant, omnibus citra respectum benefaciant, siue illi amici fuerint, siue inimici, siue rependere ac par referre possint, siue minus: Caeterum de emptionibus & venditionibus hic nihil: nam de hoc negotio Christus nihil praescripsit, nisi in genere, vt scilicet charitatis fraternae non simus immemores, neque rem nostram proximi damno augeamus. De sceneratoribus & usurariis suo loco dicemus, de pestilentissima scilicet reipublicae luce: At hic cogitare licet quam longe declinauerimus a vero Christianismo, vbi sic refrigit charitas, vt ne illis benefaciamus, qui de nobis meriti sunt optime. Odimus qui nobis non male volunt. Nocere nos non pudet eis a quibus ne semel quidem laesi sumus, immo & qui nostris commodis perpetuo student. Non damus mutuum nulla spe lucri, sed sanguine pauperum viuimus, in hoc & Publicanis & Ethnicis peiores: Sed transeamus.

Verunramē diligite inimicos vestros, benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

Christus hisce verbis nos extrare conatur, vt diligamus inimicos & aduersarios nostros, respectu futuri mercedis: quam copiosam pollicetur eis qui inimicis non sunt infensi. Non est, inquit Christus, vt quis se existimet frustra inimico benefacere, nam nemo

frustras

frustrabitur sua mercede, etiam si ab inimico nihil receperit. Deum enim obaeratum habebit, a quo illi multa & copiosa merces speranda. Qui enim in hoc praeepto se exhibuerit, morigerum, efficitur filius altissimi, qui & ipse beneficus est erga ingratos & malos. Iam si filius, etiam haeres, haeres quidem Dei, vt inquit Apostolus, cohaeres autem Christi. Hinc etiam Chrysostr. dicit: Attende mutui naturam mirabilem, alius recipit, & alius obligat se pro debitis, centuplum in praesenti reddens, in futuro vero vitam aeternam. Iam si filij Dei sunt qui etiam inimicos suos diligunt, & qui de omnibus benemereri student, quis non videt quem patrem habeant, qui nemini benefacere, verum oibus incommodare studet

Estote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est.

Rursus nobis declarat vnde possimus filij Dei fieri, nimirum si benefici fuerimus erga omnes. Si enim Deus qui nouit omnium mortalium corda, tamen ex immensa naturae suae bonitate tam beneficus est erga plurimos indignos, in quibus scit perituram laetitiam suam, quanto magis oportet nos idem facere, quos saepe later, digni an indigni sint qui beneficio iuuantur, & incertus est rerum exitus. Et certe decet nos tanquam germanos filios, patris nostri caelestis largam & omnibus expositam beneficentiam referre. Filij, carnales frequenter simulantur carnalibus patribus in facte, aut in loquela, aut in risu, aut in aliquo alio corporis signo. Et hi quidem, etiam si similes fuerint, laudem nullam vituperatione, quia non est in hominis potestate, qualem corporis accipiant qualitate, nec potest quisquam cubitu vnū, vt Christus ait, addere ad staturam suam. Filij autem Dei, siquidem patri similes fuerint, laudandi sunt: si autem dissimi-

les, nimis vituperandi: quoniam in nostro arbitrio, inque nostra potestate est, cum Dei gratia, patrem nostrum in virtutibus referre.

Nolite iudicare, et non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini.

Ordo pulcherrimus est, quum sic virtus virtutem sequitur. Profecto qui ad exemplum patris caelestis misericors est, qui condolare potest alienae infirmitati, ille nunquam proximum suum iudicabit, nunquam fratrem suum condemnabit. Non dicam quatenus homo Christianus iudicare possit, aut non possit. Timeo enim margaritas porcis proicere, nimirum his porcis qui aliis satis prouisi sunt ad proximi famam proscindendam. Christus hic prohibet, ne quem ex maleuolentia iudices, ne quem ex odio condemes. Iudicat autem proximum, quisquis huius facta in peiorem partem interpretatur. Condemnare vero, est proximum diuis deouere, vt si quis dicat fratrem diaboli filium, &c. Aut: Hic dignus est qui corpore & anima quam citis pereat. Haec enim odij & inueteratae irae sunt germina, hi fructus ex candescens animi. Porro quaeras an ne licitum sit manifesta malefacta proximi in malam partem interpretari, vt sunt, ebrietas, fornicatio, homicidium, &c. Accipe responsionem ex ipsis sacris literis depromptam. Noli hunc diuis deouere, nec docee Christum quid se facere deceat. Omne iudicium pater dedit filio, non tibi. Sed primum cogita num talis aliquando fueris, aut forte iam talis, vel etiam peior sis. Quod si talis non es, nec vnquam tam scelerate egisti, age Deo grates, cuius gratia praeseruat es, & cogita te non meliora perpetratum vel fuisse, vel olim perpetratum, nisi gratia Dei te subleuauerit. Huc pertinet quod Paulus alibi dicit: Quis es tu qui iudicās alienum seruum? Domino suo Bar & erit, &c. Secundo tunc est, vt pro-

Vide Augustin. in expositione quarundam Propositionum epistolae Rom. num. 79

A a sceler

scelerato apud Deū intercedas, huicq̄
veniam impetrare à Domino studeas.
De his autem factis quæ & bono &
malo animo fieri possunt, Augustinū
patiāre doctorem. In istis, quæ vtrum
bono vel malo animo fiant, inquit, sci
re non possumus, melius est vt ad par
tem dexteram animum nostrum decli
nem? quia tolerabilius est nos in hoc
præueniri, vt eos, qui mali sunt bonos
credamus, quàm vt consuetudine ius
dicandi, etiam de bonis, quod malum
est, suspicemur. De iudicio & condem
natione quæ à concionatoribus, vel à
magistratu, vel à pædagogis, aut etiam
à parentibus fit, nihil hic præcipitur,
nullus talibus hic canon præscribitur.
Tolle iram, odium, & malevolentiam,
& adde charitatem & misericordiam,
& tum licebit iudicare & condemnare.
Quod sequitur non malè præmissis
cohæret.

*Dimittite & dimittetur vobis. Da
re, & dabitur vobis. Mensuram bonam,
& confertam, & coagitatam, & super
effluentem dabunt in sinum vestrum.
Eadem quippe mensura qua mensi fuerit
tis, remetietur vobis.*

Dimittite, inquit, & dimittetur vo
bis. Qui fit, vult dicere, quod tam cru
delem & tam seuerum præbeas te fra
tris tui iudicem? An tu nunquam tur
basti aliquam aquam? An perpetuò
innocenter & angelicè vixisti, nò pro
fecto. Non est iam in humanis qui ne
minem vnquam læserit, siue hoc scies,
siue ignorans fecerit: ergo nemo est qui
non opus habeat peccatorum remi
sione. Et hoc de illa offensione intel
ctum volumus, qua proximus noster
à nobis offenditur. Iam quoties Deum
nostrum offendimus, quoties in pã
trem nostrum caelestem peccamus?
Quid si ille tā crudelis esset aduersum
nos, atque nos sumus erga proximos

nostros. Proinde vis vt dimittantur
tibi peccata tua, quæ in Deum pecca
sti, dimitte etiam proximo tuo. Hoc
etiam in Matthæo nostro non semel
audiuimus, & id ipsum in Luca nostro
non ita multò post clarius audiemus.
Sed quid Sapiens ille? Relinque pro
ximo tuo nocenti tibi, & tunc depre
canti tibi peccata tua soluentur. Ho
mo homini reseruat irā, & à Deo quæ
rit medelam? In hominem sibi simi
lem non habet misericordiam, & de
peccatis suis deprecatur? Ipse, dum ca
ro sit, reseruat iram, & propitiationem
petit à Domino? Quis exorabit pro
delicto illius? Memorare nouissimo
rum, & desine inimicari, &c. Sed ais:
Audio quod lubes, & peccanti in me
fratri remittam offensam. At post hac
in ingratum nihil beneficij conferam.
Sed quid ad hæc Christus? Date, &
dabitur vobis. Poteris hanc inire con
ditionem cum Deo, vt tibi solūm præ
terita peccata dimittat, nihil tamè bo
ni addat? Igitur sicut vis vt tecum ag
gat Deus, ita & tu agas cum proximo
tuo. Quis autem non peteret à Deo &
peccatorum remissionem, & beneficio
rum largitionem. Da igitur proximo
tuo qui tua ope eget, & tibi egenti à
Deo satis dabitur. Mensuram, inquit,
bonam, hoc est, magnam & cōfertam,
& coagitatam, & supereffluentem da
bunt in sinum vestrum. Qui? Illi nimi
rum quibus benefacis, quos tuis ob
sequiis & officiis subleuas. Illi, de qui
bus Christus inquit: Recipient vos in
æterna tabernacula. Estote ergo libe
rales erga quosuis, siue illi fuerint ami
ci, siue inimici, & redibit ad vos multo
cum fœnore vestrum beneficium. Ea
dem quippe mensura qua mensi fuerit
tis, remetietur vobis. Hoc est, quic
quid feceritis proximo vestro, tam bo
num quàm malum, in vos redū dabit.
Qui parçè seminat, parçè & metet: &
qui seminat in benedictionibus, ait
Paulus, de benedictionibus & metet.
Sed

Eccl. 28.

Sed de elemosynis faciēdis suo & ma
gis oportuno loco. Nos hunc locum
interpretamur de his, qui simulatè po
tius quàm verè inimicis dimittunt pec
cata: & putant se pensum absoluisse, si
tantum non lædant quenquam, cum
tamen se lædant, suamque animam
occidant quàm miserrimè. Hoc enim
quod proximo faciunt, vt diximus, à
Deo recipient. Sic proximo condo
nandum est, sicut Deus condonauit
nobis, per Christum, ait Apostolus.
&c. Sequitur:

*Dicebat autem illis & similitudi
nem. Nunquid potest cæcus cæcum du
cere? nonne ambo in foueam cadunt?*

Quomodo potest coruus coruo
nigredinem exprobrare, aut claudus ir
ridere loripedem? Prouerbiales huius
modi sententiæ nusquam non sunt
obuiæ, siue sacra legas, siue prophana.
Videtur autem mihi is sensus esse, què
quidem ante nos vidit V. Beda, ac si
velit dicere Christus: Quid tu sic exag
geras crimen fratris tui, quasi tu eius
modi nihil vnq̄ gesseris? Si malum est
irritare proximum, si detestandum est
quod homo homini inimicatur, cur
tu in teipso non purgas, quod in alio
emendandum esse iudicas? Te non mi
nus excæcauit ira & odium, quàm il
lum: tu tamen non cessas illi expro
brare iram & odium. Quid igitur
sit? Ille quia te læsit, malè fecit: & tu
qui lædenti non ignoscis, non minus
malefacis. Sic ergo vterque in foueam
perditionis cadit. Sed addit Christus
alia quibus præcedentia clarescunt.

*Non est discipulus super magistrum.
Perfectus autem omnis erit, si sit sicut
magister eius.*

Si magister, Christus scilicet, ma
luit persecutores suos patiendo red
dere mitiores (etiam si vlcisci vt Deus

potuerit) quàm vindicando perdere:
non videatur discipulo graue, etiam si
eandem iubeatur viam ingredi. Tu
perpetuò blasphemias Christum, & vis
vt tibi ignoscatur. Cur itaque detre
ctas proximo facere, quod tibi à Do
mino vis fieri? Contentus sis, & æquo
patere animo, si tibi fit à proximo,
quod à te fit Christo. Sed de hoc pau
lò supra.

*Quid autem vides festucam in oculo
fratris tui, trabem autem quæ in oculo
tuo est, non consideras? Et quomodo po
teris dicere fratri tuo: frater, sine eijciam
trabem de oculo tuo, ipse in oculo tuo
trabem non videns? Hypocrita, eijce pri
mum trabem de oculo tuo, & tunc per
spicies, vt educas festucam de oculo fra
tris tui.*

Nouerat ipse Christus quàm om
nino difficilem se Adam noster præ
beat ad diligendos inimicos, & quo
modo se in omnia vertat, vt inueniat
occasionem, qua præmunitus videat
tur merito in benefaciendo inimicis
resilire: hæc, inquam, nouerat Chri
stus, ideoque inuidis illis omnes elã
bendi vias claudit, omnes prætextus
aperit, omnesq̄ excusationes eneruat.
Et paulò ante semetipsum bis in exem
plum posuit, vt à quo vno discere pos
simus mititatem: nunc verò asperioris
bus verbis rem aggreditur, hypocri
tam cum vocans, qui lynceos habet o
culos ad fratris sui errata, ipse autem
nolit in suum ipsius sinum inspicere.
Plerunque enim fit vt magni fures mi
nores ad crucem figant, hoc est, vt ma
gni peccatores paruos vbique tradu
cant. Intelligimus probè hanc inue
ctiuam Domini: reliquum est, vt sic
instituiamus vitam nostram, ne in nos
torqueri possit. Profecto talium hy
pocritarum iam plenus est numerus,
omnes volūt esse magistri, doctores ac

medici, nullus verò patitur se dici discipulum vel morbidum &c. Et in negotio religionis eadem Helena est, Evangelici accusant Pontificios, hinc rursus illos. Neuter patitur sibi obiici trahem, immo ne festucam quidem in oculo suo agnoscit. At tanta peruersitate & pertinacia, quis Ecclesie optulabitur? Habemus nos trabes & festucas in religione nostra, hæc, si Christo placere cupimus, proficienda sunt. Habet & Schisma ingentes quercus & Tiliæ, siue agnoscat siue minus: Breuiter hanc domini sententiam non debent obliuioni tradere, quotquot inclinati aut prouisi sunt ad iudicandum: Immo etiam illi penes quos est alios vel docere, vel corripere. Doctores, Iudices, patres, & omnes quotquot aliqua eminentia clari sunt, admonitiones volumus, &c.

Non est arbor bona, quæ facit fructus malos, neque arbor mala, faciens fructum bonum: Vnaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant uiam. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, & malus homo de malo thesauro suo profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

Adhuc pendunt hæc à superioribus, ut sit sensus: Sicut cæcus cæcum commodè non potest ducere, & sicut qui habet trahem in oculo suo, non potest prudenter festucam de oculo fratris eximere, & sicut non potest arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos fructus procreare: ita non potest homo qui multis vitiis inquinatus est, aliorum sceleribus insultare. Qui sine peccato est, ait alibi Christus, primum lapidem mittat in adulteram. Sic & hoc loci dicendum: Qui ipse nunquam deliquit, non immeritò se interponit iudicem

inter delinquentes fratres. Qui autem ipse in omnium colluue scelerum uolutatur, hic non videtur sceleribus esse infensus, aliàs in semetipso primum puniret, quod in alio puniendum censeret. Talis ergo mala arbor non potest bonos fructus ferre, hoc est, Qui ipse sceleribus non renunciat, non potest bono animo fratris traducere peccatum, sed arguitur magis odire fratrem, quam fratris peccatum: Si enim odiret peccatum, in semetipso primum odiret. Sicut ergo de tribulis non expectamus ficus, nec de spinis uas, ita de homine impurissimo non possumus expectare iustum iudicium. Spinæ irarum & tribuli odij, in corde tuo sunt, & ideo, quoniam ex abundantia cordis os loquitur, non potest fieri ut quid pacificum inde oriatur, ac amicum quid proferatur. Fias ergo primum arbor bona, dein poteris bonos fructus proferre: hoc est, amputa quæ in te sunt crimina, disce amare innocentiam, & tunc licebit fratris purgare errores. Nemo enim unquam fuerit iustus iudex, nisi prius amauerit iustitiam. Disce ergo ante omnia ex fructibus tuis qualis sis, & ipsi tui fructus docebunt quid te facere oporteat. Huc pertinet totum caput tertium Epistolæ sancti Iacobi, inibi enim satis seuerè agit contra detractionem & temerarium iudicium. Hoc loci Christus dicit, arborem bonam non ferre malos fructus, quia uoluit declarare, hominem bonum non detrahente proximo. At Diuus Iacobus miratur quomodo homo lingua qua benedicit Deum, maledicere possit hominibus, qui ad imaginem Dei sunt creati, &c: Non oportet, fratres mei inquit, hæc fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nunquid potest, fratres mei, ficus uas facere, aut vitis ficus, &c.

Quid

Quid autem uocatis me Domine domine, & non facitis quæ dico?

His uerbis declarat Dominus, quæ nihil hic ioco dixerit, quamque hæc à nemine uelit contemni: Si ego inquit Dominus uester sum, quam mihi exhibetis obedientiam? Ego blandulas illas uoces non moror, sed opera requiro. Si Dominum agnoscitis, obtemperate iussis meis: si non agnoscitis, quid sibi uult in me Domini uocabulum? Obseruatio præceptorum arguit fidelem seruum, non honorifica compellatio. Qui autem dominos suos solis uerbis honorant, hypocritæ potius sunt & gnatores quam serui. Christus itaque non uult ut tantum audiamus uerba eius, ipsaque magnificemus uerbis inanibus, sed quærit obsequium. Sicutiam in Malachia loquitur Dominus: Filius honorat patrem, & seruus dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Et si ego Dominus sum, ubi est timor meus? Apud Matthæum uero legitur Dominum dixisse: Multi mihi in illa die dicent Domine domine: Nonne in nomine tuo prophetauimus, &c. Et tunc confitebor illis, Quia nunquam noui uos, discedite à me omnes qui operamini iniquitate. Et iterum: Non omnis qui dicit mihi Domine domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi enim ut Paulus conqueritur, confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Sequitur continenter in Luca.

Omnis qui uenit ad me & audit sermones meos, & facit eos, ostendat uobis cui similis sit. Similis est homini edificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum supra petram. Inundatione autem facta, illisum est flumen domus illi, & non potuit eam mouere, fundata enim

erat supra petram. Qui autem audit & non facit, similis est homini edificanti domum suam supra terram sine fundamento, in quam illisus est flumens, & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna.

Non auditores legis, sed factores iusti pronunciantur ab Apostolo, & D. Iacobuseum qui contentus audisse uerbum, de exequendo non est sollicitus, comparat viro stulto consideranti uultum natiuitatis suæ in speculo, &c. Et Christus ca. xi. dicit: Beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Sic in sequentibus audiemus, quam uarij, quam differentes sint, qui uerbum Dei audiunt, & quod uix quarta pars seminis uerbi Dei in bonam terram cadit. Iam quam similitudinem hic posuerit Christus, audimus, nec necesse est, ut quid domus, petra, imber, flumina, uenti significant, singulatim exquiramus, non enim, ut singula suas haberent significantias, posita sunt. Possent quidem, nec temere, dicere fundamentum esse supra Petram, hoc est super Christum positum, Inundationes autem & uentos, uarias esse tentationes, sed quoniam breuioribus comprehendere hæc possunt, pluribus non tractemus. Qui uerbum Dei audit, hocque factis ipsis exequutus fuerit, olim in tempore periculoso, hoc est, in die iudicij sentiet utilitatem: Qui uero contentus auditione, opera non curat, hic olim experietur, quam stultè egerit. In Euangelio enim huius Lucae nostri audimus, Seruus sciens uoluntatem domini sui, & non faciens, plagis uapulabit multis. Et D. Iacobus: Scienti bonum facere & non facienti peccatum est illi, &c. Profecto stulti sunt qui tantum ædificant splendide & non uiliter: Et stulti sunt qui sibi satisfactum putant, si solum numerentur inter electos, etiam si non numerentur cum electis. Sed, quoniam in sequentibus sæpe de auditione uerbi Dei

A a iij loquens

loquendum est, tam vela collecta volumus, ad caput sequens properantes.

CAPVT VII.

Quoniam autem impleset omnia verba sua in aures plebis, intrauit Capharnaum. Centurionis autem cuiusdam seruus male habens erat moriturus, qui illi erat pretiosus.

Christus ante verbis tantum docuit, & discipulos & turbam praesentem: nunc vero miraculorum operatione, non solum docet, sed etiam quae paulo ante docuerat confirmat, sicque doctrinae suae pondus addit, & auctoritatem sibi apud populum conciliat: Pluris enim aestimatur eius doctrina, qui tam mira operari potest. Sed ad textum. Cum impleset omnia verba sua, &c. intrauit Capharnaum. Hic intelligendum est, quia non antequam haec verba terminauit intrasset: sed non esse expressum, post quantum temporis interuallum, cum istos sermones finisset, intrauerit Capharnaum. Ipso quippe interuallo leprosus ille mundatus est, quem suo loco Matthaeus interponit: Et haec pro concordia Euangelistarum ex D. Augustino. Porro in Capharnaum erat centurio quidam, cui domi erat seruus, sic Paralysi periclitabatur de vita, ut nisi in tempore succurrisset Christi benignitas, actum fuisset de illius vita. Ea res discruciat animam hominis Centurionis, non aestimans eum ex conditione, sed ex fide & sinceritate mortui, & quorundam interim arguit inhumanitatem, qui seruos non alio habet loco, quam equos aut boues. Sed de dominorum in seruos humanitate, & horum in dominos fidelitate, suo loco dicemus. Nunciuat audire quid Centurio tentauerit.

Et cum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudaeorum, rogans eum venire;

Et sanaret seruum eius. At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicite dicentes ei, quia dignus est, ut hoc illi praestes. Diligit enim gentem nostram, & Synagogam ipse aedificauit nobis.

Hic nihil obscuri est, nisi fortassis aliquem moueat, quod Matthaeus scribit hunc Centurionem ad Iesum accessisse, quum tamen Lucas nos ter habeat ipsum misisse senes Iudaeorum ad Dominum: Hoc autem nullam contradictionem habet, quoniam verisimile est quod primum miserit Iudaeos rogantes, deinde etiam ipse venerit. Adde quod Matthaeus, iuxta Augustinum, communem loquendi modum posuit, quo dicimus aliquem quid fecisse, quod per alios fecit: Sic dicitur ad Caesarem peruenisse, qui quod voluit impetrauit. Chrysostomus putat Centurionem a Iudaeis detentum, ne primus ipse accederet ad Iesum, suumque obtulisse obsequium, dicentes: Non opus est ut tu per te metipsum abeas post eum, quoniam Centurio es, gentilis es: nos qui non vanae reputationis sumus apud reliquos Iudaeos, eum adducemus, ut tibi tuum sanet seruum: Venientes itaque satis officiose commendant Christo Centurionem, quam sit Iudaeorum populo propicius, diligit inquit, gentem nostram, & Synagogam ipse aedificauit nobis, & Dignus est ut hoc illi praestes: Vides hic Iudaeorum fastum? Non allegant qualis sit Centurio erga Christum, sed qualis erga se, ac si Christus in gratiam Iudaeorum illi quam ocysime optulari debeat. Decebat autem ipsos dicere, quoniam ipse Centurio volebat venire & supplicare, nos autem detinuit, calamitatem eius videntes, & caetera quod in domo iacebat: aut fidei eius promere immensitatem, &c. Sed sic solent impij, etiam si proximo commodare volunt, sua commoda non oblitiscuntur: Et utinam nemo simplicium

cium peiores sibi emat patronos & intercessores, quam Centurio ille sibi elegerit. Multi inquit ille, non tibi sed sibi consulunt.

Iesus autem ibat cum illis: Et cum iam non longe esset a domo, misit ad eum Centurio amicos dicens: Domine, noli vexari. Non enim sum dignus ut sub rectum meum intres, propter quod & me ipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te, sed dic verbo & sanabitur puer meus. nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alio veni & venit: & seruo meo, fac hoc & facit.

In literis noui testamenti bene audiunt huiusmodi Hecatontarchi siue Centuriones, etiam si fuerint gentiles: Sed praeludium hoc fuit eius, quod gentes qui videbantur alieni a repub. Israelis, magna alacritate magnaue auditate essent cursurae ad Euangelij doctrinam: Ad crucem Christi inuenimus Centurionem stantem, & morientem, immo iam mortuo Christo, testimonium dantem: Verè filius Dei erat iste. In actis Apostolorum magnum Cornelij Centurionis legitur praekonium. Porro qualis fuerit Centurio hic, cuius Lucas meminit, ipsa res clamat: Sic fauebat verae religioni, ut suipsius sumptu Synagogam Iudaeis aedificauit. Dein audita fama de Iesu, nihil dubitat quin omnia, quae de Christo magnifice praedicabantur vera sint: De fide huius paulo post Christum audiemus loquentem. Humilitatem non possumus silentio praeterire, hac enim sola ductus non audet Christum accedere, sed per internuncios rem agit, expressis verbis significans suam modestiam. Domine, inquit, non sum dignus ut intres sub rectum meum, &c. Charitatis non triuiale iudicium est, quod infirmitatem serui sui tanti facit, quod Iudaeorum proceres

subornat intercessores, quod amicis, serui nomine, negotium faciscit, quod nihil laboris intermittit, tantum ut curetur seruus. Debent enim probi domini non minus amare infirmos, seruos quam robustos: Nec dignus est Christiano nomine qui famulorum sanorum vitur opera, aegrotos autem domo eiecit. Boues sic tractantur, hij enim statim ut aratro amplius inhabiles sunt, maectantur, &c. Sed ad historiam propius. Videntur hic Domini nostri Iesu Christi benignitas, & Centurionis humilitas, quasi inuicem pugnare: Christus non cessat beneficium beneficio addere: Centurio renuit tantum accipere. Benignitas Domini ire compellit. Centurionis humilitas dominum admittere erubescit: nec mihi videtur haec contentio minus pulchra, quam illa quae post facta est inter Christum & Petrum de lotionepedum. Dominus paratus est ire: Quis sic? An non potuit absens curare absentem? Si potuit apud Ioannem absens curare filium Reguli, potuisset utique curare & seruum Centurionis: Sed audiamus super hac re D. Ambrosij doctrinam. Quantum diuinae humilitatis insigne, inquit, ut caeli dominus nequaquam dedignaretur Centurionis seruum visitare? Quod utique non ideo faciebat, quia absens curare non poterat, sed ut formam tibi daret humilitatis imitandae, qua iuxta humilioribus doceret ac superioribus deferendum. Denique ad reguli filium pergere noluit, ne videretur magis diuitiis detulisse: hic ipse perrexit, ne videretur in Centurionis famulo conditionem despexisse seruilem, &c. Hactenus ex sententia Ambrosij, quem in hoc etiam secutus est postea Diuus Pont. Gregorius. Iam quid sibi velit Centurionis verba patris perstringendum est: Domine, inquit, noli vexari. Non est, vult dicere, cur istud laboris capias, ut huc venias. Plus praestat tua benignitas

gnitas, quàm audebā petere. Agnosco dignitatem tuā, nec ignoro me ipsum, Ethnicus sum, Hecatontarchus sum, & de seruo tantum agitur. Indignum me iudico cuius tectum subeas, atque hac de gratia non sum ausus venire ad te. Existimant enim Iudæi sese nostro cōgressu contaminari: quia sumus à religione cultuq; Dei alieni, varijsq; peccatis obnoxii: at summa de te fiducia fecit, vt ausus sim famulo meo periclitanti salutem petere, eā tu verbo præstare poteris. Hoc à me ipso conicere possum. Nam & ego homo sum, & alienæ potestati subditus, & tamen habeo seruos qui mihi obtemperare cōguntur, si vel vnicō verbo eos alloquor. Iam si tantam auctoritatem habet meatusio, qui tibi in nullo par sum, quanto magis te etiam quiescente fiet, si quid simplici verbo mādaueris eis qui tibi subditi sunt: Hæc Centurionis verba tam pretiosa visa sunt Ecclesiæ, vt in perceptione sacrosanctæ Eucharistiæ nunquam non sint in vsu, sicut hoc ipsum nouerūt fideles. Sed videamus quid Domino visum sit super his verbis.

Quo audito, Iesus miratus est, et conuersus, sequētib; se turbis dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inueni. Et reuersi qui missi fuerant domū, inuenerunt seruum qui læguerat, sanum.

Non admiratur Iesus, quasi illi nouum esset quod audiret, cum nosset a nimum Centurionis, antequam tam pretiosa verba dicerentur, sed potius admirantis præ se speciem tulit, vt admiratione sua confirmaret Centurionis fiduciam, & Iudæis suam ipsorū incredulitatem, hominis ethnici & militaris exemplo exprobraret. Hinc etiam vertit se Dominus ad turbas qui comitabantur ipsum, & ait: Amen dico vobis, illudq; vobis affirmo pro certo, quod hætenus nec in Israeliticæ gentis populo, tantam fidem compererim, sci-

licet qui certo crederent apud me idem esse dicere & facere, quod etiam solius Dei est, de quo Propheta: Ipse dixit & facta sunt, &c. Quod autem Dominus dicit se non inuenisse tantam fidem in Israel, non de omnibus retro prophetis & patriarchis, sed de præsentis æui intelligendum est hominibus, quia isti legis & prophetarum monitis edocti sunt, ille verò gentilis fuit, & à republica Israelis alienus. Sed si quis obserauerit communes loquendi modos, talibus vniuersalibus locutionibus nihil mouetur. Cætera plana sunt. Quæ moralia vel tropologica hic adducere possem, silentio prudens volo præterire. Pulchrè tamen hic adumbratum est, quo medio Christus salus ipsa à Iudæis ad nos gentiles peruenerit, &c.

Et factum est deinceps ibat Iesus in ciuitatem quæ vocatur Naim, & ibant cum eo discipuli eius, & turba copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa.

Qui iam paulo ante vocatus & rogatus seruum Centurionis grauitè ægrotantem sanauit, hic statim adolescentem mortuum ad vitam reuocabit, testabiturq; re ipsa se & vitæ & mortis esse authorem. Sed quis & vnde adolescens ille fuerit, primò audiendum est. Factū est, inquit Lucas, deinceps, hoc est, post sanatum Centurionis seruum, ibat Iesus in ciuitatē quæ vocatur Naim. Nam quò latius spargeretur semen euangelicæ doctrinæ, Iesus frequenter aliunde alio commigrabat. Itaque relicta Capharnaum, venit Naim. Ea ciuitas duobus fermè passuum millibus abest à monte Thabor, ad plagam Australē, haud procul ab Endor. Huc euntem Dñm comitati sunt discipuli, quorum iam magnus erat

erat numerus, cumq; his copiosa turba promiscuæ multitudinis. Quam autē Iesus non procul esset à porta ciuitatis, ecce noui miraculi occasio. Efferebatur enim defunctus quidam, qui vnicus fuerat matri suæ filius, quem pater moriens, viduæ post se reliquerat. Et erat turba ciuitatis multa cum vidualia illa. Aperta est historia, sed non negligenda quasi infrugifera: possunt enim inde hauriri multa saluberrima documenta, quæ nos breuitati studentes, breuiter quasi digito demonstrare volumus. Audis Iesu bonitatem omnibus expositam? Disce ergo & tu prodesse omnibus, obesse nemini. Audis discipulos & turbam cū Domino? Qui sit quòd tu relicto Domino, post Satanam curris? Cur non potius amas augere discipulorum Christi numerū? Qualis vis videri, talis esto. Vis vocari discipulus Christi, abrenuncia Satanæ & pōpis eius, &c. Audis adolescentem defunctum? Memorare nouissima tuā, & quoniam statutum est omnibus hominibus semel mori, Ignoras an in adolescentia, an in decrepita senectate Dominus hinc vocare velit. De pompa funeris ad finē huius historię, deq; ritu sepeliendi. Sequitur:

Quam cū vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. Et accessit, et tetigit loculum. Hi autem qui portabant, steterunt. Et ait: Adolescens tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, & cepit loqui. Et dedit illum matri suæ.

Natura hoc habet, vt matres filiorum funera flentes ac lūgentes sequantur, sicut & sanctæ illæ sorores suum fratrem Lazarum mortuum stetitibus prosequutæ sunt. At hæc mater multas habebat lugendi causas. Eius enim maritus iam fato concesserat, & iam mortem patris filius adolescens apud matrem lenire potuit: adde quòd vni-

geniti plerunq; magis amantur à parentibus, quàm vbi est liberorum copia. Igitur cum mater vidua nihil minus timeret, vnicus filius, adolescens, vnicus hæres, infirmitatem incidit maximam, moritur, effertur ad sepeliendum. Nulla reliqua spes est, omnia desplorata, omnia desperata sunt. Dum infirmatur, aliqua recuperandæ sanitatis spes superesse potuit. Efflatus animæ extatis videri potuit: at dum in loculo positus ad sepulchrum effertur, quid sperare licebit? Id quod Dauid olim lugens dicebat: Propter infantem dum adhuc viueret, ieiunauit & fleuit. Dicebam enim: Quis scit, si forte donet mihi eum Dominus, & viuat: Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? Nunquid potero eum reuocare amplius? Ego vadam magis ad eum, ille verò non reuertetur ad me, &c. Sic inquam, potuit & cogitare & dicere misera illa vidua, quoniā nihil minus sperabat, quàm in proximo esse qui & vellet & posset à mortuis reuocare adolescentem. Verum ille qui à propheta, adiutor in oportunitatibus vocatur, in tempore adest, & se viduæ consolatorem exhibet, inquit: Noli flere, statimq; accessit, & tetigit loculum, & vnicō verbo adolescentem ad vitam reuocat. Hoc enim est verè consolari, causam tristitiæ, quoad fieri potest, auferre. Sic & nos discamus cōsolari, non inanibus verborum bullis, sed ipsis beneficiis. Ad hunc modum docet nos Iacobus cap. ij. vt fratribus egenis non solum dicamus: Abite cum pace, calefcite, saturamini (nam hoc est lingua tantum consolari) verum etiam vt largiamur illorum necessitati, operiamus, cibemus, &c. Solatia quæ verborenius sunt, tenuioribus committantur, qui præter verba officiosa, communicare proximo suo nihil possunt. At opulenti, rebus & officiosis verbis dent, hoc est, & liberè & libenter, &c. Viduæ parum gaudii accessurum erat ex eo verbo,

verbo, Noli flere, nisi resedisset in loco adamatus puer. Quod adolescens resuscitatus loquitur, fidem facit miraculo, ut omnes audiant illum verè viuere. De negotio resurrectionis in Corinthiis nostris multa diximus.

Acceptit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam.

Iustum est ut quod præ magnitudine non intelligimus, potius admiremur, quam calumniemur: dies enim diem docet, & quod nescientes non contemnimus, suo tempore nobis aperietur. Hæc propter præsentem populum dico, qui non intelligens ad viuam opera Christi, non criminatur, non contemnit, non irridet: sed stupet, admiratur, & magnificat Deum, qui ipsis talem ac tantum prophetam miserat. Nihil enim adhuc altius de Christo suspicatur populus Naimæus, nisi quod Propheta quispiam esset insignis. Et propheta quidem erat Christus, prout ipse testatur Lucae xiiij. Non capit prophetam perire extra Hierusalem. Et iterum: Nemo propheta acceptus est in patria sua. Verum non propheta solus est, sicut alij prophetae, sed Dominus prophetarum, id quod illorum nullus fuit. De visitatione plebis ex Zachariae cantico plura diximus in superioribus. Iam quoniam in præmissa historia aliqua mentio sit moris & consuetudinis sepeliendi defunctos, & nostro seculo etiam hoc negotium miserè tractatur; animus est non nihil hic adducere: qui copiosiora velit ex D. Augustini (de cura pro mortuis agenda) opusculo petat. Primò autem omnium hoc præmittam. Moriendum nobis est, siue velimus, siue nolimus. Itaque hic conuertemur in hoc corporis mortuiterituri domicilio, ut quam viuere, mori magis libeat. Non vacat hic doctrinam moriendi ascribere, qualem aliquot docti huius ætatis tradiderunt

Tractatus de ritu sepeliendi, contra Pseudeuangelicos.

posteritati. Porro quemadmodum ferè nulla cura est, siue quomodo viuant Christiani, siue quomodo moriantur, ita nulla propemodum sepulturæ ratio est. Pseudeuangelici quidam nihil æquè contemunt, ac sepeliendi ritum. Quid mea refert, inquit, ubi locorū cubet cadaver meum. Perinde mihi est seu sepeliar ruri, seu in cœmiterio: tantummodo anima bene habeat. Audiuimus quidem hæc, sed ab his qui nullam animæ suæ rationem habere solent. Talibus igitur ego dico: Si nolunt humi, putrescant, si lubet, vel in aere. Indigni sunt Epicuræi huiusmodi qui cum bonis, quorum religionem detestantur, dormiant. At rectè Christiani aliter animati sunt, aliter viuunt, aliter loquuntur. Norunt enim omnia & ordine suo debere fieri. Nolle humari feruntur est: Non cupere ritè humari, irreligiosi hominis est. Erat olim probrum ecclesiæ quod Christianorum corpora in Gothica clade inhumata passim iacerent, & erat id D. Augustino artificiosè erga Gentes excusandum. Olim regio Propheræ Dauidi magnæ curæ erat, ut collecta occisorum corpora sepelirentur, & quam solliciti fuerint patriarchæ, pro sepeliendis suis ipsorum corporibus, scriptura non tacuit. Quo loco igitur ponemus eos qui ritè sepeliendi ritum sic contemptui & ludibrio exponunt. Si templa Dei sunt corpora fidelium, & ut cum Augustino loquar, organa spiritus, quibus ille ad omnia bona usus est, cur ita abiici deberent? Amas vestem & res alias nihili, ob amicum aliquem heroem: & tabernaculum Domini, per quod fides Domini laudata est, vili ducis. Non sic, o boni, non sic, sed potius de efferendo ac condendo mortuo Christiano, Christianè solliciti simus, imitantes Iosephum ab Arimathæa, & viros illos religiosos qui cum planctu tumulandum unà curarunt S. Stephanum protodiaconum, item & Ioannem Baptistam.

1. reg. 22

Gen. 22
47. 50
Tobi. 4

stam, præsertim verò Tobiam, qui propter istud sepeliendi sanctum opus. Deo charus fuit. Fiat quod gerimus Christiano ritu, & ordine decenti. Si accerseris presbyteros ad funus, bene facis: nec obest fidei, si S. crucis præferas imaginem, si processio ordinata præeat, si lugubri cantu testentur fratrem vel sororem Christianam obdormisse, si lugeatur, neque tamen ut Gentes, quæ spem non habent. Si denique presbyter primus terram iniiciat, si procumbatur ad orandum pro anima defuncti hominis: hæc omnia Christianè sunt, & iuxta consuetudinem veteris ecclesiæ, tantum abest ut in his aliquid sit impij, &c. Diuus ille Chrysostomus scribit illum morem fuisse in ecclesia, suo tempore, ut quoties obdormisset aliquis, psalmi aliquot inter efferendum canerentur. Verba eius sic habent: Quid ardentes lampades sibi volunt? Quid hymni? Nonne glorificamus Deum, & gratias ei agimus, quia iam defunctum coronauit? Nonne propterea psalmodiæ hæc omnia gaudetium sunt, &c. Scribit autem contra immodicos importunosque lugentes, quod idem Paulus Apostolus facit, Possem & alia ex Chrysostomi hominibus adducere, quæ breuitati studens, prudens prætereo. At si quando se locus obtulerit dicendi de suffragiis quæ pro defunctis fiunt, copiosiora audietis. Ad finem porro adiciam ex Dionysio Areopagita ritum sepeliendi primitiue ecclesiæ, eius sententia hæc est: Cœtu coacto, pontifex reclinat defunctum ante altare, & orationem una cum gratiarum actione facit: item canuntur psalmi accommodati. Post recitant Diaconi promissiones de resurrectione carnis, & sacra scriptura. Hoc factò, expelluntur Cathecumeni. Deinde sanctos iam diu defunctos concelebrat, cum quibus & illum nuper defunctum pari laudatione concelebrat, &c. Postremo super defuncto orat, salutat

1. thes. 5.

Rom. 2
in epist.
Heb. 2. c

Eccles.
Hierar.
cap. 7.

eum, oleum super eum fundit, & honesto loco corpus collocat, &c. Auditis amici, non nouum, non papisticum esse, ritè religiosè sepelire, sed ipso apostolorum tempore, morem extitisse, funera per ministeria presbyterorum curata, fuisse adiunctas lectiones, psalmodiam, preces, ceremonias, & honestum sepulturæ locum. Et ex his facile deprehendimus, quidnam fuerit vesperrum, & ut vocant, vigiliarum, origo. Vnde nomen vigiliarum, & quare omnibus concentus magis de generali hominum resurrectione, quam de sola defuncti anima. Impie itaque Lutherani irridet quod pius est, & cuius vel originem ignorant. Fateor tamen quod auaritia cleri bonum ritum hunc vitiauit: scio, & deploro: fecerunt quæstum è mortuariis, inhiarunt cœu prædæ funeribus, &c. Valeant itaque abus, & restituantur bonus ritus. Superest iam alia quæstio, quam etiam D. Augustinus nolter ventilauit, nimirum, an locus honestus animæ defuncti, per se vel pro sit vel ob sit? Ad hæc verbis Augustini respondere lubet. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, obest ritui vilis aut nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum purpurato illi diuiti turba exhibuit famulorum: sed multo clariores in conspectu Domini vicerose illi pauperi ministerium præbuit angelorum, &c. His addit Augustinus, quantum pro sit mortuo fidei, in memorijs martyrum sepeliri, ad hoc scilicet, ut dum amici recolunt ubi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuados orando commendent, quos etiam facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Concludit postremo, ubicunque eadem corpora defunctorum humantur, non esse prætermittendas supplicationes pro spiritibus mortuorum. Hæc ex sententia D. Augustini apponere placuit, quibus etiam

De loco sepulture.

De cura pro mort. ger. ca. 2

Cap. 4.

etiam hoc negotium pro tempore & loco volumus esse absolutum. Iam ad intermissum ordinem.

Et exijt hic sermo in vniuersam Iudæam de eo, & omnem circa regionem. Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius, de omnibus his.

Miraculum hoc à Christo perpetratum, hoc est, quod Iesus Nazarenus (de quo non satis magnificè sentiebant) vnicò verbo resuscitauerit mortuum, diuulgatum est vbiq;: erat enim res admiratione dignissima, & qualem in veteri populo nunquam audierant.

Legerant quidem aliquot mortuos à prophetis excitatos à morte, sed qui solo verbo & propria virtute hoc fecisset, non legerant, & ideo super Christi potestatem magis admirabantur. Porro & hæc fama peruenit etiam ad discipulos Ioannis, qui factum hoc Christi magistro suo dicebant: subinuidebant enim discipuli Ioannis successum rerum quæ gerebantur ab Iesu, ac non mihi eius indies magis ac magis inclarescenti, Ioanisq; de quo præclare sentiebant gloriam velut obscuranti, & propterea hoc, vt diximus, referebant ad Ioannem. Sic apud Ioannis euangelium agere ferunt quod Christus baptizaret, atque discipulos sibi adiungeret, dicentes Ioanni Baptista: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat & omnes veniunt ad eum, &c.

Ioan. 3.

Sed quid Ioannes ad relationem discipulorum responderit, audiemus.

Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad Iesum, dicens: Tu es qui venturus es, an aliu expectamus?

Ioannes sanctus ille, Baptista discipulorum suorum morbum exactè nouit, ideoq; cõuenientè studet adhibere medicinã: nouit quàm pro seipso zelent discipuli, nouit q̄ inensi sint gloriæ Christi, ideoque manifestũ fieri cupit discipulis, vter vtri præstet, Ioanes cer-

metis

tè exactè nouerat & Christũ, & huius aduentus causam, ideoq; toties de illo testificatus fuerat, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Nihil itaque absurdius, quàm putare vt tantus propheta iam morti vicinus dubitare cœperit. Nec enim vinculis fuit alligatũ huius de Christo testimoniu, nec carceris tenebræ obscurare possunt illius de Christo iudicium. Agnouit in carcere, quem agnouerat in vtero. Sed vir optimus mederi voluit hac legatione discipulorum suorum incredulitati, aut potius stulto zelo. Apud Ioannẽ quidem, de quo paulò ante diximus, apertis verbis testatur se longè inferiore Christo. Sed quoniã discipuli sui, hoc magis attribuebant illius humilitati, quàm vere cõfessionem, alia via aggressus est hæc falsam opinionem animis discipulorum suorum eximere. Putabat autem Ioannes, se sic habere optimã occasionem, cũ audiret discipulos suos etiã nõ rogatos Christi referre miracula. Sed hæc ex sequentibus clariora fiunt. Sequitur enim:

Cũ autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es qui venturus es, an aliu expectamus? In ipsa hora curauit multos à laguoribus suis, & plāgis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum. Et respondens dixit illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis: quia cæci vident, claudi ambulāt, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus est quicumque nõ fuerit scandalizatus in me.

Nouerat Dñs cuius gratia Ioannes hanc legationem misisset, ideoq; ad quæstionem nõ respondit, etiã vel non: sed statim ad miraculorum operationem progreditur, vt re ipsa declararet quanta sit differentia inter potestatem Christi & Ioannis. Verbis enim tantundem effecisset quantũ Ioannes apud discipulos suos. Ioanes, quæadmodũ & iam paulò ante diximus, ingenuè falsus est, se nõ esse Christum,

Christum, at discipuli humilitati magistri attribuunt. Quod si Christus hic dixisset se Messiam esse in lege promissum, se dominum esse Ioannis, minime hoc tulissent discipuli Ioannis, sed adscripissent hanc, quantumlibet veram cõfessionem arrogantiam: & tanto minus sensissent de Christo, quanto plus arrogans videretur, &c. Voluit igitur Christus operibus magis quàm verbis declarare suã virtutem. Proinde factis miraculis, ait ad Ioannis discipulos: Ire renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis, &c. Quasi dicat: Nõ opus est vt lōgo verborũ tractu, vobis persuadeã quis & qualis sim: Nõ videtis qualia à me fiunt? An tale quid à Ioanne vestro factum est? Renunciate itaque illi quæ audistis & vidistis, & ille utiq; docebit vos quid opera mea velint. An ne vnq; Ioannes illuminauit cæcũ? an claudis restituit gressum: an ne vnquam munda uit leprosum? Nihil minus. At vos iã negare nõ potestis quæ à me fieri vidistis. Sic in multis Euangelij locis prouocat Christus ad opera sua, ex quibus cognosci possit. Ioanis v. cã. dicit Christus: Ego habeo testimoniũ maius Ioanne. Opera enim quæ mihi dedit pater vt perficiã ea, ipsa opera quæ ego facio, testimoniũ perhibet de me, quia pater me misit, &c. Et cap. x. Si nõ facio opera patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si nõ vultis mihi credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre. Sed hæc de Christi respõsione, quoniã in Matthæo copiosiora dedimus: Obseruandum autem hoc loci venit quã fideliter discipuli Ioannis interrogacionem Christo proposuerint, nihil addentes nihilque detrahentes, hoc enim fideles arguit legatos. Obseruandũ item quãm diligenter Ioannes quærat salutem discipulorum suorum, quos cupit verè Christianos videre ante suam mortem, quæ iam erat in fortibus, &c. Iã ad reliquũ historiæ.

Et cum discessissent nunciij Ioannis,

cœpit de Ioanne dicere ad turbas. Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam?

Ex operibus Christi Christũ agnouimus, & iã qualis sit Ioannes Baptista, ex verbis & testimonio Christi discimus. Porro si quæras quare Christus nõ laudauerit Ioannẽ præsentibus huius discipulis: respondemus. Non indigebant discipuli Ioannis, qui sibi multis suum cõmendarent magistrum, de quo aliàs plus æquo sentiebant. Item si encomium hoc audissent illi, cogitassent hæc omnia hypocriticè & fictè fieri ab Christo, vt qui discipulis audientibus laudaret magistrum, nõ audientibus vituperaret. Solent enim inuidi etiam optima quæq; in deteriore interpretari partem. Discimus multa præclara ex hac Christi concione, & maximè vt nemini inuideamus sclicitatem suam, & quæ laudanda sunt, suo tempore ex animo laudemus. Discimus item quod verbi minister multam rationem habere debet suorum sermonum, vt quod per se bonũ & vtile est, abusu suo non plus oblit quàm profit. Audistis iam quare Christus noluerit veras Ioannis laudes canere in cõspectu huius discipulorum, nimirũ quoniã nõ profuisset illis vt quæ verè dixisset. At sicut cõueniebat Christũ vera hoc tempore reticere, ita etiã cõueniebat Christũ nõ mentiri. Sed hæc aliàs. Nõ edificabis helluonẽ, si pepercito illi occinis, Omne quod intrat in os, nõ coingnat hominẽ, &c. Sic pusillanimis cõuenit oratio de Dei ineffabili misericordia: at temerarijs nebulonibus cõueniet oratio de tremẽdo Dei iudicio instituta. Ad textũ: Quid existis, inquit, in desertũ videre? q. d. Charissimi auditores quæ fuit vestri cõcursum ad Ioannẽ causa? Quæ ratio vos mouit, vt relictis omnibus vestris negotiis magno numero ad Baptistã in deserto curristis? haud dubiè nõ aliã ob causam existis, quàm vt eum, de quo tã tam magnifica prædicabatur, & vide-

B b

retis

retis & audiretis: Bene, laudo studium vestrum: Quid autē de illo tūc tēporis vobis persuasum erat? Immo quid iā sentitis de illo, quū iā in carcere est, nec prædicare publicè, nec baptizare potest: Vidistis & credidistis tū in illo magnā esse cōstantiam, magnā fortitudinē: hanc dico vobis nondū exiit: Nō facit ad instar arundinis quæ omni vento agitur: Sermo illius habet est est, nō nō: Non læditur vērō persecutionis, nec capitur tepido adulationis vērō: Quod ad Iordanē dixit, in carcere non reuocat: Testatus est me esse Agnū Dei qui tollit peccatū mundi, nec vnq̄ sibi cōtradicit. Sed satis hæc sunt de Ioānis cōstantia. Hunc Ioannē imitari debēt verbi ministri, ne in suis cōcionibus sint Protei aut vertūni, ne aliud stātes aliud sedētes loquātur: sed sint secū cōcordes & perseuerent in eo quod bene cōeperūt. Neq̄ enim aliqua ratione excusari potest quorundā cōcionatorū leuitas, qui nobis sua voluntate, vt ita dicā, & diuersitate tantas excitarūt tragœdias, &c. Valeāt arundines illæ instabiles, siue sint prædicatores, siue auditores, nā vtriq̄ malè audiunt in scripturis. De doctorib⁹ plus satis iā dictū est: de auditoribus loquit̄ Paulus in hæc verba: Iā nō simus paruuli, fluctuātes, neq̄ circūferamur omni vērō doctrinæ in neq̄tia hominū, &c.

Contra cōcionatores instabiles.

Eph. 4.

Sed quid existis videre, hominē molibus vestitum? Ecce qui in veste pretiosa sunt & delitij, in domibus Regū sunt.

Sicut populus in Ioanne non sensit vllam leuitatem aut inconstantiam, ita etiā nō quæsiuit in Ioāne luxū & pompam vestium: nam si populus capitur luxu vestium, & amat videre homines splendide ac elegāter vestitos, ac pōpaticè incedentes, poterat tales videre in Regia Herodis, in aula Pilati, & cæterorum aedibus magnatum, qui fuerant Hierosolymis, nec erat vlla ratio, propter illa relinquere ciuitatē, & desertū petere. Proinde alta causa sit, quæ

re populus ad Iordanē exierit, necesse est. Litteræ sensus apertissimus est: Nā qualis fuerit Ioānis Baptistæ vestitus, vel cibi etiā luxus, aliis in locis plus satis dictum est. Oportebat enim veritatis præconē nō tantū verbis, sed & moribus & externo habitu pœnitentiam prædicare. Nec excusandi sunt Christiani, si qui præter modum in vestitu luxuriantur, id quod oportunitiori loco olim manifestū faciā. Olim accusabantur monachi, ac si ipsam pietatem solo externo habitu metirētur, at quid iam vniuersus faciat mūdus, nemo est qui non videat. Enimvero Germania nostra hac in re supra modū stultescit, &c. Sed redimus ad Christi sermonē.

Sed quid existis videre? Prophetā: Vtiq̄ dico vobis, & plus quā prophetā. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te.

Matthæi quartodecimo Ioānes à populo Propheta dicitur & existimatur: Et Zacharias pater eius Ioannē adhuc infantem & lactentē Prophetā altiss. vocauit dicens: Et tu puer Propheta altissimi vocaberis, præbis enim ante faciē Domini parare vias eius, &c. Et fuerat huius nominis nō parua dignitas apud Iudæos, nec erat prophetarū rarū nomē, quoniā tā eximiorū vatum bona erat & copiosa successio, vsq̄ ad Machabæorū dies, vbi non multi prophete habebātur. Ideoq̄, quoniā iuxta tritum prouerbū, omne rarum charū est, quanto rariores erant Prophetæ posterioribus tēporibus, tanto magis honorabantur & amabātur. Oēs tamē Prophetæ pessimè tandē à Iudæis tractati sunt. Porro Ioannes Baptista etiā à populo Propheta iudicatus est, quoniā in spiritu & virtute Helix venerat, & quoniā ad similitudinē veterū prophetarum & vita & verbis incedebat. Proinde cum fama ad Hierosolymitanos venerat, Ioannē ad Iordanē & prædicare

dicare & baptizare, exibat ad eū omnis Hierosolyma, & oīs vicina regio, &c. Et de hac profectione iam interrogat Christus turbā, inquiēs: Qua de causa, vel quo moti instinctu existis in desertum: an vt videretis Prophetam? Ego hoc confirmo vobis, si ideo procurristis in desertum, vt videretis prophetam, non estis frustrati vestra expectatione. Omnino prophetā vidistis, atq̄ etiam plus quā prophetam. Si quis dem hic est ille, de quo olim vaticinatus est Malachias, quod esset præcursor Messie, qui quæ præparaturus esset viam Messie, &c. Propheta est Ioannes, quoniam futura prædixit, dicens: Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Plus quā propheta est, quoniam non solum de Messia prædixit, sed eundem vbi venerat, digito demonstrauit: adde quod eundem in Iordane baptizauit, quæ prærogatiua omnium prophetarum dignitatem superat. Tertio Angelus dicitur à propheta Malachia, nā prophetiam hanc ad Ioannis ministerium pertinere, Dñs prophetarū attestatur, non quod angelicæ substantiæ fuerit Ioannes (fuit enim verus & naturalis homo ex Zacharia & Elizabetha progenatus) sed quod habuerit angelicam functionem, nimirum annunciate voluntatem Domini, nihilq̄ contra eandē agere. Solet enim propheta ille Malachias etiam alios angelorū noīe honorare, nimirū sacerdotes. Dicit enim: Labia sacerdotis custodiūt scientiā, & legē requirunt ex ore eius, qm Angel⁹ Dñi exercitū est, &c. Decet siquidem sacerdotes, vt voluntatē Dei populo purè exponāt, populū angelico amore diligant, & angelica cōuersione ædificent. O bone Deus, quā degeneraui⁹ sacerdotes. Sequitur quod etiam ad Ioannis encomium pertinet.

Cap. 2

Dico enim vobis, maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista ne-

mo est: qui autem minor in regno Dei est, maior est illo.

Nolumus hic multis disputare, quomodo inter natos mulierū non sit maior Ioanne Baptista, sed credimus verbo Christi, qui testatur hoc se ita habere. Ioānis conceptū, ortū, atq̄ progressum, conuersionem item & prædicationem in superioribus audiimus, quæ oīa satis testantur qualis fuerit, etiam si non tā magnificis verbis hic extolleretur à Christo. Nō qui seipsum cōmendat, inquit Apostolus, pbatu est, sed quæ Deus cōmendat. At Ioannem Deus Dei viui filius cōmendat, sic vt eū & angelis æquet, & oībus hominibus præferat, itaq̄ & rectè probatus & laudatus est. Iam qm̄ multa magna ac præclara Christus de Ioāne dixerat, periculū erat ne populus ipse ad Ioannem à Christo deficeret, idem sentiens de Ioāne, quod Ioannis discipuli, scilicet Ioannē esse Messiam, eundemq̄ longè præferendum Christo. Ad eximendā itaq̄ hanc existimationē, statim encomio Ioānis annectit: Qui minor est in regno Dei, maior est illo. Ac si diceret: Multum iam vobis laudauī Ioannem Baptistam, nec patior vt ab aliquo conremnatur, nec tamē is est quē multi putant. Est enim vnus illo maior virtute ac dignitate, qui tamē iuxta popularē existimationē minor est illo. Et his verbis Christi semetipsum, tacitè ipsi Ioanni præfert, interim ad ipsius Ioannis testimoniū alludēs. Hic enim dixerat: Qui post me uerturus est, ante me factus est: quia prior me erat. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et iterum: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datū de cælo. Ipsi vos mihi testimoniū perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum, illum oportet crescere, me autem minui. Qui de sursum venit, super omnes est. Et apud alios Euangelistas Christus ipse se vocat minorem in regno cælo.

Vide August. con. aduersa. legis lib. 1. cap. 5

Ioan. 3

Ioan. 3

cælorum. i. regno gratiæ, &c. Nolum⁹ hic repetere quæ super Matthæi euangeliio diximus, sed ad intermissum ordinem redire volumus.

Et omnis populus audiens, & publicani, iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis. Pharisei autem & legis periti, consilium Dei spreuerunt in semet ipsos, non baptizati ab eo.

Sive hæc Euangelista historicè dicat, sive ex persona Christi, incertum relinquitur: at sensus non admodum incertus est. Idiotæ enim, humiles, & peccatores, qui videbantur à vera pietate alienissimi, & à scientia legis longè sentire, illi, inquam, amplexi sunt Dei beneficentiâ, & verbis admonitorijs Baptistæ crediderunt, agnoscentes suam iniquitatem, & Dei iustitiam, baptizari se permiserunt in Iordanis flumine. Rursus Pharisei, Scribæ, atque legis periti, quos oportebat hæc maximè intelligere (vt quæ oraculis prophetarum fuerant prædicta & promissa) quicq; videbatur legis columina, aspernati sunt oblatam Dei benignitatem, spreueruntq; modum hunc saluationis qui Deo placuit, nec dignati sunt semetipsos Baptistæ manibus submittere. At hac improbitate nihil incommodarunt Deo, sed suis ipsorū miseris animabus. Hoc em̄ significare voluit dicendo: Consiliū Dei spreuerūt in semetipsos, hoc est, in suā ipsorū perniciem. Sic nostro seculo inuentre licet, qui Deo volūt præscribere quomodo debeat populi sui operari salutē, quicq; magna & impietate & temeritate Sacramēta, quæ sunt instrumēta & organa diuinæ gratiæ, nusquam non calūniantur atq; detestantur, nec dubitū est quin hoc ipsum suo maximo malo faciānt. Succurrit hoc loci quod tāquam dictū D. Augustini celebratur. Surgūt indocti & rapiunt cælum, & nos cum doctis nostris mergimur in profundum, &c. Fit enim quod de quibusdam Paulus dixit: Cū se crederent sapien-

tes, stulti facti sunt, &c. Et volentes suā ipsorū constituere iustitiā, iustitiæ Dei non sunt subiecti, &c. Sequitur.

Ait aut̄ Dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad inuicem, & dicentibus: Cantauimus vobis tibijs, & non saltastis, lamentauimus, & non plorastis. Venit enim Ioannes Baptista non manducans panem, neque bibens vinū, & dicitis: Dæmoniū habet. Venit filius hoīs māducās et bibēs, et dicitis: Ecce homo deuorator, & bibēs vinū, amicus publicanorū et peccatorū. Et iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis.

Hoc prouerbium à foro sumptum Dominus Iesus accommodauit ad Iudeos obstinatos, qui nec Ioannis austeritate prouocati sunt ad timorem vindictæ diuinæ, nec comitate beneficiæque Iesu Christi, Venit em̄ Ioannes, singulari vitæ austeritate poenitentia prædicās, & poenitentia præbēs exemplū, neq; pane vescēs, neq; vini vsum habēs, in deserto viuēs, cameli pilis tectus, zona pellicea cinctus, id quod in superioribus auditū est. His tñ rebus Pharisei, & alij quos supra taxauit, nihil sunt compositi ad poenitentia, sed potius cū deberēt relinquere peccata, peccatis peccata addiderūt, nō imitantes, sed calūniantes Baptistā. Dicebāt em̄: Dæmoniū habet, caret sensu cōmuni, nō est verè naturalis homo, &c. Quæris vbi hoc dixerint de Ioāne? In alijs Euangeliij locis nō inuenimus, nec tñ audemus, nec cogitamus Christū dicere mendacē. Sicut enim non sunt perscripta omnia Christi & suorum discipulorū beneficia, ita & illorū maledicta & malefacta non sunt examusim perscripta. Porro Christus venit māducās & bibens, hoc est, consuetis hominum cibis vtens, & familiariter cum omnibus conuersans, imō longè diuersa via ab ea quam Ioānes ingressus

fuit

fuerat incedēs: Quid porro profecerit apud impios Phariseos, obscurū non est. Dicebant enim: Ecce homo deus rator jac vini potor, amicus publicanorum & peccatorum: Sic ergo nec tibijs, nec lamentationibus aliquid profectum est, hoc est, nec ieiunantes, nec comedentes Phariseis placuerunt. Iesunat Ioannes, malè audit: comedit Christus, & malè audit. Si pharisei eos amant, & eos libenter cum obedientia audiunt, qui corpus suum ieiunantis & fame castigāt, quare nō audiūt Ioannē, cuius omnino & mirabilis & magna fuit abstinētia? Si autē tales amat cōcionatores qui nihil singulare præ se ferunt, sed cum omnibus familiariter conuersantur, habēt quæ audiat, Christū. Porro morosis & impijs illis phariseis, nemo sufficiens est, verū suo maximo malō. Suo enim iudicio condemnantur, quum vtrumq; vitæ institutū & commendāt & vituperāt. In eo enim quod Ioannis austeritatem calūniantur, Christi humanitatem laudabile esse testatur: In eo porro quod humanitati Christi contradicunt, Ioānis institutum cōmendant. Ceterū forsā æquo prolixior sum hoc in negotio quod non omnino obscurum est, maxime si ad iudicia quorundam hominū huius ætatis respicias. Fit enim plerūq; vt qui hoc in illo laudēt, in alio vituperet, cū tamen vtrinūq; par sit cōditio: Exempla sunt odiosa, ideoq; ab his abstinēo. Porro quomodo sapientia (Dei intellige) iustificata sit ab omnibus filiis suis, pauca aperiendum est. Nihil enim his verbis aliud vult ostendere, quàm Ioānis & Christi prædicationem, & disparem conuersationē, nō omnino fuisse frustraneā: Licet enim apud Phariseos nihil profectū fuerit, tamen apud filios Dei nihil frustra tatum est, hī enim agnouerunt tā dispar vtriusq; institutum Deo esse compositissimū. Huc pertinet quæ alibi leguntur de ouibus quæ audiūt vocem

pastoris, eumq; sequuntur, quo exit, & quo intrat: Animalis aut̄ homo non percipit ea quæ sunt Dei, nec potest intelligere, &c. Sic filij Dei, nō calūniantur Dei sapientia, sed multo magis cōmendant, sciētes quia quod stultū est Dei, sapiētius est hominib⁹: Phariseis aut̄ nihil nisi quæ ipsi & dicunt & faciunt, placet. Non recipit stultus verba prudentiæ, inquit Salomon, nisi dixeris ea quæ versantur in corde suo, &c.

Rogabat autem illum quidā de Phariseis, vt manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei discubuit.

En o bone, mirā Phariseorū impudentia: Non ita pridē Christū dixerūt hominē comedonē, & vini potorē, & ita eundē vocāt ad cōuiuiū: Accedit Iesus, nihil moratus illorū inuidiā, sed paratū pendens illorū calūniantis libidinē. Habebat enim Iesus cibū in hoc conuiuiō manducandū, quē Pharisei nō nouerant: Immo nihil temerè nihil præter expectationem, sed omnia iuxta sapientissimū Dei consiliū sunt. Sic enim dispositerat Deus pater cælestis, vt in celeberrimo conuiuiō, in cōspectu etiam tumidorū Phariseorum, apertissimo exemplo demonstraretur, q̄ verè dixerit Christus, à Phariseis contēni Dei sapientia, eandē verò à filiis Dei honorari ac iustificari. Inuitat ergo Pharisei Christū, ignorans quid spectaculi visurus esset. Inuitatus Christus venit, non ignorans quid se facere oporteat.

Et ecce mulier que erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod Iesus accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrum vnguenti, & stās retro secus pedes Domini, lachrymis cepit rigare pedes ei⁹, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius; & vnguento vngēbat.

Quæcumque hic dicuntur, vel sole meridiano clariora sunt, nisi quis hic velit inaniter disputare, quot nam fuerint mulieres quæ in Euangelio leguntur diuersis in locis vnxisse Dominū.

B b iij Sunt

Sunt qui duas tantum, Sunt etiam qui tres volunt fuisse: at de nomine nulla est quaestio, sed de exemplo historiae. Et profecto egregium hic cernitur exemplum poenitentiae: Quis iam desperet? Sed de hoc in sequentibus: Imo quis peccantem fratrem non patienter feret, quum ex maximo peccatore, vix verè pius fieri possit? Quis es tu, inquit Apostolus, qui iudicās alienū seruum, &c. Potens est Deus rursus erigere lapsum: An non hic videmus mirabilem animi mutationem? Quale spectaculum? Mulier quae suis sceleribus hoc promerita fuerat, vt etiam inter alias peccatrices ipsa vel sola peccatrix nominaretur, venit in aedes Pharisaei. Quid huic negotij cum muliere, cum peccatrice? Nihil, nec tua gratia venit o Pharisae, nec tu illam inuitaueras. Audiuit Dominum Iesum fontem scilicet omnis bonitatis in aedibus tuis recumbere, & ideo venit. Quid factura? Non vt instar Marthae mensis ministraret, non vt vel Ganymedis vel Hebes, vt in fabulis est, fungeretur officio, sed vt apud fontem gratiae, peccatorum suorum ablueret maculas. Nec est quod impudentem velis dicere, quod non vocata accesserit ad conuiuium: nec enim erubescunt infirmi medicis ostendere vulnera. Sed rursus ab ipso capite ordiamur historiam. Mulier erat in ciuitate peccatrix, vtique in ciuitate Hierusalem, mulier famosa, mulier non bonae famae: Quae nam fuit illa? Quo vocata est nomine? Quid tua refert, o pessime delator: An te iuuat traducere, quam Lucas nominare noluit. Profecto hic perstringendi nobis forent sceleratissimi illi delatores, qui nihil magis student, atq; fratrum traducere malefacta: nec contenti sunt aperuisse scelus, nisi addiderint & personam & locū, & omnes circumstantias, &c. Sed valeant pessimi homines illi: Tu vide Lucam quam circūspectè omnia agat. Duo hic

Rom. 14

sunt quae occultare noluit, quonia occultari nō debuerunt: Misericordia scilicet Christi, & peccatricis poenitentia. Haec autem sic refert, vt medicū indicet, malehabentis nomen silētio praetereat, voluit enim scribere historiam, nō proximi proscindere famam. Habes ergo iā cur noluerit hic nominare mulierem. Haec itaq; mulier, vbi cognouit quod Iesus accubuisset in domo Pharisaei, accessit. Videtur hic innuere Euangelista, quod mulier illa plurimū sollicita fuerit, quibus medijs posset ad Christum venire, nec aliunde potuisse inuenire occasionem, nisi recumbentē accederet. Accedit ergo in aedes Pharisaei, non ignara, quanto fastu soleat Pharisaeicum hoc genus auersari peccatores, quum ipsi inuis grauioribus maderent vitijs. Attulit autem secum delicias suas, nimirum delicatum vasculum vnguentarium, quod ob leuorem, qui obstat quo minus apprehendi possit, Alabastrum appellant: Attulit aut vt quod prius fuerat dedicatū mūdi vanitatibus, & instrumentū peccati, fieret iam instrumentum poenitentiae. Olim autem qui voluptatibus carnis seruiebant, vnguentis impendio delectabantur: nostro seculo pretiosis vtuntur aquis, ita vt voluptas non sit sublata, sed potius mutata. Porro quonia lecti triclinij prohibebant bonam poenitentē, quo minus corā se prouolueret ad pedes Iesu, stetit à tergo, & quod licuit, coepit lachrymis rigare pedes Iesu, & hos sic lachrymarum imbre lotos, non linteo aliquo, sed capitis sui capillis tergebat: nec his contentus mirus peccatricis amor, lotis & extersis pedibus desigebat oscula, sicq; omnia quondā inhonestae voluptatis instrumenta vertit in obsequiū illius, qui solus remittere potuit, quod peccatū fuerat. Quis autē dubitet quin mulier peccatrix, multis modis Deū, vnguento, oculis, crinibus, & ore offenderit? Sed iam omnia haec Deo dicata sunt:

Et

Et profecto veræ poenitentiae est, vt perpetrata vitia, virtutibus compensentur illis contrarijs: vt qui prius blasphemauerit, iam benedicat: qui prius aliena rapuit, iam propria lubenti animo aliis impartiat: qui prius impudicus, iam sit castus, &c. Breuiter, ex Apostolo, quod volo audiemus: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiae, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete vestra membra seruire iustitiae, in sanctificationem. Sed videamus quid interim hospes illa Simon ad haec.

Rom. 6

Videns autem Pharisaeus qui vocauerat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta, sciret vtique quae & qualis est mulier quae tangit eum, quia peccatrix est.

Hic Pharisaeus ex se metitur omnes: & quoniam Pharisaeica iustitia tumebat, eandem in Christo esse putabat. Porro hoc hominum genus existimabat homines sanctos pollui, si cum peccatoribus quocunq; modo commercium haberent. Hinc est quod à foro recedentes simul atque sese receperissent domum, statim lauabant semet ipsos, vt purificarentur: id quod ex Marco olim accepimus. Verum quid ad haec Paulus? Omnia, inquit, munda mundis. Immundis autem & coinquinatis nihil est mundum: sed polluta est illorum & mens & conscientia. Externa illa cohabitatio, & mutua conuersatio per semetipsam neminem improbum reddit: at prauus animus, vbi cunq; fuerit, sibi similis existit. Habitaui in Sodomis Loth. Gen. xix. & vt D. Petrus ait, aspectu & auditu iustus erat, habitans inter eos, qui de die in diem animam iusti iniquis operibus cruciabant, &c. Et D. Paulus alibi dicit: Si quis non velit omnino conuersari cum impijs huius mundi, hunc de mundo hoc debere exire: sciebat enim fraudi dubiè vbiq; bonos & malos inueniri.

Marc. 7 ad Tit. 1

Gen. 19 2. Pet. 2

1. Cor. 5

Philip. 2

Et de Philippensibus tamē dicit, quod in medio nationis prauae & peruersae

luceant, sicut luminaria in mundo, vrbum vitae continentes. Proinde non est quod puret Pharisaeus Christū coinquinari tactu mulieris, & dicat: Hic si propheta esset, &c. Scilicet coinquinatur, iuxta Pharisaeicam iustitiam, si quis tigitur à peccatore aliquo infami, aut à publicano aliquo, aut si quis immeritò pius traducit, si quis famam proximi proscindit, si quis in maioribus peccatis existens, eos qui minus peccauerunt praese cōtemnit, si quis, inquam, talia facit, nullam coinquinationē voretur. Certè Pharisaeus hic non compatitur mulieri, non amat poenitentem, de Christo incipit malè cogitare, nec tamen vllum putat se propter hoc habere peccatum, Christum autem peccare existimat, eam tantum ob re quod permittit se tangi à peccatrice. Sic, si lubet, increpa medicum, qui aegrotū tangit vt curet: & lauda eos qui aegrotantem nec inuisere dignantur. Sed suffecerit, haec de Pharisaei stulta iustitia & impia hypocrisis dixisse.

Et respondens Iesus dixit ad illum: Si mō, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister dic. Duo debitorum erant cuiusdam foeneratori, vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriusq;. Quis ergo eum plus diligit? Et respondens Simon dixit: Aestimo quia is, cui plus donauit. At ille dixit ei: Rectè iudicasti.

In rebus proprijs plerunque caecif sumus, in alienis autem plus æquo osculati, vnde fit, vt raro quae recta sunt iudicemus, sed iuxta quod affecti sumus, ita etiam iudicamus. Ad hoc arguendum plurimum faciunt parabola, quando scilicet sub aliena persona, nobis nostrae proponuntur iniquitates iudicandae. Sic Dauidi adultero proponitur parabola de duobus hominibus, quorum alter plures oues, alter vnam tantum habebat: pauper porro

à ditioni opprimitur, vim patitur, sua sibi auferuntur. Dauid iudex constitutus semetipsum imprudens condēnat. Idipsum in multis euangelicis parabolis à Domino Pharisæis propositis patet. Et in hac parabola Simon proprijs verbis capitur, & vt phreneticus, fune quo ligetur, in collo portare deprehenditur. Nec dubium est, quin longè aliter iudicasset, si apertioribus verbis re audisset, hoc est, si dixisset Christus: Simon, vter me plus amat, tu ne, an peccatrix hæc? Profecto Simon non passus fuisset se postponi mulieri: verum parabolam audiens, & quo tēderet ignorans, contra semetipsum fert sententiam. Porro parabola nulla expositio ne opus habet, vt quæ per semetipsam aperta est. Omnes enim qualescunque sumus, Dei debitores sumus: hic quidem plus, alius minus debet. Sed quantum quisque debeat, siue plus siue minus, nemo per semetipsum potest solvendo esse, sed omnes egemus gratia Dei, clamantes: Remitte nobis debita nostra, &c. Arguit autem hic Dominus præsentem parabolam, se verè esse prophetam, imò prophetarum dominum, Dei filium, & scrutatorem cordium, quādo ad stultas & impias Pharisæi responderet cogitationes. Postremò quoniam Christus illius probat iudicium, dicēs: Rectè iudicasti, docemur veritatem à quocunque prolatam, non contemneret ex odio, vel personæ paruitate. Veritas Dei est, qualemcunque tandē habeat possessorem. Iam audiemus ad quid Christus parabolā proposuerit.

Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terxit.

Iam palam fit, vter mulierem hanc propius agnoscat, Christus ne an Pharisæus. Hic antè dicebat: Si hic, Christus scilicet, esset propheta, sciret vti quæ

& qualis esset ista mulier. Iam autem audit à Christo: Vides tu ô Pharisæe, hanc mulierem? Nouerat quidem pharisæus mulierem ex facie, nouerat ex nomine, nouerat ex malo facinore, & sic potuit agnosci à multis alijs. At Christus nouerat mulierem hanc ex corde, sicut à nemine alio agnosci potuit, nisi à solo Deo, qui predicatur solus probare renes & cor, & scire quæ in homine sunt. Igitur qui mulierem propius nouerat, alij manifestiorem facit, exemplis demonstrans mulierem hanc non esse peccatricem, sed penitentem potius, & Christum plus amare, quàm amet illum Pharisæus. Vides hanc mulierem, inquit Christus ad Pharisæum, Putas ne mihi ignotum quæ & qualis fuerit? Nolumus referre qualis fuerit: sed tu considera qualis iam sit, nimirum non contemnenda, sed multis nominibus tibi anteponenda. Intraui enim domum tuam, quoniam intraueras me, neque tamen mihi aquam ex more dedisti, ad lotionem pedum, cum tamen non pluris constitisset. At mulier hæc lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terxit. Tu minora non dedisti, hæc potiora non negauit. Neque enim vsquam pretiosior aqua inueniri potest, quàm sint lachrymæ hominis penitentis, & desistentis peccata sua. Flæ enim tantam habent virtutem, vt si ex penitenti corde proueniant, omnia in vniuersum peccata abluant. Hæc aqua quāto pretiosior est, tanto minus reponenda est: non enim alium habet vsum, nisi vt effundatur. De hac pretiosa aqua in psalmis dicitur: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Et iterum: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Et rursum: Potum meum cum fletu miscui. Et Hieremias: Defecerunt, inquit, in lachrymis oculi mei, & oculi mei caligauerunt. De lotionem pedum non est vt multis disputem, quoniam

iuxta

iuxta morem Palæstinorū peregrinis lauabantur pedes: id quod in historijs Abrahæ & Loth videre licet.

Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos.

Et hoc veterem respicit morem, imò non veterem, sed solum à patrijs moribus alienum. Certè in epistolis Paulinis non rarò fit mentio osculi sancti, & osculi pacis, quod beneuolentiæ & appetæ amicitiae fuerat symbolum. Et hæc in multis regionibus in congressibus, amici amicos osculo excipiunt. Exprobrat itaque Christus Pharisæo, quod nec consuetis quidem amicitiae symbolis vsus erga se fuerit: Peccatrix autem omnem amicitiam & beneuolentiam exhibuerit. Tu mihi, inquit, non osculatus es vel semel genas, id quod nec publicis peregrinis denegatur: hæc autem non genas, sed pedes osculara est, nec hoc obiter, nec semel tantum, sed ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos.

Oleo caput meum non unxisti, hæc autem unguento unxit pedes meos.

Et hoc quod de oleo dicitur, gentilitium est, id quod ex alijs etiam Bibliorum historijs intelligimus. Surrexerat enim Dauid olim, audiēs filium quem ex Bersabæa sustulerat mortuum, faciem lauabat, & caput suū ungebatur. Et in Matthæi euāgelio legitur Christum dicere: Tu autem cum ieiunas, faciem tuam laua, & unge caput tuū, ne videare hominibus ieiunans, hoc est, omnia facito quæ hilaritati conueniunt. Loquitur ergo Dñs ad Pharisæum: O Simon, tu ne vulgari quidē oleo unxisti caput meum, quod officij vulgò præstatur conuiuis quibuslibet: hæc pedes meos, id est, abiectionem meam partem, pretioso unguento perunxit. Differentia est inter caput & pedes, inter oleū & pretiosum unguentū. Tu nō exhibuisti capiti, quod illa pedibus.

Propterea dico tibi, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autē minus dimittitur, minus diligit.

Quoniam iam vides, inquit, apertissimis & solidissimis argumentis, quantum me diligat mulier hæc quam peccatricem vocas, dignum est, vt suam operam non collocarit frustra. Itaque quoniam dilexit multum, meritò ei multa peccata remittuntur. Noli itaque iam perpendere quantum peccarit, sed considera quantum amet. Quo enim grauius peccauit, hoc sibi magis displicet, ac me, cuius gratuita clementia est à peccatis liberata, vehementius amat. Porro cui minus remittitur, minus diligit. Hoc est, qui se iustum esse putat, nec multum habere quod ipsi ignoscat Deus, frigidius amat. Clarius dicam. Qui magnitudinem peccatorum suorum agnoscit, horumque se remissionem à Deo impetrasse confidit, magis diligit Deum, quoniam magnum beneficium se sentit à Deo accepisse. At qui putat se nihil à Deo accepisse, idem putat se Deo aut nihil aut parum debere. Hoc etiā in infirmis & medicis hulus mundi cernitur. Qui à leui morbo medicum liberauit, non putat se tantum debere medico, quantum alius qui grauius laborauit, &c.

Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata tua. Et cœperunt qui simul accumbant, dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

Satis superque iam misera peccatrix morbum suum medico visendum exhibuerat, satis fiduciam quam in medicum habebat, demonstrauerat: tempus itaque erat, vt absolueretur, vt consolationem acciperet, ab eo qui pater misericordiarum & Deus totius consolationis dicitur. Nouerat Christus huius morbo decentem medicinam, scilicet, vt nō habet donaret debitum. Absolutum itaque

CAPVT VIII.

itaqueam Christus dicens: Remittuntur tibi peccata tua. Hic non possunt amplius se continere Pharisaei, quin suam prudentiam ostendant, quin quid de Christo credunt, aperiant. Cogitant itaque intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? En blasphemiam. Volunt dicere: Iesus Nazareus fabri filius, homo peccator, Sabbathi transgressor, epulo, amicus publicanorum, sibi vedicat quod solius Dei est. Qui ipse peccator est, aliis peccata vult remittere. At Dominus Iesus nihil moratur Pharisaeorum malitiam, nec reddit rationem suorum dictorum: sed mulieri dicit: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Incredulitas Pharisaeos perdidit: at fides mulierem saluam fecit, sic ut quae paulo ante peccatorum premebatur pondere, turbataque habebat conscientiam: iam haberet peccatorum veniam, & quietam conscientiam. Iam hic quidam disputant, cui nam debeat acceptum ferri remissio peccatorum, fidei ne, an dilectioni, an poenitentiae? Poenitentiae operavidimus? fletu ac lachrymis plena. De dilectione primo loquitur Christus: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. De fide porro: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Quid ergo dicemus? Fide agnoscit quem diligeret, & eum dilexit, in quem, ut in omnium seruatore crediderat. Quoniam autem videbat se illum peccando offendisse, eundem studet poenitendo placare. Tantum voluit hic dicere. Praestat enim poenitentiam male commissorum agere, quam de poenitentia longam disputationem instituere. Tu si volēs remissionem peccatorum inuenire, imitate sanctam illam peccatricem, & spe tua minime frustraberis. Sit autem huius capituli finis.

Cui viri tui tribuatur peccatorum remissio

ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella, pradicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliqua quae erant curatae a spiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria quae vocatur Magdalene, de qua demonia septem exierant, & Ioanna vxor Chusa procuratoris Herodis, et Susanna, & aliae multae, quae ministrabant ei de facultatibus suis

Tanta erat Domini Iesu benignitas erga peccatores resipiscentes, quam rumlibet humiles, ut non solum vnam hanc admiserit Mariam ad contactum pedum, verum etiam aliquot fecit circumducere, vnam cum Apostolis suis, ac se suosque harum liberalitate ac ministerio subleuari pateretur. Etenim cum Iesus per omnia comitantibus discipulis suis, quod latius spargeretur semine euangelicae doctrinae, subinde locum mutaret, perambulans per singulas ciuitates ac vicos, ne quid deesset rerum necessarium assidue vagis, & vni negotio inueteratis, comitabatur & Iesu aliquot mulieres, quas vel liberauerat a spiritibus immundis, vel a morbis sanauerat. De gladatione cuius & in proximo capite meminimus, de numero Mariarum, quam ad aedificationem parum facit, silentio praeterire volumus. Non absurda tamen huic negotio intulit D. Caletanus Cardinalis in tentaculis suis. Suffecerit hic & animaduertere, & imitari, quod mulieres illae a Luca nominatae tam fideliter & Christum secutae sunt, & eidem famulatae. Ex euangelica historia certe apertum est, quod nec patientem, nec morientem in cruce reliquerint, eundemque in sepulchro quaesierint. Quomodo tractandi sint exemplo Christi concionatores, quoniam odiosum est, nolim referre, Paulus dixit: Presbyteri duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo, &c. Sed ad contextum.

Cum

Cum autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exiit qui seminavit seminare semen suum, & dum seminavit, aliud cecidit secus viam, & conculcatus est, & volucres caeli comederunt illud. Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortae spinae suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Haec dicens clamabat: Qui habet aures audiendi audiat.

Quoniam Dominus ipse parabolarum huius interpretationem aperiet, superfluum fuerit nos de illa plurima dicere. At moralem hinc licebit haurire doctrinam, scilicet ne caelum, quod dicitur, terrae misceamus, etiam si quod erogamus non redeat cum duplici faenore. Neque enim delectatur Christus, si diuites ditioribus beneficiant, ut quibus sperant retributionem: sed vult ut pauperibus, qui rationem benefactoribus suis reddere non habent, bene fiat a ditioribus. Aliam item doctrinam eruere licebit ex verbis Euangelistae, nimirum ut non simus frigidi & segnes auditores verbi, sed multo magis properemus ad Christum, eiusque verbi praecones. Nemo via esse velit, nemo petra, nemo spinosus ager, sed bona terra: hoc pacto, prompto ridetique animo, bene culto & subacto agro, semina mandabimus. Quod si lapidosum & incultum viderimus, dabitur veniam, si illic serere recusabimus. Summae namque dementiae est, semina in incultam terram facere. At si quis viderit terram seminis bene capacem, si viderit sementem magno prodire cum faenore, non potest fieri quin agricola magnam sentiat laboris alacritatem. Certe Christus, sicut ex Matthaeo patet, miram praese fert alacritatem in docendo, dicente sancto illo Telone:

In illa die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare. Et congregatae sunt ad eum turbae multae, ita ut in nauis sederet, & omnis turba in littore stabat. Quid porro Christus dixerit per similitudinem, auditum est, & non ita multo post a Christo interpretabitur. Quod autem Christus dicit: Qui habet aures audiendi, audiat: obseruandum est, quod vbicumque haec admonitio interponitur, mysticum esse manifestum est quod dicitur. Et quoties his sermonibus commonemur, ad dictorum intelligentiam prouocamur.

Interrogabant autem eum discipuli eius, quae esset haec parabola. Quibus ipse dixit: Vobis datum est, nosse mysterium regni Dei, caeteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

Haud dubie intellexerant discipuli verba parabolarum a Domino propositarum, hoc est, intellexerunt rem se ita habere, sicut a Christo praedictum fuerat, scilicet quid ager, quid semen, quid fructus, quidve sator, siue agricola. Quis enim ignorat, non omne semen venire ad frugem? Qua de causa? Semen bonum est, in rustico non est ut requiras vel laborem vel diligentiam. Quis fit igitur, ut vix quarta pars ad frugem veniat? Terra nimirum, siue ager in causa est, dum non suscipit quod fideliter seminatur. Haec, inquam, omnia intellexerant discipuli. Quoniam autem audiunt Dominum adhaerere: Qui habet aures audiendi, audiat, non dubium est, quin cogitauerint Christum hac agriculturae imagine non nihil aliud, & quidem praecipuum quid, adumbrare voluisse. Erant quidem omnes discipuli, omnesque circumstantes auriti: at non omnes audiendi verbum Dei aures habebant. Inuenire enim licebit qui aures habent, quas impuris cantibus, impijs doctrinis, & detractoribus non illibenter locant: at qui verbo Dei au-

Cap. 13

res admoueat, vel eleemosynam petentem libenter audiat, ubi inuenies? Sed satis de hac re. Cæterum interrogatio hæc non est facta à discipulis, simulatque Christus parabolam absoluerit, nec facta est præsentem plebe, sed postea cum soli discipuli cum solo Domino in domo quadam erant. Et hinc discant laici boni, ut quæ non intelligunt, non gratæ à doctoribus quærant. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, ait Dominus per prophetam. Quid enim proderit identidem vel legere, vel audire, nihil tamen intelligere? Dicam cum Chrysostomo: Quis vestrum, respondete quæso qui assistitis, vnum, si exigatur, psalmum potest memoriter edicere, aut quamlibet diuinarum scripturarum alteram portionem? Nullus omnino est, &c. At Iudæorum pueri non ita indocti sunt, quin aliquam possint ostendere fidei suæ rationem. Itaque quod ignoras obone, ne pudeat te discere: habes in hoc quos imiteris Christi Domini nostri discipulos. Iam quid interrogantibus discipulis Dominus responderit, audiamus. Vobis datum est, inquit, nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant. Habent aulæ regum arcana sua, quæ ceulantur plebeis, & ab aulæ consortio alienis. Habet & Euangelij regnum secreta sua, non temerè cuius proferenda, sed ita proponenda, ut ab iis tantum cernantur, qui sunt aulæ domestici.

Matt. 7. Nolite, inquit Christus alibi, proicere margaritas ante porcos, nec detis quod sanctum est canibus. Et fidelis Domini seruus familiæ, non alienis, cibaria dat suo tempore. Quod si alieni in familiam Domini venerint, tunc tandem merito fient mensæ Domini participes. Itaque quoniam discipuli facti sunt domestici Domini, & non per quos olim Dominus obibat sua munia, dignum est, ut intelligant, quæ alijs, sunt

Maia.

Homi. 2
in Mar.

parabolis inuoluta & oblecta. Cæteri enim quoniam adhuc alieni sunt, à familia & discipulatu Christi, indigni sunt qui sublimia illa & sancta audiant: non enim magis æstimant verbum Dei, alioqui per semetipsos interrogassent ex Christo parabolarum apertam intelligentiam. Et longè melius est, veritatem nunquam cognouisse, quam cognitam despexisse. In hunc sensum etiam doctissimus ille Adamantius interpretatur hunc locum, libro Peri archon tertio, ubi etiam cauet, ne quis in huiusmodi scrupulosis quæstionibus æquisimæ Dei dispensationi reluctetur, Deumve perditionis nostræ velit facere autorem. Sed audiamus Christum suæ parabolæ interpretem.

pag. 326

Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant.

Hic, inquit, est sensus parabolæ mysticus: non enim loquor de semine tritici vel siliginis, sed de verbo Dei, de euangelio quod filius hominis seminat in corda omnium hominum, qui tamen non omnes fructificat, sicut agricolæ non omne semen ad fructum prouenit: nonnulla enim seminis pars secus viam cadit, & volucris cæli in cibum fit. Sic etiam sunt qui audiunt verbum Dei, sed Diabolus haud ignarus quid ex frequenti auditione tandem prouenire possit, accedit & tollit verbum de corde auditorum, ne credentes salui fiant. Salui fierent enim haud dubiè, si audita & corde seruarent, & operibus perficerent. Proinde Satanas quos non potest à concionibus prorsus abarcere, eos tamen non permittit verbis corde attendere: sed malitiæ suæ semen habet, hoc cordibus indit, ut sibi fructificent, non Deo. Itaque non temerè Ecclesiæ consuetudo habet, ut con-

conciones à præcibus inchoentur, & præcibus peccatorum generalis confessione, nec non signaculo crucis firmantur. Audis enim hoc loci Diabolus non cessare, ubi verbi Dei studium est: Præmonuit te Christus, caue ne depræderis. Non est tam socors qui admonitus afforè furem vel raptorem pecuniarum, quin diligentius omnia custodiret. Sic enim habet Euangelica lectio: Si sciret Paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. At thesaurus verbi Dei, quoniam omnibus diuitiis præponderat, maiori sollicitudine, anxiorique cura custodiendus est. Non audis furem? raptorem non consideras? Audi Christum, sic dicentem: Diabolus continuo aduolans, sublegit verbum Dei, priusquam inhærescat animo. Fac igitur quod ille qui in Psalmis canit: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Quare abscondit: quoniam timet ne aduolans raptor ille malignus abripiat. An in corde bene absconditum? Utique, si enim inibi probe absconditum fuerit, nulla ratione eripi potest: at qui in aures tantum immittunt, aut solum lingua circumferunt, cito facillimèque perdit. Tu itaque pondera qualis sit thesaurus, quid seruatus proficit, quidue perditus obsit, & cautius post hac age. Propheta ille Psalter canebat: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Et iterum: Dilexi mandata tua super aurum & topazion, &c. Rursum audiamus cælestem Agricolam.

Psalm. 119

Ibidem.

Nam qui supra petram, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum, & hi radices non habent: quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

Sequitur hic alia auditorum pars,

qui & ipsi tantum adferunt fructus, quantum priores, hoc est nihil. Illi patiuntur sibi verbum Dei callidè à Diabolo eripi: hi patiuntur sibi volenter semen verbi Dei extorqueri: Illi volebant incipere credere, hi iam inceperant, sed utriusque nihil profuit. Solet enim Satanas non vno solum modo Christianis negotium facecere: nunc astu & blanditijs utitur, post ut ac persecutionibus, id quod in primitiua Ecclesia apertis & frequentissimis fiebat exemplis. Primum blandis verbis Tyranni conueniebant Christianos, & multos honores, magnæque vim diuitiarum pollicebantur, ut talibus illecti & capti homines fideles, ad idololatriam deficerent. Et non raro sic decipiebant homines: Quod si hæc frustra tentassent, verbis asperis, crudelibusque comminationibus corda fidelium sollicitabant atque tentabant, dicentes: Aut nega aut vapula: & hijs machinis nonnullos à fide defecere fecerunt. Huiusmodi exemplis vitæ sanctorum, & Christiana croonica abundant. Non possum hic silentio transire quod Diuus Hieronymus Stridonensis in vita Diui Antonii retulit: Voti tunc Christiani erat, inquit, pro Christi nomine gladio percussus. Verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirit, animas cupiebat iugulare, non corpora, &c. Addit Diuus Hieronymus duo exempla, de duobus adolescentibus Christianis, quorum alterum dirisissimis tormentis, alterum vero nephandissimis libidinibus vincere satanas tentauerit: Sed longiora sunt quam ut hic referri possint. Ad contentum itaque redimus, ad eos scilicet qui verbum Dei cum gaudio suscipiunt, & quoniam radices non habent, temporales tantum sunt, & in tempore tentationis recedunt. Neque enim dubium est, quin homines probi

Cc varias

Eccl. 2. varias sint experturi tribulationes: Hinc apud Sapientem dicitur: Fili accedens ad seruitutē Dei, præpara animam tuā ad tentationē. Et D. Petrus inquit: Nolite peregrinari charissimi, hoc est, ne vobis videatur nouum quid accidere, si quando tentationis feruor vos corripuerit: sed communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis, &c. Igitur qui non vult tētari nomine Christi, frustra cōsiones adit, frustra audit, frustra de illis gaudet; quoniam nihil proderit, etiā si quis illa omnia fecerit, nisi quis paratus sit voluntati Dei præponere quicquid huius seculi existit. Proinde nemini satis esse videatur, si audierit verbum Dei cum gaudio, sed sic audiat, vt mente reponat, vt non obliuiscatur, vt nihil pretiosius existimet, paratū sit illius nomine subire durissimam quæstionem. Porro vt sic radicetur verbum Dei in cordibus hominum, nō humanarum virtutum est, sed Dei gratiæ, quæ sola liquefacere potest durissimam corda nostra. Hoc nouerat Salomon dñs: diceret ad populum: Sit dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos neq; propiciens, sed inclinēt corda nostra ad se, vt ambulemus in vniuersis vijs eius; &c. Apud Ezechielem porro pollicetur nobis Dominus cor non durum, inquit, cor lapideum auferā de carne eorum, & dabo eis cor carneū, vt in præceptis meis ambulent, iudicia mea custodiant faciāntque ea, & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deū, &c.

Reg. 3.
cap. 8.

Ezec. 11.

Quod autem in spinas cecidit: hi sunt qui audierunt, & a sollicitudinibus, & diuitijs & voluptatibus vitæ eumtes suffocantur, & non referunt fructum.

Ecce quota pars hominum frustra audit Euangelium? Duo genera auditorum præmissa sunt: iam tertium se-

quitur, quod & ipsum frustra audit. Hoc genus diuitū est, qui cum audierunt, tot voluptatibus ac sollicitudinibus occupantur, vt non possint ferre fructū, vt non habeant tempus reficiendæ miseræ animæ. Qui enim diuites sunt, & Deo & Māmonæ simul & semel inservire volūt. Deo quidē seruiūt in eo quod verbum Dei audiunt, at Mammonæ sic addicti sunt, vt nullum fructū ferre possint, vt nō suppetat illis tēpus obediendi verbo audito. Quid? Inuenire iā licet, qui seruitio Māmonæ sic addicti sunt, vt ne semel quidē verbum Dei accedant: at de his nullā mentionem fecit Christus, vt qui indigni sunt, quorum vlla sit apud Christianos mentio. Vide autem hic tria in verbis domini, primum quod diuitias spinis assimilatur, & quod his addit sollicitudines & voluptates. Qui autē possunt diuitiæ spinis cōparari, quā illæ delectēt, hæ autem pungant! At Dominus qui omnē diuitiarū conditionē nouit, nō frustra illas spinis assimilauit. Et certè spinæ sunt diuitiæ, nullū adferētes fructum, & cohibētes & impediētes alios fructificare: Imo spinæ dictæ sunt propter adnexā sollicitudinem, quæ verè pūgit ac cruciat potius quā delectat. Hinc & nos de homine qui magnis curis angitur, dicimus: Spinis insidet. Ita & diuites verè spinis insident: sic anxij sunt, sic solliciti, sic punguntur, vt nec læti mādūcare, nec quieti cubare possint. Hæc autem sollicitudo non eo tendit, vt diuitijs rectè vtantur, vt rectè ipsas dispensent, sed vt eas vel augeant per fas & nefas, vel illis ad luxum & voluptatem abutantur. Iam verbum Dei non patitur, neque hoc neque illud, sed tubet vt sic omnia possideas, quasi nihil haberes, & voluptates huius seculi, cane & angue peius odias. Deme itaque sollicitudines & vanas voluptates, & diuitiæ tibi non oberunt. Vtere illis ad frugalitatem, & vt decet: hos

Chryl.
2. Thef.
2. Ho. 3.

Chryl.
sto. in
Ioan.
Ho. 18.

hoc est tanquam Dominus, non tanquā seruus, vt ea possideas, non ab his possidearis: Vtere, inquam, illis, non abutaris. Sed suffecerint hæc.

Quod autem in bonam terram: hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum asferunt in patientia.

Ex hac parabola licet intelligere quā verè dixerit Christus: Angusta est via quæ ducit ad vitam, & pauci ingrediuntur per eam: Et multi sunt vocati, pauci verò electi. Quarta enim hominum pars vix obaudit verbo Dei. Illi autem rectè audiunt, qui verbum Dei bono corde suscipiunt, idēque retinent, & in patientia fructificant: At cor bonum est, quod omni malitia vacuum est, cor contritum & humiliatum, vt cum Propheta loquamur, cor quod peccasse pœnitet, quod emendationem iam iam meditat: tale cor, inquam, bonum est, & quoniam audium est & cupidum verbi Dei, auditum verbū retinet, non patitur sibi à Diabolo eripi, sed in corde abscondit. Porro sic absconditum, & sic retentum, non potest non fructificare. Iam & hoc prætereundum non est, quod semen etiam iam enatum & quasi maturum, non omnino liberum est, nec tutum est, sed habet aduersarios & insidiatores non paucos, idēque addit Christus, fructificandum esse in patientia, ne scilicet mundi tēratione frangamur, neq; spe futurorum deficiamus, &c. Sed hac de parabola plus satis.

Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectū ponit: sed super candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen.

Ex capite Matthæi quinto intelligimus hæc Domini verba de accensa lucerna ad Apostolos ipsius pertinere, quos illi & sal terræ & lucem mundi huius nominauit. Quoniam enim Do-

minus supra dixerat Apostolis, vobis datū est nosse mysteriū regni Dei, cæteris autē in parabolis, nūc ostēdit per eos etiā, cæteris aliquādo idē mysteriū esse reuelandū. Nemo, inquit, accendit lucernam, & accensam operit vase, aut sub lectum reponit, sed imponit candelabro, vt qui domum intrant lumē videant: hoc est, Nihil nunc priuatim aut parabolis inuolutum traditur vobis, quod post non sit manifestandum toti mundo: nec quicquam nunc est tā obscurū & abstrusum ab intelligentia rudī, quod progressu temporis nō sit per vos eruendū, & in omniū notitiā proferendū. Sic alibi dicit: Quod dico vobis in tenebris, prædicate in luce: & quod in aurem auditis, prædicate super tecta. D. Augustinus docet hic etiā à Domino cauere, ne quis habēs verbi Dei notitiā, metu aliquo ab illius prædicatione cesset. Vasis enim & lecti nomine carnē, lucernæ verò nomine typicè verbum Dei intelligit. Iā qui verbum Dei ob metū carnaliū incōmodorū retinet, hic certè carnē suā manifestationi veritatis præponit, &c. Facilia sunt hæc, & apud Matthæū illustrata.

Videte ergo quid audiat. Qui enim habet, dabitur illi: & quicquid nō habet, etiā quod putat se habere auferetur ab illo.

Vobis, inquit, videndū est quomodo audiat, nimirū vt nō sitis tantū auditor verbi, sed etiā factor: ergo quod auditis, magna sollicitudine insigatis animis vestris, ne quid excidat aut pereat: Qui enim habet, dabitur illi, &c. Hoc est dicere: Qui auidē accipit intelligentiā mystici sermonis, ac veluti thesaurū diligēter reponit in animo, dignū se declarat cui plura cōmittantur: Qui verò indiligēter thesaurū hūc abscondit, quicquid habet nō fideliter imperat, etiā hoc ipsum quod videtur habere, auferetur ab eo. Eadem verba apud Matthæū exposita sunt, nimirū cap. xij. & ca. xxv. Cōstat certè, quod postq; Deus benignissimus illē, bonitatis suæ

Cc ij multa

multitudinem in nos effudit, & nos re ipsa probè fuerimus vsi, augebitur bonitas erga nos, utpote gnauos & gratos: Contrà fit cum eis, qui cum aliis quid datum fuerat, vel abutuntur, vel non utuntur: faciunt enim contra voluntatè Dei, qui non frustra sua dona largitur, sed ut fructificent per dilectionem ad gloriam ipsius: Hoc enim vult parabola de talentis, cui etiam appens dix illa adiuncta est. Et infra apud nostrum Lucam ca. xij. audiemus. Omni cui multum datum est, multum quaeretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Sequitur.

Venerunt autem ad illum mater & fratres eius: & non poterant adire eum praeturbata. Et nunciatum est illi, mater tua & fratres tui stant foris, volentes te videre. Qui respondens dixit ad eos. Mater mea & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt & faciunt.

Lex Dei docet quidem nos honorare parentes, eosdemque ex animo diligere, illis obedientiam praestare: at ea lex vult ut se, hoc est, cultum Dei, omnibus parentibus, fratribus & sororibus praeferamur, id quod in sequentibus capitulis audiemus. Dominus itaque Iesus ut declararet quam praetiosa res sit Evangelica doctrina, quantaque cura & sollicitudine tradenda simul & accipienda sit: accidit die quodam, ut Iesu docente populum, veniret mater & fratres, hoc est, cognati ipsius, cupientes illum conuenire, de rebus aliquibus familiaribus, nec patebat aditus obstante densitate multitudinis: Quod cum illi nunciatum est, respondet quos maxime amet loco matris & fratrum, auditores nimirum & factores verbi Dei. Quo dicto matrem non exclusit, neque negauit, sed potius numerosae multitudini adnumerauit. Nam & ipsa non solum audiuit sermones eius, sed etiam eosdem custodiuit: capite vndecimo simile quid audiemus,

quando Dominus dicit mulieri plebs beata: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Et apud Ioannem: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatè, & veritas liberos vos reddet: Plus enim amat Christus quae spiritus, quam quae carnis sunt. Huc etiam pertinet quod in superioribus dixit. Quid est quod me quaerebatis? Nesciebatis quia in his quae patris mei sunt, oportet me esse: &c. Obseruandum autem quod verbi minister nec amicorum blanditijs, nec inimicorum iniurijs ab infesturo suo remorari debet. Arguendum enim est, obsecrandum, instandum, oportune & importune, in doctrina tamen (ut non tantum mala detestemur, sed etiam bona doceamus) & patientia, ne quid ex inuidia aut contentione studio fiat. Sequitur.

Factum est autem in vna dierum: & ipse ascendit in nauiculam, & discipuli eius, & ait ad illos: Transfretemus trans stagnum: Et ascenderunt. Et nauigantibus illis obdormiuit: & descendit procella venti in stagnum, & complebantur & periclitabantur. Accedentes autem suscitauerunt eum dicentes: Praeceptor, perimus. At ille surgens, increpauit ventum & tempestatè aquae: & cessauit & facta est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? Qui timentes mirati sunt, ad inuicem dicentes: Quis putas hic est, quia ventis & mari imperat, & obediunt ei?

Nihil horum quae hic legimus, casu factum est, sed omnia illo, per quem, & in quo omnia sunt, praesens finiente contigerunt, ut Christi potentia, & mira fidei efficacia panderentur. Et aperta quidem est historia, verum necessarijs etiam doctrinis repleta. Vide autem, obsecro, quam pulcherrimo ordine omnia connectantur. In praemissis accepimus parabolam

rabolam de faciente sementem & diuersitate agrorum, hoc est, de praedicatione bono, & auditoribus & bonis & malis: adiectum est, quosdam auditores alios tempore tentationis recedere, alios autem blanditijs. Deinde admoniti discipuli ne accensam lucernam, subter lectum ponant, verum quod acceperunt fideliter alijs ministrent. Hijs subsecuti sunt mater & cognati Christi, volentes domini sermonem interrompere: at Christus, sicut annotauimus, docuit omnem congnationem, omnem amicitiam verbo Dei posthabendam. Ex hijs ergo admonemur ne vlla prosperitate, neue vllis blanditijs, a veritatis praedicatione cessemus. Iam porro subsequitur grauis tentatio, iam de vitae periculo agitur, neque tamen desiciendum est. Verbum enim Dei docet, Deum suos non relicturum, sed adiutorem fore oportuno tempore. Hoc quoniam discipuli audierunt, nec tamen firmiter crediderunt, increpantur a domino dicente ipsis: Vbi est fides vestra? Debebant enim discipuli firmam fiduciam habuisse in Christum, ut in eum qui non minus dormiens, quam vigilans suos seruare possit. Non enim dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. Nec potest fieri quin syncerus verbi minister non semper in tuto agat. Is enim qui auditoribus insidiatur, Diabolum putat, ne semen verbi Dei credant, vnde possent saluari, ille etiam haud dubie mille dolis Satori negotium facessit. Immo praecipue Agricola petit, ne aliquo modo ager colatur. Nunquam enim facilius saeuire poterit lupus in gregem, nisi primum dilaceratis canibus. Haec itaque praesenti nauigatione Christus nobis depinxit: nec hoc tantum, sed & alia non minus proficua. Dormit Christus in nauicula, quoniam iuxta humanam naturam, bene operando & praedicando defatigatus fuerat: Hac autem dormitione ostendit, quo labore verbi ministerio instandum sit, ut scilicet non cessemus a diuinis obsequijs, nisi humani nostri corporis imbecillitate auocemur. Ipse enim Dominus cognouit signentum nostrum, cognouit quod durable non est, quod caret alterna requie. Docet item Dominus vnde nostra salus dependeat, nimirum a vigilante Christo: hoc ipso enim altum dormiente, in ianuis periculum habebimus. Perditio tua, inquit, ex te o Israel, at salus tua in manu mea. Porro quod Christus, iuxta quod Marcus scribit, cervicali innixus dormit, ipso dormiente tempestas illa periculosa exurgit, aenigmate quodam Christus depinxit, quantum immineat periculi rebus humanis, quoties hi dormiunt, huius mundi commodis deliniti, qui vices Christi susceperunt. O bone Deus, quam alte & periculosè indormiunt hodie puluillis huiusmodi & cervicalibus Praelati, qui volupratibus dediti, qui regnandi libidine temulenti, qui nimis cogendis affixi, nec gregis commisi curam vllam agunt, nec suae salutis meminerunt, neque tantillum communi periculo commouentur, ut ex perrecti secum cogitent: Quid facio demens? Grex Domini mihi committitur est pascendus, ac propediè ventendum est ad tribunal aeterni iudicis, qui pro his ouibus, quas meae curae commisit, pretiosum suum sanguinem fudit. Quid illi responsurus sum? &c. Iam quod mare & venti obediunt Christo, argumentum est diuinitatis in Christo latentis. Et de hoc dictum est in Psal. lxxxviij. Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Et iuxta patientissimum illum Iob: Ipse posuit mari terminum arenam dicens: Usque huc procedes, & non amplius, & hic constringes tumentes fluctus tuos: Iob, xxxviij. Sed longius forsitan progredior ab instituto, ad contextum itaque redeo. Quae hoc loci desiderantur, in Mattheo & Marco inuenire licebit.

Mat. 9.
Mar. 6.

Et nauigauerunt ad regionem Gerasenorum, quae est contra Galileam. Et cum de naui egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat daemonium iam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis. Is ut vidit Iesum, procidit ante illum, & exclamans voce magna dixit: Quid mihi & tibi est Iesu fili Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas.

Tentatio tentationem excipit. Qui enim vix à naufragio liberati sunt, iam humani generis hostes in misero homine obuiam habent. De Gerasenis, Gadarenis, vel etiam Gergesenis non libet vllam mouere quæstionem. Quid factum sit quærimus potius, quam vbi factum sit quod narratur. Et certè miserum hoc fuit spectaculum, nec est in tota historia daemonium crudelius. Domicilium habebat in monumentis, eo quod ligatum sæpe cathenis & compedibus omnia discerpisset. Per montes item discurrens, & vias impediuit, ne quis ibi transire posset. Clamauit & concidit se lapidibus, veste etiam carès. Nihilominus ut vidit Iesum eminens, accurrit, & adorauit eum, dicens cum clamore magno: Quid mihi tecum est Iesu fili Dei altissimi? Adiuro te per Deum ne me torqueas. Quare occurrit? Quare adorat, qui ipse in monte à Christo adorari cupiebat? Timor coeget, quo timuit, ne se Dominus precipitaret in abyssum ad grauiora, quam hic habebat tormenta. Vnde tam est sermone perplexus. Feroculus enim est initio, dicens: Quid mihi tecum est? Deinde veluti adularur, dum tam egregio exornat titulo: Iesu, inquit, fili Dei altissimi. Tandem ad vim confusgit. Adiuro te, inquit, ne me torqueas. Cognouit igitur Iesum tortorè suum esse, fortiorem, inquam, se, & potestatem habentem deliciendi ipsum vsq; ad inferorum æterna supplicia. Ideoq; me-

tuebat fortè diem illum adesse, quo oēs daemones qui iam vel in mundo vel in aere vagantur, æternis sunt addicendi supplicijs, malorū omnium quibus hic affligunt homines poenas daturi. Iam quid responderit Iesus, audiamus.

Precipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat eum, & vinciebat cathenis, & compedibus custoditus: & ruptis vinculis agebatur à Daemonio in deserto. Interrogauit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio, quia intrauerant demonia multa in illum. Et rogauerunt illum ne imperaret illis, ut in abyssum irent.

De hoc tam diximus, declarant enim hæc omnia potentiam Christi, & militiam, imò etiam timorem Satanæ. Qui enim aduersus omnes homines ferocissimus fuerat, vix audeat aduersus Christum mutire, nec quicquã ambire, nisi misericordiam, quoniam scit virtutem suam nihil esse aduersus potestatem Christi: non enim nunc solùm expertus est Satanæ Christi potestatem, sed iam olim multis in locis. Supra audiuius, quod Christus septem demonia eiecerit ex Magdalena, quodq; etiã alios liberarit à spiritibus immundis. Ad hoc autem non habet opus Christus vllis vinculis, cathenis vel compedibus, vniuersam Diaboli machinam vnico conuellit verbulo. Sed quid loquimur de potestate Christi in Satanam, cum postea eiectus sit nequã pernitiosus per apostolos, solo Iesu audito nomine? Hoc enim testatur Lucas in actis, & alibi veniunt discipuli dicentes: Quia etiam demonia subiciuntur nobis, &c. Et iterum: Christus dedit discipulis suis potestatem super oia demonia, & ut etiam languores curarèt. Quod porro Christus exquirat nomen Dæmonij, & audiat legionem immundorum spirituum intrasse hominem, declarat miseriam hominis, qui tot malos

los habuit hospites apud se, & Christi aperit potestatem, qui non minus potuit eicere legionem dæmonū, quam vnicum dæmonem.

Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in montibus, & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi, & permisit illis. Exierunt ergo demonia ab homine, & intrauerunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.

Duo hic præcipuè notanda sunt, id quod & in alijs Euangelistis admodum nimirum & dæmoniorum imbecillitas, & eorundem erga genus humanum inuidia & malevolentia. Non enim possunt quod volunt. Volunt autem quæcunq; homini aliquo modo perniciosa esse possunt. Vtrunque in historia Iobi inuenire est, scilicet quantum possit, & quantum velit. Certè non alia ratione petierunt porcos intrare, nisi ne sine hominum damno abire cogerentur. Sy vvolten ein besetz geben: simul etiam declarant, in quorum hominum corporibus habitare delectentur, nimirum qui semper versantur in luto peccatorū, neq; volunt emendare vitam suam: & haud mirum est, si hi obnoxii fuerint dæmonibus, & sic tandem immergantur omnibus malis, qui sic pecuinis affectibus feruntur, ventrem suum pro Deo habentes, nihilq; differetes à porcis. Porro quod Christus permisit eos intrare in porcos, voluit indicare hominibus illius regionis, quanta mala illis inferre potuissent dæmones, nisi diuina benignitate prohibiti fuissent. Potuisset Christus eadem facilitate permitttere ut intrarent in alios homines, sed noluit. Interim confirmamus spem nostram, cum videmus dæmonem nullam habere potestatem, nisi permittente Deo. Et cur, inquis, Christus precibus dæmonum annuit, vnde facere potuerunt tantum damnū?

Cur procurante Christo Gadarenis tantam passi sunt iacturam? Ad hoc dicimus, quod immeritò passi non sunt. Nam vel fuerunt Iudæi, vel fuerunt Gentes. Si Iudæi, non licebat eis habere porcos contra legem Dei, proinde rectè vltus est Christus legis paternæ contemptum. Si Gentes iterum probè vltus est, contemptum sui, quem nouit futurum post tantum virtutis suæ in liberando dæmoniacò beneficium. Tum quod aded nihil charitatis erat apud illos, ut porcos præferrent salutem dæmoniaci, quamuis illos iam amisissent. Sed quid sumus prolixi in excusando Dominum cæli & terræ? Nam qui habet potestatem super homines, quid ni haberet etiam in porcos? Immittit famem, bella, pestem, & cogimur dicere, peccata nostra sic commeruisse. Similiter dicendum de tepestate, quæ frumenta, vina, armenta, pecora perdit & absumit. De morbis quoque, qui & porcos, & reliquas quæ nobis sunt vsui bestias ingenti perimunt numero, idem sentiendum. Neq; fuit hic tantum damnū, quin quod factum erat bonum incomparabiliter esset maius. Nimirum non vnus erant porci, sed multorum, quocirca facilius poterant ferre iacturam. Beneficium verò tantum fuit, ut nemo non salutis commodum inde potuisset accipere, modò voluisset. Discere nanque valuissent, Christum esse potentem super Dæmonia, fortemq; victorem eorū à quibus nobis omnia mala tum animæ tum corporis parantur. Sed cesso excusare nunquam verè accusatum.

Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in villas. Exierunt autem videre quod factum est: & venerunt ad Iesum, & inuenerunt hominem sedentem à quo demonia exierant, vestitum ac sana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nunciauerunt autem illis & qui vide-

rant, quomodo sanus factus fuisset à Legionem. Et rogauerunt eum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis, quia magno timore tenebatur

Fuga pastorum Gerasenis occasio salutis erat, sed illi non intellexerunt. Oportebat enim mirari virtutem saluatoris, & credere ei: at illi rogauerunt eum, ut ab ipsis recederet. Timuerunt enim ne quo pacto etiam aliud damnum paterentur, quando quidem porci periissent. O miseros homines, qui malunt salutem porcorum quam hominum: Imò qui malunt porcos, quam Iesum seruatore. Vereor, vereror, mundus hic quam plures eius generis habeat, quibus maior est cura porcorum, quam liberorum: maior cura ventris, quam animæ: qui potius eligunt eos qui porcos vita & moribus referant, quam qui Christum exprimant. Et sæpissimè fit ut malignos inuitemus, pios porro excludamus. Sed vide quibus exemplis Gerazeni prouocantur, ut Christo credant. Nouerant miserisimum spectaculum quod iam diu in obsequio pertulerant: audiunt liberatum, vident vestitum, & sana mente ad pedes Iesu sedentem. Habent eius testes & pastores, & Christi comites. Et cum debebant obsecrasse Iesum ut ad se diuerneret, suamque potestatem magis ac magis exereret, rogant eum discedere.

Ipsè autem ascendens nauim reuersus est. Et rogauit illum vir à quo demonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per vniuersam ciuitatem, predicans quanta illi fecisset Iesus.

Docuit hoc exemplo præter cætera Dñs Iesus, nullis quamlibet impiis non esse offerendam Euangelij gratiam. Inuitis tamen & aspernantibus non esse obtrudendam, sed rursus ita discedens

dum ab illis, ut scintillam aliquam relinquamus pietatis, olim fortassis per occasionem emicaturam. Quamuis enim Dominus recederet, dimisit illis tamen sanatum, ut testimonium perhiberet veritati. Hic enim qui liberatus fuerat, rogabat Iesum ne se desereret: nam, sicut expertus, timebat ne forte elongatus à Iesu, rursus impugnaretur à dæmonibus. At qui gratia Christi munus est, non opus habet præsentia Christi. Agamus quæ nobis præcipit Christus, narremus Dei laudes, abijciamus à nobis porcinos mores, & non audebit nobis appropinquare leo ille rugiens, &c. Obserua iam Christi in hoc facto humilitatem, cum iam satis superque eiusdem audiuimus potestatem. Neque enim dicit: Vade, & narra quæ tibi facta sunt à me, sed narra quanta fecit tibi Deus: quibus certe nos docet, ut omnes nostras bonas actiones in Deum referamus.

Factum est autem cum redisset Iesus, excepit illum turba: erant autem omnes expectantes illum. Et ecce venit vir cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat, & cecidit ad pedes Iesu, rogans eum ut intraret in domum eius, quia vnica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur.

Videmus hic quem Gerazeni rogant ut à se recederet, hunc turba alia expectat atque desiderat. Væ autem illis qui Dominum nolunt: contra omnium scælices, qui iusto desiderio Christum expectant, tum propter eius doctrinam, tum etiam propter eius virtutem, qua potuit & Dæmones effugare, & omnem morbum sanare. Et nos omnes quotquot Christiano celsamur nomine, expectare deberemus Christum, non quando veniret à Gerazenis, sed quando veniret à dextra patris, unde veretur est iudicare viuos & mortuos, redditurusque singulis iuxta opera sua.

Do

De hac expectatione Paulus Tito scribit: Sobriè, & iuste & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, et aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum peculiarem, sectatorem bonorum operum, &c. Porro quoniam turba auidè expectarat Christum, offert se occasio quæ declarat, quem expectarit turba, nimirum eum qui vitæ & mortis haberet potestatem. Tatum enim sibi de Christo pollicetur Iairus vir magni nominis, utpote Archisynagogus, qui illi ad pedes cadit, rogatque ut Iesus domum suam ingredi velit, & optulari vnice, quæ habebat filia: luctabatur enim bona puella iam cum morte, id quod mirum in modum cruciabat animum patris. Vnica erat filia, & annos nata ferè duodecim, duplici quidem nomine dilecta patri, tantoque magis moribunda affligebat animum patris sui. Sed audiamus quid ad Iairi postulata Iesus responderit.

Et contigit dum iret, à turbis comprimebatur. Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam, nec ab illo potuit curari, accessit retro, & tetigit simbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus sanguinis eius. Et ait Iesus: Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cum illo erant: Præceptor, turba te comprimunt & affligunt, & dicit: Quis me tetigit?

Locus hic difficultatis nihil habet, at admirationis multum. Vide enim quanta sit huius mulieris fides: neque enim cogitat vel diuturnitatem morbi, vel desperationem medicorum, vel erogationem substantiæ, vel aliud quippiam, quo à fiducia in Christum retrahi poterit: sed talem in corde ferebat fidem: Quotocumque tempore fueris

infirmus, & quantascunque pecunias frustra profuderis in medicos, si tantum dabitur, ut vestimentum illius queas attingere, salua eris. Tetigit ergo, & siccatus est fons sanguinis eius: & sensit corpore, quod sanata esset ab eo flagello. Nihil hic superfluum, omnia notatu dignissima sunt. Vide studium vulgi, quàm affixus sit Christo à multis contempto. Alibi irruunt in Iesum, hic comprimunt Iesum, tanta est audiendi verbum Dei auiditas, tantum desiderium. In hanc scælicem turbam, quæ Christum seruatorem in se concludit, venit & surrepit mulier multis nominibus misera. Mulier, inquam, sexu quidem imbecillis, at fide longè fortior Iairo archisynagogo. Illa enim tantam habuit fidem, quod credidit se saluam futuram, etsi Christus ipsi non loqueretur, nec ad eam veniret, modo simbriam eius tangere posset. E contra primas ille non credidit Christum sanare posse filiam, nisi præsens præsentem tangeret. Hactenus de fide mulieris. Iam de infirmitate quid dicam. Mulier imbecillis infirmatur infirmitate longè grauissima, ut quam medici per duodecim annos curare non potuerint, imò non curarunt medici, sed infirmitatem sinistris suis medicaminibus longè grauiolem fecerant, & infidelitate & auaritia sua mulierculam vsque ad summam inopiam redegerat. Id quod etiam plærunque à multis medicis fieri videmus. At Christus alius est medicus, qui confestim & gratis sanat, id quod iam accepimus. Eidei mulieris accedit humilitas, qua ducta non ausa fuit in faciem accedere, sed retro accedit, nec corporis audeat petere contactum, sed contenta est vel contactu simbriæ. Tam nobilem itaque mulierem non passus est Christus diutius latere, unde & interrogat à quo sit tactus, non enim nesciens rogat, sed ut habere posset occasionem de fide bonæ mulieris huius dicere. Sequitur.

Et

Vide
Hugon.
Aeterna
num, li.
2. cap. 14

Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis. Nam ego non virtutem de me exiisse. Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes eius, & ob quam causam tetigerat eum, indicavit coram omni populo, & quemadmodum sanata sit confestim.

Non nouerat Petrus qua ratione interrogaret Christus, ideo quod potuit respondit: at Christus non locutus fuerat de tactu, quem ille opinabatur, sed de magna fide mulieris: multi illum & sepius attrectarunt, pauci vero in illum crediderunt. Si qualiscumque Christi tactus aliquid potuisset, Iudaei & Gentes eum tetigerunt, imò & cruci affixerunt. Est alius tactus Christi qui saluat, sicut & alia Christi visio, quae beatos facit. Beati oculi, inquit, qui vident quae vos videtis. Quoniam aliter viderunt Iudaeorum proceres, & aliter discipuli Christi. Sic etiam aliter turba tetigit Christum, aliter mulier. Illi nihil magni pollicebantur ex coactu Christi, haec autem omnem salutem suam in coactum hunc posuerat, id quod etiam iam cogitur in conspectu totius turbae agnoscere. Et hoc quidem multorum nomine, qui & ipsi ex hac confessione proficere potuerunt in fide. Quomodo enim putas Iairum hic consolatum, quando vel in solo tactu Christi tantam audit inesse virtutem? Quomodo putas etiam fidem huius mulieris augmentum suscepisse, quae sensit nihil posse Christum latere? Videns enim quia non latuit, inquit, tremens venit, & omnem rem exponit, quomodo scilicet in momento in vno Christo inuenit, quod per duodecim annos à multis medicis accipere non poterat. Hanc confessionem interrogatio Christi extorsit, non quasi propriam quaerens gloriam, sed quasi alienam quaerens felicitatem. Omnia enim haec propter nos instituit.

At ipse dixit ei: Filia, fides tua te sal-

uam fecit, vade in pace.

In Ioannis Euangelio legitur: *Deus dicit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum: Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus. Et Paulus in Galatis testatur nos omnes filios Dei esse per fidem. Sic & hoc loci Christus mulierem ethnicam vocat filiam, quoniam fidem filiorum Dei habebat, quam etiam satis testata est, sibi ex tactu simbriae sanitate pollicens. Et profecto magna haec est fides, & digna quam honoret Christus. Mulier ethnica à Repub. Israelis aliena, à Moysè non edocta, ab omnibus Iudaeis contempta, tantum fidei Christo, quantum non fidisset omnibus creaturis. Alii experti sunt manum Christi esse sanatricem, alij verba, alij sputum, haec etiam & credit & sentit vestimenta Christi habere vim saluificam. Nihil autem virtutis emissent Christi vestes, nisi illa plus Christo, quam vestimentis confusa fuisset. Certè multi alij attigerunt & attrectarunt Christi vestes, sicut & superius admonuimus: at pauci sic contigerunt, quemadmodum mirabilis muliercula. Hinc Christus sanitarum tribuit, non vestibus, sed fidei. Nec miramur tantam virtutem extitisse in vestimento Christi, cum non parum valuerint post sudariola Pauli. Sed suffecerint haec, ad Iairum hactenus neglectum redimus.*

Adhuc illo loquente, venit quidam à Principe synagogae, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum. Iesus autem audito hoc verbo, respondit patri puella: Noli timere, crede tantum, & salua erit.

Non dubium est quin Iairo omnis mora satis longa visa fuerit, donec Christus absoluit hanc mulierem: at bonam spem inde concipere potuit, quod vidit mulierem hanc tam subito pristinae restitutam sanitati. Sola obstiterat fidei paruitas, qua non tantum credit

Christo,

Christo, quantum illa crediderat. Et tam qui huius Iairi mentem periculosius discutiat, alius appropriat, dicens: Noli molestus esse Domino, frustra scilicet venturo, filia tua iam mortua est. Qui hoc nunciabat, nihilo magnificentius sentiebat de Domino Iesu, quam de medico quopiam eximio, qui possit aegrotanti succurrere, mortuam excitare non possit. Haec cum audiret Christus, & procul dubio videret bonum Iairum morore quasi exanimatum, non expectauit ut princeps synagogae sibi loqueretur, sed praueit eum, ne forte omnino deficeret Archisynagogus, & diceret: Non opus habeo te, iam enim malum factum est, mortua est, quam sperabamus à te sanandam. Igitur ne quid tale diceret, incredulus enim erat & Iudaeus, praueit eum Christus, dicit: Ne timeas, tantum crede, & salua erit filia tua. Bona consolatio haec est, quoniam certa est, & ab eo facta qui solus futura nouit, quicquid solus praedicatur Deus & pater omnis consolatio nis, qui nos consolatur in omni tribulatione nostra. Non, inquit Christus, ne metuas, exorabo patrem ut resuscitet, nec inquit: ego à mortuis reuocabo eam, sed tantum: Salua erit filia tua. Nec aliqua sit de mercede pactio, vnicam exquirat fidem, fidem autem firmam, & qualem Iairus iam iam in muliere praedicari audierat. Sequitur:

Et cum venisset ad domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum & Iacobum, & Ioannem, & patrem & matrem puellae. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum, scientes quia mortua esset.

Quos praecipuos voluit habere testes passionis, mortis & resurrectionis suae Christus, hos etiam admisit ad praecipua miracula, ut sic in fide erga Christum firmati, post tanto minus à Christi

sto deficerent. Si enim viderunt Christum habere vitae & mortis potestatem, & tamen nihilosecius in illius passione scandalizati sunt, quid putas accidisset, si huiusmodi miraculorum prorsus fuissent ignari? Pater & mater puellae non immerito admittuntur ut testes verè mortuae, & verè iterum resuscitatae: & ut illi qui maiori fide Christum suscipiebant. Iam quod plangebant, & postea Christum irridebant, confirmatio est miraculi. Ut enim postea dicere non possint, quod non sit mortua, sed dormierit: propter hoc permisit Christus, ut prius derideretur à dicentibus, quod diceret: Non est mortua. Vt enim ad eam certa erat mors, ut deriderent dicentem: Non est mortua. Si porro non fuit mortua, cur mittunt nuncium mortis ad patrem? quare replangunt? quare derident Christum ut ignarum discernere inter mortem & somnum? Interrogent, si lubet patres, interrogent tres apostolos. Testes complures habent quod mortua sit, & sic mortua, quod à nullo quantumuis docto medico excitari potuerit. At nouum non est, puellulam mori: nouum autem sic mortuam excitari. Sed audi quomodo excitata fuerit.

Ipsae autem tenens manum eius clamauit dicens: Puella, surge. Et reuersus est spiritus eius, & surrexit continuo. Et insit illi dare manducare. Et stupuerunt parentes eius, quibus praecipit ne alicui dicerent quod factum erat.

Ex his videmus cui mortua fuerit puella, parentibus quidem & plangentibus, imò omnibus tunc praesentibus, sed Christo dormiebat, cui facilius erat puellam à morte reuocare, quam nobis quempiam à somno. Et hoc quidem tum Iudaeis & Gentibus mirabile videbatur, nobis autem qui Christianam fidem verè tenemus, non omnino est mirabile. Scimus enim quia veniet hora, in qua omnes qui in mo-

numen

numentis sunt audituri vocem filij hominis, reuicturi sunt, sic vt proprius spiritus cuiusq; ad suum reuersurus sit corpus. Sicut enim singuli homines sua recepturi sunt corpora, non aliena corpora: ita singuli suos recepturi sunt, non alienos spiritus, &c. Quod iussit Christus puellae cibum dare, cōfirmat fidem resurrectionis, ne scilicet videatur phantasma. Quod cauet ne palam fiat miraculum, nō ideo fit, quasi quid illaudabile egerit Christus, sed vt doceret nos in proprijs benefactis nō debere esse ambitiosos. Pharisei omnia faciunt vt pareant hominibus sancti: ab horum ergo moribus omnino horruit Seruator noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula.

CAPVT IX.

Convocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia demonia, & vt languores curarent. Et misit illos predicare regnū Dei, et sanare infirmos.

Deus qui omnia ex nihilo condidit, posset sua potentia absque omnibus adminiculis totum mundum, & quae in mundo sunt, homines omnes moderari. Verum pro sua sapientia, vt omnia magis coalescerēt, & amplius cognosceretur Dei benignitas, alijs alia munera concedidit. In caelestibus habet angelos per quos multa operatur: ita etiam in hac terra, quod ad spiritalia attinet, delegit Apostolos, prophetas, & doctores, per quos populum erudire dignatur. Nemo enim negare potest, quin Deus sua illuminatione posset mentem hominis erudire & illustrare absq; omni doctore, sed ita placuit Deo, vt per verbum suum & doctrinam alij alios erudirent. Porro qui illi duodecim fuerint, supra capite sexto auditum est. Et haec tenus quid fuerunt cum Christo, vt sic per aliquod tempus formati & instructi, specimen

quoddam suae virtutis ederēt suo tempore. Iam ergo eos conuocat, conuocatione hac innuens eos esse debere in functione sua concordēs, neque in doctrina discordēs. Ne verò praedictio illorum humilium & idiotarum omnino careret autoritate, addidit illis virtutem & potestatem eliciendi omne dæmoniorū genus, & omne morborum genus sanandi. Congruerbat enim vt qui regnum Dei praedicaret, haberent ius in impios dæmones, hostes Dei: & qui praedicarent eam doctrinam quae sanaret omnes morbos animorū, virtutem haberent sanandi morbos corporum: simulq; decebat vt ad euangelij professionem homines beneficijs potius quàm terroribus allicerentur. Quæris an discipuli hanc potestatem acceperint, eaq; vsi fuerint? Progressus Euangelij hoc ipsum ostendit. Obseruandum autem est, quod non dicit Lucas, apostolis artem sanandi, sed virtutem tradidisse. Non enim sic tradit Christus virtutem, sicut homo homini artem, sed dicere Christi, est re ipsa facere & exhibere. Tā probè itaq; instructos mittit praedicare regnum Dei, & sanare infirmos. Mittit praedicare, non seducere: mittit praedicare regnum Dei, & quicquid ad hoc dilatandum facere potest. Quibus porro verbis hoc depraedicandum est? Nihil hic verborum exprimitur: at mihi dubiū nō est, quin iuxta formam quam ex Christo didicerant, omne negotium suum absoluerint. Ioānes quidem Baptista sic orsus est: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnū caelorū. Porro postquam traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilaeam, vt testatur Marcus, praedicans euangelium regni Dei, & dicens: Quia impletū est tempus, & appropinquauit regnū Dei. Pœnitentiam, & credite euangelio. Non autē intelligendum est, quasi his tantū verbis vsi fuerint Christus & Ioannes, sed hæc fuit summa totius praedicationis. Et huic praedicationi

haud

haud dubiè conformarūt se Apostoli, primum oīm praedicantes pœnitentiā, vt hoies sua considerantes vulnera, de medico cogitare incipiant. Nisi enim resipiscentia fuerit, Euāgelio nō erit locus. Oportet enim vt homo agnoscat se peccatorem esse, tū vt velit peccatis exonerari, &c. Videat ergo nostri Euangelici qui in concionibus suis confidentiam, nō pœnitentiā praepōnūt. Accepimus itā quos vocauerit, & quales, & missio nis causam, iam qua ratione quibusve medijs annunciandum sit, subiungit.

Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neq; perā, neq; panē, neq; pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

Plerumque fit, vt qui peregrinaturi sunt, primo omnium praeparent quae in itinere putant sibi fore necessaria, vt est virga qua se defendāt à bestijs, & cui innitentur defatigati: vt est pera, in qua reliqua reponuntur necessaria: item panis, pecunia, vestes, & cetera huiusmodi. Iam qui huiusmodi rebus studet, & tardus venit ad iter, & difficilè quo tendit properare potest. Vult itaque hac prohibitione Christus nihil aliud, nisi vt verbi minister, Euangelij negotium omnibus terrenis negotijs praeponat. In posterioribus certè temporibus inuenimus, cum irent Apostoli in orbem ad praedicandū Euāgelium, quod etiam nonnunquam viaticū secū acceperint, & Paulus iubet sibi membranas & vestem adferri. Nihil itaque aliud voluit Christus hac rerū necessariarū enumeratione, quàm admonere discipulos, si bi cauerēt ab omni auaritia, oēm spern suā in Deū collocarent, vt hi qui certō sciāt se Deū habere procuratorem. Igitur quod erronei Anabaptistae hinc veniunt, ne somniauit quidem Christus. Dei dona semper bona sunt, at q; his vtuntur, nonnunquam satis malè vtuntur, &c. Breuiter qui virtutē & potestatem habebāt super oīa dæmonia, quicq; languores hoīm curare poterant, nō indigebant magno viatico. Super hac re

in Matthæo nostro copiosiora dixim⁹
Et in quamcunq; domū intraueritis, ibi manere, et inde ne exeatis. Et quicunq; nō receperint vos, exeutes de civitate illa, etiā puluerē pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

Mihi hoc loci nihil aliud videtur Christus praecipere vel prohiberē nisi ne Apl's, Euāgelij minister, vel hunc cōtēnat, vel huic blādiatur. Si enim ingressus Apostolus aedes boni alicuius hominis, postea mutaret praeter necessitate hospitij, videretur forsatis huius suū hospitē cōtemnere, & magnas delicias apud alios quaerere: & propterea cauet Christus ne trāscurrat de domo in domū, sed cōtētus sit his quae apud primū hospitē inuenit. Vix enim Euāgelistae noīe dignus est, q; genitū suum delicate curare solet. Porro qm fieri potuit, vt Apl's diuerteret ad hominē praeus impiū, noluit Dñs suū seruū apud talē diuertere, vel diutius morari, sed iuber hospitij mutare, ita vt ne puluerē quidē impij cupere videatur. Vbi enim praedicator videt se frustra locare operā, relinquere debet inutiles, & cōcedere ad alios, vbi sperat se maiorē semina facturū Christo. Hui⁹ rei exemplū nec tantū vnū paulo supra accepimus.

Egressi autem ibant per castella, euāgelizantes, & curantes vbiq;.

His verbis declaratur propria Apostolorū obediētia, q; nihil cūctādo, nihilq; responsādo, statim p̄ficuntur, euāgelium depraedicantes, & sanantes in noīe Dñi, quotquot reperiebāt dæmoniacos, vel alio corporis vitio obnoxios. Et tales cōueniebāt esse Christi Apl's, qui scilicet alacres, & omni morā postposita, nihil aliud curarēt, nisi quomodo Euāgelium purè ac syncerè depraedicaretur. Certè in actōg Apost. libro male cōsultū videbat Petro, quod verbi ministri cogētur ministrare mēsis. Et Paul. ad Timor. suū scribit: Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotijs. Quisq; enim ad euāgelizandum

D d

missus

missus est, & suæ vocationi, vt decet, satisfacere voluerit, non habet multas superfluas horas, quas aliis operis locet. Marcus hunc locum illustrat, cum dicit: Vocauit duodecim Christos, & coepit eos mittere binos. Hinc intelligimus, quod bini & bini profecti sunt, & sic quasi partiti inter se loca in quibus euangelizarent. Et subdit Marcus: Et exeuntes prædicabant vt penitentiã agerent: & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & sanabantur.

Auduit autem Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo quod diceretur à quibusdam, Quia Ioannes surrexit à mortuis: à quibusdam vero: Quia Elias apparuit. Ab aliis autem: Quia propheta vnus de antiquis surrexit. A deo celebris facta est fama Christi propter eius miraculorum operationem, vt rumor omnium quæ gerebat ad Herodem permanarit. Herodes autem hic non rex ille qui pueros in Bethleem trucidauit, sed illius filius, non rex, sed solum Tetrarcha Galilææ. Iam quàm varia olim fuerit & Ethnicorum, & Iudæorum, & Hæreticorum, de resurrectione mortuorum opinio, in Matthæo & in Corinthiis nostris abundè docuimus, ideoque hic non libet repetere. Quum enim Iesum ignoraret Herodes, & audiret esse quendam, qui vnico verbo eiiceret immundos spiritus, fugaret morbos, restitueret mancos & contractos, munderet leprosos, illuminaret cæcos, excitaret itè mortuos, erat ancipitis perplexi animi, quis nam hic esset subitò exortus. Rarò siquidem virtutes Iesu in aulis principum referuntur: nec à principibus quibusdã facilè admittuntur, qui Christi negotium ex aïo tractant. Adulatores, gnatores, histriones & venatores, delicatius in aulis regum tractantur, quàm euangelii prædicatores. Sed qualis fuit Herodis vel aliorum etiam de Christo opinio? A quibusdam dicebatur, Ioannem à mortuis rediisse: ab aliis,

Elia ex paradyso, quo igneo curru olim raptum nouerant, rediisse. Rursus alij suspicabantur alium quempiam è prioribus prophetis, quorum apud Iudæos sancta memoria, reuixisse. Quasi scilicet scriptura doceat prænominatos sanctos viros talia ac tanta miracula operaturos. Sed quid Herodes!

Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi. Quis est autem iste de quo ego talia audio? Et querebat videre eum.

Vix credit Herodes Ioannem quem ipse decollari fecerat, rursus è mortuis proditisse, & tamen dubitat, hæret nouissimè, sicut alij Euangelistæ testantur, vulgi opinionibus de Ioanne accedit, inquiring: Ioannes quem ego decollavi, à mortuis resurrexit, & iam virtutes tam magnas operatur. Rê acui scilicet tetigit. Quid igitur tibi pessimo adultero dicet? Si tam sanctus est, vt semel decollatus reuixit, & etiam alios à morte excitare potest, quam excusationem habebit homicidii tui? Cur non recordaris patris tui, qui in re dubia versipellis, congregabat principes sacerdotum & scribas populi, & sciscitabatur ab eis quid scriptura de rege Iudæorum haberet. Quod si fecisses, audiisses utique miracula hæc non debere fieri, neque per Eliam, neque per Ioannem, sed per vnicum Messiam. At hic Herodes noster non curat scripturas, nec penitentiam agit de homicidio quod adulterio adiuxerat, sed tantum cupit videre, quisnam ille sit mirabilis mirabilius operator: non vt melior fieret, sed vt suæ satisfaceret curiositati, aut si videretur, huic faceret quod fecerat Baptistæ Ioanni.

Et reuersi Apostoli, narrauerunt illis quæcunque fecerunt: & assumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida. Quod cum cognouissent turba, secuta sunt illum, & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos quæ cura indigebant, sanabat.

Facilia sunt hæc. Accedunt enim discipuli

discipuli magna cum alacritate, narrantes: quomodo successisset euangelii prædicatio; quantum miraculorum edidissent & ipsi in eius nomine: & excepit eos Dominus suauiter, dicens, sicut Marcus testatur: Venite in desertum locum, & requiescite pusillùm. Erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec spatium manducandi habebant. Habemus non nihil obseruatione dignissimùm. Narrat hoc loci discipuli, qui feliciter sem sibi iniunctam executi sunt, quid egerint, quoque modo, & quid obuenerit inter agendum, &c. Diligenter est itaque videndum eis, qui minus idè, prædicandi scilicet euangelii, cum discipulis acceperunt, sic agant, vt ad Dominum olim aduenire non formident: nam ratio danda est omnino. Ne igitur accidat, quod seruo qui talentum absconderat, cauendum est omni studio. Discimus etiã ex hac relatione, quod omnia nostra bona facta ad Deum referre debemus, vnde quod potuimus, accepimus. Præterea quietè interdum esse necessariã operantibus in vinea Domini, an non hinc manifestum? Requiescite paululum, inquit Christus discipulis suis. Quod enim caret alternã requiè, durabile non est. Porro simulatque cognouit turba Dominum ad desertum cecidisse, statim secuta est: Iesus autem videns illorum auaritiam, prodijt è latibus in quas secesserat, & adeo non respulit eos, vt vltro etiã iret obuiam. Progressus autem excepit illos, & primum omnium illorum pauit animos, loquens de regno Dei, tum eos qui morbis aliisque corporis malis tenebantur sanabat. Theophylactus hoc loci sic scribit: Docuit Iesus & sanauit, vt tu dicas quod Philosophia nostra verbo & opere consistet, & neque dicenda sint quæ facere non licet, neque facienda quæ dictu absurda.

Dies autem coeperat declinare, & accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimittite turbas, vt euntes in castella, villasque quæ circa sunt, diuertant, & inueniant escas. Quia hic in loco deserto sumus.

Demonstratur hoc loci, quàm assis-

ditus fuerit Christus in docendo, qui vsque ad diei vesperam non cessauerit docere turbas, ita vt etiã discipuli admonuerint ipsum, aliquando tandem dimitteret turbas, ad coemendum cibum, id quod & tempus & locus videbatur postulare. Dies enim iam inclinabat, & aderat multitudo populorum, nec habebat quod manducaret, & locus erat desertus: hæc enim omnia memorant Christo discipuli, vt qui adhuc nihil supra hominem sentiebant, sed iuxta communem modum & usum hominum loquuntur, existimantes, homines citra naturalem cibum non posse subsistere, cibum autem in villis & oppidis commodius haberi, quàm in loco deserto, &c. Non recordantur illius dicti quod Christus Satanæ obiecerat: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod progreditur de ore Dei, nec recordantur se secum habere eum, de quo scriptum est: Dat escam omni carni, &c. Ideoque sic solliciti atque anxij propemodum sunt discipuli, quasi turba hæc hoc in deserto cibari possit minime, putantque se ex occasione temporis & loci egregiè argumetatos. Cõsentaneum itè putant vt saturata anima verbo Dei, saturaretur etiam corpus.

Ait autem ad illos: Vos dare illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quàm quinq; panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem viri fere quinq; milia.

Non hoc dicit Dominus, quasi ignorans discipulorum futuram responsionem: sed volens ipsos inducere, vt dicerent quot panes haberent: sicque magnum ostenderetur ex eorum responsione miraculum, paucitate panum, & multitudine hominum audita. Obserua hoc loci humanitatem discipulorum, qui præsentem necessitatem videntes, parati sunt omnes suas pecunias exponere, tantum ne turba famelica non deficiat, exemplo

enim magistri didicerunt esse hospita-
les discipuli. Quod si quis allegoriam hic
nolit contemnere, facile videbit frustra
à doctoribus expectari pabulum ver-
bi Dei, nisi Dominus dederit. Hinc D.
Augustini illa toties repetita oratio:
Dñe, da quod iubes, & iube quod vis.

*Ait autem ad discipulos suos: Facite
illos discumbere per conuiuia quinqua-
genos: & ita fecerunt. Et discumbere fe-
cerunt omnes. Acceptis autem quinque
panibus, & duobus piscibus, respexit in
caelum, & benedixit illis, & fregit, &
distribuit discipulis suis, ut ponerent an-
te turbas. Et manducauerunt omnes, &
saturati sunt. Et sublatus est quod super-
fuit illis, fragmentorum cophini duodecim.*

Promptam discipulorum obedi-
entiam, & quomodo non diffidunt de
Christi potestate, quum certò constet
nil nisi quinque panes & duos pisces
adesse, in alijs Euangelistis etiam offen-
dimus, ut non sit necesse rursus eadem
pluribus admonere. Sic etiam diximus
de gratiarum actione, quam pro refe-
ctione nostra Deo debemus, exemplo
Christi, qui iam praedicatur in caelum
susplicere, gratias agere, frangere & di-
stribuere. Certè qui quinque millia pa-
uit tam modico cibo, ille idem est cuius
beneficio totus mūdus satiarur, li-
cet nos vix animaduertim⁹, tantū abest
ut gratias ageremus, quod certè nobis
olim cessurū est in magnū malū. Ho-
mo dū nos pascit, nō potest id bñficii
satis extolli, agimus gratias tanta ver-
borū pompa, fatemur nos oīa debere,
promittimus nihil nō facturos ad cō-
pensandū, breuiter, mira agimus. Dñs
verò cum nos pascit hodie & semper,
non solū nō referimus tale aliquid, sed
sic cibo potuq; abutimur, ut conuictis
interim agamus aduersus eū, & afficia-
mus velut meditata ignominia. Vora-
mus, & ingurgitamus nos praeter ne-
cessariū, atq; hic nullus est modus, sicq;
spoliamus pauperes, quibus per illa
debebat esse prouisum. Post hac itaque
cauti simus, & in cibo potuq; tempera-

tes, sumamus & viamur alimentis no-
stris, ut deget vti donis Dei, & succeda-
rit quod reliquū est ad alendos paupe-
res. Nec est quod vereare ne tibi quid
deficias: hodie & in perpetuū viuēt, qui
bñdictione sua cibos nostros quātūvis
modicos multiplicare potest. Qui ad
ministrat semē seminanti, & panem ad
manducandū praestabit, ait alibi Paul⁹

*Et factū est: cum solus esset orans, erat
cū illo & discipuli, & interrogauit illos,
dicens: Quem me dicunt esse turba? At
illi responderunt & dixerunt: Ioannem
Baptistam, alij autē Heliā, alij vero, quia
vnus propheta de prioribus surrexit.*

Dominus noster Iesus Christus pro
sua ineffabili adeoq; aeterna sapientia,
sic vbiq; temperauit dicta & facta sua,
ut nunc promeret indicia diuinæ vir-
tutis, nūc ostenderet veritatē humanæ
naturæ. Qui em paulò ante satis mira-
biliter pauerat modico pane multos ho-
mines, quod certè nō est humanæ vir-
tutis: iā inuenitur solus orās, quod nō
est diuinæ necessitatis. Quid porro, aut
quibus verbis precatus fuerit, ex Euan-
gelista nō intelligimus: at dubiū nō est,
quā nostro bono orauerit. Exēplū itē
dedit, ut si qd egregij à nobis factū est,
ē vestigio ad Deū nos vertamus, agen-
tes gratias ei q in nobis operat⁹ est &
bene velle & perficere. Et, inquā, q di-
xit: Sine me nihil potestis facere. Addā
& hoc. Exemplū etiā dedit suis vicariis
Episcopis, ut frequēter interrogēt quid
de Christo sentiat populus, an bene, an
secus, & interpellēt pro augmēto fidei
suorū subditorū. Sic igitur primū orat
Christus, deinde interrogat quæ aut
qualis sit de se hoīm opinio, quæ existi-
mēt à quo tot miracula viderūt, cuius
bñficientiā toties experti sunt. Respon-
dēt autē discipuli: Nihil de te mali sen-
tiūt, sed magnificè de te loquūtur. Alij
em dicūt in te renatū esse Ioānem illū
Baptistā, quē Herodes decollari fecit,
Alij te habent p Heliā illo Thesbite,
quem ex Malachiæ prophetia ventu-
rum sperant. Alijs videris vel vnus ex
veterum

veterum prophetarum numero, qui &
ipsi secretorum Dei fuerunt cōscij, &
miraculorū autores haud contēnendi.
Non est qui vel dicta, vel facta tua si-
nistre interpreteretur, &c. In huiusmodi
ferē sententiam opinor responsum es-
se à discipulis. Obserua autē hoc loci,
etiam si non defuerint qui Christū im-
probè traducebāt apud vulgus, tamen
discipuli maluerunt narrare quæ boni,
q̄ quæ impij dixerunt. Hoc calūniarorū
rib⁹ dictū esto. Sed qd ad hæc Christ⁹?

*Dixit autem illis: Vos autem, quæ me
esse dicitis? Respondens Simon Petrus
dixit: Christum Dei.*

Oportebat apud eos per quos Deus
statuerat mundum innouare, concor-
dem ac consentientē esse de ipso Chris-
to professionem, ut vulgus non rectè
sentiens, rectè tamen per suos pastores
& episcopos posset institui. Vult itaq;
Christus sic dicere: Vulgus suo more
vacillat, nec sibi cōstat: vos autem qui
me propius & domesticè nostis, qui sal-
terre, & lux mūdi à me vocati estis, &
quos oportet euangelium toti mundo
annunciare, vos, inquā, quem me esse
dicitis? A vobis aliud quæro iudiciū,
aliam expecto confessionem. Labia sa-
cerdotis custodiunt sciētiam, & legem
requirēt ex ore eius, ait Dominus per
Malachiam prophetam. Facile enim
condonatur vulgo, si non possit etiam
ad vnguem enarrare diuina mysteria,
sed tamen sacris literis credit sine hæ-
sitatione, siue assequatur, siue nō, quod
proponitur. At non potest non vitio
verti Clerico, Pastori, Episcopo, si ru-
dior fuerit plebe, si non maiorem fidei
notitiam habuerit, si non potuerit suæ
fidei certam demonstrare rationem. Et
hinc est quod Christus etiam à suis dis-
cipulis, quasi à vulgo seunctis homi-
nibus, liberam fidei confessionem re-
quisiuerit. Petrus verò, sicut etiā ex a-
lijs euangelistis accepimus, cæteris at-
dētior nomine & voce oīm respondet,
dicens: Christū Dei te esse dicimus. Ac

si diceret: Nos te scimus esse Messiam,
quem Deus vnxit omnibus caelestibus
dotibus, quem per patriarchas & pro-
phetas in mundi salutem futurū pro-
misit à multis temporibus, aeternali-
ter regnaturum in totum orbem.

*At ille increpans illos, præcepit ne cui
dicerent hoc, dicens: Quia oportet filium
hominis multa pati, & reprobari à senio-
ribus, & principibus sacerdotū, & scri-
bis, & occidi, & tertia die resurgere.*

Sæpissimè admonuimus, nō quæ-
uis dicenda esse quouis tēpore, sed viden-
dū quid ferre queat tēpus, & quid nō.
Aliter enim si quis fecerit, cibū nō di-
spensat in tēpore suo. Vera quidem est
Petri cōfessio, cum dicit: Tu es Christ⁹
filius Dei viuentis: tamen non conue-
niebat tum, ut hæc palam deprædica-
rentur. Quod si quis requirat causam,
Christum ipsum audiat dicentē: Quia
oportet filiū hominis, intellige quem
Petrus nomine omnium cōfiteatur, & a-
gnoscat Dei filiū, multa pati, &c. Si etiā
populus audiret hūc esse Dei viuentis
filiū, & eundē postea videret capi, cru-
cifigi ac morti, non potuisset fieri quin
scandalizaretur, hunc esse Deum, quem
viderent mortuum, hunc esse mortuū,
quem viderant mortuos excitasse. At
non ita difficile est eum credere Dei fi-
lium, quæ constat deuicta morte resur-
rexisse. Ergo quod ante resurrectionem
potuisset offendere, post resurrectionē
potuit supra modū edificare. Ambro-
sius doctissimus ille Mediolanē episcopus
alias huius prohibitionis causas
adfert, scilicet, ut fallat principē mūdi,
ut declinet iactantiā, & doceat humilita-
tē, & addit: Prohibetur euangelizare eū
Dei filiū, ut euangelizarent postea cru-
cifigū. Sed hæc sufficiant. In alijs enim
Euangelistis præmonuit nos Dñs, ne
demus quod sanctū est canib⁹, neq; p
ijctam⁹ margaritas ante porcos. Quid
nocuerint Ecclesiæ importunt quo-
rundam sermones, non semel tantum
conquæsti sumus. Sequitur in cōtextu.

Dicebat autem ad omnes: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

Hoc dicit Iesus ad omnes, quod autem praecessit. s. de officio praedicandi, non omnibus dixit, quia non omnes vocati sunt ad id officij: Sed Apostolis illud peculiare praecipit fuit, quod autem hic dicit, non tam ad nos quam ad omnes pertinet: proinde dignum est, ut sententia haec Domini solerter explicetur, & fideliter in memoria seruetur. Facit autem hic Christus ad instar magnanimi ducis aut imperatoris, qui strenuos in armis, ad audaciam prouocat, non solum eis honores pollicendo victoriae, sed etiam asseuerando, ipsam pati morrem, gloriosum esse. Praedixit enim iam Apostolis, quod oportet eum perire Iudaeorum calumnias, occidi, & tertio die resurgere. Ne igitur putarent Christum quidem passurum persecutiones pro mundi vita, eis vero licere lentam & delicatam viam ducere, ostendit & ipsos per eandem viam, & per aequa certamina ad gloriam suam peruenire debere. Sic in alijs multis Euangelij locis Christus testatur, nos sui esse oportere imitatores. Apud Ioannem cum dixerat: Nisi granum frumenticadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert: quibus haud dubie passionem & mortem suam praedicere voluit: statim suos ad imitationem prouocans, subiungit: Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. Pariformiter etiam Apostoli fructum passionis quidem primo omnium praedicarunt, sed statim adiecerunt imitationis exemplum. Si copatimur, inquit Paulus, & coregabimur. Si fuerimus socij passionum, & resurrectionis erimus. Et D. Petrus: Christus pro nobis passus est, nobis res-

linquens exemplum, ut vestigia eius sequamur. Neutrū certē in euangelica concione negligi debet, tūm quid ipse nobis dederit, tūm etiā, quid ipse à nobis requirat. Sed audiamus ipsum Christū. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. D. Chrysostomus annotauit hic, quod Christus nolit seruitiū coactū, sed voluntariū, cū dicit: Si quis vult, ac si neminē velit cogere, sed omnibus liberū faciat, siue velint, siue nolint. Et rectē quidē hoc admonuit Chrysostomus aduersus negatores liberi arbitrij, qui dogmatizabant omnia ex mera necessitate euenire, nec aliud esse liberū arbitrium, nisi inane nomen. Contra eum errorē etiā D. Augustinus multa scripsit volumina, sic asserens liberum arbitrium, ne gratiae Dei quae in nobis & operatur & cooperatur, in nullo praedudicaret: quae de re nos suo loco peculiare instituemus disputationem. Iam ad telā nostram redimus. Si quis vult venire post me, inquit, id est, Si quis vult me esse discipulus, si quis vult me praecceptore vti, abneget semetipsum, & omnibus huius vitae curis simul & voluptatibus renunciet, se totum quātus quantus est, mihi dediceat atque deuoueat, tollatque crucem suam quotidie, semper paratū habens animū ad omnia perpetiendi pro meo nomine, & sequatur me. Si quis vult venire post me, si quis vult esse participes regni mei & felicitatis, neminem cogo, oibus liberū sit: neminē relicio, venite omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, inuenietisque requiem animabus vestris, vtcunque corpus ad sibi dura paratum esse oporteat. Abnegatio sui ipsius necessaria est, meo nomine arduissima quaeque subeunda sunt, quotidiana crux sufferenda est, ego sequendus sum, non Satanas, quem hactenus multi sequuntur: non mundus, qui hactenus multos deceptis vana sua gloria: non propria caro sequenda

quenda est, quae nusquam, non detrectat aduersis congregari, sed ego sequendus sum, ut qui vobis à patre meo missus sum, via veritas & vita: Et nemo venit ad patrem nisi per me: Ergo charissimi quod Dominus hic dicit credite, accipite, imitamini. Difficile est humanis viribus delicias continere, & ad difficultia & ardua non dolere. Dicite ergo Domino cum Psalmista: Conuertere nos Deus salutaris noster. Dicite, orate cum Apostolo, ut ipse Dominus operetur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate. Dicite cum D. Augustino: Domine da quod iubes, & iube quod vis. Profecto abnegatio sui, & patienter ferre quotidianam crucem, nihil aliud est, quam sese totum deuouere Christo, pro huius nomine libenter quicquid huius est vitae, immo & vitam perdere, & in nullis aduersitatibus succumbere, omnia denique Dei facta & iudicia approbare. Origenes scribit, de abnegatione illa in haec verba: Abnegat aliquis seipsum, dum vitam prius in malicia consuetam, alteratione debita commutat: puta qui dudum in lasciuia vixerat, abnegat semetipsum lasciuum, cum sit castus, & similiter abstinencia cuiuslibet criminis, si ipsius abnegatio est. Eiusdem sententiae ferē est D. Hierony. quae est. iij. ad Algasiam. Non est, inquit, delicata in Deum & secura confessio. Qui impudicus fuit, versus ad castitatem, temperantia luxuriam negat. Iniquus si sequatur iustitiam, negat iniquitatem, &c. Crucis nomine significantur omnia aduersantia carni nostrae: Nec est homo in terra, qui dicat se expertem crucis. Et felix, o nimirum felix, qui imposita sibi cruce Christum laetus sequitur. At iuxta illud Ethnici: Nemo sua sorte contentus. Optat Ephippia bos piger, optat arare caballus.

Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam: nam qui perdidit animam suam propter me, sal-

uam faciet illam. Aperta est sententia. Qui voluerit vitae suae parcere, Christo neglecto atque reiecto, hic certē velit nolit perdere cogetur, & corporis & animae vitam: Qui autem lubens ob Christi fidem, nec corpori, nec vitae suae pepercerit, hic & si vita naturae succumbet, tamen in aetherum cum Christo victurus est. Eius exempla multa vbiq; habemus, & eorum qui ob amorē Christi alacres in mortem abiere, & eorum qui amore praesentis vitae, à fide Christi descinere. Nec est quoddam existimes haec domini verba, in pace Ecclesiae, hoc est nostro seculo, non habere locum. Quisquis enim mundana haec omnia, siue vita fuerit, siue quae ad hanc pertinere videntur, Christo praetulerit, vitam aeternam perdet. Tu iam apud te ipsum iudica, quantum apud te valeat Christus, huiusque praeccepta, promissiones & comminationes. Praeccepta transgredimur, promissionibus nihil mouemur, comminationes potius ridemus. Dic deinde in quem alium finem omnis actio nostra dirigatur, nisi ne perdamus vitam nostram, & quae ad hanc spectant? Mercator vsuras exercet, ut ditescat. Infirminus vel à Satana medicinam postulat, ut conualescat. Et sic de reliquis. Sed tu audis Christum.

Quid autem proficit homo, si lucretur uniuersum mundum, se ipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat?

Haec audimus omnes, sed quantum nos mouent? Omnis conatus noster in hoc est, ut locupletiores simus temporalibus bonis, quicquid tandem de anima nostra fiat. Quae nos nihil promouere, sed exitio esse possunt, illa ante omnia quaerimus, ac si futura vita & animae nostrae salus ad nos nihil pertineat. Profecto paruum lucrum est, etiam si uniuersum mundum lucrare, quoniam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut denique superbia

vita: aut enim partis ad delicias carnis
vrimur, aut avaritiam sectamur: aut re
nostra in despectum infimorum abu
timur. Mundus habet diuitias: & has
multi sectantur per fas & nefas, modo
quod volunt assequantur: Sed quid
dicit Propheta Domini: Væ ei qui
Abas. multiplicat non sua, vsque quo aggra
uat contra se densum lutum. Auaro
contra se densum lutum aggrauare.
iuxta D. Gregorium Pont. est terrena
lucra cum pondere peccati cumulare:
Eleganter autem cumulas diuitias
vocat densum lutum, quibus diues auar
rus infixus hæret, nec se facile inde
explicare potest. Ad eos autem qui
larga habitandi spatia quaerunt, alius
Propheta dicit: Væ qui coniungitis do
mum ad domum, & agrum agro con
pulatis. Nunquid habitabitis vos soli
Cap. 5. in medio terræ? Ecclesiasticus porro:
Auarus, inquit, non implebitur pecu
nia: & qui amat diuitias fructum non
Pro. 18. capiet ex eis. Et Salomon: Qui scilicet
trat ditari, non erit innocens. Profecto
enim qui augere opes ambit, vitare
peccatum negligit, & more auarum ca
pius, cum eorum terrenarum rerum auidè
conspicit, quo stranguletur laqueum
peccati non agnoscit. Mundus habet
dignitates & honores suos: Quid ad
hæc Christus? Qui se exaltat humiliat
bitur, & qui se humiliat exaltabitur.
Et gloriosa virgo: Deposuit potentes
de sede & exaltauit humiles. Sed nolu
mus plura adducere testimonia in re
non dubia. Qui amicus huius mundi
est, suo maximo malo olim experie
tur cui sese crediderit. Proinde audia
mus hic dominum præceptorem nos
strum caelestem, qui vult vt neque ad
uersis neque prosperis à vera pietate
seducamur. Qui habet aures audiendi
audiat: Multi nostro seculo, relictis
Ecclesie castris ad aduersarios concess
erunt, tantum ob hoc vt tanto licen
tius viuere possent: Alij autem spe di
uitiarum illecti, non dubitauerunt proin

adorare in monte superbiae Satanam.
Sed progredior.

*Nam qui me erubuerit & meos ser
mones, hunc filius hominis erubescet cum
venerit in maiestate sua, & patris &
sanctorum angelorum.*

Illud pudet sermonum Christi, qui
ne vitam, honores vel diuitias perdat,
aut similia, veritatem relinquit. Certè
tempore nascentis ecclesie multos pu
debat Christi, quibus crux Christi aut
scandalum aut stultitia videbatur. Hinc
Paulus dicebat: Nos prædicamus Ie
sum Christum, & hunc crucifixum, Iu
daeis quidem scandalum, gentibus vero
stultitiam. De seipso vero: Non me
pudet Euangelij Christi, inquit. Et rur
sum: Mihi autem absit gloriari, nisi in
cruce Domini nostri Iesu Christi.
Quid quod ad Timotheum scribit, 2. Tim. 4
idem gentium Doctor: Noli erubescere
testimonium Domini nostri, neque
me vincum eius. Et in eadem epistola
scribit: Fidelis sermo: Si commortui
sumus, & conuiuemus: Si sustinebimus,
Cap. 2. & contregnabimus: Si negauerimus, &
ille negabit nos. Capite porro istij, scri
bit: Demas me reliquit, diligens hoc se
culum. Et, in prima mea defensione,
Cap. 4. nemo mihi affuit, sed omnes me dere
liquerunt. Vide quid sit erubescere
Christum, nimirum ipsum abnegare,
aut rem temporariam illi præponere.
Tum enim pro magno crimine & pia
culo habebatur, Christianum esse: Aus
diebatur, aut nega aut vapula. Quid
putas hoc seculo deesse in Christiano
rum grege quos pudeat Christi? Verè
non desunt Nicodemi, qui minime aus
dent confiteri Christum publice. Er
sunt quos pudet pietatis, & delectat
impleras, immo qui iuxta aliam scri
pturam, lætantur cum malefecerint, &
exultant in rebus pessimis. Hos si ne
gauerit Christus in maiestate sua, cor
am patre suo, & omnibus angelis,
nimis tarde illos poenitebit. Horridum
erit

erit ab eo qui omnia nouit, audire.
Amen dico vobis: Nescio vos. Disce
dite à me maledicti in ignem æternum.
Saluandos ergo nouit, scilicet vt sal
uet, condemnandos vero non nouit
vt saluet, ignorat, scilicet vt condem
net. Ergo quotquot sumus, Christum
præponamus omnibus quæ extra
Christum sunt, vt nos filios & fratres
suos agnoscat, cum venerit iudicare
vivos & mortuos.

*Dico autem vobis, verè sunt aliqui
hic stantes qui non gustabunt mortem,
donec videant regnum Dei.*

Non est vt multis hic disputemus
quid nam sibi hæc velint, cum con
textus bonam habeat consequentiam.
Ad omnes dixerat de abnegatione sui
ipsum, de sufferenda cruce, de contem
nendis huius mundi diuitiis, honoribus
& potestatibus, iam conclusit se
suos negatores non agnoscurum, cum
venerit in maiestate sua, & patris &
angelorum: iam ne quis putet hæc
vana esse quæ de maiestate dicit, & de
patre & de Angelis, certò affirmat
aliquot ex suis auditoribus non visur
os mortem, nisi prius videant regnum
Dei, quod iam iam maiestate dixerat.
Loquitur autem non de regno Dei,
quod omnes futurum sperantur suo
tempore, sed loquitur de transfigura
tione sui ipsius, paulo post futura, in
qua non nullum suæ diuinitatis spe
cimen suis tribus discipulis exhibebit.
Videmus enim & in alijs locis Chris
tum solere mentionem suæ diuinita
tis facere, ne videatur plus polliceri,
quam possit exhiberi. Sic cum apud
Ioannem disputaret de venerabili Sa
cramento corporis sui, & quidam ex
Capernaïtis plurimum admirarentur
de tanta pollicitatione, dicentes: Quo
modo potest hic nobis dare carnem
suam ad manducandum? Nonne hic
est filius Ioseph, cuius nouimus patrem
& matrem? Quomodo ergo dicit se
descendisse de caelo? Respondit: Nolite

murmurare in inuicem. Nemo potest
venire ad me, nisi pater qui misit me
traxerit eum, & ego resuscitabo eum
in nouissimo die. Et paulo post, inquit:
Hoc vos scandalizat? Quid si videris
tis filium hominis ascendentem vbi
erat prius? Vides ergo quomodo ad fa
ciendam verbis suis fidem, insinuet se
plusquam communem hominem esse.
Sic ergo hoc loci pollicetur suos, non
ita multo post visuros regnum Dei,
hoc est regnum & gloriam ipsius, id
quod continuo in contextu sequitur.

*Factum est autem post hæc verba ferè
dies octo, & adsumpsit Petrum, & Ia
cobum & Ioannem, & ascendit in mon
tem, vt oraret. Et facta est dum ora
ret, species vultus eius altera, & ve
stis eius alba & resurgens. Et ecce
duo viri loquebantur cum illo. Erant au
tem Moyses & Elias visi in maiestate,
& dicebant excessum eius quem comple
turus erat in Hierusalem.*

Hi ergo tres Apostoli præmemo
rati, sunt quos dixit non gustaturos
mortem, nisi prius videant regnum Dei,
hoc est, non infirmitatem hominis, sed
gloriam Filij Dei. Viderunt autem
quantum datur homini adhuc in cor
ruptibili corpore constituto videre:
postquam autem vita functi fuerimus,
tunc, vt ait Ioannes, videbimus eum
sicuti est. Videmus nunc per speculum
& quasi in enigmate, postea vero, hoc
est suo tempore, facie ad facie, sic enim
loquitur Paulus. Sed ad ordinem. Ie
sus ergo ostensurus discipulis suis, quod
à Deo patre missus sit in orbem redē
ptor & doctor, cui consentiant lex &
prophetæ, & in cuius manu sit vita &
immortalitas, selectis ex omni turba
tribus, Petro, Ioanne, & Iacobo, vt ab
solutior esset testium numerus, subdu
cit eos in montem vehementer, vt Mat
thæus ait, excelsum, ipsa loci celsitu
dine declarans, se nihil humile, sed ar
duum & caeleste quippiam traditurus.
Nam

Nam in montis cacumine protinus coram illis transfiguratus est, id est, eadem corporis manente substantia aliā superinduit formam & illustriore quādem illam. Refulsit enim facies eius in morem solis, & vestimenta eius albicarunt in morem niuis & lucis. Sic enim gustum ipsis exhibebat aliquem diuinitatis; immo immortalitatis & futuræ gloriæ. Simul autem comparuere Moyses atque Elias, & ipsi vtiq; gloriosi. Hij colloquebantur cū ipso. Dicebant autem excessum eius quem cōpleturus erat Hierosolymis. Quæcumque enim Christus passus est, quæcunque egit, non secus egit, nec aliter passus est, quā prophetæ & ipsa lex prædixerant. Et hac manifestatione confirmatur confessio Petri, qui confessus est Christum esse filium Dei: & diluitur ac refellitur opinio vulgi, opinatis in Christo reuixisse, vel Baptistam vel Eliam: eorum item qui dicebant Christi doctrinā legi & prophetis cōtrariā. Sed hac de re in Matth. & Marco. Dicit porro excessum eius, vt Apostoli tanto minus dubitaret de verbis Christi, qui eadē prædixerat, de passione scilicet & cruce. Periculū enim erat, neō crederēt Apostoli futurū esse, quod à Christo audierāt. Si enim filius Dei est, cogitabāt, si pater ipsum tali dignatur honore & gloria, nō sinet ipsū vel tradi vel illudi, nedū crucifigi. At hic sunt testes veracissimi, qui alleuerāt omnia illa certō vētura, quæ Christus de passione sua prædixerat. Sed videam⁹ quod reliquū est hui⁹ historię.

Petrus verò & qui cū illo erāt grauati erant somno. Et euigilantes, viderunt maiestatem eius, & duos viros qui stabant cū illo. Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum: Præceptor bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, vñ tibi, & vñ Moysi, & vñ Eliæ, nesciēs quid diceret. Bonus ille Petrus, vt cūq; confidēs,

sibi tamen relictus, non potest non agere hominē: & in hoc verē ostendit quid homo ex seipso valeat. Christus in oratione est, imo & in clarificatione est, sed Petrus dormit, id quod alij discipuli etiam faciunt. Sic in monte Oliueti, dū Christus in summo cōstitutus est, etiam Petrus cum aliis duobus cōfratribus dormit, altissimo scilicet grauatus somno. Sic vt cūq; spiritus sit firmus ac prōptus, caro tamē semper est infirma, laboris est impatiēs, gloriæ autem & quietis appetēs. An nō vides, q̄ à cruce horteat & trepidet Petrus? Audit ab Eliæ & Moysi mentionem fieri crucis, ignominie & mortis, alloquitur itaq; Christū, vt is qui nō libenter sese tā periculoso pelago cōmittere ausit. Præceptor bonū est nos hic esse. Si ita res se habet, quare nos ascendemus Hierosolymā, dantes nos in extremum periculum. In portu ergo bonū erit nauigare, hic extra omne periculum sumus. Credimus Moysi, Eliæ verax est, & hij duo dira profecto prænuntiant, proin o præceptor, si tu vis, faciam⁹ hic tria tabernacula, tibi vnū, Moysi vnū, & Eliæ vnū. Hac de re nō prodigamus verba, tum quod in alijs Euāgelistis copiosē hac de re dixim⁹, tum etiā quod Lucas ipse testatur Petrum quid loqueretur ignorasse. Huius putō vel somnū quo grauatus, vel stuporē quo correptus fuit, causam fuisse.

Hæc autē illo loquēte, facta est nubes & obūbrauit eos: & timuerūt intrātib⁹ illis in nubē. Et vox facta est de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et dū fieret vox, inuētus est Iesus solus: & ipsi tacuerūt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquā ex his quæ viderāt.

Petrus timore crucis facit mentionē tabernaculorū, quæ cōstrui in mōte cupiebat: at Domin⁹ repēte facit tabernaculū nō manufactum, & in illud ingreditur cum Prophetis, vt ostēdatur, qd̄ in nullo sit minor pater. Sicut enim in ve

in veteri testamento nubes dicebatur habere dominum, & Moyses ingrediebatur in eam, atque sic legem suscipiebat: ita & nunc nubes Christū suscipit, nubes, inquam, non caliginosa, sed lucida. Transit enim vmbra legis, & tenebrosa obscuritas illius: venit autem veritas, & illuxit gratia Euāgelij. Porro ex nubē audita est vox dicens, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite, quasi diceret, Hactenus Iudæi suspexerunt Moysen & Eliam, qui vaticinati sunt de filio meo: magni fuerūt illi, sed serui mei: Hic est autem ille filius meus vnicus, vnice charus animo meo, ipsum igitur audite. Hac voce sonante repertus est Iesus solus, ne suspicarentur in alium quā ipsum, sensum & vim eius vocis pertinere. Proinde de memori mente seruate Christum Dei filium, nobis à Deo patre doctorem missum, quem vnicum audire tenemur, cui neminē æquare possumus, sicut nec debemus: & quicquid huic contrarium est, fortiter aspernari & contemnere debemus, siue illud à Sætana, vel à Pseudopphetis, vel à mundo, vel tandem à propria carne, quæ semper spiritui bono repugnat, insinuetur. In vnico Dei filio salus nostra est, hic solus verba vitæ æternæ habet, in hoc vnico thesauri diuinæ sapientie & scientie sunt reconditi. Ceterum, sicut etiam ex alijs Euāgelistis patet, Christus noluit visionem hanc à discipulis prædicari, & manifestam fieri, donec ipse à mortuis resurrexisset, quod etiam fecerunt, nemini quicquid hac de re, ante præfinitum tempus dicentes. Neque enim quouis tempore, sicut paulo supra etiā admonui, quæuis sunt aperienda. Fit enim vt quæ nunc dicta prosint, alias dicta summē noceant. Christus noluit à quoptiam se prædicari Christum ante passionē, sed postquam perfectis omnibus, per mortis ignominiam, ad resurrectionis gloriam peruenisset, tunc illud ipsum

prædicari voluit, quoniam tum prodesse potuit, quod antea non obesse non potuit. Post ascensionem enim Domini Petrus nihil dubitat hæc in vniuersum terrarum orbem perferre, inquam, non caliginosa, sed lucida. Transit enim vmbra legis, & tenebrosa obscuritas illius: venit autem veritas, & illuxit gratia Euāgelij. Porro ex nubē audita est vox dicens, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite, quasi diceret, Hactenus Iudæi suspexerunt Moysen & Eliam, qui vaticinati sunt de filio meo: magni fuerūt illi, sed serui mei: Hic est autem ille filius meus vnicus, vnice charus animo meo, ipsum igitur audite. Hac voce sonante repertus est Iesus solus, ne suspicarentur in alium quā ipsum, sensum & vim eius vocis pertinere. Proinde de memori mente seruate Christum Dei filium, nobis à Deo patre doctorem missum, quem vnicum audire tenemur, cui neminē æquare possumus, sicut nec debemus: & quicquid huic contrarium est, fortiter aspernari & contemnere debemus, siue illud à Sætana, vel à Pseudopphetis, vel à mundo, vel tandem à propria carne, quæ semper spiritui bono repugnat, insinuetur. In vnico Dei filio salus nostra est, hic solus verba vitæ æternæ habet, in hoc vnico thesauri diuinæ sapientie & scientie sunt reconditi. Ceterum, sicut etiam ex alijs Euāgelistis patet, Christus noluit visionem hanc à discipulis prædicari, & manifestam fieri, donec ipse à mortuis resurrexisset, quod etiam fecerunt, nemini quicquid hac de re, ante præfinitum tempore, dicentes. Neque enim quouis tempore, sicut paulo supra etiā admonui, quæuis sunt aperienda. Fit enim vt quæ nunc dicta prosint, alias dicta summē noceant. Christus noluit à quoptiam se prædicari Christum ante passionē, sed postquam perfectis omnibus, per mortis ignominiam, ad resurrectionis gloriam peruenisset, tunc illud ipsum

2. Pet. 1. Vide August. de sermo. Domi. in mōte li. 2. Ho. 1. a. Et in Epist. ad Gal. c. 2. Et in Psal. 1. versu. Perdes oēs quī loquūr. mēda.

Factum est autem in sequenti die, descendens illis de monte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia vnicus est mihi. Et ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit, dilanians eum. Et rogauit discipulos tuos vt eijcerent illum, & non potuerunt.

In Matthæi & Marci Euāgelio hæc ipsam historiam etiam habuimus copiose descriptam. Sic ergo res habuit: Dum Christus cum tribus Apostolis Petro, Ioanne, & Iacobo, in monte moratur, & ipsis magnum diuinitatis suæ specimen exhibet, vir quidam filium suum vnicum, eundemque Luaticum ad reliquos nouem discipulos adducit, vt ipsum adiuuarent, sicut & alios

& alios haud dubie adiuuassent, (de-
derat enim illis Christus potestatem
super omnia daemona, & ut languo-
res curarent): At discipuli illi noue,
conati sunt quidem spiritum immun-
dum eicere, sed non potuerunt. Quae-
ris causam? Matthaeus hanc ipsam non
tacuit, licet ipse vnus ex nouem illis di-
scipulis fuerit. Incredulitas discipulo-
rum in causa fuit, qui forsitan nunquam
antea nequius & peius daemonium vi-
derunt, quod tam crudeliter cum ho-
mine ageret: & ideo non crediderunt
suam potestatem quam à Christo ac-
ceperant, tantam esse, ut spiritum illi
malignum expellere possent. Igitur
cum iam deficeret potestas Apostolo-
rum, scribae visi sunt sibi habere ansam
calumniandi Christum & discipulos
eius, accesserunt ergo ad discipulos,
disputant cum illis, nimirum expro-
brando conatum illum temerarium,
qui velint eicere daemonium, quum
tamen non possint. Turba vero quem
admodum Marcus ait, mox ut Iesum
vidit, confestim stupefacti accurrunt
ad Iesum, atque salutant. Et interroga-
uit eos dicens: Quid inter vos con-
quiritis? Tum vir ille pater lunatici
omnem rem aperit, quemadmodum
scilicet adduxerit filium ad discipu-
los, quos credidit habere tantam po-
testatem super daemona: quia spe-
lam delusus sit. Apparet autem in pa-
rente illo non modicam fuisse fidem,
qui licet, quantum ad Apostolos adti-
neret, spe sua frustratus fuerit, tamen ni-
hil dubitauit, quin Christi potestas ma-
ior sit: Et enumerat multa quae possint
Christum ad opitulandum facile mo-
uere. Quid porro ad haec Iesus?

*Respondens autem Iesus, dixit: O ge-
neratio infidelis & perversa, usquequo
ero apud vos? & pariar vos? Adduc
huc filium tuum.*

Doluit non vulgariter Christo, quod
tam diu docuerat & fecerat, vnde pos-

sent ipsius potestatem & bonitatem
non difficile agnoscere. Quadiu, inquit,
apud vos ero? Postquam quicquid dis-
co, quicquid facio, frustraneum est. Haec
ad discipulos, ad patrem Lunatici, &
ad vniuersam turbam confluentem,
vtique dixit, quoniam omnium fides
tam plane defecerat, id quod ex aliis
Euangelistis certo constat. Quod au-
tem Christus tam seuerè responderet &
iplos obiurgat, non taedio fit, sed multo
magis ex commiseratione, qua dolet
infirmam fidem nostrae. Ac si quis
medicus, si aegrotum videat contra sua
praecipua agere, dicat: Usquequo acce-
dam ad domum tuam? Quousque ar-
ris perdam industriam, me aliud iubente,
& te aliud perpetrante? Quo vero vi-
deas compassionis non iracundiae verba
esse, statim iubet Christum patrem dae-
moniaci bene sperare, & filium adducere.

*Et cum accederet, elisit illum damo-
nium & dissipauit. Et increpauit Iesus
spiritum immundum, & sanauit puerum:
& reddidit illum patri eius.*

Poterat quidem Christus puerum
etiam absentem curare, & à daemone
malo liberare, sed magis expediebat ad
gloriam Christi, ut praesens praesentis
optularetur: alius enim potuissent in-
uidi Pharisei dicere, daemonium à se
ipso & voluntarie, non ex imperio Chri-
sti exiisse. Factum est hoc etiam ut au-
geretur fides patris: Dum enim in
praesentia Christi sic sauit daemonium,
& tamen adeo facile ab illo eicitur,
potest pater cogitare, quam in omni-
bus cogatur daemonium subiectum
esse imperio Christi. Quod autem sic
sauiet daemonium, dum cogitur exire,
illud indicat, quam inuitus relinquat
hominem, & permittat eum Christo.
Tum Satanam adeo nocedi nobis esse
cupidum, ut dum animae non possit,
corpori tamen noceat. Sed haec etiam
alibi adnotauimus, vtinam non frustra.
Qui verè & ex animo expenderet
pessimè,

pessimè nos odiat Satanus, non adeo
facile cum illo iniret commercium, se suaque
illi credere minimè. At nos securi
sumus, & cum capitali nostro hoste
quasi colludimus, ab eo & vitae nostrae
sanitatem, & diuitiarum custodiam postu-
lamus: Sed tu fortè haec ludis & vana
ducis. Caue ne in te à Deo accipiat po-
testatem: tum enim senties quam familia-
ris sit ille spiritus tuus. An non hoc
Euangelium satis arguit, quam miserè
molestarit pessimus spiritus miserum
puerum, & hoc ab infantia? Si sic sauit
in eos quos nos innocentes dicimus,
quid de nobis cogitandum censes, qui
die noctique nihil nisi Satanæ inser-
uimus? Ceterum quare puer ille sta-
tim ab infantia permissus fuerit Sa-
tanæ crudelitati, occulta esse potest ra-
tio, non iniusta. Quid si ad gloriam
Dei? Sic enim de caeco nato, de La-
zaro infirmo, & aliis legimus: Et iam,
immo nunquam non, videmus multi-
plicia mala in paruulis, quorum tamè
causam ignoramus. Languescunt aegri-
tudinibus, torquentur doloribus,
famae & siti cruciantur, debilitantur
membris, priuantur sensibus, vexan-
tur à spiritibus immundis, &c. Non autè
fas est dici, aut ignorante Deo haec fi-
eri, aut eum non posse resistere facien-
tibus, aut iniuste ista facere vel permit-
tere. Quae igitur horum afflictio-
num in paruulis causa? Ingenuè hic
prostemur ignorantiam nostram, non
enim mearum virum est omnes causas enu-
merare. At dubium non est, quin omnia
fiat in bonum nostrum, & quod Deus nihil
iniquè agat vel permittat. Habet Deus
quibus haec paruulis tormenta copen-
sare possit. Haec quaestio certè D. Au-
gustinum non parum vexauit, sicut videre
est de Origine animae ad Hiero. ca. xliij.
Et de libero arbitrio li. iij. ca. xxij. Ego
itaque hic nihil temere affirmauerim.

*Stupebant autem omnes in magnitu-
dine Dei. Omnibusque mirantibus in om-
nibus quae faciebat, dixit ad discipulos*

*suos: Ponite vos in cordibus vestris ser-
mones istos. Filius enim hominis, futurum
est vt tradatur in manus hominum. At illi
ignorabant verbum istud, & erat vela-
tum ante eos, vt non sentirent illud, & ti-
mebant illum interrogare de hoc verbo.*

Solet humana natura ad res supera-
naturales, & stupere, & terri, id quod
in multis alijs miraculorum operationi-
bus in progressu Euangelii audiimus,
sic etiam hoc loco omnes stupet & ad-
mirantur magnificentiam Dei, qua Chri-
stus tantam pestem ex misero puero
profligat. Igitur cum hoc factum, etià
omnium iudicio diuinitatis esset testimo-
nium, reliquis missis, Christus solos di-
scipulos alloquitur, dicens: Ponite vos
in cordibus vestris sermones hos, Fili-
us enim hominis, futurum est vt tradatur in
manus hominum. Hoc est, Si factum hoc
meum arguit diuinam in me esse potestatem,
videte ne excidat, videte ne obliuiscamini:
tempore enim futuro efficacia
videbitis argumenta humanae infirmi-
tatis in me. Sicut ergo vos delectat
diuina mea potestas, ita nec vos offen-
dat humana mea infirmitas. Licet enim
tanta mea potestas sit vt possim, quae-
cumque velim, vt possim pellere vel vnico
verbo omne daemoniorum genus,
tamen futurum est, vt Filius hominis
tradatur in manus peccatorum. Futurum
est, vt qui etià daemones fugat, ab ho-
minibus vincatur. Futurum est, vt qui
homines ab omnibus malis liberat, ab
hominibus capiatur. Hic sermo tamen
iam semel & iterum auditus, non infederat
animis discipulorum, non enim pote-
runt meminisse quod non libebat audire
abhorrebant à mentione mortis in-
terit gloriae Iesu, non intelligentes interim
Domini gloriam per crucis ignominiam potius
simul illustrandam esse. Breuiter non
potuerunt se explicare qui fieri posset
vt benignissimus caperetur, & Dei
dilectus filius moreretur: nec tamen
ausi sunt eum interrogare, nimirum
Et adhuc

adhuc memores obiurgationis quam paulo ante audierat: O generatio infidelis & peruersa, usquequo ero apud vos & patiar vos? Filius autem hominis vadit sicut scriptum est de eo, siue intelligant discipuli, siue non intelligant. Quid porro est, quod Christus toties se dicit filium hominis? Profecto ob id vel multo maxime, ut Dei summam charitatem erga nos attendamus, qui pro impiis & miseris vermiculis, Filius hominis fieri dignatus est. Ergo dum audimus de Christo, quod Filius hominis sit, nimiam charitatis Dei, ac clementiae & humilitatis optimi seruatoris, nos memores esse oportet, ut illi fidamus, ut in eum speremus, atque eius exemplo aduersa perferre discamus, qua de re paulo ante diximus.

Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum maior esset. At Iesus videns cogitationes eorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se, & ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: Et quicumque me receperit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic maior est.

Matthaeus & Marcus hanc historiam copiosius descriperunt, quae hic noster Lucas. Qua autem ratione in hanc cogitationem peruenierint, nullus Euangelistarum exprimit. Theophylactus putat hanc cogitationem inde exortam, quod daemonicum curare non valuerunt, verisimile est enim, quod super hoc contenderint, dicentibus singulis, quod non propter suam, sed alterius cuiusdam infirmitatem puer ille sanatus non fuerit: & inde accensalis est, quis eorum maior esset. At Dominus visis singulorum cordibus, praue nit, & priusquam morbus incrudesceret, curauit radicatus eici. Morbi enim ab initio facile vincuntur, quum vero incruduerint, curatu difficiles sunt: Sed vide quomodo Christus hoc malum emendat. Apprehensum puerum ostendit discipulis, manifestans eis per hoc, quod tale mentem

oportet nos parare nobis, qualis est in pueris. Illi enim malitiae expertes sunt, & simplicissimi: neque inanis gloriae cupidum, neque ambitionis stimulis vexantur. Vos disputatis, inquit, de magnitudine: Apud me maximi sunt, qui minimi sunt. Quid hoc puero simplicius, quid humiliter: Tales oportet vos fieri, si velitis esse primates in regno meo. Dico enim vobis, quod tantopere gaudeo simplicitate, & quod ea discipulos meos ita discernit, ut quisquis simplicissimum virum & innocentem susceperit, ut meum discipulum, me suscipit: Et qui me suscipit, hoc est, qui me honore afficit, honorat etiam est qui me misit. Gaudeo enim & laetatur Deus pater meus caelestis non minus de humilitate mea, quam ego de vestra humilitate laetor. Tanto enim quis mihi acceptior, quanto humilior. De hac contentione in sequentibus iterum audiemus. Inde datur intelligi quam sequatur nos Spiritus superbiae, quem rarissimus quisque vix effugit.

Respondens autem Ioannes, dixit: Praeceptor, vidimus quendam in nomine tuo eicientem Daemonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum.

Quae nam sermonis illius consequentia, quem Ioannes dixit, ad ea quae Dominus praemisit: Utique magna. Audierant iam paruulos etiam esse recipientes in nomine Iesu: ideo venit in mentem Ioanni, quod quendam exclusissent ab Euangelii consortio. Dubitat igitur quemadmodum omnes essent admittendi ad contubernium salutis, an itidem oes essent admittendi ad functionem praedicationis Euangelicam, & peractionem miraculorum. Suberat autem & hic tacitus affectus inuidiae. Solis duodecim Dominus Iesus donarat potestatem ei eiciendi daemonia ac sanandi morbos: hanc dignitatem non putabant aliis communicanda. Ait itaque Ioannes: Praeceptor, quum abs te missi pergeremus ad munus Euangelicum,

licum, vidimus quendam eicientem in tuo nomine daemonia, cum tamen non sit de numero duodecim, ac ne sequatur quidem te: hunc tanquam alienum a nostro contubernio prohibuimus, ne faceret.

Et ait ad illos Iesus: Nolite prohibere, qui enim non est aduersum vos, pro vobis est.

Apud Marcum sic respondet: Nolite prohibere eum. Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. Ratio est: Postquam enim videt tantam virtutem esse in nomine Iesu, nec male cogitare, nec male loqui potest facile de ipso. Imo cogitur laudare, & extollere, ut qui humana virtutem excedat. Non est auditum eiusmodi nomen, ad quod diabolus credere cogatur: quare diuinum esse quod hic agit, nemo non cogitur agnoscere. Ergo quod ille eiecit daemonia in nomine Christi, non obfuit gloriae Christi, sed multo magis profuit: huic enim datur est videre quanta sit virtus Christi, utpote ad cuius nomen maligni spiritus effugere coguntur. Sed vide quam mira hic sit rerum consequentia. Discipuli non potuerunt elicere spiritum malum ex Litanico puero, & ille, quisquis tandem fuerit, qui non est ex numero condiscipulorum, valet eicere daemonia, tantum nominato Christi nomine. Obseruandum autem, quod quaedam dona Dei sunt gratuita, quae & bonis & malis sunt communia, qua de re & in Corinthiis nostris diximus. Et ex Matthaei Euangelio apparuit, multos posse eicere daemonia, & alias virtutes multas facere in nomine Christi, prophetare item, qui tamen non sunt ex grege electorum Domini. Multi, inquit Christus, dicent mihi in illa die: Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & daemonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Tunc confitebor eis: Amen dico vobis, nescio vos, &c. Proinde non miremur etiam si aliquando videbimus, etiam in pessimis hominibus, praecipua Dei dona gratuita. Solet enim Deus his viri-

ad salutem & profectum filiorum regni. Ergo quisquis agit, quod gloriam Domini promouet, non est prohibendus, etiam si ipse non per omnia facit, quod debebat. Sed de his aliis.

Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis eius, & ipse faciem suam firmavit ut iret in Hierusalem. Et misit nuncios ante conspectum suum, & euntes intraverunt in ciuitate Samaritanorum, ut pararet illi. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntes in Hierusalem.

Quid est quod dicit, dum complerentur dies assumptionis eius: hoc est: Instabat tempus quo postquam sustinisset salutarem passionem pro nobis, oportebat assumi in caelum, & consistere Deo, & patri. Tunc igitur, quum appropinquauit tempus passionis eius & assumptionis eius ex hoc mundo, decreuit non ultra hinc & inde obambulare, sed ascendere Hierosolymam: Quia ibi oportebat verum agnum offerri, ubi figuralis agnus quotannis immolabatur. Dicit autem Euangelista: Obfirmavit faciem suam ut iret in Hierusalem. Obfirmatione enim opus est & fortitudine, ad passionem sponte proferant. Vnde & Ezechiel (cui dixerat Deus: Fili hominis in medio scorpionum tu habitas, & ne timeas eos) obfirmam, inquit, faciem tuam, & dedi faciem tuam aeneam, & frontem tuam ferream. Sic ergo Christus firmavit faciem suam, sic in proposito habuit, sic constituit, ut iret Hierosolymam. Porro nuncios praemittit, ut parent ipsi diuersorum. Cumque ingressi essent vicum Samariae, ut praepararet ei, non susceperunt illum, quia facies eius erat vadens in Hierusalem. Et quare non susceperunt eum? Hostili inter se Samaritani atque Iudaei discordant odio, & cum oes oderint gentes, proprio contra se furore bacchantur. Et in tantum se mutuo persequuntur, ut postquam de Babylonia Iudaei sunt reuersi, aedificationem templi semper impederint. Cumque vellent & ipsi cum eis aedificare templum, responderunt Iudaei: Non licet nobis & vobis aedificare domum Domini.

Et ij Deniq

Dentque pro summa iniuria Pharisæi exprobrabāt Domino: Nōne dæmoniū habes, & Samaritanus es? Et in parabola de Hierusalē descēdentis Hiericho, Samaritanus ponitur pro signo atq; miraculo, quod mal⁹ bene fecerit: & ad puteū Samaritanæ scriptum est: Nō enim contuntur Samaritanis Iudæi. Vidētes ergo Samaritæ Dominū Hierusalē pergere, id est, ad hostes suos, quod audierāt à discipulis eius, qui ad parandum hospitium venerant, Iudæum esse cognoscunt, & quasi Iudæum & alienum, & eum qui ad inimicos pergeret, suscipere noluerūt. Hæc ex sententia Diui Hieronymi.

Cum vidissent autē discipuli eius, Iacobus & Ioannes, dixerunt: Domine vis dicamus, ut ignis descēdat de celo & cōsumat illos? Et conuersus increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis nō venit animas perdere, sed seruare. Et abierunt in aliud castellum.

Apostoli in lege versati, in qua tantū iustitiam nouerant, oculū pro oculo, dentē pro dente, vlcisē nituntur iniuriā, & imitari Eliā, ad cuius vocē duo pentecōtarchos militū ignis absumperat, dicuntq; ad Dominū: Vis dicamus, ut ignis descēdat de celo & cōsumat eos? Pulchrē vis (inquiunt) dicimus. Nam & Elias dixerat: Si homo Dei sum, ignis descēdat de celo super vos. Multa porrō hic obseruanda sunt, quæ nos breuissimis expediemus. Prudentiæ Christianæ est nihil velle sine Christo. Est & forma quædam orandi hic nobis præscripta, ut sic oremus, qua tamē voluntatē nostrā resignemus Deo, dicentes: Si tu vis, fiat, &c. Quod autē Christus dicit: Nescitis cuius spiritus estis? innuit plus maiorēq; perfectionē requiri à nobis in tēpore gratiæ, quā ab illis qui sub lege fuerunt. Prohibet item priuatā vindictā, ut vitium corruptæ naturæ, & vltra naturā aliq; quid monet: nepe inimicos diligendos

esse, aduersarios veritatis tolerandos, iniurias dissimulādas, pro odio nos habentibus, pro ingratis, pro inhumanis erga nos, etiā orandū. Sic etiā in Mattheo loquitur. Dictū est antiquis: Oculum pro oculo, dentē pro dente. Ego autē dico vobis nō resistere malo, &c. Et iterū: Audistis quia dictū est antiquis. Diliges proximū tuū, & odio habebis inimicū tuū: Ego autē dico vobis, Dilige inimicos vestros, &c. Ergo necesse est vt discipuli domini ducātur spiritu mansuetudinis & dilectionis, nō spiritu odij & inuidiæ. Porrō ne dicerent, vel saltem cogitarent discipuli: Ita ne impunē licebit Samaritanis, te contēnerē? addit Christus: Filius hominis nō venit animas perdere, sed seruare. Hoc est, Iā nō est tempus, vt cōtemptores meos perdā, sed vt ipsos beneficijs, mansuetudine, verbis & factis ad respicientiā alliciā. Nō enim misit Deus filium suū in hunc mundum, vt iudicet mūdum, sed vt mundus saluetur per ipsum. Breuiter primus aduentus filij hominis est, iudicari & occidi ab impijs, ad quos saluandos venerat. Secundus porrō aduentus erit, vt impij iudicētur ab ipso.

Factum est autem ambulantibus in via, dixit quidā ad illum: Sequar te quocunque ieris. Dixit illi Iesus, Vulpes foueas habent, & volucres cali nidus, Filius autem hominis, non habet vbi caput reclinet.

Ex Matthæi Euangelio apparet illū rogatorem fuisse, nō aliquē plebeū, sed Scribam, vnde facile animaduertimus ipsum nō simplici animo ad Iesum accessisse. Et inde est, quod Augustinus vulpes illas & volucres cæli, malos spiritus interpretatur, significās nō Christo, sed malitiæ & dæmonibus patere hospitium in cordibus huius Scribæ. In scripturis enim diuinis plerunque vulpis nomine malū, quid significatur, vt in Canticis, vbi legitur, capite nobis vulpes paruulas, &c. intelliguntur hæc

reticli.

reticli. In Psalmis: Partes vulpium erūt, designatur dæmones: Sic etiā ipse Dominus alibi interpretatur volucres cæli, diabolos, &c. Rursum, ite, dicite vulpi illi, de Herode, infra xiiij. Quoniā itaq; Scriba hic malo animo accessit, sicut in Matthæo copiosius diximus, meritō Christus vulpiū & volucrum cæli mentionē facit. Non possumus eū probare, quē Dominus reiecit. Audiamus Theophylacti interpretationem. Hic qui accessit ad Iesum, & petiit vt sequeretur illum, mala mente accessit. Quia enim vidit magnam turbā sequi Dominū, suspicatus est quod pecuniā ab illa colligeret Dominus: & sperauit etiam ipse sequendo, pecunias se congregaturū: idcirco repellit eū Dominus quasi talia dicens ei: Tu quidem puras, quod pecuniā ab his qui me sequuntur corradā. Enimvero vsq; adeo paupertatē doceo & induco, vt quū alia quidē animalia foueas habeant, ego autē ne domū quidē habeā: & sic eum repulit. Quid me propter diuitias & lucra huius seculi cupis sequi? cum tantæ sim paupertatis, vt alieno cogar vti tecto. Huic Scribæ meritō assimilantur illi, qui solū quæstus gratia inuadūt ministeria & officia Ecclesiæ, nō vt profint illi, sed vt rapiant, & sibi viuant: Tales multos habet hoc seculum. Dominus autē videbit & iudicabit. Apagelis cum illis vulpeculis, quæ semper sunt intēre insidijs, vt inquit Ambro. & nusq; non rapinas fraudulēter exercent. Hoc animal carū & nociuū, nihil tutum, nihil ociosum, nihil securū esse patitur, immo intra ipsa hominū hospitia prædam exercet. Quod si breuioribus hæc Christi respōsiōne expedire voluerim, dicendum erit, Christum suo respōsiō Scribæ ostēdisse, nō aliā esse viam ad Christum quā per crucē, ideoq; qui se velit sequi, eum necesse sit omnibus renūciare, & sic pauper, pauperem sequi Christum. Hæc pro loco suffecerint.

Ait autē ad alterū, sequere me. Ille autē

dixit: Domine, permitte mihi primū ire, & sepelire patrem meum. Dixit ei Iesus: Sine ut sepeliant mortui mortuos suos, tu autem vade & annuncia regnū Dei.

Ex his verbis vides & intelligis, quod oportuit magnā fuisse causam, quare Dominus magistrum illum aut Scribā noluit recipere, quum tamen hunc sic vocet, vt quod altāspitū & bonū opus probatur (hoc enim est sepelire mortuos parētes) illum voluit negligere, & potius ire ad annunciandum euangelium regni Dei. Sic alibi loquitur Dominus: Qui amat patrē aut matrē suā plusq; me, nō potest me esse discipulus. Vult enim Dominus vt ipsi nihil omnino præponatur, sed potius vt posthabitis omnibus ipsum solum sequamur, ipsiusq; mandatis pareamus. Bonū quidē ac pium opus est sepelire parētes, hoc est parentes honorare vsq; ad sepulturam: at melius opus est annunciare regnū Dei: Et dignū est bona præponere malis, & bonis præponere meliora. Quod si etiā nō sepeliatur parēs tu⁹ ex animi tui sentētia, nō refert plurimum: at magnum placulum est, si tua culpa cursus Euangelii impediatur. Itaq; nō videndum est, quid affectus veliat, sed quid multorum salus requirat. Et certē longē facilius est sepelire parentes, quā annunciare regnum Dei. Ex his itaque discamus in nostris operibus nos semper debere eo respicere, vt multis profimus, semperque ad meliora & perfectiora tendamus. Bonum quanto communius, inquit ille, tanto diuinius. Hinc est quod Chrysostomus elemosynas longē præfert Ieiunio, etiam durissimo. Sic Pharisæis facilius fuit decimare mentam & anethum, & grāuora legis implere non aequē facile. Sic inuenire licebit qui cordiē templi petunt, missis adstant, cereos ponunt, nihil curantes egenos vel ægrotos, immo qui pleni sunt odio & inuidiā, & alijs

Et iij vitijs

In virtutibus, & intentiones sunt & remissiones, ait Damasc. lib. Orthod. cap. 4.

vitis, &c. Et tamen nihilo secius sibi videtur belli Christiani, qua de re aliis & copiosius & oportunius. Puto me clarum fecisse, quid sibi hæc vocatio Christi voluerit. Iam quare Christus parentes adolescentis, qui utiq; adhuc temporali vita vivebant, mortuos appellauerit, paucis explicandum est: nec enim hæc à Christo præter figuram dicta sunt. Quomodo possent mortui sepelire mortuos, nisi differentia esset inter vitam & vitã, mortem & mortẽ? Obseruandum itaque est eum non viuere verè vel sceliciter, in quo nõ viuunt Christus, qui solus vita est animarum nostrarum. Hinc est quod Apostolus ad Timothæũ scripsit: Vidua quæ in deliciis est, viuens mortua est. Ab hac sententiã nõ abhorret quod Barlaã ille Eremita, apud Damascenũ, se quadragenarium nominat, quum tamẽ fuerit quasi septuagenarius, & eius rei ratio nõ Iosaphat catechumeno reddens, at: Nullo modo à me in mētura vitæ cõputantur anni, quotquot in vanitate mundi expensũ sunt. Quando enim viuere carne seruans peccatis, mortuus eram in interiori homine. Annos igitur mortis, nunq̃ vitæ nominabo. Ex quò verò mihi mundus crucifixus est & ego mundo, & deposui veterem hominẽ, qui corrumpitur secundum desideria erroris, non iam viuus in carne, sed viuus in me Christus. Quod autem viuus, in fide viuus filij Dei, qui tradidit semetipsum pro me, &c. Et tu talem habetõ cogitationem semper, nequaquam arbitrans viuere eos, qui mortui quidẽ sunt in opere bono, viuunt autẽ in peccato: Et hactenus quidẽ ille satis pie. Videamus quæ in Luca sequuntur.

Gal. 6.
Eph. 4.

Et ait alter. Sequar te Domine: sed permitte mihi primum renũciare his quodomi sunt. Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum & aspiciens retro, aptus est regno Dei.

Hic longè mitius Domini respon-

sum metuit, quàm Scriba ille, qui primus dixerat: Domine sequar te quocunq; ieris. In Scriba siquidẽ nec initium quidẽ bonum fuerat, vt qui malo animo accesserat, ideoq; & dura verba audiuit, & repulsam passus est. In tercio autem illo non desideramus bonã intentionem, sed in bono perseverantiã. Neque enim tantum refert quomodo inceperis, quantũ refert quomodo finieris, quoniã multi nouissimi erũt primi, & primi nouissimi. Qui autẽ perseuerauerit in finẽ vsq;, inquit Christus, hic saluus erit. Rectè ergo huic respondet: Nemo mittens manum suã ad aratrum, &c. Et alibi iubet eũ qui instituit edificare, primum omnium cõputare sumptus, ne postea cum perficere nequiterit audire cogatur: Hic homo stultus cepit edificare, & nõ potest perficere. Certè qui statuit semel Christũ sequi, hũc nullo affectu remorari necesse est, id quod & supra diximus. Sed Christus huiusq; negotiũ omnib; creaturis anteferendũ est. Quapropter qui semel manus admouit ad aratrum, qui semel instituit arctã illã ingredi viã, quæ ad vitã ducit, qui semel deliberauit humeros suos iugo domini submittere, hic necesse est, nõ retrospiciat laboris impatientis, neq; poeniteat eũ suscepti operis, sed potius prospiciat in Christũ Dominũ qui præcessit, respiciat in autorẽ vitæ, sicut Apostolus loquitur; & clamer ad Dominũ, qui vocauit illũ: Trahe me post te. Dñe adauge in nobis fidẽ; persece in nobis quod vt vellem; ipse dedisti. Ipse enim Dominus, iuxta Pauli doctrinã operatur in nobis, & velle & perficere. Itaq; nõ est retrospiciendũ ad eos qui nos remorari nituntur, sed ad eũ respiciendũ, qui nos adiuuare possit, vt ceptũ iter cõficere possimus. Obserua hic quisq; Christianismũ delicias & voluptates putas. Aratrum in manũ tuas tibi cõmendat Christus, nõ rosas, nõ pecunias, & id genus reliqua, quibus mundus suos nõ tam allieit quàm decipit. Hæc

Hæc sic in genere dicta sunt ad omnes homines, vt tamen peculiariter ad ministris verbi pertineat, qui semel vocati ad munus illud cõcionatoris, quo nullum sanctius, sicut & nullum difficilius, nunquam debent retrospicere ad ea quæ mundus ostentat, sed perpetuò incumbere officio suo, & vt hoc ritè perficiat, non dubitare subire durissimã quæque. Alibi confert Christ; verbi ministrum agricolæ, qui exijt seminare. Verbum autem Domini semini iacto: hic autem illi committit aratrum, vt durissima & terrea corda prædicatione poenitentiae proscindat, seminq; euangelicum postea iniiciat. Sed hæc in re plana dixisse suffecerit: ad caput decimum progrediamur, vsq; sursi Dominum alios & plures ministros verbi ordinare.

Sup. 3

CAPVT X.

Post hæc autem designauit Dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum quo erat ipse venturus.

Supra, capite proximo scilicet, diximus, qua de causa Deus nostram salutem ministerio hominum operari velit, quum tamen certò constet, ipsum posse, si velit, citra omnem humanam operam nos suæ veritatis facere participes. An ne putamus manũ Dñi nostri sic abbreviatã esse, vt non amplius possit ex agricola prophetam, ex puero Daniele iudicem & æquisimum & prudentissimum, ex piscatore Apostolum, & ex Telone Euangelistam facere? Potuit & potest quidem haud dubiè, subest em ei cũ voluerit, posse: sed aliter ipsi visum est, nimirum per stultitiam prædicationis, saluos facere credentes: qua de re non ita multò post sumus locuturi. Iam expendamus principium huius capituli. Designauerat

Dominus antea duodecim Apostolos: his autem iam addit septuaginta duos, quò latius profertetur Euangelij veritas. Rectè ergo designat Dominus, qui solus nouit quid sit in homine, qui solus nouit quas oues quibus pastoribus concedere debeat. Plures pastores ordinat, quoniam plurium ouium salutem stribat. Non abeunt septuaginta duo discipuli, nisi antea designati & missi à Deo. Nemo enim debet sibi sumere talem honorem, nisi qui à Deo fuerit vocatus, sicut Aaron. Binos autẽ & binos mittit, quo non solum declarare voluit prædicationẽ noui & veteris Testamenti, sed etiã admonere suos discipulos & concordia & charitatis. Quisquis enim concionator fuerit, qui non amat subditorum salutẽ, & quisquis non potest æquo aĩo ferre collarborantem in verbo, is non rectè præcedit faciem Christi, nec vocationi suæ per omnia respondet. Sequitur: Misit illos in omnem ciuitatem & locũ quo ipse erat venturus. Sic etiã Baptista Iosannes præibat ante faciem Domini, parare plebem voluntariam Christo, atq; perfectam. Additum est: Misit eos ante faciem suam, quo nimirũ significauit verum verbi Dei cursum, verbumq; externum minimè esse contemnendũ. Præit enim in ordine verbum externum, de quo Dominus ad Prophetam dixit: Dabo verba mea in ore tuo: dein sequitur verbum internũ, de quo rursum per prophetam dixit: Scribam verba mea in corde eorum, & dabo legem meam in visceribus eorum. Nisi enim hæc duo se inuicem sequuntur, nullum sequitur incrementũ, vt cunq; plantarit Paulus, vel rigarit Apollo. Sed hac de realitã diximus.

Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Causam reddit, quare numerũ prædicat
E e iij dica

dicatorum augere voluerit, nimirum
eam, quod quemadmodum multa mes-
sis plures requirit messorum: ita & po-
puli multi multos requirunt pastores.
Quid igitur dicemus? In Christi cor-
porali & passibili presentia multi fue-
rant homines, tam ex Iudæis, quam ex
Gentibus, qui non poterant audire
Euangelium Dei, propter paucitatem
bonorum prædicatorum. Pharisei enim
& alij, quorum intererat promouere
verbi prædicationem, tantum abest vt
promouerint, vt etiam Christum ipsum
impedire conati sint. Et hæc Dñi Iesu
ad discipulos querela, nec hodie quidem
frustra fieret. Diuus ille Pontifex Gre-
gorius, dum hanc Domini lectionem
interpretabatur pro concione, Romæ
in Basilica Lateranensi, dicebat & con-
querebatur, inquit: Ad messem mul-
tam operarij pauci sunt, quod sine gra-
ui merore loqui non possumus: quia
erit sunt qui bona audiunt, desunt ta-
men qui dicant: Ecce mundus sacerdo-
tibus plenus est, sed tamē in messe Dei
rarus operarius inuenitur: quia officium
quidem sacerdotale suscipimus, sed op-
pus officij non implemus. Quid obse-
ro hic à bono pastore dictum est, quod
non ad nostra tempora, heu dolor, re-
ferri possit, & iustius quidem referri?
Quid igitur faciendum? Num nobis
desperandum? aut parum ne faciendum?
Rogandus Dominus, vt ipse mittat
operarios in messem suam. Neque frustra
rogabimus Dñm, si modo ex animo
rogabimus, & non fuerimus salutis no-
stræ contemptores. Quomodo enim ne-
garet nobis operarios, dum petim⁹, qui
etiā illos nobis pollicitus est, antequam
peterem⁹? Dabo eis piscatores multos,
ait Dominus apud prophetam, & plu-
scabuntur multos. Rogemus ergo Do-
minum messis, Dominum cuius po-
pulus sum⁹, cuiusque pascuæ oves su-
mus, vt mittat operarios, non cessato-
res, non raptores, & mittat in messem
suam, in messem Dñi, hoc est, qui non quæ-

Hier. 16.

rant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi
sunt, qui nihil aliud quærant, quam pro-
pagationem Euangelij, & salutem mis-
serimi populi, &c. Sequitur.

*Ite, Ecce ego mitto vos, sicut agnos
inter lupos.*

Hæc scilicet fors est prædicatorum.

At si Deus pro nobis, quis contra nos?

Est autem Deus & pro, & cum illis, quos

suo nomine emittit, sicut ad Moysen ti-

mentem faciem Pharaonis dicebat: E-

go ero tecum. Et ad Hieremiam: Ad omnia

quæ mittam te ibis, inquit, & vniuersa

quæcunque mandauero tibi, loqueris.

Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum

sum, vt eruam te, dicit Dñs. Proinde quæ-

tum ad malitiam hominum pertinet, & infir-

mitatem discipulorum, idē euenit ipsis,

quod ouibus inter lupos. At luporum

tyrannidē & crudelitatem De⁹ facile ex-

tinguere potest, nec solum extinguere,

sed etiā malitiam luporum ad mansuetudinē

ouium conuertere, id quod multorum

exempla testantur, quæ recensere nolu-

mus, cum vnicū Pauli sufficere possit.

hic enim ex lupo ovis, hoc est, ex per-

secutore ecclesiæ factus est acerrimus

ecclesiæ defensor, &c. Sed multis amba-

gibus omisis, ad verba & mandata Dñi

redimus. Ecce ego, inquit, mitto vos.

Nolite timere quicquam, nihil temere

facietis. Ego qui nullius hominis autorita-

tem vel timeo, vel ego, mitto vos, sicut

me misit viuens pater. Ecce admiratione

plenum est quod auspicio. Re grauis-
sima, modo apud mundum contemptissi-

mo, perficere instituo. Iudæi expectant

regis sui, Messias sui satellites, ego vero

verus ille Messias in lege promissus, vos

contemptos, ignobiles & idiotas mitto.

Illi, Iudæos puta, opinantur inimicos

ipsorum à ministris meis trucidandos esse.

Hoc tantum abest, vt instituerim, vt ve-

lim vos tantum nocere aduersariis ve-

stris, quantum oues nocere possunt lu-

pis. Mitto enim vos, sicut oues in me-

dio luporum, non vt alicui iniuriā facta-

ris, sed potius, vt iniuriam patiamini.

Nolite

*Nolite portare sacculum, neque peram,
neque calciamenta, & nemine per viam
salutaueritis.*

Absurda quidem hæc videntur, sed

probè intellecta nihil incommodi ha-

bere, probabitur. Quid enim aliud hic

significare voluit Christus, nisi quod

verbi minister nihil faciat, spe quæstus

aut amicitie mundanæ scilicet. Nam

peram, vel virgam, vel sacculum gesta-

re, vel aliquem in via salutare, nihil in-

commodi habent, modo non impediāt

cursum verbi Dei. Exe apli gratia sic

aio: Qui opes illas fluxus mundi huius

ambit, qui pluris facit fauorem homi-

num, quam vocationem suam, & pro-

fectum Euangelij, huic profecto magno

impedimento futura sunt, peram, bacy-

lus, sacculus, calciamenta. Alium au-

tem qui lucris cupidus non est, illa om-

nia nihil remorantur penitus. Diuus

ille Chrysostomus in commentarijs

quos in epistolam ad Philippen scri-

psit, mouet quæstionē, quomodo Pe-

trus qui caligas habuerit, & Paulus qui

depenula & pallio sollicitus fuerit, hoc

Christi mandatum neglexerint: addit

autem solutionem, Mandatum illud

de non portandis sacculis, peris, & dua-

bus tunicis, fuisse non perpetuum man-

datum, sed temporale. Quid enim de-

cuit Apostolos facere, dic quæso? V-

nam habere tunicam? Quid ergo cum

lauanda fuerit, domi ne nudum sede-

re oportet, aut nudum circuire, exigen-

te necessitate, & præter decorum age-

re? Nequaquam. Neque enim hæc vo-

luit Christus, sed vnicum illud, ne cura

ventris à munere concionandi impe-

ditentur. Igitur quod reliquum est vi-

deam⁹, nā illud nihil habet difficultatis.

*In quamcunque domum intraueritis,
primum dicite: Pax huic domui: & si ibi
fuerit filius pacis, requiescet super illum
pax vestra, sin minus, ad vos reuertetur.*

Vel ex his verbis intelligimus su-

periora, hoc est, proximè præmissa

non esse accipienda iuxta verborum

sonum, sed potius iuxta mentem

Domini. Iusserat autem discipulos,

ne aliquem in via salutarent (id quod

olim etiā Helizæus puero suo mada-

uerat) iam verò ne amica illa salutatio

re ipsa videatur Christiano homini esse

se indigna, iubet vt discipuli intraturi

alicuius domum, familiam amicæ &

blandè salutent, bona ei precentur, di-

cendo: Pax huic domui. Et hæc saluta-

tio si in probā familiam inciderit, non

erit inanis: sed potius erit efficacissi-

ma, & quod discipuli imprecati fue-

rint, è vestigio eueniet domui huic.

Frustra autem bona imprecabuntur

impijs & ingratis, quoniam verbum il-

lud & imprecatio nullum sortietur ef-

fectum: iuxta illud Psalmi: Noluit be-

nedictionem, & elongabitur ab eo: ele-

git maledictionem, & euenit ei, &c. Di-

cit itaque Dominus: In quamcunque

domum intraueritis, primum dicite:

Pax huic domui. In quamcunque do-

rum intraueritis, citra delectum, siue

ille fuerit dominus, siue famulus, pre-

cemini bene, dicite: Pax huic domui,

Pax inquam, quam mundus dare non

potest, pax conscientiæ, pax quam so-

lus Christus Dei filius dare potuit: pa-

cem spiritualem eis precemini. Et si ibi

in domo fuerint filij pacis, hoc est, di-

cto audientes, & qui animarum suarum

curam agunt, quod precati fuistis, eue-

niet eis, reconciliabitur enim Deo pa-

tri per Christum Dñm. Pax enim mul-

ta est diligentibus legem Dñi, sicut

Psalmista alibi dicit. Sed si ibi vbi di-

uertistis non fuerit filius pacis, Pax ve-

stra, & bonum illud quod precati estis, ad

vos reuertetur. Hoc est, Labor vester

non erit inanis, non perderis merce-

dem vestram, etiam si non obedierint

verbis vestris.

*In eadem autem domo manete, edētes
& bibentes quæ apud illos sunt. Dignus
est enim operarius mercede sua. Nolite
transire de domo in domum.*

Domus

quare Dominus ipse prædicarit, & prædicare suos discipulos iusserit illis, quos omnino non credituros esse certissimè præscierit: illis autem quos nouerit credituros, & poenitentiam acturos, si prædicatores accepisset, neque prædicauerit, neque prædicare fecerit. Quid hic dicemus? An ne Deum iustissimum iudicem iniquitatis reum agemus, quem nemo iuste reprehendere possit, etiam si neminem saluaret? Melius est ut dicamus inscrutabilia esse iudicia eius, & inuestigabiles vias eius, qui multa occulta esse voluit, nihil autem iniustum velle potuit. Sic enim loquitur D. Augustinus de prædestinatione sanctorum, lib. i. cap. ix. Quisdam verò disputator non ignobilis, sicur idè Augustinus allegat, hunc Euangelij locum ita exposuit, ut diceret, præscisse Dominum Tyrios & Sydonios à fide fuisse postea recessuros, cum factis apud se miraculis creditissent, & misericordia potius non eum illic ista fecisse, quoniam grauiori poenæ obnoxij fierent, si fidem quam tenuerant, reliquissent, quàm si eam nullo tempore tenuissent. Maluit ergo Christus Tyrios & Sydonios non accedere ad fidem, quàm scelere multo grauiori discedere à fide. Hæc ex sententia illius lib. de Bono perseuerant. ij. cap. x. quisquis tandem ille disputator fuerit. Certè D. Petrus de quibusdã dicit: Melius erat illis viam iustitiæ nõ cognoscere, quàm post agnitionem retrorsum conuerti, ab eo quod illis traditum est sancto mado, ij. Pet. ij. Nos itaq; negotium hoc occulto Dei iudicio relinquamus, ne quid temerè desinamus. Quis dedit illi, inquit Apostolus, & retribuetur ei? Sensus autem verborum Christi hoc habet, ut nouerimus eos non fore impunitos, qui verbum Dei audire recusauerint: setuicq; scientem voluntatem Domini plagis vapulare multis, qua de re etiam suo loco dicemus. Auctarij vice addamus & hoc, Capernaum ciuitatem multis

Christi miraculis & prædicationibus nobilitatam, hoc quod abudè ex Euangelio patet, & nos in Matthæo nostro recensuimus. Iacta sunt & post Domini passionem & ascensionem, non mala fidei nostræ semina apud Tyrios, quod Apostolorum acta testantur, capite vigesimo primo. Sequitur:

Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

Faciunt & hæc ad commendationem functionis apostolicæ, & ad consolationem discipulorum: & ideo hoc loci adijciuntur, ne quis Euangelij doctrinam aestimet ex conditione ministrum, sed potius ex dignitate ministerij.

Quotquot enim Euangelium Christi sincerè ac fideliter deprædicant, legati sunt Christi, & hic per illos loquitur, sicut Apostolus in Corinthiis scribit: Legatione fungimur pro Christo, tanquam Deo exhortante vos per nos.

Et iterum: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus?

Ad Thessalonicenses verò: Qui hæc spernit, inquit Paulus, non hominem spernit, sed Deum, i. Thes. iij. Rursus in Euangelio ait Dominus: Sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos. Et, Qui non honorificat filium, nõ honorificabit patrem qui misit illum. Io. v.

Ex his ergo clarissimè patet, quanta sit dignitas integerrimorum diuini verbi prædicatorum, & quod omnis molestia vel tribulatio qua vexatur Ecclesiastæ, in Christum ipsum redundat. Verus autem Christi legatus est, qui præter voluntatem Christi nihil proponere ausus fuerit: hoc est, cuius verba nihil aliud spirant, quàm spiritum Christi. Nec conuenit ut locum hunc sic detorqueamus, quasi obedire alicui debeamus, qui vel nomine solo Christi vicem gerit, re autem ipsa, quantus quantus est, aduersatur: sed potius contradicendum est. Quia oportet Deo magis obedire, quàm hominibus: Proinde sicut auditoris

boni

boni est, non respondere Christi legato: ita etiam boni legati fuerit Dominum suum in omnibus audire, in nullo autem contemere.

Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo.

Supra dictum est, quod Dominus misit discipulos gratia spiritus sancti insignitos: facti itaque prædicationis ministri, officium suum gnauiter exercuti sunt. Verisimile est enim ipsos septuaginta duos iuxta præceptum Domini abiisse, Euangelium annunciasse, virtutes multas fecisse, atque multos ægrotos curasse. Quis enim dubitare animum induceret, quin discipuli, si mulatq; acceperant potestatem, prædicatum abierint, licet hoc à Luca expressè scriptum non inueniatur: nisi quis dicere velit, in uocula reuersionis, abitionem satis esse designatam, hoc quod temerè nequaquam dicetur. Discipuli itaque septuaginta duo, postquam iuxta mdatum Christi officio suo functi fuerunt, viderunt laboris sui mediocrem successum, Reuersi sunt cum gaudio, dicentes: Domine, etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Quid sibi tali gaudio uolunt boni discipuli? Quare non recensent & alia? scilicet, Verbum Dei felicem fecisse cursum, homines anteactæ uitæ poenitentiam agere, se apud nullos repulsam passos: Nihil hic reticemus. Boni illi discipuli non in totum exuerant carnis genium, sed nonnulla inani mouebantur gloria, hoc quod Domini verba testantur. Nam ex responsione Domini facile intelligimus, quo animo successum suum ipsi discipuli ad Christum retulerint.

Et ait illis: Videbam Sathanam sicut fulgur de celo cadentem. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes &

scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiiciuntur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cælis.

Qualis hæc verborum consequentia? Discipuli referunt quomodo triumphauerint de Sathana. Christus porro refert de casu Sathanæ. Optima sanè consequentia, si modò rem penitus introspexerimus, & quæ iam diximus, bene meminerimus. Dominus noster Iesus Christus, verus cardiognostis & inspector cordium, bene videbat in cordibus discipulorum nonnihil vanæ & inanis gloriæ subortum, ideoq; ut hoc ipsum illorum cordibus eximeret, mentionem facit casus Sathanæ, qui propter vnicum superbix vitium, è celo deiectus est. Cogitent ergo discipuli, si vsque adeo Deus abominatur superbiam, ut propter hanc cælo eiecisset Angelos, certè alia mens nobis induenda est, ne & nos dignitate nostra excidamus. Sic alibi Diuus Petrus in terrorem hominum adducit, quod Dominus angelis peccantibus non pepercerit, &c. Habetis ergo causam, quare Christus detectionis illius meminerit: & habetis exemplum, quàm displiceat Domino tumidus & inflatus hominis animus. Addit deinde de Dominus: Ecce dedi vobis potestatem, &c. Dedi vobis, inquit, potestatem, non habetis à vobismetipsis. Et qui dedi, rursus si visum fuerit, vobis adire possim. Olim, ante multa nimirum secula, angelorum meorum ministerio, diabolum & angelos ipsius è cælis profligauit, iam eam potestatem vobis dedi, ut è cordibus hominum ipsos demones abigatis. Nec est ut eos timeatis: talem enim ac tantam potestatem vobis dedi, ut nihil vobis nocere possint. Vocat autem CHRISTVS demones, serpentes

Ff

& scorpiones, & inimicos nostros, vt sic alludat ad illud psalmi: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & cōculabis leonem & draconem, &c. Vocatur autem Sathan serpens, quod aperet nos deludit, & scorpius, quod callidē nobis insidias struit, sicut in psalmis legimus: Insidiatur in absconditis, quasi leo in spelunca sua. Insidiatur, inquit, vt rapiat pauperem. Postremū epitheton dæmonis, quod scilicet inimicus hominum vocatur, notent & obseruent hi, quibus quasi amica quædam familiaritas est cum malis spiritibus, quos illi familiares vocare solent. At tu noli aliquem credere spiritū familiarē, nisi bonos angelos, quos D. Paulus ministratorios vocat spiritus, missos in ministeriū eorum qui constituti sunt cælestium hæredes. Præmissis subiungit Christus: Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiunguntur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cælis. Audisti sententiam. Quæris causam? In promptu est: Quoniam etiam mali homines, magi, imo & demones permittente Deo, possunt miracula operari: at tales non scribuntur in librū vitæ. Solet enim Deus operari miracula citra delectum, iam per bonos, iam per malos, semper autem in profectum Euangelij, & in commodum electorū. Hac de re multa habet Dignus Augustinus, cum in multis locis alijs, tum etiam in libro octoginta trium quæstionum, quæst. lxxix. Nos hac de re multa diximus in Euangelio Matthæi, & in Corinthijs nostris, ideoque breuissimè rem expe-
dituimus. Post prædicta rursus sequitur.

In ipsa hora exultauit in spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi pater Domine celi & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam pater, quoniam sic placuit ante te.

In ipsa hora, inquit Lucas, nimirum, in qua redeuntibus discipulis narauerunt, quàm feliciter negotium Euangelij successerit, in ipsa hora, in qua discipulos ad modestiam admonuit, exultauit Iesus in spiritu sancto, ac de successu Euangelij patri suo cælesti gratias egit: nos interim imitans exemplo suo, vt si quid feliciter cesserit nobis conantibus, exultemus non humano affectu, sed gaudio spirituali: non nobis arrogantes vllam gloriam, aut gloriæ vllam portionem, sed gaudentes illustrari gloriam Dei, gaudentes de profectu proximi. Neque enim dubiū est, quin Christus non ex necessitate sui ipsius gratias egerit, sed multo magis ad exemplum discipulis suis, vt cogitarent ipsi quid se facere oporteat, cum videant Christum patri suo tam ingentes agere gratias. Sed audiamus gratiarum actionem. Confiteor tibi, o pater, o Domine cæli & terræ, gratias ago tibi, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: hoc est, Licet sapientes & prudentes huius seculi, doctrinā tuam cælestem, bonum Euangelij tui nuncium, suscipere noluerint: tamen simplices, & huius mundi quasi purgamenta, illud susceperunt, & ideo tibi gratias ago, &c. Neque enim agit gratias Christus, quod sapientes huius mundi noluerint acceptare Euangelium (nam hoc non gratulatione, sed potius deploratione dignum est) sed agit patri gratias, quod paruuli reiecti non fuerint. Sic Apostolus Paulus in omnibus suis epistolis, gratias agit Deo super incremento fidei: ac excæcationem & obdurationem Iudæorum deplorat. Attendendum autem, quod Christus non simpliciter dixit, mysterium regni Dei prudentibus & sapientibus esse absconditum, sed intelligi voluit eos qui in oculis suis, vt scriptura dicit, sapientes sunt, qui magnificè de semetipsis sentiunt,

unt, qui quæ apud hunc mundum sapientes & prudentes videntur, de his enim dicitur: Cum se crederent esse sapientes, stulti facti sunt. Et iterum: Volentes suam iustitiam constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Nā quos dignatus est Deus sua reuelatione, hi demum sunt verè sapientes. Id ipsum sentiendum de paruulis, hoc est, humilibus, qui suæ imbecillitatis semper sunt memores, qui eluriant & siccant iustitiam, quique se totos voluntati Dei dedicarunt. Quæris rationē, quare posthabitis sapientibus, euangelij negotium reuelatum sit paruulis, humilibus & modestis? Audi Christum. Ita pater. Sic enim complacuit tibi. Hæc certissima, adeoque verissima ratio est, quam ipsa veritas protulit, & extra illam quid opus est alias querere? Inlustum esse non poterit, quod isto Deo semel placuit. Scitū esse non potest, quod ab æterna sapientia præfinitum est. Altiora te ne quæseris, ait scriptura sacra, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper. Ecclesiast. iij. Itaque non simus temerarij scrutatores consiliorum Dei, sed ea quæ non intelligimus, potius admirari & laudare, quàm calumniari studeamus. Sequitur:

Omnia mihi tradita sunt à patre meo.

Et hæc Domini verba præmissis concatenata sunt. Perstat enim Dominus in proposito suo, quo sic cohibere voluit discipulorum mundanos affectus, vt tamen gloriæ vniuenti nihil decederet. Sic ergo ordinandus & conglutinandus est sermo Domini. Egerat Dominus Iesus patri suo gratias, non quidem ex necessitate sui ipsius, sicut paulo antea diximus, sed ad exemplum discipulorum. Porro ne quis hæc in hoc interpretaretur, ac si virtutes illæ per Apostolos factæ, ad Christi-

stum non pertinerent; nec esset Christus eadem æqualisque cum Deo: pater potestas, tacite impiam illam opinionem refutat, inquit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Egi, inquit, patri meo cælesti gratias, non quod mihi eius rei nullam partem superesse potestatem, sed vt vobis ostenderem, cui pro acceptis beneficiis grates debetis. Eiusdem & æqualis ego sum potestatis cum patre meo. Omnia enim mihi tradita sunt à patre meo. Hi enim statuit sibi reconciliare mundum per me. Mihi data est summa illa potestas, non vobis. Sic in Euangelio Ioannis etiam loquitur: Omnia quæcunque habet pater, mea sunt, Ioan. xvi. Et iterum alloquitur patrem: Omnia, inquit, tua mea sunt: & omnia mea, tua sunt, cap. xvij. Nihil igitur hic habet Arrius, cur calumniatur, Christum patre esse minorem. Sequitur.

Et nemo scit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Satis magnifica de semetipso prædicat Christus, inquit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo: tam itaque ne quis in ipso scandalizaretur, quæ iam diximus, addidit. Multi profectō erant in comitatu Iesu, qui ipsum non verè cognoscebant, sed eum pro magno propheta, adeoque pro Iosephi fabri naturali filio habebant: horum ergo errori voluit Dominus mederi. Quasi dicat: Magnifica de me ipso prædicat, ut, at non falsa. Nec itaque debetis scandalizari in me, quasi plus æquo mihi vendicari: non sum fabri illius naturalis filius, sicut vos putatis, neque enim ille mihi multa dare posset, imo eorum quæ discipulis meis concedidi, nihil dare potuit. Vnde, dic obsecro, fabro lignario tanta potestas, vt vel per se, vel per alios possit

Et ij possit

Ratio
diuinæ
voca-
tionis.

Ratio

possit efficere daemones, sanare aegros, mundare leprosos, & alia eiusmodi operari mirabilia. Itaque neque me, neque patrem meum nostis. Dico vobis, nemo scit quis sit filius, nisi pater, qui est ab aeterno genuit, Deum de Deo, lumen de lumine, principium ex principio. Et nemo nouit patrem, non Iosephum illum fabrum lignarium, quem multi vestrum nouerunt: sed patrem meum caelestem, omnium rerum optime, nemo nouit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Ergo hi solum uere agnoscunt patrem & filium, quibus filius hoc ipsum dignabitur reuelare. Deum enim nemo uidit unquam. Unigenitus autem qui est in sinu patris, ipse enarrauit, &c. Hic ergo uere & solus nouit, quis sit, uel pater, uel filius, uel etiam spiritus sanctus, cui unigenitus, qui ex naturali aequalitate nouit, enarrare dignabitur. Sed quos qualesue dignabitur sui reuelatione? Apostolos & discipulos suos, paruulos illos & simplices, de quibus in superioribus diximus. Et considera diligenter uerum argumentum eius, quod Christus dixerat, sibi omnia esse a patre tradita. Non ita multo supra audiimus ipsum Dominum Christum patri egisse gratias, quod mysteria illa regni caelestis reuelaret paruulis: iam uero declarat, etiam se esse illum qui reuelare illa possit. In reuelatione illa, & in uera illius cognitione uita aeterna consistit, ipso Christo clamante: Haec est uita aeterna, ut cognoscant te solum Deum uerum, & quem misisti Iesum Christum. Eius cognitionis participes fecit illos quibus dixit, Ioan. xv. Iam non dicam uos seruos, sed amicos: quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui a patre meo, nota feci uobis. Et rursum capite decimo septimo: Pater iuste, mundus te non cognouit: ego autem te cognoui, & hi cognouerunt, quia tu me misisti, & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis, &c. Diximus itaque mysterium regni Dei sic reuelari a patre, ut tamen filius interim non sit ociosus: & sic reuelari a filio, ut pater ab hoc diuino opere non excludatur. Breuiter autem his declaratur, cognitionem Dei non esse humanarum uirtutum, sed uirtutis Dei, ut qui uelit gloriari, in Domino gloriatur, non in Paulo, uel Cepha, uel alio aliquo ministro.

Et conuersus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi qui uident quae uos uideris. Dico enim uobis, quod multi reges & prophetae uoluerunt uideri quae uos uideris, & non uiderunt: & audire quae audiris, & non audierunt.

Certe si uita beata in eo consistit, ut quis cognoscat uerum Deum patrem caelestem, & huius filium Dominum nostrum Iesum Christum: discipulis autem illud ipsum & a patre & filio, imo & a spiritu sancto reuelatum est, non possunt non esse beati. Quid enim aliud uiderunt, quid aliud audierunt, nisi Dominum nostrum Iesum Christum in terris missum a patre caelesti, ut sibi reconciliaret mundum, nec tantum hoc uiderunt & audierunt, uerum etiam crediderunt, Beato Petro coapostolorum suorum nomine respondente, Tu es, inquit ad Christum, Christus ille filius Dei uiuentis. Et in alio loco inquit Christus discipulis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, Beati ergo sunt boni discipuli, qui meruerunt uideri Christum in carne, & praedicare, & mirabilia operari, hoc quod multis denegatum est, quod tamen illud ipsum summis uotis optarunt. Miselli discipulis tanta felicitas contigit quanta multis regibus & prophetis contingere non potuit. Dico uobis, inquit Christus, quod multi prophetae & reges uoluerunt, hoc est, cupiuerunt & videre

videre & audire, quae uos auditis & uideris. Qui nam sunt illi reges? qui illi prophetae? Dauid, Aza, Iosaphat, Ezechias, & alij, quorum probitas in scripturis conspicua est. Sic Abraham, Isaac, Iacob, & alij patriarchae. Sic denique totus prophetarum chorus. Nam illi patres, spiritu edocti, nouerunt illa omnia certo uentura, quae postea discipuli suis ipsorum oculis uiderunt facta esse. De Abraham Christus ipse dixit: Abraham exultauit ut uideret diem meum, uidit & gauisus est. Si sola spe, qua certo uenturum esse Christum sperauit, sic laetatus fuit: quantum putas exultasset, si uel adhuc paruulum Christum in manibus Simeonis uidere contigisset? Taceo, si datum Abraham fuisset, uidere Christum praedicantem & miracula operantem. Iam quod de Abrahamo dicimus, etiam de alijs Patriarchis intelligere debemus. Non enim minus persuasum habuerunt Christum uenturum, atque nos habemus persuasum, iam Christum, iuxta prophetarum illorum oracula, certo certius uenisse. De Esaias propheta paucis agamus. Hic enim sic expressis uerbis omnem Christi historiam ante multa tempora expressit, ac si uidisset omnia suis oculis iam facta. De incarnatione Christi, an ne clariora dicere potuit? Egredietur, inquit, uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini. Et iterum: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, &c. Rursum, ac si illa tempora uidisset, exultando clamat: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, &c. De operatione miraculorum ait: Ecce Deus uester ueniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi caecorum, & aures surdorum patebunt. Iam de passione Christi inquit: Vidimus eum, & non erat ei aspectus. Uere uero uos nostros ipse tulit, &c. Quum itaque tantam boni prophetae de Christo

habuerunt certitudinem, tamque certitas promissiones, quis amplius dubitare possit, quin ex animo, summisque uotis optarint, talia non tam fide, quam re ipsa uidere? In uno illo sermone Simeone uidere est, quid de prioribus patribus sentiendum sit. Quamto enim studio rogauit ille Dominum, annos uita suae eo producendos, ut possit uidere Christum Dominum. Quam porro gaudet & gratulatur puerum Iesum in uenis habens? Nunc dimittis, inquit, seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace. Sed de his plus satis.

Et ecce quidam Legis peritus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo uitam aeternam possidebo?

Sive hic arrogans legis peritus, & non modicus interruerit Dominum Iesu sermonem, siue alia die ipsum accesserit, non multum nos moueat. Verba hic & horum intelligentiam quaerimus, de temporibus parum anxij sumus, nisi illa maiorem lucem scripturae adferre uideantur. Tum enim Euangelistae ut plurimum, tempora ipsa annotare solent: sicut paulo supra auditum est. In illa hora, &c. Legis ille peritus qualiscumque sibi fuerit, uideat ipse, nobis certe non inutilis nec ingratus est, ut qui causa fuit utilissimi sermonis qui sequitur. Sed attendamus num aliquam consequentiam haec habeant cum superioribus. Christus Iesus gratias egit patri suo, quod absconderit Euangelii ueritatem prudentibus huius mundi, ac paruulis reuelaret, quod quam uerum sit, praesens historia testatur. Discipuli, cui antea diximus, paruuli sunt, quibus dignatus est Dominus reuelare, & beati sunt horum oculi, quia uiderunt quae etiam regibus & prophetis

concessa non sunt. Iam audimus legis peritum, nimirum unum ex his prudentibus, quibus Euangelij mysterium reuelatum non est. Quare hoc? Quia ipse volens sibi offudit tenebras. Legis erat peritus, & id nominis sibi arbitratur merito impositum, & ex lege agnoscere potuit, quid de Messia sentiendum fuerat. Sic tamen propria malitia, & malitiosa prudentia sua excæcatus est, ut malit tentare Christum, quam obtemperare Christo. Accedit enim callidus, & blandiuscule alloquitur Christum, quem tamen mallet falsa, quam vera respondere, quasi scilicet scrutator cordium hypocritam non noscat, aut ipsa veritas falsa docere possit. Magister, inquit, quid faciendo vitam æternam possidebo? Ardua certe quæstio est, nec minus necessaria. Veteres philosophos per multa secula hæc quæstio habuit occupatos. At uni Christo reseruata est huius solutio, quam paulo post audiemus. Tantum in lege profecerat Nomicus ille, ut sciret aliquid faciendum esse ei qui cuperet esse possessor vitam æternam, quoniam hæc ociofis non contingeret. Et de possessione vitam æternam quærit Christum, non de alia aliqua re ociosa. Et nos hoc præcipue à Christo quærere studeamus, quo medio liceat nobis possidere vitam æternam. Nam qui à Christo quærunt, vel ab huius Euangelio, quo modo ditefcant, quomodo in deliciis uiuant, vel regnum aliquod huius mundi occupent, frustra adierunt Christum. Regnum ipsius non est de hoc mundo. Videat ergo unusquisque, quo modo, quæue de causa Christum adeat. Accedite, inquit Propheta, ad eum, & illuminamini, & facies vestrae non confundentur. Accessit autem Legisperitus, non ut illuminaretur, nam visus est sibi egregie prudens, & qui Christi doctrina opus non haberet: accessit, inquam, non ut disceret,

Aug's
de ciuit.
Dei. lib.
10. cap. 1

sed ut tentaret Dominum, & ab ipso audiret quæ calumniari posset.

At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut te ipsum.

Quid me interrogas? inquit Christus. An ne tibi videor noui quid in mundum attulisse, & diuersum ab ea doctrina quam hæctenus in lege, in prophetis, & psalmis scriptam legis tis vos Iudæi? In lege quid scriptum est? quomodo legis tu qui eius cognitionem ubique profiteris? Oportebat te legis peritum eatenus legem scire, ut non opus foret mea responsione. Quid si alij hoc ex te interrogarent? Si eius rei ignarus es, quid legisperiti intumescis titulo? Si autem ex lege didicisti, quid me rogando tentas? In lege Domini certe compendiosa præscripta est via ad vitam æternam, ita ut non sit necesse multis hæc de re digladiari: tu itaque qui legis cognitionem profiteris, quomodo legis? Quid porro ad hæc legisperitus? Scriptum est, inquit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut te ipsum. Hæctenus ille, & pie quidem. Si igitur hæc nouerat in lege scripta esse, quid plura ex Christo rogat? Sed sic solemus miseri: plus amamus de pietate disputare, quam in via pietatis ambulare. Apertum est quod lex Domini præscripsit, scilicet ut diligamus Dominum Deum nostrum ex toto corde, &c. hoc est, ut omnem affectum, ac omnes tam animæ quam corporis vires, ad amandum, honorandum, colendum Deum conuertamus. Minus enim Deum diligit, qui quicquã cum ipso

Aug's
de doct.
Christ.
li. 1. c. 22

ipso diligit, quod non propter ipsum diligit: Addit lex, ut etiam diligamus proximum sicut nos ipsos. Duo porro circa hanc dilectionem sunt consideranda, ut proximus beneficij impensione foueatur, & malitia nulla lædatur. Sic enim alibi à Domino dictum est: Omnia quæcunq; volueritis ut faciant vobis homines, sic & vos facite illis. Amabis itaque ut volueris amari: Benefacies ut tibi volueris beneficiari. Neminem lædas, ut non volueris lædi. Si quis verò malum intulerit, non malum sed bonum reddas, nam hoc ipsum & tibi vis fiat, si quempiam læsis. Ea enim est regula dilectionis, sicut D. Augustinus loquitur, ut quæ sibi vult bona prouenire, & illi velit: & quæ accidere mala sibi non vult, & illi nolit. De vera relig. cap. xlvj.

Dixitq; illi: Rectè respondiisti, hoc fac & viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus?

Approbat Christus legisperiti responsum, utcunque falso tentatus ab ipso fuerat: Sed oportet ut non contradicamus veritati, à quocunque tandem proferatur, siue ille sit amicus, siue aduersarius noster. Hinc D. Augustinus alibi scribit, si quid veritatis, si quid boni sit apud Ethnicos, ab ipsis tanquam ab iniustis possessoribus auferendum esse. Sic etiã si quid boni est apud hæreticos nobis usurpamus, non quidem in gratiam illorum, sed in gloriam Dei qui subinde etiam impiorum malitiam in bonum Ecclesiæ conuertere solet. Hæc dixi ex occasione quod Christus veritati, hostis & tentatoris sui, non contradicit, sed approbat, inquit: Rectè respondiisti: Hoc fac & viues. Satis, inquit, declaras te scire quid à populo suo requirat Deus, nimirum dilectionem Dei & proximi, hæc facito & bene tibi erit. Tentando, disputando, vel etiam bene respondendo, non acquiritur vita

æterna, sed faciendo: Neque enim cognitio legis dat vitam, sed obseruatio. Audimus igitur & nos quid faciendum sit ei qui cupit possidere vitam æternam: accingamus ergo nos operi, diligamus Deum & proximum, in hoc enim vniuersa lex pendet & prophetæ. Sinamus alios digladiari de iustificatione impij, de sola fide, &c. nos accepimus Domini sententiã, quam ut impleamus Dei ipsius gratia ambienda est. Cæterum audiens legis peritus se rectè respondisse, sed ad impletionem legis etiam à Christo missum esse, excogitat diuerticulum unde elabi possit, quæstionem quæstioni addens, quasi iustus sit, quasi bono & docibili animo accesserit, non quasi tentator, sed quasi discipulus, & promptus ad omnia subeunda quæ Christus iusserit. Hæc enim mihi videtur Lucas velle quum scribit: Ille autem volens seipsum iustificare, hoc est, simulabat se simplici animo accessisse. Rogat autem Dominum: Et quis est meus proximus? Ac si diceret: Si nihil aliud doces quam dilectionem Dei & proximi, bene res se habet, paratus sum obedire, ut sic etiam vitam æternam consequar. At rursus est de quo dubitem. Lex iubet diligi Deum & proximum. Iam quem Deum lex diligere præcipiat, satis clarum est, quum scriptum sit: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est, & præter me non est alius Deus: At de proximo incertus sum, quæ lex iubeat diligi, &c. Hæc autem omnia ceu diximus ex hypocrisis loquitur legis peritus.

Suspiciens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt semiuino relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso illo præteriiit. Similiter & Leuita, cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit. Samaritanus autem

Ef. iij

quidam

quidam iter faciens, venit secus eum, & misericordia motus est: Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum, & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario & ait: Curam illius habe, & quodcumque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi: Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade & tu fac similiter.

Non immerito alibi clamat Christus dicens: Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Verè enim mitem & humilem hic se præbet doctorem, qui ad versatissimi Hypocritæ interrogationem, tam modestè, tam dextrè, tamque sufficienter respõdet. Exemplo autem hoc sit omnibus doctoribus, vt interrogati ab aliquo modestè & verè respondeant: Immo omnes superiores hæc lenitas & modestia decet, vt scilicet interrogati, non exhibeant se diffidentes. An non videmus hic quàm longo responso Dominus dignatus fuerit legisperitum, quum tamen breuioribus utique expedire potuisset: Quid enim hæc parabola aliud docet, nisi omnem qui ope & auxilio nostro opus habet, nostrum esse proximum, siue ille iuxta carnem nobis cognatus sit, siue non notus. Iudæi enim proximum neminè fermè interpretabantur, nisi de suæ gentis hominibus, existimantes sibi fas esse odisse exteros, nec in hos quicquam conferre beneficij. Sed Samaritanus longe aliter iudicat, vt qui videns Hierosolymitanum spoliatum & vulneratum, non meminit eius contentionis quæ est inter Iudæos & Samaritanos, sed misericordia mouetur, accedit, fert opem, & quoniam ipse nõ sufficebat, alium substituit qui optularetur, ad quod pietatis exemplum respiciendum

est etiam legis peritõ. Hæc breuissima est huius parabolæ sententia. Iam quid aliud in se habeat videamus, non plurimum anxij historia ne sit, an parabola: est enim pulcherrimis adeoque necessariis doctrinis referta. Principio cauendum nobis ne ab Hierosolymis, descendamus in Hiericho, hoc est, ne à Dei amicitia, ne à pace quæ nobis ad Deum est, recedamus in loca periculosa, hoc est à virtutibus ad vitia, ne incidamus in laqueos Diaboli. Secundò hic admonentur principes, vt vias omnes à latronibus securas & innoxias faciant, ne in ipsorum ditioribus fiat, quod hic de Hierichinitinis legimus. Tertio admonetur hic Sacerdotes & Leuitæ misericordiam in pauperes, considerantes quàm malè audiunt hic Sacerdos & Leuita, qui prætereuntes miserum hominè, ne verbo quidem dignantur, nedum denariolo. Certè immisericordiam crimen, plerumque exprobrat Deus huic hominum generi: Misericordiam, inquit, volo, & non sacrificium. Admonendi estis & vos vt Samaritanum hunc imitemini: proximis vestris, hoc est, omnibus qui vestra ope opus habent, benefaciatis, & hoc ex animo, ex commiseratione, & nõ quasi ex necessitate: Hilarem enim datorem diligit Deus. Certè non potuit Christus euidentiori exemplo nos admonere, quàm huius Samaritani. Nihil enim infectum relinquit Samaritanus, quod ad veram opem aliquo modo facere potuerit. Videt miserum, misericordia mouetur erga ipsum, descendit equo, accedit, non detrectat sanie repleta tangere vulnera, infundit oleum & vinum, & modis omnibus medetur vulneribus: Quibus factis non sinit illum sub dio iacere, sed imponit iumento suo, vehit in pandocheon, curam huius agit: deinde cum per negotia Samaritano integrum nõ est diutius manere in pandocheo, conuenit certis conditionibus, cum stabulario,

lario, vt & ipse curam miseri illius hominis agat, &c. Au ne egregiè ad amulsum omnia misericordiam opera exhibuit ille Samarites: Quis negare poterit? Patemus ergo nobis omnibus dictum, quod dictum est legis perito, Vade, & tu fac similiter. Neque enim hæc parabola à Christo recitata est propter vnicum legis peritum, sed scripta est ad doctrinam nostram, sicut & aliæ historiarum, quæ nos nostræ professionis admonere possunt. Et hæc tenentur illi responsum est, & quasi digito monstratum, quis sibi proximus sit. Iam quoniam hæc Euangelij lectio nõ caret pulcherrima allegoria, & hæc breuissimis tractemus, veterum sequentes vestigia. Omnes consentiunt per hunc misellum hominè designari Adam, & in hoc vniuersum genus humanum, Adam enim de Hierusalem in Hiericho, hoc est, de Paradysi deliciis, in hanc lachrymarum vallem descendit, vbi sic vulneratus & vestibus suis spoliatus est, vt verè fuerit semitius de relictus, latrones autem qui hominem spoliarunt veste innocentiam, & vulnerarunt pessimo inobediencia & superbia laculo, mali angeli sunt, quorum suggestionem primi parentes decepti sunt: Vulnera illa multa fuerunt, quæ etiã nos partim sentimus, & partim in baptisimi sacramento curata sunt. Maximum vulnus est, nasci in indignatione Dei, postquam in peccatis concepti sumus. Magnum vulnus, magna plaga est, hominem semper esse pronum ad malum, habere malam concupiscentiam, per liberum arbitrium ex seipso nihil posse nisi peccare. Quod autem non porro mortuus prædicatur, sed semitius homo, argumento est hominem non omnino factum esse stipitem aut truncum, sed remansisse in eo non nihil donorum Dei, id quod lumè rationis vocant, & legem naturæ, qua homo utcumque potest dignoscere bonum à malo: Hinc Paulus de gentilibus

bus dicit, Gentes quæ legem (scriptam) non habent, ipsi sibi sunt lex. Et in multis veterum Philosophorum literis inuenire licet, quantum etiam corrupta natura possit. Hinc egregia virtutum exempla, vt pro patria mori, filios probè educare, boni & honesti bonam habere rationem, &c. Sed hæc de re aliàs. Hoc vnicum autè hic protestamur, nihil hoc loci nos dicere ad extollendam hominis naturam, sed ad commendandam domini creatoris nostri misericordiam, qui de se malè meritos, non radicitus deleuit. Sed sic vulnerari permisit, vt tamen suo tempore restaurari potuerit. Porro vulneratum scimus hominem: iam qua ratione sanatus fuerit contemplandum est. Accidit, inquit Christus, vt Sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso illo præteriret. Similiter & Leuita cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit. Per Sacerdotem & Leuitam, veteres intellexerunt legem & Prophetas, quibus certè vulneratum genus humanum restaurari minimè potuit. Audiamus rationem. Per legem cognitio peccati, ait Paulus: At inter abolitionem & cognitionem vulnerum magna est differentia. Non statim curare potest morbum, qui hunc cognoscere potest: Lex ergo & prophetæ demonstrare quidem potuerunt peccatum, sed non curare, hoc quod Paulus in Romanis & Hebræis clarissimè testatur. Nihil, inquit, ad perfectum adduxit lex: Et iterum. Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata: ideo ingrediens in mundum dicit, hostiam & oblationem noluit, corpus autem adaptasti mihi: holocaustomata & pro peccato non placuerunt tibi, Tunc dixi ecce venio: In rapite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam. Ergo quod Moyses & Aaron, & totus Propheticus ordo non potuit, hoc reseruatam est Samaritano illi, qui sibi adaptans corpus ex sanguinibus Diuæ virgine

virginis Mariæ venit, non quidem eadem via, qua Sacerdos & Leuita, quia peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Venit ergo per aliam viam, per viam quam nemo hominum antea vel post ingressus est. Exiit enim à patre, & venit in mundum, venit inquam in vterum virginis, Spiritu sancto cooperante & virtute altissimi obumbrante, venit secus hominem vulneratū, secus & proximè hominem, quia fratribus per omnia assimilatus est, absque peccato, & habitus inuentus ut homo. Et venit Samaritanus ille inquam: Venit Filius hominis quætere & saluum facere quod perierat. Deinde: Omnia mihi tradita sunt à patre meo: Venite ergo omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Addit autem Christus, Samaritanum misericordia motum ut accederet. Et verè sola misericordia motus est Christus, non nostris operibus. Sic enim loquitur Paulus: Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, Tit. iij. Cum enim inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij sui, & Christus pro impijs mortuus est. Hoc ergo voluit Christus significare, dicendo Samaritanum misericordia motum accessisse ad hominem vulneratum. Sequitur alligasse eum vulnera vulnerati, & infudisse vinum & oleum, per quod significatur ipsū Dominum nihil intercessitū reliquisse, quod ad curam facere potuerit. Sūt qui per vinum & oleum, verè ac nouum testamentum intelligat, aut legem & gratiam, nec absurdum quid est. Theophylactus hoc loci duplicem interpretationem habet. Infudit oleum & vinum, inquit: Oleum hoc est sermonem doctrinæ, qui per suauitatem nos adhortat: Vinum verò, sermonem qui per austeriora inducit ad virtutem: exempli gratia: Quando audis dominum dicentem. Venite ad me oēs, & ego refocila-

labo vos, oleum est: Quando verò dicit: Nisi conuersi fueritis, oēs simul peribitis, vinum est. Alia interpretatione ille vini & olei nomine, diuinitatem & humanitatem Christi intelligit. Et hæc placet, quoniam nisi hæc coniuncta fuissent, non fuisset salua omnis caro. Iam quod Samaritanus sauciū imponit iumento suo, nihil aliud declarat, nisi ipsum nostram induisse naturam, & in hac nostra peccata tulisse & expiasse. Diuersorū siue Pan-docheū Ecclesia est, in qua nos duxit, curamque nostri gessit per duos dies, hoc est tempore ante mortem suam, & quadraginta diebus post resurrectionem. At accessurus ad caelos, curam hominis commisit stabularis certo pacto, ut si quid vestra acceptos denarios exponerent, in Samaritani reditu redderetur fideliter: Si quid, supererogaueris, inquit, ego cum venero reddam: Sic in Matthæi Euangelio accepimus, Domine duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo superlucratus sum. Et ait illi Dominus: Euge serue bone, quoniam in modico fuisi fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui, &c. Duos expositos denarios, Theophylactus, interpretatur duo testamenta, vniusenim regis imaginem utraq; tenet, nepe quod eloquia Dei sint. Extat apud hunc doctorem (quod coronidis vice adhibere placuit) usus veteris Ecclesiæ, qui est circa baptismi sacramentum. Quotidie inquit, qui baptizantur, liberantur à vulneribus animæ, oleo quidem vnguenti vincti, statim autem communicantes & diuini sanguinis participes sunt, &c. Sed quoniam huius parabole allegoricus tractatus præter opinionem creuit, ad intermissam historiam reuertamur.

Factum est autem dum irent, & ipse intravit in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam: & huic erat soror nomine Maria, quæ etiā sedes secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

Cum

Cum hæc noua iam sit & alia historia, non est necesse ut multum anxij simus in querendo consequentiam: licet hæc fortè inuentu non fuerit difficile. Quod enim Christus superius sub inuolucro parabole, & verbis legis docuit, scilicet dilectionem Dei & proximi, hoc iam præsens historia declarat: Martha enim circa secundam tabulam, de dilectione proximi videlicet, occupatur. Maria verò circa priorem tabulam de diligendo Deo occupatur. In Christo verò, Deus & homo diligitur, ut qui non posthabita diuinitate, humanitatem assumpsit. Igitur quod Christum hominem adtinet, à Martha accipitur: Quod Christum Deum adtinet, à Maria auditur. Inquit ergo Lucas: Intrauit Iesus quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam. Quod nã erat illud castellum vel oppidulum? Bethania nimirum, sic enim apud Ioannem legitur, Bethaniam fuisse oppidulum Mariæ & Marthæ sororum: Et ibidem legitur Mariam & Martham à Christo valde dilectas, vnde mirum non est, quod hic legitur Christum ad has sanctas sorores diuertisse. Diuertit autem non ex necessitate, sed ex bona voluntate. Cui enim in deserto ministrauerant Angeli, ille fame haud periisset: Sed non remoramur hic Christi necessitatem, quum de voluntate Marthæ certi simus. Voluntatem ergo mulieris Marthæ imitemur, erga eos qui necessitatem patiuntur, qui in nomine Christi aliquid à nobis petunt: nam quicquid illis fecerimus, in Christum collocatum existimemus. Neque enim minus felices sunt qui Christum in membris suis suscipiunt, quam illi qui ipsum in carne ambulatam recipere meruerunt. Iam quid de Maria dicemus? Hæc feriatà à negotiis domesticis, adsidebat ad pedes Domini humiliter, audiens sermones illius diligenter, quibus adeo rapiebat, ut non posset auelli, quic-

quid tandem curaret Martha soror. Et hæc Maria nobis exemplo sit, quo desiderio, quaque deuotione à nobis audiendum sit Dei verbum: nimirum ut cæterarum rerum prorsus oblitus, totos nos dedamus verbo Dei. At quam parum nobis cum illa conueniat quid attinet dicere? Pauci sunt qui ament ad pedes Domini sedere, hoc est, qui sese humiles & dociles velint exhibere discipulos: sed multi sunt qui nostra admonitione se non habere opus putent. Iam quam parum exuamus curas rerum temporalium, conciones ingrediētes, notius est quam ut referre opus sit. Postremò quomodo audiamus Euangelium, & quanti hoc faciamus, suo loco & tempore copiosius dicemus.

Martha autem satagebat circa frequens ministerium: Quæ stetit, & ait. Domine non est tibi cura, quod soror mea reliquit me solam ministrare.

Aperta sunt quæ legitur: Martha sollicita de apparatu conuiuij, sursum ac deorsum cursitat, ne quid desit quod ad suauiter suscipiendum Dominum eiusque discipulos pertinere possit. Cum ergo ægrè sufficeret omnibus obeūdis quæ pertinebant ad apparatus, & videret sororem feriatam sedere ad pedes Domini, Iesum interpellat, conquerens de sororis negligentia. Hæc quidem non loquitur ex indignatione, neque ex odio in sororem, sed ex nimia sollicitudine, qua timet ne Christo non satis fiat. Et miratur Martha, quod soror quasi oblitata Domini amicitia, nihil curet quomodo libet tandem tractetur Christus. Docemur autem hoc quidem loci, quam impigrè inseruiendum sit proximo: Et si quando nos non sufficimus opitulari proximis, etiam aliorum imploremus auxilia, hoc quod hic Martha facit. Et si nihil proficimus apud homines, vel Deum rogemus quatenus corda peccatorum emolliat ad misericordiam

diam

diam. Sic Martha non ignara quā difficile posset auellere sororem, Christum interpellat: Quid ad hæc porro Christus?

Et respondens dixit illi Dominus: Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro, vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Audit quidem Maria querulationem sororis, sed nihil respondit, immo omne negotium Christo commisit, vt qui suos doceat omnes insultus patienter sufferre: Sic alibi, dum à discipulis propter vnguenti effusionem corripitur Maria, se nequaquam excusat, sed à Christo Iesu sic excusatur: Sinite eam, bonum enim opus operata est in me. Iam accusata à sorore, illi patrocinauit Christus, in hunc ferè modum: Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima: tota occupata es in hoc vt me lautè & largiter reficias. At hæc nulla necessitas vrget, quoniam etiam te non curante, non peribimus fame: Vnum est necessarium, scilicet vt anima nostra primum omnium curetur: In hoc tota est soror tua Maria, ideoq; meliorem partem elegit, & ideo meliorem partem, quia non auferetur ab ea. Magis necessarium reputauit vt ipsa spiritualiter pascatur à me, quàm vt me cibaret corporaliter. Nusquam nõ inuenies vnde corpus alatur, at cibus animæ non vbique parabilis est. Ad hoc, quod tu agis perpetuum non est, quod Maria agit perpetuum est. Donec hic sumus, oportet vt proximis inferuiamus, at post hanc vitam non erit cui subuenias elemosynis tuis. Adiunge his, quod anima nostra tam in præsentem quàm in futuro, necesse habet verbo Dei sustentari. Bonum igitur est quod Martha instituit: at melius est quod Maria perpetravit. Non vituperatur Martha, sed præferatur Maria. Quid igitur hic docemur,

nisi quod ad finem prioris capituli etiam admonuimus, scilicet in genere virtutum magnam esse differentiam, bonoq; operi, melius esse preferendum. Diximus bonum adeoq; pius opus esse se pelire mortuos, at Christus iussit contempro hoc officio, aliud amplecti, nimirum munus annuncian di regnum Dei. Sic colligere pits elemosynas, quis negabit bonum opus esse? Sed tu audi Apostolum dicentem: Non æquum est nos derelicto verbo Dei, ministrare mensis. Et Diuus Paulus magis extollit concionandi, quàm baptizandi functionem, hoc quod in Corinthiis nostris abundè demonstraui. Plus enim requiritur ab Ecclesiaste, quàm à baptista. Sic ergo in præsentem historia longè præfertur Maria Martha, quod hæc corporalia, illa verò spiritualia cogitauerit. Quæ alii hic de actiua & contemplatiua vita disputarunt, iam immiscere non libet: hoc vnum admonentes, hanc de illa re disputationem non excogitatam ab ociosis & stolidis monachis, sic enim aduersarij nostri loquuntur, sed à probatissimis Ecclesiæ doctoribus, Ambrosio, Augustino, Gregorio, Bernardo, & eius generis reliquis, quos enumerare longum, contemnere verò impius est. Iam quod hic Maria commendatur, quod meliorem partem elegerit, admonemur vt & nos semper meliora eligamus. Quæ illa sunt meliora, inquit: Quæ à nobis auferri non possunt: at iam multi sunt, qui eligunt, cupiunt, atque venantur diuitias, honores, potestates huius mundi, & sibi videntur optima elegisse. Si auferri à nemine possunt, merito iuxta Christi sententiam optima vocantur, iam falsi non sunt. Si porro auferri possunt, aut optima dici non possunt, aut Christus incerta docuit. Quis autem ignorat, diuitias, potestates, & honores res esse caducas? Nouimus ex Euangelio diuitem Lazari contemptorem, nouimus Herodis potestatem, nouimus

Anno

Annæ & Cayphæ honores: at quem sine illi omnes fortiti sint, nemo ignorat. Ergo alia eligenda sunt, vt meliorem partem nobiscum habeamus: Quæ alia? virtutes & vera veræ pietatis officia, hæc enim auferri inuito nõ possunt, sed potius comitantur hominem ad vera gaudia, &c. Postremo sic institutum vitam nostram, vt & in nostris domibus sint Maria & Martha, hoc est, vt & bona à Christo domino auer diamus, & quæ audiuius libenti animo exequamur, in Dei honorem & proximi nostri æmolumentum, &c. His ergo caput decimum explicatum volumus.

CAPVT XI.

ET factum est, cum esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos.

Sæpe inuenimus Dominum nostrum Iesum Christum in multis Euangelij locis orantem, raro autem quibus verbis orarit, nec hoc nos plurimum moueat, contenti eo quod sciamus ipsius orationes omnes pro salute nostra fuisse institutas. At quædo vel quomodo Ioannes baptista suos docuerit discipulos orare, prorsus ignoramus. Et in capite tertio huius Euangelij audiuius Lucam dicentem de Ioanne: Multa quidem & alia exhortans Euangelizabat, populo. Et verisimile est, quod baptista etiam suis discipulis certas præscripserit preces, sicut & certa præscripserat Iezania, de quibus in Mattheo auditum est. Igitur cum quodam in loco iuxta suam consuetudinem Christus oraret, venit euidam ex discipulis in mentem, quod nulla esset religio quæ nõ haberet suas precandi formulas, quoniam nullum hominum genus est quod nõ opus habeat auxilio & consilio. Orabant Pharisæi

frequentè & prolixè, sed tristes & in publico. Orabant & discipuli Ioannis, Orabant & Samaritani in monte suo. Habebat & Ethnicorum religio suas preces. Quoniam autem nec indè ritus orandi erant omnibus, nec eadem pretebantur: & discipuli nihil ferè agebant nisi consulto Domino: quidam discipulus, videns Christum orare, expectat orationis finem, dein sic interpellat Dominum: Domine, doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos. Est autem oratio, secretus ille congressus, qua mens humana discussis omnibus curis & phantasmatis rerum terrenarum, velut subiecta in cælum, cum Deo miscet colloqui. Sunt autem orationis duæ præcipuæ species, aut enim pro beneficiis interpellamus, aut pro acceptis beneficiis agimus Deo gratias.

Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum.

Vt hoc loci simplicioribus maxime inseruiam, omnes orandi partes, sicut Matheus posuit, rursus interpretabimur. Sicut enim Matheus testatur: cum Christus multis verbis docuisset, Christianorum precationem nec oportere ad ostentationem paratam esse, nec de rebus quibuslibet, præscripsit huiusmodi formam, quomodo & quid precandum sit ostendens. Pater noster qui Pater, es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Quis facile amplectatur animo, o boni, quæta sit Domini circa nos dignationis & bonitatis veritas, qui nos sic voluerit orationem incipere, vt Deum patrem vocaremus, quod non ita obuium est in veteri testamento, quum nusquam præceptum sit filiis Israel, vt Deum, patris nomine orando compellant, sed Domini nomen eis insinuatam est, tanquam sub lege seruientibus. Et cum Abraham, vir tatus (qui amicus Dei appellatus est) non absque multo tremore loquutus est.

Gg

Ne

hijs solliciti esse non debemus, ne orandum quidem pro eis videretur, quum oratio sine sollicitudine videretur non posse fieri. Immo sola sollicitudo & cura ne deficiamus, nos ad precandum impellit. Nolite putare Christum sibi metipso contradicere, sed sic rem perpendite. Panem nostrum, hoc est, omnia quibus temporalis nostra hæc vita sustentatur, non à nostra sollicitudine, non à nostris laboribus accipimus, sed à Deo solo omnium bonorum largitore. Mundus autem, quicquid ad sustentandum corpus nostrum pertinet, magis sollicitudini ac labori humano adscribit, quam quod illa à Deo expectet. Ergo Christus, quum hanc precandi formulam præscribit, docet nos aliter iudicare, nimirum ut confiteamur tam temporalia quam spiritualia à solo Deo, esse & expectanda & expectanda. Ergo petitionis huius est sensus: Quemadmodum filij huius mundi, quam diu non sunt abdicati vel emancipati, sed in parentum potestate constituti, de victu solliciti non sunt, sed tantum quum opus est, cibum à parentibus postulant, certi se quod petunt accepturos. Sic multo minus deceat nos de victu sollicitos esse, qui edocti sumus omnem castitiam sollicitudinem abicere, ac agnoscere patrem nostrum cælestem tam diuitem, tam benignum, tam amantem, cui tantopere curæ sumus, non commissurum, ut quum pascerculis etiam de victu prospiciat, quum lilia campi tanto decore vestiatur, nobis in filios cooptatis, victus aut amictus à se petitus & expectatus vnquam desit. Rogandus est itaque Dominus, ut nobis elargiatur vitæ necessaria: sic autem rogandus, ut etiam petitioni nostræ, & spei nostræ addamus labores nostros. Neque enim putandum est, Christum noluisse ut laboremus, quum ad laborandum conditi simus, quemadmodum aues ad volandum. Porro de cura & sollicitudine, de laboribus

re etiam manuum pro victu, in capite sequenti non nihil adiciemus.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Lucas sic habet, Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & nos dimittimus omni debenti nobis. Debitorum enim nomine nihil aliud quam peccata nostra censentur, hoc quod manifestissimum est. Nouit enim Dominus quæ & qualis nostra sit conditio, nimirum ab adolescentia procliuus ad malum, unde quotidie delinquimus ac peccamus, tum in Deum, tum in proximum, neque tamen Deus pater ille noster cælestis cõtinuò vult peccatores vel abicere, vel ex albo filiorum Dei delere: sed iubet potius ut veniam petamus, certi quod apud ipsum inueniemus, immo ipsi etiam peccantibus in nos fratribus indulgamus. Neque enim fieri potest, ut aliquis tam grauitur peccet in nos, atque nos peccamus in Deum. Ergo si volumus & petimus, ut Deus nobis grauiora remittat, dignum est ut & nos minora remittamus. Qua de re in Matth. cap. xvij. abunde diximus. Arguuntur autem hic Nouarij hæretici, simul & Anabaptistæ, qui Christianis post susceptum baptismum peccantibus, nullum relinquunt salutis locum, manifestissime enim hinc cõuincuntur erroris, quod Christus nos iubet remissionem peccatorum petere, quod si nulla esset, frustra rogarem. Reuocat ite nos Christus hac precandi formula, ad nostræ infirmitatis cõsiderationem, bonumque humilitatis insinuat, ut scilicet agnoscamus nos omnes in cõspectu Dei esse peccatores & reos, ne sibi quis quasi innocens scilicet placeat, sed quisque suæ cõscientiæ recordetur. Quod & Ioanes in epistola sua monet dicens: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Et Salomon Proverb. xx. Quis potest, inquit, dicere: Mundum est cor meum, & purus sum à peccato: Et si enim non

non omni tentioni cõsentiamus, quis tamen non sentit se circumferre carnem peccati qua impellente fit, ut quisque cogatur multa adhuc in seipso desiderare, & sentire se multa perpetuam cõdonatione egere, &c. Docet etiã Christus hanc peccatorum remissionem non aliunde, quam à patre cælesti petendam esse. Nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus Deus. Marc. ij. Et ipse ait: Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates vestras. Esa. xliij. Si igitur cõfessi fuerimus peccata, fidelis est Dominus, qui nobis peccata dimittit, ait Ioannes. Denique facilitatem remissionis confirmat adiecta conditio, qua tanquam certo signo, nos certos de sua voluntate Deus facit, nostramque imbecillitatem ac diffidentiam confirmat ac corrigit, hoc, inquam, signo: Remittenti remittetur. Ne enim quis de benignitate Dei diffidere possit, asserit in nostra potestate esse iudicium futurum, perinde ac si dicat: Quemadmodum tu tibi ipse iudicabis, etiam tibi iudicabo. Si enim remiseritis hominibus errata sua, ait Christus, remittet vobis pater vester cælestis errata vestra. Obseruanda itaque sunt singula huius precationis verba. Dimitte, dicimus, quo ostendimus hanc remissionem non esse debiti, sed gratiæ. Et dicimus: Dimitte, non mihi soli, sed nobis omnibus, quoniam omnes peccatores sumus, &c. Et dimitte debita nostra, non tua: quoniam tu ea non es operatus in nobis, sed nosmetipsi, nostra non magis libera quam mala voluntate, &c. Iam porro negligendum non est, quod Christus expressit, qua conditione accipere possumus remissionem peccatorum, eam nimirum, quod si remiserimus in nos peccantibus, & ipsa quoque sit peccata nostra dimissurus. Nec est ut quisquam hic putet à Christo impossibilia præscripta, quasi nemo sit qui in se peccanti ex animo cõdonare possit. Certè si Deum vis habere patrem, necesse est

exemplo eius non tantum amicos, sed & hostes & inimicos diligas, & cõplectaris. An tu eum dedignaris habere fratrem, quem Deus dignatur habere filium? Sed ais, fratrem non esse qui te læsit: pari modo cogita nec te esse fratrem Christi, nec filium Dei patris, qui vtrunque læseris quam sapissimè. Scio carnem nostram delicatam abhorrere ab amore inimicorum, Deo itaque supplicandum est, ut omnes inuidiæ vel odij reliquias animis nostris eximat. Sed dices: Quid si quispiam eam adhuc imperfectionem in animo suo sentiat, ut proximo noxam statim remittere posse sibi non videatur, nunquid is penitus ab hac oratione desistet? aut saltem orationis dominicæ formam immutabit? Respondeo, Multum differre, an quis affectum eum nondum habeat, eum tamen à Deo sibi dari affectet. An verò eum necdum habeat, nec etiam habere sese optet, sed magis odio ac liuore tabescat, eligens magis morti, quam vindictæ libidinem ponere. Siquidem prior ritè ad orationem accedit, atque adeo magis oratione indiget, quo corruptiorem gerit affectum. Is itaque piè & dominicam orationem totam recensebit, si hanc particulam quam tractamus, animo permurmurans, à Deo expectat sibi hunc affectum dimittendi proximo, ac spiritum dulcem largiri. Quod facies, adeo non orabit contra se, ut etiam quod fideliter petit, sit impetraturus. Pater siquidem vester, inquit Christus, dabit spiritum bonum petentibus se. At posterior qui obstruauit animum suum contra proximum, is certè frustra orat sibi dimitti peccata, Christo exerte dicente: Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Hæc, opinor, simpliciores admonuisse puerit. Stulti certè sunt, qui Christi formulam inuerrere voluerit, ac si Christus ignorauerit, quid cuiuslibet cõuenire possit: nos itaque his posthabitis, ad alia progredimur.

Et ne nos inducas in tentationem.

Tentatio est vita hominis super terram, siue militia, vt ait Iob, qui hoc ipsum in semetipso satis animaduertere potuit. Et Paulus docet, quod caro concupiscit aduersus spiritum, & quod lex membrorum legi mentis repugnet. Et Petrus testatur, aduersarius, inquit, vester tanquam leo rugiens circuit, querens quem deuoret. Salomonis denique sententia ac doctrina est: Fili, accedens ad seruitutem Dei, statim prepara animam tuam ad tentationem. Hæc igitur quæ ita se habeant, facile videmus quàm necessaria sit hæc precatio, qua deprecamur periculo samillam Satanæ, mundi, & carnis nostræ tentationem. Bono autem ordine hæc mutuo se consequuntur. Præcedenti siquidem petitione precati sumus nobis remitti præterita peccata, iam consequenter à Deo petimus præseruari à futuris: ne scilicet rursus tentatione victi, eadem aut etiam grauiora peperremus, sicq; nouissima nostra stant petora prioribus. Etenim cum sine tentatione præsens vita transigi non possit, ceu ex præmissis testatissimum est, necesse est, vt vel alieno auxilio muniti, à tentatione non vincamur. Neq; tamen rogamus à Deo omne tentationis amolimentum, quoniã non expediret prorsus non tentari, quia homini laudabile non esset, si ideo bene viueret, quod ad male viuendum nihil ipsum inuitaret. Nã si tentatione tribulationemq; tollas, vbi quæso fortitudo, constantia, patientia, cæteræq; morales virtutes locum habebunt? Quomodo coronabitur quis, nisi ante vicerit? Quomodo vincet, nisi pugnaverit? & quomodo pugnabit, si hostis qui eum impugnet defuerit. Sicut ergo qui necesse habet igne purgari, non orat vt non vratur, igne ve attingatur, sed tantum vt non exuratur, igneque non exinguatur: ita & nos non petimus præsentem vitam sine omni tentatione ducere, quasi nolimus

Vide D.
Hilar. in
Psalm. 8.

Augus-
tinus in
epist.
ad Gal.
cap. 5.

hic quicquã tribulationis sentire, sed tantum petimus ne permittamur tentationi succumbere, eique consentire: non deprecamur canes, vt ita loquar, qui nos fugant, sed laqueos & retia timemus. Hoc ad perditionem, illud vero ad coronam facit. Beatus vir qui susfert tentationem, ait D. Iacobus, quoniã cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Tentari enim à Deo permittimur, vt infirmitatis nostræ nobis conscientij facti, neque superbiamus, neque veluti securi in vtranque aurem dormiamus, sed magis in humilitatis ac virtutum profectu conseruemur, ac in timore Dei nostram salutem operemur. Doceat te Paulus, quantum interdum prosint tentationes. Ne magnitudo reuelationum extollat me, inquit, datus est mihi stimulus carnis, angelus Satanæ, &c. Et Dauid dicit: Bonum mihi Domine, quia me humiliasti, &c. Quæ cum ita sint, nemo ob id despondere debet animum, quod à Satana, vt Christi verbis vtar, vel impetitur, vel cribratur: nec se ob hoc debet exosum putare Deo, multoque minus derelictum, quin potius hinc statuere debet, se Deo curæ esse, quoniã ipse castigat quem diligit. Et manifestum est sanè argumentum, nondum esse in hostis potestate, quem is adhuc acriter impugnat. At qui nullis tentationibus impetitur, magis habet curam formidet, quod quem hostis iam captiuum habet, occupat, ac vincitum tenet, minus infestet, quemadmodum alibi Chrysostomus docet exemplo latronum, qui insidiari solent, non quidem sceno, stramine, &c. sed auro, argento, rebusque preciosis, &c. Hac itaq; petitione postulamus à patre cælesti gratiam nobis donari, qua suffulti carnalem libidinem, & quæcunque sunt à quibus accedi solet caro, domemus, ac totis visibus curemus, vt oia incitamenta voluptatis cruci Christi affigere

affigere & mortificare possimus. Ad hæc, ne nos vlla mundi creatura suacata venustate ac dulcedine sollicitet ad peccandum, sed magis prouocet ad Dei laudem & gloriam. Rursus, ne nos mundi malitia, persecutiones ac tribulationes ad impatientiam, vindictam, iram, aliaque vitia incitent, sed vt constâtes in mortem vsque, fidem in Deum firmam reneamus. Itidem si flagellis castigemur, ac delicta nostra plagis iustissime immixtis puniantur, tum ad hanc petitionis formulam rectè postulauerimus, vt Deus huius tentationis scilicet exitum faciat, quo scilicet patienter ferentes quod immititur, hic leuè vindictam experti, post hac non cum hoc mundo damnemur. Deniq; petimus, ne nos Satanæ tentatio obruat, qua nos, vt in superbiam, vel in odium, vel in alia spiritualia crimina, atq; adeo tandem in desperationem protrudat, subinde impetit. Rogamus autem non singuli pro nobis, sed pro omnibus, hac ratione, vt cælestis pater omnium illorum agat curam, qui cum grauibus & magnis tentationibus cõficiantur, vt nos omnes defendat, confirmet & erigat in hac calamitosa vita. &c.

Sed libera nos à malo, Amen.

Hæc est dominicæ orationis clausula, vniuersas petitiones ac preces nostras collecta breuitate concludens. Quoniã enim, quàm diu sumus in hoc mundo, aut potius in exilio, nunquam possumus esse quieti vel tuti, malis varijs, multisq; aduersitatibus sibi inuicem succedentibus: neq; tamen certo scimus, quæ cuiusuis tribulationis causa existit, ideo Dominum deprecamur, vt nos liberare dignetur à malo, hoc est, vt nos ab omnibus præseruet ac muniat, quæ nobis occasio peccandi esse possint. Ad finem precationis iubemur subiungere Amen, hoc est, fiat, ac si diceremus: O pater cælestis, si hæc vota filiorum tuorum pia sunt, si iuxta formam à filio tuo descriptam

concepta, certa sumus fiducia, tuam bonitatem quod petimus præstituram. Et hæc tenorem quem nobis Matthæus præscripsit, Dominus det, vt quod fideliter petimus, efficaciter consequamur.

Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, et dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniã amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum, & ille deintus respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi. Et si ille perseverauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit illi surgens, eò quod amicus sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.

Exemplum apertum est, quo declarare scilicet voluit Christus, quàm exorabilis sit Deus, natura beneficus erga filios suos: simul etiam admonere, ne preces nostras vel negligenter, vel remissè faciamus. Parabola porro illa factis pulchra est, etiam si solam literam inspexeris. Quis enim non videt, quàm egregie nobis hominum mores depingat. Qui opus habet alieno auxilio, nihil non facit quod ad exorandum aliquo modo facere potest. Media nocte surgit, amici fores adit, necessitates suas exponit, exulationem amici nihil moratur, sed non cessat pulsare, donec exoratore exorator fiat. E regione ille licet amicus sit, tamè accuratissimè sese excusare conatur, tum ob temporis importunitatem, tum ob filiorum charitatem, quos noctu solos relinquere non potest. Quid igitur aliud hic docemur, quàm vt tanta diligentia, tantaq; patientia Deum precemur, quanta hominem precari solet. Non improperamus homini, si querelis nostris pijs non statim obtèperarit: & sic agimus cum

cum Deo nostro, ac si ferulae nostrae subijci debeat. Non sic impij non sic. Sed si recto & legitimo ordine orare vis, primum recordare miseriae tuae, deinde Dei bonitatem, post accepta si dutia preces tuas funde, non numerum illarum, sed ardorem attendens. Et si animus incallescere noluerit, non statim desperes, sed potius frigus illud accipe occasione ardētioris orationis, Deum sollicitando, quatenus preces tuas acceptabiles facere velit. Quod si semel atque iterum oraueris, neque tamen exoraueris, noli propterea desperare, nec propterea tibi Deum offensum cogitare, sed potius admirare ipsius in te bonitatem, qui noluerit tibi dare quod postulasti, sed quod tibi in bonum cedere potuit. Nonnunquam enim ignorantes, pernitentem nostram oramus, qua de re suo loco diximus. Diuus ille Augustinus egregius precator erat, qui alibi sic precabatur: Deus vniuersitatis conditor, praesta mihi primum vt bene te rogem, deinde vt me agam dignum, quem libereres, postremo vt libereres, &c. Soliloquiorum lib. i. cap. i. Et lib. i. cap. x. de ordine, inquit: Satis mihi sunt vulnera mea, quae vt sanentur penes quotidiana nis fletibus Deum rogas, indigniorem tamen esse me qui tam cito saner quam volo, saepe memetipse conuincio, &c. Et haec quidem haecenus. Quae alij hic allegoricè exponunt, non contemnentes, sed breuitati studentes transiliemus.

Et ego dico vobis, petite & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, Pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.

Diligenter hic ponderandum, quam fertò Christus hic dixerit: Et ego dico vobis, haec enim magnae autoritatis sunt verba. Hic enim nos tubet orare, petere, quærere atque pulsare, cui non obtemperare nobis non foret integrum. Audiuius enim in Euangelij caele-

stem illam vocem: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Audiamus itaque quod dicit: Ego dico vobis, ego qui in salutem vestram de caelo descendi, ego cui de patris mei voluntate erga vos certò constat, ego, inquam, seruator vester dico vobis: Petite, quærite, pulsate, & eritis votorum compotes, dabitur enim vobis, aperietur vobis, & quod quæritis inuenietis. Proinde si non moueamini parabola praemissa, moueat certè praecceptum meum, imò & promissum meum. Apud hominem nonnunquam incassum funduntur preces, vel quia non potest praestare sine suo damno quod rogitur, vel quia non vult. Verum apud Deum quisquis petit, accipit: quisquis quærit, inuenit: quisquis pulsatur, huic aperietur. Si enim non dat quae rogamus, certè dat quae nouit nobis ad salutem aeternam conducere, hoc est, si non verba nostra audit, certè vota nostra audit. Nemo certè sciens, pernitentem sibi metipsum imprecabitur, sed potius salutem: quod si illud roget ignorans, hoc autem non acceperit, putato querulandi causam non habebit. Sequitur:

Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si perierit ouum, nunquid illi porriget scorpionem? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester caelestis, de caelo dabit spiritum bonum petentibus vestris?

Alio exemplo probat Christus, nos orantes propter mandatum & promissionem certò exaudiri, & pro nostra vtilitate. Vult autem hoc exemplo probare, si petierimus à Deo salutifera, quod non sumus recepturi lethifera vel noxia. Quis enim est pater qui non malit filium suum bonis honestare rebus, quam malis? At pater caelestis nos dilectorum filiorum loco habet, vnde non

est

est dubium quin nobis bene velit. Imò magis amamur à patre caelesti, quam à patre nostro, qui nos mundo genuit. Hinc est quod alibi apud prophetam loquitur: Dixit Sion, dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Esa. xlix. Ergo non poterit pater carnalis sic amare filium suum, atque nos amamur à Deo patre nostro caelesti, licet nunquam cogitemus aliquando respondere amoris paterno, vt non immeritò Dominus per eundem prophetam conqueratur inquit: Filios educaui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Sed ad rem propius. Si vos cum sitis mali, inquit Christus, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester caelestis, de caelo dabit spiritum suum bonum petentibus se. Excuriamus haec verba. Videmus enim quomodo Christus nos ad spem diuinae bonitatis alliciat, ne fortè aliquis considerans quanta est differentia inter Deum & hominem, & ponderans peccata sua, dum non sperat impetrare, nec incipiat petere. Ideo patrum & filiorum similitudinem introduxit, vt etsi propter peccata nostra desperemus, propter paternam veritatem, bonitatem Domini speremus. Quod porro dicit parentes esse malos, non ob hoc dicit, quasi malum & culpa dignum agat pater, qui filio petenti nihil denegat, si modo salutaria petit, sed aliam rationem haec habent. In alio Euangelij loco cum quidam Christo diceret: Magister bone, &c. statim respondit Christus: Quid me vocas bonum? Nemo bonus est, nisi Deus. Hoc breuissimis sic expediemus. Sicut Christus lux mundi dicitur, & tamen nihil praedudicat illo quod Apostolis alibi dicit: Vos estis lux mundi: ita & hoc loci Christus homines malos vocat, patrem verò caelestem bonum: quoniam

hic natura bonus est: nos porro nobis metipsis relicti nihil bonitatis habemus. Si autem quid boni in nobis est, hoc non nostrae naturae, sed Dei bonitati debemus. Ad comparationem itaque Dei, qui solus singulariter bonus est, omnes alij mali videntur. Mali ergo dicuntur, non iuxta Manichaeorum haeresim, quasi iuxta quod caro sunt, à malo quodam principio creati sint, sed quia ex transgressore Adā progenerati ad malitiam proni sunt. Et certè nusquam non se prodit malitia in homine, donec lucta illa spiritus & carnis in hominibus manserit. Sed exemplis ostendemus, qualis nam malitia in homine, in parente sit, quum nihil nisi bonum in Deo sit. Ecce si hodie pater iniuriam patiat à filio, statim affectus illius mutatur in odium, & irascitur illi, forsitan & castigat. Non quia ille iniuriam faciens patri, peccauit in Deum, sed ideo pater irascitur, quia sibi facta est à filio iniuria. Alioquin si pater iniuriā passus, non propter iniuriam suam irascitur filio suo, sed propter illius peccatum: in omni peccato filiorum similiter irascetur. Nunc autem quando ipsi iniuriam patiuntur, dolent & fremunt: quando autem aliter filij eorum peccauerunt in Deum, nihil curant. Deus porro offensus ab homine, non tantum ideo irascitur, quia cum ipse sit Deus, tamen ab homine est contemptus: sed etiam quia homo peccato seruiens, perdidit animam suam. Verè ergo non irascitur de iniuria sua, sed dolet de perditione humana. Et si castigat, non vt suam iniuriam vindicet, castigat: sed vt illum ad salutem corrigat. Audi etiam per prophetam dicentem: Si dereliquerint filij eius legem meam, visitabo in virga iniustitias eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, &c. Psal. lxxxvij. Obseruandum & hoc quod Christus dicit, à patre nostro caelesti nobis dari spiritum bonum, spiritum sanctum, donum nimirum pre-

tiosiss.

tiosissimum. Hoc donum & hunc spiritum si quis habet, non facile aberrabit in precationibus suis, imò sine ipso nemo rectè orare potest. Hic enim spiritus auxiliatur infirmitatibus nostris. Si quidem, id quod Paulus dicit, hoc ipsum quod oraturi simus, ut oportet, non nouimus. Rom. viij. Verum ipse spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Et erat eiciens demonium, & illud erat mutum. Et cum eiecisset demonium, loquutus est mutus, & admiratae sunt turbae.

Spiritum bonum nobis promisit Dominus Iesus, non spiritum malum. Spiritum bonum precamur qui aures nostras patefaciat verbo Dei, qui linguam soluat ad confitendum nomini Domini. Deprecamur autem ex animo spiritum illum malignum, qui suos soler & surdos & mutos reddere ad omnem pietatis occasionem. Sed ad rem. Adducitur ad Iesum daemoniacus, quem spiritus malignus sua malitia & mutum, & surdum, & caecum fecerat. Sed quoniam Christus in hoc venit, ut soluat opera diaboli, statim coactus est malus spiritus exire ab homine: quo absente, homo locutus est, omnibusque suis sensibus restitutus. Nec poterat Christus huic miserò homini in terris malus facere beneficium, quàm ut immundum & difficilem hunc hospitem abigeret. Quicquid enim mali in se habebat homo ille, à spiritu immundo habebat. Et quàm miseria hominis maior fuit, tanta, imò & potior fuit à Christo consolatio. Et hic videre licet, quid nobis à Christo sperandum, quod à Satana timendum. Christus omnes nervos suos intendit, ut nos saluet: ille autem ut nos perdat. An non in vno homine hoc satis ostendit Satanas, quàm perditè nos amet, cum ipsum & surdum, & caecum, & mutum fecerit? Profectò quo ad sumum in hac miseria, nunquam cessat nostram moliari perniciem: unde mirum est, inueniri homines quibus spiritus illi immundus in de-

litijs esse solent. Porro hic obseruandum est, qualè habeamus hostem, & unde nobis contra hunc praesidia quaerenda.

Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe demoniorum eicit daemonia.

Qui nam sunt pestilentissimi nebulones, quos non pudet etià filij Dei opera calumniari? Audiamus veracissimum testem Matthaeum, qui sic inquit: Stupebant omnes ad hoc miraculum, & dicebant: Nunquid hic est filius David? Pharisei autem audientes dixerunt: Hic non eicit daemones, nisi in Beelzebub principe demoniorum. Ergo sanctuli illi ex optimis meliores, quorum professio erat Dei cultum promouere, illi, inquam, pharisei calumniantur opera filij Dei, iam diu expectati Messiae. Vide obsecro. Turba videt & audit grande miraculum, & apud semetipsam iudicat hoc excedere hominis alicuius virtutem: ideoque incipit altiora de Christo suspicari, ipsum longè praefereus filio David. Hoc autem ferre non possunt Pharisei, ut qui sibi nullius hominis sanctitatem conferri volunt: ob id igitur, cum negare non possunt daemonium eiectionem, atque hominem liberatum, negant hoc miraculum virtute Christi, sed virtute Beelzebub, virtute diabolica factum esse, blasphemo ore calumniantur: quo peccato vix aliud grauius comminisci potest. Proin tu vide, ne in idem peccatum cum impijs illis Phariseis cadas, ut velis opera Dei Satanae ascribere, id quod multi hoc infelicissimo seculo facere nihil dubitant. Non loquor solum de illis qui miracula ad diuorum seipulchra facta calumniantur, sed etiam de his quibus nunquam aut raro Dei facta arrident. Sed haec suffecerint.

Et alij tentantes, signum de caelo quaerebant ab eo.

Et hanc impudentiam Matthaeus Scribis & Phariseis adscribit, adiiciens Christi responsum fuisse, Generationem prauam & adulteram petere signum, sed non nisi signum Ionae prophetae accepturam, &c.

Tu

Tu porro iam audi, qua ratione male uoli illi signum de caelo petierint. Quærunt ab Iesu signum de caelo, quasi miraculum praesens non sufficiat ad fidem conciliandam Domino, licet non sint eius animi, ut visis maioribus signis, à calumniando cessare velint: hoc enim testatur Lucas, dicens quod signum petierint tentantes eum. At qui tentandi animo aliquem rogat, profectò paratam secum habet calumniam. Quapropter etiam si Dominus fecisset vel ignem cadere de caelo, vel obscurari solem, vel audiri tonitrua, tantum effecisset, quantum Moyses sua miraculorum turba apud Pharaonem. Quomodo enim fidem habuissent Christo propter talia signa, cum postea à mortuis iam liberato, & in caelum assumpto, credere noluerint?

Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

Vide obsecro, bonitatem & patientiam Iesu saluatoris nostri, qui cum potuerit solo nutu omnes aduersarios vel grandine, vel igni perdere, voluit verbis & argumētis ipsorum fortissimis gloriam patris defendere. Quod autem adducit argumentum, sic se habet: Omne, inquit, regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Hoc ita se habere, manifestissimum est, & multorum regnorum & ciuitatum cruenta exempla docent, siue ad veterum, siue ad nostra tempora respexeris. Satis prudenter ille dixerat: Concordia paruae res crescunt, discordia maximae dilabuntur. Iam audiamus quid Christus velit inferre.

Si autem & Satanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitur in Beelzebub me eicere Daemonia?

Attendite vim huius argumētum quod à simili deductum est. Si omne regnum in quo alter ab altero, princeps à subditis, & hi ab illo dissident, stare non po-

test, sed omnia pessum vadunt, id quod negare nemo potest. Sequitur profectò, quod regnum Satanae stare non poterit. Quomodo enim stare potest illius regnum, si alter altero insidiatur, hic illi eiciat, quod hic vulnerat, alius curat. Hoc autem fit, si verum dicitis me potestate & adiutorio Beelzebub principis demoniorum eicere daemones. Iam quoniam Satanas suum regnum saluum esse optat, alter ab altero non dissidebit. Et quoniam humani generis hostes sunt, non est verisimile, quod hominibus bene velint. Apparet ergo Satanae Satanae nequaquam aduersari, neque daemonium hoc virtute Beelzebub electum: apparet item vos impudentissimè esse mentitos.

Si autem ego in Beelzebub eicio daemones, filij vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

Aliud argumentum innocentiae Christi. Christus eicit daemones, eiciunt & huius discipuli Iudaeorum filij. Agitate igitur perfidi Iudaei, qua potestate, quo nomine Apostoli vestri filij eiciunt daemones. An propria virtute? Nihil minus, cum ante Apostolatum tale nihil potuerint. An ne potestate Beelzebub? Quod si sic, cur in filiis vestris aequanter fertis, quod mihi vitio vertitis? Sed horum nihil. Quid igitur? An in nomine meo? Certè negare non potestis. Si igitur mei nominis tantavirtus est, ut vestris filiis ad istas daemones effugare possit, quaerit necessitas me ad illud ipsum opus aliena virtute, eademque diabolica opus habere? Ideoque filij vestri testantur, & in futuro iudicio testabuntur, quas blasphemias à vobis immeritò passus fuerim. Quod si quispiam filiorum nomen ad Apostolos referre voluerit minimè, sed potius ad alios Iudaeorum Exorcistas, de quibus supra ca. ix. & Iosephus, & in actis Lucas, nihil mea retulerit.

Porro si in digito Dei eicio daemones, profectò peruenit in vos regnum Dei.

Quod hic Lucas digitum Dei, Matthaeus

H h

spiritum

spiritum Dei interpretatur, vt videamus, sanctissimam perfectissimamque trinitatem hominum operari salutem. Pater dat spiritum sanctum, per quem Iesus Christus Dei filius dæmonū opera dissoluat. E regione Satanæ non solus machinatur hominum perniciē, sed cum toto suo regno diu noctuque nobis omnibus insidias struit, tantum abest, vt hominem obsessum liberare velit, id quod etiam nō ita multo post audiemus. Ergo quoniam Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus operantur hominum salutem, dæmones fugant, manifestissimum argumentum est, regnum Dei ad homines peruenisse, Satanæque regno imminere exitium. Satis iam diu Satanæ tyrānidem passus sumus, & quoniam nosmetipsos redimere ab illo non potuimus, misit Deus filium suum in mundum, vt ex seruis peccati faceret liberos iustitiæ, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia, &c. Tu igitur hic discite, quicquid vsquam alicui accidit boni, hoc ipsum non Satanæ, sed Dei bonitati adscribas.

Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.

Vide, obsecro, quanto studio, quibus item argumentis Christus Phariseos blasphemix conuincat. Primo ostendit, non sic sibi cum Satana conuenire, vt alter alteri suppetias ferre velit. Secundo ostendit, se illius nequam præsidis non egere, cum sua potestas tanta sit, vt vel sui nominis appellatione tantum, etiam alij, Apostoli scilicet, Dæmones expellere valeant ab hominibus. Tertio iam declarat Christus, se ideo in hunc mundum venisse, vt confingeret cum Satana, qui hactenus intolerabilem tyrānidem exercuerat in miserum hominum genus. Clarū

autem est exemplū quod Christus proposuit. Fortis armatus Satanæ est, qui à peccato Adæ, vsque ad passionem Dñi princeps huius mundi visus est, sic vt etiam à multis pro Deo cultus fuerit. Fortior autem illo Christus est, cui dedit omnia pater in manus, cui data est à patre potestas in cælo & in terra: hic ergo superueniens per mortem suam destruxit eum, qui habebat mortis imperium, dein ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. De hac victoria loquebatur Christus apud Ioannem: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eicietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Hanc victoriam præfigurabat pulchra & decantatissima illa monomachia Dauid & Goliath. Christus ille verus est Cyrus, cui subiectæ sunt oēs gentes, qui portas æreas contriuit, & vectes ferreos confregit, &c. Esaiæ xlv.

Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit.

Quid tibi rei, o Christe, cum Satana? Quæ controuersix causa? Responder Christus: Qui non est mecum, contra me est. Magna inter Christū & Belial est dissensio: nō cōueniunt, alter alteri molestus est. Christus amat salutem nostrā, sed hanc nobis inuidit Satanæ. Christus conatur nos ad vñū ouile, in vñā ecclesiā colligere: at Satanæ discordias seminat inter nos, vt dispergamur. Quæ Christo placet, illi displicet. Quæ Christus præcipit fieri, ille, ne fiant, impedire molitur. Christus nos ad cælū, ille ad gehennā sollicitat. Cum igitur rāta sit inter duos potētes discordia, nō potest fieri, vt alter alteri rē pmouere animū inducat. Itaque quā Satanæ hominibus insensus est, eos torquere, si modo permittitur, nō cessat. Quā verò Christus hominum amator est, illos deserere nō potest. Ex his ergo liquet, Satana Christo nō esse opitulatorem, ad effugandos dæmones.

Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat

ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et cum reueris, inuenit eā scopis mundatā. Et tunc vadit, et assumit septē alios spiritus secū nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fuit nouissima hoīs illius peiora prioribus.

Ad finē Apologiæ suæ pperat Christus. Cōtinet autem hic locus multa obseruatu dignissima. Quod si ad præcedentia adaptare volumus, hic sensus erit, hæc interpretatio: Vos impij Pharisei contenditis me ope & presidio Beelzebub eijcere dæmonia. Profecto non est hic genius Satanæ, vt malum spiritū ab homine expellat: imò tanta inuidia, tantoque odio ardet spiritus ille malignus erga genus humanū, vt, si quando semel eiectus fuerit ab homine, nō cesset ab insidiando, sed nacta potius occasione, adducit secum plures, & eos seipso nequiores, vt tātō magis incommodare possit, quāto plures ex maligna societate secū habet, tantū abest, vt ad liberationē hoīs adiuuare velit. Secundō videtur Christus hæc dixisse in terrorem & admonitionē hoīs, quē iam à dæmonio liberū fecerat, vt scilicet hæc audiēs post cautiū ambularet, ne p vno malo spiritu, postea lōgē pluribus cōmittatur. Nā alibi Dñs cuidā dicit: Ecce sanus factus es, iā amplius noli peccare, ne deterius quid tibi cōtingat. Tertio in terrore Iudæorum hæc verba Christi deprompta sunt, vt q semel ab idolorū cultu erepti, populū Dei facti sunt: post autem malitia ipsorū sic redijt, vt non cōtenti Deū contempserint, etiā filiū eius vngitū crucifixerint, vnde & grauior poena illos manet. Nunquā certē sic in totū à Deo relecti fuerunt, atque iā sunt ab ascensione Dñi nostri in cælū: qua de re suo loco dicemus. Postremo hic locus de spiritu immūdo prope expendendus est oibus Christianis, qui in sacramento baptisimā à diaboli iugo exempti sunt, huiusmodi abrenunciarūt. Certē nō dormit

Satanas, sed vt capitalis hostis noster circuit, quærens quem deuoret, &c. Certē locū hūc Euangeliū egregiē tractat doctiss. ille Origenes, in Exod. cap. xx. Hom. viij. sed prolixiora sunt quæ habet, quæ vt hic retractare liceat. Quod porro de locis aridis & humidis dicitur, quoniam in Matthæo nostro non nihil diximus, hic silentio trademus.

Factum est autem, cum hæc diceret, extollens vocē quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimō beatus qui audiunt verbū Dei, et custodiunt illud.

Rectē à D. Paulo dictū est: Stultam fecit Deus sapientiā huius mundi. Et in superioribus audiuimus Christū patri gratias egisse, quod mysteriū regni abscōderet à prudentibus huius seculi, reuelaret autem paruulis: hoc quæ verū sit, præsens factum satis declarat. Pharisei & Scribæ vident opera Christi & calumniatur: mulier verò plebea tantū abest vt cōtēneret Christū, vt vel miris laudibus etiā celebraret illius matrē, in quietē, imò exclamās: Beatus venter qui te portauit, &c. O mulierē fortē, quæ nō verita Phariseorū tyrānidē, tanta libertate ausa est Christi testimoniū dare innocētiæ. Certē hæc fiducia scitissima à Luca perscripta est. Non enim scribit hæc mulierē expectasse tempus, vt vel sola soli acclamaret, sed ait: Factū est, cum hæc diceret Iesus, hoc est, cum Iesus sua excusatione Phariseos prosus exasperasset, cum iam omnia erant plena tumultus, illa mulier nihil veritatis, non apud semetipsam misit, sed extollens vocem suam è media turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Hæc fiducia sic placuit Christo, vt non solum approbaret eius acclamationem, sed etiam ostenderet, qua ratione etiam aliis salus, beatitas, & iustitia continere posset. Inquit enim: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Vni datum est, Mariæ scilicet beatissimæ virgini, Christum in utero portare, & uerberibus lactare: sed multis contingere potest, ut & ipsi beati sint, neque ab ea felicitate, qua Diua Virgo iam fruitur, excludantur. Exemplo itaque huius mulieris discamus Christiana confidentia & fortitudine, Christum confiteri, huiusque verba & facta apud aduersarios propugnare. Postremo nõ tradamus obliuioni quod Christus dicit, quantus sequatur fructus eos qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Quomodo custodiunt? Ut corde scilicet credant, & operibus exequantur. Sequitur.

Turbis autem concurrentibus cepit dicere: Generatio hæc, generatio nequam est, signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophete. Nam sicut fuit Ionas signum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi isti.

Supra auditum est, Scribas & Phariseos rogasse à Domino signum aliquod eximum de cælo, & ad hoc pertinet, quod Lucas iam refert. Mulier enim illa sua uocalissima exclamatione multos prouocauerat, qui accurrentes, ita ut sit, uoluerunt audire & videre, quidnam ageretur inter Christum & Phariseos, putantes forte Christum ostensurum ipsis Phariseis, ut pote doctis ac sublimibus uiris, aliquid peculiare prodigium. At Christus summa libertate respondet calumniatoribus suis, non ignorans scilicet, quo animo peterent prodigium aliquid insolitum. Generatio, hæc, inquit, generatio nequam est, signum querit, &c. Hæc natio, uult dicere, mala est, minimeq; simplex, ut cunctis simul pietatem. Sic enim à me petunt signum aliquod eximum, quasi illo uiso libenter & facillime sint credituri, quum tamen in hoc toti sint, ut quicquid à me factum fuerit, statim paratam habeant

calumniam. Ergo generatio nequam est, quæ ego intus & extra noui, adeoque generatio indigna, quæ aliquod uideri debeat miraculum. Hinc ergo non dabitur generationi huic pestiferæ signum de cælo, quale illa postulat, sed aliud longè excellentius, quale hæcenus nunquam uisum est, nec unquam postea secundum habebit. Dabitur enim illi signum Ionæ prophete. Nam sicut Ionas fuit signum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi huic. Apud Matthæum explicatius legitur in hæc uerba: Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Hoc certe signum nemo imitari potest, tale nemo unquam facere poterit. Legimus quidem aliquos ex mortuis reuixisse, sed qui suapte uirtute resurrexerit, præter Christum neminem legimus. Alludit ergo, & quasi tacite indicauit Christus talibus uerbis, se non latere, quid Pharisei ac scribæ moliantur, quod non sint cessaturi à malitia, donec ipsum in crucem egerint, & in mortem. Porro simul atque à mortuis in triduo resurrexerit, re ipsa declarabit, qualis sit, quidve de ipso sentiendum sit. Quid enim ei impossibile, qui neque à morte, neque ab inferno teneri potuit, quicquid suapte potestate suam ipsius animam & ponere, & resumere potuit? Certè nostri Iudæi maiorem partem miraculorum Christi, quæ in Euangelio per scripta sunt, credunt: at quod ipse CHRISTVS ex mortuis resurrexerit, & hoc propria uirtute, ut credant, nullis rationibus adduci possunt. Quid & Iudæi illi ueteres qui traditores CHRISTI sic occultari carauerunt, atque CHRISTI à mortuis resurrectionem: hoc unico enim persuasoreu diximus, facile induxeris hominem, ut & alia omnia de Christo

sto credat. Possim hic adducere, quod neque Apostoli hunc fidei nostræ articulum facile credere uoluerunt, sed transeundum, & breuitati studendum est. Iam, opinor, clarum est, quæ de causa Christus Ionæ illius meminerit. Quæ sequuntur, sic se habent.

Regina Austri surget in iudicio cum uiris generationis huius, & condemnabit illos, quia uenit à finibus terre audire sapientiam Salomonis: & ecce plus quam Salomon hic.

Locus unde hæc historia desumpta est, habetur in Reg. xij. & notior est historia, quam ut necesse sit longo tractatu referre. Est & interpretatio satis aperta, arguens Iudæorum improbitatem, qui oblatam Euangelij doctrinam acceptare noluerunt, quum gentilis olim mulier tam auda fuerit audire sapientiam Salomonis, quem tamen longis, quod dicitur, parasangis Christus à tergo reliquit. Vide iam colationem. Regina Austri, mulier gentilis, idololatra, legis Dei ignara, audit famam de sapientia Salomonis, auct hanc audire, non moratur itineris longitudinem, sed Hierosolymam properat, ut quod fama uolante perceperat, re ipsa audiret, &c. At Iudæi, populus Dei, legis cognitionem habens, Messiam per multos iam annos expectans, uidet, audit, sentit filij Dei doctrinam & sapientiam, & tantum abest, ut hanc amplectatur, ut magis illam calumniari animum induxerit. Igitur cæteris paribus, iustior est Regina Austri, omnibus illis Iudæis qui Euangelij doctrinam acceptare noluerunt. Arguit hic locus eos, qui in rebus non magni momenti plusquam curiosi sunt: in ueritate autem uel inuenienda, uel retinenda porro stupidi sunt atque supini. Arguit item locus hic, uerum esse, quod Christus alibi dicit: Multi primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Et sit non

nunquam, ut contemnamus eos, qui si non meliores nobis, certè pares, uel non peiores sunt. Calumniabantur perpetuo ferè Iudæi Gentiles, quum tamen & ipsi nomini & uocationi suæ nunquam aut raro respondabant: hincque non rarum est in ueteris testamenti literis, quod Gentiles uidentur Iudæis præferri. Transite ad insulas Cethim, ait Dominus per Hieremiam, & uidete: & in Cædar mitate, & considerate uehementer, & uidete, si factum est huiusmodi, Si mutauit gens Deos suos, & certè ipsi non sunt dii, Populus uero meus mutauit gloriam suam in idolum. Et ibidem: Nunquid obliuiscetur uirgo ornamentum sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? Populus autem meus oblitus est mei diebus innumeris. Et hæc quidem capite secundo. Capite uero octauo, etiam animalia bruta cum Iudæis confert, inquit: Hæc dicit Dñs, Nunquid qui cadit nõ resurgit, & qui auersus est, non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Hierusalem auersione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti, Attendi & auscultauit, nemo quod bonum est loquitur. Nullus est qui agat penitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetum uadens ad prælium. Miluus cognouit in cælo tempus suum, turtur, & hirundo & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini, &c. Ex his uidemus, quibus exemplis Iudæis suam ipsorum contumaciam exprobrare soleat: & quæ ad nostra tempora referri commodè possint, quis non uidet? Certè Iudæus cognatum suum plus diligit, quam Christianus Christianum. Iudæi constantiores sunt in infidelitate sua, quam nos in fide nostra. Iudæis peculiare est, suos liberos erudire, sic ut aliquem prætextum suæ religionis

prærendere possint. At quid nos pueros doceamus, notius est quam velim. Sed audiamus Christum latius disseverentem.

Viri Ninivite surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia poenitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ. Et ecce plus quam Ionas hic.

Hæc historia ex prophetæ Ionæ libro desumpta est, unde qui volet, copiosiora legere poterit. Est autem rursus collatio Iudæorum ad Gentes. Ninivitarum siquidem gentiles erant, neque legem scriptam viderant, nec ullum aliquando prophetam audierant: tamen simulatque Ionam prædicantem audierant, huic nihil mali intenterunt, non calumniati sunt, nec ab ipso postularunt miracula, sed admoniti poenitentiam egerunt, sic ut Deum ad misericordiam provocauerint, Deique iram à semetipsis amoverint. At Iudæi non tantum prophetam, sed prophetarum dominum audierunt, viderunt, miracula innumera suis ipsorum oculis conspexerunt, sed quid hæc apud ipsos promoverint, quis est qui nesciat? Bene admonentem, & salutem ipsorum nunquam non querentem & procurantem, in crucem adegerunt.

Nemo accendit lucernam, & in abscondito ponit, neque sub modio, sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant.

Hac similitudine lucernæ Dominus etiam in superioribus usus est, capite scilicet octavo, & ferè in eadem sententiam. Et capite quinto, in Evangelio Matthæi ad Apostolos eadem locutus est. Videtur autem mihi hæc esse verborum consequentia. Christus egerat dæmonia, & Pharisæorum orationibus assueta obstruxerat efficacissimis argumentis: quod cum illi invidie audirent, voluit Christus hac similitudine palam facere, qua ratione nec possit

nec deberet à miraculorum operatione, vel à prædicatione Euangelij abstinere, ut cunque insaniret illi. Nemo, inquit, lucernam accendit, & in abscondito ponit, &c. Hoc est, Nemo in hoc aliquam gratiam à Deo accipit, ut hæc negligat, ut hac in nullius commodum utatur: sed potius ut proximis suis tanto diligentius inseruiat, quanto cumulatius donis Dei præditus & donatus est. Iam cum me pater meus cælestis in hunc mundum miserit, ut per me seruet mundum, non possum ociosus esse, sed necessitas urget ut provincie susceptæ respondeam, quicquid tadem alij de me iudicaverint. Pater meus hæc lucernam igne spiritus sui accendit, super candelabrum posuit, filium suum in hunc mundum misit, carneque vestivit. Ego sum lux mundi, ait alibi, Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filij lucis sitis, &c. Hic certè simplicissimus sensus eius loci mihi videtur: & quæ iam sequuntur, non malè coherent.

Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

Ea est invidiæ indoles & malus genius, ut de proximi verbis & factis nec possit, nec velit bene iudicare, ita fit ut quæ ex animo pie & rectè facimus, illa in peiorem partem interpretari nunquam cesset. At quæ est iustitia Dei, tibi non oberit, quomodocumque tandem alij tua facta iudicent, si tu modo simplici & bona intentione illud exequare. Sic aliena laus tibi non proderit apud Deum iustum iudicem, si quando impiè egeris. Et ad hoc probandum

dum videtur mihi Christus hanc adiecit similitudinem: Si enim oculi nomine intentionem cordis, & corporis nomine, opera intellexeris, efficies quod iam diximus: diximus autem hæc ex sententia D. Augustini, cuius verba non gravabimur adicere. Sic autem bonus ille Antistes loquitur: Oculum hic accipere debemus, inquit, ipsam intentionem, qua facimus quicquid facimus. Quæ si munda fuerit & recta, & illud aspiciens quod aspiciendum est, omnia opera nostra quæ secundum eam operamur, necesse est bona sint, &c. Non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat considerandum est. Hoc est enim lumen in nobis, quia hoc nobis manifestum est bono animo nos facere quod facimus. Omne enim quod manifestatur lumen est. Nam ipsa facta quæ ad hominum societatem à nobis procedunt, incertum habent exitum, & ideo tenebras ea vocavit. Non enim novi, cum pecuniam porrigo indigenti & peccanti, quid inde aut facturus sit, aut passurus: & fieri potest ut vel faciat ex ea, vel propter eam patiatur aliquid mali, quod ego cum darem non euenire voluerim, neque hoc animo dederim. Itaque si bono animo feci, quod facerem mihi notum erat, & ideo lumen vocatur: illuminatur etiam factum meum qualemcunque exitum habuerit: Qui exitus, quoniam incertus & ignotus est, tenebræ appellatæ sunt, & duplici corde quasi umbram facit. Si autem malo animo feci, etiam ipsum lumen tenebræ sunt. Hinc Christus dicit: Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ sunt? Hoc est, Si ipsa cordis intentio (qua facis, quod facis) quæ tibi nota est, fordidatur appetitu rerum terrenarum & temporalium, atque cæcatur: quanto magis ipsum factum, cuius incertus est exitus, fordidum & tenebrosum est: quia etsi alicui bene proveniat quod tu non recta & immunda intentione facis: quomodo tu feceris

tibi imputatur, non quomodo illi provenit. Hactenus ex sententia D. Augustini super sermonem Domini in monte, lib. ij. Iam porro quid ex prædictis sequatur, quid ad hæc inferri possit, quis non videt? Si intentio nostra opus nostrum aut bonum aut malum facit, certè queri potest, quid iudicandum de illo qui malum opus ex bona intentione fecerit? Ad hæc primo respondemus, hominis esse Christiani ut semper roget, voluntatem suam à Deo regi, roget sempiternam illam prudentiam, ne aliqua specie boni decipiatur. Intentio siquidem nostra non satis est ex se, ad illuminandum operum corpus, cum à se fusca sit & impia, ac ferè veræ lucis nihil habeat: ideoque necesse est ut à Dei spiritu illustretur, ut cum Davide rectè dicere possit: Quoniam tu illuminas lucernam meam domine Deus meus illumina tenebras meas. Psal. xvij. Secundo respondemus hanc regulam de bona intentione sic esse limitandam, ut tantum referatur ad ea opera quæ hypocrisis admittere possunt, hoc est, quæ per se neque mala neque bona sunt, possunt tamen & à bonis & à malis fieri, ut est, Eleemosyna, oratio, ieiunium, & id genus reliqua. Nam homicidium, aut furtum, aut rapina, & huius classis reliqua, non excusantur bona intentione. Mandatum itaque dilectionis in hoc negotio utilisissima est regula. Igitur rectè dicunt scolastici quod duo necessario requiruntur, ut oculus sit simplex, ut bona sit intentio, scilicet ut hoc ametur quod finaliter est amandum, & eligatur quod iustissimè est eligendum. Neque enim suffecerit ad bonam intentionem, ut in reatum & bonum finem ordinetur, sed etiam ut per recta & æqua media edperueniatur. Certè Apostolus non patitur eos qui dicunt: Faciamus mala, ut inde eueniant bona. Exempla nota sunt. Ut si quis furatur diviti alicui, ut subveniat pauperi, iam pauperi subue-

nire bonum est, furari autem pessimum est. Videatur hac de re Chorus Scholasticorum ij. sen. dist. xl. Habet & D. ille adeoque Maximus Basilius, in Regula Monachorum cap. xiiij. quæ huc mirè quadrat. Quæstio illic est, vtrū liceat homini aliquid dicere vel facere, quod sibi videtur bonum, atque testimoniis diuinæ scripturæ? Docet itaque quod in omnibus dictis & factis nostris egemus duce itineris spiritus sancto, vt nos ducat in omnem veritatē. Deinde addit Basilius: Quia in omnibus negotiis, & verbis in quibus versamur, quædam quidē in scripturis diuinis distinguuntur, quædam verò reticentur. In his ergo quæ scripta sunt, nulla prorsus licentia permittitur cuiquā, vel admittere quod prohibitum est, vel omittere quod præceptum est: cū ipse Dominus ita præceperit dicens: Et custodi verbū hoc quod ego mado tibi hodie, non adicies ad illud, neque auferes ab eo. In his autem quæ scriptura reticuit, regulam nobis Apostolus posuit, dicens euidenter: Omnia licent, sed non omnia ædificant. Omnia licent, sed non omnia expediunt. Nemo quod suum est quærat, &c. Hæc tenus ex sententia Basili dicere placuit: iam ceptum ordinem ingrediemur.

Et cum loqueretur, rogauit illum quidam Phariseus, vt pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Phariseus autem cepit intrā se reputans dicere, quare nō baptizatus esset ante prandium.

Exemplum hoc egregiè nobis declarabit, quā verè prædixerit Dominus de oculo duplici, hoc est, de intentione mala: Solet enim Lucas doctrinæ ac verbis Christi, plerunque viua exempla adicere: hic enim Phariseus nobis probabit quid sit habere oculū duplicem, & ex hoc vno licebit colligere quales alii fuerint. Si quidem Pharisei cum haberent oculum viciatum,

iustitiam constituentes in caeremoniis corporalibus, & negligenter ea quæ non cernuntur, nisi puris oculis, hoc est mundo corde, ibi putabant esse lumen, vbi erant tenebræ, & tamen maxime impingebant, quum sibi viderentur pulchrè ingredi, & illic iudicabant esse graue crimen, vbi nullum erat, vbi verò grauis erat culpa, nullā esse putabant. Hic igitur Phariseus de quo nobis sermo institutus est, rogauit Iesum, vt pranderet apud se. Non recusauit Iesus, nulli se non præbens, vt omnes ad se pertraheret. Quum autē Dominus accubisset illotus, idque præter morem Phariseorum, cepit Phariseus tacita secū cogitatione mirari, quid esset causæ, cur non lauisset Dominus priusquam accubisset, nimirum hanc Domini intermissionem in pessimam partem exponens. De hac phariseorum consuetudine exorta est illa disceptatio, cuius Matthæus ca. xv. meminit, de non lotis manibus; isthuc enim discipuli, hic autē Dominus accusatur. Et in nuptiis apud Euangelistam Ioannem, inuenimus sex hidrias positas secundum purificationem Iudæorum. Sed audiamus Christi responsum.

Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisei quod deforis est calicis & catini mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate.

Marcus Euangelista sic alibi scribit. Cap. 7. Pharisei & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, nō manducant, tenentes traditiones seniorum: & à foro nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruari, baptismata calicū, & vrecorum, & ærametorum, & lectorum, &c. Hinc ergo liquet qua occasione Christus in hanc disceptationem cum Phariseo venerit. Nos negotium hoc & breuiter & dilucidè expediemus. Accusatur & oburgatur Dominus Phariseum hunc, & in alios

in hoc alios omnes, quod mundarent & lauarent sua pocula, calices, parapsides, catinos, & reliqua id genus vascula, quæ vel ad potum vel ad esculentia pertinebant, de interna autem corporis sui immunditia nihil erant solliciti. Non autem hoc dicit Christus, quasi impium sit externa illa vasa in ministerium hominum apta lauare, hoc enim ciuilitatis est, non impietatis: sed quod Pharisei ex externis illis metirentur puritatem animi, de vera pietate & puritate animi ne per somnium quidem cogitantes. Externa igitur illa adiaphora sunt, & iuxta vtentis affectum iudicari debent. Sic & in omnibus caeremoniis iudicandum est, non vt hæc piti cor faciāt, sed vt hoc illas acceptabiles faciat. Quæcunque enim impietati possunt, hæc non sunt certissimæ pietatis testes infallibiles. Omnia siquidem quæ in speciem bona sunt, hypocritæ referre possunt: at veram animi munditiam, veram fidem, referre possunt minimè. Sed nos hac de re non nihil diximus in Matthæi nostri caput decimum quintum, vnde qui vult, requirat. Ecclesia nostra, sicut & forum etiam publicum, non potest regi absque caeremoniis aliquot externis: sed diligenter dispiciendum est, vt omnia suo loco habeantur. Quæ ad honorem Dei & charitatem proximi promouendam faciunt, nulla ratione negligi vel contemptui haberi debent. At his omnibus, à quibuscunque tandem institutæ fuerint, Domini mādaturum præferendum est. At Pharisei sicut diximus, traditiones seniorum, traditiones humanas, longè præferabant diuinis legibus. Religionē putabant bene lotis manibus discumbere: at quod corda sua ipsorum & rapinam & iniquitatē stiebant, susque deq̄ ferebant. Lauare manus neque pium neque impiū est, at rapere vel desiderare rātum aliena, plusquam impium est. Sic ergo Christus hunc suum hospitem alloquitur:

Vos Pharisei corpus subinde lauaris, lauaris calices & catinos, ex quibus neque boni neque mali fieri poteritis: at rapinam & iniquitatem cordibus vestris non excutitis, quum tamē inde deterrimi fiatis. Creditis vos inquinari, si biberitis ex illoto calice, aut edeseritis ex catino non loto, & puri vobis videmini, si calix simul & catinus, & quod in illis est, fraude & rapina partum sit.

Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est fecit? Veruntamen quod superest, date Eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Neminem hic moueat quod Christus Phariseos stultos nominat, quum tamen hoc ipsum nobis interminatus fuerit, inquiens: Qui fratri suo dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Neque enim simpliciter prohibuit Christus, ne alter alterum fatuū appelliter, sed prohibuit ne quis odio, inuidia, aut contemptu moris, fratri sic conuictetur. Quod autē hic à Christo fit charitatis est, non odii: neque enim vult contemnere Phariseos, sed potius emendare. Sic alibi proprios suos discipulos alloquitur, dicens: Stulti & tardi corde ad credendum. Et Paulus Galathas suos, quos tanquam filios diligebat, increpaturus, inquit, o insensati Galathæ, quis vos fascinoit non obedire veritati, &c. Et iterum: Sic stulti facti estis, vt cum spiritu ceperitis, nūc carne consummamini: Gal. iij. Sic & alia huius generis mandata limitanda sunt. Certè scriptura dicit. Meliora sunt vulnera diligentis, quā fraudulenta oscula odientis. Hæc ideo adieci ne quispiam hic offenderetur à Christo; audiens Phariseos vocare stultos, qui tamen ne idē faceremus nos prohibuit. Quid autem sibi volunt hæc verba Domini? Nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est fecit? Hæc verba Domini non sunt referenda ad ea quæ

ea quæ de calice & catino dixit, sed ad lotionem manuum, quæ & ipsa Phariseis frequens in usu fuit. Vult autem dicere Dominus: Non suffecerit vobis Phariseis, quod externè solum laua mini, quasi internè nulla lotionè opus sit: Certè qui fecit corpus, fecit & animam: & necesse est vt vtraque pariter aut saluentur aut pereant. Proinde necesse est vt vtraque munda sint. Imo par erat priorem esse curam eius partis, quæ prior est: sed interim vobis ipsis blandimini quasi abundè puris, si corpus & vasa subinde laueritis. Nã sicut nulla utilitas fuerit poculum extrinsecus esse mundum, intrinsecus autè repletum esse sordibus: ita nulla erit utilitas si corpus extrinsecus lotum fuerit, anima autem vitis inquinata fuerit. Sed quid interim Phariseo faciendum, vt intus & extra mundus sit? Audi Dominum Christum, qui non est contentus mala detestari, sed etiã vult docere bona. Veritamen, inquit, quod reliquum est, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Egrègium hoc est Pharmacum ad morbos Phariseorum. His enim paulò antè exprobrauerat rapinam & iniquitatem: at hijs nihil æque repugnat atque eleemosyna. Rectè ergo Dominus dixit: Date eleemosynam & omnia munda erunt vobis. Quod tamè nõ sic accipiendū est, ac si sola eleemosyna hominū ad salutem sufficere possit: quoniam & alia nobis mandata à Domino præscripta sunt, vt in illis ambulemus. Neque enim hic voluit Christus præscribere Phariseo, omnia quæ ad salutem consequendā ab homine requiruntur, sed tantū mendam adhibere potiori Phariseorū criminum, nimirum auaritiæ, rapinæ, & iniquitati. Errat ergo qui alijs impietatis bus studens, sola eleemosynarū elargitione sibi parare cogitant vitam æternam. Hac enim de re sic loquitur D. Augustinus: Sanè qui sceleratissimè viuunt, nec curant talem vitam more se

corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua, eleemosynas frequentare non cessant, frustra sibi ideo blandiuntur, quoniam Dominus ait: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis: Hoc enim quam latè pateat, non intelligunt. Neque enim hoc intelligere licebit, vt Phariseis nõ habentibus fidem Christi, etiam si non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & spiritu sancto, munda sint omnia, tantum si eleemosynas dederint, sicut isti eas dandas putant, quū sint immundi omnes quos nõ mundat fides Christi, de qua scriptum est: Mundans fide corda eorum. Actorum xv. Porro si quis volet eleemosynæ nomen & latè & ordinatè accipere, & illam vt decet dare, à se ipso debet incipere, & eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ: verissimè que dictum est: Miserere animæ tuæ placens Deo, Ecclesiastici xxx. Non autem miseretur animæ suæ, nec placeat Deo, qui tantum alijs facultates terrenas impartit, animæ autem suæ salutem præterea non curat. Et hæc quidem hætenus ex sententia Diui Augustini in Enchyridio ad Laurentium, cap. lxxv. & lxxvi.

Sed vobis Phariseis, qui decimatis mentem & rutam, & omne olus, & præteritis iudiciū & charitatē Dei. Hæc autè oportuit facere, & illa nõ omittete.

Videtur certè hic Christus satis inciuilis & inhumanus esse cõuiua, qui sic inuehitur in eos quorum humanitate pascitur. Sed quis scit quo animo Pharisei Christum inuitauerint: forte non vt ipsum sic honorarent, sed potius vt obseruarent ipsum, ne quid scilicet præter decorum & honestatem vel diceret vel faceret. Solent enim interdum pessimi quique simulare humanitatem erga bonos & simplices, vt sic quasi inescatos nihilque tale cogitantes opprimere possint. Porro

Porro quomodocunque tandem hoc se habeat, Christi fuerat ad impietates illas Scribarum & Phariseorum minime conuere: aliter enim si fecisset, putaretur ventris negotium egisse. Sic ergo inuehitur in bestias illas: Væ vobis Phariseis, qui decimatis mentham & rutam, hoc est, etiam olerum vilissimam, & præteritis iudiciū & charitatem Dei, hoc est, fraudulenter agitatis cum proximo, & à charitate in Deum estis alienissimi. Sed quaeritur quare imprecetur Dominus Phariseis tam dira propter decimationem olerum? An ne peccatum est dare decimas de omnibus fructibus? Certè in lege scriptum est, decimas tuas nõ tardabis reddere. Exo. xxij. Et rursum, decimam separabis de cunctis fructibus terræ, &c. Deut. xiiij. Hoc opinor si fecerit Phariseus non peccabit. Quid ergo dicemus? Non increpantur hoc loci Pharisei quod decimas dant, etiam de minutissimis oleribus, sed quod his datis, putant se omne pensum absoluisse, iudiciū autem & charitatē porro negligunt. At Deus non solum de decimis præcepta dedit, sed & de alijs quæ ad charitatem proximi faciunt. Nam qui dixit decimas tuas non tardabis reddere, idem dixit, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et, Non concupisces rem proximi tui. Rectè ergo hic dicit Christus, Hæc oportuit facere, & illa nõ omittete: nimirum quoniam & hæc & illa à Domino præcepta fuere. Certè non est piarum mentium sic versare Domini præcepta, & ex his eligere, vel reprobare quæ volueris. Sed hæc de re aliàs etiam nõ nihil diximus. Quod decimarum rationem adinet, nihil dicemus. Dandæ certè sunt, quousque hoc iusserit aut remisit magistratus. Disputatur quidem iure ne diuino an humano dandæ sint: sed certè dandas esse omnes consentiunt, hoc quod hic adiecisse suffecerit.

Væ vobis Phariseis, qui diligitis pri-

mas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro.

Sedere in primis Synagogæ cathedris, vel salutari honorificè in foro peccatum non est, sed hæc amare, propter hæc omnia facere, planè stultū & impium est. Præsidibus certè tam spiritualibus quàm secularibus suis debetur honor, sua reuerentia: at qui his intumescunt, meritò hic à Christo obiurgantur. Paulus dixit: Honore inuicem præuenientes. Et, Cui honorè, honorem: Cui timorem, timorè, &c. Errant igitur, vt qui maximè, qui nullam personarum differentiam in Christianissimo ferre possunt. Valeant itaque Anabaptistæ cum fictitijs suis fraternitatibus, qui omnem Christiani ordinem interturbare conati sunt.

Væ vobis, quia estis vt monumenta quæ non parent, & homines ambulantes supra nesciunt.

In proximo notauit Christus in Phariseis ambitionem, qua ex dignitatibus suis intumescabant: at hoc dicto arguit eorundem pestilentissimam hypocrisim. Simulabant enim pietatem, cum tamen ipsis nihil vel pietatis, vel frontis, vel bonæ mentis inesser. Orabant, non pro impetranda peccatorum remissione, nec agebant diuinæ bonitati gratias, sed aliud quid spectabant, nimirum applausum populi. Sic eleemosynas dabant, nulla commiseratione, sed detestanda ambitione cõmoti. Ieiunabant, non ad mortificandum carnis suæ voluptates, sed ad cõciliandum pietatis titulum. Omnia, inquit Christus, faciunt, vt videantur hominibus. Breuiter quod erant, videri volebant. Apparebant externè homines Deo deuotissimi, quum tamen nihil minus erant. Iam externus ille color per se non vituperatur, sed quod ex corde non procedit vituperatur. Ergo assimilantur sepulchris quæ extrinsecus

secus aliquādo speciosa sunt, sed intus plena sunt fœtoris, &c.

Respondens autem quidam ex legis peritis, ait illi: Magister hæc dicens, etiā contumeliam nobis facis. At ille ait: Et vobis legis peritis vae, quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.

Peculiaris hic est genius hypocritarum, hoc est, eorum qui tātum speciem tenent piæ atque probi sunt, vt vel leuiter reprehensi, statim iritentur, irascantur, acerbasque apologias parent, ad rectiminandum quàm ad respiciendum promptiores. Simile ingenium in Legisperito hoc videre licet, qui verbo non nominatus, sed à propria suipius conscientia tactus, non potest æquo animo ferre dissertationem Domini nostri Iesu Christi, sed re ipsa declarat verum esse quod vulgi fertur prouerbio. Si quis in magnum numerum calum lapidem iecerit, illum solum clamare qui ictus fuerit, & quod docti loquuntur: conscius ipse sibi, de se putat omnia dici. Christus siquidem Dominus, Phariseorum iniquitatem taxabat tantum, Legis peritorum nullam faciens mentionem, at Legis peritus simili detentus morbo, Christi sermonem etiam ad se pertinere putans, inquit: Magister hæc dicens etiam contumeliam nobis facis: Scilicet egregius illis viris parcendum fuerat, & sola plebecula traducenda. Quid porro adhæc Iesus? Certè assentiri nescit, à Deo venit, viam Dei in veritate docet, hoc quod alibi vltro fatentur Herodiani, nec respicit personas hominum, nec ipsi cura est de aliquo, ergo & Legis peritos obiurgare animum inducit, nō calumniandi, sed sanandi animo, dicens: Et vobis legis peritis vae, quia oneratis homines oneribus quæ portare nō possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. Non culpantur hic

legis periti quod onera illa hominibus imposuerint (si modo de onere legis Mosaicæ locus hic intelligendus est) sed quod ipsi onera illa ne digito quidem attigerunt. Legi siquidem diuinæ nihil detrahendum fuerat: at decebat bonos legis latores, non tantum legis obseruantiam quærere, sed & verbo & exemplo hanc ipsam ex animo præstare. Fit autem plerunque vt in aliis simus strenui censors, nobis autem satis blande ignoscamus. Sequitur.

Vae vobis qui edificatis monumenta prophetarum, patres autem vestri occiderunt illos: profecto testificamini, quod consentitis operibus eorum, quoniam ipsi quidem occiderunt illos, vos autem edificatis eorum sepulchra.

Hæc in cunctos principes Iudæorū dicuntur, nō in solos legis peritos: Ad ostentationem enim suæ integritatis, extruebant monumenta Prophetarū, insinuare volentes Prophetas nō morte, sed summa veneratione fuisse dignos, qui autem ipsos Prophetas occidissent fuisse detestabiles. Iam si male faciunt, qui ne veritatis præcones audire cogantur, Prophetas Domini occidunt: quid de illis sentiendum, qui eadem de causâ Prophetarum Dominum occidere non verentur? Ergo si patres Iudæorum peccauerunt Prophetas occidendo, certè multo magis peccant illorum filii, Christum Dei filium ad mortem quærēdo. Rectè ergo dicit Christus Phariseos, & reliquam eius generis fecem, patribus Prophetarum occisoribus consentire, non quidem quasi idem sit Prophetam occidere, & Prophetæ sepulchrum extruere: sed quod patres & filij fuere veritatis inimici, paratiores veritatis præcones occidere, quàm veritatis prædicationem æquanimiter ferre. Explicatius leguntur hæc apud Matthæum. Vae vobis, inquit, Scribæ & Pharisei, hypocritæ, quia edificatis sepulchra

pro

Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, nō fuissetis socij eorū in sanguine Prophetarum. Itaq; testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorū qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensurā patrū vestrorum: Sic & in Luca iā sequitur.

Propterea & sapiētia Dei dixit: Miramur ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occidunt & persequuntur, vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista, à sanguine Abel, vsque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiratur ab hac generatione.

Sapientia Dei, de qua Christus loquitur, nō magno labore inuestiganda est. Christus enim ipse à Paulo prædicatur Dei sapientia esse, & in ipso omnes thesauros sapientiæ & scientiæ esse absconditos, eodem Paulo admonente non ignoramus. In Matthæo porro sic legimus: Ideo dico vobis. Ecce ego mitto ad vos Prophetas, &c. Matth. xxij. Ergo Christus est ille qui Iudæis iam olim miserat Prophetas, & iam fateretur se nō ita multo post etiam alios velle mittere, quò mundo testatum faciat Iudæos sua malitia, non Dei negligentia perire. Placuit Lucæ hoc loci ponere Dei sapientiam, non Filium hominis, vt sic maius pondus habeat Christi sermo. Neq; enim audiendi sunt superciliosi illi Pharisei, contra quos hic Christi sermo institutus est, horum enim sapientiam fecit Deus stultam: at Dei sapientia, qui est Christus, fallere potest neminem. Hæc ergo Dei sapientia dixit, se missuram prophetas & Apostolos, &c. Misit quemadmodum pollicita est, & boni illi Prophetæ & Apostoli ad Iudæos missi, persecutio nem passi sunt, lapidati sunt, occisi sunt iuxta quod prædictum fuerat à Chris-

to, qui est Dei sapiētia. At Iudæi hæc impune non fecerunt, vtunque impiis videatur, lento siquidem gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatem autem, supplicij grauitate compensat. Dabunt enim pœnas grauiissimas, omnis sanguinis iusti qui effusus est à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem, &c. Pharisei siquidem nouerunt occisionem Abel & Zachariæ iniustam fuisse: at nihilominus quod in aliis accusant, idem ipsi perpetrare non dubitant. Si iniquum est ex inuidia occidere quempiam, si iniustum est bene monentem occidere: vt quid Pharisei & Sacerdotes quærunt occidere, sola inuidia mori, Christum innocentissimum, & nihil aliud quàm patris sui cælestis gloriam, & nostram salutem procurantem? Ergo tanto grauius punientur Iudæi illi, quanto certius notitiam veritatis habuerunt. Seruus siquidem sciens voluntatem Domini sui & non faciens, plagis vapulabit multis, &c.

Vae vobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis.

Sunt qui clavis huius nomine intelligunt verū intellectum & vsum legis, & per eos qui introibant, intelligunt Prophetas, qui legis verum vsum & intellectum docuerunt: sed à Phariseis, Scribis, & legisperitis occisi sunt. At nos clavis nomine legem ipsam, cuius veram interpretationem legisperiti sibi vendicabant, intelligimus. Lex enim pædagogus noster fuit ad Christum. Et Christus ipse dicit: Si crederetis Moyse, crederetis & mihi, de me enim ille scripsit. Et rursum: Scrutamini scripturas, illæ enim testimonium perhibent de me. Iam legisperitos conueniebat sic interpretari legem, vt populus ex lege manderetur ad Christum. Legis verò

ii

periti

periti populum magno studio, sum-
misque laboribus à Christo abducere
conati sunt. Lex promittit Prophe-
tam, hoc legunt legisperiti in auri-
bus populi: At iam venit propheta.
Legisperiti vocant eundem aduersari-
um legis. Lex iubet audire prophe-
tam illum: at legisperiti decreto ca-
uent, vt si quis confiteatur Christum
è synagoga excludatur. Populus ad-
miratur opera ipsius Christi, incipit
credere, at hoc legisperiti maximè ca-
uent, dicentes: In Beelzebub principe
dæmoniorum eicit dæmonia. Sed
hæc aperta sunt.

*Cum hæc ad illos diceret, cœperunt
Pharisæi & Legisperiti grauitè insis-
tere, & os eius opprimere de multis in-
sidiari ei, & quærentes aliquid capere
ex ore eius, vt accusarent eum.*

Hic est genius hypocritarum, vt
quod sunt, audire nolint. Fructus enim
sunt iniquæ hypocrisis, grauitè insis-
tere, os Christi opprimere multis,
insidiari ei, & quærentes aliquid capere
de ore eius, vt eum accusent: hoc quod
iam Pharisæi faciunt. Cùm enim de-
bebant agnoscere & confiteri iniqui-
tatem suam, & veniam à Christo pe-
tere: ipsi multo magis iritantur, ini-
quitati iniquitatem adicientes, graui-
ter insistant, rixantur, & multa obui-
ciunt vni Christo, vt vel ex multis
aliquid ipsum lateat, vel silentio oblita
pertransiens, videatur à Pharisæis vi-
ctus. Eiusmodi multa exempla nobis
Euangelium multis in locis suppedi-
tat, vt non sit necesse multis hic dispu-
tare. Certè malus genius est in homi-
ne, qui non vult agnitæ etiam veritati
cedere. Pij autem hominis est ex ani-
mo sectari veritatem, inuentam ama-
re, amatam nunquam velle relinque-
re. Pij hominis est vt doctore insperet,
non vt doctorem vexet, sed vt à do-
ctore quæ vera sunt discat. Pij homi-
nis est non multa quærentes, sed neces-

saria. Pharisæi autem hoc loci peni-
tus diuersum faciunt, Christo grauitè
instant, multa ex ipso rogant, om-
nia verba ipsius diligenter obseruant:
sed in quem finem? Audi Lucam: Vt
accusarent eum, inquit. Prohibeat
Deus tales Pharisæos ab omni Chris-
tianorum conuentu. Valeant fuci illi,
qui quod alii mellificant, ipsi deuor-
rare non cessant. Sit autem huius ca-
pitis finis.

CAPVT XII.

Multis autem turbis concurrenti-
bus, ita vt se inuicem conculca-
rent, cœpit dicere ad discipulos
suos. Attendite à fermento Pharisæo-
rum, quod est hypocrisis.

Apud Matthæum sic legitur, Cũ
venissent discipuli Iesu trans fretum,
obliti sunt panes accipere. Qui dixit
illis: Intuemini & cauete à fermento
Pharisæorum & Saducæorum, &c. Et
sequitur. Tunc (increpati scilicet à
Christo) discipuli intellexerunt quia
non dixerit cauendum à fermento pa-
num, sed à doctrina Pharisæorum &
Saducæorum. Matthæi xvi. Apud
Marcum verò dicit: Videte & cauete
à fermento Pharisæorum & fermento
Herodis, Mar. viij. Hic autem apud
Lucam nostrum apertis verbis Chris-
tus ipse explicat, quid fermenti nomi-
ne intelligi velit, inquit: Attendite à
fermento Pharisæorum, quod est
hypocrisis. Nouerat enim Dominus
Iesus insanabilem esse Pharisæorum
malitiam, ideoque voluit illorum hy-
pocrisim palam traducere, ne quis
incautus illorum simulatione falli
posset: Et vide quàm egregiè hic
delusi sunt Pharisæi. Tentabant
enim ipsum Christum venari in ser-
mone, vt turbis eum nudarent.

At res

At res in contrariū euenit: magisq; au-
dierunt turbæ, & in turbas innumeras
colligebantur: & ita singuli cupiebāt
appropriare ei, vt & se inuicem con-
culcarent. Cæterum & nobis dictum
esse vt caueamus ab hypocrisis. Phari-
sæorū putare debemus, hoc est vt ni-
hil fictè, nihil simulatè faciamus, sed
omnia ex animo, & in veritate. Neque
enim curat Dominus quid facias, sed
quo animo facias, & iuxta cor tuū po-
tius, quā iuxta facta tua à Domino iu-
dicaberis. Et vt quid ampliù dicā. Si cor
tuū bonū fuerit, laudaberis, etiā si non
dabitur facultas operandi. Et fit ali-
quando vt etiam in speciem benefacta,
vituperantur, id quod apud Matthæū
videre est, quum bono animo nō fiūt.
Sed quoniam in superioribus hæc de re
plura diximus, ad sequentiā diuertimus.

*Nihil enim opertum quod non reuele-
tur: neque absconditum quod nō sciatur:
Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lu-
mine dicentur: & quod in aurem locuti
estis in cubilibus, prædicabitur in tectis.*

Hæc tam clara sunt, vulgog; nota
& usurpata, vt nulla longiori explana-
tione opus habeant, dicta verò sunt, ne
quis hypocrisim suam perpetuo late-
re posse putet: Vt cuique animi quis-
piam homines fallere potest suā simu-
latione, certè Deū fallere nequit. Ho-
mo videt in faciem, inquit Scriptura,
Deus autē intuetur cor. Et in Euangelio
de Christo legitur: Ipse enim sciebat
quid esset in homine, &c. Potest autē &
hic locus referri & ad diē extremū, de
quo Paulus inquit: Nolite ante tēpus
iudicare, quo ad usq; veniet Dominus,
qui illuminabit abscondita tenebrarū,
& manifestabit consilia cordiū. Est au-
tem hæc sententia Domini memoriæ
comendanda, qua dicit: Nihil opertū,
quod nō reueletur, &c. Quisquis enim
in omnibus factis hæc cogitaret, à
multis certè impietariis & flagitiis
abstineret. Sed videamus alia.

*Dico autē vobis amicis meis: Ne ter-
reamini ab his qui occidunt corpus, &
post hæc nō habent amplius quid faciāt.
Ostendam autem vobis quem timeatis.
Time eum qui postquam occiderit, ha-
bet potestatem mittere in gehennam. Itā
dico vobis, hunc time.*

Sunt qui palam profiteri nō audent
quod verè sunt, & quare nō ausint ha-
bere causam. Pharisæi nō audebāt pa-
lam ostendere quales essent, quoniam
mali erant, & volebāt videri boni, qua-
de re iā paulo supra dictum est. At licet
alios inuenire qui quum boni sint, pa-
lam testari non audent, & ad tales per-
tiner quod hic à Domino dicitur. In
primitiua certè Ecclesia multi Chris-
tiani aliasq; boni viri negabant se esse
quod erant, tū amore vitæ præsentis,
tū timore tormentorum, quæ vides-
bant Christianis parata. Ad tales ergo
loquitur hic Christus, inquit: Dico
vobis amicis meis: Ne terreamini ab
his qui occidunt corpus, &c. sed time-
te eum qui postq; occiderit corpus
potestatem habet animam mittere in
gehennam. Certè moriatur necesse cor-
pus, siue breui siue post multos annos.
At anima vt corpus interiri non
potest, sed necesse est semper viuat.
Qui ergo corpori suo propter Chris-
tum non parcat, animæ maximè par-
cat, qua de re in Matth. ca. x. fatus di-
ximus. Adnotauit hoc loci Theo-
phylactus quod Christus non dicit
Time eum qui postquam occiderit,
mittit in gehennam, sed potestate ha-
bet mittere in gehennam. Non enim
semper qui moriuntur peccatores,
inquit Vulgarius, mittuntur in gehē-
nam, sed sunt in potestate Dei, vt etiā
dimitti possint. Hoc autē, inquit, dico
propter oblationes & distributiones
quæ fiunt pro defunctis, quæ non
parum conducunt etiam his qui in gra-
uibus peccatis mortui sunt &c. Sum-
mè itaq; nobis hic obseruandū puto,
I i ij ne vi-

ne vitæ præsentis amore in Christum peccemus: Fit enim plerumque ut quod Christo negas, naturæ negare possis minimè. Cicero alibi ait: Naturam nobis vitæ vsurâ dedisse, tanquam pecuniæ, & hoc nulla præstituta die. Quid est igitur, inquit, quod querare, si natura repetit cum vult? Ea enim conditione acceperas, &c.

Nonne quinque passeris veniunt ditondo: & unus ex illis non est in oblivione coram Deo. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis vos.

Quoniam Christus admonuerat non esse eos timendos qui occidit corpus, & dein quid amplius facere possint non habent, re ipsa declaravit bonis discipulis suis imminere exitium: Igitur ne mala illos suspicio terrere possit, quasi Christus non possit cohibere pestes illos Tyrannos, aut quid illo invito discipulis accidere posset, addit quæ iam prædicta sunt: Nimirum tribulationes & cruciatus illos nec invito nec incito Deo fieri. Qui enim posset Deus negligere suos charissimos discipulos, qui nec passeris inutiles nimirum & viles auriculas negligit. Aut quid posset Dominum de discipulis latere, quum nec passerulus in terram cadat, ignorante Domino? Et quomodo possunt discipuli Deo esse incogniti, quum vel illorum capillos etiam in numero habeat. Nihil igitur est quod discipuli timere debeant, quicquid tandem contra ipsos moliantur tyranni. Est autem hæc consolatio contra crucem, à singulari providentia Dei, qua ipse curat pro confessoribus veritatis, ita ut non possint persecutores aliquid incommodi illis addere, sine voluntate Dei & permissione divina. Est autem hæc & firmissima & supra modum necessaria consolatio. Nam in aduersitatibus &

tribulationibus plerumque sic sumus adfecti, quasi Deus nostri amplius non recordetur. Contra hanc falsam persuasionem in Psalmis militat Dominus dicens: cum ipso, viro scilicet probo, sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum, &c.

Dico autem vobis, omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei: Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei.

Superioribus hæc coherent. Omnia enim eò tendunt, ne vlla re vel moti vel seducti abnegemus Christum. Dixerat siquidem paulo ante de gehenna, quæ certè fidelibus non videtur lusus, addit patrem celestem suos non posse negligere, cum etiam volucres minutis, curare soleat. Iam addit maximam mercedem, nimirum se etiam pro discipulis agiturum illos, qui constanter confitebuntur nomen ipsius: abnegantes autem se ipsum non agiturum. Iam quis est qui nesciat quam terribilis vox sit, ab eo quem nihil latere potest audire: Amen dico vobis nescio vos, &c. Rectè ergo Paulus de seipso dicit: Non enim me pudet Evangelij. Et ad Timotheum suum scribit: Noli erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinculum eius. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & dilectionis & sobrietatis ij. Timoth. i. Ad Philippen. verò scribit: Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini. Philip. i. Cæterum quatenus, quando, & ubi constitendus sit Christus, & omnia quæ Christi sunt, in Math. cap. x. abunde docuimus. Sic certè confitendus est, ut interim non demus sanctum canibus, neque proiciamus margaritas ante porcos. Legimus Paulum à fratribus in sporta missum per murres & leas

& legimus eundem paratum non solum alligari, sed & mori pro Christo: Omnia verò suo loco. Summa totius negotij est, ne aliquid præferamus Christo, huius gloriæ & honorem, quantum in nobis est, ubique & semper propagemus.

Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur ei: et autè qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur.

Eorum qui negat Christum magna & memorabilis est differentia: sunt enim qui ipsum negant ex sola imbecillitate, corporis cruciatus timentes, hosque vitare & effugere volentes. Alii porro tantum in hoc negant Christum, ut liberius uti & frui possint rebus temporalibus, honore, potestate, divitiis, cuius rei multa in historiis sanctorum exempla extant. Alii denique & negant Christum & blasphemant sola malitia & invidia ducti, non ignorantes, sed scientes quis & qualis sit. Huc pertinet magna pars Scribarum, Phariseorum & Pontificum, qui mera invidia Christum reiecerunt. Abnegavit Petrus Christum, ore, non corde, crucem nimirum timens. Nicodemus agnovit Christum, sed huius maule esse occultus quam apertus discipulus. Abnegarunt & alii multi Christum, nulla vel malitia vel invidia ducti, sed sola ignorantia seducti, non credentes Dei filium talia agere, qualia agebat Christus. Videbant Christum, edere, bibere, dormire, familiarum esse publicanis & peccatoribus, ignorabant item virgineum parvum, & ideo non poterant sibi persuadere. Iesum illum esse Dei filium. Ideoque miracula videntes, non calumniabantur sed admirabantur. His igitur & talibus, etiamsi quid dixerint contra filium hominis, facile remittitur, & pro talibus etiam rogatur Dominus ipse inquit: Pater igno-

Vide D. Aug. de peccato in Spiritu sancto. Sermo. Domini in monte lib. i. F. vlti. b.

scite illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed de Phariseis & Pontificibus aliud sentendum, qui maluerunt opera filij Dei calumniari, quam potestate & honore spoliari. Hi ergo quoniam bene agnitæ veritati sola invidia moti contradicere solent, certè majus subibunt iudicium, immo peccant in spiritum sanctum, peccato quod neque in presenti neque in futuro seculo remittetur. Cæterum quoniam de peccato in spiritum sanctum, hoc est de peccato irremissibili, non tam difficilis quàm periculosa est disputatio, non ausim mare hoc profundius altius ingredi, sed malim D. Augustinum bene piâ sententiâ proferre. Hic in expositione epistolæ ad Romanos inchoatæ sic scribit: Ille peccat in Spiritum sanctum, qui desperans vel irridens atque contemnens prædicationem gratiæ, per quam peccata diluuntur: & pacis per quam reconciliamur Deo, detrectat agere poenitentiam de peccatis suis: & in eorum impia atque mortifera quadam suavitare perdurandum sibi esse decernit, & in finem usque perdurat. Et ibidem, dicit per repetitionem, perseverantiam in nequitia & malignitate, cum desperatio ne indulgentiæ Dei, peccatum in Spiritum sanctum esse. Et in ipso libro, siue homilia quam de peccato in Spiritum sanctum inscripsit, scribit impoenitentiam esse spiritus blasphemiam, quæ non remittetur, neque in presenti seculo, neque in futuro. Addit autè Augustinus, illam impoenitentiam vel cor impoenitens, quàm diu unusquisque in hac carne vivit, non posse iudicari. De nullo enim desperandum est, inquit, quàm diu patientia Dei ad poenitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium, qui non vult mortem impii, sed tantum ut reuertatur & vivat. Paganus est hodie, unde scis utrum futurus crastino sit Christianus? Iudæus infelix est hodie: quid si cras credat in Christo? Hæreticus est hodie, quid si cras

sequatur catholicam veritatē: &c. Hactenus ex Diuo illo Antistite Augustino. Scholasticos etiam Doctores quæstio hæc aliquādiu occupatos habuit, sicut videre licet in ij. Senten. distinctione xliij. quæ nos omnia, compendio gaudētes nō adducemus. Porro videtur hic locus de peccato in Spiritum sanctum: præcipuè à Christo adductus, cōtra eos qui non dubitant homines adhortari ad abnegationē Christi, opera & virtutes Christi non Spiritui sancto, sed potius dæmonibus ascribere non dubitantes. Neque enim clam est quibus artibus, Iudæorum & gentilium tyranni, multos fideles à Christi professione deiecerint. Illi ergo nisi respuerint, & gloriam Deo reddiderint, nunquam remissam peccatorū suorum inuenient. Sequitur.

Cum autem inducent vos in Synagogas & ad magistratus & potestates, nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

Et hæc etiam hactenus pertinent ad confessores Christi. Possent enim boni discipuli dicere: Quid nos sumus o bone Iesu, vt nomen tuum publicè profiteamur. Sumus enim idiotæ simplices, expertes omnis literaturæ, & ideo de te rogati non possumus bonum & conueniens ferre testimonium. His igitur cogitationibus sic obuiat & medetur Christus, inquitens: Cum autem inducent vos, &c. At si diceret, Quāuis estis idiotæ, tenues & humiles, non est quod metuatis mundi tumultum aduersum vos. Sufficit spiritus Dei benignus ac simplex, aduersus omnem vel fraudem velvolentiam huius mundi. Quum igitur pertrahemini in Synagogas illorum, delati de magnis criminibus, quum pertrahemini ad Magistratus & Principes, nolite facere quod vulgus eorū solet, scilicet anxie

præmeditari quibus modis verba facturi sitis, & qua ratione instituturi defensionem, quidue adducturi pro defensione causæ. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Sic apud Ioaninem etiam loquitur Christus ad discipulos suos. Cum venerit Paracletus, &c. ille testimonium perhibebit de me: Et vos testimonium perhibebitis; quia ab initio mecum estis. Qui hoc negotium exactius intelligere volet, legat secundum librum Lucæ de Apostolorum actibus, & ibi inueniet quàm egregiè vis Spiritus sancti sese exeruerit, in idiotis Apostolis & discipulis Domini, Petro, Ioanne, Stephano, & aliis. Præmissis adiicit Lucas in sua Evangelica historia.

At autem ei quidam de turba: Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?

Certè quæ à principio huius Euāgelii dicta & audita sunt, satis declarant Christi regnum non esse de hoc mundo, neque ipsum velle temporaliter in mundo regnare, cum non adsumit satellites, qui alios oppugnare possint, sed piscatores ad sufficendum quàm ad ferendum paratiores. Sic & hoc loco manifestissimis verbis declarat Christus, se non in hoc venisse, vt Magistratus officia subeat, alias leges temporalium rerum nomine præscribat, vel Magistratu aliquos deponat: sed potius vt in cordibus nostris regnet, sic vt ad æterna bona nos venire contingat, quicquid tandem de temporalibus nostris bonis eueniat. Igitur cum à Iudæo quodam interpellatur, vt velit se in reperenda hæreditate iuuare, Respondet: Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Quasi diceret: An mundus hic non

non habet iudices, qui lites tam humiles dirimant? Mihi non est delegatum, vt hic aut ille ditescat hæreditate, sed vt omnes perueniant ad vitæ immortalis hæreditatem. His autem dictis Christus multa insinuare voluit: nimirum eum qui gerit munus apostolicum, neutiquam oportere implicari negotiis profanis ac sordidis, sic enim alibi Apostolus dicit: Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotiis. Et Apostoli communiter in Actis dicunt: Non est æquum nos relinquere verbū Dei, & ministrare mensis. Voluit item Christus hac redargutione ostendere, suam doctrinam non abrogare officia magistratus, sed potius cōfirmare, vt de & alibi dicit: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Et cum discipuli certaret de præsentia, inquit: Reges Gentium dominantur eorum, & quæ sequeuntur: Quo nimirum declarauit, neque se, neque suos, seculares, vt vocant, fore debere iudices. Neque enim hac recusatione ordinem magistratus aboleuit, sed multò magis, ceu diximus, solidauit.

Dixitq; ad illos: Videte & caute ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquā vita eius est, ex his quæ possidet.

Sive Dominus hæc verba ad discipulos suos, sive ad fratres illos de hæreditate contententes dixerit, parum refert. Ad quoscunque tandem dixerit, certum est id ipsum & ad nos pertinere, & ad nostram doctrinam scriptum esse. Videte, inquit, & caute ab omni auaritia, hoc est, ab omni consilio & specie auaritiæ. Multi enim cum sint auari, tamen nolunt id vitii agnoscere, sed prætexunt necessitatem, boni patres familias dici volunt, non auari. Addit autem Dominus rationē, quare cauendum sit ab auaritia, & ab omni superfluum cupiditate. Quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, inquit, ex his quæ possidet. Hoc nō putat mundus: sed plerique sic fidunt in

diuitiis suis, vt in his ingens aliquod humanæ foelicitatis præsidium collocat: vehementer fallūt semetipsos. Non enim abundantia facit ad foelicitatem, sed potius ad sollicitudinem. Et qui paucis contentus est, suauis viuit quàm qui plura concupiscit. Adiectus mus quod Ecclesiastes super hoc negotio dicit: Est malū, inquit, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines. Vir cui dedit Deus diuitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibusquæ desiderat, nec tribuit ei Deus potestatem, vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud. Eccl. cap. vi. Et Ecclesiasticus inquit: Infatiabilis oculus cupidus, in parte iniquitatis non satiabitur, donec consumet a facies animā suā, ca. xliij. Hic idem dicit quod Christus, nimirum, auarum non melius habiturū in vita sua, etiam si in magna abundantia fuerit. Et Abacuc. cap. ii. dicitur: Væ qui congregat auaritiā malum domui suæ, vt sit in excelsis nidus eius, & liberari se putat de manu mali. Sed hæc apertiora erunt, subsequenti historia audita. Præmissis enim adiicit Christus.

Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quod non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam anima meæ: Anima habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.

Hæc certè historia satis declarat Christus, quàm parum foelix sit homo avarus, quantumuis diues sit. Vide quæ sollicitus est, quàm miserè timeat, quàm inquietus sit! Est enim duplex tentationum species, vt inquit D. Basilius: aut enim tribulatio cor vexat humanum, & sicut aurum in camino, probatur

tur vnusquisque & agnoscitur: aut in-
terdum etiam ipsa vitæ prosperitas ad-
tentationem cedit hominibus. Similis
nanque & eiusdem ignauitæ est, in ad-
uersis humilem ac miserabilem fieri: &
in prosperis insolenter effetri. Exēplum
planè quoddam debemus animo deiici
in aduersis, habemus magnificū Iob,
in tristibus penitus indignari nescientē:
qua de re iam dicendi locus non est.
Exemplū verò eorum qui per secundos
vitæ successus prosperitatesq̄ tentan-
tur, si vnquam aliàs, certè Diues hic de
quo nobis sermo est, euidentissimum
præbet. Audite ergo quid Dñs loqua-
tur, quàmq̄ egregiè nobis harpagum
hunc Christus depingat. Hominis cu-
iusdam diuitis vberes fructus ager p-
tulit, &c. Dicis fortasse, cur ager homi-
nis nihil boni operaturi, hominis auari,
hominis aliàs locupletissimi, vberes
fructus attulerit? Responsum accipe,
Vt magis magisq̄ Dei patientia nosce-
retur, dum ad huiusmodi homines be-
neficia suæ benignitatis extendit. Pluit
enim super iustos & iniustos, & solem
suum oriri facit super bonos & malos.
Verum talis ista benignitas Dei, sicut
per nimiam patientiã, facultatem con-
uersionis & emendationis indulget, ita
malora & grauiora supplicia coacer-
uat, vt conuertat ingratos. Largitus
est ergo Deus imbres vberes agro ho-
minis huius diuitis, solem præstitit ad
nutriendas segetes, multiplicandasque
fruges, vt aceruos diuitis aueret, qui
ipsius cor augere non potuit. Inquit es-
nim diues ille, Quid faciam? Non ha-
beo quo congregem fructus meos. Ac
si diceret: Omnia bona mea simul cõ-
posita ac recondita claustris validissi-
mis & signaculis tutissimis cõmunit,
nulli quicquam tribui, quinimo & ad
custodienda ea vigilias meas addidi, cu-
ras impendi, sollicitudines tribui. Quid
sã faciã? Horrea plena sunt: at cor ad-
huc quàm latissimè patet. Hoc ergo fa-
ciam. Destruam horrea mea, & maiora

Quæ-
stio

faciã, & illuc cõgregabo oia quæ nata
sunt mihi. Proh malū consilium, con-
sultori aut pessimū. Sic debet potius
dixisse: Aperiã horrea mea, & replebo
esurientes animas pauperū, patefaciam
quæ recõdita sunt, & inuitabo indigē-
tes, ac releuabo afflictos, &c. At nihil
tale ex ore insatiabilis hominis audie-
tur, sed potius consultat de dilatandis
promptuariis, vt scilicet futura congre-
get, qui nõ potuerit presentibus frui.
Terra enim huic non tantam frugum,
quãtã curarū copiã germinauit, vt re-
cõditiõ sit: Qui addit diuitias addit &
labores. Sed quid facturus es, hominẽ
infelicissimè, dilatatis horreis? Dicam,
inquit, animæ meæ: Aia, habes multa
bona posita in annos plurimos, re-
quiesce, comede, bibe, epulare. Quid si
non suffecerit tempus, vt vel incipias
ædificare, nedum ædificium consum-
mare? Stultum igitur est cõsiliū. Quid
si frustra ædificaueris, fructibus in agro
pereuntibus, vel igne, vel aqua. Solent
enim hæc et fructibus iam maturis e-
uenire. Quantū igitur etiã hoc adtinet,
stultū est consilium. Adde, alloquitur
animam, quasi & hæc carnea sit, vt
uatq̄ ex prouentibus agrorum. Certè
longè alio cibo anima tua reficienda
fuerat. Animæ siquidem natura est ta-
lis, vt virtutibus alatur, vt verbo Dei
saginetur, vt intellectibus pijs, & reli-
giosis disciplinis atque exercitijs exco-
latur. Quid porro ad stultos cogita-
tus, qd̄ ad impia verba diuitis Christi?

*Dixit autẽ illi Deus: Stulte, hac no-
te animam tuam reperent a te, quæ au-
tem parasti, cuius erunt?*

Rectè D. ille Iacobus admonet, vt
negotia nostra nõ iuxta fortunæ casū,
sed iuxta Dei voluntatẽ & prouidentia
metamur. At enim: Ecce nunc qui di-
citis: Ho die aut crastino ibimus in illã
ciuitatem, & faciemus ibi quidẽ annū,
& mercabimur, & lucrum faciemus
(qui ignoratis quid fiet de crastino)

Quæ-

Quæ est enim vita vestra? Vapor est
ad modicū patēs, & deinceps extermin-
abitur, pro eo vt dicatis: Si Dñs vo-
luerit, &. Si vixerimus, faciemus hoc
aut illud. Iacob. iij. Diues enim ille nõ
ita secū deliberat, vt diceret: Si Deus
voluerit, destruã horrea, &c. Sed sine
omni conditione: Destruam, inquit,
horrea mea, Dicã animæ meæ, &c. At
Deus, cuius prouidentia nemõ mutare
potest, quiq̄ hois vitæ terminū posuit
ineuitabilem & immutabilem, noluit
propositum auari illius optatū habere
successum, ideoq̄ dicit illi: Stulte, hac
nocte animam tuam reperent a te. Tu
multos promisisti tibi annos, at non
videbis lucem crastinam, ideoq̄ om-
nis tuã deliberatio cassa & stulta est.
Si autem hac nocte morieris, quæ pa-
rausti, cuius erunt? Certè tua non erunt.
Hinc est, quod de homine stultè auaro
Psal. xlvij. Et in
Ecclesiastico legimus: Est qui locuple-
tatur, & dicit: inueni requiẽ meã mihi,
& manducabo de bonis meis solus: &
nescit quod tempus prætereat illum,
& mors appropinquet, & relinquat
omnia alienis, & moriatur, Eccles. xi.
Et rursum Psal. xlvij. Ne rimueris, cū
diues factus fuerit homo, & cum mul-
tiplicata fuerit gloria domus eius. Quã
cum interierit, nõ sumet oia secū, neq̄
descendet cum eo gloria eius, &c.

*Sic est qui sibi thesaurizat, & non est
in Deum diues.*

Est accommodatio similitudinis, qua
declarat Christus diuitias mudi serua-
re nõ posse: igitur cogitandū esse pro di-
uitiis spiritualibus, quæ seruare possunt
in æternum. Et huic Christi sententiæ
multi alij scripturarū loci adstipulantur.
Diuites eguerunt, & esurierunt, inquit
Psal. lxxv. inquirentes autẽ Do-
minū non deficient omni bono. Psal.
xxxij. Huc pertinet quod Paulus ad
Timotheum dicit: Diuitibus huius se-
culi præcipe non sublimè sapere, neq̄

sperare in incerto dultiarū, sed in Deo
viuo, qui præstat nobis omnia abundè
ad viuendum: bene agere, diuites fieri
in bonis operibus, faciliè tribuere, cõ-
municare, thesaurizare sibi fundamen-
tum bonum in futurum, vt apprehen-
dant veram vitam, &c. i. Timoth. vi.

*Dixitq̄ ad discipulos suos: Ideo dico
vobis: Nolite solliciti esse animæ vestræ,
quid manducetis, neque corpori, quid in-
duamini. Anima plus est, quàm esca, &
corpus plus quàm indumentum.*

Quoniam, inquit, audistis, quàm
infeliciter cesserit auaro illi diuiti sua
solicita deliberatio, ideo dico vobis, ne
sitis solliciti animæ vestræ, &c. Locus
hic intellectu facilis est. Nihil enim hic
vult Christus, nisi vt non plus iusto si-
mus anxij in quærendis vitæ nostræ
necessariis, sed vt vocationi nostræ in-
hærentes, fidamus ei qui nobis corpus
& animã dedit. Qui enim corpus dedit,
vestimenta non negabit: & qui animã
dedit, rogatus victum nõ negabit. Nos
lo aut hic intelligas Christum sollicitu-
dinis nomine, laborem, vel familiæ cu-
ram prohibuisse. Alibi enim scriptura
loquitur: Qui non laborat, non man-
ducat, &. Qui domesticos non curat,
infideli est deterior. Obseruandum igitur
est, quod D. Augustinus ad Confes-
sionem lib. de mendacio dicit, cap. xv. Di-
uina scripturæ, inquit, nõ solum præ-
cepta Dei continent, sed etiam vitam,
moreq̄ iustorum. Vt, si fortè occultū
est, quemadmodum accipiendum sit
quod præcipitur, in factis iustorum in-
telligatur. Velut cum legimus in Euan-
gelio, Accepisti alapam: para alteram
maxillam. Exemplum autem patientiæ
nullum, quàm ipsius Domini potētius
& excellentius inuenimus. At ipse cum
alapa percussus esset, non ait: Ecce al-
tera maxilla, sed ait: Si malè dixi, testi-
monium perhibe de malo: si autẽ be-
nè, quid me cædis? Vbi ostendit illam
præparationem alterius maxillæ in
corde

De fer-
mone
Domini
in morte
lib. 1.

corde faciendam. Sic & hoc loci quod Dominus sollicitudinem victus & vestitus prohibuit, ad alia scripturæ loca, & ad exempla iustorum conferendum est. Videmus autem alibi Dñm ipsum habuisse loculos, quo ea quæ dabatur, mittebantur, vt feruari possent ad vsus pro tempore necessarios. Videm⁹ & ipsos Apostolos procurasse multa fratrum indigentia: non solum in crastinum, sed etiam in prolixius tempus impendentis famis. Ex hoc itaque intelligimus Dominum non simpliciter prohibuisse omnem sollicitudinem, sed eam solum, quæ ex amore rerum temporalium, quæ ex auaritia, quæ ex diffidentia prouenit.

Considerate coruos, quia non seminant neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos plures estis illis?

Argumentum est à generali prouidentia Dei, qui non contentus nos à se creatos, nisi etiam nos conseruet. Hanc autem prouidentiam quoniam erga minutas bestias videmus, nullo pacto negare possumus. Sensus apertus est, nimirum ille: Deus coruos pascit: quomodo igitur possit vos negligere. vos enim longè nobiliores estis & coruis & aliis creaturis. Et De⁹ propter hominem coruos creauit, non propter coruos homines. Apud Matthæum simpliciter legimus: Respice volatilia cæli. Hic autem coruos nominat, quorum frequens est in sacris literis mentio. Ferunt autem naturalium exploratores, coruos adhuc implumes à matribus porro negligi, eò quod albi sunt, & à matre degenerari videantur. Si iam his coruis Deus adeò benignè prospicit, vt eos vel rore, vt quidam putant, vel enatis in nido vermiculis pascat, quanto magis nos, quos tanto pretio redemit, alitur⁹ est. De hac coruorum pastura alibi loquitur Iob. xxxviii. Quis præparat coruo escam suam,

quando pulli eius clamant ad Deum vaglentes, eò quod non habeant cibos? Et Psalmo cxlvi. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum, &c. Ergo si ad nihil aliud etiam valent corui, certè ad hoc valent, cuius rei gratia adducti sunt iam in exemplum. Sic à Salomone in uitatione pigri hominis adducitur opera laboriosæ formicæ. Imò nullum est animal brutum, quantumuis vile, quod non aliquam comoditatem homini adferre possit, siue intelligamus, siue minus. Hinc apud D. Augustinum legimus, quod & illa animalia quæ nos pungunt & diuexant etiam, instituta & creata sunt in bonum hominis. Sic enim loquitur ille Tractat. i. in Euangelium Ioannis. Propter superbiam instituit Deus istam creaturam minimam & abiectissimam, vt ipsa nos torqueret: vt cum superbus fuerit homo, & se iactauerit aduersus Deum: & cum sit mortalis, mortale terruerit: & cum homo sit, proximum hominem non agnouerit, cum se erexerit, pulcibus subdatur. Quid est, quod te inflas humana superbia? Homo tibi dixit conuitium, intumisti, & iratus es: pulcibus resiste, vt dormias. Cognosce quis sis (nam vt noueritis fratres) propter superbiam nostram domandam creata sunt ista, quæ nobis molesta sunt. Docendi gratia hæc adiciemus. Si populum Pharaonis superbū potuit Deus domare de uris, de leonibus, de serpentibus: cur muscas & ranas illis immisit? Profectò ideo factum est, vt rebus uilissimis superbia domaretur. Et hæc nunc quidem ex sententia D. Augustini, uerbis parè mutatis. Possem & alia brutorum animantium exempla adducere, sed ex productis poteris & alia iudicare. Sequitur in Luca nostro.

Quis autem vestrum cogitando potest adicere ad staturam suam cubitum unum? Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris solliciti estis?

Aliud

Aliud argumentum adducit Christus, nimirum ab inutili, vel potius ab impossibili, sciens nimirum, quàm altè radices egerit impia illa cura ventris. Quomodo enim credibile est, eum posse prorogare vitæ periodum, qui nec staturam corporis alterare potest? Multi certè amant fieri corpulentiores, & identidem macrescunt: alii rursus macrescere cupientes, pinguescunt, qua re declaratur non esse in potestate nostra nosmetipsos immutare. Ergo, cum ea quæ stura promouere non possumus, quid est igitur, quod sic pro curando vètre plus æquo anxii sumus? Corruptiuntur autem hic quos dispositionis corporis sui pecciter, qui non agunt gratias creatori suo pro creatione, sed potius secum iniquè factum clamitant, quod non ex oibus Absolones vel Sampsones fecerit, &c.

Considerate lilia, quomodo crescunt, non laborant neque nent: dico autem vobis, quia nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur, sicut vnum ex istis. Si autem fenenum quod hodie in agro est, & cras in clybanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei?

Quæ ad victum pertinent, præmissa disputatione absoluta sunt: ià anxiam curam de vestitu pulchris argumentis amolitur. Si lilia hæc sic vestit Deus, vt neque Salomon in omnibus deliciis suis possit sic vestiri, quomodo vnum ex istis, idque cum nulla necessitas sit pulchritudinis liliorum, quàm magis vos qui tam digna creatura estis, vestiet præsertim cum necessitas corporis indumentum postulet. Quomodo non prouideret homini, qui prouidet his, quos hominis gratia condidit? Quod autem addit de modica & pusilla fide, arguit hanc nostram de victu & vestitu sollicitudinem non aliunde nasci, nisi ex diffidentia erga patrem & potentis, & liberalis, & prouidentissimum. Et vos nolite querere quid manduce-

ris, aut quid bibatis, & nolite in sublime tolli, hæc enim omnia gentes mundi querunt. Pater autem vester scit quoniam his omnibus indigeris. Veruntamen quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

Ex præmissis facillè intelligimus, quis sit horum verborum sensus. Exemplo diuitis declaratum est, quàm stulta & impia fuerit diuitis illius sollicitudo. Addita sunt exempla, quàm vigilans sit creaturarum suarum prouisor Deus. Hæc ergo si rectè considerantur, non erimus plus iusto pro alimentis nostris solliciti. Sic enim angustia cura victus, non filiorum Dei, sed Gentilium est, qui putant aut deos penitus non esse, aut etià si sint, ipsos humana non curare. Ad dicit Deum non ignorare, qua re nobis opus sit. Iam si Deus est, potest nobis auxiliari: si pater noster est, non potest filios suos defraudare, &c. Proinde queramus regnum Dei, & iustitiam eius, primam curam saginandæ animæ nostræ impendamus, Deique nostri monitis obtemperemus, & illa omnia quæ sustentationi nostræ conueniunt, adiciantur nobis. Lucas hic habet quod in Matthæo non legimus, scilicet: Et nolite in sublime tolli, quod & variè & pie exponi potest. Quidam sic exponunt, vt sit sensus: Nolite in sublime tolli, Quasi vos ex vobis, curis vestris & laboribus, habeatis victum & amicum, & non potius ex diuina prouidentia. Et huic adstipulatur, quod Paulus Timotheo scribit, vt præcipiat diuitibus, ne velint in sublime sapere, &c. Alii exponunt, Nolite in sublime extollere, hoc est, Nolite supini pendere ab aëre, obseruantes oia tempestatum præsentia, pallecentes quoties astra munitur annonæ penuriâ. Theophylact⁹ inquit. In sublime tolli prorsus nihil aliud dicit, quàm distractionem & mētis instabilem uersionem, nunc hoc, nunc illud cogitatis, & semper sublimius quiddam secum imaginatis, &c.

Quare

Quartam expositionem adijciam, vt intelligamus hoc loci à Christo prohibitam omnem illam ambitionem, qua nobis blandiri velimus, quod habeamus tam magnum prouisorè, cum potius deplorare deberemus nostram imbecillitatem, quæ sustentationibus huiusmodi opus habet. In hanc sententiam videtur Augustinus intellexisse, cum ait: Tale est hoc, ac si se vulneratus quis iactet, quia habeat multa emplastra in domo, cum hoc illi bonum esset, vt vulnera non haberet, nec vno quidem emplastro indigeret.

*Nolite timere pusillus grex, quia com-
placuit patri vestro dare vobis regnum.*

Nihil refert, siue hæc Dominus verba vel ad vnum Apostolorum chorum, vel ad omnem Christianum populum referas. Euangelium siquidem multis in locis arguit electorum paucitatem. Pauci ingrediuntur, inquit, angustam viam, & arctam portam. Et Multi sunt vocati, pauci vero electi. Hunc ergo pusillum gregem alloquitur, inquit: Nolite timere grex quantumuis pusille, quantumuis coram mundo contempte (nam mundus eos pro insanis habet, qui magna non ambiunt, qui ingenti animo non suspirant ad summa) Nolite, inquit, timere, sed fidite potius vestro patri caelesti, huic enim complacuit vobis dare regnum. Quod autem ei semel placuit, non potest non semper placere, & ratum esse. Et qui dabit & communicabit regnum suum, non denegabit quæ minora sunt, in quibus numerantur quæ ad sustentationem corporum faciunt. Sic etiã alibi dicit: Dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis mecum super mensam meam, in regno meo, &c.

Vendite quæ possideris, & date elemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in calis, quo fur non appropriat, neque tinea

corrumpit, Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

Duo discipulorum genera habet Christus, Vnum egenum, & omnibus huius mundi præstidius destitutū, alterū verò fatis diues & locuples. Vtrunq; ergo sui officii admonet: illos vt in summa inopia constituti, non diffidant de Dei patris bonitate, neq; despondeant animos, sed primū quærāt regnum Dei, & iustitiam eius, reliquum Deo committant, vt qui caelestia nobis pollicitus est, etiam quantum nobis opus est, de terrenis provideat. Diuites porro admonet, vt nihil fidant presentibus opibus, quasi illis deperditis, ipsi enutriti non possint, sed potius sua pauperibus communicent, vt thesaurizent sibi thesaurum non deficientem in caelis. Addit autem Dominus duas rationes, cur meritò non magnifacere debeamus huius mundi fluxas diuitias: alteram, quod diuitiæ multos habeant insidiatores, vt aut nunquam, aut raro seruari & custodiri facis queant. Insidiantur enim diuitis fures, tinea, & rubigo, hoc est, tam alienos, quam domesticos habent hostes. Licet enim sic includas bona tua, vt neq; fures, neque tinea appropinquare possint: attamen non potes ærugini omnem prohibere accessum, &c. Altera causa est, quod non solum cura nostra inanis est, sed etiam multum nocua & incommoda. Hæc enim cura nos remoratur à cura animæ nostræ, sic vt non possimus satis custodire temporalia, & interim amittimus æterna: hoc enim haud dubiè significare voluit Christus, dicendo: Vbi thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit, &c. Et hæc videtur mihi simplicissima huius loci expositio. Neque enim sic intelligenda sunt hæc, quasi placulum sit hominè Christianum possidere propria, aliàs talis expositio præiudicaret & aliis scripturæ locis, & plorum hominum exemplis. Diuitiæ enim per se malæ non sunt,

sunt, sed potius vt ille ait: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ, &c. qua de re suo loco scripsimus.

Sunt lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: & vos similes hoibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, vt cum venerit et pulsauerit, cõfestim aperiat ei.

Quæ iam sequuntur interpretanda, cum superioribus bonam conscientiam habent: quoniam enim Dominus admonuerat, omnem inanem sollicitudinem rerū temporalium reiciendam esse: continenter docet pietatis operibus potius incumbendum, & vt Pauli verbis vtamur, nõ sperare in incerto diuitiarum, sed diuites fieri in bonis operibus, hocq; ideo, quia in oēs horas expectamus Dominum, certò scientes hunc venturum, sed ignorantes qua hora adfuturus sit. Hæc quoniam simplicissima sit huius loci expositio, non opus est vt in singulis partibus huius parabolæ discutiedis plurimum sudemus. Diuus ille Gregorius satis piè & doctè hanc Euangelii partem explicat, inquit: Lumbos præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Lucernas verò ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris huius exempla monstramus. De quibus profecto operibus Dñs dicit: Sic luceat lux vestra corā hoibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Theophylactus ferè in eum sensum interpretatur, vt lumbi præcincti nobis declarèt promptū & expectatū animū ad Deo seruiendū. Lucernæ autem ardentes, verbū Dei, quod nos docet, quæ & quomodo faciendā, iuxta id quod David dicit: Lucerna pedibus meis verbū tuū, & lumen semitis meis. Ex verbo itaq; Dei discamus quæ oporteat nos facere, eaq; expedite exequamur, expectantes Dñm nostrū, quando reuertatur à nuptijs, vt nõ vereamur ei cõfestim aperire, hoc est, cū hora vi-

tæ nostræ præstituta aduenerit, nõ gratiam moriamur, sed potius cū piis leuantes capita nostra, sciētes quia appropinquat redemptio nostra. Expectamus enim, vt Paulus ait, beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenit vigilantes. Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

Etiã aliis in locis hæc vtitur similitudine, qua declarare vult, quanta amicitia & beneuolentia Dñs dignaturus sit suos discipulos. Sic em̄ alibi discipulis suis loquitur: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis: & ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis mecum in regno meo super mensam meam. Quod non sic intelligendum est, quasi in futura vita aliq; vus sit futur⁹ corporaliū alimentorū: sed potius significare voluit Dñs, quod arctissima familiaritate sibi adiūcturus sit discipulos. Nos siquidē eos nostra mensa dignamur, quos nobis familiariss. esse putamus. Sic & in presentis euāgelii textu intelligendum est, quod sicut aliq; pater familias fidelibus suis famulis se beneuolū ac familiarē reddit, ita & Dñs satis liberalis futurus sit fidelium retributor. Quæ porro maior potest esse familiaritas, imò & humilitas patris familias, q̄ si se ministrum exhibet famulis suis! Hinc alibi Dñs ad discipulos suos ait: Quis maior est, qui ministrat, an qui recūbit? Nonne qui recūbit? Ego autē in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Sed satis superq; hanc similitudinē tractauimus. D. Gregori⁹ nõ ineptè hoc loci philosophatur, inquit: Venit quippe Dñs, cum ad iudiciū properat: pulsatur verò, cum iā per ægritudinis molestiā, esse mortē vicinam designat: Cui cõfestim aperimus, si hunc cū amore suscipimus. Aperire em̄ iudici pulsanti nõ vult, qui exire de corpore trepidat, & eū quē contempsisse se meminit, videre iudicē formidat, &c.

Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, et ita inuenerit, beati sunt serui illi. Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sinneret perfodi domum suam. Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Doctis constat, noctis quatuor esse partes, concubia, intempesta, gallicinium, conticinium, qua quidem de re non est locus pluribus differere, cum mens Christi aperta sit, nimirum quod ipse certis horis significare voluerit incertitudinem nostram, hoc est, an citius vel tardius venturus sit, nosque hinc euocaturus. Exemplum patris familias admonet, vt non minus vigilemus pro salute animæ nostræ, quàm pro caducis nostris opibus. Et sicut ille, quoniã furis aduentum ignorat, omnibus horis arque momenti sollicitus est: ita & nos, quoniã diem obitus nostri ignoramus, omnibus horis vigilare, & Dominum nostrum expectare conueniebat. Quid porro Christus vigilandi nominis significare voluerit, haud longè perendum est, cum hoc ipsum D. Paulus satis clarè expresserit ad Romanos scribens: Hora iam est, nos de somno surgere, & statim addit: Abiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur armis lucis, sic vt in die honestè ambulemus. Deinde significantius quid velit explicat. Non in comestationibus & ebrietatibus, &c. sed induamini Iesum Christum, & carnis curam, ne faciatis in desiderijs. Et ad Thessalonicen. Nō dormiamus, inquit, sicut alij, sed vigilemus ac sobrii simus. Neque enim hic vetat Apostolus somnum naturalem, sed opera carnis, somni nomine exposuit, quanquam & naturalis somnus opus carnis & tenebrarum sit, si fiat ad voluptatem, & pietatis opera remoretur. Cæterum furis exemplum etiã à Paulo in simili negotio positum est, quãdo

ad Thessalonicenses scribit: Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte veniet, hoc est, ex inopinato, & hora, vt inquit Christus, quã nō putamus. Quare autem Dominus nos scire noluerit extremum vitæ nostræ diem, causam quam cōmunis ecclesia reddit, etiam dicam: nimirum vt quoniam niam nescimus quis sit dies vitæ nostræ extremus, semper proximum putamus esse, vt quicumque tandem futurus sit, semper nos paratos & vigilantes inueniat, hoc est, in fide, spe & charitate bene radicos atque fundatos. Ita enim sibi bene consultit homo, vt Augustini verbis vtar, si ex fide viuens fatagit, ne ab extremo occupetur die, extremumque putat omnem diem, &c. Diuus autem Chrysostomus in i. Thessalonicens. cap. v. multas rationes producit, quare Deus voluerit nobis vitæ nostræ finem incertum esse, quas ad vitandam prolixitatem adferre non ausim. Sed quid prohibet vel particulam aliquã ex illo aceruo adicere? Si verò discere vultis quam obrem absconditus sit dies ille, & quare sicut fur in nocte, ita & ipse veniet, ego quemadmodum mihi res ista videtur habere, dicam. Nemo alioqui sanè virtutis vnquam curam, quod ad omnem vitam attinet, habuisset, sed cognito quisque cōsummationis suæ die, postquam innumera mala perpetrasset, tandem baptismi lauacrum accepisset, atque ita hinc emigrasset. Si enim nunc timore incertitudinis cunctorum animos turbante, omnes vniuersam antea vitam in malitia consumentes, ad extrema demum suspiria baptismati se tradunt: si essent etiam admodum de isto persuasi, quisnam vllam virtutis curam haberet? Hæc ad illa tempora Chrysostomi referenda sunt, in quibus adulti ex Gentibus & Iudæis statutis temporibus baptizabantur. Addit sanctus Episcopus alias rationes, cur melius sit ignorare finem

finem vitæ nostræ, quàm certò scire. Impii enim & malitiosi hanc certitudinem sibi raperent in occasionem malitiæ & crudelitatis, certò scientes se à nemine ante præstitutum diem posse interfici. Piis porro certitudo illa de qua disputamus, causa foret minoris meriti. Si enim Paulus præsciens non moriturum se, pericula contempsisset, quid magni momenti fecisset? Et si Abraham certò constitisset filium Isaac non posse mori illo die, non haberet vnde maximè gloriaretur. Adiciam adhuc vnam causam. Si homines certò scirent suæ vitæ finem, quomodo putas, staret breuitatis mundi status? Qui scirent breuitatē vitæ suæ, quæcunque humana sunt, aut perderent, aut porro negligenter. Et si auari prolixos & longos annos vitæ suæ nossent, quantas putas auaritia ad se raperent alienas? quum suæ mortis ignari & dubii sic corradunt vndique diuitias, quasi sint perpetuò hic victuri. Sed iam diu nos reuocat Lucas ad intermissum ordinem.

Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus, inuenerit ita facientem: Verè dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum.

Diuus ille Apostolorum verrex Petrus, nusquam non est sui similis, sed semper ardens Christi discipulus, diligens auditor Domini, & constatum suorum curam gerens. Cum igitur hoc loci Dominum audit tam diligenter differere de officio fidelium seruorum, putat suarum partium esse interrogare, ad quem peculiariter hæc dicta sunt, num ad solos Apostolos, an ne etiam ad omnes in vniuersum. Sunt enim a-

liqua præcepta quæ ad omnes Christianos pertinent. Sunt deinde quæ ad priuatas personas pertinent: & breuiter præceptorum Dei magna varietas est, sicut diligens verbi diuini indagator facile intelligere poterit: qua de re nos alibi non nihil diximus. Petrus igitur, sicut ceperamus dicere, sciens diuersa esse Christi præcepta, nec omnibus omnia conuenire compertum habens, rogat Dominum, dicens: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Nouerat enim D. Petrus Dominum subinde propria quædam ipsis commendasse. Dominus verò non manifestè ad interrogationem responderet, sed occulto quodam modo indicat, quod dicta parabola cōmunis sit, & ad omnes quidem pertineat fideles, in primis verò ad Apostolos, & eos qui vel doctrina, vel dignitate præsunt. Nam qui priuatus est, necesse habet vt vel animam suam torpore suo nō negligat. Qui verò aliis præpositus est, multo maiori vigilia opus habet, ne & se, & sibi commissos perdat. Oportet itaque vt talis verè sit fidelis & prudens dispensator, vt quæ dispensanda sunt, & fideliter & prudenter dispenset: alterum enim sine altero consistere minime potest. Sic alibi vult Christus Apostolos esse simplices, sicut columbæ sunt, & prudentes sicut serpentes. Nam sicut in dispensationibus terrenarum substantiarum, si quis fidelis fuerit Domino suo, non autem prudens, & dispensat res Domini sui, nesciens illa dispensare sicut conuenit, & dat quando non oportet, damnum facit domino maius. Iterum si prudens quis fuerit, & expendat, infidelisque sit, is tanto intolerabilior, quanto prudentior: huius exemplum habemus in villico iniquitatis, qui faciebat sibi amicos de mamona iniquitatis. Sic & in rebus diuinitatis opus est & fidelitate & prudentia, vt fiat quæ faciēda sunt: prudentia, vt fiat quādo faciēda sunt. Vult enim

pater familiās, vt seruus & œconomus suus, familiæ dent demensum cibum, hoc est, quæ illi debentur: & vt det in tempore, id quod dispensatoris est. Talis dispensator fuit Paulus, cum nunc istos lacte, alios verò solido cibaret cibo, & quoniam nouerat, quantum resferat, qualis dispensator Ecclesiæ sit, non aliū voluit eligi episcopū, quàm eum, qui rectè possit secare verbum veritatis. Non autem rectè secat, qui in deprædicando verbo Dei, non habet rationem loci, temporis, & personarū, qua de re etiam aliis in locis disputatū est. Admonere potest etiam hæc similitudo, quid in rebus tum publicis, tū priuatis deceat & patrem familiās, & famulos: vt scilicet famuli fideliter dominis inseruiant ac famulentur. Dominus autem famulos suos fideles bene tractent, & digna mercede sese gratos declarent. Sequitur.

Quod si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: Veniet dominus serui illius, in die qua nō sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet.

Exemplo fidelis & frugi serui, adiūgit Dñs exemplū serui nequam & infidelis, vt trunq; suis coloribus sic depingēs, vt non tantum indicet vtiusq; facta & studia, sed etiā huius pœnā, illius autē, sicut accepimus, mercedem. Et vā, iterumq; vā talibus seruis, qui donum spiritalis præsidentiae acceperunt, & dispensationē sibi cōmissam infideliter gerūt, & bibūt ac inebriātur. Iā si lubet, singula Dñi verba excutiamus. Quod si dixerit seruus ille in corde suo, &c. Oīa cū magno pōdere dicuntur. Seruus est, de quo loquimur non dñs: & seruus ille quē constituit dñs super famulitū suum. Adde, in corde suo dicit, hoc est, prudēs ac sciens, non coactus, sed volens: nō per risum, sed in corde di-

cit: Morā faciet Dñs venire. Quid hæc cogitas, o serue? Num vt tanto maiori studio officiū tuū facias? Aut quis tibi dixit, dñm facturū morā, aduentumq; suum in longos annos protrahere? Si itaq; scis Dñm morā facturū, dignū est vt absentis vicem fidelis seruus geras. Sed nihil tale, inquit Christus, facit malus seruus: imò incipit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari. Proh pestiferum seruum. In se luxum, in alios tyrannidem agit. Quos alere oportebat, percutit: & qui ipse parcē ac temperanter viuere debebat, quo aptior esset functioni suæ, sese inebriat. Prohibeat Dominus Iesus Christus tales non pastores, sed lupos ab ecclesia sua, qui luxu semetipsos, tyrannide autem alios perdere non dubitant. Satis superq; fuerat tantum in seipsum tyrannum esse, nedum in alios quos subleuari oportebat. Percussio autem familiæ multis modis fit, ne quis putet eos pastores excusatos, qui manu non feriunt sibi cōmissos. Maior plaga est, percuti anima, quàm percuti corpore. Percutuntur ergo miseri, cum vel mala doctrina seducuntur, vel bona doctrina, ea tamen in tempestiua non ædificantur: vel impia superiorum vita offenduntur. Sed hæc notiora sunt, quàm vt aliqua exemplorum demonstratione opus sit. Audiuius malitiam infidelis serui à Domino depictam: iam ordo iubet, illius audire pœnam. Veniet Dominus serui illius, inquit Christus, in die qua non sperat, & hora quā nescit, & dissecabit eū, & ponet partem eius cum infidelibus. Dixerat seruus: moram faciet dñs meus: sed dominus venit præter opinionē serui, & punit eum grauiter, ponitq; partem eius cum infidelibus, hoc est, eorū facit pœnarū participē, quorum scelera imitatus fuerat. Ex his discimus, non minimam esse causam impietatis nostræ, quod inopinatū Dñi aduentum non cogitamus, & semper nobis

nobis pollicemur longos annos. Memorare, inquit ille, nouissima tua, & in æternum non peccabis.

Ille autem seruus qui cognouit voluntatem domini, & nō præparauit, nec fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.

Magnificum quid est, si quis à Domino constituitur quasi œconomus & dispensator totius familiæ, cuique communicauit Dominus arcana consilii sui, sed ob hoc nemo debet insolentior esse, sed potius sollicitior. Onus suscipit potius & verius, qui curam animarū suscipit, quàm honorem. At ergo Dominus: Seruus ille quem Dominus præ cæteris habuit eximium, quiq; cognouit voluntatem dñi sui, &c. Seruus, inquit, est, nō Dominus, sicut alibi Paulus dicit: Non dominamur si dei vestræ. Et iterum: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi. Et rursum: Legatione fungimur pro Christo. Talis ergo seruus qui cognouit voluntatem Domini sui. Cognoscere autem ipsam potest ex Dñi mandatis, quæ satis indicant quid velit Dominus eius, quid fidelem Domini seruum agere oporteat. Qui ergo nouit quid facere oporteat, & non facit, impunè nō faciet, sed vapulabit plagis multis. Si enim officiū suū facere noluit, cur hoc inunus subire animum induxit? Quæ Theophylactus super hoc negotio habet, certè digna sunt vt audiantur. At sunt, inquit, qui quaerant. Esto bene. Puniatur is qui scit voluntatem Domini, & non facit: qui autē nescit, quare punitur? Eo quod potuisset etiā ipse discere, & noluit, sed piger fuit: ipse in causa fuit, quo minus didicerit, quapropter puniendus est, quod non sponte didicit. Hactenus ille, & quidē satis piè. Tantum enim abest, vt hac ignorantia sint excusabiles, vt etiam duplici nomine puniendi sint, tūm quod officium facere noluerunt, tum etiam

quod quid se facere oporteat, audire contempserunt. Quis enim pater filiū nolentem ipsius mandata audire, excusatum habebit? Primum igitur est, vt mandata Domini nostri discere studeamus, proximum, vt illa fideliter impleamus. Et hactenus quidem potissimū de illis diximus, qui Christiano censentur nomine, quibusq; nulla deest occasio ad exquirenda Domini mādata. Quod verò ad Iudæos & Ethnicos adinet, paucis expedire possumus, non ignorantes, quod Scriptura infidelibus nunc cognitionem mandatorum Dei tribuit, nunc rursus adimit, omnia autem suo modo & suo loco. Psalm. xiiij. legimus: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Et D. Paulus: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus. Alibi autem dicit illos legem scriptam habere in suis ipsorum cordibus. Duplicem igitur ponamus notitiam mandatorum Dei, alteram generalem, quam quia omnibus mortalibus, qui sunt corporis & animi viribus integri, Deus irradiat, naturalis dici solet. Hæc tanta quidem est, vt omnem excusationē nobis adimat, & nos apud nos ipsos impietatis conuincat. Altera verò plena est & solida, fideq; sulca. Et hæc peculiare sancti spiritus donū est. Et hæc cognitio fidelis ab infidelibus discernit, nec à carne & sanguine nobis contingere potest, sed à patre cælesti, quemadmodum Petro dictum est: Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Et apud Ioannē Dñs dicit: Nemo nouit filium, nisi pater: & patrem, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Sed hæc altiora sunt, q̄ vt instituto nostro seruiāt. Hoc em̄ loci disputatur de cognitione mandatorū Dei, quæ sic oib; cōtingit, vt oēs præuaricatores sint inexcusabiles. De Iudæis quē dicitur quod Dñs ipsis iudicia sua manifestarit, credi taq; sint illis ipsis Dei eloqa. At de Gentilib; sic disputat Paulus: Gentes quæ

legem (scriptam intellige) non habent, ipsi sibi sunt lex, cum legem in suis ipso forum cordibus scriptam habeant. Et addit Paulus: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, &c. Quod porro ad eos pertinet tam infantes quam adultos infideles, quibus Christus non annunciat, quique sine baptismi sacramento hinc abeunt, non temere quicquam vel rogandum, vel asserendum est, nisi quantum ex scripturarum certa intelligentia euinci poterit. Certo nobis persuadeamus, nemini fieri à Deo iniuriam. Iustus Dominus in omnibus vijs suis, ait Propheta, & sanctus in omnibus operibus suis. Et Dominus ipse: Nolo mortem peccatoris. Apostoli dictum, si placet, superioribus adiiciam: Omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Hæc aperta scripturæ testimonia arguunt Dei erga nos misericordiam & iustitiam, & admonent, ne mortem nostram Deo, sed potius nostræ malitiæ adscribamus. Ad dictam & hoc, quod nemo potest conqueri, sibi immerito denegatam cognitionem mandatorum Dei, quum nemo sit qui non plura cognoscit in illis, quam perficiat. Et in perquirendis mandatis Dei sumus talis cæciores: in non necessariis & perniciosis etiam, volumus esse lyncei. Ut nam animaduertemus ad sententiam Pauli, quam in Thessaloniceñ. posteriori epistola habet. Eo, inquit, quod charitatem veritatis non receperunt, ut salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendaciam, &c. cap. ij. Sed videamus quæ sequuntur.

Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

Qui hanc Domini sententiam ex animo perpenderit, non facile conqueretur, se minus aliis à Deo accepisse. Quid habes quod non accepisti, ait Apostolus. Qui ergo multa accepisti,

multa habes de quibus rationem cogere dare, id quod in sequentibus capitulis aliquot parabolis declarabitur: ut in parabola de villico iniquitatis, de expolitis talentis, &c. Et ad hæc si peruentum fuerit, copiosius negotium hoc expediemus. Certè crede mihi, tutius est auditorem, quam doctorem esse. Et minus periculi est in parendo, quam in præcipiendo. An non audis hic Dñm, hoc est, veritatem ipsam dicentem, quod cui multum datum est, multum quæretur ab eo. Certè consentaneum est, ut cui parum datum est, parum etiam ab eo requiratur. At siue parum, siue multum acceperis, de omnibus reddenda est ratio. Proin non te putes tanto inferiorè, quanto in inferiori loco constitutus es: olim enim, in extremo die iudicii scilicet, non poenitebit supremum locum hic in præsentem non ascendisse. Bonum est, ait quidam, in præsentem regum more viuere, sed longè præstat mendicorum more extremum diem obire. Sed suffecerint hæc pro præsentem loco.

Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accedatur? Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coartor, usque dum perficiatur?

Non fuerit necesse in oibus Evangelistarum scriptis ordinem & rerum consequentiam multis laboribus quaerere: constat enim illos non semper obseruasse tempora & ordinem, tam in gestis, quam in dictis Domini, id quod probatu non fuerit difficile. At non fuerit hic magni laboris ostendere, quæ hæc Dñi verba consequentia ad præmissa habeant. Quid enim aliud voluit Dñs præmissis verbis declarare, quam quo studio velit de prædicari verbum Dei, quum quærit dispensatorem & fidelem & prudentem: & cum depingit poenam quæ cessante maneat. Rectè ergo iam sequitur, quam sedulo, quanto studio ipsemet hoc negotium perficere velit. Neque enim ineptè hoc loci ignis appellatione verbum

Dei, significari arbitramur. In Psalmis legitur, ignitum eloquium tuum vehementer. Et Hieremias, v. dicit Dominus propheta: Ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem. Et cap. xxij. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram? Sic ergo hoc loci ignis appellatione intelligimus verbum Dei, Evangelium ipsum, quod Christus ex animo optat euulgari, ut credentes salui fiant. At Christo nondum passo non potuit ignis ille vim suam exerere, quoniam Apostolis suis dixerat: in viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Passo autem Christo, in omnem terram exiit. Sonus prædicationis Apostolicæ, quum ipsis dictum esset: Euntes in mundum vniuersum, & prædicare, &c. tum demum ignis hic verbi Dei rectè accensus est, sic ut peccatorum scoriæ deuorare, & fidelium corda ad amorem Dei accendere & inflammare potuerit, id quod & apparentes illæ igneæ linguæ in die Pentecostes significarunt. Ignis itaque & baptismus quorum hic Christus meminit, bonam adinuicem consequentiam habet: quoniam nam ignis, ceu diximus, verbum Dei significat: Baptismi vero nomine, passio Christi significatur. Sic enim alibi Christus Zebedæis dicebat: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, & baptismo baptizari, quo ego baptizabor? &c. Ergo Christus qui volebat verbum Evangelij de prædicari in vniuersum orbem, etiam volebat passionem suam accelerari, quæ peracta Evangelium cum fructu prædicari potuit. Iam igitur obseruandum quanto ardore sitierit: Christus salutem nostram, cui non est satis visum dixisse: Volo ut Evangelium meum adnuncietur vniuerso terrarum orbi, & ob id mortem obire paratus sum: sed sub verborum inuolucro, voluit subindicare quam sitierit salutem nostram. Audi obsecro

quàm plena spiritus sint Christi verba: Quos habent affectus: quam vim? Ignem, inquit, veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur, hoc est, nihil sic me vrget, nihil maius in votis habeo, quam ut Evangelium suum cursum habeat. Et, baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor usque dum perficiatur: Hoc est, scio quod mortis genus me maneat; Ich vveißt vvas mir die Iuden für ein bade vbergehenekt handt. sed tantum abest ut me ab instituto meo deterreant, ut etiã interim mihi omnis mora longa sit, donec quod instat perficiatur. Iam hic locus admonet Ministros verbi, quanto ardore ac studio debeant incumbere officio suo, cuius rei exemplum, quod imitentur in Christo habent.

Putatis quia venerim pacem mittere in terram? Non dico vobis, sed separationem. Erunt enim ex hoc quinq; in domo vna diuisi, tres in duo, & duo in tres diuidentur, pater in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.

Ex hoc loco quidam sumpserunt occasionem, ut supra dicti ignis nomine, non Evangelium ipsum, sed diuisum quod ex occasione Euangelij exoriturum erat intelligerent: & his Domini verbis, volunt quod ignis imagine dictum est, expressius explicari. Hæc licet absurda non sint, tamen nos præmissam nostram interpretationem continuabimus: Sensus est & verborum consequentia. Ignem veni mittere in terram, &c. Veni Evangelium regni Dei inuulgare mundo, & per meipsum & per vos Apostolos: sed non potest ad plenum enunciari, nisi etiam baptismus meus, hoc est passio mea, impleatur, ex qua Evangelij prædicationi omnis auctoritas & virtus provenire debet. Iam passione mea completa, & igne Evangelij plenius coruscante &

ardente, non statim erunt omnia parata, proinde nolite putare quod venerim pacem mittere in terram. Certè, mei Apostoli, si perrexeritis mundo adnunciare Euangelium, habebit auditores & discipulos, sed non omnes obedient Euangelio. Continget enim ut propter Euangelii doctrinam pater insurgat in filium, quum scilicet hic Euangelium amplectitur, ille verò persequitur, & eodem nomine, insurget mater in filiam, focrus in nurum, & econverso. Iam quum nec pater filio, nec mater filiae, nec focrus nurui parceret, quia obtemperant vestro Euangelio, haud difficile est cõiectare, quales procella persecutionis vos maneat. Ego, vult dicere Christus, non potui Euangelium adnunciare, nisi in magna persecutione: & vos manet baptismus vester, quem vos subire necesse est, si modo vultis promouere ignis Euangelici cursum. Si me persecuti sunt, atque alibi, & vos persequentur, &c.

Dicebat autem ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, nimbus venit, & ita fit: & cum austrum flantem, dicitis, quia aestus erit, & ita fit. Hypocrita, faciem cali & terræ nostris probare, hoc autem tempus, quomodo non probatis? Quid autem & à vobis ipsis non indicatis quod iustum est.

Conabimur & hunc Domini sermonem superioribus conectere. Omnis disputatio hæcenus per aliquot periodos fuit de euulgando verbo Euangelii, quod quàm fideliter quàmque prudenter euulgandum, & in orbem terrarum proferendum sit, Christus & suo & suorum discipulorum exemplo commonstravit: Post adiecit quid pronuntiato Euangelio futurum sit, nimirum magnum in mundo hoc dissidium, sic ut inter sanguine coniunctissimos, maximum futurum sit odium: qua de re iam iam diximus. At mundus dissidium hoc non suæ im-

probitati, sed potius Euangelii præconibus adscriberet, quasi eius sint pietatis, ut agnitæ veritati nequaquam sint reluctaturi homines, si modò certò constaret hoc quod Christus & Apostoli moluntur pium esse. At hæc ita respondet, præoccupatione quadam, Christus, Iudæos in rebus nihili satis curiosos esse, sed in rebus ad pietatem pertinentibus planè stupidos. Ex cæli motionibus iudicare possunt, quid crastina dies paritura sit, & raro sunt coniecturis falluntur: at verbum Dei minus fallere potest, quàm ventorum cursus. Igitur si Iudæi animum aduertissent ad scripturæ archana, sicut ante maduerterunt ad res logè leuoris momenti, non difficile inuenissent, quid de Christo huiusque discipulis sentiendum foret. Hinc Dominus alibi dicit: Si Moysi crederetis, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit: Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Ioan. iij. Et ibidè. Scrutamini scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me ut vitam habeatis, &c. Hæcenus Christus, qui certè omnia iuxta conditum & præscriptum Prophetarum egit, qua in re merito à Iudæis agnoscere debebat. Iuxta prophetiam Elaiæ ex virgine natus, iuxta Micheam in Bethleem, iuxta Iacob post ablatum à Iudæa scepterum, iuxta Oseam in Nazareth educatus est: iuxta Hieremiam piscatores misit, iuxta Baruch in terris, & cum hominibus conuersatus est, &c. Ad hæc putamus Christum tendisse, quando dixit Iudæis, cum videritis nubem, &c. Quod autem addit: Quid autem & à vobis ipsis non indicatis quod iustum est? Videtur significare omnia sic esse aperta, quæ egit & fecit iuxta prophetarum oracula, ceu diximus, ut etiam à nullo admoniti hoc ipsum intelligere poterint. Hinc apud Ioannem legimus: De turba

Christi
aduentus
iuxta
Prophetarum
oracula

Cap. 12

turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus cum venerit nūquid plura signa faciet quàm quæ hic facit? Ioan. vii. Quod porro Hypocritas vocat, arguit omnia ab illis & fucate & dolose fieri, ut qui nullam aliam ob causam ignorantiam prætextunt, nisi ut impietati suæ prætextum aliquem habeant, quales bestias hoc nostro seculo complures inuenire licebit. Complures enim audimus conquærentes se nescire qua vel eant, vel redeant, in tanta Ecclesiastarum turbatione, quum interim manifestissimis ipsidemque pessimis sceleribus operantur. Quod huic loco addam non habeo.

Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo: ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.

Si hæc ad præmissa retuleris, hic erit sensus: Dixi, inquit Christus, quale dissidium futurum sit, percurrente Euangelica prædicatione in toto terrarum orbe, etiam inter affines & sanguine coniunctissimos, quod non fieret, si animaduertent ad Prophetarum oracula tanto studio, quanto studio animaduertunt ad ea quæ nullius sunt momenti. Iam autem quoniam dissidium & odium intercessit, proximum est ut sopiatur, vicissimque ineant bonam concordiam, qui male fuerunt discordes. Nisi enim tu aduersario reconciliatus fueris, impune non feceris, quoniam traheris ad Iudicem: Iudex tradet te exactori, exactor verò te in carcerem mittet, vnde non exibis, donec etiam nouissimum minutum reddideris. Breuiter hæc parabolica locutione Christus voluit adhortari ad studium concordie & fraternæ dilectionis, à quo Phariseorum & Scribarum turba erat

alienis. Dicit Augustinus aduersarij nomine intelligit sacram scripturam, quæ nunquam non obstrepit affectibus nostris mundanis, ea scilicet prohibens quibus maxime delectamur, & ea præcipiens à quibus maxime abhorremus. Aduersarius noster vult ut oremus, ieiunemus, eleemosynis operamur, de omnibus bene mereri studeamus: at nobis præ oratione, blasphemia, præ ieiunio crapula, præ eleemosynis rapina arridet: & malumus fraudem facere quàm pati, &c. Ex his videre licebit quàm nobis aduersetur scriptura, & nos illi: proinde necesse est sic agamus ut quod de nobis conquæritur nihil habeat: Hoc autem si fit, præceptis illius humiliter obtemperabimus. Alii aduersarii nomine Diabolum intelligunt, à quo liberamur, si ita instituerimus vitam nostram, ut nihil in nobis quod suum est inuenire possit, sicut Christus dicit. Venit princeps mundi huius & in me non habet quicquam. Nam ille præcipuus noster aduersarius est, ut Ambrosius ait, qui scribit illecebras delictorum, ut habeant in supplitio participes, quos habuit in errore confortes: atque ideo socios quærit ad culpam, ut obnoxios prodat ad poenam. Quod iam iam ex Augustino adduximus, etiam placuit Ambrosio, sicut ex huius commentariis videre licebit. Nos ad finem huius capituli properauimus.

CAPVT XIII.

Antequam autem quidam ipso tempore nunciantes illi de Galileis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum.

Quoniam sacræ literæ huius crudeliss. historiarum non meminerunt, cogimur veterum opiniones super hac re producere. Certè Theophylactus non contemnendus author, sic hanc describit historiam, ut videatur eius exactam habuisse

habuisse cognitionem. Eius verba sic habent. Iudas Galilæus, cuius & in Actis ipse noster Euangelista meminit, quum & ipse aliquantum doctus esset in lege, docuit etiã alios Galilæos suo dogmati adhærere. Docebat autem non ferendum vllum hominem omnino dominũ dici, neque honoris vel modestiæ gratia, & ne regem quidem ipsum. Vnde & multi ipsorum grauiter feriebantur, qui & docebant Sacrificia à Moysè cõstituta non offerenda, eo quod pro Cæsare & Romanorum gente fierent sacrificia. Verissimile igitur, inquit Theophy. Pilatum ob hæc indignantem, iussisse occidi Galilæos illos, super sacrificia quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorũ gente, & ita commisceri sanguinem eorum sanguini sacrificiorum. Vt cunq; hæc se habeãt, apparet Pilatũ hic aliqua grauissima causa motũ, cur sic desæuaret in Galilæos: & ex Historiis constat quãtis seditionibus Iudæi semper conati fuerint iugũ Romanorũ excutere, vnde & in grauis, sæpe venerũt discrimina. Quũ igitur Christus sic cum auditoribus suis de condonãda mutua offensa differeret, adueniunt quidã nunciantes, q̃ sæuierit Pilatus in Galilæos illos, vt scilicet sanguinẽ Galilæorum hominũ misceret cũ sanguine pecudũ, quas nimirũ illi offerẽdas secũ ferebãt. Quare porro nunciarint hanc tragediã Lucas nõ expressit. Fortẽ volebãt à Christo audire quid ipsi super hac re videretur. Nõ enim erat dubium quin inter partes nõ cõueniret, dũ hic Galilæos, ille verò Pilatum defenderet. Sic alibi sunt quibus videtur censum pẽdendum Cæsari, & sunt qui diuersum putãt. Ita & hoc loci, fortẽ quibusdã videbatur Pilatus grauiter deliquisse, qd̃ tenaces paternarũ traditionũ, & osiores Idololatrã interfecisset. Alij autẽ putabãt illos iustissimẽ passos, vt pote seditiosos, & irritãtes Pilatũ in odiũ Iudæorũ. Quid porro ad hæc Saluator?

Et respondens dixit illis: Putatis quod hij Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint? Nõ dico vobis: sed nisi poenitentiam habueritis, oēs similiter peribitis.

Ex hac Domini respõsione apparet nuncios illos in ea opinione fuisse, quod Galilæi illi iustẽ & merito in discrimen illud corporis & vitæ perueuerint, eo quod tã impia contra magistratus attentauerint. Christus autem non negat illos peccasse (Magistratui enim reluctari pro adipiscenda carnali libertate grauissimũ peccatum est) sed docet etiã illos nuncios peccatores esse, eosq; nisi resipuerint poenã nõ effugiaturos. Neq; enĩ est nisi vnicũ seditionis crimẽ, neq; qui seditiosus nõ est, ideo nõ est peccator. Multa sunt scelerũ genera, multæ species, & qui hoc scelere nõ tenetur, fortẽ alio & maiore etiã tenetur. Proinde nõ est quod vobis de inuocetia vestra plurimũ placeatis, quũ & vos ipsi magnis scelerib; dediti sitis. Immo nisi poenitentia egeritis, oēs similiter peribitis. Galilæos illos gladiũ Pilati perdidit, at vos si in peccatis vestris persistitis, nequaquã Dei effugietis iudiciũ.

Sicut illi decẽ & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerunt, præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis, sed si non poenitentiam habueritis, oēs similiter peribitis.

Varium & inperscrutabile est Dei Iudicium, tam in pios quã in impios, hoc quod homines merito à temerario iudicio prohibere debebat. Ecce Galilæi de quibus iam diximus, peccauerant, & à Pilato puniti sunt. Decem & octo illi utique peccauerunt, sed licet à Magistratu non fuerint correpti, tamen poenam non esugerunt: turri in Siloa illos opprimente. Rursus peccatores sunt multi, qui in hoc quidem seculo neque ab hominibus, neque à Deo puniuntur. Sic

Sic ergo licebit in hoc mundo inuenire viros probos qui cum Abrahamo felicitatibus huius mundi egregiẽ fruuntur: & rursus viros probos qui cũ iusto Iob miserẽ adfliguntur. Totidẽ possumus dicere de turba impiorum quorum pars in delitiis, altera verò pars in summa egestate & inopia viuunt, imò pereunt. In tanta ergo diuersitate quis certò potest iudicare de quoquam? Tutissimũ igitur est, vt relictis aliis, in sinum nostrum inspiciamus, vt qui non de aliorum sed de nostris factis vel infectis Deo rationem reddere cogemur. Si Galilæos & Hierosolymitanos illos merito puniri putamus, vt quid etiam non de nobis metipsis decernimus: Prædicamus nõ mœchandum, non furandum: interim nos & mœchamur & furamur, &c. Cæterum vsus horum duorum exemplorum est, vt corde doleamus de damno & interitu proximi: non gloriamur in illius damno atque interitu: discamus item ex proximi damno & interitu, nos idem damnum & eundẽ interitũ nostris peccatis meruisse. Certẽ beatus est ille quem aliena pericula cautum reddunt.

Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem ficu habebat, quidã plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce annis tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide illam, vt quid etiam terram occupat? At ille respondens dixit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. Et si quidem fecerit fructum: sin autem in futurum succides eam.

Quoniam Christus non poenitentibus comminatus est poenam, inquitens: Nisi poenitentiam egeritis omnes simul peribitis: possent Iudæi dicere:

Si igitur nos nõ minus peccatores sumus, atque illi Galilæi & Hierosolymitani, qui sit quod Deus nobis sic indulget, & non potius meritas de nobis sumit poenas: Hijs ergo respondet hanc indulgentiam prouenire, non ex ipsorum meritis, sed ex Dei benignitate, & longanimitate, adeoque etiam ex piorum intercessionibus. Est igitur, sicut & Theophylactus exponit, Iudæorum generatio, folia tantũ amara faciens, & nullum fructum bonum proferens. Pater familias Christus est qui venit & quæsiuit fructũ fidei bonorumque operum in ea, ac non inuenit. Tribus autem annis venit, per Moysen, per Prophetas, & per seipsum: & quia nec post triennium fructificauerunt, ablatum est ab eis regnum, ablata est vinea, & alienis colonis commissa. Et hæc quidem ita se habent, sed non minus piẽ hæc Domini parabola ad vniuersum genus hominũ adaptari potest: Humanum siquidem genus non raro arboribus assimilatur. Ioannes baptista inquebat: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignẽ mittetur. Et Christus ait: Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum. Et alibi, maledictione arefacit arborem non habentem fructum. Ficus igitur illa hominem designat quem Dominus patienter expectat per triennium, hoc est in pueritia, in adolescentia, & in senectã, vt ferat fructum pietatis. Quod si detrectauerit fructificare, Pater familias pater cælestis iracundiã mouetur, ægre fert sterilitatem nostram: & nisi subinde cultor vineæ intercederet, statim hæc ficulnea excideretur. Cultoris nomine hic intelligimus, quotquot pro nostra salute intercedũt, siue illi fuerint apud superos, siue apud nos in hac lachrymarum valle. In Genesi intercedit Abraham pro Sodomis. In Exodo & sequentibus non raro nec frigidẽ intercedit Moyses pro populo illo difficillimo.

cillimo, oblitens Deo promissiones suas, & perfidarum Gentium scandala. Orat Hieremias pro populo, & audit: Noli orare pro populo hoc, nec affluas pro eis laudem & orationem, neque obstitas mihi, quia non exaudiam te. Et apud eundem prophetam reliquiae Iuda orationem Hieremiae ad Dominum postulant. Sic in nouo testamento Paulus pro fratribus suis Iudaeis intercedit, adiiciens stercore, & fodiens circa illos, hoc est, ad humilitatem, ad poenitentiam, ad suipsorum cognitionem eos adducere satagens. Sic ite non est dubium, quin multi pii pastores ex animo, pro populi salute ad Dominum intercedant. Totidem denique etiam nobis pollicemur de fratribus nostris, qui iam in caelis cum capite nostro Iesu Christo regnant: nam & illos pro commembris suis sollicitos esse nihil dubitamus. Haec igitur cum ita se habeant, necessum est, ut qui hactenus fuimus steriles ficulneae, iam tandem nos humiliemus, in nosmetipsos descendamus, fructumque pietatis tandem feramus, ne sic steriles permanentes excidamur, & in ignem mittamur. Fructificemus, inquam, & hoc in vinea Domini, hoc est, in Ecclesia catholica, ut possimus cum propheta dicere: Ego tanquam oliua fructifera in domo Domini, &c. Nam quid contemptores longanimitatis Dei maneat, ex Paulo obsecurum non est. Summa enim huius similitudinis est, Deum patientem & longanimum esse erga peccatores, nec statim eos punire, sed propter preces Christi & sanctorum differre iudicium, & concedere poenitendi tempus. Sic Genesis sexto sub Noe concessit Deus filiis hominum peccatoribus cxx. annos. Sic Ionae ij. Ninivitis xl. dies. Sic Iudaeis Christi interfectores xl. annos. Docet nos etiam praesens similitudo, ne de quoquam facile desperemus, sed utamur ea longanimitate erga consratos, qua Deus erga nos utitur.

Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis octodecim, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Quam cum videret Iesus, vocavit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

Quoniam Iudaeorum populus erat quasi sterilis & infœcunda ficulnea, Christus quasi vigilans & indefessus colonus nunquam cessat ab illius cultura, sed ingreditur synagogas illorum, ubi multi solebant conuenire, & docet in eis, admonet illos ut tandem respiscant, ut bonos fructus proferant. Porro ne solo verbo videatur docere Christus, mira Dei dispositione offert se occasio, qua declaret Christus, quos fructus, qualia poma, quae opera praecipue postulet, nimirum opera misericordiae, opera dilectionis, &c. opera, inquam, qualia ipse in synagoga iam operatur, dum scilicet miserimae mulieri opitulatur. Verè enim misera fuit, quae decem & octo annis laborauerat, sic ut nec sursum respicere poruerit, & morbo non naturali, sed à Satana infecto, sicut post audiemus. Egregie autem describit nobis Lucas Christi misericordiam & philanthropiam, quod simul atque viderit mulierem, statim eam ad se vocauerit, manu atrectauerit, allocutus fuerit, ex integro sanauerit, quae omnia nobis exemplo sint, ne nos difficiles exhibeamus in promouendis proximorum nostrorum commodis. Notatu etiam dignum est, quod mulier illa sanata confestim glorificare coepit Deum, hoc est, et pro acceptis beneficiis gratias agere. Veteres per hanc mulierem intelligunt effigiari hominem terrenis deditum, & ad caelestia nunquam respicientem, quem solus Christus erigere potest, ipsum vocans voce gratiae & misericordiae suae. Existimant

item

Item in hac muliere designatam Ecclesiam gentium, quae à Daemonibus subiugata, postea audiuit Christum, & relicto impurissimo daemonum cultu, coepit meditari caelestia, & cognitum glorificare Deum, &c.

Respondens autem Archisynagogus, indignans quia Sabbato curasset Iesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt in quibus oportet operari: in his ergo venite & curamini, & non in die Sabbati.

Hic se prodit ficulnea putris & infœcunda, quae folia quidem ostentat, sed nec ullos habet fructus: Hoc est homo in speciem quidem bonus, sed re vera subdolos & impius hypocrita. Et ex hoc Archisynagogo conitimus quales fuerint alij Iudaeorum magistri. Hic enim videt quam benigne Christus miseræ mulierculæ subueniret, & cum illius sanitati gratulari deberet, etiam indignatur contra Saluatorem & contra satanam. Porro ne videatur hæc præter causam facere, Sabbatum allegat, quasi Christus hunc violauerit, quum in ipso operari nemo debeat. Sed quid operis interdictum est Sabbatis? aut quid operatus est Christus, vnde merito indignationem Archisynagogi incurrit? Videt mulierem: nunquid in hoc peccatum est? Quis igitur & illi non ambulat clausis oculis in Synagogis in Sabbato. Sed allocutus est mulierem. Quin hoc liceat Christo, cum Archisynagogo non est religio vniuersum alloqui populum? Sed si non licet in Sabbatis os mouere, labijs uti, quid igitur non abstinent Iudaei à poculis & à pateris? Quod si in hoc peccauit Iesus, quod manum imposuit mulieri: nec in hac causa superiores sunt Iudaei, quos non est dubium in totum à tactu non abstinere. Sed præstat audire responsum Christi.

Respondens autem ad illum Dominus dicit: Hypocrite, unusquisque vestrum sabbato non soluit bouem suum aut asinum à praesepe, & ducit ad aquam? Hanc autem filiam Abraham quam alligauit Satanas, ecce xvij. annis, non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati? Et cum hæc diceret, erubescerant omnes aduersarij eius, & omnis populus gaudebat in vniuersis quae gloriose fiebant ab eo.

Certè plus laboris infumendum est in soluendis iumentis, quam Christus infumperat in curando hanc mulierem: Et facile testatum faciunt hypocritæ illi, quo zelo indignetur Christus, aperiunt item quod maioris faciant salutem iumentorum, quam hominum. Simili responso non semel repercutit Christus illorum superstitiosam impietatem, & impiam superstitionem. Neque peccatum est soluere asinum vel bouem, aut hijs subuenire in Sabbatis, quum Dominus in institutione sabbati etiam illorum profectum quaesuit, hoc quod verba legis abundè testantur. Si ergo licet bestiis subuenire in Sabbatis, quid prohibebit minori negotio subuenire homini. Cæterum quod hic Dominus ait, filiam hanc Abraham à Satana fuisse ligatam, aperitur quid voluerit supra intelligi de spiritu infirmitatis, nimirum mulierem à Satana, Deo permittente, hoc morbi genere correptam, occulto quidem Dei iudicio, sed non iniusto, qua de re D. August. con. Aduersa legis & Prophetarum lib. ij. cap. xij. Quod verò filiam Abraham nominat, ostendit Iudæam fuisse non gentilem, vnde merito de illius salute gratulari debuerant Iudaei. Reliqua huius historiae aperta sunt.

Dicebat ergo, cui est simile regnum Dei, et cui simile est imago illud? Simile est grano

LI

Synapsis

synapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & factum est in arborem magnam, & volucres cali requieverunt in ramis eius.

Non est dubitū quin Archisynagogus ille sola inuidia ductus, hunc tuum multū quē iā iā audiuius excitari, volēs populo suadere Christū nō esse à Deo, vt qui sabbatum solueret: at Iesus sua responsione sic retudit impias calumnias illius, vt omnes ipsius aduersarij pudefierent, alii autem gauderent & Christo victoriam gratularentur. Ergo quanto maiori studio illi conabatur Christi gloriā obscurare, tāto maiori splendore illa emergebat, & in dies accrescebat numerus discipulorū Christi: Ne autem quis putaret hoc sic inopinatum & prāter Christi opinionem fieri, hac parabola voluit indicare, non ideo Euangelium esse contemnendum, quod paucos iam haberet discipulos, sed omnia fieri suo loco & ordine. Cui est simile regnum Dei, & cui simile aestimabo illud? Dubitatiuē loquitur, vt auditores excitet ad diligentem auditionem. Cui simile est regnum Dei, Euangelij prædicatio, immo Christianismus ipse? Multis quidem rebus assimilari potest, vult dicere, & cui iam simile dicam? Quam similitudinem præsentī loco & tempori accommodam in medium protulerim? Simile est grano synapis, quod licet paruum & minutum sit, tamen si bonum habuerit cultorem indies succrescit, & grandescit in arborem, ita vt volucres in illius ramis nidulari possint. Sic & Euangelij prædicatio, prima facie quidem videtur contemptibilis, & nullius momenti, sic sese hominibus exhibet, quasi à nemine vnq̄ acceptanda, sectanda atque defendenda sit: at si bonos habuerit dispersatores, nō ita multo post ad miraculū vsq̄ sese extendet, ita vt à solis ortu, vsque ad occasum laudabile sit futurum nomen Domini. Hæc meo

quidem iudicio simplicissima est huius parabolæ explicatio.

Et iterum dixit: Cui simile aestimabo regnum Dei? Simile est fermento quod acceptum mulier abscondit in farinae sata tria, donec fermentaretur totum.

Hæc similitudo cū proxima videtur eandem habere intelligentiā: Fermentum enim quantumuis modicum sit, tamen totam conspersionem corrumpit. Hinc nō statim cōtēnendū est, quod specie paruum est: nec videndū quam speciem quælibet res habeat, sed quam vim habeat, quidue operetur. Margarita licet modica sit, tamen præciosior est multis grandibus faxis. Sic Euangelij prædicatio Iudæis quidem scandalum videtur & gentibus stultitia, nihilominus virtus est Dei ad salutem omni credenti. Sic Christus ipse in infirmitate hominis visus est, sed quæ & quanta operatus fuerit totus mundus clamat. Apostoli itē idiotæ, miseri piscatores, quid intentatum reliquerunt, immo quid non perfecerunt? Rectē ergo ille, inquit: Non esse contemnenda quasi parua, sine quibus magna constare non possunt. Apostoli prohibiti sunt in Hierusalem prædicare Christum, at in omnem terram exiuit sonus eorū, & in fines terræ verba eorum. Et hæc quidem ita se habent. Porro nihil refert, immo ni planē fallor, aliquid prodest, si non nihil præmissis adiecerimus. Verbum Dei fermento modico cōparatur, illud enim licet modicū sit, tamē si cōmodē ab homine abscondere tur, non possit non vim suam exerere. Hoc ita se habere nouerat, qui in Psalmis canit: In corde meo abscondi eloquia tua Domine, vt non peccem tibi. Hoc ita sese habere nouerat Maria castissima virgo, Christi saluatoris nostri dignissima mater, de qua Lucas noster scribit: Maria conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.

Hoc

Hoc fermentum prudens mulier Magdalena cupiens, sedebat ad pedes Domini, & audiebat verbum ipsius. Tu igitur hoc fermentum ne contempnas quasi modicum, si enim ritē absconderis, maximum inde emolumentum consequeris. Absconde autem in tria sata, in intelligentiam tuam, in memoriam tuam, in voluntatem tuam, vt scilicet rectē intelligas quā suauis sit Dominus, vt eius nunquam obliuiscaris, vtque voluntatem illius volens & lubens perficias. Nec malē abscondit verbum Dei, qui hoc ipsum commiscet in tria illa sata, in tres illos modios, de quibus Apostolus inquit: Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, &c. Sed hæc suffecerint.

Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens in Hierusalem.

Absolutis illis parabolis Christus re ipsa probat se imitari mulierem illam, & fermentum illud modicum se velle egregiē abscondere, hoc est, se velle verbum Dei de prædicare populo, vt sic verbum Euangelij propagetur, cum tempore, per vniuersam terram. Ibat ergo per ciuitates & castella, non animi gratia, non turpis luctucri gratia, sed docens, sed corripiens, sed consolans populum, vt qui sciret quæ se manerent Hierosolymis, quod & proficiscebatur vt granum illud synapis, siue granum tritici, in terra mortificatum, tandem multiplicaretur. Sed videamus quæ sequuntur.

Ait autem illi quidam: Domine, an pauci sunt qui saluantur. Ipse autē dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam, quia multi (dico vobis) quærent intrare & non poterunt.

Quoniam in superioribus sublimia quædam docuerat Dominus, de vendendis facultatibus, de viuendo ex tempore, coruorum & lilliorum ritu, de non contendendo cum aduersario,

quidam adiens eum dixit: Domine, an pauci sunt qui saluantur. Videbatur enim Christus homini illi paradoxa loqui, quum proponeret præcepta, quæ videbantur satis graua, & nihilominus loqueretur de multis cædis ramis granuli illius synapis. Porro quoniam nihil refert nostra, siue multi siue pauci salutem sint consequuturi, nihil respondit Dominus homini illi. Displicet enim Domino stultitia illa hominum curiositas, quæ volunt multis rogare de rebus quæ ad se non pertinent. Sic alibi cum Dominus Petro diceret: Petre, sequere me, & hic: Domine, hic autem quid? Rogabat enim quod mortis genus maneret Ioannem. Respondet Christus: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere: hoc est, Tu quod ad te pertinet cura, nec est vt superuacaneam habeas curam de Ioanne. Sic & hoc loci, non respondet expressè ad interrogata hominis illius, sed potius admonet totam turbam vt ipsi curent esse de saluandorum numero, siue numerus ille paruus futurus sit siue magnus. Contēdite, inquit, hoc est, certate & laborate, & acriter aditumini, per angustam portam intrare. Causam reddit Dominus apud Matthæum: Quia lata porra & spaciola via est quæ ducit ad perditionē, & multi sunt qui intrāt per eā. Quā angusta porra & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Et hæc quidē apud Matthæum: hic autem addit, Quia multi (dico vobis) quærent intrare & nō poterūt, videlicet occluso iā aditu. Obseruandū autem hoc loci quod non ait: Intrate, sed contendite, quod ideo dixit, vt sciamus quia oscitantes, negligentes, & somnolenti illi ventres, non possunt intrare. Sed aditus hic eos solum admittit, qui sunt ab omnibus huius mundi cupiditatibus, & à vana seculari um rerum cura liberi, hijs enim sat

L i ij spaciola

spaciosa est porta, ut cunctae angusta sit, qui pauperes pauperem & nudum sequuntur Christum. Vis eius contentionis & improbi conatus vultu habere exemplum: Vide quanto studio curat Zachaeus, quam gestiat, quantum festinet, & ne aliquo impediatur impedimento, dimidium bonorum suorum dat pauperibus, & eis quibus fraudem fecerat, reddit quadruplum. Sic Petrus, sic Andreas, sic Ioannes, sic etiam Iacobus tam festini sunt, ut relictae nauigio & rete & parente sequantur Christum. Huc etiam pertinet quod supra de praecinctis lumbis & accensis faculis audiimus. Sed ad contextum historiae.

Cum autem intraverit paterfamilias & clausit ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine aperi nobis: Et respondens, dicit vobis: Nescio vos unde sitis. Tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicit vobis: Nescio vos unde sitis discedite a me omnes operarii iniquitatis.

Eius generis multas parabolas in altis Evangeliorum locis inuenire licebit, ut illa de decem virginibus, de fure nocturno, de nuptiis & nuptiali veste, de separatione ouium ab haecis, &c. quae omnes ferè eandem habent interpretationem, quam Dominus sic effert: Vigilate quia quahora non putatis filius hominis venit. Et dum dies est, operamini, ne tenebrae vos comprehendant, venit enim nox quando nemo operari poterit. Hic laborandum in vinea Domini, si quis sub noctem velit mercedem recipere: In hac vita seminandum est, quod in illa metere volueris: Hic oleum emendum est, si a spolio sub media nocte nolumus excludi, &c. Caeterum haec parabola proprie Iudaeos percellit, qui oblatum Evangelium recipere noluerunt, quod ipsos serius quam velint olim poenitebit. Clamabunt quidem olim, hoc est, desiderabunt cum prius

ingredi regnum Dei, sed audient horrendam vocem ab eo, cuius oculis omnia nuda & aperta sunt: Nescio vos unde sitis. Nam qui in praesenti nolunt audire vocem mandantis, olim etiam non exaudientur a remunerante. Nec quicquam proderit Iudaeis, quod legem acceperunt, quod ad ipsos promissiones factae sunt, quod ex Abrahamae semine progenerati sunt, quod Christum viderunt miracula operantem, quod eundem audierunt praedicantem: sed potius ad cumulum perditionis illorum adicietur, quod tam preciosis Dei donis, tam pessime abuti sunt. Sic & nobis Christianis non suffecerit ad salutem, quod coram Christo manducauimus & bibimus, quodque in plateis nostris docuerit: hoc est, non nos liberabit a gehenna, quod Christi ani vocatur in hac vita, quod a Christo & spiritualiter & corporaliter cibamur, quod Euangelium Dei audimus: sed si nominati nostro respondemus, si bonis Dei donis non male abutimur, si Euangelium Dei factis exprimumus, tum agnoscat nos Dominus, nec audiemus illud horrendum: Discedite a me omnes operarii iniquitatis. Sed illud: Venite benedicti patris mei, &c. nam quo operarii iniquitatis discessuri sint, statim exponit Christus, inquiens.

Ibi erit fletus & stridor dentium, cum videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et veniet ab oriente & occidente, & aquilone, & austro, & accumbet in regno Dei. Et ecce sunt nonnullissimi qui erunt primi, & sunt primi, qui erunt nonnullissimi.

Profecto plurimum facit ad cumulum infelicitatis, & auget dolorem, si quis viderit alios frui illa felicitate a qua ipse eiectus est, hoc quod vel Saranas ipse testabatur in Paradiso, & haec nunc testatur se nobis inuidere eam gloriam, a qua ipse suo merito expulsus est.

Cap. 10
sus est. Et Diues ille epulo tanto magis torquebatur quanto maiori felicitate videbat Lazarum frui. Et impij illi in libro Sapientiae, videntes electos Dei in magna gloria, turbantur timore horribili, & mirabuntur in subitaneis insperatae salutis, intra se poenitentiam agentes, & praerogativa spiritus gementes, dicentes intra se: Hic sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, & similitudinem illorum sine honore: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, &c. Haec autem omnia augent Iudaeis dolorem, quod ipsi sese iactauerint filios Abrahamae, peculium Dei, gentem sanctam, Sacerdotium regale: & tamen longè proiciuntur & repelluntur a regno, in quo patres ipsi recumbent. Gentium autem populus, qui sine lege, sine testamento, & sine Deo fuit, visitur in regno Dei cum Abraham, Isaac & Iacob: Sed haec, quoniam omnium Apostolorum literis decantatissima sunt, iam finiemus. Potest & hic locus terrori esse illis, qui in hoc mundo videntur sibi metipsis primi & sanctiores esse. Hic enim proculdubio in aliam classem a Domino reiciuntur.

In ipsa die accesserunt quidam Phariseorum dicentes illi: Exi hinc, quia Herodes vult te occidere.

Non potest dici quam aegre tulerint Iudaei, si quando praerentur ipsis gentes, & diceretur illis quod frustra gloriarentur de Abrahamae semine, &c. Statim ab initio Evangelij hanc ipsam impiam persuasionem, qua putabant se ob genus Abrahamae omnibus gentibus praerendos, Ioannes illis exprimit dicens: Ne velitis intra vos dicere, Patrem habemus Abraham, &c. Et in Evangelio Ioannis magna est de praerogativa huius generis, inter Christum & Iudaeos digladiatio. Semen Abrahamae sumus, inquiunt. At Christi

scio, inquit, quia filij Abrahamae estis, sed quaeritis me interficere, &c. Si filij Abrahamae estis, opera Abrahamae facite. Et Diuus Apostolus Paulus in Romanis & aliis epistolis hanc quaestionem tractat copiose. In actis item Apostolicis magna est disceptatio de privilegio Iudaismi: & erant qui Gentem iudicarent totius salutis expertes. Cum igitur hoc loci apertis verbis, Iudaeorum repulsum, & gentium ad assumptionem notasset, non poterant Pharisei hanc disputationem aequo animo ferre, nec audebant tamen a periculo marte illum inuadere: simulantes igitur se bene velle Iesu, accedunt, alloquuntur, ut sic iniecto ipsi metu obturarent os Evangelicium. Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere, quasi dicat: Bone Iesu consule vitae tuae, & relinque Galilaeam, nam Herodes huius provinciae Rex tibi male vult, & venatur occasionem qua te perdat, quod ni caueris, nihilo mitius tractabit te, quam tractauit Ioannem. Dii boni, unde tanta inter Iesum & Phariseos amicitia: Hic habes egregium dolorum hominum exemplum, cuius in hoc meminisse debes, non ut simili dolo fratri tuo fraudem facias, sed ut tibi a talibus cauere possis, sciasque quod hominum genus referant, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus ipsorum.

Et ait illis: Ite & dicite vulpi illi. Ecce eicio daemona, & sanitates perficio hodie & cras, & tertio die consumor. Verum tamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare, quia non capio prophetam perire extra Hierusalem.

Sicut D. Paulus Neronem ob crudelitatem & tyrannidem leonem vocat, ita & Christus hoc in loco Herodem ob calliditatem vocat vulpem. Caeterum hanc responsum ideo dedit Dominus, ut declararet sibi nihil esse periculi ab aliquo homine, nisi vellet

ipse: nec se mortuum, nisi eo tempore quo. decretum esset, nec alio genere mortis, nec alio loco, quam constitutum esset à patre. At ergo: Ite & dicite vulpi illi, qui versutia humana credit se aliquid posse aduersus consilium Dei. Ecce non est humanum quod gerit: nec licet desinere ante tempus à Deo præscriptum. Nihil iuris habet Herodes in hoc negotio: quemadmodum enim illius auctoritas nemini potest præstare, ut hæc agat, ita neminem potest impedire, ne quod agit peragat. Cur autem vult impedire quod ago, si gloria sunt quæ ago? Ego illius reipublice non inturbabo, nullam seditionem excito, neminem ad illius contemptrum vel neglectum adhortor, breuiter mihi nihil iuris quod ad illam spectat arrego. Sed eicio dæmonia, & propello morbos, quæ deo illius subditis non possunt non utilitatem maximam adferre. Et quis non mallet habere subditos & concitios bene habentes, robustos, votique & rationis copotes, quam debiles & lunaticos, &c. Sed nihil est quod Herodes mihi insidietur, quod me perdere quaerat: Nolenti mihi nihil nocere poterit, ego autem non ita multo post me traditoribus meis volens offeram. Est istum ein tag: zuen oder drte zuthun, &c. Porro ne Pharisei putarent se suis blasphemis sermonibus Christo imposuisse, noluit Christus hic finire sermonem, sed addit: Oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare, quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Ac si diceret: O Pharisei dolosi simulatores, non est amicitiae quod nunciatis, sed aliud mens sentit, & aliud loquuntur labia. Qui potestis ex animo me admonere quod tutus sum ab Herode, quum ipsi sitis qui diu noctuque meam mortem meditamini? Sed neque Herodem timeo, neque vos fraudulentos & sanguinolentos Phariseos: Nec fugiam Hierusalem, sicut nec Herodem fugio: sed recta profici-

ciscar Hierusalem, non ut Herodem effugiam, sed ut locum mortis meae quaeram. Neque enim conuenit, ut Prophetam quisquam pereat extra Hierusalem. Hinc Domini sermone, D. Stephanus concinit dicens: dura ceruice & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto resististis, sicut patres vestri, ita & vos. Quæ Prophetarum non sunt persecuti patres vestri: Et occiderunt eos qui prænuunciabant de aduentu iusti, cuius nunc vos proditores & homicidæ fuistis. Docet præter cætera hic locus, Domini nostri Iesu voluntariam passionem & mortem, qui sciens locum passionis vltro se illuc contulit, &c. Docet etiam vnicuique constitutum quando & ubi pereat, quare securè oportebat Domini negotium à nobis diligenter expediri, quum sciamus etiam capillos capitis nostri numeratos esse, &c.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te. Quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis, & noluisti? Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta: Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

Vide obsecro Domini Iesu Christi benignitatem & misericordiam, qua non potuit comprimere dolorem & magnam affectum, quem gerebat ad Iudæorum populum: Misericors enim Dominus qui pro sua pietate cupiebat omnes homines saluos fieri, præuidens imminere insanabili ciuitati supremum excidium, deplorat illam, non citra exprobrationem acceptorum beneficiorum, arguendo illius ingratitude. Hierusalem Hierusalem, inquit, quæ superbè gloriaris de religione & probitate tua, quæ Prophetarum alios occidis, alios lapidas, & interim non vis accusari de impietate crudelitate, & crudeli impietate tua. Quoties quaesivi salutem tuam, quoties

Acto. 7

Ergo vultus est Deus vultus est

quoties te admonui, quoties te corripui, quoties iram patris mei à te prohibui, &c. neque secus te defendi, quam aues plumis suis defendunt nidos suos, sed noluisti, renuisti, contradixisti. Ad te misi prophetas, ego ipse ad te veni, ut fieres egregia & bene ornata domus, ut fieres vinea electa: sed quoniam omnis cultura es impatiens, ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Non amplius eris princeps populorum, non amplius eris gens sancta, vel regale sacerdotium. Cæterum vtrunque iam mihi insensibile sitis, vtrunque vitæ meae insideamini, non me abscondam à vobis, non effugiam. Sed non videbitis me, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Hæc videtur Christus dixisse, quod noluerit hac vice Hierosolymam petere, sed non ita multo post, scireque se, quod nolenti & repugnanti nihil possint nocere, imò siue velint, siue nolint, eos diuinitus cogi, ut priusquam illum morti traderent, liberè confiterentur illum esse benedictum Domini, quod certè in palmarum die factum est. Obseruandum hoc loci ne lætemur in interitu proximorum nostrorum, sed potius condoleamus miseriam illorum, hoc quod non semel Christus nos suo exemplo admonuit, qua de re infra ad finem cap. xix. Obseruandum secundo, quam ardentè stitiat Dominus salutem nostram, ut hoc persuaso, ipsi non desimus nobis met ipsis. Et tantum de hoc capite satis tumultuariè.

CAPVT XIII.

Factum est, dum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropticus erat ante illum.

Statim ab initio huius capitis videmus, quod in proximo diximus,

Phariseos videlicet non minus fuisse callidos & dolosos, atque Herodes ille quem Dominus vulpem vocarat. Licet enim Pharisei ex animo odirent Iesum, tamen nonnunquam odium dissimulant, & officiosè Dominum inuitant, non quidem ut quid humanitatis illi exhiberent, sed ut non nihil occasionis in eo deprehenderent, vnde illum accusare possent. Sic etiam videmus verum gallinæ affectum, in Christum, qui se in omnia vertit, multa dissimulat, tantum ob hoc, ut Iudæos illos quantumuis odiosos lucrifaceret. Sed videamus & examinemus historiam. Factum est, inquit Lucas noster, cum intrasset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato, &c. Nemo hic putet Christum se vltro ingressisse in domum illius, hoc enim inciuilitatis esset, sed haud dubiè inuitatus ab illo intravit; neque enim raro inuitatum esse Dominum à Phariseis Euangelica testatur historia. Et dubium non est, quin omnia sic à Phariseo illo disposita fuerint, ut possent illum in nasam illicere. Huic respondent omnes circumstantiæ, Quia scilicet princeps Phariseorum, quia sabbatum, quia hydropticus præsens, quia obseruant, quia plures hospites, quia denique Christus ipse quaestionem mouet, sicut statim audiemus. Profectò nihil hic sine pondere ab Euangelista conscriptum est. Princeps Phariseorum eius est autoritatis, ut multos simpliciores post se relinquat, & siue quid affirmet, siue quid neget, non facile illi obloquendum est. Deinde sabbato, non alio die, inuitatur Iesus, nam sabbatum videbatur illis posse calumniam occurrere præbere. Adde quod hydropticus adest, quem vtrique, nisi ut calumniæ seruiret, non admisisset Phariseus: nam omnino videtur subornatus fuisse. Deinde obseruant eum, ne quid fortuito factum fuisse putet: & plures sunt, ut contra Christum, si quid placuli fecerit, testificari possint.

L i iij

Et

*Et respondens Iesus, dixit ad Legisperi-
tos: Si licet sabbato curare. At illi tacue-
runt. Ipse vero apprehensum sanauit eum,
ac dimisit.*

Quod Lucas hic dicit Dominum respondisse, quum nulla quaestio praecellerit, ad hoc spectat, quod dixerat Phariseos fuisse obseruatores Domini, ad cognitiones enim cordium illorum responderat. Hydropticus autem ille, qualitercunque huc uenerit, non dubium est, quin concupierit conualescere, at non audebat sanitatem a Christo postulare, ne offenderet Phariseos. Audiuius enim in proximo capite Archisynagogum dicentem: Sex dies sunt, in quibus oportet laborare, &c. Iesus itaque perspectas habens impias Phariseorum cogitationes, non statim sanauit hydropticum, sicut supra mulierem curuam sanauit, sed mouet quaestionem, & rogat Phariseos, num liceat sabbato curare. Quasi dicat: Scimus, boni Pharisei, quae nobis praeccepta sunt a Deo per Moysen in decalogo, nimirum, ut proximum nostrum diligamus, et ex animo beneficiamus. Praecceptum item est, ut sabbati diem obseruemus. Iam offert se occasio, ut beneficia misericero, iuxta praecceptum Domini, & offerret se sabbati religio. Vtrum ergo negligendum? Si sanauero hydropticum, arguor uolati sabbati. Si abstinere a sanando, arguor neglectae charitatis. Interrogo ergo uos, num liceat sabbato curare, sic scilicet, ut non uoletur sabbatum? Quid ad haec, o bone Luca Pharisei? At illi tacuerunt. Papae a tam doctis & illuminatis, uiris quis aliam expectasset responsum? Si tacere respondere est, profecto egregie responsum est. Sed quod respondisset impij illi hypocritae. In turba simpliciori magnas excitabant tragicedias (sicut pseudopostolorum perpetuus mos est) sed praesente Christo, uix audebant contra mutire. Sic erant conclusi & confusi impij illi, ut non auderet respondere. Si enim respondissent, utique licere sab-

batis benefacere, audisset: Quid ergo obseruatis? Cur mihi insidiamini? Cur me toties uolati sabbati accusastis? Si autem respondissent, Non licere, accepissent responsum, quale audiemus etiam non respondentibus datum: Caeterum ut doceret Christus, quid liceret sabbatis, & ne illorum impietas praedudicaret hydroptico, apprehensum eum sanauit ac dimisit. Neque enim aequum est, ut propter impiorum calumnias a benefacendo cessemus, & praestit impios offendere, quam miseros negligere.

Et respondens ad illos, dixit: Cuius uestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? Et non poterant ad haec respondere illi.

Hanc quaestionem obiecit Christus, quotiescunque a Iudaeis accusabatur uolati sabbati: & tanta est, ut ne contra hincere quidem ausint Iudaei. Si enim licet sabbatis benefacere asinis & bouibus, cur non liceat etiam benefacere homini ad imaginem Dei creato? An non homo multum supra modum praestat pecore? Sed Pharisei pro sua fraterna charitate plura faciebant salutem bruti animalis, quam hominis. Bone Deus, quam multi nostro seculo sunt, qui proxime accedunt ad hanc phariseorum humanitatem. Caeterum hac obiectiuncula uidetur Dominus non solum arguere illorum auaritiam, qui plus curabant bestias & iumenta sua, quam hominem, sed etiam alludere uidetur ad institutionem sabbati, ubi non solum exprimitur, quod iumentorum causa institutum sit, sed etiam quod hominum causa. sic enim legimus in Deuteronomio: Obserua diem sabbati, ut sanctifices eum, sicut praecipit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & factes omnia opera tua. Septimus dies sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quicquam operis, tu & filius tuus, & filia, seruus & ancilla, bos & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus

regrinus qui est intra portas tuas, ut requiescat seruus tuus, & ancilla tua, sicut & tu, &c. Hic audimus Dominum & hominum & iumentorum rationem habuisse. Si ergo iumentis in sabbato benefacere nulla religio prohibet, cur non liceat & homini benefacere. Recte ergo credimus, quod Pharisei illi nihil ad obiectionem respondere potuerint. Quid enim responderent, qui scientes ueritati oblectabantur? Neque enim poterant negare quod obieciatur, nec poterant rationem reddere, cur potius optulandum esset bestiae, quam homini. Ergo tutius uisum est illis tacere, quam cum confusione respondere. Et laudandi quidem fuerant Iudaei, si religionem sabbati stricte obseruari uoluissent, scimus enim quam seriose Dominus hunc diem sanctificandum praeciperit. At quod iam Pharisei faciunt, non religionis est, sed inuidiae, aut saltem superstitionis. Audiuius quod Dominus uoluerit sabbatum suum sacrosanctum esse, & in prophetis nusquam non clamat, conuocaturque contra uolatores sabbati. Iam his rebus quae ad gloriam Dei faciunt, & ad commodum proximi, non potest uolari sabbatum. Vult quidem Dominus, ut in sabbato nullum seruile opus fiat, nec patitur huius praeccepti transgressionem inultam, sed praecipuum est, ut a malitia feriemur, quae nos seruos diaboli facit. In Exodo sanctissime admonentur Iudaei, ut sabbatum sanctificent, hoc enim a Domino benedictum esse, cap. xvi. nihil in eo operandum esse, imo ne coquendum quidem esse praecipitur. Et xxxi. legitur: Sabbato laborans opere, peribit anima eius de populo. Item cum plueret Dominus manna de caelo, noluit ut quisquam aliquid septimo die colligeret, & qui contra Domini edictum exhibant collectum, nihil inueniebant. In Numeris porro, cum quidam colligeret ligna in sabbato, & Moyses haereret qua poena plecteretur, consultus Do-

Exo. 16.

Exod. 31

Exo. 16.

Num. 17

minus decernit illum praeruaricatore lapidandum, &c. Iam in Neemia grauisissima concio est de rite obseruando Sabbato, ratiocinaturque Neemias uolationem sabbati, causam esse omnis mali quod super Hierusalem uenit: & amarulentissime obiurgantur, qui legem sabbati transgressi fuerant. Post transmigrationem autem in Babiloniam, in posterioribus scilicet synagogae seculis, is rigor auctus est, adeo ut quidam simpliciores Iudaei magis eligerent occidi, quam in sabbato se suosque defendere. At hoc non erat religionis, sed superstitionis, & non intelligentium Dei mandatum: neque enim uolatur sabbatum, si quis iusto bello se suosque defendit. Hinc pius Matathias 1. Mac. 4 decernit etiam sabbatis pugnandum esse Iudaeis, pro aris, ut inquit, & focis. Huic superstitioni accessit, quod piaculum credebatur, si spicas in sabbato uelleres, si aegroti medereris. Cuius stultitiae obuiat Dominus in multis Euangelii locis. Breuiter Iudaei contra Christum agentes, uolebant nihil operis citra discrimen in sabbato faciendum, cum tamen ipsi non abstinere ab omnibus operibus. Hinc Dominus apud Ioannem inquit: Vnum opus feci, & omnes miramini, Propterea Moyses dedit uobis circumcisionem, non quia ex Moyse est, sed ex patribus, & in sabbato circumciditis hominem. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non soluat lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato. Loquitur autem Dominus de paralytico qui xxxviii. annis ad piscinam decubuerat. Vult autem Dominus his uerbis duo docere de sabbati religione, unum quod legem in sabbato legi praeferrere licet, nihil prohibente, quod eiusdem latoris sunt: alterum, quod Dominus non simpliciter omne opus in sabbato fieri prohibuerit. Certum sabbatum cedit circumcisioni, & nemo sine opere circumcidi potest. Sic

Cap. 13

1. Mac. 4

Ioan. 7

Ioan. 7

Obser.

Mat. 12. Sic apud Matthæum etiam discipulos suos excusat exemplo Davidis, qui panes propositionis comederat: & exemplo sacerdotum, qui sabbatis oues mactant, quod citra operam fieri non potest. Hæc igitur sufficienter probant, longè aliam esse rationem sabbati, quam Iudæorum primores hominibus persuadere voluerint. Sic sabbatum seruandum fuerat, vt otia remur à malitia, & vacaremus operibus pietatis & charitatis, hoc qui non facit, frustra sibi de sabbati obseruatione placet. Certè ab opere manuali non ideo abstineamus, quod per se peccatum sit, sed quia nos à cultu Dei remoratur: & vult Dominus, vt statutis diebus ipsi soli vacemus. Hinc in festis diebus conuenimus ad verbum Dei audiendum, ad publicas preces, hoc quod etiam ab apostolis obseruatum legimus. Horum siquidem tempore lecta lex est vna cum prophetis per synagogas in sabbatis, qui mos Apostolis non displicuit. Et nimis noster feriandi mos, siue de dominicis, siue de aliis diebus loquar, non potest probari piis, nisi aliter instituiamus vitam nostram. Nos ex diebus reconciliationis, facimus dies offensionis. vor soentag, sundtag. Et in diuorum festis, non diuos, sed diabolos imitamur. Sed hæc prolixius quam volebam. Olim, si Deus dederit, in Decalogi explicatione negotium hoc pro merito tractabimus. Nos ex hac Domini historia discamus sabbati dies non alia ratione magis pie coli, quam operibus pietatis & charitatis, quæ duo Christus in sanatione huius hydropici fecit. Curando enim gloriam Dei patefecit, & proximo benefecit. Postremo, fugiamus hoc præposterum iudicium, quod in Phariseis videmus, qui à calice abhorretes, camelum deglutire non dubitant.

Dicebat autem & ad inuitatos parabolan, intendens quomodo primos recubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas

in primo loco, ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum, et tunc incipias cum rubore nouiss. locum tenere.

Hæc satis arguit, quàm longissimè fuerit Iesus ab omni adulationi vel absentandi specie: quod malum licet omnibus in genere fugiendum sit, tamen præcipue iis maximo vitio verti debet, quorum interest impio suam impietatem exprobrare. Væ qui consunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Et cum carerent animas populi mei, viuificabant animas eorum, & violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmem panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificant animas quæ non viuunt, mentes carentes populo meo credenti mendacis, &c. Illi siquidem puluillos consunt, qui animum induxerunt, homines ne verbulo quidem offendere, sed semper loqui, iuxta alium prophetam, placentia. Popule meus, ait Dominus per Esaiam, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Rectè ergo D. Paulus ad Thessalonicens. Euangelium ita loquitur, inquit, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ, Deus testis est, nec quæretes gloriam ab hominibus, neque à vobis, neque ab aliis. Hæc ideo adduximus, quia tantam libertatem arguendi phariseos in Christo videmus, vt tam publicè, quàm priuatim nolite ad illorum improbos mores conuere. Liberè eos corripuit non intellecti sabbati: iam rursus illorum fastum egregiè traducit, vnde merito scilicet Phariseis videri potest inciuilis hospes. Sed præstat inciuilem, quàm impium esse. Inquit ergo Lucas, Dominum in hoc conuiuio animaduertisse, quomodo Pharisei primos recubitus eligerent, ideoque

ideoque ipsos humilitatis admonuisse, parabola illa, quæ aperta est, quæ paratim audiuimus, partimque audiemus. Posset hic quispiam suspicari, hæc frustranea esse, neque ad Ecclesiasten pertinere, quomodo quis se habeat in conuiuio: sed quoniam Christum videmus hæc adnotatione digna iudicasse, nemo opinor, concionatori vertet vitio, si & ipse ad humilia hæc descenderit. Pertinet porro huc, quod apud Matthæum Dominus dicit de scribis & phariseis. Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, &c. Matt. xxiiij. Diximus etiam hac de re in superioribus, cap. xi. Certè Dominus hoc loci non solum docere voluit quæ ciuilitatis sunt, sed etiam dedocere quæ superbiam sunt. Et quoniam Pharisei illi caelestia non tantum curabant, quantum auram popularem, ideo non dixit Dominus, quomodo vana illa gloria apud Deum audiat, sed solum quomodo ei apud homines fiat. Ruborè, inquit, tibi afferet, si cogare honoratori cædere, hoc est, apud homines dignitati tuæ præiudicabit, si ab honestiore loco arceare, &c. Sed audiamus quid faciendum, quoniam satis auditum est, quid non faciendum. Neque enim satis est nosse quæ fugias, sed etiam quæ imiteris.

Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouissimo loco: vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.

Quæ hic à Christo dicuntur, iam olim à sapientissimo Salomone dicta sunt his verbis: Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris. Melius est enim vt dicatur tibi, ascende huc, quàm vt humilieris coram principe. Hæc ille. Nihil certè nobis maiori ornamento esse potest, quàm aurea illa humilitas. Deus superbis resistit, ait scriptura non vno in

loco, humilibus autem dat gratiam. Simus itaque semper memores Christi Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanuit, formam serui accipiens. Sed hæc aliàs. Quod ad sensum textus attinet, Noli putare eos omnes à Christo vituperari, qui in honoratioribus locis sedent: sed diligenter pondera, qua ratione Christus in hanc disputationem descenderit. Audi itaque Lucam nostrum, & totum negotium exactius intelliges. Dicebat, inquit, ad inuitatos parabolan, intendens quomodo primos accubitus eligerent. Attende diligenter, quod non ait: Qui in primis accubitus bus sederet, sed quia primos recubitus eligerent. Ergo periculum est in eligendo, non in sedendo. Necessè enim est, vt ex multis vel vnus supremum locum occupet, quoniam omnes non recipit. Sed in hoc totius disputationis vis est, quod multi se honoratiore loco dignos iudicant, quibus tamen non datur. Breuiter, hoc Domini sermone notantur quauis specie ambitiosi omnes, qui vel aucupio nominis, vel loci, vel dignitatis, semet coram hominibus ostentant. Multi certè supremum locum occupant, qui à fastu sunt alienissimi: & multi infimo loco sedent, qui sibi vix sufficere putant honestissimum locum. Animum respicit Dominus, non externam illam laruam. Ioseph in Aegypto post regem supremum locum obtinet, sed non ideo superbiam accusari potest. Hesther regis ornatu ingreditur, sed quàm longè à fastu fuerit, historia sacra abundè testatur. Quod autè Dominus consequenter ait, notius est, quàm vt multis demonstrationibus egeat.

Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Hoc ita se habere, quis non videt, siue præsens, siue futurum spectes seculum. Certè hic genius mundi est, vt nolit contemni, nolit negligi, malitque præesse.

præesse, quàm subesse. Igitur si quis se præferri multis ambit, multorum inuidiam incurrit: & si loco non deturbatur, tamen in omnium animis cōtemnitur. Superbia enim & vana illa iactantia non minus apud homines male audit, quàm apud Deū. Quid? Imò ipsi iactabundi & gloriosi Thrasones nouerunt, quàm putida res sit, vana illa gloria, ideoque eius nolunt accusari: sed subinde pessimo sceleri pulchrum nomen indere solent. Porro sicut in rebus mundanis turpis est & verè vana, illa vana gloria, ita & in rebus spirituales mirum in modum culpanda est. Si feceritis omnia, ait Christus, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Quia serui inutiles sumus. Quid ergo est, de quo nobis multum placere possumus? Crede mihi, frater in Domino charissime, rarus est qui dæmonium hoc meridianum effugere possit. Quid D. Antonio sanctissimo illi hæremite acciderit, obscurum vobis esse non potest, nec semel tantum à me historiam illam quam puto, audistis. Sed cur hæc produxerim, cum eius generis Biblia sacra, multa suppeditet exempla, ex quibus vnum atque alterum adduxisse olim iuuabit. An non Helias, quando se solum existimabat diuina seruasse mandata, nec idololatriæ accessisse, audiuit à Domino in suâ ipsius reprehensionem: Reliqui mihi septem milia virorum in Israel, qui non curauerunt genua ante Baal? Et D. Paulus apertissimis verbis testatur, sibi traditum carnis stimulum, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Nemo ergo sibi arroget maiorem inter homines sanctitatem, nemo credat se melius cæteris seruare diuina mandata, nemo purius se custodire, quàm alios veritatē. Ille dignior, inquit Casianus, qui humillior. Quæ hic desiderantur, Deo annuente, in cap. xvij. huius adiciemus.

Dicebat autem & ei qui se inuitauerat: Cum facis prandium aut cenam, noli

vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne forte & ipsi te reuident, et fiat tibi retributio. Sed cū facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos et cæcos: & beatus eris, quia non habet retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum

Quæ præmissa est parabola, pertinebat ad superbos Pharisæos, nam tales vocauerat princeps Pharisæos, ne non haberent scilicet similes labra laetucæ, & patellæ adesse dignum operculum. Adiecit itaque Dominus alteram, quæ peculiariter pertinebat ad principem Pharisæorum. Diuites enim dum volunt hospitales videri, non vocant quos reficiant, sed eos à quibus rursum inuitentur, aut vnde sibi gloriam aucupentur. Atque hæc quidem non est hospitalitas, sed ambitio, vel avaritia, vel vtrūque. Si enim beneficis iis qui vobis benefaciunt, ait Christus, quæ vobis erit merces? Nonne & Ethnicus id ipsum faciunt? Corrigit ergo hic Christus mundi iudicium, in exercendis misericordiæ operibus, cum mundus in eos tantum beneficia conferre soleat, qui recompensare beneficiis possunt, benefaciat benefacere valentibus, reddit retribuere potentibus. Porro licet apertum sit quod hic Dominus dicit, tamen ponderandum est. Possent enim quidam simpliciores offendere, quod Dominus videtur citra discrimen prohibere amicorum, cognatorum, & vicinorum conuentus & conuiuia. Quod si verum esset, quod tamen non est, sicut docebimus, quomodo excusari possent piorum conuiuia, quæ scriptura citra omnem reprehensionem enumerat? Certè in Genesi legimus, quod sanctus patriarcha Abraham grande conuiuium fecerit, in die ablactationis filii sui Isaac. Sic Laban filiam suam Liam traditurus Iacob, conuiuium parat, ad hoc vocatis multis amicorum turbis. Sic legimus conuiuium Ioseph,

Gen. 21.

Gen. 29.

cum fratribus suis in Aegypto: sic conuiuium Iob cum filiis suis, sic conuiuium Tobiae cum amicis, quæ omnia, sicut diximus, citra reprehensionem enarrat sacra historia. Quid porro dicemus ad conuiuia Marthæ, Magdalenæ, & Lazari? His igitur exemplis satis manifestum est, amicos vel cognatos ad conuiuia vocare, piaculum non esse, nisi accesserit aliunde aliquid peccati, ut est aliorum contemptus, pauperum neglectus, ebrietas, impuri sales, quæ omnia etiam pauperum conuentum vitare possunt. Breuissimè igitur sic negotium expediemus. Christus hac concione docere voluit, ut in beneficiando non nos ipsos, sed proximorum necessitatem spectemus, nequaquam nos humanos & benignos arbitantes, si proximis nostris benefecerimus, sicut in eos duntaxat liberales fuerimus, qui possunt nobis vicem rependere. Nequaquam tamen per hæc damnauit (sicut diximus iam semel atque iterum) etiam amicos, fratres, & cognatos, in tempore, alendæ dilectionis gratia, conuiuia adhibere: sed tantum, ne id misericordiam & liberalitatem esse arbitremur. Pharisæi enim illi, contra quos inuehitur hic Dominus, putabant se satis superque misericordes, si quando aliquos ex conpharisæis inuitarent ad epulas, &c. Suadet ergo Dominus, imò præcipit, ut liberales simus in pauperes & egenos, quod si fecerimus, pollicetur nobis perpetuam mercedem. Huius hospitalitatis nos multis in locis commonefacit scriptura, & exemplis & præceptis. D. Paulus in Hebræis vno sacre vtriusque complectitur, inquit: Caritas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio susceptis, &c. Hebr. xiiij. Enimvero hoc pietatis genus porro abolitum est in Ecclesia, quod nisi restituatur, timendum ne

nunquam ecclesiæ reliquæ res scelerum sortiantur exitum. Quod si quis quaerat exempla conuiuiorum celebrandorum in genere, & hæc scripturæ sacre cumulatim exhibere possunt, si modo animo obtemperandi inuestigaueris. Iesus Syrach inquit, capite nono: Viri iusti sint tibi conuiuia. Conuiuium Assueri regis, cuius in libro Esther fit mentio, hoc memorabile habet, quod vinum regia maiestate quidem dignum proponebatur. & addit: Nemo erat qui nolentes cogeret ad bibendum. Esther. i. Tobias verò paraturus epulas, mandat filio his verbis: Vade & adduc aliquos de tribu nostra timentes Deum, Cap. ij. Et in eodem libro, capite nono, legimus: Tobias iunior, sponte sua, socer, & cognati, nuptiale conuiuium cum timore Domini celebrauerunt. Et hæc quidem habui quæ super hoc Domini sermone dicerem. Est & adhuc locus qui aliqua enarratione opus habet: nimirum, quod Dominus ait: Retribuetur tibi in resurrectione iustorum, quasi scilicet impij in die illo non sint resurrecturi, hoc quod in psalmo primo legimus in hæc verba: Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum. His autem videtur contrarium quod Apostolus dicit: Omnes quidem resurgemus: verum iuxta sententiam nulla est contrarietas. Non enim sentiunt priores scripturæ loci, impios in iudicio omnino non resurrecturos à morte corporis (foret enim hoc manifestè etiam Euangelio contrarium, quod docet impios prodituros de monumentis ad æterna supplicia) loquuntur autem de resurrectione ad vitam æternam, quæ propriè iustorum resurrectio dicitur. Hac autem resurrectione nequaquam resurgēt impij, qui non ad vitam, sed ad mortem æternam resuscitabuntur. Sic ij. Mach. vij. dicitur regi Antiocho à quarto fratrum Machabæorum: Tibi resurrectio ad vitam non erit.

M m Et

Et cum resurgere sit ad vitam redire, vita autem damnatorum mors potius aeterna sit, quam vita, consequitur non male neque falso secundum hunc intellectum dici posse, quod non resurgat impius, &c. Postremo quoniam hic retributionis sit mentio, docemur, operibus misericordiae non de fore suam mercedem, non quidem ex proprio debito, quasi ex se tanto praemio digna essent, nisi Deus sua gratia & promissione nos praueuisset: qua de re non nihil dicemus in cap. xvij. Iam ad contextum progredimur.

Hac cum audisset quidam de simul discubentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

Hoc loci docemur, ne nos poeniteat verbum Dei deprædicasse, etiam in multitudine derisorum. Quis enim nouit, quas virtutes Dominus daturus sit verbo suo? Quid si vel vnum lucrificerimus Christo: vel quarta pars terræ bonum semen in se suscipiet. Ecce in magno hoc principis Phariseorum conuiuitio, vel vnum hominem lucrificat Dominus, ut ipsius prædicatio non in totum fuerit inanis. Apparet enim hominem illum, siue ille Phariseus, siue alius quæpiam fuerit, mentem mutasse ad sermonem Domini, & ad superna illa caelorum regna suspirasse, quod quidem sic intelligas velim: Cum audiret Domini sermonem, quo hominum mores carperet, & ad alias virtutes adhortaretur, ipse considerauit quod omnino discreperet vita nostra ab ea quam nobis Christus depingebat, item, quod proni sumus omnes ad vitia, &c. Cœpit sibi metipsum displicere, & quasi satur & fastidiosus rerum mundanarum, caelestia suspirat, inquit: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Ac si diceret: O miseros nos mortales: quid hic facimus? quid hic stabiles? Ut quid diligimus vanitatem? O beatum & iterum beatum, quem Dominus ex hac misera vita liberabit. Sic olim Paulus: Infelix homo, quis me libera-

bit de corpore mortis huius? Et Psal mista: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et iterum Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Certè qui ex auditu verbi Dei tantum profecit, ut incipiat terrena despiciere, & amare caelestia, crede mihi, bonum gradum ad caelestia posuit. Et ob hoc solent conciones fiunt, ut incipiat populus contemptis terrenis, caelestia sapere.

At ipse dixit: Homo quidam fecit cenam magnam, & vocauit multos, & misit seruum suum hora cenæ dicere inuitatis, ut venirent, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare

Quia ille homo, coniuua. s. principis Phariseorum, ostenderat nonnullum ardorem caelestis beatitudinis, voluit Christus praesenti parabola ostendere, Dominum nemini ipsam inuidere, sed potius nos omnes ad ipsam vocare, inuitare, & allicere. Quod verò pauci ad illam venturi sunt, non esse Deum in culpa, sed nos qui præ amore rerum terrenarum, vltro oblatam salutem, volentes reiciamus. Tu verò iam audi quam tragicè omnia depingat Christus. Vocat cenam magnam, dicit vocatos esse multos, dicit horam cenæ, misit seruum, ut prius inuitatos rursus vocaret, omnia esse parata, nihilque remorari, &c. Quod si quis cenæ nomine vel Christianismum, vel huius finem, hoc est, vitam aeternam intelligit, non peccat. Et notandum, quod parabola hæc, licet ad vniuersum genus hominum applicari possit, tamè præcipue ad synagogam pertinet. Quod enim vniuersum hominum genus adinet, videmus neminem rectè affectum esse ad euangelium, ad Christum, ad regnum caelorum, sed vniuersi, aut saltem maior pars, mauult sectarivisibilia, quam inuisibilia, malum mala, quam bona, magis amant tenebras, quam lucem, mortem præferunt vitæ, & hordei granum pretiosæ margaritæ. Sed ad parabolæ contextum. Homo ille Iesus Christus, hanc magnam cenam parauit,

parauit, & vocauit multos, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et apud Ioannem: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, &c. Misit itè seruos suos, vocare inuitatos, inquit: Euntes in mundum vniuersum prædicate dicentes: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Prædicate, inquit, Euangelium omni creaturæ. Exierunt serui, fecerunt quod præceperat eis Dominus, vocauerunt ad cenam, significauerunt horam. Petrus in Actis quidem sic: Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est re promissio, & filius vestris, & omnibus qui longè sunt, quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster. Act. ij. Ioannes autè sic: Quod audiuiimus & vidimus, annunciamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & filio eius Iesu Christo. i. Ioan. i. Paulus verò: Scientes quia hora est iam nos de somno surgere. Et iterum: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Horum trium seruorum voces audiuisse suffecerit: iam enim audire cogimur friuolas inuitatorum excusationes.

Primus dixit: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum.

Hic egregie suam ipsius stultitiam & stupiditatem traducit: & plerumque sit, ut qui contemptis caelestibus, toti terrenis inhiant, neque hæc, neque illa acquirant. Caelestia enim non accipiunt, & terrenis nunquam satiantur. Sed perpendamus singula verba. Villam, inquit, emi, & necesse habeo exire, & videre illam, &c. Scilicet, post cenam non licebat videre villam. An ne non visam emerat? Si empta est, siue visenti placeat, siue displiceat, habenda est. Videtur ergo ille homo sic auaritia stimulis agitatus fuisse, ut etiam villam

non visam emerit, ne scilicet ab alio antevertatur, &c. Rectè ergo à Domino dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Quid enim aliud hinc remoratur à cenâ illa Domini, nisi quod mauult circa terrena occupatus esse, quod circa caelestia. Tales autè non possunt esse coniuua Christi. hic enim vult habere hospites, non qui thesauros thesauris accumulât, sed qui paruo contenti, non dubitant pro Christo aias perdere. Et hac nostra ætate nihil est quod multos Iudæos tam à Christianismo remoret, quam mammonæ studiū.

Et alter dixit: Iuga bouem emi quinq; & eo probare illa, rogo te, habe me excusatum.

Sicut primus emerat villam, & post emptionem vadit videre illam: ita & hic decem boues emerat, & iam hora cenæ vadit ad probandum illa. Ergo ille agris, hic autè armentis ditescere cupit, quæ duo etiam si quis habuerit, tamè perpetuum nihil habuerit. Multa sunt in terris, quæ & villam, & armenta omnia in momento temporis perdere possunt: Doceat hoc historia Iobi illius. Accipimus duorum responsum, qui si primum quaesiuissent regnum Dei & iustitiam eius, nequaquam neglexissent hæc optiparâ cenam. Quid verò tertius?

Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire.

Hic sibi metipsum videtur longè optimam rationem habere, cur cenam illam Dominum negligat, ideoque aperte negat se venire posse. Nec rogat ut vel tantillum à seruis apud Dominum excusetur. Vxorem, inquit, duxi, & ideo non possum venire. Quare hoc? Quia scilicet plus delectatur in vxore, quam in Deo. Sunt qui has tres excusationes referunt ad tria illa capitalia vitia, ad superbiam scilicet, auaritiam, & luxuriam: sed quoniam villam vel boues emere, vel vxorem ducere per se peccatum non est, possumus breuissimis hoc negotii expedire, dicentes quod in hoc Euangelio illi reprehenduntur, qui creatori creaturam præponunt, quicquid terrena illa plus amant quam Dominum.

Et cum resurgere sit ad vitam redire, vita autem damnatorum mors potius aeterna sit, quam vita, consequitur non male neque falso secundum hunc intellectum dici posse, quod non resurgat impius, &c. Postremo quoniam hic retributionis fit mentio, docemur, operibus misericordiae non defore suam mercedem, non quidem ex proprio debito, quasi ex se tanto praemio digna essent, nisi Deus sua gratia & promissione nos praeuenisset: qua de re non nihil dicimus in cap. xvij. Iam ad contextum progredimur.

Hac cum audisset quidam de simul discubentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

Hoc loci docemur, ne nos poeniteat verbum Dei deprædicasse, etiam in multitudine derisorum. Quis enim nouit, quas virtutes Dominus daturus sit verbo suo: Quid si vel unum lucrifecerimus Christo: vel quarta pars terræ bonum semen in se suscipiet. Ecce in magno hoc principis Phariseorum conuiuio, vel unum hominem lucrifecit Dominus, ut ipsius prædicatio non in totum fuerit inanis. Apparet enim hominem illum, siue ille Phariseus, siue alius quæpiam fuerit, mentem mutasse ad sermonem Domini, & ad superna illa caelorum regna suspirasse, quod quidem sic intelligas velim: Cum audiret Domini sermonem, quo hominum mores carperet, & ad alias virtutes adhortaretur, ipse considerauit quæ omnino discrepet vita nostra ab ea quam nobis Christus depingebat, item, quæ prorsum omnes ad vitia, &c. Coepit sibi metipsum displicere, & quasi satur & fastidiosus rerum mundanarum, caelestia suspirat, inquitens: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Ac si diceret: O miseros nos mortales: quid hic facimus & quid hic stabiles? Ut quid diligimus vanitatem? O beatum & iterum beatum, quem Dominus ex hac misera vita liberabit. Sic olim Paulus: Infelix homo, quis me libera-

bit de corpore mortis huius? Et Psal. mista: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et iterum Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Certè qui ex auditu verbi Dei tantum profecit, ut incipiat terrena despiciere, & amare caelestia, crede mihi, bonum gradum ad caelestia posuit. Et ob hoc solæ conciones fiunt, ut incipiat populus contemptis terrenis, caelestia sapere.

At ipse dixit: Homo quidam fecit cenam magnam, & vocauit multos, & misit seruum suum hora cenæ dicere inuitatis, ut venirent, quia iam parata sunt omnia. Et coeperunt simul omnes excusare

Quia ille homo, coniuua. s. principis Phariseorum, ostenderat nonnullum ardorem caelestis beatitudinis, voluit Christus presenti parabola ostendere, Dominum nemini ipsam inuidere, sed potius nos omnes ad ipsam vocare, inuitare, & allicere. Quod verò pauci ad illam venturi sunt, non esse Deum in culpa, sed nos qui præ amore rerum terrenarum, vltro oblatam salutem, volentes reiciimus. Tu verò iam audi quam tragicè omnia depingat Christus. Vocat cenam magnam, dicit vocatos esse multos, dicit horam cenæ, misit seruum, ut prius inuitatos rursus vocaret, omnia esse parata, nihilque remorari, &c. Quod si quis cenæ nomine vel Christianismum, vel huius finem, hoc est, vitam aeternam intelligit, non peccat. Et notandum, quod parabola hæc, licet ad vniuersum genus hominum applicari possit, tamè præcipue ad synagogam pertinet. Quod enim vniuersum hominum genus adtinet, videmus neminem rectè affectum esse ad euangelium, ad Christum, ad regnum caelorum, sed vniuersi, aut saltè maior pars, mauult sectari visibilia, quam inuisibilia, malum mala, quam bona, magis amant tenebras, quam lucem, mortem præferunt vitæ, & hordei granum pretiosæ margaritæ. Sed ad parabole contextum. Homo ille Iesus Christus, hanc magnam cenam parauit,

parauit, & vocauit multos, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et apud Ioannem: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, &c. Misit itè seruos suos, vocare inuitatos, inquitens: Euntes in mundum vniuersum prædicare dicentes: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Prædicare, inquit, Euangelium omni creaturæ. Exierunt serui, fecerunt quod præceperat eis Dominus, vocauerunt ad cenam, significauerunt horam. Petrus in Actis quidem sic: Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est repromissio, & filius vestris, & omnibus qui loquuntur, quoscumque aduocauerit Dominus Deus noster. Act. ij. Ioannes autè sic: Quod audiuius & vidimus, annunciamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & filio eius Iesu Christo. i. Ioan. i. Paulus verò: Scientes quia hora est iam nos de somno surgere. Et iterum: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Horum trium seruorum voces audiuisse suffecerit: iam enim audire cogimur friuolas inuitatorum excusationes.

Primus dixit: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum.

Hic egregie suam ipsius stultitiam & stupiditatem traducit: & plerumque sit, ut qui contemptis caelestibus, toti terrenis inhiant, neque hæc, neque illa acquirant. Caelestia enim non accipiunt, & terrenis nunquam satiantur. Sed perpendamus singula verba. Villam, inquit, emi, & necesse habeo exire, & videre illam, &c. Scilicet, post cenam non licebat videre villam. An ne non visam emerat? Si emptæ est, siue visenti placeat, siue displiceat, habenda est. Videtur ergo ille homo sic auaritiæ stimulis agitatus fuisse, ut etiã villam

non visam emerit, ne scilicet ab alio antevertatur, &c. Rectè ergo à Domino dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Quid enim aliud hinc remoratur à cena illa Domini, nisi quod mauult circa terrena occupatus esse, quæ circa caelestia. Tales autè non possunt esse coniuuae Christi. hic enim vult habere hospites, non qui thesauros thesauris accumulât, sed qui paruo contenti, non dubitant pro Christo aias perdere. Et hac nostra ætate nihil est quod multos Iudæos tamen à Christianismo remoret, quæ mammonæ studiū.

Et alter dixit: Iuga bouem emi quinq; & eo probare illa, rogo te, habe me excusatum.

Sicut primus emerat villam, & post emptionem vadit videre illam: ita & hic decem boues emerat, & iam hora cenæ vadit ad probandum illa. Ergo ille agris, hic autè armentis ditescere cupit, quæ duo etiam si quis habuerit, tamè perpetuum nihil habuerit. Multa sunt in terris, quæ & villam, & armenta omnia in momento temporis perdere possunt: Doceat hoc historia Iob illius. Accipimus duorum responsum, qui si primum quaesuisent regnum Dei & iustitiam eius, nequaquam neglexissent hæc opiparâ cenam. Quid verò tertius?

Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire.

Hic sibi metipsum videtur loquere optimam rationem habere, cur cenam illam Domini negligat, ideoque aperte negat se venire posse. Nec rogat ut vel tantillum à seruis apud Dominum excusetur. Vxorem, inquit, duxi, & ideo non possum venire. Quare hoc? Quia scilicet plus delectatur in vxore, quæ in Deo. Sunt qui has tres excusationes referunt ad tria illa capitalia vitia, ad superbiam scilicet, auaritiam, & luxuriam: sed quæ villam vel boues emere, vel vxorem ducere per se peccatum non est, possumus breuissimis hoc negotii expedire, dicentes quod in hoc Euangelio illi reprehenduntur, qui creatori creaturam præponunt, quique terrena illa plus amant quam Dominum.

Apparet ergo Dominus salis similitudinem non ad eandem rem in his tribus locis adduxisse. In Matthæo nihil difficultatis est. In Marc. ix. discretionē intelligimus. At in Luca nostro cui rei adaptandum sit, adhuc quærimus. Si ad præmissa cōferre volumus, hic potest esse sensus: Sunt quidem inter vos qui sibi videntur egregii esse mei discipuli, & ad meum sermonem adiecit animam. Quod si sic perseveraueritis, utique multis poteritis prodesse. Sicut sal adhuc existens in suo vigore. At si in posterum ad conspectum scilicet passionis meæ defeceritis, iam neque vobis, neque aliis vobis esse poteritis. Quomodo enim vos consolari & confirmare poteritis infirmos, cum vos ipsi in totum despondēbitis animos? Aut quis infidelium vos consolari poterit? Hæc puto nequaquam absurda in hoc loco videri. Ad stipulantur expositioni nostræ Theophylactus & Beda, non reiiciendi autores: & tantum de hoc capite.

CAPVT XV.

Erant autem appropinquantes ei Publicani & peccatores, ut audirent illum, & murmurabant scriba & Pharisei, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

Quoniam Dominus noster Iesus Christus in præcedenti capite ostendebat omnino angustam esse viam ad vitam, neminemque, nisi qui abnegatis omnibus, ferret crucem suam post eum, posse eum peruenire: nec item sufficere ad salutem, si quis bene facere inceperit, nisi etiam in finem usque sic perseverauerit. Ne igitur quis, perpensa huius seculi lubricitate, porro desperaret, voluit Christus nos consolari vna atque altera parabola, quibus docemur, etiam peccatoribus patere aditum ad Christum, modò ex peccatoribus fiant poenitentes, & qui per aliquod tempus

auditores fuerunt Satanæ, vel mundi, vel malè sanæ carnis, fiant tandem auditores Christi, hoc quod præsens caput abundè docebit. Sic enim ait Lucas: Erant appropinquantes Iesu publicani & peccatores, ut audirent illum. Quia enim Christus & verbis & miraculis se ostendit potentissimum simul & piissimum animarum medicum, & tam comminationibus damnationis æternæ, quàm promissionibus salutis perpetuæ, ad poenitentiam hortabatur peccatores, vniuersa ad eum populi multitudo confluebat. Et quia nec ille quenquam submouebat aut fastidiebat, ausi sunt etiam propius ad illum accedere publicani quidam & peccatores: quod genus hominum abominari solent Pharisei, ad ostentationem sanctimonie scilicet, cum certissimum sanctimonie signum sit, non fastidire peccatorem, sed adniti modis omnibus ut resipiscat, & resipiscenti cōgratulari. Sed valeant Pharisei, nobis publicanorum, imò poenitentium exemplar placet, quoniam tanquam ægroti ad medicum appropinquant: neque enim valentes medico indigent, sed ægroti. Appropinquant autem, ut audiant, audituri nimirum, ut obtemperent. Faciunt publicani & peccatores, quod nos omnes facere sacra scriptura admonet. Accedite ad eum, inquit Psalmista, & illuminamini, & facies vestrae non confundentur. Psal. xxxiiij. Et Iacobus: Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Et rursus Psalmista: Longè à peccatoribus salus, &c. Hieremias vero cap. xvij. Domine, inquit, omnes qui te derelinquunt confundentur. Rectè ergo faciunt publicani & peccatores, quod ad vitandam perpetuam confusionem, appropinquant Christo certissimo animarum medico, & appropinquant ut audiant eum. Verbo enim sanat Dominus, non externo aliquo pharmaco. Spiritus enim infirmitas, spiritali opus habet medicina, de qua in sapientia

pietia libro legimus. Neque herba, neque malagma sanauit eos, Domine, sed sermo tuus qui sanat omnia. Appropinquemus igitur & nos, quoniam omnes peccatores sumus, & appropinquemus toto corde, non labiis tantum, sicut de hypocritis scriptura loquitur. Appropinquare autem est agnoscere, quàm longè per peccata à Deo recesseris, quàm grauitè Deum offenderis: item remissionem à Deo per Christum certò sperare, poenitentia operibus ex animo incumbere, omnemque peccatorum occasiones angue pelus & fugere & odire. Quid porro ad hoc Pharisei? Quid eiusdem farinae scribae? Murmurabant, inquit Lucas, dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis, quasi diceret: Hic qui nouam quandam sanctimoniam profiteretur, quem omnis turba nobis præfert, non vitat malorum consortia, sed notos etiam peccatores admittit ad colloquium, & adeo non fugit congressum, ut etiam cibum cum illis nebulonibus capiat, &c. Quasi scilicet eum in domo principis Phariseorum manducabat, non manducabat cum peccatoribus, quasi scilicet Pharisei & Scribae non sint peccatores, sed angeli. Si Pharisei volunt esse quod audiunt, nimirum viri iusti, amici Dei, peccatorum olores, non debebant murmurare contra Christum, quod reciperet peccatores, sed potius gaudere, quod peccatores ad meliorem vitam prouocaret. Neque enim erat periculum, ut à Christo confirmaretur in impietate, cum ipsius tota prædicatio inuitabat & urgebat ad poenitentiam. Sed fortè verentur ne ex hac familiaritate fama Christi lædatur, quam scilicet saluam semper cupiebant. Nihil minus. In hoc toti sunt, ut persuadeant populo, Christum non eum esse quem ipsi putant, &c. Sed quid ad hæc Christus?

Et ait ad illos parabolam istam dicens: Quis ex vobis homo qui habet centum oves,

& si perdidit unam ex illis, nonne dimittit ceteras in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenierit eam, imponit in humeros suos gaudens, & veniens domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Dico vobis quod ita gaudium erit in celo, super uno peccatore poenitentiam agente, quàm super ceteris iustis, qui non indigent poenitentia.

Vide quàm inuictè Dominus impijs illis murmuratoribus respondeat, quàm amicè suorum factorum rationem reddat. Supra quum argueretur à Phariseis violati Sabbati, adferebat excusationem talem: Si sabbato licet curam agere iumentorum, quum non liceret & homini benefacere. Ira & hoc loci sententia est: Stetius sumus animi, ut ouem vnicam nolimus perire, ut cunctis nobis adhuc supersint multæ, quis iniquo animo ferat, si pro vno homine aliquis etiã sollicitus sit? Vult ergo Dominus dicere: Quàm Deus non auerteretur peccatorem resipiscen-tem, ex suo quisque animo coniectare potest. Mimirum sua cuique res chara est, nec cupit aliquid inde perire. Homines quæ chara habent, si quando contingat aliquid perire, diligenter vadunt quæsitum, donec inuentum cum gaudio reportare possint. At Deo nihil charius est homine, vnde non est mirum quod ne vnum quidem perire velit. Deus dei filius pastor ille est, qui in Euangelio dicit: Ego sum pastor bonus. Humanum genus, ouis illa est erratica: Vnde Psalter canit: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Clamat item Esaias cap. liij. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinavit. Canit Psalmista: Erravi sicut ouis quæ periit, quære seruum tuum, &c. Ouis nostrum catholica Ecclesia, de quo ipse pastor Chris-

Christus. Habeo etiam alias oves, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet adducere, ut fiat unum ovile & unus pastor. Errationis statim ut pascua Evangelica contempta, quicquid huius mundi delectatur, statim ut se elongat à voce pastoris. Hanc autem oviculam erraticam non potest relinquere Christus Pastor, sed vadit post eam, quærit, inuentam in humeros gratiæ & misericordiæ suæ suscipit, in gregem pristinum cooptat. Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Sequitur continenter.

Ait quæ mulier habes drachmas x. si perdidit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & evolvit domum, & quærit diligenter donec inueniat eam? Et cum inuenerit conuocat amicas & vicinas dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei, super uno peccatore penitentiam agente.

Eiusdem sententiæ & interpretatiõnis est hæc parabola cum iam præmissa. Nam qui supra per pastorem, hic per mulierem significatur. Et perdrata drachma eadem est cum perdrata oue. Si igitur mulier sic affecta est erga nummos suos, ut doleat quicquid perire, & ut vehementer gaudeat, receptum esse quicquid perit, quantumuis pusillum: quanto magis Deus nihil vult perire ex hominibus, pro quibus seruandis seipsum impendit, quos ad imaginem suam condidit. Nolumus itaque hic anxii esse in disquirendis singulis appropriatis, sed positis certis quibusdam doctrinis, parabolis hiis duabus finem imponere. Videamus certè hic quanti faciat Dominus penitentiam peccatorum, quum ipse in hoc aduenerit, penitentiam prædicauerit, penitentes susceperit, hijsque peccata condonarit: adde, quod testa-

tur etiam Angelos cœlestes penitentibus gratulari. Hinc rectè Ambrosius, inquit: Multum debet nos accendere hoc ad probitatem, ut agamus quod illis gratum sit, quorum affectare patrocinium, & offensam timere debemus. Et Origenes ait: Deo & angelis occasionem lætitiæ præstamus, cum in terris ambulantes, conuersationem in cœlis habemus. Videant ergo quem genium nobis referant, qui non solum ipsi peccata peccatis accumulunt, sed etiam alios ad peccandum sollicitant, de peccantiumque multitudine gratulantur. Certè si penitentia nostra cœlestes lætantur, non est dubium quin impœnitentia nostra aduersariæ potestates non tristentur, &c. Nolumus itaque, quod ad nosmetipsos adinet, patientia & longanimitate Dei abuti: neque ad aliorum impietates colludere, scientes, iuxta Petri parænesim, quod Dominus patienter agit propter nos, nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reuerti, &c. Dein æquum est, ut qui Christi vices gerunt in Ecclesia, Christi item induant affectum: nec pluris faciant deperditam ouem, vel drachmam, quam errabundum Domini gregem. Enimvero apud Prophetas magna est contra malos pastores querela, grauisque comminatio. Fuerunt olim Pontifices, inquit alibi Bernardus, qui se totos ouibus pascendis exponerent, pastoris opere & nomine gloriantes, nil sibi putantes indignum, nisi quod saluti ouium obutere putarent, non quærentes quæ sua sunt, sed sua impendentes. Impendere curam, impendere substantiam, impendere & seipsum, &c. Sed quid ego hæc ad parietes? Postremo omnium fidelium est, ut quisque pro sua vocatione studeat proximum Christo lucrifacere: Concionator auditores, pater filios, Magistrus subditos, pædagogus denique discipulos suos corripiat, emendet, atque ad respicientiam adhortetur, &c.

Ait

Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri: Pater da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et diuisit illis substantiam.

Veritasque diuisit substantiam, ut ostendat se neque auarum neque inuidiam, sed se dispendiariorum ne hanc obtinere, ex prouidentia & charitate.

Bone Deus quàm preciosum nobis fuit murmur Phariseorum, qui Christum (qui solet malitiam aliorum, in suorum fidelium bonum conuertere) ad hanc longe optimam, & consolatione plenissimam concionem permoit. Duas præmissas parabolas, quibus quid Christus significare voluerit, aperimus iuxta mediocritatem nostram. Iam alia & prolixissima sequitur, quæ licet eiusdem cum superioribus argumenti sit, possitque ob id breuibus absolui, tamen longiori tractatu, in bonum nostrum ipsam tractabimus. Multa certè in se complectitur, quorum admonuisse, scio non peccabit, &c. Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri. Pater da mihi portionem quæ me contingit: Quare adolescentior & non senior? Quia plus stultitiæ & temeritatis in adolescente quàm in seniore. Non adhibuit rationem in consilium, sed stultitiam: & sic indulgenter nutritus fuerat, ut sciret se quæ vellet loqui posse. Sed vide temeritatem adolescentis. Pater, inquit, da mihi portionem substantiæ meæ, &c. Quam portionem? Hic scilicet filius noster satis delicatè nutritus, hæres vult esse patris, patre adhuc superstite: Quid ad hæc pater? Diuisit illis substantiam. Hoc non erat boni patris, temerariæ adolescentis libidini obtemperare, sed duris verbis, & longe durioribus verbis, oportuit illius libidinem procellere. Audi Salomonem: Stultitia, inquit, colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ cohibebit eam. Prou. xxij. Et Iesus Syrach: Filij tibi sunt, erudi illos, & incurua illos à pueritia illorum. Ecclesiast. vij. Quod si fecisset

Heli, feliciorem cum suis filiis habuisset successum. Sed tam audiemus quàm egregiè adolescens ille bona sua auxerit.

Et post non multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est, in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam, viuendo luxuriose.

Festinauit ille temerarius adolescens, ut diuenderet omnia quæ sibi ferenda non erant, ut præsentem scilicet pecunia liberius posset luxuriari: & pecunia cõtracta proficiscitur in regionem longinquam, ut longè esset à parentibus, longè ab amicis: ut sic ignotus magis perditè posset viuere. Quid enim aliud faceret temerarius adolescens, sui iuris, tenerè educatus, à patre plus æquo dilectus? Qui in paterna domo leuiter vixerat, qui potuit in aliis longinquis regionibus melius viuere? Dissipauit ergo omnem substantiam suam, viuendo luxuriose non depredatus est, non fecit naufragium, non fuit valetudinarius, ut aliquid erogaretur medicis, sed incolumi corpore & fortuna, dilapidauit omnem substantiam suam viuendo luxuriose, hoc est per luxum, alea, scortis, cõuiuuiis. Luxus enim est quicquid extra necessitatem carnis cupiditatibus impenditur. Sic ergo res se habuit cum diuite illo adolescente. Tu qui pater es, cura ac caue ne filio tuo eiusdem infelicitatis causa sis. Immo quotquot sumus Christiani caue debemus, ne bona illa quæ à Patre cœlesti non ex debito, sed ex gratia accepimus, luxuriose dilapidemus: de bonis loquor, siue illa fuerint corporalia siue spiritualia. Hæc enim ideo accepimus, non ut pro libitu nostro, sed pro nostra necessitate hijs utamur, reliqua autem vertamus in usum proximi nostri, qua de re in cap. xvi. loquitur sumus quæ Deus dedit.

Et postquam omnia consummasset, facta

facta est fames valida in regione illa, & ipse cepit egerere: Et abiit, & adhaesit vni cuius regionis illius. Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, & nemo illi dabat.

Scilicet sic plerumque solet fieri ut Deus aliquo modo puniat, eos quibus in hoc seculo licet quidvis facere. Ecce enim pater, ceu diximus, plusquam de licitate filium enutrierat, sed res filij sic à Deo disponuntur, ut sentiat quam vere à sapientibus huius mundi proverbia liter dictum sit. Sera in fundo parvasimonia. Tu porro vide quam egregie omnia hoc in loco deliniata sint. Cum adhuc abundaret bonus ille adolescens, omnia sunt parvae indicaturae, nulla famis mentio: at quum omnia consumpta sunt, tum tandem inualefcit fames, sic ut etiam ille qui non parvam substantiam patris dilapidasset, famem sentiret. Quid porro faceret adolescens in tanta famis carnificina? Abiit & adhaesit vni cuius regionis illius. Vide rursum. Non legimus quod conductus fuerit, sed quod adhaeserit, quod mihi idem videtur significare, ac si improbitate sua civem illum quasi compulerit. Tempore siquidem famis, non solemus plures conducere famulos, sed ad parcendum sumptibus, nos ipsi in famulorum descendimus classem. Adde quod res ipsa clamat quanti fecerit civis ille Adolescentem, quum ipsum non alio officio honestavit, quam ut praeficeret porcis. De mercede quid? Nihil. Quid enim mercedis acciperet à Domino ille, qui non ausus fuerit nec cum porcis manducare siliquis? Est autem egregia rerum commutatio. Qui prius in divitiis constitutus, porcorum duxerat vitam potius quam hominum, ille rursus cogitur porcorum agere curam, nec dignus habetur qui porcorum ferculis vescatur.

In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundans panibus, ego autem hic fame pereco. Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in caelum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenarijs tuis.

Psalmistam quidam habet: Multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt. Et de populo Israelis: Impinguatus & incrassatus dilectus meus recalcitrauit. Fit enim plerumque ut in summa rerum foelicitate Dei non simus memores, nec grati: at veniente turbulento flatu, statim respicimus, cōscientia malefactorum eō impulsū, & aureos montes etiam Deo pollicentes. Sic prodigus noster filius in omnium rerum abundantia existens, non cogitat conditiones mercenariorum, immo dedignatur esse loco filij, vult esse suarum rerum proprius dispensator, patris boni optimam contemnit mensam: at fame penē enecatus, in memoriam omnia illa redeunt, tunc tandem tempus instat, quod facit agnoscere quam infeliciter negotium suum instituerit. Secum igitur inquit rationem, & qua ratione famis tyrannidem effugere possit, meditat. Vnde, inquit, quo venit? Ex patria in exiliū, ex opulenta domo in regionem famis, à libertate in servitutem, ab amantissimo patre ad difficillimum Dominum, à consortio fratris ad foedissimum porcorum gregem. Mercenarij in aedibus patris mei panibus abundant, & mihi hoc in servitio vel siliquae denegantur. Instituit ergo adoriri patrem rursus, & conceptis verbis petere veniam.

Et surgens vadit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum. Dixitque ei filius: Pater peccavi in caelum & coram te,

Esa. 16

Eph. 6.

iam enim non sum dignus vocari filius tuus.

Optandum foret ut tantus charitatis affectus esset in filiis ad parentes, quantus est horum ad illos. Quis enim hic non animadvertit cor patrum, quod se sic aperit ad advensum pessimi illius dilapidatoris? Quid illi non exhibet humanitatis? Non expectat pater filii adventum, sed vidit à longè venientem, non execratur eum, sed misericordia movetur, accurrit, amplexatur, figit oscula, omniaque ipsi humanitatis exhibet officia, sicut statim audiemus. Haec autem non in hoc dicta sunt, ut discant parentes maleferatos pueros indulgentius recipere, Hoc enim quam Deo displiceat, Heli sacerdotis illius Mosaiici interitus abundè demonstrat. Corripiendi sunt pueri, qui toties parentibus oppedunt, ne sic in malitia indurati, & in peius proficiant, & aliis malo sint exemplo. Neque haec mihi in hoc dicuntur, ut parentes nunquam inducere debeant animos, delinquentibus ignoscere libris, sed ne indulgentius quam par est tractentur. Invenies enim patres qui pueris delicta, ut Psalmographus ait, iuventutis ignoscere noluerunt, sicque fuerunt filijs suis occasio & causa longè gravioris infamiae & turpitudinis. Audi, obsecro, diuum Paulum: Vos patres, inquit, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate eos in disciplina & correptione Domini. Non dicit, diligite ipsos. Ad hoc enim eos etiā inuitos, ut inquit Chrysostomus, ipsa natura impellit. Vnde superfluum fuisset de talibus legē ponere. Sed quid dicit? Ne prouocetis ad irā liberos vestros. Hoc multi faciūt, inquit idem, liberos suos exhaeredātes & abdicantes, atque intolerabiliter praesumentes, nō tanquam liberos sed veluti mancipia. Audiuius itaque patris affectum, iam quomodo se habuerit filius in petendo veniam, opere praeritum est

audire. Pater peccavi, inquit, in caelum & coram te, iam enim non sum dignus vocari filius tuus. In caelum & in patrem peccavit, qui & in Deū & in patrem deliquit, Dei nimirum & patris mandata vilipendens. Verè item indignus est vocari filius patris, qui ipsi obedire hactenus renuit. Si ego pater vester, inquit à libi Dominus, ubi est honor meus? Obseruandum est hoc quod ait se peccasse in caelum: quo possumus intelligere etiam caelestes nostra impietate offendi, nō solum Deum. Si enim gaudium est Angelis super vno peccatore poenitentia agente, certè nō potest nō esse tristitia in Angelis super vno peccatore peccatis nō abrenūciante. Hic ergo discamus qua ratione debeamus apud Deum patrem cōfiteri nostra peccata, non ut excusemus accusata quadam oratione, non ut in alios deriuemus, non ut nos peccasse denegemus: sed potius ut simpliciter fateamur, nosque totos deiciamus, nihil disidentes de Dei misericordia & benignitate. Quod si cui haec parabola non sufficit pro exemplo, vel Dauidem consideret, & non erit quod diutius ipsum remoretur.

Dixit autem pater ad seruos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illū, & date annulum in manu eius, & calciamenta in pedes eius: & adducite saginatum vitulum, & occidite, & manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et coeperunt epulari.

Haec rursus declarant quā tenerrimè pater immorigerū suum filiū amarit. Nondum omnia dixerat filius quae fuerat meditat, singultu, ut opinor, interrumpente sermonem: & pater accurrit, osculatur, &c. Non intonat saeuis verbis, non minitatur verbera, non exprobrat ingratitude, non fugam, non ingluuiem, aliaque vitae decora. Sed ardenti animo, magnoque studio procurat, ut quicquid est hu-

N n mania

manitatis, exhibeatur filio: Omnibus enim seruis mandat, quasi vnus non sufficiat inferuire filio: iubet omnia cito fieri, ne videatur hæc non ex animo præcipere. Iubet adferri pristinam vestem, annulum, calciamenta, vitulum, item non macrum sed saginatum: vult vt instruatur conuiuium & lautum & lærum: Et ne quis putet patrem hæc facere, vt filio quasi hac pompa insulset, causam eius apparatus exponit, inquit: Hæc omnia fieri volo: Quia filius hic meus mortuus erat & reuixit: perierat, & inuentus est. Hic igitur mihi in homine qui ex instinctu naturæ sic afficitur in filium, Dei bonitatem intellige, qui multo clementior est erga peccantem hominem, si modo verè & ex animo respiscat, si bique displiceat, quàm quisq; pater esse possit erga filium quem tenerrimè diligit. Hinc in Euangelio inquit Christus: Si ergo vobis sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, &c.

Erat autem filius eius senior in agro, & cum veniret & appropinquaret domui, audiuit symphoniam & chorū, & vocauit vnum de seruis, & interrogauit quæ hæc essent: Isque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit patrem tuum vitulum saginatum, quia saluum illum recepit. Indignatus est autem, & nolebat introire.

In præmissis intelleximus genitū adolescentioris filij, quomodo scilicet substantiā suā luxuriosè viuēdo dilapidauerit: & hæc hactenus quidē senior filius nobis visus est honestior & probior, vt qui non postulat à patre hæreditatē diuidi, nec partē suā inhonestè cōsumperit, sed potius suarū manūū labore auxerit, propter quæ omnia immeritò à nobis accusaretur. At iam se prodit qualis sit, quū indignatur quòd Pater tam benignè receperit filium suū, decusius aduentu vtiq; gaudere debebat. Bonitertè filii est, voluntatē suam omnino iuxta boni patris voluntatē dispo-

neret. Gerit autē hic senior filius imaginē eorū, qui aliena scelera vbiq; prædicādo dilatant & traducunt, ne semel quidē in suum ipsorū sinū respiciētes. Quod verò allegoriā adtinet, depinguntur nobis Iudæi, qui vbiq; & semper solent gētibus suā salutē inuidere, sua ostētan res opera, & allorū traducētes ignauitā, hoc quod & in parabola de operariis in vinea deliniatur. Sed audiamus quid pater ad indignabundū filium seniore.

Pater ergo illius egressus, cepit rogare illum.

Rursum hic videmus benignitatem patris, qui nihil impropere respōsanti filio, sed ipse vadit post illū, rogat, nihilq; aliud studet, immo se in omnia vertit, vt fratrem fratris cōciliet: Magisq; dolet tantam esse inter fratres inuidētiam, quàm quòd adolescentior tam ingentem substantiæ vim dilapidarit.

At ille respōdens patri suo, dixit: Ecce tot annis seruo tibi, & nunquam mandatum tuum præterui, & nunquam dedisti hædum, vt cum amicis meis epularer: sed postquam filius hic tuus venit, qui deuorauit omnem substantiā suā cum meretricibus, occidisti ei vitulum saginatum.

Omnino hic senior filius nobis exhibet speciē immorigeri & capitosi, vt ita loquar, filij: vide obsecro quomodo patris lenitate abutatur. Pater potuisset dicere seruis & cōiuiis, Si recusat respōsator ille nobis esse cōiuiua, maneat foris: Si nolit epulari & gaudere, famē patiat & mœrore pereat. Quid phibeat me mea vt lubet expendere? Filio meo, qui partē substantiæ suæ habet, illi nec feritur nec metitur. Sed horū nihil pater: immo egreditur ipse, rogat filium secum velit gratulari ob fratris aduentum. Quid ille? Hoc quod audiuius. Expostulat cū patre benignissimo, arguit primo ingratitude, ostentat sua obsequia, iactat se patris mandatū nō præteruisse: Post tradit fratris scelera, & hæc oīa impudentiss. Sed audiamus respon-

responsatoris & improbi filij expostulationem: sic enim huius impudentia notior erit.

Ecce, inquit, tot annis seruo tibi.

Scilicet magna seruitus est, quū filius famulatur & inferuit parētibus. Et si filius parenti fideliter seruit, an non quicquid hinc est emolumēti ad filios redit? Ecce, inquit, tot annis seruo tibi. Cur nō ait: Ecce tot annis educaui me, tot dolores, tot curas meo nomine insumpsisti, vnde nunquam tibi possum reddere æquiualens.

Nunquam mandatum tuū præterui.

Fortè plerunque & sciens & imprudens præteruit patris mandatum, at tanta huius erga filium fuit charitas, vt quicquid fieret à filio, æquo animo acciperet boniq; faceret.

Nunquam dedisti hædum.

At tibi dedit vitā, tenerè educauit, partē substantiæ etiā adhuc vitius tibi dedit: an ne hæc præponderāt hædo?

Vt cum amicis meis epularer.

Quasi scilicet cū amicis non fuerit epulis exhilaratus, qui hactenus, hoc quod & ipse vltro fatetur, semper fuerit cum patre: Et quos habere potest amicos, qui fratrem apud patrem traducit, ac patrem ipsum obiurgat: iam audi obsecro quantum exaggeret fratris sui peccatum, quod quidem satis graue erat, sed non decebat fratrem sic fratris sui manifestare peccatum.

Sed postquam hic filius tuus venit.

Animaduertis inuidiam? Non dicit: postquam hic frater meus venit, sed postquam hic filius tuus venit. Omnia verba amaritudine & contemptu plena sunt. Hic, quem tanti facis, qui tam improbe egit: Filius, qui totam scilicet familiam & stirpem nostram confudit, qui mancipium vocari dignus. Filius tuus, non frater meus. Tuus, inquam, filius, in cuius gratiam substantiam hæreditariam diuisisti. Filius, inquam tuus.

Qui deuorauit totam substantiam suam cum meretricibus.

Quis hoc nunciauit fratri seniori? An hæc est vnica via qua quis ad egestatem venit? Qui fit quod non alia incommoda occurrunt inuido fratris animo? Fortè naufragium fecit, in latrones incidit, qui & spoliauerunt eum, aut infirmitate aliqua detentus, omnes diuitias suas medicis erogauit. Hæc & similia, quæ certè subinde contingere solent, non succurrunt, sed odio sitissima quæque. Et profecto non est grauius odium, quàm si quādo odium inter fratres accensum fuerit. Hoc quā verum sit, multis exemplis demonstrare possem. Qualis fuerit inimicitia inter Abel & Cain, inter Isaac & Ismaelem, inter Iacob & Esau, inter Ioseph & ipsius fratres, ex scripturis notius est, quàm vt sit necessum hic referre. Sed quid ad filii expostulationem pater?

At ipse dixit illi: Fili tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: epulari autem & gaudere oportebat, quia frater hic tuus mortuus erat & reuixit: perierat & inuentus est.

Pulchram hic videmus contentionem inter patris mansuetudinem, & filii inuidētiam. Pater nihil durè loquitur, sed omnia blandiusculè: Filius è conuerso venenum aspidum, iuxta Psalmistam, habet in labiis. Fili, inquit pater, nihil tibi decedit quòd in fratrem tuum vt or clementia: tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Hoc est, Cur indignaris, mi fili, quòd vel semel fratris tui nomine conuiuium adornaui. Nosti quòd vobis vtrisque hæreditatem dedi, singulis quòd sibi competebat: Hic iunior cum sua substantia profectus est in regionem longinquam, nihil mihi fuerit oneri, nullos sumptus huius nomine feci: at tu, licet partem tuam non minus atq; ille

Nn ij acces

acceperis, tamen mecum es semper, & meis sumptibus viuis, & meis vteris atq; tuis. Hinc ille maiorē haberet ex postulandi causam, quod tu non partita substantia haecenus fruitus fueris, qua ipse caruit, &c. Igitur non bene facis qui mihi meam exprobras clementiam, & fratris inuides foelicitati, quam apud me nactus est. Oportebat autē epulari & gaudere, quia frater tuus hic mortuus erat, &c. Et haecenus quidem haec iuxta historiam explicauimus, nō ignari, sicut & ab initio admonuimus, quōd parabola haec paucissimis potuerit comprehendī. Iam si quis allegoriam quærat, inueniet per hos duos filios, duos populos, nimirum circumcisum & præputiatū effigiari, hoc quod & in aliis Euangeliorum parabolis videre licet, adolescentior ille gentes, alter verō Iudæos illos inuidentes & inuidiosos designat. Solent enim Iudæi nusq; nō iactare & ostentare sua beneficia, ac si ex merito sibi ipsi debeatur Dei beneuolētia: At gētiles ex multis Dei flagellis peccata sua agnoscentes nō iactāt bene merita, sed potius amantur Dei magnā misericordiā, cum Dauidē dicentes: Miserere mei Deus, &c. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, &c. Accepit adolescentior substantiam suam à patre, quæ antequam acciperet non erat sua, sed patris. Sic & gentium populus habuit dotes suas à Patre cælesti acceptas, vim ingenii, cognitionem rerum cōditarum, & quædam legis naturæ mandata, aliq; per multa. Paulus in epistola Romanorū statim ab initio docet, quid Iudæi à Deo acceperint, legem nimirū & circumcisionē. Docet itē in eadē luxū gētium, & fastū Iudæorū, ita vt vel hæc sola epistola possit esse vice cōmentarij in hanc Euāgelij parabolam. Quōd adolescentiori inuidet frater senior, hoc est Iudæus gētili, actus Apostolorū indicāt. Sed quoniam hæc clara sunt, parit̄ ad institutū nostrū faciunt, in no-

mine Domini finiemus hoc caput decimum quintū, ad caput sequēs properātes.

CAPVT XVI.

Docebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat diues quī habebat villicū, & hic diffamatus est apud illū, quasi dissipasset bona illius.

Si connexionem huius historię cōpræmissa quæras, nō erit inuentu difficilis. Duo enim in prædicta parabola præcipuē aduertimus, nimirum luxum & dilapidationem bonorū adolescentioris filij, & inuidiam senioris fratris. In hac ergo parabola docebit nos Dominus, quod non sumus domini bonorum illorum, quæ nostra vocamus, sed solum œconomi & dispensatores, quodque tenemur pro omnibus rationē reddere Deo iustissimo iudici. Docebit item quod nō debemus ad exemplum senioris filij alteri inuidere, sed potius alteri auxiliō esse & opitulari. Quōd si etiam tertium in hac parabola quæras, inuenies Dominum tam benignum ac misericordem, vt etiam dona sua, ad ipsum à nobis relata, liberalissimē sit premiaturus: ita vt non sit admiratione dignum quōd luxuriosissimum illum filiū, de quo paulo ante diximus, in gratiam suscepit. Cæterū anteq̄ ad textus explicationem accedimus, ex sententia Theophylacti primo omnī præfundum est, quod in sacrae scripturæ parabolis, non oportet omnes parabolarum partes curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito vtilis: reliquæ enim partes finidæ sunt, quasi parabolam contextentes, & alias nihil ad propositum conducentes. Sed hæc suffecerint. Quis porro est diues ille, nisi Deus & dominus noster, Pater noster & creator noster, in cuius manu & potestate sunt omnia bona, tā spiritalia, quàm corporalia, sic vt possit ea tribuere quando & cui vult. Diues est misericordia, Ephe. ij, diues est sapiē-

tia,

tia, Rom. xi. Gloria & diuitiæ in domo eius, ait Psal. Et alibi: Dñi est terra, & plenitudo eius, orbis terrarū, & vnuerſi qui habitāt in eo. Et impudētiss. mētus est Satanas dicēs ad Christū: Tibi dabo potestātē hanc vnuerſam & gloriā illorū, q̄a mihi tradita sunt, & cui volo do illa. At Christo credim⁹ dicēti: Data est mihi oīs potestas in cælo & in terra. Habes ergo quis diues ille sit: de œconomo non est vlla dubitatio, quin vnuerſum hoīm genus sit, cui Dominus sua bona impartitus est multipharia, vt illis ipsi vtratur ad Dei gloriā, & pximi vtilitatē. Donorū porro Dei in præsentī, etiā Ethnicis testibus, triplex est ratio: aut enim sunt bona corporis, aut bona fortunæ, aut bona animi, quæ postrema potiora sunt, magisq; sectanda. Bona corporis & fortunæ pij cū impiis plerūq; cōmunia habēt: at bona animi, quæ virtutes interpretantur, nō itē, sed pijs peculiaria sunt. Triplex autē illa bona, ceu diximus, sic in vsum nostrū vertēda sunt, vt inde etiā laudetur Deus & adiuuetur proximus. Qui vīribus corporis valet, debilitatibus inferuiat. Qui diuitiis abundat, egētib⁹ impartiri debet. Qui sapiētia & prudētia pollet, simpliciores & imprudētes cōsilio adiuuet: & sic de alijs Dei donis, quæ in nobis, collata videmus, par ratio est. Porro quōd ad diffamationē adinet, Deus cui⁹ oculi, iuxta scripturā, cōtemplantur vnuerſam terrā, nullis delatoribus opus habet: sed Christus in parabola hoc adiegit, vt intelligamus Deū facta nostra nequāq; ignorare, ipsumq; super illa nos ad rationē dandā vocaturum esse. Hinc sequitur.

Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? reddere rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris villicare.

Multi loci in scripturis sunt, ex quib⁹ has parabolæ partes nō ineptē explicare possumus, quomodo scilicet Dominus audiat de nobis q̄ infideles & im-

prudentes simus dispensatores. In Genesi legimus sanguinē Abel clamare de terra ad cælos. Et in eodem libro, clamor Sodomorū ad aures Dei peruenit. In Exodo autē: Viduæ & pupillo nō nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Exodi xxij. Sic in Iona propheta legimus Ninuitarum malitiam coram Domino ascendisse. In nouo testamento Angeli piorum orationes & elemosynas Deo offerunt, super peccatorum pœnitentiā lætantur, & semper vident faciem patris. Ex hijs ergo intelligimus, quomodo villicatio nostra Deo innotescat. Quomodo porro nos alloquatur Deus, ratio nemque factorum nostrorum à nobis postulet, multiphariam demonstrare possumus. Toties enim nos vocat ad reddendam rationē, quoties nos mortalitatis nostræ admonet, siue in nobis ipsis, siue in alijs. Si morbus quispiā te corripuerit, nōne trepidas, nōne times instare horā mortis, nonne in mentem tibi venit tribunal iudicis, nōne optares te fidelius rem tuam administrasse? Conscientia enim tua tibi testificatur qualis sis, quid meritō talem maneat, qualis tu es. Hæc enim Domini vocatio est, qua tibi in corde loquitur, vt rem tuam sic administras, sic disponas, vt nihil trepides de futura ratione. Vide ergo rem tuam administras dum tempus habes, dū potes: Veniet enim tempus, quando amplius villicare nō poteris. Sed audiamus quid consilij ceperit intra se villicus.

Ait autem villicus intra se: Quid faciam quia Dominus meus aufert à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubescō. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas.

Nn ij

Paras

Parabola hæc egregiè hominū despe-
rantū affectus depingit. Neq̄ enim po-
test fieri vt quæta cōscientia esse possit,
qui pollicitā fidē domino suo non
præstitit. Villicus hic infideliter sub-
stantiam Domini sui dilapidauit, ad
calculum vocatur, & quoniam suæ in-
fidelitatis sibi metipso cōscius est, scitq̄
se non esse soluendo, persuasum item
habet se hoc œconomi officio absol-
uendum, secum consultat, deliberat,
cum semetipso inquit rationem, qua re in
posterum viuere possit. Se suarū om-
nia considerat, examinat, ponderat.
Quid faciam, inquit, quia dominus
meus aufert à me villicationem? Au-
dis quàm omnino de domino despe-
ret, sciens nimirum quod tam impro-
bè egerit, vt non possit posthac bene-
uolum habere dominum: Nec excu-
gitare potest, quo prætextu infideli-
tatem suam excuset, nec aliquos spon-
sore producere potest, &c. Quid fa-
ciam? œconomia à me auferetur, qua
me hactenus aluit. Fodere non valeo,
corpore nimirum meo tenerius & de-
licatius educato, quàm vt tam graues
labores subire possit. Mendicitas su-
perest, sed hæc si non multum labo-
ris, cerrè pudoris plurimū habet. Bo-
num est quod villicus hic non furti
meminit, hoc quod multi nostro se-
culo faciunt, quos & fodere & men-
dicare pudet, interim tamen furto &
raptu viuunt. Sed audi consilium vil-
lici: Scio quid faciam, inquit, vt cum
amotus fuero à villicatione, nō desint
qui me recipiant in domos suas: vt
scilicet nec fodere nec mendicare cog-
gar. Quærat aliquis qua ratione hæc
œconomi consultatio producta fue-
rit à Domino? Respondeo, in hoc ni-
mirum, vt doceret nos prudētē agere,
semperq̄ futura prospicere, & præ-
cipuè hoc quod scilicet non habemus
hic manentem ciuitatem, sed alio no-
bis peregrinandum est. Dum igitur
hic incolumes viuimus cogitandum

est de futura habitatione: quæ perpe-
tua sit necesse est, siue gloriosa siue ca-
lamitosa fuerit.

*Conuocatis igitur singulis debitoribus
domini sui, dicebat primo: Quantum de-
bes domino meo? At ille dixit, centum
cados olei. Dixitq; illi, accipe cautionem
tuam & sede cito scribe. l. Deinde alio
dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait,
Centum coros tritici. Ait illi, Accipe li-
teras tuas, & scribe octoginta.*

Necesse est pessimus fuerit ille œ-
conomus, qui non contentus semel
dilapidasse substantiam domini sui,
nisi improbitati improbitatē addat: &
ex bonis domini sibi ipsi amicos con-
ciliet. Quicquid enim hic remittit de-
bitoribus substantiæ domini sui de-
cedit. Remittit autem debitoribus œ-
conomus, hac conditione, vt post hac
illo sumptu à debitoribus illis susten-
tari possit, &c. Vide autem inquietam
conscientiam nebulonis, quàm trepi-
dat? quàm angitur? Singulos debitores
conuocat, ne si vni remittat, alteri nō,
hic infidelitatem domino aperiat. Et
iubet cito scribere, ne dominus con-
siliium hoc anteuertat.

*Et laudauit dominus villicum ini-
quitate, quia prudenter fecisset: Quia fi-
lij huius seculi prudentiores sunt filijs lu-
cis in generatione sua.*

Probè considerandum quod pater
familias laudat œconomum, non de
iniquitate sed de prudentia. Neq̄ enim
laude sed laqueo dignus est, qui do-
mino suo fraudem facit. Prudētia itaq̄
œconomi, qua sibi in futurum pro-
spexit, laudatur, infidelitas autem non
laudatur, sicut etiam non laudamus
eum quod prudentia abusus fuerit: de-
buisse enim illa vti citra domini sui
dammū. Si ergo in principio cū œco-
nomiam susciperet, cogitasset, se rur-
sum olim posse absolui ab hoc officio,
reddendamque fore rationem accepti
& ex

& expensi, prudentia sua benè fuisset
vsus. Breuiter Christus hac parabola
nihil aliud docere voluit, quàm nos no-
bis debere in futurum prospicere, elec-
mosynarūq̄ elargitionem plurimū nos
promouere ad regnum gloriæ. Quod
porro hic additur, siue in persona Chris-
ti, siue patris familias: Filios huius se-
culi prudentiores esse in generatione
sua filijs lucis, eo referendum est, vt in-
telligamus, hoc quod res ipsa clamat,
filios huius seculi prudentius admini-
strare temporalia, quàm nos, qui filij
lucis esse cupimus, administramus spi-
ritualia. Hoc qui non videt verū esse,
vel talpa cecior est. Quis enim no-
strum est qui tantum operis vel im-
pensæ impendat animæ, quantū cor-
pori? Quis tantum periculi subibit pro
regno cælorum, quantum auarus mer-
cator pro vili lucello? Quis tanta su-
bit pro honesta vxore pericula, quanta
impurus amator pro scorto? Quis nō
diligentius curat agros quàm pueros?
In rebus igitur temporalibus sumus
Solones, in rebus spiritualibus morio-
nes, &c.

*Et ego dico vobis: Facite vobis ami-
cos de mammona iniquitatis, vt cum de-
feceritis, recipiant vos in æterna taber-
nacula.*

Morum
corrigē-
dorū nul-
lus alio
quàm in
hac vita
locus. nā
post hæc
quisq̄ id
habebit,
quod in
hac sibi
vnet con-
quisserit
Aug. ad
Thaced.
Epil. 54.

Mammon, si dictis credimus, di-
uitias significat, neque simpliciter di-
uitias, sed exuberantes opes & supra
modum ingentes. Iniquum autē Mā-
mona, siue iniustas diuitias ideo ap-
pellat, quia ipsius studium plerunque
iniquos & iniustos facit homines: Vn-
dè & nos germani subinde solemus
dicere: Oh du boessgelt, quando scilicet
videmus pecuniæ nomine tam ne-
phanda subinde fieri. Sensus igitur est,
vt diuitias nostras non nobis integras
seruemus, sed multo magis eas impar-
tiamur egenis, vt hij scilicet nostra hu-
manitate prouocati, nobis apud Deū
suis ipsorum precibus patrocinentur.

Hoc enim pollicentur nobis mendici,
si quando subleuamus ipsorum ino-
piam. Adnotarunt hic boni doctores,
quod diuitiæ illæ iniquæ & iniustæ dis-
cantur, quæ etiā iusto titulo videmur
possidere, quas scilicet vel industria
vel laboribus nostris acquisiuitmus,
vel quæ hæreditario iure nobis con-
cessæ sunt: Iniustæ & iniquæ, inquit,
appellantur, quando hiis aliorum ino-
piam non subleuamus. Si igitur tales
diuitiæ iniustæ & dicuntur & sunt, quid
de illis dicendum quæ ex rapina, vsura,
vel furto cōquirimus? Audiamus itaq̄
o boni, Dominum nos admonentem,
vt diuitiis nostris qualescunque tandē
sint, nobis faciamus amicos, qui de
nostra humanitate apud Deum testifi-
cari possunt, quicq̄ nos suis precibus
Deo cōmendare possunt. Sed de elec-
mosynis dandis in parabola de diuite
& Lazaro copiosius, si Dominus de-
derit, tractabimus. Hoc nunquam no-
bis memoria excidere debet, quod non
sumus domini bonorum nostrorum,
sed solum œconomi & dispensatores,
quod de nostra dispensatione olim cog-
gemur rationem dare. Tabernaculum
enim hoc nostri corporis, non est per-
petuum sed caducum, ita vt non possi-
mus perpetuò hic permanere: ad æter-
na itaque tabernacula aspirandum est,
at ad ea peruenire facile poterunt, qui
eo suos thesauros præmittunt, hoc
quod etiam alibi satis docuit Christus,
&c. Nolite, inquit, vobis thesaurizare
in terris, vbi fures effodiunt, erugo cō-
sumit, tineæ corrumpunt: sed thesau-
rizzate vobis thesauros in cælo, vbi fur
non appropriat, vbi sacculi non vete-
rascunt, vbi erugo non consumit, vbi
tinea non demolitur, &c. Paulus porro
Apostolus ait: Nihil intulimus in hūc
mundum, haud dubium quia nec au-
ferre quid possumus. Habentes autem
alimenta, & quibus tegamur, hiis cō-
tenti simus. Nam qui volunt diuites
fieri, incidunt in tentationem, & in la-
queum

queum diaboli, &c. Sed videamus quæ sequuntur.

Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?

Solet subitade Christus vulgò iactatis sententiis uti, quæ cum notæ sint, vulgiquæ sententia non porro reticiendæ, tenacius hærent in simpliciorum cordibus. Sic certè nos iudicare solemus, sicut Christus hic loquitur: Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Certè in rebus vel priuatis vel publicis administrandis, nemo è vestigio ad altiora ascèdit, sed prius exploratus quæ dextrè se habeat in minoribus officiiis obeundis, post gradatim ad altiora prouehitur. Et in familia non creditur dispensatio rerum pretiosarum, nisi quis prius fidelè se declararit in rebus vilioribus. Et Paulus hac regula utitur in epistola ad Timothæum priori inquit: Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit: Sed ad propositum. Admonuit Dominus vt faciamus nobis amicos de Mammona iniquo, hoc est, vt res nostras comunicemus pauperibus & egenis. Iam qui nulla misericordia mouetur in pauperes, qui auaritiæ dediti sunt, laudat quidè humanitatè & misericordiã (quis enim hæc vituperate ausit?) porro adhortati ad eandem humanitatem præstandam, causificantur inopiã suam, dicentes se non illibenter velle pauperum subleuare inopiã, sed se destitutos copia, &c. Horum impio prætextui occurrit Dominus inquit: *Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, &c. Quasi diceret: Si modica substantia sic obsedit cor vestrum,*

2. Tim.

vt ne terentio quidem pauperi subueniatis, quid fieret, si magnam auri vim haberetis? Certè te ipsa comprobatis vos, simulatque ditiores effecti fueritis, longè tenaciores fieri. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis. Si in re iniusta fideles non estis, cui persuadebitur vos in re iusta fideles futuros? Diuitiæ nullius momenti sunt, fallaces sunt, non sunt quod audiunt, quod promittunt, præstare non possunt: Vos autem sic erga illas affecti estis, vt nihil de illis velitis perire. Quod si veræ essent, possessoremque suum sicut pollicentur bearent, bone Deus, quanto studio, cura ac sollicitudine illas prosequeremini? Etsi in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Hoc est, si neque ex alienis bonis benefacere vultis pauperibus: Quid faceretis cum substantia quæ vobis esset propria? Clarius dicam: Inuenies œconomos & dispensatores, quorum officium est iussu Domini vel familiæ, vel pauperibus dispensare: at illi sic auaritia obcæcati sunt, vt etiam iussi non dent, quod dare debebant. Iam si substantia ipsorum dispensatorum propria esset, quid putas facerent? Certè nemini quicquam darent: Sic & diuites huius sæculi re ipsa expertiuntur, quod non sint domini & verè possessores bonorum, neque enim possunt hæc secum hinc auferre: sed nihilominus parcissimis illis vtuntur, nemini quicquam communicant: Iam si certo scirent se hic perpetuo futuros, sequerentur se posse bonis suis spoliari, certè ne mica quidem panis mendicum dignarentur. Certè videmus multos diuites sic auaritiæ deditos, vt dispensationem suorum bonorum vsque ad vltimum spiritum differre nõ dubitent. Sed pulchrè, nec minus pie Lucia illa castissima matri suæ dicebat: Non satis

satis Deo charus est, qui illi hoc dat quo ipse perfrui non potest: sed si tibi vis gratum esse Deum, hoc illi da, quo tu poteris uti. Nam quod das moriès, hoc ideo das, quia tecum ferre non præuales: Viuens ergo & salutè corporis tui tenens, da Christo quod possides, &c. Quæ hic fortè desiderantur ad disputationem de negotiatione talentorum reseruemus.

Nemo seruus potest duobus dominis seruire, aut enim vnum odiet, & alterum diliget: aut vni adhaerebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire & mammonæ.

Non desunt fortè, qui nihil minus sibi videntur esse Christiani, etiãsi peccantæ student, suamque fiduciam in illa ponunt. At his dicit Christus, quod iam audiimus: Quia nemo potest duobus dominis seruire. Vix enim inter illos homines sic conuenit, vt vnus seruus duobus dominis satisfacere possit suo obsequio, sed alterutro cõtempo, cogitur vni adhaerere. Porro Christus hoc loci non loquitur de duobus dominis hominibus, sed quos dominos velit manifestat, inquit: Nõ potestis Deo seruire & Mammonæ. Hii enim duo domini nullam secum habent conuentionem, minus quàm lux cum tenebris: diuersa itè habent præcepta, vterque zelotes est, vterque sibi soli inseruiri vult, nullumque patitur consortem. Deus vult vt sibi seruias, se diligas ex toto corde, ex tota anima, &c. Hoc idem ius in te vendicabit Mammon, si modo huic tete addixeris, ideoque impossibile est vt vtrisque ex voto inseruias. Proinde qui putat se posse & in Deum & in diuitias fluxas pie sperare, semetipsum seducit, Deumque mendacii arguit. Sed pauca de vtriusque domini præceptis disseremus. Nullus quantumlibet dominus adeo crudelia & indigna præcipit atque Mammon. Incassum, inquit, &

sine causa confunde animam tuã, Deum offende, ignora naturam ipsam, siue pater, siue mater, omni verecundia desposita, te aduersus illos instrue: tu cor acerua, tu rape, tu fraudas: Cura vt tu habeas, nihil moueare, etiam si alii funditus pereant, &c. Aurum collige, non vt eo fruaris, sed vt serues vt maiore cruciatu torquearis. Eito, inquit, vigil, omnes habe suspectos, & seruos & amicos. Si pauperem videris fame desiderare, ne misereare. Huiusmodi nec his minora Mammonæ sunt præcepta, Deus verò omnino contraria præcipit: Amicus esto omnibus, inquit, sis bonus, sis modestus, neminem offendas: opem egèribus feras, noli rapere, noli alicui molestus esse, omnibus benefacere stude, & si qua sunt similia. Ex his ergo facillè apparet, quod nemo possit talibus dominis ex æquo seruire. Sed de hoc nonnihil diximus in Matthæo nostro.

Audiebant autem omnia Pharisei, qui erant avari, & deridebant eum.

Vide impudentiam Phariseorum qui non verentur sapientiam ipsam Dei irridere. Sed hic est genius impiorum, vt verbum Dei, quod impugnare non possunt, in fabulam vertant. Et tales illafores etiam nostro seculo inuenire licebit, quibus verbum Dei lusus est. Avari Pharisei irrident Dominum, quia contra auaritiam prædicabat: Sic etiam apud nos cõtingit, si admonuero aliquem ne plus æquo curet diuitias, sed iactet omnem suam curam in Dominum, statim respondebit, scilicet ego sic supinus expectabo Helicæ coruum, &c. Et si quis contra ebrietatem, ab ebriosis contemnitur: si quis cõtra superbos, hii rursus concionatorem irrident, & sorditiem obiciunt. Totidem de aliis peruersis hominibus dictum esse volumus.

Et ait illis: Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autè nouit corda

corda vestra. Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

Ex his apparere videtur, quo noie Pharisæi Iesum irriferint, nimirum, quod Pharisæi sibi metipsis tam iusti videbantur ac probi, vt nihil opus haberent hac Christi doctrina. Ac si dicerent: Hic egregie scilicet concionatur, ac videtur sibi nescio quam nouam ac cælestem doctrinam adferre. at nobis hæc doctrina neque noua, neq̄ incongnita est: sed quod ille docet, nos iam olim & docuimus verbis, & exemplo nostro exhibuimus. Ad hæc ergo Pharisæorum superbas cogitationes, respondet Christus inquitens: Vos estis, ô Pharisæi, qui iustificatis vos, hoc est, pro iustis & probis viris vos venditis coram hominibus, qui scilicet solum opera vestra, non corda vestra vident: Deus autem nouit corda vestra, nouit cogitationes vestras, nouit hypocrisin vestram. Videtur autem egyptica hæc esse oratio: quæ sic complenda fuerat: Deus autem nouit corda vestra, & vos non iuxta externam laruam, sed iuxta corda vestra iudicaturus est. Iam sequitur: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Sensus est: Homines quidem quos vident externam habere sanctimoniam, verbisq̄ & factis neminem offendere, eos sanctos ac iustos iudicant, quicquid tandem in corde celent: at Deus externam illam sanctimoniam, nisi in corde radices egerit, porro abominatur, nec quicquã abominabile magis est apud Deum, quã hypocrisis, & impia illa simulatio. Hinc Iob ait: Simulatores & callidi prouocant iram Dei. Et verè dicit. Deus enim ex ipsis animi bonis æstimat hominem, solumq̄ intuetur corda nostra. Atque is demum diues est, qui apud Deum diues est: is iustus est, qui apud Deum iustus est. Obseruandum itaque, quænam sit potior iustitia, nimirum interna, hoc est, cordis, quam impii simulare possunt, habere

Cap. 36

non possunt. Externam autem iustitiam impii, infideles, Iudæi, imò simiæ imitari possunt. Sed audiamus reliquum sermonem Domini.

Lex & propheta vsque ad Ioannem. Ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.

Vide quã copiosè descripsit nobis D. Lucas Christi responsonem, irisonem autem Pharisæicam vix significauerit. Amant enim Euangelistæ conscribere potius quæ digna sint imitatione, quã quæ sunt vituperio digna. Vnde & nos discere oportet, vt magis amem⁹ referre piapiorū dicta, quã impiorum blasphemias. Hæc cõtra delatores dicta sunt. Iam quam consequentiam hæc Domini verba de lege & prophetis habeant cum superioribus, demonstrandum est. Pharisæi non operatores, sed simulatores iustitiæ erant, ceu paulò antè dictum est, & sibi miris modis placebant de legis impletione, Christum autem, vt legis transgressorem calumniabantur. Adde, Christus hoc loci contra diuitias, imò contra auaritiã instituebat disputatione: quã cum nõ libenter audirent Pharisæi, obiciebant haud dubiè Christo diuites veteris testamenti, & promissiones temporalium bonorum in lege factas. Ad hæc itaque pertinet, quod Christus hic dicit: Lex & propheta vsque ad Ioannem, scilicet habuerunt locum suum. Quasi dicat: In lege quidem & prophetis temporalia & corporalia bona promissa sunt, & lex & propheta implendæ fuerunt, vsque ad Ioannem Baptistam. At tempus hoc iam alia postulat. Ioannes Baptista nullam facit temporalium bonorum mentionem, non pollicetur terrenam substantiam, sed regnum cælorum. Nihil præcipit de sacrificiis taurorum, ouium, vel hircorum, nihil de possessione terræ Chanaan, &c. sed ait: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cælorum. Quæ videntur temporalia

poralia sunt, ait Paulus, quæ autè non videntur, æterna sunt. Inuisibilia ergo pollicetur Ioannes, non visibilia. Iam vbi maior merces promittitur, ibi etiam non immeritò maior exigitur labor. Lex & propheta suum locū suo tempore occuparunt, haud iniuria, nimirum vsque ad prædicationem Ioannis Baptistæ. Ex eo tempore euangelizatur & annunciat regnum Dei, & omnis in illud vim facit. Quid sibi hoc vult: Omnis in regnum Dei vim facit. Ad tacitas Pharisæorum cogitationes videtur esse responso. Cogitarunt nimirum: Prædicet Ioannes, quã diu velit de pœnitentia, & de regno cælori, certè habebit paucos discipulos. Neque enim sic stupidus est populus, vt spem pretio emat, vt inuisibilia visibilibus præponat, &c. Ad hoc ergo Christus: Ne putetis, ô Pharisæi, Ioannis prædicationem frustra fieri, nec esse qui regnum Dei quærant. Quilibet enim audita Ioannis conclone, vim facit in regnum Dei. Et sicut nos Germanicè dicimus: Man stelt mit gyvalt dar nach. Etiam si desint Pharisæi, tamen satis bonus numerus est eorum, qui vi quadam irrumpunt, nihil non faciètes, vt possint digni esse qui ad regnū Dei admittantur. Certè magna violentia est semetipsum abnegare, animã suam propter Christum odio habere, parentes, filios, vxorem, præ Christo cõtemnere, inimicos diligere, pro inimicis intercedere, &c. Hoc autem multi faciunt, vt quod Ioannes euangelizat, accipere possint. His opinor Christi sententiã satis explicitam.

Facilius est autem cælum & terram præterire, quã de lege vnum apicem cadere.

Et hac sententiã calumniã Pharisæicam refutat. Cùm enim dixisset Christus, legem & prophetas vsq̄ ad Ioannem durasse: ne illi dicerent: Ergo tu præuaricaris legem, & alios, eadem vt faciant, doces? Respondet: Nõ sum

præuaricator legis, nec possibile est, vt non impleatur quod in lege scriptum est: Facilius est autem cælum & terram præterire, quã de lege vnum apicem cadere. Sic apud Matthæum dicit: Nõ veni soluere legem, sed adimplere. Amen dico vobis, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Ergo quicquid in lege & prophetis prædictum est, hoc vtique implebitur. Ac non solum in lege prædictum est, & in prophetis, quod Pharisæi externè faciiebant, de cæremoniis, victimis, & festis diebus loquor, sed etiam prædictū fuerat, hæc non perpetuò permansura: hoc quod Paulus copiosè in Hebræis suis docet. Quicquid ergo vel Christus vel Ioannes docet aut facit, hoc ipsum futurum esse, iam olim prædixerant prophetarum oracula. Ergo qui hoc ipsum facit, quod lex faciendum præscripsit, is non potest legis transgressor dici.

Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissa à viro ducit, mœchatur.

Vel hac vnica sententiã testatum facit Christus, se non soluere, hoc est, transgredi legem, sed potius hanc reuocare ad suam puritatem. Puritas enim legis, imò ipse legislator voluit, vt quod Deus semel coniunxerat, homo nunquam separaret: Et homo relinqueret patrem & matrem, & adhæreret vxori suæ: nec voluit vt vir dimitteret vxorem suam, & alterã duceret: nec voluit, vt dimissa alio nuberet: at Iudæi eò crudelitatis venerunt, vt si quid maculæ inueniretur in vxoribus suis, vatiniã odio ipsas prosequeretur, aut porro interficerent: qua dere in Matthæo nostro disseruimus. Cùm igitur Christus hanc legem de coniugio adfert, ostendit quãti faciat legem, quam non vult negligi vel contemni, sed potius ad viuum impleri. Hac autem

tem

tem lege explicata, Pharisei facile intelligere potuerunt, quam longè essent ipsi à vera legis implectione, cum tamè nusquam non inuisissent Christum neglectæ legis. Sicut enim lex de matrimonio suam puritatem habet, quæ tamen à Phariseis multis impuris glossis obducta fuit: ita & aliæ leges suam puritatem habuerunt, quemadmodum hoc ipsum Christus in Matthæo explicat, proluxa illa concione in monte habita, &c. Porro quoniam Dominus hoc loci de matrimonio verba facit, conueniebat quidem verba facere de illo: at quoniam in Matthæo & Corinthiis nostris multa super hoc adnotauimus, hic nō lubet quicquam repetere.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide.

Admonuerat in superioribus nos Dñs, vt faceremus nobis amicos de māmōnā iniquitatis, hoc est, vt humani & benefici effemur erga egentes: sed Dñi sermonē Pharisei qui erāt auari, interruperunt. Postquā ergo horum malitiam retudit, cœptum sermonem profequitur, apertissimo exēplo ostendens, qualis & quāta pœna maneat eos qui nulla in proximos mouentur misericordia. Cæterū quod hic Dominus refert, siue historia sit, siue parabola, nam de hoc doctorum variant sententiarum, nihil nos remorabitur: sed suffecerit nos scire, qua de causa Dñs hanc siue historiam, siue parabolam produxerit. Homo quidā erat diues, inquit, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Habes testā, vt ita loquar, huius historiarum, iam accipe nucleū. Homo quidā erat diues. Vide primo oīm, quod diuitis huius nomē nō exprimitur à Christo, quod tamen mundo non potuit esse absconditū. Solet enim mundus curiosus expiscari diuitū nomen, q̄ pauperū. At Christus ignorat diuites, q̄ in ipso non ponunt

Vide
Irenæū,
lib. 4.
cap. 4.
Vide
August.
de rēm.
ser. 227

suā fiduciam. An nō mundus solet suspicere purpuratos illos magis, q̄ mendicos? Si quē videmus magna vestitum pōpa incedētem, qui nobis incognitus est, statim diligenter inuestigamus, sedulo sciscitamus, quisnam & vnde sit. At si decē videris mendicos, horū nomen, patriā, genus nihil moraris. Ergo quod Christus hoc loci nomen diuitis exprimere noluit, ideo factū putamus, vt doceret nos non curare q̄ diues alius quis sit, sed quā iustus. Hac de re etiā D. Iacobus seuerissimā habet obiurgationē. Si introierit, inquit, in conuentum vestri vir annulū aureū habens, in veste candida: introierit autē & pauper in sordido habitu, & intendatis in eū qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic bone, Pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne iudicatis apud vos metipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarū? Habes testā quare tacuerit nomē diuitis. Homo quidam erat diues. Diues erat, inquit Christus, non raptor, non scenerator, non fur, &c. vt intelligas illum iusto titulo possedisse diuitias. Induebatur purpura & bysso. Audis in quem vsū sum verterit diuitias suas, nimirum in luxum vestitus. Sicut enim alibi cōmendatur Baptista de simplici vestitu, ita & hoc loci vituperatur diues de nimis molli & pretioso vestitu. Vnde discimus, non omnino nihil referre, quibus induaris: natura necessitate contenta est, non ambit vel prætoriosa vel superflua. Et ex præsentī lectione occasionem habemus totis, quod dicitur, velis ac remis inuehendi in pessimum hunc vestitum luxum, qui totus nostram Germaniam sic occupauit, vt vix alio scelere magis simus exteris lusui. Sequitur. Et epulabatur quotidie splendide. Alius diuitiarum abusus hic describitur, nimirum quod diues nō subinde, sed quotidie splendide epulatus fuerit, & sicut

in

in vestiendo legem necessitatis transiit, ita & in cōuiuando. Obseruent hic qui se putant nulla culpa dignos, quod splendide vel vestiuntur, vel epulantur. Ego iam nolim hanc mouere camerinam.

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, et nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.

Hic habebat diues ille epulo in quē esset beneficus, & cui suas communis caret diuitias. Bisariam enim malè administratur diuitiæ, videlicet, cum das vbi dare non conueniebat: & cum retrahis manum, vbi porrigenda fuerat. Diues nō debebat bona sua in luxum vertere, sed potius his ipsis egenorum subleuare inopiam: atqui omnia vertit in luxum, & interim miseros negligit. Sed tu vide, quā egregiè nobis depingat Lazarum Christus, sic vt diues ille nullam possit prætexere excusationem. Singula itaque examinanda sunt. Lazarus mendicus est, non opulētus, vt alienis sumptibus non egeat. Iacet ad ianuā diuitis, vt hic nō possit dicere se nō vidisse Lazarū. Adde, nō stat, sed iacet ad ianuā diuitis, non ex pigritia, sed quia plenus erat vlceribus. Non vnicū tantū vlcus habebat, sed quā plurima, ne putes diuitem erga validum mendicantem tam immisericordem fuisse. Tertio, Lazarus non magnum thesaurum petit, quo non carere possit diues: non petit vīna, qui mos mendicorum huius seculi est, vt putres fuisse bibulum: sed petit micas panis, & tales micas, quas aliās patimur de mensis cadere. Quarto, nemo illi dabat: vt intelligas familiam & liberos per omnia diuitem referre dominum. Si enim consueffet dominus tubere famulos, vt curam haberent egenorum: nequaquam tam miserabilem neglexissent hominem.

Quinto, canes veniunt, & lingunt Lazari vlcera: vt intelligas Lazarum benigniores habuisse canes, quā homines. Ex his, opinor, intelligis miseriam Lazari, hucerosi illius mendici, qui in tanta egestate positus, cogebatur luxum illius diuitis videre, quod procul dubio dolorem dolori adiciebat. Interim bonus Lazarus patienter expectat elemosynam: neque in tantis malis blasphematur, nec conuitiatur, nec incessit luxum diuitis, nec huius condemnat inhumanitatem, neque tandem Dei prouidentiam reprehendit, sed patienter suam sortem fert, expectatq̄ Dñi misericordiā, quam nec frustra expectauit. Sic enim continenter sequitur:

Factum est autem, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abraham.

Videmus hic Dei magnam bonitatem, qua prior est liberare afflictos, quā ad tartara mittere impios. Sic apud Matthæum prius dicit pius Venite benedicti patris mei, & postea impiis: Discedite à me maledicti in ignem æternum. Sic hoc loci primum hinc reuocat miserum Lazarum, huiusque miseriarum finem imponit: post tandem diuitem inhumanū ad tartara mittit. Factum est, inquit, vt moreretur mendicus. Statutum est enim hominibus semel mori. Semel moriendū nobis, siue medici siue diuites simus: sed felices sunt qui post mortem in Abraham sinu bene collocantur. Sed vide miram terri commutationem. Qui in præsentī vita non habebat qui sibi daret micas: quem diues non fuisset dignatus vel nutu oculorū, hic tanti fit à Deo, vt nō ab vno tantum angelo illū efferri faciat, sed à multis angelis. Neq̄ enim dictū est Lazarū ab angelo deportatū, sed: factū est vt moreretur Lazarus, & portaretur ab angelis in sinū Abraham, hoc est, in vtrā quietē, in eā gloriæ spē in qua Abraham

o o hant

ham sustentabatur, & cum Abraham filius, sicut Cyrillus ait, collocatus est. Quid Abraham finis, ait D. Gregorius, nisi secretam requiem significat patris? de qua veritas dicit: Multi venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno Dei: filii autem regni efficiuntur in tenebras exteriores. Non igitur est opus ut multis disputemus de sinu Abraham, de limbo patrum, & id genus alius, quæ curiosos quidem faciunt, non pios. Sententia Christi est, ut restetur Lazarus mendicium à summa miseria deuenisse ad magnam felicitatem illam qua Abraham cum reliquis piis fruitur. De habitatione diuitis iam sequitur.

Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno.

Mortuus est Lazarus, mortuus est & diues. Ille in sinu Abraham portatur, hic vero in infernum, in locum nimirum tormentorum. Scriptum enim est: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Mors autem peccatorum pessima, sicut idem Psalmista testatur. Neque hic exponit Dominus, quanta funeris pompa ad sepulchrum delatus sit diues, neque quo contemptu relictus fuerit cadaver Lazari: per hæc enim neque laudamur, neque vituperamur apud Dominum. Satis est hic audire diuites etiam debitores esse mortis, ut cunctis hic splendide viuunt, ut cunctis gloriantur, ut cunctis sperent in diuitiis suis. Sed audi quæ sequuntur.

Eleuans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, et Lazarum in sinu eius.

Hæc nimirum diuiti ad cumululum tormentorum cedunt. Ante Lazarus iacebat ad ianuam diuitis, ut huius contempleretur luxum, indeque maiorem haberet tentationem: iam diues in inferno, & in tormentis est, & permittitur videre Lazarum in sinu Abraham, ut videat qua gloria semetipsum suo luxu, suaque inhumanitate spoliauerit. Et quod Lazaro sua tribulatio probe sit compensata.

Et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

Et ipse diues clamans dixit. Quare clamans? Quia magnæ poenæ magnam vocem reddebant. Sed quid clamare quid petit? Pater Abraham. Vocat Abraham patrem, cuius vestigia si, dum erat in viuis, imitari voluisset, nulla necessitate iam vrgeretur Abraham inuocare. Abraham enim nullum contempsit pauperem, sed magna obseruatione curauit, ne quis ipsum præteriret non refocillatus. Diues itaque frustra Abraham vocat patrem, cuius noluit per imitationem esse filius. Miserere, inquit, mei. Non habet quod obiciat debitum, ideo misericordiam quaerit. Atqui dictum est: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et Iacobus, Iudicium, inquit, sine misericordia erit ei, qui non fecit misericordiam cum proximo suo. Et rursum scriptura dicit: Qui obturat aures suas, ne audiat pauperem, & ipse clamabit, & non exaudietur. Diues autem ille nulla motus est misericordia erga Lazarum, ideoque & ipse iam frustra implorat misericordiam, sicut audemus. Sequitur, quam misericordiam velit. Et mitte, inquit, Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quam rectè, o bo-

ni, psalmographus cecinit: Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cum interierit, non sumet omnia secum, neque descendet cum eo gloria eius. An ne vera hæc esse, diues de quo iam loquimur, satis arguit? Qui prius indutus fuerat purpura & bysso, iam circumdatur flamma, & qui epulabatur quotidie splendide, iam ne guttata aquæ habet. Et vide rursum conscientia morsum. Qui in vita sua denegarat

Psal. 57.

rat Lazaro micæ panis, ille iam non audet petere calicem aquæ frigidæ. Vtinam hæc ex animo considerarent diuites huius seculi, utinam saperent, & intelligerent, atque nouissima prouiderent. Ecce, inquit alius psalmus, homo qui non posuit Deum adiutorem suum: sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum.

Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

Matt. 5.

Luc. 6.

Beati qui lugent, ait apud Matthæum Christus, quoniam ipsi consolabuntur. Et in superioribus Lucæ nostri audiuius Christum dicentem: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis: & vos qui nunc ridetis, quia lugebitis & flebitis. Audis hic diuitem primum ridentem, sed postea plorantem. Recepisti, inquit, bona: nunc vero cruciaris. Audi Lazarum in presenti plorantem, postea vero ridentem. Lazarus in vita sua recepit mala: nunc autem consolatur. Entimvero hæc Abraham sententia nunquam obliuioni tradenda est à nobis, siue felices hic fuerimus, siue infelices. Felicibus, hoc est, quorum res in presenti prosperæ sunt, terrori sunt hæc verba: his autem quibus fortuna semper aduersa est, consolationi sunt, si modo in tribulationibus & aduersitatibus patientes fuerint. Non abhorret à presenti textu quod apud Esaiam Dominus loquitur: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis, ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini, &c.

Esa. 9.

Et in his oibus, inter nos et vos chaos magnū firmatū est, ut hi qui volūt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare.

Non est necesse ut hac in parabola plusquam necesse est, curiosi simus, ideoque simplicissime omnia expediemus, curiosas & superstitiosas quaestiones aliis quibus magis vacat curiosa tractare, quam nobis,

relinqueres. Nihil itaque hic à nobis expecteris de loco inferorum, de voluntate vel beatorum, vel reproborum; sed hoc dicimus ex tota hac narratione, siue hæc parabola fuerit, siue historia, hoc liquere certo, Diuites auaros & immiseris cordes post hanc vitam frustra ambire vel Dei, vel diuorum misericordiam & beneficentiam. Sic enim certo firmatum est Dei iudicium, ut electi nunquam pereant, reprobis nunquam ad beatorum felicitatem perueniant. Tu porro hic rursum vide, quam immutatus fuerit animus diuitis, sed prorsus infelicitate. Sequitur enim.

Et ait: Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut restetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

Scilicet eum iam vis in domum patris tui mitti, quem olim vix patiebare ad ianuam domus tuæ iacere. Sed quare timet fratrum suorum aduentum? Haud dubie verebatur se habiturum socios poenarum, quos nouerat se habere imitatores epularum, auaritiæ, immisericiordiarum, &c. An vero hoc anteuertere voluerit diues ex fraterna dilectione, vel ex timore grauioris poenæ, quam ex conspectu fraterni cruciatus habere potuit, quid opus est multis quaerere? Cur non in viuis existens diues, viuos & conuiuantes fratres melioris vitæ admonuit? Sed sero sapiunt Phryges. Voluit autem Dominus hac diuitis misera petitione ostendere, quod ipse diues in propria conscientia agnouerit se merito condemnatum, & fratres suos certo damnandos, si à consueto luxu non abstinerent. Quod si hoc de fratribus diuitis sentiendum, quid de aliis qui eodem inhaerent luto?

Et ait illi Abraham: Habent Moysen & prophetas, audiant illos.

Nihil, inquit Abraham, necesse est hac gratia Lazarum auocari à quiete sua: fratres tui si voluerint esse frugi, habent quæ in suis libris illis loquatur. Hoc responsum non existimemus soli diuiti datum, sed etiam nobis, quod nunquam non sanis admonitionibus opus

habemus. Habemus & nos Moysen, habemus prophetas, habemus in quo excellimus Iudæos, vniuersum noui testamenti volumen: tales monitores oportet vt audiamus. In hoc enim nobis relicti sunt, non vt tantum videamus, legamus, audiamus, sed etiam vt obediamus. Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ait Apostolus noster Paulus.

Ait ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, poenitentiam agent.

Hic diues ex se metitur etiam fratres suos: & quia ipse verba Dei ex prophetarum scriptis audire recusauerat, de fratribus suis meliora sperare non audeat: existimatque plus valituram admonitionem alicuius rediuiui, quam si in numeros audierint concionatores. Obseruandum tamē ex hac narratione, quam obtinuerit apud Iudæos opinio de spiritibus mortuorum, apud viuentes de ambulantiis: & certē manifestior est res hæc, quam vt negari possit. Vt autem certi quid de illo dicamus, quare sic obambulent, quid illis tribuendum, ingenii nostri vires porro superat. Ecclesiæ iudicio, in eiusmodi arcanis melibentissimè & securissimè submitto. Sed iam iuuat audire Abrahamæ responsum.

Ait autem illi: Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Hoc certē in reliquis Iudæis cernere licuit, qui rediuiuum Lazarum occidere, magis quam illi credere maluerunt. Et Christo à mortuis reuocato quot & quantum Iudæi crediderint, notius est, quā vt referri debeat. Ad Christum in cruce pendentē clamabant: Si filius Dei est, descendat de cruce, vt videamus & credamus. At qui maius est miraculum, maiorisq; virtutis argumentum, de sepulchro ex mortuis resurgere, quam de cruce descendere. Sic etiam certiora sunt diuinæ scripturæ

testimonia, quam quæ ex mortuorum spiritibus ad nos deferuntur. Hinc alibi scriptura, non ignorans quam incerta & dubia sint mortuorum responsa, nos præmonuit, inquit, ne quæramus à mortuis veritatem. Rectè ergo respondet Abraham: Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Hoc & nos de vniuersis huius seculi filiis dicimus, qui cum nō credant infallibili scripturæ diuinæ, haud dubiè nunquam credituri sunt minoribus argumentis. Et tantum de hac narratione. Qui alibi legorū delectatur, quærat Ambrosiū, & hoc copiosiore Theophylactum. Dominus noster Iesus det, vt æquis animis perpetuò suscipiamus quæ salutis nostræ conferunt, quæ gloriam ipsius prouehunt, Cui laus & gloria in seculorum secula. Amen.

CAPVT XVII.

ET ait ad discipulos suos: Impossibile est vt non veniant scandala.

Licet non putemus Christi verba & facta, eo quo facta sunt ordine, ab Euangelistis conscripta esse: tamē multis in locis non difficulter verborū & factorum ordinatissimam consequentiam inuenire licebit. Igitur si quæras quomodo hæc Domini verba cū præmissa historia cōueniant: & quomodo alterū alteri cohæreat, rē sic, inuocato Christi auxilio, expediemus. Cū in superioribus disputaret Christus seruator noster cōtra auaritiā, audiētes hoc Pharisæi & sacerdotes, qui & ipsi auari erāt, deridebāt eū: quo noīe, nō dudū est quā multi fuerint scādalizati, hoc est, ab suscipiēdo euāgelio remorati. Hoc velim sic intelligeres: Si principes Iudæorū, summi sacerdotes, & quotquot apud illos alicuius noīs erāt, Christo credidisset, & ad hūc populū adduxisset, certē maiore cū fructu cecidisset semē verbi Dei. Iā verò cū nusq; nō Christo exhibent obstreperos, nunq; non illū calumniantur, quis non credet multos propter

propter eos à Christo recessisse. Poterat enim turba cogitare, primores illos nunquam Christo reluctaturos, si recta via incederet. Quantum enim illorum principum autoritas apud plebeios valuerit, ex eo apparet, quod postea populo persuaserunt, vt Barrabam erepto, Iesum perderent. Et adhuc nostro seculo multis errandi occasione præbet magnorū, & iuxta huius mundi æstimationem, sapientissimorum virorum, ab Ecclesia catholica defectio. Nec obscurum est, quantum valeat ad simpliciores mouendos, maiorum exempla, siue de rebus sacris, siue prophetis loquamur. Exempla notiora sunt, quam vt opus sit in mediū multa referre. Quam igitur principes illi sacerdotum, pharisæi, & alii eius generis impij, sua malitia impediret cursum euangelij, voluit Christus ipsos admonere, quod impunè non fecerint: ideoque hanc de scandalis disputationem instituit dicens: Impossibile est, vt non veniant scandala. Scholastici interpretantur Scandalum, factum aut dictum minus reatum, quod præbet alteri occasionem ruinæ culpabilis, seu peccati. Sic ergo ille scandalum ponit, qui alii occasio est alicuius mali. Scandalum verò accipit, qui dicto vel facto alterius cōmōtus, dicit vel facit quod nec dici, nec fieri debuit. Ex iam præmissis negotium explicabimus. Pharisæi cum Christo reluctantur, scandalum obiciunt miseris plebeis, quoniā illi in causa sunt, quo plebei Christo minus credant: imitantur enim exemplum superiorum, sicque accipiunt scandalum, hoc est, offendunt, nec progrediuntur in via veritatis, &c. Porro scandalizatur, & scandalizant, hoc est, offendiculum & ponitur & accipitur multipliciter, ideoque de toto negotio prudenter & distinctè agendū est. Quod iam diximus, oīm aupertius est: cum scilicet quis aliorū malitiā imitatur, vel sciens, vel ignorans, & inde peccatum incidit. Iam verò ob-

seruandum & hoc. Sunt qui aliquid dicunt vel faciunt malè, quo tamen non sunt quenquam offendi: hi leuius peccant. Sunt autem qui ex destinata malitia, suo pessimo exemplo, alios seducere laborant: hi grauissimè peccant. Loquendum est & de illis, ex quorum benedictis & benefactis alij scādalizantur. Sic Iudæorum primores scandalizabantur, in liberrima illa Christi concione, apud Matt. xv. Sed Christus malitiosorum offendiculum susque degeferabat. Neque enim in hoc concionabatur Christus, vt quæquam offenderet, sed vt omnibus veram pietatem ostenderet, & in quibus summa pietas sita esset, efficacissimis argumentis doceret. Quod autē Pharisæi offendebant, propriæ malitiæ erat, non alienæ importunitatis. Neque ignorabant Pharisæi, Christum verè dicere, sed malebāt suam auaritiā, quam Dei gloriā obtinere. Possimus, imò & debemus etiam hoc adducere, quod prudenter agendum est, ne etiā benefactis vel benedictis nostris abutamur ad fratrum offendiculū. Accusat D. Paulus Romanos suos, quod libertate euāgelica, quā tamen ab ipso didicerāt, in fratrum offendiculū abuterentur. Et alibi dicit: Oīa mihi licent, sed nō oīa expediunt. Et Christus suos admonuit, ne sanctū daret canibus, vel margaritas spargeret ante porcos. Verum in huiusmodi sinuosis negotiis, nullus potest certus modus prescribi, nisi vt quātū in nobis est, oīm salutē oībus modis pmoueamus, oīs iuuemus, nemini obsumus, oīs autē cōmodo simus. Iā ad cōtextū nos vertimus. Impossibile est, inquit Christus, vt non veniant scandala. quomodo est impossibile? Nunquā abbreviata est manus Dñi: Et volūtati eius quis resistet? Bona verba, quæso. Nō disputat Dñs, quod apud Deū vel possibile, vel impossibile sit: sed loquitur quid ex præsentis regni statu necessario consequatur. Breuiter, si consideremus hominū malitiā, & quod ex

corruptione naturæ nostræ proni sumus ad quæuis mala, certè cogimur dicere, necessario futura scandala. Nemo enim est, qui nō sua quærat, q non sibi melius velit, q̄ alteri: q non sua cōmoda quærat etiā cū pximi incōmodo: & ideo necesse est venire scandala: sicut necesse est scilicet ex putrefactiōe aeris gnrari pestē. Si in sua bonitate permāssisset humana natura, nulla nobis formidanda forent scandala. Si enim absolutè & simpliciter necessarium esset venire scandala, non comminaretur Dominus tam grauitè ei qui scandalarum autor est. Sequitur enim:

Væ autem illi per quem veniunt. Virilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiciatur in mare, quam ut scādalizet unū de pusillis istis.

Quod hic Dominus ait: Væ autem illi, &c. & condolentis est, & comminantis. Condolet enim homini, qui sibi metipsi causa perditionis existit. Et ut ipsum à malo cohibeat, comminatur, prædicatque, quàm graue subiturus sit pœnam, nisi vitauerit scandalum. Quod enim de mola asinaria dicit, in hoc dicit, ut ostendat, longè grauius Deum vindicaturū scelera, quàm in præsentī mundo fieri solet. Nulla enim comparatio est, inter pœnā præsentem, temporalem scilicet, & inter pœnam futuram, hoc est, æternam. Et hoc mihi videtur Dominus præcipuè voluisse præsentī collatione significare. Quidam locunt hunc sic enodare solent, ut sit sensus: Tolerabilius esse hic puniri pro dato scandalo, quàm futuram subire pœnam. Quasi Deus in futuro eos non puniat, q̄ ob mala facinorosa à mūdi magistratu puniuntur in hoc seculo. Ego super hoc negotio nihil temerè affirmauerim: & malim aliquantulum hic hære, q̄ temerè quid pronunciare. Hoc nobis suffecerit, si intellegamus eū apud Deū grauisimā manere pœnā, qui alteri peccati vel intentus aliquā præbet occasiōē. Quod

verò addit, illū rā graue manere supplicium, qui scādalizauerit unum ex pusillis istis, videtur mihi pusillorum nomine intelligere cōtēptissimos ex suis. Sicut alibi dicit: Quicquid enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ut sit sensus: Inultū non sinā, si vel minimū ac cōtēptissimū ex meis offenderitis: rātū abest, ut vobis parcā, si electū aliquod spiritus mei organū offenderitis. Ad dā & hoc, Si impune nō feret, q̄ vel vnicū tantū hoīem offendit, quid illi expectandū, q̄ magnā turbam secū in exitium trahit. Sequitur:

Attēdite vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illū. Et si pœnitentiā egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die cōuersus fuerit ad te dicens: Pœnitet me, dimitte illi.

Quod dicit: Attēdite vobis, & ad superiora, & inferiora referri potest. Omnino em̄ prouidenter dispiciendum & cauendū, ne alicui offendiculo simus. Quod tñ vix in totū nos effugere dabitur. In multis em̄ offēdimus oēs. Diligēter itē puidendū, ne patiamur odiū vel inuidiā in cordibus nostris radices agere: rā latenter em̄ & callidè se nobis insinuāt, ut etiā ignorātibus nobis, aut nō probè considerātibus, totos nos interdū occupauerint. Sed examinemus verba Christi: Si peccauerit in te frater tuus, inqt, increpa illū. Hoc est, si frater tuus, vel dicto vel facto te offēderit, noli reddere talionē, noli cogitare de vindicta, sed increpa eū, hoc est, doce q̄ malè egerit, q̄ longè à Christiana dilectione recesserit, q̄ præter meritū te læserit. Et si pœnitentiā egerit, hoc est, si peccatū agnouerit, & ipsum tale qd designasse puduerit, dimitte illi. Nec semel vel bis tantū hoc inter fratres fieri debet, sed perpetuū. Quod si te vel septies in vno die offenderit, & admonitus ipsum pœnituerit facti, etiā septies illi culpā cōdonare debes. Apud Matth. hæc coptiosius descripra sunt. Sed scopus totius rei in hoc est, ne læsi rursum lædamus, magisq̄ nobis

nobis doleat damnum quod frater noster animæ suæ fecit, quàm plaga quæ corpori nostro infixit: Sicque arguamus, in nos peccantem fratrem, ut appareamus non proditores, sed curatores fratris nostri. Hoc si à nobis fieret, neque iræ, neque inuidiæ, neq̄ odii vllus apud nos locus esset. Diuus Apostolus noster Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola, inter cætera, quorū illos admonet, ait: Non vosmetipsos vlciscentes charissimi, vendate locū iræ: sicut scriptū est, mihi vindictā & ego retribuam. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones igneos cōgeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Dare locum iræ, est permittere Domino iudicandi facultatem, quam ei præripiunt qui vindictam aggrediuntur. Quare si Dei vices vlturpare nephas est, neque vindicare licet: quia sic Dei iudicio anteuertimus, qui has partes sibi seruatas esse voluit. Similiter etiam innuit Deum habituros vindicem, qui patienter eius auxilium expectāt. Vindex est enim Deus iniuriarum patientium. Sed nos hæc non cogitamus, sed odium & inuidia sic nos excæcant, ut nihil attendamus siue quæ nos siue quæ alios deceant. Immo tam delicati quidam sunt, ut ne duriusculum ferre à fratre velint verbulū: sed cōtinuo intempestiuè tumultuantur, cœlum terramque commiscentes, quum tamen ipsi interm nunquam cessent fratribus negotium facessere. Sed hoc ideo fit, quia non animaduertimus ad Dei maiestatem, nec cogitamus quantum debeamus fratribus nostris, sed perpetuo in hoc laboramus, ut quicquid nos vel institutum vel facimus, illud omnibus placere debeat. Enimuero Christus nō frustra dixit: Si peccauerit in te frater tuus, Admonere certè voluit eius, quod ipse Christus multa nobis donarit, do-

nec nos in fraternitatem hanc perduceret: Et quis grauaretur ignoscere fratri? Sequitur in contextu.

Et dixerunt Apostoli Domino. Adauge nobis fidem.

Non raro legimus in Domini Euāgelio Apostolis modicam fidem vitio versam. In Matthæi Euāgelio cum nauicula, tempestate maris agitaretur satis periculose, & Apostoli Dominū vellicarent quatenus sedaret tempestatem, obiurgantur à Domino dicente illis: Quid timidi estis modicæ fidei? Et cum Petrus super aquas ambulans timebat mergi, increpatur à Domino, Modicæ fidei quare dubitasti? Rursum cap. xvi. Quid cogitatis inter vos modicæ fidei quia panes non habetis? Et in Lucā nostro cap. viij. audiuimus Christū discipulis suis loquentē: Vbi est fides vestra? Sunt & alia loca in Euāgelio, quæ satis arguunt discipulos non satis fuisse confirmatos in fide, hoc est, nonnunquam vacillasse & dubitasse, nec perpetuū considerasse quem vel qualem secum haberet Dominum. Rectè ergo postulant sibi augeri fidem: Sed quomodo hæc cū superioribus cohæreant, videre operæ pretium est. Certè non potest satis eximi quantum valeat vera & efficacis fides, & quàm necessaria sit piis in hoc sæculo peregrinantibus. Quis enim, non habens fidem firmam, negliget huius mundi voluptates, quis effundet suas opes in pauperes, quis condonabit iniuriam fratri, quis de malè meritis bene merebitur, quis carceres, vīrgas, & mortem denique patienter suscipiet, nisi persuasissimum habeat se Deo curæ esse, omniaq̄ bona ac fœlicitia sibi apud Deū reposita esse. Huiusmodi encomia fidei in Hebræorum epistola, vbi Apostolus enumerat quæ & quanta & fecerint & passi fuerint sancti patriarchæ sola fide nisi. Iam ergo ad consequentiam textus venimus. Præscripsit Dominus seruator noster quā

faciles esse debeamus in condonandis mutuis offensis: & huius præcepta nemo impunè negliget. Iam quotquot secundum Adam nati sunt, & Adæ affectus induerunt (induunt autem ipsos quotquot ab illo nascuntur) non sunt animati ad condonandum tam facile, sed ad vindicandum facillimi, & supra modum propensi. Nulla autem re tales carnis affectus conteri & extinguere possunt, quam vera fide, qua nobis persuadetur regnum nostrum non esse de hoc mundo, tribulationesque nostras, quas in præsentia iniuste patimur, causam nobis fore summæ felicitatis. Cum igitur Apostoli toties audissent tam magna fidei encomia à Christo, & iam audirent quos affectus ab ipsis postularer, sibi metipsis diffidentes, Christum inuocant pro augmento fidei, dicentes: Domine adauge nobis fidem, nimirum ut quod à nobis extorgeris, fidelius præstare possimus. Iubes ut faciles simus in condonandis mutuis offensis: atqui non sufficimus nobis ipsis ut hæc præstemus, carnis affectus totis viribus repugnat, tu ergo Domine omnis boni author, qui solus potes mundum facere de immundo conceptum semine, da nobis auctiorem fidem, ut à te solo pendentes nihil faciamus quomodo vel quid molestiæ nobis præsens hic mundus inferat. Dicamus & nos cum D. Augustino ad omnia Christi mandata: O Domine, da quod iubes, & iube quod vis. Quid porro Christus ad suorum Apostolorum vota?

Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem sicut granum synapis: dicetis huic arbori moro: Eradicare & transplantare in mare: & obediet vobis.

Apud Matthæum ait: Dicetis moti huic, transi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Sed forte non vides quomodo hæc Domini responsio, ad petitionem discipulorum con-

ueniat. Satis probè, si modo negotium probè examinaueris. Apostoli ideo postulant sibi augeri fidem, quia persuasum habent magnam & penè ineffabilem vim fidei esse. Ut ergo hanc opinionem in discipulis suis confirmaret Christus, hæc respondit, ostendens quanta sit vis fidei, etiam si non sit perfectissima. Quæ enim collatio grani synapis, ad montem vel ad arborem morum? Hæc mihi plana videtur eius loci expositio, nec puto necessarium ad allegoricos diuertere sensus, scilicet quanta sit vis effectus spiritalis synapis, quæ arbor transplantanda, quis mons transferendus? Certum est, per translationem montium & arborum, Christum significare voluisse, rem quamlibet difficilem, imo naturæ impossibilè. Non quod oporteat fideles transferre montes vel arbores, licet & hoc possint, si gloria Dei vel charitas proximi hoc ipsum postularer. In cuius rei fidem legitimus in ecclesiastica historia, rupem quandam translatam precibus Gregorii Neocesariensis Episcopi, quæ rupes obstabat ædificandæ Ecclesiæ, &c. Locus est libro septimo Ecclesiasticæ historiæ, cap. xxv. Sed hæc pro præsentia loco. Sequitur.

Quis autem vestrum habens seruum arantem aut pascentem boves, qui regresso de agro, dicat illi statim, Transi & recumbe: & non dicat, para quod cenam, & præcinge te & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes? Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ imperauerat? Non puto.

Verba hæc iuxta historiam plana quidem sunt, sed quid ipsis verbis occultetur, quid Christus hac parabolica locutione intelligi velit, non omnibus obuiam putauerim. Certè qui seruum habet, non plurimum illi adularatur, non est ei admodum blandulus,

nec simulatque officium suum in agro perfecit continuo eum patitur delirari: Sed tam domi quam ruri cogitur seruus inservire domino suo. Et si etiã omnem diligentiam ostenderit, nõ tamen est vnde multum gloriatur: quicquid enim fecit ex debito fecit. Hæc certè secundum historiam ita habent. Ad institutum Christi autem sic accõmodamus, ni fallimur, nõ ineptè. Magna quædam præcepta hæctenus præscripsit Christus, & talia quæ carni nostræ admodum refragentur, ut sunt de abiicienda cura rerum temporalium, de sufferenda vxore quamuis difficili, de remittendis mutuis offensis, &c. At qui genius ille noster quem Adamo acceptum referimus, multum abhorret ab eiusmodi præceptis, omnisque iugi impatiens, semper veretur ne plus à se postuletur, item si quando vel modicum quid operatus fuerit, egregiè sibi placet, putatque spartam suã pulcherrimè exornatã. Ad hanc itaque arrogantiã retundendam Christus hoc paradigma adduxit, quo voluit significare, nos nihil magni fecisse, si etiam fecissemus quæcunque nobis à Deo mandata sunt, quod tamen minimè facimus. Sed audiamus Christum semetipsum explicantem.

Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus.

Ergo in hoc est totum negotiũ sitũ, ne de benefactis nostris gloriemur, nobisque plus æquo placeamus. Quis enim est, qui tantum præstat, quantum debet? Quis non necessarium sibi putat dicere, quod à Christo edocti sumus: Remitte nobis, o pater cælestis, debita nostra? In multis enim offendimus omnes. Et si dixerimus quod peccatum non habeamus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Sed si confiteamur peccata nostra, si delis est & iustus, ut remittat nobis

Luc. 11.

Iaco. 3.

I. Ioan. 1.

peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate, &c. i. Ioan. i. Agnouerunt ethnici non esse hominẽ qui Dijs, parentibus & pedagogis, pro merito satisfacere possit. Valeant igitur pessimi hypocritæ, qui sibi videntur omnium sanctissimi, & neminem sibi ex æquo conferre patiuntur. Cæterum prudenter hic locus tractandus est ne aliis scripturæ locis aduersari videatur. Spiritus enim sanctus dictator Euangelii nostri, ubique sibi constat, & in nullo à seipso dissentit: Quæris cur hoc admoneam? Sunt qui præsentia loco abutuntur cõtra piorum operum merita: quod certè non facerent, si cogitarent vicina virtutibus esse vitia. Sed scripturæ verbis, quod volumus aperiremus. Hoc in loco audimus Dominum dicere: Si feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus.

Alibi cum Petrus inquit: Ecce nos reliquimus omnia & quæ sequuntur, Respondet Christus: Amen dico vobis, quia vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis, & vitam æternam possidebitis. Et alibi: Si persecuti vos fuerint, &c. propter nomen meũ: gaudete & exultate quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sic Apostolus Paulus qui ad Philippenses dicit, Fratres ego me nõ arbitror apprehendisse. Vnum autem: quæ quidem retro sunt oblitiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatũ persequor ad brauium supernæ vocationis, &c. Ad Timothæum scribit: Bonum certamen certavi, &c. Ideo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nunquid secum pugnat Apostolus? Nequaquã. Sed omnia loquitur suo tempore. Sed quomodo me explicabo? Inter arrogantiam, o boni, & rectam fidutiã magna est differentia. Arrogantes suam bonitatem volunt cõstituere: Credentes vero

De merit
tis ho
minis.

Mat. 19.

Mat. 5.

Philip. 3.

2. Ti. 4.

verò Dei misericordis bonitati nituntur, &c. Quod autem merita bonorum operum quæ à piis fiunt adinet, breuiter nos explicemus, exordium ab ipsius meriti definitione sumentes. Scilicet Meritū. endum itaque merita, secundum generalem nominis rationem, esse opera mercede digna, siue bona sint siue mala. Sic merito quis patitur supplicium, quando poenas malefactoris suis dignas luit. Secundum merita premiatur quis & coronatur, quando præmium operibus laudabiliter factis dignum recipit. Iam autem obseruandum est, non talia esse merita bona inter creaturam & creatorem, qualia sunt inter creaturas, inter quas meritis rependitur merces secundum valorem vtilitatis, quam vna creatura consequitur, ex alterius operibus & laboribus: istic enim valor operum attenditur secundum commodum, quod ex operibus ipsis consequitur is, apud quem meremur: veluti qui vel plantat vineam, vel fodit, vel pro ciuitate militat. Non autem nos operibus nostris, siue bona sint siue mala, sic possumus Deo præstare quicquam commodi aut vtilitatis vel nocuenti: & ideo secundum talem modum merendi, nihil possumus mereri apud illum. Rectè ergo David ad dominum dicit: Bonorum meorum non egès. Et ille in libro Iobi: Si peccaueris, quid Deo nocebis? Et si multiplicatae fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Obseruandum & hoc, quod meritum facit cum apud quem meretur esse debitorem. Atqui inter Deum & hominem non ita est. Nil enim Deus suapte misericordia, benignitate & gratia nos præuenisset, dignosque qui bene operarentur, operibusque aliquid mererentur, fecisset, nostris operibus nihil æterni præmii arrogare possemus. Ego, inquit, elegi vos ut eatis & fructum afferatis: Et iterum elegit nos ante constitutionem mundi, ut esse-

mus sancti & immaculati: Non ait: Quia eramus sancti & immaculati, sed ut essemus. Iustorum itaque opera, omnem vim & efficaciam merendi quam habent, sortiuntur ex gratia & merito Christi. Hinc est quod D. Augustinus dicit. Multa sanctorum merita sunt: sed ut sancti vel iusti fieret nulla sunt merita. Summa est totius negotii. Merita Christi Domini nostri, causa sunt meritorum nostrorum. Quod autem Christi meritorum participes facti sumus, & nostra opera tanti sint apud Deum, nullis operibus meruimus. Hinc consequitur dupliciter errare quosdam in hoc negotio. Primum quod negant operibus nostris quicquam mereri posse, secundum quod nullam aliam causam meritorum nostrorum ponunt, quam pactum & promissionem Dei: neque enim attendunt ita quam dignitatem prouexerit Dominus eos, pro quibus filium suum unigenitum in mortem tradidit. Errant & illi qui tacita Dei gratia, piorum hominum pia merita plus æquo extollunt, nec in tempore. Media itaque ac regia via incedendum est, ut sic prædicemus piorum operum merita, ut neque Deo neque filiis Dei in aliquo præiudicemus. Deo autem nullum sit præiudicium, si fateamur Christum omnium meritorum nostrorum esse primariam causam, ipsamque in nobis pro beneplacito suo operari & velle & perficere, ut sine quo nihil possumus boni vel cogitare etiam. Deinde, bona opera filiorum Dei, causas esse beneficiorum Dei, cum Deus id passim in scripturis testetur, ambigi non potest. Si quis tantum calicem aquæ frigidæ dederit alicui in nomine Christi, Dominus minus affirmat eum bonam mercedem recepturum. Non potest itaque merito culpari, qui iuxta scripturæ sensum bonis operibus bonam mercedem pollicetur. His negotium hoc absolutum voluimus.

Et

Et factum est dum iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longe, & leuauerunt vocem suam, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri.

Historia quam nobis hoc loco D. Lucas proponit enarrandam, & breuis est, & clara, neque tamen ob id ab aliquo contemnenda. Inuenire licebit minutissimas gemmulas, sed tamen pretiosas magnæque indicaturæ. Vos itaque æquis animis adeste, ego talentum mihi à Domino concreditum, & fideliter & hilariter ad mensam bonorum nummulariorum exponam. Profectio hæc quam Euangelista perscribit, vltima fuit quam Christus ante mortem suam confecit, ideoque non proxima via, sed quasi per remotiorè porròq; alienam viam Hierosolymorum ciuitatem adiit. Nouerat enim iam tandem horam instare, in qua patri obedire debebat, atque ex animo volebat, vsque ad turpissimam mortem crucis: occasionem itaque vndiq; venabatur beneficiè diuisis hominibus, quorum vltimam gratiam in hunc mundum venerat. Factum est itaque dum iret, hoc est, dum in itinere esset Hierosolymam versus, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Quam malè Galilæis, hoc est Iudæis cum Samaritanis conuenerit, obscurum non est ei, qui vel quartum Euangelii Iohannis caput legerit. Atqui Iesus seruator noster per utrosque transit, quia apud neutram partem manere potuit, & ut vtramque Deo reconciliaret, in hunc mundum peruenerat. Cum itaque ingrederetur quoddam castellum. Quodnam? Ignoramus planè: quoniam Euangelista noluit nos illius scire nomen: nec aliquid incommodi nobis affert, etiam si ignoremus. Sed quod sequitur, dignum est ut sciatur à nobis, quibus

nunquam non opus est & animorum & corporum medicus. Occurrerunt, inquit, Domino decem viri leprosi. Quare occurrunt? Quæ sequuntur causam manifestam facient. Steterunt, inquit, à longe: Et quare hoc? Quia propter morbum contagiosum etiam iuxta Dei mandatum, à populo amouebantur, ne scilicet quem inficerent. Sic enim nobis prouisum voluit Dominus, ut quantum fieri potest, & corpore & animo, integra simus vultudine. Vtinam hoc exemplum sequerentur illi, penes quos summa reuerentia est, ut scilicet omnes à quibus dænum sanioribus est timendum, reicerent in suos angulos. Damnum autem intelligas volo, tam spirituale quam corporale. Qui alios vel prauo exemplo, vel malè sano consilio, vel praua doctrina seducunt atque corrumpunt, nullo modo ferendi sunt. Sic & qui contagiosis morbis infecti sunt, à sanioribus segregandi sunt, ne scilicet iuxta Pauli prouerbum, modicum fermentum totam massam corrumpat: exempla notiora sunt quam velim. Sequitur quod decem illi leprosi leuauerint vocem suam, hoc est, clamauerint fortiter, quantum scilicet leprosis datum est clamare. Clamant autem, quia proximius non audent vel congregari vel alloqui: & clamant suo morbo sic admoniti. Qui enim ipse suam miseriam agnoscit, nullo impulso opus habet, ut medicum inuocet: maximè talem ac tantum medicum, qui non minus animæ quam corpori opitulari nouit. Talem autem esse Christum leprosi persuasissimum habebant: vnde nec aurum neque argentum ab illo postulant, sed vnicam & solam misericordiam. Inquiunt enim, Iesu Præceptor miserere nostri. Breuis petitio est, sed multum habens succi, magnæque virtutis: hoc quod res ipsa testatum faciet. Iesum vocant, quod seruatores significat: atqui illi perierant, & nihil aliud petebant nisi seruatores.

Præceptor.

Misere-
re nostri

torem. Præceptorem vocant, cui ex animo parere volunt, tantum ut voti compotes fieri, hoc est, mūdari possint: Misere, inquit, nostri. Non petunt debitum, sed gratiam: non iustitiā, sed misericordiam. Quod enim lepra racti sunt, iustitiæ erat: quod verò repurgati, misericordiæ factum est patrociniū. Nec negligendum est quod clamant, miserere nostri: hoc enim dicto declaratur alterum pro alterius salute sollicitum fuisse. Vide quā fecunda sint apertissima illa Lucæ verba: & quorum nos admonent diligenter considerare. De Iesu, hoc est seruatore nostro, quid tibi promittere debeas, ex hac historia, vel me tacente, intelligere poteris. Præceptorem tunc illū agnosces, & rectè inclamabis, quando te illi præbebis morigerū. Misericordem re ipsa experire, si modò & tu fratris tui miserus fueris. Sed audiamus Christi responsum.

Quos ut vidit, dixit: Ire & ostendite vos sacerdotibus.

Doct.

Hoc tandem est verè misericordem esse, simul atque rogatus fueris statim egenti succurrere: vnde in tritū celsit proverbium, Qui cito dat, bis dat. Et Apostolus dicit: Hilarem datorem diligit Deus. Neque misericordiæ laudem merentur, qui tā difficiles sunt ad opitulandū: Sed hæc alias. Iam enim disquirendum est quo nomine Christus leprosos ad sacerdotes miserit. Certè in sacerdotum vel potestate vel virtute non erat leprosos mundare, sed tantū de illorum munditia vel immunditia iudicare: hoc enim Leviticus Moysis apertissimè fatetur. Christus ergo suæ virtutis non ignarus, iubet illos adire sacerdotes, nimirum ut sacerdotū sententia absoluerentur, rursusque in populi reliqui societatem & communionem admitterentur. Tu autem hic videre potes quā difficulter Christus aliquid de legē veteri remiserit. Vides item quantum sacerdotio veteri tri-

Obfer.

buerit Christus, ut cuncti illi impii fuerint. Officio enim, hoc est, sacerdotio suū honorē tribuit, sacerdotū verò impietatem, luxum & auaritiā, nō probauit. Sic enim perpetuo agendū est, ut discriminatim loquamur, & de officio, & de officialibus. Officia enim, ut à Deo ordinata sunt, perpetuo bona sunt, quicumque tandem illis fungantur. Sic de matrimonio, si sermo vel quæstio inciderit, de instituto ipso, nō de abusu differendum est. Idem de magistratu sentiendum est. Enimvero Paulus cum in Romanis suis institueret disputationem de magistratu, prudenter officium ab officialibus discriminauit: hoc quod etiam Chrysostr. vidit. Omnis potestas, inquit, à Deo est, &c. Non ait omnis princeps, &c. Sed hæc aliās, nunc ad sacerdotium nostrū reuertimur, quod Christus ipse propter bonam Dei institutionem honorauit, & propter illud etiam ipsos sacerdotes. Quid interim de leprosis!

Et factum est dum irent, mandati sunt.

Hoc non itineris vel profectiois gratia, sed virtute verborum Christi factum est. Si enim ipsa ambulatio potuisset mundare leprosos, haud dubie iam olim fuisset factum. Atqui virtus ceu diximus verborum Christi, & fides leproso in causa fuit, quod mandati sunt. Sic alibi regulo loquitur: Vade filius tuus viuit: Creditit homo sermone Iesu, & abiit, & filium incolumem reperit. Nihil hic est quod cursum interpretationis nostræ remoretur. Si quis moralia quærit, in pròptu sunt. Quisquis enim eo vadit, quo à Christo mittitur, certè immunditiam omnem protinus exuet. Qui sequitur me, inquit Christus, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Mittit autem Christus ad sacerdotes, hoc est, ad suos ministros, quorum est legē Domini interpretari, & ex quorū ore lex Dei, iuxta Malachiam, petenda est.

Des

Det Dominus ne frustra illos adeamus. Apparet & in hac leproso profectioe prompta obedientia. Audientes enim à Christo seipso debere ostendi sacerdotibus, neque reluctantur, neque respondent, dicentes: Quid nobis negotii cum sacerdotibus? Hii non possunt nos mundare. Relicent nos tanquam iam olim immundos iudicatos & cōdemnatos: Si tu nos non mundaues, frustra ostendemus nos sacerdotibus. Nihil tale ab illis leprosis auditur, sed maiorem fidem habent Christo, quā Naaman Syrus olim Helix: ideoque, ad imperium Domini, abeunt, adeuntque sacerdotes, suæ obedientiæ non poenitentiam mercedem reportantes. Factum est enim dum irent mandati sunt. Quid tum?

Vnus autem ex illis ut vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum: Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens: & hic erat Samaritanus.

Quid hoc est? Nunquid Christus vnicum illum Samaritanum sic curauit, ut videre potuerit suam munditiam, alios autem non sic plenè curauit? Omnes quidem pariter mundauit Christus, quod externam illam lepram adinet, sed non omnes viderunt, hoc est, non omnes agnouerunt, non omnes ex æquo ponderarunt. Videre enim hoc loco, non ineptè nec intempestiue pro agnosce re accipitur. Samaritanus enim ille sic vidit munditiam & incolumitatem suam, tantique ipsam aestimauit, ut ex animo crederet beneficium hoc se vni Christo debere, reuerteturque magna voce magnificans Deum, Deum inquam, qui orbi talem ac tantum miserit seruatorem. Cum autem venisset ad Iesum, procidit in faciem ante pedes Iesu, ac gratias agit.

Hoc enim tandem est verè beneficium Dei agnoscere, se Deo gratum exhibere. Quid autem sibi vult quod Lucas tanta emphasi testatur, gratum illum hominem fuisse Samaritanum? Nimirum in hoc factum est, ut confunderet Iudæos, qui semper contemnebant Samaritanos, tanquam Dei hostes, & alienos ab omni pietate: quum tamen ipsi Iudæi aut nūquam, aut rarissimè suum officium facerent. Multa quidem hic nobis succurrunt obseruatione dignissima, sed quoniam breuitati studemus, illa alij loco reseruemus. Certè hoc demum est laudare Deum, gratumque existere Deo, si hoc ipsum fiat ex animo & apertè, etiam si vniuersus reclamet mundus. Iam quare alij nouem non rursus adierint Christum, Lucas nobis reserre noluit, ut qui vbiq; propensior fuerit bona piorum facta recensere, quā mala impiorum facta multis traducere. Huc etiam facit quod grati hominis gentem exprimit: ingratos ut ignotos prætermittit. At qui ex aliis Euangelicis historiis coniecturam sumere possumus, quis nouem illos Iudæos remoratus fuerit, qui prius tanta fide clamauerant, Iesu præceptor miserere nostri. Si enim sacerdotes, ad quos missi sunt omnes decem leprosi, tanto studio ac dolo conati sunt miraculum hoc obscurare, quo olim obscurarunt illuminationem cæci nati in Euangelio Ioannis, facile patet quis obstiterit, quo minus eius miraculi gloria attributa fuerit Christo. Sed nos ex coniecturis hic nihil definiemus: quæ autem sequuntur expendemus.

Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? & nouem vbi sunt? Non est inuētus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

Tam fecundæ sunt sacræ hulus
Pp Euang

Euangelii historię, vt nō possim tanta breuitate percurrere illas, quanta velim. Vtinam tam iucundum vobis sit audire, quā iucundum mihi est illa enucleare. Quæ iam adduximus verba, nuda tibi fortassis videntur, nihilque succi habentia, at mihi non item. An ne quæstione dignum est, quōd Christus tam diligenter de illis nouem interrogat, ac ipsis beneficium quasi exprobrare nō dubitat? An ne notatū & obseruatum dignissimum, quōd beneficium ab ingratis non reuocauerit? An imprudenter dictum putas à Christo, quod nouem illi non dederint gloriam Deo? Poterat enim dicere: Non est inuentus qui daret gloriam mihi qui beneficium præstiti. Sed singula leui quod dicitur manu attingemus. Quōd Christus gratitudinem à nobis requirit, non ob id facit, quasi sibi hinc aliquid accedat vel decedat: sed nostro nomine, requirit illam, nimirum vt dum nos gratos exhibemus, ipse occasionem & causam habeat longè maiora dona in nos conferre. Qui enim donis acceptis bene vsus fuerit, hic meretur copiosiora accipere: qui autem minora negligit, indignus est qui maiora accipiat, immo multis plagis & verberibus se dignum facit: hoc quod in parabola de seruis frugi & seruis nequam, suo loco docebitur. Deinde quōd Christus ingratos Iudæos dato non priuat beneficio, nos mansuetudinis admonere voluit: Ne scilicet nos pœniteat officiosos fuisse in eos qui de nobis post malè merentur. Postremo humilitatis nos admonet, cum conqueritur Deo gloriam non datam, quæ tamen sibi ipsi debebatur merito. Admonet etiā nos præsens locus ne in prosperitate Deum à cordibus nostris excludamus, quem in malis nostris tam benignum in nos experti sumus.

Et ait illi: Surge, vade, quia fides

tua te saluum fecit.

Verè magna fides fuit huius Samaritani, qui firmiter credidit Christo tantam inesse potestatem, & virtutem, qua etiam pestilentissimū quemque morbum curare posset. Verè, inquam, magna fuit Samaritani fides, quæ nec sacerdotum suasu, nec Iudæorum exemplo minui potuit. Neque enim dubium est, quin magnis persuasionibus impetitus fuerit ab aliis, ne Nazareno illi plus æquo fideret. Atqui cuius misericordia accepit sanitatem corporis, eius gratia & misericordia etiam in fide confirmatum esse non dubitamus. Sed tu expende quibus exemplis Samaritanus ille fidem suam manifestauerit. Iacet ante pedes Iesu, non audet surgere, dubitatque quibus vocibus Christi laudes extollar. Iubetur ergo surgere: & cum nollet relinquere Christum, sed in perpetuo illius esse consortio, audit: Vade quia fides tua te saluum fecit. Surgamus & nos, o boni, ex impuritate peccatorū nostrorū, & ambulemus in lege Domini, in sanctitate & iustitia corā Domino omnibus diebus nostris. Sic enim fides nostra, nos verè saluos faciet. Quā hic alii allegoriam adducunt, nos breuitatis gratia prætermittamus.

Interrogatus autē à Phariseis: Quando venit regnum Dei: respondens eis dixit: Non veniet regnū Dei cū obseruatione, neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

Quicumque voluerit certam horū verborum significationē habere, probe obseruare debet qualis nam fuerit sententia Phariseorum, imo omnium ferè Iudæorū de regno Dei, hoc est de aduētū Messię. Nos breues hic erimus, quoniā satis copiosi fuimus & longi in Matthæi nostri enarratione, quod quidē adhuc locū pertinet. Sūma igitur est: Pharisei & Iudæorū populus expectabat, & hæc expectat Messiam qui

qui carnaliter, iuxta quod reges huius mundi consueverunt dominari, in hoc mundo regnare debeat, omnesque alias gentes Iudæorum populis subiacere: Hæc carnalis opinio, etiam discipulorum animos longo tempore occupatos habuit, imo & in regum aulas peruenit hæc stulta opinio, quōd Messias temporaliter in hoc seculo sit regnaturus. Hinc Herodes tam miserè cruciatur ob natum Regem Iudæorum: Hinc Pilati interrogatio ad Christum: Ergo Rex es tu? Hinc Iudæorum criminationes. Omnis qui se facit regem contradicit Cæsari, &c. Et Cleophas ille de mortuo & sepulto Christo inquitabat: Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israel: quā de rein suo loco. Igitur cum Pharisei hæcenus frequētissimam mentionē audiuisent à Christo fieri de Regno Dei, quod scilicet per Messiam auspiciandū esset in terris, accedunt ad Christū, eūque alloquuntur rogantes: Quando tandē veniet regnū Dei? An verò hoc ex derisione, vel ex curiositate vel seridè rogauerint, Lucas nobis aperuit minimè: nec magni refert qua occasione interrogauerint. Videtur autē hoc velle dicere: Audiuisimus iā diu multumque te de regno Dei disserentē, & populo quasi persuasum esse te esse Messiam, Christum illū Domini. Si itaque tu is es quē hæcenus expectamus, quādo tandē incipies regnare? Nihil enim regij præ te fers. Dic ergo nobis, quando veniet regnū Dei? Quando tandē Deus promissi sui memor, restituet regnum Israel? Respondet ergo Christus: Non veniet Regnum Dei cum obseruatione, &c. Hoc est, non veniet more regni mundani, vt obseruari possit vel tēpus vel locus, vel vt possit verè dici: Ecce hic aut ecce illic, scilicet aulā vel thronū habet: His populis dominatur, vel hæc subegit ciuitatē. Ecce enim intra vos est regnū Dei: hoc est, animas potius regit Mes-

sias: quā corpora. Aut, de quo vos quæritis, in medio vestrum est. Hæc, ni fallimur, simplicissima huius loci interpretatio est. Porro qui hoc loco abutuntur contra Ecclesię Sacramenta, Cæremonias & Ecclesię potestatem, magis suam stultam produnt impietatem, quā euertant Ecclesię sanctissimam doctrinam. Indigni itaque sunt quorum nomine multa verba funderemus, bonasque horas malè colare locaremus.

Et ait ad discipulos: Venient dies quando desideretis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis. Et dicent vobis: Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini.

Quoniam tum temporis neque Pharisei neque discipuli rectè intelligere poterant, qua nam ratione Filius Dei, verus Messias, tam humilis in carnem venisset, sed potius carnalia & sapiebant & amabant, noluit eis Dominus multa narrare de mysterio primi aduentus, (contentus affirmasse regnum Dei iam in terris esse, hoc est Messiam à Deo missum) sed orationem vertit ad vltimum aduentum, quando venturus est, non vt humanum iterum subeat iudicium, sed vt ipse iudicet vniuersum mundū. Quod autem hic discipulis dicit, omnibus nobis dictum esse putare debemus. Venient, inquit, dies quando desideretis videre vnum diem Filij hominis, & non videbitis. Sensus est: Quem iam multi contemnunt tanquam contemptissimū hominē, olim sentient terribilem Iudicem. Certè plausibilis esset videre Christum in terris ambulātem, docentem, consolantem, exhortātem, vel etiam miracula operantem, quāni videre in tremendo iudicio sententiam contra impios dicentem. Qui in præsentem renanant audire: Venite ad me qui laboratis & onerati estis, &c. Olim suo maximo malo audire

compellentur: Ite maledicti in ignem æternum. Quod malum omne vtiā a nobis auerrat Deus: Cæterū quod ait quosdam dicturos: Ecce hic, ecce illic, & prohibet sequi vel credere: ad hoc pertinet, vt sciamus nos non debere alium expectare Messyam post Christum. Alibi enim Iudæis dicitur: Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Hoc enim factum esse a Iudæis, propriæ ipsorum historiæ testantur. Sed nos ad sequentia properamus.

Ioan. 5.

Nam sicut fulgur coruscans de sub celo, in ea quæ sub celo sunt fulget: ita erit filius hominis in die sua.

Hæc ad vltimum Domini aduentum spectant, qui non erit tam occultus, vt multis demonstrationibus opus habeat, sed repentinus & omnibus manifestus. Primus quidem aduentus qui erat in carnem, occultabatur aliquid quamdiam, & solum paucis primum manifestabatur hominibus. Vnde Magi illi Hierosolimam venientes, inquit, vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Et audiunt ab Herode: Ite & interrogate diligenter de puero, &c. Non sic occultabitur extremus aduentus Domini: sed quemadmodum fulgur erumpens, subito promicat ab vna parte cæli vsque ad aduersam, prorsusquam venturum sentiat: ita inexpectatus & magna cum gloria Filius hominis veniet, & hoc in die sua, nimirum quam illi pater præfixit.

Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari a generatione hac.

Hiis opinor voluit Christus aperire sibi non esse incognitum, quod moriebantur contra ipsum Pharisei, & reliqui Iudæorum proceres: hoc quod in sequentibus docebit longè explicatius. Tu autem hic attendas velim quomodo nunc de gloria sua,

nunc verò de humilitate sua prædicet. Quod enim dicit filium hominis in gloria venturum, gloriæ & potentia est. Quod dicit filium hominis passurum multa, & reprobaturum iri a generatione ista, humilitatis & assumptæ infirmitatis est. Ergo idem qui in cruce mortem sustinuit, etiam in nouissimo die ad iudicandum veniet. Rectè autem dicit filium hominis multa passurum. Verè enim multa nostro nomine passus est. Det Dominus vt illa sicut oportet, ex animo expendamus. Et reprobatus quidem est filius hominis a generatione illa pessima Iudæorum: sed ob id dedit illi pater nomen quod est super omne nomen, &c.

Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, uxores ducebant, & dabantur ad nuptias vsque in diem qua intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes.

Gen. 7.

Hiis nihil aliud voluit Dominus indicare, quàm diem extremum aduenturum eo tempore, quando nihil minus ab hominibus expectabitur. Subindicat etiam hac historia homines sic esse stupidos, suæque salutis negligentes, vt etiam multis admoniti, nihilo plus sapiant, neque vel sero tandem de emendatione cogitent. Certè ex Diuo Petro intelligimus, iustum illum Noe non cessasse a prædicatione penitentia, vt si non posset omnes, vel paucos ad meliorem frugem perduceret. Hinc enim iustitiæ præco pius Noe, ab Apostolo nominatur.

2. Pet. 2.

Similiter sicut factum est in diebus Loth: Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & edificabant. Qua die autem exijt Loth a Sodomis, pluit ignem & sulphur de celo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit, qua die filius hominis reuelabitur.

Gen. 19.

Hæc

Hæc sacra historia in idem recidit cum illa quæ iam iam præmissa est, nimirum ostendens diem extremum præter omnium expectationem venturum. Arguitur autem hic tacitis verbis stultitia hominum huius mundi, qui omne studium collocant in rebus temporalibus, spiritalia verò & perpetua nihili faciunt, qua de re non ita multò post dicemus non nihil. Vide autem nunc nunc curiosus sis de tempore vltimi diei, quem etiam angelis ipsis occultum esse, filius Dei testificatur. Et qui possemus diem omnibus creaturis extremum scire, qui ignoramus diem mortis nostræ? Suffecerit nobis ex scripturis credere quod Mundus huius status non perpetuo durabit (hoc quod gentilibus & horum stultitiæ repugnat, qui mundum ab æterno fuisse contendunt) & credere quod in illo extremo die redemptor noster Iesus Christus certo venturus est, iudicaturus viuos ac mortuos, iuxta symbolum fidei nostræ, & contra omnium Iudæorum falsam & impiam persuasionem. Credere item quod ex improviso venturus sit dies ille, quod contra vanos illos astronomos esse comprobatur. Exempla enim hic à Christo adducta satis arguunt quàm improviso finis vitæ huius venturus sit. Nemo enim respicere debet ad quadraginta illos dies & quadraginta noctes, in quibus pluuia illa descendit tempore Noe, quasi dies ille extremus etiam per tot dies aduenire cognoscatur. Historia enim Sodomorum longè aliud habet: Immo etiam si per tot dies ac noctes omnia sint ad interitum inclinanda: tamen quando dies illi sint futuri, nemo non ignorat. Omnino igitur verum erit quod Paulus dicit: Quoniam dies Domini sicut fur in nocte veniet. Cum enim di-

Mat. 24.

Gen. 7.

1. Thef. 5.

xerint pax & securitas, tunc repentinus illis superueniet interitus, sicut dolorem partus in vtero habenti, & non effugient. Sed hac de re suo loco plura dicemus: Iam iuxta Diuini Petri exemplum has duas historias ad tempora nostra accommodabimus, non ignorantes quod quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Si ergo rem penitentiæ contemplari voluerimus, inueniemus statum nostri seculi, in nullo dissimilem esse temporibus Noe & Loth, sanctorum virorum. Quid enim obsecro de illis temporibus dicitur, quod non nostro tempore rectius dici possit? Edebant & bibebant, inquit Christus, uxores ducebant, emebant, vendebant, plantabant & edificabant: Hoc est, sic vitam suam instituebant, sicque rebus caducis intenti erant, ac si perpetuo se hic victuros sperarent. Iam ad nostra tempora vel paululum respicias velim, vt scilicet ex alienis periculis, quid nobis futurum imminet arbitremur. Nonne homines nostra tempestate ita multiplicati sunt, vt ad quascunque vrbes, ciuitates, oppida, villas, pagos, vicos, plateas diuertaris, ibi reperias hominum, non congregationem, sed colluuiem, velut examen apum, & vt scripturæ similitudine vtat, tanquam locustarum multitudinem? Huc accedit quod vulgaris omnium artificum querela est, plures vbique eiusdem artificii magistros esse, quàm vt singuli victum sibi parare queant. Quot denique diuturna bella absumunt? quot pestis? attramen nihilo pauciores sumus. Vt rectè etiam de nostris, sicut de illis temporibus dici possit, homines multiplicatos esse super terram. Iam in tanta hominum multitudine, quid agitur? Rogas? Emitur,

Hominum multiplicati

Num. 34.

P p iij vendis

Emētes
& ven-
dentes.

venditur, plātur, ædificatur, editur, bibitur, matrimonium contrahitur. Itē nunq̄ tam numerosus mercatorū & institorū numerus fuit: non est in vrbe angulus, in quo non ferē institor aut propola prosteret. Quid dicam de plantatione & ædificiis? Non est locus spinis aut tribulis tam horridus & inculcatus, qui nō purgetur & colatur: quis vnq̄ tot horrorum plantationes vidit etiam montiū præcipitia aratro inaccessa, rastris profcinduntur, vt semen tem accipiant. Quantus autem nunc conuiuiorum apparatus! quanta in gluuies! quanta voracitas! quanta ebrietas! etiam infantes adhuc in curiis vagientes vino obruuntur. Quid obsecro narrem de matrimoniis contrahendis? Adolescentes vix dum curas egressi vxores spirant: Virgines nondum nubiles, maritos etiamnum somniant. Huc accedit quod plerūq̄ à quouis hominum genere vxores ducantur, non quas morum probitas, sed dos & forma commendant. Quid ergo, inquit? Num peccatum est edere, bibere, plantare, ædificare, nubere, & cætera quæ diximus? Hæc per se quidem peccata non sunt, sed malum est in conuiuio, & in contrahendis matrimoniis, in negotiationibus, ita securam ducere vitam, vt iuxta Esaiam, opus Domini non respiciatur, opera manuum eius non considerentur, nec iudicia eius timeantur; imo vt Deum ne per somnium quidem cogitent. Hæc certē sunt illa mala, propter quæ Dominus originalem mundum diluio perdidit, & Sodomam igne & sulphure absumpsit. Ecce, inquit Dominus apud Ezechielem, hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ: Superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et Christus apud Matthæum de contemptoribus Euangelii dicit, quod tolera-

Plantan
tes.Conui-
uantes.

Nubētes

Esa. 5.

Ezecl. 16.

Mat. 23.

bilis erit terræ Sodomorum in die iudicii, quā illis. Et Diuus Petrus scribit quod Deus originali mundo non pepererit, & ciuitates Sodomorum & Gomorraorum in cinerem redigendo euerterit, exemplum ponens eorum qui impiè acturi sunt, &c. Ergo duæ illæ grauissimæ historiar, non solum ad tempora extremi diei referendæ sunt, sed ad omnia nostra tempora, vt ex harum videlicet admonitione nunquam ita securè agamus, quin semper cogitemus Dominum nos expectare ad poenitentiam, neque multo post nos hinc vocandos esse. Crede num cum omnia tibi ex animi sententia successerint, tunc in maximo periculo es vitæ tuæ, ideoque nunquam magis sollicitus esse debes, ne Deum ex animo patiaris abire, terrenæque illæ cupiditates te totum absorbeant. Sed tandem ad intermissum ordinem reuertimur.

In illa hora qui fuerit in lecto, & vasa eius in domo, ne descendat tolerare illa: & qui in agro, similiter non redeat.

Non est vlla necessitas quæ nos cogat, ad allegoricos ac mysticos sensus, hoc in loco confugere, quā Christus hijs dicit nihil aliud indicare voluerit, quā improuissimum & repentinum aduentum suum ad iudicium: qui talis erit, vt non vacabit nobis domestica illa curare, vasa & alta suppellectilia in domo circumferre: vel te, vt domi aliquid agas ex agro, domum conferre: quia scilicet propter angustias illas & propter repentinam illam omnium rerum mutationem, neque licebit, neque lubebit ad familiaria illa respicere, quum scilicet instabunt grauiora, quæ totos nos sibi vendicabunt. Videmus enim in necessitatibus huius mundi, quā leues curæ, maiores in nullo remoren-

tur.

tur. Verbi gratia, in incendiis ædium nostrarum; certē multa negligimus, multa dissimulamus, quæ rebus pacatis æquo animo minimè pateremur. Sed apertiora sunt hæc, quā vt multis demonstrationibus opus habeant.

Memores estote vxoris Loth. Qui cunque quaesierit animam suam saluā facere, perdet illam: & quicunq; perdiderit illam, viuificabit eam.

Postremam hanc sententiā, etiam in superioribus habuimus, & interpretati sumus. Sed in aliam sententiā hic mihi videtur interpretanda. In superiori siquidem loco hoc voluit Dominus admonere, illū qui amore huius vitæ ipsum esset abnegaturus, illū, inquam, & præsentī, & futura vitæ priuandum fore: tum enim agebatur de profitendo Christo, & huius Euangelio. Quod quidem & si propter Antichristū postremis illis temporibus venturum, locū habere possit, tamen mihi videtur in hoc à Domino dictū, vt demonstraret etiam eos, qui maximè conabuntur effugere interitum illū, frustra illud conaturos. At qui de semet ipsis desperantes sese totos Dei voluntati dederint, illos veram salutem consequuturos. Theophylactus verba illa ad Antichristi seductionem ac persecutionem accommodat, qui certē minis & blanditiis multos seducturus est. At priorum est, propter amorem huius vitæ, non humiliare se tyranno illi. Sed quid sibi vult exemplū vxoris Loth? Hoc nimirum, vt illius exemplo, imò perditione admoniti, incipiamus tandem sapere. Illa enim ad nauseam vsq̄ audiuerat de repentino Sodomorū interitu, admonitaque fuerat ab Angelo, ne respiceret. At illa verbis angeli diffidens, sui ipsius negligens, & aliena curans, dum contra angeli mandatum respicit, in statuam salis conuertitur, hoc quod vetus testamentum abundè testatur. Sic & illis eueniet, qui sub extremi iudicii tempore, terrenā curantes,

negligent se præparare ad percipiendā æternā: illis enim priuabuntur, & hæc nunquam accipient. Non enim tum erit spatium cogitandi de vita corporis, cum animæ vitæ verteretur in periculo.

Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno: vnus assumetur, & alter relinquetur: Duæ erunt molentes in vno: vna assumetur, & altera relinquetur. Duo in agro, vnus assumetur, & alter relinquetur.

Et hic allegoricos sensus sinamus, simplicitate sensus satis contenti. Sicut enim supra, cū de diebus Noe & Loth mentionem fecerat, admonuit tū tandem aduenturum iudicii diem, quādo homines sibi videbuntur planè extra omnem teli tactum esse, ita & iā ostendit homines illo tempore terrenis rebus implicatos, continuo hinc rapiendos, nec tamen pari modo: alium enim rapi ad gloriam, alium verò relinqui ad exitium. Facilius enim est Dominus ad coronandum pios, quā ad cōdemnandum impios. Neque tamen mihi videtur mysterio vacare, quod dixit, ex lecto, ex agro, ex molendino, alterum relinqui, alterum verò assumi: nō quasi significauerit Dominus numerum electorum parem futurum cum numero reproborum. Nam alibi legitur, Multos quidem vocatos esse, sed tamē paucos electos. Item, pusillum esse gregem cui pater cælestis regnum sit locatur. Adde, paucos intraturos arētā viam, complures autem latam viam, quæ ad perditionem ducit. Non ergo hic de numero electorum sermo est, sed de hoc quod nec res, nec locus, nec vitæ genus nobis causa est vel vitæ, vel mortis. Ecce enim, ex eis qui in vno decumbunt lecto, alter saluabitur, alter peribit. Sic ex duobus in eodem agro laborantibus, alter ad gloriam sumitur, alter verò excluditur. De molentibus idem fit. Quare hoc, inquit? Quia diuerso affectu vtimur præsentī vitæ, resque ad hanc pertinentibus. Hic sic

vitur rebus temporariis, vt tamē his cœlestia longē præferat. Alius verō sic totus dedit⁹ est terrenis, vt ne per somnium quidem de cœlestibus cogitet. Hanc igitur puto simplicem eius disuersitatis causam.

Respondentes dicunt illi: Vbi Domine? Qui dixit illis: Vbiunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

Discipuli Domini audientes præceptorem suum tam multa dicere, de regno Dei, quod tamen ipsi non intellegebant, præ carnali illa opinione de regno mundano Mesiæ, interrogant Dominum, vbi nam sit locus, in quo assumendi sint aliqui? & vbi locus in quo relinquēdi aliqui? Christus verō illorū imbecillitatem cognitam habens, similitudine quadā respōdet, qua subindicare voluit, non esse multum de his curiosē cogitandum, non enim de futurum locum, ad quem electi sint recipiendi: nec de futurum locum impitū de vtriusq; enim intelligi potest, vnum quēq; ad suū locum peruenturū. Nec putes Christiū quali ex inuidia sic occulasse responsum: sic enim tū ferebat discipulorum imbecillitas. Aliis autē in locis apertius rē significauit. Quo modo verō pii aqlis sint & debeāt esse similes, apud alios quæras licebit: nos enim simplicitate textus gaudemus. D. Paulus breuiss. hoc negotium absoluit. Qui obdormierunt, inquit, per Iesum, adducet Dñs cum illo, reliqui cū his simul rapiuntur in nubibus, in occursum illi in aera, vt semper sint cū ipso. i. Thef. iij. Hæc igitur habui super præsentem capite. Dñs det, vt tanq̄ cœlestes aquilæ, à corpore Christi nūquam auellamur. Amen.

CAPVT XVIII.

Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum

nō timebat, et hominem nō reuerbatur.

Quo nam Dominus noster Iesus Christus satis prolixam orationē habuerat, de miseria quæ sub diem iudicii ventura est, non inconuenienter nos ad instantiam continuæ orationis adhorrtatus est, nimirū subindicās, quod nostro Marte non sufficimus tot pericula immunes trāsire, sed necesse esse, vt præsidium nobis à Deo ambiam⁹, & hoc assiduis precibus, à quibus etiā non debemus cessare, donec ex oratoribus, exoratores fiamus. Et possemus quidem vnico quasi verbulo totā parabolam absoluere, cū Christus summam totius negotii exposuit, sed lubet non nihil hoc in loco curiosius agere. Et primo quidē sciendū, quod si primus homo in sua integritate permansisset, nec male suadenti Satanæ obediisset, nihil esset mali cur tā Deo multis supplicarem. At qui qm̄ in Adam sic perimus, vt in nullo vitæ nostræ momento porro securi & integri simus, inde dat⁹ est locus supplicationibus & deprecationibus malorū. Certū enim est, quod natura quidem homines facti sumus: gratia verō Dei, facti sumus iusti. At voluntate nostra mali, & diuina ope indigni facti sumus, nullam ex nobis sufficientiam habentes, sed defectus multum. Vt itaque defectus noster tollatur, & naturæ nostræ, quæ bona facta est à Deo bono, sua integritas restituetur, oratione opus est, quæ nobis multum commodi adferre potest.

Oratione siquidem possumus tollere inimicitias, quæ inter nos & Deum subinde fiunt, prohibere malū, & obtinere bonum, si modō perseueranter orauerimus, non desistentes, etiam si non statim quod petimus, dabitur: sed persuasum habentes, Deum nobis suo, hoc est, opportuno & nobis magis commodissimo tempore datum, aut quod volumus, aut quod malumus. Cū igitur orationis iustæ

Augus-
Epistolæ
24. ad
Paulinū
& The-
raliam

iustæ tanta sit vis, non immerito adhortatur nos Dominus, vt semper oramus, & nunquam deficiamus. Quo modo verō non semper orandū nobis, quibus nunquam non orandi necessitas incumbit? Aut em̄ patimur quod molestat, aut nō habemus quod expediat. Adde, quoniam indeficienter exterius & interius nos vndiq; mala premunt, indeficientes in orationibus sumus, necesse est. Neque tamen hoc sic intelligendum est, vt nulla sit intercapedo temporis ab orando. Quum & sopor nos interdum opprimat, & assumendus sit cibus ad valetudinem, & spatium expediat ad quietem, & plures cogantur ad laborem, & alia sint aliorum occupationes, quibus à continua precatione non possunt nō impediri & auocari. Quid ergo dicemus? Sic nos decet de nobis desperare, vt nosmetipsos totos consecremus Deo, totiq; ab ipso pendeamus, ac illi nos nostraq; oia committamus. Adde quod omnes virtutes nostræ operationes, orationum instar sunt apud Deum. Et quoties infirmitates nostras ex animo perpendimus, toties Deum quasi medicum aduocamus. Sic etiam locus Pauli intelligendus est, vbi dicit: Sine intermissione orate, &c. Adde quod hyperbolicè, hoc est, per excessum quendam dictum esse potest, quia ad exprimendum animum nostrum plura vel maiora dicimus, quàm intelligi volumus. Semper enim orare dicitur, qui in orando frequens est. Sic nunquam vel nihil orare dicitur, qui rarius orare conspicitur. Sic in superioribus, cap. videlicet ij. audiuius, Annam viduam diu otuq; orationibus vacasse, & nunquam de templo recessisse: quo certè nihil aliud dicere voluit Euangelista, quàm quod in pietatis studio fuerit fidelissima. Nihil hic locus igitur Messalianis, Psallianis vel Euchetis patrocinator, q̄ verbis illis Christi nescio quā impiam superstitionem inducere conati sunt,

Orandi
semper
quomodo
de

Orandi
necessitas
vnde

1. thef. 5.

Oratio-
nis effi-
cacia.

sicut hoc ipsum Eusebius in Chronicis, & Augustinus de hæresibus testantur. Sed audiamus parabolam.

Iudex quidam erat in ciuitate quadā, qui Deum non timebat, & hominem non reuerbatur.

Parabolæ quidem loco iudex ille adductus est à Domino, sed vercor multos eius nota fuisse tam apud Iudæos, vnde & nusquam non in veteri testamento accusatur, atq; officii sui admodum. In Deuteronomio legimus: Tu dices & magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populū iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. In Exodo verō legimus: Pro- uide de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, qui oderint auaritiam, &c. Talis Iudex non erat quem hic Dominus introducit, vt qui neq; sapiens fuerit, neq; timens Deum, neque reueritus fuerit hominem. Si enim, iuxta scripturam, timor Domini initium sapientiæ est: quomodo potest iudex ille sapiens dici, qui ab omni timore Dei porro alienus fuerit? Et si is demum bona facit, iuxta aliam scripturā, qui timet Deū, necesse est illum pessimum iudicē nihil boni vel honesti attentasse vnquā. Det Dominus nobis saniores iudices, atq; hic nequam iudex fuerit. Tu igitur hoc in loco obseruabis, quæ potior virtus sit iudicis, nimirum vt pius sit, ac timens Deum, nunquam non cogitans, cui omnium suorum factorum rationē redditurus est. Vnde rectè Iosaphat ille pius rex, ad iudices: Videte, inquit, quid faciatis: non enim hominis excetis iudicium, sed Dei. Et in libro sapientiæ locus est, omnibus potestatis & iudicibus notatu dignissimus. Audite reges, inquit, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum. Quoniam potestas vobis data est à Domino, & virtus ab altissimo, qui interrogabit

Deut. 16

Exod. 18

1. par. 12

Sap. 6

gabit opera vestra, & cogitationes scribatur, quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicatis, nec custodistis legem iustitiae, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimū in his qui praesunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur, &c. Sed quoniam haec à proposito nostro aliena videri possent, propius ad ordinem accedamus. Vnicum hic obseruabis, scilicet, illum tandem recte reuereri homines, qui Deū timet. Neque enim mihi persuaseris, illum hominem habere recti rationem, qui Deum à mente sua excluserit. Vnde in psalmis legimus dicentem Dominum: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, &c.

Vidua autem quaedam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat per multum tempus.

Solet Dominus inducere per personam quae merito debebat mouere etiam iniquissimū iudicē ad misericordiam, imò ad faciendam iustitiam, quod tamen ipsum facere ex officio tenebatur. Iudex enim erat in hoc cōstitutus, vt improborum malitiam cohiberet, probos verò defenderet. Illa autem vidua erat, auxilio nimirum mariti priuata, & ob hoc multorum iniuriis exposita, nec ipsa cuiquam molesta esse cupit, sed tantum in hoc est, vt ab aduersario nō opprimatur. At iudex ille his ac tantis miseris nō mouetur. Quare hoc? Causam Dominus in superioribus exposuit: quia Deum non timebat, & homines non reuerbatur. Si enim Deum timuisset, vtique cogitasset, se non impunè contempturum viduam, vt cuius patrociniū ipse Deus in se receperit.

Exo. 22.

Sic enim legimus: Viduae & pupillo non nocbitis: si laeseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego exaudiam cla-

morem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestrae viduae, & filij vestri pupilli. Et iterum: Viduae lachrymae ad maxillam descendant, & exclamatio eius super deducentem eas. Sed haec frustra canuntur iniquo iudici, vt qui cū Deū contemnerē non veretur, certè nullius facit scripturas eius. Et cum homines porro contemnit, non curat, bene an male ab illis audiat: interim tamen iniuriam patitur vidua, ab aduersario conculcatur, frustra que per multum temporis sollicitat tyrannum illum, potius quàm iudicem. Vindica, inquit, me de aduersario meo. Tu gladium accepisti à Domino, sicque ordinatum est à Deo, vt potestas bonis cedat honori, malis verò in vindictā. Huic ordinationi qui resistit, Deo resistit, cuius tu minister es. Ego igitur, cum meipsam vindicare de aduersario meo nec possim, nec debeam, tu me vindica de aduersario meo. Quid ad haec iudex? Nolebat per multum tempus. Aliquantisper si distulisset iudex causam ad se recipere, videretur vt cuiusque excusandus: at qui per multum temporis negotium viduae prorogare, nullo modo excusari potest. Sed nunc quid tandem respuit iniquus iudex? An ne tandem voti compos facta est vidua?

Post haec autem dixit intra se: Et se Deum non timeo, nec hominem reueror: tamen quia molesta est mihi haec vidua, vindicabo illam, ne in nouissimo veniens, fugillet me.

Tota vis in hoc est, quòd vidua ab interpellando non destiterit, donec voti compos facta fuit. Arguitur & iudex, quòd in iudicando, neque aequi, neque boni vllam rationem habuerit, sed tantum negotium expedierit, ne aliquam infamiae notam illa ipsi inureret. Sic enim à propria conscientia iniquitatis conuincebatur, vt non posset negare, quin merito fugillaretur incur-

retur.

incusareturque ab ipsa vidua, quam iniquissimè hactenus cōtemplerat. Et vnde de improbitatem pessimi iudicis, qui veretur malè audire, hoc est, malitiae incusari, cum tamen non dubiter malitiosè ac peruersè agere. Hic autem incidit locus de inuocando potestate superiorum, ad propulsandam illatam iniuriam. Sed nos hanc quaestionem in Corinthiis nostris satis pro tempore tractauimus, & si Domino visum fuerit, quando peruenerimus ad quaestionem de pendendo tributo, non nihil adiciemus.

Aut autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicat: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte: & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum.

Videmus hic, & in multis aliis euangelii locis, quàm fidelis Doctor fuerit Christus Dominus noster, qui tam multa verba nostro nomine fuderit ad instruendū nos, cum tamen breuissimam omnem absoluere potuisset. Hinc tot parabolas in Euangelis legimus, quae sub finē ipse Christus breuiter sententia absoluit. Vnde procul dubio docere nos voluit, Ecclesiasten nullis verbis debere parcere, donec quod velit, auditores probè intelligat. Aequum autem est, vt cōcionatorem, verba tua gratia multiplicantem & variantem, aequo animo & patienter audias. Neque tamen mihi probantur spernologo illi, qui malunt facundi rhetores, quàm pii concionatores videri. Sed ad rem. Christus tota illa parabola nihil aliud indicare ac docere voluit, nisi quòd piorum preces semper sint habiturae locū apud Deū: apud Deū, inquam, qui alias semper paratus est electorum suorum causam agere. Tria autem praecipue hic obseruanda sunt: Quòd dicit Deum vindictam sumere nomine electorum, non reproborum,

quorū condemnatio hic incipit. Secundo, quòd addit, electos die noctue clamare, quo docet perseuerantiam orationis. Tertio addit, quòd cito faciet vindictam. Neque enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, &c. Sed ais: Quomodo faciet cito vindictam electorū, quos patitur diu noctue clamantes? Ad hoc respondemus tritissimo apud doctos proverbio: Sat cito, si sat bene. Cito optulatur, quando in tempore sibi congruo, nobisque maximè commodo optulatur, ille qui vocatur adiutor in oportunitatibus. Sed ad contextum.

Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?

Quaecumque tandem significacionem fides hoc loco habeat, certum est nostro seculo hanc Domini sententiam supra modum conuenire. Quam enim rara quis sit in terris nostris vera & Christiana fides, quis non videt? Imò quis nō merito doleat? Quot videmus praesenti seculo schismata, quot haereses, quot impias opinionēs? Certè si iam veniret filius hominis in terram, ad iudicium scilicet, quamnam partem mundi inueniret saniori praeditā fide? Non loquor de Turcis, nō de Iudaeis, non de haereticis, sed de his etiam, qui sibi videtur, & ab aliis aestimatur christianissimi. O miseram & infirmam fidem. Quòd si de illa loquitur fide, qua homo homini fidem vel habet, vel seruat, neque illa suo loco habetur, sed tanta est hominum huius seculi vanitas, vt merito illud Ethnici locum habeat: Nusquam tuta fides. Quocumque enim te verretis, vix inuenies cui tuto fidas: nec qui tibi fidere audeat. Sicut enim Deo neque fidimus, neque fidem seruamus: ita & homines alii nec nobis fidem vel seruant vel habent, vt sic par pari reddatur. Vnde & merito dicimus: Filius hominis veniens in terram, putas inueniet fidem in terra? Inueniet quidem fidem, quoniam portae infer-

rorum

rorū nō praeualebunt cōtra fideles: sed apud pusillum gregem inueniet fidem, quandoquidē tandem venturus sit ille filius hominis. Non libet hic redargue re multorum hominū vanitatem, qui nulla vota, nulla pacta, nulla promissa teruntio faciunt. Qui etiam maxima execratione sui ipsorum multa pollicentur, tā Deo, quā hominibus, quae vt seruent, nunquam in animo cogitant. Sed ad sequentia.

Dixit autē ad quosdā qui in se cōfidebant, tanquā iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam, dicens: Duo homines ascendebant in templum, vt orarent, vnus Pharisaeus, & alter publicanus.

Sic plerunque fit, vt sibi maxime videantur iusti, aliosq; prae se contemnant, qui nihil minus sint, quā iusti. Hinc coniecturam sumimus in cōcio, ne Christi multos fuisse, qui putauerūt ad se nihil pertinere, quod Christus dixit de paucitate eorum, qui verā & viuam habeant fidem, vt qui satis probi sint, & Deo scilicet proximi. Ad horum ergo factum deprimendum adiecit Dominus hanc, de impari pari parbolam. Quae enim magis imparia sunt, atque est superbia & humilitas: penitentia & philautia: timor & confidentia, aut potius praesumptio? Pharisaeus & publicanus, hoc est, qui habetur inter bonos optimus, & qui habetur inter malos pessimus? Quantae enim indicaturae fuerint Pharisaei apud Iudaeos, & quā contempti fuerint apud eosdem Publicani, nemo nō nouit. Sed expēdamus historiā. Christus dixit parabolam ad quosdā qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabātur ceteros. Hoc plerunque, imo perpetuo ac necessario fit, vt qui sibi magnus videatur in oculis suis, alios prae se contemnat. Nulla igitur expositione haec indigent, sed potius magna cautione, ne scilicet nos cōmittamus imprudenter, cōtra quod Christus praedicauit audacter. Sed quae nam illa parabola? Duo hoies, ingit, ar-

scendebant in templū, vt orarēt, Vnus pharisaeus, & alter publicanus. An ne malū est, ascēdere siue ingredi tēplum, orandi gratia? Nihil minus. Orandum em̄ est in omni loco, leuādo puras manus, vt Paul⁹ ait, ad Deū. Et quod Christus dixit de oratione in abscondito, & in cubilibus facienda: nihil repugnat publicis precationibus, sed tumidis & vanis blaterationibus. Nec putandum est, quod Christus hoc loci vel Pharisaeo vel publicano conditionem suam vitio verterit: cum & ex Pharisaeis, & ex publicanis multi post, nomen Christo dederint. Restat tertiu, quod etiam non est in accusationē a Christo productum, nimirum, quod alter altero praesente orauerit. Hac enim de re nullum praecceptū habemus a Deo, cum oim qui oraturi sunt praecipuum sit, vt se in peccatorum classem deiciant. Quid igitur est?

Pharisaeus stans haec apud se orabat, &c.

An ne hoc culpa dignū, quod Pharisaeus stans orar? Nihil minus. Nam & hoc in orantium voluntate situm esse videtur. Nā & leprosi illi de quibus proximo capite diximus, etiā stando, non genu flectendo Christū pro sanitate rogauerūt, & exorauerūt: De aliis autē, sicut etiā de Christo legim⁹, quod genua flexerint, in facie prociderint, inq; terrā se prostrauerint. Sed haec adiaphora sunt, hoc est, nūc bona, nūc mala, iuxta quod a bona vel mala radice producta fuerint. Neq; tamen possum probare impudentiā quorundā & clericorū, & laicorū, qui caeremonias, si nō necessarias, certē honestas & decentes, porro negligūt, ex quibus & contēptus Dei, rerumq; diuinarū, & scādalum fratrum sōgē maximū oriri solet. Quae em̄ est impudentia ad ostensionē Eucharistiae non surgere, nō flecterē genu, non aperire caput? Et ad lectionem sacrosancti Euāgelii, dū alii aperto capite, erectiq; illam audiunt, tu quasi ad piōrū classem non pertineas, sedes, ridēs, manib⁹

De pietate caritatem cerem. niis. In hanc rem res ecclesiae caeremonias

Vide Bernar. dū ser. super Matthea.

Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.

Quid in his verbis mali? Quis hoim haec verba Pharisaei culpae ausus fuisset, nisi post Christi praedictum? An ne Paulus noster ait: In omnibus gratias agite: Et petitiones vestrae cū gratiarū actione innotescant apud Deū. Et multorum sanctorū precationes, a gratiarum actione exordium sumpsit se, & in psalmis, & in aliis scripturis canonicis videre licebit. Vt nō videatur hic Pharisaeus deliquisse contra illud scripturae dictū: Iustus ab initio accusator est sui ipsius. Sed forte illud in reprehensionē vocatur, quod Deo gratias agit, quod non sit sicut ceteri hominū, &c. Atqui plorum hominū est, agnoscere se Dei beneficio protectos & defensos a malis quibus seculi huius amici student. Nisi enim nos defenderet, conatusq; nostros malos cohiberet Deus, vereor ne peiores essem⁹ raptoribus, adulteris, & publicanis. Videmus item in aliis scripturarū locis, sine praedictio pio sua beneficia enumerare, & copiosius quā hoc in loco a Pharisaeo fit. Exemplo nobis sit Iob, Ezechias, Dauid, Paulus, Zachaeus & alii. Sed tu velim cogites & animaduertas, aliud esse, Deo pro acceptis donis gratias agere: & aliud ex philautia proximum contemnerē. Pii agnoscūt, quae quid sunt, habent & faciunt, non suis meritis, sed Dei gratiae debent. At impij sibi videntur habere quod non habent, vel soli habere, quod etiam aliis

Obseru.

& pedibus ludionem, non Christi discipulum nobis refert. Sed haec suo loco arguemus non negligenter. Ad hanc digressionem nos perduxit Pharisaeus, qui stans orabat. Sed quid orabat? Apud se orabat. Bene apud se orare dicitur, qui non Deo, sed sibi ipsi placere cupit. Apud se orat, qui quod facit, nō Deo, sed sibi acceptum ferre non dubitat. Sed quibus verbis orabat?

concessum est: vel id quod habent, suo merito illis datum esse. Vnde Deo gloria suam per fraudē detrahunt, & proximum, cuius animum ignorant, porro contemnunt ac reiciunt. At qui bonorū virorū erat dicere: Serui inutiles sumus, quod debuim⁹ facere, fecimus. Et sicut Paulus dixit: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: Qui autem iudicat me, Dominus est. Et iterum: Non enim qui se commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Haec non considerat Pharisaeus, sanctulus scilicet ille, sed multo magis magno supercilio sua beneficia enumerat, & catalogum virtutis suae recenset. Sic vt neminem sibi aequalem patiatur. Non sum sicut ceteri hoim, inquit. Fortē angelus est, qui non est sicut ceteri homines: aut sic agnoscit se peccatorum pondere pressum & grauatum, vt immundiorē se neminem existimet. Non hoc agit Pharisaeus, sed tantae probitatis, tantaeq; iustitiae sibi conscius est, vt non opinetur in rerum natura, aliquē, quod ad probitatem adtinget, sibi inueniri similem. Neminē em̄ excipit, omnes autem prae se contemnit. Sed non satis factum est elato spiritus contemptu ceterorū, nisi & aliorum crimina nota faciat. Alios enim vocat raptores, iniustos, adulteros: & ne proximo cadere videatur, & ipsum raptoribus, iniustis & adulteris accenset. Nolumus hic crimina illa excutere: sed vt tinā possem⁹ persuadere hoibus vt tantā agnoscerent crimina esse rapinā, adulteriū, &c. Sunt enim quibus rapina, iniustitia, hoc est, fraus & dol⁹, adulteriū item, iustus videatur. A nominib⁹ fortē quidam abhorrent, cum interim rebus ipsis gnauiter studeant.

Ieiuno bis in sabbato: decimas de omnium quae possideo.

Qui iusti haberi volunt, tam apud Deum, quā apud hoies, duo faciant necesse est: vt scilicet declinent a malo, & faciant bona. siue, vt Paulus

Q q scripser.

scripsit, vt odiant malum, & adhæreant bono. Hoc non ignorans tumidus ille Phariseus, primum recensuit mala quæ fugerit, deinde recenset bona quæ fecit. De Phariseorum ieiuniis legitur apud Matthæum, Ioannis discipulos Christo dicere: Quare nos & pharisei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? De decimis autem apud eundem legitur: Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, quia decimatis mentham, & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportet facere, & illa non intermittere. Nos hic quidem nihil disputabimus tam de ieiuniis vel ex instituto, vel vltro susceptis, quàm de decimis necessariò & ex debito dandis. Sed hoc conquerimur, quòd ieiunil quale Dominus à nobis requirit, ne vestigiū quidem apud nos cernere licet: & quòd in persoluendis & accipiendis decimis neutra pars officii sui memor est: quòd quàm verum sit, tum tandem fatebitur, quando nos meritas pœnas dare, negare nō poterimus. Sed vbi interim Publicanus noster?

Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.

Quàm efficax hæc fuerit precatio, res ipsa clamabit. Sed iuuat hoc in loco omnia dicta & facta boni Publicani diligenter excutere. De ingressu templi, in præmissis diximus, quoniam apud pios semper receptum fuit, vt oraturi in templum, tanquam ad locum diuino cultui dedicatum, ingrederentur. Tam quàm Phariseus stans orauit, describitur & publicanus stans orans. Nisi quòd coniecturâ certâ capimus, Publicanum retrò stetit, illum verò prope sacrarium, hoc est, digniori loco templi. Hoc em̄ hoim̄ genus vbiq; delectatur primis sellis, &c. Publicanus itaq; stans

à longè. Quare à longè? Quia agnoscebat se longè abuisse à Deo, dū sub vexillo & in castris Satanæ militauerat. Et Dñs per Prophetā dicit: Peccata vestra diuiserūt inter me & vos. Sed rogas, quare noluerit oculos ad cælū leuare? Tu diligēter auscultes velim, ego fideliter rē omnē explicabo. Mos antiquorū fuit (& Christus aliquādo seruauit) vt orātes oculos leuarent in cælū, velut in altū locū, vbi federe deceret altissimā maiestatem. Fecerunt hoc q̄ plures patres veteris testamenti. Etiam Gentiles ad cælum leuabant oculos, cum suos deos deasq; in suis necessitatibus deprecarentur. Et summū Deum esse in cælis, imò super omnes cælos, ab omnibus nationibus creditū est. Hinc audimus Dauidem apertè loquentem: Ad te leuauit oculos meos, qui habitas in cælis. Et Hieremias tremens ait: Leuamus corda nostra cum manibus ad Dñm in cælo. Sed vera humilitas arceat, & priorū facinorū consideratio vetat, vt nec oculos leuemus in cælū, ad illam scilicet regionē, qua nobis, nō iniuria, videmur indigni. An nō audiuimus filiū Iurconem, & paternæ hæreditatis dilapidatōre dicere: Pater, peccauit in cælū & corā te: Sed ne videamur præter aliquā necessitatē, longius abire ab instituto nostro, breuissimam rem expediemus. De oculorū vel leuatione in cælū, vel submissione in terram: item, de manū vel expāsiōne, vel cōplicatione, & de reliquis orantium cæremoniis, res sic se habet. Per externas corporis actiones, plerūque intelligi datur, quid agatur in mente. At qui quoniam hypocritæ plerūq; imitatur veros sanctos, fit, vt nōnunq; ouina pelle Cumanus tegatur alinus, aut iuxta Euāgelij, lupus rapax. Et cæremoniæ eiusmodi indicaturā suā mutuātur ex qualitate animi, quem solus & videt & iudicat Dominus. Cæremoniæ itaq; omnes eò institutæ sunt, vt pietatis animorū sint indices. Iā inter illas tāta est

Oratio
leuandi
ad cælū
oculi.

Psal. 122
Tren. 2

De oratione
remotio
nisi.

est differentia, vt nullo modo ab homine certo limitari possint. Sed præsentis exemplo, de quo nobis sermo institutus est, negotiū aperiemus. Sūt qui, ceu diximus, orātes suos oculos ad cælum leuare solent. Sunt deinde, qui inter orandum oculos suos in terram demittunt, quorū in numero Publicanū nostrum videmus. Iam vtriq; sui facti bonam habent rationem. Qui oculos in cælū defixos habet, ipso facto testatur se omnibus terrenis posthabitis à solo Deo cælum inhabitante expectare auxilium: sicut ille ait: Auxiliū meum à Dño, qui fecit cælum & terram. Qui verò verentur oculos ad cælū leuare, ex mera humilitate faciunt, sicut supra diximus, dū agnoscent se porro indignos cælestium consortio. His ergo, quid de reliquis cæremoniis etiam sentiendū sit, intelligi potest. Quòd sequitur, Publicanum tundendo flagellasse pectus, in idem cum præmissis coincidit. Est enim actio, quam internus animi dolor extorquet, & quæ non solum inter precandum, sed etiam inter lamentandum fieri cōsuevit, hoc quod tam sacræ, quàm prophanæ testantur historiae. Noster porro publicanus videtur non aliam ob causam tutudisse pectus, quàm quòd testari voluit, omne peccatum radices suas habere in ipso pectore. Quæ enim de corde exeūt, inquit Christus, coinquināt hominem. Percutiebat pectus suum Publicanus. Percutiebat pectus suū, inquit Christus, non alienū: nō in aliū deriuat culpam, non prætexit causam, occasionem, vel suggestionē Satanicā: sed semetipsum incusat, suū ipsius pectus tundit, vt qui si noluisse, nullo modo peccasset. Multos, heu dolor, inuenias, qui nolūt percutere pectus suum, hoc est, nolunt in genuè fateri culpā suā, sed nunc Deū, nūc Satanam, nūc astra, nunc alios homines accusant, quasi hi laceredebeant, quòd illi peccauerunt. At qui horum excusationes nihil moratur Deus. A

può terrenos quidem iudices (qui plerūque ab ignorantia detinentur in aliorum causis diiudicandis) saepe oportuna est excusatio aliena vel propria, ne scilicet innocens pœnali sententia inuoluatur, vel iniuste opprimatur, sed apud Deum (infallibiliter scilicet omnia cognoscentem) nulla excusatio vel locum vel necessitatem habet, nulla tergiversatio cōgrua, nulla in excusatione verborum vrbasitas oportuna. Igitur si mala commiseris, quid excusas? Si non feceris, quid trepidas? Sin nihil mali commiseris, soletur te & sufficiat tibi testimonium bonum conscientie tuæ. Si præuaricator factus es, noli excusare, noli ficulnea consue perizomata: sed percutere pectus tuum, temeripsum accusa, & placabile inuenies iudicem. Sic faciebat, qui adulterio contunxerat homicidiū, Miserere, inquit, mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Quàm autem fideliter illi cesserit tam aperta & libera confessio, alibi declarat, inquit: Dixi, pronuntiabo iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei, &c. Ex his, opinor, intelligis, quid sit, suum ipsius percutere pectus. Reliquum est itaque, vt videamus quibus verbis orauerit, imò & exorauerit Publicanus Dei elementiam.

Deus, inquit, propitius esto mihi peccatori.

Audiuimus in superioribus Pharisei satis ampullosa, & vt ille aiebat, sesquipedalia verba. at iam audimus longè preciosiora. Tu diligenter auscultata: ego diligenter singula expendam. Deū vocat & inuocat Publicanus pro remissione peccatorū. Quis enim potest peccata dimittere, nisi qui peccatum non fecit, hoc est, Deus. Hic enim dicit: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, &c. Addit deinde:

Q 9 ij Propitius

Deus.
Math. 9
Esa. 43

Propi-
tius esto

Propitius esto mihi. Iam qui veniam postulat, hic certè culpam non negat. Propitius, inquit, esto mihi. Quod si Iudaicarum precationum fuisset gnarus, addidisset fortè: Non intres in iudiciū cū seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vitrens. Et: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Nec silentio etiā prætereundum, quod dixit: Propitius esto mihi peccatori. Quod enim Deus fecit, propitiatione non eget (vidit enim Deus quæcunq; fecerat, & erant valde bona) sed quod de suo addidit homo, propitiatione vtiq; opus habet. Quod homines sumus, Dei est: quod verò peccatores sumus, nostrum, & de nostro est. Sed ne videamur plus quàm oportet, patrocinari publicano, audiamus Christum ipsum, & de Pharisæo, & de publicano sententiam eloquentem.

Amen dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

Satis his verbis declarat Dominus, se nihil per lusum dicere, quando non dubitat cōsuetū suū iuramentū interponere, dicendo: Amen, hoc est, in veritate dico vobis, quod Publicanus descendit ab illo Pharisæo in domū suā iustificatus, hoc est, Deo recōciliatus & acceptus. Quæras fortè quis illum iustificarit, hoc est, iustū pñunciarit? Nō fuit homo hic arbiter, nō hic iudicium humanū vel timendū vel sperandū, vbi oīa in abscondito fiunt. Ille ergo publicanum iustificauit, qui ipsi peccata dimisit, cuiusq; propitiationē publican⁹ ambiuit, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Sed quis nobis eius rei testis? Christus ipse, filius hoīs, qui potestatem habet in terra remittere peccata. Beatus itaq; est, iuxta Psalmistā, cui nō impūtauit Dñs peccatū, &c. Causā iustificatiōis audiam⁹ ab ipso Christo.

Quia omnis qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

Ergo quicquid Pharisæus egit, quo-

modocunq; tandē illud egerit: superbia & fastus est. Quicquid verò alter egit, meræ humilitatis fuit. Hinc ille humiliatus, hoc est, à Deo reiectus & repbatus. Alter verò, publicanus scilicet, exaltatus est, nimirū inter amicos, imò & inter filios Dei numeratus. Rectè ergo D. Deipara cecinit: Deposuit potètes de sede, & exaltauit humiles. Et in Epistolis canonicis legim⁹: Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiam. Nos itaque in hoc biuio positi, eligere debemus in hoc seculo humilitatem, vt in illo futuro seculo exaltari mereamur. Sed de superbia & hui⁹ hoste humilitate, in aliū locū differemus disputationē. Sunt & alia quæ hic merito tractarētur copiosius: sed nos oīa illa in aliud tēpus tractāda seruabim⁹. Vnicum est, quod nō negligenter hic obseruandum esse putamus, nimirum quod Christus hoc in loco humilitatē causam iustificationis impit posuit, & non fidē illā solitariā. Quod ideo admonemus, vt meminerint aduersarii cautius & explicatius de articulo illo iustificationis differere: hoc quod saniores illorum nō ita diu facere merito aggressi sunt. Deo sint gratiæ. Obseruandū etiā, quod postrema illa Dñi sententia de humiliatione & exaltatione, nō solū ad futurū seculū, sed etiā ad nostra tēpora, hoc est, ad præsens seculū referēda est. Fit enī plerunq; vt gloriosi illi Thrasones pleriq; sint odiosi. Et Nabuchodonozor ille q affectabat diuinos honores, in clasē brutorū animalū redact⁹, scēnū vt bos comedere cōpulsus est. Sed videamus sequentia.

Afferebant autē ad illū & infantes, vt eos tangeret. Quod cū viderent discipuli, increpabant illos.

Pulchrè hæc in superioribus cohererent, imò illa ab his magis illustrātur, maioremq; lucem accipiunt. Sic enim amat Dominus humilitatem, sic odit fastum, vt etiam erga eos qui natura, & per ætatem à fastu alieni sunt,

sunt, libenter sit beneficus. Sed hæc in sequentibus suum habebunt locū. Iam videndum est, quo noie quidam infantes Christo adduxerint. Et quare Apostolis factū hoc displicuerit? Illud satis liquet ex aliorū Euangelistarū narratione. Matthæus enim inquit: Oblati sunt Iesu paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret. Apud Marcum verò sic legimus: Et offerebāt illi paruulos, vt tangeret illos. Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos. De impositione manū, & benedictione, frequens mentio est in scripturis vtriusq; testamenti. Nam & sanctus ille Israel bñdicturus Ephraim, & Manassen filios Ioseph, dextram manū super caput Ephraim, & sinistrā super caput Manassis imponebat. Sed hoc testimoniū suffecerit pro multis. Certum enim est ex veteri consuetudine, quod quicquid Deo vel offerre, vel consecrare volebant, siue illud homo erat, siue animal brutum, super illud ministri Dei manus imponebāt, quasi super illo, quod amplius non humanis vñibus, sed Dei ministerio & cultui esset mancipatum. Parentes itaque paruulos ac infantes etiam Christo adduxerunt, rogantes eos ab illo tangi & benedici, hoc est, pro illis orare Christū volūt, vt tã corpore, q̄ aīa posthac sint sceltiores. Viderant enim parentes illi, Dñm tactu suo oēs sanasse morbos, contactuq; ingētia hominibus cōtulisse beneficia. Sperabant itaq; & cōtractum eundem infantulis suis nō meo diocriter profuturum. Iam quia etiam deprecationem coniungi postulāt, manifestū est, parētes à Domino etiā animarum incolumitate sanitatemq; postulasse. Hoc autem ipso præferunt nobis exemplum, quid nos quoque liberis nostris postulare debeamus, à Dño. Qua de re nō ita multo post. Sed quid sibi vult, quod discipuli parentes increpant, & cū infantulis Christo accedere prohibent? Certè non possumus puta-

re aliquid hic factum vel per contemptum, vel per inuidiam ab Apostolis, sed potius per ignorantia. Putabāt enī Apostoli infantes nulla vtilitate Christo offerri, vt qui sermonem ipsius nec intelligere, nec credere possent, Christus q̄ hac parentū importunitate, à melioribus studiis remorari. Hanc meam coniecturā excusabit Christi respōsio, quæ in hæc verba sequitur cōtinēter:

Iesus autem conuocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos, talium est enim regnū cælorum.

Vides quod nihil per lusum hic à Christo Domino nostro fiat. Neque enim contentus fuit Dominus dixisse: Sinite pueros venire ad me, sed addidit & nolite vetare eos. Imò quemadmodum Marcus dicit: Christus indignè tulit, quod discipuli se opponerent infantibus. Sed quare admittēdi sunt? Quia talium, inquit, est regnū cælorū. Vos discipuli fortè putatis pueros mihi nō placere, neque aliquid emolumenti ex me consequi posse, eò quod paruuli sunt, & quasi rationis expertes, ita vt neq; verbis meis credere vel obedire possint. At qui hæc nihil obstant, quominus illis benefacere possim. Imò in veritate dico vobis, quod talium est regnū cælorum. Suffecerit enim Dei gratia & misericordia ad saluandum etiam eos, qui per ætatem neque fidem, neq; opera habere possunt. Neq; enī tã durus est Dominus, vt ab infantibus petat, quod illis dare noluit, & vt metat, iuxta serui nequam calumniam, quod non seminauit. Hic porro non nulla obseruāda sunt. Et primum quidem, locum hunc omnibus modis relictari Pædobaptistarum infantie, qui pueros à baptismo arcent, tantum ob id, quod neque credere, neq; fidem profiteri valeant. Deinde admonētur hoc loci parentes, vt infantulos suos Christo adducant. Quæris quomodo: Primum, vt per Baptismi

Q̄ in sacra

Psal. 31
Rom. 1Iaco. 4
1. Pet. 5An sola
fides iu-
stificet

Dan. 4

Mar. 10

Contra
Anaba-
ptistas

sacramentum corpori Christi inseratur, quo fit, ut postea omnium meritorum Christi fiant participes. Secundo ad confirmationis sacramentum, ut ampliore ibi spiritus sancti gratia accipiant. Tertio ad conciones sacras, ut ibi intelligat, quae Christianum militem vel deceant, vel dedeant. Nec audiam hic illos male Christianos parentes, qui respondent, pueros nihil percipere eorum quae dicuntur ab Ecclesiasta. Si enim ad nihil aliud prodest illos adducere, certe ad hoc maxime valet, ut à teneris assuecant libenter ad stare verbi Dei promulgationi. Adiciam quartum, ut fidelissimo paedagogo liberos tuos committas, à quo non minus pietatem, quam literas discere possint. Postremo (nam possem multa hic adicere, quae in alium locum differemus) tuo pio exemplo illis sis efficacissimum calcar ad omnem pietatis negotium. Verum quid proderit iam me haec admonuisse? Vereor, vereor, ne surdis cecinerim hanc non impiam fabulam. Multo enim noui, qui malunt pueros à Christo arcere, quam illos huic adducere. Multa hic premo, mi frater, quae utinam possem cum fratre tuo eloqui. Videamus reliquum huius negotii.

Amen dico vobis, quicumque non accipere regnum Dei, sicut puer, non intrabit in illud.

Huius sententiae intelligentia ex aliis locis petenda venit: ne scilicet nobis aliquis Nicodemus obstrepat, dicens: Quomodo potest homo iterum nasci, cum sit senex? Sed ne quis stulta haec cogitare animum induceret, apud alios Euangelistas inquit Christus: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. Quod si nec hanc Domini interpretationem intelligis, vel Paulum verum veritatis interpretem audi. Fratres, inquit, ne sitis pueri sensibus, sed malitia paruuli estote: sensibus

1. cor. 14

bus vero perfecti sitis. Et D. Petrus inquit: Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationale & sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem, &c. Certè paruuli nesciunt fucum, nesciunt falsum, nesciunt referre, nesciunt regetere conuictum, nesciunt auaritiã, nesciunt ambitionem: mera est innocentia, mera simplicitas. Sic Ap[osto]lus etiam in Romanis suis ad Christi paradigmata alludere videtur, cum inquit: Volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Ceterum potest & praesens historia de paruulis pulcherrimo ordine ad superiorè de Pharisaeo tumido, referri. Quid enim tu superciliose superbe bona opera tua plus aequo ostendas, quasi scilicet illis merito debeat vita aeterna: aut quare contemnis publicanum, quasi ex peccatoribus nemo veniat in caelum? Nouit Christus ex mera sua & gratuita misericordia etiam illos seruare, qui adhuc nihil boni vel mali fecerunt, nec aliqua habent bona merita, nisi quatenus illis mala merita sunt dimissa. Vnde non est ut Pharisaeus vel effertur, vel Publicanus desperet. Sed de his altius, ne plus aequo recedamus, ab Euangelii nostri contextu.

Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam aeternam possidebo?

Scribit etiam Matthaeus, quod haec historia facta sit, postquam Christus imposuerat manus suas oblati paruulis, & alio abiisset. Et habet certè haec historia etiam optimam consequentiam cum proxima quae praecessit. Quis enim audiuit quantam puritatem, quam innocentiam Christus requirat ab eis, qui volunt ingredi regnum caelorum? Atqui septies in die cadit iustus: & in multis offendimus omnes. Et si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, &c. Iam audimus etiam eum qui Decalogi

1. Pet. 3

Rom. 16

2. Cor. 13

Mar. 10.

Pro. 24

Jacob. 2

1. Ioan. 1

1. cor. 4.

logi maiorem partem seruauerit, tamen indignum esse regno Dei. Atqui nemo ob id desperet. Qui peccator res odit, poenitentes benigne recipit. Et Deo impossibile non est ut ex iustis iustos faciat. Sed audiamus omnem historiam suo ordine. Princeps quidam interrogauit Dominum, dicens Magister bone, &c. Qualem principatum habuerit ille, ex Euangelio non cognoscimus; nec plurimum refert. Diuitem fuisse ex sequentibus patebit, vnde mirum est quod de vita aeterna quaestionem mouet. At diuitem, & scitu digna est quaestio illa, quomodo scilicet detur nobis vita perfrui aeterna. Si enim in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Ideo necesse est ut Christum cum illo principe adeamus, interrogantes quid faciendo vitam aeternam consequamur. Tu porro singula eius historiae mecum expendas velim. Princeps & magni nominis vir est, adeoque & diues, & tamen de futura vita interrogat. Siue enim summus sumus, siue plebei, omnibus nobis moriendum est, ideoque de futura vita utrisque cogitandum. Addit, magister bone. Certè hoc oscitanter praetereundum non est, maxime autem iuuenibus, quod honorifice Christum, magistrum & quidem bonum magistrum appellat, & iuxta Marci relationem, etiam Domino genua flectit. Commendatur enim his, iuuentuti ciuitas morum, ut seniores honore praueant, non sint agrestes, non arrogantes, neque irreuerentes. Est & hoc probe considerandum quod dicit: Quid faciendo vitam aeternam possidebo? Persuasum enim habebat ipsam non debent ociosis & stertentibus hominibus, sed operantibus. Appellat item vitam aeternam, quae praesens vita mors potius dicenda sit quam vita: Hinc Iacobus dicit: Quae est enim vita vestra? Vapor est, ad modum

cum parens, & deinceps exterminabitur. Neque solum sperare vult princeps ille vitam aeternam, & vel ad tempus habere, sed possidere, hoc est perpetuo ab illa non auelli. Nihil igitur hic à principe dicitur quod non laude, imo & imitatione dignissimum sit. Sed quid ad haec Christus?

Dixit autem ei Iesus: Quid me dicit bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus.

Multa quidem hic dici possent, eademque non inepta de inexpectata hanc Domini responsione: nos tamen hoc totum negotium, quia possumus breuitate expedire, in hoc solo intenti, ut doceamus scripturam secum non pugnare, & aperiamus causam quare Christus huiusmodi responsionem duriusculam dederit. Certè alibi dicit Dominus; Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Et Paulus Apostolus Timotheum suum vocat bonum ministrum, & bonum militem. Sic in Actis Barnabas appellatur vir bonus, & plenus spiritu sancto & fide. Legimus deinde de angelis bonis & spiritibus bonis. Ergo diligenter expendendum est, qua ratione Christus dixerit: Nemo bonus, nisi solus Deus: Dicimus itaque neminem esse bonum, sicut Deus bonus est. Hic enim sic bonus est, ut etiam sit fons & origo sine scaturigo omnis boni, adeo ut quicquid bonitatis in toto orbe sit, à Deo profectum, & à Deo conseruatum & absolutum credatur. Breuiter quod bonus est Deus à seipso habet, & perpetuo habet, nec ab aliquo sua bonitate priuari vel spoliari potest: nos autem quicquid boni habemus, aliunde, nimirum à Deo accepimus: & erat quando non habebamus, & possibile est, ut acceptis donis rursus exuamur. Itaque quod ad donum acceptum spectat: Bonus homo de bono thesauro bona profert. Quod vero ad naturam nostram adinet, alibi dicitur:

1. Ti. 4. 2. Ti. 26

Act. 11

Aug. ad Maced. &c. Ep. 14

Q 9 iij Vos

Vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris. Quod autem hic dicimus nos natura malos esse, non loquimur de natura humana, sicut à bono Deo bona creata est: sed sicut à primo parente nostro (qui propria voluntate malus factus est) viciata est. Hoc docet eum vniuersa scriptura Paulus: illud verò impius somniat Manichæus. Vidit enim Deus quæcumque fecerat, & erant valde bona. Per vnius verò hominis peccatum, mors intrauit in vniuersum mundum. Hæc interpretatio plurimum lucis adfert multis aliis scripturæ locis, quæ hominibus vel addunt, vel adimunt, quæ Deo propriè addenda vel adimenda sunt. Ecce enim Apostolus vocat Deum solum sapientem, solum immortalem, solum æternum. Nihil tamen oberit si Salomon dicatur Sapiens, vel Paulus ipse ut Sapiens architectus, fundamentum ponat. Et anima immortalis dicitur: & ignem æternum legimus. Non tamen anima immortalis est sicut Deus: nec ignis æternus est, sicut Deus æternus est & dicitur. Iam igitur restat vt inquiramus quomodo Christi responsum principis interrogatio ni conueniat. Sic autem res se habet: Princeps ille minus de Christo sentiebat, quam sentire de ipso debebat: habebat enim Christum pro homine vulgari, sic tamen vt aliis hominibus & sanctitate, & virtute miraculorum, & scientia doctrinæ præstaret: quemadmodum & inter reliquos homines alter alteri in Dei donis præualet. Atqui de semetipso non modicum sentiebat princeps ipse, sed videbatur sibi non vulgariter in pietate profecisse, vt qui decalogi præcepta non fuisset præuaricatus. Sic enim in sequentibus dicit, Atqui Christus, vt retunderet principis confidentiam, doceretque quicquid in nobis boni est, illud omne Deo acceptum feredum, ait: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus

Aug. de
natura
boni &
mali.
cap. 9

Vide Hi
larium
lib. 2.

107

Deus. Hiis autem non negat Dominus absolute se esse bonum, qui alibi dicit æqualem se esse patri: sed respicit ad mentem & intellectum adolescentis, nondum plenè imbuti, sicut diximus, vera Christi cognitione. Neque enim sic bonus est Christus, sicut eum bonum esse putabat princeps. Neque enim bonitas Dei Christo per partes communicata est, sicut reliquis hominibus Deus solet impartiri dona sua. In Christo enim habitat diuinitas corporaliter. Et ipse dixit: Omnia dedit mihi pater in manus. Et ad patrem: Omnia, inquit, tua mea sunt: & mea tua sunt. Multum itaque supra modum distat bonitas Christi, à bonitate hominum. Adde quod ille princeps ad responsum Christi potuit humiliari & cogitare: Si talis ac tantus Prophetas videretur non agnoscere boni appellationem, quis ego sum qui mihi non tantum bonus, sed & perfectus esse videor? Neque enim aperte negat se Christus bonum, sed quærit cur ab eo vocetur bonus, à quo non perfecte cognoscitur. Neque enim perpetuo eius modi quæstiones, negationem inclusam habent. Alibi enim dicit: Quid me vocatis Domine Domine, &c. Neque tamen ob id negat se Dominum esse. Quid si hinc: Christi & deitas & bonitas probetur? Si enim nemo bonus nisi solus Deus, Christus autem bonus est, ergo & Deus est. Et si Christus Deus est, utique bonus est. Sed hæc prohiatis loci elucidatione suffecerint.

Mandata nostri: Non occides, non moechaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem.

Sic certe agnoscit Christus boni magistri appellationem, vt ad interrogata respondeat. Et potuisset quidem princeps ex verbis Christi de bono colligere in hunc modum. Si nemo nisi solus Deus bonus est, certe id dicitur bonum

bonum esse necesse est, quod è Deo proficiscitur. Ergo si feceris quod Deus præcepit, facies quod bonum est. Quoniam verò princeps ille stupidioris ingenii erat, quam qui talia ex quæstione Domini colligere posset, manifestius responder Christus ad interrogata. Et quoniam de factis rogatus erat, de factis respondet. Proponit autem Christus illa decalogi præcepta, quæ iuxta externam quidem speciem, raro fiunt, vt quæ nemo facile occultare potest, & ideo illa perpetrare erubescit. Non occides, inquit, Hoc si de violenta occisione intelligamus, certè non magnum est, etiam si neminem occideris. Neque enim caret periculo alij tentare mortem: cauendum enim, quoniam & illi machæra est, ne pro occisore fias occisus. Quod verò Moechiam siue adulterium adinet, idem videtur dicendum. Maritum nulla necessitas urget, cum propriam habeat uxorem: & alterius coniugem impune vix dehonestabis. Quid de furto? Diuiti sua suppetunt: Inopi, si aliena inuadere voluerit, de vita periclitandum est. Sic qui falsum testimonium dicit, & is periculosissima alæ sese committit. Cauendum est enim ne in breui aperiarit, quod hactenus rectum erat. Superest præceptum de honorandis parentibus, quod & ipsum, si impleueris, nihil magni feceris. Non enim facile inuenitur, qui ita bestialibus moribus sit, vt in parentes debachetur. Adde quod illis qui parentibus male dicunt, lex capitalem poenam infligere iubet. Lex enim prospexit, ne parentibus vlla fiat iniuria. Qui maledixerit patri, inquit, vel matri, morte moriatur: Et vt illis beneficias, reuerere, & alas, eadè lex iubet. Hæc enim omnia includuntur in hiis verbis: Honora patrem & matrem. Pasce itaque patrem tuum, pasce matrem tuam. Et si enim paueris matrem, ait Ambrosius, adhuc non reddidisti dolores, non red-

didisti cruciatus quos pro te passa est, non reddidisti obsequia quibus te illa gestauit: non reddidisti alimenta quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis vbera: non reddidisti famem quam pro te illa tolerauit, ne quid quod tibi noxium esset ederet, ne quid quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa quem voluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi vigilauit, tibi fleuit, & tu egere illam patieris! O fili quantum tibi sumes iudicium, si non pascas parètes! Sed quid ego hic talia? Cur surdis cano? Imo cur absentes & nunquam præsentibus alloquor? Iniquum vereor sit, quod ego pueros admoneam quid parentibus debeant, quum hiis nunquam cogitant quid Deo debeant. Sed reuertimur tandem ad principem nostrum.

Qui ait, Hæc omnia custodiri à iuventute mea.

Arbitramur principem hunc, quod quidem ad legis corticem adinet, nihil egisse contra præcepta superius enumerata: hoc est, neminem occidisse, adulterium non perpetrasse, non dixisse falsum testimonium, nemini quicquam furto abstulisse, parentibus tandem seruasse morigerum, ipsique pro virili in seruasse: Marcus enim scribit, quod Dominus intuitus est, dilexerit ipsum. Atqui quod princeps ille præcepta illa sic seruauerit, quemadmodum seruari oportebat, verisimile non est. At talis est genius carnalium hominum, vt plerunque ante victoriam triumphare contentur: videanturque sibi egregiam nauasse operam, quando vix è carceribus prodierint. Laudamus tamen non immerito bonum illum principem, qui ab ætate sua tenera legis obseruationi in tantum studuerit. Bonum est viro cum portauerit iugum Domini ab adolescentia sua, ait Hieremias in flebilibus illis threnis suis. Neque enim

Treno.

enim poterit malè senescere, qui in iu-
uentute virtutibus operam dederit.
Atqui eiusmodi non curant parentes,
sed iuventuti plus æquo indulgent, ad
illius scelera vel conuient vel arridēt,
vel quæ pessima sunt, in meliorem
partem si interpretari nō possunt, certè
eleuare & extenuare conantur. Si ad
vindicanum proni sunt, virorū ima-
ginem præ se ferunt: Si verbis & mo-
ribus impuri sunt, facetas & humani-
tatem interpretantur. Si furto aliquid
ablatū, ad proprias ædes deferunt, blā-
diu sculè excipiūtur, & tāq̄ frugi futuri
patres familias magnis encomiis cele-
brātur: Si falsum testimoniū dixerint,
à taciturnitate cōmendantur. Quod si
parentibus facescunt negotium, simpli-
citati hoc & pueritiæ ascribendū est.
Ex his iam dictis tu cætera conice.

Vide D.
Bailliū
Ser. 1. in
diuites
auaros.

Quo dū dicit Iesus ait ei. Adhuc vnum
tibi deest. Omnia quæcūq; habes vende,
& da pauperibus, & habebis thesaurum
in celo, & veni sequere me.

Præter cætera quæ Dñs hoc verbo
significare voluit, certè hoc etiā signi-
ficat, qua ratione ille princeps nihil
peccauerit cōtra supradicta præcepta,
quia scilicet occasionem non habuit
qua permotus vel aliquem occidisset,
vel aliqd furto abstulisset, &c. Si enim
in hoc periculum incidisset, vt aut suas
diuitias negligeret, aut inuasorē illarū
interficeret: tunc vidissemus vtrum
elegisset diuitias perdere, an in legem
peccare. Sic qui sufficientem bono-
rum possessionem habet, non potest
scire quantum absit à furto. Sic de
reliquis dicendum. Sed qua ratione
tam graue præceptum dare videtur
Christus huic principi? An ne quod
principi dictum est, omnibus dictum
esse putamus? Vtrunque expeditus
qua possumus & breuitate & fidelita-
te. Primo ergo dicimus Dominū no-
strum Iesum, principi illi hoc verbo

voluisse demonstrare, eū tandē rectè &
sufficienter legem perficere, qui Deo
nihil præponit, paratusq; est omnibus
suis bonis longum vale dicere, modò
frui possit Deo, & bonis quæ Deus
diligentibus ipsum præparauit. Non
enim perfecit legem, qui vel Deo præ-
fert vllam creaturam, vel iubēte Deo,
fratri egenti quicquam negat. Rectè
ergo alibi dicitur, in hiis duobus mā-
datis, videlicet de dilectione Dei &
proximi, vniuersam legem & Prophe-
tas pendere. Horum enim duorū mā-
datorum mentio fit in præsentī loco.
Omnia vendenda sunt vt fratris ino-
piam subleues. Hoc ad dilectionem
proximi pertinet: Christus sequendus
est, hoc ad dilectionem Dei pertinere
certum est. Tu porro hic diligenter
perpende singula. Adhuc vnū, inquit
tibi deest. Quod nam est illud vnum?
Audi Apostolum Christi: Omnis,
inquit, lex in vno sermone imple-
tur. Audi & alium: Qui offendit in
vno, factus est omnium reus. Vnum
ergo illud non est aliud nisi dilectio-
nis Dei & hominis præceptum: Sola
enim charitas est, quæ non agit per-
peram. Et quicquid feceris præter de-
contra charitatem, bonum esse ne-
quit. Si non occideris, & tamen non
amas, malè facis. Si eleemosynam de-
deris, & ex charitate non facis, nihil
boni facis. Si omnes facultates tuas
in pauperes distribuieris, si corpus
tuum igni tradideris (& cætera om-
nia quæ Diuus Paulus enumerat fe-
ceris) si charitatem non habes, frustra
& in cassum omnia feceris. Hoc est
nimirum illud vnum, de quo supra
Christus dixerat Marthæ: Vnum est
necessarium. Hæc est illa optima pars
quam Maria elegerat. Diligebat enim
in Christo & Deum & hominem. Ex
hiis opinor intelligis, quare Christus
dixerit: Adhuc vnum tibi deest. Om-
nia quæ habes: Nihil subtrahendum.
Omnia quæ tu habes: non quæ aliq.

Mat. 23

Gal. 3
Iaco. 2

1. Co. 13

Lu. 10

Ex

Ex substantiā tua, inquit ille, fac ele-
mosynam. Omnia, inquam, quæ has
bes vende & da pauperibus, non diui-
tibus à quibus retributionem aliquam
temporalem expectare posses. Nec est
vt te putes inquam inire commuta-
tionem: pro temporalibus enim bonis
thesaurum accipies in cælis. Interro-
gasti, vult Christus dicere, o amice
quid tibi faciendum, vt tandem conse-
qui possis vitam æternam? Iam habes
responsum. Vende omnia quæ habes,
& da pauperibus, & habebis thesaurū
in celo: hoc est in tutissimo loco, vbi
fur non appropriat, neque erugo con-
sumit, neque tinea demolitur. Cæterū
quoniam nō suffecerit relinquere sub-
stantiam suam, nisi & in posterū Chri-
sti vestigiis inhæreas, statim adiecit
Christus: Et veni sequere me, qua de re
non ita multo post. Iam porro quo-
niam quidā malè feriat homines, hoc
vocat Domini præceptum quo plus
rimum abusi sunt (loquor de iis qui
olim pauperes de Lugduno appellabā-
tur, & de Anabaptistis huius seculi)
obseruandum est, quod dictum hoc de
vendenda omni substantiā, non sic in-
telligendum est, quasi nemo vitā æter-
nam consequi possit, nisi qui diuen-
ditis omnibus sequatur Christū. Quæ-
lis enim & quāta inde sequeretur om-
nium rerum confusio? Quomodo
posset constare aliqua res publica? Di-
cimus igitur Christum hoc verbo do-
cere voluisse, quod ad vitam æternam
peruenire ille nō possit, qui cælestibus
temporalia præponit. Aut potius sua-
sit vt princeps hic, relictiis omnibus bo-
nis, & in pauperes distribuieris, se seque-
retur quemadmodū reliqui discipuli,
per quos voluit annunciari regnum
Dei. Sic in superioribus, cap. scilicet ix.
dicebat cuidam adolefcēti: Sine mor-
tui sepeliant mortuos suos, tu autem
vade & annūcia regnum Dei. Sed quid
opus est multis? Nullibi reperias in
Euangelicis & Apostolicis literis pro-

In Ana-
bapti-
stas.

Aug. li-
cer oia
propter
Christū
dimise-
rit, nihil
hominis
tamen,
hoc vo-
cat cōsi-
liū, non
præce-
ptum.
Epist. 89.
ad Hila-
ride
Vide
Chryso-
Hom. in
Priscilla
& Aglā.
To. 6.
Cap. 9.

prietatem rerum, ac opum vsū esse
prohibitum, mendicitatem verò præ-
ceptam. Immo contrarium apertè re-
peries apud Apostolum. In Ephesitis
enim iubet nos laborare manibus, vt
sit quod tribuamus necessitatem pa-
trienti. Idipsum facit & in vtraque ad
Theffalonicenses epistola. Idem etiam
Apostolus diuitibus officia vitæ præ-
scribit, nullibi aurem sordidam illam
Anabaptistarum mendicitatem præ-
cipit. Breuiter si quis tantum consti-
derat quanta absurditas ex illorū falsa
interpretatione sequatur, facile videbit
verborum Christi longè aliā esse sen-
tentiam quā illi somniant. Si enim
hoc Domini præceptum simpliciter
ad omnes pertinet Christianos, quem-
admodum illi contendunt, ad quos
obsecro opes Christianorum omnes
tandem deuoluentur, quā ad Ethni-
cos & infideles? Nam qui volet Chri-
stianus esse, vendet omnia quæ habet,
& dabit pauperibus. Interim non pos-
terit opes illas suas aliis erogare, quā
Ethnicis pauperibus. Si enim quicquā
Christiano dederit, cogetur hic proti-
nus alteri dare, ne quid habeat aut pos-
sedeat proprii: & hic rursus cogetur
quod accepit dare alteri, donec ad ma-
nus perueniat Ethnici. Sed hæc plus
satis: iam videamus quomodo adole-
scens ille princeps, Christi responsū
acceperit.

Hijs ille auditis, contristatus est, quia
dives erat valde.

Ex hiis videmus quis sit & qualis
hominum gentus, qui sic volūt spera-
re cælestia, vt tamen non cogantur res
linquere terrestria: Nolūt enim spem,
quod dicitur, prætio emere. Sed quare
tristatur princeps ille ob Domini re-
sponsū? Quoniam scilicet ignorabat
non diuitias à Christo damnari, vt quæ
dona Dei sunt: sed affectum potius,
quo maioris æstimamus thesauros
terrestres quā cælestes: hoc quod nō

ita

Eph. 4
1. Thes. 4
2. Thes. 3
1. Tim. 6

ita multo post audiemus. Testatur autem princeps sua tristitia quantum spei posuerit in fluxas illas suas diuitias. Nisi enim lætaretur de possessione, nunquam tristaretur de illarum amissione. Certè de patientissimo Iobo non legitur, quod ob amissionem diuitiarum suarum tristatus fuerit, sed quod Dominus benedixerit inquam, Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est. Sit nomen Domini benedictum, &c. Enimvero si si duriam suam in fluxas illas & caducas res conlocasset, tam pia nunquam fuisset locutus. Sequitur.

Iob. 31.

Videns Iesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum Dei.

Hactenus Christus. Atqui legitimus multos diuites in scripturis præcipuos fuisse Dei amicos. Nonne satis diuites fuerunt tres illi patriarchæ Abraham, Isaac, & Iacob? tamè nihilominus placuerunt Deo, in tantum ut illorum Deus vocari voluerit. Rectè ergo à Domino dictum est, eos qui pecunias habent difficile intraturos regnum Dei. Non ait impossibile est, sed difficile. Quam diu enim pecunias habent, & harum cura onerati sunt, non possunt ingredi arctam illam portam: sed simulatque posuerint ingentes illarum curam, facinas, tum poterunt etiam cum paratissimis & expeditissimis cursu contendere. Verum ægrè illis persuadebitur ut fiduciam suam in possessiones suas non collocent. Certè qui multas habuerit diuitias, si bonus esse voluerit, benefaciendi multas habet occasiones. Sin malus esse perrexerit, longè plures habebit occasiones malè faciendi. Unde rectè à Christo dicitur, diuitem difficile intraturum regnum caelorum. Tu autem memineris Christum hoc in loco non simpliciter loqui de omnibus diuitibus,

sed de talibus qui diuitias terrenas caelestibus præferre solent, hoc quod in sequentibus continuo patebit. Eos notat diuites Christus, quibus diuitiæ magis sunt oneri quam vsui: ut quas aliis basulant non sibi: quo nomine etiam similitudo cameli, animalis videlicet tortuosi, adducta est. Et reuera studium congerendarum opum earum possessio vnde dique sceleribus circumseptum est. Nam in paradisi opibus, interueniunt furta, rapinae, caedes, mendacia, detractiones: & quod terrenis tandem tot immergimur, ac caelestium planè obliuiscimur. Possidendo & usurpando hæc interueniunt, auaritia, sordities, luxus, libidinis, superbia. In amissione verò & iactura opum non mediocriter peccamus, impatientia & fædo dolore. Sed audiamus sequentia.

Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri?

Matthæus, hæc discipulos dixisse scribit, qui videntur de salute hominum solliciti, & ex verbis Domini colligere parua esse turbam, qui ingredi poterunt regnum Dei. Sed ait quispiam: Qui fieri potest ut pauci ingressuri sint regnum Dei, quum diuitum, ad pauperes collati, pusillus sit numerus? Ad hoc respondemus, discipulos Domini sui verba intellexisse, non de illis solum qui tantum actu, ut aiunt, multas diuitias possident, sed etiam de omnibus illis qui diuitiis inhiant, siue eas assequantur, siue minus. Paulus enim dicit: Qui diuites fieri volunt, incidunt in laqueos diaboli, &c. Iam quis est in toto hominum grege qui non malit abundare, quam egerere? Igitur quod ad hunc affectum adinet, merito solliciti sunt discipuli de pusillo saluandorum numero.

Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

Egregia est hæc sententia & consolatione plenissima: digna etiã quæ perpetuo mentibus nostris inhæreat. Quod

Vide Augustinum in Psal. 51. verbum Sed sperauit in multitudine.

Eccle. 31.

verò ad præsentem locum adinet sensus est: Impossibile sane est homini ne in diuitias suas spem suam ponat, aut ut alacri animo abiciat calcetque, si ita posset res Domini, Deo tamè possibile est diuitis animum mutare, sic ut is iam rectè vtatur opibus, &c. Hinc ille in Psalms clamat. Inclina cor meum Deus in testimonia tua & non in auaritia. Certè simulatque aliquis collum suum iugo tantæ submisserit Mammonæ, vix poterit deinceps ad pristinam libertatem peruenire: Diuitiæ enim illæ fallaces sunt & dolose plenæ, pollicentur plura, & nihil præstāt: & qui illarum plures habuerit, tanto inferior erit. Donec enim accumulatur blandulæ sunt, & colligenti arrident: porro statim ut accumulatae fuerint, vix patientur se tangi, nedum disperdi vel in alios vsus conuerti. Unde non immerito à Sapiente dictum est: Beatus diues qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Rectè ergo diximus humanam vitium non esse, ut quis habitis diuitiis, vel porro renunciet, vel saltem cor non apponat: Deo autem possibile ut in nobis creet cor nouum & spiritum nouum, creatorque apud nos creaturæ in multis præponderet. Sed quoniam eius rei aliquot exempla, & certa testimonia infra ab ipso Euangelista nostro subiiciuntur, his ommissis ad sequentia procedemus. Tu porro in omnibus rebus tuis, tam prosperis quam aduersis, semper ob oculos tibi ponas hæc Domini sententiam: Quod apud Deum omnia sunt possibilia. Si enim tibi fortuna iam arridet, potest Deus dulce hoc in amarum vertere. Si autem fortuna tibi se nouerit exhibuerit, potens est Deus profligatis nebulis reuocare phœbum. Dominus enim, iuxta canticum Annæ, mortificat & viuificat, ad inferos ducit & reducit, &c.

Ait autem Petrus: Ecce nos reliqui-

mus omnia, & secuti sumus te.

In Matthæo adicitur: Quid ergo erit nobis? Quoniam enim Dominus Adolescens dixerat: Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurum in caelo, non nihil spei ac fiduciæ conceperat Petrus ex Domini verbis, ut qui illud iam olim præstiterat, quod Christus ab adolescente petebat. Inquit ergo, Ecce Domine nos Apostoli tui discipuli, reliquimus omnia & secuti sumus te: Quid ergo erit nobis? Magnifica pollicitus es principi illi, nimirum thesaurum in caelo, si diuenditis omnibus bonis suis te sequeretur: Quid igitur nobis sperandum? An non & nos manebit caelestis ille thesaurus? Nolumus hic disputare bene an ne malè fecerit, tam confidenter suas virtutes enumerando. Certè in superioribus auditum est à Domino: Si feceritis omnia quæcunque præcepta sunt vobis dicite, Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Neque omnia Apostolorum facta nobis imitanda sunt, ut qui sapientissime ob malè facta sua, & minus bene dicta sua, culpam & emendati sunt. Atqui, quoniam Christus Petrum non obiurgat, nec nos illius facta & dicta hoc in loco in accusationem trahamus, non ignorantes pios homines & pie posse extolli, & pie humiliari: hoc quod in Philippensibus nostris ostendimus. Et paulo supra habuimus Phariseum suos celebrantem triumphos, sed iniquè: at in sequentibus audiemus Zachæum suas enarrare virtutes, & iustè, magnaque cum laude, qua de re suo loco non nihil dicemus. Iam quid Christus responderit vide.

Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo futuro vitam æternam.

Absoluemus & hæc Domini sententiam breuissimis verbis. Confidenter enim

R. Paulus

TL. 4. Paulus dicit pietatem promissionē habere praesentis & futurae vitae. Quod autē Dñs hic dicit, nos in futuro recepturos longē plura quā hic dimiserimus, nullā difficultatē habet. In Marco autē legimus: Recipiet cētupla nūc in tēpore hoc. Quomodo explicemus hunc nodū? Facillimē, si modo memineriseū randē abūdare siue diuitē esse, qui bonis suis, suaq; sorte cōtēntus est. Nā qui auarus est, quod scriptura dicit, perpetuo eger. Christus vero discipulis suis talē ac tantū infundit ac largitur spiritū, vt in nullo deficiant, sed perpetuo cōtēnti sint sua ipsorū sorte. Iā qui cōtēntus est fortunulis suis, hic longē plura potest habere, quā ille qui habita omnīū substantia semper ad plura inhiat. Certē qui multa habet, & tamen plura desiderat, ille diues nec esse nec dici potest. Ergo cui Dominus spiritum talē indit, vt cū Apostolo Paulo nostro in omnibus institutus sit, & omnia possit, longē plura accepit etiā in praesenti, quā ipse Christi nomine reliquerit. Quod si de Apostolis loqui volumus, qui relictis retibus & nauis secuti sunt Dominū: Certē longē plures patres, fratres, sorores, & domos, & caetera id genus receperunt, quā reliquerunt. Quotquot enim isti ad fidem Christi cōuerterunt, omnes illi habuerunt Apostolos patrū & fratrū loco: & omnes Christianorum possessiones illis cōmunes cum suis possessoribus erant. Tu autē hic probē cōsideres Dominī verba, quae docent nō sufficere ad pietatem, si quis sua reliquerit, nisi reliquerit propter regnum Dei, nimirū vt illud pro modulo suo apud alios prouehere possit, & sequatur etiam Christum. Nam & inter Ethnicos repperi sunt, qui nullas voluerūt habere diuitias, & si quas habuerūt, abiecerūt eas, non propter regnum Dei, sed alij propter vanā gloriā, alij vt liberis vacare possent studiis, alij aliis de causis. Atqui Christus vult vt quis renun-

Vide D. Basilii Ser. 2. in diuites auaros. Phil. 1.

ciat omnibus bonis suis, & hoc propter regnū caelōrū, pro Christi nomine & fide. Rem sic accipe: Si Apostoli voluissent perpetuo suis assidere aedibus, & suos si quos habuerunt agros colere, & piscationi suae intēti esse, nūq; potuissent prouehere regnū Dei, Christi fidem ac religionē. Deinde quando Christianis talis data est optio, aut renunciabis Christo, aut bonis tuis spoliaberis: tunc oportuit vt Christianus mallet periclitari de diuitiis, quā de Christo. Valeant itaque stultissimi illi Anabaptistae, qui relinquentes domos & familias suas, sequuntur capitis sui somnia, ne quid durius dicam. Praeceptum tibi est vt honestē familiam tuā cures, non vt ociosus aliorum diuitiis inhiēs. Erga tales bestias, cogitet magistratus, quid fieri oporteat, ne rursus oves illae simplices scilicet, tādē vngues suos proferant. Longē alia meditantur, quā videri a nobis vult. Quod ad vniuersorū bonorū cōmunicationē adtinet, idē dicimus quod paulo supra dixim⁹, de illa sententiā, qua Adolescēs iubetur viderē oīa & dare pauperibus. Da mihi Christianos quibus sit cor vnū & anima vna in Dño, & de cōmunionē omnīū rerū nulla erit disputatio. Ea iā nobis suffecerit cōmunitas, vbi nulla regnat apud ditiores cupiditas, vbi alter alterius, necessitati prōpta volūtate subuenit, vbi copia diuitiū, tenuiorū inopiā subleuat, &c. His enim tandē probabitur & clarescet nō esse rē fucātā, quod in Ecclesia praedicatur de fraterna adeoq; christiana charitate. Pessima res est, crede mihi, sic interpretari vnum sacrae scripturae locum, vt cū aliis innumeris pugnet: sicq; interpretari vt patrocinetur magis viciis nostris, quā prouehat gloriā Dei. Animaduertere cōueniebat, id quod est potissimū in sacris literis spectandum, nō vnū aut alterū verbū ē loco quod piam decerpere (quod proprium est oscitanter legentium) eoq; aburi per repro-

reprobū sensum, sed prorsus omnia, non solū verba, sed & sensus, acri prius iudicio perpēdere. Et si quid vitiis nostris patrocinari videbitur, haud statim arripiendum erit illud, sed comparatione potius aliorum locorum, mens spiritus sancti inuestiganda, ne scilicet Angelus Satanæ sit, quem primo intuitu Angelum lucis putamus. Sed haec iam saepe saepius admonui: nos igitur negotio hoc in hunc modum absoluto, ad reliquum huius capituli accingemur.

Mat. 20. *Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymā, & consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis.*

Matthaeus scribit Christū hanc duodecim Apostolis suis secretō dixisse. Et in superioribus semel atq; iterum futurae suae passionis Dominus meminit. Capite nono dicebat: Ponite vos in cordibus vestris sermones hos: Filius enim hominis, futurum est vt tradatur in manus hominum. Et cap. xii. aiebat: Ite & dicite vulpi (sic enim Herodem appellabat) illi: Ecce eicio daemonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor. Et non ita multo post addit: Non capit Propheta tam perire extra Hierusalem. Sic & hoc in loco Apostolis suis praedicit locum passionis & mortis suae. Illis autem tantum voluit praedicere quos passionis suae voluit habere testes, & quos partim voluit eius negotii esse spectatores. Vnde non contentus fuit Euangelista dicere, quod passionē suā praedixerit discipulis, sed addit quibus & quot: nimirum duodecim. Et putamus numerum expresse positum ab Euangelista, vt doceret nec traditorē exclusim, vt intelligeret Christum nihil latere eorum, quae ille meditabatur. Cito enim dixerat Dominus Apostolis. Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus

Io. 6.

est: Vide autem quā distinctē omnia exponat & praedicat Christus: Locum passionis dicit esse ciuitatem Hierusalem. Et ne quis de futuris dubitare posset, addit ea tantum consummanda, quae scriptura praedixit, non quae Iudaeorum odium, vel gentilium impietas voluit: Et addit haec implenda in filio hominis: nam secundum quod Deus & Dei filius est, neque patitur neque mori potuit. Iam & hoc obseruatione dignum est, quod multos Prophetas de se scripsisse ait, vt, vel testium numero, discipulis suis fidem faceret. Sed quae nam illa sint quae de Christi passione & morte scripta sunt in Prophetis, suo loco non indiligenter adnotabimus. Iam audiemus Christū omnia explicatius dicere quae super ipsum ventura sunt. Discimus autem ex illa creberrima mortis & resurrectionis Domini mentione, nihil esse vtilius salubriusque Ecclesiae, quā subinde mortē & resurrectionē Domini reuocare ob oculos, illaq; fideliter recolere: sic tamen vt non solū fructum Dominicae passionis explicemus, sed etiā ad illius vsum homines efficaciter & ex aīo adhortemur. Illud enim ad fidē pertinet, hoc verō ad charitatē: ex vtroq; autē bona spes sequitur. Sed haec alias.

Tradetur enim gētibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget.

Non est necesse vt hic multis probeamus omnia quae hic à Christo praediciuntur, postea sic adimpleta fuisse: nā haec omnia in dominicae passionis historia aperiemus. Vntū est, vt interim bene vtamur hac Domini propheta, nunq; nō cōsiderātes quae & quāta peritulerit Christus nostro nomine, & quā frigidē nos illi respondemus. Certē, si D. Petro credimus, Christus pro nobis passus est, nobis relinquēs exēplū, vt sequamur vestigia illius. Christus

1. Pet. 5.

R. r. ij. noster

noster traditus est gentibus: & profecto summè timèdum est, ne etiam nos, hoc quod peccata nostra meruerunt, tandem tradamur gentibus, qui & nostro tempore, vitæ, & fidei nostræ insidiantur. Faxit Christus vt hic vanus sim propheta. Christus noster nostro nomine ludibria gentium sustinuit, & hoc non tam patienter quàm innocenter. Quid nos adhæc? Et Christo insidimus plusquam impiè: & lusus fratrum nostrorū amarissimo corde excipimus, semper pro iocis dira pro ratione reddenda quærentes. Christus pro nobis flagellatus est: quod si nos pro peccatis nostris vel parum flagellauerit, Dei boni, quæ tumultuamur, quàm irascimur: quid non tentamus? Cæterum ne in hijs plus æquo insidiamur, postremo hic meminimus, sicut Christus patienter tulit omnes aduersitates, & sic intravit in gloriam suam: ita & nos oportet per multas tribulationes intrare in regnū Dei: qua de re in Philippensibus nostris non nihil diximus.

Et ipsi horum nihil intellexerunt: Et erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

Lu. 9. Sic etiam in superioribus, cap. scilicet ix. cum hac de re Christus loqueretur. Sequitur de Apostolis: At illi ignorabant verbum istud, & erat verbum latum ante eos vt non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo. Sed qui factum est quod non intellexerunt tam aperta verba? Attende Obsecro. Intelligebant haud dubiè boni Apostoli verba Domini iuxta quod sonabāt, hoc est, intelligebant, quid esset illud, flagellari, cōspui, crucifigi, deinde occidi, postremo etiā & à mortuis resuscitari. Sed non putabant omnia hæc fieri in Christo, sed potius hunc Domini sermonem esse metaphoricum siue parabolieum, vt aliud loqueretur Christus, quàm sentiret: sicut solebat etiam in alijs locis

sua verba palliare, vt aliud sonarent, & aliud vellent. Adde quod multa erant, quæ prohibebant & obstabant quominus putarent Apostoli verba Christi esse historica, & iuxta externam litteram intelligenda. Neque enim putabant Christum sic à Deo negligendū, vt venire posset in potestatem impiorum. Et videbant Christo à Iudæorum proceribus frustra hæcenus insidiatū. Alias causas talis ignorantia in Matthæo, si benè meminimus, adduximus, vt non sit necesse, hoc quidem in negotio, longius immorari. Adiciamus tamen adhuc vnicā, & dignā quæ probè consideretur, nimirum illam quod Apostoli ideo non potuerunt intelligere Domini verba de passione sua ipsius, quod certo persuasum habebant illam nunquam futurā: huius opinionis fuerunt qui dicebant: Nos audimus Io. 11. ex lege quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis: Oportet exaltari filium hominis? Et quis est ille Filius hominis? Huius inquam opinionis cum fuerint Apostoli, non potuerunt Christi verba penitus intelligere: hoc enim fit plerumque vt affectus nostri immoderati rectū nostrū remouerēt iudiciū. Nec solū in rebus externis id accidit, sed etiā in rebus sacris. In rebus externis nunquā sincere iudicabit hostis de hoste, nec amicus de amico: huius enim iudiciū peruertit amor: illius verò odium. In rebus porro sacris, si quis semel conceperit opinionem aliquam, quam sibi mordicus defendendam putat, nunquam rectè potest intelligere scripturas, sed perpetuo putat scripturas illud velle, quod ipse iam apud se verum esse constituit. Pius verò lector & veritatis cupidus dictorum intelligentiam ex dictis ipsis sumit, non suam sententiam dictis sacris imponit: neque cogit id videri dictis cōtineri, quod ante lectionē præsumpsit intelligendū. Qua de re Hilarius libro primo de Trinitate, & pulchrè &

Vide Basilium in Psal. 139. verum Magnificare Dominum mecum. Aduerte

piè

piè scripsit: Et hæc quidem hæcenus. Iam ad sequentem historiā accedimus.

Factum est autem cum appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans: Et cum audiret turbam prætercurrentem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei quod Iesus Nazarenus transiret.

Solet subinde Christus amarissimis dulcia aditcere, & alterum altero permiscere, vt nunc ad fidē, nunc verò ad humilitatē nos instituat. Ex alijs certè locis intelligimus, quàm ægre audierint Apostoli Christum de sua ipsius morte differentem: vnde non est dubiū quin etiam iam cōtristati fuerint, subueriti nimirum, ne aliquid inopinati sub verborum, quæ non intelligebant, inuolucro tegeretur. Fit itaque Deo sic providente, vt Christus inueniat occasionem qua declaret potentiam suā: vt qui ad mentionem crucis trepidauerunt, viso tam magno miraculo rursus recipiant animos: & cogitent ei nihil posse per vim fieri; qui tantam habet potestatem, vt etiam cæcis visum præstare possit. Et conueniebat certè ad fidem Apostolorum confirmandam, vt Christus quanto propius accederet ad crucem, tanto maiora faceret miracula: ita enim fiebat vt semper meliora sperare possent. Hac de causa etiam voluit Christus, passioni tandem proximus, Lazarum à morte reuocare, vt qui ipsum postea viderent in cruce morientem, porro non desponderent animos, sed semper cogitarent quomodo declararet antea se & vitæ & mortis habere potestatem. Sed hæc posthabitis ad cæci historiā accedemus: Cæcus ille sedebat secus viam, non longè ab Hierico, & mendicabat. Qui enim cæcus, suis operibus & laboribus semetipsum alere non potuit, & cui non sufficiebat aliunde substantia, certè vel mendicando contentus est vitam suam sustentare. Cæcis

itaque mendicandi causam dedit, non socordia, vnde meritò misericordiam quam implorauerat, impetrare debuit. Cæcus itaque qui non videre potuit prætereuntes, tamen audire potuit: & ideo quoniam strepitus turbæ arguebat hominum immensam multitudinem, cæcus ille coniectans non sine causa tot homines confluxisse, sicque gregatim circumcurrere, rogat quid hic strepitus sibi velleret: Quæ hominū multitudo hic transiret? Quo nomine conuenissent? Sic enim plerumque solent cæci sciscitari, vt sciant quid à quoquam postulare debeant. Cum igitur interrogaret cæcus de hominum hoc conuentu: Dixerunt ei quidam ex prætereuntibus, quia Iesus Nazarenus præteriret. Dicunt quod intelligunt, & quem non rectè cognouerunt, ipsum suo vero nomine appellare nescierunt. Si enim verè agnouissent populi Christum, dixissent vtique: Messias qui nobis iam olim in lege promissus fuerat, hic pertransit. Sed quid ad hæc cæcus?

Et clamauit, dicens: Iesu fili David miserere mei.

Certè cæcus ille longè acutiores oculos habuit, quàm prætereuntes illi Domini Iesu comites. Longè enim alio nomine appellat Iesum, quàm à turba audierat. Hæc enim de homine loquitur: ille verò de vero Messia Dei filio. Nisi enim crederet ipsum esse Messiam, non vocaret filium David. persuasum enim erat vniuerso Iudæorū populo, & hoc ex scripturis sanctis, Messiam fore filium David, quod etiam Pharisæi ipsi, interrogati à Christo, dissimulare non potuerunt. Interrogati enim: Quid vobis videretur de Christo cuius filius sit? Respondent Davidis. Et Matthæus ab initio Euangelij sui totus in hoc est, vt Iudæorū populo probet, restatūque faciat Christum Iesum esse filium David. Nisi enim filius David esset, Messias esse

R r ij nequa

nequaquam posset. Iam quod clamat: Miserere mei. Certè innuit se credere Christum ipsum esse filiū Dei: nisi enim credidisset hoc, misericordiam non implorasset ab eo. Neque enim potuit nescire, quis pro misericordia implorandus esset. Altius itaque vidit, & penitius cæcus ille corporis oculis priuatus, quæ turba quæ apertis oculis perpetuo commitabatur Christū, huiusque sermones audiebat, & miracula operantē videbat. Certè ad cognitionem Christi, oculi cordis magis necessarii sunt, quam carnis oculi. Vnde etiā Christus alibi dicit: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Oculi autem cordis, fides est, quæ ea videt & amplectitur, quæ omnino humano sensui aliquando & reluctatur, & absurda videntur. Sed de hoc aliam nunc ad præsentem historiam.

Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei.

Facile, cum valemus, ait ille, bona consilia ægrotis damus: Tu si hic stes, aliter sentias. Sic & nos hoc loci dicere possumus. Bonus ille cæcus miseriæ suæ non ignarus, ad præsentiam Christi, putat sibi bonam bene sperandi occasionem oblatam, & ideo clamat, & hoc valde, post Christum, implorat misericordiam. At turba clamantem increpat, prohibet. Quare? Certè non ex inuidia, sed magis ob reuerentiā Christi. Hoc enim honoris deferre volebāt Christo, ne importunius interpellaretur à quoquam. Ad hoc non intelligebant quid peteret cæcus: sed putabant ipsum petere, iuxta quod mendici solent, stipem à prætereuntibus, quam fortè ab alio quouis accipere potuisset: verum ille non stipem, sed visum petebat: non à quouis, sed à Christo Iesu Dño nostro, de quo dictum est: Dñs illuminat cæcos. Vnde sequitur:

Stans autem Iesus, insisit illum adducens ad se.

Sic consuevit aliquando Dominus beneficia sua differre, ut fides nostra, & miraculorum gloria magis manifestetur. Sic Matthæi decimo quinto, non confestim exaudit Cananæam illam, sed passus est aliquandiu ipsam magno clamore sequi, donec etiā discipuli accederent, & dicerent: Dimitte eā, quia clamat post nos. Tandem verò exaudit illam Christus, & quod petebat, dedit ei. Sic & in hac historia aliquandiu dissimulat clamorem cæci: cum verò etiam increpatus à turbis, tacere nollet, sed potius multiplicaret clamorem suum: stat Iesus, & iubet ad se illum vocari. Duo hic obserua, quid scilicet Christus faciat, & quid te facere oporteat. Christus vocem cæci non negligit, sed stat, non festinat ad alia. Stat, inquam, & iubet adduci cæcū. Et adhuc ad clamores nostros stat Christus, audit vota nostra, paratus est ad opitulandum omnibus. Tu modò firma fide, & sancta humilitate implora opem illius, & omnia ex voto tibi succedent. Ut autem citius exaudiaris, & quæ voles accipias: vide ne & tu clamores miserorum surda aure pertransias. Qui enim obturat aures suas, ut non audiat pauperem, & ipse clamabit, & non exaudietur.

Et cum appropinquasset, interrogauit illum dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, ut videam.

Marcus dicit, quod turba dixerit cæco illi Bartimæo, sic enim vocabatur, Animæ quitor esto, Surge, vocat te. Qui proiecto vestimento suo, exiliens venit ad eum. Audiuerat enim procul dubio, quàm misericorditer aliis iam dudum subuenerat, & ideo bonam spem capit, fore ut & ipse sanetur, oculosque suos tandem recipiat. Sed tu ante oia vide hic philanthropiam Christi Dñi nostri, & hanc oppone quibusdam tumidis & putidis misanthropis, Christus enim stat, iterque suū interrumpit,

& hoc miseri medici nomine. Christus iubet ad se aduocari mendicum, quem alii vix visu dignantur. Ipse Christus mendicum alloquitur, cum alii vix per decimum quæque vota miserorū ad se perferri patiantur. Sed quare alloquitur Christus mendicū? Quare rogat quid à se petat? Non ut quæ ignorat, cognoscat: sed ut huius cæci fidem turbæ se comitanti aperiat. Neque enim petit cæcus à Christo, quod ab aliis hominibus petere hactenus consuevit: sed quod à nullo homine accipere potuit. Domine, inquit, peto ut videam. non stipem peto, sed cæco mihi visum. Ab hominibus stipem hactenus petiit: tam à Dei filio visum peto. Quid ad hæc Christus?

Et Iesus dixit illi: Respice, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur illum, magnificans Deum.

Rectè alibi scriptura dicit: Nemo vnquam sperauit in Deo, & confusus est. Cæcus ille haud dubiè ex animo credidit, ac sperauit se recuperaturum pristinum visum (non enim erat cæcus à natiuitate, sicut ille Ioan. ix.) & quod sperauit, quodque credidit accepit. Neque enim erat necesse, ut Christus nescio quid medicæ rei admoueret. Vnico enim verbo non solum potest cæcorū aperire oculos, sed etiam ad vitam reuocare mortuos. Sed vide, quàm citissimè hoc factum fuerit. Pauca verba Christi, magnū habuerunt in cæco effectū. Christus enim solum dicit, & cæcus vidit. Quid hic, obsecro, aliud discimus, quæ Christum non tam libenter, quàm potenter omnibus nobis in ipsum sperantibus & velle & posse optulari, quocumque tandem laboremus morbo, quacumque tandem re opus habeamus. Vnicum necessarium est, videlicet, ut incommoda nostra libenter & patienter feramus, & de Christo Dño semper bonam spem concipiamus. Iam si iubet, videamus quàm diuersimodè Dō

minus soleat curare, aut si maus, illum minare cæcos. Neque enim hunc solum illuminauit, sed & alios. Apud Bethsai dam enim, Marco referente, adducunt Domino cæcum, & rogant eum, ut illum tangat. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos eius, impositis manibus, interrogauit eum, si quid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & cepit videre, & restitutus est, ut clarè videret. Ioan. 9. nis autem nono capite, illuminaturus illum qui cæcus fuerat à natiuitate, expuit in terram, lutum facit ex sputo, linxit super oculos cæci, deinde iubet lutum hoc abluere, & sic tandem adeptus est ille visum. Atque nihil tale fecit cum cæco nostro, sed vnicum verbum loquens, cæco aperuit oculos. Tam multiplici itaque & vario modo curandi voluit ostendere suæ potentiae obstare nihil posse, nihilque in se esse, quod non sit salutiferum. Cæterum quod cæcus illuminatus Christū sequitur, & Deū magnificat, hoc est, magnificè deprædicat & extollit, grati animi argumentū est, & nobis in exemplum propositū, ut scilicet & nos Deo pro acceptis beneficiis grati simus: Nam & hoc etiam sequentia huius historię docent. Sequitur enim:

Et omnis populus ut vidit, dedit laudem Deo.

Et nos iam vidimus, per fidem scilicet, quæ & quanta fecerit Iesus cum cæco illo, vnde & meritis illi debemus gratias. In hoc enim facto discimus, quid nobis faciendum, si quando cæcitate incidimus. Discimus itē, quid in tribulatione positi sperare à Christo Domino nostro debeamus. Non autem loquimur de cæcitate illa carnali, sed de spiritali & interna, qua iudicium nostrum verum sic excæcatur, ut falsa pro veris amplectatur: & amplectēda fugiat, & fugiēda amplectatur.

cedentem ad Deum, quia est, & quod inquiringibus se remunerator sit. Qui ergo vult Iesum videre, quis sit, imò non solum videre, sed etià experimen-
 ro cognoscere, quàm suavis sit Domi-
 nus, primùm omnium necesse est vt
 credat, illum verum esse Messiam, ve-
 rum esse seruatorem, veraq; omnia esse
 se, quæ bona de illo prædicat sacra
 scriptura. Deinde noua vita instituen-
 da, omniq; abicienda, quæ illius ocu-
 los aliquo modo offendere solêt. Quæ
 autem illa sint, Scriptura ipsa non ta-
 cuit. Nisi enim hæc duo, fides & vitæ
 sanctitas nos comitata fuerint, non in-
 uenimus Dominum. Nã, iuxta quod
 Paulus dicit, sine fide impossibile est
 placere Deo. Et alius: Nisi credideritis,
 inquit, non intelligetis. Quod verò vi-
 tæ impuram conuersionem adinet,
 loquitur Dominus apud eundem pro-
 phetam: Peccata inter vos & me diuis-
 erunt. Et iterum: Cùm extederitis ma-
 nus vestras, inquit, auertam oculos
 meos à vobis, & cùm multiplicaueritis
 orationem, non exaudiam. Manus em
 vestre sanguine plenæ sunt. Iam in
 Zachæo egregiè se prodit fides. Nisi
 enim famæ de Christo credidisset, nun-
 quam desiderasset ipsum videre. Sed ro-
 gas de vitæ sanctimonia in Zachæo?
 Respondeo. Magnū sanctimonie gra-
 dum adeptus est is, quem vitæ malè a-
 ctæ ex animo pœnituerit. Quàm ve-
 rò illum pœnituerit pristinam sor-
 diū, progressus historie docebit. Ad-
 de quod Zachæus non rectè expertus
 est qualis sit Christus, nisi postquam
 animū induxit in omnibus se obtem-
 peraturū Christo. Principio em quæ-
 rit videre Iesum: sed quoniam pusillus
 est, & paruus statura, non potest præ-
 turba videre illū. Peccatorum pondere
 sic grauabatur, vt non posset videre Ie-
 sum præ turba, sed cogebatur cū pœ-
 nirente propheta sicere: Quoniam ini-
 quitates meæ supergressæ sunt caput
 meum, & sicut onus graue grauatae

sunt super me. Hoc ipsum & nobis cō-
 tingit, si quādo voluerimus Christum
 accedere, obstant peccata nostra, quæ
 nos falsa sua dulcedine deprimūt. Ob-
 stat & turba, hoc est, peccata aliena,
 quæ nos suo malo exemplo remoran-
 tur. Nolumus enim consuetis amicis
 renunciare, nolumus aliquē offendere,
 imò malumus offendere Deum, quàm
 hominē. Atqui non oportebat ita fieri:
 Quoniam dicimus cū psalmo: Dirum-
 pamus vincula eorum, & proiciamus
 à nobis iugum eorū. Hoc si fecerimus,
 lætantes Deo dicemus: Dirupisti Do-
 mine vincula mea, tibi sacrificabo ho-
 stiam laudis. Et: Laqueus contritus est,
 & nos liberati sumus. Certè Zachæus
 non sic fecit, ex carceribus profiliit,
 omni pristinae societati renunciavit,
 maluitq; Deo, quàm coæqualibus suis
 hominibus placere. Vnde sequitur:

*Et præcurrens ascendit in arbore syc-
 comorum, vt videret Iesum, quia inde e-
 rat transiturus.*

Certè qui voluerit Iesum videre, in
 eiusq; venire consortium, necesse est
 vt fugiat turbam, præcurrat turbam.
 Nam hæc aut porro cōtemnit Iesum,
 aut tardissimo gressu post ipsum vadit.
 Et in Euangelio legimus, pusillū esse
 gregem, cui regnum Dei dabitur. Nec
 in hoc venit somnolertia, aut impor-
 tuna cessatione, sed citissimo cursu, &
 ardentissimo studio. Currite, inquit
 Paulus, vt comprehendatis. Et de se
 ipso: Ego sic curro, non quasi in incer-
 tum. Et rursus in Philippens. epistola,
 Fratres, inquit, ego me nō arbitror ap-
 prehendisse. Vnum autem quæ quidē
 retro sunt, obliuiscens, ad ea verò quæ
 sunt priora extendens in ipsum, ad de-
 stinatum persequor, &c. Huc etiam meri-
 to refertur, quod Christus in Euange-
 lio dicit: Contendite per angustā por-
 tam. Et rursus: Regnum caelorum vim
 patitur, & violenti rapiūt illud. Ex his
 ergo discimus, quomodo debeamus
 præcur-

præcurrere turbam, nimirū huius no-
 mine à pietatis studio nequaquam de-
 ficere. Si nolunt illi nos comitari, quid
 ad nos? Suum portabunt iudicium.
 Vnusquisq; enim onus suum porta-
 bit. Debemus quidem hoc fratribus,
 vt cessantes & negligentes officii sui
 admoneamus: sed debemus hoc nobis,
 ne in alicuius gratiam salutem nostrā
 remoremur, vel negligamus. Rectè er-
 go Zachæus præteruolat turbā, neq;
 patitur se à quopiam impediri, quo mi-
 nus videat Christum, imò ascendit ar-
 borem, sitq; populo fabula, tantum vt
 videat quem maxime cupit Iesum. No-
 uerat enim Iesum illac transiturum,
 cū regia via esset Hierosolymā ver-
 sus. An ne putas Zachæum sic curren-
 tem, sicq; arborem ascendentem à tur-
 bis fuisse irrisum? Non est dubium, &
 hoc duplici nomine, tum quod publi-
 canus esset, tum etiam, quod Galilæi
 huius nomine tantam operā infume-
 ret. Dicebant em haud dubiè: En quid
 ille? Vnde illi tanta vitæ sanctimonia?
 Quid Publicano cum Propheta? Sci-
 licet hic renunciabit v suris suis, & frau-
 dibus: Scilicet ille patienter audiet Na-
 zarenum prædicantem contra diuisi-
 tias: Hæc forte, & huiusmodi alia, cre-
 dibile est turbam & cogitasse & dixisse.
 Solet enim vulgus hominum eos q;
 reiecta iniquitate pietati operam dare
 voluerint, cachinnis excipere, contem-
 nere & conspuere. Sed nos meminere
 mus sententiæ Domini, dicentis: Non
 est seruus maior domino suo. Sed
 quid sibi vult, quod Lucas nobis tam
 diligenter descripserit, quale genus ar-
 borum Zachæus conscenderit? Ascen-
 dens, inquit, in arborem syccomorum.
 Sycomorus arbor sic dicta est, quod si-
 cos gignat sui generis, vnde & ficus
 Aegyptia dicitur, sed foliis morum ar-
 borem referens. Ergo alia est, quàm
 prima specie sese ostendet hæc arbor.
 Vnde non immeritò nobis videtur ha-
 bere imaginem hypocritæ, qui exter-

nè longè alius apparet, quàm intus sit.
 Admonet itaq; nos ficus hæc fatua, ne
 aliquam fictionem admittamus, ne al-
 tera manu, quod dicitur, lapidem, al-
 tera verò panem celemus. Quisquis
 voluerit aliquam eandemq; sanctam
 cum Christo contrahere familiaritatē,
 is, necesse est, apertus & syncerus sit,
 nihilque per simulationem instituat.
 Scriptum est enim: Spes hypocritæ pe-
 ribit. Et Christus non raro in Euange-
 liis æternum vae comminatur hypo-
 critis, qui aliud sunt quàm apparent.
 Atqui Zachæus hanc arborem syc-
 comorum conscendit, ac pedibus concul-
 cavit, hoc est, per hypocrisim nihil o-
 peratus est, sed omnia syncerè & ex a-
 nimo, vnde etiam quod voluit impe-
 trauit. Sequitur enim:

*Et cùm venisset ad locum, suspiciens
 Iesus vidit illum, & dixit ad eum: Za-
 chæe festinans descende, quia hodie in
 domo tua oportet me manere.*

Quoniam D. Paulus scribit, Deum in
 nobis operari & velle & perficere, iux-
 ta beneplacitum suum, necesse est, vt
 dicamus Iesum non iam primum vi-
 disse bonum illum publicanorum prin-
 cipem: aliàs enim consequeretur, nos
 primum à nobis ipsis, sine Dei gratia,
 bonum velle, quod scriptura nusquam
 docet. Dicimus itaque, quod Christus
 iam olim Zachæum oculis gratiæ in-
 tuitus fuerit, nimirum, quando dispo-
 suit verbum suum ad illius aures per-
 uenire. Fides ex auditu est, auditus aut
 per verbum Dei. Igitur Deus per gra-
 tiam suam mittit ad nos verbū suum
 per ministros, deinde donat nos spiritu
 fidei, vt verbo audito fidē habeamus:
 post auxilio suo adest, vt possimus iux-
 ta verbum illius operari. Ergo Chri-
 stus, qui hoc bonum desiderium dederat
 in cor Zachæi, vt etiam cū famæ suæ
 iactura illū vellet videre. Idē, inquam,
 ille Christus venit ad locum illum vbi
 Zachæus arbori insidebat, & videt il-
 lum,

lum, nimirum illis gratiosis suis oculis, quibus Petrum, quibus Matthæum, quibus Magdalenam, quibus tandem alios peccatores misericorditer respexit, & ait illi: Zachæe, festinans descende, quia oportet me in domo tua manere. Vide, obsecro, frater in Domino charissime, quàm omnia ardeant, quàm plena sint amoris! Non tantum studium in Zachæo vidimus, videndum Christum: quantum in Christo videmus, ut ad Zachæum diuertat. Nihil quidem frigidè facit Zachæus, quærit & ex animo cupit videre Iesum, præcurrit turbam, ascendit in arborem, sit fabula vulgi, sollicitis circumspicit oculis, ne Christus non visus ab ipso pertranseat. Sed de his paulò supra. Quid Christus? Recta properat ad arborem, eleuatis oculis lustratur vbinâ sit Zachæus. Proprio nomine appellat. Non uit enim Dominus qui sint sui, agnoscit oues suas, vocatque nominatim. Zachæe, inquit, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Expendamus verba, & discutiamus quantum amorem spirat. Festinans, inquit, descende. Ascendisti ut me videres, descende iam, ut me fruare. Festinasti ut me videres, iam festina, pelle omnes moras, ut apud te possim diuertit. Festina, inquam, ne cesses, quia oportet me in domo tua manere. An non & hoc philanthropiam Christi nobis egregiè exprimit. Non, inquit, volo apud te manere: sed oportet me in domo tua manere. Vnde alibi dicit: Deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Et in Esaia: Nunquid potest mulier obliuisci infantem suum: & cætera, quæ sequuntur. Sic in superioribus audiuius patrem filio prodigo occurrentem, amplexantem, oscula infantem, quæ oia in hoc scripta sunt, ut discamus, quàm misericorditer, quàm benignè, imò & quàm cupidè Dominus noster soleat poenitentes recipere. Hactenus nondum excusimus singu-

la. Tu verò, mi frater, ne ægrè feras, obsecro, meam curiositatem. Verba spiritus sancti tractamus, quæ quanto diligentius excutiuntur, tanto fructuosiora redduntur. Nam & flores quidam non reddunt odorem suum perfectè, nisi benè manibus conterantur. Hoc autem est quod putamus obseruatione dignum, quod Christus non contentus est, vel in transcurfu Zachæum alloqui, sed cupit ædes illius ingredi, nec perfunctoriè, sed vult apud eum aliquandiu manere. Huc ergo facit, quod alibi promiserat Christus, dicens: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Itaque sicut Deus, dum peccatis operam damus, à nobis recedit: ita dum nos malè admissorū poenituerit, ad nos festinanter contendit, imò ut verè & ex animo poeniteat nos vitæ prioris & peioris, ipse spiritu suo & instigat, & opitulatur: nostrum est, ut bene monenti primo quoque tempore pareamus, hoc quod Zachæus poster fecit. Sequitur enim:

Et festinans descendit, & excepit illum gaudens.

Sic factū oportuit. In Ecclesiastico enim legimus: Non tardes cōuertit ad Dominum, nec differas de die in diem. Subitò enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Rectè ergo facit Zachæus, dū festinans descendit, & tantum hospitem recipit cū gaudio. Dupliciter autē eū recipit, nimirum primum in cor illum recepit, dein etiam in domū suam. Quod autē dicitur Zachæus Christum recepisse gaudens, satis innuit quāto desiderio illū desiderauerit: neque tamè existimauit se dignū ad quē tantus hospes diuerteret. Tūm idus aliquis ac superbus Pharisæus vix dignatus fuisset Zachæum publicanū illum alloqui, neque huius domum intrasset, ne scilicet cōtaminaretur: at qui Christus amat tales peccatores, qui

qui quod impiè fecerunt, & libenter farentur, & ex animo & humiliter detestantur. Vnde alibi ait Christus: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Hic mihi non possum temperare, quin admoncam quàm diuersimodè Christus à piis excipi solet. Zachæus hic noster cū magno gaudio excipit Christū in domū suam: & meritò commendatur. Petrus post miraculosam illam piscium capturam, dum Christum penitus nouit, prociudit ad ipsius genua, inquit: Exi à me, Domine, quia peccator sum. Rursum Centurio quidam, cui Christus Dominus noster pollicebatur aduentum suum, dicebat: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meū, &c. Et hic vituperari non potest. Neque enī in his plurimū refert quid agas, quidve dicas, sed quo affectu hoc ipsum vel fiat, vel dicatur, considerandū est. Zachæus enī se non dignū putet hospite Christo, sed putat se illo indignū. Nō enim bene valentibus opus est medico, sed male habentibus. Centurio verò & si videt se opus habere Christo, tamè nō purat se dignū tanto dño. Hunc terret Christi maiestas, illum allicit Christi benignitas. Sed hæc suffecerint. Quid porro hæc ad nos? Certè multū supra modum. Necessè est enim, ut & nos Christū cum gaudio excipiamus. Neque enim ideo non venit ad nos, quia ad cælos conscendit. Venit certè ad nos, sed sub inuolucro, ut ita loquar, & absconditè. Sed audi scripturam: Ego, inquit, sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabom cum illo, & ipse mecum. Pulsat ad ostium cordis tui, per occultas inspirationes, commonet te veræ pietatis, exprobrat, & tibi ob oculos ponit malefacta tua: ad has inspirationes si lætatus fueris, si tibi illa placuerint, si in ventum non excusseris, certè bene, & tuo maximo emolumento exce-

pisti Christum. Sunt autem qui ad verbum Dei tam internum, quàm externum porro nauseant, maluntque impuros audire sales: illi non suscipiunt Christum, sed huius aduersarium Satanam. Non sic propheta ille, sed dicebat: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Et iterum: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Est & alius suscipiendi Christum modus, nimirum cum suscipitur in discipulis & pauperibus suis. De hoc loquitur alibi Christus: Qui vos recipit, me recipit: Qui vos spernit, me spernit. Et alibi rursum: Amè dico vobis, inquit misericordibus, quàm diu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Enimverò sic etiam Christus susceptus est à Zachæo, ram in seipso, sicut paulò supra admonuimus, & in pauperibus, sicut non ita multo post sequetur. Sed ad contextum reuertamur.

Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes: Quòd ad hominem peccatorem diuertisset.

Qui sunt murmuratores illi? Procul dubio Pharisæi, qui iuxta quod præcedenti capite audiuius, in semet ipsis confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros. Hi enim fastu turgidi Pharisæi etiam alibi indignantur super Christo, & discipulos ipsius obiurgant, dicentes: Quare cum Publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Et in superioribus huius nostri Euangelistæ, cum multi peccatores & publicani ad Christum accederent, ut audirent eum, rursus adsunt calumniatores dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Sed Christus vique se sic excusat, ut illi ne hincere quidem audeant contra. Tu hic obserua, quantus fuerit Zachæus peccator, ut postea intelligas, quantus fuerit

fuerit poenitens. Certè indignus visus est Pharisæis, quo cum vir pius aliud quod commercium haberet. Atqui Christus non ad peccatorem diuertit, sed ad poenitentem: non ad eum qui lætaretur in malefactis, sed qui iam bene facere arderet, & ob mala facta pristina plurimum doleret. Hic locus admonet nos, vt dicamus, quatenus liceat nobis cū malis conuersari. Ego ne plus æquo prolixior sim in hac historia, paucis me expediam. Non potest fieri, vt non simus in malorum hominum medio, quamdiu sumus in hoc mundo. Semper enim inuicem cōmorabuntur boni & mali: bonum semen & zizania: pisces boni, & pisces putres: serui frugi, & serui nequam: virgines prudentes, & virgines fatuæ. Vnde qui malos omnes effugere velit, ille necesse est extra mundum habitet: sic enim alibi loquitur Paulus. Quid igitur faciendum? Sic conuersemur inter malos, vt nostro bono exemplo, illos ad meliorem frugem moueamus. Sic cōhabitemus illis, vt intelligant, nobis illorum mores ex animo displicere. Sic, inquam, illis cohabitemus, non vt nos corrumpamur, sed vt illi in melius nostro exemplo ædificentur. Sic enim ambulabant Philippenses nostri, in medio nationis prauæ, quemadmodum Paulus illis testimonium reddidit. Certè si sobrii fuerimus, & nō defides, non solum nihil nobis nocet inter medios malos versari, & misceri, sed multo nos facit virtutum studiosiores. Nam ideo misericors Deus ita dispensauit, vt simul essent boni & mali, quod malorum subneruaretur malitia, bonorumque virtus clarius elucesceret, & defides à studiosis plurima commoda lucrifacerent, modo velint. Exemplo nobis sit iustus ille Noe, qui suo tempore multos habebat, imò omnes qui ad malum, & ad praua opera inhortabantur, & nullus erat qui ad bonum induceret. Atqui tam stren-

nus erat pietatis affectator, vt viam diuersam à vulgari, quam omnis multitudo inambulabat, iret: & neque timeret, neque suspicaretur aliquid tale, quale verisimile est ignauis accidere, qui si quando viderint multos conspirare, hoc velamen, & hanc occasionem suæ ignauitæ prætexunt, ac dicunt: Quid ego nouum & singulare post illos omnes facturum essem, aduersarius tantæ multitudinis? Nunquid illis omnibus ego admirabilior essem? Quæ utilitas foret tantarum inimicitiarum? Nihil tantum cogitabat bonus Noe: sed potius alios ad vitæ sanctimoniam & morum puritatem hortabatur. Vnde & à Diuo Petro iustitiæ præco dictus est. Ad huius itaque exemplum, si inter medios malos familiariter egerimus, nihil nobis illorum malitia oberit. Porro quoniam, iuxta scripturam querelam, ab adolescentia procliuus sumus ad malum, & faciliores sumus ad sectanda, quam detestanda mala opera: tutius est, vt quo ad fieri potest, ab impio malorum consortio longius secedamus. Neque enim frustra scriptum est: Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Zachæus nostrer etiā habitauit in medio malorum, sed tamen illorum malis moribus renunciauit. Vnde sequitur quod iam interpretabimur.

Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, & si quid alium defraudauit, reddo quadruplum.

Ante non stabat Zachæus, sed hærebatur, & tactabatur hinc inde variis curarum fluctibus: nunc verò postquam innititur firmissimæ petreæ, hoc est, Christo, merito stare prædicatur: antea præceps dabatur à diuitiis, ab auaritia, à fraude, à rapinis, coactusque erat ire quo bestie illæ vrgebant: iam verò ipse stat, & dominatur illis, vtitur diuitiis ex animi sententia, tyrannos item illos

illos, quos iam diximus, ad inferos relegat. Sed expendamus singula, vt verè intelligamus, quid sit, stare Zachæum. Tu interim memineris, quo sensu vtratur Paulus standi verbo. Qui se existimat stare, inquit, videat ne cadat. Et: Quis es tu, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. Stabit autem: Potens est enim Deus statuere illum. Paulo Apostolo, stare idem est quod in fide consistere, & firmum esse. Zachæus itaque tum rectè stare dicitur, quando vera fide Christo adhæret, veteris vitæ sordes exuit, & noui hominis mores induit. Hoc autem iam facit, sicut ex libera ipsius confessione patet. Ecce, inquit, dimidium bonorum meorum, Dñe, do pauperibus. Hoc primum, noui & in Christo renati hominis argumentum est. Ecce, inquit, o bone magister, quæ pro nomine tuo facere iam instituo. Multa bona habeo, quæ iusto titulo possideo: horum dimidiatam partem pauperibus do. Singula verba suam emphasim habent. Nō perpetuo is mihi erat animus, vt facerem aliquid bonorum meorum aliis cōmunicarem, sed potius alienis inhabantibus diuitiis. Iam porro tantum profecit apud me aduentus tuus, o Christe, vt etiam dimidiatas meas diuitias non dubitem in pauperum vsus distribuere. Nec alienis bonis liberalem & munificum me putes, atque ex iniuste acceptis bonis aliis me velle cōmodare. Dimidium bonorum meorum do pauperibus. Do, inquit, tam, confestim, festinanter, omni repulsa mora, omni postergata tergiversatione. Sed multos defraudasti, ita vt vel ex alienis bonis viuere possis. Neque hoc velim, o Dñe. Si enim aliquem defraudauit, reddo quadruplum. O bone Zachæe, tu in multorum ore versaris, & quasi populi facta es fabula: at quoruusquisque est, qui tu uelut sequi vestigia? Omnes sumus Evangelici, sumus Christiani, & nescio quid non. Sed qui animum inducat, quæ fraude ac-

cepit, iuste velle restituere, hic, rarus aut dicitur. Enimvero locus hic postulare videtur tractatum de fraude quæsitis bonis, & horum restitutione. Sed quoniam hæc disputatio nos longius quam par est, ab instituto nostro abduceret, disseremus illam in locum commodiorem. Profecto D. Augustinus ad Maximilianum scribens aperte dicit: Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur, poenitentia non agitur, sed simulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Si, vt dixi, restitui potest, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Sed hæc, cuius diximus, aliàs. Nunc procedendum est in contextu nostro.

Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius sit Abrahæ.

Et hætenus quidem evidentissimis argumentis probauit Zachæus, se non amplius esse Publicanum, sed potius poenitentem, & Christo bene dignum discipulum. Superest itaque vt etiā Christus sese à Iudæorum cōtumeliosis excuset, atque doceat, quod merito ad Zachæum diuertente. Hodie, inquit, domui huic salus à Deo facta est, eo quod & ipse sit filius Abrahæ. Vos Iudæi iniquum putatis me fecisse, quod ad hunc diuertente, quasi ille ad populū Dei nō pertineat, quum adhuc sit præputiatus, nec vobiscum in religione vestra communicet. Ego autem ob hoc solum ad eum diuertente, quod ipse sit filius Abrahæ. Et salus quæ illi cōtingit, nō humana est, sed cælestis, à Deo nimirum illi veniens. Atqui vos estis, qui audetis Deo temerariè obstrepere, legesque præscribere, quasi ipsi non sit integrum transilire. Salus familiæ huic vniuersæ contigit à Deo, qui solus nouit quos velit inter filios Abrahæ numerari. Hoc itaque in loco soluitur magna illa & celeberrima quaestio, quæ mota fuit tempore Apostolorum,

Vide D.
Thom.
Secun.
Secundæ.
quæst. 52

Epil. 54

nimirum qui nam sint veri filii Abrahamæ & illa: An ne ad Gentes etiam sal⁹ pertineat: Christus autem breuissimis verbis, hoc in loco ostendit, illos tantum inter filios Abrahamæ reputari, qui fidem & pia opera Abrahamæ sectantur, quem admodum etiam Paulus & Iacobus veros Abrahamæ filios describunt. Paulus siquidem dicit in Romanis suis: Non omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ, neque qui semen sunt Abrahamæ, omnes filii (sed in Isaac tibi vocabitur semen) id est, non qui filii carnis, hi filii Dei: sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine, hoc est, qui ex promissione facta Abrahamæ regenerantur in Christo. Et iterum capite iiii. testatur, Abrahamum patrem esse non solum eorum qui sunt ex circumcisione, sed etiam illorum qui sectantur vestigia fidei Abrahamæ, & eius fidei quam hic habuit nondum circumcissus. Ad hunc itaque modum & Zachæus filius Abrahamæ factus est, licet non fuerit circumcissus. Sicut enim Abraham non circumcissus credidit in futurum Christum, ita & Zachæus non circumcissus credidit in presentem Christum. Et sicut Abraham promissione accepta, nihil difficile factu sibi existimauit pro Dei nomine: ita & Zachæus in hospitium suscepto Christo, nihil ipsi præponit, paratus est omnium terrenarum rerum iacturam facere, modo Christum propitiū habere possit. Cæterum quoniam Iudæi hæc non intelligebat, sed omnem iustitiam externis metiebantur cultibus, Zachæum non agnoscunt pro fratre suo, sed indignum arbitrantur eum, quo cum vir bonus aliquid commercii habeat. Nec mirum est, hæc sic fieri à Phariseis & Iudæorum vulgo, cum postea videamus etiam Apostolos post acceptum spiritum, grauius & difficile Gentiles ad consortium fidelium admittere, qua de re Lucas noster in libro secundo historiarum suarum. Tu porro Anabaptista peruerse, hic vide etiam eum

esse Abrahamæ, imò Dei filium, qui non vendidit omnia, & dedit pauperibus, sed quod solum dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & quæ fraude abstulerat, inquadruplo restituit. Sequitur in contextu.

Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat.

Et hæc mihi videntur à Christo adducta in excusationem sui, scilicet ut probaret se merito ad Zachæum intrasse. Sicque erit sensus: Vos Iudæi me calumniamini, quod ad Ethnicum & publicanum diuerterim. Atqui Ethnicus non est, qui fidem Abrahamæ habet, & qui operibus pijs fidem suam integram probat. Verum Zachæus talis est, ergo immerito accusor quod ad ipsum diuertit. Quod si hoc vobis persuasum non est, sed putatis eum esse improbum, & multis sceleribus adobrutum: neque sic decebat me illius suscipere consortium. Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Sic alibi etiam se excusat contra Phariseorum murmuraciones, cum parabolas de oue cætesuma perdita, & de dragma perdita illis obiceret. Et cum Christus offensos sibi haberet Phariseos ob conversionem Matthæi, inquit: Non est opus valentibus medicis, sed malè habentibus. Et: Non ventum vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. Fidelis ergo sermo (placet enim verbis Pauli hanc finire historiam) & omni acceptione dignus, Quod Iesus venit in hunc mundum, peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Iam itaque ad consequentiam textus lætis animis accedimus, perpetuo hoc meditantibus, & in hoc intenti, ut recipiamus Christum in hospitium cordis nostri, ut sub finem vitæ huius ille dignetur nos vocare ad hospitium suum.

Hæc illis audientibus, adiciens dixit parabolam, eò quod esset prope Hierusalem, & quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifestaretur.

Quod

Quod si hæc ad superiora quæ iam præcesserunt referre volumus, necesse est, ut intelligamus & perpetuo cogitemus Iudæos, quicquid vspici in prophetis existit de salute nobis per Christum danda, intellexisse de salute aliqua externa, sicut & regnum Christi perpetuo sperant æternum: qua de re etiam in superioribus nonnihil diximus. In Esaia legimus: Super solum David, & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia, a modo & vsque in sempiternum. Et in Hieremia sic: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iustitiam & iudicium in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Sed has prophetias non interpretantur, neque intelligunt de regno Messie, hoc est, Christi nostri, quo regnat in cordibus fidelium, facitque hos pedibus suis conculcare, quicquid est iniustitiæ & iniquitatis: imò tale & optant, & sperant, & expectant regnum, quale habuit Saul, David, Salomon, & alii reges Iuda. Sperant autem, suum illum quem frustra expectant. Iudæorum regem, sedem suam, siue solum suum locaturum in regia ciuitate Hierosolymorum. Hæc igitur si rectè obseruaueris, facile intelliges quare Lucas noster tam diligenter perscripserit, quo loco, & quo tempore Christus sequentem parabolam recitauerit. Duo autem dicit, imò tria, si negotium altius contemplari volumus. Primo dicit Christus, se venisse ad quærendum & saluandum quod perierat: non autem loquitur de oppidis vel castris Iudæorum recuperandis, sed de animabus quæ propter peccatum, venundatæ fuerant Sathanæ, redimendis. Secundo erat Iesus prope Ierusalem, non ut inde effugeret Herodem & Pilatum, non ut ibi solum suum poneret, sed ut ibi post multa opprobria, flagella, & crudelissimam passionem, turpissimam mortem crucis subiret. Tertio, Iudæi putant Christum in breui manifestaturum regnum suum, ut qui per miracula & signa indies magnificentius suam potestatem exerceret, iamque ascenderet ad ciuitatem regiam: atqui Christus idem Hierosolymam adit, ut in breui suam infirmitatem expressius nobis manifestet. Aut si Iudæi quærunt manifestationem regni Christi, aperiant oculos cordis sui, & fide videant, quantus rex sit Christus noster, ut qui in cruce moriens, cum qui mortis habuit imperium deiecit, destruxit atque confecit. De tali regni sui manifestatione inquit: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum. Et ipse Christus iterum: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. De huiusmodi manifestatione regni Christi etiam loquitur Paulus ad Colossenses scribens, quod Christus delens quod aduersum nos erat chyrographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, & expoliās principatus & potestates tradidit confidenter palam, triumphans illos in semetipso, &c. Et quidem hæc hæc tenus super verba Lucæ. Iam verba Christi continenter audiemus.

Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, accipere sibi regnum, & reuerti. Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negotiamini, dum venio.

Sæpissimè admonui, Parabolas non in hoc adductas à Christo, ut necesse sit singulas, illarum partes discutere, & quæ singulæ sibi velint curiosius inuestigare, sed suffecerit nos scire quare Christus nos in vniuersum hac parabola admonere voluerit. Quod si quid habent parabolarum quod aliquo modo vel fidei vel moribus nostris adaptari

Si in

adaptari

mna tua decem mnas acquisiuit. Et ait illi: Euge bone serue quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens supra decem ciuitates.

Si per vnum siue primū hanc seruū, intellexeris partē aliquam piorum pastorum, facilis erit interpretatio. Mna illa nobis significat donum in pastores collatum. Præfectura decem ciuitatum significat abundantem & copiosam illam mercedem quæ pijs ministris debetur: vt nō sit necesse hoc in loco plurimum disquirere, quæ nam sint illæ decem ciuitates, quarum præfecturam, Nobilis ille frugi seruo suo commisit. Vis audire seruum fidelem, qui domino suo rationem reddere paratus est? Audi Apostolum rursum dicentem. Ego plus omnibus laboraui. Et iterum, Certamen bonum certauit, fidem seruaui, cursum consummaui, & ideo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Tu autem hic duo in bono seruo obserues velim. Quod nō ait, seruus inutilis sum, quod debui facere, feci. Sed audacter exponit quā fidelem se in ministerio suo præstiterit. Deū quod ait: Domine. Mna tua acquisiuit decem mnas, nimirum omne benefactum ad Dominum referens, vnde gratiam benefaciendi acceperat. Sic enim debemus nostra ostentare bona opera, vt interim non obliuiscamur vnde illa bonitatem suam acceperint. Postmodum & hoc non est transmittendum silentio, quod Dominus ipse dona sua extenuare videtur, cum ait, seruum in modico fuisse fidelem. Atqui vile vel modicum esse non potest, quod Dei beneficio nobis confertur. Longe enim maius est, quicquid illi nobis datur, quam vt nos tale quid mereamur. Discamus itaq; & nos, ne in immentum extollamus beneficia nostra, quæ subinde in proximos conse-

rimus. Quæ sequuntur eandem habent interpretationem: sic enim progreditur Christus in parabola sua.

Et alter venit dicens: Mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu es o super quinque ciuitates.

Et hic bonus & frugi seruus est: licet enim minus donorum acceperit, quā prior de quo iam diximus, tamē & nummis illis bonis vsus est in Dei gloriam, & proximorum salutē. Multiphariam enim Dominus impartitus est nobis dona sua, huic illud donum, illi aliud, omnia autem in hoc contulit, vt alter alterum ædificet, instruat, &c. Sic enim Apostolus in Romanis suis inquit: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra habentes donationes secundum gratiā quæ nobis data est, differētes, &c. Deinde docet idem Apostolus quis & quā varius sit donorum vsus, sicut qui vult in Romanis legere potest. Nos enim breuitati studemus. In huius serui classē licebit tibi ponere successores Apostolorum, Timothæum, Titum, Epaphroditum, Lucam, clementem, Ignatium, Polycarpū & eius monetae alios, qui licet in donorum possessione Apostolis primoribus fuerint inferiores, tamen officium suum gnauiter executi sunt, dignamque tantis laboribus mercedem acceperunt.

Et alter venit dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario, timui enim te, quia homo austerus es, tollis quod non posuisti, & meris quod non seminasti.

Hic eorum typum gerit qui nusquam non Deo obstreperos se præbent, perpetuoque conqueruntur se Dei donis destitutos, & ideo se non posse bene agere, quum tamen impij cessatores sint, neq; faciant quod facillimè facere possunt.

possent. Sic ergo duplici nomine semetiplos reos agunt, tum quod nihil boni operantur, tum etiam quod impietatis suæ authorem volunt facere Deum. Nemo certè est qui non plura facere possit, quā faciat: nemo itaque est qui meritò cōqueratur se Dei gratia porro destitutum. Non ergo Deus, sed nosmetipsi perditionis nostræ causa sumus. Hinc est quod Paulus & Corinthios & Timothæū suum hortatur, ne gratiam acceptam negligere velint: Ad hunc enim dicit. Noli negligere gratiam quæ tibi data est. Ad illos verò: Aduuantes, inquit, exhortamur vos ne gratiam Dei in vanum recipiatis. Hoc ergo in loco arguuntur qui acceptis à Deo donis, tam spiritalibus quā corporalibus, nolunt his vt ad ædificationem Ecclesiæ. Arguuntur etiam illi qui bona quæ certò sciunt bona esse, agere negligunt, & cætera quæ nesciunt curiosius, quā par est inuestigare contendunt. Sic nostra tempestate solent multi has & similes iactare voces: Animus quidem meus gessit ea facere quæ pietatis sunt: at in tot tantisque Doctorum dissentionibus quid faciam? Alius prædicat sic, alius verò sic? Sed audi obsecro qualis scorpius sub hoc lapide latitet. Fatemur, heu dolor, multas easque periculosas esse dissentiones inter doctos huius seculi, vel potius inter verè doctos, & eos qui sibi doctrinam arrogāt, de aliquibus articulis ad religionē nostram spectantibus: Sed tu harum causa, si officio tuo defueris, nihilominus pœnam dabis. Qui sic? Audi. Primum, quia in hiis de quibus non controuertitur, cessatorem agis. Secundò, quia nō cupis eam partem obtinere quæ verior sit, sed quæ tibi vt facias facilior: Exemplis te docebo quæ velim. In controuersia de ciborum delectu, magis cupis eam partem obtinere quæ gulæ faueat, quā quæ ventri repugnat. In confessionis sacramentariæ tractatu,

maius eam partem obtinere quæ illā abolitam, quā quæ confirmatā contendit. Addam iam inter partes de alijs quibus articulis conuenit: quod si sola & vnicam veritatem quæritis, cur nō quæ à vobis reiecta sunt hæctenus, iam iussu doctorum vestrorum recipitis? Ex his tu cætera discite. Certissimè constat maiorem partem partium non querere Christum, sed seipsum, malleque ad voluptatem vētris, quā ad voluntatem Dei viuere.

Dicit ei Dominus, De ore tuo te iudico serue nequam: sciebas quia ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vique exegissem illud?

Tam certa ac iusta sunt Dei iudicia, vt etiam iuxta conscientiarum nostrarum testimonia, Deus nobis iniuriam non faciat. De ore, inquit nobilis ille seruo suo, tuo te iudico serue nequam. Certè si nequam hic seruus certò persuasum habuisset Dominum sic austerum esse, non abscondisset talentum, nequē ortum egisset, sed omnem impendisset operam vt vel tantillum lucraretur. Atqui non timor cohibuit illum à negociando, sed torpor & ignauia. Sic & nos solemus prætexere aliquid quando nescio quas causas, cum mens etiam nostra certo sciat rem se aliter habere. Et fieri quidem potest vt homines aliquamdiu fallas: sed vt Deum lateas vel fallas impossibile est. Ad superiora exempla me recipiam, quæ licet odiosa sint, tamen aperta sunt. Hic iam & talis quorundam malè Christianorum prætextus est, rebus in Ecclesia sic perturbatis. Ego, inquit aliquid, simplicior sum & rerum sacrarū rudior, quā vt possim certo iudicare vtri partium adhærere debeam. Huic ego respondeam verbis Christi: De ore tuo te iudico serue nequam. Si rudior

rudiores quàm vt certò iudicare possis: qui fit vt alteris neglectis ad alteros concedas? Qui fit quòd contemptis veteribus sectariis noua? Hic appello conscientiam, quæ spiritum Domini non latet. An non malitia potius in causa est, quàm inscitia? Nò sectariis quæ tibi vera videntur, sed quæ genio tuo grata esse noscuntur. Vide ergo, immo caue, ne dum conaris excusare peccatum tuum, potius accumules. Sed quid de illis dicemus qui cum multis mnas à Domino acceperunt, hoc est, multa Dei dona quibus hoc tēpore Ecclesiæ prodesse possent, ipsi nolunt, vel semel manum suam admouere ad aratrum? Inuenias enim hodie non indoctos & imperitos viros, qui dum vel ad munus concionandi, vel gerendi magistratus officium vocantur, obliuiscunt: grauis & molesta est functio, ad quam vocor: & quanquam dona quædam mihi commiserit Dominus, agnosco tamen illa nòdum esse tanta quanta requiruntur: ne quid ergo peccem, priuatus viam. Hæc quidem prætexunt, cum alia sint quæ illos à recto officio cohibere soleant. Verentur nimirum ne delicatum & consuetum ocium prodāt, veretur ne prædicatio vel scribendo quod verum est, multorum offensam incurrāt. Malunt enim in ocio, & cū fauore mundi hic benè viuere, quàm Christi nomine aliquem laborē subire. Sed tantæ supinitatis scio illos olim poenitebit. Ponamus ante oculos nostros (placet enim hoc in loco verba D. Gregorij adicere) illum tantæ distractionis die quo iudex veniet, & rationem dum seruis suis quibus talenta credidit, ponet. Ecce in maiestate terribili, inter angelorum & archangelorum choros videtur. In illo tanto examine, electorum omnium & reprobatorum multitudo deducetur, & vnusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cū lucra conuersa, quàm post se traxit ap-

Hom. 17.
in Euāg.
Histo.

parebit. Ibi Paulus conuersum, vt ita dixerim, mundū ducens. Ibi Andreas post se Achalam, ibi Ioānes Asiā, Thomas Indiam, in conspectum sui iudicis cōuersam ducer. Ibi omnes Dominicæ gregis arietes, cum animarū lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cū igitur tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dñm nostrū post negotium vacui redimus, qui pastorum nomen habuimus, & oues quas ex numeramento nostro debeamus ostēdere, nō habemus? Hic pastores vocati sumus, & ibi gregē nō ducimus. Et hæc quidem hactenus ille, qui certe in re seria ludere noluit, nec debuit: sed ostendere voluit quā strictā rationē reddituri sint, quibus populus Domini commissus est. Cæterū quoniam iam diximus de illis qui nolūt populū Domini pascere, etiā si maximè possint: non absurdū nec superuacaneū opinor fuerit, & de eis dicere qui neque vocati, neque satis docti vltro se ingerūt, & aliorum officia temerè inuadunt. Sed de his bestiis alibi differemus.

Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnas: & date illi qui decem mnas habet. Et dixerūt ei, Domine, habet decem mnas.

His verbis significatur rursus, frangi seruum quanto diligentior fuerit in operando, tanto etiam maiorē reparationum mercedem: Seruum verò nequam duplici poena puniendū. Primò, quod habet auferetur ab eo: Secundò nihil omnino illi dabitur. Nec est opus vt hic multum operæ vel verborum insumamus in disquirendis illis qui Domino responsant, & quasi ignorant indicant, quòd frangi seruus decem mnas habuerit. Sed quæ sequuntur totum negotium manifestius explicabunt: Sic enim Lucas Domini verba subiungit.

Dico

Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit: ab eo autem qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

Quòd si hæc Domini verba ad presentis mundi statum referre voluerimus, non erit difficilis locus. Certò siquidem constat eum qui donis Dei fideliter vsus fuerit, sua fidelitate tantum mereri, vt longè plura accipiat. Qui autem nec paruo dono benè vtitur, is indignus cui maiora committantur, hoc quod in aliis Euangelij locis Christus ipse testatus est. Et in rebus publicis videmus eos tantum ad altiores gradus prouehi, qui in minoribus constituti, bonam spem de se præbuerunt. Sic Paulus ex fidelissimis Diaconis iubet ordinare Episcopos. Breuiter hæc Domini verba significant, diuinam opem non cessantibus, sed industriis, & pro sua virilitate, auxilio esse solere. Auget enim Dominus dona sua gratis, pijs & piarum rerum studiosis: ingratis verò & ignauis non solum non auget dona sua, sed etiam quæ videntur habere, ab eis aufert, vt etiam post si maxime illis vti velint, minimè habeant. Aperto exemplo quod velim explicabo. Pinge aliquem multas habere diuitias, & ab inopi pro auxilio inuocatum: atqui ille auxilium denegat, etiā si facillimè huic opitulari possit: Verū post vnum atque alterum diem, diuiti illi omnia sua bona vel incendio pereunt, vel furto sustolluntur, Eat igitur talis & post ferat auxilium inopi. Sed hæc hactenus. Quæ hic desiderari possunt in Marthæo nostro explicasse nos confidimus.

Veruntamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.

Hæc propriè ad Iudæos pertinent, qui impietatis suæ meritas poenas deerunt, & partim adhuc dant. Et oh-

felices & multum felices nos, si illorum exemplum nos prudentiores reddiderit. Certè quisquis Domini iugum temerarius excusserit, poenas illas grauissimas nunquam effugiet. Oramus quidem quotidie sicut à Christo admoniti sumus: Pater noster qui es in caelis, adueniat regnum tuum: Sed interim regnat peccatum in nostro mortali corpore, regnat Satanas, regnat mūdus, regnat in nobis innumera scelerum turba. Atqui non ignoramus quod Christus dixit: Nemo potest duobus dominis seruire. Et Paulus inquit: Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Summatim dicam: Rex tuus est in cuius castris militas, cuius officia obis, cuius voluntati obtemperas. Iam qui alio domino præter & extra Christum inferuit, quæ & quanta poena illi maneat, ex Domini sententia iam acceptamus. Certè magna poena est & horrore plenissima coram Christo interfici, sic interfici, non vt non viuas deinceps, sed vt in æternum pessimè viuas: sic, inquam, viuas, vt mortem sis desideraturus, sed perpetuo non inuenturus. Necessè est itaque vt ex animo optemus Christi regnum in nobis obtinere, quòd haud dubiè futurū est, si quando ex corde & ardentissimis precibus ad Deum patrem nostrum clamauerimus: Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum. Adueniat, inquam, regnum tuum, vt tu in nobis, & nos in te regnemus. Adueniat regnum tuum gratiæ & misericordiæ, quibus pater benignissimus in pectoribus sanctorum regnas, electis mūdo, Satana & carne, hostibus humani generis. Sed hæc alias: iam Christi in urbem Hierosolymorum contemplantur ingressum. Det Dominus vt nos simus veri & pacifici Hierosolymitani, vt & ad nos dignetur Dominus per suam gratiam ingredi.

Et

Et his dictis, precedebat ascendens Hierosolymam: Et factum est, cum appropinquasset ad Bethpage & Bethaniam, ad montem qui vocatur oliueti, misit duos discipulos suos, dicens: Ite in caestellum quod contra vos est: in quod introeuntes inuenietis pullum asinae alligatum, cui nemo unquam hominum insedit, soluite illum, & adducite. Et si quis vos interrogauerit, quare soluitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam eius desiderat.

Plurimum certe pondus addit Christi in nos charitati, & rursus nostram in ipsum charitatem auget, si perperderimus illum non coactum, nec inuitum pro nobis esse passum, sed uoluntarium, utroque illum accessisse locum maclationi suae a patre destinatum. Quod enim Christus non ignorarit quae & quanta se manerent tormenta Hierosolymis, in superioribus copiose demonstratum est. Sed nos omisis omnibus ambagibus, ad ipsam historiam accedemus, uisuri quomodo Christus rex noster regnum suum uelit instituire, quod Pharisaei etiam in proximo esse putabant, tum cum Christus urbem regiam proficisceretur, hoc quod antea audiimus. Christus itaque Dominus noster, quia iam proximus erat urbi in qua pati volebat, ac ideo pati ut nos assereret in libertate filiorum Dei, ideo ingrediens iam urbem regiam, Regem ac liberatorem se esse populi sui, spectaculo quodam insigni declarat, qui uidelicet uenerit asseriturus credentes in se. Rex autem a regendo appellationem habet. Oportet autem ante omnia regem sapere siue sapientem esse, deinde & potentem, qui sibi concreditor, & sciat & possit liberare uerique. Quod autem Rex noster Dominus Iesus & sapiens sit & potens, ante omnia in hoc loco demonstratur. Reges quidem huius seculi non nouerunt quid vel in vicinis stat edibus, nisi

sit qui prius exploret, deinde ipsis referat: Rex autem noster Christus Dominus omniscius est, cuius oculis omnia patent. Huc enim pertinet quod locum certum ostendit, in quo pullum asinae alligatum inueniant discipuli. Nam hoc ad diuinam prouidentiam pertinet. Poterit ergo Dominus noster Rex esse totius orbis, ut qui & audit & uidet omnium in terris uota & necessitates. Quod autem potentiam adinet, Rex noster omnipotens est, omnium corda & animos in sua potestate tenens. Ideo enim, Et si quis, ait, vos interrogauerit, quare soluitis dicite: Dominus his opus habet, & confestim dimittet eos. Et haec quidem aperta sunt, nihilque dignum curiosiori inuestigatione habent, nisi quis allegoriam tractare uellet, quae sicut pulchra haec in historia occultatur, ita & facilis est, & a me in Mathaeo nostro pro tempore sufficienter exposita. Quare autem Christus Iesus praeter suum morem sic uoluerit ingredi Hierosolymam, series contextus docebit. Tria praecipue hic consideranda sunt, quae admonuimus etiam antea: Christum utro accessisse ad locum ubi pro nobis, post diras passionis sustineret turpissimam mortem crucis. Hinc & nos discamus uoluntarie crucem Christi, hoc est, quam Christus nobis imponit, in humeros nostros suscipere, & patienter omnia aduersa pro Christi nomine tolerare. Secundo audimus Christum nihil latere omnium quae sunt: Sic itaque instituamus uitam & mores nostros, ne unquam oculos ipsius offendamus. Certum qui perpetuo cogitaret se habere omnium suorum cogitatum, dictorum & factorum, inspectorem Deum, difficulter aliquid uel in Deum uel in proximum male committeret. In Esaia legitur: Quare dicis Iacob & loqueris Israel: Abscondita est uia mea a Domino: Omnia inquit Apostolus, nuda & aperta sunt oculis eius. Hoc nouerat qui in Psalmis dixit: A facie tua quo fugiam. Si ascendero in caelum,

caelum tu illic es: si descendero ad infernum, ades: Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim manus tua illuc deducet me, &c. Quid. Qui posses ignorare uias meas, cum nisi te auxiliante, ne pedem quidem mouere posses. Tertio quoniam uidemus uerbo Dei nihil posse resistere, sic animos nostros inducamus, ut non coactum, sed spontaneum Domino nostro seruiamus. Dominus enim noster, etsi bonorum nostrorum non egeat, tamen ministerium & officium nostrum desiderat. Potest quidem pedester adire ciues Hierosolymorum: Verum uult & iubet sibi adduci iumenta. Sed haec plus satis. Sequitur in contextu.

Abierunt autem qui missi erant, & inuenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum. Soluuntibus autem pullum, dixerunt Domini eius ad illos. Quid soluitis pullum? At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet: Et duxerunt illum ad Iesum. Et iam stantes uerimenta sua super pullum, imposuerunt Iesum.

Alii Euangelistae huius insoliti ingressus causam adiciunt eam, quod scilicet sic scriptum sit in prophetis. Oportuit autem ut omnia quae de Christo in scripturis sacris sunt implerentur, si non ille uerus Messias est, de quo nos Christiani nihil penitus dubitamus. Cum itaque in Zacharia scriptum fuit, Messiam Iudaeorum regem olim ingressurum asina uectum Hierosolymam: certe necesse fuit ut hoc ipsum Christus, antequam crucem sustineret, perficeret. Si enim uel uicium Iota, quod de Messia scriptum est, Christus praeruaricatus fuisset, uel neglexisset, certe haberent Iudaei incredulitatis suae non leuem excusationem. Iam uero cum Christus omnia quae de se scripta erant, uel ad minimum apicem usque impleuerit: Iudaeorum infidelitati nulla excusatio relinquitur. Huc iam pertinet quod alibi Christus dicit: Scrutamini scripturas, illae enim testimonium perhibent de me. Sed haec plus satis. Caeterum discipuli audito Domini iussu abeunt, de uerbis illi in nullo

dubitantes. Non enim potest fieri, ut uerum non sit, quod ueritas ipsa dixit. Hinc nihil respondant, nihil tergierantur, sed confestim obediunt iussa perficiunt, quod in mandatis habet exequuntur. Sic ergo factum hoc Apostolorum, nobis propter obedientiam exemplum. Quod si enim Christo obtemperauerimus, non potest non feliciter nobis cedere quod institutumus, hoc quod etiam praesens testatur historia. Nam & discipuli a Domino ablegati, omnia inueniunt iuxta quod a Domino ipso praedictum fuerat. Quod uero sequitur discipulos uerimenta sua super asinam imposuisse, quod scilicet Christus comodius insideret, certe diligenter expendendum uenit. Discipuli enim sic exequuntur Domini iussu, ut interim tamen aliud, quod a Domino iussu non fuerat, perfecerint siue adiecerint. Tam alacres enim Domini iussa capessere debemus, ut quantum in nobis est, etiam longe maiora adicere non dubitemus. Sic faciebat Dominus. Apostolus Paulus quando gratis praedicabat Euangelium, licet Dominus ordinauerat bobus triturantibus non esse obligandum. Sed forte obicit quod in Moyse est. Non addetis ad uerbum quod uobis loquor, nec auferetis ex eo. Custodite mandata Domini Dei uestri quae ego praecipio uobis. Et rursus: Custodite & facite ea quae praecipit Dominus Deus uobis. Non declinabitis neque ad dexteram neque ad sinistram. Et rursus: Non facietis singuli quod sibi rectum uidetur. Et in eodem capite: Quod praecipit tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam nec minuas. Ergo apostoli peccauerunt, dum praeter Domini iussu, iumento uestes imponunt: Ergo & Paulus nolens Domini ordinatione uti, peccauit? Absit procul ut tale quid dicam. Verus scripturae sensus & priorum exempla nunquam pugnabunt. Quid igitur hic dicemus? Quomodo hunc nodum feremus, ut uerbis Domini nihil uel addat, uel demat, & interim tamen liceat pijs etiam alia bona facere opera quae iussa non sunt? Hic maiores nostri distinxerunt inter praecipia Domini, & consilia Domini. Disputarunt inter, nec impie nec temere de operibus suis

Laudat qui factum ut plus quam sibi sit imperatum.

Deut. 4.

Deut. 5.

Deut. 12.

Vide De Basilis in regulis Monachorum cap. 12.

bus supererogationis quæ vocât. Ego simpliciter & breuiter hic me expediã. Nemini licebit impune verbis Dñi vel adicere, vel auferre, sic scilicet vt præceptis & prohibitis Domini contradicere velit, dicendo bonũ malũ : & malũ bonũ. Vt quod Dñs dixit, non habendos Deos alienos, ita seruandũ est: neq; dicendũ etiã licere alienos habere deos. Si enim simpliciter verbo Dei nihil adiciendũ est, quæ temeritas fuerit adicere Moyſi libris, oēs prophetas & vniuersum nouũ instrumentũ? Sed hæc suffecerint: Est aut̃ hic & alia disputatio ex Apostolorũ libero facto nectenda, nimirũ illa: An perpetuo bonũ sit, quod nos bona, quod dicitur, intentione facimus? Ad hoc cõtinuo dicimus: Nequaquã nos perpetuo iustẽ & impune facere, quæcunq; bona intentione facimus. Exempla in superioribus audita sunt, dum Apostoli prohibebant, & hoc bona intentione, paruulos adduci Christo: & dũ turba cæco interminat ne clamet post Christũ. Et D. Paulus nō mala intentione persequatur Ecclesiam Christi, neq; tamẽ ob id bene egit, nihilq; peccauit. Quod Apostolus persequedo Ecclesiã peccauerit, certũ est: sed quod tantũ peccauerit quantũ alius qui ex odio vel inuidia, vel aliqua alia causa Christianos persecut⁹ est, hoc nō dicimus, sed cõstanter negamus. Peccatũ siquidẽ semper peccatũ est, & nunq; bonũ est in se, tamẽ aliud alio grauius est. Quod itaq; ad bonã intentionẽ adinet, dicimus in factis quæ re ipsa peccata sunt: nulla bona intentio sic potest excusare factũ, vt peccatũ nō sit, sed vt minus graue. In factis autẽ quæ per se bona sunt, potest intentio mala, hoc quod bonũ in se est, vertere in peccatũ: Verbi gratia: Eleemosynas dare, ieiunare, vel orare, in se bonæ actiones sunt: at qui per vanã gloriã vel orat vel ieiunat, vel eleemosynas elargitur, nihil boni facit, sed bono malẽ vitur, siue vt alibi Augustinus dicit, bonũ nō bene facit. Sic in rebus indifferentibus intẽ-

tio bona vel mala, siue, vt alii loquuntur, finis intentus operi pretium facit. Qui copiosiora velit, scholasticos cõsular, nos alio properamus.

Eũte aut̃ illo, substernebat vestimẽta sua in via. Et cũ appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cœperunt oēs turba descendẽtiũ gaudẽtes laudare Deũ voce magna, super omnibus quas viderãt virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini: Pax in caelo & gloria in excelsis.

Primũ oĩm hic velim obserues, quale sit studiũ vulgi, qualis sit fauor vulgi: Vide obsecro q̃ triũphet, quã gratulatur Christo: Sed nō diu durabit repẽtũ hoc gaudiũ. Hic laudat Deũ super aduẽtu Christi, alibi vocat blasphemũ, Samaritanũ, dæmoniacũ, & reliquit ei⁹ notæ titulis ornãt Christũ. Alibi clamãt: Nō habemus Regẽ nisi Cæsare. Tolle hũc, & crucifige. Hic porro occurrunt: Benedictus qui venit Rex in nomine Dñi. Sed paucissimis interpretamur verba Lucae, deinde quorũ nos ad moneant subiciemus. Eunte aut̃ illo, inquit Lucas, substernebat vestimẽta sua in via. Quis hoc fecit? Matthæus rẽ expressi⁹ posuit. Plurima aut̃ turba, inquit, strauerũt vestimẽta sua in via: alij aut̃ cædebãt ramos de arborib⁹, & sternebat in via. Eadẽ habet Marcus abbreviator nimirũ Matthæi. Occurrũt enim Christo obuiã læti, cõsistentur Christũ esse Regẽ illũ olim promissum, nunc cœlitus præstitũ: Palmas ergo virentes & vestes eunti sternunt in viã, victoriæ & fidei testes. His enim ceu aritha data sese principi obstringunt, quẽ sperãt victoriis insignem futurũ, fidẽ ipsi dãtes, & omnia sua offerẽtes. Veste enim nihil charius, nihil est necessariũ magis, vnde hãc nō diuedimus, nisi nihil aliud super sit ampli⁹ quod necessitati nostræ subueniat. Veste ergo alicui si impẽdas, certissimũ de te argumẽtũ exhibes, nihil te vsq; adeo charũ ac necessariũ possidere, quod nō sis illi⁹ gratia expensur⁹.

Laud

Laudatur hoc nomine Traianus imperator, quod cũ multi milites vulnerati essent in clade Dacorũ, fasciæq; ad obligandas plagas desiderarentur, pro fauorũ copia, veste sibi Traianus cõscidit, in eũ vsũ, eãq; sauciis benignẽ partitus est. Et tantũ de prostratis vestibus. Deinde addit, quare laudauerint Deũ, nimirũ quod tã magnas virtutes, hoc est, tot & tanta miracula viderant Christũ operantẽ: Quorũ vtiã post in tẽpore, meminissent, neq; Christũ in crucẽ egissent. Iã quod benedictũ regẽ vocãt, huncq; venire in nomine Domini acclamãt, videtur hũc habere sensum: Hactenus suspensũ expectauimus Mesia nostrũ, Regẽ nostrũ, qui rẽpũ. Israelis restitueret, omniaq; in sceleriorẽ statũ verteret. Et iã adest iã diu expectatus noster Rex, cui vtiã omnia ex voto succedãt, vtiã Dñs Deus, huius ceptis benignẽ annuere velit. Quod verò adiciũt, Pax in caelo, & gloria in excelsis, altiorẽ habet sensum quã forsã Iudæorũ populus, tum cogitabat. Per Christi, siquidẽ mortẽ, pax in caelo facta est, & gloria in excelsis aucta est. Sic enim loquitur Paulus de pace illa quæ in cœlis facta est. In Christo enim cõplacuit Deo scilicet, omnẽ pleitudinẽ inhabitare, & per eũ recõciliare oĩa in ipsum, pacificas per sanguinẽ crucis ei⁹ siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. De gloria porro quid dicemus? Deus opt. max. nō magis glorificari se putat, nisi eũ vider humanũ genus ad superna respirare. Opinor Apostolũ nostrũ eũ respexisse quãdo dixit: Oēs peccauerũt & egẽt gloria Dei. Videret enim Deo ignominiosum, absit inuidia dicto, si quos creauit, porro pderet, nec ad pristinã felicitatẽ reuocaret.

Et quidã Pharisaorũ de turbis dixerũt ad illũ: Magister increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait: Dico vobis quia si hij tacerint, lapides clamabũt.

Quod hic dicitur Pharisaos de turbis Christum alloquos, videtur mihi

dupliciter posse intelligi, tum quod fuerint in turba promiscua, tum etiã quod nō fuerint ex præcipuis phariseis. Nã ex Ioannis Euangelio discimus Sacerdotes & Leuitas illos ad Baptistã missos, ex Pharisaorũ collegio fuisse. Ergo putamus hic cum Iesu fuisse Phariseos, non quidem præcipuos & ex leuitico ordine, sed plebeos nec magni nominis. Sãctissimi enim illi Pharisei & inter bonos optimi non facillẽ prodissent Iesu obuiam. Pharisei itaq; illi plebei, vt putamus, audientes populũ acclamationẽ satis magnificã, accesserunt Christum, & præfatione honorifica præmissa, admonent velit turbis imperare silentiũ, vt qui maiora de ipso sentirent & euulgarent, quã homini conueniret. Putabant enim regis nomen ad seditionem, Domini verò nomen ad blasphemiam facere. Magister, inquit, increpa discipulos tuos, nimirum ne tam magnifica de te prædicent. Neq; enim impune feres, si Herodes audierit te vocari regẽ: Et blasphemũ est, si tu eũ homo sis, paritare te appellari Dñm, hoc est Deum. Sed quare hoc Pharisei? Incertũ est ex inuidia ne fecerint, an ex timore, ne aliquando voces illæ excitarent seditionẽ in populo. Sed qd ad hæc Christus? Dico vobis, inquit, Quia si hij tacerint, lapides clamabunt. Hoc est, rã impossibile est vt nō depredicetur merita Dei gloria, vt, si nō homines, certẽ vel lapides sint illam celebraturi. Et certẽ sic factum est. Crucifixo enim Dño, stabant oēs notũ eius à lōgẽ, Deũ profiteri timentes quẽ videbãt cruci affixũ, sed hijs tacẽtibus, lapides & saxa magnificabãt Dominũ. Emisso enim Christi spiritu, ecce terra mota est, & petre scissæ sunt, & monumẽta aperta sunt: quæq; hoies vel præ timore, vel præ perfidia cõfiteri trepidãt, hunc durissimã etiã elementa Deũ munditac, Dominũ aperto ore prædicant. Sic enim V. Beda loquitur: Sũt qui lapidũ nomine intelligũt gentiles, qui

I r ñ Christ

Christum ab Iudæis electum magno honore, p̄iisq̄ votis exceperunt. Tu velim hic obserues Christi multipharia dispersione. Qui alibi sua miracula non vult depredicari ab his quibus benefecerat, iam laudatores suos seriosè defendit. Illud modestiæ & humilitatis erat: hoc autè & loci & temporis. oportebat ut Christus non negaret se esse quod erat. Admonet autem nos hic locus ut à Dei laudibus nunquã cessemus. Semper laus eius in ore meo, inquit Psaltes ille sanctus.

Et ut appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illam dicens: Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

Videmus hic magnam Christi erga humanum genus misericordiam, ut qui nec in tanta sua gloria cohibere potuit lachrymas, propter exitum Iudæorum, eorum, inquit, Iudæorum qui diu noctuq̄ nihil aliud moliebatur nisi ipsum Dominum perdere. Cum enim appropinquat Hierosolymis, videns ciuitatem, fleuit super eam. Quare fleuit? quare lachrymatur? Nisi Lucas noster nobis lachrymarum causas exposuisset, putaret forsitan aliquis Christum ex timore futuræ mortis profusus esse tot lachrymas, ut qui sciebat quæ se manerent tormenta apud Hierosolymitanos. Atqui non hoc, sed aliud erat. Non suam passionem, sed illorum desuetudinem, quia Christus non minus hunc, quam illam præsciebat, hoc quod sequentia huius historie declarabit. Vtinam cognouisses & tu, quæ scilicet ego cognosco. Quæ nam illa? Quæ ad pacem tibi scilicet esse possent. Sed forsitan serius nos horum admones, nec potest hoc periculum vel differri vel vitari. Non, o boni, non frustra hæc occinimus. Adhuc hæc ipsa dies quam viuimus, potest tibi ad pacem omnia vertere si modo vel iam restitueris, & Dei benignitate non contempseris. Sed nunquid non bene se habent

res nostræ, omnia florēt, omnia virēt, oia excelsa perūt: extra omnē teli iactum sumus: Neq̄ hoc verū est, inquit Christus, sed abscondita sunt ab oculis tuis quæ tibi imminēt mala. Hæc breuiua Domini nostri facta & verba nos multarum rerum admonēt, & scitu dignissimarum. Primum quidem videmus magnam Christi in Iudæos charitatem, sicut paulo ante diximus, quæ ipsum mouit sic ut etiam profusissimis suis lachrymis testaretur, quanti illos faceret, qualē in illos affectum haberet. Certè Christus hic suo exēplo verificat quod de ipso Propheta testatur: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & viuat. Discamus & nos, o boni, cōpati aliorum miseriæ, nec sinamus felicem nostrum successum, fraternum erga cōfratres excutere affectum. Flebā quondā, inquit Iob, super eo qui afflictus erat, & cōpatiebarur anima mea pauperi. Si enim volueris in felicitate tuā aliorum negligere infelicitatem, periculum est, ne quod hodie illis, cras tibi idē sit. Vnde rectè Sapiēs quidā admonet, ut in die bonorum, non sit in memores malorum. Plerumq̄ enim fit ut iuxta quendam sapientem, extrema gaudii occupet luctus & voluptas mortem habeat comitem. Et Iudæi illi non putabāt sibi tantum imminere periculum, sed videbātur sibi belle viuere, sed euentus & res ipsa clamat quā malè se cure egerint. Sed hæc suffecerint super hac re. Meminerimus autē nos Christiani omnem diem præsentis vitæ nobis ad pacem facere, si modo meliorem vitæ conditionem instituēmus. Qui matutinam horam neglexit, vel ad vesperam se virum exhibeat.

Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te undiq̄, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris templum

pus

pus visitationis tuæ.

Multum hic exaggerat Christus obfidionem & expugnationem vrbis Hierusalē, nec tamē tantum exaggerat quam rei euentus postea cōprobauit, hoc quod tamen ex Iosepho quam ex Egesippo vetustissimis scriptoribus discere licet. Nos hic de Romanorum tyrannide, vel de Iudæorum captiuitate nihil differemus. Tantum hoc volo meminimus, Dei iram in reprobos non sic extinctam esse, quā reuocari possit, nisi nos poenitentiam operibus faciem, imo misericordiam eius præoccupauerimus. Meminerimus etiā potenti manui Dei neminem posse resistere, ut cū oēs vires intenderimus. Iudæis multa videbantur obflare, quo minus expugnari possent. Iactabant enim templum suum, hoc est, cultum illum externum, &c. Existimantes Deum propter magnificentiam tanti templi nunquam passurum ciuitatem sanctam demoliri, ut cū ipsi Iudæi vel impietati vel immunidici & iniquitati studerēt. Hinc apud Hieremiam legimus: Hæc dicit Dominus Deus exercituum Deus Israel. Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobiscum in loco isto. Nolite confidere in verbis mēdaci, dicentes templum Domini, templum Domini, templum Domini est, &c. Hoc est: ne iactetis templum, sacerdotum, sacrificia, quasi hisce rebus Dominus impense delectetur, ut propter ista impijs alioqui vobis parsurus sit semper: & non tam populum præsentem velit quam locum, non magis sanctos quam sancta. Iactatis magnopere templum, sed quod maxime Deus exigit, non profertis. Hæc non minus nobis, quam Iudæis scripta & dicta sunt, qui nunquam non iactamus, & magnifice depredicamus nostram religionem & cultum diuinum, quum à vera pietate certè plurimum declinauerimus. Semper oportebat meminisse verborum Domini dicentis: Misericordiam volo & non sacrificium. Alterum in quo

confidebant Iudæi, erat bene & firmiter munita ciuitas, & maxima robustaque populi multitudo: sed hæc diuinae iræ frustra opponuntur: minus enim consistere possunt ante Deum, quam cera à facie ignis durare possit. Si recordati fuissent Iudæi veterum bellorum in quibus ipsi expugnaverunt oēs aduersarios suos infideles: non tam vane fuissent cōfisi in terrea hæc propugnacula. Oculi Domini cōtemplantur vniuersam terram, & præbet fortitudinem his qui recto sunt corde. Sed hæc apertiora sunt, quam ut vllis probationibus opus habeat. Causam porro Iudæi excidii Christus breui sententia complexus est dicens: Hæc omnia venient super te, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ, hoc est eo quod patientia Dei abusus es, quod seruatore tuum recipere nolulisti, quod Messias tuo inobediens fuisti, &c. Benedictus Dominus Deus Israel, ait Zacharias, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Et iterum: Per visceram misericordiae Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Visitat etiam nos Dominus multiphariam, & ad poenitentiam nos misericorditer inuitat: nostrum erit itaque ne poenitentiam & longanimitatem Dei contempnamus, neue nobis thesaurizemus iram in diem iræ & iusti iudicii Dei. Visitat nos Dominus, hoc est, benigne nos admonet nostri officii, dum nobis omnia facit prospere succedere, dum nobis quæ ad hanc vitam alendam pertinent benigne largitur, dum facit nos in bona pace seculos agere. Porro si paternam hæc virgam neglexerimus, temereque Domino recalcitrare perrexerimus, periculum est, ne tandem in virga ferrea nos visitet. Non desunt Deo adhuc Nabuchodonozores, Holofernes, Titi, & eius generis tyranni, qui Domino populum suum maluefacere, T t iij aut

aut certe rebelles illi domare possunt. Habet adhuc Dominus ultores suos & vindices, quibus Iudæorum impietatem debellavit, habet pestem, gladium, famem, bestias, cælum æreum & terram ferream. Caueamus itaque ne in nos Dominus hæc mala tandem res torquere pergat. Sed hæc hæcenus.

Et ingressus in templum, cepit eijcere vendentes & ementes, dicens illis: Scriptum est, quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum.

Diuus Gregorius Pontifex ille Romanus hoc loco admonuit, Christum, ideo templum intrasse, & tanta seueritate illud purgasse, ut ostenderet sacerdotes causam fuisse ruinæ populorum. Sed quid sibi volunt ementes & vendentes in templo? In Matthæo nostro causam eius mercimonii & nundinationis dedimus: sed tamen nihil prohibebit etiam hoc in loco aliquid reperere, & hoc ex Diuo Hieronymo. Sciendum est, inquit, quod iuxta mandata legis, augustissimo in toto orbe templo Domini, & decunctis penè regionibus Iudæorum illuc populo conflante, innumerae immolabantur hostiæ, maxime in diebus festiuis, taurorum, arietum, hircorum: pauperibus, ne absque sacrificio essent, pullos columbarum & turtures offerentibus: accedebat plerumque ut qui de longe venerant non haberent victimas. Excogitauerunt igitur sacerdotes, quomodo prædâ de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad sacrificia vendebant: ut & venderent non habentibus, & ipsi rursum empta susciperent. Et hæcenus quidem ille satis, quod ad Lucæ contextum adtinet. Et hæc quidem haud dubie, ab initio non malis artibus instituta fuerunt, sed ut sacrificare iuxta legem volentibus, non decissent hostiæ. Post verò pietas versa est in quæstum, & pia deuotio, in impiam auaritiâ commutata est, ynde & Dominus

amplius nolebat ferre domus suæ profanationem, sed flagello ex funiculis facto, sicut alius Euangelista habet, vendentes & ementes eiecit. Subindicauit autem ipse Christus hoc factum sacerdotum Iudæorum ad finem appropinquare, meliorem nimirum succedente sacerdotio, in quo non sanguis taurorum aut vitulorum, sed sanguis immaculati Agni Iesu Christi Domini nostri offerendus esset. Vtinam vicarij Iesu Christi Domini nostri in hoc sequerentur domini sui principis pastorum exemplum, primoque omnium repurgarent templum, abiectis omnibus quæ plus quæstus quam pietatis habent. Templum enim Domini non in hoc constructum est, ut Mammonæ in illo seruiatur, sed ut sit domus verbi diuini prædicationibus, & reliquo diuino cultu sacerdotum: hoc quod Christus ex verbo & exemplo sequentibus docuit. Cum enim elegerit vendentes & ementes de templo, ne temeritatis, audaciæ, impietatis accufari posset, mox facti sui causam reddens, ait: Scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur. At vos fecistis illam speluncam latronum. Ac si diceret: Non potest vos latere, o semper Deo rebelles Iudæi, ad quid Dominus voluerit hoc augustissimum constructum templum: nimirum ut sit domus orationis, hoc est, domus diuino cultui & mancipata & commoda. Vos autem contempto vero templi usu, ex templo fecistis speluncam latronum, hoc est, speluncam & locum in quo ex insidiis populum spoliare & depredari consueuistis: hoc quod iam olim Dominus de vobis per prophetas conuestus est. Verba autem quæ Christus hic ex scripturis citat, ex duobus sunt concinnata locis, alterum ex Esaiæ ca. xxxvi. alterum ex Hieremiæ ca. vii. Hic obseruandum est ad quam regulam Ecclesia nostra repurganda sit, nimirum ad amissum verbi Dei: quod fieri, si ita templa purgantur, ut nihil in illis fiat, quod non ad ædificationem viuientis Ecclesiæ aliquo modo, imo & præcipue facere possit. Sunt nostro tempore

pore qui Ecclesiam sic repugnare aggressi sunt, ut nihilo melius habeat. Sunt qui sic sacerdotum auaritiæ frenum iniiciunt, ut ipsi interim declarent, se auaritiæ esse deditissimos. Certè quæ Christus in templo reperit, in suos usus non vertit. Sed missa faciamus hæc odiosa, & lippis & tonsoribus nota.

Et erat docens quotidie in templo.

Duo hic obseruanda sunt: primum, quod docendum sit in templo, non secundum: Alterum, quod Christus docet eos, quibus tam grædia & quasi intolerabilia prædixit mala. Docendum certè est in templo, & hoc quotidie, & docendum est, quis sit verus & germanus Dei cultus. Templum certè Hierosolymitanum, & ante hoc tabernaculum, diuinitus inuenta atque instituta fuere, illud sub Dauide & Salomone, hoc sub Moysè & Iosue, ut ad vnius veri Dei cultum visibiliter præstandum exequendumque populus vniuersimiliter colligeretur, & quasi in vnius corporis sancti societate firmissimam compage, & vinculo quodam retineretur, abstraheretur autem ab omni idololatria, superstitione, & peregrino cultu. Versabatur verò cultus Dei externus populo traditus circa doctrinam legis & prophetarum, sacramentorum siue sacrificiorum exercitium, & preces publicas. Potissimas partes sibi vendicabat doctrina, utpote qua explicabatur ratio sacrificiorum & sacramentorum, & quis precandus, quid & quomodo precandum. Proinde sacerdotes & prophetae veteres, in illa maxime laborarunt. Nam intellexerunt, doctrina corrupta, non posse Deo vel preces vel sacra hominum placere. Placent hæc quidem Deo, sed si ex fide, legitime & iuste fiant. At fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Rectè ergo Christus templum ingreditur, & quotidie docet, nimirum quis sit verus Dei cultus, quæ ratio sacrificiorum, & id genus reliqua. Sed

quare docet illos, quibus tam dira comminatus fuerat? Docet nimirum Dominus Iesus, ut ipsos ad resipiscentiam adducat, sicque possint iram Dei à se auertere. Sic enim Dominus apud Prophetam loquitur: Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos domus Israel in manu mea. Repente loquar aduersum gentem, & aduersum regnum, ut eradicem, & destruiam, & disperdam illud. Si poenitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego poenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei, & subterde gente & regno loquar, ut ædificem & plantem illud. Et rursum ait Hieremias: Dominus misit me ut propheta rem ad domum istam, & ad ciuitatem hanc omnia verba quæ audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri, & poenitebit Dominum mali quod locutus est aduersum vos. Pari modo Christus prædixit, quæ poena contemptores Dei maneat, interim tamen nihilominus docet, prædicat, & adhortatur ad poenitentiam, ut si qui volent, iram Dei placare possint. Sic Hieremias tria faciebat: Primum, comminabatur Iudæorum populo innumera mala, quæ cogitauerat Dominus illis immittere, ni mature resipiscerent. Secundò, affirmat iram Dei, emendatione vitæ posse extinguere. Terriò, se ipsum interponit mediatorem inter Deum & populum. Recordare, inquit Hieremias, o Domine, quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. Sed hæc omnia frustra facta sunt à propheta, quoniam Iudæi nolebant prophetam audire, sed maluerunt ipsum in carcerem conicere, hoc quod non abhorret à præsentihistoria. Nam continenter sequitur:

Principes autem sacerdotum & scribae, & principes plebis quærebant illum perdere, & non inueniebant quid facerent illi.

T e iij illi.

illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

Vide quàm non degenerent Iudæi à progenitoribus suis homicidis. Hi prophetas maluerunt occidere, quàm audire. Et illi prophetarum Dominum perdere quærunt, nec quicquam ipsos ab homicidio prohibet, nisi idem capit sui periculum. Timebant enim plebem, quæ Christo addicta erat, maxime eo tempore, quando ipse seuerè inuehebatur in sacerdotum nundinationes. Nihil hic est, quod adiciamus, nisi quod ad mores nostros formandos aliquo modo facere potest. Christus, sicut accepimus, quotidie docet in templo: illius itaque exemplo fideliter incumbant prædicandi officio, quibus hoc concreditum est. Populus hic suspensus audit Christum, contemptis principibus impiis: hinc docemur quo studio audiendum sit Euangelium Christi. Certè non potest Christus frequenter esse in concionando, nisi & tu frequenter & diligens sis in audiendo: Caue autem ne cum primoribus populi quæras occidere Christum, si quædo vlcus tuum alio quanto durius tetigerit. Sed hæc pro præsentis capite habuimus. Dominus futuris benignus aspiet.

CAPVT XX.

ET factum est in vna die, docere illo populum in templo, & euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum, & scribæ cum senioribus, & aiunt, dicentes ad illum: Dic nobis in qua potestate hæc facis, aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem?

Non poterat Christus sacerdotum & scribarum primoribus maiorem iniuriam (sic enim isti interpretabatur) facere, nec illos grauius offendere, quàm cum nundinationes illas templo eiecerit, docens hæc Deo non solum non esse grata, sed porro abominabilia. Quærunt itaque qua occasione, quoque prætextu illum extinguere possint. Et maluisset quidem è viuis sublatum Dominum, verum præ vulgi metu, sicut

diximus, non audebant illi violentas iniicere manus. Quæritur itaque ab eis occasio, ut tamen cupiditas occidendi esset impleta, tamen apud homines studio iustitiæ facere videretur. Accidit itaque ut die quadam cum Iesus doceret populum in templo, et inculcasset illis lætitudinem & optatum nuntium æternæ salutis, conuenerunt illi coniurati sacerdotes vna cum scribis & pharisæis, ac populi primatibus, & conatur illum vel artificiosa & captiosa quæstione illaqueare. Non enim poterat Christi admiranda facta danare, quæ tam multa teste populo gesserat: neque poterat refellere doctrinam quæ cum lege, cumque diuina voluntate consentiebat. Sed priusquam quæstionem illam ludæorum audiamus, iuuat non nihil hic adnotare, quod in re nostra facturum arbitramur. Primum igitur hic obseruamus, quod Christus in templo docet, neque à docendo cessat, utcumque ipsi insidiatur qui primas tenebant in populo. Quisquam enim verus Dei legatus esse voluerit, is necesse est ad mortem vsque functionem suam obeat, persuasum habes etiam crines capituli sui Deo numeratos esse. Noli te, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, &c. Secundum obseruandum, quod Lucas scribit, Christum euangelizasse in templo, hoc est, bona, læta ac fausta nunciasse. Nunciabat enim haud dubie tempus iam esse acceptabile, & sicut Paulus loquitur, dies salutis: dies, inquam, in quibus Deus statuerat cum hominibus redire in gratiam. Nunciabat Christus etiam tempus esse noui foederis quod iam olim Deus fuerat pollicitus per prophetam Hieremiam, se pacturum cum populo, sic ut peccatorum nostrorum amplius nollet recordari, sed potius legem suam scripturam in cordibus nostris, &c. Verum erat euangelium, lætitudinem erat nuntium audire: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, &c. Sed iam audiamus quæstionem. Dic nobis, inquiunt ad Christum, in qua potestate hæc facis? aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem? Volunt enim dicere: Baptizans, prædicans,

sanas

sanas in sabbatis, doces in templo, colligis discipulos, auocas & detines tecum populum. Sacrificiis nostris contradicis. Nobis autem ignotus es, nulla potestate publica præditus es. Si vis ut nos quoque tibi credamus, dic nobis, qua nam autoritate facias ista quæ facis? Hæc quæstio illa est: & arbitrantur quidem responsurum Dominum, ista se facere vel diuinam, vel humanam potestate. Atque hic in vtriusque parte suas construxerant tendiculas. Si enim respondisset Dominus, Diuina se autoritate facere quod faciebat, obiecissent illi blasphemiam. Si humanam allegasset potestatem, collecturi fuerant eam vel alienam esse, vel priuatam. Alienam autem esse non posse, cum constaret Dominum nullam à sacerdotibus vel summo pontifice potestatem accepisse. Quod si priuata, & à nemine accepta potestate hæc faceret, quid agere aliud videretur, nisi turbas mouere ad seditionem? Sic ergo laqueum parauerunt, & innocenti foderunt foueam. Sed non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Sic enim respondit Dominus, ut re ipsa experirentur se aranearum telas retendisse. Cæterum simulatque aliquid hic adnotauerimus, Christi responsum subitecimus. Sciendum itaque, quod Leuitica tribus diuina institutione, ministerii templi sola erat quondam consecrata, ministerium durante, ac vim suam adhuc habente lege. Et nemo audebat se impune in Leuiticum vel ordinem vel ministerium ingerere. Hinc Apostolus noster in Hebræis inquit: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Intererat itaque summorum pontificum, ut curarent, ne quis non vocatus sese ingereret, ne quis non missus prædicaret, ne quis alienam religionem introduceret. Proinde de templo studio rogassent Dominum, qua potestate prædicaret; & non ex inuidia, nulla ratione increpandi forent.

Hebr.

Atqui quoniam inuidia moti, & suæ culinae timentes Christum interrogant quæ audiimus, nullo modo excusari possunt. Certè lex quæ Leuitici ordinis autoritatem, iurisdictionem, & administrationem præscriperat, eadem prædixerat etiam olim venturum Messiam sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, pastorem animarum nostrarum, qui ipse esset visitaturus & pasturus oues suas. Hunc tam ex verbis, quàm ex factis agnoscere possent Iudæi si modo vellet. Sed hæc hætenus. Iam quam responsonem à Christo retulerint summi sacerdotes audiemus.

Respondens autem Iesus dixit ad illos: Interrogabo vos & ego vnum verbum. Respondere mihi: Baptismus Ioannis de celo erat, an ex hominibus?

Nouit Dominus quibus simpliciter respondere debeat, & quibus figuratè. Qui simplici animo ipsum interrogant, nimirum ut aliquid discant, docentur simpliciter & aperte: qui vero dolos meditantur, talem referunt responsonem, ut intelligant, se rem cum eo habere, quem fallere possit nemo. Sic & hoc in loco non respondet Dominus directè & planè ad subdolum sacerdotum quæstionem, sed figuratè, ita responsonem suam temperans; ut veritatem non neget, interim tamen illis omnem calumniandi causam præcipiat. Priusquam, inquit, ad interrogationem vestram respondeam, sciscitabor & ego à vobis quiddam quod vobis poteritis expedire: vbi id expedierit, respondebo & vestræ percontationi. Baptismus Ioannis de celo erat, an ex hominibus? Vocat autem Christus hoc in loco Baptismus Ioannis, omnem administrationem, omne officium Ioannis, non minus doctrinam, quam baptismum. Vt sit sensus: Ioannes Baptista, antequam ego prodirem ad publicam hanc functionem, prædicabat libere turbis in desertis, & circa Iordanem,

nem,

nem, baptizabat ingentem hominum turbam, colligebat discipulos, liberè damnabat vitia quorumlibet, & inuitabat ad poenitentiam. Quis igitur illi tradidit auctoritatem talia vt faceret? Vnde hanc accepit potestatem? Accipit eam cœlitus, an à vobis populi principibus? Hanc interrogationem vel vnicuique verbo expedite, & de mea responsione nihil erit periculi. Quid sibi putas voluisse Christum cum hac interrogatione? Accipe rem omnem apertioribus verbis. Miserant olim summi sacerdotes ab Hierosolymis legatos suos ad Ioannem Baptistam, & interrogauerunt ipsum quis esset, & quare baptizaret, cum nec Christus, nec Helias, nec propheta ille iam olim promissus esset? Atqui Ioannes respondit tum se nihil aliud agere, nisi quod per prophetas prædictum fuerat: & hoc Ioannis responso sic ora illorum cœclusa sunt, vt ne hiscere quidem contra ausi fuerant. Adde quod Ioannes tum prædixit Christum in foribus esse, quid ipse baptizaturus esset populū spiritu sancto & igne. Ad hanc itaq; Ioannis libertatem confessionem respexit Christus, & eius admonere voluit sacerdotes, vt recordentur eorum quæ à Ioanne audierant. Ioannes non à principibus sacerdotum, sed à Deo missus fuit, sicut Evangelista testatur: Et Ioannes hoc futurum dixit, quod iam à Christo fit. Sed quid ad hæc summi sacerdotes?

At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus de cœlo, dicit: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, plebs vniuersa lapidabit nos: certi sunt enim Ioannem prophetam esse. Et responderunt se nescire vnde esset. Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate hæc facio.

Vide quid hypocritis accidere soleat: quod plerunque Syllam incidunt, dum volunt vitare Charybdim, hoc est, dum alios illaqueare volunt, sibi

ipsis inexplicabiles necunt laqueos. Christus sua quaestione illos impios pastores sic concusserat, vt nullam amplius elabendi viam haberent, hoc quod etiam in sua ipsorum conscientia sentiebant. Atqui illi non verentur Deum, non verenter iudicium propriæ conscientiæ suæ, sed tantum populū timeant, & malunt ignorantiam, quam impietatis accusari. Sed oia miseros & plus quam infelices homines, qui dum externa specie fallunt homines, in sua ipsorum conscientia sentiunt Dei maximam offensam. Si reprehenderit nos cor nostrum, inquit Ioannes, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Proinde caue ne quid committas contra conscientiam tuam, quæ apud Deum mille testium loco est. Sed videamus breuiter impietatem Iudaicam. Dum respondere debent vnde Ioannes suam potestatem accepit, cogitat quæ merito respondere deberent: sed quoniam sic sese Christo dederunt, & conatus suos frustrarentur, malunt profiteri, aut potius simulare ignorantiam, quam profiteri veritatem. Si dixerimus, inquit, Ioannem suam potestatem accepisse cœlitus, hoc quod verum est, continuo dicit nobis Christus: Quare non crediderimus Ioanni, scilicet de Christo testificantem, & ad poenitentiam adhortanti. Quod si dixerimus Ioannem quicquid egit, humana auctoritate egisse, & si hoc Christum non subleuauerit, tamen periculum est, ne lapidibus à plebe obruantur. Nam vniuersæ plebi persuasum est, Ioannem prophetam esse, hoc est, à Deo missum, non à nobis summis sacerdotibus. Igitur si primum responderimus, confundet nos Christus. Si alterum responderimus, lapidabit nos populus. Vide, non erat illis curæ vt verum responderent, sed vt quod ipsis esset commodum. Formidabantq; homines, qui Dei timorē abiecerant. Respondent itaq; se nescire. Hæc vna rima supererat qua elaberentur

tur, sed elapsi, simul à quaestione liberant Dominum. Ait enim Iesus: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Si enim Ioanni de Christo testificantem credere noluerunt, quomodo crederent Christo de semetipso testificantem? Huc pertinet quod in Ioannis Evangelio legimus, Christum Iudæorum primatibus dicentem: Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum, Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia verum est testimonium eius quod perhibet de me. Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati, &c. Sequitur in contextu.

Ioan. 5

Vide I. ren. 20 lib. 1. cap. 70

Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidam plantauit vineam. & locauit eam colonis, & ipse peregre fuit multis temporibus. Et in tempore misit ad cultores seruum, vt de fructu vinee darent illi. Qui casum dimiserunt eum inanem. Et addidit alterum seruum mittere. Illi autem hunc quoq; cœdentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem. Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes, eiecerunt.

Et hæc parabola Domini facillimam habet interpretationem: est enim è monumentis veterum prophetarum petita, & tum, cum à Christo dicebatur à Phariseis & sacerdotibus satis intellecta, hoc quod textus serues demonstrabit. Est enim parabola hæc à Christo in hoc adducta, vt ostenderet Dei benignissimam liberalitatem in Iudæos, & horum in illum ingratitude & impietatem. Certè in rebus externis & mundanis benignus ac liberalis iudicatur, qui bonam & bene instructam vineam locat colono alicui, & hoc sub conditione modicæ refusionis. Iam Deus pater cœlestis populū suū quem sibi peculiariter ex multis gentibus collegit, sacerdotibus, scribis, & phariseis concedidit, vt illum sic curarent, pascerent, regerent, vt fructificarent Domino. Atqui pastores illi obliui Domini sui, obliui & officii sui, neglexerunt porro vineam, vt nullos bonos fructus faceret, sed penitus siluesceret: hoc est, tantum abest vt populus in officio continerent, vt etiam illum suo pessimo exēplo & prauis dogmatis corrumpere. Hæc autem vinea de qua loquimur, iuxta Matthæi descriptionem satis munita, satis instructa fuerat, sepe, torculari, & turri, hoc est, omnibus quæ ad bonam vineam pertinere poterant, vt non foret difficile illam curare. Populus enim Domini, hoc est, Israelitæ illi carnales, habebant suas leges, sua iura, suas ceremonias, sua sacrificia, & hæc omnia à Deo ipso præscripta, ad quæ si coegissent summi sacerdotes populū reliquum, bene culta fuisset vinea, bonosq; protulisset fructus. Cum itaq; illi penes quos summa rerum erat, cessaret, imò & ipsi vineam conculcarent, misit Dñs seruos suos, nimirum prophetas, qui illos admonerent sui officii: atqui tantum abest, vt sacerdotes & reliqui principum ordo prophetas audirent, vel auditis obtemperarent, vt etiam illos sanctos viros, Deiq; preciosos ministros, post multas contumelias inflictas, occiderent, hoc quod Iudæi ipsi negare non possunt. Verum pater ille familiaris, Deus nimirum Opt. Max. non contentus semel misisse seruos, rursus mittit alios post alios, vt vel patientia sua illorum vinceret pertinaciam: sed nec sic profecit quicquā apud induratum illum & semper rebellem Iudæorū populū. Nam nemo nescit, quid passi sint Helias, Hieremias, Esaias, Daniel, & reliqui. In vltimo cap. ij. lib. paralip. sic legis: Et misit Dominus Deus patrum eorum legatos suos, mane quidē surgens, & maturè satis illos mittens, cupiens parcere populo suo, atque habitaculo suo. At isti subsannabant nuncios Dei, & contemnebant verba Dei,

cœdentes

cædentes prophetas eius, &c. Et fortissimus Christi martyr Stephanus, eius impietatis & crudelitatis inculpatus Iudæos, dicēs: Dura ceruice, & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto resististis: sicut patres vestri, ita & vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænucciabant de aduentu iustitiae: cuius nunc vos proditores & homicidæ fuistis: qui accepistis, legem in dispositione angelorum, & non custodistis. Audis quā grauiter illos reprehendere ausus fuerit. Et digni certè erant Iudæi tam acri reprehensione, qui & Deum, & huius legem, & illius legatos tam malè tractare solebāt. Sed quid de illis loquimur? Cur non potius in sinum nostrum respicimus, & manticae quid in tergo sit obseruamus? Si enim conferamus beneficia quæ nobis quoque contulit Dominus, ad beneficia Iudæis præstita, si animaduertimus quid postulet à nobis Deus, & quomodo missis ad nos legatis suis fructus petat bonorum operum: item, quomodo hodie nos legatos Dei excipiamus, & quā grati simus beneficio & liberali Deo, reperiemus nos nihilo gratiores esse, quin duplo propemodum maligniores consceleratioresque. Sed hæc hæc hactenus.

Dixit autem Dominus vineæ: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum: forsitan cum hunc viderint, verebuntur.

Vide hic, obsecro, ineffabilem Dei bonitatem, qui toties hominum improbitate laesus sit, non cogitat de vindicta, sed summa patientia conatur nostram vincere perulaciam. Cupit enim post tot illustrium & optimorum hominum caedem, parricidias & latronum filiis adhuc benefacere, quos tam olim, si districto iure agere voluisset, nouo exemplo extinguere potuisset. Mittam, inquit, filium meum dilectum. Sed in quem finē? Hactenus, vult dicere, non sunt commoti auctoritate prophetarum, nunc reuere-

buntur haud dubitè filium meum: vbi videlicet viderint in eo diuinam potentiam ac maiestatem, miraculorum splendorem & amplitudinem: vbi item audierint caelestem eius puram, ac omni parte inculpatam doctrinam. His nimis commouebuntur dura alioqui pectora, vt conuersi, Deo expetitum benignè reddant fructum. Sed quid ad hæc coloni!

Quem cum vidissent coloni, cogitarunt intra se dicentes: Hic est hæres, venite occidamus illum, vt nostra fiat hereditas. Et eiecerunt illum extra vineam occiderunt.

Nos scimus hoc sic impletum esse in Domino nostro Iesu Dei vnigenito filio, vt non sit necesse hic multa verba fundere. An non in Euangelio legitur horum colonorum consilium: Quid facimus? Hic homo multa signa facit. Si dimittimus, inquiunt, eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Expedit ergo, vt vnus homo moriatur, & non tota gens pereat. Captum itaque Dominum Iesum, & pro blasphemo seditiosumque damnatum, Pilato præfidi Romano tradunt crucifigendum. Quod autem dicitur filius extra vineam eiectus, significat quod extra portam Hierosolymorum Christus fuerit passus. Nihil itaque difficultatis est hoc in loco, sed hoc tantum nobis obseruandum, ne patientia & loganimitate Dei abutamur, neque propter temporalia bona Dei filium auersemur. Quam enim infeliciter Iudæis cesserit sua impbitas, obscurum non est. Sed ad sequentia progredimur.

Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet & perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit.

Et hæc clara sunt. Venit enim dominus vineæ, quādo Titum & Vespasianum duxit aduersus Iudæorum populum, & aduersus urbem Hierosolymorum illos excitauit, tum enim coloni illi, Iudæi scilicet, perditii sunt, & vinea data est aliis, hoc est, Iudæi repudium tulerunt, Gen-

tes

tes verò in consortiū Dei, & societate Christi vocati sunt, licet manibus & pedibus Iudæi reluctarētur, hoc quod Lucas noster in actis suis fidelissimè perscripsit. Sed quid hæc ad nos? Plurimum supra modum. Semel selegerat Dominus populum Iudæorum sibi in peculiū: at quā rebellis factus est Domino, priuauit eos omnibus beneficiis. Electi sunt postea Gentium populi, ex quibus nos. cauendum igitur, ne & nos propter ingratitude nostram excidamus. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ait Paulus, time ne forte nec tibi parcat. Certè multi ab initio ad Christi regnum vocati sunt, qui sic exciderunt, vt ne nominari quidem apud eos posset Christus nostro seculo. Quid? Maxima pars regionum ac gentium ab ipsis apostolis in fide Christiani plantata, à Christianismo nostro aliena est: quæ res certè deploratione dignissima est. Et o felices, multumque felices qui hoc ipsum ex animo persequi possunt. Vereor, vereor, ne iam olim Germanis nobis Christus dicat: Aufertur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Quis enim non videt quod infideliter Domino vineam suam colamus, quod difficiles ad reddendum expetitum fructus simus, quod odiose & Deum, & huius ministros tractemus? Audite quæ olim dixerit Dominus Iudæis, & putate eadem ad vos ab eodem Domino dici: Transite ad insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & considerate vehementer, & videte si factum est huiusmodi, si mutauit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dii. Populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum, &c. Nolo hanc interpretationem adlicere, vos iudicare potestis Iudæos & Gætes constantiores esse in sua impietate, quæ nos sumus in nostro christianismo & in vera pietate. Sequitur:

Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc quod scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli?

Probat Christus Dominus noster ea quæ sub parabola inuolucro dixit, certissimo fore adimplenda, & probat testimonio scripturæ sanctæ, quæ ad minimum vsque iota adimplenda est, tantum abest vt aliquid in illa incassum comprehensum sit. Scriptum est autem, licet subobscure, Christum primum ab ipsis primoribus contemptum haberi, postea verò ad summos honores euehendum, non quidem ab illis primoribus, sed à Deo patre nostro caelesti. Locus autem qui à Christo adducitur est in psalmo cxvij. Celebrat autem eo psalmo David Domini beneficia, & illud in primis, quod esset rex creatus. Inter alia, inquit, Perinde mecum factum est, vt cum lapide aliquo, qui ab archytecis abicitur, ne vllum in edificio locum occupet: mox tamè resumitur, & in edificio summum reponitur locum. Saul enim & consiliarii eius expulerunt me regno, nec vllam mihi in Israele locum concesserunt, aded vt è syluis etiam excedere, & ad Ethnicos concedere oportuerit: nunc tamen is qui exul, abiectus, exortis atque condænatus fuerat, rerum gubernaculis admotus, rex & princeps in populo Dei imperito. Id quod non tribuo meis viribus, sed diuinæ bonitatis, atque eiusdem potentiae. Et reuera mirabile est & inexpectatum quidem, regnare videlicet illum cui hactenus ne infirmum quidem in toto regno locus concedi potuit. Hic sensus est historicus eius loci. Cæterum cum David typum gesserit Christi, propriissimo sensu eadem verba etiam Christo filio Davidis congruunt. Nam hunc grauissimè persecuti sunt primores populi Israelitici, negantes illi honestum in ecclesia sua locum, nolentesque hunc regnare super se, vnde captum atque condænatum tradiderunt in mortem crucis turpissimam. Verum nec sic quidem potuerunt eius opprimere gloriam. Mox enim à mortuis resurgens, caelos ascendit, & regnum sibi debitum occupat, dominus & princeps viuensque declaratus. Facta sunt ista omnia per diuinam

V v

diuinam

diuinam potentiam, atq; in omnium oculis mirum atq; stupendum est, crucifixum, mortuum atq; sepultum, iam sedere ad dexteram patris, & regnare in secula seculorum. Vnde illud quoque apparet, Dominum hoc testimonio adducto simul demonstrare voluisse suis hostibus, frustra & incassum illos spirare flagra, cruces & supplicia. His enim non posse vel aboleri vel obscurari Christi gloriam. Sed hæc plus satis. Tantum hoc intetum cogitemus, pios veteris testamenti sub typo quodam adumbrasse, quæ & quanta Christus noster pro nobis passurus erat. Christum porro sua passione declarasse, quæ & quanta oporteat suos discipulos pro ipsius nomine subire. Vna enim atque eadem fors manet vniuersos Dei filios, tam veteris, quam noui testamenti, nimirum, vt per ardua tribulationum iuga, ad caelorum conscendere debeant regna. Si enim comparimur, ait Apostolus, tandem etiam coregnabimus. Adhuc & hoc, vt discamus priorum exemplo in rebus arduis nunquam despondere animam. Videmus enim plerumque, vt quos mundus tantum non execratur & reicit, illos Deus occulto suo consilio ac mitto modo ad summa honoris euehat vestigia. Sed quæ consequuntur videamus.

Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: supra quem ceciderit, comminuet illum.

Ego salua aliorum interpretatione, hanc Domini sententiam sic interpretari aggredior, vt intellectu non admodum sit difficilis. Qui Dei & Domini nostri Iesu Christi humanitate offenduntur, hoc est, eum propter assumptam humanam carnem contemnunt, hi mihi videtur cadere super hunc lapidem, & ideo concutiuntur, & confringuntur, hoc est, graues poenas sustinebunt. Qui vero illius diuinitatem vel contemnunt, vel negligunt, super hos videtur cadere lapis ille, ac ipsos porro comminuere atque conterere. Sui enim maximo malo olim sentiet Christum vtrun-

in terris apparuerit humilis, tamen verum esse Deum, ac Dei videntis filium. Certè his duobus modis omnes omnium seculorum hæretici impegerunt in Christum, videlicet vt vel eius diuinitati, vel eiusdem humanitati contradicerent: neutrum verò quis impunè fecerit. Sic autem necesse est nos Christianos de lapide illo angustari Christo iudicare, vt tantam reprobationem illius quam exaltationem acceptemus, & in neutro vacillemus. Vtrunq; Paulus egregie perscripsit in Philip. epist. Humiliauit semetipsum Christus. & post sequitur: Exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, &c.

Et quærebant principes sacerdotum & scribæ mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum, cognouerunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

Cognoscunt principes sacerdotum & scribæ hanc Domini parabolam, quam supra exposuimus, contra se ipsos dictam, & nolunt eius crudelitatis insimulari, cum tamen ea ipsa hora in qua obiurgantur, & sui officii admonentur, meditantur, & quærunt lapidem illum pretiosum & electum reicere, filium patris familiaris trucidare, hoc est, Christum in mortem tradere. Nec quæquam illorum impios conatus impedit, nisi timor populi, hoc est, quæretur ne impunè non ferat tantam crudelitatem. Adhuc enim in recenti memoria habebant, quod honorifice fuerit Christus à turbis in die palmarum exceptus. Quid igitur hic discimus, nisi verum esse pro uerbum illud, etiam apud Ethnicos celebratissimum: Veritas odium parit. Euius sanè Scribæ & sacerdotum principes scripturis sacris, tamè non cedunt palmam veritati. Et quamquam diuinum audissent iudicium, tamen nihil sibi metuunt, imò in solita persistentes perfidia & inuidia, consilia captant de vincendo Domino. Sic & hactenus apud multos fieri videmus, qui cum apertam veritatem negare non possunt, veritatis tamen & præcones & patronos plusquam vatianiano persequuntur odio.

Et

Et obseruantes miserunt insidiatores qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone, vt traderent illum principatui & potestati præsidis.

Aduersarii veritatis, etiam si semel impediuntur ab opprimenda veritate, tamen usque recurrunt, nouis insidiis instructi. Sed reprobata & stulta carnis prudentia, stultè & inutiliter aduersus Dei consilium semper admittitur. Sed hæc insequentibus patebunt: iam singula verba discutenda sunt: omnia enim & singula maxima obseruatione merito digna censentur. Et primo quidem diligenter expendas, quod Lucas Sacerdotum primores & Scribas vocat obseruatores, qui quidem in rebus laudatissimis omnium erant negligentissimi ac cessatores putidissimi, in rebus vero malis & inhonestis acutissimi simul & callidissimi. Tales, inquam, erant, quales sapiens describit, dicens: Pedes eorum ad malum currunt, & festinant ad effundendum sanguinem. Et D. Hieronymus propheta magis appositè ad hunc locum facit. Sapientes sunt, inquit, vt faciant mala, bene autem facere nescierunt. Et iuxta Christi sententiam, filii huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Vide enim quam astute omnia agant. Obseruat nimirum qua occasione sic Christum perdant, vt in ipsi interim videantur innocetissimi. Mittunt itaque ad Christum insidiatores, qui se simularunt iustos. Dupliciter mali sunt, tum quod aperto Marte nolunt cum Christo cogredi, tum quod simulat se iustos, cum sint omnium iniustissimi. Sed vtrunq; frustra institerunt aduersus eum qui non tantum nouit facta nostra, atque cogitatus nostros. Et quare tales bestias ad Christum mittunt? Num vt audito Christi sermone resipiscant? Non, sed vt caperent eum in sermone. Quare in sermone? Quia facilius labi solent homines in verbis, quam in factis, vnde Scriptura dicit: Beatus qui non lapsus est lingua. Et propheta ad Dominum clamat: Pone Domine custodiam ori meo,

& ostium circumstantiæ labiis meis: Vt non declinet os meum in verba malitiæ, &c. Adde quod verba citius & astutius trahi possunt ad calumniam, quam facta. Hæc enim quam manet, facile iudicari possunt: atqui verba semel emissa quoniam reuocari nequeunt, non magno labore à detractore peruertuntur. Addit Lucas: Ideo insidiatores Christum accessisse, tentandi gratia, vt illum traderent principatui & potestati præsidis, hoc est, vt possent eum accusare non impietatis, sed seditionis & tumultus. Timebant enim principes sacerdotum, ne si ipsi accusaret Christum violatæ legis, parum proficeret, non solum apud plebem, sed etiam apud principes ethnicos. Hi enim nihili faciebant religionem Iudeorum, nimirum homines ethnicæ & idololatricæ. Populus vero iam diu cupiebat liberari à difficillimo legis Moisaicæ iugo. Adhuc & hoc, quod Christus non turbaret, sed principes Iudeorum violatæ religionis accusare solebat. Vnde necesse erat principibus sacerdotum & scribis contestare de perdedo Christo, sic vt ipsi extra omnem periculum aleam essent.

Et interrogauerunt eum dicentes: Magister, scimus quia rectè dicis, & doces, et non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces. Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

Vt questionem hanc facilius & citius intelligatis, rem omnem sic accipite. Cum Iudæa iam cepisset tributaria esse Romanis, præfectus est ab Augusto, cæsar colligendo Herodes rex Antipatri filius. Atque hac de re non erat eadem omnium sententia. Quibusdam enim indignum videbatur, populum Deo sacrum pendere tributum principibus idololatricis. Atque hac in sententia erant qui adhærebant Phariseis. Rursum erant qui Cæsari fauere dicerent, oportere Cæsari soluere tributum. Et huius opinionis defensores Herodiani dicti sunt, quod Herodes tributi colligendi, sicut diximus, primus erat præfectus. Extiterant autem paulo ante duo quidam Theu-

V v n das

das & Iudas, qui dum palam defende-
rent Iudæos, populum Deo dicatum,
non debere tributum cuiquā prophæ-
no principi, veluti seditiosi supplicio
affecti sunt. Sperabāt autem Pharisæi,
vt Christus religioni fauens magis, q̄
cæsari prophanō & impio, solita liber-
tate pronuntiaret aduersus Herodia-
nos, non esse pendendum tributū Cæs-
sari, moxq; per illos deferretur princī-
pi, daturus pœnas quas ante Theudas
& Iudas dederant. Quod si pronuncia-
ret esse reddendum tributum, iam ca-
lumniarentur illum adulari princī-
bus impiis, minus fauentem religioni
diuinæ, cuius tamen velit videri stren-
uus assertor. Adde quod nouerant po-
pulum non facilius pendere tributum,
quā Cæsar illud remitteret. Ergo in
quacunque partem pronuntiaret Chri-
stus, ipse inuidiam incurreret, si non e-
tiam mortem: Pharisæi autem, & sa-
cerdotum principes de Christo vindi-
carentur. Iam itaque videamus, quā
blandiusculis verbis Christum in nas-
sam illicere conētur. Magister, inquit,
scim⁹ quia rectè dicis & doces: hoc est,
tā priuatim q̄ publicè ea dicis & doces
quæ vera sunt, quæ sana, quæ profi-
cua sunt. Non enim accipis personam,
hoc est, in nullius hominis gratiam ser-
mones tuos variare soles, vt alicui ve-
lis blandiri, vel aliquē velis irritare: sed
viā Dei in veritate doces, hoc est, ma-
gna cum libertate doces quod Deo pla-
citū est, nō quod hominib⁹ videtur: sic
doces, vt quisquis tibi obtēperauerit,
certō ad Deū peruenturus sit. Cū igi-
tur tam syncerus sis doctor, meritō tuæ
subscribendū venit sententiæ. Dic ergo
nobis: Licet ne tributum dare Cæsari
an nō? Nō quærent an aliquid tribuen-
dum sit Magistratui, anve Magistratus
suis aliquod habeat exigēdi aliqd à suis:
Nā hoc ita fieri oportere, iā & ex lege,
& ex magna & lōga cōsuetudine noue-
rant. Quid em̄ regi debeant subditi, ex
Samuelis libro discere potuerunt. Sed
hoc rogāt, dādum ne sit tributum cæs-

sari, an nō? Hoc est, Num æquū sit, vt
populus pius, sic em̄ audire volebant,
Cæsari impio & prophanō tributū pe-
dere cogatur, cū impius nequaquā so-
leat accepta munera in pios vsus con-
uertere. Ex hac subdola & malitiosa
interrogatiōe multa discere possumus.
Et primū qdē discimus hic, q̄ impatiēs
sit Iudæorū populus iugi, cū tamē in-
terim nō celsēt sua impietate sibi mai⁹
& graui⁹ iugū imponere. Quod ne no-
bis Germanis accidat, magnopere ca-
uendū est. Sūt em̄ quidā ex nostris, qui
sic venerantur æquissimū sanctissimū
Cæsaris iugū, vt re ipsa declarēt se di-
gnos esse qbus nō benign⁹ Carol⁹, sed
sanguinolēt⁹ imperitet Solymō: quod
ditū omen vtinā Deus pro sua pietate
longius auertat. Discimus etiā ex im-
piorū cōfessione, quod nā sit officii bo-
ni cōcionatoris, veracē videlicet, fidelē
& cōstantē esse, viā Dei, religionē, in-
quā diuinā, in veritate, id est, verē, sim-
pliciter, integrē & rectē docere, nō cu-
rare quenquam, neq; personā respicere
cuiusquā. Et ita quidē instructū esse o-
portet Ecclesiastā: sed dii boni, q̄ tumul-
tuatur hui⁹ seculi hoies, si q̄s talis pro-
dierit. Veracē em̄ si quē audierint, sta-
stim durū & difficilē vocāt. Cōstās illis
p̄teruis & pertinax est. Si q̄s nullum
personaḡ habet respectū, sed oēs & sin-
gulos sui admonet officii, illū calūnia-
torē, fastuq; tumentē p̄clamāt. Atq; nō
est seruus maior dño suo. Si patrē fami-
lias vocauerūt Beelzebub, quāto ma-
gis domesticos eius. Sed ad historiam.

*Considerās autē dolū illorū, dixit ad eos:
Quid me tēratīs? Ostēdite mihi denariū,
Cuius habet imaginē et inscriptionē? Re-
spōdentes dixerūt ei: Cæsaris. Et ait illis:
Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &
quæ sunt Dei, Deo. Et non potuerunt ver-
bum eius reprehendere corā plebe, & mi-
rati in responsō eius tacuerunt.*

Multa quidē & præclara dona hy-
pocritæ illi prædicabāt in Christo esse,
sicut

sicut paulō supra audiuius: atqui ma-
ius est quod iā audimus, nimirū quod
Christus etiam intelligat, & cognoscat
ea quæ solum cogitamus. Intellexit e-
nim Christus, quo consilio illi accesser-
int, ideoq; & iuxta alium Euangelistā,
illos hypocritas vocat, & arguit eosdē,
quod non discendi, sed tentandi gratia
accesserint. Rogat autem cuius sit ima-
go & inscriptio denarii: non quod nes-
sciret, sed quod ex ipsorum ore quæ-
stionis solutionem extorqueret. Vnde
cum audit à tēratoribus & denarium,
& inscriptionem, & imaginem Cæsaris
Romani videlicet esse, statim cōclu-
dit in hæc verba: Reddite quæ sunt
cæsaris cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.
Quæ verba mihi videntur hunc habere
sensum: Si res vestræ eō deuenerunt,
vt Cæsar Romanus tam vobis præ-
scribat leges, præscribat numismatum
& formam & valorem, imperetq; vo-
bis ex voto, non æquum est vt huius
reiciatis iugum, sed vt ipsius edictis
obtemperetis, & necessarium & æquis-
simum est. Habetis duplicem magistra-
tum, & cælestem & terrestrem. Vterq;
vobis præscripsit mandata, vtriq; vt
inseruiatis necesse est. Primū quidem
Deo, cuius iussū ubiq; & in omnibus
primatum tenere debent. Deinde cæs-
sari, cui sic obtemperandum est, vt in-
terim in Deum nihil mali committa-
tur. Reddite ergo quæ sunt cæsaris,
cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Hoc Do-
mini responsū, quæcunq; tandem si-
bi velit, certè sic satisfecit: tēratorum
quæstioni, vt ne mutire quidem cōtra-
ausi fuerint: sed pudore suffusi porro-
abierint. Iam itaq; ex præsentī respon-
so discimus, quatenus Magistratui pa-
rendum sit, siue is fuerit pius, siue im-
pius, eatenus nimirū, vt etiam reddatur
Deo, quod Dei est, hoc est, quod Deus
à nobis iure suo postulat. Certè cōtra
Anabaptistas, qui nusquam non se ob-
streperos reddunt Magistratui. Hæc

Domini sententia opponenda, Incul-
canda & pedibus & manibus obtrudē-
da est. Reddite quæ sunt cæsaris cæsari,
& quæ sunt Dei Deo. Si em̄ parendum
est prophanō magistratui, certè
multo magis oportet obedire sancto
& Christiano. Non præscribit hoc loci
Christus, quid Magistratus debeat,
quodque huius officium, & quomodo
acceptis tributis vtī debeat: sed tātum
præscribit quid nos Magistratui de-
beamus. Non licet nobis iudicare de
illis: sed Dei iudicio relinquendū sunt:
& pro ipsis orādum est, vt dum illi pa-
ce fruuntur, & nobis liceat in tranqui-
lo Deo nostro suum exhibere cultum.
Breuiter, in his quæ pauperes, non au-
tem impios facere possunt, Magistra-
tui parēdum est, qualiscunq; tandē ille
fuerit. Memnerint tamen interim pe-
nes quos est summa rerum in præsen-
ti, quod & ipsi, licet dii in terris vocen-
tur, tamen mortem effugere non pos-
sint. Statutum em̄ est hominib⁹ semel
mori, & post hoc iudicium.

*Accesserunt autē quidam Saducæo-
rū, qui negant esse resurrectionē, & in-
terrogauerunt eum, dicentes: Magister,
Moyse scripsit nobis: Si frater alicuius
mortuus fuerit, habens uxorem, & hic
sine liberis fuerit, vt accipiat eam frater
eius uxore, & suscitet semen fratri suo.*

Saducæorum peculiaris secta apud
Iudæos fuit, qui præter legem Moy-
sis nullas alias obseruationes custodire
videri volebant, cū tamen interim
negarent resurrectionem mortuorum,
negarent tam bonos, quā malos spi-
ritus, quæ tamen etiam ex Moyse scri-
ptis solidissimè probari possunt. Hoc
itaq; hominum genus tam communi
Iudæorum populo, quā Pharisæis,
& reliquis sectariis contrarium,
Christum audiens: subinde mentionem
facere vitæ futuræ, homines item ad
vitæ innocentiam tam metu pœnæ,
q̄ spe præmiū adhortari, aggrediuntur
V v iij Christum

Christum, conantes illum omni populo ridendum exponere, ut qui multa de futura vita disputaret, quæ tamen nulla esset. Et ut viderentur hic omnia ex pietate facere, scripturis sua probare conatur: hoc quod prauorum dogmatum autoribus & propugnatoribus solenne est. Porro locus quem Saducæi adducunt, in Deuterono. cap. xxv. est scriptus, sicut ab istis refertur. Quod si quis quærat, quare Dominus talè præscripserit legè, si piè & humiliter quærat, facilem & rectam dabimus responsonem. Promiserat Dominus Abraham, in huius femine benedicendas fore oēs gentes. Neesse igitur erat, non cōmiseri varias familias, ut certò cōprobaretur, Mesia ex præscripta natū fuisse familia. Est & alia causa, nimirū ut non cessaret familia. Quod si vis, accipe & tertiam, nimirū, ut cōsuleretur & puidetur viduis de alioribus. Sed tu iam vide quæ impia Saducæi super hoc bono fundamēto superstruere conatur. Sequitur enim illorū verba in hunc sensum.

Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis. Et sequens accepit illam, et ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam, similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt. Nouissima omnium mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? Siquidem septem habuerunt eam uxorem.

Si uenarratio hæc vera, siue conficta ab impiis Saducæis fuerit, suscipere de ferimus, contenti demonstrasse, quam pulchrè Christus de illis triumphauerit. Tu porro vide, quæ astutia historiam hanc (si modò historia est) narrauerint. Primò, ne quis diceret impiè factum, quod vnica mulier septem maritos succedentes habeat, illi allegarunt legis præceptum. Et ut res absurdior appareret, non duos aut tres, sed septem ponunt viros. Tertio, nullus illorum est, qui renuerit illam accipere in

coniugem. Quarto, nullus ex illa sustulit filium, ut nulli illorum aliqua concederetur prærogatiua, qua fretus in futura vita illam haberet uxorem.

Quinto, non vacat astutia, quod aiunt, Mulierem superuixisse adhuc etiam illis septem iam defunctis maritis. Si enim postremus maritus post uxoris mortem superstes fuisset, videretur fortè & ipsi deberi uxor. Cum itaq; sic res sese habeat, mirari se fingunt Saducæi, quia nam illius uxoris complexibus in alio illo mundo potiturus sit. His autem tacite, & veluti ex obliquo ceu ab absurdo argumentantes, inferunt, aut certè aliis colligendum relinquunt, nullam esse post hanc aliam vitam, cum turpe sit fratres septem vel de vnica uxore di gladiari, vel omnes vnica potiri uxore. Sed quid ad hæc responderit Christus, operæpretium est audire.

Et ait illis Iesus: Filii huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi uero, qui digni habentur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores, neq; ultra mori poterunt: æquales enim angelis sunt. Et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

Hæc est prima pars confutationis, qua Christus illorum impietatem pariter & inscitiam redarguit: unde & apud Matthæum ad illos dicebat: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Cæterum ut responsonem Christi facilius intelligatis, ante omnia Sciendum est, quænam & qualis fuerit Saducæorum erronea impietas, & impius error. Rem sic habe, Paucis enim expediã: Saducæi nullam penitus credebant fore resurrectionem, hoc est, nullam vitam futuram post præsentem huius seculi statum. Quod si verè quis esset status post hanc vitam, illum omnino parem ac similem esse oportere statui præsentis vitæ, in qua ad conseruandum genus humanum opus habemus nuptiis, cibo, potu, & reliquis, quorum

quorum usus ad hanc vitam solum pertinet. Et hinc est quod quærent, cuius nam ex fratribus illa sit futura uxor. Ad hanc itaque stultam opinionem responder Christus, filii huius seculi nubunt & traduntur ad nuptias, &c. Quasi dicat: Homines in hoc seculo uentes, in quo vicissitudo morietium & nascentium est, necessario quærent uxores filiis suis, ac filias maritis elocant: nec etiam alia ratione propagari potest genus humanum. Illi uero qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque ducent uxores, neque nuptum dant: neq; enim ultra mori possunt. Proinde non est par ratio & conditio vtriusque seculi. In illo opus est coniugio propter successione & corruptionem: in hoc nullis opus nuptiis. Quid enim his opus, posteaquã nemo iam moritur? Quid ergo, ait aliquis? Qualis quæso conditio resurgentium? Æquales erunt angelis inquit. Et hæc verba diligenter & prudenter exponenda & sobriè intelligenda sunt. Quod enim hic Christus dicit: Æquales erunt angelis Dei, non loquitur de illorum substantia, iuxta quam nec carnem nec ossa habent. Nos enim à resurrectione corporum non erimus pura duntaxat substantia quales angeli sunt: sed æquales erimus angelis, quod attinet nuptias & carnales affectus terrenasque cupiditates. His enim carent angeli: nuptiis ut im mortales non indigent, non esuriunt neque sitiunt, sed ab omni corruptione sunt alienissimi. Hinc D. Hieronymus in Epitaphio Paulæ ad Eustochiū inquit: Non substantiam angelorum, sed conuersationem & beatitudinem nobis Dominus re promittit. Iam tertio addit causam, quare Deus dignabitur homines angelorum felicitate. Et filii Dei sunt, cum sine filii: resurrectionis. Hæc verba hunc videntur habere sensum. Nemo miretur quod homines in futuro seculo aliter victuri &

acturi sint quàm in præsentem: Neque enim sic in futuram vitam nascentur, quemadmodum nati sunt in præsentem. In hanc nascuntur per homines, unde & filii hominum merito nuncupantur. In illam uero virtute Dei renascuntur, qui neque masculo neque femina ad hunc partum opus habet, & ideo filii Dei vocabuntur, nimirum ab eo unde nouam vitam accipiunt. Cæterum Christus hoc loci solum de illis dicit, qui ad feliciorem vitam resurgent, non de impiis qui post hanc vitam peius habebunt. Horum enim resurrectio, propter perpetuam miseriam, mors potius dicenda est quàm vita. Sed hac de re alibi non nihil diximus. Porro quoniã Christus iam satis exposuit quis sit futurus status futuræ vitæ, statim ex scripturis probat esse vitam aliam post hanc, eosq; qui vita hac defuncti hinc decesserunt alibi viuere. Ait itaque Christus.

Quod uero resurgat mortui & Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit Dominum Deum Abraham, & Deum Isaac & Deum Iacob. Deus autem non est mortuorum, sed uiuorum, omnes enim uiuunt ei.

Satis obscuritatis videtur habere hæc probatio, si non penitius inspiciatur. Theophylactus non contemnendus autor sic nodū hunc secat: Moyses inquit dixisse sibi ex rubo Deum: Ego sum Deus Abraham, &c. Quod si omnino euauissent Patriarchæ, & non vixissent apud Deum in spe resurrectionis, non utique dixisset Deus: Ego sum, sed ego eram Deus Abraham, Isaac & Iacob. De rebus enim perditis & corruptis dicere solemus: Ego eram Dominus huius & huius rei, &c. Et hæc tenus quidem ille, non inepte. Nos simpliciter hunc sensum elicimus: Deus, illius maximè Deus dicitur, quem in suam tutelam recipit, cuius curam agit, cui benefacit. Atqui non potest alicui

qui nuplam in rerum natura sit, benefacere. Igitur cum vocat se Deum, hoc est, curatorem & benefactorem illorum trium patriarcharum, consequitur eos adhuc viuere, ut cuncti mortui fuerint mundo. Sed ait quispiam: An non sunt euidentiora testimonia in scripturis, quae testantur hanc vitam sequituram aliam? Utique sunt luculentissima eius rei in scripturis testimonia: verum quoniam Saducei solum Moysis libros in disputationibus admittabant, tanquam testes irrefragabiles, voluit Christus ex Moysi doctrinam suam adstruere. Sed quid opus est de hoc testimonio plurimum disceptare? Tam euidentis fuit testimonium, ut nemo quicquam potuerit contradicere. Sequitur enim:

Respondentes autem quidam scribarum dixerunt ei: Magister, bene dixisti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare.

Scribae hic approbant Christi assertionem, in quibus idem certamen erat cum Saduceis. Pharisei enim & Scribae credebant in futuram resurrectionem, quam Saducei ex ignorantia scripturae, sicut diximus, negabant. Hinc illa nobilis concertatio in Apostologactis, inter Phariseos & Saduceos, quam D. Paulus excitauerat. Cum enim Paulus coram Anania summo sacerdote staret, sciens, ut inquit Lucas, quia una pars esset Saduceorum, & altera Phariseorum, exclamauit in consilio: Viri fratres, Ego Phariseus, filius sum Pharisei, de spe & resurrectione mortuorum ego iudico. Et cum haec dixisset, facta est dissensio inter Phariseos & Saduceos, &c. Sic ergo & hoc loci, cum pronunciatum est contra Saduceos, applaudunt Scribae, non quidem in gratiam Christi, sed in odium Saduceorum. Sic enim tum res sese habebat. Pharisei & Saducei perpetuo inter se se pugnant, in nullo consen-

tientes, praeterquam in odio & persequendo Christum. Hic enim peculiaris est sectariorum genius, ut inter se perpetuo discordent, omnes autem simul aduersantur Christo, & huius spem fam oppugnant Ecclesiam. Et conuincuntur quidem vanitatis & impietatis, sed rarissime conuertuntur: imo quos verbis vincere non valent, vel verberibus expugnare non dubitant. Sic & hoc loci audimus, neminem fuisse ausum amplius Christum interrogare: atqui de respicientia nulla hic est mentio.

Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum filium esse David: & ipse David dixit in libro Psalmorum: Dixit Dominus domino meo, sede a dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. David ergo Dominum illum vocat, & quomodo filius eius est.

Sanctus Matthaeus Euangelista haec disputationem clarius reddidit, scribens in haec verba: Congregatis autem Phariseis, interrogauit eos Iesus dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei: David. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo, &c. Si ergo David eum vocat Dominum, quomodo filius eius est? His verbis sic confusi sunt Pharisei, ut nullus eorum quicquam potuerit ei respondere. Et antea quidem habuimus exempla disputationum quaestionumque prauo & insidioso animo institutarum. Nam quae Sacerdotes, Scribae, Pharisei, Herodiani, & Saducei egerunt, maligno egerunt animo. Iam porro nouam audimus quaestionem à Domino proponi, ex qua discamus quales esse debeant piorum disputationes siue collationes, simplices scilicet & purae, sine insidiis, dolo, fraude & calumniis: institutae item ad aedificationem audientium, petita etiam ex scripturis, & huc directae, ut Deum verè cognoscamus.

Sectarij inter se discordes in Christo odio conueniunt

scamus, & huius filium Iesum Christum. Debuerat sane hostes Domini, ex illis quae hactenus proposita fuere, didicisse Iesum & Deum verum & hominem verum, id est, expectatum illum Messiam esse. Hoc cum per crastitiam & malitiam nolunt, ipse Dominus iam urget eos ad veri confessionem, per propositam quaestionem. Est autem quaestio huius scopus, Dominum nostrum Iesum Christum, non tantum hominem, sed etiam Deum verum esse. Quod enim David Messiam vocat Dominum suum in psalmis, arguit illum Deum esse. Quod verò Christus Davidis filius dicitur, arguit illum verum esse hominem. Hoc facile admittebant Pharisei, sed illud non item: Unde hoc maxime urget Christus, qua ratione David vocauerit Messiam Dominum suum. Porro ne cauillari possent Dauidem verba illa per iocum nec serio locutum esse, asserit Dominus verba eiusmodi scripta in libro psalmorum, in libro, inquit, cuius magna semper fuit autoritas apud Iudaeos. Nos interim ex hac proposita quaestione colligemus nos verè & merito credere in Iesum Christum filium Dei ab aeterno, filium verò hominis in tempore natum ex Maria virgine. Conticescant ergo omnes haereses diaboli seminaria, hostes Ecclesiae Antichristi anteambulones, Arriani, Hebionitae, Pauliniani, Marcionistae & reliqua fex Sathanæ. Admoneat ite nos praesens quaestio huius tractatus, ut in omnibus fidei articulis rectè & orthodoxè sentiamus. Neque enim suffecerit in hoc vel in illo articulo cum Ecclesia Christi sentire, in aliis verò articulis ab illa dissentire. Sed hac de re non nihil in Matthaeo nostro diximus. Sequitur.

Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis. Attēdite à scribis qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in

Synagogis, & primos discubitus in conuiujs: Qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Huius accipient damnationem maiorem.

Postquam omnia tentasset Dominus, nec vlla spes esset, sacerdotes populi que primores aliquando conuertendos ad Dominum, docet ipsos Dominus cauendos esse, ne scilicet miseram plebeculam in eandem ruinam & perniciem secum traherent, quum illi ipsi perseverare in suis erroribus, & perire in propriis peccatis pertinaciter instituerant. Docemur certè hoc Dominum exemplo, ne ad hominum scelera coniuuamus nos Ecclesiastae, siue illi fuerint summates siue infimates. Et qui pestilentius nocet, vehementius accusandi sunt, docendumque manifestè quales sint, qualis ipsorum doctrina, quales mores, quale institutum, &c. Sed videamus in quibus accuset Christus Scribas. Primò itaque accusat eos ambitionis & vanæ gloriae, quam vestituroque corporis habitu, ipso accubitu, titulis, totaque totius vitae conuersatione, apud homines reliquos venantur. Amant enim ambulare in vestibus amplis, amant salutari honorificè, & longa exquisitaque praefatione honoris conueniri. Adde, in templis etià & in synagogis ubi debebat omnium virtutum esse schola, non puderet eos ambire & occupare primas cathedras. Quod si ad conuiuia amicorum vocantur, nec ibi obliuiscuntur superbiam suam: quum tamen inter amicos & sodales, fastus vel contemptus non debebat habere locum. Ah bone Deus, quam egregiè quadrant haec in quosdam huius seculi homines, quibus malim à Domino precari meliorem mentem, quam illorum perniciosam stultitiam multis traducere. Tu porro hic nobis aliud esse honorem alicui exhibere, & aliud esse honorem ambire, & in accepto superbire. Scriptura ubique iubet ut ho-

vt honore præueniamus inuicem, & ne quem cõtemnamus, aut tractemus indignè, aut liberaliter. Breuiter damnatur hoc in loco à Christo Iesu vana illa gloriæ cupiditas, quæ multarum malorum tam intra quam extra Ecclesiam solet esse causa. Sequitur altera accusatio, quod scilicet deuorant domos viduarum, & hoc sub prætextu prolisæ orationis. Si hic intellexeris nomine precum omnem externum religionis cultum, nomine viduarum inopes, nomine domorum substantias, facilis erit sententia, sed grauissima culpa. Primum siquidem Deus propter se metipsum colendus est, non propter auaritiam. Secundò peccatum quum simulant se, pios, qui impiissimi sunt. Tertio quod viduas spoliant, quas ex lege debebant fideliter curare. Quarto quod à viduis, non vitæ necessaria, sed omnia acceperat. Nam id hoc in loco, per deuorare intelligimus, significat enim iniuriam insatiabilem illorum cupiditatem. Sed nūquid impunè hæc facient? Audi Christum. Hi accipient, inquit damnationem maiorem. Quod scilicet non solum expleuerint ventres suos facultatibus viduarum, quarum tenuitati magis debebant succurrere, verum etiam rem impiam fecerint sub religionis prætextu. Utinam utinam hic mundus non etiam cogatur tales alere vultures: aut si qui sunt tandem recipiant oculos ne olim grauissimas luituri sint poenas. Et tantum de hoc capite.

CAPVT XXI.

Respiciens autem vidit eos qui mittebant munera sua in Gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperulam mitteere æra minuta duo: Et dixit. Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plusq; oēs misit. Nā omnes huiusmodi abundanti sibi miserunt in munera Dei:

Hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit misit.

Hæc ad superiora non malā cõsequentiā habet. Sub finē enim proximi capitis accusauit Dñs Scribas, quod deuorant domos viduarum, & hoc sub prætextu religionis. Iam porrò ne quis existimet illa à Dño in odium Scribarum & sacerdotum cõstita, ostendit præsens historia, quæ faciles fuerint homines conferre munera sua in Gazophylacium. Erat autem ibi arca, sicut V. Beda dicit, ^{4. Reg.} foramen habens desuper, posita iuxta altare ad dexteram ingredientibus templi Dñi, in qua mittebant sacerdotes qui custodiebant ostia, omnem pecuniā quæ deferrebat ad templum Dñi, quæ pecuniā deferrebat, vt Theophylactus admonuit, ad apparationem & necessaria sacrificij, & ad ornatum templi, & ad alimoniam pauperum. Quæ de re habes pulchram historiā iij. Re. xij. de rege Ioas qui compulit Pontifices & Sacerdotes ex Gazophylacio templi Dñi restaurare. Et erat certè plerumque magnus thesaurus in templi Gazophylacio repositus, cui expilando non raro inhiant illi ad quos non spectabat. Sed proxime ad historiā. Sedit Iesus in templo & videt Iudæos munera sua conferre in Gazophylacium, veniebant autem diuites & multa mittebant munera, sicut Marcus dicit. Veniebat autem & vidua pauperula, & quod habuit misit, nimirum duo æra minuta. At qui diuites, sicut verisimile apparet, sibi egregie placebant, quod tam multa dona misissent in ærarium templi: & pauperes propter ipsorum tenuitatem cõtemnebant, tanquam eos qui tam vili precio sibi non possent propitium reddere Deum. Nec dubium est quin diuites melius habuerint apud sacerdotes, quam pauperes. At qui Christus longè aliter pronunciauit, nimirum viduam hanc pauperulam plus misisse, (si mercedem scilicet respexeris & Dei beneplacitum) quā illi diuites miserint. Et

Et addit eius sententiæ causam huiusmodi: Nam diuites, inquit, miserunt ex abundantia sibi, Hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit misit, &c. Hoc est diuites quauis largiter tribuerint in usum templi, tamen nihilo pauperiores sunt, vt qui sibi meliorem partem seruarint. Vidua verò licet suæ inopiæ non erat infamia, tamen maluit ipsa carere, quam non aliquid in pios vsus conferre, nihil dabitans, quin fideli procuratori se suaque omnia credidisset. At qui diuites si putassent se olim his donis carituros, nequaquam aliquid exposuissent, quicumque tandem vel templum vel huius curaret ministros. Duo itaque ex hac historia adnotabimus. Primum quod Christus, qui in superioribus Scribarum & Sacerdotum auaritiam taxauerat, in presenti capite offerentibus non contradicit. Maledicti quidem sunt quorum Deus venter est, qui que cum aliorum damno, sua sectantur commoda: at nihilominus dignus est operarius mercede sua. Secundò obseruandum, quod Christus non censum offerentis, sed mentem attendit. Vnde non est vt sibi blandiantur diuites, quod plus videantur conferre in pios vsus, quam pauperes. Vberior est enim nūmus, vt Ambrosius inquit, è paruo, quam thesaurus è maximo: quia non quantum detur, sed quantum resideat expenditur. Nemo plus tribuit, quam qui sibi nihil reliquit. Vnde Christus non iubet relinquere multa, sed omnia. Et Paulus non ait coptosum datum, sed hilarem datorē diligit Deus: Breuiter Dominus non attendit quantum das, sed quo animo des. Vnde fit vt qui calicem aquæ frigidæ ex animo porrexerit egeno, plus mereatur apud Deum, quam qui difficile etiam magno thesauro exponit. Hæc tandem est vera & Christiana charitas, quæ non querit quod suum est, sed quod aliorum: & quæ etiam cum suo incommodo,

De viduis.

Charitas in temporalibus non incipit à seipso.

aliorum promouere curat commoda: Senior igitur ille Tobias rectè docebat filium suum, inquiens: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: sin exiguum, etiā hoc libenter impartiri stude. Vnde non video qua ratione à quibusdam dicatur, charitatem ordinatā à semetipso incipere. Refertur talis sententia ab Ethnicis quodā: Dabo egenti, non vt ipse egam: succurrā perituro, non vt ipse peream. Sed nos longè alia à Christo & ipsius Apostolis didicimus. Cæterum nos perpetuo meminerimus Deum semper nobis assidere, cogitatus nostros, verba & facta nostra respicere, sic enim in omnibus actibus nostris cautiore erimus. Meminerimus item, quod Deum nunquā fallere possumus, vt cunq; proximos nostros expendamus, vt opera nostra Deo probentur, quicquid tandem de nobis iudicauerint homines. Iam itaque ad sequentia contextus vadimus.

Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus, & donis ornatum esset, dixit: Hæc quæ videris, veniet dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat.

Et hæc superioribus pulchrè coherent. Prouerbum vulgo iactatur: malè partum malè disperit. In superioribus autem diximus ex sententia Christi, quod Scribarum & Sacerdotum auaritia malum sit habitura finem. Audiuimus item quod ex donis pauperum, templum Hierosolymitanum & ædificatum & ditatum fuerit. Iam quoniā viua Dei templa negligebantur, & lapideum illud templum magis ad superstitionem, quam religionem facere videbatur, iustum fuit vt & illud dirueretur. Sed qui nā sunt illi qui mentem templi apud Christum fecerunt? Ex Matthæo liquet Apostolos fuisse, & his ipsis tale responsum à Christo datum

datum fuisse. Meminerant fortè adhuc eius quod Christus supra cap. xix. de destructione urbis dixerat, & ex condolentia quadam super civitatem & templum, ostendebant Christo vtrūq; dicentes, magister aspice quales lapides & quales structurae: Non hoc tanquā ignoranti dicunt, sed vt interrogent eum super comminatione quam fecerat, si quo modo esset possibile, tale ac tantum templum destrui, cum essent lapides magni & boni, & magna artis peritia compositi, & ornatum & dotatum esset innumerabilibus bonis, tam à Iudæis quàm à gētilibus oblati, &c. Hancine structuram, volūt dicere, tā amplam, tam sumptuosam, elegātem, admirabilem, & prope diuinam subuerteret tempestas belli & ira Domini? Dij meliora. Sed quid Christus ad hæc? Hæc quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruat, hoc est, totum ita subuertetur, vt nihil integri sit relinquendum. Et certè sicut prædictū est à Domino, ita successu temporis factū est. Quid igitur dicemus ad hæc d' mihi charissimi auditores, quid dicemus? Certè discimus, ex paucissimis hijs verbis, non placere Deo, quantumuis splendidum externum cultum, si frigeat animi pietas. Et hæc quidem sic se habere, nemo opinor cōtradicere cogitat. Nos tamen interim miramur quod tam multæ Cathedrales Ecclesiae, tam multa monasteria, tam pingues Abbatiae perierint, quum negare non possimus in illarum multis plures Mercurio & Pluto sacrificasse quàm Christo seruatori nostro. Meritas ergo dederunt poenas: licet Baltafares, & Nabuchodonozores illi, quorum studio perierunt illa, nulla ratione excusari possint. Sed hæc hæctenus.

Interrogauerunt autem illum dicentes: Præceptor quando hæc erunt: & quod signum cum fieri incipient?

Quæstio hæc in monte oliuarum facta est, sic enim inquit Matthæus Sedente autem eo in monte oliuarum, accesserunt ad eum discipuli secreto dicentes: Dic nobis quando hæc erunt? Et quod signum aduentus tui, & consummationis seculi? Nihil enim amplius de domini sui verbis diffidunt, certò persuasi quod ipsius verba nullam vanitatem admixtam habeant: ideoque & tantum rogant de tempore miseriarum, quando futura sint eiusmodi pericula, & nū hæc, aliqua præcessura sint signa? Et rogant fortè de illis rebus, vt mala præuisa facilius vitare possint. Adde quod discipulis persuasum erat, templum Hierosolymitanum non periturum, donec instaret consummatio mundi, vnde triplicem proponunt quæstionē, sicut ex Matthæo audiimus, scilicet de deuastatione Hierosolymorum, de aduentu secundo Christi, & de consummatione seculi: Et hæc probè obseruanda sunt, sic enim fiet vt Christi responsa facilius percipiantur. Nam quæcunq; sequuntur signa futura, tam ad finem mundi, quàm ad Hierosolymæ subuersionem referri & possunt & debent.

Qui dixit: Videre ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia ego sum, & tempus appropinquauit: nolite ire post eos.

Tradunt historiae post ascensionem Domini in caelos, & ante urbis excidium, non paucos venisse Iudæis, qui se pro Messia vero ac liberatore venditarint: quibus miser adhæserit populus, atque ideo à Romanis caesus sit præsidibus. Equidem dignum erat, vt qui verum Messiam recipere noluerint, ij falsos reciperent Messias, necis & omnium miseriarum authores. Hæc qui certius & plentius intelligere ac cognoscere velit, legat Iosephum Antiquit. li. xx. ca. xij. & xiiij. De his ergo loquitur Christus, & admonet discipulos

pulos ne patiantur sese seduci. Venturos enim pseudopphetas qui profitebuntur, sed falso, se esse messias, & tempus cōsummationis seculi appropinquare. Nolite, inquit, ire post eos, hoc est, fugite ab illis, nihilque eis credatis, sed perpetuò memores estote verborum meorū, quod scilicet hæc prædixerim vobis. Et certè in grauissimis tribulationibus præsentissima est cōsolatio, & efficacissimum antidotū, deuota mente cogitare præter Christū nō esse alium saluatorem: præter eum, inquam, Christum qui etiam non dubitauit pro nobis crucis subire mortem, quod certe euidentissimum est argumentum magni in nos amoris. Si ergo magna nobis vltro concessit, nō est dubium quin rogatus minora nobis non sit denegaturus. Sed hæc alias.

Cum autem audieritis prelia & seditiones, nolite terreri: oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis.

Quoniam complures exorientur pseudomessia, reges siue liberatores, quibus seditiosi homines faciliè adhærere solent, non est dubium quin futura sint & bella & seditiones. Omnis potestas confortis impatiens, ait ille, & nemo faciliè patietur se deponi regno. Adde quod & Romani præfides non semel minati sint Iudæis excidium, ni pacē & tranquillitatem publicam inturbare desinerent. Admonet itaq; Dominus discipulos suos, ne terreantur, auditis præliis & seditionibus. Turbantur quidem viri boni visis rotantisque calamitatibus: atqui noluit Dominus suos ita conturbari, vt frigidius ac segnus perficiant opus Domini, aut pergant tardius in religionis negotio. Et aliter turbantur fideles, aliter turbantur infideles. Hi turbantur quasi omnia fiant humano solum consilio, & non prouidentia Dei: quasi hominum sit bellis vel initium dare, vel finem facere. Atqui fideles

semper cogitant, nihil nisi disponente fieri Deo, qui diligentibus ipsum omnia solet vertere in bonū. Fidelium turbatio & terror, cōdolentia est: Infidelium verò turbatio, desperatio est. Quod autem dicit: Oportet primū hæc fieri, sed non statim finis: ad vtrumque tempus referri debet. Multa enim prælia & multæ grauissimæ seditiones præcesserunt euersionem Hierosolymorum: & ab eo tempore nondum cessant longe plures & maiores fieri.

Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem: & regnum aduersus regnum: & terremotus magni erunt per loca, & pestilentia & fames: terroresque & signa magna de caelo erunt.

Hæc omnia facta esse, & adhuc fieri, tam ante quàm post Hierosolymorum excidium, non solū sacrae, sed & profanae testantur historiae. Et vide qualis sit cathena miseriarum, & vnde illa connectatur. Primò omnium per falsos prophetas fit discessus à verâ religione. Noua religio, aut potius impietas, hæresis & idololatria, exuscitant factiones & seditiones. Cū autem nos inter nosmetipsos pugnamus, exteræ gentes vident sibi oblatam occasionem vincendi nos, itaque fit vt exurgat gens contra gentem, & regnū aduersus regnum. Iam quæ bona spes ex magnis bellis? Pestilentia nimirum & fames. Illa quidem ex corrupto ab interfectis aere: hæc autem ex non cultis agris. Qui enim colere debebant agros ab hostibus occisi sunt. Et dubiū nō est quin horribiles terræ motus vexarint Iudæos ante urbis excidiū. Imò legat qui cupit spectra & prodigia, quibus Iudæi diuexati & admoniti fuerūt è caelo & è terra, apud Eusebiū Ecclesiasticae historiae li. iij. ca. viij. & præcedē. Et hæc quidē oīa venient super Iudæos, propter cōceptū & reiectū Messiam, Deo sic vindicāte Christū suū. Neq; adhuc ab breuiata est manus Dñi, vt nō possit se

vindicare de inimicis suis. Enimuero quaecumque tribulationes hic à Christo enarrantur, nostro seculo & vidimus & adhuc videmus: vtinam sint qui causam illarum sic expendat, vt Dei iram aliquo modo sistere possint.

Sed ante haec omnia, iniicient vobis manus suas: & persequentur tradentes in Synagogas & custodias, trahentes ad Reges & praesides, propter nomen meum. Continget autem vobis in testimonium.

Haec proprie ad Apostolos pertinet, quibus ita contigit, sicut hic praedicit Christus. Erant enim Apostoli inuisi cunctis ferè gentibus, non propter atrocitatem, seditiones, furta, & fraudes, sed propter nomen Christi Iesu Domini nostri, quod videlicet in nomine Iesu poenitentiam & remissionem praedicarent: Ceremonias item Iudaicas, traditiones Pharisaeas, idololatricam item & impietatem gentium impugnat. Testari possunt de hoc Acta Apostolorum copiosissime. Sic enim persequerentur tum Iudaei Christi discipulos, ac si hac crudelitate Deo cusperent magnum exhibere obsequium. Sed quid est quod ait Christus? Continget autem hoc vobis in testimonium? Hoc est, vincula illa & carceres testantur, quam fideliter laboraueritis in negotio Evangelij. Et sic vobis cedent in testimonium, vt neque Iudaei neque Gentiles causam suam dānant in vos transferre possint. Huc non ineptè quadrat quod Apostolus in epistola ad Philippen, dicit. Scire volo vos fratres, quod quae circa me sunt magis ad profectum venerunt Evangelij, ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo, in omni praetorio & in caeteris omnibus: & plures è fratribus in Domino, confidetes in vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui, &c.

Ponite ergo in cordibus vestris non praemeditari quae admodum respondeatis.

Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri.

Quoniam discipuli Domini idiotae & priuati & imperiti erant, ne turbarentur reddituri rationem apud viros sapientes: Nihil, inquit, de hac re vobis curae sit. Accipietis enim tunc à me & sapientiam & eloquentiam, ita vt si etiā oēs aduersarij vestri ad vnum vsque vobis obstiterint, non poterunt vobis resistere, neque per sapientiam neque per eloquentiam. Hunc in modum ferè etiam in superioribus illos consolatus fuerat dicens: Cum inducent vos in Synagogas, & ad magistratus, & ad potestates, nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Exempla huius rei euidentia, suppeditant nobis Acta Apostolorum in S. Petro ac reliquis Apostolis, cap. iij. & in D. Stephano cap. vi. & vii. Atqui his verbis, non praecipit Dominus supinam quandam oscuritatem, & indiligentem securitatem, sed anxiam excludit excruciantem diffidentemque curam ac sollicitudinem, qua scilicet homo putat in se stare causae successum tam felicem quam infelicem. Atqui ministrum verbi decet dare diligentem operam sacris literis, dein ardenti praecatione à Deo, vnde omne bonum profluit, verbo praecari felicem cursum: Dum venio incumbere lectioni, scribit Paulus Timotheo. Valeant itaque veteres illi putidissimi, qui sacras lectiones & pia studia vel negligunt vel porro contemnunt: Homines nimirum vix ad stium, nedum ad Sacerdotium apti. Sed haec alias.

Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis: & morte afficient ex vobis: & eritis odio omnibus propter nomen meum. Et capillus de capite vestro non peribit.

Rursum

Rursum redit ad descriptionem persecutionis & periculorum imminetium. Nihil, ait, mirum est si caedamini ab hostibus vestris, cum ne ab amicis quidem, affinis, consanguineis, in timis vestris, vlla sit speranda requies. Miri enim in orbe motus ob praedicatum Evangelium exorientur, in quibus homines velut beluae rabidae, omnis necessitudinis, omnium officiorum, omnisque pietatis oblitae, insanient in Evangelij ac pietatis studiosos, fratres, consanguineos, & affines suos. Certè magnum est carni nostrae ob benefacta persecutio nem pati, flagellari, interfici, sed longè grauius & intolerabilius, si persecutionem pati cogimur ab ijs, qui nos merito defendere & vindicare debebant. Vide autem quae omnia exaggeret Christus. Trademini inquit, non solum ab alienis, sed etiam à parentibus & vestri amantissimis. Nec per lusum vos tradent, sed morte vos afficiet, hoc est, non cessabunt à persequendo, donec viderint vos exhalasse animam. Addit: Et eritis odio habiti ab omnibus, propter nomen meum: quem scilicet abnegare ad illorum iussa nolueritis. Quicquid alij designabunt scelerum, non sic animaduertent in illos, atque in vos qui nominis mei gloriam obscurari non patiemini. Addit postremo consolationem. Et capillus de capite vestro non peribit. Vult dicere: Tam atrox odium totum mundus concipiet in vos, ob mei nominis professionem: proinde quicquid in vos audebit, hoc in meam contumeliam factum accipiam. Quare non est quod vos de vindicatione cogitetis. Ego laedat, ego occidar in vobis. Meum erit & vobis consulere, & illorum vlcisci malitiam. Quantumuis autem deseruerint in vos persecutionum humanarum procellae, non est quod metuatis, videlicet me protectore. Non enim committam, vt vel pilus capitis vestri pereat, tantum abest vt vobis sim defuturus. Docet autem Christus hic quam nihil lateat illi,

eorum quae circa nos vel sunt vel fuerint: & quae sciat omnia, non potest ignorare mundi erga nos malitiam: & quod illius nomine omnia sustinemus. At quum hoc sciat, qui committeret eos negligere, qui illum tantum facit, vt etiam non dubitent animas suas pro illo ponere. Sequitur in contextu.

In patientia vestra, possidebitis animas vestras.

Videtur mihi Christus non aliud hic velle, quam quod apud Matthaeum dicit: Qui autem perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. In sufferendis enim pro Christi nomine persecutionibus, non aliis armis opus habemus, nisi vnica patientia, qua expectamus horam in qua Dominus noster tristitiam nostram vertet, in perpetuum gaudium. Neque enim satis est cepisse rem sanctam, neque satis est prorepisse aliquo, imo ne permulsum quidem ac diu fideliterque laborasse, nisi operi addas colophonem. Nam quam vilitatem pullulatio seminum habere potest, si cum vsque ad flores creuerint (haec enim similitudine alibi videtur Chrysostomus meus) postea exaruerint? Igitur qui animam suam possidere, hoc est saluare, voluerit, patienter in tribulationibus expectet, donec Dominus iubeat tempestatem & turbas has silere & tranquillè agere. Nemo enim potest custodire spem futurae vitae, sicut D. Augustinus ait, nisi qui patientiam habuerit in laboribus huius vitae. Patientia autem vera est, vt scitè V. Beda docet, aliena mala aequanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore moueri. Nam qui sic proximi mala portat, vt tamen tacitus doleat, & tempus dignae retributionis quaerat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Sed haec haec hactenus.

Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes: & qui in

Xx ij media

medio eius, discedant: & qui in regionibus non intrent in eam: quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia quae scripta sunt.

Tandem & post varias admonitiones plenè & apertè responder ad quaestionem discipulorū quaerentiū: Quādo haec erunt: id est, quando excindetur cum vrbe templū? Tunc, inquit, quādo videritis exercitum Romanorum, obfidione graui ac pertinaci urbem Hierosolymorum cingere. Tunc enim capietur & diripietur vrbs, & vastabitur ardebitque templum Dei sanctū. Sanctus Marcus verba Christi sic retulit. Cū videritis abominationē desolationis, de qua dictū est à Daniele propheta, stantē vbi nō oportet, hoc est, sicut Matthaeus interpretatur, in loco sancto. Nam nouum & inexpectatum videbatur Iudaeis, quod videre cogebantur gentiles sancta cingere moenia, imminere tēplo Domini: Procul scilicet esse prophani. Stupendum enim & abominabile erat, quod Dominus illā gentem, quam hactenus ardentissime amauerat, nunc traderet in manus ethnicorum. Hinc est quod obsidio & expugnatio huius vrbs, apud Matthaeum & Marcum abominatio desolationis, hoc est abominabilis, & stupenda desolatio vocatur. Vult itaque Christus dicere: Cū videritis terram Galilaeae & Samariae vastatā fumare, peruentumque esse tā ad ipsa sanctae vrbs moenia, scitote Deū desolasse locū & populū suū, neque aliud restare quā abominabilem vastationem. Quid igitur tum faciendum Christianis? Certè & his praescribit, quomodo se gerere debeant excidio iam imminente. Tūc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes, hoc est in tutum se recipiant, cum non solum vrbs Hierusalem, sed & tota Iudaeorum regio periclitabitur. Et qui in medio eius sunt, discedant: id est, non fidant in aliqua potentia, nullum sibi

Quid abominatio desolationis.

promittant praesidium: Quanto enim quis à Iudaea longior & remotior erit, tanto erit & tutior. Breuiter, inquit, hoc consulo, ut qui praesentissimū periculum effugere velit, si est in ciuitatis medio, hoc est tutissimo loco, effugiat, relinquat ciuitatem, ut quae nec semet ipsam tutari possit. Et qui extra ciuitatem est, nō ingrediatur, nō enim pugnando, sed fugiendo remetipsum seruabis. Et quare hoc? Quia dies ultionis hi sunt, inquit, ut impleantur omnia quae scripta sunt. Hoc est, tumultus hi bellici, non fient humanis tantū consiliis, sed Deus per alienas nationes vindicabit se de populo Iudaeorū, sibi semper obstrepero: idque fiet quod iam olim praedixerunt Prophetae, super Hierusalem futurum esse, nimirū ut impietatis suae tandem meritas luat poenas. Sed forsan quaeris vbi scripturae praedixerint hanc Iudaeorum calamitatem, vrbs & tēplū sumptuosissimi terminium? In Matthaeo & Marco nominatim exprimitur, illa implēda quae praedicta sunt à Daniele. Hic enim inter alia dicit: Et post hebdomades sexaginta duas, occidetur Christus, & non erit eius populus qui eum negaturus est. Et ciuitatē & sanctuariū dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli, statuta desolatio, &c. Dauid item in Psalmo sic canit: Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Nec ab hoc loco dissentit, quod Hieremias sub persona Domini dicit: Reliqui domum meam, dimisi haereditatem meam. Quod verò fugam discipulorum Domini adtinet, certum est quod imminens periculum fugerint, & hoc admonente Domino. Sic enim Ecclesiastica historia testatur inquitens: Ecclesia quae in vrbe Hierosolymorum erat congregata, responso à Deo accepto, emigrare iubetur, & transire ad oppidum quoddam Pellam nomine, trans Iordanem:

Dan. 9.

Psal. 68.

Hier. 12.

danem: quo ablatis ab vrbe sanctis & iustis viris, vindictae caelesti fieret locus, tam de vrbe sacrilega, quā de populo impio, per excidium euersionemque patriae sumendae. Haec Eusebius, apud quem plura ad hoc negotium pertinentia inuenire licebit, libro iij. cap. vi. Et apud Iosephum de Bello Iudaico libro vi. Et apud Egeppum libro quinto. Sed haec suffecerint.

Vae autem pregnantibus & nutriendis in illis diebus: Erit enim pressura magna super terram: Et ira populo huic.

Et haec ad cumulum tribulationis & miseriae pertinent. Tanta, inquit, erit ira, tam ineuitabile malum, ut neque pregnantibus neque nutriendis, parura sit gentium ferocia & crudelitas. Iussit quidem Dominus praesens periculum fugere, atqui non omnibus datum est, ut fugere possint. Quae enim praegnantibus sunt, & quae lactentes & fugentes habent pueros, quomodo fugient? Nam lactantes parum sunt ad fugam accinctae, quod praedilecta sua pignora tenerius ament vita propria. Nunquid enim potest mulier obliuisci, ait Dominus apud Elalam, infantem suum, ut non misereatur filio vteri sui? Praegnantibus verò foetus suos non possunt veluti alia impedimenta abicere, & relictis omnibus se fugae concedere. Possunt & haec referri ad ea quae historiographi scribunt, de incredibili illa fame, qua quaedam coactae sunt etiam filios proprios, in cibum suum vertere. Addit autem Christus: Erit enim magna pressura super terram, & ira populo huic. In Matthaeo sic legitur: Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc usque tempus, neque fiet. Et si enim etiam aliae gentes non sint

Mat. 49.

futurae porro immunes à tribulationibus: tamen vnicus Iudaeorum populus praecipue sentiet & experietur contra se iram Domini, ut qui illorum crudelissimam impietatem, & impiam crudelitatem iam diu sustinuerit in multa patientia. Rectè ergo ille. Lento, inquit, gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemque supplicii grauitate compensat. Ad omnes huiusmodi terrores, nos vobis perpetuo occinimus, haec scripta esse ad correctionem nostram. Et scilicet, nimiumque scilicet, quem aliena pericula faciunt cautum. Sequitur.

Et cadent in ore gladij: & captiui ducentur in omnes gentes: Et Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum.

Quatuor hoc loco prophetiae praedicit Christus. Primum est quod Iudaei casuri sint in ore gladij, hoc est, quod interficientur ab hostibus suis. Secundum est, quod illi qui gladium effugerunt, captiui sint ducendi in omnes gentes. Vtraque facta esse testantur verissimi ac fidelissimi historiographi: factumque est ut Iudaei qui prius abominabantur gentes, his ipsis inseruire coacti sint. Tertio addit: Et Hierusalem calcabitur à gentibus: hoc est, haec opulentissima, munitissima, ac pulcherrima vrbs, ad quam vniuersae gentes hactenus confluxerunt, in eum veniet contemptum, ut vel pedibus Gentilium & Idololatrarum conculcetur. Quarto subiicit, quod Iudaeorum populus non sit perpetuo sic permansurus in tantis miseriis, à facie scilicet Dei proiectus, sed quod restituendus sit suo tempore, nimirū sub finem seculi, quando Christus oues suas omnes ex gentium populo acceperit. Haec dicit D. Paulus etiam in Romanis loquitur dicens: Xxi. iij. Nolo

Rom. 11. Nolo vos ignorare fratres mysterium hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scriptum est, veniet ex Syon, qui eripiat & auertat impietatem à Jacob.

Esa. 59. Et hoc illis à me testamētum, cum abstulero peccata eorum.

Et erunt signa in sole & luna & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi: nam virtutes calorū mouebuntur.

Discipuli Domini, sicut ex Matthæo in superioribus docuimus, tria quærebant ab illo, quando futurū esset excidium vr̄bis, quando item aduentus ipsius secundus, ad iudicium nimis, & quando futura totius huius seculi consummatio. De primo, videlicet de vr̄bis & templi internicie, iam satis superque disseruit: ad alia itaque duo iam properat, ostensurus quibus iudiciis & hæc prænosci possint. Dicit ergo: Erunt, scilicet imminente fine seculi huius, signa in sole, luna & stellis, hoc est, tam in maioribus quàm in minoribus cæli luminibus. Sed quæ vel qualia signa? Ex Matthæi Euangelio hoc discere licebit, vbi Dominus apertius loquitur. Statim autem post afflictionem dierum illorum, Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo: his addit, quod etiã Lucas habet, & virtutes cælorum commouebuntur. Videtur autem hic locus sumptus ex Esaïæ prophetia, cap. xiiij. vbi ferè omnia verba hæc Christi inuenies. Virtutes cælorum vocat omnes cæli exercitus, spiritus angelicos, qui alibi virtutes vocantur, vel omne cæli firmamentum. Sed nolo vt quisquã hic à me expectet exactam signorum descriptionem, nec necesse est vt illa ad vnguem omnia sciamus. Suffecerit nos certo credere

signa aliqua præuentura diē Domini, signa, inquam in cælo, in terra, & in mari, hoc est in aquis. Omnia enim elementa testabuntur sub aduentum Dñi sua ministeria, quæ hæcenus exhibuerunt hominibus, iam acceptura finem, quãdo Dominus in proximo est, reddere vnicuique iuxta facta sua. Tu itaque quoties lumen solis, lunæ vel stellarū videris, recordare certo venturū tēpus, in quo sub aduentum iudicis mirabilis in illis luminaribus futura sit mutatio. Et dū adhuc illa præciosa lumina tibi lucent, sic vtere illorum lumine, vt his deficientibus lætus expectare possis Christum iustū illum iudicē. Hæc certè præstat agere, q̄ de qualitate signorum valde anxium esse. Porro quod ad litteram adinet: Non est dubium quin oēs populi, quos dies ille vltimus inueniet, in maxima futuri sint angustia, quum scilicet viderint omnia vergere ad exitium, omnia mirabiliter transformari, vt etiã non sit mirū illos vel arescere præ timore, dū subinde noua & terribilia vidēt ac audiūt, neq̄ scire possunt quæ ventura sint, vel quando hæc oīa sint habitura finē. Hæc volui hoc loci dicere, quū certiora non habeã. Prophetiã certè est quod hoc loci Christus dicit, & ideo post factū melius intelligitur, hoc quod in omnibus prophetiis fieri solet. Omnis enim prophetia, sicut D. Irenæus scribit, priusquam habeat efficaciam, ænigmata & ambiguitas sunt hominibus. Cum autem venerit tempus, & euenit quod prophetatum est, tunc prophetiæ habent illa quidam expositionē. Hæcenus ille.

Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate.

Omnia & singula hæc verba suam emphasim suamq̄ pōdus habent. Tūc inquit, videbūt filium hominis. Tunc, inquam, quando tam stupēda præcesserunt signa, in sole, luna, stellis, in terra & in aquis. Videbunt autem:

Adversus hæc. re. li. 4. cap. 40.

Qui: Homines in terris existētes. Neq̄ enim veniet occultus, sed manifestus. Neq̄ opus habemus singulari aliqua stella, quæ nos ducat ad habitationem Christi, sicut olim ducti sunt orientales illi magi. Omnes enim creaturæ testabuntur creatorem adesse. Omnes itaque populi quos dies Domini inuenierit in terris viuos, videbunt filium hominis vententem. Quare filium hominis dicit, & non filium Dei, cum vtrunq̄ sit. Quia in ea forma apparebit, iudicaturus homines, in qua olim venerat, saluaturus homines. Nam Dominus noster Iesus Christus naturam humanam non deposuit cum in cælos ascendit: clarificauit quidem eam, sed clarificatione non deponitur aut annihilatur. Huc pertinet quod in actis Apostolorum legitur angelos dicentes: Viri, inquit, Galilæi, quid statis (admirando) aspicientes in cælū? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælū. Hunc igitur Iesum videbunt homines venientem, non talem qualis visus est in Bethleē, vel in Ierusalem, sed in nubibus cum potestate magna & maiestate, tanta videlicet vi ac potentia instructus, vt nulla ei possit resistere creatura, &c. Breuiter, non veniet sicut humilis quidam & nihil homo, sed sicut decet eum qui Deus & homo est, Rex regum, & Dominus dominantium, hoc est, virtutem sic ostentabit, vt omnibus præualeat. Maiestatem exhibebit, vt à nemine cōtemni possit. Hanc rem Diuus Paulus 1. Thessal. iij. pulchrè & copiosè profertur, quod vel indicasse tantum suffecerit: nos enim breuitati studemus.

His autem fieri incipientibus, suspicite, & leuate capita vestra, quoniã appropinquat redemptio vestra.

Infideles quidem, & qui Christum vel contempserunt penitus vel neglexerunt, hi merito trepidabunt, vt qui ignorant quid futurum sit: atqui fides

les qui Christi verba & facta habent perspectissima, hi, inquam, & si ad tantam mundi transformationem nō omnino sint à timore alieni, tamē nequam despondeant animos, scientes quid & quantum debeant fidere Dño, quem nouerūt pro seipsis olim etiã mortē sustinuisse. Ad discipulos itaque suos & horum similes inquit: Cum videritis hæc omnia quæ prædiximus, instate, nolite submissis in terram oculis, quasi tristes ac desperati incedere, sed leuate capita vestra, hoc est recipite animum, confidite, omnem metū excutite, quoniam hæc rerum immutatio non cedit vobis in exitium, sed in vestrum commodum. Appropinquat enim redemptio vestra. Hæcenus etiã & si filii Dei sitis, tamen cōuersari vos oportet in medio nationis prauæ, oportet vos multa pati ab hostib⁹ Christi, à Satana, à carne vestra, à mūdo, &c. atqui Dominus ad iudicium veniens his calamitatibus omnibus exoptatū imponit finem. Nos itaque ita vitam nostram instituere oportebat, charissimè: vt & nos læti & fidentibus animis possemus expectare diem illum Domini, magnum & terribilem. Sed quid faciedum nobis? Hoc quod Saluator noster nos docuit: Quidnam illud? Audi Apostolum Domini: Vt abnegantes omnem impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit se metipsum pro nobis, &c. Neq̄ enim tardat Dominus promissum, ait Petr⁹, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Sequitur in contextu.

Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneã & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniã prope est aestas. Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.

Iam fidelissimus doctor est Christus, ut quæ per se etiam apertissima videntur, apertiora faciat, & hoc similitudinibus vulgarissimis. Quæ in re certè exemplum dedit verbi ministris, quàm fideliter, quàm prudenter, quàmq; sedulo debeant omnem mouere lapidem, donec populus quæ obscura sūt, exactè intelligat. Ex germinatione, inquit, ficus, cum iam ramo tenerescere protrudit gemmas, ac folia quodammodo parturit, ceu ex certissimis indiciis, colligitis æstatem haud procul abesse. Sic ergo, cum videritis signa prædicta in sole, luna, stellis, in terra & mari, scitote iam iam instare regnum Dei. Regnū, nimirū illud, quod in precatione dominica petimus aduenire, videlicet, ut neq; Diabolus, neq; mūdus, neq; mala cōcupiscētia, in nobis regnet, sed oīs creatura subdita fiat Deo, & cōfiteatur quia Christus est in gloria Dei patris.

Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Ne quis de rebus tantis vel tantillū dubitaret, aut tanquā vanas & inflatas minas cōtemnēdas existimaret, iure iurādo cōfirmat illa quæ hæcenus dixi de excidio Hierosolymorū, de cōsumptione mūdi, & de extremo ad iudiciū Dñi aduētū. Amē dico vobis, inquit, quæ non præteribit generatio hæc, donec oīa fiant. Generatio hæc præteribit, siue de Iudæis, siue de vniuerso hoīm genere intelligas, nihil enim stabile, nihil perpetuū in hoc mūdo, & iuxta Pauli nostri doctrinā, oīs creatura vanitati subiecta est: atq; nō veniet finis & cōsummatio huius seculi, nisi hæc ipsa prædicta signa anteuertent. Neq; mireris quæ dicimus vniuersum hoīm genus præteriturū, hoc est, in aliā cōditionē trāsiturū. Cælū em̄ & terra trāsibunt, hoc est, in hoc rerū statu, nō perseverabūt: sed mutabuntur, sicut Petrus ait, in cælos novos & terrā nouā. Nihil itaq; sta-

bile, nihil alienū ab omni vanitate, nisi verbū Dei, apud quē nō habet locū, est & nō, sed est est, & nō nō. Hinc apud prophetā dicit Dñs de certitudine & firmitate verbi sui: Si dissoluere potestis pactū meum cū die initū, & fœd⁹ meū cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo: etiā pactum meum dissoluetur cum Dauide seruo meo. Hæc mihi præsentis loci videtur simplicis, esse sententia, & ab impietate alienissimā. Det Dñs ut semper meminerim⁹ nos esse mortales, sic enim cautius agemus tā verbis, q̄ factis. Idē Dñs det, ut perpetuō verbo ipsius inhæreamus, nunquam non memores illius prophetice: Omnis homo mendax, Deus autem (quod D. Paulus adiecit) verax.

Attēdite autē vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa: tāquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.

Huc referendū est quod Christus de nouissimi diei tempore dixit cap. xvij. de diebus, hoc est, temporib⁹ Noe & Loth: Edebant & bibebāt, inquit, vxores ducebant, & dabātur ad nuptias, emebant & vendebant, plantabāt & ædificabāt isti quidē sub Loth, vsq; in diem quo pluit Dñs ignē & sulphur de cælo, & oēs perdidit: illi verō vsque in diē quo intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Præstat certè hanc Dñi admonitionem audire, & iuxta ipsam viuere, quàm plurimam de illo die anxium esse, quomodo vel quando venturus sit. Sed discutiamus singula. Attendite, inquit, ne grauentur forte corpora vestra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ. Quid est crapula? Quid ebrietas? Quæ curæ huius vitæ nobis fugiendæ? Certè q̄ diu in hac vita sum⁹, necesse est ut edam⁹, ut bibam⁹, ut circa præsentis mūdi statū occupemur. Atqui nō est ne-

Hier.

cesse ut ventrem nostrum magna ciborum & potus copia impleamus, atq; grauemus: nec necesse est ut sic curamus hanc vitam, ut interim futuræ vitæ non recordemur. Natura nostra paucis contenta est: & habemus Deū qui sollicitus est pro nobis, ut nulla necessitas nos cogat propter curas huius vitæ, futuram negligere. Nouit Dominus quibus miseri egeamus. Notus est locus in Matthæi Euangelio, qui nos admonet impossibile esse, ut quis seruiat duobus dominis: admonet itē ne pro victu vel vestitu anxie solliciti simus, Deum enim qui volucres cæli pascit, & lilia agri vestit, non passurum ut aliquid illorum nobis desit, modò nos ante omnia quæram⁹ regnū Dei, & iustitiam eius. Qui autem non vult nos pro necessariis sollicitos esse, quæ feret æquo animo illos qui diu noctūq; commestationibus & ebrietatibus student? Et certè iam sermō nos admonet, dicens: Attendite ac caute ne forte grauentur corpora vestra crapula & ebrietate, &c. Audistis edictū regis æterni, videte ne vestro maximo periculo negligatis. Si quis vobis peritus & sapiens medicus his ipsis verbis præciperet, & diceret: Attēdite vobis, ne quis (verbi gratia) de illius vel illius herbæ succo auidius sumat: quod si fecerit, subito veniet ei interitus: non dubito quin vnusquisque propriæ salutis intuitu, præmonentis medici præcepta serua- ret. Nunc verò animarū & corporū medicus, simulq; & Dominus, iubet ebrietatis & crapulæ herbam vitādam: atqui nemo est qui propterea abstinereat. Certè multa sunt quæ luxum illum nobis debebant odiosum reddere, etiam si non subesset exitium animarum, nullumq; de illo Dei præceptum. Profecto sicut sobrietas bonæ valetudinis conseruatricis est, ita & crapula omnium morborū mater est. Firmior enim ac vegetiorem habitum leuis reddit cibus, & expectatū ex mor-

Orig. in Leuit.

Basilus Magn⁹

bo incommodum, sicut tempestatem insurgentem fugat: & præsentem iam, iamq; intentantem asperitatem, veluti turbinis cuiusdam impulsū ab se resicit. Quod si quis verò sese ciborum multitudine & varietate ingurgitauerit, quia cibi ad iustam decoctionē peruenire nō possunt, multa eademq; varia morborum genera sibi acquirat. Tritum nec minus verum prouerbiū est, Longè plures crapula perire, quàm fame, imò quàm gladio. Iam quod de crapula diximus, idem de pessimo ebrietatis dæmone dictum volumus. Merito dæmonem voco ebrietatem, quæ homines prorsus ab humana natura degenerare facit, imò quæ ex hominibus, ut verè Magnus Basilus ait, simulacra dæmoniorum facit. Aures enim habent & non audiunt, oculos habent & videre non possunt, pedes habent & ambulare nesciunt. Nonne familiarissimos interdum ignorat? Sæpe alienis ut domesticis cōgrediuntur. Cum vmbri quoque lucantur, easq; veluti fossas ac valles saltu pertranseunt. Aures terrifico sonitu, more fluctuantis maris refertas habent. Terra interdum insurgere, ac in tectum tendere, montes verò circummoueri videntur. Quandoque abs re & præter modum ridet, nunc verò sine consolationis remedio plorant: nunc item audaces & temerarii, mox timidissimi & molles. Et quis potest illorum insaniam pro merito traducere? Sed quid ego hæc? Multis persuaderi vix potest, peccatum esse, si quis crapulæ vel ebrietati inseruiat. Quorū iudiciū, crede mihi, non tardabit. Sunt enim qui putant fortè, se ad hoc in hanc vitam adductos, ut deliciis vacent, & ventrem distumpant, & corporibus impingent, atque sic hinc migrēt, veribus largiorem e sua carne mensam instructuri. Sed hæc plus satis vereor apud eos, qui neq; Christum, neque huius verbum, alicuius momenti æstimant. Quid autē illis cōtinget? Siue Christo credant,

Chryl.

credant, siue minus, diem Domini effugere non poterunt, imò ipsa hora quādo nihil minus putāt, veniet Dominus, & rapiet eos ad terribile illud tribunal, vt dignam mercedem scilicet recipiant. Et si enim pericula vltimi diei nō videbunt, tamen suū extremum diē nullo modo possūt effugere. Abijciamus ergo, o mihi dilecti, opera tenebrarum, & induamur arma lucis, Sicut in die honestè ambulemus. Nō in cōmessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitis, non in contentione & aemulatione, sed induimini Dñm nostrum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis, &c.

Vigilate itaq; omni tempore, orantes vt digni habeamini fugere ista oia quae futura sunt, & stare ante filium hominis.

Vigilare nos iubet, hoc est, semper paratos esse, & in expeditione stare cōtra omnes aīe nostrae hostes: & quoniam cura nostra, nisi etiā nostri curā agat Deus, nihil est, vigilāe adiungere iubet orationē, qua scilicet ambimus Dei gratiā & auxiliū, quo tandē ruti & innoxii expectare possimus oia mala imminencia. Hinc ille ait in psalmis: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Dñs mihi adiutor, nō timebo quid faciat mihi homo. Igitur si vigilauerimus, hoc est, cautè egerimus, si semper armati sumus cōtra inuisibiles & visibiles hostes nostros, & per deuotam & piā orationem nos Deo cōmiserimus, fiet vt. & temporalia mala nobis nihil noceant, & aeterna timere non sit necesse. Quisquis enim quod suum est fideliter agit, & pia precatione defectus suos à Deo refarciri precatur, dignus est qui omnia huius mundi mala effugiat, & in futuro intrepidus ante filium hominis stās, coronā perpetuā expectet. Stabant enim iusti in magna cōstātia, ait Sapiens, aduersus eos qui se angustiauerunt, &c. Quod verò vigiliam aditi-

net, scribit Petrus in hunc modum: Sobrii estote, & vigilate. Et addit eius ad monitionis necessariam causam, Quia (inquit) aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, querens quem deuoret, cui resistite fortes in fide, &c. Sed haec haec tenet: ad finem etiā huius capituli properamus.

Erat autem diebus docens in templo, noctibus verò exiens, morabatur in monte qui vocatur oliueti. Et omnis populus mane ibat ad eum in templo audire eum.

Quod Christus iam iam verbis nos admonuit, hoc ipsum iam suo ipsius exemplo docere pergit. Die enim docet in templo, in nocte verò in montibus moratur, nimirum orationibus vacans: sic enim alibi scribit Euangelista noster: Exiit Iesus in montem orare, & erat pernoctans in oratione. Multi etiā vigilant diu noctuq; quos certè praestaret dormire: vigilant enim nō Christo, sed Satanæ: non vt animæ profint, sed vt hanc citius perdant. Certè somnolenti illi homines & ventres pigri vbiq; male audiunt, siue ecclesiasticas, siue prophanas historias consulas. Rectè itaque populus hic Iudaicus agit, qui non plus æquo indulget somno, nec in medium vsq; diem stertit, sed mane surgit, & templum adit, Dei verbum à Dei filio audit. Et o felices homines, qui singulorum dierum quos viuunt operas à Dei cultu incipere solent, quicq; ante omnia animam suam Deo commendant, dein bono auspicio ad operas suas vadunt. Primum, inquit Christus, querite regnum Dei, & iustitiam eius. Et veterum antecessorum nostrorum historiae testantur, quomodo in primitiua Ecclesia Christiani conuenerint mane diluculo, sacra tractarint, verbum Dei audierint, piisque orationibus vacauerint. Deo Dominus noster Iesus Christus, vt Christiani tandem oculos recipiant, recordenturque quid Christo, quid proximis debeant.

debeant, & quā longè degenerarint à verorum Christianorū instituto: quod vtinam statim fiat. Paxit Dominus noster Iesus Christus, cui sit laus & gloria in æuum. Amen.

CAPVT XXII.

Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha. Et querebant principes sacerdotum & scribae quomodo Iesum interficerent: timebant verò plebem.

Luc. 23

Iam tandem audiemus ex D. Luca nostro, quā verè dixerit Dominus in superioribus: Ecce ascendimus Hierosolimam, & cōsummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis, tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & cōspuetur, & postquam flagellauerint, occidēt eum, & tertia die resurget. Iam audiemus quomodo lapis ille pretiosus ab architectis reiiciatur, & postea à Domino recipiatur ad lapidem angularem apparatus. Iam audiemus quomodo filius patris familias, à pessimis coloris, vinea eiiciatur, & extra vineam interficiatur. Tempus enim aderat, vt agnus ille, cuius vniuersi Iudaeorum agni paschales typum gesserunt, ad vesperam immolaretur, in cruce nimirū, vt postea læti ac liberi possemus exire de Aegypto, & Pharaonis infernalis effugere tyrannidem. Sed de agno typico in sequentibus, neq; enim frustra tā diligenter adnotauit Lucas tempus azymorū, sed vt nos remitteret ad antiquam historiam, quae nobis satis adumbrauerat, quid nobis sperandum de agno nostro immaculato, qui tulit peccata totius mundi. Nec nouū est quod Lucas hic dicit: Et querebant principes sacerdotum & scribae quomodo Iesum interficerēt, timebant verò plebē. Quoties enim hoc attentarunt? Quoties ministris in mandatis dederunt, vt

Iesum apprehenderent? Plus certè temeritatis in hoc hominū genere fuit, quā in ipso Satana: hic enim sapius confessus est, Iesum esse filium Dei, huiusq; potestatem timuit, & praecipitū obediuit. Nec vnquam ausus fuit temerarias manus in Iesum mittere, neq; in deserto, neq; in montibus, neq; in templi pinnaculo. Atqui principes illi sacerdotum & scribae, diu noctuq; illi insidiantur, apertè etiam calumniantur tam dicta, quā facta eius, parant illi exitium, paratq; sunt illum de medio tollere, quacūq; occasione tandē possint. Non obstat eis diuina lex, non timent tortorē Diabolū, cuius vices agunt, sed tantum timent, ne populus per seditionem tanta molientes vi opprimat. Sed qui aut quales sunt hostes Christi? Non Gentiles, sed Iudaei, neq; ex vulgo Iudaeorum, sed ex sacerdotibus: nec plebei sacerdotes, sed summi ac principes sacerdotū, & scribae etiā, hoc est, illi ipsi qui quotidie ex sacris scripturis populo Iudaeorum venturū Messiam commendare solebāt. Quem porro volebant interficere? Non seditiosum aliquem, non homicidam, aut eius notæ impium hominem, sed Iesum. i. saluatorē mundi. Aegroti medicum, capti liberatorem, venundati redemptorem, oues pastorem, caeci lumen, breuiter Iesum Deum & hominem, Dei viuentis filium. Quid verò egit? Quibus impiè vel improbè factis commeruit? Audiamus ipsum loquentem: Multa opera ostendi vobis, propter quod eorum vultis me lapidare? Et iterum: Quis ex vobis arguet me de peccato? Innocentem ergo, nocentissimi interficere quæerunt. Sed sic factum est piorum, & hic genius est impiorum. Abel occisus est à Cayn vterius no fratre. Noe illusus est à pprio filio suo Cham. Iacob persecutionem sustinuit à fratre suo malo Esau. Hismael ralem instituit ludum cum sancto puero Isaac, qualem Apostolus non dubi-

Ioan. 8.

10.

Gen. 4.

9. 27. 28.

Gal. 4.

tat

tat vocare persecutionē, in Galatis suis.
 An ignotū esse vobis potest, quomodo
 2. reg. 15 Abolon arrogantissimus adolescens
 miserū suum patrē Dauidem persecutus
 fuerit, afflixerit, fugarit, inq̄ sum-
 mas angustias cōtecerit? Et Dalila di-
 Iudic. 16 lectū suum Sampsonem in manus ho-
 stiū tradidit, vnde non mirū est, quod
 synagoga Dñm suū in manus impio-
 rū trucidādū exposuit. Tu igitur, o bo-
 ne discipule Iesu Christi, si iniuriam pa-
 ti cogeris ab eis, qui tibi multas debe-
 bant gratias, ne labaris ad impatientiā,
 sed animo tuo succurrat, q̄ iniquē Ser-
 uator tuus tractatus fuerit ab eis, in
 quos ingētes thesauros beneficiorum
 contulerat. Sed audiuimus conatum
 sanguinolentorum Iudaeorū aduersus
 iustissimū Iesum Messiam nostrū. Cur
 igitur nō perficiunt quod deliberarūt?
 Timebant plebē, inquit Lucas. Et cur
 non potius carnificē suum Dæmonē?
 Imō cur non timent eum qui potesta-
 tem habet animā & corpus simul mit-
 mat. 10 tere in gehēnā? Qui timet Deū, ait Sa-
 11 ecl. 15 piens, faciet bona. Atqui quoniā prin-
 cipes Sacerdotū & Scribæ ompē Dei
 timorem ex corde excusserunt, nō est
 mirum quod nihil boni nihilq̄ sani in-
 stituunt. Vnde rectē Matthæus scribit,
 illos cōsultasse quomodo Iesum dolo
 tenerent & occiderent. Et profectō nō
 plebs, sed qui passurus erat, impediērat
 hactenus conatus illorū impios. Ipse
 enim habebat potestātē ponēdi animā
 suam, & iterum sumendi eam. Voluit
 10 an. 10 autē pati hora sibi à patre cœlesti præ-
 fixa. Sed videamus vtrū maior Christi
 sit patientia, an illorum homicidarum
 malitia.

*Intrauit autem Satanas in Iudam qui
 cognominabatur Iscariotes, vñ de duo-
 decim, & abiit, & locutus est cum prin-
 cipibus Sacerdotum & Magistratibus,
 quem admodum illum traderet eis.*

Certē facile credimus Satanam in-
 trasse in Iudam, cum hic tale scelus pa-

trare non dubitat. Sed discutiamus sin-
 gula pro nostro virili, imō iuxta quod
 nobis Dominus dederit. Intrauit autē
 Satanas in Iudā, &c. Ergo Satanas insi-
 diatus est Christo, & cōtra semetipsum
 prouocauit potētissimū principē: qua
 de re fortē in sequentibus nonnihil di-
 cemus. Quis est autem ille Iudas? Qui
 cognominabatur Iscariotes, & erat v-
 nus de duodecim, hoc est, ex selectissi-
 mo discipulorū Dñi numero. Empha-
 sis enim magnam habet, quod dicit:
 Vnus de duodecim, vt inde colligam⁹
 nihil ab omni parte beatum esse, cum
 videlicet in sacrosanctō Apostolorum
 choro videamus furem reperiri & pro-
 ditore. Et discamus simulatos amicos
 pestilentiores esse publicis hostibus. Il-
 li enim perpetuō plus nocuerūt regno
 Christi, qui sub titulo Christianorum
 ambulauerunt, q̄ Gentiles vel Iudæi a-
 pertissimi Christianæ religionis hos-
 tes. Certē Arrius ille impiissimus plus
 nocuit Christianis lingua & calamo,
 quàm Diocletianus igne ac ferro. Sed
 hæc aperta sunt. Discimus item quis
 sit effectus auaritiæ, si quando cor ho-
 minis occupauerit. Auaritia enim du-
 ctus Iudas, fecit quod iam audiemus.
 Victus enim cupiditate cœdissima, sa-
 tanicumq̄ recipiens consilium, negli-
 git omnem amicitiam, exiit omnem
 humanitatem, obliuiscitur omnium
 beneficiorum, deserit saluatorem, con-
 fert sese ad turbatores, corruptores,
 perditoresq̄, ac sese sciens ac volēs per-
 dit, & viuum viuētis Dei filium
 vendit. Hoc facinus, hoc, inquam,
 facinus, quod Iudas auaritia ductus
 redemptorem nostrum vendidit, de-
 bebat omnibus auaris terrorem incu-
 tere, auaritiā odiosam ipsis reddere,
 sic vt cum Propheta ad Dominum
 clamarent: Inclina cor meum Deus in
 testimonia tua, & non in auaritiā.
 Sed repetamus iterum contextum. In-
 traui autem Satanas in Iudam. Vide
 ne etiam in te ingrediatur, per malas
 puto

puto persuasiones. Si enim te ad mala
 sollicitat, fores tuas pulsar: si annueris,
 si consenseris, iam ad te intrauit, & nisi
 maturē illum per penitentiam repu-
 leris, de die in diem nequior & impor-
 tunior erit, sicq̄ obtinebit imperium,
 vt etiam si maximē repugnaueris, eius
 tyrannidem effugere non possis. Au-
 diamus itaq̄ scripturam sic nos admo-
 nentem: Nolite locum dare Diabolo.
 Eph. 4 Et D. Iacobum: Appropinquate Deo,
 1260-3 & appropinquet vobis: resiste autē
 Diabolo, & fugiet à vobis. Et quando
 audieris Iudam sic prostratum à Sata-
 na, vide ne tibi vllam pollicere de illo
 securitatem, quasi ille te non ausit ag-
 gredi. Certē neminē veretur, à nulloq̄
 abstinet. Iudas erat vnus ex sanctissi-
 mo Apostolorum collegio, perpetuō
 Christo adhærens, & tamen sic dece-
 pt⁹ est à Satana, vt sua spōre, nō voca-
 tus, nō iussus, abiret ad principes sacer-
 dotū & magistratus, venditurus Dñm
 suū iniquēs, sicut alii Euāgelistæ habēt:
 Quid vultis mihi dare, & ego eum vo-
 bis tradam? Hoc non acceperat Iudas
 in mandatis à Christo: sed vt omni po-
 pulo diceret: Penitentiam agite, resi-
 piscite, appropinquet enim regnū cœ-
 lorum. Sed quid pessimi illi mercato-
 res, principes sacerdotum & scribæ?

*Et gausi sunt, & pacti sunt pecuniā
 illi dare. Et spondit. Et quærebat opor-
 tunitatem, vt traderet illum sine turbis.*

Nos nolumus à Lucæ nostri hi-
 storia longius recedere, cum omnem
 passionis dominicæ historiam in Ma-
 thæo nostro, ex omnibus Euāgelistis
 exposuerimus. Lucas ergo noster sic
 dicit: Gausi sunt principes sacerdotū,
 & magistratus populi, quod scilicet iā
 haberēt vnum, cuius operā certō pos-
 sent perdere Christū. Ergo iuxta quod
 Pro. 2 Salomon de impiis dicit: Lætantur
 cum male fecerint, & exultant in rebus
 pessimis. Lætantur, inquam, quod ipsi
 non soli sint impij, sed habeant ma-

litia suæ complices. Eius generis ha-
 bet hic mundus multos, qui plurimū
 gratulantur, si quando viderint ini-
 quorum augeri numerum. Sed hæc
 aliās: nunc ad historiam iterum: Gau-
 deant illi in malitia sua, nos iuxta A-
 postoli nostri admonitionem, gaudea-
 mus in Domino: illi gaudent, quod eū
 morti tradere possunt: nos gaudeamus
 quod mortem hanc voluntariē pro no-
 bis subierit. Illi in morte Christi, ipsius
 quærebant interitum: nos in ipsius
 morte nostram spectamus & speram⁹
 salutem. Gaudent illi, quia morietur:
 gaudemus nos, quia resurget. Gausi
 sunt illi, inquit Lucas, & pacti sunt
 pecuniā illi dare. Ex se metuntur &
 Iudam. Auari auaro pollicentur pecu-
 nias. Et Iudas spondit. Sed quid
 spondit? Se traditurum filium Dei
 in manus hominum. Sed o stultam,
 nec minus impiam sponsonem. Qui
 posset homo, hoc est, puluis & vmbra,
 tradere Deum Dei viuētis filium?
 Dæmones contremiscunt ad vocem
 filii hominis, & hic traditor instinctu
 Dæmonis adactus, pollicetur se illum
 traditurum. Et ne putes illum per io-
 cum tam impium nephas polliciturū,
 quærit oportunitatem, vt tradat illum
 sine turbis. Sed hæc omnia frustra &
 pollicetur, & conatur: quum nihil a-
 liud agere potuit, nisi ad quod vltro se
 offerret Christus: qui etiā ideo in mun-
 dum hunc venerat, vt pro iustis &
 peccatoribus sese daret in mortē: hoc
 quod iā antea sæpissimē testatus est, &
 progressus historię ab eūde testabitur.

*Venit autem dies azymorum, in qua
 necesse erat occidi pascha.*

Ab initio huius capituli, recepimus
 nos nonnihil dicturos de die azymo-
 rum, deq̄ agno paschali. Hic enim
 fuit agnus typicus, & figurabat agnum
 nostrum immaculatissimum, qui tulit
 peccata mundi. De quo agno D. Pe-
 tr⁹ dicit, quod nō corruptilibus auro

vel argēto redēpti sumus, sed precioso sanguine agni immaculati Iesu Christi Domini nostri. Sed tractemus totum illud Iudaicum pascha. Sic autem legimus Exod. xii. Dixit Dominus ad Mo-
 Exo. 12 sen & Aaron in terra Aegypti: Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Loquimini ad vniuersum cœtum filiorum Israel, &
 Leui. 23 dicite eis: Decima die mensis huius tollat vnusquisq; agnum per familias & domos suas. Sin aut minor est numerus, vt sufficere possit ad vescendū agnum, assumet vicinū suum, qui coniunctus est domui eius, iuxta numerū animarū, quæ sufficere possūt ad esum agni. Erit aut agnus absq; macula, masculus anniculus. Iuxta quē ritū tollētis & hœdū, & seruabitis eū vsq; ad xliij diē mēsis huius. Immolabitq; eū vniuersa multitudo filiorū Israel ad vesperā, & sumēt de sanguine eius, ac ponēt super vtrūq; postē, & in superliminariis bus domorū, in quibus comedent illū. Et edēt carnes illas, nocte illa, assasignī, & azymos panes cū lactucis agrestib;. Nō comedetis ex eo crudum quid, nec coctū aqua, sed assū tantū igni. Caput cū pedibus eius & intestinis vorabitis, nec remanebit quicquā ex eo, vsq; mane. Si quid residuū fuerit, igne cōburetis. Sic autem comedetis illum: Renes vestros accingetis, & calciamēta habebitis in pedibus, tenētes baculū in manibus, & comedetis festināter. Est enim Phasē, id est, trāsitus Dñi. Er trāsibo per Aegyptū nocte illa, percutiāq; omne primogenitum in terra Aegypti, ab homine vsq; ad pecus: & in cunctis diis Aegypti faciā iudicia: ego Dñs. Erit aut sanguis vobis in signum in œdibus in quibus eritis, & videbo sanguinē, & trāsibo vos, nec erit vobis plaga disperdēs, quādo percussero terrā Aegypti. Habebitis aut hunc diē in monimentum, & declarabitis eā solennem Dño in generationibus vestris cultu sempiterno. Septem diebus azyma comedetis.

In die primo nō erit fermentatum in œdibus vestris. Quicunq; comederit fermentatum, peribit aīa illa de Israel, à primo die vsque ad septimum. Prima dies erit sancta & solennis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent: & obseruabitis azyma. In eadem enim ipsa die educā exercitum vestrum de terra Aegypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. Hactenus verba Moysis retulimus, non ignorātes, quod lex habuerit vmbra-
 Heb. 10. 1. lo. 10. futurorum bonorum, & quod omnia in figura illis cōtigerunt, scripta autem sunt ad doctrinā nostram, in quos fines seculorum deuenerunt. De hac itaque festiuitate loquitur Lucas noster: Venit autē dies azymorum, hoc est, dies ille in qua non licebat Iudæis, & etiam alienigenis, qui cum ipsis erant, vesci panibus fermentatis, sed solis azymis: & in qua die erat necesse occidi pascha. Quare erat necesse: Quia tanto verbo- rum pondere à Dño per Moysen perceptum fuerat, sicut accepimus ex ipsa lege. Et profectō summē necessarium fuerat occidi pascha, hoc est, agnum paschalem, primum quidē Iudaicum, hoc est, typicum & vmbrailem: sed multo magis agnum immaculatum quē ille præfigurabat, hoc est, Christum nostrum. Quanto enim maiori & grauiore opprimebantur iugo, quō Iudæi in Aegypto, tanto magis necessarium erat nobis, vt agnus noster Iesus Christus & immolaretur & occideretur pro nostra libertate, &c. Opprimebat illos Pharaon, oppressit nos Satan. Liberati sunt illi tum à iugo & seruitute Pharaonis: liberati sumus & nos à seruitute & iugo peccati, mortis & Satanæ. Agnus illorum semel mortuus est, & nunquam reuixit: agnus noster semel mortuus est, reuixit, & mors illi vltra non dominabitur. Sed de hac figura & veritate in progressu huius

huius historię subinde aliquid loquēmur. Sequitur autem in textu.

Et misit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt: Vbi vis paremus?

Iesus Christus Dñs noster, qui ab infantia legis Mosaicæ fuit studiosissimus, neq; sub vitæ suæ finem illā negligere voluit, & hoc ne in aliquo derogare videretur, Deo patri suo celsi, legis illius laori. Cum itaq; iam instaret dies paschalis festiuitatis, noluit ipsam negligere, sed ablegat suos dilectos discipulos, illum qui diligebatur plurimum, hoc est, Ioannē, & illū qui plurimum diligebat, hoc est, Petrū apostolorum principē. His enim duobus passioni proximus, præcipuē vitatur, vt quos passionis suæ voluit habere & spectatores & prædicatores. Eūtes, inquit, parate nobis pascha, vt manducemus. Quare Petro & Ioanni instructionem mensæ præcipit, & non potius Iudæ procuratori suo? Respondeo: Iudæ iam alia meditabatur, quā parare Dño ad festum diem legalia seruacula: exitium parabat Domino suo. Imò ignorans parabat & Christo, & huius sponsæ (ecclesiam puto) sanctissimā illam carnem, quam omnia superiora veterum sacrificia præfigurauerant. Talem item parabat carnem, qualem olim Absolon fratri suo Ammon parauerat, in qua ipsum fecerat occidi. Sed in hoc differunt, quod Ammon nō omnino iniuste (vitauerat enim ac vi compresserat fororē suam) Christus verò ab impio Iuda, inno- centissimē impiorum mactationi oblatu- rus est. Ergo absente Iuda procuratore, Christus Petro & Ioanni in mandatis dat, vt vadant paratum ea quæ ad manducandum pascha pertinebāt. Euntes, inquit, parate nobis pascha, vt manducemus. Quid ad hæc discipuli? Vbi vis, inquit, paremus? De ciuitate non dubitant, discipuli, sed de domicillio. Nam secundum legem, non

licebat alibi, quā in eo loco vbi stabat tabernaculum constitutionis, celebrare pascha. Is locus à temporibus Dauidis & Solomonis fuerat vrbs Hierusalem. Ea verò lege præfigurabatur, verum agnum tollentem peccata mundi immolandum fore Hierosolymis. Hoc non poterant ignorare discipuli, vt pote nati & in lege enutriti Iudæi. Quod ergo dicunt interrogantes: Vbi vis paremus? hunc sensum habet. Scimus, o bone Iesu, tempus instare, quo iussi sumus agnum paschalem manducare, scimus quod non alibi nisi Hierosolymis licet hunc diem festū celebrare: scimus item, quā malē tibi conueniat cum Hierosolymitanis. Maior pars te odio prosequitur: & si qui sunt tuarum partium, præ metu non audebunt se tuo nomine dare in periculū. Vbi igitur vis paremus?

Et dixit ad eos: Ecce, introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aqua portans: sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi magister, vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducem?

Aperta est hæc historia, & nihilominus tamen multis doctrinis & consolationibus referta. Videmus enim in paucis illis verbis, quod Christus sit & omniscius & omnipotēs: omniscius quidem, quoniam nouit quisnam in vrbe Hierosolymorum obambulet: omnipotens autem, quia nemo illius iussis repugnare audeat, omniumq; voluntates quando & quo vult impellit. Ex his voluit Dominus colligere suos, se nihilominus esse verum Dei filium, & saluatorem mundi, omniscium & omnipotētem, etiam si tradatur in manus peccatorū. Iisdē etiā docuit oēs cultores suos verū timorē Dei. Si enim absens videt quid in vrbe fiat, non ignorat, nūc in cælis ad patris dexterā cō-

Adens, quid fiat in terra. Vider, inquā, sobrios & ebrios, hydriam, & pretiosi vini lagenas baiulantes: & sobrii & ebrii, pro suo merito repender. Anno tandum & illud videtur, Christū planē pauperē fuisse, qui nullū habuit domicilium propriū. Rursum non defuisse illi amicos fideles, qui oīa sua ipsi cōmunicarint. Nemo ergo de bonitate & cura patris fidelis, desperet. Tamen si enim grauis nos premat paupertas, si Deum timuerimus, non deseret nos illius prouidentia. Excitabit opulētum animos, vt liberali beneficētia nostram subleuent indigentiam.

Et ipse ostender vobis cœnaculū magnū stratū, et ibi parate. Eūres aut̄ inuenerūt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.

Nihil hic difficultatis est, quantū ad historiā adinet, sed quæ ad fidei nostræ confirmationē, & ad mores nostros in melius reformandos facere possunt, in his paucis verbis multa cōprehenduntur. Iterum enim hic videmus, quā nihil lateat Dominum nostrū, adeo vt cognouerit q̄ facile ille paterfamilias esset pariturus suis præceptis, & quē locum, nimirū insigniorē, esset demonstraturus discipulis. Duo itaq̄ hic discimus, vt Domino nostro sine omnī cunctatione obtemperemus: & vt eidem semper potiora demus. Vir enim ille non se exhibuit Iesu obstreperum, nec ostendit discipulis angulum aliquem non bene mundum, sicut solet mundus Christum in suis peregrinis suscipere: sed cœnaculum magnum stratū: quo in loco etiam discipuli parauerūt pascha. Cōsentaneum enim erat, vt agnus ille preciosus in honesto primū offerretur loco. Cœnaculum certē illud typum gerebat tū ecclesiæ nostræ, in qua quotidie agnus ille immaculatus & innocens offertur, non quidem cruentē, sicut in ara crucis: sed mysterialiter, sicut in illo cœnaculo, in quo Christus discipulos, sicut D. Irenæus testatur, noui testamenti nouam do-

cuit oblationem. Sed de hac re in sequentibus. O felices Christianos, in quorum domibus & aulis Christus delectatur cum discipulis suis. Multi quidem multa & magnifica cōstruunt ædificia, sed hæc neque Christo, neque huius amicis patēt. Sed videamus quāle conuiuium Christus cum suis celebrauerit. Lucas enim nosset nobis illam fidelissimē conscripsit.

Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

Lucas noster non describit horam cœnæ: ex aliis autem Euangelistis patet quod sub vesperam cœna illa peracta fuerit: hoc enim lex de festiuitate paschali præscripsit, sicut in superioribus audiuitis. Obseruandum aut̄ hoc loci, quod Euangelista noster nō describit, quomodo Christus cum discipulis suis Iudaicū pascha celebrauerit, nimirum persuasum habens, neminem dubitaturum, quin Christus Iudaico more, hoc est, quem lex præscripsit, Pascha illud celebrasset. Ad Iudaicum enim pascha non licebat discumbere, sed statim cogebatur agnū suū comedere. Iudaico itaq̄ agno cōsumpto, tū tandem Christus discubuit, & duodecim apostoli cū eo. Attendat hic quorum corda liuor & odium possedit, quicq̄ fratribus offensam relinquere nolūt. Christus proditorē suū nō repulit à sua mensa, & tu eos qui vel verbulo tantum te læserunt, vix visu vel alloquio dignaris. Christus hoc fecit quod diximus. Quid ergo tu terra & cinis superbis? Sed quid ego hæc? Tu perpetuo & singulis momentis Christū offendis, neq̄ tamen ille reddit talionē: & tu nō vereris tā pertinaci odio insectari fratrem? Sequitur.

Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha māducare vobiscū, antequā pariar. Dico enim vobis, quia ex hoc nō manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

Nemo, opinor, est, qui non credat Christum quorannis, cum suis vel familiaribus, vel discipulis celebrasse pascha:

scham: nunquam tamen legimus illū tāto desiderio desiderasse illud manducare, vnde necessitas nos cogit credere hanc vltimam cœnam, quam iam audivimus, non parum differre ab aliis, quas alio tempore celebrauerat. Verū non putandū est, quod Christus tantū desiderū habuerit comedendi agnum assum, iuxta veteris legis ritū: nā hoc stans cū suis comederat. Sed loquitur de seipso, hoc est, de cibo quem ipse discipulis suis cito daturus erat, ipse, in quā, Christus, tātæ cœnæ hospes, cib⁹, & cōiua. Sed videamus seriem textus. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, & hoc, anteq̄ pariar. Vide quomodo subinde inculcet passionis suæ memoriā. Hæc enim fidē nostram in negotio cœnæ fulcite potest. Non enim est incredibile, eum nobis dare corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum, qui postea corpus suum dedit ad crucifigendū, & sanguinem in remissionem peccatorum nostrorum fundendum. Sed hac de re in sequentibus. Quod aut̄ sequitur: Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei: hunc sensum habet, Quod Christus tam proximus passioni sit, vt ante hanc peractam, nullum cibum sit manducaturus: post passionē verò cum discipulis suis sit māducaturus, etiam ex hoc agno quē iam daturus sit, & item ex corpore suo panis specie velato, hoc quod factum esse ex Lucæ nostri cap. xxiiij. certissimē cōstat, & adhuc quotidie de pretioso hoc agno vescitur Christus cum Ecclesia sua, tanquam caput cum membris suis. Iam enim regnum Dei venit, & intra nos est, sub vexillo Christi militamus. Hæc meam interpretationem, cum vniuersalis Ecclesiæ sit, nemo facile contempserit. Quinq̄ igitur dicit. Primò dicit, quantum desideret cum suis discipulis hanc vltimam sumere cœnam, quo certē vo-

luit illos artētores reddere ad futuram actionem. Discipuli enim ex his verbis facile conicere poterant aliquid noui, & alicuius ponderis securum. Secundo testatur passionem suam, sicut diximus, iam iam instare. Tertio declarat passionem & mortem suam nō diu duraturam, sed se rursus reuerturum, sic vt etiam manducare possit. Quarto, testatur se cū discipulis suis comesturū de hoc pascha, quod iam illis sit daturus. Quinto ostendit mortem suam facere ad illustrationem regni Dei. Christus enim morte sua diabolū vicit, & regnum patris cœlestis ampliari fecit.

Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

Calix hic, siue hoc poculum, non pertinebat ad sacramenta corporis & sanguinis Domini, sed ad vetus illud pascha. Quod autem Christus hic gratias egit, suo more fecit: solebat enim perpetuo cibum & potum non sumere, nisi præmissa gratiarum actione. In hoc autem nobis exemplū proposuit, vt ante ciborum sumptionē primum consideremus vnde nam victus ille nobis suppetat, non quidem ex industria & laboribus nostris tantum, sed ex beneficio Dei, qui iuxta Psalmographum, dat escam omni carni: vnde & meritas illi debemus gratias. Porro sicut antea testatus est, se nolle amplius manducare de agno illo Iudaico, ita & iam testatur, se nolle bibere de generatione vitis, donec regnum Dei veniat, hoc est, donec à mortuis resurgat. Deuicta autem morte, postquam surrexisset, cum discipulis suis manducauit & bibit, hoc quod Lucas noster in sequentibus manifestum faciet, & Petrus in Actis liberè & apertè fatetur. Christus itaq̄ sicut nondum dedit suum corpus discipulis suis manducandum, ita neq̄ sanguinē dedit ad bibendū: sed quicquid

hactenus dedit, ad vetus pascha pertinere certum est. Iam verò continenter sequitur noua noui agni cæna, quam Christus tanto desiderio concupiuit cum discipulis suis facere.

Et accepto pane, gratias egit & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem.

Quæ hic Lucas nobis refert, certè augustiniora & maiora sunt, quàm vt humanis sensibus comprehendi possint: sola fides hoc mysterium comprehendere, & pro modulo suo penetrare potest. Tu velim hic animum attentè adhibeas, ego negotium hoc non minus arduum quàm sanctum, simpliciter iuxta fidem vniuersalis Ecclesiæ interpretabor, & à sponsa discam, quæ & qualia sponsus dederit nobis omnibus qui illi per fidem & sacramenta adhæremus. Lucas itaq; noster sic dicit: Et accepto pane, gratias egit, & fregit, &c. Quis est ille qui talia instituit? Iesus Christus, Deus, & Dei in æternum videntis filius. Hoc qui rectè perpendere, quæ sequuntur facile credet. Nam & apud Ioannis Euangelium, dū Christus polliceretur, quod iam præstat, quidam putabant illum esse Ioseph fabri filium, & ideo insanire, quod tam magna de se diceret. At Petrus nihil offendeatur Dñi sermone: sed interrogatus num & ipsi apostoli vellent abire, respondet: Domine, ad quæ ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Ergo qui certò persuasum habet, ac ex aïo credit Iesum Christum esse filium Dei, is non potest de verbis Dñi vllã admittere dubitationem: sed firmiter credit hoc quod Christus tū Apostolis, & iã in Ecclesia Christianis nobis dat, verū esse corpus Dñi, quod tū in manibus peccatorū contumeliosè affectum, & dein cruci affixum est. Quis enim non crederet veritati di-

Ioan. 6

centi: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et apud aliū Euangelistam addit: Accipite ergo & manducate. Crede itaq; Christo, & non decipieris. Noli interrogare sensus tuos: hi enim debiliores & obtusiores sunt, quàm vt Christi mysteria vel cernere, vel certò iudicare possint. Omnis homo mendax, inquit veracissimus Christi Apostolus, Deus autè verax. Homo ergo, & quicquid humanum est, te fallere potest: Deus autem sicut non falli, ita nec fallere potest quenquam. Dic enim mihi, quem sensum hominis nihil vnquam decepit: Aut quis hominum sensus non aliquando deceptus est? D. ille Thomas Apostolus non credebat suis ipsis oculis, verebatur enim ne phantasma aliquod videret, pro Christo: ideoq; non contentus fuisset vidisse Deum, nisi & eundem manibus contractaret. At Isaac ille patriarcha contrectabat Iacob filium suum, huicq; benedicebat, cum tamen interim putabat se contrectare primogenitum suum Esau. Scilicet: ideo non adest præsens Christi corpus sub speciebus panis & vini, quia tu illud oculis tuis carnalibus videre non vales. Ergo & sol huius mundi non est maior quàm tuorum oculorū visus iudicare potest. Certè stulta stulti hominis argumentatio fuerit, sic ratiocinari: Ego non video corpus Christi, nec sanguinè Christi, ergo non adsunt, ergo vanū est quod Christus dixit. Sic potuisset & Thomas ille dialecticari: Si non videro fixuram clauorū in manibus & pedibus Christi, & si non misero manū meā in latus eius, non credam Christū resurrexisse. Ergo si Thomas non viderit Christū, si non palpauerit Christū, mēti sunt Apostoli dicentes illum resurrexisse, mentitus est Christus, dicēs: Post tres dies resurgā. O impiam curiositatem. Quæ enim est impietas, plus credere humanis sensibus, quàm diuinis oraculis. Legimus in sacris veterum historiis, quod olim Propheta viderit, quæ Prophetæ famulus videre non potuit, donec Propheta illud à Domino impetraret, vt etiam famulo pateret. Historia sic habet: Cū rex Syriæ pugnam instituisset contra Regē Israel, & intellexisset omnia sua consilia per Helisæum manifestari Regi Israel, iratus super prophetam, in mandatis dedit seruis suis, vt Helisæum caperent, captumq; illi adducerent puniendum. Qui audientes regis sui mandata, venerunt cum magno exercitu, & obsederunt & circumdederunt Dothaim ciuitatulam, in qua tum morabatur Propheta. Consurges itaque minister Dei diluculo, egressus est, viditque exercitum in circuitu ciuitatis, & equos & currus (noctu enim appropinquauerant): Nunciauitque Helisæo dicēs: Heu, heu, heu Domine, quid faciemus? At ille respondit: Noli timere, plures enim nobiscum sunt quàm eū illis. Cūq; orasset Helisæus ait, Domine aperi oculos pueri huius, vt videat: Et aperuit Dominus oculos pueri & vidit. Et ecce mons plenus equorum & currurū igneorū in circuitu Helisæi. Sed hæc prolixius forsitan quàm cōueniebat. In hoc autè adduximus hæc historiam, vt probarem non omnia omnibus esse manifesta, inque Dei manu esse ac potestate, quid cui aperiat: Vnde necesse est vt Dei verbis plus credamus, quàm vniuerso hominū generi. Ego certè probatissimis historiis testatū facere possem, aliquando sub speciebus sacramenti, Christum ipsum in sua vera, hoc est humana specie, à piis aliquot visum: Verum qui Christi verbis non credit, nec humanis historiis vnquam fidē habebit. Audiamus itaque Christū, non sicut fabri hominis filium, sed sicut Deum ac Dei viuētis vitium filium. Hic accipit panem, & benedicit, & frangit: benedictum ac fractum Apostolis porrigit dicēs, Accipite & manducate, Hoc enim est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Aperta sunt verba, fide dignus

Psal. 119

4. Re. 6.

est qui loquitur ipsa: Et quoniam scit quod sit in homine, quamque debilitati sint hominis sensus, apertissimè manifestat quid nobis det. Accipite, inquit, & manducate: Hoc est corpus meum: Hoc inquam quod vobis porrigo, hoc quod in manibus habeo, hoc quod manducabitis, est corpus meum. Nolite interrogare oculos vestros, non os & dentes vestros, non manus vestras: sed mihi credite. Non est quod videtur, sed est quod loquor, nimirum corpus meum: & hoc corpus quod pro vobis tradetur. Sæpius manducauit Dominus cum discipulis suis, sed nunquam legitimus, quod ipsis exposuerit quid cibi manducarent. In hac autè cæna aperte & signanter dicit quid illis manducandum exhibeat, nimirum corpus suum, quod statim tradendum erat in mortem. Et addit: Hoc facite in meam commemorationem. Quid debent facere? Hoc quod Christus ipse iam fecit, & suos facere iussit. Et quid debent commemorare? Hoc nimirum quod semetipsum Christus tradidit pro nobis in mortem, quod morte sua nos liberauerit ab æterna morte, & quod patri suo cælesti nos reconciliauerit, & ex filiis Israël filios Dei effecerit. Et hactenus quidem hæc suffecerint pro simplicissima verborū Christi interpretatione. Quæstiones quæ super hoc negotio vtrò citroque habentur, nihil hic nos remorentur. Nobis, ni planè fallimur, negotium est cum Christianis, cum filiis Dei, cum commembris Christi: non cum Iudæis, non cum Ethnicis, non cum Hæreticis, neque cum apostatis. Certè qui fidem Ecclesiæ catholice & orthodoxæ Ecclesiæ circa hoc sacramentum conuellerè conantur, sic certè sunt super sua opinione, vt interim adhuc hæteant quid vel credere, vel docere, vel affirmare debeant. Tu si verbis Christi adhæseris, facile illorum blasphemias contempseris.

Similiter & calicem postquam cœnauit,

Ty iij

nauit,

nauit, dicens: Hic est calix, nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

Quod Lucas hic noster obscure dicit, ab aliis Euangelistis clarius effertur, in hæc nimirum verba: Et accipiens Mat. 16 calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hic quod supra diximus, repetitum volumus, nimirum ut capiti uato intellectu tuo, in obsequiū Christi, huius verbis credas plusquam omnibus creaturis: Credas, inquam, quod Christus in calice suis Apostolis exhibuerit verum sui ipsius sanguinem, sub specie vini: nec alium sanguinem, nisi qui non ita multo post in cruce, pro remissione peccatorum nostrorum effusus est. Quod autem hoc in loco vocatur sanguis noui testamenti, obseruandum est, quod sanguis Iesu Christi domini nostri in cruce effusus, quasi arrabo & sigillum fuit noui foederis, quod Christus nobiscum pepigit. Pepigerat olim Deus pactum cum filiis Israel, quod hos ipsos esset introductor in terram fluentem lacte & melle, modo in suis mandatis & iustificationibus ambularent. Sic enim legimus quod Moyses de monte à Domino uenerit, & narrauerit plebi omnia uerba Domini atque iudicia. Responditque Mat. 24 populus: Omnia uerba quæ locutus est Dominus, faciemus. Scripsit autem Moyses uniuersos sermones Domini, & mane confurgens ædificauit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Israel. Misitque iuuenes de filiis Israel, & obtulerunt holocausta, immolaueruntque uictimas pacificas Domino uitulos. Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras, partem autem residuam fudit super altare. Assumensque uolumen foederis, legit audiente populo: Qui dixerunt: Omnia quæ lo-

cutus est Dominus faciemus, & erimus obedientes: Ille uero sumptū sanguinem resperxit in populum: Et ait, Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus uobiscum super cunctis sermonibus his. Ad hunc ergo sanguinē, & ad hæc Moysis uerba respexit Dominus, quum diceret: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis fundetur. Ac si uellet dicere: Veteri testamento, succedit nouum: & sicut hoc illo melius & preciosius est, ita & nouum honorificentius roborabitur & consignabitur quam uetus. Uetus habebat sanguinem uitulorum, cui non erat possibile ut peccata aboleret. Nouum autem iam habebit meum sanguinem, & talem sanguinem, qui ualet ad abolitionem omnium peccatorum. Tu iam obserua quid sibi uerba testamenti uelint: Iudæis non sufficiebas aspersos esse sanguine, ut probarentur Deo: sed necesse illis erat mādatis Domini obtemperare, unde inquebant: Omnia uerba quæ locutus est Dominus faciemus. Sic & nobis non suffecerit participare de corpore & sanguine Domini, nisi & nos obseruauerimus uerba pacti siue noui testamenti, & mandatis Christi seruatores nostri obtemperauerimus. Foedus autē illud nouum uult, ut inter partes sit idem uelle ac idem nolle, ut scilicet quæ ille amat & nos eadem amemus: & quæ ille odit, etiam nobis odiosa sint. Certè fuerunt Apostolorum tempore qui sibi peccatorum impunitatem pollebantur, tantum ob id quod sacramentum Ecclesiæ fuissent participes: atque D. Paulus eos grauiter obiurgat, & ex veterum historiis ostendit, Deo non placere illos, qui post multa beneficia accepta, gentilium imitantur opera. Nolo, inquit Apostolus, uos ignorare quoniā patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in nube sub Moyse baptizati sunt, & omnes eadem escam manducauerunt, & omnes eundē potū bibe-

biberunt, sed non in omnibus illis beneplacitum fuit Deo, uerūm prostrati sunt in deserto, &c. Locus manifestus est, & expositio non admodū obscura, unde ad alia progredimur. Neque enim institutum cum quoquā, hoc quidem in loco, contendere de sacramētis Domini & Ecclesiæ. Ad historiā itaque dominicæ passionis progredimur. Post præmissa enim uerba continenter inquit Christus.

Veruntamen ecce manus tradētis me, mecum est in mensa: Et quidem filius hominis uadit, secundum quod definitum est: Veruntamen de homini illi per quem tradetur.

In institutione uenerabilissimi Sacramenti, affirmauerat Christus corpus suum, hoc est ipsum, tradendum in mortem, & sanguinem suum fundendum in remissionem peccatorum. Iam igitur aperit à quo tradendus sit, & qualis futurus sit finis, non tam traditoris, quam tradendi. Dixi inquit uobis, o charissimi discipuli, quod tradar pro uobis in mortem, & quod sanguis meus effundetur in remissionem peccatorum uestrorum. Quod tam certū fiet, ut etiā iā mecum in mensa sit, cōuertetur mecum qui me traditurus est. Uobis non sit uerisimile aliquem esse, uel inter sceleratissimos gentiles, qui ausit manus iniicere in filiū hominis, cuius tot sunt beneficia quot facta: Et ecce iam participat de mensæ meæ ferculis qui tale nefas facere nō dubitabit. Nec frustrabitur impius traditor uoto suo: Filius enim hominis uadit sicut definitum est de eo. Hoc est, traditor in hoc totus est, ut me totū perdat, & ad hoc facinus nequandissimū habebit suos satellites: sed non fiet quod illi uolūt, sed quod Pater meus cælestis iam olim definiuit facere per filium suum. Pater non uult perire filium suum: sed uult per filij mortem sibi reconciliare mundum, & post hoc exaltare filium suū,

& dare ipsi nomē quod est super omne nomen, &c. Væ autem homini illi per quem tradetur. Qui enim me perdere conabitur, ipse peribit, & ipse cadet in foueam quam mihi parauit. Ex his rursum discimus Christi patientiam, & erga traditorem suum magnā charitatem. Videmus enim quod Christus illum dignatur mensa sua, tacitisque uerbis ad resipiscentiam adhortatur. Quo facto nos docere uoluit, ut erga peccatores summa lenitate utamur, ut qui ignoramus quando tandē ad cor redituri sint.

Et ipsi coeperunt querere inter se, quis esset ex eis qui hoc facturus esset.

De uera adeoque fraterna charitate scribit Apostolus, quod non cogitet malum: & qui uerè bonus est, de nemine male suspicatur, ex se enim etiam metitur alios. Hinc est quod Christi discipuli non existimant aliquem inter se esse, in quem traditionis crimen merito cadere possit: adeoque, inquam, ab omni mala suspicione erant liberi, ut etiam nō putabant eo nomine notari Iudam, quando ipsi à Christo dicebantur: Quod facis fac citius: sed putabāt mentionem tū fieri de parandis esculentis ad festum diem. Duo ergo bonos discipulos mouebant, primū quia de Christi uerbis dubitare non licebat: secundum quia singuli (excepto Iuda) sibi bene conscij erant, nec aliquis de quoquam malè suspicari poterat uel debebat. Quis enim cogitaret quippiā mali de his, quos Christus ipse in consortium suum allegerat? Quis putasset Dominum in consortio tam sancto, suum retinere traditorē? Deinde quis auderet illum uanitatis arguere, qui se & ueritatem & uirā professus fuerat? Atqui quoniam ueritas mentiri non potest, certè in numero discipulorum, & in collegio Apostolorum, erat traditor domini sui, ut eunq̄ reliquos laeteret Apostolos. Ex his itaque discimus.

Primum

Primum quod bonorum consortia amare debemus: secundò ne de quoque malè suspicemur: tertio vt verbis Domini fidè habeamus, siue assequamur illa siue minus.

Facta est autem contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.

Non possumus ex consequentia vel circumstantia textus certò colligere, quid nam mouerit Christi discipulos ad hanc contentionem: neque magnopere refert siue sciamus siue nesciamus. Certè ex historia Euangelica apparet, Christum inter discipulos suos delectum aliquem habuisse, & alteris alteros prætulisse, & hoc propter causas nobis quidem occultas, ipsi verò sicut iustas ita & cognitās. Videmus enim in Euangelio, Dominum præ cæteris Petro & Ioanni & Iacobo fratribus se præbuisse omnino familiariorè quàm reliquis: vt in resuscitatione puellæ, in transfiguratione, & etiam alibi. Cæterum occasionem huiusmodi contentionis & ambitionis fortè sumpserunt inde Apostoli, quod iam totiens audierant à Christo mentionem fieri aliquis cuius regni: quod quia temporale putabant, expectabāt etiam & ipsi in illo tanquam intimiores, non nihil honoris. Quid mater filiorū Zebedæi alibi filius suis à Christo petierit, obscurum non est: Neque factum hoc discipulorū ideo conscriptum est, vt inde discamus pro primatu contendere: sed potius vt discamus & admoneamur, Christo nunquam in nobis placituram ambitionem, quam in suis amicis seuerè taxauit. Tristissima in Euangelis & decantatissima est sententia: Deus superbis resistit, humilibus autè dat gratiā. Et Paulus tam in Romanorum quàm Philippensium Epistola, nos commonefacit, ne quis quemque præ se contemnere pergat. Honore, inquit, inuicem præuenientes, non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Et iterum: Nil per contentionem vel inanem gloriam,

Mat. 10.
Mar. 10.

riam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantès: non quæ sua sunt singuli cōsiderantes, sed quæ aliorum, &c. Sed audiamus Christū ipsum suos, & cum his nos ad humilitatem adhortantem.

Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

Ex hac Domini obiurgatione apparet, quod Discipuli per cupiditatem & vanam gloriam cōtenderint ad primatum: & quilibet putauerit se dignū qui in regno Christi (quod tamè sicut diximus temporale somniabant) rerū gubernaculis præficeretur. Ad hoc ergo responder Christus, Reges gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Hoc est dicere: Omni charissimè mi, satis intempestiuè contenditis pro primatu & pro functione magistratus. Super sunt enim adhuc plus satis qui regni habenas moderentur. Nec is iam rerū status est, vt penes Iudæos principatus sit. Sed reges gentium, hoc est, reges qui ex Gentilibus sunt, & à Iudaica religione & gente porro alieni, quique reliquis gentibus præfecti sunt, hi & super Iudæos principatum tenent. Neque ideo abominandi, execrandi, vel contemnendi sunt, sed propter potestatem suam & dominationem, Benefici vocari debent, imò & sic vocari volunt. Igitur cum talis sit iam conditio temporum, vanum est vobis super primatu multis cōtendere. Præmissis autem addit Christus.

Vos autem non sic: Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & qui præsesor est, sicut ministrator.

Vide quanta debeat esse differentia inter hominem Ethnicum, & inter Christi discipulum. Ille quanto maiori potestate & dignitate pollet, tanto magis

magis factu turgescit, & amat beneficis appellari, etiā si plus tyrannidis quàm beneficentiæ exerceat. Christi verò discipulus quāto alius euehitur, tāto submissius se gerere debet. Et qui omnibus prælatus est, agnoscere debet se omnium esse seruū. Hinc sanctissimi illi veteres Pontifices Rom. verè & ex animo vocabant semetipsos seruos seruorum Dei, & sese tales esse re ipsa declarabant. Quam verò degenerarint aliquot à progenitorū instituto, Christianismi nostri ruina perniciosissima satis abundeque testatur. Porro quod ad contextum adtinet: quoniam ambitio & superbia has inter discipulos turbas excitabat, ad humilitatem eos horrabatur, admonens illis non conuenire gentium mores. Vos, inquit, non sic. Hoc est: Non in hoc elegi vos vt constituam principes orbis, qui vel tyrannidem vel iura & leges exerceant, sed ministros Ecclesiæ, qui orbem doceant Euangelium, & sancta vitæ cōuersatione, humilitate, sanctimonia patientiaque præferant omnibus vitæ exemplum.

Nam quis maior est: qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.

Præmiserat Dominus exemplum gentium, quod fugere & execrari debent homines Christiani: tam verò ponit se in exemplum: quem imitari tententur, quotquot illius gloriæ volunt ac cupiunt esse participes. Quod si inquit vobis durum videretur quod præcipio, me intuemini. Ego vobis à Domino datus sum magister, cuius verba & facta sectemini, ad me igitur respicite, non ad gentiles. Et quicquid à me videris fieri, hoc ipsum imitamini. Ego autem licet sim viuus viuētis Dei filius, per quem omnia condita sunt, dominus & magister uester, princeps vitæ victorque mortis: tamen non arrogo

mibi ullam dignitatem: Neque loquor tantum de dignitate Principū & Magistratus, quam fortè quidam possent putare me ideo declinare, ne propter illorum offensam periclitarer: sed de hoc loquor, quod etiam inter vos magis ministri quàm Domini officium fecerim. Vos enim feci recumbere, ego autem vobis ministraui. Iam certum est, iuxta vulgi opinionem, illum maioris esse dignitatis qui recūbit, quàm qui ministrat. Ego autè, sicut videtis, in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Sic & alibi quum Zebedæi filij ambirēt primas sedes in regno Christi, & reliqui discipuli super hac ambitione, ipsi ambitiosi indignarētur, ait illis: Qui voluerit inter vos primus esse, erit uester seruus, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Quæ tamen sententia non absolute intelligenda est. Seruendum enim Christo tanquam vero Deo & saluatori totius mundi. Noluit autem sibi in hisce terris, tanquam regi terreno, ijs inseruiri ministeriis, quibus delectari solent huius seculi principes. Imò cum aliquando populus Christo imperium offerret, & ipsum regem sibi creare vellet, fugit in desertum, hoc quod Ioannes suo Euangelio vt insereretur dignum iudicauit.

Vos autem estis qui permāstis mecum in tentationibus meis.

Tentationes hic vocat Dominus cōtradictiones, conspirationes, & machinationes aduersum se, Sacerdotum, Scribarum, & Phariseorum: in quibus steterāt apostoli cum ipso. Ex corpore siquidem Euangeliorum patet, non solum Christum, sed & huius discipulos à Iudæis multa mala, multaque vexationes & molestias sustinuisse. Inuidebant enim primores Iudæorum tam sancto collegio, & omnibus viribus ac studiis conabantur illos disungere: hinc aliquando Christum traducunt apud

Mat. 9.

apud discipulos, aliquādo etiam discipulos traducebant apud Christum: sed omnia frustra moliebantur, vt sermo Christi impletetur qui dixit: Pater quos mihi dedisti non perdidisti ex eis quenquam, nisi filium perditionis. An non legimus: Magister quare faciunt discipuli tui in sabbato, quod non licet in sabbatis facere? Et quare discipuli tui transgrediuntur praecepta seniorum? Et iterum: Quare nos Ioannis discipuli, & pharisaei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant: Et si non periclitabatur discipuli cum Christo, quid sibi volunt verba Apostoli Thomae dicentis: Eamus & nos in Iudaeam cum Christo, & moriamur cum eo. Sed his opinor nemo contradicit: Vnde recte ait, ad Apostolos suos Christus: Vos estis qui permansistis mecum in temptationibus meis. Hoc est: Non vos humilitas, non paupertas, non labores vitae, non obiterationes hominum, non pharisaeorum insidiae, non potentium minae distraherunt a meo contubernio, quum alij defecerint, alij non sint ausi profiteri sese meos discipulos. Neque enim carebat periculo Christum profiteri. Iam enim conspirauerant Iudaei, vt si quis profiteretur se Christi discipulum, extra Synagogam fieret. Io. ix. Praesens itaque locus duorum nos admonet, vt scilicet agnoscamus Christi in terris conuersationem, delectationis nihil, amaritudinis autem multum habuisse: & illos tandem Christo placere, qui non dubitant eandem cum illo subire & periclitari aeam. Vnde etiam sequitur.

Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat super thronos iudicantes duodecim tribus israel.

Idem hoc in loco mihi videtur Christus discipulis dicere, quod alibi Paulus Corinthiis suis: Itaque fratres mei dis-

lecti, stabiles estote & immobiles, abudantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino. Neque ex his Domini verbis coniectandum est, quasi in regno Dei humano more Apostoli sint vel conuolucro sermonis subindicare voluit Christus, bonos Apostolos suo praemio nunquam esse fraudandos. Alludit autem ad mores regum, qui quos habent amicissimos & fidelissimos, illos etiam adesse, volunt suis mensis & suis consiliis. Signanter enim dicit: Super mensam meam edatis & bibatis, quibus significauit illos omnium fore proximiores & intimiores. Neque tamen praetereundum est, quod ait: Ego dispono vobis regnum, sicut hoc ipsum mihi disposuit Pater. Biphariam enim hic locus interpretandus venit. Primum vt sit sensus: Sicut pater meus caelestis meam curam gerit, meque ad summum ac regium honorem euecturus est: ita & ego vestri curam in merecipiam, curaboque ne in aliquo deficiatis. Secundum sic intelligimus verba Christi Domini nostri, vt discipulis non aliis nec diuersis sit futurus aditus ad Regnum caelorum, & ad vitam beatam, quam fuerit Christo Domino nostro, ac seruatori. Oportebat autem illum multa pati, & ita intrare in gloriam suam, sicut Christus ipse in sequentibus testabitur. Et iuxta Pauli doctrinam oportet omnes praedestinos conformes fieri imaginis filij Dei. Sed haec alias.

Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

Obseruandus est docendi modus quem Christus in vsu habet: videmus enim ferè vbique quomodo nusquam non vinum & oleum commisceat, & quasi

quasi per vices, nunc dulce, nunc amarum, deinde rursum dulce, & post iterum amarum. Redarguerat Apostolos propter ambitionem: deinde magnifica eisdem pollicetur in regno patris caelestis. Iam ne esferatur ex tam praecleara ac magnifica pollicitatione, rursus eis frenum iniicit, tum mentes cohibet praedictione malorum quae futura erant super eos: Et quoniam Simon Petrus confiditior erat caeteris, Christus ad ipsum praecipue sermonem conuertit, inquiens. Simo: Ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ne deficiat fides tua. Sensus est: Ego vos duodecim elegi in Apostolos, vt vestro ministerio, Euangelium regni Dei vniuerso depraedicaretur hominum generi, vt vestro ministerio Satanae regnum destrueretur, ac Ecclesia Dei ex viuis & preciosis lapidibus aedificaretur. Haec igitur res cum vergeret in praedictum Satanae humani generis hostis, summis viribus omnique conatu conatus est institutum meum remorari, & quos mihi in ministerium elegeram, eos in sua pertrahere castra. Et certe diabolus ille pessimus calumniator, non delusus est sua spe penitentiae, Iudaei enim ex collegio nostro ad se perduxit: Quod cum factum est, bona spem concepit fore, vt tandem & vos reliquos in suam pertrahere possit nasa. Atqui ego pro te o Petre rogavi, ne deficiat fides tua. Ille conabitur vos eum perducere, vt vos poeniteat meae familiaritatis, vt poeniteat vos mihi tantum adhibuisse fidei. Sugeret vobis: En putatis vos eum viuum Dei viuere esse filium, quem videtis a proprio discipulo traditum, a Iudaeis captum & tam crudeliter tractatum? Putatis Deum conuere posse, vt suus filius sic veniret in manus iniquorum? Putatis eum redemptorem totius Israelis, qui nec sibi ipsi auxilio esse potest? His & talibus machinamentis, adoriatur vos Satan, qui possit ex fidelibus facere perfidos. Sed conatus illius impostoris non habebunt expectatum successum. Ego enim rogavi

pro te Petre, ne deficiat fides tua. Meo bono permanebis, me protegite, me pro te rogare, non deficiet a fide, unde non est vt tuis viribus tuouere consilio tale quod adscribas. Quantum enim in te est porro perites: ego autem ne illud fieret pro te rogavi. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Nam pro te, dum tua fides non deficit, confirmabunt fratres tui aduersus Satanae insidias, ne ab illo velut triticum cribrerent, ad infidelitatem peracti. Huiusmodi quid o Simo patere, non perstabis porro constans in fidei professione: sed tandem me adiutore, recipies animum, poenitentiam ages, & pristina fortitudinem recuperabis. Hoc si fiet, habe & tu deinceps patientiam, cum eis qui humanum quid admiserint: & quoniam malorum ignarus non es, miseris succurrere disce. Ex hac Domini ad Petrum oratione multa discimus, & primum quidem: Neminem suis viribus parum esse posse aduersus Satanae malignitatem, nisi Christi praesidio fulciatur. Discimus item quanto odio prosequatur ille Satanas hominum genus, & eos maxime homines, quos singulari quodam modo Christus ad se perducere conatur, quosque Christus ad praedicandum suum Euangelium praecipue selegit. Discimus tertio quod Christus etiam electos suos subinde labi patiatur, vt suae infirmitatis conscientiam memores, erga alios ad misericordiam sint faciliores. Iam quod Christus praecipue Petro dixit: Ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, a Doctoribus catholicis sic accipitur, vt Christus hic pollicitus fuerit, Fide in Christum Ecclesiae Romanae, cuius Pontifex Petrus fuit, nunquam defectura: & recte quidem. Nulla enim vnquam Ecclesia pauciores haereticos aluit, atque Ecclesia Romana. Teste enim Hieronimo in cathedra Romanae Ecclesiae nullus vnquam haeresiarcha resedit. Sed haec tractat exactius catholici doctores propriis tractatibus. Iam quae sequitur videamus.

Qui dixit ei, Domine tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire.

Non poterat Petrus aequo animo
Zz ferre,

ferre, se eius insimulari infirmitatis, vt totus esset à Christo defecturus, nisi huius pro illo obstaret precatio. Vnde ex impotētia animi in has tragicas voces erumpit, ac si se penitus & propius nosset, q̄ alius quispiam ipsum noscere posset. Sed nō potest fieri vt creator nō cognoscat creaturā suā: Ipse cognouit figmentū nostrū, canit de Deo nostro Psalmographus. Et alibi: Scrutās corda & renes Deus. Sed discutiamus verba Petri, Domine inquit paratus sum & in carcerem & in mortē tecum ire. Magnifica certē verba, sed nō prudētia: Domine inquit. Si ergo Dominus tuus est, d Petre, cur illum mendacii arguis? Cur preces illius relinquis, ac si illarū nō egeas? Paratus sum, inquit, Domine tecū ire in carcerē & in mortē. Paratus quidē erat Petrus, & sic secū constituerat vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta, in se nō habebat. Paratus erat: tū scilicet cū extra omne periculū esset: sed sicut audiemus, cū tēpus postularet vt virū præstaret, nō expectauit donec ventū esset ad carceres & ad mortē, sed vnus mulieris voce, sic cōcussus est, vt statim abnegaret Dominū. Sed de hoc in posterioribus. Iā tu hoc exemplū Petri sic habe tibi, non vt imiteris, sed vt fugias. Neq̄ enim decet hominē plus æquo esse cōfidentē. Dignū quidē est, vt homo Christianus paratus sit durissimā quæq̄ subire pro Christo: sed decet eundē nō in propriis viribus cōfidere, sed in Deum qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Obseruandum etiā quanta sit Christi charitas erga Petrū, quod pro huius cōstantia patrem cælestē peculiariter orauerit. Imo obseruandū quātus sit Christi amor erga omne genus humanū, qui & adhuc non cessat pro nobis interpellare patrem, donec nos ad se receperit.

Et ille dixit: Dico tibi Petre, non cantrabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.

Psalm. 7.
102.

Io. 12.

Quoniā, iuxta aliorū Evangelistarū relationē, Petrus perseuerat in sua cōfidentia, siue mentiarur Christus, siue vera dicat: Christus etiā ipse nō cessat prædicere pudendū illius lapsus, nimirū quod nō solū nō sit se comitaturus in carcerē & in mortē, sed quod sit negaturus ipsum, nec semel tantū, sed ter: nec per multū tēporis, sed in breuissimo tēpore, nimirū anteq̄ gallus in nocte proxima ter esset vocē daturus. Magna hæc dissimilitudo, Gallus canit, Petrus negat. Neq̄ tamen ideo negabit Petrus Dñm, quia à Christo prædictū est: sed ideo prædixit Christus, quia certō sciebat futurū vt Petrus negaret. Sed an ne potuit Christus cohibere per gratiam Petrum, vt nō negaret Dñm suū? Poterat vtiq̄. Cur ergo nō cohibuit? Quid ad te? Quid est tu qui respōdas Deo? Sicut Dño placuit, ita factum est. Certē magis prodest nobis Petri casus, quā si sterisset. Huius etenim exēplo discimus iā, ne quid temere de nobismetipsis præsumamus, sed cogitemus quā vanæ & fluxæ sint oēs res nostræ, simul atq̄ nostris tantū viribus relinquimur. Discimus itē passionē Iesu Christi pro nobis, nō fuisse Iulsum, vt quæ sua crudelitate, etiā discipulo Dñi præcipuo, tantum incus sit timorem, vt abnegaret Dominum. Sed hæc hæctenus.

Et dixit eis: Quādo misi vos sine sacco, & pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerūt: Nihil.

Quādiu Christus in hoc mūdo visibiliter & passibiliter cū discipulis suis cōuersat⁹ est, oīm illorū curā in se receperat, illosq̄ ab omnibus iniuriis defendit, ac in necessariis omnib⁹ illis prouidit: Ipse enim Christus in hac procuratore ostēdit, quod sicut ipse discipulo suorū curā gerat, atq̄ illis pspiciat de necessariis: ita & pater cælestis omniorum agit curam, qui spem suam in illo collocare nō dubitant. Cū autem iam

iam instaret tempus, vt suos relinqueret, sua beneficia illis in memoriam reuocat, quō constantiores & firmiores postea sint in futuris aduersitatibus, nimirum cogitantes quicquid tandē pariat Christus, non illud pati ex necessitate, quasi aliter fieri non possit, sed potius ex diuina dispositione. Memoria enim diuinæ potentiae facile lenire potest exempla infirmitatis humanæ. At itaque Christus: Quando vos misi sine sacco, & pera, & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? An ne passi estis intolerabilem famem? An frigore obriguistis? An vis aliqua vobis illata est? Anne aliquid, quod ad sustentationē vitæ humanæ pertinet, vobis defuit? Quid ad hæc discipuli? Nihil, inquit, nobis defuit, bene prouisum fuit nobis in omnibus. Tu iam hic videri non solum quā diligentem Dñs suorū agit curam: sed etiam, quā studiosi fuerint discipuli frugalitatis ac temperantiae. Planē fatentur hic, sibi nihil vnquam defuisse, dum secuti fuerint Seruatorem. Atqui nō ignoram⁹ ex aliis Euangeliorum locis, quod non semper habuerint Apostoli pontificales cænas, vel Sybariticas mensas, neq̄ cum diuite illo epulone fuerint induti purpura & bysso; vel epulati fuerint quotidie splendide. Imo inuenimus illos interdū sub mediā lucē non habere quōd edant, sicut Ioā. iij. pater, inuenimus illos præ fame euellere spicas, & his in manu cōtritis fame curare. Ergo quod videmur subinde egerē, Dei prouidentia in causa nōn est, sed luxuriosus noster, qui modum nescit. Præmissis addit Dominus noster Christus,

Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacco, tollat: similiter & pera: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me. Et cum iniquis deputatus est. Et enim ea quæ sunt de me, sinem habent.

Ego salua omnium aliorū interpretatione, conabor passum hunc simpliciter, nec impiē tamen exponere. Quid sibi vult, ait aliquis, quod Dñs in superioribus, discipulis suis dixit. Nihil turuleritis in via, neq̄ peram, neq̄ calciamenta, neq̄ virgam, &c. Iam verò dicē ad eosdem: Qui habet sacco, tollat eum, & qui habet peram, tollat eam? Solutio facilis erit, si modo vos attentē eritis, & dictorum meorum æqui iudices. Cū tempus esset Euangelii prædicandi, auocauit Dñs apostolos à suis consuetis laboribus & artificis, quib⁹ sibi victum quærere solebant, & ipse eorum curam gessit, sicut diximus, donec illi suo incūberent officio. Vnde neque pera, neque pecuniis, neq̄ aliis rebus ad vitæ huius sustentationē necessariis opus habebant: nam quibus prædicabant, ab eis etiam alebantur. Instāte autem passionis tempore, tamen non erat locus concioni euāgelicæ, & ideo illis permittebat, vt consuetis se alerent laboribus, sicut ante vocationem fecerant. Quid em̄ proderet apud simplices prædicare, eum esse Dei filium, verum Messiam, quem post biduū visuri essent pendentes in cruce inter medios latrones? Quod autē discipuli ad consuetas operas redierint, ex euāgelica patet historia, vbi illos sæpius eulē piscantes legitimus. Et quæ in textu sequuntur, optimā ad prædictā consequentiā habet: Addit enim Christus: Dico enim vobis, quoniā adhuc hoc quod scriptū est, oportet impleri in me. Quidnam illud? Quod olim de me futurū prædixit Esaias: Et cum iniquis deputatus est. Nō est iā tēpestiuū, vt eatis & prædicetis Euangelium regni Dei, vt omne populū admoneatis ad mthi fidendū. Nō iam clamabit populus: Benedictus q̄ venit in noīe Dñi, sed: Tolle hunc, & crucifige eum. Non vocabunt me seruatore, sed latronem. Non adorabunt me, sed blasphemabunt. Etenim ea quæ de me sunt,

Z z ij finem

finem habet: Hoc est: Iam instat tempus, ut quicquid de me predictum est à prophetis, perficiatur. Sed quid sibi vult quod Christus princeps pacis iubet emere gladium? Aut qualè gladiū putauit? An ne spiritualem gladiū intelligi voluit? Meo iudicio, hoc voluit Dominus quod verba sonant. An ne iniquū est ut paterfamilias gladium habeat, quo se suarū omnia à latronū violentia defendat? An non decet virū bonū paratū esse pugnare pro patria? Imo an iniquū est si paterfamilias gladium habeat, cum iniquū non sit quod discipulus Domini gladium gestet? Si enim iniquum esset, Dominus nequam tulisset in suis, quod in aliis reprehenderet. Quod autē discipuli habuerint gladios, ex præsentī historia apertissimū est, sicut statim audiemus. Breuiter Dominus hac vice liberum fecit suis Apostolis, ciuili modo ac iure viuere, cum non esset tempestiuū Euangelico negotio incumbere. Valeant itaque pessimè Anabaptistæ illi, omnis seditionis præsentissimi auctores, qui indignum putant Christiano homini gladium gestare. Hæc autem mihi non ed dicuntur, quasi probè viros illos sanguinolentos, quorū pedes, iuxta quod Sapiens conqueritur, ad malum currunt, & festināt effundere sanguinem. Sed volo, ut Magistratui suus habeatur honos, utque res publica & huius bonæ constitutiones sacrosanctæ habeantur. Vereor ne pessima illa fex Anabaptistarum in hoc sit, ut simul atque nobis persuaserint arma abijcere, illi cōfessim raptis nostris armis nos impetere animos, induxerint. Sed hæc plus æquo produximus: Cetera igitur in arctum contrahemus.

At illi dixerunt, Domine: Ecce, duo gladij hic: At ille dixit eis: Satis est.

Quoniam Dominus dixerat, iam instare tempus ut singuli sua curare cogerentur, implendamque scripturam quæ testatur Christū non melius ha-

biturum atque latro quispiam, intellexerunt discipuli instare iam grande periculum, sicque concutuntur terrore, ut neque sacculorum, neque peræ, neque tunicæ recordentur, sed tantum gladij. Vnde inquit: Domine ecce duo gladij hic: Quasi vellent dicere: Vide, o bone præceptor, quàm parum armati simus ad præsens periculum. Nostrū sunt duodecim, & solum duos gladios habemus, Quid his proficiem? Quo modo nos defendemus? At Iesus qui ad sui defensionem nullo gladio habebat opus (nam iuxta scripturā aliā Neque in gladio, neque in hasta pugnat Dominus) sciens quod discipuli verba ipsius non intellexissent, commodè, & sciens quoniam illi ipse, non gladio, sed fuga essent pugnaturi, aiebat: Satis est. Frustra enim fuisset longum hic apud discipulos instituere sermonem, super mysterio Dominicæ passionis, quum vix habebant aures ad audiendū vulgatissima: timor enim & trepidatio quam ex Domini verbis conceperant, illos porro reddebat ad omnē sermonē stupidos. Hoc in loco solent quidam grandem & anxiam disputationē instituere de potestate duplici, propter duos gladios quos Christus dicit suscipere. Sed quoniam hæc ad præsentē locum nullo modo pertinet, nolumus hic cum quoquā rixari. Utinam tantæ esset anxietas quibusdam, quàm dextrè vteretur sua potestate, sicut quàm amplam potestatem habeant. Ad maiora semper aspiramus, cum minora curare hæcenus non didicerimus. Sed ad historiam.

Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum. Secuti sunt autem illum & discipuli: Et cum peruenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem.

Quæ Lucas hic noster breuiter cōplectitur, alii Euangelistæ fusiis prosequuntur. Cōsueuerat Dñs Iesus sub noctem

noctem ire in montem, & sic pernoctare in orationibus, quibus orationibus non suam, sed nostram promouebat salutem. Nam pia & ardens præcatio, non habet locum in tumultu publico. Porro Christus conscensurus montem, necesse habebat transire torrentem Cædrō: & ad montē erat horus quidam, in quo acta sunt, quæ hic audiemus. Quod verò ait discipulos esse secutos, ex aliis Euangelistis melius intelligimus. Neque enim omnes eum secuti fuerunt vsque ad montem Oliuarum, sed solum Petrus & duo fratres Ioannes & Iacobus, reliqui enim apud villam Gethsemani permanserunt, sicut hoc ipsum Dominus iusserat. In horum itaque cum ventū fuisset, iubet discipulos orare, & orandi necessitatem apertè exponit, videlicet ne intrarent in tentationem, hoc est, ne inciderent in laqueos Diaboli, quod fieret, si futura passione sic offenderetur, ut porro corde & ore Dominum suū abnegarent. Neque enim fieri potest ut non seducamur, nisi gratiam Dei, pijs precationibus nobis conciliauerimus. Discimus itaque ex præsentī loco, ut tanquā boni ac probi discipuli, sequamur Christum Dominū nostrum, etiam ad mortem vsque. Discimus item Satanae nam tā pijs conatibus nostris semper reluctari: eiusque calles, non nisi iugis precationibus nos posse effugere.

Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis: & positus genibus orabat dicens: Pater si vis, transfer calicem hunc à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

Iusserat Dominus discipulos suos orare, quod ne per iocum dixisse videatur, & ipse se accingit ad orationem. Sed discutiamus singula. Oraturus Iesus discedit à discipulis suis ferè ad iactum lapidis. Quare discedit à discipulis? Ne scilicet ipsi viderent tantā tur-

bationem Christi, ex qua potuissent plus æquo vel turbari vel scādalizari, maximè cum nondū intelligerent mysterium Dominicæ passionis. Secundo, oraturus flectit genua, ipso facto declarans se nihil non serio agere. Genuū autem flectio, submissionē animi designat. Quisquis enim elato animo ad precationem accedit, is nihil à Deo impetrabit. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiā. Ceterum Christus non solum genuū flectione, sed & verbis ipsius precatoris humilem animū ostēdit, dum suæ humanæ voluntati, diuinam voluntatem in omnibus præponit. Pater, inquit, transfer calicē hunc à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Animus humanus abhorrebat à tam crudeli passione: sed anima Christi malebat voluntatem Dei patris, quàm genium carnis sequi, &c. Et quare non cōmitteret omnia patri? Si pater verus est, hoc quod est, certè nunquā negliget filium. Certè sola paterni nominis recordatio, poenarum potest esse mitigatio. Meliora sunt vulnera diligentis, inquit Sapiēs, quàm fraudulēta oscula odientis. Vnde tutius est ut nos nostraque omnia ductu Spiritus sancti comittamus Deo, quàm ut affectibus carnis nostræ condescendamus. Hic à multis disputatur de pauore Christi nos nihil hic mouebimus ex arduis quaestionibus, has relinquentes illis quibus est maius oclum, & acutius ingenium. Ego non miror in Christo dolorem & tristitiam, qui certus sum Christum, non solum humanam carnem, sed omnes hominis affectus suscepisse, vnico peccato excepto. Sicut igitur naturale est hominis abhorre à morte, ita & in Christo homine naturale erat tristari ob futuram mortē. Doluit ergo Christus, tanquam verus homo, ad cōspectum mortis, & postulat hunc amarissimū calicē à se trāsferri, si modò hoc ipsum Deo placeret.

Quod si aliter videretur Dei voluntati, se libenter cessurum. Vnde alibi ait: Non descendi de caelo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris. Sic & in nobis, non potest fieri, quin carnis nostrae infirmitas sese prodatur: sed necesse est, ut hac contempta, non voluntatem carnis, sed voluntatem Dei faciamus.

Apparuit autem ei Angelus de caelo confortans eum: Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor eius, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.

Non potest fieri ut Deus eos derelinquat, qui in ipso fiduciam suam collocant, & voluntatem eius in omnibus facere laborant. Neque tamen ab oratione cessandum, neque colloquium cum Deo statim rumpendum, etiam si non nihil consolationis sentiamus: sed sicut orauimus pro impetrandis, ita pro impetratis postea gratias agamus. Nec putemus nos post tentationem semel victam perpetuo securos: solet enim satanas ad tempus quidem a tentatione cessare, sed hoc non ex charitate, sed ex astutia facit, nimirum ut dum nos putamus per omnia tutos, postea incautos nos, & quasi longe aliud sperantes opprimat. Sic & in hoc loco. Orat primum Christus: deinde confortatur ab Angelo, tum rursus praecatur & prolixius, nimirum magis pro nostra salute, quam pro se ipso. Tantusque erat orandi ardor, tantaque animi anxietas, ut sudaret etiam sanguinem. Tu igitur ex hac propensione, ut ita dicam, facile aestimare poteris, qualis fuerit passio, cuius contemplatio solum, Christo seruatori nostro sanguineum sudorem extorsit. O felices Christianos, qui per veram compassionem, se illius sudoris sanguinei faciunt participes. Et oh nimirum infelices, qui hanc sanguinis effusionem, non adorant, sed blasphemant, & quod aliis saluti est, sibi

ipsis vertunt in condemnationem, quod certe non facerent, si animaduertent qua de causa Christus sic sudauerit. Christus enim, si doctoribus creditus, tam vehementem tristitiam & timorem adsumpsit, non solum intuitu passionis instantis, sed etiam ex consideratione ruinae, & ingratitude, destructio nemque Iudaeorum, propter quorum salutem specialiter fuerat missus: & quia ut debet passionem suam, tam multis non profuturam, sed multo magis obfuturam, propter ipsorum ingratitude & impoenitentiam. Addunt alij & alia, neque tamen impiam causam, quia scilicet omnium electorum suorum futuras tribulationes, quas pro ipso passuri erant, usque in finem mundi, prauidit, &c. Quae alij hoc in loco disputant, sudor ne ille sanguineus, miraculosus an naturalis fuerit, non excutiemus. Quod si quem delectaret noua veteribus conferre, certe bonam occasionem haberet. Quis enim ignorat omnem infelicitatem nostram ortum sumpsisse in horto: Et iam Christus salutem nostram operatur in horto. Et quoniam Adam primus Dei se opponit voluntati, ab Angelo Paradiso eicitur. Sed quoniam Iesus, Adam secundus, sese in omnibus voluntati patris caelestis submittit, ab angelo confortatur. Sed haec suffecerint.

Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes pro tristitia. Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate ne intretis in tentationem.

Quod Christus suos discipulos reliquerit, octo quidem ad villam Getsemani, tres vero praecipuos, quantus est iactus lapis a loco orationis, audiuimus. Audiuimus item quomodo & quid orauerit Christus: adde quod in superioribus adhortatus fuerat ad praecandum ne tentarentur, imo ne tentationi subicerentur. At illi magna

gnifica quidem fuerant polliciti, sed imbecilliores fuerant, quam ut viros praestare possent. Erant enim tristitia grauati, ut qui audierant Dominum ipsum dicere: Tristis est anima mea usque ad mortem. Videmus ergo ex hac discipulorum somnolentia, quales simus, si quando ad tempus nos Christus reliquerit, nimirum toti carni, & carnis desiderijs plus aequo dediti. Adumbratum est hic etiam, olim dormituros pastores Ecclesiae, ut impune liceat lupis saeuire in gregem dominicum. Accedit itaque Dominus ad Petrum, Iacobum & Ioannem, & dicit eis: Quid dormitis? Quasi dicat: An non iussi vos vigilare, & orare, ne preualeret contra vos Satanas? An non dixi vobis, qualis iam instet tribulatio? An non videtis in quantis angustiis sim? Polliciti estis mihi multa magnifica, vos nimirum ituros in carcerem & in mortem. Quid ergo iam dormitis? Non potuistis vna hora vigilare mecum, licet vos adhortatus fuerim, tantum abest, ut mecum sitis perseveraturi in tentationibus meis. Quid dormitis? Non est ea rerum tranquillitas, ut liceat somno indulgere. Surgite itaque, & orate, ne intretis in tentationem. Si enim dormieritis, non videbitis, quam patientia me traditurus sim in manus impiorum, neque videbitis, quam crudeliter in me saeuituri sint impii, neque videbitis, quam fideliter vobis contra impios sim patroclaturus. Surgite itaque, & orate, ne intretis in tentationem. Vos quae vestra sunt agite, hoc est, pijs precationibus vos vestraque omnia Deo committite, ego curabo, ne orationes vestrae in ventum abeant.

Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecedebat eos, & appropinquauit Iesu, ut oscularetur eum.

Nouerat Dominus Iudaeorum cohortem in foribus esse, ideoque excita-

uit dormientes discipulos, ut omnium rerum, quae contingebant, spectatores existerent. Dum igitur sic cum Apostolis loquitur, ecce turba adest. Non vnus, duo, vel tres adsunt, sed turba, ut scilicet etiam nolentem capere possent. Multi irruunt saeuissimi lupi, ad deuorandum miseram ouiculam. Non erat necesse ut turba veniret, cum vnus volentem & non repugnantem capere potuisset. Imo & frustra venisset turba, si voluisset Christus repugnare, hoc quod euidenti exemplo demonstrauit, dum illos in terram vnico verbo prosterneret. Sed oblatum est, quia ipse voluit. Iam quid Iudas hic? aut quis nam Iudas ille? Iudas vnus de duodecim, ex numero Apostolorum, qui in caena noluerat proditoris argui: ille, inquam, Iudas antecedebat turbam, & appropinquauit Iesu, ut oscularetur eum. O miseram appropinquationem, O parum amicum osculum. Appropinquat corpore, elongatur & fugit corde: & verificatur in illo proditore, quod de reliquis impijs scriptura dicit: Populus hic labijs me honorat, cor autem illorum longe est a me. Gerit autem hic Iudas typum omnium eorum, qui sub praetextu religionis & pietatis, non Christi, sed suum negotium agunt. Sic Iudaei, sic male Christiani, sic autem praecipue haeretici, qui Christum semper in ore habentes, Christum & huius sponsam pedibus scedisime conculcare non dubitant. De osculo Iudae statim. Quare vero Iudaeis Iudas praecucurrerit, ex alijs Euangelistis apertius commonstratur. Sponderat enim latro crudelis, se traditurum Christum in manus iniquorum: & dederat eis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Vnde in Luca nostro sequitur:

Iesus autem dixit illi: Iuda, osculo filij hominis tradis?

Accessit enim, iuxta alios Euangelistas, & osculatus est eum dicens: Aue

Rabbi. Precatur ei amicis verbis salutem, cui hostili animo querit & intendit necem. Vocat magistrum, cuius doctrinam procaciter contempsit. O maledictum maledicti traditoris osculo. Magdalena osculata est pedes Domini, nec sine aestimabili fructu. Hic traditor os Domini osculatus est, nec aliquam virtutem sensit saluificam. Non quia saluator factus sit occisor: sed quia improbitas traditoris virtutem reiecit saluatoris. Aduertant hic qui Christi corpus sacramentaliter tangunt, & qui sacramentis in corpore delibuntur: quoniam si fidei & amoris desit integritas, cum Iuda sortientur similem portio nem. Non enim ex tactu sacrorum corporeo quisquam sanctificatur, nisi mentis manus palpans accedat. Sed hæc alia. Iuda, inquit Christus, osculo filium hominis tradis? Osculum amoris est signum, osculum reconciliationis est indicium: ergo sub velamine virtutis, lateat venenum mortiferum. Sic plerumque internicioni dantur plii, ut qui ex sua propria innocentia, aliorum etiam meritiuntur corda. Et malitia plerumque etiam sceteret in naribus malitiosorum, sicut semper querant sub prætextu & velamine virtutis, exercere malitiam suam. Nemo enim tam alienus est à communi sensu, quin intelligat virtutem esse digniorem malitia. Ergo Iudas pessimus mercator, non aperto Marte, non professo odio, sed simulato amore aggre ditur perdere Christum. Ergo Christi verba bene ponderanda sunt: Iuda, filium hominis osculo tradis? O Iuda, te in apostolum elegi, tibi virtutem & potestatem super omnem virtutem dedi, tibi mei & meorum curam commisi, procuratorem nostrorum omnium constitui. Et iam tradis filium hominis, & hoc osculo. Tu debebas persuadere hominibus peccatoribus, ut sese traderent mihi: & tu me illis tradis. Tu debebas illos adhortari, ne quid sic agerent mecum: & tu sub imagine amicitiae, me crucifigendum

impiorum crudelitati obicitis. Iuda, osculo filium hominis tradis: sub osculo tuo later Satanás, cuius suggestione tantum nephas agis. Sub filio hominis, Dei filius latet: unde non solum filium hominis, sed filium Dei tradis. Tu infirmitatis tuæ oblitus es: & ego iam volens potentiae meae renuncio. Sed hæc non cogitat Iudas, ut qui totus in hoc est, ne periclitetur de pecunia, quod utique fieret, si non posset tradere Christum in potestatem Iudaeorum, unde omnia tentat, omnia simulat, nihil intentatum reliquit, quæ ad promouendum negotium facere possit. Prohibeat Christus tales Iudas ab Ecclesia sua: & si qui sunt, det nobis Deus animos, ut patienter illos seramus, sicut ipse patienter tulit Iudam proditorum suum.

Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percussimus in gladio? Et percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram. Respondens autem Iesus, ait: Sinite vsque huc. Et cum terigisset auriculam eius, sanauit eum.

Lucas noster omnino breuis est in describendo, quomodo captus fuerit Christus, & quomodo Petrus à Christo obiurgatus fuerit. Igitur ex aliis euangelistarum locis petere licebit, quæ hoc in loco desiderantur: ego ab instituto meo nolim longius diuagari. In contextu porro Lucæ duo nobis occurrunt consideranda, nimirum, quid discipuli, & quid Dominus in hoc conflictu egerit. Discipuli cum vident tantum hostium exercitum, non immemores suæ pollicitationis, sciscitantur non gladiis uti debeant pro defensione Christi. Et Petrus non expectans Domini responsum, extirpauit gladium, & Malcho, principis sacerdotum seruo, dexteram amputat auriculam. Quo facto certe declarauit, nihil hic per locum factum esse, nec Christum & Iudaeos collusisse: sed omnia tantam crudelitatis speciem habuisse,

ve

ut discipuli putarint ad se pertinere, ut pro defensione Domini sui ad arma currerent. Et hæc de discipulis. In Iesu vero seruatore nostro videmus magnam patientiae exemplum, qui tantum abest à vindicta, ut etiam sanare non dubitet, quos alii læserunt, et ipsa declarans, se doctrinae suæ non solum esse doctorem, sed etiam exemplum. Docuit autem nos benefacere, malefacientibus nobis: & iam ipse bene facit ei, qui ipse ut incommodaret aduenerat. Tangit enim auriculam Malchi, ipsam reponit, ac sanat. Declarauit autem Dominus hoc miraculo, aut potius hoc beneficium, omnem passionem suam in hoc ordinatam, non ut aliquem perderet, sed potius ut omnes sanaret: traderetque nobis, siue restitueret dexteram auriculam, hoc est, veram & iustam obedientiam. Sed hæc hactenus: neque enim animus est huic historiae prolixus immorari.

Dixit autem ad eos, qui venerant ad se, Principes sacerdotum et magistratus templi & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus? Cum vobiscum quotidie fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

Vide quot rabidi lupi aduolarint ad perdendum vnicam osculam. Ad sunt principes sacerdotum, adsunt magistratus templi, adsunt & seniores, adest & reliqua cohors sicariorum, & iniquissimorum militum, Sacerdotum erat curare biblia, non opprimere innocentem, Magistratus templi debebat curare, quæ ad constructionem templi pertinebant, non perdere Dominum innocentem, non trucidare, &c. Sed quoniam omnibus obloquutus fuerat Iesus, ab omnibus queritur trucidandus. At qui frustra venissent omnes, si vnus voluisset repugnare Christo: hoc quod

in ipsius verbis apertissime innuitur, quoniam scilicet illis exprobrat latronum, inquit: Tāquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus, &c. Quasi dicat: Inuaditis me ceu latronem, & publicæ pacis turbatorem: at si talis erā, si quid contra Deum aut rem publicam, aut cuiusquam salutem & incolumitatem peccaram, quare non me cepistis in templo, in quo, causæ meæ nihil diffidens, neque mihi vel tantillum ex præua conscientia metuens, palam atque legitime docui? Hoc quoniam nunquam ausi estis aggredi, nunc vero intempesta nocte delegistis, satis aperte declaratis me esse innoxium, vestram autem potestatem, non æquam esse potestatem, sed potestatem tenebrarum ac diabolicam. Ex his verbis quidem exprobrauit Dominus latronibus suam ipsorum improbitatem, suamque defendit innocentiam, qui lucem nunquam fugerit, sed omnia aperte & confidenter peregerit. Porro conuenientius erat Christum occulte in horto, quam aperte in templo captivum & peccatum Adæ, quod iam iam à Christo expiabatur, non in templo, nec aperte, sed in horto, & occulte perpetratum fuerat. Unde etiam se abscederat Adam, & peccatum, cuius à Domino accusabatur, in Euam deriuabat. Videmus igitur, quam conuenienter Dominus curare velit antiquum peccatum nostrum.

Comprehendentes autem Iesum, duxerunt ad domum principis sacerdotum.

Princeps sacerdotum anni illius, sicut Ioannes testatur, erat Cayphas, ad huius itaque domum pertrahitur Christus verus summus pontifex, pontifex sanctus, Paulo teste, impollutus, segregatus ab hominibus, & excelsior caelis factus. Bonus ergo, imò optimus pontifex, ad pessimum perducitur, non ut hic illum seruet, sed ut perdat. Pontifex autem noster Christus non venit ut aliquem perdat, sed ut omnes, quantum in se est, à pernicie conseruet. Cayphas non

non erat legitimus, nec ritè vocatus pontifex, & ideo non poterat facere verum veri pontificis officium. At Christus à Deo, tanquam Aaron, vocatus, & ideo legitimo ritu pontifex, non potuit non facere quæ veri pontificis sunt.

Petrus verò sequebatur à longe. Accenso autem igne in medio atrii, & circum sedentibus illis, erat Petrus in medio eorum: Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat. At ille negavit eum, dicens: Mulier nō noui illum.

Quantam fiduciam præ se tulerit Petrus in cæna sancta, & quam confiderenter reliquos contempserit, in superioribus auditum est. Item quid illi futurum Dominus prædixerit, non potest nos latere. Iam itaque Lucas nos aggredditur nobis significare, quomodo se habuerit bonus Petrus in tantis turbis & periculis. Dixerat quidem Petrus Domino: Animam meam pro te ponam. Et: Paratus sum tecum & in carcerem, & in mortem ire. Et post illud quod fortitudinis suæ specimen exhibuit, amputans scilicet Malcho auriculam. Sed deinde videns Dominum tam ligatum abduci, præ timore fugit. Iam tandem animum utcumque recipiens, sequitur Iesum, sed tanquam pauidus, à longe: & hoc, usque in arrium principis sacerdotum: neque tamen audeo cum Christo ingredi, sed turbæ ministrorum se immiscet, forte ut minus noscatur, minus suspectus sit, atque ut vel ex varia ministrorum relatione intelligat, quid consilia ceperint summi sacerdotes super Christo. Dum igitur miser Petrus sic anxiat ac tremet, & haud dubiè ipso tristiori vultu indicabat æstus animi sui, videt ipsum ancilla quædam ostiaria, & eum penitus intuita dixit: Et hic cum illo erat. Videntur hæc verba significare, inter ministros, quibus Petrus adstabat, multum fuisse sermonem super Domino Iesu,

& huius discipulis, nimirum, quomodo hætenus perambulauerit vniuersam Iudæam, & discipulos habuerit comites, quorum aliquot vili fuerint in horto cum illo, tam verò nullum comparere. Igitur in huiusmodi confabulatione, ancilla illa ostiaria ad ignis splendorem videt Petrum adstare, tanquam ab aulicis alienum & peregrinum, & penitus illum intuita & contemplata cum esset, reliquis dicit: Et hic cum illo erat, nimirum cum adhuc liber peragraret oppida Iudææ, &c. Iam siue ancilla hæc per contemptum, siue per compassionem verba huiusmodi dixerit, nescimus: sed hoc scimus, quod verba illa ostiariæ Petro videbantur nequaquam dissimulanda, unde & statim responderet: Mulier, nō noui illum. Vide quales sumus Christi confessores, simulatque nostræ imbecillitati relinquimur. Ancilla hæc visilis erat, nulli prorsus metuenda, nec asperis verbis Petrum interpellabat, sed placidè. Neque tamen audeo Petrus publice fateri quod erat. Addit Dominus Lucas:

Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus verò ait: O homo, non sum. Et intervallo facto quasi hora vnius, alius quidam affirmabat, dicens: Verò & hic cum illo erat, nam Galilæus est. Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicas.

Terna illa Petri & temeraria confidentia, tristia etiam negatione curanda, imò & puniendæ erant, iuxta illud: Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Dixerat Petrus: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Iam porro ad viliis ancillulæ vocem negat Christum, dicens: Mulier, non noui illum. Dixerat sub cænam: Domine, paratus sum tecum & in carcerem, & in mortem ire. Iam audit à ministro quodam: Et tu de illis es: neque tamen audeo agnoscere Dominum

minura

minum suum. Dixerat ad Dominum: Animam meam pro te ponam. Hic autem ad seruum dicit: Homo, nescio quid dicas. Sed post Domini resurrectionem, secutus est alius ternarius numerus, qui illum rursus cōpensauit. Ter enim dixit Dñs Petro: Petre amas me, &c. & Petrus ter professus est amorem suum, quem in Christo constituerat. Certè intellexit hic magnus pollicitator Petrus, cuiusnam virtum sit, profiteri Christum intrepidè coram mundo. Crucis enim formido carnem nostram sic solet obruere, ut omnibus viribus destituatur, si Deus nō fuerit auxiliatus. Verum, quorsum, ais, pertinet, tam exactè lapsum siue peccatum Petri pingere? Audi, obsecro, & hanc Evangelistarum diligentiam non contemnes. Proponitur nobis à spiritu sancto (hic enim Evangelii dictator est) exemplum Petri, eius inquam Petri, qui ab initio leui impulsu vnius mulierculæ in maximum crimen prolapsus est, qui tamen ante horas aliquot mirabili & magno spiritu, nescio quas efflauerat victorias. Voluit autem nos admonere modestiæ ac humilitatis, ne quid præsumamus de viribus nostris, quando videmus, quam procliuè sit in discriminebus labi hominem vel animosissimum. Præterea depingitur nobis peccatum Petri clarè, ne peccasse ignoraremus Petrum, inde verò cōciperemus spem, fore ut nobis quoque grauissima peccata nostra condonet Dominus, si modo, sicut Petrus, penitentia egerimus. Nam de Petri penitentia continenter in Luca sequitur.

Et continuo adhuc illo loquente, cantauit Gallus. Et conuersus Dominus, respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras Petrus, fleuit amare.

Hic proditur Christi veritas, & Petri vanitas, iuxta illud scripturæ: Est

autem Deus verax, homo autem mendax. Dixerat enim Dominus Petro: Amen dico tibi, priusquam gallus vocem dederit, ter me es abnegaturus. Sed quam acerrimè Domini verbis relucetabatur Petrus, sicut auditum est in superioribus. Sed sinamus hæc, visuri quomodo gesserit penitentia Petrus pro perpetrato non leui peccato. Audiens Petrus gallicantum, ad se demum reuersus, recordatur verborum Dei, ac signum sibi datum, licet videretur vilissimum, non contemnit. Sed vnde illi erat, quod iam tandem verborum Dñi recordatur? Audi Lucam: Conuersus Dominus respexit Petrum, utique oculis misericordiae. Vnde colligimus, tunc conuerti peccatores, cum eos respicit diuina & gratuita miseratio. Et nisi respexisset Dominus Petrum, nullus erat futurus errandi finis. Quid autem primo omnium faciebat Petrus? Signum licet exile esset, gallicantum videlicet sibi datum à Domino non fastidit: sed illius occasione, verborum Christi recordatur, confitens se esse mendacem & peccatorem, Deum autem veracem: cui hætenus temeraria audacia obstrepuit. Hinc verò è loco excedit infami, prauum relinquens atque deuitans consortium. Postremo, quia contrito erat spiritu, propter commissa peccata, dolens atque ex animo, ideo fleuit amare. Primum ergo omnium sit in penitentibus, signa & admonitiones sibi datas non aspernati, in primis autem verborum Dei recordari: quorum consideratione peccatum rectè agnoscant, verèque confiteantur, & indubitanter credant, sibi diuina bonitate esse condonatum propter Christum. Præterea relinquunt atque deuitent porro quæ ad peccandum illexerant, aggregentur verò cum piis & sanctis hominibus. Postremo de propitiato peccato non sint negligentiores, sed potius sint animo contrito & humili, verè dolentes quod tam benignum offenderint patrem, &c.

Vide

Vide, obsecro, rursus verborum pulchram consequentiam. Dum Petrus falsa & impia loquitur, gallus cantat. Hoc est, dum homines securè peccant, verbi ministri ipsos sui officit admonent. At Petrus non curat galliciniū, nisi post Christi aspectū. Sic frustra admonentur homines per verbi ministros, nisi Deus in peccatoribus verbo suo virtutē indat efficaciorē. Atqui post galli cantum, & Christi respectū, rum recordatur Petrus verborū Dñi, praua relinquit consortia, & amarè sua deflet peccata. Sic & in aliis peccatoribus fit, simulatque verbum Dei secutus fuerit bonus spiritus Dei, non potest fieri, quin hominem ex animo poeniteat malè commissorum, fugiat prauorum hominum sodalitates, perpetuoque doleat, quod tam benignū parentem, tam pestimè offenderit. Sed hæc hæc de D. Petro. Iā quid interrim cū Christo agatur, dispiciendū est.

Et viri qui tenebant illum, illud ebant ei cadentes. Et velauerunt eum, & percutebant faciem eius, & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

Audi obsecro, frater charissime, audi quisquis tu amator Christi fueris, infandā hanc contumeliā, expēde contemptum exemplo carentē, & libidine nebulonū nephariā. Multas quidem contumelias perpessi leguntur sancti Dei homines, sed malitia omnē vim suam in Christum exeruit. Neque tamen est vt quisquā nostrū impiis illis nebulonibus irascatur: neque tamen ob id amādi sunt: sibi ipsi quisque irascatur, se & peccata sua incuset atque dānet. Nam nostra peccata in culpa sunt, quod in sanctis his & abominabilibus contumeliis subiacet innocens & sanctissimus Dei filius. Voluit pater noster Adam Deo similis fieri, & idem ingenerauit nobis animum degenerem, superbiam

& impiam perfidiam, quæ quidē perfidia omnia meretur coram Deo tormenta, omnes deniq; diabolorum, i. calumniatorum contumelias. At Dominus Iesus in sese ista omnia recipiens, sustinet vultum suum prostris (horribile dictū) deturpari sputis, nimirum, vt animas nostras decoraret, hisq; liceret aliquādo in serenū Christi vultum, adeoq; in ipsam Dei faciē, vnde omnis gaudiorū satietas existit, intueri. Oculos suos sustinuit sibi obuelari, veluti furi ac latroni, & luce indignissimo homini, vt cæca nobis illuminaret corda, oculosq; mentis clausos aperiret ad vīdendam Dei iustitiā, bonitatem, gloriā, vitamq; æternā. Adiciā & hoc, si odio dignos iudicas illos, qui sic illuserunt Dño, & blasphemauerunt ipsum: cur non irascaris & tibi, qui nunquam nō soles grauissimè Deum blasphemare? Discite item hoc in loco, Christi nimis rum exemplo, patientiam. An ne vides quā patienter omnia propter nos sustineat, quā alienus sit ab omni vindictæ libidine? Sed hæc in tora dominicæ passionis historia cernere licebit. Sequitur:

Et vt factus est dies, conuenerunt seniores plebis, et principes sacerdotum, et scribæ, & duxerunt illum in consiliū suū, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis palā.

Hæcenus breuissimis perstrinxit Lucas, quæ à captiuitate Christi, cum ipso per totā noctē acta sunt, nimirum oīa ex militum libidine. Iā verò quæ adueniente die facta sint, adnotabit. Diei autē nonnullam rationem habere oportet, cum sub noctem plærunque peiora fieri soleant. Nox enim non habet tot testes, quot habet dies. Vnde Christus ait: Qui male agit, odit lucē: & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Ergo in peracta nocte, nullus ordo turis seruatus est, sed quisquæ pro sua libidine Christo molestus fuit, ipsumque vexauit. Illucescente

sciente verò die, incipiunt seniores populi, principes sacerdotum, & scribæ, vt cunque velare malitiam suam, conueniuntque, tanquam omnia iuxta formulā legis acturi, cogunt concilium, & in mediū statuunt Iesum; quærentes ab eo aliquid extorquere, cuius accusatus & conuictus, postea videatur iure & meritò tollendus. Quærent ergo ab eo dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. Erat hoc insidiosum problema. Si negasset se filium Dei, contumè exclaimassent: Cur igitur tibi sumis quod non es, & dicis Deum patrem tuum esse? Si autem affirmasset, calumniaturū erant ipsum, tanquam blasphemum, vt qui, cum homo sit, Deum se esse diceret. Sed quid ad hæc Christus?

Et ait illis: Si vobis dixero, non creditis mihi: si autem interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

Responsionem hanc Christi veram esse, ex aliis Euangeliorum locis aperitissimū est. Sæpè enim dixit illis, quod Christus sit, neque solum dixit, sed & efficacissimis argumentis, & maximis signis probauit. Si non facio opera patris mei, inquit, nolite mihi credere: si autem facio opera quæ alius non fecit, & si mihi non vultis credere, vel operibus credite. Interrogauit etiam eos sæpè, vt de baptismo Ioannis, de filio & domino Davidis, & alibi: sed neque voluerunt, neque potuerunt rectè respondere illi. Quod autem addit: Neque dimittetis, ostendit se non latere quæ seipsum maneant. Deinde aperte factetur, se filium Dei esse, dicens: Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei. Quasi dicat: Perueni quidem vincus in manus vestras, neque me liberum dimittetis, siue loquar, siue taceam, siue negem me filium Dei

Mat. 27
Mat. 12
Luc. 7

esse, siue affirmem: sed me crucifigite curabitis, sicque vobismetipsis videbimini vestrum officium egregiè per fecisse, videborq; vobis penitus perijisse. Atqui res longè alium fortietur euentum. Neque enim subscribet Deus sententiæ vestræ, vt ableget propter vos filium suum. Sed olim videbitis me, non in cruce, inter medios latrones pendere: sed sedere ad dexteram virtutis Dei, hoc est, æquali honore cum Deo patre meo participare. Sic ergo per humilitatem peruenitur in gloriam, hoc quod Diuus Paulus in Philippensibus nostris etiam testatur, & in Romanis, ad æquale nimirum nos prouocans certamen. Sed videamus diligentius Christi exemplum. Nunc quidem veluti pedibus impiorum conculcabatur: sed idem breui sessuruserat in gloria patris, impios habens veluti suppedaneum pedum suorum. Nunc per infirmitatem sacerdotibus ludibrium erat, sed idem per virtutem Dei mox in caelos erat transferendus, quo in dextera patris verus rex & sacerdos adoraretur ab omnibus super terram habitantibus. Nunc vinculis innexus, ceu facinorosus, stabat in medio collegii sacerdotalis, omnium expositus iniuriis atque contumeliis: idem tamen Iudex vniuersorum stabat in medio angelorum suorum, veniens in nubibus cæli, supplicium sumpturus de facinorosis sacerdotibus. Sed hæc hæc.

Dixerunt ergo omnes: Tu es ergo filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, Quia ego sum. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi enim audiuimus de ore eius.

Dixerunt ergo oēs. Quid est, Dixerunt omnes? Hoc est, nulla ratione modestiæ, iuris vel æqui habita, nullo ordine, sed confusane & importunè respondent, clamant, vociferantur: Tu ergo es filius Dei? Tu, magnam habet

hæc dictio emphasim, magnumque præ se fert contemptum. Tu, fabri filius, tu amicus publicanorum & meretricum, tu Samaritanus, tu dæmoniachus, tu legis Dei temerarius contemptor, es tu, inquam, filius Dei? Sedebis tu ad dexteram virtutis Dei? Videbimus te ne in nubibus? In patibulo cupimus te videre, non in nubibus, in medio latro num pendebis, non ad dexteram Dei sedebis. Tu ne es filius ille Dei? Hæc omnium vox est. Rectè ergo in Psalmis inquit: Circumdediderunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens. Sed quid ad hæc Christus? Non conueniebat amplius veritatem tacere, ne videatur negare quod erat. Respondet ergo: Vos dicitis, Quia ego sum. Hoc est, Ego is sum, quem iam dicitis, nimirum filius Dei, qui iam iam me dixi esse filium hominis. Ex his ergo colligimus, Christum pariter esse & filium Dei, & filium hominis, hoc quidem ex tempore, illud verò ab æterno. Qua de re alibi. Ad liberam itaque Christi confessionem, consueta modestia, hoc est, maxima importunitate conclamant omnes: Quid adhuc desideramus testimonium? Verum est, Post Christi testimonium nullo alio opus est nobis testimonio: nã dignus est, cui omnes adhibeamus fidem. Omnes enim viæ eius iustitia et veritas. Habet Christus multa suæ diuinitatis testimonia, habet patrem, habet spiritum sanctum, habet Moysen, Prophetas, Apostolos & Euangelistas, habet vniuersam Ecclesiam, vnde nobis alia testimonia nõ sunt necessaria. At Iudæis nullum sufficit testimonium, vt in Christum crederent: & vnicum eis sufficit, vt Christum perdant. Quid adhuc desideramus testimonium, inquit: Ipsi enim audiuius ex ore eius. Negare non potest, quia dicti conuincuntur. Quin ergo creditis ei? Aut cur nõ probatis ipsum malè dixisse? Non est

alia sententia expectanda à talibus senatoribus. Christus illis suis sermonibus molestus est, et ideo tollendus est, siue hoc iure, siue iniuria fieri possit. Habet ergo hic antea ambulans, quot quot sub prætextu iuris, iniuria premuntur. Sed videamus quod sequitur in sequenti capite.

CAPVT XXIII.

ET surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse.

Singula discutiemus. Primum igitur, hic duo scripturæ loca verificantur. De agno siquidem paschali dictum est à Domino per Moysen, immolabit cum vniuersa multitudo Israel. Sic & agnum nostrum innocentissimum omnis multitudo offert Pilato, vt occidatur ille, qui vt omnibus vitam daret, in hunc mundum venerat. Secundò à Christo dictum, imò prædictum fuerat, quod simulatque condemnatus esset à primoribus Iudæorum ad mortem, statim tradendus esset gentibus, vt seipsum illuderent, flagellarent, atque crucifigerent: hoc quod iam fieri audimus? postquam enim sacerdotes in synodo sua condemnarant Christum ob blasphemiam (quia scilicet profiteretur se filium Dei) reum esse mortis, neque tamè in illorum potestate erat quenquam crucifigere (nã hac turpissima morte amabant illum perdere) surgens omnis multitudo ducit Iesum ad Pilatum: nam hic erat præses Romanus, cui potestas gladii commissa fuerat à Romanis. Ad Pilatum igitur cum ventum esset, ne elaboretur Christus, incipiunt illum accusare in multis, & grauissimè, sed omnia & mendaciter, & per calumniam, sicut hoc ipsum ex præmissa superioris Euangelii historia

istoria patet. Sed audi accusationem. In tribus innocentis. Dominum Iesum accusant. Primum erat, quod inuenerant eum subuertentem gentem suam, hoc est, abducentem à vera religione. Secundum, quod prohiberet tributa pendere Cæsari. Tertium, quod diceret, se Christum regem esse. Primum erat manifestè falsum, quia non subuertebat Iudæos, sed conuertebat, abstrahens nimirum illos ab impijs Pharisæorum traditionibus, & adducens ad obseruationem sanctissimarum legum Domini. Huius exemplum habes apud Matth. cap. v. & xv. Adde, quod nõ subuertebat gentem Iudæorum, sed hæc ipsam fidelissimè curabat, infirmos eorum sanabat, leprosos mundabat, claudos erigebat, cæcos illuminabat, mortuos suscitabat, & si quos dæmonia vexabant, multa potentia liberabat: & tam doctrinæ, quam virtutum beneficia, quæ nemo alius poterat, præstabat. Hæc erant subuertere gentem? Et illa Pilatus, multis (vt verisimile est) mirabilia eius fideliter narrantibus, nõ nesciebat. Secundum etiam, quod & Pilatus audisse potuerat, apertum erat mendacium. Nam, sicut supra cap. xx. auditum est, Hierosolymis præsentem plebe, subdolè interrogatus Dominus, liceret ne tributa dare Cæsari, an non, ostenso sibi nummisimato census, & interrogatis calumniatoribus, cuius esset imago nummi, & inscriptio, & respondentibus qui numisma exhibuerant, quod esset Cæsaris, respondit: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, &c. Atqui responsum hoc non est prohibentis tributa dare Cæsari. Ad hæc exactores tributorum, testes esse poterant, eum non prohibere, dare tributa Cæsari, cum ex Matthæi xvij. cap. staterem accepissent pro Domino Iesu, & Petro. Quod si prohibuisset Christus tributa dare Cæsari, Diu boni, quam triumphantem iam Anabaptistæ, pessima

hulus seculi Iues. Quantum autem ad tertium, id non tam ipse dicebat, quam opera, quam pater ipse, quam angeli, quam Ioannes & prophetæ omnes. Proinde etiam si prædicaret Christus se esse Messiam, non oportebat obicere criminis loco, nisi declarassent, in eum non competere, quæ de Messia prophetæ prædixerant. At Iudæi omnem victoriæ spem posuerant in concitatam multitudinem, quæ si non veritate, tamen testium numero, vt ipsi putabant, impium præsidem, ad exequendam sententiam adigere possit. Verum Pilatus, licet homo ethnicus, & à republica Israelis porro alienus, tamen non voluit Christum, inaudita causa, in gratiam Iudæorum condemnare, sed prius instituit rem omnem penitus cognoscere: hoc quod Lucas silentio præterire noluit. Sequitur enim:

Pilatus autem interrogauit eum, dicens: Tu es rex Iudæorum? At ille respondens, ait: Tu dicis.

Pilatus non in hoc constitus erat præses Iudæorum, vt ipsis cultum diuinum præscriberet, sed tantum, vt illos sub Romanorum imperio obediens retineret: vnde nihil mouebatur prima & secunda Iudæorum, super Christo accusatione, quas, haud dubiè, sicut diximus, falsas & confictas esse nouerat, sed vltimam, quæ regni noui mentionem habebat, sibi discutiendam esse putabat. Videbatur enim hæc postrema accusationis pars, cæsaris monarchiam labefactare, ad quam conseruandam, & ad omnes seditiones cõpescendas, à Cæsare Tyberio missus erat in Iudæam Pontius Pilatus: qui præterea non ignorabat spem gentis Iudæicæ, expectantis magno animi desiderio, venturum Messiam: igitur Pilatus hoc accusationis caput ad se maxime pertinere putans, rogauit Iesum: Tu

ne es rex Iudæorum: Quasi dicat: Audio Iudæos expectare regem, & assertorem quendam, qui omnibus ipsorum oppressis hostibus, solus sit in orbe regnaturus. Audio nunc primorum tuæ gentis accusationes, & quod restituantur te maiestatem illam regiam vendicasse tibi: nunc ergo id abs te edoceri cupio, an fatearis verum esse, quod isti tibi intentant, & an tu ille rex atque assertor sis populi Iudaici, quem expectant. Ad hanc quæstionem respondit Dominus simpliciter: Tu dicis, modestè se regem esse confitens: interim verò apud alium Euangelistam, Pilato explicans, qualis rex sit, & quale regnum eius futurum: sed quoniam Lucas noster eius rei nullam facit mentionem, & nos illud intactum præteribimus. Gerit autem Pilatus typum eorum hoc in loco, qui diuina nihil curantes, toti in hoc sunt, vt temporalibus non destituantur.

Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & ad turbas: Nihil inuenio causæ in hoc homine. At illi inualescebant, dicentes: Commouit populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc.

Audite hic, quotquot Christum accusatis, Christi innocentiam. Nam Iudæus accusatum exclamat innocentem esse, nihilque pœna dignum patrasse. Allusum est autem ad Gentium futuram fidem, quæ nusquam non patrocinantur Christi innocentiam, aduersus Iudæorum calumnias. Quod enim tum fiebat apud paucos, hoc hodie in vniuerso fit mundo. Iudæi calumniantur Christum: nos autem qui ex Gentibus sumus, & credimus, & sicut credimus, loquimur confidenter, Christum agnum illum fuisse innocentem, sine macula. Subscribimus Pilato dicenti: Nihil inuenio causæ in

hoc homine, nimirum pœna dignum, abominamur verò Iudæorum voces, quibus clamant, quod Christus commouerit, ad seditionem scilicet, vniuersam plebem, docendo per Galilæam vsque ad Hierosolymitanos. Incepit quidem docere populum in Galilææ regione, & doctrina eius per ipsum & huius apostolos, peruenit ad Hierosolymitanos: hoc verum est. Quod autem dicitur illum commouisse & excitasse seditionem vel in Galilæa, vel in Iudæa, impudentissimum mœdaciū est. Pacem enim, & fraternam charitatem prædicauit, non seditionem. Insit inimicos diligere, tantū est vt discordias & odia aluerit. Magistratui legitimo nūquam contradixit, imò interpellatus à duobus fratribus super diuidenda hæreditate, noluit falcem suam mittere in alienam messem, sed durè respondit: Quis me constituit iudicem inter vos? Sed hæc Christianis perspicua sunt, qui sycophantias Iudæorum nihil morantur. Adnotauit hoc loci Theophylactus, Iudæos non sine magno dolore mentionem fecisse Galilææ, sed in terrorem Pilati. Nam Galilæi semper seditiosi, rerumq; nouatores fuerunt: qualis erat & Iudas Galilæus, cuius recordari faciunt Pilatum, quasi ita dicentes: Cogita, Præses, Iudam Galilæum, qui multum negotii fecit Romanis, facta non parua seditione populi: talis & hic est, quem oportet è medio tollere. Quid igitur ad hæc Pilatus?

Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset. Et vt cognouit, quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat his diebus. Herodes autem, viso Iesu, gauisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eò quod audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

Dignum

Dignum est, vt Iudex patulas habeat aures, diligentemque det operam, ne vnicum verbulum, siue illud Reus, siue Actor dixerit, elabi patiat. Sic enim maiori securitate & certitudine super oblato negotio sententiam ferre poterit. Nam qui vnus partis verba tantum considerat, & alterius negligit, re ipsa declarat, quàm longè sit à vero iudicio. Pilatus itaque, qui adhuc cogitabat non iuxta partes, sed iuxta causam iudicare, diligenter ad singulorum verba attendebat: audita itaque mentione Galilææ, continuo rogat, num Christus Galilæus sit: quod cum ita rem sese habere intellexisset, intelligit etiã hoc negotium commodius pertractari posse ab eo, sub cuius imperio maxima pars rei gesta fuerat. Remittit itaque Iesum ad Herodem, qui tum Hierosolymis erat. Hic autem Herodes filius fuit eius tyranni, qui innocentes pueros occidi fecerat, malus scilicet pater non boni filii. Herodes itaque, non Ascalonita ille, sed Antipapa, gauisus est, ob conspectum Iesum, non vt ex hoc animæ suæ quid vile lucraretur: sed quia audierat de eo, quod sapiens esset, & mira operaretur, habuit stultum desiderium, laborans curiositatis morbo etiam ipse, vt videret eum hominem, de quo tam multus & magnus erat sermo. Desiderabat enim signum quoddam videre à Iesu, non vt crederet, sed vt oculos oblectaret. Neque enim putabat Iesum prophetam quempiam esse sanctum (nam tales non curant impij idololatram) sed magum, vel histriionem: tales enim non in summo loco habentur apud huius mundi principes. Vtinam nostrâ seculi talibus exemplis non abundent. Vereor, imò videmus, maioris fieri histriiones apud nostrates principes, quàm verbi Dei præcones. Si autem patrem familias vocauerunt Beelzebub,

quare domesticos ipsius digniori loco ponerent? Sed redimus ad historiam. David in persona infantis hominis, apud Achis in tuto esse potuit, forsitan in persona sancti prophetæ non fuisset. Sequitur:

Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

Herodes, sicut rectè adnotauit Theophylactus, interrogabat Iesum sermonibus multis, & illudentis more tractabat, totumque subsannabat: ideo & Iesus nihil respondet. Quid enim respondendum illi, qui non interrogat vt discat? Quid item margaritæ mittendæ ante porcos? Certè Herodes, & eiusmodi Herodiani rarissimè de Christo, huiusque verbis loquuntur: & si horum recordantur, non nisi per lusum faciunt, panem caelestem vertentes sibi in præsentissimum venenum. Indigni itaque sunt, quibus cum de rebus diuinis aliquis sermo fiat. Obseruandum certè hoc loci est, quod Lucas scribit, Herodem multa interrogasse, & Iesum Christum nihil respondisse. Præsertimque enim multa interrogant, non vt discant, sed vt tentent, atque mentem de tam varijs interrogati confundunt. Atqui vir sapiens nihil per importunitatem facit, neque inutiliter agit aut loquitur: tempus obseruat & locum, & cui, & à quo, & quid, & quâ intentione aliquid vel dicere, vel facere inquiratur, primò considerat, non ignorans, de omni verbo octoso reddendam esse rationem. Vnde non mirum est, quod Christus ad verba & interrogata Herodis nihil respondit: præciebat enim, se inutiliter ab Herode interrogari, &c.

Strabant autem principes sacerdotum, & scribae, constanter accusantes eum. Spreuit autem illum Herodes

Ac ij

cum

cum exercitu suo, & illis indutum veste alba, & remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem.

Vide obsecro inuidiam & malitiam principum sacerdotum & scribarum. A domo Pilati, vsq; ad domum Herodis Christum hostili animo, & occidendi libidine sequuntur, vt vel apud Herodem, quod vellent, nimirum capitalem sententiam super Christum, extorquere possent. Apud Herodem itaq; pertinaciter & proteruè Christum accusabant, haud dubiè de isdem rebus, quibus illum apud Pilatum accusauerant, sed sicut prius apud Pilatum, ita & nunc frustra apud Herodem instituta est accusatio. Neque enim Herodes illum sententia capitali condemnauit, sed cum exercitu suo illi illudit, vestem albam Christo induit, ac ipsum tanquam morionem aliquem tractat. Lusor ille, haud dubiè, satis amarus fuit Christo. Illuserunt autem forte Christo, tanquam ei qui cum magna de se dici velit, tamè nihil magnificè præstare possit. Mundus enim gloriosos illos Thrasones sic irridere solitus est. Atqui Christus multa quidem poterat, eademq; magnifica & loqui & operari: sed quare noluerit quicquam facere, ex impulsu Herodis, auditum est. Cæterùm Herodes iterum remittit Christum ad Pilatum, & in hoc boni iudicis officium nequaquam faciens. Non enim est verorum iudicum illud, dare in iudicio constituto, sed aut dānare criminis conuictum, aut absoluerè innocentem. Vtrunq; negligit Herodes, innocētē enim irridet, & vincitū remittit ad alium iudicem. Sequitur in textu, Herodem & Pilatum rursus sibi inuicem reconciliatos, quod nulla expositione opus est. Prælusum autem est, quod mundi primores tandem conspiraturi essent aduersus Christum, & sanctam ipsius Ec-

clesiam. Et adhuc hodie videmus, inter hostes Ecclesiæ magnam esse concordiam, summumq; consensum: atque qui inter Ecclesiasticos certè non bene facta concordia, nec satis firma amicitia. Exempla notiora sunt, quàm velim. Et posset iam quis dicere, quod Petrus ex Psalmographo in actis: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Sed reuertamur ad contextum.

Pilatus autem, conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto, ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes. nam remisit vos ad illum: & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam. Necessè autem habebat dimittere eis per diè festum vnum.

Rursum hic vides Pilatum, licet Ethnicum, longè iustiorè fuisse Iudæorum præcipuis. Vides enim quanto studio, quanto labore, conetur Christum innocentem è manibus Iudæorum liberare. Cōuocat omnes tā summates quàm infimates, vt vel in tanta turba hominum inueniat, qui veritati & innocentiae patrocinari vellent. Obtulistis mihi hunc hominem. Hominem vocat, non latronem, non nequam, non seditiosum aliquem, non regem, sed humili vocabulo: Obtulistis mihi hominem hunc. Quid magni feceritis, etiamsi hominem miselium occideritis! Obtulistis mihi præsidii vestro hunc hominem, quasi auertentem populū à legibus, scilicet tam diuinis, quàm humanis &

& ego nihil quasi colludendo vel perlocum, vel occultè egi cum eo, sed coram omnibus ipsum interrogans, nullam causam inuenio in homine isto, cur scilicet merito & iure è medio tollatur. Et ne existimaretis me, forte in contemptum vestri, vel in gratiam huius non nihil dissimulare, remisit eum ad Herodem, sicut vos ipsi testes esse potestis, qui secuti estis, & omnium rerū oculati spectatores fuistis. Atqui Herodes sub cuius ditione natus & conuersatus est, & cui plus iuris in hunc hominē est quàm mihi, nihil dignum morte in ipso deprehendit, neque enim eius rei aliquod specimen exhibuit. Quid igitur faciam? Emendatum cum dimittā, vt si quid vel imprudens peccarit, tamen nō videatur illud impunè fecisse. Hic verbis suis incipit exorbitare Pilatus, cum emendare se velle dicit innocentem. Si innocens est, quomodo emendabis? Si emendabis, quomodo innocentem toties proclamasti? Nam qui innocens est, nec leuissima quidem poena puniri debet. Atqui Pilatus hac emendatione cupiebat mitigare Iudæorum odiū aduersus Christum: quod tamen facere non debebat, sed continuo innocentem absoluere, nec permittere vt quisquam posthac Christo molestus esset. Vtunque tamen sit, Pilatus longè melior vir est, quàm Iudæorū sanctissimi. Hi enim totis viribus & fraudibus conantur innocentem interficere: ille verò omnem lapidem mouet, vt possit innocentem seruare. Hinc est quod Pilatus allegat veterem consuetudinem de dimittēdo aliquo facinoroso, vt vel sic liberare posset Christum. Sequitur autem in textu.

Exclamauit autem simul vniuersa turba dicens: Tolle hunc & dimitte nobis Barrabam: Qui propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium, missus erat in carcerem.

Proh Deum atque hominum fidem, quàm iniqua est hæc collatio! Innocentissimum cum sceleratissimo, principem paciscum authore seditio- nis conferre. Neque tamen putandus est Pilatus hoc fecisse in contumeliam Iesu, sed potius vt iniqua hac collatione, contentionem iniquam Iudæorum frangeret. Sic enim existimamus Pilatum Iudæos allocutum: Obtulistis mihi hic hominem, quasi auertentem populum & seditiosum: ego autem nihil comperio eius rei in ipso, nec apud Herodem alicuius criminis conuictus est: vnde nulla ratione capite plectēdus est. Porro ne vos videamini hominem innocentem malè accusasse: hunc verò in maximam vestri confusionem rursus absolutum, non impunè fecerit, quicquid tandem vobis molestiae intulerit. Adde quoniam iuxta vestram consuetudinem, optio vobis danda est liberandi ex vincis quem volueritis, citra omnem vestri confusionem Iesus absoluti potest. Habeo enim vincitum hominem seditiosum, cui nemo bonus bene velle potest, hunc ergo committā cum Iesu. Vos itaque optima ratione postulabitis vobis dimitti Iesum, & sterneris perire latronem. Sic enim iudicabimini in Iesum fuisse misericordes, in latronem verò iusti. Quod si liberaueritis latronem, omne malum in vos redundabit, qui malueritis seruare hominem seditiosum, quàm hominē quē nullius malitiæ conuincere potestis. Quid porro ad hæc Iudæi? Tolle inquit, hūc, & dimitte nobis Barrabā.

Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesum: At illi succlamabant, dicentes crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit illis: Quid enim mali fecit? nullam causam mortis inuenio in eo, corripiam ergo illum & dimittam.

Sperabat quidē Pilatus vulgi odia sic incensa seruetē in Barrabam vt
A a iij quiduis

quidam potius darent concederentve homini tam nephario, quam vitam. At omnis conatus Pilati in ventum abit. Ipse quidem quaerit elabedi viam, illi in hoc toti sunt vt crucifigatur Christus, quem sic odiunt, vt ipsi etiam sceleratissimum latronem praeferat. Atqui non facile explicari quispiam, quam doleat viro bono posthaberi latroni confaeratissimo, adeoque adobrut pulchro odio & execratione populari. Caeterum haec omnia sustinuit propter nos misericors Dominus: humiliatus & extrema ignominia, contemptuque publico adobrutus atque contemptus est, quo nos exaltatemur, & recipemur in aeterna gloria: reputatus est cum impiis, vt nos reputaremur inter filios dei. Sequitur.

At illi instabant vocibus magnis postulantes, vt crucifigeretur: & inualecebant voces eorum. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem quem petebant. Iesum vero tradidit voluntati eorum.

Acto. 3. Hanc improbratam exprobrauit deinde Petrus Iudaeis inquit: Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis: Authorem vero vitae interfecistis, &c. Atqui huius infandi sceleris meritas vltori Deo debebant poenas. Nam ab hinc ad excidium vsque vrbis per annos quadraginta continuos & amplius, continuis fatigati, attriti atque confisi, perditique sunt seditionibus, perfidissimi & iniustissimi homines, qui latronem, parzicidam, scarium & seditiosum, praetulerunt Messiae suo Regi, pacifico, benigno, benefactori, & omnis felicitatis, omniumque caelestium donorum

largitori munificentissimo. Atque vti nam nec nobis quoque illustre hoc exemplum scientibus, plus probarentur placerentque nebulones scelestissimi, quam Christus sanctissimus, & veritas Euangelii sacrosancta: Contextus apertus est, satis arguens quid sperandum sit, vbi vel paululum fuerit declinatum a tramite verae iustitiae. Ab initio debebat & Pilatus Christum ab soluere: sed quoniam non fecit, sed quoniam in gratiam Iudaeorum illum corripuit, postea eo impulsus est, vt innocentissimum Dominum iudicaret, non secundum iustitiam, sed secundum Iudaeorum voluntatem. Sicque duo maxima mala perpetravit: innocentem enim crucifigi fecit, & nocentem libertate donauit: quod haud dubie apud Deum iustum iudicem impune non fecerit. Salomon enim dicit: **Pro. 27.** Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Male igitur sibi constat Pilatus, cum paulo ante dixerit: Nullam causam mortis inuenio in eo: & dein adiudicat fieri petitionem Iudaeorum, nimirum vt crucifigeretur Christus. Non satis erat vociferari, crucifige, crucifige, crucifige. Primum contumendus fuerat Christus maligni facinoris, dein condemnatus. Atqui Iudaei nullas alias causas proferunt, nullas rationes ostendunt, nulla testimonia statuunt, nulla signa probabilitate indicant. Crucifigatur, illorum propra & puppis est. Pilatus itaque improbratate Iudaeorum victus, iudicauit quod scimus.

Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.

Negotium magnum & arduum, Lucas breuissimis complexus est. Neque enim voluit describere quanta crudelitate & atrocitate milites Christum eduxerunt, sed nobis hoc ipsum in cordibus nostris cogitandum reliquit. Certe tanta in Christum vsi sunt tyrannide, sic eum ignominia & verberibus affecerunt, vt ipse solus non sufficeret crucem suam portare vsque ad locum caluariae. Vnde dum in itinere Dominus graui crucis pondere oppressus, atque continua illa diuexatione exhaustus, subinde magis ac magis deficeret, neque iam videretur crucem ad locum vsque supplicii baiulare posse, adiungunt illi socium Simonem Cyrenensem, quem renitentem quidem strenue, opprimunt, tandemque militari ferocia compellunt baiulare crucem Iesu. Sunt qui existiment Christum primum de Praetorio solum portasse crucem, vsque dum habuit obuiam Simonem: dein vero crucem Simonis impositam, & coactum vt & ipse solus portaret ad locum vsque caluariae, sed verisimilius est, quod Simon pone, id est a tergo, proximè insequens, & commune onus crucis sustinens, praecedentem iuuerit Dominum. Nec abhorret hoc factum a mystico eodemque pulcherrimo sensu. Primum portat Christus crucem, deinde Simon. Christus enim primo pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum vt sequamur vestigia eius. Et ideo in Euangelio dicit: Qui vult venire post me agneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Quod porro Christus & Simon ille vnam crucem baiulant, significat eam communionem quae inter Christum est & huius Ecclesiam. Oportet enim nos compati illi, & ipse compatiatur nobiscum: Vnde in actis, dum Saulus persequitur Christianos, a Christo audit, Saule Saule quid me persequeris: Neque illud vacat mysterio quod Christus non recusat ferre crucem, Simoni autem violentia quadam imponitur. Praelufum est enim hoc factum, quod in Ecclesia Christi quidam vltro se forent coniecturi in pericula pro Christi nomine: alii vero violentiam essent passuri a Christi hostibus: Qui & si ad crucem cogi videtur, tamen cum omnes tribulationes patienter sustinent, digni sunt qui a Domino coronam recipiant. Sic Apostolus vltro subit crucem Domini inquit: Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. Acto. xxi. Petro autem dictum est: Cum esses iudaeus cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cum autem fenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis, &c. Io. xxi.

Sequebatur autem eum multa turba populi & mulierum, quae plangebant & lamentabantur eum: Conuersus autem ad illas Iesus, dixit: Filiae Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flere, & super filios vestros: Quoniam ecce venient dies in quibus dicent, Beatae steriles & ventres qui non genuerunt, & vbera quae non lactauerunt.

Dominus Iesus affectum charitatis, pari affectu compensat: Compatiebantur enim bonae mulieres Domino, qui tam miserè & praeter meritum tractabatur ab sceleratissimis militibus: Compatitur itaque & Christus illis, vt qui non ignorabat quae futura erant super Iudaeorum populum. Quae vero super hunc futura erant, in superioribus non semel tantum auditum est: primo quidem cum defleret Christus excidium Hierosolymorum, dein etiam cum excidium miseriam discipulis suis aperto sermone depingeret. Igitur non abominatur Christus mulierum plangentum, sed praedicat piis mulieribus olim habituras longè grauiores flendi & plangendi occasiones. Quod enim iam patitur Christus, eo tendit vt per eiusdem passiones ad regnum patris caelestis redeat. Quae autem futura sunt super Hierosolymitanos, non omnibus cessura

cessura sunt in salutem. Adde, Christus pro alienis peccatis paritur: illi vero pro propriis flagellabuntur. Christus sua passione & sibi & suis multa bona meretur: Iudæi vero suis illis calamitatibus vix pro culpa satisfaciunt, tantum abest, ut illis aliquid boni à Deo imitari possint. Igitur qui hanc Domini comminationem rectius intelligere velit, excidii Hierosolymitani recordetur, & nulla erit difficultas. Querunt hoc loci aliqui an nos oporteat ob Domini mortem, dum scilicet huius meminimus, lugere an ne gaudere? Nos paucis respondemus ipsius mortem esse defendendam, & tanquam præciosam etiam summo gaudio celebrandam. Primò quidem quoniam Christus caro & frater noster est, & nemmo vnquam carnem suam odio habuit, naturale est, nec impium, illius passioni condolere, cuius nomine nimirum & anima illius conturbata fuit. Huic forsitan non ineptè quadrat, quod in Psalmis inquit propheta in persona Christi: Sustinuit qui simul mecum contristaretur & non fuit qui consolaretur, & non inueni. At maiorem defendi causam habebimus, simul atque cogitauerimus quòd nos eadem peccata quòd eidie perpetramus, quæ illum adegerunt in crucem, & quòd nosmetipsos exortes facimus passionis illius, dum peccata relinquere non sustinemus. Porro ad recordationem passionis Domini etiam gaudere debemus, quando scilicet perpendimus, quantum æmolumenti nobis ex illa prouenerit, qua de re Paulus noster in Corinthiis suis, & in ea quæ est ad Galathas epistola. Itaque, ut quidam non impie scripsit, non dam-

An memoria passionis Christi tui lugendum sit an gaudendum.

nanus est affectus illorum, qui tum Christo ut homini dira patienti, communi naturæ sensu condolerebant: nec Christus simpliciter reprehendit lachrymas muliercularum, sed admonet quid potius sit defendendum: atque harum occasione commonuit posteros, ut commemorantes Domini mortem, sua suorumque crimina deplorent potius, quam illius mortem. His ergo quæstionem volumus explicatam.

Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

Hoc ænigmate voluit Christus subindicare, quantas sint habituri Iudæi occasiones plorandi. Videatur enim mihi hic esse simplicissimi verborum Domini sensus. Qui nullam rationem habent bonæ arboris, certè longè minus curabunt putres, hoc est, qui innocentibus faciunt negotium, certè nocentes non ferent tranquillitate gaudentes. Iam ò bonæ mulieres, qui sunt isti qui mihi iam tantum concinnarunt & compararunt malorum? mihi, inquam, qui nemini malè, omnibus autem bene feci? Quis me ad crucem adiget? Vestri Pontifices, vestri Scribæ, vestri Pharisei. Ergo olim, nimirum in excidio urbis, illi ipsi, pro libidine sua, tantam exercebunt tyrannidem in vos, ut longè maiorem sitis habituri fletus causam, quam nunc habetis. Et ita rem esse, successus temporis docuit. Nam bonæ mulieres longè plus & grauius vexatæ fuerunt ab ipsis conciuibus, quam ab hostibus Romanis.

Duce-

Ducebantur autem & alij duo nequæ cum eo, ut interficerentur cum eo. Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eum, & latrones, vnum à dexteris, alterum à sinistris.

Sic ergo impletum est quod Christus ex propheta implendum fore prædixerat: Et cum iniquis reputatus est. Quare autem adiungunt Christo duos latrones? ut scilicet ex horum consortio esse & ille iudicetur, quasi scilicet in eodem facinore deprehensus, eandem sustineret pœnam. Hanc contumeliâ notam habeant, qui perpetuo primos accubitus eligunt in conuiujs, & primas cathedras in synagogis, quicquid cum se neque pares neque superiores æquo animo ferre possunt. Ecce Dominus noster Iesus Christus, inter medios latrones, & ducitur & crucifigitur, & tamen nos interim non pudet superbiam nostræ, semper altiora huius mundi quærimus, non cogitantes superbos omnes tandem esse humiliandos: Sed hæc aliàs. Locus caluariæ, locus erat noxiis puniendis consecratus: ad hunc ergo etiam Christus ducitur, & in hoc crucifigitur, ut nihilo gloriosius habeat, atque reliqui latrones. Quomodo porro illum crucifixerint, qua crudelitate, qua atrocitate, non scripserunt Euangelistæ, sed pijs animis illud ipsum cogitandum reliquerunt. Facile conicere possumus quòd nihil pepercerint sanguinarij milites Christo, cum nouerint se & Iudæis & Græcis gratum facere posse, si illi in nullo parcerent: Lucas noster non describit quomodo eum nudauerint, corporis membra distenderint, clauos infixerint. Sed hæc per se aperta esse putauit: At qui milites illi omnia ex malitia faciunt: Christus vero omnia in bonum nostrum vertit. Christus nudatur suis vestibus, ut nos æterna gloria vestire possit. Christus vestibus suis

spoliatur, sed his ipsis peccata nostra tegit. Christus manus & brachia expandit, ut nos omnes complecti possit. Christi manus affixæ sunt, ut ad se retrahere non possit. Sic & hactenus manus extentas habet, ut omnibus optuletur, ut omnes ad se trahat: verum de his satis.

Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.

Ex præhabitis disce abiicere fastum & superbiam: ex his quæ iam tractamus disce abiicere inuidiam, & remittere in te peccati noxam. Vides hic Christi exemplum. Non solum ex toto corde remittit culpam, sed & hostibus suis à patre exorat veniam. Nec aggrauat peccatum, sed eleuat & excusat, quasi quicquid hostes sui fecerunt, non per malitiam, sed per ignorantiam fecerint. Pater, dimitte inquit illis, quia nesciunt quid faciunt. Pater exaudi filium tuum, qui non rogat ut de homicidii supplicium sumas, sed ut illis patienter & benignè indulgeas. Quia nesciunt quid faciunt. Sciunt quia crucifigunt: ignorat quem crucifigunt. Nesciebant quid facerent, quia præsidis mandato parentes, iustitiæ opera exequi arbitrabantur. Nesciebant quid facerent, cum fidem credulam adhiberent diffamationibus Iudæorum: & eis placere gestientes, animosius pœnis Christum afficiunt. Christus itaque sic orando intercedit pariter pro omnibus tam Iudæis quam gentibus, qui procuratores suæ passionis fuerunt, & hoc ignoranter fecerunt. Si enim Dominum gloriæ cognouissent, nequaquam ipsum crucifixissent. Et Petrus ad Iudæos dicit: Vos authorem vitæ interfecistis, &c. Et nunc scio fratres, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Certissimum enim est, quòd neque gentiles neque Iudæi, Christum exacte nouerunt Deum & hominem esse. Nam si hoc nouissent, nunquam

Acto. 24

tam

tam temerarij facti fuissent, vt Deo manus iniicerent. At Principes hoc nouerant quod innocentem perderet, nullam aliam causam habentes nisi inuidiã, quæ sic illos excæcatos redididerat, vt neque doctrinam neque miracula Christi, exactè iudicare ac intelligere possent. De his ergo apud Ioannem dicit: Si non venissem & locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

Diuidentes verò vestimenta eius, miserunt sortem.

Et hæc quidem milites fecerunt per contemptum, ceu diuidentes spolia capti & deuicti regis: sed tamè interim impletur Scriptura, quæ illud ipsum futurum esse prædixerat in hæc verba: Diuiserunt inquit sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Sic autem voluit Christus pro nobis contemni, vt nihil esset in illo, nihilque haberet, quod non ipsi ludibrio vertetur. Aurum quidem & argentum, ædes amplas, fundos, census, & villas non habebat vllas: nam propter nos, sicut Apostolus ait, pauper factus est: quod ergo habebat, vilem vestem, nostri gratia beneuolè amisit, cernens coram cui cederet spoliū, non bonis hominibus, non egenis, sed impurissimis nebulonibus. Hoc autem Christus pertulit patienter, partim vt perfectissimum & summum eius erga nos amorem cerneremus, ac eum vicissim vera fide & amore sancto diligeremus; partim, vt patientiam disceremus, minusque doleremus, si nobis quoque veritatis causa, ac propter Christum, turpissimi quique nebulones omnem diriperint substantiam. Allegorias hoc loci sinamus.

Et stabat populus spectans. Et deridebant eum Principes cum eis, dicentes: Alios saluos fecit, se saluum faciat, si hic est Christus Dei electus.

Christi
Exemplum.

Videmus hic quàm pertinaci odio fuerint Iudæorum primores aduersus Christum, vt quorum odio non videtur satis fieri, nisi etiam iam pendenti in cruce pergant insultare, illiusque beneficicia & miracula bono saluatori exprobrare, id quod Matthæus multa diligentia copiosissimeque describit. Et sanè non vulgariter dolet homini, si in summo discrimine, non modo nemo condoleat, sed omnes potius insultent. Alios seruauit, inquit, se ipsum non potest seruare: iactasti diuinam potentiam, vsurpasti tibi æterni Dei honores, dixisti te esse benedictum omnipotentis Dei filium. Si talis es, descende de cruce. Sed iam tandem apparet qualia fuerint illa tua magnifica beneficia collata cæcis, claudis, & oppressis variis morborum generibus, conficta nimirum & mendacia. Si enim vera fuissent ac iusta, posses haud dubiè & te nunc seruare. Id cum non possis, apertissimè liquet, qualis sit tua potentia.

Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, dicentes: Si tu es Rex Iudæorum, saluum te fac.

Non mirum est quod impij milites Christo illudant, cum nec à suis Pontificibus securus est, sicut iam diximus. Pontifices exprobrant quod sibi attribuerit diuinos honores: Milites de Deo vel Messia nihil certi habentes, ne sint scilicet porro à symboli, Christo exprobrant quod Regios affectarit honores. Hoc enim nomine audiuerant illum à Iudæis accusari. Si Rex es ille promissus Iudæis, vt hos à Romanorum iugo redimeres, age iam exere vires & potentiam tuam. Quod Lucas hic de aceto dicit, clarius apud alios Euangeliographos scriptum est, nimirum quod Christus dixerit, sitio. Quisdam verò accurrent porrigens acetum spongia haustum, & hoc consueta, hoc est militari clementia.

Erat

Erat autem & superscriptio scripta super eum literis Grecis, & Latinis & Hebraicis: Hic est rex Iudæorum.

Ex Ioanne liquet Epigrammā sic se habuisse: Iesus Nazareus rex Iudæorum. Fiebat autem hoc ex more Romano. Affigebatur enim facinoroso cuique suis titulus, qui & personam indicaret & crimen: Ob hoc autem datus fuerat Christus, quod videretur affectasse regnum. Porro quomodo affectarit regnum, aut quale habeat regnum, in superioribus auditum est, vt non sit necesse sæpe dicta sapienter repetere. Titulus ille apud Iudæos quidè & ethnicos contumeliosus videtur: at nobis qui vera fide Christum cognouimus, scimus quàm benè ille Christo conueniat, & ideo non potest nobis non esse preciosus. Agnosimus in nomine Iesus, saluatorem nostrum: in Nazareus, florem illum campi & liliū conuallium. In regis appellatione, promittimus nobis per Christum regnum cælorum, vt qui verè sumus Iudæi, hoc est confessores, confitentur quod Iesus ille Christus, qui olim in cruce pependit, iam sit in gloria Dei patris. Cætera in Matthæo tractata sunt.

Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum dicens. Si tu es Christus, saluum fac te ipsum & nos.

Erat & hæc contumelia non potestrema. Quis enim innocens ferat, vt ab homine nequissimo, latrone, damnato, extremæque fortunæ contempto: Tu porro vide hic hominis (si modo tantus nebulo hominis appellatione dignus est) vide, inquam, & perpende hominis illius malitiam, vt sic diligentius & exactius possis æstimare Christi patientiam. Latro est ille, & iam affixus est cruci, nec vlla spes vitæ illi reliqua est, & nihilominus

non dubitat blasphemare Christum, dicens: Si tu es Christus saluum fac te ipsum & nos: Quasi scilicet non sit Christus, si non statim nebuloni cuique morem gerat. Sic alibi accesserat Satanus ad Christum dicens: Si filius Deus es, dic vt lapides isti panes fiant: mitte te deorsum. Scilicet non potest esse Christus filius Dei, si non obtemperauerit Satanæ; & huius satellitio. Potest quidem Dominus saluare, quemcumque voluerit: & nouit cui valle debeat. Seipsum autem non debebat in cruce saluare, sed ex sepulchro à mortuis reuocare. Sed audiemus continenter quem saluare velit.

Respondens autem alter, increpabat eum dicens: Neque tu times Deum quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuste: nam digna factis recipimus. Hic verò nihil iniqui gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine memento mei dum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

Nemo de quoquam desperare debet, quum hic videamus ex Latrone in cruce pendente, & iam moriente, tantam conuersionem, & huius conuersionis tam magnum premiū. Hoc autem ideo positum est in Euangelij historia, non vt negligentius agas, sed ne postquam negligentius egeris porro desperes. Sed videamus quid ille egerit in cruce, non iam latro, sed proprii sceleris accusator, & Christi innocentiae præco & testis. Adhibe tu animum, ego singulas partes eius negotij excutiam. Latro increpat socium, non vt illum contemneret, sed vt emendaret. Neque tu times Deum: Parum ne tibi videtur, quod homines contempseris & offenderis, nisi & grādius peccatum adicias: iam luis poenam, nec aliqua tibi spes salutis superest, & hactenus non cessas à malitia.

B b litiæ

lita: Vterque nos quod iam patimur, iuste patimur: nam digna factis recipimus. Audis confessionem peccati. Peccavi, inquit, & pro peccatis iam iuste plector. Hic vero, Christus scilicet, qui in medio nostri pendet, nihil mali gessit. Magnum hoc est testimonium innocentiae Christi. Neque enim ait Lator, quod Christus non meruerit crucem, sed quod nihil omnino mali egerit. Deinde conuertit sermonem ad Christum inquitens: Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum. Magnam hic audimus in latrone fidem, & maiorem quam Christus inuenerit apud suos Israelitas. Hi enim dum viderunt Christum maxima quaeque mirabilia operari, vocauerunt daemoniacum, Samaritanum, & eius generis aliis titulis illum honestarunt. Lator iam morientem videns, & omnem infirmitatem suam demonstrantem, Dominum vocat. Adde: Quem videt & audit ab omnibus irrideri & blasphemari, eius regni capite fieri particeps. Igitur non est mirum, quod tantam a Christo acceperit promissionem. Certè inuenimus in latrone illo virtutes illas omnes, quas Apostolus tanquam praecipuas in Christianis & postulat & commendat: nimirum fidem, spem & charitatem. Fidem namque habuit, qui regnaturum Christum credidit, quem se cum morientem vidit. Spem habuit, qui regni eius aditum postulauit. Charitatem quoque habuit, qui colatronem suum ex animo arguit, & Christo tanquam innocenti condonauit. Ergo qui tantas virtutes latroni dedit, etiam possessione paradysi promisit, hoc est regni caelestis, adeoq; vitae aeternae. Quae hic a quibusdam mouentur quaestiones, cursum nostrum non impediunt, vt qui sciamus Christi pollicitationes non posse vanas esse, esse: ite adhuc multa in sacris literis, no-

fatis explicata, nec omnibus obuia. Nos ad sequentia properamus.

Erat autem fere hora sexta, & tenebrae factae sunt in vniuersam terram, usq; in horam nonam: Et obscuratus est sol, & velum templi scissum est medium.

Lucas noster non enumerat omnia prodigia quae sub mortem Christi facta sunt, sed pauca: Porro sexta hora, quam hic Lucas ponit, incidit cum nostra duodecima meridiana: Nona vero hora cum nostra tertia pomeridiana. Ex his autem intelligimus, Christum Dominum viuum tribus horis in cruce, in tantis nimirum tormentis, pendisse. Tenebrae autem factae, nobis designant obtenebrata & excacata Iudaeorum corda, quae nec ad tot conspecta miracula, nec ad tantos cruciatus Christi ad fidem suscipiendam patuerunt. Sol mundi obscuratur, quando solis & mundi, imo & omnium creaturarum conditor patitur. Velum templi est scissum, quia omnium prophetarum scripta super venturo Messia iam aperta sunt: apertum est & nobis caelorum regnum, per Christi Domini nostri passionem. De qua re copiosissime disseruit Paulus ad Hebraeos. ix. & x.

Et clamans voce magna Iesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hac dicens expirauit.

Sicut iam iam admonuimus Lucam nostrum, non omnia prodigia descriptisse, quae sub mortem Christi facta sunt: ita & iam admonemus, nostrum Euangelistam non omnia verba Christi adscripsisse, quae in cruce Christus locutus fuit: Sed verba ipsa a Luca nostro posita paucis explicabimus. Clamat Iesus voce magna, nimirum motus ex immenso dolore quem patiebatur, ex tam graui & diutino cruciatus. De hoc clamore loquitur Apostolus in Hebraeis suis, Qui

Vide August. de ciuit. Dei li. 3. c. 13.

Qui in diebus carnis suae, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere a mortuis, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Sed quid clamauit? Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Non haec loquitur quasi quid timeat animae suae, sed patri rursum reddit animam, quasi depositum quod ab illo ante acceperat. Vnde alibi ait: Postestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Prius quidem milites & Iudaei abnegarunt ipsum esse filium Dei, nec quicquam contradixit Christus: sed iam confitetur eum esse patrem suum, qui omne iudicium in animas nostras habet: Qua de re in Euangelio Christus loquitur: Nolite timere eos: qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt. &c. O felices quibus dabitur sub vitae suae finem dicere: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Vt hoc autem possint, primo conandum, vt sint filii Dei, dein ne animam suam alieno domino stulte commiserint. Pugnauit autem haec Christi oratio aduersus illos Haereticos, qui dogmatizabant, Christum non habuisse animam humanam, sed huius vicem suppleuisse diuinitatem. Sed sinamus haec, ne aliquem ex simplicioribus offendamus.

Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens: Verè hic homo iustus erat. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quae fiebant, percutientes pectora sua, reuerentabantur.

Centurio hic Romanus erat a Praeside Pilato missus, & Christo damnato additus, ne quid oriretur tumultus. Hic ergo visis tot signis, cepit secum cogitare, non posse sim-

plicem hominem, nedum aliquem latronem esse, sub cuius morte tot prodigia & admiranda fiant: Testimonium igitur dat Christi innocentiae inquitens: Verè verè, hic homo iustus erat, quasi dicat: Quicquid aliis videatur nescio, ego persuasum habeo, si hic talis esset latro qualis accusatus est, certè tam stupenda miracula iam non cerneremus. Vocauerunt illum latronem, seditiosum, inuasorem alieni regni: ego quod sentio dicam: Hic homo iustus erat: & iniuste crucem sustinuit. Caeterum non solus Centurio animum aduertit ad miracula, sed & alii quidam huic miserimo spectaculo adstantes, (plures enim attraxerat Iesu vel studium, vel odium) visis his quae contigerant reuertebantur, percutientes pectora sua: partim praedolore, quod homo tam innocens ac beneficus tam indigna passus esset: Partim metu vindictae diuinae, quam sibi male consci ex ostentis conspectis suspicabantur imminere. Quae enim in vita viderant humilem & aspernabilem, eum in morte viderunt potentem, adeo vt omnia terrena elementa concuteret. Tu autem o bone frater, animaduerte semper in gentibus plus inueniri bonae mentis, quam in Iudaeis, qui sibi praeteris pietatis ac sanctimoniae laudem vindicabant.

Stabant autem noti eius omnes a longe: & mulieres quae secutae erant eum a Galilea.

Vide quam omnia praepostero ordine fiant. Nam discipuli a Christo fugierunt, mulierculae autem Christum ad crucem usque sequuntur. Habuit ergo Dominus mortis suae spectatores, non tantum ignotos & hostes, sed familiares suos ac amicos intimos, ne quid scilicet deesset passionis acerbitati. Solent enim illae contumeliae iniuriaeque acutius pungere, quae spectantibus nostris amicis nobis inferuntur.

Bbb ij Vnde

Vnde aliquando solemus parentibus liberos, aut è conuerso, his illos offerre, vt ex horum conspectu, facilius & citius quod volumus, ab illis impetremus, &c. Sequitur.

Et ecce vir nomine Ioseph qui erat decurio, vir bonus & iustus, hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei.

Iam depinget nobis Lucas noster sepulturam Christi Domini nostri, quando videlicet sepultus sit, quomodo & à quo. In hoc autem conueniunt omnes Euangelistæ, quod Ioseph ab Arimathæa tenuerit primum inter omnes Christi amicos. Ioseph porro hic erat ante crucem Domini huius discipulus, sed occultus propter metum Iudæorum: sic enim Ioannes de illo testatur. Hic ergo Ioseph fuit oriundus ab Arimathæa. Fuit decurio, siue vt Marcus ait, honestus senator. Habent ergo & senatores quem imitentur in inseruendo Christo, & huius discipulis. Fuit vir bonus & iustus. Talem enim esse, senatorem decuit. Et hic non consenserat consilio & actibus Iudæorum: & hoc boni senatoris est, non consentire in factum aut consilium vllum prauum, sed positis affectibus semper iudicare iuste. Addit Lucas Iosephum etiam expectasse regnum Dei, hoc est spem suam posuisse in Christum.

Hic accessit ad Pilatū & petijt corpus Iesu: Et depositum inuoluit sindone, & posuit illum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

In hoc viro bono relucet etiam virtus & gloria mortui Christi: Cùm Dominus adhuc viueret & signis siue miraculis atque doctrina illustris, necdum damnatus esset, metuit sibi Ioseph, & non audebat liberè consistere Dominum. Nunc cum videbatur

contumeliis & iniuriis adobrutus, adde & extinctus, ab hostibus suis oppressus & superatus, cum denique ingens videbatur incurrere periculum, quisquis vllam habuisset suspensum corporis Iesu rationem, prodit hic Ioseph confidenter, audacter, & intrepidè, & adit Pilatum, postulans sibi donari corpus Domini iam damnati & crucifixi. Factus est autem Ioseph egregium fortitudinis & constantiæ, adde & pietatis exemplum, dum spretis omnibus periculis, iusta perfoluit debita innocentissimo Dei filio: sepelire enim mortuos, est opus pietatis & humanitatis insigne. Nemo ergo damnauerit moderatas sanctorum sepulturas: imo probat ipsas S. Scriptura, si legitime & citra luxum & pompam corpora decenter sepeliamus. Porro quod corpus Domini sepultum est in nouo sepulchro, non fortuito euentu factum est, sed ne quis alius qui in illud sepulchrum prius fuisset positus pro Christo resurrexisse videretur: Quæ de re in Matthæo non nihil diximus.

Erat autem dies Parasceues, & Sabbatum illucescebat: Subsecuta ergo mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuertentes parauerunt aromata & unguentæ & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

Magna hæc fuit pietas, magna & fortitudo sanctarum mulierum, quæ sicut erga viuum Christum fuerunt officiosæ, ita & in mortuum officiosæ esse cupiunt, sic tamen, ne quid peccent in legem Moysis. Pietas sua debet ociosè vngere corpus Domini: at Moysis lex prohibebat aliquid operis in sabbato facere. Bonæ itaque mulieres, ne in aliquam partem peccarent, quantum datum est in die parasceues,

parasceues, accesserunt sepulchrum Domini, contemplantur, haud dubio profusis lachrymis & magno dolore, vbi nam Domini corpus positum sit, vt postea dum licebit illud possint vngere. Deinde reuertuntur, parant aromata & unguenta, vt summo mane prima sabbati parasceues & expeditiores sint, ad vntionem Domini corporis. Et sabbato quidem, iuxta legis præscriptum, noluerunt quicquam operis facere. Vnde certè duo discimus, nimirum quàm constantes fuerint mulieres illæ in obseruatione legis: & quod Christus illas à legis obseruatione nequaquam retraxerit: nondum enim tempus erat, vt lex illa Moysis publicè proscriberetur. Sed hæc alias. Nos iam ad caput vltimum Euangelii nostri accingimur, tanto ociosè procedentes, quanto propius ad finem peruenimus. Det Dominus vt cum Christo seruatore nostro & piè commoriari & conspeliari: sic enim fiet, vt cum eodem alacres & resurgamus, & in cælos conscendamus. Quod faxit, qui pro salute nostra mortuus est, Iesus Christus. Amen.

CAPVT XXIIII.

VNa autem Sabbati, valde diluculo, venerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata, & inuenerunt lapidem reuolutum à monumento. Et ingressæ non inuenerunt corpus Iesu.

Quæ hoc loci Lucas compendiosè & breuibus scribit, apud alios Euangelistas, clarius & copiosius descripta inuenimus. Prima Sabbati est dies nostra dominica, in cuius summo mane Christus resurrexerat. Nam in die Parasceues positus est Iesus in sepulchrum, Sabbato quieuit, in principi-

pio autem diei subsequentis, qui primus erat in hebdomada, resurrexit: sicut sæpe præmonuerat, dicens: Tertia die resurgam. Mulierum nomina quæ vnturæ Dominum accesserunt sepulchrum, sunt Maria Magdalenæ, Maria Iacobi, & Salome: Hæc ergo sanctæ mulieres veniunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata: nimirum vt vngerent Domini corpus, quod sperabant se inuenturas in sepulchro. Nam porro exciderant ipsis verba, quæ Christus toties de resurrectione sua dixerat. Cùm autem ingrediuntur speluncam: vident reuolutum lapidem, neque tamen vident corpus Iesu. Quæris quis reuoluerit lapidem: audi Matthæum: Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus autem Domini descendit de cælo, & accedens reuoluit lapidem ab ostio, sedebatque super eum. Igitur sicut Christus cum terræ motu expirauit, ita & cum terræ motu reuixit atque resurrexit. Nec est quod putes Angelum ideo lapidem deuoluisse, quasi aliter egredi non potuerit Christus: hoc quod ter impij sacramentarij confingunt: Sed ideo reuoluit lapidem, vt primò mulieres, dein & Apostoli, viderent sepulchrum iam vacuum, & Christum verè corpore suo pristino, sed tamen immortaliter resurrexisse. Deus enim Christum suum suscitauit à mortuis, solutus, vt Petrus ait, doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat eum teneri ab illo, &c. Et Diuus Chrysostomus existimat, ideo terræ motum factum resurgente Domino, vt milites & mulieres euigilarent: milites quidem, vt viderent Dominum miraculosè & potenter resurgere: mulieres verò vt viderent illum iam resurrexisse. Mirum autem est Sacramentarios non credere, Christum aperto monumento potuisse aut voluisse resurgere: quum

Beda. quum tamen nō possint negare ipsum, salua matris virginitate, in hunc mundum natum fuisse. Diuinitatis insigne est, ait quidam, clausam virginem reliquisse post partum, & de sepulchro clauso exisse cum corpore. Certè sicut milites resurgentem eum non potuerunt capere, ita nec lapis eum tenere potuit. At forsitan impij illi Sacramentarii existimant lapidem monumenti, fortiosem fuisse Satana, morte, & inferno: Vt scilicet quem neque Satanas, neque mors, neque infernus retinere potuit, illum potuerit retinere lapis. Sed valeant impij cum impietate sua. O miserum Christum, si impiorum hominum non audet transgredi præscriptum.

Et factum est, dum mente consternata essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid queritis viuẽtem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit, recordamini qualiter locutus est vobis, cū adhuc in Galilæa esset, dicens: Quia oportet filiũ hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere.

Nihil difficultatis hic locus habet: nec mirum est mulieres consternatas fuisse, ad tam admirandum spectaculum: Vident enim omnia aliter, atque ipsæ expectauerant. Dum enim sepulchra cõmendaretur Dominus, ipsæ sanctæ matronæ aderant, videntes & circumlustrantes omnia, vt viderent, quo & quomodo locaretur corpus Domini. Et antequam relinquerent monumentum, videbant ori eius monumenti adiectum ingens saxum, quod vix à multis viris amoueri poterat. Additum erat signaculum (hoc enim Matthæus testatur) id curatum est à Pharisæis & scribis, ne quis clam suffurari posset corpus exanime, &

vanum spargere rumorem eum reuixisse, qui nusquam inueniretur. Ad diti sunt custodes ex cohorte Præsidijs, qui & sepulchrum & mortuum custodirent. Hæc omnia cum essent decantatissima & omni populo nota, ignorare non poterant bonæ illæ matronæ. Vnde quod lapidem adinet, loquuntur adinuicem, tam proximæ monumento: Quis nobis reuoluet lapidem ab ostio monumenti? At qui quum ad locum veniunt, inueniunt omnia immutata. Abierunt custodes, lapis deuolutus est, corpus Domini non conspicitur, quod quærūt in monumento non inuenitur. Hic ergo hærent illæ, ignorantes quid factum sit: admirantur quis lapidem aperuerit, quis corpus Domini sustulerit, quoue in loco repositum sit. Breuiter omnia potius suspicantur, quàm Dominum resurrexisse. At illarum pietas merebatur, de omni negotio apertius doceri: Quis porro doceret illas, cum hoc nemo hominum intelligeret, nemo rem certò nosset, nisi forte milites illi custodes: qui cur non euulgauerint Christi resurrectionem, ex Matthæi Euangelio satis constat. Ad sunt itaque Angeli, resurrectionis Dominicæ testes, qui & ipsi omni ornatu suo lætitiã quandam præ se ferebant, nimirum induiti vestibus candidis, ita vt vestes illorum essent candidæ sicut nix, facies autem tam claræ atque clarus est Sol. Ad horum inopinatum conspectum expauescunt mulieres (hoc quod naturale est) sic vt statim vultus declinarent in terram, nec auderent suspicere. Confestim itaque cõsolationem accipiunt ab Angelis dicentibus, sicut Euangelistæ testantur, Nolite expauescere. Scio quia queritis Iesum Nazarenũ crucifixũ. Quid verò queritis viuẽtem cū mortuis? Nō est hic: Venite, videte locũ vbi positus fuerat: Ecce locus vbi posuerunt eum: Surrexit, sicut dixit. Quid queritis,

ritis, inquit, viuẽtem cum mortuis? Hoc est, Quid queritis ò mulieres eũ, qui viuit, in sepulchris mortuorum? Hic quidem conditus erat, cū esset mortuus. Nunc quoniam reuixit, non est in sepulchro, vbi quiescunt mortui, sed resurrexit, & viuus inter viuos obambulat. Cæterum quo facilius acquiescerent mulieres angelorum attestationsi, in memoriam ipsis reuocant verba Christi, quæ ad ipsas ante crucis passionem, & adhuc in Galilæa obambulans dixerat, de futuris rebus. Recordamini, inquit, qualiter locutus est vobis, cū adhuc in Galilæa esset: Quia oportet filium hominis in manus peccatorum tradi, & crucifigi, & tertia die resurgere. Mortuum esse creditis, quia vidistis. Dum autem illa prædiceret, non credebatis futurum, & nihilominus iam experti estis, quàm nihil sinxerit Christus eorum quæ de cruce dixerat. Iam non tacuit, quòd tertia die à resurrectione sua esset, resurrecturus. hoc iam factum esse, nos attestamus. Quòd si nobis non vultis credere, vel Christi verbis credite, qui sicut vnum prædixit, ita & alterum non tacuit. Et sicut vnum impletum esse iam certò nostis, de altero nobis credite, qui eius rei testes ad vos missi sumus.

Et recordata sunt verborum eius. Et regressæ à monumento, nũciauerunt hæc omnia illis vndecim, et cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, et Ioanna, & Maria Iacobi, & cætera quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc. Et visa sunt ante illos, sicut deliramenta verba ista, & non crediderunt illis.

Quàm verum dixit Paulus, Sapientiam huius mundi à Deo pro stultitia reputari: & quæ contemptibilia sunt huius mundi, à Deo esse electa. Ecce enim, quales habeamus Christi reuixissentis testes. Non habemus viros aliquos apud hunc mundum magni nominis: non habemus apostolos, qui nõ

bis primi annunciant tam sanctũ euangelium, scilicet quòd Christus Dominus noster à mortuis resurrexerit. Sed mulieribus hoc honoris defertur: vt tantæ rei primæ sint testes. Nec imò merito. Ipsæ sunt quæ Christum nunquam reliquerunt, tam in prosperis, quàm aduersis. Secutæ fuerant ipsum à Galilæa, comitatæ sunt ipsum in mortem vsque, nec sepeliendo abfuerunt: dignæ ergo factæ sunt, quæ post dolores tantos, & post tam graues compassiones, ante omnes alios cõsolarentur, atque maior cõsolatio illis contingere non potuit, atque illa fuit de rediuiuo Christo. Addamus & hoc: Sicut muliebris sexus mortis nostræ primitias nobis obtulit: ita & idem sexus, nobis vitæ nostræ primæ testes fuerunt. Cæterum ne quis de tantis testibus aliquid dubitaret, quasi de stultè & facilè credulis, addit Lucas noster, illas ad memoriam reuocasse verba Domini, quæ olim ab illo acceperant, & sic facilius persuasas esse. Est quidem sexus ille muliebris natura credulus, sed non minus curiosus. Vnde angelis quidem crediderunt, sed prius perscrutatae sunt omnia, quæ circa sepulchrum contingerant. Deinde ergo reuersæ sunt ad vndecim Domini apostolos, & omnia quæ audierant & viderant annunciauerunt eis. Porro apostoli mulieribus non credebant, sed tanquam stultè credulas contemnebant: Quem contemptum sicut in Apostolis nõ probamus: ita & fidei nostræ magnam esse probationem non temerè affirmamus. Si enim statim credidissent, illorum stultitiæ, aut nimio in Christũ amorĩ, ab impijs adscribi potuisset. Iam verò constat Apostolos non credidisse de hac re quicquam, nisi postquam euidentissimis argumentis compererunt Christum verè resurrexisse: hoc quod sequentia manifestum facient. Addam & hoc: Non præter rationem sinuntur Apostoli in tantam incredulitatem labi: sed vt ex

semetipsis etiam alios metientes, cum Iudæis & Gentibus, difficile credentibus, discant patientiam habere: semper cogitantes, quam grauatim ipsimet huius rei fidem admiserint, etiam si antea multa de illis rebus à Dño audiuerat.

Petrus autem surgens, cucurrit ad monumentum: & procumbens vidit lintheamina sola posita, & abiit, secum mirans quod factum fuerat.

Apud Marcum legimus, angelos mandare mulieribus, ut quod ipsæ vidisset & audissent, omnibus discipulis adnuntiarent, præcipue verò D. Petro. Et in Euangelio Ioannis scriptum est, Mariam Magdalenam venisse ad Petrum & Ioannem, & dixisse: Tulerunt Dominum meum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. His ergo nunciis admonitus surgit, ad monumentum currit, & procumbens vidit lintheamina sola posita, & abiit, secum mirans quod factum fuerat. Forsan putabat (sic enim Theophylactus admonuit) Christi corpus furto sublatum, & mirabatur, qui fieret, quod relicta essent lintheamina, tam pretioso vnguento inuncta, quæ omnia ad cõseruationem corporis à Nicodemo addita fuerant. Hic ergo etiam in ipso Petro videmus, quam simus cæci ad intelligenda Dei mysteria, simulatq; omnia ex nostra ratione metiri voluerimus. Neq; enim recordatur hic Petrus verborum Domini, nec veniunt ipsi in mentem prophetarum oracula: sed cum semetipso ratiocinatur, quidnam factum fuerit cum corpore, an corpus mortuum reuiuiscere possit, &c. Si D. Petrus meminisset, Christi corpus iam vestitum immortalitate, lintheamina illa non curasset. Sed pergamus.

Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spacio stadium sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus.

Sunt qui existimant, alterum horum discipulorum fuisse Lucam ipsum: alii verò, ut D. Ambrosius, dicunt Ammaonem quendam fuisse: de altero constat Cleopham fuisse. Atqui nihil refert, siue sciamus, siue nesciamus quisnam alter eorum fuerit. Qui putant Lucam ipsum fuisse, inde forsitan coniecturam sumpserunt, quod alterum nominauerit, & alterius nomen silètio præterierit. Sic enim subinde solet Diuus Ioannes Euangelista suum reticere nomen, atque de se, quasi de alieno sermonem instituire. Porro quod oppidum illud Emauntem adinet, constat. vetus fuisse oppidum, cui Romani, post deuictam, nomen mutarunt, à victoria scilicet Nicopolim appellantes. Plin. lib. v. Emauntem inter Iudææ toparchias censet, &c.

Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum fabularentur, & secum quererent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

Quoniã historia hæc facilis est, solum ea adnotabimus, quæ ad mores nostros in melius reformandos aliquo modo facere possunt. Igitur quod Dñs Iesus hic ambulat cum duobus illis discipulis, quamuis ipsum non noscant, declarat ipsum Dñm nostrum septuagintæ nobiscum esse, nobiscum loqui, etiam si maxime ignoramus. Quotiescunq; enim alicuius boni admonemur, vel in cordibus nostris, vel à fratribus nostris, toties à Domino ipso admonemur. Et si cogitaremur perpetuo oēs bonos cogitatus ex Deo esse, cautiore certe essemus in rebus gerendis. Loquitur etiam nobis Dominus, quando pro peccatis nostris aliqua tribulatione corripimur. Atqui nos sic correpti non recordamur Dei punientis nostra delicta, sed omne incommodum nunc

nunc fato, nunc aeri, nunc nescio quibus aliis rebus adscribimus. Hoc itaq; quotiescunq; fit, tum ambulat nobiscum Dominus, nos autem ipsum non agnoscimus. Iam quod oculi carni, corpus gloriosum aperte non vident: mirum non est: Qui enim oculos hominis creauit, in hoc creauit, non ut perpetua, sed ut caduca videant. Ergo ille tenet oculos, ne ipsum agnoscant, qui oculos homini dedit. Et hic idem habet potestatem, ut oculis nostris vel addat lumen, vel demat. Vnde fit, ut paulo post alii discipuli cognoscant Dominum, quem duo isti non vident. Adde quod Christus non cognoscitur humanis rationibus, sed sola fide, & ex scripturis sanctis. Scruta mini, inquit Christus Iudæis, scripturas, in quibus vos putatis habere vitam. Illæ enim de me testificantur.

Et ait ad illos: Qui sunt hi sermone, quos confertis ad inuicem, ambulantes, et estis tristes? Et respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa, his diebus? Quibus ille dixit: Quæ?

Quod duo discipuli contristantur in hac peregrinatione, & ideo contristantur, quod incerti sunt de Christo, & huius voluntate, admonent veros Christianos perpetuo contristari, absente Christo, nec aliud quicquam in hac miseriarum valle petere, nisi discipuli, & esse cum Christo. Erprofecto, qui semel gustarunt, quam suavis sit Dominus, huius consolationem præponunt omnibus huius mundi voluptatibus. Audiamus super hac re Psalmodographum: Vnam peti à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ: Et iterum: Et nunc quæ est expectatio mea, nonne Dominus? & substantia mea apud te est? Et rursum: Hæc

nihil, quia incolatus meus prolongatus est, &c. Sic & discipuli illi non aliam ob rem tristantur, nisi quod verentur se nunquam visuros Dominum, in quem tamen oem spem suam collocauerant, sicut paulo post audiemus. Iam & alia ex præsentis loco colligere licebit. Et primum quidem hic videmus, quales sermones deceant hoies Christianos, nimirum non de rebus vanis, & carnalibus, sed de Christo & huius beneficiis in nos collatis. Ait enim D. Paulus: Corruptunt bonos mores colloquia praua. Et iterum: Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et Diuus Petrus ait: Omnis sermo malus de ore vestro non procedat. Sed quales nostri sermones sint, quales confabulationes, quid adinet dicere? Si seria tractamus, fratrum nostrorum proscindimus famam: si locos, impuros reciramus actus. Sed quid Iesus ille Syrach? Beatus vir, inquit, qui non est lapsus verbo ex ore suo. Et D. Iacobus: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir: potes est enim freno circumducere totum corpus, &c. Recte ergo discipuli illi duo faciunt, quod non de rebus frivolis, sed de rebus ad salutem facientibus confabulantur. Porro dum sic sermones miscnt de Christo, Christus sui promissi memor, continuo illis adest, sicut ante mortem suam dixerat: Vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ego ero in medio eorum. Nec est dubium, quin & vbiq; sit in medio eorum, qui ex animo de illo sermones instituunt. Sic autem non est dubium, quin & Satanas iis se adiungat, qui de rebus regni ipsius promouentibus verba instituunt. Sed quid loquitur Christus discipulis? Qui sunt hi sermone, inquit, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? Non interrogat quasi ignorans, sed simulatq; hi ipsi errores suos ipsorum

proferant, ipse meliora docendi occasi-
onem habeat. Tu hic notabis eundem
Christum in extremo iudicio, nos de
nostris sermonibus interrogaturum,
Mat. 12. & cautior post hac eris. De omni enim
verbo otioso quod loquuti fuerint ho-
mines, rationem reddere cogentur ho-
mines. Quid porro ad interrogata
Domini respondent discipuli? Tu so-
lus peregrinus es, inquit, in Hieru-
salem, & ignoras quæ facta sunt in illa
his diebus? Hoc habet proprium hu-
manus affectus, ut quod cuique valde
cordi est, putet nemini ignotum esse, &
nemini non esse curæ. Et plerumque
ex nostris affectibus etiã aliorum af-
fectus iudicare solemus. Sic ægroti sub-
inde mirantur sanctoribus cibos videri
dulces, qui sibi ipsis videtur amari, &c.
Sed audiamus bonos discipulos suæ
tristitiæ causam aperire.

*De Iesu Nazareno (inquit loqui-
mur) qui fuit propheta, potens in opere
& sermone coram Deo, & omni populo.*

Videmus hic, quàm modicum fidei
adhuc fuerit in duobus istis discipulis.
Loquantur de Christo, tanquam de
propheta aliquo, non tanquam de filio
Dei, prophetarumque Domino. Sed su-
per hoc bono fundamento non fuerit
difficile longè maiora superædificare.
Iesum vocant, quia hoc nomen à cir-
cuncisione sua habuit. Sicut enim nos
solemus pueris in baptismi collatione
indere nomina, ita & illi nomina im-
ponebant pueris suis in circuncisione.
Vnde mirum est, quod Anabaptistæ
non abnegant nomina sua cum abne-
gatione baptismi. Cæterum quare Sal-
uator noster id nominis habuerit, &
quis illius appellationis autor, in supe-
rioribus auditum est. Iam de Nazare-
no, non est ut multa verba faciamus;
cum satis constet, Christum id cogno-
minis accepisse ex eo, quod Nazareth
educatus fuerit. Et apud Matthæum le-

gimus de Iesu, quod ventens habitas-
uerit in ciuitate quæ vocatur Naza-
reth, ut adimpleretur quod dictum est
per prophetas, quoniam Nazareus vo-
cabitur. Restat nunc, ut inquiramus
cur illum prophetam vocauerint. In
scripturis sanctis propheta vocatur, tã-
quam ille qui futura prædicit, hoc est, de his
satur quæ procul sunt, quàm ille qui
scripturas interpretatur. De postremo
hoc, quod iam tractamus Euangelium
testimonium præbet, quando Domi-
nus interpretatur scripturas. De pri-
mo constat etiam, quod Christus mul-
ta futura prædixerit, imò etiam mul-
ta, occulta aliis, manifestauerit. Vnde
de Samaritis illa dicebat: Domine,
ut video, Propheta es tu. Apud Lu-
cam legimus, populum de Christo di-
cere: Propheta magnus surrexit in no-
bis, & Deus visitauit plebem suam. Et
apud Ioannem, post celebre illud mira-
culum de paucis panibus in multos ad
satiandam usque distributis, legimus,
Hic est verè Propheta, qui venturus
est in mundum. Addit Euangelista, il-
los dixisse, quod Iesus fuerit vir Pro-
pheta, potens in opere & sermone, &
hoc coram Deo & hominibus. Quæ
hic addunt rursus testimonia, sunt ma-
gna quidem, sed non sufficientia. Neque
enim solùm fuit potens coram Deo,
sed fuit Deus ipse. Omnipotens nomē
eius, ait Moyses. Quàm potens porro
fuerit Christus, percurre totum Euan-
geliorum corpus, expende miracula
ipsius singula, & non erit quod reliquū
quæras. Quod fuerit potens in sermo-
ne, testatur populi apud Euangelistas.
Admirabantur enim turbæ super do-
ctrinam eius. Erat enim docens eos, sicut
potestatem habens, & non sicut Scribæ
eorum, & Pharisæi. Sic etiam apud
Marcum legimus: Quidnã est hoc? quæ
nã doctrina hæc noua? Quod additur:
Coram Deo & omni populo, arguit
Christum nihil per hypocrisim, nihil
per simulationem egisse. Sequitur:

Et

*Ex quomodo tradiderunt eum summi
sacerdotes, & principes nostri in dam-
nationem mortis, & crucifixerunt eum;
nos autem sperabamus, quia ipse esset re-
dempturus Israel. Et nunc super hæc om-
nia, tertia dies est hodie, quod hæc fa-
cta sunt.*

Videmus hic rursus in discipulis
modicam fidem: & videmus, quàm sim-
pliciter omnia fateantur. Primum om-
nem culpam crucifixionis, nõ in Gen-
tium principes, sed in Iudæorum prin-
cipes & pontifices deriuant, ut qui om-
nium primi condemnauerunt Chri-
stū reū esse mortis, suoque ipsorum præ-
iudicio coegerunt Pilatum, ut crucifi-
geret Christum: hoc quod historia do-
minicæ passionis abundè testatur. Se-
cundo, aperiant qualem & quantam
spem de Christo conceperant, & quod
iam porro de ipso desperent. Speraba-
mus, inquit, quod ipse esset redem-
pturus Israel. Non dicunt: Speramus,
sed sperabamus. Quomodo sperabant
Christum redempturum Israel? Sic ni-
mirum, ut tãquam rex alius quispiam
potentissimus, armato milite, sub iu-
gum mitteret omnes gentiles, totoque
terrarum orbe imperitaret omnibus
populis, non spiritualiter, sed carnali-
ter, sicut Augustus, Tyberius, & alii.
Neque enim aliud somnabant regnū,
quàm mundanum: atqui Christus Pi-
lato professus est in hæc verba: Regnū
meum, inquit, non est de hoc mundo.
Si enim regnum meum de hoc mundo
esset, ministri mei utique decertarent de
me, ut non traderer Iudæis. Tertio ad-
diciunt causam, quare de Christo om-
nem spem posuerint, nimirum, quod
tam tertia dies sit, ex quo non compa-
ruerit Christus. Verum Christus pol-
licitus fuerat, se tertia die resurrecturū,
sed nõ pollicitus fuerat, se manifestaturū
statim oibus suis discipulis, & hoc in
Iudæa, sed ait: Postquam resurrexero,
præcedam vos in Galilæam, ibi me vi-

debitis. Sed non poterant duo illi di-
scipuli melius sentire de Christo, cuius
mortem semper præ oculis habebant:
verba autem & promissiones illius in
corde suo non habebant.

*Sed & mulieres quædam ex nostris
terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt
ad monumentum, & non inuento corpo-
re eius, venerunt dicentes, se etiam visio-
nē angelorū vidisse, qui dicunt eū viuere.*

Et hæc tanquam argumenta cur mi-
nus sperare debeant, adducunt, cum ta-
men hæc omnia debebant vacillantes
ipsorum mentes in fide confirmare. Si
enim mulieres illorum erant, hoc est,
mulieres Christianæ, plus fidei mere-
bantur, & dignæ erant, quæ vanitatis
vel mendacii non arguerentur. Nam si
vanæ, mendaces, & nõ bonæ spei mu-
lieres fuissent, nequaquam Dominum
securæ fuissent. Secundo, si corpus Do-
mini non inuenerunt, bonū indicium
erat Christum ipsum resurrexisse. Nã
corpus tale in tribus diebus non sic
corrumpi potuit, ut non inueniretur,
& non erat credibile quenquam sustu-
lisse illud, maximè tanta cura & custo-
dia munitum. Tertio, sufficebat vel va-
nicum angelorum testimonium, quo
testantur ipsum viuere. Sed forsitan ideo
exterriti sunt, quod putarunt se nun-
quam posthac visuros Christum. Ver-
rùm longè alia pollicitus fuerat Dñs.

*Et abierunt quidam ex nostris ad mo-
numentum, & ita inuenerunt, sicut mu-
lieres dixerunt, ipsum verò nõ inuenerunt.*

Petrus & Ioannes duo illi sunt qui
abierunt ad monumentum, & Petrus
quidem primum introfens in monu-
mentum, vidit linteamina posita, & su-
darium quod fuit super caput eius.
Mulieres ergo nihil finxerant, nec erant
verba illarum deliramenta, vel aniles
fabulæ. Cæterum hæc nõ tam arguunt
infidelitatem discipulorum, quàm con-
firmant fidem Christianorum.

Et

Et ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum, in omnibus quae loquuti sunt prophetae.

Hactenus satis auscultauit Christus, & tempus postulat, ut & ipse loquatur. Aperuerunt illi vulnera, detexerunt morbum, iam accingit se Christus ad medicandum. Principio itaque illos seuerè arguit, deinde fideliter instruit. Stultos vocat & tardicordes, non quod ipsi non crediderint, sed quod prophetarum dictis fidem non adhibuerint. Non quod ipse aliter doceat, & aliter prophetae, sed quod ipse alia non dixerat, quam prophetae praedixerant. Nihil hic difficultatis est, nisi quis moueretur Christi obiurgatione, in qua discipulos stultos vocat, cum tamen nobis dixerit: Quicumque dixerit fratri suo, fatue, reus est gehennae ignis. Sed facilis est solutio. Si fratrem tuum per inuidiam vocaueris virum bonum, non effugisti peccatum. Quia Dominus non verba, sed animi tuum pensitat. Igitur si fratrem tuum fatuum vocaueris, & hoc neque per contumeliam, neque per contemptum, sed ut tua obiurgatione illum meliorem reddas, nihil peccasti. Sic Paulus Galatas suos stultos vocat & insensatos, non odio, sed paterno animo.

Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moysè, & omnibus prophetis, interpretatur illis in omnibus scripturis quae de ipso erant.

Optimus hic docendi modus est, primum omne negotium paucis iisdemque perspicuis verbis proponere, dein omnia & singula autoritate scripturae probare. Status itaque causae est, quod oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Quare autem oportuit? Quia sic complacuit Deo, per stultitiam crucis saluos facere credentes. Quare ita, hoc est, per passionem

& mortem, intrare in gloriam suam. Quia peccatum aliter emendari vel deleri non potuit, & quia homo per voluptatem & appetentiam sceleris vitae ceciderat & perierat. Caeteras causas secretis Dei consiliis committimus. Iam quod Christus interpretatus est, quae de se erant in scripturis, nobis qui Christiani sumus, non potest occultum esse. Audiuius enim Christum loquentem: Scrutamini scripturas, illae enim testimonium perhibent de me. Et: Si Moysi crederetis, etiam mihi veritatem crederetis. Quae autem sunt illa in Moysè & prophetis de Christo praedicta? Certè magnam partem eorum nobis aperuerunt Euangelistae & Apostoli, in suis concionibus & epistolis. Et Christus ipse aliquot scripturarum loca, de semetipso interpretatus est. Sic apostolorum pii & catholici successores multa postea declarauerunt ex scriptis prophetarum de Christo. Hoc quod etiam Ecclesia adhuc ubique facit. Qui eius rei gustum capere voluerit, legat Diuum Athanasium de incarnatione verbi: & D. Chrysostomum in Homilia, Quod Christus sit Deus. Nos enim breuiore esse studemus. Sequitur:

Et appropinquauerunt castello, quod ibant, & ipse se finxit longius ire. Et coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduersperascit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis.

Sunt qui hoc loco defendunt Christum Dominum, quod finxit se facturum, quod tamen facere volebat, & merito defenditur Christus, qui nihil finxit, ut quenquam deciperet, sed ut nos omnes sua fictione alicuius boni admoneret. Sed rogas, quare finxit vel simulauerit se longius iturum? Ut doceret scilicet, quantum ex ipsius praedicatione profecerint duo discipuli. Nisi enim haec fecisset Dominus,

minus, nos iam ignoraremus quantum placuerit sermo ille domini duobus illis peregrinis. Sic autem placuit, ut etiam coegerint ipsum ad seiplos diuertere, dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduersperascit, & iam inclinata est dies. Sic ergo discimus quisnam sit verus profectus euangelicae praedicationis, nimirum ut erumpat in opera charitatis. Quid enim iuuabit perpetuo auditorem esse verbi Dei, & nunquam vel raro ea, quorum admonitus es, opere perficere? Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud, ait Christus. Et D. Paulus: Non auditores, sed factores legis iustificabuntur.

Et factum est dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euauit ex oculis eorum.

Sunt inter huius seculi homines, non contemnendae eruditionis homines, & viri apprimè clari, qui docent & affirmant dominum in hac cena discipulis porrexisset sub speciebus panis, verum corpus suum, sicut id ipsum verum corpus tradidit in cena, ante passionem suam, nouissima. Et eius sententiae fuerunt apud veteres, inter reliquos, diuus Augustinus Latinus, & Theophylactus Graecus author. Ille enim vocat Sacramentum panis, & addit, postquam participarint de veritate corporis Christi, ipsorum discipulorum oculos fuisse apertos, hoc est, Deum ac dominum suum agnouisse. Theophylactus vero vocat sanctum panem, & addit: si hunc sumpserimus, tum tandem nos verè agnoscere Christum. Quis enim non agnosceret Christum qualis & quantus sit, quum vera fide hoc sanctissimum contemplatur Sacramentum? In hoc enim argumentum praebet, non solum quantum posuit, sed etiam quantum vult nobis benefacere. Sed de hoc alias. Quod ibi

dicitur oculos discipulorum adaperatos, non ita dictum est, quasi caecis & clausis oculis ambulauerint ab Hierusalem vsque Emauntem, sed quod in fractione panis agnouerunt, quod prius nec videre, nec agnoscere potuerunt. Vnde postquam dixisset Lucas, Aperti sunt oculi eorum: statim quasi per interpretationem addidit, & cognouerunt eum. Sic alibi de protoplastis nostris dictum est: Aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt se nudos esse: quum tamen antea caeci non fuerint. Quod verò Christus ab oculis discipulorum euauit, nemo miretur. Neque enim possunt oculi carni & corruptibiles, videre corpus quod est ab omni corruptione alienissimum: eo non lente videri, qui ad incorruptionem resurrexit. Tu hic, obsecro, attendere velis diligentissimè contra Sacramentorum errorem. Vide obsecro, quale corpus habuerit Christus? Dum cum discipulis ambulat, non cognoscitur Christus, & tamen carnem & ossa habet. In fractione panis agnoscitur Christus, & porrigitur Christi corpus, neque tamen ea in forma in qua sedebat. Deinde agnoscitur Christus, eualescit Christus, & tamen ubique idem Christus, idemque corpus, siue agnoscatur à discipulis domini, siue agnoscatur minimè. Quid igitur hic aliud dicemus, nisi quod propheta Dauid: Magna opera domini, exquisita in omnes volunrates eius! Caeterum contentio nem de communionem corporis & sanguinis domini, silentio hic praeter eundam esse putamus. Certè, mea sententia, non tantum refert, utris sub speciebus corpus Domini sumas, quantum refert, quam dignè sumas. Ego priscos Ecclesiae patres, qui sub vtraque specie communi carunt, nullius impletatis accusare possum nec debeo. Et qui iam

An necessaria sit Eucharistia sacramentum sub vtraque specie sumere.

altera, & ab Ecclesia oblata specie contenti sunt, probo, ut quos maxime. Illos vero qui contra Ecclesiam catholicam veterem morem, pro utraque specie ad sanguinem usque digladiantur, nec probare, nec pie propugnare possum. Sequitur in contextu:

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?

Hier. 23. Apud Hieremiam legimus: Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras? Et Diuus Paulus in Hebræis: Viuus est, inquit, sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis. Et in Prouerbijs scriptum est: Omnis sermo Dei ignitus, &c. Adiciam & illud regii prophetæ: Ignitum, inquit, eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud. An hæc sunt magna verbi Dei testimonia? Deus ignis consumens est, & verba illius ignea sunt, sic ut exurere possint omnia humani cordis praua desideria, si modò homo illa in cor suum admiserit. Verba autem Dei tum tandem ignea sunt, quando Dominus ipse per spiritum suum nobis loquitur, & aperit scripturarum reconditos sensus. Apo. 3. Ipse enim habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Rectè ergo dicunt illi duo peregrini: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum ipse loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Ex hac enim Domini conuulsione magis ac magis accendebantur amore in Christum, & spes illorum fulciebatur, neque satiari poterant tam dulci colloquio: & tam

men ignorabant, unde vis illa scripturæ sacræ prodiret. Sic & tu quotiescunque verbo Dei ades, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire verba Dei, sed hominis, qualiscunque tandem sit minister ille verbi. E contra, quotiescunque senseris pios aliquos morus sese in te exerere, certò scias Christum, & huius spiritum tibi loqui, qualiscunque tandem is sit, qui concionatur. Cæterum de auditio ne verbi Dei, in alijs locis sæpe diximus: & satis constat, quales homines spiritus ille sanctus afflatu suo dignetur: nimirum humiles, & tremantes sermones eius.

Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem: & inuenerunt undecim congregatos, & eos qui cum illis erant, dicentes: Quòd surrexit Dominus, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

In loco nihil difficultatis est, sed apertissima est historia, docens quantum profecerint duo discipuli ex Domini agnitione. Sic enim gaudio profusi sunt ex conspectu Iesu, ut omnium negotiorum suorum obliti, & vestigio, relicta Emaunte, redierint Hierosolymam, suæ lætitiæ alios Domini discipulos facturi participes. Quando verò apparuerit Dominus Petro, non liquet ex Euangelistis: nisi ad mare Tyberiadis, vbi certè non soli Petro apparuit. Videtur autem hic noster Lucas significare, quòd Christus soli Petro apparuerit, & hoc statim à resurrectione, nimirum dum illi duo proficiscerentur Emauntem. Et Diuus Paulus in Corinthijs suis testatur, Dominum apparuisse Petro: & alias addit apparitiones, quæ in Euangelistis non inueniuntur.

Et

Et Diuus Ioannes testatur ingenuè, non omnia opera Domini esse scripta in libro ipsius Euangelico: quæ autem scripta sunt, nobis sufficere ad fidem nobis faciendum, quòd Iesus sit Christus filius Dei, & ut hæc credentes vitam habeamus æternam in nomine ipsius. Cætera, sicut diximus, aperta sunt.

Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dixit: Pax vobis: ego sum, nolite timere. Conturbati vero & conterriti existimabant se spiritum videre.

Iterum Dominus promissi sui memor est, & adiungit se illis, quos in nomine ipsius nouit esse congregatos. Sic autem se adiungit, ut ex voce & habitu facillè cognosci potuerit: & habet tamen idem corpus, quod duo peregrini in via cognoscere non potuerunt. Memor fuit etiam Dominus præcepti sui, quod in hæc verba præceperat. In quamcunque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui, &c. Ergo dum Apostoli fabulatur & colloquuntur. Quæ non de rebus friuolis, impijs, vel impuris, sed de Christo, & huius gloriosa resurrectione, stetit Iesus in medio eorum, hoc est, aduentem non viderunt, sed præsentem vident. Et dixit: Pax vobis, Ego sum, nolite timere. Pauca sunt hæc verba, sed multarum rerum nos admonent. Primum, quòd Iesus de ipso loquentibus libenter adest. Secundò, quòd ipso præsentem, nihil est quod amplius timeamus. Tertio, quòd Christus in medio discipulorum suorum est, non in medio hæreticorum. Quarto, quòd Christus solo medio delectatur, omnia verò extrema odit. Est modus in rebus, ait ille, sunt certitudines fines, Quos ultra citraque nequit consistere rectum. Et alius:

Ne quid nimis. Quintò, videmus, Deum nihil nobis sæpius & ardentius imprecari, atque pacem, quam utinam Ecclesie suæ dare dignetur, sicut imprecari non grauat. Pudeat nos, inquit Chrysostomus, pacis minus deserere, quam nobis hinc discedens Christus reliquit. Imò ad nos in carnem nostram veniens, primum omnium nobis pacem annunciari fecit. Sic enim sonabant angelorum voces: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quia nimirum, ut pulchrè post Chrysostomum admonuit Beda, tota redemptionis nostri in carne dispensatio, mundi est reconciliatio. Ad hoc quippe incarnatus, ad hoc passus, ad hoc resuscitatus est à mortuis, ut nos, qui peccato Dei iram incidimus, ipse reconciliando ad Dei pacem reduceret. Vnde rectè & à propheta pater futuri sæculi, & princeps pacis nominatur. Et Apostolus de eo scribens, his qui ex Gentibus crediderant, ait: Et veniens euangelizauit pacem his qui propè, & vobis qui longè fuistis, quoniam per ipsum habemus accessum ad Deum, &c. Cæterum boni discipuli viso Christo, conturbantur, & terrore concutiuntur, timentes phantasma esse quod apparerat. Videbant enim speciem & vultum Christi, sed quoniam non certò persuasum habebant ipsum verè cum corpore & anima resurrexisse, timebāt ne ipsis illuderet malus quispiam dæmon, aut spiritus Christi (quod verissimilius est) ipsis appareret. Nam & tum temporis persuasum erat hominibus, animas defunctorum subinde viuentibus apparere, & terrefacere, &c. Admirantur etiam Discipuli, quomodo verum & palpabile corpus, per clauas sanuas ingredi potuerit. Cæterum non passus est Christus animos suorum amicorum longius hæsitare, ac timere. Vnde sequitur:

Ccc ij

Et

Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate, & videte, quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut me videris habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes.

Quid turbati estis, inquit, cum deberetis potius gaudere, & mihi, & vobis congratulari, quod ego iam a morte liber factus sum, & vos vestrum ceperitis dominum. Quare item tam variae & vanae cogitationes ascendunt in corda vestra? Cur non potius succurrunt vobis pollicitationes meae, vobis ante passionem meam a me factae? Videte manus meas, & pedes meos, quos scilicet clauibus transfixos nostis, & in quibus vulnere vestigia adhuc haerent. Videte, inquam, quia ego ipse sum. Quod si nec oculis vestris fiditis, vel manibus vestris tangite & palpate, ut intelligatis me carnem & ossa, hoc est, verum corpus habere. Corpus, inquam, illud quod in cruce pependit, clauibus transfossus fuit, licet tam impassibile sit. Nec putetis me spiritum esse, quales subinde post mortem aliquorum hominum ambulare ferunt, plerumque autem sunt immundi spiritus, etiam Dei miraculo quandoque hominum conspectibus appareant defunctorum spiritus: quoniam illi neque carnem, neque ossa habent, quae omnia tamen me habere videtis. Vide quot argumentis probet, se verè resurrexisse. Primum ad cogitationes illorum respondet, hoc quod saepissimè ante passionem suam fecerat. Secundò, manus & pedes ostendit. Tertio, totum corpus suum palpiandum exhibet, sic ut ex voce eius, ex cognitione eius, ex omni natura corporis agnosci poterit. Sed quare tam multis argumentis probavit, se verè vero corpo-

re suo resurrexisse! Ad hoc pie respondet Beda: Quatenus discipuli gloriam resurrectionis praedicaturi, modum quoque nobis resuscitati corporis, qualis esset sperandus, absque omni ambiguitate monstrare valerent. Vnde cum magna fiducia beatus Ioannes Apostolus, auditores suos, ad sequenda fidei & veritatis quam didicit arcana prouocans, dicit: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, & vidimus oculis nostris, quod prospeximus, & manus nostrae contrectauerunt de verbo vitae. His idem venerabilis pater Beda, post D. Ambrosium subiicit quatuor causas, cur Christus cicatrices vulnerum in manibus retinuerit, quum tamen absque omni incommodo resuscitaturus sit corpora nostra. Sed nos quoniam per omnia breues esse cupimus, vel locum indicasse, sufficere arbitramur.

Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus pra gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis asii, & faenum mellis: & cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis.

Ardua res, & penè impossibilis visa est discipulis, Christi resurrectio, vnde ipse qui iam verè resurrexerat, omnem mouet lapidem, dum modo dubitationem cordibus illorum eximat. Boni discipuli vident Dominum, audiunt Dominum, manibus contrectant Dominum, & mirantur felicem successum, & rursus haesitant, timentes, ne quis scorpius sub hoc lapide lateat. Alio itaque argumento probat Christus, se verè viuere, verumque corpus habere. Rogat an ne quid edulii habeant. Quod cum illi quod audiuius obtulissent, accipit, comedit, & ut illi videant ipsum verè comedisse, porrigit eis reliquias.

Sic

Sic ante passionem suam, cum filiam Archisynagogi suscitasset à mortuis, iussit illi dare cibum, quo certò probaretur illam viuere. Cæterum quum audimus hoc in loco Christum verè comedisse, cauenda est nobis stulta hæresis Chelintianorum, ne quis videlicet stultè impius, & impiè stultus æstimet, vel mediatoris Dei & Domini nostri corpus excitatum à mortuis, sustentaculo eguisse ciborum, vel nostra post resurrectionem corpora in vita & conuersatione spirituali, escis rescindenda carnalibus. Sed simpliciter & pie fatendum est, resuscitatum à morte, & immortale iam factum corpus Domini cum, nullam quidem necessitatem, at tamen facultatem habuisse vescendi. Manducavit itaque Christus non ex necessitate, sed ex potestate. Sequitur.

Et dixit ad eos: Hac sunt verba quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege, Moysi, & prophetis, & psalmis de me.

Hoc est, O charissimi mei discipuli, nolite mirari ea quae iam à me fiunt. Nihil enim sit, aut factum est, vel per me, vel mecum ab aliis, quod me, antequam fieret, latuerit: vos eius rei testes esse poteritis, ut qui non ignoratis, quod illa omnia vobis praedixerim, traditionem, illusionem, flagellationem, crucem, mortem, & resurrectionem: ergo quod futurum praedixi, iam cernitis adimpletum esse. Ne ego solus illa praesciui, sed & Moyses, & prophetarum reliquorum chorus, & Davidis psalmi de me cecinerunt, & quod de me futurum erat, prophético more praedixerunt. Hac de re in praemis non nihil dixisse nos scitis, ut non sit necesse saepe dicta saepius repetere. Ergo ad sequentia progredimur.

Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & praedicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

Quod solus Dominus sit, qui per spiritum suum, merito passionis Christi, nobis aperit scripturas, in superioribus auditum est. Quid autem scripturae de Christo praecipue habeant, iam aperit: nimirum quatuor, passionem eius, resurrectionem à morte, & praedicationem poenitentiae in nomine eius, & quod haec praedicationis initium sumere debeat à Hierosolymis. De duobus primis, non necesse est, ut multa verba faciamus. De praedicatione poenitentiae necessario dicendum erit. Et si enim Christus pro omnium peccatis satisfecerit, tamen illa satisfactio nemini proderit, cui illa per fidem & sacramenta non applicata fuerint. Hinc in prima illa sua conuersione D. Petrus dicit, ad eos qui rogabant ex eo, quid faciendum ipsis, ut salutem consequerentur: Poenitentiam, inquit, accipite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum. Verba haec D. Petri probe consideranda sunt, quoniam tria hic ponit, quae ab eo fieri debent, qui ambit Christianismum. Primum ponit Poenitentiam, deinde Baptismum, postremo, Remissionem peccatorum. Et consentit quidem Petrus cum narratione Evangelistarum, Matthaeus enim mandatum Christi ad discipulos sic expressit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quaecunque mandauit vobis. Marcus vero sic: Euntes in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae.

De necessitate poenitentiae.

Act. 2.

Mat. 28.

Mat. 28.

Cre. in. turæ

turæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Lucas noster penitentia & remissionis peccatorum meminit. Postremo D. Ioannes, quod quidem ad hoc negotium attinet, describit quomodo Christus insufflarit in Apostolos, dicens: Accipite spiritum sanctum, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Iam si singula Euangelistarum dicta contrahas, hoc efficitur. Primum, iuxta Matthæum, docendæ sunt omnes gentes, quia non solum Iudæis, sed & Gentibus salus & saluator prædicandus est. Vnde subscribit illi Marcus, inquit: Prædicare Evangelium omni creaturæ. Et describit Lucas ordinem. Incipientibus, scribēs, ab Hierosolyma. Sed huius rationem post dabimus. Quid autem prædicandum est? Marcus inquit: Evangelium. Et Lucas addit: Poenitentiam in nomine Christi. Sed rem apertius eloquimur. Prædicandū est, quid & qualis sit homo, ex carnis & sanguinis naturitate sua, nimirum nihil aliud in conspectu Dei, quàm abominatio, massa peccati, filius iræ, & mancipium diaboli. Prædicandum deinde, quod tales maneat poena & exitium æternum, nisi peccatum illud digna satisfactione expietur. Prædicandum tertio, nullam satisfactionem dignam esse pro expiatione, nisi mortem Christi. Huius verò mortis & satisfactionis neminem fore participem, nisi cui illa per fidem & sacramenta applicata fuerint. Et fidei, & sacramentorum meminit Marcus, dicens: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Iam itaque qui talem audit conationem, intra se non immerito dolet, ob commissa peccata: timer enim exitium. Deinde consolationem ex promisso concipit saluatore. Quoniam verò homo non videt quid ille celet in corde, ad sacramentum baptismi accedit, inque ipso, sese totum, quan-

Ioan. 20

Quid prædicandū.

tus quantus est, Christo addicit, paratus renunciare omnibus huius mundi vanitatibus, & soli seruire Christo. Cum igitur sic baptizatur, sicut corpus externè lauatur, ita & anima internè mundatur, spiritu sancto sic mirabiliter operante per aquam, & sanctificatione hominis animam. Sic itaque per fidem & baptismum, homo consequitur remissionem peccatorum, inseritur Christo, huiusque sit membrum, & hæres constitutus regni cælorum. Postquam verò baptizatus est homo, & à Christo libertate donatus, tum non licebit homini redire ad pristinas voluptates: sed cogitur, nisi perdere voluerit suam hæreditatem, Christo per omnia inseruire, hoc est, mandata illius & diligenter, & fideliter perficere. Et hoc est, quod Christus apud Matthæum dicit: Docentes eos omnia seruare, quæcunque præcepi vobis. Sed iam tandè propius Lucas noster inspiciendus est. Oportebat, inquit Lucas, in nomine Christi prædicari poenitentiam. Quare in nomine Christi? Quia hic solus est, qui & poenitentiam, & poenitentibus veniam promeruit. Nec solum prædicandum est, ut homines poenitentiam agant de malè factis suis: sed etiã, quod verè poenitentes consecuturi sint per Christum remissionem peccatorum. Quod autem ab Hierosolymis incipienda sit illa prædicatio Euangelii, multas quidem & prægnantes habet causas: nos verò paucas pro loco adducemus. Est autem prima & præcipua causa, ut ex Iudæorum credulitate, etiam Gentiles animarentur, ad amplectendum fidem Christianam. Si enim in Christum credere non dubitarunt illi, à quibus in crucem suspensus est: quare non crederent in eum Gentiles, qui tantum nephas contra Christum non perpetrarunt? Et si Iudæi homicidæ, post tot flagitia, simulatque respuerunt, tantæ gratiæ facti sunt participes; qui non possent

possent gentiles etiam bonam spem concipere, fore ut & ipsi, quantumuis hæcenus impii, salutem consequerentur æternam? Habuit item hunc honorem Christus populo Iudæico, ut ostenderet, testatumque faceret, nullum peccatum Idololatria abominabilius esse apud Deum. Sed hæc hæcenus.

Vos autem estis testes horum.

Possent discipuli dicere. Quis ò bone Iesu, ad hoc idoneus est, ut Iudæis vel gentibus persuadere possit, quæcunque tecum acta sunt, non humano, sed diuino facta fuisse consilio? Et si Iudæi sacrarum literarum zelatores te non æquis animis audierunt, sed potius in crucem adegerunt: difficile est creditu gentiles, qui nihil autoritatis deferunt bibliis sacris, credituros te vel patris vel tui ipsius voluntate rãta mala perpeffum. Item quis persuaderebit populo, maxime Iudæis, omnium hominum iudicio sanctissimis, ut de se suaque iustitia desperantes, omnè spem in te ponere animos inducant? Et apud gentiles sunt, qui sibi videtur maxime iusti. Addam quis persuaderebit Iudæis & gentilibus eandem ad regnum cælestis patere viam. Ad has igitur tacitas discipulorum obiectiones respondet Christus: Vos estis testes horum. hoc est, Vestrum erit hæc & huius generis reliqua vniuerso persuadere populo; Vos enim in hoc elegi, ut eatis & fructum afferatis. Sequitur.

Et ego mittam promissum patris mei in vos: Vos autem sedete in ciuitate, quo ad induamini ex alto.

Hoc addit Christus, ne turbarentur discipuli intra se, & cogitarēt: Quomodo testificabimur, qui priuati homines ac idiotæ sumus, contra gentes mittimur, atque cõtra Iudæos, qui etiam te occiderunt? Respondit ergo Christus: Ne turbemini, sed confidite, quoniam non vestris viribus, sed spi-

ritus sancti auxilio, negotium vobis commissum egregie expedietis. Ego enim quod Pater pollicitus est, vobis mittam: Quod nam illud promissum patris? Quod apud Ioelem legimus, & Ioele 2: à D. Petro in Actis enarratur. Effundã, inquit, spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filia vestra. Adde, quoniam pater & filius vnum sunt: quæcunque pollicetur filius, pollicetur & pater, & econuerso. Iam sapissimè in Euangelio legimus, quod Christus Apostolis suis pollicitus fuerit, spiritum sanctum paraclerum illum, & spiritum veritatis. Nisi enim ille nos idoneos fecerit testes Iesu Christi, omnis conatus noster frustraneus erit. Huc pertinet quod Paulus de Euangelii prædicatione, & huius excellentia differens, addit: Et ad hæc quis idoneus? Et iterum: Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Et Christus alibi ad Apostolos dicit: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Addit itaque Christus: Sedete itaque in ciuitate, nimirum Hierusalem, donec induamini ex alto, hoc est, donec vos cælestis pater talibus armis induerit, sicque munitur, ut per omnia tuti ac fortes sitis aduersus omnes hostes Christi, & huius sponsæ Ecclesiæ.

Eduxit autem eos foras in Bethaniã & eleuatis manibus suis, benedixit eis: Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum.

Quod Lucas noster hoc in loco breuibus describit, in Apostolorum historia latius prosequitur, quod tamè ad prolixitatem vitandam, huc transferre nolui. Et alii duo Euangelistæ referunt nõ nulla alia, quæ hic à nostro

Luca obmissa sunt, nulla tamen Ecclesiae fraude: quoniam quae hic nos-
ter non habet, ex aliis discere lice-
bit. Porro quod hic scribit Lucas, discipulos à Christo in Bethaniam edu-
ctos, intellige factum esse quadrage-
simo tandem die, à Dominicæ resurre-
ctionis die: Quomodo verò vel quibus
verbis benedixerit, neque scimus, neque
ab Evangelistis adnotatum est. Et alibi
sæpe legimus Christum benedixisse,
& orasse etiam, neque tamen legimus
quibus verbis vel hoc vel illud fecerit.
Et apud patres veteris testamenti so-
lenne fuit, ut recedentes hinc, manen-
tibus in loco benedicerent, hoc est, op-
tima quæque optarent. Sequitur.

Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cū gaudio magno. Et erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum. Amen.

Et hæc facta sunt à die ascensionis
vsque ad diem Pentecostes, in quo ac-
ceperunt Spiritum sanctum, & hoc vi-
sibili specie, sicut acta Apostolica re-
stantur. Igitur cum vidissent Apostoli
Christum iam mirabiliter ad caelos ele-
uatum, adorant eum, ut qui iam verbis
& factis satis probasset se verum Dei
viventis esse filium. Et regrediuntur
Hierosolymam. Nam cum illis contie-
scens, sicut alia scriptura habet, præce-
pit ipsis, ab Hierosolymis ne discede-
rent, sed expectarent promissionem
patris, &c. Regrediuntur autem cum
gaudio magno, tum propter gloriam
Christi, tum etiam propter præcio-
sum illud promissum. Quod verò se-
quitur Apostolos semper fuisse in
templo, declarat quod iam fortiores
facti fuerint discipuli, nec amplius Iu-

deorum proceres formidauerint. Et
erant quidem in templo, laudantes &
benedicentes Deum, non autem præ-
dicantes, quia nondum prædicandi tem-
pus aduenerat, & maiori miraculo
Apostoli ad prædicandum emittendi
fuerant, hoc quod Lucas in secundo
suo volumine satis testatur. Ex hoc
igitur contextu licebit nobis præter
cætera & hoc colligere, quod nos pro-
pter Domini ascensionem merito &
maximè gaudere debemus, certò per-
suasum habentes illucesse congregan-
das aquilas, vbi iam est corpus, siue
membra suo adiungenda esse capiti.
Secundò hic discite quid nam in templo
agendum sit, nimirum quod ad laudè
Dei facere potest, &c. Cæterum quo-
niam spiritus sancti ductu ad calcem
huius nostræ enarrationis perueni-
mus, primum omnium Deo omnium
bonorum largitori immensas agimus
gratias, eum ipsum ex animo depre-
cantes, ut peccatori mihi misericordi-
ter condonet temeritatem meam, qui
mihi tantorum conscius peccatorum,
non abhorruì laudem ipsius in os me-
um sumere, & meliores me, ipse peior,
gravius corripere. Rogo item eundem
Deum optimum maximum, ut bona
sua in his meis laboribus conseruet,
mala emendet: deique pro sua bonitate,
ut bonus pastor suis ouibus bene pro-
suerim. Fidelis seruus & prudens fami-
liam suam probè curauerim, ut post
huius vitæ perbreuem periodum, ad
Christum caput nostrum subuehar,
ibi expectaturus oues Christi
seruatoris nostri, cui laus
& gloria in æuum.
Amen.

ERRATA.

Pagina 6. b. uersu 40. qui plus. 11. a. 23. possint. Non possumus. 18. b. 17. locum. Ibidem 28. inde
occasionem sumit ut prosit proximo. 30. b. 17. locum. 34. a. 9. quidam. ibidem b. 31. dele. in. 38. a. 38.
postulantes. 44. a. 43. Heluidius. 51. b. 9. itinere. 55. a. 14. egressi. 63. a. 3. consumptum. 64. a. 4. lauat.
78. a. 9. Qui. 89. b. 23. fugere. 90. a. 5. posset. ibidem. b. 41. reprehensione. 91. b. 20. quid esset. 99. a. 9.
expectauit. 101. b. 15. diuersas. Ibidem 12. hoc. 103. a. 6. nomen. ibidè. 16. colere. 107. b. 39. quod. 109.
b. 38. Quin. 110. a. 25. vobis. ibidem b. 37. Simulac. 111. a. 18. vt. 113. a. 42. facessitis. 117. b. 32. interuallo
difiunctus est. 120. b. 11. maiorem. 130. a. 2. Cleopham. 139. a. 25. pinguiori. 141. b. 7. sacris. 155. a. 6. vo-
cabitur. 161. a. 4. fuerunt. 162. a. 38. omnibusque. Ibidè b. 12. magnitudine. 164. b. 9. qui. ibidem. 25.
quod. 173. a. vl. ne non. 177. b. 45. theotocos. 187. a. 38. accessisse. 188. a. 44. scientiã. 189. b. 38. hospi-
tium. 191. b. 5. quo. 206. b. 37. fidæ. 212. b. penult. quod omnes. 225. b. 40. tenebatur. 229. b. 26. voci.
133. a. 20. omni. 234. a. 45. peribo. ibidem. b. 17. & Ecclesiam. 237. a. vl. intraret. 250. b. 19. nobis. 251.
a. 11. vis. 253. b. 43. hi. 255. a. 12. emundatione. 271. b. 12. pseudopropheta. 274. b. 7. iustitiæ. ibidè 26.
vt nec. 293. b. 8. At si. 312. b. 5. erat memoria. 313. a. 26. Requiescite. 314. b. 5. deficiat. 316. b. 22. in villo.
ibidem. 33. perpetuè dum. 318. a. vl. proni. 320. b. 15. Elia. 332. a. 39. percipere. 363. b. 38. obfirmavit. 425.
b. 29. Nimirum. 428. a. 35. ciuis. 447. b. 42. Hinc. 458. a. 16. cumis. 507. a. 1. repurgare. 538. b. 26. præ-
ceptum. 552. a. 29. dele. vi. 554. b. 42. lapidis. 164. b. 37. autem.

F I N I S.

